STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00168

DERTSEYLUNGEN FUN YIDISHE SOVETISHE SHRAYBER

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

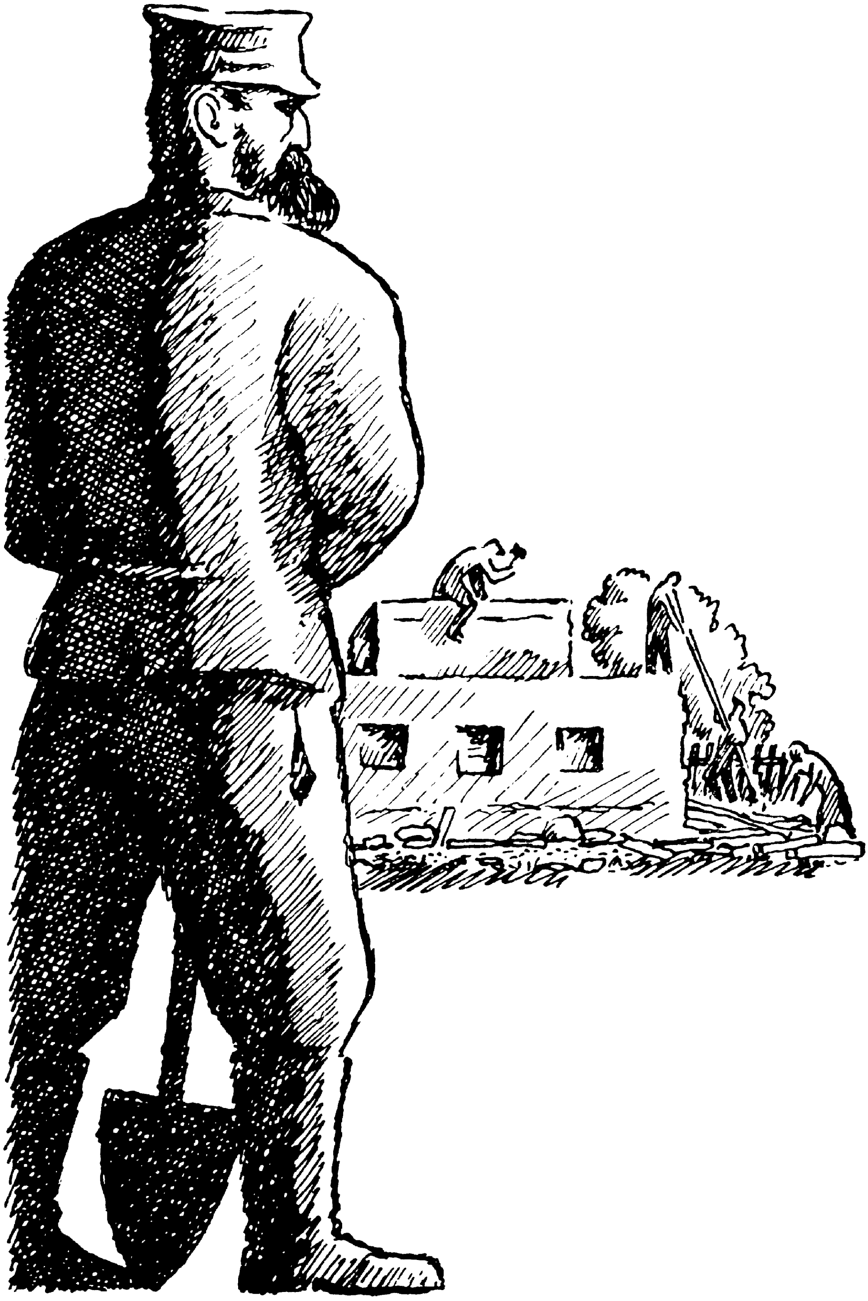

דער צווייטער זונטאָג
פון יידישע סאָוועטישע שרייבער

פאַרלאַג „סאָוועטסקי פּיסאַטעל“
מאָסקווע — 1969

אין דער דאָזיקער זאמלונג איז פאָרגעשטעלט די מערהייט סאָוועטישע ייִדישע פּראָזאיִקער, אָנגעהויבן פון די גרונטלייגער פון דער ייִדישער סאָוועטישער ליטעראטור און פארענדיקט מיט אונדזער נאָכמילכאָמעדיקן ליטעראַרישן צוווּקס.

רײַך און פארשיידנארטיק איז די טעמאטיק. יעדער שרײַבער קומט מיט זײַן אייגענעם סטיל, מיט זײַן אייגן וואָרט, אין יעדער דערציילונג, נאָוועלע, מיניִאטיור ווערט באוויזן א ווינקעלע פון אונדזער לעבן, און אלע צוזאמען שאפן זיי אן אײַנדרוקספול בילד פונעם גרויסן וועג, וואָס דאָס ייִדישע פאָלק אין סאָוועטנ־פארבאנד האָט דורכגעמאכט אין מעשעך פון די פופציק רומפולע אָקטיאבער־יאָרן.

די גרויסע סאָציאַליסטישע אָקטיאבער־רעוואָליוציע, דער ביר־גערקריג, די אופשטעלונג פון דער רויִנירטער פאָלקסווירטשאפט, די ערשטע פינפיאָרן, די פאָטערלענדישע מילכאָמע, די פּײַן פון געטאָ און פון די קאָנצענטראציע־לאגערן, דער אויסדויער, דער העראָיִשער קאמף און דער ליכטיקער זיג — דאָס אלץ געפינט אן אָפּשפּיגלונג אינעם דאָזיקן בוך.

א גרויסע צאָל אווטאָרן פונעם בוך זײַנען שוין ניטאָ מיט אונדז, אָבער זייערע נעמען און ווערק וועלן קיינמאָל ניט פאר־געסן ווערן, זיי וועלן שטענדיק באשײַנען די טיף־פארוואָרצלטע, זאפטיקע לעבעדיקע סאָוועטישע ייִדישע ליטעראטור.

צונויפגעשטעלט י. סערעבריאַני
רעדאקטאָר ט. גען

אווראָם אבטשוק

כאווערשאפט

(א שפּאס)

די אלֿגעמיינע פארזאמלונג אף דער שטאָטישער עלֿעקטראָסטאנציע איז געגאנגען צו ענדע. אף דער טריבונע איז געשטאנען יאמפּאָלסקי — דער קולֿטפּראָפּ פון קעמערל — און געפירט צום שלוס זײַן לאנג וואָרט. דער סאָף האָט געקלונגען ווי איינער פון די פילֿ ארטיקלֿען אין די צײַ־טונגען אין יענע טעג, — דאָך האָט עס געהאט א גאָר נאָענטע שײַכעס אויך צו דער דאָזיקער עלֿעקטראָסטאנציע, וואָס האָט די לֿעצטע כאדאָ־שים געגעבן אן אוואריע נאָך אן אוואריע.

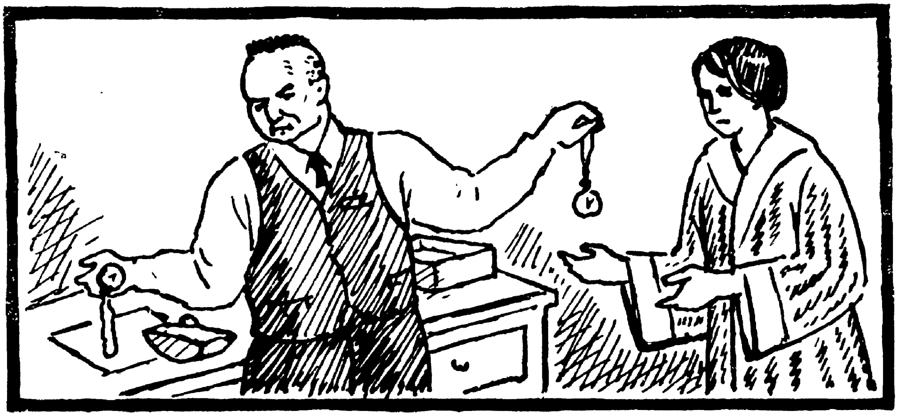

— כאווירים, — האָט ער אקצענטירט מיט זײַן א ביסל צוגעקילטן קאָל, וואָס מאכט אים עלטער, ווי ער איז, — צום סאָף פונעם ערשטן פינפיאָר, ווען אונדזער לאנד רוקט זיך ארויס אפן צווייטן אָרט אין דער וועלט לויט זײַן עלעקטראָענערגעטיק, ווען אין מעשעך פון דעם לעצטן יאָר איז אין לאנד צוגעקומען מיליאָנען קילאָוואט עלעקטראָענערגיע, — אין דער זעלבער צײַט קאָן אונדזער סטאנציע ניט באזאָרגן מיט ענער־גיע אונדזער פאבריק. עס פּלאצט איין קעסל נאָכן צווייטן, און א האלבע שטאָט איז יעדע נאכט אײַנגעטונקען אין געדיכטער פינצטערניש.

יאמפּאָלסקי האָט גערעדט אָבער ניט בלויז וועגן די אוואריעס. ער האָט די גאנצע צײַט גערעדט וועגן קאָנקרעטע שולדיקע, ניט געשווינט די, וועמען ער האָט באשולדיקט אינעם דורכפאַל. א פּאָר מענטשן האָבן אף זייערע זיץ־פּלעצער אין זאל זיך געפילט, ווי זיי זאָלן זיצן אף טשוועקעס.

יאמפּאָלסקי האָט פאריכט דעם ברייטן פּאסעק אף זײַן דיקלעכער באקי־בלוזע. עס האָט אויסגעזען, ווי ער גרייט זיך נאָך שארפער עמעצן צו דערלאנגען.

— און באזונדערס דארף מען אונטערשטרײַכן, — האָט ער ווײַטער גערעדט, — דעם אומדערלאָזבארן אָפּאָרטוניזם, וואָס גרענעצט מיט שעדיקערײַ, בא גנאטן — אונדזער געוועזענעם דירעקטאָר, וועלכער האָט די גאנצע צײַט בארויקט סײַ די ביוראָ, סײַ די העכערע פּארטיי־אָרגאנען, אז אף דער סטאנציע איז אלץ אין אָרדענונג.

דער זאל האָט זיך אָנגעשטרענגט.

— פּאר אזוינע מענטשן, וואָס האָבן ערגעץ־ווו צעטרענצלט די באָל־שעוויסטישע וואכזאמקײַט זייערע, ווי דאָס איז פּאָרגעקומען מיט גנאטן, — האָט יאמפּאָלסקי געהעכערט די שטים, — איז קיין שום שטראָף ניט גענוג. זיי דארפן געשטעמפּלט ווערן דורכן פּראָלעטאריאט, ווי פּארעטער און קלאסן־סאָנים.

ער האָט געהאט אָפּגעזאָגט אלץ, ער איז אָפּגעגאנגען פונעם טישל, בא וועלכן ער האָט גערעדט, געזוכט אן אָרט זיך צוצוזעצן. ער איז אפן וועג צום בענקל פּארבײַגעגאנגען דורך גנאטן, ווי דורך א ווילד־פרעמדן מענטשן.

מ׳האָט אלע מיט פּארכאפּטן אָטעם געשפּירט נאָך אָט דער סצענע: ערשטנס, האָט די לאגע אף דער עלעקטראָסטאנציע אופגעשטעלט דעם גאנצן קאָלעקטיוו אף די פיס, קינד־און־קייט האָט וועגן דער סטאנציע גערעדט, און ניט צום גוטן. און, צווייטנס, האָט א טייל אָנוועזנדע גע־רעגט די שטילע דראמע, וואָס קומט איצט פּאָר אף דער סצענע. מ׳האָט געוווסט — יאמפּאָלסקי און גנאט זײַנען צוויי נאָענטסטע כאווירים.

ביידע איינינעם פון קינדוויַיז אָן דורכגעגאַנגען א שטיק לעבן, פאַר־קנופּט מיט בלוט און קאַמף, מיט גרויסער כּוואָרישקייַט — און דאָ רעדט יאַמפּאָלסקי וועגן גנאַטן ווי וועגן דעם בלוטיקסטן סוינע.

אין זאַל אויף א זייַטיקער באַנק לעבן פענצטער זיצן צווייען: דאָס איז דער עלטסטער בוכהאַלטער און זייַן געהילף. זיי זיצן דאָ, ווי געסט. אויף זייערע פענעמער שטייט אָנגעשריבן: מיר זייַנען אין דעם אַלעם ניט שולדיק. אין דער כּעזשבנפירונג איז, גאָט צו דאַנקען, אַלץ אין אָרדע־נונג. דער עלטסטער בוכהאַלטער גאַראַדסקאָי איז א הויכער, פולער מאַנספּאַרשוין. ער האָט א ווייַבעריש, א ביז גאָר גוטמוטיק פּאָנעם, וואָס איז באַשאַפן צו פירן פרייַנטשאַפטן, צו כּאַווערן זיך מיט מענטשן.

— באָריס לוואָוויטש, — זאָגט ער צו זייַן געהילף, — איבער וואָס מ׳ווערט זיך בלוטיקע סאָנים, אָט אַזוי פלוצעם פלאַצט כּאַווערשאַפט, וואָס מ׳האָט געכאָוועט אין מעשעך פון א צענדליק יאָר און עפּשער מער.

באָריס לוואָוויטש איז נידעריקער פונעם הויפּט־בוכהאַלטער. אויסערן ווּוּקס, איז ער גאַראַדסקאָיס א קאָפּיע: דאָס זעלבע פולבלעכע פּאָנעם, מיט אַן אויסדרוק פון א מענטשן א צוגעלאָזטן, וואָס איז שטענדיק אין א גוטער שטימונג; באַנאַנד מיט גאַראַדסקאָיען זעט ער אויס, ווי א קלע־נערע אויסגאַבע פונעם זעלבן בוך.

ער האָט, ווייַזט אויס, נאָרוואָס אויך געטראַכט וועגן דעם זעלבן, אים איז א כּידעש, וואָס גאַראַדסקאָי האָט אַזוי טרעפלעך זיך אָנגע־שטויסן אויף דעם אייגענעם געדאַנק. ער פילט אין דעם א סימען, אַז אינעם הויפּט־בוכהאַלטער האָט ער א נאָענטן מענטשן, א פרייַנט. ער וויל זאָגן וועגן דעם, אָבער ער האַלט זיך אָפּ. ער געפינט די בייטיקע פאַראַלגעמיינערונג און זאָגט:

— און דאָך בין איך אָפּטימיסטיש, כּאַווער גאַראַדסקאָי, איך גלייב, אַז ניט שטענדיק מוז ענגע, אינטימע פרייַנטשאַפט פלאַצן צוליב עלעק־טרישער שייַן.

גאַראַדסקאָי שווייַגט.

— פאַראַן א ווערטל, — רעדט ווייַטער דער געהילף־בוכהאַלטער, — ווען דערקענט מען א פרייַנט — אין א נויט.

זיי ריידן ביידע מער וועגן דעם ניט. זיי פאַרבלייַבן א ווייַלע שווייַגן, עס שווימט אין זיי ביידן אויף קימאַט איין און דער זעלבער געפיל: אַז טאַקע, אָט זייער פרייַנטשאַפט, וואָס ציט זיך שוין אַזויפיל און אַזויפיל יאָרן, איז שטייַפער. זי האָט די שטאַרקייַט פון אַלטן ווייַן, זי יוירט אויף גוטע, אויף פאַרמילכאָמעדיקע הייוון.

— קומט, באָריס לוואָוויטש, — זאָגט אין עטלעכע מינוט אַרום דער

עלטערער בוכהאלטער, — קיין נײַס װעלן מיר שוין דאָ מער ניט הערן, מ׳כאַזערט זיך איבער.

זיי גייען ביידע אַרויס פון דער פאַרזאַמלונג. בא א טראַמװײַ צעשיידן זיי זיך. גאַראַדסקאָי פאַרהאַלט לענגער אין זײַן װאַרעמער האַנט באַריס לװאָװיטשעס האַנט. באַריס לװאָװיטש זאָגט:

— צעפּאַטשן מיר זיך היינט, כאַװער גאַראַדסקאָי, האַ?

דאָס דערמאָנט ער זיך נאָכאַמאָל אין דער נאַרװאָס געהערטער רעדע יאַמפּאָלסקיס.

דער אײַנפאַל זעט אויס אַזוי קאָמיש, אַז זיי צעלאַכן זיך ביידע.

זיי טראָגן ביידע אַװעק א גוט געפיל: עס קומט, ערשטנס, דערפון, װאָס זיי זײַנען ניט שולדיק אין דער אַװאַריע, װאָס אין דער בוך־פירונג איז אַלץ אין אָרדענונג. זיי זײַנען אויך צופרידן מיט דער שטײַפער כאַװערשאַפט צווישן זיי, װאָס געבירט בא זיי אָפּט איינע און די זעלבע געדאַנקען, איינע און די זעלבע עמאָציעס, אָפּטמאָל די זעלבע פראַזעס אַפילו, שיר ניט װי בא מאַן און װײַב, װאָס האָבן גליקלעך אָפּגעלעבט א לאַנג לעבן.

— —

דעם אָװנט קערט זיך דער עלטסטער בוכהאַלטער גאַראַדסקאָי אום אַהיים שפּעטלעך. ער גייט פון א רויִקן געמיטלעכן פּרעפעראַנס, פון א קאָמפּאַניע שטילע, געזעצטע מענטשן, װאָס רעגן זיך ניט איבעריק אויף, װאָס זײַנען איינס מיט ס׳אַנדערע זייער העפלעך; מענטשן ניכטערע, ניט קיין טרינקער — דעם גאַנצן אָװנט זופּט מען אונטער די הייסע זיסע טיי, װאָס מ׳דערפילט זי באַלד אין מאָגן, װי זי טוט אײַנצײַטיק אי א שװענק, אי א װאַרעם. װען גאַראַדסקאָי קומט צו נעענטער צום ראַיאָן פון זײַן װוינאָרט, שלאָגט ער זיך גלײַך אָן אין פינצטערניש: די גאַס — ניט באַלויכטן, אין די קלייטן — נאַפּט־לאָמפּן, די שויבן פון די הײַזער — האַלב־טונקל. ער גיט א טראַכט, אַז דאָס האָט װידער די סטאַנציע אונטערגעפירט, מער ניט — היינט איז דער גורל געפאַלן אַף זײַן ראַיאָן. ער גייט פאַרזיכטיק, ניט געײַלט, אַריבער אַף זײַן גאַס. זי איז װײַטלעך פון צענטער, װײַטלעך פון א טראַמװײַ־ליניע. די נאַכט האָט געדיכט אָנגעשפּיקעװעט די גאַס מיט פינצטערניש. גאַראַדסקאָי דערמאָנט זיך, אַז די לעצטע צײַט זײַנען אָפּטער געװאָרן די איבערפאַלן אין אָט אָ־די פינצטערע ראַיאָנען. ער שטײַפט אין פאַלטאָ־קעשענע אָן זײַן פויסט און טראַכט בא דער געלעגנהײַט מיט אינערלעכער באַפרידיקונג װעגן דעם, אַז ער װאָלט קיינעם ניט געװוּנטשן דערפילן דעם פויסט זײַנעם אַף זיך. ער װערט גאָר פריילעך צוליב אָט דעם געדאַנק. ער שטעלט זיך אַפילו פאָר דאָס בילד: דער אָנפאַלער שטעלט אים אָפּ און פאָדערט

געלט. ער, גאַראַדסקאָי, ענטפערט אים רויִק: „באלד“, — נעמט געלאַסן ארויס די האנט פון קעשענע און דערלאנגט אים מיטן זעלבן פעסט־צונויפגעדריקטן פויסט צווישן די אויגן. פונקט אַ דאָס אָרט האָט ער אויסגעקליבן. באם אָנפאלער פארלויפן די אויגן מיט בלוט, און ער, גאַראַדסקאָי, גייט זיך ווײַטער רויִק צו זיך אהיים.

ווען ער קומט צו די טרעפּ פון דעם פינפשטאָקיקן הויז, ווו ער וווינט, ווערט די טונקלעניש נאָך געדיכטער. ביידע זײַטן מויערן אַף דער גאַס, דער טונקעלער, אָנקאָליריקער הימל, די ווינטערדיקע ערד אָן שניי — דאָס אַלץ אינײנעם מאכט די גאַס ענלעך צו א גרויסן שטײַף־צוגעמאכטן קאַסטן. גאַראַדסקאָי טוט א זוך אין קעשענע — קיין שוועבעלע געפינט ער בא זיך ניט. ער לאָזט זיך פּאמעלעך אַף די טרעפּ. אָט איז ער שוין אפן וועג צום ערשטן שטאָק. ער טאפּט אין דער פינצטער אָן די פּאַ־רענטשע פון די שטיגן און פילט זיך ביז גאָר זיכער. ער הערט זיך נאָר אײַן, צי גייט ניט עמעצער פון אויבן — ער האָט מוירע, ער זאָל זיך אַף עמעצן ניט אָנשטויסן. פון אויבן גייט קיינער ניט. גאַראַדסקאָי קאָן רויִק פאָרזעצן זײַן וועג. אָבער פּלוצעם דערהערט ער, ווי פון אויבן לאָזט זיך עמעצער אײַליק אראָפּ, — עס מאכט דעם אײַנדרוק, אז יענער וויל וואָס גיכער פאָטער ווערן פון דעם שטאָקפינצטערן קאָרידאָר, וואָס איז איצט פול מיט שרעק. אָט איז ער שוין גאָר נאָענט צו גאַראַדסקאָיען, ער שטויסט זיך אין אים קימאט אָן. בא גאַראַדסקאָיען טוט דאָס ערשטע מאָל פאר דער גאנצער צײַט א טיאָכקע דאָס הארץ. ער זעט גאָרנישט — ער פילט נאָר: פאר אים שטייט א מענטש און אָטעמט גיך. גאַראַדסקאָי פילט יענעמס אָטעם ערגעץ בא זיך אפן האלדז. ער דערפילט באלד יענעמס הענט אַף זײַן פּאלטאָ: זיי באטאפּן אים, צי זיי זוכן זיך פון עפּעס אָפּצושטויסן. אויך גאַראַדסקאָי שטרעקט אויס די הענט צום קעג־נער, ער האלט מיט זיי די לאָצן פון יענעמס פּאלטאָ. די צוויי פּאָר אויס־געשטרעקטע הענט דינען איצט ווי אויסשפּירער. אזוי טאנצן די הענט ארום איבער די פּאלטעס עטלעכע ווײַלעס, ביז דער אונטערגעקומענער זוכט ניט אָפּ מיט די זעלבע טאפּנדיקע הענט א ליידיקן רוים, וואָס איז ניט פארשטעלט דורך גאַראַדסקאָיס הויכער פיגור. גאַראַדסקאָי דער־פילט, ווי יענער שפּרײַזט שוין די טרעפּ אראָפּ. אויך ער דערפילט א פארלײַכטערונג. ער הייבט זיך אײַליק אוף אפן דריטן שטאָק. ביז צו דער טיר איז נאָך געבליבן אָנדערהאלבן שטאָק. דאָס הארץ רײַסט זיך בא אים אַף ארויסצופאלן. גאַראַדסקאָי שטעלט זיך אַף א ווײַלע אָפּ, ער לייגט צו די האנט צום הארצן, דאָס הארץ צו באַרויִקן, און דערפילט, אז די אייבערשטע קעשענע, ווו ס'ליגט שטענדיק זײַן גאָלדענער זייגער, איז פּוסט. ער טוט זיך צוריק א ריס אַף אונטן. יענעמס טריט קלינגען

נאָך אָפּ אין דער קאָרידאָר־פּינצטערניש. ער דעריאָגט יענעם, גלײַכט זיך מיט אים אויס, פאַרגייט אים פון פאָרנט און שטעלט זיך קעגן אים אנידער. זײַנע הענט הייבן ווידער אָן צו טאַפּן אָף יענעמס ברוסט. גאָראָדסקאָי דערטאַפּט בא יענעם די אייבערשטע קעשענע. זי איז אָנ־געשוואָלן פונעם זייגער, וואָס ליגט דאָרט. גאָראָדסקאָי ציט ארויס דעם זייגער פון יענעמס קעשענע און לייגט אים ארײַן צו זיך. אָן איין וואָרט צו זאָגן, לאָזט ער אין דער זעלבער רעגע אראָפּ דעם צווייטן א קלינגענ־דיקן פּאַטש אין דער רעכטער באַק. אים אליין טוט א ברי אין דלאָניע פון דעם פּאַטש. „א רעכטן פּליאסק געטאָן", — פליט אים דורך א בליץ־געדאַנק. ער איז אופגערעגט, ער שפּרײַזט איצט אײַליק צוריק ארוף אפן אייבערשטן שטאָק. פון הינטן הערט ער, ווי עס זינקען אײַן אין דער שטילקײַט די לעצטע ווידערקאָלן פון יענעמס טריט.

גאָראָדסקאָי האָט צו זיך אין וווינונג ניט אָנגעקלונגען, — ער האָט געדענקט: דאָס גלעקל ארבעט ניט, ווען עס איז ניט פאַראַן קיין עלעק־טרע־שטראָם. ער האָט געעפנט די טיר מיטן קליינעם שליסעלע און איז שטיל אדורך צו זיך אין צימער. ער האָט אָנגעצונדן א ליכט, וואָס איז געלעגן אפן טיש. גאָראָדסקאָי האָט אײַליק אויסגעטאָן די פּאַלטאָ. דאָס הארץ האָט נאָך אלץ געקלאַפּט. ער האָט פּלוצעם א קוק געטאָן אפן טיש און איז פאַרגליווערט געוואָרן: דאָרט איז געלעגן זײַן גאָלדענער זייגער. ער האָט א טאַפּ געטאָן בא זיך אין אייבערשטער קעשענע: אויך יענער זייגער איז דאָ! ער האָט אים ארויסגענומען, באַקוקט, — א שווארצער טאַוואַן־וואַטש, א באַקאַנטער זייגער. ער האָט אים אויסגעדרייט אָף דער צווייטער זײַט און האָט אָף דער שווארצער קאָפּערטע דערזען א באַקאַנטע מאָנאָגראַם. באָריס לוואָוויטשעס זייגער. וואָס איז עס פאַר א פּלאָנטער, צו אלדי רוכעס?

עס איז ארײַנגעקומען די פרוי, דערזען דעם מאַן א צעטומלטן און ניט פאַרשטאַנען, אין וואָס דאָ גייט.

— נאָרוואָס איז דאָ געוועזן באָריס לוואָוויטש, — האָט זי געזאָגט, — דו האָסט אים נאָך עפּשער געדאַרפט באַגעגענען אָף די טרעפּ.

— באַגעגנט, — האָט גאָראָדסקאָי דומפּ ארויסגעזאָגט, — באַגעגנט, ווי דען? באַגעגנט, — אויסגעפּאַטשט און צוגענומען דעם זייגער.

עס איז אים פּלוצעם שטארק ניט גוט געוואָרן, ער האָט דערפילט שוידערלעכע ווייטעקן אין קאָפּ, די שלייפן האָבן זיך אָנגעצונדן, און פון די אויגן האָבן אָנגעהויבן פליִען פונקען. בא גאָראָדסקאָיען האָט זיך אָנגעהויבן דער שוידערלעכער מיגרען, וואָס האָט אין אזוינע פאַלן זיך געוויינלעך געצויגן מער ווי א מעסלעס.

1933

מייער אלבערטאָן

אין טײַגע א שטיבל

איך בין נעכטן געגאנגען פון באבסטעווע קיין לאזארעווע. פון באבסטעווע קיין לאזארעווע איז פערציק ווערסט. איך האָב געבלאָנדזשעט, און ס'האָט געגאָסן א רעגן. עס האָט געגאָסן אזא רעגן, אז איך בין שיר ניט צעווייקט געוואָרן. נאָר עס האָט מיך גאָרניט געארט.

הײַנט בין איך געגאנגען פון לאזארעווע אין בירעפעלד. דער מעהאַלעך האלט אינגאנצן 24 ווערסט. דעם וועג ווייס איך גוט: איך בין שוין אף דעם וועג עטלעכע מאָל געגאנגען. און ס'איז דאָ ניטאָ וואָס צו וויסן. ס'איז הײַנט א וועג, ווי פון באלטע קיין אָדעס. נאָר ס'האָט זיך מיר צוגעגעסן.

איך האָב געמיינט, אַז אַף די בערג וועל איך קיינמאָל ניט מיד ווערן קוקן. אָבער אַז זיי זײַנען אומעטום דאָ — ווערן זיי שוין נימעס. אָט שטיי איך דאָ, זע איך ארום־און־ארום אַף א גרויסן ראַדיוס קייטן בערג. איך גיי אריבער אהינצו, זע איך נאָכאמאָל ארום־און־ארום זיך אַף א גרויסן ראַדיוס קייטן בערג.

און סײַ די, סײַ יענע זײַנען אײַנגעהילט אין א מין רויך. אין אזא קוים־דורכזיכטיקן, בלוי־פּיאָלעטן רויך, וואָס קאָן זיך צעוויקלען און ווערן שיטערער, נאָך דורכזיכטיקער; און קאָן זיך אָנוויקלען און ווערן געדיכטער, נאָך פארשטעלטער.

יאָ, און נאָך:

די בערג קאָנען זיך אזוי ענג צונויפטוליען, אזוי שטארק זיך ארײַנ־רוקן איינער דעם אנדערן אין די זײַטן, אז נאָר די קעפּ, פּארטעמפּטע קעפּ בלײַבן באזונדער. און די הויפּט־קאָרפּוסן זײַנען צונויפגעוואקסן, אין איין שטיק צוזאמענגעגאָסן.

און זיי קאָנען, די בערג, זיך אזוי צערוקן, ווי עמעצער האָט אומיסטן פון ערגעץ אָנגענומען זאמד, זיך אוועקגעשטעלט און אָנגעשאָטן איין הויכן, שפּיצעדיקן בארג; ווײַטער א ביסעלע — נאָך א הויכן, שפּיצעדיקן בארג; און ווײַטער נאָכאמאָל, און די בערג רירן זיך קוים־קוים צו מיט זייערע נידעריקסטע טיילן.

און נאָך:

דער דעקטוך — דאָס רויכל — קאָן זײַן אזוי געדיכט און גלינצערן, ווי נאַפט. און קאָן זײַן אזוי שיטער און צוגעשלאָגן, ווי צעפּירטע, נאָר קאלאמוטנע הושטשע.

און וויפל מאָל „נאָך"?

נאָר ס'האָט זיך מיר שוין אַלץ צוגעגעסן. סאכאקל קאָן איך ערשט איצט קיין עק ניט דערגיין, וואָס ליגט עס באהאלטן אין די צווישנשיידן, דורכגעגנג אין די בערג. איך הייב ערשט איצט ניט אָן צו פארשטיין, וואָס באהאלט עס דאָרטן, דאָס סוידעספולע רויכל.

איז שוין גלײַכער ניט קוקן און זיך גיין גלײַך. ווער שמועסט, אז דער דרויסן איז א זעלטענער: ס'איז רעכט ווארעם, טרוקן; סע שמעקט, ווי אַף עכטער דאטשע. און די לאָנקעס מיט די ווערלדער פארכאפּן אויך דאָס אויג. נאָר איך האָב דאָ געדארפט פארקערעווען אַף אן ערד־כיילעק: די נאכלע „קראסיוווע" שטייט צוויי־דרײַ וויאָרסט פון דער וורעמיאנקע (טראקט־וועג), וויל איך אהינצו צוגיין.

איך ווייס פון פריער אַף געוויס, אז לינקס איז מער ניטאָ ווי איין שליאך. און דער שליאך פירט גלײַך צו „קראסיווע". איך דערזע לינקס סימאָנים פון אײַנגעשניטענע שינעס, געטאָפּטשעטע טריט. דאָס איז

געוויס דער שליאַך. איך פאַרקערעווע אַף אים און בין זיכער, אַז איך גיי קיין „קראַסיווע“.

אין אַ וויאָרסט צוויי אַרום זײַנען די צייכנס פון די רעדער און טריט שיטערער געוואָרן, אומבאַמערקבאַרער און דערנאָך אינגאַנצן נעלעם געוואָרן.

איך בין פונדעסטוועגן געגאַנגען אַ ביסל ווײַטער. איך בין שוין אַמאָל אַף דעם אָרט געווען. מיר האָט זיך גאָר אויסגעדאַכט, אַז אַלץ איז מיר דאָ באַקאַנט. אָט איז איצט, ווי דעמלט, ווען איך בין דאָ געווען, אַ קליין בערגל אינמיטן. עס איז באַדעקט מיט שיטערע ווײַסקאָרעדיקע בערעזקעס. דאָס איז דער ווידערוווקס פון אַן אויסגעברענטן וואַלד. אָט איז אַפילע אָפּן בערגל רעכטס אויסגעברענט אַ גרויסע שטיק זײַט מיטביימער. און אַהינצו, לעבן דעמב, שטייט אַ גרויסע ווײַסע בערעזע מיט אַזאַ אויסגעבויגענער צווײַג, וואָס מאַכט איינעם מיטן בוים אַ גרויסע ציפער „4“.

יאָ, עס איז טאַקע פּונקט אַלצייִנס, ווי דעמלט.

נאָר איך בין געגאַנגען ווײַטער און ניט געזען קיין זייכער פון רויך, גערויש, וואָזגערײַ, וואָס דאָס זאָל באַטײַטן, אַז דאָ ווינען ערגעץ איבער־וואַנדערער. בין איך געגאַנגען נאָך אַ ביסל, און פּלוצעם האָבן מיר געטאָן אַ שלאָג די בלוטן אין קאָפּ.

— וואָס וועט זײַן, אַז איך בלאָנדזשע? אַ שיינע אַרבעט אין דער טײַגע בלאָנדזשען...

עס האָבן זיך מיר אונטערגעהאַקט די פיס, און עס איז מיר געוואָרן פינצטער אין די אויגן. איך האָב פּלוצעם דערזען פאַר זיך שימען פּרילור־קער, ווי ער שטייט, שטשירעט די ברייטע געלע ציין און לאַכט.

אָט דאָ אַנומלטן האָט שימען פּרילוקער מיר דערציילט, אַז ער האָט אַליין געזען עטלעכע בערן אין וואַלד.

— וואָס הייסט? טאַקע אַ סאַך בערן?

— אָ־אָ, וויפל אין אָט דעם בירא־בידזשאַן טוט זיך עס בערן! ער איז געהאַט געפּאָרן נאָך שינדלען אַף דער צוויי־און־צוואַנציקסטער ווערסט. איז פון דער „באַמבע“ — דאָרטן, ווו מע פאַרקערעוועט אָפּן גרויסן טראַקט, — אַראָפּגעשפּרונגען אַ בער, אַ מעסוקן גרויסער בער. און נאָך אים אַלע קינדער, די מענערשע און די דאַמסקע קינדער. און גענומען זיך נאָך שימענען יאָגן.

— וואָס הייסט? לעבעדיקע בערן? זיך געיאָגט? נו?

— דו, שלאָג ניט איבער די מײַסע, — איז שימען געוואָרן באַרויגעז. שימען האָט גענומען שמײַסן די פערד, זיי האָבן „אָנגעהאָזעוועט“ די

אויערן, אָנגעהויבן שטעלן ליטקעס. און שימען שמײַסט און שמײַסט, די פערד פליִען, אז פונקען שפריצן. און שימען שמײַסט נאָך און נאָך.

— נו, און די בערן האָבן דיך גאָרניט דערלאָגט?

שימען האָט זיך צעלאַכט. אויסגעשטשירעט די פערדישע ציין און געלאַכט.

— אוך־כו־כו־כו־אוך! כא־כא־כא! אוי, ביסטו א יאָלד! דער עמעסער טארטער ביסטו. דו גלייבסט. ווי מײַן מאמע גלייבסטו, מײַן מאמען אין דער היים האָט מען אָנדערציילט מײַסעס וועגן בערן מיט וועלף, און זי גלייבט, שרײַבט מיר, איך זאָל קומען א לעבעדיקער אהיים. און דו גלייבסט אויך, אוי, ביסטו א נארישער יאָלד....

און שימען האָט ווײַטער געשטשירעט די ציין און שרעקלעך געלאַכט.

איצט אין דער ווילדער טײַגע לעבן בארג האָב איך ווידער פאר זיך דערזען שימענען מיט די שטשירענדיקע ציין. און עס האָט זיך מיר אויס־געוויזן, אז אפן בארג שורשעט טאקע עפעס.

— יאָ, כ׳לעבן, ס׳איז א בער. אָט איז די גרויסע מאָרדע זײַנע. אָט זײַנען די גראָבע פיס. און אָט רעוועט טאקע עפעס.

איך האָב גענומען לויפן. איך בין מיסטאמע געלאָפן אף צוריק, ווײַל דאָ אפן אָרט האָב איך זיך גלײַך אויסגעדרייט מיטן פּאָנעם אהינצו, וווהין איך בין פריִער געשטאנען מיט דער פלייצע — און בין געלאָפן. איך האָב זיך ניט אומגעקוקט און בין געלאָפן. די פיס האָבן זיך אונטערגעבראָכן, און איך בין געלאָפן. און נאָך א שטיק צײַט אפן שליאך בין איך אלץ גע־לאָפן.

...ווען נאָך א שאָ צײַט אָפּרוען זיך און שפאנען ווײַטער, האָב איך אָנ־געטראָפן אף א נײַעם וועג. האָב איך זיך געקווענקלט: יאָ גיין צי ניט? איך האָב איבערגעוויגן אלע טײַמים פאר און קעגן און בין געגאנגען. נאָר פונווײַטן נאָך האָב איך געזען, אז דער וועג פירט גאָר אין וואלד ארײַן.

דאָס האָט מען, ווײַזט אויס, ערשט ניט לאנג געמאכט אהערצו א וועג. עס זײַנען אהערצו געפאָרן נאָר א פּאָר פורלעך. די גראָז, וואָס האָבן זיך אײַנגעבויגן אינצענען אונטער דער שווערער לאסט פון די רעדער, פער־דישע און מענטשישע טריט, האָבן נאָכאמאָל גענומען זיך אויסגלײַכן. און עפשער זײַנען גאָר אָנגעוואקסן פרישע גראָזן?

דאָ די ערד לאָזט זיך איין ווײַלע ניט שטיין הויל. זי פארמאָגט אזא שעפע פון נאסקײַט, זאפט, אז זי פארכלינעט זיך אין דעם אליין. זי דארף דאָ גאָרניט האָרעווען, אז זי זאָל אף די גרעסטע שעטעכן אין דער וועלט ארופציִען אלערליי גראָז, גראָז־געבלימען העכערע פון א דערוואק־סענעם מענטשן און גרעזלעך נידעריקערע פון אן ערשט־שפּראָצנדיקן

1*

קנאָספּ. די ערד קאָן דאָ באַצירן די גרויסע מעהאַלעכן מיט גראָזן, אָן א זייכער פעסטערײַ, מיט אַלערליי בלומען פון די איידלסטע, צאַרטסטע פאַרבן. עס איז דאָ פאַראַן אַלץ מיט דער פולער האַנט. עס טראָגט, אז מי־ליאַרדן געוויקסן זאָלן אומקומען. וואָרעם מיליאַרדן מאָל מיליאַרד בלײַבט. די ערד פאַרמאָגט דאָ יעניקע פאַר אַלצדינג, אַלעמען האָט זי וואָס צו שענקען.

און אהין ווײַטער גייען ביימער. פון ביימער־קוסטלעך ביז ביימער־גיגאַנטן. עס זײַנען דאָ איבערגעמישט גראַציִעזע זאַפּרענע צעדערביי־מער, יאָמטעוודיקע מאַיאָווע בערעזעס, הונדערטיאָריקע, שאָטנדיקע דעמ־בעס און אייביק גרינע נאָדלביימער.

גראָזן וויסן דאָ אויך ניט קיין גרענעץ. זיי רײַסן זיך דורך צווישן דעם אייביק־אָנגעוואַלגערטן פוילעכץ, כורווע־ביימער, קלעטערן אַף די גע־קאָרטשעטע קאָרעס פון שווארצע בערעזעס און גליטשן זיך איבער שטא־מען פון די סאַמעטענע און קאָרעק־ביימער. גראָזן קריכן פון דער הויט ארויס אַף פאַרכאַפּן ערטער: צווישן די ביימער, לעבן די ביימער, אַף די ביימער.

זאָל זײַן דורכויס גרין.

און דאָ פּלוצעם צווישן דער פאַרגאַנצטער שליימעס פון שפּראָצן, וואַקסן, גרינקײַט — א פּגאַם: אַן אונטערגעשניטענער בוים! אַלע ביימער שטייען, ווי גוילעמס, און קוקן. מע באַטראַכט. אזוינס האָבן זיי נאָך ניט געזען, זינט זיי לעבן. פון אזוינס ווייסט ניט דער וואַלד, זינט די וועלט שטייט. א בוים, ווייסט מען, קאָן ברענען. א בוים קאָן זיך הוידען. א בוים קאָן זיך אזוי הוידען, ער זאָל זיך אײַנברעכן. נאָר אָפּגעשניטן ווערן — דאָס ווייסט ניט דער וואַלד. איך שטעל זיך פאָר, ווי די ביימער זײַנען נישטוימעם געוואָרן, ווען זיי האָבן דאָס ערשטע מאָל אין זייער לעבן דערהערט:

— שרו־שרו! שרו־שרו!

און נאָכדעם — אָן א ווינט, אָן א שטורעם:

— טראַך! — און א גרויסער גראָבער בוים פאַלט און ברעכט מיט זיך נאָך עטלעכע...

כ׳לעבן, איך בין מעקאַנע די מענטשן, וואָס האָבן די ערשטע ארײַנגע־טראָגן אהער די קלאַנגען פון זעגן, אָטעמען פון ארבעט.

דער אָפּגעשניטענער וואָרצל פילט זיך א האָר ניט באַליידיקט. ער ליובעט זיך מיט זײַן ווײַסן פרישן קאָפּ. איך האָב אים אויך ליב. איך קאָן זיך אָנבייגן און אים ארומנעמען. נאָר מײַנע הענט זײַנען צו קליינע. אוך, איז ער א גראָבער! נאָ דיר א קוש. אָך, ווי ער שמעקט! די הייסע ביסן פון דער זעג האָבן זיך שוין אָפּגעקילט, נאָר סע שמעקט נאָך. מיט האָ־

רעוואניע שמעקט עס. פון אזעלכע דופטיקע רייכעס קאָן מען שיקער ווערן. נאָר מע קאָן אויך פון דער טיפסטער כאלאָשעס אופוואכן. מע קאָן אויך פון די געפערלעכסטע קראנקײַטן זיך אויסהיילן...

דאָ איז שוין גאָר ניטאָ וואָס מוירע צו האָבן. שאַ, איך קאָן זיך דאָ גאָר צוזעצן. ניט אפן אונטערגעשניטענעם וואָרצל, כאַלילע! איך וויל אים ניט באליידיקן. איך וועל זיך אוועקזעצן לעבן אים, זיך צושפּארן און אים ארומנעמען.

זע נאָר, ווי פּילפּארביקע העל־לילאָווע באבעלעך האָבן באזעצט א שטיקל פערד־קויט. אזא רייעך איז זיי ניט באוווסט. זיי נעמען אלע צוזאַ־מען די פליגלען, זיי שטעלן זיך אויס סימעטריש איינס קעגן אנדערן מיט די קליינע פענעמלעך, אזוי אז אלע זייערע פיסקעלעך און נעזעלעך קו־מען אויס אין איין פונקט. איצט קאָן מען מיט געמיינזאמע קויכעס דער־גיין, וואָס איז דאָס עפּעס פאר א מין נײַער געוויקס אין זייער הערשאפט.

זיי שטייען לאנג, שמעקן, פארזוכן. נאָכדעם הייבט מען זיך אוף און מע צעפליט זיך, ניט דערגייענדיק טאקע קיין טאָלק.

איך קוק זיי לאנג נאָך. איך זע, ווי מע שיקט נאָכאמאָל איין באבעלע א שמעק טאָן. דאָס באבעלע שטייט אָפּ א ביסל און לויפט אוועק מיט נײַע יעדיִעס. אלע פליִען שוין ווידער מיט פרישער נײַגעריקײַט צום פערד־קויט. איך וויל שוין מער ניט קוקן, איך פארקערעווע זיך מיט די איי־געגע צייכנס, ווו די רעדער האָבן פארקערעווען, און גיי ארויס אף דער ברייטער „ווערעמיאנקע“.

...איצט גיי איך ווײַטער. נאָכאמאָל א שליאך און ארום־און־ארום בערג.

אָט איז שוין דאָ א הייסע גליִענדיקע זון, און דער נעפּל ארום די בערג שרומפט זיך אײַן, טוליעט זיך, ווערט געדיכטער און באהאלט זיך אין די שפּאלטן.

מיר איז איצט הייס, און איך בין מיד. איך האָב ניט קיין קויעך צו טראָגן אף זיך אזויפיל בגאָדים. עפּשער זיך גאָר אויסטאָן, פון אלץ מאכן א קלומעקל...

און נאָכדעם וווהין עס אהינטאָן?

„קראסיווע“ האָב איך טאקע אלץ ניט געפונען. אף „בירעפעלד“ קען נאָך פונדאנען זײַן געגוג ווײַט. עס איז פוסטע מײַסעס. ביז אהינצו וועל איך זיך ניט דערשלעפּן, אָט, ווען עמעצער באגעגנט זיך מיר איצט, ער זאָל מיר פינקטלעך אָנווײַזן דעם וועג. איך וואָלט אים אייביק ניט פארגעסן. ביז נאכט וואָלט איך נאָך געקאָנט אָנקומען אף דער נאכלע און נעכטיקן אין א בײַדל.

נאָר קיינער באגעגנט זיך מיר ניט. קיין נײַע וועגן אליין זע איך ניט. ביז נאכט וועל איך אף קיין אָרט ניט אײַנגיין. ווו זשע וועל איך נעכטיקן?

איך האָב אַלץ צונויפגעבונדן אין א קלומעקל, זיך אָפּגערוט און גע־גאנגען ווײַטער.

אויב איך וועל אַלץ קיינעם ניט באַגעגענען, וועל איך נעכטיקן דאָ ערגעץ בא דער זײַט פונעם וועג. אמיי ווען איך האָב איצט א ביקס; ווען כ׳קאָן שיסן פויגלען; ווען כ׳בין א יעגער — וואָלט איך געשאָסן א קוליק (אזוי ווי ס׳האָט מיך אָנגערופן א היגער יעגער), איינעם פון די אויפּעס, וואָס שוועבן דאָ אזויפיל ארום. און נאָכדעם, ווען כ׳האָב שוועבעלעך, צעלייג איך א פײַער און מאך זיך אָט דאָ, באַם לעבעדיקן קוואל, א גרויסאַרטיקע וועטשערע, ווי דעמלט, ווען כ׳בין געווען אין וועג מיט אָסיפּן, דעם פאַרזיצער פון לאַזאַרעווער דאָרף־ראַט, וואָלט איך שוין ניט געווען הונגעריק.

אָבער איך בין ניט קיין יעגער. קיין פייגל קאָן איך ניט שיסן. קיין פיש קאָן איך ניט פאַנגען, און קיין שוועבעלעך מיט זיך האָב איך אויך ניט. בין איך הונגעריק און מיד.

איך בין געוווינט אין וועג אַרײַן אַלעס מיט זיך מיטנעמען פון דער היים: א פאַרטריקנט טאַראַנקעלע, א האַרט־פאַרקאָכט איי, א פליגעלע פון אן אַלטן האָן...

כ׳האָב זיך דערמאָנט:

ווי אָסיפּ איז דעמלט אַף מיר בייז געווען. — „נא, קוק — זאָגט ער, — אָט, דו האָסט אזויפיל מײַכאָלים זיך מיטגענומען אין וועג אַרײַן, און איך האָב גאָרניט, זע אומיסטן מײַן רײַזנטאַש. וועלן מיר שוין זען, ווער א בעסערן וואַרמעס ס׳וועט באַלד האָבן".

און ווירקלעך: אָסיפּ האָט גלײַך אָנגעבראַכט פיש און פלייש אַף א גאַנצער יאַמטעווודיקער סודע. ס׳האָט פון אים געשמעקט, ווי פון א שוי־כעט, נאָר א הונט איז אים גאָר נאָכגעלאָפן פון הינטן און אוועק אַף פריִער. און כאָטש זײַנע פיש און אָף זײַנען געווען „ניט געמאַכט", איז דאָס געווען פיל געשמאַקער פון מײַנע מײַכאָלים.

— אונדזער קאַנט גיט אַלצדינג, — האָט מיט מיר אָסיפּ אײַנגעכאַ־זערט. — בא אונדז דאַרף מען אין וועג אַרײַן גאָרניט מיטנעמען. מע דאַרף זיך אויסלערנען אַלצדינג אַליין באַקומען אין וועג.

בא אָסיפּן איז א קײַלעכיק פאַרשמאַכט פּאָנעם און אזא טמימעסדיקס, אז איך גלייב אים, וואָס ער רעדט. און ווען מיר האָבן זיך אופגעהויבן ווײַטער שפּאַנען, און איך האָב זיך דערפילט רעכט זאַט און אָפּגעפרישט, האָב איך אָסיפּן נאָך מער געגלייבט, אז אין דעם קאַנט דאַרף מען אין וועג אַרײַן קיין מײַכאָלים מיט זיך ניט מיטנעמען, ווי, אשטייגער, אַף א יאַריד אַרויף.

דער קאַנט גיט אַלצדינג, אַבי זיך אויסלערנען מיט דעם זיך באַנוצן...

...נאָר וואַרט. ניט דאָס וויל איך הײַנט דערציילן. הײַנט, ווען איך ליג שוין צעלייגט אַף אַ נאַרע אין אַ טרוקן בײַדל און שוין אָפּגעגעסן אַ גרויס־אַרטיקע וועטשערע פון גוט ברויט, „מיט צונג", רײַזענע קאַשע מיט זיסע מילך און טיי מיט זאַלץ, — וויל איך דערציילן, ווי איך האָב דער־זען אַ צעפּאָרענעם וועג, און אַהינצו ווײַט־ווײַט עפּעס אַ שטיבל.

אַ שטיבל?

יאָ. אַ שטיבל. אַ הילצערנס. און פון טונקעלן פּאַרעלטערטן געהילץ.

ווי איז דאָס מעגלעך אַף דער לינקער זײַט אַ גאַנץ שטיבל און נאָך פון טונקעלן פּאַרעלטערטן געהילץ?

פאַרשטייט זיך, איך פאַרקערעווע אַף דעם וועג. די בלאָטע איז דאָ גרויס. אַרום־און־אַרום איז דאָ ווידעראַמאָל בערג. מיר איז זייער שווער צו טראָגן מײַן קלומעקל. די נאַסע ערד איז באַוואַקסן מיט הויכע גראָזן, קוסטעס,ביימער. די זון שײַנט נאָך גוט. מײַן זייגער איז פינף.

נאָר וואָס איז דאָרטן? דאָס שטיבעלע ווערט ניט גרעסער. עפּעס אַ מאָדנע קליין שטיבעלע. די איבערוואַנדערער וועלן זיך געוויס אַזעלכע שטיבעלעך ניט בויען.

און דער איקער:

דאָס שטיבעלע איז דאָך איינס. מע זעט ניט מער קיין געבײַדעס. ניטאָ קיין איין בײַדל. קיין סימען ניט פון רויך. מע הערט ניט קיין קאָל. אַ מין שטילקײַט און איינזאַמקײַט...

און וואָס גאָר מאָדנע:

דאָס קליינע שטיבעלע שטייט אַף פיר קליינע הילצערנע רעדעלעך מיט צוויי אַפּגיך צוגעקלאַפּטע דישליעס פון פאָרנט. פון איין זײַט האָט עס אַ צוגעמאַכט גרינג טירל, און פון אַן אַנדער זײַט — אַ קליין פענצטערל, פאַרשטופּט מיט אַ ביסל גראָז.

וואָס זאָל דאָס באַטײַטן?

איך האָב ניט באַוויזן זיך באַטראַכטן, ווי אינעם אופגעעפנטן כאָלעל פונעם טירל האָט זיך באַוויזן אַ דינע, ווײַזט אויס, הויכע, אויסגעבויגענע פיגור:

— וואָס זוכסטו?

— דעם ערד־ביילעק „קראַסיווע", — האָב איך געענטפערט ניט אָן שרעק.

— אַלע בלאָנדזשען זיי...

פונעם ענטפער וואָלט איך באַדאַרפט נאָך מער מוירע קריגן, נאָר דאָס גוטמוטיקע פּאָנעם און אָנגענעמע קאָל האָבן מיך גאָר באַרויִקט.

די אויסגעבויגענע פיגור איז אַרויסגעגאַנגען פונעם טירל און זיך אויסגעגלײַכט.

יאָ. ער איז געווען א הויכער, זייער א הויכער. ער האָט מיך באַ־טראַכט פון קאָפּ ביז די פיס און גוטמוטיק זיך צעשמייכלט. ער האָט דערויף ניט גענדארפט פיל האַרעווען: אויגן זיינען בא אים סײַווי געווען שמייכ־לענדיקע, גרוי־בלויע, כאָטש עטוואָס מידע. אבי ער האָט קוים געטאָן א ריר מיט די מאָגערע באקן פון זײַן לענגלעך פּאָנעם, איז שוין דער שמייכל געווען גרייט.

— יאָ, דאָ בלאָנדזשען איז ניט שווער. עס איז אָבער ניט קיין גוטע זאך... — און דער אומבאקאנטער האָט זיך האלב אויסגעדרייט אף רעכטס מיט זײַן הויכער פיגור און מיר געוויזן מיט דער לאנגער האנט: — אַן־אַן אהינצו צום בערגל. זעסט? ניט ווײַט. אָן שטייט דאָרטן א הויכער בוים אויסגעבויגן, ווי א שיקער, ווען ער פאלט צו צו א פּלויט...

דער אומבאקאנטער האָט זיך ווידער גוטמוטיק צעשמייכלט פון דער אייגענער כאָכמע, זיך אויסגעבויגן און גענומען זיך ארײַנרוקן אינעם קליינעם קובארטיקן שטיבל. באלד איז ער ארויס מיט א בינאָקל אין האנט, זיך אויסגעגלײַכט. מיט איין האנט האָט ער געהאלטן דעם בינאָקל בא די אויגן און מיט דער אנדערער לאנגער האנט געוויזן אין דער זײַט פון א בערגל, אז אַן־אָ געפינט זיך די נאכלע. אָט זעט מען אפילע דאָרט זיך רייכערן.

איך האָב אָבער אפילע דורכן בינאָקל אויך גאָרניט געזען. דאָרטן, ווו ער האָט אָנגעוויזן, איז געווען א גאנץ רויִקער בארג, א ביסל מער א פארנעפּלטער. די ביימער האָבן אויסגעזען לײַכט־טאנצנדיקע און אויסגעצ־פּוצטע, מיט אלערליי קאָלירטע פּאסן פון א רעגנבויגן. עס האָט געריי־כערט, נאָר דער רויך איז אין ערגעץ ניט אָפּגעגאנגען. ער איז געשטאנען אף איין אָרט.

— ביסט א באבע, א פוסגייער, — האָט דער לאנגער מיך גוטמוטיק א קלאפּ געטאָן איבערן קאָפּ, — א פוסגייער, ניט אַן אנטילעריסט. אַן־אָ איז זי, „קראסיווע“. מע זעט פונדאנען. אָט זעט מען זי אָן א בי־נאָקל, אָ.

איך האָב זיך געקווענקלט, פארזיכערט דעם אומבאקאנטן, אז איך זע גאָרניט, און איך בעט אים, ער זאָל מיך צופירן. זאָל ער מיך צופירן ביז דעם אָרט, פונוואנען איך וועל זען בײַדלעך.

— ניין, דאָס קאָן איך ניט. איך קאָן ניט.

— וואָס זשע זאָל איך טאָן? — האָב איך אים געפרעגט, אקוראט ווי ער איז שולדיק.

— איך ווײַז דיר. גיי אהינצו, וווהין איך ווײַז.

— נאָר איך זע דאָרטן גאָרניט.

— איך קאָן דיר גאָרניט טאָן... נאָר וואַרט, — דער לאַנגער האָט זיך איַינגעבויגן און איז צוגעגאַנגען צום שטיבל.

— פּאַשע, זאָל איך גיין צופירן א מענטשן צו „קראַסיוועָ"?

— נייך, נייך, — האָב איך געהערט א צערודערטן, פאַרדומפּטן ענט־פער פונעם הילצערנעם שטיבל. דער לאַנגער האָט צוריק אַרויסגענומען זיַין קאָפּ, זיך אויסגעגלייַכט, און אַפן כאַלעל פונעם טירל האָב איך דער־זען א פרוי. זי איז געווען צעפּאַטלט, צעכראַסטעט, מיט א רונדיק ברייט פּאָנעם און באָרוועס. זי האָט אָנגעבריגעזט דעם שטערן און געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— ניי־ען. בעשום־אויפן ניט. הערסט, פיליפּ? בעשום־אויפן ניט.

— וואָס אַרט דיך, פּאַשעטשקע? אַט דאָ ניט וויַיט. נאָר א וויַיז טאָן און זיך אומקערן.

פּאַשע האָט ניט געוואָלט אויסהערן. זי האָט זיך אויסגעדרייט און איז אָפּגעגאַנגען. דאָס קליידל אַף איר איז געווען צעבונדן. זי האָט עס צוגעצ־האַלטן מיט דער האַנט. איין זשמוט ליכטיקע האָר האָבן זיך פאַרהאַלטן אַפן שפּיץ מיט א האָרשפּילקע. די איבעריקע זיַינען געווען צעלאָזט.

— דו זעסט? איך קאָן ניט. — האָט פיליפּ צענומען א פּאָר לאַנגע הענט. איך האָב אים שטאַרק געבעטן. איך האָב אים פאַרגעלייגט גע־צאָלטס. איך האָב אים פאַרגעלייגט אַף א פלעשל בראַנפן, נאָכדעם — אַף צוויי פלעשלעך.

— אַן אווירע, וואָס דו ביסט ניט קיין אַנטילעריסט. א באַבע ביסטו, א פּראָסטער פּוסגייער. — פיליפּ האָט זיך ווידער איַינגעבויגן און איז געגאַנגען צום שטיבל.

— פּאַשקע, וועל איך גיין אונטערפירן דעם מענטשן, דאָ ניט וויַיט.

איך בין אויך צוגעגאַנגען צום טירל, אַריַינגעקוקט. עס איז דאָרטן געווען קנאַפּ ליכטיק. פּאַשע איז געלעגן אויסגעצויגן און געשוויגן.

— וואָס אַרט דיך, נאַרישע? נאָר א וויַיז טאָן און צוריק.

— אָבער אז איך האָב מוירע, פאַרשטייסט? — איז פּאַשע געוואָרן שטאַרק בייז, — איך האָב מוירע אַליין דאָ. און שוין.

— מע דאַרף ניט מוירע האָבן. אַף וואָס מוירע האָבן? נאָר א ביסל א וויַיז טאָן, און צוריק.

— איך האָב שוין געזאָגט. רעד ניט, און אַן עק.

פיליפּ האָט איין שטיבל א דריי געטאָן מיטן קאָפּ און א לאַך געטאָן דורך דער נאָז. איך האָב פאַרשטאַנען, אז ער איז איין א פאַרלעגנהייַט. איך האָב אים שטיל אונטערגעזאָגט, אז ער דאַרף נאָר איין וויַיז טאָן, ביז איך וועל ביַידלעך דערזען. איך גיב אַף צוויי פלעשלעך, און אז מע וויל, קאָן מען געבן אַף דריַי. און אַפילע אַף פינף וועל איך ניט זשאַלעווען.

— נו, אויב אזוי, גיי איך. יאָ, פאַשע?

פאַשע האָט געשוויגן. פיליפּ האָט ארויסגעצויגן דעם קאָפּ. ער האָט אָנגעטאָן דעם בינאָקל און זיך אוועקגעקערעוועט. איך האָב זיך געלאָזט נאָך אים...

פלוצעם האָט זיך אין דער טיר באוויזן פאַשע. זי איז געווען שרעקלעך אופגערעגט. זי איז געווען אינגאנצן צעכראַסטעט. איר פּאָנעם איז געווען גאָלע צאָרן, פונעם קאַפּטל האָט זיך ארויסגעוויזן קלאָר לײַב.

— איך האָב מוירע דאָ אליין. און ער לאָזט מיך איבער, — האָט זי אויסגעשריִען מיט רעציכע, און איז געבליבן שטיין אין דער טיר מיט אויגן פול מיט בלוט. פון אופרעגונג האָט זי מער ניט געקאָנט ריידן. דער קאָפּ און די ליפּן האָבן איר געציטערט. זי האָט קוים צוגעגעבן עטלעכע דערוואָרגענע, דערשטיקטע ווערטער, — אליין אין א טאַ־אַ־איַ־גע אזא גרוי־וי־סע, און איך איינע אלע־יין!..

פאַשע האָט זיך אומגעקערט צוריק אין שטיבל. פיליפּ האָט גוטמוטיק א שמייכל געטאָן אין איר זײַט און אוועקגעשפּאַנט. איך בין אים נאָכגע־גאנגען. די זון איז געשטאנען נאָענט צו מײַרעוו. דער זייגער איז גע־ווען זעקס...

דערוויַיל שפּרײַזן מיר נאָך שמײַדיק. פיליפּ זאָגט, אז ער איז גוט באַ־קאַנט מיטן קאַנט, און מיר דארפן ניט גיין דאפקע איבער סטעזשקעס. ער לאָזט זיך אפגלײַך אין דער זײַט, וווהין ער האָט מיר אָנגעוויזן. אלע מאָל שטעלט ער זיך אָפּ, טוט א קוק אין בינאָקל און ווײַזט מיר אויך. צומאָל קומט אים אויס זיך אָפּשטעלן און מיך דערוואַרטן: איך קאָן אזוי גיך, ווי ער, ניט שפּאַנען.

נאָר אינגיכן שטעלט ער זיך אינגאנצן אָפּ, קוקט, קוקט אין בינאָקל און פארקערעוועט אף לינקס.

מיר האָבן א ביסעלע ניט ריכטיק גענומען דעם וועג. מיר דארפן טאָן נאָך איין קערעווע אף לינקס. באלד וועלן מיר ארויסגיין אף א העכער אָרט. פונדאָרטן וועלן מיר געוויס דערזען די בײַדלעך, וועלן מיר שוין קאָנען גיין גלײַך.

פיליפּ אײַלט מיך אונטער, לאָזט מיך ניט אָפּשטיין. ער וויל מיר דער־ציילן פון פאַשען, וואָס פאַר א נארישע זי איז, זי האָט מוירע. צו וואָס דארף מען מוירע האָבן? עך, מיט די פּרויען איז טאַקע שווער אויסקומען. זיי ווײַזט זיך אלץ אויס, אז אין טײַגע דארף מען מוירע האָבן, דאָס איינציקע אומגעפערלעכע אָרט אף דער וועלט איז די טײַגע. קיינער וועט דיך ניט אָנרירן. קיינער ניט. וואָרעם די טײַגע... רויִק... פאַשע... פיליפּ רעדט נאָך עפּעס, נאָר איך הער שוין ניט. איך בין שוין פון אים היפּש אָפּגעשטאנען. וואָס פאַרא מינע לאנגע פיס בא פיליפּן! ווי בא

אויג־מעלעך־האבאָשן, אזעלכע פּיס האָט ער. צו דעם איז ער נאָך א גרינגער. בא אים איז א פּאָר גרינגע פּאָסטעלעס צוגעוויקלט צו די פּיס, א פּאָר גרינגע הויזן, א העמד, און שויך. און בא מיר איז עפּשער הונ־דערט פּוד בגאָדים. זיי ציִען מיך צו דער ערד. ניין, איך קאָן אים בע־שום־אויפן ניט נאָכיאָגן.

איך שרײַ צו פּיליפּן און בעט אים, ער זאָל מיר העלפן טראָגן מײַן שווערן רעגנמאנטל און דאָס לעדערנע פּידזשאַקל. פּיליפּ וואַרט צו. נעמט בא מיר אָן ווערטער אוועק די מאַסע און גייט ווײַטער.

ער נעמט אריבער דעם בינאָקל אַף דער אנדערער זײַט, ער זאָל זיך ניט רײַבן צווישן אונדז, און דערציילט ווײַטער, אז צווישן די קאַזאַטשקעס איז ניטאָ אזעלכע, ווי פּאַשע. אלע קאַזאַקן אין דער סטאַניצע זײַנען פּיליפּן מעקאַנע. ער האָט זי אָפּגעשלאָגן בא סעמיאָנאָוון, וואָס איז אָנגע־פאלן אַפן קאַנט. זי איז דאָרטן געווען א בארעמהאַרציקע שוועסטער. בא פּאַשען זײַנען געווען גרעסערע און פײַנערע ברוסטן, ווי בא אלע שווע־סטער. האָט זי פּיליפּ זיך אָפּגעשלאָגן.

...אין דרויסן איז געוואָרן טונקעלער. מיר זײַנען אלץ געגאַנגען. פּי־ליפּ האָט געשפּאַנט מיט די צוויי לאַנגע פּיס פּאָרויס. איך בין אים פון הינטן, ווי א מיד קעלבל, נאָכגעלאָפן. אַרום־און־אַרום האָבן זיך געצויגן קייטן בערג. די צווישנשיידן זײַנען געווען אָנגעפּילט מיט נעפּל. ער האָט געגלינצערט, ווי נאַפט.

פּלוצעם האָט פּיליפּ זיך אָפּגעשטעלט. פונווײַטנס האָט ער שוין געע־שריִען, אז ער קאָן ווײַטער ניט גיין. ניין, ווײַטער וועט ער ניט גיין. פּאַשע וואַרט דאָרטן אַף אים. זי קען טאַקע מוירע האָבן. און פונדאַנען־אָ זעט מען שוין גוט אָן „קראַסיווע". אויב איך זע איצט ניט, בין איך אָן עכטע באַבע. איך האָב אים געזאָגט, אז איך זע גאָרניט, און געבעטן נאָך א ביסעלע מיך פירן.

ניין, ווײַטער קאָן פּיליפּ בעשום־אויפן מיך ניט פירן. אָט אָ־דאָ איז זייער א גרויס וואַסער. ער גייט אין פּאָסטעלעס, וויל ער זיך ניט לאָזן אין וואַסער. און איך טראָג הויכע שטיוול, מעג איך גיין ווײַטער.

איך בין געווען אויסער זיך. איך האָב טאַקע אינדערעמעסן גאָרניט געזען, אין דרויסן ווערט שוין פינצטער, און איך דאַרף זיך לאָזן זוכן אָן ערד־אָפּשניט, וואָס איז מיר ניט גוט באַקאַנט. איך האָב זיך געבעטן בא פּיליפּן ראַכמים, איך האָב אים אלץ צוגעזאָגט.

— נו, אויב אזוי, טראָג אלע דײַנע זאַכן אליין. און דאַרפסט געבן אַף פּאַשען צוויי פלעשלעך.

איך האָב אַף אלץ מאַסקים געווען. מיר האָבן איבערגעבראָדזשעט א ריטשקע און גענומען שפּרײַזן ווײַטער אין וואַסער. דאָס וואַסער איז געווען

פיל העכער פון מײַנע הויכע שטיוול. די שטיוול זײַנען געוואָרן פול מיט וואסער. עס איז דאָ געוואקסן הויכע אָסאָקע, און איך האָב פיליפן ניט ארויסגעזען. איך האָב נאָר געהערט ווײַטע שווערע כליופן, שורשען און וואָרטשען. בא פיליפן זײַנען זייער לאנגע פיס. ער קאָן זיי הויך הייבן און שפּאנען גיך. איך קאָן בעשום־אויפן ניט הייבן די פיס. זיי וועגן אָן א שיר און זיי ציטערן בא מיר.

מיר האָבן אזוי לאנג־לאנג געכליופּעט אין וואסער. אָן א שיר האָט עס געדויערט. נאָכדעם האָט שוין, דאכט זיך, ניט געכליופּעט. מיסטאמע זײַנען מיר שוין איבערגעגאנגען דאָס וואסער. איך האָב פיליפן שוין ארויסגעזען גיין פון פאָרנט. דער בינאָקל האָט זיך געבאָמבלט פון זײַן לינקער זײַט. איך בין אָן שום געדאנקען און ווילן אים נאָכגעגאנגען. דער הימל איז אינגאנצן געווען פינצטער. מיר זײַנען, אפּאָנעם, געגאנגען אף מיזרעך. מיר זײַנען אלץ געגאנגען. פיליפּ פריִער, איך נאָך אים.

...נאָכדעם האָט פיליפּ זיך אָפּגעשטעלט. איך בין אויך פּאמעלעך צוגעגאנגען. לעבן זײַנע פיס בין איך אנידערגעפאלן. פיליפּ האָט זיך אראָפּגעלאָזט און זיך אויך צוגעזעצט. ער האָט זיך צוגערוקט צו מיר נעענטער. ער דערקלערט מיר שטיל, אז ער ווייסט ניט, וואָס דאָ איז פאר א כאָליערע. אָדער זיי האָבן זיך ארויסגעקליבן, די איבערוואנדערער, אָדער מיר בלאָנדזשען, דאָס הייסט, מיר גייען ניט מיט דעם וועג, וואָס מע באדאַרף. נאָר וואָס איז דאָ פאר א כאָליערע? פיליפּ ווייסט דעם קאנט זייער גוט. איז ווײַזט אויס, אז די איבערוואנדערער זײַנען אָפּגעפאָרן. יאָ, עס קאָן זײַן. עס זײַנען דאָ געווען גרויסע רעגנס, זײַנען די איבערוואנדערער זיך צעפאָרן. און עפשער בלאָנדזשען מיר?..

מיר איז אלצייינס, צי די איבערוואנדערער זײַנען אריבערגעפאָרן, צי מיר בלאָנדזשען. איך וויל גאָרניט. עסן וויל איך ניט. שלאָפן וויל איך אויך ניט. גיין קאָן איך ניט. טראכטן קאָן איך ניט. איך וויל גאָרניט.

— נו, וועלן מיר גיין צוריק? — פרעגט מיך פיליפּ מיט א טאָן, ווי דאָ איז גאָרניט געשען.

— איך? ניט!

— בלײַב דאָ.

פיליפּ האָט מיר זייער גרינג געגעבן זײַן אייצע בלײַבן דאָ. ער האָט דערוף לאנג ניט געטראכט.

ער האָט זיך שוין אופגעהויבן און גענומען גלײַך שפּאנען מיט זײַנע לאנגע, הויכע פיס.

איך בין אלץ געלעגן. איך האָב אים געהערט שטעלן זײַנע שווערע טריט. איך האָב זיך אפילע פאָרגעשטעלט, ווי די גראָזן צערוקן זיך און לאָזן אים דורכגיין. זיי שורשען, די גראָזן, בייגן זיך אויס און לאָזן דורכ־

גיין. נאָכדעם האָבן זיך די טריט געהערט שוואַכער. די שאָרכן זעלטענער. אָט נאָך שטילער, גאָר שטיל. אינגאַנצן שטיל.

ארום־און־ארום איז געווען פינצטער. איך האָב געאָטעמט שווער.

פלוצעם האָב איך זיך אופגעשטעלט און זיך שטארק גענומען אײַנהערן. איך הער גאָרניט. טאקע גאָרניט. שא, שטיל. האָב איך בליץ־שנעל אראָפּ־געוואָרפן די שטיוול, אָפּגעוויקלט די אָנעטשעס און גענומען לויפן. אָ, איצ־טער בין איך גוט געלאָפן. „עמעצער" האָט מיך געטריבן, און עס איז מיר געווען גרינג. קיין קלומעקל אף זיך. די פיס — באָרוועסע. זייער גיך האָב איך דעריאָגט פיליפּן. איצט בין איך אים ניט נאָכגעלאָפן, ווי א מיד קעלבל, ווי פריִער. איצטער זײַנען מיר געגאַנגען באַנאַנד, ווי צוויי אײַנגעשפּאַנטע פערד. מיר האָבן געשוויגן. געגאַנגען געשווינד און געשוויגן.

איצט האָט דער וועג געדויערט פיל וויניקער. דאָס וואסער זײַנען מיר איבערגעגאַנגען אפגיך. עס איז געווען קאַלט, דאָס וואסער, און ס'האָט געבליופּעט. די אָסאָקע האָט זיך געשטאָכן. דער הימל אנטקעגן אונדז איז נאָך געווען א בלאסער. מאַשמאָעס, מיר זײַנען איצט געגאַנגען אף מיזי־רעוו.

אין דער זײַט האָבן מיר נאָך אפילע געזען ווייכע קאָנטורן פון בערג. מיר האָבן פעסט געשפּאַנט. די גראָזן האָבן זיך הינטער אונדז אינגאַנצן געקאָרטשעט. קוסטעס האָבן זיך געבראָכן, און מיר זײַנען געגאַנגען ווײַ־טער.

אָט זעען מיר שוין פונדערווײַטנס ארויס א גרויסן פלעק. דער פלעק ווערט נאָך גרעסער. מע זעט שוין, אז ס'איז א שטיבעלע. מע זעט שוין אפילע, אז דאָס שטיבעלע שטייט ניט הארט אף דער ערד. פאַר דער גאַנ־צער צײַט, וואָס מיר גייען צוריק, האָט מיר קוים פיליפּ פרײַלעך ארויס־געזאָגט:

— באלד וועלן מיר שוין זען אונדזער פּאַשען. — נאָכדעם האָט ער מיך אָנגענומען שטײַף בא דער האַנט און מיר שטיל דערציילט:

— דו ווייסט ניט, וואָס דאָס איז פאַר א פּאַשע.

סאַכאַקל איז פיליפּ ארויסגעגאַנגען מיט איר א קוק טאָן אפן היי־שניט און זיי האָבן דאָ ערגעץ פארזייט א פאַסיקל ערד. נאָר זי לאָזט אים ניט אָפּ. זי האָט פײַנט דאָס דאָרף. זי האָט פײַנט מענטשן. זי האָט נאָר אים, פיליפּן, איינעם אליין ליב.

און ווי זי קושט זיך! און א מין קלאָרע ברוסטן בא איר. און ווי זי לאָזט פיליפּן אף קיין טראָט ניט אָפּ. זי האָט פאַר אלץ מוירע און אלעמען האָט זי פײַנט. און ווי מיט איר, איינער אליין, איז גוט צו זײַן — דאָס קאָן זיך שוין קיינער ניט פאָרשטעלן.

— אך, ווי ס'טוט מיר באנק, וואָס איך האָב זי איבערגעלאָזט! — האָט פּיליפּ געשאָקלט מיטן קאָפּ, וואָס שטייט פּיל העכער פון מײַנעם. די סטאַניצע שטייט ווײַט. אַהינצו וועט זי מוירע האָבן איינע אַליין גיין, און אין שטיבל וועט זי מוירע האָבן אַליין ליגן.

— נאָר, נישקאָשע, באַלד וועלן מיר שוין זען אונדזער פּאַשען, — האָט פּיליפּ אויסגעלאָזט מיט אומענדלעכער פרייד.

נאָענט באַם שטיבל האָט פּיליפּ זיך געפּעדערט און געמאַכט עטלעכע גרעסערע שפּאַן. ער איז שוין אויסגעקומען לעבן טירל און גענומען פרייד לעך אין דעם קלאַפּן. ער האָט גרינג, צאַרט מיט די פינגער איבער דעם געבאַראַבאַנעוועט, ווי מע קלאַפּט אָן אין א פענצטער א גוט באַקאַנטער, ווי ווען מע וויל ניט, אז נאָך עמעצער זאָל אין שטוב דערהערן. נאָר קיינער האָט אים ניט געענטפערט. ער האָט זיך געשטעלט אף די שפּיץ פינגער און געקלאַפּט, אַקוראַט ווי דאָס וועט אים גיכער העלפן, נאָר קיינער האָט אים ניט געענטפערט. האָט ער שטאַרקער געקלאַפּט, און מע האָט אַלץ ניט געענטפערט. איך בין צוגעגאַנגען און אויך געהאָלפן קלאַפּן.

— פּאַשאַ, הא, פּאַשאַ, עפן אויף, ס'איז איך.

פּיליפּ איז צוגעגאַנגען צום פענצטערל, אַרויסגעשלעפּט ס'ביסל היי און אַרײַנגעשריגן עטלעכע מאָל „פּאַשאַ!". נאָר קיינער האָט זיך ניט אָנגערופן. די לעוואָנע איז צוגעגאַנגען נעענטער, זיך אָפּגעשטעלט און זיך אויך צוגעהערט.

— זי זאָל האָבן אוועקגעגאַנגען אַהיים?

— עס קאָן ניט זײַן. אַליין וועט זי ניט גיין. זי האָט מעסוקן מוירע, זי וועט מיט דער לעוואָנע אויך ניט גיין, ניט פון אונדזערע קאַזאַטשקעס. און מע דאַרף מאָרגן זײַן אף די פעלדער. מע דאַרף א קוק טאָן. אומיסטן געקומען.

פּיליפּ האָט געטאָן נאָך עטלעכע קלאַפּ און גענומען פּרוּוון מיטן מעסערל אופשליסן דאָס אינוויינישטע קייטעלע. דאָס קייטעלע האָט זיך גרינג אופגעשלאָסן, נאָך געטאָן פון אינוויינשיק א קלאַפּ. און דאָס טירל האָט אופגעפּראַלט.

פּיליפּ האָט אײַנגעבויגן דעם קאָפּ און איז אַרײַן. איך — נאָך אים. נאָך אונדז ביידע — די לעוואָנע. מיר האָבן גלײַך דערהערט א כראָפּען. אף דער פּאָדלאָגע האָבן מיר אָנגעטאַפּט צוויי פּאָר פיס. די פיס האָבן זיך גענומען דרייען, נאָכדעם די קערפּערס. איין קערפּער האָט זיך עטוואָס אונטערגעהויבן, און א גראָבע מענערשע שטים האָט הייזעריק און פאַרשלאָפן פון אים אַרויסגעפרעגט:

— ווער איז דאָרטן?..

1929

מוישע אלטמאַן

וואָרצלען

אין שטוב איז געווען טונקל. נאָר דאָס פײַער אונטער דער טשוהונערער פּליטע האָט פון צײַט צו צײַט אופגעפלאַמט און זיך דורכגעלויכטן דורך די לעכלעך פון טירל. דעמלט האָט א קליינער שעטעך פאַר דעם איווועלע באַקומען שײַן. דאָס באַלויכטענע אָרט האָט זיך אויסגעטיילט פון דער טונקלקײַט, באַווײַזנדיק דעם פאָדער־טייל פונעם איווועלע. דאָס פײַער און די שײַן, וואָס איז פון דעם געגאַנגען, האָבן אײדעס געזאָגט, אז אין שטוב איז שוין עמעצער וואַך. דעמלט וואָלט אויך א פרעמדער, ווען ער

קומט אריַין אין שטוב, דערזען, אז באַם פענצטער שטייט א מענטש, און זיך צוגעווינט, וואָלט ער עפּשער געווען אופגעכאַפּט דאָס שטילע גע־מורמל פונעם מענטשן באַם פענצטער, דאָס געמורמל, וואָס האָט זיך געזייט אָן קלאַנג.

דאָס האָט דער אַלטער מאָרדכע געדאַווענט. ער האָט עס עפּשער געטאָן בעקיוון אַזוי שטיל, קעדיי ניט אופצוּוועקן בינאָמינען — דאָס איינציק פארבליבענע אייניקל, וואָס איז אים אַראָפּגעפאַלן אַזוי אומגעריכט, נאָך דעם, ווי ער האָט זיך שוין געהאַט מעיאעש געווען, אַז עמעצער פון זײַן מישפּאָכע איז געבליבן לעבן.

דער טשײַניק אַף דער פּליטע האָט שוין אָבער, ווײַזט אויס, אַן אַנדער טעווע. ער האָט זיך צעשיפּעט מיט א געבייזער, אָט־אָט, הייסט עס, וועל איך דאָס גאַנצע וואַסער פון זיך אַרויסוואַרפן, ווײַל ס'איז מיר שוין דערווידער, דערווידער...

מאָרדכע האָט געהערט דאָס געבייזער פונעם טשײַניק. מיט שטילע טריט איז ער צוגעגאַנגען צו דער פּליטע, אָפּגערוקט דעם טשײַניק אָן א זײַט און געוואָרפן דערבײַ א בליק צו בינאָמינס געלעגער, צי ער האָט זיך נאָך ניט אופגעכאַפּט.

און דערווײַל האָט זיך געלאָזט מערקן א סימען אַף טאָג. אַף דער וואַנט, וואָס קעגניבער דעם פענצטער, האָט א געניט אויג געקאָנט אונ־טערשיידן א בלייכע יעדיִע, וואָס האָט אָנגעזאָגט, אַז די לאַנגע ווינטער־נאַכט גייט צום סאָף...

בינאָמין איז געלעגן מיט אָפענע אויגן, געקוקט אַף דעם בלייכן אָנ־זאָג אַף טאָג און ניט געמאַכט קיין שום באַוועגונג, נישט געוואָלט, אַז דער אַלטער זאָל זיך דערוויסן פון זײַן אופכאַפּן זיך. עס איז אים געווען ניט אָנגענעם, וואָס ער האָט אים, דעם עלנטן זיידן, געלאָזט א וואָך צײַט איינעם אַליין. ער איז אויך געווען מיד פון דער נעסיִע. די וווּנד, וואָס ער האָט באַקומען אַפן פראָנט, האָט זיך געלאָזט פילן. ער איז א גאַנצע וואָך אַרומגעפאָרן אין ראַיאָן איבער די בעסאַראַבער דערפער און גע־טײַנעט מיט די פויערים מיקויעך צוגרייטן זיך צום פרילינג־פּאַרזייִ, קאָנ־טראָלירט, אַף ווי ווײַט עס גייט די צוגרייטונג. אין מעשעך פון אָט די טעג האָט ער פאַרגעסן אינעם זיידן, דעם איינציקן שאַרים־האַפּלייטע, וואָס ער האָט געפונען, בעשאַס ער האָט זיך אומגעקערט נאָך פולע דרײַ יאָר זײַן אין דער אַרמיי. איצט, זײַענדיק אין דער היים, האָט אים באַנק געטאָן, פאַרוואָס ער האָט פון אים ניט געטראַכט.

קעדיי זיך צו באַפרײַען פון אָט דעם געפיל, וואָס וואָלט אים פאַרפירט אין יענעם מאַכשאָוועס־פּלאָנטער, וועלכן ער האָט בעקיוון אויסגעמיטן, ווײַל ער האָט שוין געוווּסט, אַז ס'איז צוועקלאָז — די טויטע וועלן ניט

לעבעדיק ווערן, — האָט ביניאָמין גענומען איבערקלערן אין קאָפּ דעם פּויעל־יויצע פון זײַן וואָך ארבעט. אגעוו, ווער דאָס אויך זײַן די צוגרייטונג פאר דעם רעפעראט, וואָס ער דארף מאכן אלס פארוואלטער פונעם ראיאָנעם ערד־אָפּטייל און אלס פארטיי־מיטגליד. ערעוו דעם צוריקער האָט מען אים געלאָזט וויסן דורכן טעלעפאָן, אז פון רעפובליקאנישן צענטער איז געקומען א ספּעציעלער שאַליעך טאקע מיקויעך דער פראגע וועגן צוגרייטן דעם פרילינג־פארזיי... וואָס איז עס פאר א מענטש, אָט דער־אָ שאַליעך?.. פאר די פּאָר יאָר, וואָס ער איז אָף דעם פּאָסטן, איז ביניאָמינען אויסגעקומען זיך צו טרעפן מיט פארשיידענע מינים שעליכים. געווען מענטשן מיט גרויסער דערפארונג און מיט פארשטענדעניש פאר מענטשן און פאר אָרט... געווען אויך אנדערע, וואָס האָבן געוווּסט בלויז די אינסטרוקציע, אָן פארשטענדעניש פאר לאָקאלע באדינגונגען. און די אָרטיקע באדינגונגען האָבן בעפּירעש געפּאָדערט א סאך טאקט און געדולד. ער דערמאָנט זיך, ביניאָמין, ווי איינער א שטאָטישער אינטעליגענט, אן אגיטאטאָר, איז מיט אים ארויסגעפאָרן אין ראיאָן. וויאזוי יענער איז געקומען אין פארצווייפלונג, געהאלטן, אז די דאָזיקע „אָפּגעשטאנענע פויערים־מאסע" איז א ניט־צוטריטלעכע פעסטונג... סטײַטש, א מיטגליד פון קאָמיוג האָט אים געזאָגט:

— אָבער אין גאָט גלייבן מיר דאָך אלע!..

ביניאָמין האָט דעמלט געשמייכלט. ער האָט געוווּסט, אז די פויערים־מאסע אין בעסאראביע וועט זיך נאָך מער א ריר טאָן, וועט זי שוין אוועקגיין מיטן גאנצן קויעך, וואָס זי פארמאָגט, ווי א טײַך אין פרילינג.

עס זײַנען אויך צוגעקומען שווערע מעניעס. די צוויי יאָר אומגערעטעניש האָבן אויסגענוצט קולאקעס און פינצטערע עלעמענטן.

מע האָט באדארפט געדולד און טאקט. כאָטש נאָך געגוג יונג, האָט ביניאָמין אָט די אייגנשאפטן פארמאָגט.

און איצט איז ער געווען צופרידן מיטן רעזולטאט פון זײַן וואָך ארבעט. אין אָט די אלע דערפער, וואָס ער איז אין זיי באַקי, ווי אמאָל באָם טאטן אין שטוב, ווײַל דאָ אויסגעוואקסן, דאָ געארבעט, האָט ער איצט געטראָפן אן אנדער שטימונג און אן אנדער באציִונג צו אים גופע, צו ביניאָמינען. עס איז געווען מער צוטרוי, מער אופריכטיקײַט.

ביניאָמין האָט געוווּסט, אז דער צוטרוי נעמט זיך דערפון, וואָס לויט זײַן באריכט האָט די מעלוכע באפרײַט דעם ראיאָן פון צושטעלן ברויט, נעמענדיק אין אכט די אומגערעטעניש. די מעלוכע האָט אויך צוגעזאָגט קומען צו הילף די נויטבאדערפטיקע מיט זריִע און מיט אינווענטאר. איז געבליבן אכטונג צו געבן, אז די פרײַגיביקײַט פון דער מעלוכע זאָל פארנוצט ווערן מיט טאכלעס.

דאָס מאָל איז די גרויסע מערהייט פון דער פויערים־מאַסע אים אנט־קעגנגעקומען. אף אלע פאַרזאַמלונגען און אין די פריוואַטע שמועסן האָט זיך געפילט א געהויבענע שטימונג. דער אוילעם האָט אופגעהערט זיך צו שרעקן פאַר די קולאַקעס און גערן אָנגערופן זייערע נעמען...

ער האָט, הייסט עס, גויוער געוועזן סאָפּקאָלסאָף די אייביקע פאַר־שלאָסנקייט פון פויער, דורכגעבראָכן א וועג צום באַוווּסטזיין און גע־וווּנען צוטרוי. ניט בא איין באַלעגוף האָט מען אַנטדעקט פאַרגראָבענע טוווּע־אויצרעס, און זיי זיינען באַלד אריבער אין רעזערוו פונעם פאַרזיי־פאָנד.

ער האָט געהאַט מיט וואָס צו זיין צופרידן. צו אַלעמען איז נאָך צוגע־קומען דער שניי, גלייך ווי די נאַטור וואָלט געגעבן איר בראָכע צו דעם דורכבראָך. עס איז שוין געווען א האַלבער ווינטער אוועק, און קיין שניי איז קימאַט ניט געווען. ער איז אַרומגעפאָרן די גאַנצע וואָך מיט א וואָגן. און נעכטן, פאַרן אומקערן זיך, האָט אָנגעהויבן שיטן א שניי. צום אָנהייב ווי אף קאַטאָוועס, דערנאָך אַלץ ערנסטער און געדיכטער. ער איז שוין קוים דערפאָרן מיטן וואָגן. דער פויער, וואָס האָט אים אָפּגעבראַכט, האָט טאַקע געלאָזט דעם וואָגן בא אים אפן הויף און, אוועקפאָרנדיק רייטנדיק, אים א זאָג געטאָן, מאָלע־גדולע, אָנשטאָט א „זייַ־געזונט“:

— בינזשע!..

דאָס הייסט: עס שנייט...

✽

די דאָזיקע פרייד — ביניאָמין האָט זי געפילט און פאַרשטאַנען. זי האָט זיך איבערגערופן אין אים מיט דערמאָנונגען פון קינדהייט, פון טאַטן, פון זיידן. מעגלעך, אז אויך — אומבאַוווּסט פאַר אים — האָט זי זיך איבערגערופן מיט דעם יערושעדיקן בונד מיט ערד און נאַטור, וואָס איז דורך א פאַרהוילענעם קאַנאַל איבערגעגאַנגען פון דוירעס ערד־מענטשן, מיט לייב־און־לעבן איבערגעגעבענע צו זייער פאַך — גערט־נערייַ.

אזוי ווי סע טרעפט אמאָל, אז אין א געוויסער מישפּאָכע גייט איבער בעיערושע א קונסט־פאַך, לעמאָשל מוזיק, שניצערייַ, גראַווירייַ, אזוי איז בא די אקערמאַנס געווען גערטנערייַ. די דערפאַרונג פון איין דאָר איז איבערגעגעבן געוואָרן דעם צווייטן, דער צווייטער האָט צוגעלייגט זיינע, די אויסגעברייטערטע דערפאַרונג, און זי איבערגעגעבן א דריטן...

שוין פון קאַמע דוירעס האָט די אקערמאַן־מישפּאָכע געלעבט אין צאָפן־בעסאַראַביע, אין דעם ווינקל, וואָס האָט זיך איינגעשניטן ווי א קליין

אין דער בוקאָווינע. געדיכטע וועלדער, גערטנער און פּרוכט־סעדער האָבן זיך געצויגן ווי א קייט לענגויס דער גרענעץ, פאַרדעקנדיק זי, פאַרטושירנדיק די קינסטלעכע מעכיצע. גערופן האָט מען דאָס ווינקל טאַקע בוקאָווינע, אָדער ווי מע האָט עס דאָ גערופן אף יִדיש: „די ביק־ווינע". געדיכט באַפעלקערט, זײַנען זיך די דערפער צעוואַקסן, געגרייכט איין דאָרף אין צווייטן, א דאָרף אַרויס, א דאָרף אַרײַן. אויך די אַקער־מאַנס האָבן זיך צעוואַקסן איבער די דערפער. גערטנער, סאַדאָווניקעס, וואַלד־מענטשן און טײַלווײַז ערדאַרבעטער, פאַרשטייענדיק אונטער דעם וואָרט — טוווע־זייער. א טייל האָבן זיך איבערגעוואָרפן אין ווײַטערע דערפער, טיפער אין בעסאַראַביע, לענגויס דעם פּרוט... עס איז געווען א מישפּאָכע מיט א סאַך געזונט און א סאַך געלעכטער...

אין דעם צווײַג, פון וועלכן בינאָמין איז געבליבן דער לעצטער, האָט מען זיך מערער אָפּגעגעבן מיט גערטנערײַ. זייער שעם אַלס גערטנער האָט געקלונגען אין דער סוויווע, פויערים האָבן זיך בא זיי געלערנט. האָט א פּאָרעץ זיך פאַרגלוסט אײַנצופירן א גרויסן גאָרטן — שיקט מען נאָך אַן „אַקערמאַן". זיי האָבן פאַרמאָגט, די אַקערמאַנס, יענע באַזונדערע אייגנשאַפט, וואָס איז נייטיק אין יעדער פאַך, אויב מע וויל צו עפּעס דערגרייכן: צוגעבונדנקײַט צו דער זאַך און געדולד. און אויב ערד־אַרבעט פאַרלאַנגט ביכלאַל אָט די אייגנשאַפט, איז עס אין גערטנערײַ א גרעסערער מוז, ווײַל האָסט צו טאָן מיט יעדער געוויקס באַזונדער, מוזט אף יעדן איינעם באַזונדער האָבן אַן אויג, ווי עלעהיי אף לעבעדיקע, אף באַלעכאַיִם... ווער ס'האָט כאָטש עפּעס א יעדיִע דערינען, יענער וועט עס פאַרשטיין.

קיין אייגענע ערד האָט מען ניט פאַרמאָגט, כוץ די גערטנער בא דער הײם. האָט מען געפּאַכטעט ערד און באַאַרבעט. עס איז אַוואַדע א פּלאָג, ווײַל גיסט אַוועק דעם גאַנצן קויעך און מויעך, מוטשעסט דיך גוט אָן מיט באַמיסטיקן, באַוואַסערן, מיט אײַנבעטן די ערד, זי זאָל ווערן גיביק, און דערנאָך דערזעט דער אייגנטימער, דער, וואָס איז ניט פאַרשוואַרצט געוואָרן ווי דו, זיך ניט געפּאָרפּלט אין בלאָטע, דערזעט ער, אַז האָסט עפּעס פויעל־יויצע געווען, איז ער זיך מעיאַשעוו, אַז איצט קען ער עס אַליין טאָן.

דאָך — מע האָט זיך געפּלאָגט און געאַרבעט. געזונטע האָרעפּאַשני־קעס איז מען געווען און קיין מאָרעשכוירעניקעס נישט. מע האָט שוין געוווּסט אין אַלע שטעטלעך אין דער סוויווע, אַז מע נעמט אַן אַקער־מאַנקע פאַר א שנור, קומט געלעכטער אין שטוב אַרײַן. און די זין — דאָס זעלבע.

איז אָנגעקומען די צײַט פון איגנאַטיעווס גזיירעס, און מיטאַמאָל האָט

2*

זיך אָנגעהויבן די יערידע. אין א קורצער צײַט איז זיך צעפאלן דער גאנ־צער ביניען. א טייל האָבן עמיגרירט, אנדערע — ארויס אין די ארומיקע שטעטלעך, געוואָרן קרעמער, סאָכרים... נאָר מאָרדכעס פאָטער, ביניאָ־מינס עלטער־זיידע, איז פארבליבן בא גערטנעריַי, זיך ניט אָפּגעלאָזט, אזוי אויך מאָרדכע.

מאָרדכע אליין האָט שוין ניט געווינט אין דער „ביקווינע", פונוואנען ער האָט געשטאמט, נאָר אין א דאָרף באם פרוט, אראָפּ, דאָרעם־צו. אָבער דעם אײדעם פאר זײַן איינציקער טאָכטער געבראכט פון בוקאָווינע. און דער איידעם, ביניאָמינס פאָטער, האָט — ווי סע טרעפט זיך אמאָל — זיך באהעפט מיט לײַב־און־לעבן אין דעם פאך, אין גערטנעריַי, געוואָרן מיט דער צײַט גאָר א גרויסער מומכע דערינען.

די ערד אין דעם ווינקל איז אויך פעט, ווי אין דער בוקאָווינע, לײַדט אָבער אָפּט פון טריקעניש. נישטאָ די וועלדער, ווי דאָרטן, וואָס זאָלן צוציִען די פײַכטקײַט. איז די ארבעט דאָ א טאָפּלט שווערע. האָט זיך טאקע געלעבט שווער. מע האָט זיך געראנגלט מיט דער ערד און מיטן דאכקעס. נאָר אָפּגעלאָזן האָט מען זיך ניט. קוים געקראָגן, געפּאכטעט א שטיקל ערד, האָט מען זיך ווידער גענומען צו דער אווידע. דערפאר איז אָבער זוסיעס שטוב די רייניסטע אין דאָרף, די סאמע אויסגעקאלכטע און בלענדיק־ווײַסע. אויך דער גאָרטן בא דער שטוב — ניט געווען קיין שפאנעלע ערד ניט קיין פארזעצטע, נאָר אזויפיל לײדיק פלאץ, וויפל ס'איז נייטיק פאר די הינער און פאר די קאטשקעס. וויפל זשע דארפן זיי אינגאנצן האָבן? די הינער שפּאצירן א גאנצן טאָג אף דער ברייטער גאס לעבן הויף, און די קאטשקעס האָבן דאָס טײַכל...

שווער געווען דאָס לעבן פון דער גערטנער־מישפּאָכע. אכט כאדאָשים אין יאָר האָט מען זיך מיט דער ערד געראנגלט. מע איז געווען פאר־שווארצט פון אזויפיל פּאָרפלען זיך אין בלאָטע, און ווינטער האָט מען קוים געהאט כאיונע. מ'האָט קיינמאָל ניט געוווסט, צי דער פּאָליאק דער פּאָרעץ וועט דיר איבערזאָגן ווידער פארפאכטן דאָס שטיקל ערד, ווו דו האָסט אזויפיל האָרעוואניע ארײַנגעלייגט, און ניט איין מאָל האָט מען אים געמוזט פאנשטשינע אָפּדינען — העלפן אים באארבעטן זײַן פעלד, זײַן דער אומזיסטיקער מעשאָרעס. און פאר א נויט האָבן זיך די פריצים צעפּאטשט — דער ברודער מיט דער מעשוגענער שוועסטער. שטעלט זיך דעמלט אוועק די היסטערישע דאמע אף דער מעזשע פון די צוויי דערפער און גוואלדעוועט:

— מאָי דומעני! מאָי!..

איז גיי זוך דיר אוף, ווו ס'איז דומעני און ווו קווייטעטשעני, אז די צוויי דערפער האָבן זיך אזוי צעשפרייט און צעוואקסן, אז ווען נישט דאָס

טײַכל, וואָס צעטיילט זיי, וואָלט מען ניט געוווסט, אז ס'איז צוויי דער־פער מיט פארשיידענע נעמען, מיט פארשיידענע באַלעבאַטים.

און זוסיעס שטוב, אזוי האָט געהייסן מאָרדכעס איידעם, בינימינס פאָטער, איז אף דער גרענעץ, באַם טײַכל...

איז אויב מיטן געפּאַכטעטן שטיקל ערד האָט מען געהאַט צאָרעס, מוירע געהאַט, שוועסטער און ברודער זאָלן זיך ניט צעפּאַטשן איבער דער שלעכט פארטיילטער ירושע און וועסט ניט וויסן, מיט וועמען האָסט צו טאָן, איז דערפאר אָבער די שטוב געווען דער נאַכעס, דער גרויסער און איינציקער נאַכעס.

די שטוב, זאָגן מיר, שטייט — זי שטייט נאָך אדהײַעם, ווו מאָרדכע האָט זי אופגעבויט, אף דער גרענעץ צווישן צוויי דערפער, באַם טײַכל. דאָס טײַכל — א מעליצעדיקער סענטימענטאַלער פּאָעט וואָלט עס מי־סטאמע באַצייכנט ווי א צניעסדיקן וואסער־צינש־צאָלער פונעם פּרוט... מיר דאָ זאָגן פּאָשעט, אז ס'איז געווען א קליין שמאָל טײַכל, אָבער גענוג פאר זוסיען און מאָרדכען אף צו פירן וואסער און אָנפילן די פּע־סער אין גאָרטן אף צו באַגיסן און באַשפּריצן... עס איז אויך געווען גענוג פאר די קאַטשקעס פונעם דאָרף און אויך פאר זוסיען.

דאָס טײַכל איז אויך די גרענעץ צווישן די צוויי דערפער, און ווען ניט דאָס, וואָלט מען עפּשער געווען פארגעסן, אז עס זײַנען דערפער מיט פארשיידענע נעמען. פרעמדע לײַט האָבן זיך טאַקע ניט פאַנאַנדער־געקליבן, אָבער פאר די אָרטיקע איז די מעכיצע געווען א מעכיצע, און מע האָט זיך נישט אויסגעמישט. א געניט אויג וואָלט געווען פאַנאַנדערגע־שיידט די מענטשן פון דער זײַט טײַכל און פון יענער זײַט, סײַ אין דעם אויסזען, סײַ אין כאַראַקטער פון די מענטשן... ווײַל כאָטש אזוי נאָענט, זײַנען די מענטשן געווען פארשיידן: פון דער זײַט אָפּגעוויגענע, בעקאָוועדיקע, סטאַטעטשנע און שטאָלצע, אפילע דאָס יונגוואַרג אזוי. און פון דער צווייטער זײַט גיכע, פלינק אף דער האַנט, בויאַנעס און טרינקער, ווי סע מאַכט זיך. און מאָרדכעס, ס'הייסט זוסיעס, שטוב איז אף דער גרענעץ.

אזוי, אז מע פלעגט ארײַנקומען אין הויף, האָט מען קוים געהאַט אַן אַנונג, אז ביסט אף א „גרענעץ", ווײַל די ביימער באַם גראָבן, אין עק גאָרטן, האָבן לאַכלוטן פארשטעלט דאָס טײַכל. האָסט געמוזט צוגיין צום סאַמע ראַנד, זיך אראָפּלאָזן א פּאָר שפּאַן מעשופּע, דעמאָלט האָסטו אַנטדעקט דאָס טײַכל און דעמאָלט האָסטו אויך געמוזט דערזען די קאַטש־קעלעך. זיי, די קאַטשקעלעך, האָבן געוווסט פונעם טײַכל און אויך גע־וווסט די צײַט, ווען מע דאַרף זיך צוריקקערן אהיים...

✽

מאָרדכע איז געוואָרן אַן אַלטער ייִד, זוסיעס באָרד איז פון שוואַרץ געוואָרן גרויליק, באַקומען דעם קאָליר פון דער בלאָטע, אין וועלכער ער האָט זיך געפּאָרפּלט. ער איז געוואָרן אַ באַל־מעטופּל — דריי מיידלעך און אַ ייִנגל — ביניאָמין. די מיידלעך האָבן געניט קליידלעך און ספּאָדניצעס פאַר די פויערשע כאַווערטעס, געקוקט מיט קינע, ווי יענע פּוצן זיך אויס צום טאַנץ. זוסיע און ביניאָמין האָבן זיך געראַנגלט מיט פּרעמדער ערד. פאַר די לעצטע יאָרן פון רומעניִשער הערשאַפט האָט אין דעם ווינקל אויפגעבליט די צוקער־בורעקעס־פּלאַנטאַציע. זוסיע האָט זיך איבערגעוואָרפן אויף דעם געביט. ביניאָמין האָט געדינט בא די פּלאַנטאַציעס. נאָר קיין גרויסע גליקן איז אויך דאָ ניט געווען. און אין אַ יאָר האָבן זיך געיאַוועט זומער־פליגעלעך, אָנגעלייגט אייעלעך, פון וועלכע סע זיינען אַרויס ווערעם, יענע ווערעם, אויף וועלכע אונדזער באַקאַנטער מענאַכעם־מענדל, דער, וואָס האָט ניט געאַקערט, ניט געזייט, האָט אויף זיי אַרויסגעקוקט און אָנגעפּרעגט בא שיינע־שיינדלען. דאָס פּאַראַרבעטע פעלד האָט זיך פאַרוואַנדלט אין מיסט. דערפאַר אָבער איז זוסיעס קאָפּ און באָרד געוואָרן גראָ, גראָ אַזוי ווי די בלעטער פון די בורעקעס, וואָס דער וואָרעם האָט פאַרלענדט... עטלעכע יאָר האָט מען זיך געראַנגלט ווי מיטן טויט, ניט געזען קיין שטראַל האָפענונג פאַר זיך, און מיטאַמאָל איז געקומען די יעשועו, אויפגעריכט געוואָרן. בעסאַראַביע — באַפרייט. זוסיע האָט געקראָגן ערד, ביניאָמין איז אַוועק אַרבעטן אין ערד־אָפּטייל. האָט עס אָבער געדויערט איין אויגנבליק... אַז ביניאָמין איז צוריקגעקומען פון דער אַרמיי, האָט ער געטראָפן נאָר דעם אַלטן זיידן.

ווי אַ מין איראָניע פונעם גורל איז עס געווען — אָט דאָס פאַרבלייבן פונעם אַלטן. די אייניקלעך זיינען אומגעקומען, זוסיע און דווירע זיינען געשטאָרבן אין טראַנסניסטריע. און מאָרדכע איז פאַרבליבן. פויערטעס האָבן אים ביגנייווע עסן געטראָגן, אַלטע פויערים, וואָס האָבן אים ניט געקענט, האָבן אים אַרויסגעגאַנוועט, באַהאַלטן בא זיך. ווען ער האָט זיי שפּעטער זיין בעקיִעס באַוויזן, האָט זיי באַזונדערס האַנאָע געטאָן. אַז ער איז צוריקגעקומען, איז ער שוין אין דאָרף ניט געגאַנגען — וואָס וועט ער טאָן דאָרטן? ער איז פאַרבליבן אין שטעטל מיט די „עטלעכע געציילטע פּעטרישקעס״, די געציילטע מענטשן, וואָס זיינען לעבן געבליבן, זיך געטוליעט צו זיי אַ פרעמדער, אַ ניט־היגער. פונעם אַמאָליקן גרויסן שטעטל זיינען כורוועס געבליבן. נאָר אויפן סאַמע עק, לעבן בייסהאַקוואָרעס, זיינען עטלעכע צענדליק שטיבער געבליבן, וווּ די צוריקגעקומענע האָבן זיך באַזעצט. מאָרדכע פלעגט אַמאָל נעמען דעם שטעקן,

דורכגיין איבער דער כאָרעוועך שטאָט, באַטראַכטן. ער געדענקט דאָס שטעטל נאָך פון גאָר אַמאָל, איידער עס איז זיך צעוואַקסן. האָט ער גע־קוקט פרעמד אויף די כורוועס, אויף די מײַלער פון פוסטע געמויערטע קע־לערס, שטיינערנע טרעפּ, וואָס זײַנען פאַרבליבן ווי אַ מאַציווע פון אַ שטוב. נאָר אַמאָל האָט זיך אים געדוכט, אַז ער דערקענט דאָס אָרט, וווּ ס׳האָט געוווינט זײַנער אַ גאָר היימישער מענטש. יענער האָט, דוכט אים, אויך אַמאָל שאַבעס געהאַלטן בײַ אים אין דאָרף — שוין לאַנג דערינען.

די „עטלעכע פּעטרישקעס", ווי ער האָט זיי אין געדאַנק גערופן, האָבן אַ מיניען צונויפגעקלאַפּט, אַ מין שטיבל געפונען, און מאָרדכע האָט זיך דאָרטן אופגעהאַלטן. דאָרט האָט אים בינימין געפונען.

מאָרדכע האָט צום אָנהייב אים ניט דערקענט. אין די מיליטערישע קליידער מיט די מעדאַלן, איז ער אים אויסגעקומען פרעמד. כאָטש דעם איז בינימין פאַר דער צײַט מענערישער געוואָרן, און ער האָט אים אין געדאַנק געהאַלטן אַלץ נאָך פאַר אַ קליין יינגל... די צווייפלען האָבן אים צײַטנווײַז באַהערשט אויך שפּעטער, כאָטש ער האָט שוין גוט געוווּסט, אַז ס׳איז בינימין. עס איז אים שווער געווען צו גלייבן, אַז עמעצער איז געבליבן לעבן!

בינימין האָט זיך געטוליעט צום אַלטן, ווי אַ צווײַג אַ יונגער צו אַן אַלטן שטאַם. געזען אין אים: אי טאַטע, אי מאַמע, אי שוועסטער. אַ שטוב האָט ער געקראָגן, דער געוועזענער יידישער לערערנס שטוב. זי, די לערערן אַליין, איז אומגעקומען אין טראַנסניסטריע. די שטוב איז גאַנץ געבליבן, ניצל געוואָרן, ווי די גאַנצע גאַס, וווּ עס האָבן אַמאָל געוווינט רומענישע טשינאָווניקעס. זי איז געשטאַנען, ווי די גאַנצע גאַס, אויף דעם באַרג־פּלאַך, וואָס ענדיקט זיך מיט אַ מעשופּע צום גרויסן טאָל, דעם טאָל פונעם פּרוט. הינטער דער שטוב — אַ גרויסער גאָרטן. דורך די פענצטער זעט מען דעם טאָל, דאָס וועלדל באַם טײַך, די בערגלעך פון יענער זײַט, פונוואַנען עס איז געקומען דער אומגליק אויף דעם קערנדיקן בעסאַראַ־בער יידישן יישעוו.

צוריקגעקומען איז בינימין וועסנע־צײַט. דער אַלטער האָט נאָך באַוויזן צו מאַכן דעם גאָרטן. אָבער דער זומער איז געווען אַ טרוקענער, די גערעטעניש קליין. מיט וואָס צו באַוואַסערן האָט דער אַלטער ניט גע־האַט — ניט פאַר זײַנע קויכעס צו ציִען וואַסער פון דעם טיפן ברונעם. און בינימין איז אַרײַן מיטן גאַנצן ברען אין זײַן אַרבעט — פאַרוואַלטער פונעם רײַערדאַפּטייל. ער האָט געהאַט אַרבעט איבערן קאָפּ. דאָס צווייטע יאָר איז די טריקעניש געווען נאָך גרעסער. בינימינען איז אויסגעקומען שווערער. די קאָלאַקעס האָבן ניט געשוויגן.

און אָט, דוכט זיך אים, איז אים סאָפּקאָלסאָף געלונגען אויסצופילן

זײַן אופגאבע. און דער איבערבראָך איז ניט נאָר זײַן פּערזענלעכער, נאָר עפּעס מער, פיל מער. דער בעסאראַבער פויער באַנעמט אַלץ מער, וואָס ס'איז אַזוינס סאָוועטישע מאכט, מאכט פון פאָלק און פאַרן פאָלק...

✻

...דער אַלטער איז געשטאַנען באַם פענצטער און געדאַווענט, ער האָט געמורמלט שטיל זײַנע געוווינטע טפילעס. עס איז גיכער אויסגעקומען, ווי א מענטש זאָל ריידן צו זיך אַליין, אײדער א טײַנע צום נישט־געזע־ענעם באַשעפער, אין וועלכן דו גלייבסט אויס געוווינהײַט.

ביניאָמין האָט אים באַטראַכט. די אַלטע ברייטע פּלייצע, א געבויגע־נע פון יאָרן און פון אַזויפיל בייגן זיך איבער בייטן און הויערן איבער ערד, די פּלייצע האָט ווי געטײַנעט פאַר זיך, אומאָפּהענגיק פון דעם, וואָס די ליפּן האָבן געזייט אינעם פענצטער אַרײַן. אַלע דײַגעס, אַלע מאַכשאָ־וועס פון אַלע יאָרן האָבן זיך ווי אָנגעזאַמלט אין דער פּלייצע. עס האָט זיך געקאָנט דוכטן, אַז ווען מע זאָל באַרירן ווי מע באַדאַרף די פּלייצע, וועט זיך א שאָט טאָן, ווי שרויט, א מענגע ניט אויסגערעדטע טײַנעס, אָן א שיר פאַרוואָסן. און צווישן די טײַנעס, איינע א רעמאָזימדיקע, וואָס דער אַלטער האָט אים אַזוי, אפן ווונק, געלאָזט שוין צומאָל הערן:

— ביניאָמין, פאַרוואָס האָסטו נישט כאַסענע?..

און ביניאָמין האָט פּאָשעט קיין צײַט ניט געהאַט זיך צו פאַרטראַכטן דערוף. איצט האָט ער זיך דערמאָנט און מיטאַמאָל באַגריפן דעם אַלטנס מיין... יאָ, ער וויל, דער אַלטער, נאָך דערלעבן זען אָן אייניקל פון אים, פון דעם איינציק פאַרבליבענעם.

א וואַרעמער שטראָם פון ליבשאַפט, פון צוגעבונדנקײַט האָט א פּלייץ געטאָן אין ביניאָמינען. ער האָט זיך האַלב אופגעהויבן און א פרעג געטאָן:

— זיידע, פאַרוואָס צינדסטו ניט אָן קיין לאָמפּ? פאַרוואָס שטייסטו אין דער פינצטער?

דער אַלטער, ניט אויסריידנדיק, האָט אָנגעצונדן דעם לאָמפּ. ביניאָמין האָט זיך גענומען אָנטאָן און בייסמײַסע אָפּגעגעבן דעם אַלטן א מין באַריכט פון דער נעסיִע. דעם אַלטנס פּאָנעם האָט אופגעלויכטן, ער האָט גענומען אויספרעגן. עס האָט א הויך געטאָן מיט לאַנג פאַרגעסענעם, מיט נעמען פון דערפער, פון היימישע פויערים, סײַ אַזעלכע, וואָס האָבן נאָך געלעבט, ווי אויך שוין לאַנג געשטאָרבענע, נאָר וואָס זייערע קינדער האָט מען גערופן אָף זייערע נעמען. פאַר מאָרדכען זײַנען די גע־שטאָרבענע אויך געווען לעבעדיקע... דער אַלטער האָט זיך מיט איטלעכס

פּיצל אינטערעסירט, וויִאזוי ס׳איז בּיניאָמינען צוגעגאַנגען אין מעשׂעך פון דער וואָך אַרבּעט. געלאַכט, ווען ער האָט געהערט, וויִאזוי מע האָט בּאַ זײַנעם אַן אַלטן בּאַקאַנטן בּאַלעגוף אופגעגראָבּן עטלעכע וועגענער מיט טוווע, זיך דערמאָנט און דערציילט, וויִאזוי ער האָט אַמאָל געפּאַקט דעם בּאַלעגוף, שוין דעמלט רײַך ווי קוירעך, בּאַנאַכט, ווען יענער האָט געגאַנווּעט ציבּעלעס פון מאָרדכעס גאָרטן... ער איז געגאַנגען נאַקעט, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט, סע זאָל אים זײַן גרינגער צו אַנטלויפן, אויב מע דערשמעקט אים... נאָר מאָרדכע האָט אים געפּאַקט... וויִאזוי יענער האָט זיך געבּעטן, ער זאָל אים ניט אָנטאָן קיין בּושה און אָפּלאָזן. ער האָט אים אָפּגעלאָזט און געמאַכט אַ שוויַיג, אָבּער ווי קאָן מען אין אַ דאָרף עפּעס אויסבּאַהאַלטן?.. מע האָט זיך דערוווּסט, און די פּויערים האָבּן געהאַט אַ טײַנע צו מאָרדכען, לעמײַ ער האָט אים אָפּגעלאָזט.

בּיניאָמין האָט שוין געהערט די מײַסע קליינערהייט, נאָר איצט האָט אים האַנאָע געטאָן.

— ער גיט שוין איצט אָפּ פּאַר די ציבּעלעס! — האָט ער אַ זאָג געטאָן, ציִענדיק די שטיוול, געמיינט דערבּײַ: די פאַרגראָבּענע וועגענער ווייק, וואָס זײַנען אַריבּער אין פּאַרזיי־פּאַנד.

אין שטיבּל איז געוואָרן אופגעלעבּט, גלײַך ס׳וואָלט דאָ געווען אַ גאַנצע פּריילעכע מישפּאָכע. אָבּער דאָ האָט זיך דער אַלטער אַרויסגע־כאַפּט — געמיינט אָנטאָן אַ נאַכעס־רועך בּיניאָמינען, און ס׳איז אַרויס פאַרקערט.

— ווייסט, — מאַכט מאָרדכע, — מע האָט מיר נעכטן אָפּגעבּראַכט דער מאַמעס לײַכטער און נאָך אַ זעקל קאַרטאָפל דערצו.

בּיניאָמין האָט זיך אַ וואָרף געטאָן: וואָס?

דער אַלטער האָט ניט פאַרשטאַנען, אַרויסגענומען די צווי מעשענע לײַכטער פון שאַפּקעלע און זיי אוועקגעשטעלט.

בּיניאָמין אָבּער האָט געטראַכט פון די קאַרטאָפל.

— צו וואָס האָסטו גענומען? — האָט ער געפרעגט בּייז און שטרענג. — וואָס בּין איך? אַן אוריאַדניק צי אַ רומענישער זשאַנדאַרם, מע זאָל מיר טראָגן מאַטאָנעס?

דער אַלטער איז געשטאַנען אַ פאַרלוירענער. געקוקט אָף די לײַכטער, דעם זייכער פון זײַן איינציקער טאָכטער, ניט געקאָנט ריידן, נאָר די ליפּן האָבּן געציטערט.

בּיניאָמין האָט עס בּאַמערקט, זיך בּאַהערשט. עס זײַנען אַריבּער עט־לעכע מינוט אין שווײַגעניש. דער אַלטער האָט זיך אָפּגעקערט צום פענצ־טער, געשטאַנען און אַרויסגעקוקט, נאָר די געהויקערטע פּלייצע האָט אַליין געערדט. עס איז בּיניאָמינען געוואָרן אומהיימלעך: עס האָט אים

באנק געטאָן אפֿן קאַעס, נאָר ניט געוווּסט, וויאַזוי צו פֿארגלעטן. פֿאַר־קאָכט טיי, אָנגעגאָסן צוויי טעפּעלעך, און:

— זיידע, קום טרינקען טיי.

דער אַלטער האָט געפֿאָלגט, ווי א קינד, נאָר אַלץ געשוויגן. ער האָט געקוקט אפֿן טעפּעלע טיי, זיך קוים צוגערירט מיט די ליפּן און שטיל א זאָג געטאָן:

— יאַקאָב האָט געבראַכט...

בּיניאָמין איז געוואָרן אָנגעשטרענגט. דאָס וואָרט „יאַקאָב" האָט א שטויס געטאָן אין קאָפּ. געווען אין זייער דאָרף א קרעטשמער יאַקאָב, א בּלוט־סוינע זייערער, איינער פֿון די ערגסטע צווישן די אײַזן־גוואַר־דייער, וואָס די רומענישע מאַכט האָט אופּגעכאַוועט אין דאָרף. ער איז איצט געוואָרן קליין און שטיל. אָבער בּיניאָמין האָט געוווּסט, אז ער גראָבּט אין דאָרף, גראָבּט אונטער די גאַנצע אַרבּעט בּיניאָמינס. זאָל עס זײַן דער יאַקאָב?

— וואָס פֿאַר א יאַקאָב?..

— יאַקאָב... בּוטנאַרו...

דאָס גאַנצע בּלוט האָט א זעץ געטאָן אין בּיניאָמינס פּאָנעם. איצט איז שוין געווען קלאָר, אז ער האָט דעם אַלטן אומזיסט מעצאַער געווען. עס איז ניט געווען קיין רייד וועגן א „מאַטאָנע", דאָס הייסט א פּרווו פֿון אונטערקויפֿן זיך... יאַקאָב בּוטנאַרו, דער בּעסטער פֿרײַנט זוסיעס, דער איידלסטער פֿרײַנט... איניינעם מיט זוסיען אף דער ערשטער מילכאָמע געווען. איניינעם אהיים געקומען. און אז די רומענישע מאַכט האָט ניט געוואָלט אָפּגעבּן זוסיעס דירע אין דאָרף, פֿונוואַנען די צאַרישע מאַכט האָט זוסיעס מישפּאָכע, בּאַגלײַך מיט אַלע ייִדן פֿון יענע דערפֿער, אַרויס־געשיקט, מאַכמעס זיי זײַנען, הייסט עס, געפֿערלעך פֿאַרן פֿראָנט, האָט יאַקאָב דאָס גאַנצע דאָרף אופֿגעהויבּן, נישט גערוט, בּיז מ'האָט אַלע ייִדן פֿון דאָרף די דירעס אָפּגעגעבּן... דאָס האָט ער אף זײַן וואָגן זיי איבּער־געפֿירט... וויפֿל מאָל האָט עס בּיניאָמין געהערט די מײַסע דערציילן וועגן דעם!.. און שפּעטער, שוין פֿאַר בּיניאָמינס צײַטן, ווען ער איז אונטער־געוואַקסן, וויפֿל מאָל האָט יאַקאָב זיי אַרויסגעהאָלפֿן, אמאָל מיט אַקער, אמאָל מיט צונויפֿירן גאָרטנוואַרג... דאָס האָט ער דאָך דעם אַלטן צוגע־פֿירט עסנוואַרג, איידער בּיניאָמין איז צוריקגעקומען!..

עס איז אים איצט געווען א בּושע, בּיניאָמינען, סײַ פֿאַרן אַלטן, סײַ פֿאַר דעם אָפּוועזנדיקן יאַקאָבן, סײַ פֿאַר די צוויי שטומע פֿאַרגרינטע מעשענע לײַכטער, וואָס זײַנען אַלץ געשטאַנען אפֿן שאַפּקעלע. ער האָט געוואָלט איבּערבּעטן דעם אַלטן און ניט געוווּסט וויאַזוי. ער האָט נאָר א זאָג געטאָן:

— ער האָט מער נישט געדאכט דערפון...

דער אַלטער האָט אופגעהויבן די אויגן אף אים און געקוקט פארוווּנ־דערט. עס האָט געהייסן: דו קענסט נישט יאקאָבן?..

יאָ, ער האָט געקענט יאקאָבן. ער האָט פארמאָגט, יאקאָב, א באַזונ־דערע איידלקייט, וואָס מע טרעפט זעלטן צווישן מענטשן, סײַדן צווישן גאָר גוט דערצויגענע און קינסטלעך אנטוויקלטע, און דאָ איז עס געווען אײַנגעבוירן, נאטור, ווי נאטור וואָלט געשאפן א מוסטער פאר מענטשן.

ער האָט סטאם אזוי א פרעג געטאָן:

— ווי זשע קומען אהער די לײַכטער?

— מע האָט זיי צו אים געבראכט. געבעטן, ער זאָל זיי אָפּגעבן. זיי וועלן אַלצדינג אָפּגעבן. זיי האָבן כאראָטע אף דער גאנצער מײַסע, נאָך וואָס זיך געלאָזט אײַנריידן פון די רומענער און גענומען. מע וועט דאָס בעטגעוואנט אָפּגעבן...

ביניאָמין איז זיך דורכגעגאנגען איבער דער שטוב. ווי שווער ס'איז אים ניט געווען פון די דערמאָנונגען, האָט ער דאָך ניט געקענט אויסבאַ־האַלטן זײַן געפיל, אז עפּעס האָט זיך א ריר געטאָן. ניין, ס'איז נישט קיין פעסטונג אף נישט צוצוטרעטן. מענטשן קאָן מען איבערדערצײַען. ווער שמועסט מענטשן ארבעטנדיקע... מע דארף געדולד און גלויבן. ניט קומען אין פארצווייפלונג, ווי יענער שטאָטישער באטלען...

עס האָט זיך אים פארוואָלט עפּעס א גוט וואָרט זאָגן צום אַלטן קלוגן זיידן... יאָ, דעם קלוגן, כאָטש ער שווײַגט, ברענגט ניט ארויס מיט קיין סאך דיבורים זײַנע טראכטענישן. און דאָ האָט זיך בא ביניאָמינען ארויס־געכאפּט עפּעס, וועגן וואָס ער האָט, דוכט זיך, קיינמאָל גוט זיך ניט פאר־טראכט:

— ווייסט, זיידע, וואָס כ'האָב באשלאָסן?

דער אַלטער האָט אופגעהויבן די אויגן, געוואַרט.

— כ'האָב באשלאָסן, אז אויב סע וועט זײַן א גערעטעניש, האָב איך כאסענע!..

מאָרדכע האָט א ווײַלע געשוויגן, דערנאָך, אראָפּלאָזנדיק דעם קאָפּ צום טעפּעלע טיי, א פרעג געטאָן שטיל:

— האָסט עמעצן?

ביניאָמין האָט זיך צעלאכט. אָבער דער אַלטער איז אַלץ ווי פריִער געבליבן ערנסט. קוקנדיק אפן טעפּעלע, האָט ער געזאָגט:

— סע וועט זײַן...

— וואָס? א קאַלע? — האָט ביניאָמין געפרעגט.

— א גערעטעניש!..

און דער אַלטער, קימאט פארגעסנדיק דאָס, וואָס ס'איז בא אים געווען

אן איקער — ביניאָמינס כאַסענע האָבן, — האָט גענומען אויסלייגן זײַנע „פּרימעטעס“, די דערפאַרונג פון א לעבן־לאַנגן זיך ראַנגלען מיט ערד:

— עס וועט נאָך זײַן שטאַרקער ווינטער... אָבער אָן ווינטן... די וועסנע וועט זײַן א קורצע, — עפּשער צוויי־דרײַ וואָכן. עס וועלן מיטאַמאָל צוזעצן די היצן. מע וועט דאַרפן צוײַלן מיטן וועסנע־אַקער און מיטן פאַרזיי. מע וועט דאַרפן פאַרכאַפּן די פײַכטקײַט... דער איצטיקער שניי איז א גוטער, א געדיכטער און א וואַגיקער. ער האָט זיך גוט גע־לייגט...

✻

דער שפּאַס מיטן „כאַסענע האָבן“, וואָס איז ביניאָמינען צופעליק געקומען אין קאָפּ ארײַן און וואָס ער האָט אים אויסגענוצט איבערצובעטן דעם אַלטן, דער שפּאַס האָט זיך פאַראַנקערט ערגעץ אין אונטערבאַ־וווסטזײַן און געווירקט ווי אַן ערנסט. ביניאָמין איז געגאַנגען אין „שטאָט“ ארײַן, געטראָטן אף דער שוואַכער סטעזשקע, וואָס איז פאַרבליבן פון די פריִער פאַר אים דורכגעגאַנגענע, און האָט באַוווּנדערט די טיף פונעם אויסגעפּאַלענעם שניי: ער האָט געשאָטן, ווײַזט אויס, א גאַנצע נאַכט. דאָ, בײַ די זײַטן פון די הויפן, האָט מען נאָך געקאָנט גיין, אָבער אינמיטן גאַס — נישט, עס איז געווען ביז איבער די קני. גיין אף דער אַרבעט הײַנט האָט ער נישט באַדאַרפט — ס׳איז געווען זונטיק. ער האָט געוואָלט אופזוכן דעם שאָליִעך פון צענטער, זיך מיט אים דורכשמועסן. ער האָט זיך געלאָזט צום געוועזענעם באַראָנס הויף, וועלכער איז געשטאַנען אין דער הייך באַם אָנקום אין שטעטל. דורכגעגאַנגען זײַן גאַס, די איינציק פאַרבליבענע, איז ער צוגעקומען צום סאַמע קנופּ פונעם אַמאָליקן שטעטל. דאָס כאָרעווע שטעטל האָט זיך מיטאַמאָל אַנטדעקט מיט זײַנע כורוועס, וואָס זײַנען איצט געווען פאַרשנייט.

נישט געווען צו זען קיין לעבעדיקן מענטשן. נאָר די האָרבעס, וואָס האָבן זיך געהויבן איבער דעם שניי־פלאַך, האָבן איידעס געזאָגט אף די רויִנען, וואָס ליגן אונטערן שניי, און ווײַטער האָט דאָס אויג געגרייכט אַריבערן שטעטל, ווו עס האָבן געסטאַרטשעט די מאַצייוועס פון בעסוי־לעם און די איינזאַמע שטיבלעך אַרום בעסוילעם.

ביניאָמין האָט זיך געלאָזט באַרג־אַרוף צום געוועזענעם באַראָנס הויף, פּאַזע דעם שטיינערנעם מויער, וואָס רינגלט אַרום דעם סאָד און דעם הויף. דאָרטן אויבן, אין הויף, איז איצט דער פּאַרטיי־קאָמיטעט, דער ראַיקאָם פון דער פּאַרטיי, דאָרטן איז אויך דער קלוב...

ער איז געגאַנגען לענגויס דער שטיינערנער וואַנט, א וואַנט צוויי

מעטער די הייך, מיט וועלכער דער לעצטער שפּראָצלינג פון דער באַראַנסקער מישפּאָכע, א דעגענעראַט, וואָס איז געשטאָרבן ניט לאַנג פאַר דער באַפרײַונג, האָט ארומגעצאַמט דעם הויף, קעדיי צו שאַפן א פעסטע מעכיצע צווישן הויף און די אקעגנגיבערדיקע ייִדישע שטיבער. איצט זײַנען פון די ייִדישע שטיבער געבליבן גאַנץ נאָר די פלויטן... ארופגעקומען אין עק גאַס, וואָס צווישן די פלויטן און דער מויערדיקער וואַנט, האָט ער דערזען אָנקומען פון יענער זײַט א גרופּע ייִנגלעך און מיידלעך. זיי זײַנען געוועזן פאַרפלאַמט פון פרישן דרויסן און פון ווײַטן גאַנג — פון די שטיבלעך ארום בעסוילעם. מע האָט זיך געווערטלט און געלאַכט, זיך באַוואָרפן מיט שניי.

ביניאָמין האָט זיי דערקענט. דאָס זײַנען געוועזן מיטגלידער פון קאָמיוג. מע איז געגאַנגען אין קלוב ארײַן.

זיי האָבן ביניאָמינען ניט געזען, און ער איז געוועזן דערפון צופרידן. ער האָט זיי געוואָלט באַטראַכטן מין־האַצאַד. יאָ, די „געציילטע פּעטרישקעס" זײַנען דאָך גאָרנישט אַזוי קלעגלעך, ווי דער אַלטער מיינט... דאָס געבליבענע שפּראָצט און וועט געבן נײַע בלי̇ונג. עס וועט געבן אָף צוראָכעס אַלע היטלערס, די אָפענע צי די באַהאַלטענע. גאַנצע אָדער האַלבע... און אָט קומט אָן נאָך א גרופּע, צווישן זיי א געוועזענער פריי־וואַט־לערער, א לערער פון העברעי̇שע שטונדן... ווען זײַנע אמאָליקע באַלעבאַטים זעען אים, וואָלטן זיי אים ניט דערקענט, זיי וואָלטן געגלאָצט אָף די דרײַ מעדאַלן אָף זײַן ברוסט... און אָט יאָגט אָן א מיידל מיט שנעלע טריט, א פאַרשפּעטיקטע. זי איז א שטאַלטנע, א וווּקסיקע, מאַכט שריט, ווי א געניטער גייער. און דאַכט זיך... יאָ, ס'איז, דאַכט זיך, באַסיע, באַסיע שמערל שנײַדערס...

ביניאָמין האָט דערפילט א וואַרעמקײַט שטראָמען אין די באַקן, גלײַך מע וואָלט זיי אים אײַנגעריבן מיט שניי. ער קען זיך מיט באַסיען זינט די פאַר יאָר, וואָס ער ארבעט דאָ. און דאָך האָט ער ערשט איצט דערזען, וואָס פאַר א שטאַלטנע זי איז. און ער גיט זיך אָפּ כעזשבן אָף איר ענלעכקײַט מיט די ברידער אירע. די ברידער, זיי זײַנען געוועזן אין איין מיליטערישן טייל מיט אים: איינער איז געפאַלן פאַר זײַנע אויגן. אויך דער איינציקער איידעם שמערלס. און דער צווייטער — ער איז א סטאַרשינאַ און לערנט זיך אין אן ארטילעריע־שול — וועט אינגיכן ווערן ייִנגערער לייטענאַנט...

און ווידער האָט ער געטראַכט וועגן די „געציילטע פּעטרישקעס": ניין, עס איז נישט אַלץ פאַרפאַלן. עס גייען אוף נײַע געוויקסן, און זיי וועלן זײַן אנדערש. די אַלטע זאַפטן וועלן אופגיין, אָבער אין אן אנדער פאָרם זיך אויסדריקן.

עס איז אים געקומען א כיישעק זי אָנצורופן, געוואָלט א געשריי טאָן „כאוורטע שינדער", און ס'איז ארויס גאָר: באסיע!..

באסיע איז שוין געווען אפן בערגל אקעגן הויף. זי האָט דערהערט און זיך אומגעקוקט. דערזען ביניאָמינען, האָט זי זיך ברייט צעשמייכלט. די שווארצע קלוגע אויגן האָבן זיך צעבליט מיט א פריילעך פײַערל. זי האָט אָפּגעווארט, ביז ער איז צוגעקומען, אים דערלאַנגט א האנט און גע־האָלפן ארופקומען אפן בערגל. דער צי מיט דער האנט איז געווען א פעסטער, אן ענערגישער, עס האָט זיך געפילט אי קויעך, אי ווילן.

— שאָלעם־אלייכעם, כאוורער אקערמאן! — האָט זי א זאָג געטאָן אף יידיש, — איר גייט אויך אף דער פארזאמלונג?

— וואָס פאר א פארזאמלונג?

— עס וועט הײַנט זײַן א לעקציע צי א שמועס. דער גאנצער אקטיוו, דער קאָמסאָמאָלישער און דער פארטייישער, וועט זײַן. א שאָליעך פון צענטער וויל זיך מיט אונדז דורכריידן... און איר, וואָס האָט איר עפּעס אָפּגעטאָן דאָרטן?

ביניאָמינען האָט זיך ניט געוואָלט ריידן. ער האָט געהאט כיישעק צו הערן. זיי זײַנען ארײַן אינעם ברייט געעפנטן אײַזערנעם טויער. דער שניי איז דאָ געלעגן אף די ביימער, אף די קלומבעס. עטלעכע יאטן, קאָמסאָמאָלצעס, האָבן מיט לאָפּעטעס געראַמט א וועג, זיך איבערגע־וואָרפן מיט ווערטלעך און מיט שניי. דערזען ביניאָמינען, האָט מען אופ־געהערט די קונדעסערײַ און אים פריידיק באגריסט. איינער האָט דאָך נישט אויסגעהאלטן און געטאָן א שמיץ א קויל שניי אין באסיען. באסיע איז נישט געבליבן שולדיק. אָבער אָט שטייט שוין א באָכער פאר דער טיר פונעם הויף, ער רופט זיך צוצוײַלן: כעוורע, מע הייבט אָן!

די כעוורע האָט זיך א לאָז געטאָן.

✻

...„ניין, דאָס איז נישט קיין מענטש פון בלויז „אינסטרוקציעס".

דאָס איז געווען דער ערשטער אײַנדרוק ביניאָמינס. עס האָבן אים אימפּאָנירט אויך די סימאָנים פון באקומענע ווונדן. און דער פראָנט האָט בא א סאך פון זײַנע אָנטיילנעמער געשאפן א באזונדערע אייגנשאפט — זיך צו דערקענען אפן הוילן אָנקוק, אונטערשיידן דעם ערנסטן מענטשן פונעם מויל־מאכער. ווי אן אייגענער, נאָענטער האָט ער גערעדט. און אלץ אזוי איינפאך, מיט די פּאָשעטסטע ווערטער, אופגעקלערט די אופ־גאבן, וועלכע שטעלן זיך פארן סאָוועטישן מענטשן, פארן אוואנגארד, פאר דער יוגנט. ער האָט געבראכט ציפערן, א סאך ציפערן, און דאָך איז עס נישט געווען קיין טויטע בוכהאלטעריע, נאָר לעבעדיקע ריידנדיקע

ארגומענטן, און אָט איז ער איבערגעגאַנגען צו בײַשפּילן, בײַשפּילן פֿון פּראָנט־דערפֿאַרונג און בײַשפּילן פֿון הינטערלאַנד. זײַנען ווידער דערשינען פֿאַר די אויגן ווירקלעכע מענטשן, נישט קיין נעמען בלויז. און פּלוצעם האָט א היימישער נאָמען אָפּגעקלונגען פֿון זײַן מויל. אַלע האָבן זיך אומגעקוקט אויף ביניאָמינען, און ביניאָמין אַליין איז רויט געוואָרן. דערויף האָט ער זיך נישט געריכט. ער האָט נישט ווילנדיק א קוק געטאָן אין דער זײַט, ווו באַסיע איז געזעסן, זיך באַגעגנט מיט איר בליק. זי האָט א שמייכל געטאָן, און ווידער האָט ער דערפֿילט, ווי דאָס בלוט טוט אים א זעץ אין פּאַנעם.

נאָך דעם שמועס און די פֿראַגן און ענטפֿערן, ווען דער עולם איז זיך צעגאַנגען, ווער אַהיים, ווער ס׳האָט אין פּאַרטקאַבינעט געזעצט זיך לייענען, האָט דער שאַליִעך אָוועקגענומען ביניאָמינען אין א זײַט. ביניאָמין האָט אים דערציילט וועגן דער אַרבעט, וועגן די שטימונגען בא דער מאַסע. יענער האָט אופמערקזאַם געהערט, נאָר דאָס־און־דאָס עפּעס איבערגעפֿרעגט, און ווען ביניאָמין האָט געענדיקט, האָט דער שאַ־ליִעך, נישט שטעלנדיק קיין פֿראַגעס, זיך דורכגעשפּאַצירט איבערן צי־מער, זיך אָפּגעשטעלט לעבן אײַוועלע, וואַרעמענדיק די הענט, און א פֿרעג געטאָן ביניאָמינען עפּעס, וואָס האָט זיך צום געשעפּטלעכן שמו־עס ניט אָנגעקערט:

— איר זײַט א באַווײַבטער, כאַווער אַקערמאַן?

ביניאָמין איז רויט געוואָרן, געשאָקלט מיטן קאָפּ אויף ניין.

— פֿאַרוואָס?

— קיין צײַט ניט געהאַט...

יענער האָט אים גאַנץ ערנסט און פֿרײַנטלעך קימאַט אויסגעמוסערט:

— א סאָוועטישער מענטש דאַרף האָבן צײַט אויף אַלעמען. אָט האָב איך א פֿרוי, קינדערלעך, א זון פֿון פֿופֿצן יאָר...

פֿון די ווערטער, פֿון זייער קלאַנג, האָט זיך געהערט א גרויסע זעלישע צוגעבונדנקײַט צו דער מישפּאָכע.

— מײַן פֿרוי, — האָט ער ווײַטער געזאָגט, — איז אַן אַגראָנאָם... מע וואָלט באַדאַרפֿט וואָס מער אַגראָנאָמען פֿון די אַרטיקע. איר האָט דאָ א גוטע יוגנט, עס קאָן פֿון זיי אַרויסקומען עפּעס רעכטס.

און ווידער איבערגייענדיק צו ביניאָמינען פּערזענלעך, זיך אינטע־רעסירט, וויִאַזוי ער קומט צו דער געניטקײַט אין פֿעלד־זאַכן. ביניאָמין האָט דערציילט. יענער האָט אופמערקזאַם געהערט. און אַז ביניאָמין איז אַנשוויגן געוואָרן, האָט זײַן צוהערער לאַנג געקוקט פֿאַרטראַכט אין פֿענצטער, דערנאָך זיך אויסגעדרייט און א זאָג געטאָן:

— איר האָט וואָרצלען... דאָס איז א גרויסע זאַך.

*

זיך לאָזנדיק אהיים גיין, איז ביניאָמין אף א ווײַלע אריַין אין פּאַרט־קאַבינעט. דערזען דאָרטן באַסיען. צי האָט זי געוואַרט אף אים?.. מעג־לעך. זי איז געוואָרן אָנגעצונדן.

— איר גייט שוין? — האָט זי אים א פרעג געטאָן.

— אויב איר גייט אויך...

זיי זײַנען ביידע אוועק. דעם גאַנצן וועג קימאַט נישט גערעדט. נאָר באַם איבערגיין די ברעט, וואָס איז געלעגן איבער דעם שמאָלן פאַרפרוי־רענעם טײַכל, וואָס האָט אַמאָל געטיילט די שטאָט אפצווייען — פון „יענער זײַט בריק" און „פון דער זײַט בריק", האָט ער זי אָנגענומען בא דער האַנט — עס איז געווען זייער גליטשיק... אזוי שוין זײַנען זיי דורכגעגאַנגען די אַנדערע העלפט פונעם כאָרעווען שטעטל ביז די שטיב־לעך באַם בעסוילעם, וווּ שמערל האָט זיך איצט געטוליעט אין א צימערל.

פאַרן בעסוילעם האָבן זיי זיך א ווײַלע אָפּגעשטעלט, צו כאַפּן דעם אָטעם פון ווײַטן גאַנג. ביידע האָבן אהין געקוקט, נאָר ניט גערעדט. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די זײַניקע, אין די שוועסטער, באַזונדערס אין דער יינגסטער, צירעלען... זי איז געווען מיט א יאָר פינף יינגער פון אים. ער האָט זי שטאַרק ליב געהאַט. ער האָט אויך א טראַכט געטאָן וועגן באַסיען, וועגן די איריקע. שמערלס עלטסטע טאָכטער און א קינד זײַנען געשטאָרבן אין טראַנסניסטריע. דער איידעם און א זון — אפּן פראָנט געפאַלן. שמערל רעדט ניט דערפון קיינמאָל, נאָר דאָס פּאָנעם און די אויגן פון דעם אַמאָל זייער שיינעם מענטשן האָבן אליין גערעדט.

— איר וואָלט א באַלן געווען אַרופגיין אהין? — האָט באַסיע א פרעג געטאָן, ווײַזנדיק אפּן בעסוילעם.

— צו וואָס?..

— ס'איז קעדײַ אַמאָל זיך דורכגיין צווישן טויטע.

ביניאָמין האָט נאָר געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— מע דאַרף לעבן...

— טאַקע צוליב דעם איז אַמאָל קעדײַ... מיר דאַכט זיך אָפּט, אז די טויטע, ווען זיי קענען ריידן, וואָלטן זיי באַפוילן:

— לעבן!..

איז עס געשען אומגעריכט: ביניאָמין האָט זי געטאָן א צי צו זיך, צו־געטוליעט צו זיך. באַמערקט, ווי אירע אויגן זײַנען פײַכט געוואָרן, א שעפּטשע געטאָן:

— באסיע...

און ביידע האָבן זיך געלאָזט צום שטיבל, וווּ שמערל האָט געוווינט.

❀

ער איז אהיים געגאנגען מיט דער ברייטער כאַרעווער גאַס, נאָר גאָרנישט ניט געזען פאר זיך. אַן אומבאַקאַנט געפיל האָט איצט געריזלט אין אים, ווי א שטיל וואַסער. ער איז אזוי דערגאַנגען ביז צו זײַן שטוב. אַרײַנגעקומען אינווייניק, האָט ער דערזען, אז אונטער דער פּליטע הייצט זיך. דער אָנבײַסן, וואָס דער אַלטער קאָכט געוויינלעך, האָט שוין איבער־ און איבערגעזאָדן...

בּיניאָמין איז געשטאַנען און זיך אַרומגעקוקט. א זאַך, וועגן וועלכער ער האָט ביז איצט ניט געטראַכט, איז פון זיך אַרופגעשווומען: אָט האָט ער א גרויסע שטוב, דרײַ צימערן. ער מיטן אַלטן וווינען נאָר אין איי־נעם... עס וואָלט געקאָנט וווינען א גאַנצע מישפּאָכע. אין איין צימער שמערל מיטן ווײַב, און ער מיט...

ער האָט דעם געדאַנק ניט פאַרענדיקט, צוגעגאַנגען צום פענצטער, געטאָן א קוק אפן גאָרטן און געבליבן דערשטוינט: דער גאַנצער גאָרטן איז געווען ווי פאַרזעצט מיט שטעקענער, מיט לאָזעס, וואָס ער, בּיניאָמין, האָט אָסיען געבראַכט פון וואַלד... דער אַלטער מאָרדכע ביז איבער די קני אין שניי האָט אַרײַנגעטעסעט די לאָזעס, זיי געבונדן, דאָס איז אָף צו פאַרהאַלטן דעם שניי...

בּיניאָמין האָט געעפנט דאָס לופטיקל, א געשריי געטאָן:

— זיידע!..

דער אַלטער האָט נישט דערהערט, ווײַטער געטאָן זײַן זאַך. בּיניאָמין איז אַרויסגעגאַנגען צו אים:

— זיידע, צו וואָס?

מאָרדכע האָט געשמייכלט אין דער באָרד אַרײַן. אוועקגעלייגט די באַרדע, זיך באַווישט די באָרד און, קוקנדיק אפן גאָרטן, געמורמלט:

— עס וועט זײַן א גערעטעניש.

און געוויזן, ווי טיף די לאָזעס שטעקן אין שניי.

זיי זײַנען געגאַנגען עסן. דער אַלטער האָט ניט אופגעהערט צו לויבן דעם שניי, גלײַך סע וואָלט געווען א מין טײַערע מאַשקע, וואָס א גוטער מייוון לויבט אויס. בּיניאָמין האָט צוגעהערט, געשמייכלט, אָבער אין קאָפּ האָט געקלונגען מיט יענעם טאָג, ערנסט און נאָכדענקלעך:

— „וואָרצלען"...

1948

הערשל אָרלאַנד

א גאָלדן האַרץ

1

מאָטי־בער — א שעם־דאָוואָר אין טעטיִעוו. פון קינדוויַיז אָן — א יאָסעם. א פריילעכע נעשאָמע, א כוואַט אף פאָלגן א גאַנג, א שטיפער, א לאַכער. אין די יאַריד־טעג געהאָרעוועט בא די קאַרטאָפליעס לעבן זיַין מאַמעס שטעל. געלעבט אין דאַכקעס, דעם דריטן טאָג א שטיקל ברויט. נאָר צו זיַין געזונט האָט זיך עס ניט אָנגעקערט. ער איז געוואַקסן הויך און געזונט. מיט ברייטע פלייצעס, מיט א שטעל, מיט א פּאַרנעם פון א גיבער.

די מוטער, די אַלמאָנע, האָט דעם בעניאָכיד אירן ניט אָפּגעלאָזט פון זיך. זי האָט אים געהאַלטן ניט נאָר ווי א הילף אין דער אַרבעט באַם טראָגן שווערע זעק אף די יאַרידן, נאָר אויך ווי א סגולע צו דער פּאַר־

נאָסע. צורײדנדיק א שווערן קוינע, פלעגט זי אָפּט הינטערוויילעכס א ווײַז טאָן מיטן קאָפּ אפן זון:

— איר מיינט, איך האָדעווע אים מיט פלייש? מײַנע סאָנים זאָלן דאָס האָבן אף די ביינער! ס׳איז פון מײַנע קארטאָפליעס, נאָר פון זיי, זיי צעשיטן זיך מאמעש אין מויל...

און ס׳האָט זיך בא איר געצוקעט דער פידיען.

אז מאָטי־בער איז אונטערגעוואקסן, האָט ער מער ניט געוואָלט דינען בא דער מאמען פאר קיין „סגולע״, איז ער אוועק צו זוסיע דעם פעלצניק אף דער לער. מיט קיין סאך ארבעט איז דער דאָזיקער זוסיע ניט געווען פארוואָרפן, האָט דער געזעל זײַנער געהאַט גענוג צײַט אף ארומדרייען זיך אין די גאסן. דאָס גאנצע שטעטל איז געווען מיט אים פול. יאנקל דעם באלעגאָלע אָנפּאָיען די פערד באם טײַך. בא רייזע דער בעקערן צעהאקן א פורל האָלץ. העלפן די קינדער פארהאטען א ריטשקע אין א גוסרעגן. און אז מוני קיילעס האָט אויסגעטראכט א ליד אף פעט־ליורע דעם באנדיט, ווי ער שעכט, ווי שעפעלעך, די ייִדישע אייפעלעך, האָט מאָטי־בער, שוין א יונג פון א יאָר עטלעכע און צוואנציק, צוגע־קלערט א ניגן צו דער ליד.

מע האָט אים מעסוקן ליב געהאַט אין שטעטל, און ער דאָס שטעטל — נאָך טויזנט מאָל מער.

וועגן פעטליורען האָט מאָטי־בער ניט נאָר געזונגען א ליד. ווען אוו־ראָם פינקעלשטיין און די קאָוואַלעס האָבן אָרגאניזירט טעטיִעווער זעלבשוץ, האָט מאָטי־בער זיך פארשריבן פון די ערשטע. און אלע כעוורע פון זײַן גאס האָט ער מיט זיך מיטגעבראכט. ווו ערגעץ א שי־סערײַ, באנאכט צי באטאָג, איז ער באלד דאָרטן אויסגעוואקסן מיט זײַנע יונגען און ניט איין מאָל אָפּגעטריבן א באנדע פונעם שטעטל. פון זײַן געוואגטקײַט, דרייסטקײַט, פון זײַן ווארפן זיך שטענדיק דער ערשטער אין פײַער ארײַן האָט מען וווּנדער דערציילט. און ווען אווראָם פינקעלשטיין איז געפאלן טויט אין א שלאכט לעבן אניוויקער קרעטשמע, האָט מען מאָטי־בערן אויסגעקליבן פאר אן עלטסטן פון דער זעלבשוץ.

אין יענע שוידערלעכע פּאָגראָם־טעג, ווען פריִער פעטליורע, דער־נאָכדעם אָרליק, דערנאָכדעם סטרוק האָבן געווילדעוועט אין די ארומי־קע שטעטלעך און דערפער, ווען ייִדיש בלוט האָט זיך געגאָסן טײַכנ־ווײַז, ווען יישווים זײַנען אוועק מיטן פײַער, ווען גאנצע קעהילעס זײַנען כאָרעוו געוואָרן, האָט אין טעטיִעוו זיך געהאלטן. מאָטי־בערס אָטריאַד האָט געהיט די וועגן און ניט צוגעלאָזן די קוילערס צום שטעטל. די רויטע ארמיי האָט זיך געשלאָגן ערגעץ אף א ווײַטן פראָנט, נאָר מאָטי־

בערס מענטשן האָבן אָנגעשפּארט אזש אהינצו, און דער שטאב האָט זיי באזאָרגט מיט געווער.

טעטיִעוו איז געווען ארומגערינגלֿט, זיך געפונען אין שווערער באלֿא־גערונג. טויט און פארלֿענדונג האָט געלֿאָקערט פון די סלֿאָבאָדעס, פון די וועלֿדלֿעך. איין באנדע האָט זיך פארפעסטיקט אפן ייִדישן בעסוילֿעם. הונגער און שלֿאפקייַט האָבן באצוואונגען די ענגע צעשראָקענע געסלֿעך. מע האָט געדארפט דערהאלֿטן דאָס שטעטלֿ מיט לֿעבנס־מיטלֿען, מיט רעפועס. און דאָס האָט אויך געטאָן די זעלֿבשוץ. אפן שטרענגסטן דיס־קאָנט געהאלֿטן די פאראנענע פּראָדוקטן, אראָפּגעבראכט א דאָקטער, געעפנט א שפּיטאָלֿ אין בעסמעדרעש, געזאמלֿט וועש און קלֿיידער פאר די אָרעמע און נויטבאדערפטיקע, פאר די אָנגעלֿאָפענע פונעם אויס־געסארפעטן ארום.

צו מאָטי־בערן זייַנען געקומען פרישע אלֿמאָנעס, נייַע יעסוימים, יאָרדים, אָרעמעלֿייַט, קראנקע, יונג און אלֿט, און ער האָט געגעבן שפּייַז, זיך געטיילֿט מיטן לֿעצטן ביסן, באזאָרגט מיט היילֿונג, מיט א געלֿעגער.

זייַן נאָמען איז געווען א בראָכע אף אלֿמאָנעס לֿיפּן. א ווינטער א גאנצן האָט ער פארהיט דאָס שטעטלֿ, ביז די אלֿע באנדעס האָבן זיך ניט פארייניקט און זיך אריַינגעריסן אין שטעטלֿ, דורכגעשלֿאָגן זיך מיט די לֿעוואדעס. ס׳האָבן זיך מיטאמאָלֿ אָנגעכאפּט אלֿע הינטערגאסן, אפן מארק־פּלֿאץ האָט זיך אָנגעהויבן א מוירעדיקע שכיטע, אין רויך און אין גוואלֿדן איז אין איין פארשריגענעם שאבעס אומגעקומען די שטאָט.

א טייל, א קלֿייניקע טייל טעטיִעווער האָט מאָטי־בער, צוזאמען מיט די געציילֿטע לֿעבן־געבלֿיבענע כאוויירים פון זייַן אָטריאד, פּאָרט ארויסגעראטעוועט פונעם פייַער. באנאכט האָבן זיי ארויסגעפירט די קלֿיינע אידע אומגלֿיקלֿעכע און באגלֿייט זיי ביז דער באן־סטאנציע פּאָגרעבישטש, וווּהין די רויטע ארמיי איז צוגעקומען נאָך בלֿוטיקע שלֿאכטן. מאָטי־בער האָט דעם גאנצן לֿאנגן וועג געטראָגן אין דער לֿינקער האנט א פארווונדעט קינד, זאלֿמען דעם זייגערמאכערס ייִנגעלֿע. די רעכטע האנט מאָטי־בערס איז געווען פארבאנדאזשירט, דורכגעשאָסן אף דורך־און־דורך סאמע באם עלֿנבויגן.

2

א קנאַפּער פערטלֿ יאָרהונדערט אין דרינען. די יונגע יעסוימימלֿעך פון נאָכן טעטיִעווער כורבן האָבן שוין לֿאנג פארלֿאָזט די קינדערהיימען. א סאך האָבן געענדיקט הויכשולֿן, געוואָרן ספּעציִאלֿיסטן אין פאר־שיידנסטע געביטן. ס׳האָבן זיך שוין לֿאנג פארהיילֿט די ווונדן פון יענעם

גרויזאמען יאָר. ווער ס׳איז אין קאָלווירטן, אין פאַבריקן, אויף מעלוכע־שטעלעס, אין רעדאַקציעס, אויף די באַנען. מע קען באַגעגענען טעטיעווער אין אַקאַדעמיעס, אין שטאַבן. גרויס און ראַכוועסדיק איז דאָס הימלאַנד, און היים האָט שוין אַזאַ טעווע: אין יעדן ווינקעלע איז דיר גוט און וואַרעם, א מעכייע. אויסער אַלעמען, זיינען טעטיעווער אָנגענומען, ווייל זיי זיינען האַרציקע מענטשן.

און מאָטי־בער?

מאָטי־בער האָט זיך אומגעקערט פון שפּיטאָל צו זיך אין שטעטל. ער איז נאָכגעגאַנגען דעם ערשטן פּאָלק פון דער רויטער אַרמיי, וועלכער האָט געריייניקט טאַראַשטשער אויעזד פון די באַנדעס.

געקומען איז ער קיין טעטיעוו באַנאַכט. אומיסטן אַזוי, ער זאָל ניט דערזען גלייך פאַר די אויגן די וויסטע כורוועס, דאָס פאַרזאָטענע בלוט אויפן מאַרק, די בערגלעך ליימיקע ערד אויף די פרישע קוואָרים. דעם זעלבן באַנאַכט, נאָך א קורצן שמועס מיטן פּאָלק־קאָמאַנדיר, איז ער אוועק אין דער „דעמבענע", אינעם גרויסן געדיכטן וואַלד, און אַכט טאָג צייט האָט מען פון אים גאָרניט געהערט, אַזוי ווי אין וואַסער אַריין. ווו האָט ער אַרומגעוואָגלט א גאַנצע וואָך, דער מענטש מיט א קאַליע האַנט, מיט אַרומגעברענטע אויגן פון צוזען אַזויפיל אומגליק און פּיין — האָט קיינער ניט געוווּסט. איינמאָל א פאַרטאָג האָט ער זיך געיאָוועט צוריק, נאָך מער אויסגעבלייכט, דאַר, די באַקן איינגעשרומפּן. אין שטאַב האָט מען אים קוים דערקענט.

— איך האָב אייך געבראַכט א פאַרשוין, גייט, נעמט אים! — האָט ער געזאָגט, זיך אַנידערגעזעצט אויף א בענקל, וואָס מע האָט אים אונטערגעטראָגן, און איז אַנשלאָפן געוואָרן.

שפּעטער מיט א מינוט, ווען מע האָט אַריינגעפירט א הויכן ווערגעלעך, די הענט געבונדן אויף הינטן, האָט מאָטי־בער אויף א ווײַלע אופגעריסן די אויגן און א טייטל געטאָן אויף אים:

— דאָס איז סטרוקס רעכטע האַנט. נעמט אים צו פון מיר... ס׳גייט אים נאָך א טייך מיט בלוט...

און ס׳איז געבליבן א סאָד ביז היינטיקן טאָג, וויאַזוי האָט א מענטש אָן א האַנט בייגעקומען אַזאַ גוואַר, אַזאַ געזונטן גאַזלען.

מיט דער צייט איז מאָטי־בערן אָפּגעגאַנגען די שוואַרצקייט אונטער די אויגן. כאָטש אַליין אַרבעטן האָט ער שוין ניט געקאָנט, נאָר א באַלעבאָס אינעם פעלצן־קאָאָפּעראַטיוו „נײַ לעבן" איז ער געווען א זעלטענער. ער האָט גוט געוווּסט, וואָס דאָס דאַרף דאַרף האָבן און וואָס ס׳האָט ליב. זיינע פעלצן האָבן געשעמט אין דער סוויווע. ער האָט אָפּגעזוכט אַלטע אַרבעטער, אַמאָליקע באַלמעלאָכעס פעלצניקעס, דאָרפס־

גייער, ער האָט אויסגעלערנט דעם פאַך נײַע. פונעם קאָאָפּעראַטיוו איז געוואָרן א פאבריק, א מעלוכישע אונטערנעמונג. מאָטי־בער איז געוואָרן דירעקטאָר פון דער גרויסער פעלצן־פאבריק.

— פונוואנען זײַט איר?

ער האָט שטארק ליב געהאַט, מאָטי־בער, ווען ער פלעגט קומען אין דער גרויסער שטאָט נאָך פורניטור, אז מע האָט אים געשטעלט אָט די פראַגע.

— איך בין א טעטיִעווער! — האָט ער געענטפערט עטוואָס צעצויגן, אקצענטירט יעדן טראָפּ. אינעם טאָן האָט זיך געהערט זיכערקײַט פון א פארפונדעוועט לעבן און שטאָלץ, אָן א שיר שטאָלץ פאר זײַן אופגעבליט שטעטל. טעטיִעוו — דאָס מיינט: ברייטע שאָסייען, גרינע לעוואדעס, דער בלויער טײַך לאָס, די „דעמבענע", די נײַע שול, דער געמויערטער שפּיטאָל. פון זײַן פאבריק איז שוין אָפּגערעדט! א נײַע סלאָבאָדע מיט ליכטיקע שטיבלעך האָט ער אויסגעבויט פאר זײַנע ארבעטער. אזש פונעם אָדעסער גרינטרעסט האָט ער אויסגעשריבן זוימען און געהייסן פארזעצן בלומען בא די שטיבלעך, ארום דער פאבריק.

— זאָל דאָס דאַרף אָנשמעקן, ווו מע מאכט גוטע פעלצן. — האָט מאָטי־בער געזאָגט גאַנץ ערנסט.

ס'מאכט זיך — אין א זומערדיקן גוסרעגן גאַנוועט זיך דער פאבריק־דירעקטאָר ארויס און זוכט אָפּ אף דער סלאָבאָדע דאָס פילדערנדיקע קליינוואַרג, קלוימערשט אָנשרײַען אף זיי, זיי זאָלן ניט פּוסטעפּאַסעווען און פארנעמען זיך אין זייער קינדערגאָרטן... נאָר ער האָט דען א האַרץ צו שרײַען אף קינדער? מע קומט אים זוכן פון ערגעץ א צעך, טרעפט מען אים זיצן אף די שפּיץ פינגער און העלפן דעם קליינוואַרג פארהאַטען די פליצנדיקע ריטשקע. דאָס איז געווען מאָטי־בערס א וואָרט:

— צווישן קינדער פארגעס איך אלט צו ווערן.

אזוי ווערטלענדיק זיך, פלעגט ער אמאָל פארזשמורען אן אויג און צוגעבן:

— פונדעסטוועגן דאכט זיך מיר, אז די עלטער מײַנע שטייט ערגעץ אף א באַן־סטאנציע נאָך א בילעט קיין טעטיִעוו...

מאָטי־בערס שלייפן האָט באַזילבערט דאָס ערשטע פּרעסטעלע, פון די פולע באַקן האָבן קנייטשעלעך זיך פארקוקט צו די ווינקלען מויל, קײַלעכיק איז געוואָרן די ברייטע פלייצע.

אליין האָט ער עס אפילע שטארק ניט באַמערקט. ער האָט זיך גוט געפילט אין געזונט, אויסגעצייכנט האָט אף אים געווירקט די לופט פון זײַן סלאָבאָדע.

נאָר אָט איז געקומען די בייזע שאָ. דער דײַטש איז אָנגעפאַלן אפן לאַנד. אין ראַיוואָיענקאָמאַט האָט דער מיליטער־קאָמיסאַר עטוואָס קריטיש א קוק געטאָן אף אים און געפרעגט אים מיט א פרײַנטלעכן שמייכל:

— וויפל זײַט איר אַלט?

קלאָר, ס'איז געגאַנגען דעריקער ניט אין דער עלטער. נאָר פון דער קאַליע האַנט האָבן דערוויַיל ביידע געשוויגן. און וויפל מאָטי־בער האָט ניט געטײַנעט, אז אונדזער לאַנד זײַנען באַפאַלן בייזע כײַעס, אויסוורפן, מערדערס, און אז ער פילט זיך אין קויעך, ווי פריִער, מיט פינף און צוואַנציק יאָר צוריק, — האָט עס ניט געהאָלפן.

דער קאָמיסאַר האָט ווייך און כאַוועריש אים ארופגעלייגט די האַנט אפן אקסל. ער האָט אים באַרויִקט:

— היץ זיך ניט, טײַערער. דער פראָנט איז אומגעהייער גרויס. דײַן אָרט איז ניט אף די פאָדערשטע פאָזיציעס...

אזא ענטפער האָט מאָטי־בערן ניט צופרידנגעשטעלט. ער האָט א ווײַלע געשוויגן, דאָס פאָנעם איז אים געוואָרן ראָז פון אָנשטרענגונג. ער האָט גענומען ריידן שטיל. שטענדיק, ווען ער איז אופגערעגט, רעדט ער שטיל. ער האָט זיך אָנגערופן שטיל צום קאָמיסאַר:

— איר מיינט מײַן האַנט? זי וועט אויסהאַלטן!

ער האָט זיך לאַנג אין וואָיענקאָמאַט ניט פארהאַלטן. גייענדיק אַן אָנגעכמורעטער אהיים, האָט ער געמורמלט צו זיך אליין, עטלעכע מאָל איבערגעכאַזערט: „דײַן אָרט איז ניט אף די פאָדערשטע פאָזיציעס“... ניט אף די פאָדערשטע — אף וועלכע דען פאָזיציעס?

אין אָוונט איז ער אוועק צום קאָמיסאַר אהיים, מיטן אויסרייד צו באַוויַיזן אים א בריוו פון זײַן זון דעם רויטאַרמייער, און איז שוין אָפּ־געזעסן בא אים ביז שפעט אין דער נאַכט.

די פאַשיסטישע האָרדעס האָבן זיך דערנעענטערט צום שטעטל. זיי האָבן זיך שוין געהאַט ארײַנגעריסן קיין קאַשפּריוווקע. טאָג און נאַכט איז אַש, ווי שוואַרצער שניי, געפאַלן אף די שטעטלדיקע דעכער. דאָס איז פון דער סריפע אפן קאַשפּריוווקער צוקער־זאַוואָד און אף דער גו־ראַלניע. מאָטי־בער האָט אָפּגעשיקט די לעצטע פורלעך מיט דער אויס־שטאַטונג פון זײַן פאַבריק און אליין זיך אוועקגעלאָזט צופוס אין דער „דעמבענע“.

3

מאָטי־בער איז געוועזן אויסגעקאָכט אין אַלע וועגן און שטעגן פון דער „דעמבענע“, דעם גרויסן וואַלד, וואָס ציט זיך אף מײַלנוויַיז דורך וואָלאָדאַרקע, פיאַטיגאָרי און סקיבינעץ אזש ביז הינטער בעלאָצערקאָוו.

וויפל מאָל איז ער קינדוויַיז געפאָרן דורך דעם דאָזיקן וואלד אפן יאריד, זיך נאָכגעשלעפּט נאָך דער מאמען, וויפל מאָל האָט ער אים אויסגע־שפּאנט צופוס מיט זוסיע דעם פּעלצניק אין זיַינע וואָגלענישן איבער די דערפער נאָך א שטאָך ארבעט. בימיי פּעטליורע האָט טעטיִעווער אָט־ריאד פון דער זעלבשוץ דאָ געהאלטן דאָזאָרן קעגן די באנדעס. אין די סאָוועטישע יאָרן האָט מאָטי־בער פונדאנען געצויגן געהילץ אף בויען זיַין נייַע פאבריק און די ארבעטער־סלאָבאָדע. דער וואלד האָט געהאט אין זיך אי יארן, אי זומפן, אי ווינט־געוואלגער.

א זומער אין שלאכטן, אין טויט־געראנגל האָט אָפּגעזוּמערט אין דער „דעמבענע" מאָטי־בער מיט זיַינע ליַיט.

אין די יארן האָט ער אויסגעגראָבן זעמליאנקעס. אין די זומפן האָבן ער און זיַינע ליַיט געלאָקערט אף דעם סוינע. דער ווינט־געוואלגער איז געווען א גוטע שוץ קעגן די פאשיסטישע טאנקען.

בלינדע לירניקעס זיַינען טאָג ווי נאכט געזעסן אף די שליאכן, געזונגען טרויעריקע אוקראַיִנישע „דומעס" און פארבונדן די פּארטי־זאנער מיט די פארפיַיניקטע שטעטלעך און דערפער. דורך די נעכט איז מען געגאנגען צו מאָטי־בערן, זיך געגאנוועט אין זיַין אָטריאד מיט דער געדיכטעניש פון דער ניט אָפּגעשניטענער טוווע. מע איז געקומען מיט מעשוגענע אויגן און מיט פיַיערדיקער סינע אין הארצן. צו די יארן האָט מען געטראָגן אויסגעצערטע, האלב־לעבעדיקע קינדער און אוטאָ־מאטן, גרויל־יעדיִעס און קעסטלעך קוילן.

פאָרן זומער האָט מאָטי־בערס אָטריאד אופגעריסן עלף באן־בריקן, פארנארט א דיַיטשישן אָבאָז אין די זומפן אריַין, א פיַינטלעכן שטאב־אוטאָבוס פארוואָרפן מיט גראנאטעס. פאר דריַי כאדאָשים ציַיט האָט ער אריבערגעפּעקלט איבער דער פראָנט־ליניע איינציקוויַיז ביז הונ־דערט שווער־פארוונדעטע רויטארמייער און א צוויי צענדליק געפאנ־גענע. מאָטי־בער האָט אויך באוויזן שוין צו שטיין אונטער דער טליִע אפן טעטיִעווער מארק־פּלאץ פאר די אויגן פון א גרויסן צונויפגעטרי־בענעם דערשלאָגענעם אוילעם — קאשפּריוקער, און בורשטיוקער, און סקיביִנעצער...

ער איז געשטאנען אונטער דער טליִע מיטן נאָך לויזן טויט־שלייף אפן האלדז. דאָס פּאָנעם פארגאָסן מיט בלוט, דאָס ליַיב אין הוילע וווּנדן. דער טאליען האָט געווארט אף א צייכן, ער זאָל פארציִען דעם שטריק, נאָר דער קאָמענדאנט האָט געהאט ציַיט... מאָטי־בערס בליק איז געווען רויִק, עטוואָס פארשטארט, און ס'האָט זיך אין זיַינע שטייענדיקע שווארצ־אפּלען אָפּגעשפּיגלט די ערד אין איר כורבן, די מענטשן אין זייער גרויסן פיַין.

געהויקערטע, איַינגעבראָכענע מענטשן האָבן געקוקט אַף אים אין אנגסטן. ייִדן מיט געלע לאַטעס אַף זייער קרוע־בלוע, פויערטעס מיט פּאַר־צופּעטע מיַילער, קינדער מיט אַלטע, צעקנייטשטע פּנעמער... וויפל מע האָט אָנדערציילט מאָטי־בערן אין וואַלד, האָט מען אים גאָרנישט ניט דערציילט. אין די לעצטע רעגעס פון זיַין לעבן האָט ער איין זאַך דער־שפּירט, וויטעקלעך באַנומען — ער האָט קאַרג, ער האָט ווייניק קאָטן אומגעבראַכט פאַרן זומער.

און זיַינע אויגן האָבן געקוקט און זיַינען ניט בלינד געוואָרן.

מיידלעך האָט מאָטי־בער דערזען. מיידלעך אין בונטן געקווייטלטן ציץ האָט א סאָלדאַט מיט א ביקס צוגעשפּאַרט צו א וואַנט און הירזשענ־דיק געגומען זיי קניַיפּן די בריסט. אָנגעפּודערטע אַלע, די ליפּן העל גע־שמינקט, די געלע האָר אופגעשויבערט.

ער האָט פאַרמאַכט די אויגן: מע האָט נאָפּקעס פון דיַיטשלאַנד גע־בראַכט קוקן אַף זיַין בייזוווּנדער...

דערנאָך האָט ער די אויגן צוריק געעפנט און באַמערקט א געוואַלגער בא יענער וואַנט, וווּ די מיידלעך זיַינען געשטאַנען. א קוויטשעריַי האָט זיך דערטראָגן, א געוויין האָט ווי מיט שפּיזלען געשטאָכן די אויערן. ער האָט דערהערט אַן אומבאַהאָלפענעם געשריי: „מאַמע!“

ער האָט שוין געוווּסט, ווער ס׳זיַינען די מיידלעך! לאַנג, נאָך איידער ער איז אריַינגעפאַלן צו די קוילערס אין די הענט, איז פּעסי מינדלינס געקומען צו לויפן צו אים אין וואַלד. בלוט האָט זיך פון איר געגאָסן, ניט קיין טרערן: מע האָט איר טאָכטער פאַרנומען אין שפּיטאָל. דאָס שאַנד־הויז זייערס איז אין שפּיטאָל... פון די דערפער האָט מען גענומען מיידלעך, פון אַלע שטעטלעך זיי אָנגעבראַכט... אַלעמען האָט מען איבער־געפאַרבט די האָר און אויסגעטראָלצט אין ציץ...

זעט אויס, דער קאָמענדאַנט האָט זיי ארויסגעפירט צו זיַין לעוויַע.

שטייענדיק אַפּן הויכן בענקעלע אונטער דער טליִע, האָט מאָטי־בער דער ערשטער דערזען, ווי ריַיטער יאָגן אין גאַלאָפּ גליַיך צום פּלאַץ — ער האָט דערקענט זיַינע יונגען... האָט ער מיד, קימאַט מיט א פוילער באַ־וועגונג, אונטערגעטוקט דעם קאָפּ און באַפריַיט דעם האַלדז פונעם שלייף.

פונעם געדיכטן אוילעם האָט ארויסגעיאָגט פאַרויס וואַסילי טרעגו־בענקאָ און געוואָרפן פאַר די פיס די דיַיטשן, וועלכע האָבן זיך פאַרלוירן אין דער ערשטער מינוט, איין רויך־באָמבע, און נאָך איינע, און נאָך איינע...

פון די קנוילן רויך האָט זיך געהערט מאָטי־בערס שטים:

— אהערצו, אָדלערס מיַינע! הארגע די פּאַשיסטן! הארגע!

די ריַיטער־פּאַרטיזאַנער האָבן געאַרבעט, ווי די רוכעס. שיסן האָבן

זיי אָנגעהויבן ערשט דאן, ווען דער אָנגעטריבענער אוילעם איז זיך צעלאָפן פונעם פלאַץ.

דער רויך איז זיך צעשווומען. פוסט האָט אויסגעזען דאָס שטעטל. א סאך דערהארגעטע פריצן האָבן זיך געוואלגערט אפן שאָסיי. דער ווינט האָט געקלאפט מיט אן אראָפּגעריסענעם בלעך פון א דאך און געהוידעט א מענטשן אף דער טליע אינמיטן מארק. דאָס האָט זיך געהוידעט דער טאליען, וועלכער האָט באדארפט הענגען מאָטי־בערן.

מאָטי־בער האָט ווידער געגראַמייעט אין דער „דעמבענע".

4

א טעטיעווער ייִנגעלע מיט א לײַוונטענער טאָרבע אף דער דארער פלייצע האָט לאנג ארומגעבלאָנקעט איינער אליין. ער האָט די נייטיקע ריכטונג ניט געקאָנט אָנטאפּן. די וועגן האָבן אין דער טונקלקייט פונעם וואלד זיך געדרייט, געשלענגלט, געפּאָרט זיך אין טאָלן און בא זומפּן זיך צעלאָפן. די שווערע טאָרבע האָט אים געבויגן צו דער ערד. די פיס האָבן זיך אים אונטערגעבראָכן, און צוזעצן זיך האָט ער מוירע געהאט. ס'האָט באדארפט זײַן א קרומעוויאזנע בערעזע און דערנאָכדעם א גרוב, איז שוין די בערעזע געווען — און מער גאָרניט. מע האָט אים אָנגעזאָגט, אז פון דער גרוב דארף ער זיך נעמען רעכטס, נאָר די גרוב איז ניט געווען. ער האָט געדארפט זיך שטארק היטן פון די פריצן.

דאָס מאָל האָבן די דײַטשן שוין ארויסגעשטעלט א פאָלק קעגן דער „דעמבענע". זיי האָבן פריִער גוט זיך באוואָרנט, אויסגעברענט דעם גאנצן ווינט־געוואלגער. מיט טאנקעטקעס און פאנצער־מאשינעס זײַנען זיי ארומגעגאנגען די יארן, אָנגעגריפן פון דרײַ זײַטן און געשפּארט מאָטי־בערס אָטריאַד צו די זומפּן. ניט באטאָג, ניט באנאכט האָט די שיסערײַ ניט אופגעהערט. איין פאשיסטישע טאנקעטקע האָט זיך ארײַנ־געוואלגערט אין א וואלפן־גרוב, נאָך צוויי האָבן זיך אופגעריסן אף מי־נעס. פון הינטער יעדן הויפן ערד האָט געלויערט אף זיי דער טויט, די ביימער־געדיכטעניש האָט זיי באגעגנט מיט פײַער פון אוטאָמאטיש געווער. נאָר זיי זײַנען אלץ ווײַטער געקראָכן.

די פארטיזאנער זײַנען אָפּגעגאנגען מיט בלוט. וואסילי טרעגובענקאָ, מאָטי־בערס ערשטער געהילף, איז געפאלן אין שלאכט, ווי א גיבער. ער האָט זיך ארײַנגעריסן מיט זײַן האנט־קוילנווארפער אינעם סוינעס טראנשייען און געמאכט דאָרט א כורבן; ווען די קוילן זײַנען אים אויס־געגאנגען, האָט ער געשלאָגן מיט דער קאָלבע, ווען די קאָלבע האָט זיך צעבראָכן, האָט ער געגעריקט מיט די פויסטן, געצילט צו טרעפן

מיט דער פויסט דעם סוינע אין הארצן. א קויל האָט אים אוועקגעלייגט אף א בארג פאשיסטישע פּגרים.

ס׳איז געפאלן איציק דער שמיד בייס א באנאכטיקער אטאקע. דער יונגער פּאַפּאָוו איז אומגעקומען. נויעד, זוסיע דעם פעלצניקס זון, האָט ניט פאַרזיכטיק א וואָרף געטאָן א גראנאטע און זיך אופגעריסן. די פארוואונדעטע האָט מען אַפּגעטראָגן אין די זעמליאנקעס בא די זומפּן...

ס׳איז שוין געווען גענוי אויסגעארבעט דער פּלאן פון אַפּטרעטן טיפער אין וואלד, צו סקיבינעץ־צו, זיך פארייניקן מיטן בורשטיוּוקער אָטריאד, — אָנזאמלען קויכעס און איבערגיין אין אָנגריף. צו שטארק איז איצטער דער סוינע, מע דארף איבערוואַרטן, זיך איבערגרופּירן...

און ברויט איז גאָרניט געבליבן, אף קיין רעפּוע.

שוין די צווייטע וואָך, אז די דײַטשן האָבן באלאגערט די שליאכן, אויסגעקוילעט די לירניקעס און לאָזן פון טעטיעווער זײַט קיין פויגל ניט צו צום וואלד. די פרויען גייען שוויַיגנדיקע, ס׳רײַסט דאָס הארץ אף די קינדער, מע דארף די פארוואונדעטע פילנעווען.

די פארטיזאנער האָבן אזויפיל טעג קיין ביסן אין מויל ניט געהאט. נאָר נישקאָשע, זיי וועלן איבערטראָגן... אף הײַנטיקער נאכט כאָטש פארהאלטן דעם סוינע, ביז מע וועט באוויַזן ארויספירן לעבעדיקע פון די זעמליאנקעס! דאָס קליינע גאָלדעלע לויכט זיך שוין דורך, מע מוז איר מיט עפּעס דערהאלטן די נעשאָמע... זי וועט ניט איבערטראָגן דעם לאנגן וועג.

מאָטי־בער האָט געשפאנט מיט די פארהוילטע וואלד־וועגן, באהאנגען מיט גראנאטעס, דעם אווטאָמאט אפן בויך, און געזוכט א שטעגל צו טעטיעוו: אין די פינצטערע הײַזלעך וווינען בלוט־אייגענע, ברידער ווינען הארציקע. זיי וועלן טראָגן אנטקעגן זייער לעצטן טרוקענעם סוכאר, אויב די מערדערס האָבן אים נאָך בא זיי פונעם מויל ניט ארויסגעריסן...

— פעטער מאָטי־בער!

פון די קוסטעס האָט זיך ארויסגעשארט דאָס יִנגעלע מיט דער לײַוונטענער טאָרבע אף דער פּלייצע. ער איז געבליבן שטיין פאר מאָטי־בערן, מיטן ארבל געווישט זײַן פארשוויצט פּענעמל. די מוירע צו פארבלאָנדזשעט ווערן איז אים נאָך ניט איבערגעגאנגען. ער האָט שווער געכאַפּט דעם אָטעם, זיך פארהיקעט פונעם אויסגעמישטן געפיל פון שרעק און פרייד.

— פעטער מאָטי־בער! — האָט ער געהיקעט. — א טאָרבע טראָג איך... מיט ברויט... די ששטאָט האָט געשיקט...

מאַטי־בער האָט זיך צוגעזעצט אפן פֿיַכטן זומפּ־גראָז, אַוועקגעזעצט צו זיך אף די קני דאָס יִינגעלע, אים ארומגענומען צוזאמען מיט דער טאָרבע — און געשוויגן! וואָס וועט דען פארשטיין דאָס קינד? טעטיִעוו! געבענטשט זאָלן זײַן דײַנע דארע, אויסגעדײַזוערטע הענט, דײַנע ציטערדיקע פארבלוטיקטע פינגער, וואָס האָבן אויסגעשטרעקט א שטיקל ברויט אין אזא ביטערער מינוט!

ביקסן־קנאַלן האָבן זיך אָנגעטראָגן פון א נאָענטער דעליאַנקע, ביקסן־קנאַלן און א טויב בילן אף א פרעמדער, פֿײַנטלעכער שפּראַך. ס׳האָבן געקנאַקט צווײַגן אונטער שווערע געקאָוועטע שטיוול...

מאַטי־בער האָט שטיל ארויסגעלאָזט דאָס קינד פון זײַנע אָרעמס, געהאָלפן דעם זיך אופשטעלן, גוט דעם אײַנגעמאָסטעט די טאָרבע אף דער פלייצע און זיך אָנגערופן זייער רויִק:

— לויף, טאַטע, לויף מיט די קוסטעס גלײַך, גלײַך; זעסט, די זון האָט זיך א גליטש געטאָן אפן הימל, זאָלסטו האָבן די זון פאר די אויגן, ביז דו וועסט ניט צוקומען צו אונדזערע זעמליאַנקעס.

ער האָט אים א קוש געטאָן אין קעפּל:

— לויף, טאַטע, ביסט א קלייִנינקער, מע וועט דיך פון די קוסטעס ניט ארויסזען... זאָלסט זאָגן הערשל טורי, ער זאָל פארנעמען אלע אף סקיבינעץ, ער זאָל קיין מינוט זיך ניט פארזאמען, אזוי באַפעל איך... און די קינדער זאָל מען אַנהאָדעווען.

מאַטי־בער איז געבליבן ליגן אף א גאנצער נאכט באם ראַנד פון דער דעליאַנקע, פונוואַנען ער האָט געפירט געהילך פאר זײַן נײַער פּאַבריק און פאר דער ארבעטער־סלאָבאָדע. ער האָט מיט גראַנאַטעס, מיט קורצע קויל־רייען פון זײַן אויטאָמאַט פארשטעלט די פריצן דעם וועג צו די זעמליאַנקעס. דאָ אף דער דעליאַנקע האָט א קויל אים געטראָפן אין הארצן ארײַן, אינעם גאָלדענעם הארצן.

סאלוואדאָר באָרושעס

א נײַער אופגאנג

די בערג אין דער אומענדלעכער ווײַטקײַט האָט אײַנגעהילט בלויער נעפּל, אן ארומגעזוימטער מיט גינגאָלד פון דער שקיִע.

עטיע לוואָוונע, די שוין ניט גאָר יונגע, אָבער מיט נאָך א סאך פּאַר־היטן כיין, לערערן פון נאטורוויסנשאפט, האָט זייער ליב געהאט אָט די מינוטן, ווען אומבאמערקט גאנוועט זיך אונטער דער אָוונט. זי האָט לאנגזאם געשפּאנט איבער דער גאס, פארקערעוועט אין סקווער, אף גאנץ לאנג זיך דאָרט אָפּגעשטעלט שמועסן מיט א באקענטן גערטנער, וועלכער האָט אמאָל דעם דאָזיקן סקווער פארפלאנצט.

דער גערטנער, א פולבלעכער עלטערער מענטש מיט א גרײַז־גראָוון קאָפּ, האָט א פרעג געטאָן בא איר:

— איר געדענקט כאָטש, עטיע לוואָוונע, ווען מיר האָבן אָט דעם סקווער געפּלאַנצט?

אוואדע געדענקט זי. און ניט אומזיסט האָט ער געזאָגט „מיר" — זי האָט דעמלט געהאָלפן פלאנצן צוזאמען מיט אירע שילער.

„אַהאַ, — האָט זי איצט מיטאמאָל א טראכט געטאָן, — ווו זײַנען שוין יענע שילער? איינער — אַן אינזשעניער ערגעץ אויף אוראל, א צווייטע — א דאָקטער אין כאבאראָווסק, א דריטער — א קאנדידאט פון טעכנישע וויסנשאפטן אין מאָסקווע"...

ווי געטראָפן, וועגן וואָס זי טראכט, האָט דער גערטנער, א ווײַז טוענדיק אויף די היפּשלעכע ביימער אין סקווער, זיך אָנגערופן:

— די ביימער וואקסן, קינדער וואקסן, און מיר ווערן אלט...

עטיע לוואָוונע האָט טרויעריקלעך א שמייכל געטאָן, געזעגנט זיך מיטן גערטנער און איז פאמעלעך אוועקגעגאנגען ווײַטער.

יאָ, ווען זי קוקט אויף זיך אין שפּיגל, באמערקט זי שוין א גראָווע האָר, א טיף קנייטשל... אָבער זי פילט זיך נאָך ניט אלט, ניין! ניט אין דער ארבעט פילט זי עס ניט, ניט אויך אין די באציונגען צום מאן, צו רעפאָעלן. קלינגט ער אָן, אז באלד קומט ער פון דער ארבעט, טוט דאָס הארץ בא איר א פלאטער, ווי גאָר אמאָל... און, פארקערט, קלינגט ער, אז ער פארהאלט זיך און וועט קומען שפּעט (אזוינס טרעפט אויך, און טאקע אָפטלעך, ער איז הויפּט־מעכאניקער אויף א זאוואָד), פארדריסט עס זי, ווי אמאָל, אין דער יוגנט...

זי קאָן זיך אָבער ניט קלאָגן, — רעפאָעל האָט פארהיט צו זײַן עטעלען, ווי ער רופט זי ביז איצט, א סאך פון זײַנע יונגע געפילן. ווי נאָר א פרײַע מינוט, פארברענגט מען צוזאמען, אומעטום צוזאמען — צוגאסט בא פרײַנט, אויף א שפּאציר. מער ניט, די געשפּרעכן זײַנען איצט אנדערע, איידער אמאָל, און די לעצטע פאר יאָר האָט אלע אנדערע טעמעס איבערגעוויגן איינע: טאָליע.

טאָליע איז זייער זון, א בעניאָכיד. מער האָבן זיי ניט געהאט. ער פארענדיקט דעם כאבאראָווסקער פּאָליטעכנישן אינסטיטוט. אין א פרײַען טאָג כאַפּט טאָליע זיך אראָפּ אהיים, צו די עלטערן.

— נו, יאָ, — זאָגט עטיע לוואָוונע צום מאן, — אצינד, ווען ער איז נאָענט, זעט מען זיך. מע זאָל אים כאָטש נאָכן פארענדיקן ניט אוועקשיקן ווייס איך ווו...

רופט זיך רעפאָעל אָפּ מיט קלומערשטן גלײַכגילט:

— ער איז ניט קיין מעיוכעס. וווהין מע וועט אים שיקן, אהין וועט ער פאָרן.

— און אויב אויף קאָלימא?

— וואָס זשע, אַף קאָלימאַ לעבן קיין מענטשן ניט?

זי הייבט אים אָן באַשולדיקן, אַז ער האָט ניט קיין טראָפּן פֿאָטער־לעכע געפֿילן. רעפֿאָעל ענטפֿערט, אַז בא איר זײַנען מוטער־געפֿילן שוין צופֿיל. זי פֿאַרגעסט, אַז זייער זון איז שוין אַ דערוואַקסענער מענטש און קאָן אַליין באַשטיין זײַן שטעטל.

מיט אַ געוויסער צײַט צוריק איז באַם פֿאָרפֿאָלק צוגעקומען נאָך איין וויכטיקע טעמע: טאַניע.

צוזאַמען מיט טאָליען האָט טאַניע זיך געלערנט אין שול. מע האָט איניינעם געגרייט די לימודים, געגאַנגען אין קינאָ... דערנאָך איז טאָליע אוועקגעפֿאָרן קיין כאַבאַראָווסק אין אינסטיטוט, און טאַניע איז פֿאַר־בליבן אין דער היימשטאָט. דאָ האָט זי פֿאַרענדיקט די מעדיצין־שול און איצט אַרבעט זי אין שפּיטאָל. איז אָט, פֿאָריקן זומער, ווען טאָליע איז געקומען אַהיים אַף קאַניקולן, האָט זיך מיטאַמאָל אַרויסגעוויזן: די קינדער־פֿרײַנטשאַפֿט, וואָס איז אַמאָל געווען צווישן טאָליען און טאַניען, איז גאָר געוואַקסן צוזאַמען מיט זיי און איז אויסגעוואַקסן — עס איז געוואָרן אַן עמעסע ליבע. און זײַטיקע מענטשן האָבן עס באַמערקט פֿריִער, איידער זיי אַליין... אַ פּאָר מאָל האָט שוין געטראָפֿן, אַז טאָליע איז געקומען מיטן פֿאַרנאַכטיקן צוג, טאַניע האָט אים באַגעגנט, ער האָט מיט איר שפּאַצירט עטלעכע שאָ און, אַפֿילע ניט אַרײַנקומענדיק אַהיים, מיטן באַנאַכטיקן צוג צוריקגעפֿאָרן, קעדיי גאַנצפֿרי ניט פֿאַרשפּעטיקן אַף די לעקציעס...

ווען טאַטע־מאַמע האָבן וועגן דעם זיך דערוווּסט, האָט עס זיי בע־פּיירעש פֿאַרדראָסן, אָבער זיי האָבן געמאַכט אַ שווײַג. טאַניע איז אַ כיינעוודיק מיידל, און צוליב איר זײַנען זיי שוין אויך טאָליען מויכל געווען.

רעפֿאָעל און עטלריידן אַלץ אָפּטער וועגן דעם, ווּהין מע קאָן טאָליען שיקן אַף אַרבעט, און יעדן מאָל שטעלט זיך גלײַך באַנאַנד די פֿראַגע:

— און טאַניע?

און נאָך אַ פֿראַגע:

— און די באָבע ריווע?

אין טאַניעס לעבן שפּילט די באָבע ריווע אַ גרעסערע ראָל, ווי גע־ווינלעך אַ באָבע בא אַן אייניקל. דער זון איר, טאַניעס פֿאָטער, איז אומגעקומען אַף דער מילכאָמע, טאַניעס מאַמע האָט כאַסענע געהאַט, איז אַריבערגעפֿאָרן מיטן צווייטן מאַן אין אַן אַנדער שטאָט. די ערשטע צײַט האָט זי געשריבן בריוו, דערנאָך דאָס אויך ניט... די באָבע ריווע איז געווען פֿאַר טאַניען דער איינציק־נאָענטער מענטש.

פרעגט זיך: אויב מע וועט טאַליען שיקן ערגעץ ווײַט אַף אַרבעט און טאַניע וועט פאָרן מיט איר, וואָס וועט דאַן זאָגן די באָבע ריווע?

די אַלע פראַגן ווערן געווײנלעך הייס אַרומגערעדט. אויך אַצינד, גייענדיק אַהיים, האָט עטיע לוואָוונע וועגן דעם געקלערט. געגאַנגען איז זי פּאַמעלעך, האַנאָע האָבנדיק פונעם שטילן אָוונט און דערפון, וואָס אַף אַ מעטאַדישער באַראַטונג האָט זי אָקאָרשט דורכגעלייענט אַ פּאָר־טראַג, צו וועלכן זי האָט זיך לאַנג געגרייט און זיך אַ ביסל געשראָקן פאַר אים. דער פּאָרטראַג איז דורכגעגאַנגען גוט, דער אָראָפּגעקומענער פון דער קאַנטישער שטאָט מעטאָדיסט, וואָס איז בײַגעווען אַף דער באַראַטונג, האָט אַפילע איר רעקאָמענדירט דעם זעלבן פּאָרטראָג לייע־נען פאַר די לערער פון ראַיאָן.

מיט אַ לײַכטן געמיט איז עטיע לוואָוונע געגאַנגען אַהיים. איר האָט זיך זייער געוואָלט, אַז רעפאָעל זאָל, ווי עס טרעפט אַמאָל, אויך אָנקו־מען, הינטערווײַלעכס צוגיין צו איר, זי אָנעמען אונטערן אָרעם...

רעפאָעל איז ניט אָנגעקומען. „ווידער מיסטאַמע אַ באַראַטונג ביז האַלבער נאַכט", — האָט זי אַ קלער געטאָן און שוין מיט אַ שנעלערן טראָט פאַרקערעוועט צו דער גאַס, וווּ עס געפינט זיך איר הויז.

ווען זי ווייסט, וואָס עס דערוואַרט זי דאָ, וואָלט זי דען אַזוי פּאַמע־לעך געגאַנגען, זיך אָפּגעשטעלט ריידן מיטן גערטנער? ווי אַף פליגל וואָלט זי געפלויגן!..

זי האָט נאָך ניט באַוויזן אַרופגיין אַף די טרעפּ, ווי די שכיינע איז איר אַרויסגעקומען אַנטקעגן מיט אַ בסורע:

— אײַער טאָליע איז געקומען!

— טאָליע?!

— ווער זשע דען? נאָך מיט צוויי שאָ צוריק.

— ווו איז ער?

— ער האָט געוואַרט און זיך ניט דערוואַרט. דער טשעמאָדאַן איז באַ אונדז.

אָן אָן אָטעם איז עטיע לוואָוונע אַרופגעלאָפן אַפן צווייטן שטאָק, גענו־מען באַ דער שכיינע דעם טשעמאָדאַן, אַרײַן אין שטוב, אָנגעקלונגען רע־פאָעלן. נו, יאָ, באַ אים איז אַ באַראַטונג. נאָר אין דער היים וועט ער זײַן אין אַ האַלבער שאָ אַרום. ווו זשע קאָן זײַן טאָליע? געוויס באַ טאַניען. ווי נאָר רעפאָעל וועט קומען, וועט זי צוזאַמען מיט אים גלײַך לויפן אַהין.

נאָר פריִער פון רעפאָעלן איז אַהיים געקומען טאָליע. געקומען אַ בלאַסלעכער, אַ פאַרמאַרעשכוירעטער.

— וואָס איז מיט דיר, זונעניו, כאַס־וועכאַלילע ניט געזונט?

— איך בין געזונט, מאמע.

— וואָס זשע ביסטו אזוי בלייך?

— גאָרניט. א ביסל מיד...

— ווו ביסטו געווען?

— קימאט אין ערגעץ ניט... א ביסל שפאצירט... — האָט ער א בורטשע געטאָן, און פון דעם דאָזיקן בורטש האָט עטיע לוואָוונע נאָך מער זיך איבערצייַגט, אז עפּעס איז ניט גלאַט.

ערשט ווען רעפאָעל איז געקומען אהיים און מע האָט זיך געזעצט עסן אָוונטברויט, האָט דער זון א זאָג געטאָן דערעכאגעוו, ווי וועגן א זאך, וואָס איז גאָרנישט אזוי וויכטיק:

— בא אונדז האָט מען שוין געמאָלדן, ווּהין ווער עס פאָרט נאָכן פארענדיקן דעם אינסטיטוט.

די מוטער האָט האסטיק געפרעגט:

— ווו זשע שיקט מען דיך?

דער פאָטער האָט געשוויגן, נאָר ס'איז צו זען געווען, אז אויך ער איז א באַלן וואָס גיכער וויסן, ווו דער זון וועט ארבעטן.

טאָליע האָט אויסגעוואַרט א ווײַלע און שטיל א זאָג געטאָן:

— מיך — אַף טשוקאָטקע.

— טשוקאָטקע? — איז עטיע לוואָוונע נישטוימעם געוואָרן. — ווײַטער איז שוין ניט געווען?

— איך האָב אויך געקאָנט אויסקלײַבן סאכאַלין, — האָט רויק געענטפערט טאָליע.

— האָסט כאָטש געפרווּוט בעטן, מע זאָל דיך שיקן אהער, אין דער שטאָט, ווו עס וווינען דײַנע אַלטע טאטע־מאמע?

— ניין.

— ניין? — עטיע לוואָוונע האָט דערפילט, ווי עס וואַרגן זי טרערן. זי האָט זיך אופגעהויבן און אפגיך ארויס אין צווייטן צימער. רעפאָעל האָט זיך געלאָזן גיין נאָך איר.

טאָליע האָט אָפּגערוקט דעם טעלער און גענומען ארומשפאנען איבערן פוסט־געוואָרענעם צימער. ער האָט געהערט, ווי די מאמע וויינט און ווי דער פאָטער טײַנעט עפּעס דאָרטן שטיל אײַן מיט איר.

זי ווייסט נאָך ניט, — האָט טאָליע מיט הארצווייטיק געטראכט, — אז ער האָט שוין באוויזן זײַן בא טאניען און אָנזאָגן די זעלבע נײַס. און אז אויך זי, טאניע...

וואָס טוט זי איצט, טאניע? ווי פילט זי זיך? ער וואָלט עס אזוי גע־וואָלט וויסן...

עטיע לוואָונע איז געזעסן אפֿן בעט, און געדאנקלעך האָבן פֿאַר אירע אויגן זיך דורכגעטראָגן בילדער פֿון דער פֿאַרגאַנגענהייט: כאַר־קאָוו... עס רייסן זיך באָמבעס... רעפֿאָעל איז ניטאָ, ער איז אפֿן פֿראָנט, וואָס מיט אים איז, ווייסט זי ניט... צוזאַמען מיט טויזנטער אַנדערע מענטשן שפּאַנט זי אַף מיזרעך... באַ איר אַף די הענט איז טאָליק. זי גייט און גייט... וועגן זיך טראַכט זי ניט, זי דאַרף ראַטעווען דאָס קינד. וויפֿל הונגעריקע טעג, ניט־דערשלאָפֿענע נעכט זיינען געווען, ביז זי האָט זיך דערקליבן אַהער, אפֿן וויַיטן מיזרעך, וויפֿל האָט זי זיך אָנגע־מאַטערט, ביז די מילכאָמע האָט זיך פֿאַרענדיקט, און וויפֿל טרערן זיינען פֿאַרגאָסן געוואָרן, ביז רעפֿאָעל האָט זיך אומגעקערט אַהיים.

איצט איז רעפֿאָעל געזעסן לעבן איר אפֿן ראַנד בעט און האָט שטיל געגלעט איר האַנט:

— באַרויִק זיך, עטעלע... גענוג...

און זי — קוים זיך איינהאַלטנדיק ניט צו נעמען שרייען אַף אַ קאָל:

— וואָס הייסט, אַ קינד זאָל אַזוי ניט שעצן, גאָר ניט שעצן... דאַכט זיך, דאָס גאַנצע לעבן אים אָפּגעגעבן, און אַצינד? ניט באַוויזן זיך שטעלן אַף די פֿיס, וויל ער זיך שוין מיט אונדז ניט רעכענען. ער דאַרף שוין אונדז ניט... ס׳איז אים אַפֿילע ניט איינגעפֿאַלן בעטן, מע זאָל אים שיקן אַהער...

געוויס האָט עס רעפֿאָעלן אויך פֿאַרדראָסן. טיף אין האַרצן האָט ער געכאָוועט אַ טרוים: טאָליע וועט ענדיקן דעם אינסטיטוט, אָנקומען אַר־בעטן דאָ, אין שטאָט, מעגלעך, אַפֿילע אפֿן זעלבן זאַוואָד, ווו עס אַרבעט זיין טאַטע, די גאַנצע מישפּאָכע וועט זיין צוזאַמען. רעפֿאָעל האָט אָבער אויך פֿאַרשטאַנען אַן אַנדער זאַך, וואָס די פֿרוי זיינע האָט ניט געוואָלט און, עפּשער, ניט געקאָנט באַנעמען, און איצט האָט ער עס איר געפּרוווט געבן צו פֿאַרשטיין:

— מיר פֿאַרגעסן מיט דיר, אַז טאָליע איז שוין ניט קיין קינד.

— איז וואָס?

— וויל ער זיין זעלבשטענדיק. ער וויל ניט אייביק זיין באַ טאַטע־מאַמע אונטער די פֿליגל. אַ יונגער מענטש וויל וואָס גיכער וויסן די אייגענע ווערט זיינע. איך געדענק דאָך זיך אַליין אין זיינע יאָרן...

— איך זע, דו האָסט שוין דערמיט שאָלעם געמאַכט?

— און אַז דו האָסט ניט שאָלעם געמאַכט, וועט דיר דען העלפֿן? — האָט רעפֿאָעל אַ שמייכל געטאָן, — נו, אופֿגעשטאַנען! קום בעסער אַ קוק טאָן, וואָס מאַכט ער דאָרט, דער טאַכשיט אונדזערער...

דער „טאַכשיט״ האָט בייסמייסע אַרומגעשפּאַנט איבערן צימער און נערוועז געצופּט די בלאָנדע טשופּרינע. ער האָט געוואָלט אַריינלויפֿן צו

דער מאמען, זאָגן עפּעס גוטס, אַזעלכס, פון וואָס עס זאָל גלײַך אַלעמען ווערן גרינג אויפן האַרצן, אָבער וואָס קאָן ער זאָגן? האָט זיך אים זייער געוואָלט אַוועקגיין צו טאַניען, זען, וואָס טוט זי...

ער האָט זיך שוין אַפילו געלאָזט צו דער טיר, ווען פון יענער זײַט האָט זיך מיטאַמאָל דערהערט אַ קלונג.

„טאַניע!" — האָט ער זיך דערפרייט און געעפנט די טיר.

אויף דער שוועל איז געשטאַנען די באָבע ריווע.

— טאַניע האָט אײַך געשיקט? — האָט ער גלײַך אויסגעשאָסן.

— וואָס עפּעס טאַניע? אַליין קאָן איך ניט גיין? — האָט די באָבע ריווע מיט שפּאָט אויף אים אַ קוק געטאָן.

— וואָס טוט זי, טאַניע, זאָגט!

— נעם זיך ניט צום האַרצן, די וועלט האָט זיך ניט איבערגעקערט און טאַניע איז געבליבן טאַניע, — האָט זי אָפּגעענטפערט און איז אַרײַנגעגאַנגען אין שטוב.

טאָליע איז, ווי אַ וויכער, אַראָפּגעלאָפן פון די טרעפּ...

עטיע לוואָוונע און רעפאָעל האָבן זיך גוט געקענט מיט דער באָבע ריווע. נאָך פון יענע יאָרן, ווען זייער זון און איר אייניקל האָבן זיך צוזאַמען געלערנט אין שול. עטיע לוואָוונע, אַלס אָנפירערן פונעם קלאַס, ווו עס האָט געלערנט טאַניע, פלעגט אָפט זײַן בײַ ריווען אין שטוב. מע פלעגט זיך צונויפקומען צוזאַמען אויף אַ סימכע, אַ יאָמטעוו. די באָבע ריווע פלעגט קומען העלפן גרייטן צום טיש. דערזען בײַ עטיע לוואָוונען אויף דער קיך אַ סאָנדיק, אַ גוטן קאַרפּ, איז, פרעגט ניט, גלײַך צום אייניקל:

— אַנו, טײַבעלע, טו אַ שפּרונג אַהיים און ברענג מיר די גרויסע קופערנע פאַן, אָן איר, ווייסטו דאָך, בין איך אויסגעשטעלט, אויס בעריע בין איך, און די פיש וועלן ניט האָבן יענעם טאַם...

טײַבעלע איז געלאָפן, געבראַכט די קופערנע פאַן, און די באָבע ריווע האָט געמאַכט געפילטע פיש, און מע האָט געלעקט די פינגער...

נאָר אַצינד, איז צו זען געווען, איז די באָבע ריווע געקומען צוליב עפּעס אַנדערש. ווי נאָר רעפאָעל און עטיע לוואָוונע זײַנען צו איר אַרויסגעגאַנגען, האָט זי זיי גלײַך אַ זאָג געטאָן:

— טײַבעלע ליגט מיטן פּנים אין קישן און וויינט...

— וויינט? — האָט מיט כידעש אויסגערופן עטיע לוואָוונע.

— איך האָב געמיינט, איר ווייסט. וויפל איך בין צו איר ניט צוגעשטאַנען, זאָגט זי קיין וואָרט ניט. זיך אויסגעקערט צו דער וואַנט און שווײַגט... טאָליע איז דאָך שוין געווען בײַ אונדז און אָקאָרשט, אַפּאָנעם, ווידער אַוועקגעלאָפן... זיי האָבן לאַנג גערעדט צווישן זיך, אַפילו גע־

לאכט, דערנאָך האָט ער איר עפּעס אײַנגערוימט א סאָד, וואָס ווייס איך ניט, און איז באַלד אוועק, און זי האָט זיך אוועקגעלייגט און וויינט...

— וואָס זשע האָט ער איר געקאָנט אזוינס זאָגן?

— איך זאָל וויסן, וואָלט איך דאָך ניט געפרעגט... — האָט געענט־פערט די באָבע ריווע.

און געזאָגט האָט טאָליע טאניען דאָס זעלבע, וואָס טאטע־מאמען: ער פאָרט אָף טשוקאָטקע.

— און דו? — האָט ער געפרעגט בא טאניען.

— און די באָבע? — האָט זי געענטפערט מיט א פראגע.

— איך לאָז דאָך איבער די עלטערן...

— דארף איך, הייסט עס, איבערלאָזן די באָבע? — האָט טאניע מיט גרויס פארוואונדערונג געפרעגט.

— וואָס זשע? — האָט ער געענטפערט, — מײַנע טאטע־מאמע זײַנען דען בא מיר ניט אזוי טײַער?

— די באָבע? — האָט טאניע נאָכאמאָל איבערגעפרעגט.

— נו, אויב דו האָסט די באָבע מער ליב... — האָט ער זיך שוין באליידיקט ניט אָף א קאטאָוועס.

— ווי וואגסטו גאָר אזוי ריידן וועגן דעם, — זײַנען בא טאניען אלע זומער־שפרענקלעך ארויס אפן צעפלאמטן פּאָנעם, — איך בין דאָך בא איר דאָס גאנצע לעבן, און דו... און דו...

איצט איז טאָליע שוין געוועזן קימאט זיכער, אז די באָבע איז ניט מער ווי אן אויסרייד. טאניע האָט אים פּאָשעט די גאנצע צײַט געפירט בא דער נאָז... אינדערעמעסן האָט זי אים קיין קאפּל ניט ליב. און אָט — באם ערשטן אויספּרווו האָט זי עס דערוויזן...

— אויב אזוי, איז בלײַב מיט דײַן באָבען! — האָט ער זיך צעהיצט און אָן א זײַ־געזונט אוועק.

ווי נאָר ער איז ארויס אָף יענער זײַט טיר, האָט טאניע זיך א וואָרף געטאָן אין קישן. „ער האָט מיך ניט ליב, — האָט זי מיט ווייטעק גע־טראכט. — אויס! מע דארף וועגן אלץ פארגעסן".

די באָבע איז עטלעכע מאָל צוגעגאנגען צו איר, זיך אומרויִק אָנגעז־פרעגט, וואָס איז געשען. נאָר טאניע האָט ניט ארויסגעבראכט קיין וואָרט. אייגנטלעך, האָט זי אליין רעכט ניט פארשטאנען, וואָס עס קומט פאָר. זי האָט נאָר געוווסט, אז עס איז געשען אן אומגליק, און זי קאָן שוין דערצו גאָרנישט העלפן...

אין טיר האָט מען אָנגעקלונגען. טאניע איז אראָפּ פון בעט, אפגיך אויסגעווישט די אויגן.

— דו? — האָט זי טאָליען אָנגעקוקט מיט א פארטײַעטער פרייד.

— איך....
— גיי אריַין, וואָס שטייסטו?
ער איז אַלץ געשטאַנען אין פאַרלעגנהייט. דערנאָך אַריַינגעקומען, אַ צעטומלטער, צוגעגאַנגען צו טאַניעס טואַלעט־טישל, גענומען, ניט באַמערקנדיק, וואָס ער טוט, אַ נעגל־שערעלע און, קוקנדיק אַפן שערעלע, שטיל אַ פרעג געטאָן:
— האָסט מיך ליב, טאַניע?
— און דו מיך? — האָט זי נאָך שטילער געפרעגט, שטייענדיק מיט אַ זייַט צו אים.
— איך? — האָט ער זיך פאַרכידעשט, — צווייפלסט אין דעם?
— וואָס זשע ביסטו פריִער אַוועק? — האָט זי מיט אַ צעשטראַלט פּאָנעם זיך אַ קער געטאָן צו אים.
— און דו, וואָס האָסטו מיר דערציילט באָבע־מייַסעס? — האָט ער זי אָנגענומען בא דער האַנט.
— יאָ, — האָט טאַניע זיך דערמאָנט. — די באָבע איז ערגעץ אַוועקגעגאַנגען, און איך ווייס ניט וווהין.
— זי איז בא אונדז!
— פונוואַנען ווייסטו?
— זי איז געקומען צו אונדז, און איך בין אַוועק אַהער, צו דיר...
— וואָס זשע טוט זי דאָרט בא אייַך?
— מיסטאַמע קלאָגט זי זיך אַף אונדז ביידן...
— קום זשע גיכער אַהין! — האָט אויסגערופן טאַניע.
אין אַ ווייַלע אַרום האָבן אירע הויכע קנאַפּל און זייַנע ברייטע אַפּצאַסן באַנאַנד געפּייַקלט איבער די טרעפּ. אין אַ מינוט פופצן אַרום איז דאָס פּאָרל שוין געווען בא טאָליען אין דער היים.
טאָליעס עלטערן און טאַניעס באָבע זייַנען געזעסן אומעטיקלעך באַם טיש, אַף וועלכן עס האָבן זיך שוין לאַנג געהאַט אויסגעקילט די פולע גלעזער טיי.
דערזען די יונגעלייַט, האָט עטיע לוואָוונע זיך אַ ריס געטאָן פון אָרט. די באָבע ריווע האָט אַ פּליעסקע געטאָן מיט די הענט:
— אָט האָסטו זיי!
רעפּאָעל האָט אַלץ מיט זייַן קלוימערשטער גלייַכגילטיקייַט אַ זאָג געטאָן:
— נו, קומט אַריַין. מע קלייַבט זיך אייַך ניט אַרויסטרייַבן...
און דאָ האָט זיך ווידער אָנגעהויבן אַלץ באַנייַס: זי, טאַניע, וויל פאָרן מיט טאָליען, זי קען דאָך אָבער די באָבע אַליין ניט איבערלאָזן. איז וואָס טוט מען?

4-3153

— איז עק וועלט! — האָט זיך אָנגערופן די באָבע ריווע. — לייגט מען זיך אַרײַן אין בעט און מע גיסט טרערן...

— נו, זאָג, באָבע, וויאַזוי קאָן איך דיך אַליין איבערלאָזן?

— און איך — דיך קאָן אוואדע ניט איבערלאָזן... ביסט דאָך נאָך גאָר א קינד... — האָט די באָבע ארומגענומען טאניען. — טוט מען א פרעג בא מיר... עפשער וויל איך אויך פאָרן אהין, ווי הייסט עס בא אײַך, אף טשוקאָטקע?.. אויב אײַך וועט דאָרטן זײַן ווארעם, וועל איך אויך ניט פארפראָרן ווערן...

— באָבע, דו וואָלסט דען געפאָרן? — האָט, מוירע האָבנדיק צו גלייבן, איבערגעפרעגט טאניע.

— וואָס זשע זאָל איך טאָן מיט דיר, פויגל מײַנער!..

— אוי, באָבע! — האָט טאניע געגומען זי קושן.

אפן טיש האָט זיך באוויזן א פלאש ווײַן, מע האָט גאָרניט באמערקט, ווען רעפאָעל האָט זי ארויסגעשטעלט. צובײַסנס אין קיך האָט זיך אויך געפונען.

די באָבע ריווע האָט אופגעהויבן א קליין בעכערל:

— זאָל עס זײַן אײַער קנאסמאָל, קינדער!..

דערנאָך האָט די באָבע מיטן בעכערל זיך א קער געטאָן צו טאטע־מאמע:

— לאָמיר אין זיי האָבן נאכעס...

טאָליע און טאניע האָבן געקוקט איינער דעם אנדערן אין די אויגן און האָבן געשמייכלט.

עס איז שוין געווען גאָר שפּעט אין אָונט, ווען טאָליע איז אוועק באַגלייטן אהיים טאניען מיט דער באָבע.

עטל און רעפאָעל זײַנען געשטאנען באם צעעפנטן פענצטער, נאָכגע־קוקט דעם זון מיט זײַן קאלע און האָבן געטראכט: דאכט זיך, גאָר ניט לאנג זײַנען זיי אליין געווען אזעלכע, ווי אָט דאָס יונגע פּאָרפאָלק, נאָר־וואָס ארײַנגעטראָטן אין לעבן. וויפל וואסערן זײַנען זינט דאן אָפּגע־פלאָסן... און אָט — א נײַער אופגאנג... זאָל זײַן מיט מאזל!

1965

ראָכל בוימוואָל

מײַסעלעך פֿאַר דערוואַקסענע

צוויי טראָפּנס וואַסער

דער זומער־רעגן האָט זיך נאָרוואָס געענדיקט. דער צעבליטער בעז איז אינגאַנצן אין טראָפּנדלעך. צוויי רעגן־טראָפּנס הענגען בײַשכיינעס אָף א צווײַגל, ווי זיי וואָלטן קוקן איינער אָפּן אַנדערן. הענגען הענגט, איינגנטלעך, בלויז איינער פֿון זיי. ער איז א לענגלעכער און זעט אויס טרויעריק, עטוואָס דערשראָקן. ער וויגט זיך קוים־קוים אײַנײַנעם מיט זײַן צווײַגל. עס דערמאָנט אין דעם, ווי מיר, ווען עס קומט אונדז אַמאָל אויס עפּעס צו באַדויערן, שאָקלען שווײַגנדיק מיטן קאָפּ.

דער צווייטער טראָפּן פאַרפולט מיט זיך א צעעפּנט בעז־בלימל, וואָס האַלט אים אונטער, ווי מיט צעשפּרייטע פינגערלעך. דער דאָזיקער טראָפּן איז אן אויסגעפּוקלטער, א בלישטשענדיקער, ווי א פּערעלע. ער זעט אויס פרייליך, יאַמטעוודיק. ער וויגט זיך אויך עטוואָס, ווי דער ערשטער טראָפּן — זיי זײַנען דאָך ביידע אָף איין צווײַגל, — נאָר דאָס וויגן זיך איז פול מיט געמיטלעכקייט און זאָרגלאָזיקייט.

איך קוק אָף די צוויי אינגאַנצן פאַרשיידענע טראָפּנס און טראַכט: אבי מע זאָגט: „ענלעך איינער אָפּן צווייטן, ווי צוויי טראָפּנס וואַסער"...

דער שטיין און דאָס ריטשקעלע

אָט זײַנען זיי, דער גרויסער שטיין און דאָס קליינע ריטשקעלע.

— זאָג עפּעס, — בעט דער שטיין.

— פּלי־פּלי־פּליו, — זאָגט דאָס ריטשקעלע.

— נו, נאָך עפּעס.

— פּליו־פּלי, בול־בול...

— און איך — איך קאָן גאָרנישט ניט צוטראַכטן, — זיפצט דער שטיין און בלאָנקט מיטן גלאַטן שטיינערנעם שטערן אָף דער זון.

דאָס ריטשקעלע קומט פון ערגעץ צו לויפן, טוט א גלעט דעם האַרטן קין פונעם שטיין און לויפט ווײַטער. און דער שטיין האַלט אויפגעפּראַלט זײַן ריזיקן גרויען אויער איבערן ריטשקעלע און הערט: — פּליא־פּליא־פּלי — ווידער עפּעס נײַעס!

א פרײַנט אין קאַשעק

אין אָוונט, ווען מע האָט צוגעמאַכט דעם זאָאָלאָגישן גאָרטן, האָט דער ווײַסער שוואַן געזאָגט:

— איר האָט כאָטש געזען, ווי די מענטשן האָבן פון מיר ניט געקענט די אויגן אָפּרײַסן? דאָס איז דערפאַר, וואָס איך בין ווײַס. דער ווײַסער קאָליר איז דער זויבערסטער, דער יאָמטעוודיקסטער. אין ווײַסע ווינדעלעך וויקלט מען קינדער, קאָלעס פאַרפּוצן זיך אין ווײַסע קליידער, אָף א ווײַסן פערד רײַט א קאָמאַנדיר.

— יאָ, דער ווײַסער קאָליר איז דער שענסטער, — איז מיט אים מסכים געווען דער ווײַסער בער.

— אָבער ווײַס איז זייער ניט פּראַקטיש, — האָט געזאָגט דער גרויער העלפאַנד, — אָט גרוי, זעט איר, איז אן אנדער זאַך. דאָס איז א קאָליר א רויִקער, א סאָלידער, ער וואַרפט זיך ניט אין די אויגן.

— איר זײַט גערעכט, — האָט געזאָגט דאָס גרויע אייזעלע, — דער בעסטער קאַליר איז, פאַרשטייט זיך, דער גרויער.

— ניין, דער ברוינער, — האָט אויסגערופן דער ביבער. עס איז אוועק א קריגערײַ. בלויז די זעברע איז געשטאַנען אָן א זײַט הינטער דעם צוים און האָט געשוויגן. נאָר סאָפּקאָלסאָף האָט זי ניט אויסגעהאַלטן...

— שענער פון אַלץ איז... זײַן אין שטרײַפּעלעך, — האָט זי געזאָגט. נאָר קיינער איז מיט איר ניט געווען מסכּים. אַלע איינינעם האָבן גע־לאַכט פון איר.

די זעברע האָט באַקוקט אירע ווײַסע, גרויע, ברוינע און בונטע שכיי־נים. קיין געשטרײַפּלטע איז צווישן זיי ניט געווען.

עס איז צוגעפאַלן דער אָוונט. ערגעץ אין א שטײַג האָט גענומען ריטשען א טיגער. די זעברע האָט ניט געוווּסט, אז ער איז אויך א גע־שטרײַפּלטער. און, ווען זי ווייסט אפילע, וואָלט עס איר ווינציק פרייען.

די אופזעער פון טיר־גאָרטן האָבן גענומען ראַמען די שטײַגן, קערן די שטעגן. עס איז געקומען דער אַלטינקער וועכטער. ער האָט, ווי שטענ־דיק, אופגעהאַנגען אפן צאַם זײַן קאַשעק און איז אוועק ווינטשן די כײַעס א גוטע נאַכט.

די זעברע איז צוגעגאַנגען צום קאַשעק. איר האָט זיך אויסגעוויזן, אז זי הערט פון דאָרטן א קאָל.

— דו שלאָפסט נאָך ניט, געשטרײַפּלטע מײַנע?

די זעברע האָט אזש אופגעציטערט. די שטרײַפּעלעך האָבן אף איר גענומען שפּילן, ווי קנייטשעלעך אפן וואַסער.

— דאָס בין איך, דײַן, פרײַנט, — האָט זיך ווידער דערהערט פונעם קאַשעק, — זאָלסט וויסן, אז זײַן געשטרײַפּט איז שענער פון אַלץ.

— דו לאַכסט ניט? — האָט געפרעגט די זעברע און ארײַנגעקוקט אין קאַשעק. דאָרטן איז געלעגן א קאַוון. ניין, ער האָט ניט געלאַכט, — ער איז אַליין געווען א געשטרײַפּלטער.

די זעברע האָט מיט אירע פײַכטע ליפּן גענומען באַטאַפּן דעם קאַוון, פונקט ווי דאָס וואָלט געווען א קעפּל פון א קליין זעברעלע. איר איז מיטאמאָל געוואָרן גוט, רויִק. זי איז אנדערעמלט געוואָרן. דער גלאַטער קאַוון האָט איר אָנגעווייעט כאַלומעס — העלע כאַלומעס, אין שטרײַפן.

א געשעעניש

א הייסער זומער־טאָג. אַלץ ארום איז אָנגעגליט. אַלץ הערט זיך צו, פאַרגליווערטערהייט, צו דער היץ. ארום איז שטיל, בלויז ווען־ניט־ווען פליט פאַרבײַ מיט א שווערן זשומען א בין, אָדער עס דערטראָגט זיך א שוואַך פּישטשען פון א הינדעלע.

פון הויף זעט זיך די לאַנקע, דאָס טײַכל, און הינטער אים — ווײַסע שטיבלעך, און הינטער די שטיבלעך — דער וואַלד, און איבערן וואַלד — ווײַסע וואָלקנדלעך. אהער דערגרייכן זיי ניט. דאָ איז דער הימל גאָלדיק־בלוי, פול מיט זון. א זעלטענע רויִקייט איז אף אַלץ אויסגעשפרייט. עס דוכט זיך, אַז די גאַנצע וועלט שלאָפט מיט אָפענע אויגן, און, אויב עמעץ באַוועגט זיך, איז עס נאָר אין כאַלעם.

מיטאַמאָל דערטראָגט זיך א האַסטיקע, קלינגענדיקע קוואָקערײַ. „קאָ־קאָ־קאָ־קאָ!" פאַרכלינעט זיך אַזש פאַר פרייד די הון, — זי זאָגט אָן אַלע־מען, אַז זי האָט נאָרוואָס געלייגט אַן איי. ניט קיין גאָלדנס, דאַפקע א געוויינלעך ראָזלעך, וואַרעם אייעלע. דער דאָזיקער פריידיקער געשריי שווימט ערגעץ אינדערמיט, אַזוי, אַז אומעטום זאָל זיך הערן — סײַ אף דער לאַנקע, סײַ באַם טײַכל, סײַ אין די הויפן, אַז אַלע־אַלע זאָלן זיך דערוויסן וועגן דער דאָזיקער וווּנדערלעכער געשעעניש: א הון האָט געלייגט אַן איי!

די זון און די לעוואָנע

די לעוואָנע האָט פאַרפירט מיט דער זון א וויכּוח. די זון זאָגט, אַז די בלעטער אף דיביימער זײַנען גרינע, און די לעוואָנע זאָגט, אַז זיי זײַנען זילבערנע. די לעוואָנע זאָגט, אַז די מענטשן אף דער ערד שלאָפן דאָסראָוו, און די זון זאָגט, אַז די מענטשן זײַנען קימאַט שטענדיק וואַך.

— אויב אַזוי, פאַרוואָס זשע איז אף דער ערד אַזוי שטיל? — פרעגט די לעוואָנע.

— שטיל? ווער האָט עס דיר געזאָגט? — קאָכט זיך די זון. — אף דער ערד איז גראָד זייער טומלדיק!

האַקיצער, וויפל זיי האָבן זיך ניט געפרווּווט איינער דעם צווייטן איבעריידן, זײַנען זיי צו גאָרנישט ניט געקומען.

— איך זע איינס, און דו זעסט גאָר עפּעס אַנדערש, — האָט געזאָגט די לעוואָנע, — און פאַרוואָס איז עס אַזוי, פאַרשטיי איך אַליין ניט.

נאָר דאָ איז געקומען צו פליִען א ווינטל. עס האָט דערהערט זייער שטרײַט און זיך צעלאַכט אַזוי געשמאַק, אַז אף אים קוקנדיק האָבן גע־נומען טרייסלען זיך פון געלעכטער די קווייטן און די ביימער. עטלעכע דעמב־ניסלעך זײַנען אפילע אַראָפּגעפאַלן און גענומען זיך קײַקלען פון געלעכטער אַראָפּ בערגל.

גוט אָנגעלאַכט זיך, האָט דאָס ווינטל געזאָגט:

— וועגן וואָס אַמפּערט איר זיך דאָ? הערט מיך! איך פלי אום סײַ ווען עס שײַנט די זון, סײַ ווען עס שײַנט די לעוואָנע. באַטאָג, ווען ס'איז דאָ

די זון, זײַנען די בלעטער גרין און די מענטשן טומלען. און באַנאַכט, ווען ס׳קומט אַרויס די לעוואָנע, איז אַלץ אַנדערש: די מענטשן לייגן זיך שלאָפֿן, אַרום ווערט שטיל, און עס דוכט זיך, אַז די בלעטער אויף די ביימער זײַנען זילבערנע. דערפֿאַר אָבער, ווען איך פֿאַרשטעל די לעוואָנע מיט אַ וואָלקן, ווערט אַלץ שוואַרץ. דאָס קאָן שוין ניט זען ניט די זון און ניט די לעוואָנע. און איצט — האָט מיר אַ גוטן!

און דאָס ווינטל איז אַוועקגעפֿלויגן.

אָט פֿאַרוואָס נאָך איידער די זון פֿאַרגייט, שווימט אַרויס די לעוואָנע. זי איז נײַגעריק צו וויסן: ווי זעט אַלץ אויס אויף דער ערד, ווען עס לויכט די זון? און טײלמאָל גיט זיך אײַן דער לעוואָנע אַ בליק טאָן אויפֿן גרינעם באַטאַגיקן וואַלד. אָבער די זון קאָן קיינמאָל ניט זען קיין באַזילבערטע בלעטער: ווי נאָר זי באַווײַזט זיך, ווערט טײַקעף טאָג.

נאָך אַ קאַפּעלע

— טרינק אויס ביז סאָף די מילך!

— איך וויל מער ניט.

— נו, נאָך אַ קאַפּעלע, — בעט די מאַמע, נאָר דאָס מיידעלע איז שוין אַוועק פֿון טיש.

— מאַמע, איך וועל גיין שפּאַצירן.

— טרינק אויס דאָס ביסעלע, און וועסט גיין, — זאָגט די מאַמע, נאָר דאָס מיידעלע וויל ניט בעשום־אויפֿן.

זי לויפֿט אַרויס אין גאָרטן, און דאָרט איז וווּנדערלעך שיין! דער זומער־רעגן האָט נאָרוואָס אויפֿגעהערט, און די זון האָט זיך העל צעשײַנט. אַלץ לויכט אַרום. עס האָט זיך צעלאָזן דער בעז און שמעקט אַזוי גוט!

נאָר וואָס איז דאָס: קאַפּ, קאַפּ, קאַפּ?!

דאָס רינען אַראָפּ רעגן־טראָפּנס פֿון בלעטל אויף בלעטל.

און דעם מיידעלע דוכט זיך, אַז עס הערט, ווי איין בלעטל זאָגט צום אַנדערן: נאָך איין קאַפּעלע, נאָך איין טראָפּעלע!

די בלעטער פּויען איינער דעם אַנדערן, און קיינער זאָגט זיך ניט אָפּ, אַלע טרינקען. טשיקאַווע! די בלעטער, וואָס וואַקסן העכער, פּויען די אונטערשטע בלעטלעך. דאָס זײַנען מיסטאָמע מאַמעס און קינדער...

דאָס מיידעלע לויפֿט אַרום די קוסטעס. אָט שפּרינגט זי צוריק אַרויף אויפֿן גאַנעק און — גלײַך צו דער מאַמען.

— מאַמע, גיב, כ׳וועל אויסטרינקען דאָס קאַפּעלע!

— אָט אַ כאַכאַמע, — זאָגט די מאַמע, — זיך דורכגעשפּאַצירט, און טרינקען פֿאַרוואָלט.

דאָס געפינס

איינער אַ מענטש האָט געפונען אויף דער ערד אַ בלאַנקענדיק שטיינדל. ער האָט עס באַטראַכט פֿון אַלע זײַטן און שוין געוואָלט אַוועקוואַרפֿן, נאָר דאָ איז פֿאַרבײַגעפֿאָרן אַ רײַטער און האָט צו אים געזאָגט:
— גיב מיר דאָס שטיינדל, און איך וועל דיר פֿאַר אים אָפּגעבן מײַן טאַש־מעסערל.
— ניין, — האָט יענער געענטפֿערט און פֿאַרפּרעסט דאָס שטיינדל אין פֿויסט. „און טאָמער איז עס מער ווערט, — האָט ער אַ טראַכט געטאָן, — וואָס דאַרף מען זיך אײַלן...“
נאָר דער רײַטער האָט אים פֿאַרגעלייגט:
— ווייסט וואָס, נעם פֿאַר דײַן שטיינדל אָט אָ דאָס, — און ער האָט אים דערלאַנגט זײַן האַנט־זייגער.
— ניין, ניין! — האָט זיך פֿון אים אָפּגעטרייסלט דער אייגנטימער פֿונעם שטיינדל און באַהאַלטן זײַן געפֿינס אין קעשענע. „מיסטאָמע איז עס אַ ווערטפֿולער שטיין“, — האָט ער זיך אַ טראַכט געטאָן.
נאָר דער אומבאַקאַנטער איז פֿון אים ניט אָפּגעטראָטן:
— און עפּשער וועסטו מסכּים זײַן אָפּבײַטן דײַן שטיין אויף מײַן פֿערד? טו גוט אַ טראַכט!
— איך האָב ניט וואָס צו טראַכטן! — האָט יענער גלײַך אָפּגעשניטן, — אַפֿילו אויף אַ הויז וועל איך אויך ניט בײַטן!
דאָ האָט זיך דער רײַטער אויף אַ קול צעלאַכט און געזאָגט:
— צי ווייסטו כאָטש, אַז דײַן שטיינדל איז ניט ווערט אַפֿילו קיין טשוועקל פֿון אַ פּאָדקעווע? מעגסט אים אַרויסוואַרפֿן! — און ער האָט אַ צי געטאָן די לייצעס.
— איך האָב דאָך פֿון סאַמע אָנהייב געוואָלט אים אַרויסוואַרפֿן, — האָט מיט פֿאַריבל אויף קול נאָכגעשריגן אים דער מענטש מיטן שטיינדל, — הײַנט וואָס האָסטו מיר געדרייט אַ ספּאָדעק?! — און ער האָט אַוועקגעוואָרפֿן דעם שטיין.
— היי, רײַטער! — האָט ער מיט אַ רעגע שפּעטער גענומען רופֿן, — שטיי!
דער רײַטער האָט זיך אָפּגעשטעלט.
— און וואָס וואָלסטו געטאָן, ווען איך בין מסכּים אָפּבײַטן מײַן שטיין אויף דײַן פֿערד?
נאָר יענער האָט זיך ווידער צעלאַכט:
— דו ביסט טאַקע ניט קיין מייזון אויף שטיינער, — האָט ער געזאָגט, — נאָר איך אויף מענטשן בין גראָד אַ מייזון!..

קיין אנדער שפּראַך קאָן ניט זײַן

דער לייב האָט געזאָגט:

— איך, דער קייסער פון די כײַעס, באַדאַרף וויסן, אַף וואָס פאַר א לאָשן רעדט דאָס מינדסטע באַשעפעניש אין וואַלד. וואָס פאַר א קלאַנג, לעמאָשל, ברענגט אַרויס דאָס וואַלד־פליגעלע? זאָל מען מיר נאָך הײַנט אָונט צו וויסן געבן וועגן דעם!

איז אַוועק דער בער מיטן לייבס באַפעל צום וואָלף, דער וואָלף — צו דעם פּראָש, און דער פּראָש — צום פליגעלע.

— וואָס פאַר א קלאַנג ברענגסטו אַרויס, פליגעלע? — האָט געפרעגט דער פּראָש.

— זזז... — האָט דיך גענומען זומען דאָס פליגעלע.

— נו, וואָס פאַר א קלאַנג ברענגט אַרויס דאָס פליגעלע? — האָט געפרעגט דער וואָלף בא דעם פּראָש.

— קוואַ־קוואַ, — האָט געענטפערט דער פּראָש.

— וויאַזוי רעדט דאָס פליגעלע? — האָט געפרעגט דער בער בא דעם וואָלף.

— או־או־או, אָט וויאַזוי דאָס פליגעלע רעדט, — האָט גענומען הוילן דער וואָלף.

איז אַוועק דער בער צום לייב. אַף דער שוועל האָט אים אָפּגעשטעלט די לייביכע.

— דער לייב טוט איצט רוען. וואָס זאָל איך אים איבערגעבן?

— גיט אים, זײַט מוחל, איבער, — האָט דער בער געזאָגט, — אַז איך האָב אויסגעפילט זײַן באַפעל, איך האָב זיך דערוווּסט, וואָס פאַר א קלאַנג עס ברענגט אַרויס דאָס וואַלד־פליגעלע: בו־בו־בו! — און דער בער האָט גענומען רעווען.

איז געקומען די לייביכע צום לייב און האָט געזאָגט:

— רעב דויוו־בער האָט געבעטן דיר איבערגעבן, אַז דאָס וואַלד־פליגעלע רעדט אָט וויאַזוי: רררררר... — און די לייביכע האָט זיך צעריטשעט.

— זעסטו שוין, מײַן טײַערע, — האָט זיך דערפרייט דער לייב, — די סאַמע קלענסטע באַשעפענישן אין וואַלד ריידן אַף מײַן לאָשן. ווײַל קיין שום אַנדער שפּראַך איז ניטאָ און קאָן ניט זײַן, אָט וואָס איך וועל דיר זאָגן!

און דער לייב האָט זיך איבערגעקערט אַף דער אַנדערער זײַט און גענומען כראָפּען.

ווי אזוי די זון האָט זיך אַנגעדונגען אף ארבעט

אַלץ קאָן זיך פארלויפן אף דער וועלט.

מע דערציילט, אז אַליין די זון איז אמאָל געניט געווען צו אָנדינגען זיך אף ארבעט. און פאַרגעקומען איז עס אָט ווי אזוי:

זי איז אין יענעם טאָג אופגעשטאַנען גאַנצפרי, ווי שטענדיק, און אָנגעקלאַפּט אין דער ערשטער בעסטער טיר, וואָס האָט זיך איר געמאַכט.

— עפּשער דאַרפסטו, באַלעבאָס, מע זאָל דיך באַדינען?

— וואָס קאָנסטו, אשטייגער, טאָן? — האָט מיט א שלעפעריק קאָל געפרעגט דער באַלעבאָס.

— איך קאָן לויכטן.

— איך האָב א לאָמפּ. פונמיינטוועגן איז גענוג... וואָס קאָנסטו נאָך?

— איך קאָן וואַרעמען.

— בא מיר איז פאַראַן אַן אויוון, ס׳איז גענוג פונמיינטוועגן... וואָס נאָך קאָנסטו?

— איך קאָן כּאָווען.

— ניטאָ דאָ וועמען צו כּאָווען. מיין מאַמע פלעגט שטענדיק זאָגן: „צו וואָס נאָר האָב איך דיך אויסגעכּאָוועט!" הער נאָר, לאַטקעס קאָנסטו באַקן?

— ניין, איך קאָן ניט, — האָט געזאָגט די זון.

— נו איז גיי דיר מיט דיין וועג!

און די זון איז אוועק מיט איר וועג, און דער באַלעבאָס פון הויז איז אוועק צו זיין שאָכן און האָט אים דערציילט — אזוי און אזוי.

— דו וויסט כאָטש, ווער איז געווען בא דיר?! — האָט א פּליע־סקע געטאָן מיט די הענט דער שאָכן, — דאָס איז דאָך געווען אַליין די זון!

— נו איז וואָס, — האָט יענער א גענעץ געטאָן, — צו וואָס טויג זי מיר...

דער יונגער בושל

איינער א יונגער בושל האָט בעשום־אופן ניט געקענט געפינען פאַר זיך קיין בושעליכע. בא איינער, האָט זיך אים אויסגעדוכט, זיינען די פיס צו קורץ, בא דער צווייטער — דער שנאָבל צו לאַנג, בא דער דריטער — די פעדערן צו טונקל — אַלץ ניט לויט זיין געשמאַק. איינמאָל האָט ער שוין יאָ אָנגעטראָפן אף אזא, וואָס איז אים געווען געפעלן, האָט זי אָבער א קוק געטאָן אף אים און געזאָגט:

— באַ דיר זײַנען די אויגן צו קײַלעכיק... — און מיט אַ געלעכטער פון אים אוועקגעפלויגן.

דעמלט האָט דער בושל אָפּגעזוכט אַ וואַסער־שפּיגל און גענומען באַ־טראַכטן זײַן אייגענעם אויסזען. ער האָט דערזען, אַז זײַנע פיס זײַנען גאַנץ דין, דער שנאָבל — גאַנץ גראָב, און אַז אויף זײַן לינקן פליגל איז עפּעס אַ מין גריבעלע.

דער פויגל האָט זיך דערפילט גאַנץ ניט פויגלדיק און ער האָט זיך געלאָזן וווהין די אויגן טראָגן. מיד געוואָרן, האָט ער זיך צוגעזעצט אויף אַ הויכן בוים. אויף דעם שפּיץ פונעם בוים איז געווען אָנגעטאָן אַן אַלטע ראָד פון אַ וואָגן.

און דאָ האָט זיך אַראָפּגעלאָזן פון הימל אַ יונגינקע בושעליכע. זי האָט לאַנג געקוקט אויפן בושל און דערנאָך געזאָגט:

— איך פלי דיר נאָך שוין אַ היפּש שטיק וועג. דו געפעלסט מיר זייער!

— און דו מיר — נאָך מער! — האָט זיך באַ דעם בושל אַרויסגעריסן.

— לאָמיר מאַכן אַ נעסט! אָט איז אַ ראָד...

— דיר דוכט זיך ניט, אַז די ראָד איז צו קײַלעכיק? — האָט געפרעגט דער בושל.

— עפּשער איז עס אַזוי, ווי דו זאָגסט, נאָר פון אונטער דער נעסט וועט עס ניט זײַן קאָנטיק.

— און באַ מיר איז אַ גריבעלע אויפן לינקן פליגל, — האָט טרויעריק, ווי צו זיך אַליין, געזאָגט דער בושל.

— און באַ מיר איז אויפן רעכטן פליגל אַ בערגעלע, נו איז וואָס? וועלן מיר צוליב דעם ווינציקער ליב האָבן איינער דעם אַנדערן?

פון די דאָזיקע ווערטער איז דעם בושל געוואָרן מיטאַמאָל אַזוי לײַכט און גוט, אַז די וועלט אַרום אים האָט זיך אים אויסגעגעבן פאַר דער בעסטער פון אַלע וועלטן, און די בושעליכע, וואָס איז געזעסן לעבן אים, פאַר דער סאַמע שענסטער פון אַלע בושעליכעס.

...און ער איז אוועקגעפלויגן נאָך בוי־מאַטעריאַלן.

די נעסיע פון אַ קרעפּס

— איך וועל ווײַט אוועק! — האָט געזאָגט דער קרעפּס און גענומען קריכן אויף צוריק. געקראָכן געקראָכן, ביז ער איז געקומען צו דעם נעכ־טיקן טאָג.

און אָט זעט ער די באַקאַנטע סאַזשעלקע, און אין דער סאַזשעלקע — באַקאַנטע קרעפּסן.

— גוטמאָרגן! — זאָגט זיי דער קרעפּס. נאָר די קרעפּסן, אָנשטאָט צו ענטפערן אַף זײַן באַגריסונג, שרײַען אין איין קאָל:

— שוין געהאַט געזאָגט!

פאַרווילט זיך דעם קרעפּס טרינקען, ערשט דאָס וואַסער טרינקט זיך ניט, און די קרעפּסן שרײַען צו אים:

— שוין געהאַט געטרונקען!

פאַרווילט זיך דעם קרעפּס א פּיצל פישל דורכשלינגען, נאָר דאָס פישל שלינגט זיך ניט! און די קרעפּסן שרײַען ווידער אין איין קאָל:

— שוין געהאַט דערשלונגען!

האָט דער קרעפּס גענומען וויינען מיט נעכטיקע טרערן:

— גוואַלד, וואָס טוט מען, ווי זאָל איך פון דעם נעכטן אין דעם הײַנט קומען?!

קומט צו שפּרינגען אַן אַלטער פּראָש און גיט אים אזא אייצע:

— לייג זיך בעסער שלאָפן, און אינדערפרי, אַז דו וועסט אופשטיין, וועט שוין זײַן ניט נעכטן, נאָר הײַנט.

אזוי האָט דער קרעפּס טאַקע געטאָן. ער האָט זיך געלייגט שלאָפן, און אינדערפרי, ווען ער איז אופגעשטאַנען, האָט ער פריִער פאַר אַלץ אויסגערופן:

— גוטמאָרגן!

— שוין געהאַט געזאָגט! — ענטפערט מען אים.

וויל ער זיך אָנטרינקען, —

— שוין געהאַט געטרונקען, — זאָגט מען אים.

וויל ער א פּיצל פישל דערשלינגען, —

— שוין געהאַט דערשלונגען, — הערט ער פון אַלע זײַטן.

נו, גיי מאַך עפּעס! און דאָ קומט ווידער צו שפּרינגען די אַלטע פּראָש.

— דײַן אייצע איז קיין אייצע ניט, — זאָגט איר דער קרעפּס, — איך האָב דיך געפאָלגט, איבערגעשלאָפן די נאַכט, און ווידער ארײַנגעפאַלן אין דעם נעכטיקן טאָג!

— ניין, — זאָגט די פּראָש, — דו ביסט ארײַנגעפאַלן דאַפקע אין דעם הײַנטיקן, נאָר בא אונדז אַלעמען איז שוין מאָרגן. דו ביסט ווידער אַף א טאָג אָפּגעשטאַנען!

— וואָס זשע זאָל איך טאָן? — האָט דער קרעפּס גענומען וויינען.

— מיט טרערן, דערצו נאָך מיט אויסגעטריקנטע, וועסטו זיך ניט העלפן, — האָט געזאָגט די פּראָש, — טשעפּע זיך בעסער אָן אַף א פליגל פון א פויגל, וועט ער דיך נאָך הײַנט אריבערטראָגן אין דעם מאָרגנדיקן טאָג, און דו וועסט אזויאַרום אָביאָגן די צײַט.

— א דאַנק פאַר דער אייצע! — האָט זיך דערפרייט דער קרעפּס, און,

דערזעענדיק ניט ווײַט א ווילדע ענטל, אומבאַמערקט צוגעטשעפּעט זיך צו איר פליגל.

די ענטל האָט זיך געלאָזן פליִען און אוועקגעטראָגן דעם קרעפּס ווײַט־ווײַט. און ווען זי האָט זיך צוגעזעצט אָפּרוען, האָט זיך דער קרעפּס פון איר אָפּגעטשעפּעט און גענומען ארומקוקן זיך אין דעם אומ־באַקאַנטן אָרט. דאָס אָרט איז טאַקע אומבאַקאַנט, נאָר קרעפּסן האָבן זיך אויך דאָ געפונען. אונדזער קרעפּס איז אופגעלעבט געוואָרן און גלײַך אויסגערופן:

— גוטמאָרגן! — נאָר ער האָט זײַן אייגענע שטים ניט דערהערט... געוואָלט א פּיצל פּישל דורכשלינגען — ערשט ער קען עס ניט דערלאַנ־גען... געוואָלט וואַסער א טרונק טאָן, ערשט ער קען זיך ניט דערציִען צו אים... — וואָס איז דאָס?! — ווונדערט ער זיך. און דאָ זאָגט מען אים:

— דו ביסט ארײַנגעפאַלן אין דעם איבערמאָרגן! דו האָסט אפן פליגל פון דער ענטל איבערגעיאָגט די צײַט!

דערהערט דאָס וואָרט „איבערגעיאָגט", האָט זיך דער קרעפּס אזוי דערשראָקן, אז ער איז פון שרעק שיִר ניט געשטאָרבן אפן אָרט. אָפּ־שטײן — דאָס איז אַן אנדער זאַך. נאָר איבעריאָגן — דאָס האָט נאָך מיט קײן אײן קרעפּס קיינמאָל ניט פּאַסירט.

פאַר גרויס שרעק האָט דער קרעפּס גענומען גיך־גיך פּויזען אף צו־ריק, ביזוואַנען ער איז בעשאָלעם ארײַנגעפאַלן אין זײַן טאָג, אין זײַן סאַזשלקע, און אפילע אָנגעטראָפן אף זײַן אייגענעם שפּור, און דאָ האָט זיך דער קרעפּס זייער און זייער דערפרייט און זיך א ניידער געגעבן מער קיינמאָל ניט לאָזן זיך אין ווײַטע נעסיִעס.

א מאָל האָט געלעבט א העלפאַנד

אמאָל האָט געלעבט א העלפאַנד און... מער קיינער ניט! אויסער אים איז אין דעם מײַסעלע גאָרנישט ניט געווען, און כאָטש א העלפאַנד איז זייער גרויס, איז דאָס פאַר א מײַסעלע נאָך גאַנץ קנאַפּ.

ווײַל טאַקע, וואָס קען אופטאָן איין־איינציקער העלפאַנד — ער זאָל אפילע זײַן דער גרעסטער און דער שטאַרקסטער? ארויסרײַסן א בוים? — איז דאָך קיין שום בוים ניטאָ, דער העלפאַנד איז דאָך איינער אף דער וועלט! און קיין שום טײַך, וווּהין ער זאָל קענען גיין אָנטרינקען זיך, איז אויך ניטאָ....

און אויב גוט א טראַכט טאָן, איז דער דאָזיקער גרויסער העלפאַנד גאָר ניט גרויס, ווײַל ס'איז ניטאָ, ווער עס זאָל זײַן קלענער פון אים. נאָך מער: ער איז אפילע ניט קליין, ווײַל קיינער איז ניטאָ, ווער עס זאָל זײַן

גרעסער פון אים, און צי איז ער ביכלאַל א העלפאַנד? ווער האָט אים אזוי אָנגערופן און אין אונטערשייד פון וועמען?

איז אָט: ס׳האָט אמאָל געלעבט א העלפאַנד, נאָר ער איז געווען אף דער וועלט ניט איינער, און דעריבער איז ער געווען א שטאַרקער און א גרויסער, געטראָגן דעם נאָמען העלפאַנד און געטויגט פאַר א מײַסעלע...

ניט דאָס — ניט יענץ

ניט דאָס — ניט יענץ האָט זיך געלאָזט אף א שפּאַציר. גייט ער איבערן וואַלד און זעט, אז אונטער די ביימער אפן גראָז ליגן צעוואָרפן זונען־פלעקן. איז ער ניט פויל, קלײַבט צונויף די זונען־פלעקן, קלעפּט זיי אָן אף זיך און גייט ווײַטער.

איינציקע זאָגן:

— זעט, בא אונדז האָט זיך א זשיראַף באַוויזן!

אַנדערע זאָגן:

— אויך מיר א זשיראַף! בא דעם זשיראַף איז דאָך א לאַנגער האַלדז, און דער איז — ניט דאָס און ניט יענץ...

גייט זיך אזוי ניט דאָס — ניט יענץ, שפּאַצירט זיך, זעט ער א ביי־מעלע מיט הוילע צווײַגן. ברעכט ער אָפּ צוויי צווײַגן, טשעפּעט זיי צו איבערן שטערן און לאָזט זיך ווײַטער.

און דער גאַנצער וואַלד וווּנדערט זיך.

איינציקע זאָגן:

— זעט, בא אונדז האָט זיך א הירש באַוויזן!

אַנדערע זאָגן:

— אויך מיר א הירש! בא דעם הירש זײַנען דאָך שלאַנקע פיס, און דער איז — ניט דאָס און ניט יענץ...

און ניט דאָס — ניט יענץ שפּאַצירט אַלץ, שלעפּט זיך אַרום פּוסט־און־פּאַס. זעט ער העל־גרינע בלעטלעך, וואָס זיי לויכטן אזש אַרויס פון דעם טונקעלן גרינס, לייגט ער צו צוויי בלעטלעך, ווי גרינע אויגן, און גייט ווײַטער.

און דער גאַנצער וואַלד וווּנדערט זיך.

איינציקע זאָגן:

— זעט, בא אונדז האָט זיך א לעמפּערט באַוויזן!

אַנדערע זאָגן:

— אויך מיר א לעמפערט! בא דעם לעמפערט איז דאָך די פעל א געַ־שטרײַפּטע, און דער איז — ניט דאָס און ניט יענץ...
האָט זיך ניט דאָס — ניט יענץ צוגעלייגט אפן ווייכן גראָז. ליגט און גיט זיך ניט קיין מינדסטן ריר. וואָס איז מיט אים — גיי פארשטיי...
פרעגט מען בא אים:
— ס'איז דיר אומעטיק?
— ניין, — ענטפערט ער.
פרעגט מען בא אים:
— ס'איז דיר פריילעך?
— ניין, זאָגט ער.
— וואָס זשע איז דיר פאָרט?
— ניט דאָס און ניט יענץ...

1962

הירש בלאָשטיין

מיטןברייטן שליאַך

סערגיי מיכײַלאָוויטש האָט א זופּ געטאָן פון דער קאַלט געוואָרענער גלאָז טיי און מיט אן אומעטיקן שמייכל געזאָגט צום יונגנמאַן, וואָס איז געזעסן אנטקעגן אים:

— ווען איך וואָלט זיך געקאָנט דערלויבן, אראָן מאַרקאָוויטש, אזא לוקסוס, ווי נעמען בא זיך אליין א טאָג אורלויב, וואָלט איך מיט אײַך צוזאמען זיך אראָפּגעכאַפּט קיין מעדוועדעווקע — אין געסט צו די יונגע יאָרן מײַנע... דאָרטן האָב איך מײַן ערשטע פּראַקטיק געהאַט... ס'איז שוין באלד פופציק יאָר דערין. א שפּילכל — פופציק יאָר! איך בין דעמלט נאָך גאָר־גאָר יונג געווען...

— איר זײַט נאָך איצט אויך ניט אַלט, פּראָפעסאָר, — האָט אופריכ־טיק באַמערקט דער יונגערמאַן. — מיר, דאָקטוירים, ווייסן, אַז די אוי־סערלעכקײַט איז נאָך ניט אַלץ... דער אײַנבונד איז ניט דאָס בוך...

דער פּראָפעסאָר האָט זיך אופגעהויבן פונעם ווייך־געבעטן שטול און איז צוגעגאַנגען צום פענצטער. ער האָט צערוקט דעם פאָרהאַנג און אַרויסגעקוקט אין דרויסן. א הויכער, א ברייטפּלייציקער און יוגנטלעך גלײַכער, נאָר מיט א מילך־ווײַסן קאָפּ, איז ער געווען באַהערשט פון געפילן, וואָס האָבן זיך דערוועקט בײַם אָט דעם שמועס. ער האָט גע־רעדט, ניט אומקוקנדיק זיך אפן גאַסט...

— א ליכטיקע, לעוואָנעדיקע נאַכט. א טונקל־בלויער הימל, שטערן... די גאַס איז פול מיט מענטשן. מיידלעך לאַכן... מיט וואָס איז עס ניט אָנהייב מײַ? די קאַשטאַנען־ביימער שטייען נאַקעטע? איז וואָס? איז עפּ־שער גאָר אָנהייב מאַרט... קומט אָבער דער קאַלענדאַר און זאָגט: ניין! ס'איז הײַנט דער איין־און־צוואַנציקסטער נאָיאַבער! און אין פּראַט פון צײַט, מוז איך אײַך זאָגן, שטעלט דער קאַלענדאַר שטענדיק א פּינקטלעכן דיִאַגנאָז... איך שפּאַן שוין באַלד אַרײַן אין אַכטן צענדליק, אַראָן מאַרקאָ־וויטש, עס בלײַבט ווייניק צײַט!

ער האָט זיך צוריק געזעצט אין שטול, דורכגעלאָזט דורך די שטאַרקע פינגער דאָס סערוואַנטעס־בערדל, און די ברוינע אויגן האָבן טרוימעריש א פינקל געטאָן.

— „די, וואָס וועלן לעבן מיט הונדערט, מיט צוויי הונדערט יאָר נאָך אונדז, — האָט ער פאַרגעזעצט, — וועלן זײַן גליקלעכער פון אונדז“... אַזוי, דוכט זיך, האָט געזאָגט טשעכאָווס אַסטראָוו (פאַר דער פּינקטלעכ־קײַט פון דער ציטאַטע בין איך ניט אָרעוו — דער זיקאָרן מײַנער, פאַר־שטייט איר מיך, איז שוין נישט דאָס...). און איך, דער סאָוועטישער אַסט־ראָוו, וואָס שטייט שוין מיט א פוס אין קאָסמאָס, וועמעס ווימפּעל עס געפינט זיך אַף דער לעוואָנע, קאָן זיך דערלויבן צו טרוימען וועגן גאָר אַנ־דערע זאַכן... איך מיין, אַז אינגיכן וועט דער מענטש זײַן פאַרזיכערט מיט אַזא לאַנג לעבן, אַז אים וועט קלעקן געננג צײַט אויסצופילן אַלע זײַנע פליכטן אַף דער ערד...

אַראָן מאַרקאָוויטש האָט ניט דרייסט איבערגעשלאָגן:

— איך האַלט, פּראָפעסאָר, אַז דעם מענטשנס פליכטן אַף דער ערד האָבן באַשטימטע גרענעצן.

— ניין, מײַן פרײַנט. וועגן דעם איז א סאַך צו ריידן. פליכטן און טרוימען זײַנען ניט אָט דער פּאַפּיראָס, וואָס איר האַלט אין דער האַנט: אויסגעברענט ביזן מונדשטוק — און פאַרטיק... מיר וועלן באַ א געלעגנ־הײַט נאָך ריידן וועגן דעם. איך האָב ליב צו פילאָסאָפירן. איר געדענקט

דאָך מיך, מיסטאמע, פון מײַנע לעקציעס... — סערגיי מיכײַלאָוויטש האָט זיך ברייט צעשמייכלט, און ס'האָט זיך דײַטלעכער אָנגעצייכנט דאָס גע־דיכטע געוועב פון דינע קנייטשעלעך אַף די באַקן. — יאָ, איך האָב זיך געקליבן אײַך דערציילן וועגן מעדוועדעווקע. דאָרטן איז מיט מיר פּאַר־געקומען אַן אינטערעסאַנטע געשיכטע... זייער אַן אינטערעסאַנטע... דאָס האָט, אָן סאָפעק, געשפּילט אַ געוויסע ראָל אין מײַן ווײַטערדיקער וויסנ־שאַפטלעכער אַרבעט, מיך געשטויסן, אַז איך זאָל אַרבעטן אַפן געביט פון פאַרלענגערן דאָס מענטשלעכע לעבן. עמעס, דאָס איז אַ געשיכטע וועגן ווײַטן אָוואַר, אָבער איך בין דאָך שוין אויך נישט קיין הײַנטיקער... אַגעוו, איך האַלט, אַז אָן דעם נעכטן וואָלט קיין הײַנט ניט געווען... — ער האָט אַ שמייכל געטאָן: — אַנטדעקט אַמעריקע, האַ?.. יאָ, דאָס איז געווען אין טויזנט נײַן הונדערט צוועלפטן יאָר... איך בין דעמלט געווען דאָקטער טאַקע אין אָט דער זעלבער מעדוועדעווקע, וווהין איר פאָרט איצט... איך האָב באַדינט די אַרומיקע דערפער... איר וועט נאָך טרינ־קען טיי?

סערגיי מיכײַלאָוויטש האָט אײַנגעשלאָסן דעם עלעקטרישן טשײַניק, וואָס איז געשטאַנען אַפן גרויסן, מיט פּאַפּירן און ביכער פאַרלייגטן, שרײַבטיש, און האָט פאַרגעזעצט.

— מיך האָט מען אין מעדוועדעווקע ליב געהאַט. אייגנטלעך, ניט אַלע... מעדוועדעווקע, ווייסט איר מיסטאמע, האָבן היטלערס און אַנטאָ־נעסקוס ווילדע כײַעס פאַרוואַנדלט אין כורוועס און געלאָזן נאָך זיך אַ גרויסן ברודער־קייווער אינעם יאַר לעבן אַלטן בעסוילעם. איצט איז מעדוועדעווקע שוין צוריק אופגעבויט, שענער און גרעסער ווי פריִער... ס'איז איצט דאָרטן אַ ראַיאָנער צענטער...

— אין יענער צײַט, וועגן וועלכער איך דערצייל אײַך, האָבן אין מעד־וועדעווקע געלעבט דעריקער באַלמעלאָכעס און קליינהענדלער. זייערע שטיבלעך זײַנען געשטאַנען אַף דער ערד פונעם פוילישן פּאַרעץ פּאַן יאַגוטאָווסקי. מע האָט אים געצאָלט אַרענדע פאַרן פיצל ערד, אַף וועלכן מענטשן זײַנען געשטאָרבן דרײַ מאָל אַ טאָג פאַר הונגער. צו אים האָט אויך געהערט די ערד, אַף וועלכער עס געפינט זיך איצט דער קאָלווירט „נאָווע זשיטיאַ". יאַגוטאָווסקי, פאַרשטייט זיך, האָט מיך ניט שטאַרק ליב געהאַט. ניט ער, ניט דער פּריסטאַוו, ניט דער גאַלעך, און מיסטאמע האָבן מיך אויך ניט באַזונדערס ליב געהאַט די עטלעכע ייִדישע טוווע־סאָכרים; דער דאָזיקער קאָמפּאַניע איז ניט געווען צום האַרצן, וואָס דער יונגער דאָקטער איז צופיל פאַניבראַט מיט די אָרעמעלײַט, היילט זיי אומזיסט און ווײַכט פון דער „העכערער" געזעלשאַפט. און עפּשער זײַנען צו זיי דערגאַנגען קלאַנגען, אַז איך האָב אַ שטיקל שײַכעס צו דער

באָלשעוויסטישער אָרגאַניזאַציע, וואָס איז געווען טעטיק צווישן די באַט־ראַקעס אין די ארומיקע דערפער?

דער טשײַניק איז אופגעזאָטן. פונעם נעזל און פון אונטערן דעקל האָט גענומען זעצן א פּארע. אראָן האָט אויסגעשלאָסן דעם טשײַניק, אפּגיך זיך אָנגעגאָסן טיי, עטלעכע מאָל א זופּ געגעבן — דאָס אַלץ האָט ער געטאָן, קעדיי ניט שטערן דעם פּראָפעסאָר צו דערציילן. סערגיי מיכײַלאָוויטש האָט ווײַטער גערעדט:

— צווישן די מעדוועדעווקער באַלמעלאָכעס איז געווען אײנער זעליק בינדער, אָדער, ווי מע האָט אים גערופן הינטער די אויגן, זעליק „פּעלצל". אין די שטעטלעך, ווייסט איר דאָך מיסטאמע, האָט זיך איט־לעכער געהאט זײַן צונאָמען. זעליק דעם שנײַדער האָט מען גערופן „פּעלצל" דערפאר, וואָס ער איז געווען ניט פון די געהויבענע מײַסטערס: געניייט פּויערשע סוויטקעס און געשעמט פאר א „קאפּצן אין זיבן פּאָ־לעס", — די לעצטע ווערטער האָט סערגיי מיכײַלאָוויטש געזאָגט אף יידיש. — איר זעט, איך געדענק נאָך א ביסל... אין יענע יאָרן, לעבנדיק צווישן יידן, האָב איך ניט שלעכט גערעדט יידיש. ביכלאַל דארף איך אײַך זאָגן, אז מע רעדט מיטן פּאַציענט אף זײַן שפּראַך, ווערט דעם דאָקטער א סאך קלאָרער, וואָס איז מיטן קראנקן, און דעם כוילע ווערט אויך עטוואָס לײַכטער... ביפראט נאָך, אז דו לאָזט אים זיך אויסריידן א ביסל דאָס הארץ... איך האָב דעם זעליקן ווייניק געקענט, כאָטש איך האָב אים דאפקע יאָ געוואָלט קענען...

— ס'האָט אײַך אלס דאָקטער עפּעס אינטערעסירט אין אים? ער האָט געליטן אף עפּעס אויסטערלישס?

— יאָ, אף עפּעס אויסטערלישס, — סערגיי מיכײַלאָוויטש האָט באַ־דײַטונגספול א שמייכל געטאָן. — זײַנע ליידן האָבן געהאט גאָר א גרויסן אינטערעס פאר א דאָקטער, וואָס וויל היילן נישט נאָר כאלאָיִם, נאָר די קראנקע געזעלשאפט... זעליקס איין־און־אײנציקער זון איז שוין דרײַ יאָר געזעסן אין טפיסע פאר רעוואָליוציאָנערער טעטיקײַט... דאָ־וויד, זעליקס זון, איז געווען ביז זײַן ארעסט א מיטגליד פונעם אונטער־ערדישן באָלשעוויסטישן קרײַז־קאָמיטעט. אין מעדוועדעווקע האָט מען מיר דערציילט, ס'ארא טומל דער פּראָצעס פונעם שנײַדער־געזעל האָט ארויסגערופן אין דער גובערניע. די רעדע, וואָס דאָוויד האָט געהאַלטן אפן פּראָצעס, האָט דער קאָמיטעט אָפּגעדרוקט אין א ספּעציעל בלעטל און פארשפרייט איבער דעם גאנצן קאנט.

די טיר פונעם קאבינעט האָט זיך שטיל געעפנט. ס'איז ארײַנגעקומען פּאָלינע אנטאָנאָוונע, דעם פּראָפעסאָרס פרוי. אין דער גרויסער, הויכער טיר האָט זי אויסגעזען נאָך קלענער, ווי זי איז געווען אינדערעמעסן.

— סעריאָזשע, — האָט זי גוטמוטיק פאַרגעוואָרפן דעם פּראָפּעסאָר, — ס'איז דאָך שוין שפּעט! דער גאַסט איז אוודאי מיד... — אַראָן האָט זיך העפלעך פאַרנייגט פאַר איר:

— א דאַנק, פּאָלינא אַנטאָנאָוונא! קיין בעסערער אָפּרו, ווי הערן סערגיי מיכײַלאָוויטשן, איז גאָר ניט נייטיק.

סערגיי מיכײַלאָוויטש האָט צוגעגעבן:

— באַרויִק זיך נישט, פּאָלינקע, איך וועל שוין אַליין אײַנאָרדענען אונדזער גאַסט אַף נאַכטלעגער...

— איז ווי האַלטן מיר? באַם סאַמע איקער... איך בין גראָד אַוועקגעפאָרן אַף עטלעכע טעג אין די אַרומיקע דערפער. דאָס איז געווען ווי איצט — שפּעט אין האַרבסט. מיר, דאָקטוירים, האָבן ניט ליב די דאָזיקע צײַט פון יאָר, וואָס איז זייער ניט קיין גינסטיקע פאַר קראַנקע ביכלאָל און פאַר טובערקוליאָזע ביפּראַט... אין די אָרעמע, הונגעריקע דערפער איז געווען א סאַך אַרבעט... קום איך אַמאָל אַהיים און באַווײַז נאָך ניט אַראָפּצונעמען פון זיך דעם מאַנטל, דערציילט מיר מײַן שטוב־אַרבעטערן, אַן עלטערע באַריידעוודיקע פרוי, אַז דאָוויד, זעליק דעם שנײַדערס זון, האָט זיך נעכטן פּלוצעם אומגעקערט אַהיים! זי האָט אַליין געזען, ווי זעליק איז מיט אים געפאָרן פון וואָקזאַל. דאָוויד איז געלעגן אין וואָגן... און אויסגעזען האָט ער... א שענערן לייגט מען אין דער ערד אַרײַן... דאָס גאַנצע שטעטל וויסט שוין: דאָוויד איז ניט קיין היגער... אַז „זיי" לאָזן אַרויס פון טורמע פאַרן טערמין, איז דאָס נאָר דערפאַר, ווײַל „זיי" ווילן נישט האָבן דעם קלאָפּאָט און דעם טומל, וואָס די אַרעסטאַנטן מאַכן, בייס עמעצער פון זייערע שטאַרבט אין טפּיסע... אַגעוו, דערציילט זי, זעליק איז שוין דאָ געווען א פּאָר מאָל, געפרעגט, ווען איך וועל קומען... איר שטעלט זיך פאָר, אַראָן מאַרקאָוויטש, מײַנע געפילן אין יענע מינוטן?

דער פּראָפעסאָר, וועלכער פלעגט פאַרייכערן בלויז אין פאַל פון שטאַרקער אופרעגונג, האָט גענומען א פּאַפּיראָס באַם גאַסט...

— איך האָב זיך פאַרטראַכט, צי זאָל איך גיין גלײַך צו זעליקן, צי פריִער זיך אַרײַנכאַפּן אין שפּיטאָל... — האָט ער פאָרגעזעצט נאָך דעם, ווי ער האָט זיך פאַרצויגן מיטן פּאַפּיראָס. — פון דער פאַרלעגנהײַט האָט מיך אַרויסגעפירט א קלאַפּ אין טיר. א שטילער, אומזיכערער, ניט דרייסטער קלאַפּ. איצט קלאַפּט קיינער ניט אַזוי... אַזוי האָט געקלאַפּט בלויז די אָרעמקײַט, וואָס האָט פאַרלוירן דעם גלויבן אין זיך און אין דער אַרומיקער וועלט. איך עפן די טיר: עס שטייט זעליק! אײַנגעבויגן, מיט דעם קאַשקעט אין די ציטערנדיקע הענט, הויט און ביינער. דער שאַרבן איז נאַקעט... בלויז לעבן קאַרק, פון איין אויער צום צווייטן,

גייט א גרויע פאסמע שיטערע האר, וואס גיסט זיך צונויף מיט די פייעס. דאס פאנעם איז געלבלעך־גרוי. די טיף איינגעפאלענע, אויסגע־בליאקעוועטע אויגן ברענען מיט א פיבערדיק פײַערל. די ליפן און דאס גרויע שיטערע בערדל טרייסלען זיך... „פאני דאקטער, אויב איר קאנט, קומט צו מיר, מײַן זון איז שטארק קראנק"... כאפ איך מײַן רענצל און גיי גלײַך מיט אים. מיר שווײַגן ביידע. שוין לעבן דער טיר האט זעליק בלויז א פאר ווערטער ארויסגעבראכט: „באנאכט האט זיך אים געלאזט בלוט פון האלדז, ווי בא זײַן מאמען, זאל איר גרינג זײַן די ערד"...

סערגיי מיכײַלאָוויטש נעמט ווידער צום מויל דעם פאפיראס, וועל־כער איז שוין פארלאשן. מיט ציטערנדיקע פינגער צינדט ער אן א שוועבעלע:

— זאגט מיר, אראן מארקאָוויטש, אז איר קומט צו א כוילע, טוט איר א קוק, וויאזוי ער לעבט? בא מיר איז דאס אן אײַנגעבוירענע זאך... שטעלט אײַך פאר: א קליין צימער. אינמיטן — א הוילער, פון צײַט גרוי געווארענער טיש. אפן טיש — א „זינגער"־מאשין, איבערגעדעקט מיט עפעס א שווארצער שמאטע. בא גלויביקע יידן דעקט מען אזוי איבער א מעס. ניטא קיין ארבעט שוין לאנג... דאס שטריקל, אף וועלכן די שנײַ־דערס הענגען אוף די סכוירע, וואס די קונדן ברענגען, איז אינגאנצן ליידיק... בא איין וואנט — אן אלטער קאמאד, מיט האלב אפענע, צע־קרימטע שופלאדן... בא דער צווייטער וואנט — א טאפטשאן, אף וועלכן עס ליגט א פארוואקסענער מענטש, מיט א געדיכטער שווארצער בארד. שווער צו זאגן, אז אים זאל זײַן קוים זעקס־זיבן און צוואנציק יאר. אפן אײַנגעפאלענעם פאנעם ברענען גרויסע שווארצע אויגן. די באקן פלא־מען. ער דערלאנגט מיר א הייסע טרוקענע האנט. ער דריקט מײַנע, ווי ער וואלט געוועזן מײַנער אן אלטער פרײַנט, און — שמייכלט קינדיש, טרויעריק. ער טוט א ווונק צום פאטער — און מיר בלײַבן אליין. ער פרווט זיך זעצן... איך לאז אים ניט. ער זאגט צו מיר:

— דאקטער... איך האב אײַך, אייגנטלעך, ארויסגערופן ניט נאר ווי א דאקטער. אין טפיסע ווייסט מען אלץ... עס פרייט מיך, וואס איך זע אײַך. איך מיין, אז איר פארשטייט מיך, כאווער וולאדימיר... — „וולאדימיר" איז דעמלט געווען מײַן פארטייִשער נאמען. איך פיל, ווי איבער מײַן לײַב גייט דורך א פרעסטעלע, און הער ווײַטער:

— א גרוס אײַך פון ניקאלײַ סאקאלאָוון, — קוקט ער מיר דורכדרינג־לעך ארײַן אין די אויגן. — מיר זײַנען דערוואקסענע מענטשן, אן איליור־זיעס. טרוימען האבן מיר, און גאר גרויסע... אבער פון פוסטע איליוזיעס זײַנען מיר ווײַט... איך שטארב, דאקטער... איר פארשפארט מיך אפילע צו באטראכטן. אז מע שיקט פון „דארטן" אפ אהיים, איז דאס שוין דער

ריכטיקסטער סימען... נאָר איך האָב נאָך אײַך געשיקט, עפּשער קענט איר אָפּרוקן דעם טויט פון מיר כאָטש נאָך אַף עטלֿעכע טעג... — ער האָט שטילֿ א שמייכלֿ געטאָן. — איך דאַרף כאָטש נאָך צוויי טעג אָט... ווי דאָס לֿעבן! איך זע, איר ווילֿט מיך ניט אנדערש, ווי באטראכטן? מײַלֿע, באטראכט...

איך האָב אים לֿאנג און ערנסט אויסגעהערט און אויסגעקלֿאפּט. איך האָב געזען, אז דאָוויד ווייסט זייער גוט דעם אייגענעם צושטאנד... דאָך, ווי יעדער דאָקטער, האָב איך אים מיט א צופרידענער מינע פאַר־זיכערט, אז ער וועט לֿעבן ניט נאָר צוויי טעג — נאָר צוויי צענדלֿיק יאָר... ער האָט זיך שטילֿ צעלֿאכט: „טײַערער כאַווער וולאַדימיר, ווען דאָס זאָלֿ זיך ווענדן אין אײַך!.. נאָר... לֿאָמיר ריידן, ווי מענטשן, וואָס האָבן זייער ווייניק צײַט... איר ווייסט עס דאָך בעסער פון מיר: א מענטש, ביז ער פארלֿירט ניט דעם באַוווסטזײַן, דענקט ער מיט די זעלֿביקע קאַטעגאָריעס, ווי אַלֿע לֿעבעדיקע, ביפראַט נאָך מענטשן פון אונדזער שניט... ביז דער לֿעצטער מינוט לֿעבן מיר מיט אונדזער צוקונפט... איך באגרענעץ מײַן צוקונפט מיט צוויי טעג...” ער האָט שטילֿ א לֿאַך געטאָן, דאָוויד: „דאָס איז איצט מײַן פּראָגראַם־מינימום... איך דאַרף פארענדיקן איינע אַן ארבעט... יעשטשאָ אָדנאָ פּאָסלֿיעדניעיע סקאַזאַניע. איך וועלֿ אײַך זאָגן וואָס, און איר וועט פארשרײַבן... איר קענט קומען צו מיר נאָך דער ארבעט?”

ווײַזט זיך ארויס, אז דאָוויד צוזאַמען מיט אָט יענעם ניקאָלֿײַ סאָקאָ־לֿאָוון... יאָ, איר דאַרפט דאָך וויסן, אַראָן מאַרקאָוויטש, ווער אָט דער סאָקאָלֿאָוו איז געווען... אַן ארבעטער אין דעם לֿעדער־זאַוואָד, א מענטש אין די דרײַסיקער, א רעוואָלֿיוציאָנערער טוער. ער טאַקע האָט דאָס דאָווידן ארײַנגעצויגן אין דער באַוועגונג. מיר איז אויסגעקומען צו ארבעטן עטלֿעכע כאַדאָשים מיט אָט דעם מענטשן ביז זײַן ארעסט. ווײַזט זיך ארויס, אז דאָוויד מיט סאָקאָלֿאָוון האָבן, זיצנדיק אין איין קאַמער, עטלֿעכע טעג פאַר דאָווידס „באפרײַונג”, אויסגעארבעט א פּלֿאַן פון אַן ארטיקלֿ, וויאַזוי מע דאַרף פירן די ארבעט אין דאַרף אין די נײַע באדינ־גונגען פון רעוואָלֿיוציאָנערן אופשטײַג, וואָס האָט זיך געשאַפן נאָך די לֿענער געשעענישן... דעם ארטיקלֿ האָט איצט דאָוויד אינגאַנצן א פאַר־טיקן — אין קאָפּ... מע דאַרף אים נאָר אָנשרײַבן!... איך האָב אים צוגע־זאָגט קומען מאָרגן גאַנצפרי (באַנאַכט האָב איך געדאַרפט זײַן אין שפּי־טאָלֿ), און כ׳בין מיט א צעבראָכן האַרץ ארויס. אין דרויסן בא דער טיר איז געשטאַנען זעלֿיק. איך האָב אים באַרויִקט: „ער פילט זיך ניט שלֿעכט. ס׳וועט אים ווערן בעסער”...

מיר האָבן דעם ארטיקל ניט אָנגעשריבן, אראָן מארקאָוויטש!.. אינ־מיטן דער נאכט האָט מיך זעליק ארויסגערופן פון שפיטאָל... ווי מיט אונטערגעהאקטע פיס בין איך געלאָפן צו דאָווידן... איך האָב אים גע־טראָפן בא די „מינוטעס אולטימעס״, בא די לעצטע מינוטן... ער איז נאָך געווען באם באוווסטזיין. נאָך א קאמפאַר־איינשפריצונג האָט ער צו מיר מיט אן אומבאגרייפלעכן אומעט א זאָג געטאָן: „א שאָד! א שאָד! מיט וואָס גיי איך אוועק?!״ און כ׳האָב פארשטאנען, אז איצט האָט שוין קיין שום זין ניט צו נארן אים. מע דארף אים נאָר טרייסטן מיט עפּעס אזוינס, וואָס איז שטארקער פונעם פּאָשעטן פיזישן לעבן. האָב איך גע־נומען זיין האנט און געזאָגט צו אים: „כאווער דאָווידו! ברודער טייערער! מע דארף מעסטן דאָס לעבן פונעם מענטשן נישט לויט דער לענג, נאָר לויט דער טיף... „מולטום נאָן מולטא״ — האָסט אופגעטאָן ווייניק און א סאך... דו האָסט דיין פליכט פאר דער מענטשהייט ערלעך אויסגע־פילט!״ ער האָט טרויעריק א שמייכל געגעבן: „געטאָן, אָבער נישט דערטאָן!״... דאָס זיינען געווען זיינע לעצטע ווערטער!

...סערגיי מיכיילאָוויטש איז שטיל געבליבן. ס׳האָט זיך דערהערט, ווי דער זייגער אפן טיש ציילט די סעקונדעס. ביידע האָבן זיך דערפילט, ווי זיי וואָלטן געשטאנען בא דאָווידס קייווער. נאָכדעם האָט זיך דער אלטער פּראָפעסאָר א כאפּ געטאָן:

— צייט צו גיין אָפּרוען, אראָן מארקאָוויטש... איך וועל נאָך א ביסל ארבעטן. דער פארלאג פּאָדערט מיין בוך, און איך האַלט נאָך פון פאָרנט... דאָס איז דער צווייטער טייל פון מיין „וויפל קאָן און דארף א מענטש לעבן״... קומט, מירן מאכן א געלעגער. — און, שוין אין טיר שטייענדיק, האָט ער צוגעגעבן: — אז איר וועט קומען אין מעדוועדעווקע, גיט אָפּ א גרוס מיינע ראָמאנטישע יונגע יאָרן. עפּשער איז גאנץ געבליבן אפן בעסוילעם דאָווידס מאצייווע, וואָס דער טאטע זיינער האָט אים געשטעלט פארן געלט, וואָס מיר האָבן צוזאמענגעקליבן... און עפּשער וועט איר געפינען עמעצן פון די סאָקאָלאָווס. ניקאָליי, ווייס איך, האָט זיך פון טפיסע ניט אומגעקערט...

✻

אראָן האָט זיך אויסגעטאָן און פארלאָשן די ליכט. אין צימער האָט ארייגעקוקט א לעוואָנעדיקע נאכט. אין דער ווייכער שיין האָבן זיך אויסגעמאָלט די קאָנטורן פון די ביכער־שאפעס, די רוקנס פון די דיקע בענדער. און עפּעס מייסעדיק זיינען געוואָרן די וועלדער, לאָנקעס און סאזשלקעס אף די בילדער, וואָס זיינען געהאנגען אף די ווענט צווישן

אין שאפּע און דער צוויטער. די פאַרבן זײַנען געוואָרן צאַרטער, פאַר־נעפּלטער. בא אראַנען האָבן זיי אַרויסגערופן יענע אומפאַרגעסלעכע, אייביק פרישע פאַרבן פון דער קינדהייט, ווען דער מענטש באַגעגנט זיך צום ערשטן מאָל מיט פעלד, וואַלד און טײַך... ס'האָט זיך אים דערמאָנט דאָס שטעטל, אין וועלכן זײַן קינדהייט איז פאַרגאַנגען, און דאָס האַרץ האָט געפּלאַטערט.

ער האָט ניט געקאָנט אנשלאָפן ווערן, ווי שטענדיק, ווען ער קומט אין געגנטלעכן צענטער און בלײַבט נעכטיקן בא זײַן באַליבטן פּראָפע־סאָר. די שמועסן מיט סערגיי מיכײַלאָוויטשן דערוועקן אין אים א סאַך נײַע געדאַנקען.

ער, אראַן, האָט נאָך דערווײַל זייער ווייניק אופגעטאָן אין זײַן לעבן. ניטאָ נאָך אין זײַן ביאָגראַפיע קיין זאַך, וואָס זאָל קאָנען דינען אלס א בײַשפּיל פאַר אַנדערע, א געוויינלעכע ביאָגראַפיע פאַרמאָגט ער. זיבן יאָר איז ער אלט געווען, ווען די סאָוועטישע אַרמיי האָט באַפרײַט בע־סאַראַביע. ער געדענקט, ווי הײַנט, די גרויסע שׂימחה, וואָס איז געוואָרן בא זיי אין שטוב, ווען מ'האָט דערזען די ערשטע רויטאַרמייער. עס האָט זיך געפרייט דער טאַטע — אן אָרעמער שוסטער. עס האָט זיך געפרייט די מאַמע, בא וועמען ס'פלעגט די גאַנצע וואָך דאַרן דער מאַרך: ווו נעמט מען אף שאַבעס?.. נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאָמע. דער טאַטע — נאָך א יונגער מענטש — איז אוועק אין דער אַרמיי און איז אומגעקומען אפן פראָנט. די מאַמע מיט אראַנען האָבן זיך עוואַקויִרט אין אירקוטסקער געגנט. די מאַמע האָט געאַרבעט אין פעלד. ער איז געגאַנ־גען אין שול. ווען זיי האָבן זיך אומגעקערט אַהיים, איז דאָס שטעטל אינגאַנצן כאָרעוו געווען, און עס איז אויסגעקומען זיך באַזעצן אין טשערנאָוויץ. דאָ האָט די מאַמע געאַרבעט אין א שנײַדער־אַרטעל אלס אופראַמערן און פאַריינס זיך געלערנט שנײַדערײַ. ער האָט זיך ווידער געלערנט אין שול. און געלערנט גוט, געענדיקט מיט א גאָלדענעם מע־דאַל, איז אָנגעקומען אין מעדיצינישן אינסטיטוט. אז ס'איז פּלוצעם געשטאָרבן די מאַמע, האָט סערגיי מיכײַלאָוויטש אים דערנעענטערט צו זיך, ווי אן אייגענעם זון... נאָך דעם אינסטיטוט האָט ער געאַרבעט אין א נאָענטן דאָרף, געהאַט א שעם פון א גוטן טעראַפּעווט... — דאָס איז, אייגנטלעך, זײַן גאַנצע ביאָגראַפיע.

איצט האָט מען אים באַשטימט אלס הויפּט־דאָקטער אין מעדוועדעוו־קער ראַיאָנעם שפּיטאָל. אהין פאָרט ער עס, זיך באַקענען מיט די אָר־טיקע באַדינגונגען.

...אײַנגעשלאָפן איז אראַן ערשט פאַרטאָג. אין כאָלעם האָט ער געזען דאָוויד בינדערן. דאָוויד האָט געטײַנעט צו אים: „די געשיכטע וועגן מײַן

לעבן איז עמעס, אָבער די געשיכטע וועגן מײַן טויט? ניין! איר זעט דאָך: איך לעב"...

אופגעכאפט האָט ער זיך, ווען אין פענצטער האָט אַרײַנגעשײַנט די זון. סערגיי מיכײַלאָוויטש איז שוין אין שטוב ניט געווען. אָפּגעגעסן פרישטיק מיט פּאָלינע אַנטאָנאָוונען, איז אַראָן אוועק צום וואָקזאַל.

אין צוג האָט ער זיך אײַנגעמאָסטעט לעבן וואַגאָן־פענצטער און לאַנג געקוקט אויף די אַנטלויפנדיקע וועלדער און פעלדער.

דער וועטער אין בוקאָווינע בײַט זיך אָפט. דאָס איז צו פאַרדאַנקען די קאַרפּאַטן־בערג. אין זייערע טיפע פאָלדן בלאָזן אַמאָל ווארעמע, אַמאָל קאַלטע ווינטן. אָט ערשט איז געווען זוניק און שטיל, און פּלוצעם איז די זון פאַרשוווּנדן. פון ערגעץ איז אָנגעפלויגן אַ שטאַרקער ווינט. דורכן פענצטער האָט אַראָן געזען, ווי די יונגע ביימלעך לענגויס דעם וועג בייגן זיך צו דער ערד. אין געציילטע מינוטן איז דער הימל באַדעקט געוואָרן מיט שווערע, גרויע כמאַרעס, און ס'האָט גענומען שיטן אַ געדיכטער שניי.

די אומגעריכטע זאַווערוכע האָט אַראָנען געפּאַטערט די שטימונג. וויאַזוי וועט ער זיך דערקלײַבן צו מעדוועדעווקע? פונעם צוג דאַרף ער אַרויס אויפן „26־טן קילאָמעטער" — פונדאַנען איז צום ראַיאָנעם צענטער שוין ניט ווײַט. אין אַ גוטן וועטער איז אַ פאַרגעניגן זיך דורכ־צוגיין צופוס. אַזוי האָט מען אים געזאָגט אין געגנטלעכן געזונט־אָפּטייל. עמעס, דער טעכנישער סעקרעטאַר — אַ יונג בלאָנד מיידל — האָט אים פאָרגעלייגט אַרויסרופן צום טעלעפאָן מעדוועדעווקע און בעטן אַרויס־שיקן אַ מאַשין, צי אַ פור צום באַן. נאָר ער האָט זיך דערפון אָפּגעזאָגט: צו וואָס מאַטריען זײַן מענטשן? ווער האָט געקאָנט וויסן, אַז דער נאַטור וועט זיך פאַרגלוסטן אַ שפּיל טאָן זיך מיט אים?

די זאַווערוכע ווערט אַלץ שטאַרקער. דורכן פענצטער זעט מען, ווי ווילד עס דרייט... דער לאָקאָמאָטיוו סאָפּעט, כאַפּט קוים איבער דעם אָטעם. ניט שוין זשע איז דער וועג אַזוי פאַרשאָטן, אַז דער צוג וועט זיך מוזן אָפּשטעלן? עס קרעכצן די טאָרמאָזן... אַראָן דערהערט דאָס קאָל פונעם קאָנדוקטאָר:

— כאַווער! איר האָט, דוכט זיך, געדאַרפט דעם „26־טן קילאָמעטער"? גייט גיך אַראָפּ...

אַראָן טוט אַ נעם דאָס גרינגע רענצל און שפּרינגט אַראָפּ פון צוג. דער באַן פאַרשווינדט אין דער זאַווערוכע. מע זעט ניט קיין לעבעדיקן נעפעש. דער שניי פאַלט אַזוי געדיכט, אַז אויף אַ טראָט פון זיך זעט מען גאָרנישט. אַראָן בלײַבט שטיין. ס'ווערט אים אומהיימלעך: אין כטעפּ

קאָן איצט פארבלאָנדזשען אפילע א מענטש, וואָס איז דאָ ניט צום ערשטן מאָל... מע מוז איבערווארטן.

ווי ער שטייט אזוי א פארלוירענער, וואקסט פלוצעם אויס פאר אים, ווי פון אונטער דער ערד, א נידעריקער געפאקטער מענטש אין א קורץ פעלצל.

— דאָס זייט איר דאָקטער קושניר? — פרעגט דער מענטש. — גיט מיר אייער רענצל און קומט... איך האָב אייך קוים געפונען... אזא מע־שוגענער וועטער... זעט נאָר, ווי עס דרייט.

אראָן פרעגט א דערפרייטער: „פונוואנען האָט איר געוווּסט, אז איך דארף קומען?" נאָר דאָס רענצל איז שוין אין די הענט בא דעם מענטשן, וועלכער שפאנט מיט ברייטע טריט. אראָן גייט אים נאָך, און דערזעט אין א זייט פון די רעלסן א מאשין.

— זעצט זיך, דאָקטער, מיין „ווילליס" האָט קיין מוירע ניט פאר שנייען. ער וועט אומעטום דורכקריכן... — דער שאָפער עפנט דאָס טירל און שלעפט ארויס א גרויסן שאָפענעם פעלץ. — ווארפט אים ארויף אף זיך, וועלן אייך ניט שרעקלעך זיין קיינע שום ווינטן... — ער העלפט אראָנען ארייַנקריכן אין פעלץ. ערשט איצט דערזעט אראָן דעם שאָפערס פּאָנעם: נאָך גאָר א יונגס, פולע באקן, פרייליכע גרויע אויגן.

שוין זיצנדיק אין מאשין, זאָגט אראָן:

— איר האָט מיך פּאָשעט געראטעוועט!

— ס'טרעפט, דאָקטער, עס טרעפט, — ענטפערט מיט א שמייכל דער שאָפער. — אמאָל איז ניט שלעכט, אז מע ראטעוועט אויך א דאָק־טער...

— פונוואנען האָט איר אָבער געוווּסט, אז איך דארף קומען? איך האָב דאָך קיינעם ניט אָנגעזאָגט!

— מ'האָט אָנגעזאָגט, דאָקטער. דער סעקרעטאר פון געגנטלעכן גע־זונט־אָפּטייל האָט אָנגעקלונגען אהער, אז איר פאָרט, און געבעטן באַ־געגענען...

— זעסט, ס'א טייַער מיידל! — האָט פון גאנצן הארצן אראָן גע־זאָגט. — איך האָב דאָס גלייַך געזען לויט אירע אויגן. איך בין א מייוון אף אויגן...

— איר זייט דען אן אויגן־דאָקטער? אבי זי האָט געזאָגט, אז א טעראפּעווט.

אראָן לאכט:

— דארף מען איר גלייבן. אזעלכע אויגן, ווי אירע, נארן נישט אָפּ. ווי הייסט זי? איך דארף זי כאָטש באדאנקען.

— זי הייסט טאניע. און קיין דאנק דארף זי נישט. איך קען זי גוט. קימאַט, ווי זיך...

— וואָס איז זי, א קאַלע אײַערע?

— א קאַלע, אָבער ניט מײַנע. מײַן קאַלע קאָן זי בעשום־אויפן ניט זײַן.

— פאַרוואָס?

— א שוועסטער איז זי מײַנע. — און ער האָט זיך צעשמייכלט. — א ווויל מיידל איז זי, דאָס איז עמעס... פון סאָקאָלאָווס פּאַראַדע... איר זײַט דאָ קיינמאָל ניט געווען, איר קענט דאָ קיינעם ניט... נאָר אין מעד־וועדעווקע געדענקען אַלע גוט דעם זיידן אונדזערן, וואָס איז מיט א יאָר פופציק צוריק אומגעקומען אין סיביר...

— וואַרט, וואַרט! — טוט זיך א כאַפּ אַראָן. — ער האָט געהייסן ניקאָלײַ סאָקאָלאָוו?

— פונוואַנען ווייסט איר?! — וווּנדערט זיך דער שאָפער.

און אַראָן ענטפערט מיט א געהיימניספולן שמייכל:

— כ׳האָב זיך נעכטן באַקאַנט מיט אים ————————————

————————————————————————

דער „ווילִיס" איז בײַגעקומען איין שניי־הורבע נאָך דער צווייטער. דער שאָפער האָט גערייכערט און געשוויגן. אַרום האָט זיך געוואָרפן און געשלײַדערט דער סטעפּ. קיין וועג האָט מען ניט געזען. און דאָך... האָט אַראָן די גאַנצע צײַט איצט געזען פאַר זיך א ברייטן ליכטיקן שליאַך, וועלכן עס האָבן דורכגעלייגט די פּאַריקע דוירעס, אַזוינע, ווי די סאָקאָלאָווס, בינדערס... נאָך א ווײַלע, און דורך דעם געדיכטן שניי־פאַל האָבן זיך אָנגעהויבן אַרויסזען די ערשטע הײַזער פון מעדווע־דעווקע...

1961

דאָוויד בערגעלסאָן

פרילינג

1

פון גאנצפרי אָן האָט פאָליע ראטנער געזוכט א בוך, וואָס איז איר ביז גאָר נייטיק צו די ארויסלאָז־עקזאמענעס אין מעדיצינישן אינסטיטוט.

געגרייט האָט זיך פאָליע צו אירע לעצטע עקזאמענעס מיט אקשאָנעס, מיט גרויס אימפעט און מיט אלע פארטשאדעטע לײַדנשאפטן פון איר גאנצן אכט־און־צוואנציקיאָריקן מיידלשן לעבן. איצט, צום סאָף פון איר שטודירן, האָט זי געמוזט טראָגן בא זיך אין קאָפּ אלע לימודים, וואָס זי האָט אין פארלויף פון איר גאנץ לעבן אין זיך ארײַנגעשטופּט. כּוץ דעם, האָט זי נאָך געדענקט, אז אין גאס איז זוניק־בלוי און לויטער און שטראלנדיק, און אז ערגעץ־ווו אין דער גרויסער שטאָט, ווײַט פון איר אָפענעם פענצטער, ברומט, דאכט זיך, אָן אופהער עפּעס אן אומ־

זיכטבארע קאַטערינקע און שפּילט טאָג ווי נאַכט דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג...

פּאָליעס קאָפּ גאַנצפרי, ווען זי נעמט זיך לערנען, איז אַ לויטערער קאָפּ, אַ ריינער, ווי אַ בלאַנק־ווײַסער בויגן פּאַפּיר — אַלץ, וואָס מע וועט אַף אים אָנצייכענען, וועט, דאַכט זיך, בלײַבן קלאָר און אַף אייביק.

פּאָליעס קאָפּ פּאַרנאַכט, נאָך אַ לאַנגן טאָג לערנען, איז פיל און פול מיט אויסגעכאַזערטע סימאָנים פון פאַרשיידענע קרענק, און אַלץ אין אים איז איבערגערויעט, ווי אין אַ שופלאָד פאַר אַ רײַזע בײַ אַ צעטראָ־גענער באַלעבאָסטע. גאַנצע קאַפּיטלען פון פאַרשיידענע אויסגעלערנטע ביכער וואַלגערן זיך דענסטמאָל אין זיקאָרן אין אַ פּלאָנטערנדיקן געמיש, און פונקט יענע קאַפּיטלען, וועלכע מע דאַרף נייטיק, קומען, ווי אַפּצו־לאָכעס, ניט צו דער האַנט.

און דאָ איז איר נאָך פאַרשווונדן דער סאַמע נייטיקסטער בוך — אַ גראָבער בוך, וואָס באַהאַנדלט פאַרשיידענע אָנשטעקנדיקע קרענק. פּאָליען קאָן בעשום־אויפן ניט אײַנפאַלן, ווער האָט דעם בוך געקאָנט פון איר צימער אוועקשלעפּן. מער ווי אַלץ איז זי אויסער זיך, וואָס זוכנדיק דעם בוך, פאַרלירט זי דערווײַל די בעסטע גאַנצפרי׳דיקע שאָען, די שאָען פון פינף ביז זיבן, ווען אַלע אין הויז שלאָפן נאָך, — אַלץ, וואָס מע רוקט דענסטמאָל אַרײַן אין קאָפּ, בלײַבט אַף אייביק, ווי אַ פעסט־אַרײַנגעשלאָגענער טשוואָק.

פון צעטראָגנקײַט האָט זי שוין אַפילע פאַרגעסן אָנעם גרויסן מיט־לײַד, וואָס זי פילט צו איר פאָטער: זינט איר מוטער איז געשטאָרבן, האָט ער אָנגעהויבן זיך אומקערן זייער שפּעט פון זײַן אַרבעט אין אַנ־שטאַלט, ווי אומיסטן, קעדיי צו טראַכטן וואָס ווייניקער וועגן דעם אומפאַרגעסלעכן פאַמיליען־שאָדן. פּאָליע איז שוין עטלעכע מאָל געווען בײַ אים אין צימער. זי האָט שוין אויך אין קיך געפּרוווט אַ וועק טאָן די שלאָפנדיקע שטוב־אַרבעטערן. ניט אופהערנדיק צעטראָגענערהייט צו זוכן, טרעט זי אַרײַן אַף די שפּיץ פינגער אין באַנאַכטיק־טונקעלן קינדער־צימער און בלײַבט שטיין בײַ דער טיר מיט אַזאַ פאַרצווייפלט געפיל, ווי גלײַך זי האָט דאָ שוין פיל מאָל געזוכט און ניט געפונען.

אין קינדער־צימער זײַנען די פענצטער געדיכט פאַרהאַנגען מיט טונקעלע שטאָפן. פון אַ הויכן ווינקל הענגען אַראָפּ צוויי רינגען פאַר גימנאַסטיק. ווי אופוואַכנדיק פון שלאָף, שאָקלען זיך די רינגען אַלע מאָל, ווען די פאַרבײַגייענדיקע פּאָליע באַרירט זיי אומגערן מיט איר קאָפּ. אין דער לופט שמעקט מיט געמיש פון יונגע שלאָפנדיקע אָטעמס און פון קינדערשער זייף. אַף די בענקלעך זײַנען אָנגעוואַלגערט אַלערליי קינדערשע אָנטאָנס, און לעבן טישל, אינעם גרעסטן פון די דרײַ קינ־

דערשע בעטן, שלאָפט מיט פאַנאַנדערגעשאָטענע לאָקן פאַליעס שוועס־טער, די זעכצניאָריקע שילערן פון נײַנטן קלאַס מורע — אירע שוואַרצע לאָקן שלאָגן אָפּ מיט אַ לײַכטער רויטלעכקייט, און אַליין שלאָפט זי פעסט; אַרום איר איבערשטן פאַריסענעם ליפּל שוועבן נאָך אַלץ סימאָ־נים פון אַ גליקלעך פאַרבראַכטן פרילינגס־אָוונט; אירע פולע באַקן זײַ־נען פאַרויטלט און צעבליט פון יונגער לײַדנשאַפטלעכער היץ, און אין סאַמע מיט פון יעדער באַק טרעטן אַרויס אַ פּאָר קליינע פרישטשיקלעך.

און אָט לאָזט זיך אויס, אַז פאַליען האָט ניט אומזיסט אַהער געצויגן, דעם פאַרשוווּנדענעם בוך געפינט זי ענדלעך טאַקע דאָ אין קינדער־צימער. ער ליגט אָפּענערהייט אונטער דער זעכצניאָריקער מורעס בעט.

פאַליע מוז זיך אויסציִען מיטן בויך אויף דער פּאָדלאָגע, קעדיי אַרויס־צושלעפּן פון אונטערן בעט דעם בוך. דאָס גאַנצע בלוט, וואָס בעסער איז, מע זאָל עס צורו לאָזן, בייס מע גרייט זיך אין פרילינג צו עקזאַ־מענעס, גיסט זיך איר אַרײַן אין פּאָנעם. דערנאָך בלײַבט זי שטיין מיטן בוך אין די הענט פאַר מורעס בעט און קוקט איבער עפּעס אויף די בליִענ־דיקע פרישטשיקלעך אין סאַמע מיטן פון מורעס פאַרויטלטע באַקן. איר איז טשיקאַווע, וואָס האָט מורע געקאָנט אין אָט דעם בוך זוכן? דער בוך, באַמערקט זי, איז אָפן פונקט אויף יענעם אָרט, ווו עס רעדט זיך וועגן שקאַרלאַטינע און דיפטעריט. דער ערשטער געדאַנק איז דע־ריבער בײַ פאַליען זייער אַן אומרויִקער — זי איז קימאַט זיכער, אַז מורע איז ניט געזונט געוואָרן מיט איינער פון די דאָזיקע קרענק: מורע האָט מוירע וועגן דעם אויסצוזאָגן אין דער היים און וויל אַליין פון די מעדיצינישע ביכער זיך דערוויסן, מיט וואָס דאָס שמעקט.

— וואָס טוט מען?

מע וואָלט עפּשער באַדאַרפט אויפוועקן דעם פאָטער, באַלד רופן אַ דאָקטער, אָוועקלויפן נאָך רעפּועס. ווי ס'ראָוו סטודענטן און סטודענט־קעס, וואָס לערנען מעדיצין, איז פאַליע גרייט צו געפינען בײַ זיך און בײַ די אַרומיקע אַלע סימאָנים פון יענע קרענק, וועגן וועלכע זי דער־לערנט אין געגעבענעם מאָמענט.

נאָר אַז זי קערט זיך אום מיטן געפונענעם בוך צו זיך אין קליינעם צימערל, גיט זי זיך דאָרט באַלד אונטער דער רויִקייט פון די בילדער און באַפּוצונגען, וואָס הענגען אויף די ווענט. די אַרומיקע שטילקייט, די ביכער און שפּילערײַען אָפן קליינעם טישל גיבן איר צו פילן, אַז זי פאַרדינט, מע זאָל זי אויפהייבן אויף לײַטיש געלעכטער, און אַז סע איז פּאָשעט אַ מעשוגאַס צו האָבן אַזעלכע יעסורים וועגן דער געזונטער און לוסטיקער מורען. מער ניט, וואָס מיט דעם זעכצניאָריקן „זניקל“ איז דיר אַן אַנטיק:

— מורע, — באשליסט בא זיך פאַליע, — איז נײַגעריק ווי פערציק טויזנט רוכעס. אומעטום מוז זי אַרײַנשטעקן איר נאָז און זיך דערוויסן, וואָס יענער לייענט און וואָס יענער לערנט.

זי, די עלטערע שוועסטער, דאַרף פּאַשעט איין מאָל פאר אלע מאָל אַרײַנרופן צו זיך מורען, גוט אויסזידלען זי, האַלעמײַ שלעפּט זי אוועק פונדאַנען ביכער און צווינגט יענעם צו פאַרלירן נאָכדעם אַזויפיל צײַט אָף צו זוכן זיי, און אַן עק זאָל עס נעמען...

האַלב ליגנדיק אָף דער קאַנאַפּע, מישט פּאַליע דעם בוך און הייבט אָן אַרײַנצוקוועטשן אין מויעך דעם אינהאַלט פון פאַרשיידענע וויכטיקע קאַפּיטלען, און פּלוצעם, שוין קימאַט איגנאַנצן באַרויקט, געפינט זי צווישן די פאַנאַנדערגעמישטע זײַטן אַ היפּש פּירעקיק צעטל, געשריבן מיט זייער גרויסע צעוואָרפענע בוכשטאַבן פון אַ פעסטער מענערשער האַנט. אין צעטל שטייט:

„מוראַ! דו ליב פאַרמורזעט הינטל, שוין דרײַ טעג, אַז איך האָב דיך ניט געזען. איך וואַרט אָף דיר אַלע פאַרנאַכט אין פּאַרק פון „דינאַמאָ“ (רעכטס לעבן אָרקעסטער אָף דער ערשטער באַנק). מאָרגן וועל איך ווידער וואַרטן. אויב דו וועסט ניט קומען, וועל איך, פאַרשטייט מען, אין וואַסער זיך ניט וואַרפן, נאָר מעשוגאַסן וועל איך אָפּטאָן אַ היפּש ביסל. איך באַשווער דיך, דו זאָלסט קומען, און דו מוזט פאָלגן. פאַרגעס ניט, אַז צו אַלט זײַן פּונקט צוויי מאָל אַזויפיל וויפל דו, פעלט מיר סאַ־כאַקל זעקס יאָר“.

לייענענדיק דאָס צעטל, דערפילט פּאַליע, ווי עס הייבט בא איר אָן שטאַרק צו קלאַפּן אין האַרץ. זי ווערט בלאַס, גלײַך ווי דאָס אַלץ האָט עפּעס זייער אַ נאָענטע שײַכעס אויך צו איר און צו דער אומזיכטבאַרער קאַטערינקע, וואָס אָף יענער זײַט פון די אָפענע פענצטער פון איר צימערל שפּילט זי גאַנצע טעג דעם האַרציקן ניגן פון פרילינג...

פון אָנהייב געדענקט זי נאָר, אַז דער פּאַרק פון „דינאַמאָ“ איז אַ גרויסער, אַ געדיכטער, אַז דאָרט שפּילט אַלע פאַרנאַכט אַ גרויסער אָרקעסטער, אַז אַרום־און־אַרום זײַנען פאַראַן פיל טונקעלע אַלייען און אַז אָף צו קומען אַהין מוז מען זיך אַריבערשיפן איבערן טײַך אין אַ קליין דאַמפּערל, וואָס איז באַהאַנגען מיט פיל קליינע רויטע פענדלעך און איז באַזוימט מיט פיל רויטע, גרינע און בלאָע עלעקטרישע לעמפּעלעך. דערנאָך דערמאָנט זי זיך, אַז אָף מורעס אייבערשטער פאַריסענער ליפּ שפּראָצן יונגע, קוים מערקזאַמע ווײַבערשע וואָנצעלעך, און אַז איר פּיסקל זעט דעריבער ווירקלעך אויס פאַרמורזעט, ווי בא איר, פּאַליען, אַליין, ווי בא אַלע קינדער פון ווײַבערשן מין, וואָס אין דער פאַמיליע ראַטנער. אין האַרצן טוט אַ נאָג אַ בענקשאַפט צו אָט דער אייגענער מיידלשער

פארמורזעטקייט. די פאַרשטייענדיקע טעג פון לערנען הייבן אָן מיטאמאָל זיך אויסצודאכטן לאנג און שווער... ביז גאָר שווער. קעדיי וואָס גיכער פאַטער צו ווערן פון אָט דעם געפיל, טוט פאַליע ווידער א טראכט, אז מע דארף אופוועקן דעם פאַטער, מע דארף אופהייבן א גוואלד...

באלד אָבער דערמאָנט זי זיך, אז זי געהערט צו דער מישפּאָכע ראַט־נערס — א שטילע, באשיידענע מישפּאָכע — בא זיי אין הויז האָט מען קיינמאָל אף קיינעם ניט געשריגן. אָנשטאָט צו וויינען אָדער צו שרייַען האָט מען שטענדיק געווירקט איינער אפן אנדערן מיט שטילן און לאַגישן איַינטײַנען. מע רעדט טאָמיד איינער צום אנדערן מיט עפּעס גאנץ באַזונדערע סאמעטענע טענער. בא יעדן מאָל, וואָס א קינד, צום בײַשפּיל, קערט איבער אפן ווײַסן טישטעך א טינטער, האָט מען עפּעס אזעלכע שמייכלענדיקע, מאמעש גליקלעכע פּענעמער, ווי גלײַך מע וויל זאָגן:

„נו, נו... ניט קיין אומגליק, ניט קיין אומגליק, נאָר פונדעסטוועגן... צום צווייטן מאָל דארף מען אזעלכע זאכן ניט טאָן...“

דערצו נאָך פארבײַט פאַליע די לעצטע צײַט מורען און די איבעריקע קינדער די מוטער. פון איר זיבעצנטן יאָר־עלטער ארבעט זי, קעדיי צו פארדינען אין שטוב ארײַן. ניט אָפּרײַסנדיק זיך פון דער ארבעט, האָט זי זיך געגרייט אין מעדיצינישן אינסטיטוט און דערפאר א היפּש ביסל פארשפּעטיקט מיט ענדיקן. אין געגעבענעם פאל דארף מען זיך פירן מיט מורען זייער פאַרזיכטיק און מיט סייכל. דאָ טאָר מען זיך ניט כאפּן... טראכטן, אז די ווילדע זעכצניאָריקע מורע האָט זיך ארײַנגעלאָזט אין אן ערנסטן ראָמאן מיט עפּעס א דערוואקסענעם מאנצביל, איז ניט נאָר נאריש, נאָר פּאָשעט מערדעריש. מורע איז א ליב, לעבנסלוסטיק און קלוג קינד.

— מורע איז א דורכגעטריבענע, — אזוי זאָגן אלע.

מער ניט, וואָס מורע לערנט אין נײַנטן קלאַס אין דער צעניאָריקער שול, און צווישן שילערנס פון איר עלטער זײַנען ניטאָ קיין פארליבטע קימאט גאָר ניטאָ. א שילערן פון איר קלאַס, אז זי איז ניט פארליבט, שעמט זי זיך צו באווײַזן פאר אירע כאווערטעס איר נאָז.

פאַליע איז צופרידן, וואָס זי הייבט אָן בא אָט די געדאנקען צו ווערן רויִקער און וואָס זי קומט ארײַן אין יענער שטימונג, אין וועלכער אלע בא זיי אין הויז געפינען זיך, בייס עמעצער פון די קינדער קערט אויס אפן ווײַסן טישטעך א טינטער. זי נעמט אויסשטודירן פונעם גראָבן בוך פארשיידענע קאפּיטלען און ווייסט שוין געוויס, אז שפּעטער, ווען מורע וועט אופשטייך, וועט זי צו איר זאָגן:

„נו, נו... עס איז אָן סאקאָנעס... וויינען איז ניטאָ וואָס, נאָר מע דארף אזעלכע זאכן מער ניט טאָן...“

האָט זיך אָבער איצט, נאָכן איבערלייענען דאָס צעטל, וואָס עמעצער האָט געשריבן צו מורען, זייער שווער געלערנט. די וויכטיקע קאַפּיטלען פון גראָבן בוך זײַנען געוואָרן ווי טשוועקעס מיט אָפּגעהאַקטע שפּיצן — וויפל מע קלאַפּט זיי ניט ארײַן אין מידן מויעך, פאַלן זיי ארויס צוריק און ווילן זיך דאָרט ניט האַלטן. אָנשטאָט די פאַרלערנטע פּראָזן, וואָס הענגען נאָך אַף די ליפּן, כאָזערן זיך אין מויעך אָן אופהער די ווערטער:

„מורע, דו ליב פאַרמורזעט הינטל“...

„צו אַלט זײַן פּונקט צוויי מאָל אַזויפיל, וויפל דו, פעלט מיר סאַכאַקל זעקס יאָר“.

פאַליע טראַכט:

— א פּאַשעטער כעזשבן: צוויי מאָל אַזויפיל, וויפל מורע, אָן זעקס יאָר, הייסט זעקס און צוואַנציק...

דער כעזשבן „זעקס און צוואַנציק“ וויל בעשום־אויפן ניט שטימען מיט א צווייטן כעזשבן וועגן עפּעס אן אומנאָרמאַלער טעמפּעראַטור, וואָס אין בוך. אָן אופהער געדענקט זיך, אז אין קינדערשן צימער שלאָפט מורע מיט פאַנאַנדערגעשאָטענע לאָקן, מיט יונג־צעבליטער היץ אפן פּאָנעם. די פראַגע איז, וואָס דאַרף זי, פאַליע, טאָן אין יענעם פאַל, אויב סע וועט זיך אַרויסווײַזן, אז מורע איזווירקלעך ביז איבער די אויערן פאַרליבט אין עפּעס א מאַנצביל פון זעקס און צוואַנציק יאָר...

— א פײַנע מײַסע!..

— מער פעלט דאָ אין הויז קיינעם גאָרנישט...

פאַליע וויל פאַרטרײַבן פון קאָפּ אַלע זײַטיקע זאַכן און געדענקען נאָר איין זאַך: לערנען!..

שטערן שטערט איר שוין איצט ניט מער ווי דער ווילן צו טרעפן:

— ווער קאָן ער זײַן... א שווינדלער, א הולטײַ, אן אויסוואורף... קיין לײַטישער דערוואַקסענער מענטש וועט דאָך ניט אײַנליבן אין זיך א זעכצניאָריק מיידל מיט אַזעלכע פּרעכע בריוועלעך... דאָס טוט א שאַרלאַטאַן, א זשוליק... און עפּשער איז ער אַף אן עמעס אין מורען פאַרליבט... עפּשער איז ער א לײַטישער... סײַוויסײַ: מורע איז א פאַרפאַלענע, אויס מיט מורעס לערנען, אויס מיט איר צוגרייטונג אַף צו טויגן צו עפּעס אין לעבן...

פאַליע שפּאַנט ארום מיט אופגערעגטע טריט און מיט פאַרדראָס אַף זיך אַליין. זי איז שוין צוויי מאָל געווען באַם שפּיגל און האָט זיך שוין צוויי מאָל איבערצײַגט, אז צוליב די קליינע ווײַבערשע וואָנצעלעך זעט אויס איר מויל א ביסל פאַרמורזעט, ווי בא מורען, און נאָר די אויגן זײַנען אַנדערע... פון אן אַנדער שניט... א מאָדנע זאַך: וועגן אָט דער פאַרמור־

זעטקײַט איז קײנעם ניט אײַנגעפאַלן, אױסער „יענעם", דעם זעקס־און־צװאַנציקיאָריקן, װאָס שרײַבט מורען בריװלעך.

פֿאַליע טראַכט: מע מוז אָנעמען מיטלען... דער איקער איז — ניט מאַכן קײן טומל... מורע קען זיך דערשרעקן און מײנען, אַז זי איז שױן אַף אַן עמעס אַ פֿאַרפֿאַלענע...

דער פֿרימאָרגן איז שױן סײַװיסײַ אַ געפּאַטערטער. מע מוז װאַרטן, ביז מורע װעט אופֿשטײן. פֿאַליע איז מיד. זי שפּאַרט זיך דערװײַל צו אַף דער קאַנאַפּע. זי הײבט אָן צו דרעמלען.

איצט איז שױן אַרום עלף אַזײגער אינדערפֿרי. דער פֿאָטער האָט שױן לאַנג איבערגעביסן און איז שױן אַװעק צו זײַן אַרבעט אין אַנשטאַלט. די הױז־אַרבעטערן איז אױך ערגעץ אַװעקגעגאַנגען. די אופֿגעשטאַנענע קינדער שפּילן זיך. דורך די אָפֿענע פֿענצטער טראָגן זיך אַרײַן אַלע לײַכטע שיקערמאַכנדיקע פֿרילינג־רײכעס. מורע איז שױן אױך אופֿגעשטאַנען. פֿאַליע כאַפּט זיך אוף מיטן געדאַנק װעגן דעם, װאָס עפּעס אײנער אַ מאַנצביל, װאָס איז אַלט זעקס און צװאַנציק יאָר, װאַרט אַלע פֿאַרנאַכט אין פּאַרק און שרײַבט מורען צעטעלעך „דו ליב פֿאַרמורזעטע הינטל"... אינעם ערשטן אױגנבליק דאַכט זיך איר, אַז דאָס אַלץ האָט עפּעס זײער אַ נאָענטע שײַכעס צו איר. זי הערט זיך אײַן: די אופֿגעשטאַנענע מורע זינגט מיט אַ קאָל פֿון אַ מײדל, װאָס װעט זײַן זײער אַ שײנע און װעט קײן שטימע ניט האָבן. נאָר אין איר זינגען פֿילט זיך דאָך, אַז זי איז אומגעהײער גליקלעך — זי איז פֿאַרליבט... פֿאַליע דערפֿילט, אַז אײנער אַ זעקס־און־צװאַנציקיאָריקער מאַנצביל, װאָס שרײַבט מורען צעטעלעך, האָט באַשטימט אַ שײַכעס צו מורעס זינגערײַ... זי שטעקט אַרױס דעם קאָפּ דורך דער טיר פֿון איר צימערל און שרײַט מיט אַ קאָל פֿון אַן עלטערער שװעסטער, װאָס קאָן אײנצײַטיק דינען פֿאַרן קאָל פֿון אַ מוטער:

— קינדער! שיקט מיר אַרײַן מורען!

2

פֿריש־אָפּגעװאַשן מיט פֿריש־פֿאַרפּודערטע פֿרישטשיקלעך אינמיטן בײדע באַקן שטײט מורע בא פֿאַליען אין צימער. פֿאַליע זיצט באַם טישל מיט זײער אַן ערנסט פּאָנעם און מיט אַזאַ מינע, װי גלײַך פֿריִער, אײדער מורע איז צו איר אַרײַנגעקומען, האָט זי שױן דאָ אין צימער אָפּגעפּראַװעט און אָפּגעזאָגט מוסער מינדסטנס אַזעלכע צען „זניקלעך" װי מורע. זי הײבט אָן פּעדאַגאָגיש, זײער שטיל, אױסמײַדנדיק מורעס בליקן; זי קלאַפּט זיך מיט אַ בלײַשטיפֿט איבער די נעגל:

— הער זיך איַין, מורע: מיַינעם א מעדיצינישן בוך האָב איך געפונען בא דיר אונטערן בעט. דאָס איז העסלעך. דאָס איז דער רועך ווייסט וואָס... איך האָב דיר וויפל מאָל געזאָגט, דו זאָלסט ניט אוועקשלעפּן בא מיר קיין ביכער און מיך ניט צווינגען צו פארלירן גאנצע שאָען אף אופצוזוכן זיי. איך וויל וויסן, וואָרום קומט אָט דער בוך צו דיר אונ־טערן בעט?.. נו, קוק מיר גליַיך אין די אויגן, מורע...

נאָר מורע ווערט פּלוצעם בלאַס, ווי דאָס בלאַס־געפּודערטע אָרט ארום אירע פרישטשיקלעך. אָנשטאָט צו קוקן צו דער שוועסטער, קוקט זי מיט דער גאנצער גרייס פון אירע ברייט־געעפנטע אויגן צום גראָבן בוך, וואָס אפן טישל. זי איז אויסער זיך.

— דו האָסט געפונען דעם בוך?! — פרעגט זי.

אופגעבראַכט, וויל זי מיט ביידע אויסגעצויגענע הענט א כאַפּ געבן דעם בוך פונעם טיש. פאַליע פארצוימט איר מיט דער האנט דעם וועג. דערביַי דערעסט איר פּלוצעם די גאנצע געשיכטע, ווי גליַיך זי און איר זעכצניאָריקע שוועסטער פארנעמען זיך מיט נאָכמאכן עפּעס א שטיק, וואָס מע האָט שוין טויזנטער מאָל געשפּילט אין טעאַטער.

— ווארט, — זאָגט זי אומיסטן גאנץ קאַלט, א ביסל פארשלאָפן, — איך האָב אין בוך געפונען א צעטל... עמעצער, עפּעס א מאן פון א יאָר דריַיסיק, שריַיבט דיר, דו זאָלסט צו אים קומען היַינט פארנאכט אין פּארק פון „דינאַמאָ“...

מורע האָט אין ערשטן אויגנבליק ווי ניט געגלייבט.

— וואָס?! — האָט זי אופגעקאָכט, — דו האָסט געלייענט פרעמדע בריוו?! א שוויַינעריַי... וויַיז גליַיך אהער דעם בריוו, וויַיז אהער, זאָגט מען דיר!

איצט, פּילט פאַליע, איז פּונקט די ציַיט צו טאָן יענעם שמייכל, וועלכן מע טוט דאָ אין הויז, בייס עמעצער קערט איבער אפן וויַיסן טישטעך א טינטער.

— מורע! — זאָגט זי. — ווי איז דיר קיין ביזאָיען ניט?.. מיט וואָס פאר א טאָן רעדסטו מיט מיר?

סע שטעלט זיך ארויס, אז דער שמייכל, וואָס שפּילט דערביַי ארום איר מויל און ארום די ליפּן, ווירקט ווירקלעך פיל מער, איידער עס וואָלטן געקאָנט ווירקן אלערליי געשרייען און סטראַשונקעס. פאַליע איז צופרידן. ערשט איצט מוסערט זי אויס מורען ווי סע קער צו זיַין.

אין א וויַילע ארום ליגט מורע אף דער קאנאַפּע א באַזיגטע, איר פּאָנעם ברענט, פון די אויגן גיסן זיך אָן א שיר טרערן. פון איר ברוסט רייַסט זיך ארויס א כליפּעריַי און א גרויס נאָגעניש, ווי אין א פאַל פון אן אומגעהייער גרויסן געשעענעם אומגליק. נאָענט לעבן איר, מיט

ארונטערגעלייגטע הענט און מיט אן אויסזען פון א מענטשן, וועמען עס האָט זיך איינגעגעבן אָפּצוטאָן זייער לײַכט א שווער שטיקל ארבעט, שטייט פּאַליע. איר קאָל קלינגט שוין מידלעך, נאָר איר מויל הערט נאָך אלץ ניט אוף צו שיטן שטראָף־רייד:

— אך, דו, זניקל, פּאסקודנע, עקלהאפּטיק מיידעלע! דו דערלויבסט דיר עס זיך צו טאָן אזעלכע זאכן און טוסט אפילע ניט קיין טראכט, וואָס פון דיר קאָן אויסוואקסן?.. מיר איז אלציינס. כאָטש נעם און דערטרינק זיך מיט אים צוזאמען, מיט אָט דעם שארלאטאן, וואָס וואגט צו שרײַבן מינדעריאָריקע קינדער אזעלכע בריוועלעך...

— יאָ, יאָ, — באגיסט זיך מורע מיט טרערן און כליפּעט ארויס מיט גרויס נאָגעניש, — איך בין א פארפאלענע... א פארפאלענע... גלייב מיר... איך האָב קיין שום שלעכטע זאך ניט געטאָן, נאָר איך בין פאר־פאלן... אף אייביק, אף אייביק פארפאלן...

— פארפאלן?! — פּאַליע מאכט זיך, אז זי פארשטייט ניט. — פאר־וואָס? דו זאָגסט דאָך אליין, אז קיין שום שלעכטע זאך האָסטו ניט געטאָן...

— ניין... ניט דאָס, ניט דאָס, — ווערט כליפּענדיק שיר ניט צעגאנ־גען פון געוויין מורע, — טראכט ניט וועגן מיר אזעלכע שלעכטע זאכן...

און ארופאלנדיק צו פּאַליען אף דער ברוסט, שיסט זי פּלוצעם ארויס נאָך מיט א פיל גרעסערן געוויין:

— איך האָב אים ליב!..

— אך, אזוי גאָר?!..

פּאַליע קוקט ארוף צום באלקן, ווי גלײַך זי וואָלט זוכן אן אייצע, — זי דערפילט פּלוצעם, אז עס איז געקומען די צײַט געבן דעם צווייטן שמייכל:

— אויב אזוי, מורעטשקע... אויב אזוי, לאָמיר דערציילן דעם פּאַ־פּאַ... עפּשער וועט ער אײַך כאסענע מאכן... „ער" איז דאָך סאכאקל אלט באלד צוויי מאָל אזויפיל ווי דו: „ער" — דרײַסיק, און דו — זעכצן...

— הער אוף, פּאַליע... ערשטנס, איז ער אלט אינגאנצן זעקס און צוואנציק און דו זאָגסט שוין דרײַסיק, און צווייטנס, — מורע צעוויינט זיך שטארקער, — דו האָסט קיין הארץ ניט. דו מאכסט פון מיר כויזעק.

פּאַליע אָטעמט פרײַ אָפּ. אלץ גייט ווי אף פּוטער, און די הויפּט־זאך — אלץ קומט ארויס ביז גאָר פּעדאגאָגיש — מורע אליין איז געקומען צום אויספיר, אז זי האָט אָפּגעטאָן א זאך פון כויזעק און האָט זיך אליין גע־מאכט צו לײַטיש געלעכטער. איצט בלײַבט ניט מער, ווי דער צווייטער צאד — זיך נעמען צו אָט דעם זעקס־און־צוואנציקיאָריקן שארלאטאן און זשוליק און זען אף אים ווירקן, ער זאָל ערגעץ־וווהין פארשווינדן,

ער זאָל אופהערן צו שרײַבן זעכצניאָריקע קינדער פּרעכע בריוו און זיי באַשטעלן ראַנדעוווען אין די טונקעלע אַלייען פון פּאַרק „דינאַמאָ“.

— ווער איז ער? — פרעגט זי, אַרומשפּאַנענדיק איבערן צימער, ווי אַן ערנסטער אויספאָרשער.

— אַ קינסטלער, — וויינט האַרציק מורע, — אַ מאָלער, ער איז ניט קיין היגער... ס׳הייסט... ער איז גאָר ביז צוריק מיט פיר יאָר געווען אַ סוויאַזיסט... מע האָט אים אויסגעטיילט ווי אַ טאַלאַנט.

— גוט. ווי קומט ער אַהער?

— מע האָט אים אַרויסגערופן אַהער אין שטאָט צוליב זײַן בילדער־אויסשטעלונג אין היגן מוזיי... מע האָט געשריבן וועגן אים אין אַלע צײַטונגען... אַזוי גוט... אַזוי גוט געשריבן...

פּאָליע שפּאַנט אַרום זייער באַשעפטיקט איבערן צימער: דער גאַנצער פּלאַן פון „אַרבעט“ איז שוין בײַ איר גרייט: מורע בלײַבט, פאַרשטייט מען, הײַנט פאַרנאַכט אין דער היים — דאָס איז נומער איינס; בײַ איר, פּאָליען, איז שוין הײַנט דער גאַנצער לערנטאָג סײַוויסײַ פאַרפאַלן — דאָס איז נומער צוויי; אָנשטאָט מורען וועט הײַנט אין פּאַרק פון „דינאַ־מאָ“ זיך אַריבערשיפן איבער דעם טײַך זי, די עלטערע שוועסטער, און וועט דאָרט אויף דער באַנק, וואָס רעכטס לעבן אָרקעסטער, אויסלאָזן צו יענעם אויסוווּרף, דעם מאָלער, אַלץ, וואָס בײַ איר אויפן האַרצן... עס וועט נעמען אַ סאָף. מאָרגן וועט זי, פּאָליע, ווידער לערנען אַ גאַנצן טאָג פלײַסיק און וועט מער ניט געדענקען, אַז איר מויל זעט אויס ווי פאַרמורזעט... נו, און מורע... זי וויינט אַלץ מיט אַ מאָדנעם האַרצרײַסנ־דיקן ברוסטיקן געוויין, ווי אַ דערוואַקסענע... גוט אַזוי... מורע איז ניט די ערשטע און ניט די לעצטע... מיט יעדן זעכצניאָריקן קינד קאָן זיך אַמאָל אַזוינס טרעפן.

— אַך דו, — מוסערט זי מורען, — קליין, נאַריש מיידעלע, אַך דו!..

3

אַרום זיבן אַזייגער פאַרנאַכט שיפט זיך די עלטערע שוועסטער אַרי־בער איבערן טײַך, קעדיי צו באַגעגענען זיך מיטן אומבאַקאַנטן מאָלער. זי איז אָנגעטאָן אין אַ צוגעטראָגענעם שמאָלן געפּאַסטן אָנצוג און אין אַ זומערדיק־ווײַסן בערעט — אַזוי טוט מען זיך אָן ווי אויף אָפּצוקומען, בייס מע מוז אין די צײַטן פון עקזאַמענעס דורכגיין די גאַס. אַ געפיל איז בײַ איר, אַז זי גייט איצט אויף אַזאַ מאָדנע ראַנדעוווּ, אויף וועלכן קיין מיידל אין דער וועלט איז נאָך ביז איר ניט געגאַנגען — אַ ראַנדעוווּ,

װעלכן מע מוז דורכמאַכן מיט אימפּעט, פּונקט װי מע מוז דורכמאַכן די עקזאַמענעס. יעדנפאַלס ליגט איר דער קאָפּ ערגעץ אַנדערש.

פונעם באַלעבטן ברעג, פון װעלכן זי פאַרט אָפּ, שװימען איר נאָך די שטאַטישע פאַרנאַכטיקע שאָטנס. אויף די בערג ברענט דאָרט פאַר זון־אונטערגאַנג װוּ ערגעץ אַ גלעזערנע שויב אין די פענצטער פון די הויכע גאָרנס; עס דאַכט זיך, אַז אַרום־און־אַרום אויפן טײַך דערשפּילט שוין אַפגיך צו נאַכט־צו דאָס אומזיכטבאַרע שפּיל־קעסטל דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג; ער איז שוין מיד, דער ניגון, און גיסט זיך צונויף מיט די מוזיק־כוואַליעס פון דעם אָרקעסטער, װאָס אַנטקעגן אין גרויסן פּאַרק פון „דינאַמאָ״.

אַרויסגעקראָכן פונעם קליינעם, מיט עלעקטרע־איליומינירטן דאַמפּער־פערל און אָװעקגעשטעלט דעם ערשטן פוס אויפן גרינעם גראָז פון פּאַרק, קוקט זי זיך אַרום צעשטרייט און דערמאָנט זיך, אַז זי האָט אַ גאַנצן טאָג שלעכט געלערנט. איר דאַכט זיך איבער עפּעס, אַז זי האָט פאַרשפּעטיקט. דער אָרקעסטער, זעט אויס, שפּילט שוין פון לאַנג.

מענטשן אין פּאַרק דרייען זיך אַרום ניט װייניק, נאָר די ערשטע באַנק רעכטס לעבן אָרקעסטער איז נאָך ליידיק. קעדיי ניט צו װאַרפן זיך קיינעם אין די אויגן, זעצט זי זיך צו ניט װײַט פונעם בופעט בײַ איינעם פון די טישלעך און הייסט עפּעס דערלאַנגען. זיצנדיק בײַם טישל, פאַרגעסט זי זיך און דערפילט זיך רויק, װי גלײַך זי איז אַראָפּגעקומען אויף אַ קוראָרט, װוּ קיינער קען זי ניט. מיד פון נאָך לאַנגע כאַדאָשים לערנען, באַנעמט זי מיטאַמאָל אויף אַ נײַעם שטאַרקן אויפן דעם אַרומיקן פרילינג, די פרישע גרינקייט פון דיביימער און פון גאַנצן אַרומיקן יונגן לעבן.

די פאַרשיידנפאַרביקייט פון די בלומען אין די קלומבעס, די ריינקייט פון די געפלאַסטערטע שטיינדלעך אונטער די פיס און פון די װײַסע טישטעכער אויף די אַרומיקע קליינע טישלעך — דאָס אַלץ האָט זי דאָ, דאַכט זיך, נאָך קיינמאָל אין לעבן ניט געזען. עס װילט זיך אַזוי זיצן לאַנג, לאַנג, אָפּרוען אָן שום באַװעגונגען, און עס איז שוין אפילו אַ שאָד, װאָס רעכטס אויף דער ערשטער באַנק לעבן אָרקעסטער האָט זיך באַװיזן אַן אומבאַקאַנטער יונגערמאַן — ניט גאָר קיין געװויקסיקער, אַ קרעפּטיקער, אַ שװאַרצכיינעװדיקער. זײַנע קויל־שװאַרצע האָר, לאַנגע אין דער טשאַפּרינע, זעען זיך אַרויס פון אונטער דער נײַער קעפּקע, זײַן מאַנטל איז אַפגיך אַריבערגעװאָרפן איבער זײַן רעכטן אַקסל, און אַליין מיט זײַנע צופרידענע, קאָמיש־פריילעכע באַװעגונגען זאָגט ער אָן, אַז אַ מענטש איז ער זייער אַ גוטמוטיקער, אַ צוגעלאָזענער, און ביכ־

לאל... א צופרידענער... פונוויַטנס דאכט זיך, אז זײַנע שווארצע ברעמען זײַנען בא אים צוזאמענגעוואקסן, ווי פון איין שטיק.

דער ערשטער געדאנק, מיט וועלכן עס טוט זיך ווי פון זיך וועגן אים א טראכט, איז, אז ער איז עפּעס א מער נײַער איידער אנדערע.

איצט געדענקט זי שוין ווידער, אז איר מויל זעט אויס א ביסל פארמורזעט... דערנאָך באנעמט זי פּלוצעם זייער שנעל, אז דאָס איז אוודע „ער" — יענער, אין וועמען מורע איז פארליבט. זי טוט א שמייכל צו זיך אליין וועגן מורען:

— סע האָט געשמאַק — אָט דאָס „זניקל"...

דעם שמייכל האקט זי איבער אינמיטן. ער קלעפּט זיך ניט מיט דער לאגע, אין וועלכער זי, די עלטערע שוועסטער, געפינט זיך.

זי איז צו אים צוגעגאנגען זייער ניט זיכער, ווי פארבײַגייענדיק. ער איז געווען מוירעדיק פארוווּנדערט, ווען ער האָט דערהערט, אז זי איז מורעס עלטערע שוועסטער. דערנאָך האָט ער פון גוטמוטיקײַט זיך זייער דערפרייט. די דאָזיקע פרייד זײַנע האָט פּאַליען פארטומלט און האָט מי־טאמאָל ווי אָפּגענומען בא איר דאָס לאָשן.

אין דער ערשטער רעגע האָט ער זיך דערשראָקן, צי איז עפּעס ניט געשען מיט מורען. דערנאָך האָט ער פון פּאָליעס ווערטער פארשטאנען, צוליב וואָס זי איז געקומען. ער האָט געשײַנט צו זײַן פיזיש זייער א קרעפטיקער, און אויך דאָס, וואָס ער האָט אלץ אזוי געשווינד פארשטאנען, האָט זיך געדאכט, נעמט זיך ניט פון זײַן סייכל, נאָר פון זײַן פיזישער קראפט.

— אזוי, אזוי, — האָט ער איר צום אָנהייב ווי נאָכגעגעבן, — אזוי, אזוי...

און ער האָט זיך דאָך וועגן עפּעס געוווּנדערט.

דערנאָך האָט ער פּלוצעם זיך שטארק פארלוירן און זיך טיף פאר־טראכט. און דורכגייער האָבן אָנגעהויבן אָף אים און אָף איר צו קוקן.

— קומט, — האָט פּאָליע צו אים געזאָגט, — מיר וועלן א ביסל גיין.

— יאָ, טאקע, — האָט ער זיך ווי אופגעכאפּט, — קומט.

נאָר פון דעם, וואָס זיי גיבן זיך ביידע א שלעפּ איבער די אלייען און זעצן זיך דאָרט צו אָף אן אנדער באנק, קומט ווידער גאָרנישט ניט ארויס. מע דארף אָנהייבן ריידן צו אים פיל מער שטרענג, אים אויסזיד־לען, נאָר פּאָליען שטערט דאָס, וואָס לויט זײַנע אלע באוועגונגען, לויט זײַן גאנצן אויסזען מאכט ער אן אײַנדרוק פון עפּעס זייער א גוטהאר־ציקן. איר דאכט זיך, אז די גאנצע געשיכטע מיט מורען האָט ער פאר־דרייט בלויז פון צעטראָגנקײַט... זי קוקט אָף אים שטרענג, נאָר ער באַ־מערקט דאָס ניט.

פּלוצעם הייבט ער אָן צו ריידן זייער פיל וועגן זיך, וועגן דעם, וואָס ער — איצט א מאָלער מיט א שטיקל נאָמען — איז ערשט צוריק מיט א יאָר פיר געווען א געוויינלעכער סוויאזיסט אין דער רויטער ארמיי. עמעס — ניט פון די ערגסטע סוויאזיסטן, מע קאָן זאָגן, א גוטער סוויאַ־זיסט. עמעס, ער האָט פון טאָמיד אָן ליב געהאַט א מאָל צו טאָן... נאָך קינדווייַז, אף דער גרויסער באַן־סטאַנציע, ווו זיין פאָטער איז געווען א מאַשיניסט אין דעפאָ, אף פארשיידענע פּאַרקנס קאָן מען דאָרט עפּ־שער אויך נאָך איצט געפינען זייַנע צאַצקעס. אויב אים האָבן קינדווייַז געפעלט אייניקע שפּילעכלעך, פלעגט ער זיי אויסמאָלן אף פּאַפּיר און זיך פרייען מיט זיי, ווי מיט עמעסע. דערנאָך איז די צייַט בא אונדז אין לאַנד געוואָרן אזא, אז אָפּטמאָל איז אין לעבן פאראן שענערס פון דעם, וואָס דו שטעלסט דיר פאָר, הייַנט גיי האַלט זיך איַין און באַמאָל עס ניט. נו יאָ... האָבן עס, הייסט עס, צום אָנהייב באַמערקט די כאַווירים סוויאַ־זיסטן, דערנאָך די קאָמאַנדירן, סע הייסט — די פּלאַקאַטן, וואָס ער האָט געמאָלט צו יעדן יאָמטעוו. דערנאָך האָט מען עס באַמערקט אַלץ מער און מע האָט אים געשיקט לערנען אין דער מאָלער־שול אף גרעקאָווס נאָמען, און ער האָט דענסטמאָל זיך פּלוצעם דערפילט אזוי, ווי אַלע בעסטע מענטשן אין לאַנד וואָלטן אים אָנגעקערט אייגענע טאַטע־מאַמע און וואָלטן אים ארומרינגלען מיט זייער גאַנצער געטרייַשאַפט און זאָרג.

— איין קלייניקייַט! אַלע בעסטע מענטשן ווערן דייַנע אייגענע טאַטע־און־מאַמע... דערפילסט עס באַנייַס אַלע פרימאָרגן, ווען דו כאַפּסט זיך אוף פון שלאָף, און סע ברויזט דיך אזש אוף פון ווילן אָפּדינען דערפאַר מיטן פענדזל... נו, קאָן מען זיך פאָרשטעלן, מיט וואָס פאַר א היץ דו אַרבעטסט דאַן טאָג־אייַן, טאָג־אויס, און אזוי עטלעכע יאָר נאָכאַנאַנד, און אַלץ מיט אומגעהייערער ליבע צו אָט די מענטשן.

פּאָליע פארשטייט ניט, צו וואָס דערציילט ער עס איר. גרייט אויס־צובאַטלען צו אים אירע כאַלוימעס, וואַרט זי, ער זאָל ענדיקן, נאָר ער רעדט אַלץ פאַר פייַער און פאַר וואַסער; אדעראַבע, ער פרעגט בא איר:

— דורך וואָס דען קאָן מען אויסדריקן אין עפּעס רעאַלעס דאָס ברוי־זנדיקע דאַנק־געפיל צו אזויפיל געטרייַע מענטשן, אויב ניט דורך אַרבעט?

פּאָליע האָט זיך שוין אָנגענומען מיט קויעך. איצט איז פּונקט די צייַט זיך א נעם טאָן צו אים. נאָר ער האָט שוין באַוויזן איבערצוכאַפּן דעם אָטעם און רעדט שוין ווידער וועגן דעם, וואָס אין ארומיקן לעבן געפעלט אים דעריקער דער נייַער מענטש.

— אָט, — זאָגט ער, — קוקט ער איצט אף איר, מורעס שוועסטער... מורע האָט אים דערציילט, וויאַזוי זי, פּאָליע, האָט זיך די גאַנצע צייַט געלערנט, ניט אָפּרייַסנדיק זיך פון דער אַרבעט און פירנדיק נאָך דער

מוטערס טויט די באַלעבאַטישקייט, און אים האָט עס גערירט, נאָך איידער ער האָט זי, פּאַליען, געקענט. נאָך מער האָט אים, פאַרשטייט מען, גע־רירט מורע. ער געפינט, אַז אירע, מורעס שוועסטערס, אויגן זיינען פּונקט אַזוי ווי מורעס, נאָר אַ ביסעלע מער פאַרזאָרגט, און ער, אַז ער זעט פאַרזאָרגטע אויגן, איז ער גרייט, דער רועך ווייסט אַף וואָס ער איז דענסטמאָל גרייט... ער וועט דאַן אָפּגעבן אַלץ, זיך אַליין — אויך, אַזוי אַז פון אים זאָל מער גאָרנישט ניט בלייבן... דענסטמאָל, ווען ער האָט מורען דערזען צום ערשטן מאָל צווישן אַ סאַך אַנדערע שילערנס אַרומ־גיין און אויסקוקן זיינע בילדער אין מוזיי, איז אויך אַזוי געווען; דענסט־מאָל איז געשען אַזוי, אַז מורע איז אַף דער אויסשטעלונג צו אים צוגע־גאַנגען און האָט אים געבעטן, ער זאָל איר געבן צו פאַרשטיין דעם אינ־האַלט פון איינעם אַ בילד. ער האָט דאָס געטאָן מיט גרויס פאַרגעניגן, מיט גליק, וואָס אַזאַ אומבאַקאַנטע יונגע מורע מיט אַזעלכע אויגן האָט זיך פאַרינטערעסירט פּונקט מיט יענעם בילד, וואָס ער אַליין רעכנט עס פאַרן בעסטן. עס איז געשען אַזוי, אַז מורעס אַלע כאַווערטעס — שי־לערנס האָבן שוין געוואָלט פון דער אויסשטעלונג אַוועקגיין, און מורע איז נאָך אַלץ געשטאַנען מיטן פּאַנעם צו יענעם בילד. ער האָט פון דער זייט געהערט, ווי מורע ענטפערט אירע כאַווערטעס: „גייט, אויב איר ווילט, איך וועל נאָך דאָ בלייבן". דערנאָך האָט מען שוין די אויסשטעלונג אָנגעהויבן שליסן. עס איז אויסגעקומען אַזוי, אַז ער מיט מורען זיינען אַרויסגעגאַנגען די לעצטע און האָבן זיך אין גאַס, ווי צופעליק, געהאַלטן צוזאַמען. עס איז געווען גראָד אין יענעם טאָג, ווען אין די צייטונגען האָט מען וועגן אים זייער גוט געשריבן. ער האָט דערציילט מורען, וויאַזוי ער האָט זיך איינגעאַקשנט איבערצוגעבן מיטן פּענדזל יענע געפילן, וואָס טראָגן אים אויף אַלע פרימאָרגן פונעם בעט, ווי נאָר ער כאַפּט זיך אויף פון שלאָף. מורע האָט דערויף געזאָגט: „איך וואָלט עס ניט געקאָנט", דער־נאָך האָט זי אַ טראַכט געטאָן און האָט צוגעגעבן: „און עפּשער וואָלט איך עס יאָ געקאָנט". נאָר אים האָט גערירט דאַפקע דאָס, וואָס זי האָט אינמיטן אַ טראַכט געטאָן; ווען זי זאָל אינמיטן ניט געווען אַ טראַכט טאָן, וואָלט עפּשער גאָרנישט געווען געשען... ער איז דענסטמאָל געווען גרייט זיך פאַנאַנדערצווויינען דערפאַר, וואָס זי האָט אַ טראַכט געטאָן... און עפּ־שער איז ער געווען גרייט זיך פאַנאַנדערצווויינען דערפאַר, וואָס מורע האָט פּונקט אַזאַ טייער פּאָנעם, ווי זי האָט, און ניט קיין אַנדער פּאָנעם... דאָס איז שוין עפּשער דערפאַר, וואָס ער איז אַ מאָלער... ער געדענקט ניט אַף געוויס, דאַכט זיך, אַז ער האָט דענסטמאָל אָנגעזאָגט מורען זייער פיל קאָמפּלימענטן, נאָר דאָס געדענקט ער: ער איז דענסטמאָל געווען גרייט איר אָפּצוגעבן אַלץ, וואָס ער האָט פונעם לעבן, און אויך אַלץ, וואָס

ער קאָן האָבן פונעם לעבן. און אָט... פון דענסטמאָל אָן האָט זיך עס אָנ־געהויבן... ער האָט מורען שטארק ליב באקומען. זי אים — אויך. ער האָט פארגעסן סײַ וויפל מורע איז אלט, סײַ וויפל ער אליין איז אלט. עמעס, מורע איז אלט סאכאקל זעכצן יאָר. איז וואָס?.. אין עמעצן מוז זי דאָך, פריִער אָדער שפּעטער, זיך פארליבן. איז ווו איז דאָ דער אומגליק, אויב דאָס איז אויסגעפאלן אף זײַן קיילעך? זי איז יונג? איז וואָס? ווער ער צוווארטן א געוויסע צײַט. זי, מורעס עלטערע שוועסטער, פאָדערט פון אים, אז צוליב מורעס טויווע זאָל ער וואָס גיכער פון זייער שטאָט אוועק־פאָרן?.. גוט! לעמאָשל, ער וועט עס טאָן. וואָס זשע וועט דאָ געענדערט ווערן? נאָר אָט... זי, מורעס עלטערע שוועסטער, קוקט אף אים די גאנצע צײַט מיט אזא פארזאָרגטקײַט אין די אויגן...

די גאנצע צײַט, וואָס ער שיט אָט דעם מאבל פון ווערטער, ווערט ער פאָליען אלץ נעענטער און נעענטער. ער פילט, דאכט זיך, אליין ניט, ווי אינמיטן ריידן נעמט ער זי אָן אלע ווײַלע פאר דער האנט. ער הייבט אָן צערטלעך צו גלעטן איר האנט. פאָליע איז שוין גענייגט צו דערלאָזן, אז ער איז גערעכט. ער מיינט עס, זעט אויס, גאנץ ערנסט. אויב אזוי, ווערט די זאך גאָר אנדערש, ווי זי האָט געטראכט. ווי קאָן זי, די עלטערע שוועסטער, נעמען אף זיך אין אזא פאל דאָס אכרײַעס? נאָר פון דער אנדערער זײַט...

— מורע, — גיט זי אים נאָכאמאָל אָנצוהערן, — ווערט אָקאָרשט די טעג זעכצן יאָר. ווי קאָן דען א קינד בא אזא עלטער וועגן אזא זאך אָנע־מען א פעסטן באשלוס? מורען קאָן עס ברענגען צו דעם, זי זאָל שוין איצט אָנהייבן קוקן אף זיך ווי אף א דערוואקסענער, זיך ארויסשלאָגן פונעם לערנען, זיך צעדרייען איר לעבן...

טאקע דעריבער לייגט זי אים דאָך פאָר: בעסער איז, ער זאָל איצט אוועקפאָרן... זי מיינט מיט דעם ניט, ער זאָל מיט מורען איבערײַסן, ניין. זי רעכנט נאָר, אז אזוי וועט זײַן בעסער סײַ פאר מורען, סײַ פאר אים, און זאָל אליין די צײַט באווײַזן...

— אָך, אזוי גאָר?..

ערשט איצט, אפּאָנעם, קומט ער צום אויספיר, אז אין דעם, וואָס זי זאָגט אים, איז פאראן א געוויסער זינען, און ער פארטראכט זיך וועגן דעם אזוי טיף, אז ער באמערקט ניט, ווי פאָליע שטייט אוף פון דער באנק אף אוועקצוגיין. ענדלעך גיט ער נאָך:

— יאָ...

אזוי, אפּאָנעם, בלײַבט עס — ער וועט אוועקפאָרן. פארטראכטערהייט הייבט ער זיך אוף פון דער באנק און באגלייט ארויס פאָליען פון דער זײַטיקער אלייע. דער יונג, באמערקט זי, איז זייער דערשלאָגן. פאר אָט

דער קורצער צײַט איז ער איר, דעם עמעס געזאָגט, שוין געוואָרן א שטיקל אייגענער. גייענדיק מיט אים באנאנד אף דער טונקעלער אלייע, כאפט זי צו אים א קוק פון דער זײַט, און איר ווערט פון מאָל צו מאָל מער א שאָד אף אים. גיי וויס, צי האָט זי זיך דאָ גאָר באדארפט ארײַנמישן. אָט זעט ער איר אויס אינגאנצן עפּעס א דורכויס נײַער, א ווילדער.

אין דער זעלבער צײַט הערט זי דאָך ניט אוף צו הערן, ווי אין פּארק פּארגייט זיך זייער שטיל דער שפּילנדיקער אָרקעסטער און דערמאָנט זייער שטארק אָן דער אומזיכטבארער קאטערינקע, וואָס שפּילט די גאנצע צײַט אָן אופהער דעם לעצטן הארציקן ניגן פון פרילינג.

4

עס איז שוין זייער שפּעט אין אָוונט, ווען די עלטערע שוועסטער קערט זיך אום אהיים. אין גאנצן הויז שלאָפט מען שוין, און נאָר אין איר קליינעם צימערל לײַכט זיך נאָך. מיט פאנאנדערגעוואָרפענע לאָקן און מיט בליִענדיקע פרישטשיקלעך אפן פארויטלטן, שטארק־פארוויינטן פּאָנעם שלאָפט אף דער קאנאפּע אין ווארטעניש מורע.

די עלטערע שוועסטער טרעט אהין ארײַן אף די שפּיץ פינגער, קעדיי מורען ניט אופצוּוועקן. נאָר מורע כאפּט זיך אוף זייער פלוצעם און בלײַבט זיצן אף דער קאנאפּע מיט גרויסע געעפנטע אויגן, וואָס זײַנען ווי אין שרעק געווענדט צו פאַליען.

— דו האָסט אים געזען?.. — פרעגט זי זייער געשווינד, ווי מיט הארצקלאפּעניש. — נו, וואָס?

פאַליע קוקט ניט צו איר און הייבט אָן אראָפּציִען פון זיך דאָס קאָפּטל; זי ענטפערט קאַלט:

— גאָרניט. ער פאָרט אוועק... גיי שלאָפן, מורע.

מורע רירט זיך ניט פון אָרט. זי זיצט אף דער קאנאפּע און קוקט מיט גרויסע אויסגעגלאָצטע אויגן צום לאָמפּ. זי זיצט אזוי לאנג. פאַליע האָט זיך שוין אויסגעטאָן. ניט אויסריידנדיק מער קיין וואָרט, האָט זי זיך געלייגט אין בעט.

— ווען פאָרט ער אוועק? האַ?.. פאַליע.

פאַליע הייבט אָן צו ווערן אופגערעגט.

— הײַנט... מאָרגן... אלצייינס. כ׳האָב דיר געזאָגט: גיי שלאָפן, מורע.

מורע דערשרעקט זיך פלוצעם פאר אָט די ווערטער.

— פאַליעטשקע, טײַערע... — בעט זי זיך, — ווייסטו וואָס? איך וועל הײַנט שלאָפן דאָ בא דיר...

שמועל גאָרדינער

יודקע קאָמונאַרייטשיקל

1

מיט יודקע קאָמונאַרייטשיקל האָט מיך דאָס לעבן צונויפגעפירט אין איינעם א זומער־פאַרנאַכט.

עס איז געווען די גוטע צײַט: מײַן ערשטער טאָג אורלויב. איך בין אַרויס צום ברעג פון מאָסקווע־טײַך און געטראָפן דאָרטן קינדער — ייִנג־לעך.

איינער פון די ייִנגלעך האָט געהייסן יודקע, דער צווייטער — ליאָווקע, דער דריטער — אבראשקע, דער פערטער — סערגיי, און זיי אַלע, צוזאַ־

פאַליע שווײַגט.

— דערלויב מיר, טײַערינקע.

פאַליען ווערט פון דעם ניט איבערצוטראָגן.

— נו, גוט, — זאָגט זי, — נאָר מאַך עס גיכער. דריי אויס דאָס ליכט.

איצט איז שוין שפּעט באַנאַכט. מורען איז די קליינע קאַנאַפּע קורץ. זי האָט זיך אויסגעבעט אויף דער ערד. זי שלאָפט ניט. זי ליגט שטיל, אונ־טערטעניק ביז גאָר. פון הײַנט אָן וועט, דאַכט זיך, אָט די קליינע שוין פאָלגן אַלץ, וואָס מע וועט איר הייסן.

— דו ווייסט, פאַליע, — זאָגט זי פאַרטראַכטערהייט, — „ער“ איז אַזאַ מאָדנער... עפּעס אַזאַ האַרציקער...

א פּאַוזע. פאַליע שווײַגט.

— דו ווייסט, פאַליע? ביז אים האָט עס קיינער ניט באַמערקט... אָט דאָס, וואָס מײַן מויל זעט אויס, ווי פאַרמורזעט. באַ דיר אויך, פאַליע... דײַן מויל זעט אויך אַזוי אויס.

— שלאָף, שלאָף, — ענטפערט בייז פאַליע.

ווידער א פּאַוזע.

— דו ווייסט, פאַליע?.. אַזעלכן ווי „ער“ באַגעגנט מען נאָר איין מאָל... איין מאָל אין לעבן...

פאַליע ווערט פּלוצעם אויסער זיך:

— וועסט ניט אַנשוויגן ווערן, דו...

זי שרײַט פּלוצעם אָן אויף מורען אַזוי שטרענג, ווי מע האָט דאָ אין הויז נאָך קיינמאָל אויף קיינעם ניט געשריגן. מורע וויינט, פריִער שטיל און דערנאָך אַלץ זאַפּטיקער און זאַפּטיקער. פאַליע מוז אַראָפּקריכן פון בעט און זי איבערבעטן. זי נעמט אַרום די ייִנגערע שוועסטער און קושט זי אַזוי שטאַרק, ווי זי האָט זי נאָך קיינמאָל ניט געקושט. זייערע נאַקעטע הענט פלעכטן זיך צונויף. דערנאָך ליגט זיך פאַליע צוריק אין בעט. זי טראַכט לאַנג וועגן זיך, וועגן מורען, וועגן דער געשטאָרבענער מוטער און הייבט איבער עפּעס אַליין אויך אָן צו וויינען, פריִער — שטיל, דער־נאָך אַלץ זאַפּטיקער און זאַפּטיקער. אין דרויסן הייבט שוין אָן צו טאָגן. לעבן פאַליען אויפן בעט זיצט מורע און מוסערט זי קוים מיט יענע זעלבע ווערטער, מיט וועלכע מורען האָט אינדערפרי געמוסערט פאַליע.

— אַך, דו, — מוסערט זי פאַליען, — קליין, נאַריש מיידעלע!.. אַך, דו...

1940—1926

מען מיטן גאַלעכל, וואָס איז שפּעטער צו אונדז צוגעקומען, — זײַנען געווען פון יודקעס צונעמעניש „קאָמונאַרייטשיקל“.

וועגן יודקע קאָמונאַרייטשיקל איז מיר נאָך פריִער, טאַקע בײַ זיך אויף דער שטעלע, אויסגעקומען צו הערן, אַז דאָס איז זייער אַ דרייסט און פרעך ייִנגל, אין קיין שום קינדערהויז וויל עס ניט גיין און אַז פריִער־שפּעטער וועט אויסקומען אים איזאָלירן.

נאָר איך האָב זיך מיט קינדער אופגעפירט אַזוי: איידער איך האָב זיי איזאָלירט, האָב איך פריִער זיך איבערגעטאָן אין ציווילע מאַלבושים, זיך באַקענט מיט זיי, און, ניט צו באַרימען זיך, אַ סאַך פון זיי האָבן מיר געטרויט, און איך האָב פאַרשפּאָרט זיי איזאָלירן: זיי האָבן מיך געפאָלגט און ניט שלעכט זיך אײַנגעאָרדנט. מיט יודקען איז געווען שווערער. וויפל איך האָב אים ניט אומגעזוכט אין די פאַרנאַכטן — האָב איך אים אַלץ ניט געקאָנט פאַקן. און דאָ האָט עס מיר אײַנעם ערשטן טאָג אורלויב גראָד אָפּגעגליקט, און אָט שטייט ער אַנטקעגן מיר אויפן ברעג טײַך, איך קוק אים אָן און איך זע: דאָס איז זייער אַן אויסגעדאַרט און לאַנג ייִנגל מיט אַ מאָדנעם פליך אויפן קעפל — אַ פליך, וואָס איז אין קליינע פליכעלעך איבערן גאַנצן שאַרבן צעשאָטן, און דאָס ביסל האָר, וואָס איז יאָ געבליבן בײַ אים אויפן קאָפּ, איז דאַפקע שוואַרץ און, ווײַזט אויס, שטאַרק וואָרצלדיק, אַזוי אַז פונדערווײַטנס זעט אויס יודקעס קאָפּ ניט ווי אַ פליכעוואַטער, נאָר נאָך ערגער.

יאָ, דאָס איז ער, דאָס פאַרוואָרלאָזטע יאַטל, וואָס דרייט זיך אַרום איבער די מאָסקווער מערק, וואָס איז שוין אויסגעווען אויף אַלע מערק פון אַ סאַך גרויסע שטעט פון אונדזער גרויסן לאַנד. אַ קינד, וואָס איז שוין אויסגעווען אין אַלע קאָמונעס און קינדערהיימען, און איצט איז ער ווידער אויף דער גאַס.

— לאָמיר זײַן באַקאַנט, יודקע, — זאָג איך צו אים און זעץ זיך לעבן אים אויף דער ווײַסער נאַקעטער הייסער הילצערנער באַנק, וואָס די ליבע עמקאַכאַ[1] האָט פאַר אונדז אוועקגעשטעלט אויפן ברעג מאָסקווע־טײַך.

— פאַרוואָס פאַראַן? — פרעגט יודקע אַזוי, ווי ער וואָלט דאָ געטראָפן אַן אַלטן באַקאַנטן.

— אונטער דער פּאַכווע האָלט איך ניט קיין פּאַפּיראָסן, — ענטפער איך אים מיט ביטל, — דו זעסט דאָך, איך בין נאַקעט, ווי דו... אָן, דאָרטן ליגט מײַן רעקל, איז אין דער לינקער קעשענע...

[1] מ.ק.כ. — Московское коммунальное хозяйство — מאָסקווער קאָמונאַלע ווירטשאַפט.

יודקע קוקט אף מיר איין פערטל רעגע מיט כשאד, אָבער גלייַך לאָזט ער זיך, פונדעסטוועגן, צו מייַנע זאכן, וואָס ליגן אין א קליין קופקעלע אפן ברעג. איך זע, ווי ער הייבט אוף מייַן רעקל און קריכט אריַין אין דער רעכטער קעשענע. איך שריַי צו אים:

— אין דער רעכטער ליגן די שוועבעלעך. די פאפיראָסן ליגן אין דער לינקער.

— איך באדארף שוועבעלעך אויך, — פארלירט זיך ניט יודקע און שלעפט ארויס פון דער לינקער קעשענע דאָס פעקל פאפיראָסן.

איך זע, אז ער עפנט דאָס פעקל מיט כשאד, אָבער גלייַך ווערט זייַן פאָנעם געענדערט, — דאָס פעקל איז פול מיט פאפיראָסן. דעמלט צע־שריַיט ער זיך מיט פרייד:

— קאָ־מו־נע־ע־ע, אהע־ע־ער! רייכעכץ פאראן!..

ער טיילט איַין יעדערן פון אונדז צו גוטן „עקסטרא״־פאפיראָס, און ווען א יאטל וויל ארויסכאפן דאָס פעקל מיט די איבערגעבליבענע פאַ־פיראָסן, גיט אים יודקע איבער די הענט. און אליין גייט ער ווידער אוועק צו מייַנע זאכן, און איך זע, ווי ער לייגט אריַין צוריק יעדער זאך אף זייַן אָרט: די פאפיראָסן — אין דער לינקער קעשענע, די שוועבעלעך — אין דער רעכטער.

איצט זייַנען מיר שוין באקאנט און מיר גייען צוזאמען אין וואסער אריַין. דאָ פארגלוסט זיך יודקען א כוליגאנעווע טאָן. ער גייט אוועק אונטערן וואסער, כאפט מיך אָן פאר א פוס און וויל מיך דאפקע אָפּטוקן. דעמלט גיי איך אליין אויך אוועק צו אים אונטערן וואסער און האלט אים דאָרטן אזוי לאנג, ביז ער דערשרעקט זיך, — איך פיל עס לויט דעם, ווי ער באַמבלט זיך אין מייַנע הענט, — און ערשט דאן, ווען איך בין שטארק זיכער, אז יודקע שרעקט זיך טאקע, לאָז איך אים אָפּ. ער שווימט גלייַך ארויס אף דער אויבערפלאך, אָבער איך איַיל מיך ניט — איך בלייַב אונטערן וואסער — זאָל ער קוקן, זוכן און דערווייַל ניט פאר־שטיין, וואָס דאָ קומט פאָר. אף דער אויבערפלאך שווים איך ארויס בלויז דעמלט, ווען איך בין אינגאנצן זיכער, אז יודקע שטייט אפן ברעג א דערשראָקענער און מיינט, אז איך בין א מעשוגענער אָדער א מענטש, וועמען עס איז דערעסן דאָס לעבן און ער האָט באשלאָסן זיך דער־טרינקען.

און אזוי איז עס טאקע: ווען איך שווים ארויס אף דער אויבערפלאך, טרעף איך יודקען אפן ברעג, אין וואסער, מיט א שטארק אויסגעבלייכט, אפילע בלוי פּנעמל, און לויט דעם, ווי ער האָט זיך דערפרייט דער־מיט, וואָס איך האָב זיך ענדלעך באוויזן, פיל איך, אז איצט זייַנען מיר שוין מיט יודקען גוט באקאנט און מיר קאָנען פאָרן ווייַטער.

— עפּעס איבערבײַסן, יודקע, ווילסטו? — פרעג איך בא אים ווידער מיטן זעלבן טאָן, וואָס דערקלערט אָפן: קיין טויוועס קלײַב איך זיך ניט דיר טאָן, אָבער בעטן זיך בא דיר וועל איך אויך ניט. — איז אויב דו ווילסט, — זאָג איך ווײַטער, — איז אונטער דער באנק שטייט א קליין טשעמאָדאנטשיקל, און אינווייניק...

נאָכן איבערבײַסן, ווען מיר האָבן אלע ווידער פאררייכערט, האָט יודקע מיך אָפּגערופן אָן א זײַט און געזאָגט:

— הער זיך אײַן, דו, לערער, איך האָב דעמלט קיין צײַט ניט געהאַט צו דערציילן דיר, דער מילטאָן האָט זיך דאָך געיאָגט נאָך מיר...

עס איז קלאָר, אז יודקע האָט ערגעץ געהאַט א באגעגעניש מיט א לערער, יענער לערער האָט עפּעס בא אים געפרעגט, נאָר א מיליציאָנער האָט זיך נאָך אים געיאָגט, און ער האָט קיין „צײַט ניט געהאַט" צו ענט־פערן אים אף זײַנע פראגן. וויל ער דאָס טאָן איצטער. לויט דעם, ווי ער האָט אויסגערעדט „הער זיך אײַן, דו, לערער", האָב איך פארשטאנען, אז יודקע האָט צו יענעם מענטשן א גוט געפיל.

— דערצייל איצט, — האָב איך אים גלײַכגילטיק געענטפערט, — אלציינס. אויב דו האָסט איצט קיין צײַט ניט, קאָן איך צוווארטן ביז מאָרגן.

— הער, הער, — האָט ער אָנגעהויבן, — הער איצטער...

יודקע דערציילט אזוי: ער זאָגט ארויס א האלבע פראזע, פארציט זיך מיטן פּאפּיראָס, גיט א שפּײַ פון צווישן די ציין, — „כא־טשיק"! באקומט זיך עס בא אים, — און גיט א פליק ארוף די פּאָר שווארצע ברעמען זײַנע, ווי א פויגל די פליגל פארן אופליִען, און דערציילט.

— דאָס, וואָס דו האָסט מיך געפרעגט, נאָך וואָס איך בין געקומען קיין מאָסקווע, וועל איך דיר דערציילן שפּעטער, נאָר מאָסקווע האָט מיך אופגענומען מיט פּאראַדן, זאָגן דיר דעם עמעס — האָט מיך אין די ערשטע דרײַ וואָכן די כאָליערע דאָ שיר ניט דערשמעקט — דרײַ טעג קיין ביסן שאמאָווקע אין מויל ניט געהאַט. פּאדע איך ארום, ווי דער הינקענדיקער הונט מיטן אויסגעשלאָפּעטן צונג און אז עס איז ניטאָ וואָס צו טאָן, גיב איך מיך אזא צי אויס אף קאָלאנטשאָווקע אונטער א טראַמווײַ — כא־טשיק! — און באסטאַ! — ווערט אָן אָנגעלאָף און מע הייבט אָן שרײַען אף די קאָנדוקטאָרן, לעמײַ זיי ציִען די גלעקלעך פאר דער צײַט און קאליעטשען אומשולדיקע קינדער. און איך ליג זיך דערווײַל אין דער פּאָדערשטער גראטקע און באטראכט, ווי איז דאָס די מאשינעריע געמאכט, — כא־טשיק! — ווי איז, טראכט איך, אויב א מענטש וואָלט טאקע ארונטערגעפאלן און ניט געמאכט קיין פּוסטע שטיק

ווי איך, וואָלט אים די גראַטקע פאַרהיט, צי ניט? דערווײַל כאַפּן זיך די בירגערלעך, אַז איך ליג מיט גאַנצע הענט און פיסלעך, ווי אַ מעשוגגן קעצל, און זיי הייבן אָן זיך זידלען און שרײַען, אַז מע קאָן די גאַס פון די בעספּריזאָרניקעס ניט אַדורך, און וואָס טוט די מיליציע, ווילן זיי וויסן, די בירגערלעך, און וואָס טוט דער סאָוועט, ווילן זיי וויסן, די פּײַנע לײַט, און ווער וועט זיי געבן אַ ספּראַווקע, אַז זיי האָבן פּאַרשפּעקטיקט אַף דער אַרבעט ניט דערפאַר, ווײַל זיי האָבן זיך פאַרשלאָפן מיט די ווײַבער און־טער די וואַרעמע פּערענעס, נאָר ווײַל מע קאָן די גאַס ניט אַדורך פון די לאָבוסן. און מע נעמט מיך שלעפּן — כאַ־טשיק! — פאַר די הענט מיט די פיס פון דער גראַטקע אַרויס, און איך לאָז זיך ניט, און איך שרײַ, און הינטער מיר — ביז צו די רויטע טויערן — כאַ־טשיק! — אַ גאַנצע שערענגע וואַגאָנעס שטייען און וואַרטן, און איך ליג און טראַכט: „אַהאַ, מאָסקווע! דו גיסט ניט עסן יודקען, וועט דיר יודקע ווײַזן — אַ טראַמווײַנעם פּאַראַד וועט ער זיך מאַכן באַ די פיר וואָקזאַלן" — כאַ־טשיק! — קומט צו לויפן אַ מיידעלע אַ קאָמסאָמאָלאָטשקע און זעצט זיך אַנטקעגן מיר אַף די ציפּקעס און הייבט מיך אָן רופן, אַז איך זאָל פון דער גראַטקע אַרויס. זאָג איך איר, אַז איך קאָן זיך ניט אופהייבן, ווײַל דער טראַמווײַ האָט באַ מיר דעם דריטן פוס אָפּגעשניטן. שפּרייט זי אויס די הענטלעך, ווי אַ מאַמעלע, און זאָגט: „קום, איך וועל דיר העלפן!" גיב איך איר די הענטלעך — כאַ־טשיק! — און כאַפּ זי אַרום, — כאַ־שטיק! — און גיב זי אַ קיצל, — כאַ־טשיק, — אין אַזאַ ווייך ער־טעלע — כאַ־טשיק! — צעקוויטשעט זי זיך, — כאַ־טשיק! — גיב איך זי אַ קוועטש אין בײַכל, — כאַ־טשיק! — פאַלט זי אין כאַלאָשעס, — כאַ־טשיק! — נעם איך איר בײַטעלע און מאַך פיס. אַרום און אַרום — שפּאַנאַ, גיב איך אַ שפּרונג, — כאַ־טשיק! — ווי דער שטשור צווישן די פיס און — ניטאָ! דער מילטאָן — נאָך מיר, די שפּאַנאַ — נאָכן מיל־טאָן. מײַנס אַ יאַטל גיט אַ כאַפּ אַרויס אַ שטעקעלע באַ איינעם אַ לעקעשל אין אַ שטרויענעם קאַפּעליוש מיט ברילן און גיט עס אַ רוק אַרײַן צווישן די פיס דעם מילטאָן. דער מילטאָן גיט זיך אַ צי אויס מיטן פּײַפל אין מויל. עס האָט זיך געטאָ־אָ־אָן, עק וועלט! אָט איז געווען דער ערשטער — כאַ־טשיק! — פּאַראַד מײַנער אין מאָסקווע!..

ער האָט זיך פּלוצלינג פאַרטראַכט און אויסגעדרייט צו מיר זײַן שמאָל אויסגעדאַרט פּאָנעם מיט די אייגלעך, וואָס די אויסערלעכע ווינק־לען זייערע, די, וואָס צו די אויערן, האַלטן זיך אין איין צופּן אַרוף. איך האָב געקוקט אַף אים און געשמייכלט מיטן שמייכל פון אַן אומגלייביקן. אַ קינד האָט זיך אויסגעטראַכט אַ מײַסע מיט אַ טראַמווײַנעם פּאַראַד

אפן קאַמסאַמאָלסקער פּלאַץ פון די פיר וואָקזאַלן. ווײַזט אויס, אַז ער האָט מײַן אומגלייביקן שמייכל באמערקט, און מיט גאָר אַן אנדער טאָן, מיט אַ טאָן פון אַ רויִקן דערוואַקסענעם יונגלינג, האָט ער צוגעגעבן:

— איצט וואָלט איך שוין אַזאַ קאָמעדיע ניט געקענט אָפּשפּילן. גאַנ־צע וועגן איך דער קאַנצעליאַריע אַ פלאַש רויטן טינט, אויסגיסן אים אַף די רעלסן, אונטערבייגן אַ פוס, אַז מע זאָל מיינען, אַז דער טראַמוויי האָט טאַקע אָפּגעשניטן בײַ מיר אַ גאַנצן האַלבן פוס, ליגן און קרעכצן און באַטראַכטן די מאַשינעריע, — אַזאַ זאַך דאַרף מען גוט באַטראַכטן, און איך טראַכט איצט עפּעס אַנדערש... אָט, לערער, ווען דו גיסט מיר אַן אייצע...

„ע, — האָב איך געטראַכט, — זע נאָר דאָס קליינע ייִדעלע, שוין וויל עס אַן אייצע!“ און איך האָב אים גענומען בײַ אַ הענטל און געזאָגט:

— ווייסטו וואָס, יודקע, לאָמיר לאָזן די מײַסעס אַף שפּעטער. קום בעסער נאָך אַ ביסל אין טײַך.

ווײַזט אויס, אַז וואַסער האָט יודקע שטאַרק ליב געהאַט. אָן איבע־ריקע רייד, האַלטנדיק זיך בײַ די הענט, זײַנען מיר אַוועק אין וואַסער, און דאָ האָבן מיר איינער דעם אַנדערן געוויזן, וואָס מיר קאָנען. איך האָב געוויזן יודקען, ווי מע שווימט מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיאַטעס איבערן וואַסער, און יודקע האָט מיר געוויזן, ווי עס שווימט אַ קלאָץ, און ווי עס שווימט אַ הונט, און ווי אַ קאַץ שווימט, און ווי אַ פערד שווימט, און ווי אַ טראָגעדיקע ייִדענע שווימט. דערנאָך האָט ער ווידעראַמאָל אופגעריסן אַף מיר די אייגלעך זײַנע און מיך פון וואַסער אַרויסגע־שלעפּט.

— לאָמיר זיצן אַ ווײַלע אַף דער באַנק, לערער. הער וועגן סמאָ־לענסקער מאַרק! אַז עס איז בײַ מיר אויסגעגאַנגען דאָס געלט, וואָס איך האָב צוגענומען בײַ דער קאָמסאָמאָלאַטשקע, בין איך אַוועק אַפן סמאָלענסקער מאַרק. דאָ איז צוגעשטאַנען צו מיר אַ יאַטל, אַ מאַראָפּע־טשיקל, אַ פּעגירעלע אין שמאַטעס. דער טראַמוויי איז אים שפּעטער איבערגעפאָרן אַף טויט. די גראַטקע האָט ניט געהאָלפן. נאָר דאָ שטייען מיר דערווײַל הינטער צווויי רויטע באַבעס, וואָס פּרעגלען געשמאַקן כאַזער אַף בראָט־פּענדלעך. זאָג איך צום מאַראָפּעטשיקל:

— סענקע, דו קאָנסט אַראָפּוואַשן אַ שטיקל קוויטש פון בראָט־פּענ־דעלע?

גלאָצט דאָס יאַטל אַף מיר די שליפּעוואַטע קוקערס און גלאַנצט מיט די ציין:

— מיט די הענט? הייס!

כאַפּ איך אַליין אַראָפּ צוויי שטיקלעך קוויטש, גיב איין שטיקל דעם פּעגירעלע, און ביידע — פּיס! פּאַקט מיך אַ מילטאָן, און, לויפנדיק, קער איך איבער אַ מולטער מיט יאַגעדעס. אַ קוויטשערײַ — ביז פּוש־קינען! ווערט דער מילטאָן אין קאַס און הייבט מיך אָן שלאָגן. קומט צו אַ בירגערל מיט אַ פּאַרטפּעלכל אונטער דער פּאַכווע און נעמט דעם מילטאָן בײַ דער האַנט, און אַליין כאַפּט ער שיר ניט די ניכפּע — אַזוי איז ער אין קאַס אויפן מילטאָן. שרײַט דער מילטאָן:

— בירגער! לאָז אָפּ די האַנט!

שרײַט דאָס בירגערל:

— קום אין צירקל, בירגער מיליציאָנער, קום אין צירקל! מע טאָר ניט שלאָגן קיין קינדער, מע טאָר ניט.

גייט אַוועק אַן אַמפּערײַ.

דער מילטאָן:

— בירגער!

דאָס בירגערל:

— מילטאָן!

די מאַרק־לײַט וואַרפן זיך אויפן בירגערל, מײַן שפּאַנאַ — אויף די מאַרק־לײַט, — אַ געשלעג, — ביז גאַגאָל־מאָגאָל![1] דערווײַל פּאַרגעסט מען אָן מיר אינגאַנצן. דער מילטאָן הייסט דעם בירגערל אַרויסנעמען אַ דאָקו־מענט אים ווײַזן. ווער ביסטו? אַ לערער! אָט אַ מענטש — שוין איינמאָל! שאַ, צו וואָס דערצייל איך דיר, וויסטו? אַז איך האָב דיך דערקענט. דו ביסט יענער לערער. דו געדענקסט? בײַ לונאַטשאַרסקין האָבן מיר זיך מיט דיר דערנאָך געטראָפן. לונאַטשאַרסקי איז אין דער היים ניט געווען, ער איז אַוועקגעפאָרן אין אויסלאַנד מיט די בורזשויען זיך אָפּרעכענען, און דו האָסט געײַלט און ניט געוואָלט ריידן מיט מיר.

— יאָ, יאָ, — האָב איך אים איבערגעריסן. — דעמלט האָב איך טאַקע קיין צײַט ניט געהאַט. איז דערצייל זשע איצטער, צו לונאַטשאַר־סקין האָסטו זיך כאַטש דערשלאָגן?

יודקע האָט זיך דערפרייט.

— אַוואַדע דו! וואָדען, איך האָב דיך ניט דערקענט? וואַרט צו... ביז לונאַטשאַרסקין איז נאָך אַ סאַך אַרבעט געווען... גיב אַ פּאַפּיראָס... כאַ־טשיק! — איך שטיי אַזוי איינמאָל באַם קלויסטערל אויף אָכאָטנע. מע האָט דאָרט נאָרוואָס אַראָפּגענומען דעם גרויסן גלאָק. פינף הונדערט

---

[1] געמיינט — גאָגאָלס דענקמאָל אויפן בולוואַר.

פוד וואָג, פון הוילער בראַנדזע. א ריר מיטן נאָגל -- קלינגט עס ווי א סטרונע. ערשט איך הער -- א געשפּרעכל פאַרפירט זיך:

— אהין־אהער — א יידישע מעלוכע. אלע קלויסטערס נעמט מען ארונטער און גאַרנישט...

זאָגט איינער:

— עס שטערט דער באוועגונג, עס שטייט פונקט אין מיטן גאַס.

זאָגט א צווייטער:

— עס איז ניט מער, ווי אַן אויסרייד...

זאָגט א דריטער:

— מע דארף ציגל אף בויען הײַזער פאַר מענטשן...

זאָגט א פערטער:

— גענוג מענטשן פאַראַן אף קנעטן ליים און מאכן ציגל...

א געשפּרעכל — א לעבעדיקס. מע קאָן זיך צוהערן און מע קאָן זיך ניט צוהערן, ווי איינעם ווילט זיך. ווערט מיר לאַנגווײַליק, און איך נעם מיר מײַן פּעקל ביינדלעך און קלײַב זיך ווײַטער אין וועג. ערשט איך הער — א ייד שטעלט זיך אנידער אין מיטן דער גאַס און לייגט אוועק א גאַנצע רעדע און נעמט זיך אָן פאַר די קלויסטערס מיט דער צעטרייי־בערטער מאַמען. א רוסיש רעדט דאָס קאַפּויר און מיט א קוויטש, און יונגעלײַט כויזעקן פון אים, אָבער אלטע האַלטן אים אונטער.

— איין גאָט, — קוויטשעט די אלטינקע פריצטעלע און טרייסלט ראַק מיטן קאָפּ, ווי ער וואָלט באַ איר אף שרײַפלעך געזעסן, — איין גאָט סײַ באַ יידן, סײַ באַ קריסטן — איין גאָט אין דרײַ געשטאַלטן.

ווערט א געלעכטער, און די אלטע צעטרייסלט זיך מיט איר קאָפּ אין טשעפּטשיקל נאָך שטאַרקער, — און דער ייד וויל אלץ ניט שטיל ווערן.

— מיט קיין כויזעקלעך, בירגער, קומט מען אין אזעלכע זאכן ניט אָפּ, — קוויטשעט ער, — צו וואָס דערצאָרנט מען דאָס פאָלק? דאָס פאָלק גלייבט און איך גלייב אויך. א נאַפּקעמינע — יעדער איינער גלייבט אף זײַן אויפן, — א כילעל־האַשעם!

מאַמעש א מעשוגענער ייד!

גיב איך מיר א טראַכט: ניטאָ קיין שום געטער — מע זעט זיי ניט, — אָבער דעם ייד דאַרף מען אָנלערנען. רייד איך זיך צונויף מיט ליאָוועקען, און יענער קריכט ארויף פון דער צווייטער זײַט פאַרקאַן און לאָזט אראָפּ אפן יידנס קאָפּ א ציגל. ווערט א טומל, און עס קומט די גיכע הילף, און מילטאָנעס אף פערד קומען צו רײַטן, און עס טוט זיך — טעאַטער! שאַ, אָט גייט ער! ער איז אויך געווען דערבײַ.

צו אונדזער באַנק האָט זיך גערוקט א גאַלעכל. ער איז געווען שרעק־

לעך אָפּגעלאָזן. און אין אויסזען האָט ער געהאַט זייער א ניוזועד׳קן. ער האָט א באַסאָווען ברום געטאָן:

— יודקע! דאָס וואָסער איז וואָרעם?

— אן אנטיק, פּאָטערל. א מעכײַע! פּונקט צו דער מאָס! טויוול זיך, פּאָטערל, טויוול זיך, — מע דאַרף באַלד נאָך צײַטונגען לויפן.

— ווער איז ער?

— פון מײַן קאָמונע.

יודקע האָט א פּליק געטאָן מיט די אייגלעך ארויף:

— ס׳איז געשטאַנען א קליין קלויסטערל. האָב איך דאָרט מיט מײַן קאָמונע דירע געהאַט. געצאָלט אים צען קאָפּעקעס א נאַכט מיט אָקרעפּ. האָט מען דאָס קלויסטערל אַראָפּגענומען, און ער איז געבליבן אין מיטן גאַס, אונטערן הימל. האָט ער געוואָלט נעדאָוועס בעטן, זאָג איך אים: — וואַרף, פּאָטערל, די ניוזועדיקע מעלאָכע — קיין נעדאָוועס גיט שוין איצט קיינער ניט — ביפּראַט נאָך א גאַלעך. קום בעסער צוזאַמען זוכן א קעלער פאַר דער גאַנצער קאָמונע, און דו וועסט זיך שטעלן אפן ראָג צײַטונגען פאַרקויפן, ווײַל ראָטשילד איז געוואָרן א מיליאָנער פון צײַ־טונגען. און דרוקפעלער איז געוואָרן א מיליאַרדער פון צײַטונגען, און דרייפוסן האָבן די צײַטונגען פונעם מאַלאַכאַמאָוועסעס הענט ארויס־געשלעפּט, און נאַפּעליאָן האָט אַלע זײַנע מילכאָמעס אין די צײַטונגען אויסגעשפּילט, און אַלע העלדן פון דער וועלט האָבן ייִנגלוויַיז מיט צײַ־טונגען געהאַנדלט, און איך, יודקע קאָמונאַרייטשיקל, וואָס קאָן רײַטן אפן ווינט און שווימען אף וויכער, בין ספּעציעל דערוף קיין מאָסקווע געקומען! קום, טאַטעלע, אין מײַן קאָמונע! קיין בורזשויען וועל איך קיינעם ניט לאָזן זײַן, אָבער די וועלט וועלן מיר מיט אונדזערע צײַטונ־גען איבערקערן, ס׳טו זען, טאַטעלע. די ערשטע מענטשן אין דער וועלט וועלן מיר ווערן! מירן די גאַנצע שפּאַנא פון אַלע מויז־לעכער צונויפ־שאַרן צו זיך און פאַר מענטשן מאַכן. דערנאָך, אז מירן שוין זײַן מענטשן, אז מירן זיך אָנבויען אייגענע קאָמבינאַטן, מיט שטיבער, מיט קאָנטאָרן, מיט מאַשינעס, מיט רעדאַקציעס, מיט אווטאָמאָבילן און אעראָפּלאַנען, וועלן מיר עס אַלץ די באָלשעוויקעס אוועקגעבן און זאָגן: נאַט, אָט זעט, וואָס שפּאַנא קאָן!

יודקע דערציילט, אז עס איז אים געגאַנגען אין לעבן קוידעמקאָל אָנ־רײַבן א נאָז דער מאָסקווע און אוועקשטעלן אפן ראָג א גאַלעכל מיט צײַטונגען, דערנאָך וועט עס שוין גיין.

יודקע דערציילט, אז דאָס גאַלעכל האָט אים א קוק געגעבן אין די אויגן און אזוי א זאָג געטאָן:

— דײַן עלטערזיידע איז אויך געווען אזא — יודקע פּאַרעטער. גוט: איך וועל פאַרקויפן די „וועטשאַרקע״.

— איצט שטייט דאָס גאַלעכל אַף טווערסקאַיאַ און פאַרקויפט די „וועטשאַרקע״. מע קויפט בא אים ווייניק. שרײַען קאָן ער ניט, נאָר — נישקאָשע! מיט דער צײַט וועט ער זיך אויסלערנען. מיר האָבן מיט ליאָווקען אָפּגערעדט: שפּעטער א ביסל וועלן מיר אים באַרד־און־פּייעס אָפּשערן און א האַלבן קאַפּטן אָפּשנײַדן — דרײַ פּאָר הויזן קאָן מען פון זײַן האַלבן קאַפּטן מאַכן. ער איז... א צעדרייטער, — האָט יודקע פריי־לעך מיט די אייגלעך א בליק געטאָן, — א מישפּאָכע אזא, זײַן ברודער — אויך. א באַרימטער דאָקטער איז ער, דער ברודער זײַנער, נאָר היילן וויל ער ניט. „איך וועל קיין באָלשעוויקעס ניט היילן!״ — שרײַט ער. איך האָב אים געטראָפן בא לונאַטשאַרסקין. „צו אַנאַטאָלי וואַסיליעוויטשן דאַרף איך״, — זאָגט ער. „צו וואָס?״ — פרעג איך. „צען קאָפּעקעס בא אים נעמען״, — זאָגט ער. ער גייט אום איבער די גאַסן, דער ברודער זײַנער, און אז ער טרעפט איינעם מיט א פּאָרטפעל, גיט ער אים א ריר בא דער פּלייצע און שטעקט אים א פינפטל אַרײַן. „פּריוויעט, — זאָגט ער צו אים, — קאָלעגאַ!״ איך האָב אליין געזען: איינער איז געווען אזוי פאַרטראָגן, אז ער האָט אים געגעבן די האַנט, און אז ער האָט א קוק געטאָן אַף אים, האָט ער דערזען, אז ער איז א מעשוגענער. „וואָס דאַרפסטו?״ — פרעגט ער בא אים. — „צען קאָפּעקעס״.

— נאָר דער איז א פּלאָקן, — האָט יודקע אָפּן גאַלעכס שמאַטעס אַף דער באַנק אָנגעוויזן, — גאַנצענע נעכט שטייט ער אויס אַף די קני און האַלט אין איין פּרעפּלען. וואַסקע האָט אים איינמאָל געוואָלט דעם קאָפּ שפּאַלטן.

— וועלכער איז וואַסקע?

— ער איז דאָ ניטאָ. ער איז אָן פיס, ליגט אין קעלער. ער האָט אויך געהאַנדלט מיט „וועטשאַרקעס״. א טראַמוויַי האָט איםביידע פיס אָפּ־געשניטן. א בעספּריזאָרניק געווען וואַסקע. ניט געווען, ווער עס זאָל זיך פאַר אים אָנעמען. וועגן דעם גיי איך טאַקע צו לונאַטשאַרסקין — ער זאָל זיך פאַר וואַסקען אָנעמען, דער טראַמוויַי זאָל אים צאָלן לימענטן פאַר דער קאָמונע. ער איז דאָך אויך אין דער קאָמונע, און אַלץ טיילן מיר אַף גלײַך. דער גאַלעך אויך. נאָר איך טרעף אים אַלץ ניט, לונאַ־טשאַרסקין, — קיינמאָל אין דער היים ניטאָ. א סאַך איניאָנים האָב איך צו אים, צו לונאַטשאַרסקין... און איצט שאַ און טאַטשקע! ניטאָ קיין צײַט מער פאַר דיר. קום צו גיין צו מיר אַף דער כאַפּאַלאָווקע. טעלעפּאָן דרײַ נולן פיר לעכער. קלינג אָן פרי׳ער צו מײַן סעקרעט וואַסקע קלאָץ, צי איך בין ניט אוועק זאַגראַניצע...

און ער איז אוועקגעלאָפן צום ברעג, צונויפרופן זײַנע כעוורע (מיטן גאַלעך), ווי מע רופט צונויף ארבעטער צום עסן אָדער צו דער ארבעט, און די כעוורע האָט אים געפאָלגט און גלײַך פון טײַך ארויס.

איך האָב געקוקט און געזען: דרײַ קינדער זײַנען געזעסן אף דער הארטער הילצערנער באנק, דרײַ אויסגעדארטע, בלויע קינדער, וואָס האָבן מיט ציטעריקע הענט געזוכט די לעכער אין זייערע שמאטקעלעך, וווהין די פיס ארײַנצושטעקן. לעכער איז געווען א סאך, און עס האָט בא זיי גענומען א היפש ביסל צײַט, ביז זיי האָבן די ריכטיקע לעכער גע־פונען.

זיי זײַנען געזעסן אויסגעזעצט אף דער באנק, ווי אָפגעפליקטע פאר־פראָרענע פייגל, און יודקע האָט זײַנע ברעמען אין דער הייך געצופט.

זיי האָבן מיט פלינקע באָרוועסע טריט זיך אוועקגעטראָגן צו דער דרוקערײַ נאָך צײַטונגען, און דער גאַלעך האָט, נעבעך, ניט געקאָנט לויפן און איז אָפגעשטאנען פון זיי.

2

ווען איך בין געקומען צו יודקען אף כאפּאלאָווקע, האָב איך אים גע־טראָפן א פארנומענעם.

אין קעלער איז געווען האלב־טונקל. פון א ווינקל האָט זיך צו מיר דער אָנפּיסיקער וואסקע ארויסגעקוילערט. ער האָט ארופגעקוקט צו מיר מיט זײַנע גרויע מוטנע אייגלעך, און זײַן צעשויבערטער קאָפּ איז געווען ענלעך אף א שטעכלער, וואָס האָט זײַנע נאָדלען אופגעשטעלט.

וואסקע האָט צו מיר א ווונק געטאָן מיטן לינקן אייגל און א פרעג געטאָן:

— צו ווועמען, אײַער געזונטעלע, צו יודקען?

יודקע איז געווען פארנומען מיט עפּעס א פארשויך, און וואסקע האָט מיך אף א ווײַלע פארהאלטן:

— רייכעכץ פאראן?

מיר האָבן ביידע פארייכערט, און וואסקע האָט זיך אוועקגעקוילערט פון מיר און גענומען זיך יודקעס ארבעט טאָן: מיט קליינע פיצלעך אײַז רײַבן א געלן קאָפּ פון איינעם א מענטשן, וואָס איז אין צווייטן ווינקל געלעגן פארגראָבן אין שמאטעס.

יודקע איז צו מיר צוגעלאָפן, און ווען ער האָט מיך דערקענט, האָט ער זיך א ביסעלע אנטוישט:

— א־א! געקומען? נו, זעץ זיך אף וואָס דו שטייסט, — איך האָב איצט קיין צײַט ניט.

יודקע איז אנטלאָפֿן צום געלן פֿארשוין, וואָס איז אפֿן איינציקן טאָפּ־טשאַן געלעגן, און זיך ווידער געפּאָרעט באַ אים, און איך האָב זיך אנידערגעזעצט „אַף וואָס איך בין געשטאַנען", אופֿגעהויבן מײַנע קני און ארומגענומען זיי מיט די הענט.

איך האָב זיך ארומגעקוקט. א קעלער ווי א קייוועך: שוואַרץ, נאַס, פֿינצטער. דאָס הויכע פֿענצטערל גיט קאַרג שײַן, די צוויי שײַבלעך זײַנען פֿון אויבן ביז אראָפּ פֿארליאַפּעט מיט בלאָטע און מיט שאָטנס פֿון פֿארבײַשפּאַנענדיקע פֿיס. אָט פֿונוואַנען יודקע הייבט אָן בויען זײַנע „קאָמבינאַטן מיט די אווטאָמאָבילן און עראָפּלאַנען...", נאָר יודקע לאָזט לאַנג ניט טראַכטן. ער קומט צו און שמייכלט:

— ביסט טאַקע געקומען צו דער ריכטיקער מינוט, לערער! אָט גייט אויס א מענטש. מעגסט א קוק טאָן.

— ער איז אויך פֿון דײַן קאָמונע?

— ניין, א געלע אוגערקע פֿון סמאָלענסקער מאַרק.

יודקע גיט א וויש אָפּ די הענטלעך זײַנע אָן די הויזן און דערציילט:

— איך גיי זיך אזוי מיט א שטיקל צײַט צוריק פֿון קינאָ, ערשט איך זע — א דראָזשקעלע, און אפֿן דראָזשקעלע א געלער קירבעס שלאָגט זיך מיט א מילטאָן. דער מילטאָן שטייט אפֿן טרעפּל און האַלט דעם געלן פֿאַר ביידע הענט און ליגט מיט זײַן בויך אפֿן געלנס לײַב־און־לעבן. דער געלער רײַסט זיך יעדע ווײַלע באַ אים ארויס און שלאָגט דעם מילטאָן. דער מילטאָן קוקט זיך ארום אין אלע זײַטן, און אז קיין מענטש זעט זיך ניט נאָענט, גיט ער דעם געלן א כאַפּ פֿאַר די הענט און א געשריי: „זיץ, סקאָטינע", און פֿאָרט ווײַטער. איך קוק זיך גוט צו — ערשט איך זע, — דאָס איז דאָך אן אלטער באַקאַנטער, באָריסקע דער געלער פֿון סמאָלענסקער מאַרק! מיט ווײַמפּערלעך האָט ער געהאַנדלט, און א מײַסע איז מיט אים פֿארלאָפֿן. גיב איך א שפּרונג ארויף אפֿן צווייטן טרעפּל פֿון דעם דראָזשקעלע און גיב א געשריי:

— באָריסקע, געלער בענקאַרט, ווו האָסטו זיך אזוי אָנגעזשליאָקעט? א בראַנד אין דײַנע געהירן ארײַן!

און צום מילטאָן זאָג איך:

— אַנו, גיב נאָר א שלעפּ ארויס דעם גאַנצן בוך סאָוועטסקע זאַקאָנעס, ווײַז, ווו שטייט דאָרט געשריבן, אז מע מעג שלאָגן א פֿרײַען שיקערן בירגער?

מאַכט זיך דער מילטאָן טאַמעוואַטע און גיט זיך ווידער פֿון זײַן זײַט א פֿרעג:

— און ווער ביסטו דאָס אזא און אזא פֿריטקער אַף זאָגן ליגנס?

ענטפֿער איך אים:

— דו מוליר מיר ניט קיין ציין און פארקלעפּ מיר ניט דאָס מויל מיט כאלווא... דו האָסט געשלאָגן... איך האָב געזען... און פּראָווועס צו שלאָגן האָסטו ניט.

ווערט ער קנאַפּ ניספּאָעל און וויל מיך פאר א שטיקל קאָלנער א נעם טאָן, גיב איך זיך א גליטש ארויס און גיב אים פריילעך א זאָג:

— שא און טאַטשקא! אָפּגעוויצלט זיך און געגוג, א פארפאלענער שיקורניק איז ער, דער בראטאָק מײַנער! וואָס וועסטו זיך מיט אים דאָ ארומכלאָפּאָטשען און בא א קליאטשע דעם קליאָק פון די ביינער ארויס־ציִען. לאָז מיך, איך וועל אים שוין אהיים ברענגען, ער וועט שוין כאפּן בא מיר, א שיקורניק א מיִן!

גיט דער מילטאָן א קוק אף מיר. דער געלער פארמעסט זיך דערווײַל אף אונדזביידן, און איך ווארף אים פון דעם דראָזשקעלע אראָפּ.

מיילע! האָט דער מילטאָן דאָס פאסיקל זײַנס צורעכט געמאכט, דעם שפּײַער אפן הינטן פארוקט און איז אוועק זײַן וועג. ניטאָ נאָך וועמען צו יאָגן זיך. ער איז אפילע צופרידן, וואָס ער איז פּאָטער געוואָרן פון אים. און איך ברענג דעם געלן צו שלעפּן צו זיך אין קעלער. שלאָפט ער אָפּ בא מיר אין קעלער צוויי מעסלעס, און אף דרײַ מעסלעס ווערט ער פארפאלן, און אין א וואָך ארום קומט ער זיך צו שלעפּן א טויט־שיקערער און צענעריקטער און זאָגט צו מיר: „יודקע־ע, אוי־אוי־אויס! אן ע־ע־עק! כ׳שטארבו!״

צוויי מעסלעס, אז ער וואלגערט זיך אזוי און ברעכט ראק — די גרינע גאל שוין אויסגעבראָכן. לעכאטכילע געמיינט — שיקער, מע דארף אים מיט א פלעשל אָפּמינטערן. געפּרוווט אים א פלעשל צום מויל דערלאנגען, קאָן ער עס אין מויל ניט נעמען — ברעכט און גאָר!

אין אזא מין לאגע ריידן מיט יודקען, אז ס׳איז שוין צײַט פאר אים צו שיידן זיך מיט דער „קאָמונע״, איז געווען קימאט אומעגלעך. יודקע האָט, ווײַזט אויס, שוין קלאָר זיך געכאפּט, וואָס איך פּאדע ארום אים. ער האָט מיר שוין ניט איין מאָל געזאָגט:

— זוך ניט מײַן נעשאָמע, לערער. איך טראָג זי עפּשער גאָרניט מיט זיך. עפּשער האָב איך זי גאָר בא מײַן מאמען אף יענער וועלט באהאלטן? פונוואנען ווייסטו? אז איכ׳ל זיך אָנטראכטן, וועל איך קומען דיר זאָגן שא און טאַטשקא!

אזוי אויך איצט: מיט עפּעס א כוש האָט ער געפּאקט, אז איך וויל שוין ווידער מיט אים וועגן „יענץ״ ריידן, און ער איז מיר פארלאָפן דעם וועג, נאָך איידער איך האָב נאָך דאָס מויל אופגעמאכט.

— קוק מיר ניט אין די אויגן, לערער, — האָט ער צו מיר א זאָג געטאָן, — אָט קוק בעסער אהין.

איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ און געזען, ווי דער מענטש, וואָס איז געווען ענלעך צו א קנויל שמאטעס, האָט זיך שווער אופגעהויבן און גערוקט זיך אף אונדז. זײַן געלער קאָפּ האָט אין האלב־טונקל גע־פלאקערט, און די אויגן זײַנען געווען, ווי צוויי שוואכע פײַערלעך אפן ווינט — אָט־אָט לעשן זיי זיך אויס. דער געלער איז געטראָטן זייער שווער... ער איז אף אונדז געקראָכן, ער האָט אונדז פארדעקט, פאר־שטעלט, געוואָלט אונדז צעטרעטן, צערײַבן, צעמאָלן. ער האָט זיך א הילכיקן פאטש געטאָן אין דער אָפּענער ברוסט און ארויסגעיאָמערט:

— יוד־ד־קע־ע, כ׳פּלא־א־א־אך!

וואסקע האָט ווי א פּילקע אין דער לופטן א טאנץ געטאָן, און איך האָב מײַנע הענט אויסגעצויגן און געוואָלט לאָזן פאלן דעם געלן אהין, אף אוועקטראָגן אים צוריק אפן טאפּטשאַן. נאָר דער געלער איז אף זײַן אָרט אנידערגעפאלן, און יודקע האָט אים רירן ניט געלאָזט:

— זאָל ער ליגן, ער וועט דערגיין אָדער אליין צו זיך קומען. רײַב, רײַב אים די שלייפן! ריר זיך, קלעצל!

יודקע איז ארומגעלאָפן איבערן קעלער.

— הער א מײַסע, הער א מײַסע, — האָט ער גערעדט ווי פון היץ, נערוועז געביסן דאָס קערטל פון פאפּיראָס, געשפּיגן און געשאָלטן זיך, — אוי, א בראָך זיי אין די געהירן ארײַן! א יאט פייגערט דאָ טאקע אוועק! הער א מײַסע, וואָס די מארינעראָשטשע קאָן פון א יאט מאכן!

...א יאט זעצט זיך אנידער אף א דאך פון א צוג און קומט צו רײַטן קיין מאָסקווע. גוט, זעט ער, אז מאָסקווע איז א גרויסע שטאָט און ער איז א געל אוגערקעלע, וואָס קאָן צעפּוילט ווערן פון די רעגנס, וואָס כליופּען שוין דרײַ טעג נאָכאנאנד. קלײַבט ער זיך אריבער אין דער מארינעראָשטשינע ארײַן און געפינט דאָרט א כעוורעמאן, וואָס גיט אים א זעקל אף דער פּלייצע און אן אײַזערן גראָבל־שטעקעלע אין דער האנט: „גיי איבער די הויפן, — זאָגט ער צו אים, — און קלײַבביינער מיט שמאטעס". נאָר קיין ביינער מיט קיין שמאטעס איז איצט ניטאָ. צו פערטל פונט ברויט א טאָג גיט מען, און לעקעך זאָגט מען צו און פון דעם צוזאָגעניש ווערט אזש טרוקן און ביטער אין מויל, ווען די דריבער קיין שמאטעס מיט קיין ביינער אין די מיסטקאסטנס ניט געפינען. נאָר קעץ אף די בוידעמער זײַנען פאראן. קעץ פּלאָדיען זיך שטענדיק אָן א שיר און אָן א ברעג. שלעפּ קעץ. די פעלכלעך וועלן מיר זיך אויסארבעטן און פארבן, אז עס וועלן זיך מעכײַעדיקע קאָטיקלעך באקומען. און אפן פלייש וועט זיך אויך געפינען א באלן.

גוט. שלעפּט ער קעץ.

דערשמעקן מאַרינעראָשטשינער יאַטן, אַז בא צוויי נאַקעטע פּופּקעס האָבן זיך קלינגערס באַוויזן. שיקן זיי אַרײַן צו זיי אַ יאַט מיט אַן אָפּגעקראָכענעם בער מיט אַ צעשאָסענעם פּויק און הייסן זיי נעמען אים אין דעם שוטפעס אַרײַן: עלעהיי וואָס, עס איז שוין אַוועק אַ יאָר און מער, און די פּעלכלעך גייען גוט, נאָר דאָס קאַצנפלייש וויל קיינער ניט קויפן — וועט עס דער בער עסן — און מע וועט גיין מיט אים איבער די הויפן, און מע וועט פּויקן אין פּויק, און מע וועט טאַנצן מיטן בער, און די פּעלכלעך וועט מען זיך ווײַטער פאַרבן, וועט זײַן — אַן עמעסער טרעסט מיט אַ טראַסק!

גוט.

נאָר דער בער איז פאַרמאַשקנט בא איינעם פאַר צען טשערוואָנצעס, דאַרף מען אים אויסקויפן. וויל באַריסקע ניט, אַ קעצנשלעגער וויל ער זײַן, און קיין בערן־טרײַבער — ניט! שלאָגט מען אים ביזן האַלבן טויט אַרײַן, און מע ווערט מושווע פאַר זיבן טשערוואָנצעס און צוויי „טשערוויאַקלעך" אַף סאַמאָהאָן.

גוט.

נאָר באַריסקע האָט דאָ ווידער זײַן מיין דערבײַ: נײַן טשערוואָנצעס גיט ער אויס, אין דער כעוורע פאַרשרײַבט ער זיך, צוויי ציין, וואָס מע האָט אים בעשאַסן געשלעג אויסגעהאַקט, שטעלט ער אַרײַן גאָלדענע אַף אַלעמענס כעזשבן, און סאַמאָהאָן טרינקט ער מיט זיי, און דעם בער קאָרמעט ער אָן מיט געשטויסן גלאָז, „ער וויל ניט זײַן קיין ציגײַנער", — זאָגט ער, — דער טאַטע איז געווען אַ קרעמער אַפן מאַרק און ער וועט אויך דאָס זעלבע זײַן. און עס ווערט אויס בער און אויס מײַסע. ניט מער — די מאַרינעראָשטשינער יאַטן פּאַקן אים און רײַסן בא אים אַרויס די גאָלדענע צייך, וואָס ער האָט זיך געלאָזט אַרײַנשטעלן אַף אַלעמענס כעזשבן, און ער אַנטלויפט אַף סמאָלענסקער מאַרק מיט יאַגעדעס און מיט ווײַמפּערלעך האַנדלען.

— ווי מיינסטו, לערער, עס וועט אים אָפּגיין, צי ניין? — האָט זיך יודקע צו מיר פּלוצלינג געווענדט.

— מע דאַרף רופן אַ דאָקטער.

— מע דאַרף ניט, מע טאָר ניט! — האָט יודקע קימאַט אויסגעשריִען, — מע זוכט אים אַרום, — ער האָט אַ נעקייווע אַ האַנט אויסגעבראָכן. עס וועט אים מיסטאָמע אָפּגיין, דעמלט וועלן מיר זען. עלע ניט — וועט ער כאָטש ניט אַפן מיסט שטאַרבן... אַ לעקעשעוואַטער איז ער געווען, אַ ווילער — געגעבן שטענדיק געלט אַף שאַמאָוועקע, יויפל איך האָב אַליין געוואָלט. דו ווייסט, — האָט זיך יודקע פּלוצלינג צע־

היצט, און די ברעמען האָבן זיך באַ אים פֿלינק אַ הייב געטאָן, — איך וועל אים פֿאַרברענען אין דער קרימעטאָרקע, אויב ער וועט שטאַרבן. אַ ניכפּע אַף די בורזשויעס, זיי אַפּצעלאָכעס! איך וועל קומען אין דער קרימעטאָרקע און זאָגן: „אָט איז געשטאָרבן אַ העלד פֿון דער מאַרינאַ־ראָשטשינע און פֿון סמאָלענסקער מארק, אַן אָסטראָזשניק פֿון אַ שיינעם פּײַנעם „דאָפּר‟, אַ געלע אוגערקע, וואָס איז דערטרונקען געוואָרן אין אַ בוטל בראַנפֿן, אַ קאָרבן פֿון דער בורזשויסקער מאַרינעראָשטשינע. זאָל לעבן די קרימעטאָרקע, וואָס לאָזט זיך ניט וואַלגערן קיין ערלעכע גאַסן־פּראָלעטאַריאַטן און פֿאַרברענט זיי אין אונדזער קרימעטאָרקע. ערע זייער אָנדענק!‟ און מע וועט אים פֿאַרברענען, אָט וועסטו זען!

איך האָב שוין הײַנט געהאַט דאָס צווייטע מאָל די געלעגנהײַט צו באַמערקן, ווי יודקע קומט אין עקסטאַז אַרײַן פֿון זײַנע אייגענע ווערטער. ער ווערט פֿון זיי פֿאָשעט פֿאַרשיקערט, ער פֿאַרעדט זיך און פֿליט אַף זיי, ווי אַף פֿליגל, ער טראָגט זיך הויך און ווײַט, און ס'איז שווער אים אַראָפּצושלאָגן צו זיך און צו דער ערד. איך האָב דעריבער אויסגעוואַרט אַ ווײַלע, און ווען ער האָט אַף מיר אַ קוק געטאָן מיט אַ ביסל ניכטערע אויגן, האָב איך אים געגעבן אַ פּאַפּיראָס און געזאָגט:

— הער אויס, יודקע, אַזוי טאָר מען ניט. אַ מענטש גייט אויס, און דו...

— וואָס זשע טו איך? וואָס זשע טוט מען?

— זײַ אַ ווײַלע. איך קום באַלד צוריק, — האָב איך צו אים געזאָגט און בין אַרויס פֿון קעלער.

איך בין אַוועק צום נאָענטסטן טעלעפֿאָן און אַרויסגערופֿן די גיכע הילף.

ווען דער דאָקטער איז אַרײַן אין קעלער, האָט יודקע זיך אַ וואָרף געטאָן צו מיר:

— וואָס גייט מען טאָן?

ער האָט אַ ווײַלע געקוקט און אויסגעשריִען:

— איך וועל ניט לאָזן! מע דאַרף ניט! מע וועט אים דאָרט צורעכט מאַכן... ער איז שוין דאָרט אייך מאָל געווען, און מע האָט אים געזאָגט: „מער קום ניט. קומסטו — איז קאַפּוט!‟

— שאַ, — האָב איך געזאָגט און אָנגענומען יודקען באַ דער האַנט. — שאַ און שווײַג. איך ווייס, וואָס איך טו.

— לערער, — האָט ער זיך באַ מיר געבעטן מיט טרערן אין די אויגן, — לערער, איך האָב מוירע, מע וועט אים...

— שטילער, — האָב איך צו אים געזאָגט און זיך דערפֿרייט: טרערן באַ אַזאַ קינד — דאָס איז שוין גאָר אַן אַנדער זאַך. און וועלכע טרערן!

ווען די גיכע הילף איז מיטן געלן אוועקגעפאָרן, האָב איך זיך ווידער געזעצט „אף וואָס איך בין געשטאַנען״, אלײן פאַרייכערט, יודקען מעכאַ־בעד געווען און געזאָגט:

— אצינד דערצייל מיר די מײַסע מיט דער נעקייווע, וויאַזוי ער האָט איר א האַנט אויסגעבראָכן.

נאָר יודקע האָט געקוקט אף מיר מיט געבעט:

— ווּהין האָט מען אים אוועקגעפירט? שאַ, דו ווייסט וואָס, מירןביידע גיין צו אים צוגאַסט אין שפּיטאָל.

— איך האָב גאָר אנדערש ניט געטראַכט.

— אן עמעס? — האָט ער דערפרייט געפרעגט. — איך גלייב דיר! — האָט ער זיך אלײן געענטפערט.

— דאָס איז גוט, — האָב איך געזאָגט, — וואָס דו גלייבסט מיר. אזוי איז מיר גרינגער מיט דיר צו ריידן, ווען דו גלייבסט מיר. איז וואָס זשע איז געווען מיט דער נעקייווע?

— א... יאָ, יאָ... מיט דער נעקייווע...

נאָר פּלוצלינג איז ער אונטערגעשפּרונגען, א פּאַטש געטאָן מיט די הענט זיך אין די קני, אויסגעבויגן דעם רוקן, זיך צוגעזעצט אף די שפּיץ פּיס, ווי ער וואָלט זיך געקליבן ערגעץ לויפן, און אויסגעשריִען מיט א געמיש פון צאַר און אנציקונג:

— אוי! א פּלאַקער זיי אין די ביינער אַרײַן! דאָס האָבן זיי דאָך אים די לעבערלעך אונטערגעהאַקט!

— ווער?

— זיי... די מארינעראָשטשינער בורזשואזן מיט די נאַכאַלנע צורעס! אוי, א בראַנד זיי אין די געהירן אַרײַן! דאָס האָבן זיי דאָך א יאַט געַ־טשאַטעוועט און די געלע קלעצלעך אונטערגעהאַקט! אָט ווי מע פירט א מילכאָמע! אײַ־אײַ־אײַ! דו הער, וואָס סע טוט זיך דאָ אַלץ!

געווען אין מארינעראָשטשינע א באַנדע, וואָס האָט געהאַנדלט מיט קעצענע פּעלכלעך און פאַלשע טשערוואָנצעס. איצט זײַנען זיי לײַטישע פאַרשוינען אין אויסגעפוצע קאָסטיומען מיט גאָלדענע ציין אין די מײַ־לער און טרינקען אַלע טאָג קאַווע מיט פּוטער־געבעקס. האָבן זיי גע־מאַכט שוטפעס מיט פּיזשאָנטשיקלעך, וואָס האַנדלען מיט בודיאָניס און וואָראָשילאָווס פּאָרטרעטלעך אף בראָשקעלעך און פאָרן ארום אין די צוגן — ווער עס פאַרקויפט פּאָרטרעטן אף בראָשקעלעך, און ווער עס שפּילט אף הארמאָשקעלעך און הייסט דעם פּאָפּוגײַ ארויסציִען א קווי־טעלע און טרעפן פינקטלעך יענעמס מאזל, וואָס ער האָט שוין געהאַט, וואָס ער האָט און וואָסערע שווארציאָרן ער וועט נאָך אַלץ האָבן. א טרעסטעלע טראַסקעט, אז ס׳גייט א רויך אָן א קוימען. די ווײַבער פאַרבן

זיך די ליפעלעך, טראָגן בריליאַנטן מיט גאָלד, מיט זײַדענע מײַטקעס אַף די אויסגעריבענע הינטנס און דרייען זיך אפן קנאפל, ווי זיי וואָלטן גאָר קיינמאָל אַף צוועטנאָי בולוואר ניט געשטאַנען.

גוט.

האָט אָבער די געלע אוגערקע דעמלט געהאַט שוין אָנגעקליבן אַוואָדע דרײַ הונדערט טשערוואָנצעס פון די קעצענע פעלכלעך און פון אַנדערע געשעפטן און וויל שוין מער ניט ווײַנען אין דער מאַרינעראָשטשינע. „מיר כיזשינאַם — וואַינא דוואָרצאַם, קוש מיך אין לאַמצעדריצאַם, זאָגט ער, — אַדיו, מאַרינעראָשטשינע!.. איך וועל מיר קריגן אַ דירעלע אַף טווערסקאָי בולוואר און אַ ווײַבעלע אַ הונגעריק נעשאָמעלע פון די גע־וועזענע פריצטעלעך, אַז זי זאָל מיר זײַן מיט אַ פריש פּענעמל און מיט אַלטע „פּאָניאַטיעס“, אַז איך זאָל ניט דאַרפן האַלטן קיין שפּאַקטיוו אַפן אויג, ווי אַ זייגערמאַכער, און זאָל ניט האָבן קיין איבעריקע שכיינים אין בעט“.

וויל די באַנדע אים ניט לאָזן: וואָס הייסט, עס וועט אַוועק אַ יאַט מיט אַ קאַפּיטאַל פון דער מאַרינעראָשטשינע, גלאַט אַזוי, אינמיטן מיט־וואָך? — דאָ אָנגעקליבן — דאָ פאַרקרענק עס!

גוט.

וואַרט ער צו אַ ווײַלע, דאָס געלע שמייגערל, ביז די מאַרינעראָשטשינע וועט זיך אײַנשטילן, מע וועט פאַרגעסן אָן אים, און אַליין הייבט ער אָן דערווײַל האַנדלען אַף סמאָלענסקער מאַרק מיט יאַגעדעס און מיט ווײַמ־פּערלעך.

גוט.

האַנדלט ער מיט אַ שוטעף אַ פּויערוקל, און אַליין וווינט ער נאָך אין דער מאַרינעראָשטשינע און ווערט צעשטאָפּט אין דער ברייט פון טשערוואָנצעס.

גוט.

זײַנען אָבער די מאַרינעראָשטשינער יאַטן אויך ניט פון זאַמד גע־קנאָטן און שיקן צו אים צו איינמאָל אין אַ זונטיק, ווען ער זיצט אָן אויסגעפוצטער אין אַ סעדעלע, אַ נעקייוועלע מיט אַ פראַנצויזיש לאָשן אונטער דער נאָז.

זאָגט דאָס נעקייוועלע צו אים: „באָן זשור, קאַוואַלער, קאָנט איר ניט אַזוי ליב זײַן און זאָגן מיר, וויפל האַלט איצט דער זייגער?“ „זשור באָן, מאַ דעזעלע, — ענטפערט ער איר אויך אַף פראַנצויזיש, — איך קאָן דאַפקע גאַנץ פּינקטלעך זאָגן, וויפל דער זייגער האַלט איצט, — איך קאָן אַפילע זאָגן, וויפל עס האַלט איצטער צוויי זייגערס — אַ

גאָלדענער מיט א זילבערנעם. נאָר עס איז גאַנץ ניט דעליקאַט פון אײַער זײַט אָפּצורײדן באַגעגענישן מיט אַנדערע קאַוואַלערן און קומען צו מיר פרעגן, וויפל דער זייגער האַלט". און ער שלעפּט אַרויס צוויי זייגערס פון די טאַשן און האַלט זיי מיט די קאָפּערטעס אַרויף.

ווערט דאָס נעקייוועלע קלוימערשט רויט און פאַרענטפערט זיך: „ניין, מײַן הויכגעשעצטער קאַוואַלער, מיט קיינע אַנדערע קאַוואַלערן מאַכן מיר קיינמאָל קיין סווידאַניעס ניט, — אַף מײַן באָבעשע וואַרט איך, זי האָט שוין לאַנג באַדאַרפט פון קלויסטער קומען און איז נאָך אַלץ ניטאָ".

גוט.

בעט ער זי זיצן. זעצט זי זיך אַף א האַלבן שפּאַן פון אים. און עס געפעלט איר זייער דאָס, וואָס ער איז ניט ווי אַנדערע און זיצט זיך אַליין אין א סעדל אין א פרײַער שאָ, ניט קיין שיקערער, און „נאַסלאַזשדאַיעט" זיך מיט דער „פּריראָדע" און הערט ראַדיאָ־מוזיק. געפעלט דאָס אים אויך, געפעלן זיי זיך ביידע.

גוט.

ווערט אָבער דערווײַל נאַכט, אָן דער באָבעשע פאַרגעסן זיי ביידע, און זי בעט אים, ער זאָל זי אָפּפירן אַהיים, ווײַל זי וווינט אין אַזא געגנט — מאַרינעראָשטשינע, ווו שיקורים טרעפן זיך אַף יעדן טראָט. פירט ער זי אָפּ. וווינט זי אין א צימערל נישקאָשע. נאָר מוזיק, — זאָגט זי, — פעלט איר. זי שפּילט פּיאַנע. און די פּאָרטעפּיאַנע האָבן בא איר די באָלשעוויקעס צוגענומען נאָך אין דער ערשטער רעקוויזיציע. אַהין־אַהער — זי בעט אים נאָכאַמאָל קומען, און ער קומט דאַפקע ניט, שמעקט אויס אַרום און אַרום און גייט אַוועק און קויפט א פּיאַנע און שיקט איר אַרײַן, און ערשט דערנאָך קומט ער צו איר צו גיין, ווי צו זיך אַהיים, און זי נעמט אים אַרום מיט ביידע נאַקעטע הענטלעך.

גוט.

פרעגלט זיך דער יאַט אין נאַכעס, און די מאַרינעראָשטשינער יאַטלעך האָבן אויך האַנאָע. שפּילט זי אים פּיאַנע און ציט אַרויס בא אים די גאַנצע נעשאָמע מיט די טשערוואָנטשיקלעך צוזאַמען. קאָן ער מער ניט אויסהאַלטן און קומט איינמאָל אין אָוונט צו לויפן צו איר און פאַלט פאַר איר אַף די קני: „איך האָב דיך ליב! איך גיי אויס נאָך דיר! לאָמיר גיין אין זאַגס!"

הייבט זי אים אויף פון דיל און נעמט אים אַרום. „אָ, מײַן קאַוואַלער, איך כאַלעש נאָך דיר! מאָרגן גייען מיר אין זאַגס!"

גוט.

דארף מען מאָרגן גייך אין זאגס.

נאָר אַז מארינעראָשטשינער יאַטן לייגן אוועק אַ לאַפּע — איז קאַפּוט! אַנטלויפט די געלע אוגערקע אַף מאָרגן גאַנצפרי אַף סמאָלענסקער מאַרק זאָגן דעם שוטעף דעם פּויערוק, אַז היינט וועט ער באַ די יאַגעדעס ניט קאָנען שטיין — ער האָט כאַסענע! קומט דערווייל צו זיין שטעל אַן אַל־טינקער אין ברילן מיט אַ קוישל אַף דער האַנט — ער דאַרף צוויי קוישן ווײַמפּערלעך, אַ זון מאַכט ער כאַסענע. „וויפל קאָסט עס?״ „אַ טשער־וואָניעץ?״ „טײַער״. דרייט ער זיך אַוועק און קומט אין אַ ווײַלע אַרום צוריק: „אומעטום די זעלבע פּרײַז, נאָר דײַנע ווײַמפּערלעך זײַנען פולע און גרויסע, נעם איך שוין בעסער באַ דיר״.

באַצאָלט ער דעם טשערוואָניעץ און גייט זיך אַוועק צו זײַן זון אַף דער כאַסענע.

קומט אין אַ ווײַלע אַרום אַ צווייטער פאַרשוין אַ דרײַ טשערוואָנ־טשיקעס צעבײַטן. איז די געלע אוגערקע מאָלע סימכע פון דער כאַסענע, וואָס ער וועט הײַנט כאַסענעווען, פון דעם, וואָס עס הייבט אים טאַקע אָן גייך, — ער ווערט שוין אַ הורטאָוניק — בײַט ער די דרײַ טשערוואָנ־צעס. ווײַזט זיך אַרויס, אַז איין טשערוואָניעצל צווישן זיי איז אַ פאַלשער. קלײַבט זיך צונויף אַ געזעמל מענטשעלעך, וואָס נעמען זיך אָן פאַרן סמאָלענסקער מאַרק און קלאָמפּערשט פאַר דער ראַטנמאַכט, לעמײַ מע פאַרשפּרייט פאַלשע טשערוואָנצעס. און מע באַפאַלט די געלע אוגערקע און מע שלאָגט אים ביז אין דרײַ פּערטל טויט אַרײַן, אַז עס קומט אָזש די גיכע הילף און מע פירט אים אַוועק אין שפּיטאָל אַרײַן.

אָט וויאַזוי מע זעצט זיך אָן אַף אַ יאַט!

יודקע איז געווען אויסער זיך פון אויפרעגונג. ער איז אַרומגעלאָפן איבערן קעלער, געפּאַטשט זיך איבער די קני, געשפּיגן, געוואָרפן מיטן קעפל און צו זיך ניט געקאָנט קומען.

— וואָס זשע איז געוואָרן דער סאָף מיט דער פּיאַנע? — האָב איך געפרעגט.

— וואַרט אויס... קומט ער צוריק פון שפּיטאָל און באַשליסט: ניט קיין גלאַטע מײַסע. וואָס זשע דען? וועט ער זי טרעפן אַפן אַלטן אָרט מיט דער פּיאַנע, מיט די בעבעכעס, מיטן גאָלד, מיטן זילבער, מיטן זײַדנס, וואָס ער האָט איר אָנגעקויפט, — איז עס סטאַם אַ מיִעסע מײַסע, און זי איז דאָ גאָרנישט ניט שולדיק. עלע וואָס, זי וועט ניט זײַן, — וועט ער זי פון אונטער דער ערד פאַקן און דערשטיקן.

גוט.

טרעפט ער זי אָבער אַפן אַלטן אָרט, און זי צעוויינט זיך אָזש פון

סימכע, נאָר פּאַרנאַכט קומט צו גיין צו איר עפּעס א פּיזשאַנטשיקל. ווער איז ער? א שוועסטערקינד.

גוט.

טרינקט מען קאַווע מיט פּוטער־געבעקס, און אַז מע דאַרף גיין שלאָפן, שיקט זי אים צו דער באָבען אין דער פינצטערער קאַמער אַרײַן. ניט פאַרשריבן אין זאַגס — קאָן זי מיט אים ניט שלאָפן אין איין צימער, ניט ווי די הײַנטיקע קאָהאָלשע איז זי.

גוט.

כאַפּט זיך אָבער דאָס שוועסטערקינד, אַז אויב ער וויל דאַפּקע אין איין צימער מיט איר שלאָפן און טאַקע הײַנט — איז אין וואָס גייט עס דאָ? אָט ברענגט ער ביר מיט בראַנפן, מע וועט אויפוועקן די אַלטע און מע וועט גלײַך פּראַווען די כאַסענע.

גוט.

לויפט ער אַראָפּ, דאָס שוועסטערקינד, און ברענגט ביר מיט בראַנפן. און מע וועקט אויף די אַלטע, און מע שיקערט אים אָן, און ער ווערט אַנשלאָפן לעבן דער קאַנאַפּע. און דאָס שוועסטערקינד איז אויך דאָ — אַף דער קאַנאַפּע. כאַפּט ער זיך אויף און דרייט אויס א האַנט דער נעקיי־ וועלע. צענעריקט אים דאָס שוועסטערקינד ביז צום גאַנצן טויט, פירט אים אָפּ אַף א דראָזשקעלע אין יענעם סאַמע סעדל, ווו ער האָט זיך דאָס ערשטע מאָל מיט דער מאַדעזעלע באַגעגנט, רוקט אים אַרײַן א פלאַש בראַנפן אין איין טאַש אַרײַן און א שטיק קאָלבאַס אין דער צווייטער, גיט אים א גוטן שטורך מיטן פוס אין א זײַט אַרײַן און ווערט ניט.

גוט.

שלאָפט דאָרטן אַפּ דאָס גאָלע אוגערקעלע אַוואַדע דרײַ מעסלעס. און אַז ער כאַפּט זיך אויף, קומט צו זיך און דערזעט, ווי מע האָט אים פײַן דאָ כאַסענע געמאַכט, קריכט ער אַרויס פון סעדל און וויל לויפן אין דער מיליציע, דערטאַפּט ער באַ זיך אין די טאַשן די פלאַש און דעם קאָלבאַס, זשליאָקעט ער זיך אָן און בלײַבט ליגן איינער אַליין אַפן גרויסן ברוקירטן פּלאַץ, און דער טראַמוויַ־זייגער הענגט איבער זײַן קאָפּ.

גוט.

איז שוין איצט אויס באָריסקע דער געלער, אויס טשערוואָנצעס, אויס פריצטעלע מיט פּיאַנע, אויס זײַדענע זאָקן און אויס לעבן. ער זשליאָקעט עמערס בראַנפן און סע נעמט אים ניט, ביז א מיליציאָנער נעמט אים און פירט אים אַף דעם דראָזשקעלע...

גוט.

8–3153

יודקע האָט זיך געקליבן נאָך עפּעס דערציילן, נאָר אַף די טרעפּ האָט זיך דאָס גאַלעכל באַוויזן. יודקע איז צו אים צוגעלאָפן:

— פּאָטערל, דעם געלן האָט מען אוועקגעפּירט... לויף, גיב אַ קוק, וואָס ער מאַכט... שאַ, וואַרט, אָט גיי איך אויך מיט דיר! גיי, גיי! — האָט ער מיך קימאַט ווי געשטופּט פון קעלער אַרויס. — איצט האָב איך שוין צו דיר גאָר קיין ציַיט ניט. דו'סט קומען מאָרגן, איבערמאָרגן, אין אַ וואָך אַרום. ווען דו'סט ווילן, וועסטו קומען. איצט שאַ און טאַטשקאַ! גיי! גיב אַ פּאַפּיראָס און גיי!

איך האָב אַ קוק געטאָן אַף יודקען מיט אַן אָפענעם און בייזן פאַר־וווּרף אין בליק. ער האָט עס גלייַך באַנומען. ער האָט אַ גלאַנץ געטאָן מיט זיַינע וויַיסע ציינדלעך און אַ זאָג געטאָן אַזוי, ווי ער וואָלט מיך גע־טרייסט:

— שאַ, ווייסטו וואָס, לערער, איך וועל אַליין צו דיר קומען. מאָרגן קום איך צו דיר. אָפּגערעדט און שאַ!

אַף מאָרגן גאַנצפרי איז ער ווירקלעך געקומען צו מיר. ער איז געווען שטאַרק דערשלאָגן און נאָכגיביק. דער געלער איז געשטאָרבן נאָך אין וועג, אין דער קאַרעטע פון דער גיכער הילף. דאָס האָט אים אַזוי דער־דריקט, אַז ער האָט געטאָן אַלץ, וואָס איך האָב אים געהייסן. איך האָב אים געהייסן זעצן זיך צום טיש — האָט ער זיך געזעצט. איך האָב אים געהייסן עסן — האָט ער געגעסן. דערנאָך זיַינען מיר צוזאַמען צום טיַיך אַוועק. דערנאָך אין פּאַרק. דערנאָך ווידער צום טיַיך. באַם טיַיך האָבן מיר גערעדט דריַי שאָ נאָכאַנאַנד. דאָס הייסט גערעדט האָב איך, יודקע האָט געשוויגן. מיר האָט זיך געדוכט, אַז יודקע שוויַיגט דערפאַר, וויַיל ער איז מאַסקים מיט מיר, אַז לעבן אַזוי, ווי דער געלער האָט געלעבט — טויג ניט, און לעבן אַזוי, ווי ער אַליין, יודקע, לעבט — טויג אויך ניט, און אַז לעבן אַזוי, ווי איך, לעמאַשל, לעב — מיט אַן איי־גענער דירע, מיט אַ יאַגד־ביקס און מיט ווענטקעס צו כאַפּן פיש, און מיט ביכער, און מיט בילעטן אין טעאַטער — טויג יאָ. און אַז ער, יודקע, קאָן עס אויך דערגרייכן, אויב ער וויל נאָר. נאָר עפּשער געפעלט אים בעסער זיַין איצטערדיק לעבן, — ווען ער איז קיינער ניט און קיינעמס ניט — איז ביטע שיין, יעדער מענטש איז פריַי אויסצוקליַיבן, וואָס אים געפעלט.

יודקע האָט געשוויגן. אָפּגערעדט האָבן מיר זיך פונדעסטוועגן, אַז אין אַלע פאַלן בליַיבט באַ אונדז איינס — מיר זיַינען כאַוועריר, און ניט שפּעטער ווי אין דריַי טעג אַרום קומט ער ווידער צו מיר צוגאַסט. דאָס האָט מיר יודקע הייס צוגעזאָגט, און דערויף האָבן מיר זיך גע־שיידט, דריקנדיק זיך די הענט.

3

און יודקע האָט מיך אָפּגענאַרט. עס איז אַוועק אַ וואָך און צוויי און דרײַ, און מײַן יודקע האָט זיך ניט געוויזן. איך האָב געהאַלטן וואָרט און געמאַכט זיך האַרץ און צו יודקען ניט געגאַנגען. נאָר איינמאָל אַרײַנגעלאָזט יודקען צו זיך אין האַרצן פֿאַר אַ כאַוער, האָב איך שוין אָן אים ניט געקאָנט זײַן. איך האָב געמוזט וויסן: ווו ער איז און וואָס איז מיט אים, און פֿאַרוואָס קומט ער ניט; און איך בין אַוועק צו אים אין קעלער און דאָרט מער קיינעם ניט געפֿונען. מיסט האָט זיך געוואַלגערט, אָבער דער לעבעדיקער אָטעם איז פֿון דאָרט פֿאַרשוווּנדן געוואָרן.

איך האָב זיך אַ וואָרף געטאָן צום גאַלעכל אויף דער טווערסקאַיאַ. אַהאַ, ער שטייט. ער ברומט אויף זײַן באַסל.

— וועטשאָרקאַ... מאָסקווואַ... וועטשאָרקאַ... מאָסקווואַ...

— ווו איז יודקע, פּאַטערל?

דאָס גאַלעכל האָט אַ קוק געטאָן אויף מיר און גאָרניט געענטפֿערט.

איך האָב זיך נעענטער צוגעקוקט צום גאַלעכל און שיִער ניט אויסגעשריִען: דאָס זײַנען שוין געווען ניט מער ווי נעבעכדיקע רעשטלעך פֿון אַ גאַלעכל, — די פּאָלעס אָפּגעריסן, דאָס בערדל אויסגעפּליקט, די קולדעס אָפּגעשאָרן, אָבער ניט גלײַך — איין פּייע לענגער, די צווייטע — קירצער, דאָס גאַנצע פּאָנעם צעבײַלט און צעקראַצט ווי מיט נעגל. מיר האָט זיך געדוכט, אַז ער שעלט זיך אין דער מאַמען אַרײַן. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעדרייט און איז אַוועק.

„אַהאַ, אַ פּאָגראָם געווען אין דער „קאָמונע“ — האָב איך זיך געכאַפּט און בין אַוועק צום טײַך. אָבער קיינעם האָב איך דאָרט ניט געפֿונען. דער ברעג איז שוין געווען פּוסט — דער האַרבסט האָט זיך אָנגערוקט.

מײַן אָרלויב האָט זיך געענדיקט. איך האָב ווידער אַרופֿגעצויגן אויף זיך מײַן מונדיר און בין אַוועק אויף דער אַרבעט. און דאָ, אין איינעם אַ סאָף טאָג איז פּלוצלינג אַרײַן צו מיר דער קאָמענדאַנט מיט עפּעס איינעם אַ יאַטל.

— וואָס האָט פּאַסירט? — האָב איך געפֿרעגט און אַפֿילו די אויגן ניט אויפֿגעהויבן פֿון פּאַפּיר. נאָכן אָרלויב ביסטו שטענדיק באַלייגט מיט אַרבעט.

— גיט אַ קוק, — האָט דער קאָמענדאַנט בייז געזאָגט.

איך האָב אויפֿגעהויבן די אויגן.

— יודקע?!

יודקע איז געווען פאַרכידעשט ניט ווייניקער פון מיר. זײַן „לערער" איז געווען אָנגעטאָן אין מיליציייִשע קליידער. מיר האָט זיך אָבער אויס־געדוכט, אַז ער האָט פונדעסטוועגן דאָס וואָרט „לערער" ארויסגעשעפּ־טשעט.

— יודקע! — האָב איך נאָכאַמאָל אויסגעשריִען און אופגעשפּרונגען פון אָרט.

איך האָב אים קימאַט ניט דערקענט. די אייגלעך זײַנען געווען פאַר־לאָפן — בלויע בײַלן ארום און ארום. דער קאָפּ איז געווען פאַרבונדן מיט א שמאַטע, די הענטלעך — שוואַרץ, פול מיט פאַרטריקנטע און אייטערדיקע ווונדן. ווען איך האָב אים א רוף געטאָן נעענטער צו זיך, האָט ער מיט גרויס מי קוים א טראָט געשטעלט, א הינקענדיקן — דער לינקער פוס האָט זיך אים נאָכגעשלעפּט, ווי אַן אונטערגעהאַקטער.

— יודקע, וואָס איז מיט דיר?

— זייער א מאָדנער יאַט, — האָט דער קאָמענדאַנט דאָס מאָל שוין ווייכער ארויסגערעדט: ער האָט באַמערקט אונדזער באַקאַנטשאַפט און נאָענטקײַט. — מיר האָבן אים קוים פון זייערע הענט ארויסגעשלעפּט, האָט ער זיך ערשט מיט אונדז גענומען שלאָגן, יענע פאַרטיידיקן, נו, זײַנען יענע דערווײַל זיך צעלאָפן. אים האָבן מיר אָט געבראַכט...

— וואָ־אָס?!

יודקע האָט זיך פּלוצלינג א וואָרף געטאָן אַפן דיל, אוועקגעשאַרט זיך אין א ווינקל, ווי אַן פיס, און זיך צעוויינט און זיך גענומען האַקן מיטן קאָפּ אין דיל.

איך האָב א ווונק געטאָן, און דער קאָמענדאַנט איז ארויס.

איך בין צוגעשפּרונגען צו יודקען, א כאַפּ געטאָן אים אַף די הענט, אוועקגעזעצט באַם טיש מיט א זעץ, שיר דאָס בענקל ניט צעבראָכן.

— זיץ! — האָב איך אויסגעשריִען. — צעסמאַרקעט זיך, מאַנספּאַר־שוין!

— לערער! — האָט יודקע אויסגעשריִען אין טרערן. — לערער, דו ווייסט, וואָס זיי האָבן מיט מיר אָפּגעטאָן?..

— זיץ! נאַ! טרינק! עס! רייכער! דו וועסט שפּעטער דערציילן!

און איך האָב זיך ווידער גענומען צו דער ארבעט.

איך האָב געאַרבעט לאַנג. א שאָ צוויי. יודקע איז מיר געזעסן באַ דער זײַט. פריִער האָט ער אַפן קאָל געכליפּעט, דערנאָך אין זיך, דער־נאָך האָט ער אינגאַנצן אופגעהערט און א ביסל זיך ארומגעווישט. דער־נאָך האָט ער פאַררייכערט. ער האָט אַלץ געוואַרט, איך זאָל זיך מיט אים פאַרנעמען. איך האָב ניט געײַלט. איך האָב ניט געקוקט אַף אים. איך האָב דאָס אַלץ געזען ווי אין עפּעס א פּעריסקאָפּ — פון דער זײַט. יודקע

איז געווען אויסער זיך פון כידעש. ער האָט שוין דעם דריטן פּאַפּיראָס גערייכערט, און איך האָב נאָך אַלץ מײַן ארבעט געטאָן. ווען ער האָט אויסגערייכערט דעם פערטן פּאַפּיראָס, האָט ער ניט אויסגעהאַלטן און א ריר געטאָן מיך באַם אַרבל.

איך האָב זיך אופגעהויבן און אוועקגעשפּאַנט איבערן צימער.

דאָס, וואָס יודקע האָט מיר דערציילט, איז געווען זייער געוויינלעך.

די קאָמונע זײַנע איז צעפאַלן געוואָרן אַף פיצלעך. דאָס גאַלעכל האָט זיך אויסגעלערנט שרײַען „וועטשאַרקאַ־מאָסקווא״ און מער ניט געוואָלט זיך קענען מיט זיי. וואַסקע דער אַנפיסיקער האָט זיך אויסגע־לערנט טרינקען און זיך גענומען מיט בראַנפן האַנדלען אַלע נאַכט. באָ־ריסקע מיט ליאָווקען האָבן אים געהאָלפן דערין — געשלעפּט די פלע־שער אַרײַן און אַרויס. זיי האָבן פּלוצלינג גענומען כויזעק מאַכן פון אים מיט זײַן קאָמונע, מיט זײַנע אווטאָמאָבילן, רעדאַקציעס און אַראָפּ־לאַנען. ער האָט געמוזט פון זיי אַנטלויפן. הינטער דער שטאָט האָט ער דערזען א נײַע וועלט. זייער א סאַך טשיקאַווע פאַבריקן. ער האָט זיך דאָרט אַרײַנגעגאַנוועט אין איינער א פאַבריק און אומגעדרייט זיך דאָרט באַ א וואָך צײַט. ס'איז אים געפעלן געוואָרן די ארבעט און נימעס גע־וואָרן זיך אַרומשלעפּן מיט דער קאָמונע. אין איינעם א טאָג האָט ער זיך פון אַלע פאַבריק־קאָרפּוסן אויסגעקליבן איינעם, דעם שענסטן און רײַכסטן, און איז אַרײַן אהין. פון די זעקס ארבעטער, וואָס זײַנען דאָרט באַ די ריזיקע מאַשינעס געשטאַנען, האָט ער זיך אויסגעקליבן דעם סאַמע בעסטן און שענסטן און געשטעלט זיך אים באַ דער זײַט.

— ווער ביסטו? — האָט דער ארבעטער באַ אים געפרעגט.

— קיינער ניט, — האָט אים יודקע געענטפערט.

דער ארבעטער האָט זיך צעלאַכט. ער האָט צוגערופן די איבעריקע ארבעטער.

— אַף איין רעגע, — האָט ער צו זיי א געשריי געטאָן. — א רעטע־ניש פאַראַן. ווער שטייט דאָ לעבן מיר?

— א פאַרוואָרלאָזטער...

— א פאַצאַן...

— א שטיק שפּאַנע...

— עפּשער פון עמעצן אן אונטערגעשיקטער.

— ניין, — זאָגט דער שענסטער ארבעטער, — ניט געטראָפן. אָט הערט: ווער ביסטו? — האָט ער ווידעראַמאָל געפרעגט באַ יודקען.

און ער האָט ווידעראַמאָל געענטפערט:

— קיינער ניט.

— אָט, — האָט דער שענסטער ארבעטער געזאָגט, — געהערט? לעבן מיר שטייט „קיינער ניט". וואָס זשע ווילסטו, „קיינער ניט"?

— זײַן דאָ. ארבעטן עפּעס.

אהין־אהער, עס איז זיי געפּעלן געוואָרן, וואָס ער וויל זײַן דאָ און ארבעטן עפּעס. ער האָט בא זיי אויסגענומען, און מע האָט נאָר באַדאַרפט איינס, אז עמעצער זאָל פאַר אים גאַראַנטירן, אז ער איז „קיינער ניט". ער האָט זיך דערמאָנט אָן לערער. אוועק צו אים. און דאָ, ווײַזט זיך ארויס, האָבן אים שוין זײַנע כעוורע ארומגעזוכט, עלעהיי זיי האָבן זיך זגיוכעט מיט די מארינעראָשטשינער יאַטן, און אז די מארינעראָשטשינער יאַטן האָבן דערשמעקט, אז די געלע אוגערקע איז דאָ בא אים אין קעלער אַף די הענט אויסגעגאַנגען, האָבן זיי זיך גענומען אומזוכן יודקען, אַף אָפּצונעמען בא אים דעם געלנס געלט, עלעהיי זיי איז פּינקטלעך באוווּסט, אז דער געלער האָט פארנייט אין זײַנע שמאַטעס טויזנט טשערוואָנצעס. זיי האָבן אים ניט געגלייבט, אז דעם געלן האָט די „גיכע הילף" צוגענומען, און זיי האָבן אים געמאַכט דרײַ פּערטל טויט און ארויסגעגעבן דער מיליציע אַלס גאַנעוול, עלעהיי בייס זיי האָבן אים געשלאָגן, האָבן זיי אים הינטערווײַלעכס אין דער הויזן־קעשענע ארײַנגערוקט א גאָלדן זייגערל, עלעהיי דאָס איז גאָר קיין גאָלדנס ניט — א מעשׂנס, אָבער ביז־וואָס־ווען — די אויגן האָבן זיי אים דאפּקע געוואָלט אויסשטעכן...

— שא און גענוג! — האָב איך אויסגעשריִען. — דײַנע מײַסעס קריכן מיר שוין פון האלדז. אהין אין זאוואָד ווילסטו?

יודקע האָט א הייב געטאָן זײַנע אויגן, און מיר האָט זיך אויסגעדוכט, אז איך האָב דערזען אין זיי א נײַע, א געזונטע שײַן.

איך האָב זיך ארײַנגעזעצט צוזאמען מיט אים אין מײַן מאשין, און מיר זײַנען אוועקגעפאָרן אַפן זאוואָד.

✽

דאָס אַלץ, וואָס איך האָב אײַך דערציילט ביז איצט, האָט פּאַסירט מיט יאָרן צוריק.

דאָ ניט לאַנג איז אַף איינער א פּארטיי־פארזאמלונג מיר אויסגעקומען ווידעראמאָל זיך טרעפן מיט יודקען. ער האָט אַף אָט דער פארזאמלונג געדאַרפט דערציילן זײַן ביִאָגראַפיע, און איך האָב געדאַרפט באשטעטיקן און רעקאָמענדירן אים אין דער פארטיי. יעדער שריט יודקעס איז מיר באוווּסט געווען. נאָר זען זיך פּערזענלעך איז אונדז ניט

אויסגעקומען גאַנצע פינף יאָר צײַט. איך בין גראָד די לעצטע פינף יאָר געווען אין טורקעסטאַן. איך האָב מיטן קאָפּ באַנומען, אַז מײַן יודקע האָט זיך פאַר דער צײַט געוויס געביטן, געוואָרן מיסטאַמע גאָר אַן אַנדער מענטש, אָבער מיטן אויג האָב איך עס נאָך ניט געזען. איך האָב דעריבער געהאַט די פולע מאָס פרייד, ווען איך האָב מיטאַמאָל דערזען, ווי אויף דער הויכער ליכטיקער טריבונע האָט זיך באַוויזן אַ שטאַלטנער, אפילו אַ שיינער יונגער מענטש, אַ סאַך העכער אין וווּקס, ווי איך האָב עס געהאַט פאַרפּיקסירט בײַ זיך אין זיקאָרן, אַ סאַך רויקער און זיכערער אין זיך, און אין דער זעלבער צײַט — אַ סאַך באַשיי־דענער, אין אַ גוטן שוואַרצן שעוויאָט־קאָסטיום, אין אַ ווײַס פּײַן אויס־בערהעמד מיט אַ טונקל־גרויען זײַדענעם שניפּס, מיט זייער שיטערע, אָבער לאַנגע, ווייכע שוואַרצע האָר אויפן קאָפּ, באַשיידן פאַרקעמט אויף הינטן און מיט אַ קימאַט מיידלש־שעמעוודיקן שמייכל אויף די ליפּן.

— יאָ, — האָט ער אָנגעהויבן מיט אַט דעם שמייכל אויף די ליפּן, — איך בין געווען „קיינער ניט". איך בין געווען יודקע קאָמונאַרייטשיקל...

1933

מוישע גאָלדשטיין

א מאַרש אַף וואָלאָטשײַעווקע

דער זומער איז געווען א רעגנדיקער. גאנצע טעג זײַנען איבער דער טײַגע געהאנגען גרויסע וואָלקנס. פון די רעגנס האָבן זיך די טײַכן אָנגעפילט און אזויפיל אָנגעטרונקען, אז עס האָט איבערגעשפּארט איבער זייערע ברעגן און זיי האָבן פארגאָסן אַלע פעלדער און וועגן. אין אזוינע טעג זײַנען די טײַגע־אײַנוווינער ארומגעגאנגען כמורנע און האָבן ארויסגעקוקט א שיינעם טאָג. און קוים האָט דער רעגן אַף א טאָג אָדער צוויי אָפּגעלאָזט, האָט מען אײַנגעשפּאנט די הענט, און יעדער איינער האָט געארבעט פאר צען.

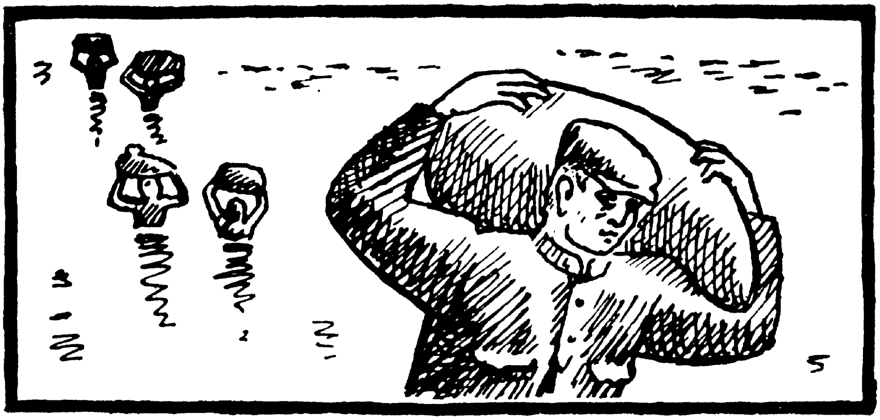

אין איינעם אזא כמורנעם טאָג, ווען דער רעגן האָט זיך פאַרהאַלטן, נאָר איז געהאנגען אָט־אָט אַף אַראָפּצופאַלן, האָבן זיך אין קאָלווירט פאַרשפּרייט קלאַנגען, אַז עס וועט אויספעלן ברויט פאַר די מענטשן און פיטער פאַרן פי. מע האָט אין די טעג שטאַרקער ווי שטענדיק גע־רעדט וועגן דער שלעכטער אָנפירונג פון דער פאַרוואַלטונג, וועגן דעם פאָרזיצער, וואָס איז פאַרנומען מיט „גיגאַנטישע בויונגען" און פאַר־זעט די טאָגטעגלעכע באַזאָרגונג, וועגן דעם, אַז מע האָט שוין לאַנג געדאַרפט איבערפירן די מעל פונעם וואָלאָטשיִעווקער שפּײַכלער, נאָך איידער די רעגנס האָבן זיך אָנגעהויבן...

— כאַוואָער פאָרזיצער, מאָרגן איז ניטאָ וואָס צו לייגן אין קעסל, — איז כאַסיע די קעכן מעכאַבעד מיט אַ גוט־מאָרגן דעם פאָרזיצער, ווען ער באַווײַזט זיך אין קיך. — נאַט, זעט, וואָס ס'איז געבליבן. — און זי באַווײַזט אים אַ האַלב זעקל שוואַרצע מעל.

זי קוקט אים אָן, כאַסיע, איר פאַרפלאַמט פּאָנעם צעגליט זיך מיט אַ זשאַר, און אירע אָנגעשפּיצטע, עסנדיקע אויגן רײַסן פון אים שטי־קער. ער שווײַגט, לייבמאַן, גיט עפּעס אָן אומצופרידענעם ברום אין זיך און טראָגט זיך אַרויס פון קיך. כאַסיע פאַרוואַרפט אירע נאַקעטע הענט אַףביידע זײַטן און גיט אַ פרעג די קיך־אַרבעטערנס: „ווי גע־פעלט ער אײַך, דער באַלעבאָס?" — זי קוקט אים נאָך דורכן פענצטער, ווי ער לויפט אַראָפּ צו די שטאַלן, ווי ער שפּרײַזט פון דער סאָפּקע מיט אַ גיכן, צעטראָגענעם, ניט־זיכערן גאַנג, און אַ געדאַנק גייט איר דורך זייער ניט קיין פריילעכער: „עפּעס אַ צעטראָגענער אַזאַ, וואָס פּלאָנטערט אָן אַ פּלאָנטער".

זי גיט אומצופרידן אַ הייב מיט די אַקסל און גייט אָפּ פון פענצטער.

צוגעקומען צו דער זײַט פון דער סאָפּקע, וואָס פירט צו די שטאַלן, האָט זיך לייבמאַן געגעבן ראַפּטאָם אַ שטעל אָפּ. „נאָך וואָס צו די שטאַלן? — לויפט גיך דורך אַ פראַגע דורך זײַן צעטראָגענעם מויעך. — צי וועלן אים די מענטשן אין די שטאַלן ניט אָפּשפּילן אַזאַ שטיק, ווי כאַסיע האָט אים אָפּגעשפּילט אין קיך?" ער האָט שוין געוואָלט שפּרײַזן אַף צוריק, נאָר עפּעס האָט אים אַ צי געטאָן פאָרויס, צו די פערד: „עפּ־שער וועט מען פאָרט קאָנען שפּאַנען?"

געלאַסן, גאָר ניט ווי זײַן געוווינהייט איז, האָט לייבמאַן אויפגעמאַכט די טיר פון דער פערד־שטאַל און פאָרזיכטיק אַרײַנגעשטעקט אַהין דעם קאָפּ. די פערד, דערפילנדיק אַ מענטשן, האָבן אויסגעדרייט די קעפּ צו דער טיר, און פון זייערע אויגן האָט אַף לייבמאַנען אַ שלאָג געטאָן אַ וועלט מיט אומהיימלעכקייט. ער איז אַרײַן אין שטאַל. די פערד האָבן אים שטום נאָכגעקוקט און געבלאָזן מיט די נאָזלעכער. פאַר

זייערע מאָרדעס זײַנען געהאַנגען לײדיקע קאַסטנס. זיי האָבן שוין פון דאָרטן ווי א שטויבעלע אויסגעלעקט. ער איז ארײַן צווישן די פערד, געטאַפּט זייערע אײַנגעפאַלענע זײַטן און זיך געלאָזט צום ארויסגאַנג. ער האָט עפּעס מאָדנע געקנייטשט מיט די אויגן, געדרייט דאָס היטל אפן קאָפּ און גערעדט צו זיך אליין: „אָט א מײַסע, כאָטש שפּאַן זיך אײַן אליין אין וואָגן".

אפן שוועל האָט ער זיך אָנגעשטויסן אָן מאָטען, דעם קאָניוך, מיט א זאַק אפן פּלייצע. לייבמאַן האָט זיך א כאַפּ געטאָן און האָט זיך צוריקגע־צויגן אין שטאַל ארײַן. און מאָטע, א ביסל א פאַרלוירענער, מיט אויס־געקוילערטע בייזלעכע אויגן, האָט זיך אף הינטערוויילעכס א דריי ארײַן געטאָן צווישן די פערד און אפּגיך אראָפּגעוואָרפן דעם זאַק פון פּלייצע. דערקענט אין מאָטעס צעטראָגנקײַט, אז עפּעס קומט דאָ פאָר ניט גלאַטיקס, האָט לייבמאַן א גיי געטאָן נאָך אים און זיך צעשריִען:

— שטיי, מאָטע! וואָס טוסטו, וואָס האָסטו אין זאַק? — ער האָט אים אָנגעכאַפּט באַם ארבל. מאָטע האָט זיך אָבער א ריס געטאָן מיט א געשריי:

— לאָזט! די פערד! — אופגעהויבן ווידער דעם זאַק, און, שווער עטעמענדיק, האָט ער אײַליק גענומען שיטן צוביסלעך פון זאַק אין די קאַסטנס ארײַן.

די פערד האָבן זיך פריילעך צעהירזשעט, זיי האָבן א יאָג געטאָן די מאָרדעס אין די קאַסטנס ארײַן, און אין שטאַל איז געוואָרן פריילעך.

ווען מאָטע האָט אויסגעליידיקט דעם זאַק און איז ארויס צווישן די פערד־קאַסטנס, האָט ער שוין געטראָפן לייבמאַנען שטיין אינמיטן שטאַל מיטן נאָטיץ־ביכל אין דער האַנט. ער האָט אים א וואָרף געטאָן דעם ליידיקן זאַק פאַר די פיס און אויסגעשריִען:

— נאט! א מאַקע אף זיי, זאָרגן ניט פאַר די פערד! פאַרזען אזא זאַך, ווי די ביראָבידזשאַנער רעגנס! — ער האָט שווער געאָטעמט און מיטן ארבל געווישט דאָס פּאָנעם.

— אָבער ווו האָסטו די מעל גענומען, מאָטע? — פרעגט לייבמאַן, און דאָס קאָל ציטערט באַ אים.

— גענומען... גענומען... א דײַגע אײַך, ווו גענומען... געגאַנוועט, און פאַרטיק! — ער האָט א שפּײַ געטאָן און מיט פאַראַכטונג א קוק געטאָן אף לייבמאַנען.

— אָבער, מאָטע! אזא זאַך?

— וואָסער זאַך?

— די מעל... — עס איז שוין פאר אים אלץ געווען קלאָר. ער האָט שוין איצט גוט געדענקט, אז ווען כאסיע האָט אים אין קיך געוויזן אפן איבערגעבליבענעם האלבן זעקל מעל, איז דאָרט בא דער טיר געשטאנען מאָטע און פארדרייט א מאכאָרקע־ציגאר... ער געדענקט עס איצט גוט. איצט שטייט מאָטע אנטקעגן אים, און צווישן זיי ליגט א ליידיקער זאק...

לייבמאן שטייט ווי געליימט, און דורכן קאָפּ פליִען שרעקלעכע גע־דאנקען: וואָס וועט זיך עס מאָרגן פארטאָג טאָן, כאסיע וועט דערזען, אז די מעל איז ניטאָ... נאָר ער גיט א רוק דאָס היטל אפן קאָפּ און פרעגט מיט א האלב מויל:

— ווי מיינסטו, מאָטע, ווען מע זאָל אזוי א שפּאן טאָן דעם גניאדן מיט דער קארער קליאטשע?

— איז וואָס וואָלט געווען? — מאכט זיך מאָטע טאמעוואטע.

— וואָלטן זיי אריבערגעשלעפּט א פּאָר זעקלעך מעל פון וואָלאָ־טשײַעווקע.

— אין אזא וועג?..

מאָטע שטעלט אָף אים אָן די אויגן, רוקט ארוף דעם דאשעק, ווי ער וואָלט זיך בעסער געוואָלט אײַנקוקן אין לייבמאנס פּאָנעם, און בלײַבט אזוי שטיין מיטן אָנגעהאנגענעם בליק אָף אים.

— ...איז ווי מיינסטו, מאָטע?

— מעשוגעז! — גיט מאָטע א וואָרף אין דער טיף פון שטאָל און לאָזט זיך מיט א געשריי צו די פערד: — עד, לאָשעקעס, באלעבאטים האָט איר — אזא יאָר אף זיי! וויפל מע האָט ניט גערעדט וועגן אויס־בויען א שפּײַכלער דאָ אפן אָרט, איז מען געבליבן בא די רייד.

לייבמאן, שוין אינגאנצן א צעטומלטער, איז ארויס פון שטאָל.

מאָטע קריכט ארום צווישן די פערד און קוקט אין די קאסטנס ארײַן, וואָס העגנען שוין ווידער ליידיקע. די פערד האלטן נאָך די מאָרדעס אינווייניק און לעקן דאָס לעצטע ביסל מעל, וואָס האָט זיך פארשאָטן אין די ווינקלען, און מאָטע טראכט שוין ווידער, ווו מע נעמט פאר די פערד א ביסל שפּײַז, ביז מע וועט עפּעס ברענגען פון וואָלאָטשײַעווקע.

ער נעמט ארויס פון קעשענע א שטיק צײַטונגס־פּאפּיר, רײַסט אָפּ א שטיקל, שיט אָן א ביסל מאכאָרקע און פארדרייט. לעקנדיק מיטן צונג דאָס פּאפּירל, וואַרפט ער א בליק אף די הײַזער פון דעם שכיינישן קאָל־ווירט. בלײַבט ער א מינוט שטעקן מיט דער צונג אפן שטיקל פּאפּיר, טראכט א ווײַלע, פארייכערט, גיט א טיפן ציִ מאכאָרקע און בלאָזט ארויס צוזאמען מיט א וואָלקן רויך: „נישקאָשע, קאָלזמאן מאָטע איז קאָניוך, וועלן די פערדלעך פון הונגער ניט שטארבן“.

ער כאַפּט דעם זאַק און לאָזט זיך אַ פרייִלעכער צום שכייִנישן קאָל־ווירט: „זיי וועלן אויסלייִען אַ זעקל האָבער — נישקאָשעו!" פון זייַנע נאָזלעכער זעצן געדיכטע וואָלקנס רויך. פרייִלעך זינגט ער זיך אונטער און יאָגט זיך מיטן זעקל אונטערן אָרעם. דער דרויסן איז אַ כמורנער. וואָלקנס הענגען איבער דער טייַגע און זייַנען גרייט יעטווידע מינוט ווידער אַראָפּצולאָזן אַ שלאַקסרעגן.

פאַרנאַכט האָט מען צונויפגערופן אַן עקסטרע פאַרזאַמלונג. דער קלוב איז געווען פול געפּאַקט. ס'האָבן זיך געמישט אָפּגעבערענטע, פאַר־הארטעוועטע פּענעמער פון אַלטע ביראָבידזשאַנער מיט ווייַסע פּענע־מער פון נאָרוואָס געקומענע איבערוואַנדערער. דער קלוב האָט געקאָכט און געררוישט.

די פאַרזאַמלונג האָט געעפנט דער סעקרעטאַר פונעם פּאַרטיי־קאָ־מיטעט כאַווער ליאָווע.

— אין טאָג־אָרדענונג שטייט איין פראַגע...

— עסן! — כאַפּט עמעצער אונטער פון די הינטערשטע רייען.

אויף ליאָווקעסברייטן פּאָנעם צעגיסט זיך אַ שמייכל, און ער פאַרענ־דיקט קורץ:

— יאָ, וועגן עסן... אַ וואָרט באַקומט כאַווער לייבמאַן.

ס'איז געוואָרן שטיל, אַזוי שטיל, אַז לייבמאַן איז אַזש בלאַס גע־וואָרן. ווי זייַן טעווע איז, איז ער צוגעגאַנגען צום טישל מיטן נאָטיץ־ביכל אין דער האַנט. מיט דעם זעלבן ביכעלע, ווו עס זייַנען בײַ אים פאַרשריבן אַלע פּלענער פון די „גיגאַנטן", וואָס ער גרייט זיך אויסצו־בויען אויף דער סאָפּקע... דאָרט איז בײַ אים אַלצדינג פאַרשריבן. אָט שטעלט ער אַן איין אויג אויף אַ פאַרשריבן בלעטל, און מיטן צווייטן אויג ווענדט ער זיך צו דער פאַרזאַמלונג.

— אָט, אַ מאָדנע לאַגע האָט זיך באַקומען, — זאָגט ער און ציט אַרויף אויף זייַן פּאָנעם אַ געצוווּנגענעם שמייכל, — אין וואָלאָטשייַעווקער שפּייַכלער ליגן פּראָדוקטן, וואָס וואָלטן געסטייַעט ביז איבערן ווינטער, און דאָ האַלט שוין גאַנץ שמאָל. אָט, אַשטייגער, ליגט דאָרט 150 זעק־לעך מעל, און אויף מאָרגן איז שוין ניטאָ קיין ברויט.

— אויף מאָרגן? — גיט אַ פאַרוווּנדערטע שטים אַ שלאָג אין דער שטילקייט אַרייַן.

— וואָס זשע האָט מען געוואַרט? — האַלט אונטער אַ צווייטער.

— מע האָט געוואַרט?.. מע האָט ניט געוואַרט... מע האָט זיך אָנגע־טראָפן מיט שוועריקייטן... ביראָבידזשאַנער שוועריקייטן...— האָט לייב־מאַן געוואָלט אָפּטערן די זאַך מיט אַ כאָכמע, נאָר פונעם אוילעם האָבן זיך אַ שאָט געטאָן אַן אַ שיר בייַסנדיקע פראַגן:

— וואָס האָט די פאַרוואַלטונג געטאָן קאָנקרעט?

— פאַרוואָס האָט מען נאָך ביז איצט ניט אויסגעבויט קיין אייגענע באַזע?

— וואָסערע מיטלען זײַנען אָנגענומען געוואָרן אַריבערצובריינגען די פּראָדוקטן?

— די פאַרוואַלטונג איז פאַרנומען...

— מיט גיגאַנטן, — כאַפּט אונטער איינער דעם אַנדערן.

— מע דאַרף שרײַבן אין ראַיאָן!

— קיין מאָסקווע!

ליבמאַן איז געשטאַנען א בלאַסער, ער האָט געוווּסט, אַז עס איז קעגן אים אָנגעזאַמלט פּולווער, נאָר אַז עס זאָל הײַנט אָנהייבן אויפרײַסן, האָט ער זיך ניט געריכט.

דאָס גלעקל אין ליאָוועס האַנט האָט זיך געריסן און מעשונעדיק זיך געוואָרפן:

— לאָזט ענדיקן! איר וועט יעדערער באַקומען א וואָרט.

ליאָווען איז אָנגעקומען שווער אײַנצושטילן די צעוואַרעמטע געמי־טער. עס איז שטיל געוואָרן, ווען נאָך ליבמאַנס איניקע ווערטער, וואָס זײַנען צו קיינעמס אויער ניט דערגאַנגען, האָט גענומען א וואָרט דער אַלטער ביראָבידזשאַנער, דער קאָניוך מאָטע.

— שאַ!

— שטיל!

— לאָזט ריידן! — האָט איינער צום אַנדערן געשריִען. מאָטען האָבן אַלע ליב. יעדערער ווייסט, ווי איבערגעגעבן ער איז צו דער אַרבעט, פּראָסט, אָן קונצן, — אָן עמעסער ביראָבידזשאַנער...

מאָטע איז איצט אָנגעטאָן אין א ווײַס העמדל מיט א דין פּאַסעקל אַרומגעבונדן, אָפּגעוואַשן, און די גלאַטע האָר ליגן צוגעקעמט אף ביידע זײַטן קאָפּ. די מיידלעך קוקן איצט אף אים מיט גרויס האַנאָע און מיט שלאָגנדיקע הערצער.

מאָטע האָט אײַנגעצויגן דאָס פּאַסעקל און א זעץ געטאָן:

— עס איז א גרויסע בעזאָבראַזיע. אָט וואָס! — ער האָט א שלאָג געטאָן מיט א פויסט אין דער לופט, ווי ער וואָלט זיך געקליבן עמעצן שלאָגן. — שוין דאָס פערטע יאָר, ווי איך בין אין ביראָבידזשאַן און ס'האָט קיין איין מאָל ניט געטראָפן, אַז עס זאָל אויספעלן קאָרם. אַז מע קען ניט פירן מיט פערד, פירט מען מיטן וואַסער... ניט געקענט ביז אַהער אויסבויען אַן אייגענעם שפּײַכלער? אַז אונדזער פּאַרזיצער ליגן נאָר אין קאָפּ גיגאַנטן. אָט, נאַט אײַך — גיגאַנטן!.. די פערד שטייען הונגעריקע.

— וואָס איז דײַן מיינונג? — שלאָגט אים ליאָווע איבער מיט א פראגע.

— זאָג, וואָס זאָל מען טייקעף טאָן?

— טאקע גלײַך אפּן אָרט?

— יאָ, מאָרגן איז ניטאָ ניט קיין ברויט, ניט קיין פּיטער.

— מאָרגן? — ער האָט א פּיר געטאָן מיט די אויגן איבער דער פאַר־זאמלונג און געזאָגט: — מאָרגן איז א רו־טאָג. זאָל מען א גיי טאָן אַף וואָלאָטשיַעווקע און אריבערטראָגן דאָס ביסל פּראָדוקטן.

די בענק זײַנען מיט רויש זיך צעפאָרן. ס'האָט זיך אופגעהויבן א טומל:

— א שיין ביסל!

— א שפּײַכלער מיט פּראָדוקטן!

— מע וועט דאָך פארזונקען ווערן אין בלאָטע!

— וואָס הייסט, אַף די פּלייצעס אריבערטראָגן? — האָט א נאָרוואָס געקומענע איבערוואנדערן א פרעג געטאָן, און פון אירע אויגן האָט ארויסגעקוקט שרעק און פארוווּנדערונג.

— זאָל גיין די פארוואלטונג!

— זאָלן זיי זיך אליין אײַנשפּאנען און שלעפּן!

— זאָלן אלע גיין, די פארוואלטונג אויכעט!

לאנג האָט זיך געטומלט אין קלוב. לאנג איז מען געשטאנען צווישן די בענק און ארומגערעדט די קלאָגעדיקע ארבעט פון דער פארוואל־טונג און דעם מאָרגעדיקן מארש אַף וואָלאָטשיַעווקע.

די עלמאנס, אַן אלט, שוואַך פאָרפאָלק, האָבן זיך די לעצטע אראָפּ־געלאָזט פון דער סאָפּקע צום טײַך. איינער פון די קאָלווירטניקעס, וואָס האָט אָנגעפירט מיטן אריבערשיפלען דעם אוילעם, האָט צו זיי געשריִען מיט קאס:

— גיכער א ביסל, קוים זיך אויסגעפּאָרעט!

— קום, מייער, קום גיכער, זעסט, מיר זײַנען פון די לעצטע, — האָט ביילע געשלעפּט דעם מאַן באַם אָרבל, צוגייענדיק צום שיפל.

— גיכער ארײַנגעזעצט זיך! איר זעט ניט, אז עס האלט פאַר א רעגן? — דער איבערשיפלער האָט א כאַפּ געטאָן די ווע‎סלעס, א שפּאַן אײַן געטאָן די פארברוינטע אָדערדיקע הענט און דורכגעשניטן דעם טײַך. גיך האָט ער צוגעבונדן דאָס שיפל צו די אנדערע צוויי, וואָס זײַנען שוין געשטאנען צוגעפעסטיקט צום ברעג, און א פריילעכן געשריי געטאָן: — גערודערט זאָל ווערן! — און ער האָט זיך אוועקגעלאָזט שפּרײַזן איבערן זומפּיקן וועג.

די עלמאַנס זײַנען אין אײַלעניש אוועק נאָך אים.
ס'איז געווען אַ שטילער, כמורנער פרימאָרגן. די טײַגע האָט זיך געררייכערט. פרימאָרגן־ווינטלעך האָבן געבלאָזן איבער דער ברייטער, פרײַער ראַכוועס, געגלעט די ווילדע גראָזן און געמישט די בלעטער פון אורביימער.
שווער איז די עלמאַנס אָנגעקומען, ביז זיי האָבן דעריאָגט דעם אוילעם.
— גיכער, מייער, לאָמיר גיין צוזאַמען, דאָרט גייען דאָך אַלע, — בעט זיך באַם אַלטןביילע. זיי האָבן אונטערגעהוינקען איבער די בערג־לעך, וואָס שטאַרצן אַרויס פון די זומפּן, און זיך אַרויסגעשלאָגן פון די קוּיכעס.
— אַז וואָס דאַרף מען אַזוי לויפן, וואָס איז דאָס געיעג? — אָטעמט מייער קוים אַרויס, צוקומענדיק צו די הינטערשטע רייען.
— אַ, רעב מייער!
— אַ, ביילע! איר זײַט אויך דאָ?
— קומט, קומט זשע, לאָמיר גיין צוזאַמען. — מע נעמט זיי אַרײַן אין דער ריי און מע ווײַזט זיי, וויאַזוי צו שפּרײַזן איבער די בערגלעך.
זיי שפּרינגען איבער די בערגלעך און זײַנען אופגעלייגט פון דעם מאָדנעם מאַרש איבערן זומפּיקן וועג אונטערן כמורנעם הימל, וואָס איז גרייט יעדע ווײַלע אַראָפּצולאָזן אַ רעגן. עס ציט זיך אַ לאַנגע ריי, וואָס מאַרשירט, שפּרינגענדיק אַף די בערגלעך. באַ אַ סאַך איז נאָך ניט אָפּ־געווישט דער שלאָף פון די פּנעמער. עס איז נאָך פרי. נאָר מע אײַלט — דער הימל איז כמורנע, און עס קאָן יעדע מינוט אַ ליאַפּע טאָן אַ רעגן, וואָס זאָל פאַרפּלייצן די וועלט.
גייען אין די הינטערשטע רייען מייער מיט ביילען, אין שפּיץ גייען די אַלטע ביראָבידזשאַנער. פאַר אַ סאַך פון די נײַע איבערוואַנדערער האָט די גאַנצע זאַך אויסגעזען מאָדנע און גאָר אומפאַרשטענדלעך: אַ גאַנצער יישעוו נעמט און פאַרשליסט די טירן און גייט אַריבערטראָגן אַ שפּײַכלער מיט פּראָדוקטן איבער אַ זומפּיק בערגלדיקן וועג, און דאָס — ניט קיין איין וויאָרסט, נאָר גאַנצע זיבן. גייען טאַקע אַ סאַך און הייבן מיט די אַקסלען.
— הערסט, מייער, ס'איז ניט צו באַנעמען, וואָס דאָ טוט זיך.
— יאָ, ביילעשי, שווער צו פאַרשטיין, ס'איז זיך גאָר ניט צו דער־טראַכטן.
— איך האָב זיך גאָר עפּעס אַנדערש פאָרגעשטעלט דאָס ביראָבי־דזשאַן, — גיט ביילע אַ רוים אײַן אַפּן אויער אַ שכיינע, וואָס גייט לעבן איר, נאָר מייער כאַפּט עס אויף און האַקט אָפּ:

— ניט קעדיי צו ריידן.

ס'האָט א שפּריץ געטאָן א דין רעגנדל, וואָס האָט באַלד אופגעהערט, האָט זיך ווי פאַרהאַלטן און געבליבן הענגען אין דער לופט.

— אוי, עס רעגנט.

— עפשער זאָל מען גיין צוריק?

— אויך מיר א רעגן.

— ס'אף א מינוט.

— ס'עט באַלד ארויס דער עמעסער!

די ערשטע רייען האָבן פאַרגיכערט דעם טראָט. דאָרט גייען מענטשן מיט פעסטע טריט, מיט פיס, וואָס זיינען שוין געווינט צו אַלערליי וועגן. די הינטערשטע קומט אויס נאָכצוטאַנצן, קעדיי ניט אָפּצושטיין. מייער מיטביילען הייבן אָן נאָכצולויפן מיט דריבנע טריטעלעך, נאָר באַלד בלאָזן זיי ביידע גלייך ארויס:

— ניטאָ קיין קויעך!

זיי זיינען שוואכע מענטשן, די עלמאַנס, גאָר שוואכע. די אַלטע איבערוואַנדערער קוקן אף זייערע פּענעמער, וואָס זיינען פאַרצויגן מיט א קרענקלעכער רויטקייט, און דרייען מיט די קעפּ:

— איז וואָס, מיינט איר, וואָלט געווען, ווען איר גייט ניט, מע וואָלט אייך קיין ביילעך ניט געגעבן?

— וו־אָ־אָ־אָ־ס? — גיבן זיך ביידע א כאַפּ און ווערן אָנגעצונדן.

— א שיינע מייסע, זעסטו, ניט גיין! געהערט אזוינס?!..

— די גאַנצע סאָפּקע גייט, זאָלן מיר בלייבן?!..

זיי קאָנען עס גאָר ניט שענקען, די עלמאַנס, זיי גייען, און עס ברענט אין זיי. א גאַנצן אָפּדערנאַכט האָבן זיי זיך געגרייט צו דעם דאָזיקן וווּנדערלעכן מאַרש. און פּלוצעם גאָר: „איר האָט ניט געדאַרפט גיין!" א גאַנצן צענדליק בלאַנק־נייע זעקלעך האָט ביילע ארויסגענומען פון איר קאַסטן און צוגעטראָגן לייבמאַנען: „נאַט! ס'פעלט דאָך אוואדע אויס, אף צוקער וועלן זיי גוט זיין, נייינקע!.." זי האָט אונטערגעטראָגן די זעקלעך מיט א פאַרפלאַמט פּאָנעם, ווי א צושטייער צו דער גרויסער זאַך. און פּלוצעם — אזא באַליידיקונג...

זייער פאַרדראָס איז צערונען געוואָרן באַם געזאַנג, וואָס האָט זיך א הייב געטאָן פון די ערשטע רייען. פאַר זייערע אויגן איז שוין געשטאַנען אין זיין גאַנצער פּראַכט דער העלדישער זון — דער רויטאַרמייער אפן שפּיץ פון דער פּאַרטיזאַנישער סאָפּקע. ארומגעצוימט מיט שטעכיקן דראָט, מיט א הויך־אופגעהויבענער ביקס, שטייט דער רויטאַרמייער, און איבער זיין קאָפּ הילכט אוף א פרייע געזאַנג, אן איינגעשפּאַרטס און א זיכערס, ווי זיכער עס איז די ביקס אין זיין האַנט.

— דאַלנעוואָסטאָטשנאיא, דאיאָש אָטפּאָר!..

וואָלאָטשײַעווקע, וואָס איז שוין געווען פון לאַנג אופגעוועקט, האָט זיך ארויסגעשטעלט פאר די טירן און פארכידעשט געקוקט:

— וואָס איז עפּעס פאר א מארש?

— וואָס איז דען הײַנט פאר א יאָמטעוו?

— ניט שוין זשע פאָרן אוועק די יִידן פון דער סאָפּקע?

— ניין, עפּעס גייען דאָך אַלע מיט ליידיקע זעקלעך.

— איז וווּהין זשע קענען זיי דאָס אַלע גיין?

פאר וואָלאָטשײַעווקע, וואָס געדענקט גוט א סאך וווּנדערלעכע מארשן, האָט דער דאָזיקער מארש אויסגעזען מאָדנע. די גאַנצע גאַס, וואָס פירט אין דאָרף ארײַן, איז געשטאנען און געהויבן מיט די אקסלען, און די מארשירנדיקע האָבן אַלץ געזונגען זייער ליד.

מייער מיט ביילען זײַנען געגאנגען די לעצטע און האָבן מיטגעזונגען די פאר זיי א ביסל שווערלעכע ליד. זייערע פּלייצעס האָבן זיך א קאפּעלע אויסגעגלײַכט, און די פיס האָבן זיך געהויבן א ביסעלע גרינגער.

מענטשן זײַנען געשטאנען און געקוקט, ווי ווונדערלעך שנעל עס ארבעטן די הענט באַם איבערשיטן און איבערבינדן די זעקלעך. דער סטאנציע־שעף האָט דורכגעלאָזט דעם צוג און איז געקומען מיטן פּאר־וויקלטן פענדל אונטערן אָרעם און געשאָקלט מיטן קאָפּ צו לייבמאנען מיט א מינע, ווי ער וואָלט מיט דעם געמיינט צו זאָגן: „אײַ, זײַט איר באַלעבאטים".

— שוין טאקע צײַט אויסצובויען אָן אייגענע באזע, — זאָגט ער, — און ארײַנפירן דאָס ברויט פון פעלד גלײַך צו זיך, און די פּראָדוקטן, וואָס קומען אָן מיט דער באַן, וואָלט איר אויך געמעגט גלײַך ארײַנ־פירן צו זיך. שוין צײַט צו ווערן באַלעבאטים.

לייבמאַן פארשווײַגט. ער שרײַבט אין נאָטיץ־ביכל, מעקט און שרײַבט. עס קאָכט באַם שפּײַכלער. ער געדענקט איצט גאָרניט, וואָס מע האָט נעכטן אף דער פארזאמלונג וועגן אים גערעדט. איצט איז ער פארנומען מיט צונעמען די מעל און די פּראָדוקטן, און מיט יעדן זעקל, וואָס מע טראָגט ארויס פון שפּײַכלער, ווערט אים עפּעס גרינגער אף די פּלייצעס, ער באפרײַט זיך פון זייער א שווערער לאסט... און זײַן קאָפּ איז שוין ווידער פארנומען מיט כעזשבוינעס, מיט ווײַטגייענדיקע פּלע־נער, און ער באמערקט שוין קימאט ניט, וואָס ארום אים טוט זיך.

מאָטע דער קאָניוך האָט א כאפּ געטאָן א זעקל האָבער און האָט זיך געוואָלט לאָזן לויפן אהיים.

— וואָס איז דאָ צו וואַרטן! — האָט ער אויסגעשריִען. נאָר מע האָט אים אָפּגעהאַלטן:

— שטיי, מאַטע, דו ווערסט צונעמען א שיפֿל, און ווער וועט עס ברענגען צוריק צום ברעג?

האָט ער אַראָפּגעוואָרפֿן דעם זאַק און אונטערגעיײַלט דעם אוילעם:

— גיכער, גיכער, באַלד וועט ארויס א רעגן! — און ער האָט געכאַפּט העלפֿן.

דער רעגן איז געהאנגען נאָר אף אַראָפּצופֿאַלן. מע האָט געאַרבעט גיך. ווער ס'איז פֿאַרטיק געוואָרן מיט זײַן זאַק, האָט זיך גענומען העלפֿן א צווייטן. מייער מיט ביילען האָבן אונטערגעשטעלט זייערע צוויי נײַע זעקעלעך און געבעטן, מע זאָל אין זיי שיטן צוקער.

— נײַע זעקעלעך, פּונקט אף צוקער, — האָט זי געזאָגט מיט א שמייכל.

ווען מע האָט אויסגעליידיקט דעם שפּײַכלער, האָט מען אף זיך אָנגעלאָדן די זעק און מע האָט זיך געלאָזט צוריק אין וועג אַרײַן. וואָלאָטשײַעווקע האָט שוין איצט מיט די אַקסלען ניט געהויבן. אַלטע פּאַרטיזאַנער האָבן צוגעשאָקלט מיט די קעפּ, ווי זיי וואָלטן דערמיט געמיינט צו באַגריסן די זעק, וואָס רוקן זיך פֿאַר זיי. ווײַבער האָבן פֿאַרכידעשט אָנגעוויזן אף די אַלטע לײַט:

— זע, אַלע גייען.

— ס'איז א סובאָטניק, מאַמע, פֿאַרשטייסטו? — האָט א מיידל מיט א רויט טיכל אפֿן קאָפּ געגעבן צו פֿאַרשטיין דער מאַמען.

— אַך, א ביסל מענטשן! — שרײַט אויס א יאַטל.

די ערשטע רייען האָבן געפּרוווט א זונג טאָג באַם פֿאַרלאָזן דאָס דאָרף, נאָר באַלד האָט זיך דאָס געזאַנג אָפּגעהאַקט. די העלדזער זײַנען געווען אײַנגעצויגן, און דאָס קאָל האָט זיך פֿאַרהאַלטן.

מע האָט פֿאַרגיכערט דעם טראָט. דער כמורנער דרויסן האָט געטריבן. די ברעגן באַם האָריזאָנט זײַנען געשטאַנען אײַנגעהילט אין גרויע וואָלקנס. די סאָפּקעס זײַנען אויך געשטאַנען מיט טונקעלע קעפּ, ווי מע וואָלט אף זיי אָנגערוקט גרויסע, שווערע היטלען.

— כאַווײרים, לאָמיר זיך צוײַלן, — האָט זיך געהערט א געשריי פֿון די ערשטע רייען.

א שרעק האָט אַלעמען ארומגעכאַפּט פֿונעם געדאַנק, טאָמער וועט באַלד אַראָפּ דער רעגן, און מע האָט גענומען שפּאַנען גיכער. איצט איז מען ניט געשפּרונגען איבער די בערגלעך, מע האָט שוין געגוואַדזשעט אין דער בלאָטע און געזעצט די פֿיס, ווו עס האָט זיך נאָר געלאָזט.

לייבמאַן, מיט א שפּאָרן זאַק אף די אַקסלען, איז געגאַנגען דעם קאָפּ

אף א זײַט א ביסל אַנגעבויגן און געקוקט מיט האנאָע אף די זעק, וואָס האָבן זיך גערוקט אַלץ נעענטער און נעענטער צו דער סאָפּקע. דאָרט, פון יענער זײַט סאָפּקע, שטייען שטאַלן, און אין די שטאַלן שטייען פערד, בעהיימעס, כאַזיירים און וואַרטן... ער זוכט אָפּ מאַטען. יענער שפּאַנט מיטן זאַק האָבער, וואָס ליגט אף זײַנע פּלייצעס ווי צוגעוואַקסן: ער איז א נידעריקער, מאַטע, און צווישן די בערגלעך אפן וועג זעט ער אויס נאָך קלענער. ער איז אויסגעווייקט און אויסגעשמירט אין בלאָטע.

— האַ, מאַטע, האָסט ניט געוואָלט געבן קיין צוויי פערד, דער וועג איז א שלעכטער, האָסטו געזאָגט! — פּרוּווט אים ליבמאַן א שטאָך טאָן.

— וואָס זשע, דער וועג איז א גוטער?

— אָט זעסטו דאָך.

— וואָס זעט מען?

— מע גייט... — לאַכט לייבמאַן פון זײַן ניט־געלונגענער כאָכמע.

— מע גייט, אוודאי גייט מען, — זאָגט מאַטע און ציט אויס צו לייבמאַנען דעם האַלדז, וואָס איז געשפּאַנט אין בלויע אָדערן. — ווען אף אײַער אָרט וואָלט געשטאַנען א רעכטער אָנפירער, וואָלט שוין דער וועג לאַנג געווען א וועג.

— אזוי גאָר? — קרימט זיך לייבמאַן.

— אזוי, אזוי. מע וועט שטעלן וועגן דעם די פראַגע. — ער האָט אונטערגעהויבן דעם זאַק אף די פּלייצעס און זיך אָפּגעקערט פון אים.

לייבמאַן בלײַבט אף א מינוט שטיין, לייגט איבער דעם זאַק אפן צווייטן אַקסל, וואַרט אָפּ א ביסל און קומט אויס גלײַך מיט די הינטער־שטע רייען. אין די הינטערשטע רייען זײַנען געבליבן די ווײַבער.

— וואָס גייט איר עפּעס באַזונדער פון די מאַנצבילען?..

— קעדיי איר זאָלט ניט הערן, וואָס מירריידן וועגן אײַך, — שנײַדט אים אָפּ כאַסיע די קעכן.

— קריטיק און זעלבסטקריטיק, — זאָגט לייבמאַן מיט א שמייכל, — אדראַבע, רעדט, רעדט, האָט קיין מוירע ניט. אָבער אין קעסל, כאַ־סיע, — גייט ער צו איר צו נעענטער, — וועט שוין איצט זײַן וואָס צו לייגן, האַ?

— א דאַנק אײַך אין היטל, געראָטענער באַלעבאָס. א צווייט מאָל, אז מירן בלײַבן אָן פּראָדוקטן, וועלן מיר אײַך אַרײַנוואַרפן אין קעסל.

די ווײַבער קוקן אף לייבמאַנען מיט בייזע אויגן, זיי לייגן איבער די זעקלעך פון איין אַקסל אפן אַנדערן און פאַרלאַנגזאַמען דעם גאַנג.

— שוין ניטאָ קיין קויעך צו שלעפּן די פיס.

— דאַכט זיך — מעל, און ליגט אפן אַקסל, ווי א שטיין.

— פונקט אריַינגעטראָפֿן, — קלאָגט זיך א נאַרוואָס געקומענע איבערוואַנדערן.

— כ׳האָב מוירע, אז עס וועט שוין דאָ זײַן דאָס עמעסע לעבן, — זאָגט א ייִדענע סטאם אין דער וועלט אַריַין.

כאַסיע קאָן עס ניט פאַרלײַדן.

— אין וואָס זעט איר שוין, אז סע וועט דאָ זײַן א שלעכט לעבן?

— וואָס זשע, דאָס איז א לעבן? די פּיס ווערן דאָך געשוואָלן, שלעפּנ־דיק זיך אין דער בלאָטע.

— ניט אַלע טאָג שלעפּט מען זיך דאָך אין בלאָטע. ס׳וועט זײַן א וועג, וועט מען זיך ניט שלעפּן אין בלאָטע.

— ס׳וועט זײַן... ווען וועט דאָס זײַן?

— ווען מיר וועלן אוועקשטעלן רעכטע אָנפירער, — ענטפערט כאַסיע און קוקט אַרויסרופעריש צו לײבמאַנען.

די ייִדענע פאַרשלינגט א זיפצל און שווײַגט. דאָס זיפצל פאַרדריסט שוין כאַסיען גאָר שטאַרק — דאָס קאָן זי שוין אוואָדע ניט פאַרשווײַגן:

— זיפצן איז ניטאָ וואָס, מע האָט קיינעם ניט געצוווּנגען, א סובאָט־ניק איז א פרײַע זאַך, ווער עס וויל — גייט. נייטן האָט מען קיינעם ניט גענייט.

— אזוי גאָר?

— יאָ. און וואָס האָט איר געמיינט?

— כ׳ווייס...

כאַסיע קוקט אף איר, ווי זי וואָלט וואַרטן אף א סאָף פון א ניט־פאַרענדיקטער פראַזע, און זאָגט אַרויס מיט האַרץ:

— אזא יאָר שוין אף מיר, וואָס פאַר א לעבן דאָ וועט זײַן. און גאָר אינגיכן. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איר האָט געלעבט דאָרט בא אײַך, פונ־וואַנען איר זײַט געקומען. נאָר דאָ, בא אונדז, וועט זײַן זייער גוט דאָס לעבן.

כאַסיעס ווערטער, אַרויסגעזאָגטע מיט אַזויפיל האַרץ און גלויבן, האָבן עפּעס ווי גרינגער געמאַכט דעם זייער שווערן גאַנג.

ווען די ערשטע רייען זײַנען אָנגעקומען צום טײַך, האָט אָנגעהויבן טריפן א דין רעגנדל. דער הימל, אײַנגאַנצן א באַצויגענער מיט געדיכטע וואָלקנס, האָט אָנגעזאָגט אף לאַנגע, גרויסע רעגנס. די הינטערשטע רייען האָבן אָנגעהויבן לויפן נאָך די פאָדערשטע, וואָס זײַנען שוין געווען ניט ווײַט פון טײַך. מע האָט אַראָפּגענומען פון זיך די אייבערשטע מאַלבושים, און מע האָט אײַנגעדעקט די זעק. נאָר דער רעגן האָט זיך פאַרשטאַרקט, און מיטאַמאָל האָט ער א זעץ געטאָן מיט אזא מין רישעס, ווי ער וואָלט אַלץ מיטאַמאָל געוואָלט פאַרשווענקען.

באם טײַך האָט זיך אופגעהויבן א גרויס געשריי. די הינטערשטע רייען, וואָס זײַנען צום טײַך געלאָפן, האָבן ניט געוווּסט, וואָס שרײַט מען.

— פארוואָס זעצט מען זיך ניט אין די שיפלעך? — שרײַט כאסיע, לויפנדיק א געבויגענע אינדרײַען. — וואָס שטייען זיי דאָרט אונטערן רעגן?

— ס'ווערט דאָך טיל־טעל פון די פראָדוקטן.

— מע מאכט דאָך אש פונעם גוטס!

צוקומענדיק צום טײַך, האָבן זיי דערהערט:

— ניטאָ די שיפלעך!

— הא, ניטאָ די שיפלעך?

— ס'איז עמעצנס א שטיקל ארבעט!

— וואָס הייסט?

— דאָ שטעקט א פרעמדע האנט!

— אוי, מאמעלעך מײַנע!

— זיי זײַנען געווען פעסט צוגעבונדן!

— אָט־אָ־דאָ זײַנען זיי דאָך געשטאנען!..

א שרעק איז אלעמען באפאלן און א טשמעלע געטאָן איבער די קעפּ.

— וואָס זשע וועט מען טאָן?

— ייִדן, וואָס שטייט איר?!

— עפּשער אראָפּלייגן און לויפן זוכן די שיפלעך?!

— ווו לויפן, ווען לויפן. זע, ווי ס'ליאפּעט.

מאָטע קאָניוך האָט זיך געגעבן א רוק ארויס פון טומל, איז צו צום ברעג. א פיר געטאָן מיט זײַן בליק איבער זײַן אייגענעם קערפּער, פון די פּיס צום אקסל, ווי ער וואָלט דערמיט געמיינט זײַן אייגענע גרייס אָפּצומעסטן, און אפגיך אָפּגעבונדן דעם זאק האָבער פון די פּלייצעס און אופגעהויבן אים אריבערן קאָפּ, האָט ער אויסגעשריִען:

— ס'איז דאָ ניט טיף, נישקאָשע! נאָך מיר — שאגאָם א־ר־ר־ש!..

ער איז אויסגעוואקסן איבער אלע קעפּ מיטן אופגעהויבענעם זאק אין דער הייך.

אף איין ווײַלע איז באם ברעג געוואָרן שטיל. די מענטשן האָבן זיך א ציִ געטאָן אף צוריק, דערנאָך א ציִ פאָרויס, און דער ברעג האָט זיך א זעץ אראָפּ געטאָן אין טײַך ארײַן. איינער נאָכן אנדערן זײַנען די מענטשן ארײַן אין וואסער.

דאָס וואסער האָט געקאָכט און זיך געכוואליעט. אופגעהויבענע הענט און אופגעהויבענע זעק האָבן זיך גיך געטראָגן איבער דעם צעבויטעטן, צעכוואליעטן טײַכל און זײַנען פארשוווּנדן צווישן די ביימער, וואָס אפן צווייטן ברעג, אף דער סאָפּקע.

גלײַך נאָך די ערשטע האָבן זיך שוין אַלע אַ לאָז געטאָן אין וואַסער מיט די פאַרהויבענע זעק און קלומקעס, נאָכשפּירנדיק נאָכן אומזיכטבאַרן שטעגל, וואָס מאָטע האָט דאָ דורכגעלייגט אינעם אופגעשוימטן טײַכל. עפּעס אַ מין פֿײַערלעכקײַט האָט געהערשט אין די רייען, מע איז געגאַנגען ביז דער ברוסט אין וואַסער שווײַגנדיק, און אַפילע ניט באַמערקט דעם ליאַפּענדיקן רעגן, וואָס האָט, ווי מיט אַ פאָרהאַנג, פאַרהילט די מאָדנע פּראָצעסיע פון ייִדן און ייִדענעס.

לאַנג האָט זיך נאָך דאָס מוטנע צעבויטעטע וואַסער געוואָרפן צו די ברעגן. ס׳האָט געכוואַליעט און געקאָכט. פון אויבן האָט געגאָסן אַ שלאַקסרעגן.

מייער מיט ביילען האָבן זיך שוין איבערגעטאָן אין טרוקענע מאַלבושים, זײַנען געבליבן זיצן איינער אַנטקעגן אַנדערן, זיך געווישט מיט טרוקענע האַנטעכער און געציטערט. איצט ערשט האָבן זיי דערפילט אַ קעלט אין די ביינער. פאַר זייערע פיס איז געבליבן ליגן אַ נאַס פּעקל אָנטאָן.

— הערסט, מייער, ס׳איז ניט צו באַנעמען, וואָס דאָ טוט זיך, — האָט אַ וואָרף געטאָן די אַלטע, טוליענדיק זיך אין אַ וואָלענער טוך.

— יאָ, ביילעשי, שווער צו פאַרשטיין, — זיפצט מייער, קוקנדיק אַ פאַרטראַכטער דורכן פענצטער.

פונעם אייבערשטן שטאָק הערט זיך אַ געזונט קלינגענדיק פרויען־געלעכטער און אַ טופּען פון פעסטע פיס...

1941

אווראָם גאָנטאַר

אַף דעם נײַנטן שטאָק

1

אין דרויסן איז נאָך גוט פינצטער, ווען דער ליפט הייבט זיך אָן טראָגן איבער אַלע צוועלף שטאָק פונעם הויז.

וויקע שפּרינגט אַראָפּ פון געלעגער און לאָזט זיך גלײַך צום פענצ־טער. זי טוליעט זיך צו מיט די הוילע קני צו דער הייסער באַטאַריי. דאָס גרויסע הויז קוקט אַף איר מיט טויזנט פענצטער. נאָר איר אויג כאַפּט גלײַך דאָס, וואָס זי זוכט, — בא די שנאַפּערס אַפן נײַנטן שטאָק, פון לינקס, איז שוין ליכטיק...

דאָס מיידל פירט אריבער דעם בליק אַף די פּאַרשנייטע ווײַס־בלויע דעכער פון די שכייניש נידעריקע הײַזער, אַף דער מעטראָ־בריק, ווו עס גליטשט זיך דורך דאָס בלויע סטענגעלע פון אַן אײַלנדיקן צוג, וואָס איז אָקאָרשט ארויסגעשפּרונגען פון טונעל. די לויכטנדיקע לאַמטערנס לענגויס דער בריק ווינקען זיך איבער מיט די באַלויכטענע פענצטערלעך פון די וואַגאָנעס.

— וואָס צינדסטו ניט אָן די שײַן? — דערהערט זיך דער מאַמעס קאָל פון צווייטן צימער.

וויקע ענטפערט ניט. די פינף לעמפּלעך פון דער ליוסטרע צינדן זיך אָן אַלע מיטאַמאָל. דאָס מיידל טוט זיך פּאַמעלעך אָן און הערט זיך אײַן אין די קלאַנגען, וואָס דערטראָגן זיך דורך דער צוגעמאַכטער קאָרידאָר־טיר: אָט האָט זיך אַראָפּגעלאָזט פונעם נײַנטן שטאָק איסאַק מאַרקאָוויטש שנאַפּער. וויקע איז זיכער, אז דאָס איז ער, — אכט מאָל האָט א קלימפּער געטאָן דער ליפט. אַף יעדן שטאָק טוט ער א קלימפּער, פּונקט ווי ער וואָלט זיך אָנגעשטויסן אַף עפּעס, און גייט ווײַטער...

ס׳איז טאַקע ער, איסאַק שנאַפּער, אַליקס טאַטע, דער מענטש מיט דער שענסטער באָרד אין שטאָט. ער גייט פּאַמעלעך און באַדאַכט ביז צו דער מעבל־קראָם, דאָ שטעלט ער זיך אָפּ און פאַררײַסט דעם קאָפּ צום נײַנטן שטאָק. יאָ, אַליק שטייט באַם פענצטער.

אזוי כאַזערט זיך איבער אַלע טאָג.

פון טעלעצענטער איז מען שוין צוויי מאָל געקומען פּאָטאָגראַפירן איסאַק שנאַפּערן. עמעס, געקומען איז מען לעכאַטכילע ניט צוליב אים, נאָר צוליב אַליקן, דעם זון זײַנעם, וואָס האָט פאַריקן ווינטער געראַטעוועט א קינד, ארויסגעשלעפּט עס פון אונטערן אײַז און אַליין געפערלעך פאַר־שלאָפט געוואָרן אַף דער שווערער בעכטערעוו־קרענק. אָבער ווען די קאָרעספּאָנדענטן אין די לעדערנע רעקלעך און אין די בלאָווע בערעטקעס האָבן דערזען איסאַק מאַרקאָוויטשעס געכאַליעטע באָרד און נאָך דערצו דערוווּסט זיך, אז דער אַלטער איז א סטאָליער אין בארימטן „סמור־7“, זײַנען זיי ניט אָפּגעטראָטן פון אים.

שנאַפּערס פרוי, כאַנע בענציאָנאָווּנע, האָט נאָכדעם דערציילט, אז די לעדערנע רעקלעך האָבן געכאַלעשט, איסאַק זאָל שפּילן די ראָליע פון עפּעס א פּיראַט, נאָר זי האָט אים פאַרווערט, זי וועט ניט לאָזן ארויסשטעלן אים צום נאַר...

וויקע בינדט אונטער מיט דער ווײַסער ניילאָן־סטענגע אירע שוואַרצע האָר און הערט זיך ווידער צו, ווי עס טראָגט זיך דער ליפט. פון זיבן ביז האַלב אכט אינדערפרי רוט ער ניט, שטעלט זיך ניט אָפּ אַף קיין איין מינוט — אַראָפּ און ארויף, אַראָפּ און ארויף. די פּאַראַד־טיר הערט ניט אויף

צו קלאפּן און ס'איז נאָר א כידעש, וואָס די גרויסע שויבן פּלאַצן ניט פון יעדן טראַסק.

וויקע ליגט ניט קיין אכט אפן טומל, ביזוואַנען עס דערהערט זיך ניט זינע וואָראַנצאָווס קאָל. דאָס מיידל מיט דער קלינגענדיקער גרעפישער פאַמיליע רופט אויס דער כאַוערטעס נאָמען אַזוי הויך, אַז איבערכאַזערן איז שוין ניט נייטיק... וויקע טוט א קלאַפּ אין שויב — א סימען, אַז זי הערט. זי כאַפּט אָף זיך אַרוף דאָס געלע היטעלע און, ניט געזעגענענדיק זיך מיט דער מאַמען, שפּרינגט זי אַרויס פון שטוב. ווען די כאַווערטעס טרעפן זיך אין גאַס, טוליען זיי זיך צו איינע צו דער צווייטער מיט די באַקן. זינעס בלאָווע שמאָלע הייזלעך זײַנען אויסגעוואַלגערט אין שניי, פון די שווערע שיך קוקן אַרויס דיקע וואָלענע שקאַרפּעטן, דאָס שאַלכל איז אַראָפּגערוקט אפן נאַקן, די העלע האָר זײַנען אָפּגעדעקט, אירע באַקן זײַנען אַזוי רויט, ווי זיי וואָלטן געפּלאַמט פון א ניט געלונגענעם קאָמפּלימענט. זי כאַפּט אַרויס אַן עפּל פון דעם געפּלאַכטענעם קוישעלע, טוט א ביס מיט די גרויסע ציין און טראָגט צו דעם עפּל צו דער כאַווערטעס מויל. וויקע קוקט זיך פריִער אַרום.

— בײַס אָפּ, פאַר וועמען שעמסטו זיך?

— ס'איז ניט שיין.

— דער גאַנצער וועלט ווילסטו געפעלן.

— און דו?

— האַלעווײַ זאָל איך געפעלן כאָטש איינעם.

— אין ברילן? — פרעגט וויקע פּילדײַטיק. דערבײַ פאַרײַסט זי דעם קאָפּ, פאַרזשמורעט די אויגן און באַטראַכט די כאַווערטע פון די פּיס ביז די צעשאָטענע בלאָנדע האָר. זי טוט זיך א ריס פון אָרט, גליטשט זיך דורך איבערן גלאַנצנדיקן אײַז־סטעזשקעלע און לויפט ווײַטער. זינע טוט אַלץ נאָך דער כאַווערטע, ווי זי וואָלט זײַן איר שאָטן.

פון פינפטן שטאָק קוקט אָף זיי עסטער לוואָוונע, וויקעס מאַמע. מיט פאַרזשמורעטע אויגן, ווי בא דער טאָכטער, קוקט זי, ביז די מיידלעך פאַרקערעווען אָף לינקס, צו דער מעטראָ.

עסטער לוואָוונע האָט שוין איצט כאַראָטע, וואָס זי האָט נעכטן געהאַט אַזא הייסן געשפּרעך מיט וויקען: מיט רייד וועט זי בא איר סײַווי גאָרניט פּויעלן. זי פאַרשטייט אַליין, אַז ניט אַזוי גרינג וועט וויקע אויסמעקן אַליקן פון האַרצן, זי קען גוט איר טאָכטער!

לאַנג טראַכטן איז אָבער איצט ניטאָ קיין צײַט. עסטער לוואָוונע טרינקט אויס אַפּגיך די הייסע גלאָז טיי, בריט זיך די פינגער און דאָס מויל, שלינגט די פּרעזשעניצע, וועלכע וויקע האָט ניט דערעסן, און, שוין לויפנדיק פון די טרעפּ, פאַרשפּיליעט זי אָף זיך דאָס האָזן־פּעלצל.

אין אוטאָבוס באַגעגענען זיך אַלע אינדערפרי קימאַט איינע און די זעלבע מענטשן. עסטער לוואָוונע ווייסט שוין, אַז אויב זי טרעפט דאָ די דינינקע אינדיאַנערן מיט איר פיריאַריק זונעלע, איז שוין שפּעט, ווען זי צו דער אַרבעט פאַרשפּעטיקן אַף א מינוט צען. פון זינט עס האָבן זיך אָנגעהויבן די פראָסטן, האָט דאָס שוואַרצע יינגעלע מיט די צוויי גרויסע פאַרכידעשטע אויגן זיך אַלץ מער געטוליעט אין דער מוטערס דינע פאַר־ביקע שאַלן. אין אוטאָבוס האָבן אַלע זיך געשראָקן, דאָס קינד זאָל זיך ניט פאַרקילן, און געייצעט דער אינדיאַנערן אים אָנטאָן וואַרעמער. היינט איז דער קליינינקער שוין געווען אין וואַליקעס און אין גרויסע וואָלענע הענטשקעס.

עסטער לוואָוונע זעט דאָס אַלץ, ווי דורך א נעפּל. שוין זיצנדיק בא איר טיש אין דער בוי־קאָנטאָר, כאַפּט זי זיך, אַז די גאַנצע צייט גייט איר פון קאָפּ ניט אַרויס די טאָכטער.

אין דער צווייטער העלפט טאָג האָט זי ניט אויסגעהאַלטן און אָנגעקלונגען אַהיים, נאָר צום טעלעפאָן איז קיינער ניט צוגעגאַנגען. זי האָט געפּרוווט זיך איינריידן, אַז וויקע האָט זיך פאַרהאַלטן אין אינסטיטוט, דאָס האַרץ אָבער האָט איר געזאָגט, אַז גיכער פון אַלץ איז וויקע בא אַליקן, די אַרבעט איז איר געפאַלן פון די הענט. דאָס וויפלטע מאָל מאַכט זי אָפּ רעכענונגס־ברעט איין און דעם זעלבן כעזשבן און יעדעס מאָל באַקומט זיך אַן אַנדער רעזולטאַט.

דער הויפּט־בוכהאַלטער וולאַדימיר אַנדרייעוויטש האָט אַרויסגעשטעקט פון אונטער דעם סטאָס פּאַפּקעס זיין גרויסן צעשויבערטן קאָפּ און געכאַפּט א קוק אַף עסטער לוואָוונען. דער דאָזיקער מענטש מיט די שווערע הענט און פיס, וועלכן עס האָט גיכער געפּאַסט זיין א שטאַנגיסט איידער א כעזשבנפירער, האָט שטענדיק געפילט די מינדסטע נעשאָמע־באַוועגונג פון אָט דער פרוי, אַף וועלכער ער שרייט העכער, ווי אַף אַלעמען, אַלע זעקס יאָר, וואָס זי אַרבעט דאָ. און געשריִען האָט ער, ווייל טיף אין האַרצן זיינען פאַרבאָרגן געווען פאַר איר שטילע און צאַרטע ווערטער. דאָס געשריי איז געווען די צוים, וואָס האָט ניט דערלאָזט, אַז די דאָזיקע ווערטער זאָלן זיך אַרויסרייסן פון האַרצן מיט א נאָך גרעסער געשריי. אויך איצט האָט ער דערפילט, אַז עפּעס איז פאָרגעקומען מיט איר, און סאַפּקאָלסאָף באַשלאָסן זיך אויסשרייען, אַנדערש וועט ער אוועקפּאַטערן דעם טאָג און גאָרנישט ניט קאָנען טאָן. ער האָט אַריינגערוקט די פיס אין די גרויסע שטעקשיך, וואָס זיינען געשטאַנען אונטערן שרייבטיש, און זיך געלאָזט צו עסטער לוואָוונען. שטיל, ווי קיינמאָל, נאָר דאָך מיט רוגזע, האָט ער געזאָגט:

— אז מע פילט זיך ניט מיט אלעמען, גייט מען אהיים... וואָס איז דאָס זיצן און קלאפּן מיט די ביינדלעך אָן א טאָלק?

זי האָט מיט א גוטן שמייכל א קוק געטאָן אף זײַן גראָוון קאָפּ, אף די גרויסע הענט, אין וועלכע ער האָט געהאַלטן א דיקע פּאַפּקע מיט אן אופשריפט «Накопительная ведомость» און דערבײַ א טראַכט געטאָן וועגן אים: „אזא איז פייִק טראָגן א פרוי אף די הענט...״, געענטפערט האָט זי געלאַסן:

— וויקע איז ערגעץ פארפאַלן געוואָרן, איך האָב זיך צעווערטלט מיט איר.

ער האָט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ: ער פארשטייט, הייסט עס, און ניט אומגעקערט זיך צו זײַן אָרט, ביז זי האָט ניט צונויפגעלייגט אלע אירע פּאַפּקעס אין די טישקעסטלעך.

אין א האַלב שאָ ארום איז עסטער לוואָוונע שוין געשטאַנען לעבן דער שטוב־טיר. א ווײַלע זיך אײַנגעהערט אין דער שטילקײַט, האָט זי דער־פילט, אז אין שטוב איז קיינער ניטאָ. בייסן אופשליסן די טיר האָט אָנ־געהויבן קלינגען דער טעלעפאָן, זי האָט קוים באוויזן צולויפן.

— ווו ביסטו דאָס פארפאַלן געוואָרן? — האָט זי אַרײַנגעשריִען אין טעלעפאָן־טרײַבל, דערקענענדיק דער טאָכטערס קאָל. — בא די שנאָ־פּערס ביסטו? ווידער דאָרט?

וואָס עס זאָל ניט זײַן, טאָר זי ניט דערלאָזן, אז וויקע זאָל אָפּטאָן אזא נארישקײַט. שוין געגוג, וואָס זי אליין האָט פארשפּילט איר לעבן. קיין שום אידעאַליזם! קיין שום סענטימענטן! זי וועט ניט דערלאָזן, אז איר טאָכטער זאָל ווערן א דינסט בא איר אייגענעם מאַן, וואָס איז פארמיש־פּעט צו בלײַבן אפן גאַנצן לעבן א קאַליקע.

זי האָט א קוק געגעבן אין שפּיגל. די שלאָפלאָזע נאַכט האָט זיך באַהאַלטן אין די קישעלעך, וועלכע זײַנען אופגעלאָפן אונטער די אויגן. פאָריקע נאַכט האָט זי ניט צוגעמאַכט קיין אויג. אין דער פינצטער האָט, ווי אף אן עקראַן, דורכגעשווינדלט איר ניט געראָטן לעבן. אייגנטלעך, איז זי שוין ניט זיכער, צי האָט זי געהאַנדלט ריכטיק. איצט האָט זי דערוף כאַראָטע. ווייניק מאַנצבלעכן האָבן אפן פראָנט, בייס דעם קריג, ניט גערעכנט פאַר קיין גרויסער זינד א צײַטווײַליקע ליבע? דעמאָלט האָט זי אזוי ניט געקאָנט טראַכטן. גלײַך ווי זי האָט זיך דערוווּסט וועגן דעם, האָט זי אים אָפּגעשיקט דעם אַטעסטאַט און אפילע קיין וואָרט ניט אָנגעשריבן. אין א וואָך ארום איז ער עקסטרע געקומען צו פליִען, דאָס קינד האָט ער אין שטוב ניט געטראָפן. זי האָט באַוואָרנט, אז וויקען, וועלכער ס'איז דעמאָלט געגאַנגען דאָס פינפטע יאָר, זאָל ער ניט זען.

...ער איז אריַין אין שטוב, ווי א וויכער, א דערשראָקענער און פאַר־לוירענער. זי האָט אים אָפּגעמאָסטן פון קאָפּ ביז די פיס, אים דערלאַנגט זיַין בריוו און מיט שפּאָט געזאָגט: „א מענטש, וואָס האָט אזעלכע סוי־דעס, דאַרף זיַין אקוראַטער..." ער האָט זיך גליַיך געכאַפּט, וואָס ס'איז געשען, — פאַרפּלאָנטערט די אדרעסן: עסטער האָט באַקומען זיַינעם א בריוו, וועלכער איז געווען געשריבן פאַר אַן אַנדערער...

זי האָט אים דאַן ניט מוחל געווען. ניין, זי ווייסט, אז זי האָט גע־האַנדלט ריכטיק, עס האָט איר אָבער געקאָסט טיַיער.

דוכט זיך, ס'האָט נאָך ניט געטראָפן, אז עסטער לוואָוונע זאָל ניט דערקענען דער טאָכטערס קלונג. דאָס מאָל האָט עס געטראָפן. דאָך האָט זי ווי שטענדיק דורכגעלאָזט וויקען פאָרויס, פאַרלייגט דאָס קייטעלע אף דער טיר און אוועק אין קיך אָנצינדן די פּליטע.

— וואָס טוסטו גאַנצע טעג בא די שנאפּערס? — האָט זי גערעדט הויך, אז וויקע זאָל זי הערן פון קיך.

— מיר האָבן היַינט געצייכנט.

— ווער איז דאָס דער „מיר"?

— אליק האָט מיר געהאָלפן.

די מוטער האָט ניט געזען דעם אויסדרוק פון דער טאָכטערס פּאָנעם, נאָר איז זיכער געווען, אז קיין איין מוסקול האָט ניט קיין ציטער געטאָן אף איר געזיכט. „וויקע טוט דאָס, וואָס דאָס האַרץ זאָגט איר, — האָט זי געטראַכט. — נאָר לעבן מיטן האַרצן איז א צו גרויסער לוקסוס פאַר א מיידל, וואָס איז אויסגעוואַקסן אָן א פאָטער"... זי האָט אליין זיך איבערגעריסן דעם געדאַנק און מיט געמאַכטן גליַיכגילט איבערגעפרעגט:

— מיט אליקן האָסטו געצייכנט?

— מיט אליקן, וואָס כידעשסטו זיך?

— איך האָב געטראַכט, אז מיַין טאָכטער האָט מער סייכל און מער וירדע...

וויקע האָט ניט געענטפערט. זי האָט פאַרשטאַנען, וואָס מיט דער מאַמען קומט איצט פאָר. זי האָט זיך שטיל אריַינגעשאַרט אין קיך און פון אונטער דער פלייש־מאַשינקע, וועלכע די מאַמע האָט געדרייט, ארויס־געכאַפּט א שטיקל רויען פאַרש. דורך די האַלב אראָפּגעלאָזטע אויגן־לעפּלעך האָט זי א קוק געטאָן אף דער מוטער.

— פאַרוואָס ביסטו היַינט אזוי פרי געקומען אהיים, מאַ?... — זי האָט מיט ביידע הענט צונויפגענומען דער מוטערס האָר, וואָס האָבן זיך צעשאָטן איבערן פּאָנעם, און מיט א האָרנאָדל זיי פאַרשפּיליעט אף אַרונטער. — היַינט וועל איך שוין אינערגעץ ניט גיין, מאַ, מיר וועלן דעם גאַנצן אָוונט זיצן באַם טעלעוויזאָר, ווילסט? — זי האָט אריַינגעקוקט

דער מאמען אין די אויגן און געוואַרט, דער אויסדרוק זייערער זאָל ווערן ווארעמער. — איך ווייס דאָך, דו ווילסט מיט מיר נאָך ריידן...

עסטער האָט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ אויף יאָ.

2

שוין באלד א יאָר, ווי אין הויף פאַרט אלע אינדערפרי אריַין די ליכטיק־גרויע מאשין מיט דער רויטער אויפשריפט „מעדיצינישע הילף". פּינקטלעך, ווי א זייגער, קומט די פעלדשערין יעקאטערינא איוואנאָוונא מאכן אליקן איַינשפּריצונגען. זי רעדט קימאט ניט מיט אים, זי קוקט נאָר מיט אזעלכע אויגן, אז אים אליין ווילט זיך שטענדיק בארויִקן די דאָזיקע פרוי, זאָגן איר, אז אלץ וועט גוט זיַין, אז ער וועט גיך געזונט ווערן.

אמאָל טרעפט, אז אויך זי פּרוּווט זיך אים טרייסטן:

— ניטאָ קיין שלאפקיַיט, וואָס מע זאָל ניט קאָנען בייַקומען מיט היַינטיקע מעטאָדן, — זי רעדט אזוי, אז די ווערטער אירע זאָלן קלינגען איבערציַיגנדיק, כאָטש ווייסן ווייסט זי גוט, וואָס אזוינס איז די בעכטערעוו־קרענק. נאָר דער פּראָפעסאָר קרילאָוו האָט ניט לאנג צוריק געזאָגט, אז אין כינע היילט מען זי יאָ.

איינמאָל האָט יעקאטערינא איוואנאָוונא דערטאַפּט וויקען און שטרענג, ווי א ריכטער, מיט איר איַינגעטיַינעט:

— זאָלסט וויסן זיַין, טאָכטערקע, אז קיין שפּילכל איז עס ניט. אויב דו פּילסט זיך ניט בעקוועד, איז זוך אויס א גרינגערן וועג, דו האָסט, דוכט זיך, צו א שיין פענעמל...

וויקע האָט בייז זי איבערגעשלאָגן:

— אויב איר קליַיבט זיך קוקן אין פּאָנעם און ניט אין הארצן אריַין, איז מישט זיך בעסער ניט!

— אָ־אָ! — האָט די פעלדשערין זיך פארוווּנדערט. — אזוי געפעלט מיר, דאָס זיַינען גאָר אנדערע רייד... — זי האָט אָנגענומען דאָס מיידל פאר די הענט און אריַינגעקוקט איר אין די אויגן, גליַיך זי וואָלט זיך געקליבן דערזען דאָרט וויקעס צאפּלדיקע נעשאָמע.

*

אָנגעהויבן האָט זיך עס שוין זייער לאנג, נאָך אין דער קינדהיַיט. עטלעכע יאָר נאָכאנאנד האָבן זיי געפירט צווישן זיך א מילכאָמע, ביז ביידע האָבן פארשטאנען, אז זיי האָבן זיך ליב.

שולדיק אין דעם קריג איז געווען אליק.

עטלעכע וואָכן האָט אין גרויסן שול־זאַל נאָך די לימודים געראַשט און געקאָכט. מע האָט זיך געגרייט צום נײַיאָר־אָוונט: רעפּעטירט, גע־מאָלט דעקאָראַציעס, געניייט קאָסטיומען פאַר דער „שניי־מאַלקע".

איסאַק מאַרקאָוויטש שנאַפּער, דער אַקטיוויסט פונעם עלטערן־קאָ־מיטעט, האָט קאָמאַנדעוועט מיט די כעוורע, וואָס האָבן געבויט די בינע. זײַן קאָל האָט מען געהערט אין דער גאַנצער שול. זײַן גרויסע באָרד האָט מען געזען אויף אַלע שטאָקן. ער האָט געטאַסקעט פונעם סקלאַד לאַנגע שאַלעווקעס, אַלטע פּאַרטעס און טישן מיט אַזאַ גרינגקייט, גלײַך ער וואָלט געהאַט צו טאָן מיט שפּענדלעך. די כעוורע האָבן מיט קינע געקוקט אויף זײַנע הענט, וואָס האָבן געטאָן אַלץ גרינג און געשיקט. דערפאַר טאַקע האָבן זיי אין דעם טאָג פון דער פאָרשטעלונג אויסגעהיט צוויי שטולן לעבן דער סאַמע בינע און זיי קיינעם ניט אָפּגעטראָטן, ביז איסאַק מאַר־קאָוויטש מיט כאַנע בענציאָנאָווגע האָבן זיי ניט פאַרנומען.

ניט בלויז דאָס איז פאַרן סטאָליער געווען אומגעריכט. אומגעריכט איז פאַר אים אויך געווען, וואָס וויקע און אַליק זײַנען פּלוצעם אַרויס אויף דער בינע.

ווען וויקע, די שניי־מאַלקע, האָט זיך באַוויזן, האָט באַ אַלעמען אין זאַל אַזש פאַרכאַפּט דער אָטעם. שיין, ווי אַ פּאַווע, האָט זי אויסגעזען אין די גאָלדענע שיכעלעך אויף די הויכע קנאַפּל, אין דער גאָלדענער קרוין און אין דעם לופטיק ווײַסן קליידל, פון וועלכן עס האָבן זיך געשאָטן פינק־לענדיקע שטערנדלעך.

איר הויך פאַרהויבענעם קאָפּ מיט די שוואַרצע פּרוזשיניקע האָר־גלע־קעלעך האָט זי געטראָגן אַזוי, ווי זי וואָלט אינדערעמעסן אַראָפּגעקומען אַהער פון אַ מײַסע־ביכל.

די יינגלעך פון די עלטערע קלאַסן האָבן זיך איבערגעקוקט און אָנ־געפרעגט איינער באַם אַנדערן, ווער דאָס איז.

די שניי־מאַלקע האָט אויסגעשטרעקט די הענט, און אַ שטורעם פון ווײַסע שניי־פּליטערלעך האָט פאַרהוילן אַלץ און אַלעמען.

„די בערג וועל איך פאַרפּרירן און די טאָלן,
די טײַכן קאָווען און די הערצער קאַלט מאַכן, ווי אײַז"...

אַזוי האָט געוואָרנט די שניי־מאַלקע, און אין זאַל איז דערפון מיטאַ־מאָל ווי אויף אַן עמעס קאַלט געוואָרן. אין דעם געוואָי פון ווינט, אין דער פינקלדיקער ווײַסקייט האָט זיך באַוויזן דער פּרינץ.

כאַנע בענציאָנאָווגע האָט אַ ציטער געטאָן און אָנגעכאַפּט דעם מאַן פאַר די קני:

— איסאַק, טו מיך אַ קניפּ, ס'איז דאָך אונדזער אַליק!

איסאַק מאַרקאָוויטש האָט זיך אַ צי געטאָן פאָרויס, אַרײַנגעכאַפּט אין ביידע הענט די באָרד און קוים זיך אײַנגעהאַלטן ניט אויסצורופן אויף אַ קאָל דעם נאָמען פון זײַן זון.

כאַנע בענציאָנאָװנע האָט אים צו דער צײַט אוועקגעזעצט אויף אַן אָרט. אָבער שפּעטער מיט עטלעכע מינוט, ווען דער פּרינץ האָט זיך אָנגעבויגן איבער דער שלאָפנדיקער שניי־מאַלקע און איר אַ זאָג געטאָן: „איך האָב צו דיר פאַרבלאָנדזשעט" און באַלד טאַקע זי אַ קוש געטאָן, איז שוין ניט בלויז דער אַלטער שנאַפּער אונטערגעשפּרונגען פונעם בענקל. אין דעם פאַרטונקלטן זאַל האָבן אָנגעהויבן סקריפּען די בענק. עס האָט זיך דערהערט אַ שושקערײַ, וואָס האָט דערמאָנט אָן דעם רויש פון אַ ראָי בינען. עמעצער האָט פּישטשענדיק אַ לאַך געטאָן און זיך פאַרשטעלט מיט די דלאָניעס דאָס מויל. אַלע האָבן פאַרשטאַנען: דער קוש איז געווען טאַקע אַפּאַנעמעסן.

נאָר כאָטש זי איז דעמלט געווען ערשט אין זעקסטן קלאַס, האָט איר געקלעקט סייכל פון אַ פּרוּוו צו מאַכן דעם אָנשטעל, אַז ס'איז גאָרניט פאָרגעקומען.

זי האָט רויִק געעפנט די אויגן, איז אויפגעשטאַנען פון אָרט און מיט אַ שמייכל באַטראַכט דעם פּרינץ, דערנאָך אויסגעצויגן צו אים די לינקע האַנט און שטאָלץ, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַלקע, אַוועקגעפירט פון דער בינע איר אויסלייזער, וואָס האָט אַרײַנגעטאָטעמט אין איר פאַרפרוירענער נעשאָמע מענטשלעכע וואַרעמקײַט.

אין זאַל האָט מען געשריִען „בראַוואָ". קימאַט אַלע האָבן אָנגעהויבן טראַכטן, אַז ס'איז גאָרנישט ניט געשען, אַז אַזוי האָט עס געדאַרפט זײַן, אָבער הינטער די קוליסן איז די שניי־מאַלקע מיטאַמאָל פאַרענדערט געוואָרן. הייסע פײַערלעך האָבן זיך אָנגעצונדן אין אירע אויגן. אַ רעגע האָט זי געקוקט אויף אַליקן, ווי זי וואָלט אים אויף אַן עמעס געוואָלט פאַרפרירן, דערנאָך זיך אַ וואָרף געטאָן אויף אים און אײַנגעביסן זיך מיט די ציין אין זײַן אַקסל. דאָס יינגל האָט אַזש אַ קוויטשע געטאָן, ווי מע וואָלט אים געשניטן. וויקע איז אַנטרונען געוואָרן.

פון דעמלט אָן האָט מען דעם באָכער אַ נאָמען געגעבן „דער פאַרבלאָנדזשעטער". די צונעמעניש האָט זיך גלײַך צוגעקלעפּט צו אים. אַפילע אין דער היים האָט מען אים אַזוי גערופן. אַזוי האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאָמע צווישן וויקען און אַליקן.

פאַרשטייט זיך, אַז דער באָכער, וואָס איז עלטער געווען פון וויקען אויף צוויי יאָר, וואָלט זיך גרינג געקאָנט ספּראַווען מיט איר, נאָר ס'איז געווען אַ ביזויען זיך „וואָזשען מיט אַזאַ פּיסקליאַ".

וויבאַלד וויקע האָט פֿאַרשטאַנען, אַז שלאָגן וועט ער זי ניט, האָט זיך איר שוואַכקייט פֿאַרוואַנדלט אין אַ קויעך.

דעם גליטש, וועלכן די כעוורע פֿונעם הויף האָבן עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד פֿאַרגאָסן אונטער דער אָנפֿירונג פֿון אַליקן, האָט עמעצער צעהאַקט און צעקאַרדאַשעט, ווי אים וואָלט צעטאָפּטשעט אַ טאַבון פֿערד, געקאָוועטע מיט שאַרפֿע פּאָדקעוועס. אַליק האָט זיך אָנגעשטויסן, וועמעס אַרבעט דאָס איז, ער האָט זיך אָבער ניט פֿאַרגעשטעלט, אַז זי וועט זיך נאָך איבערנעמען דערמיט.

— אוואַדע האָב איך צעהאַקט דאָס אײַז! — האָט זי אים אַרײַנגעקוקט אין די אויגן. — איז וואָס זשע וועסטו מיר טאָן, „פֿאַרבלאָנדזשעטער״?

אַליק האָט אויש אָנגעהויבן פֿינטלען מיט די אויגן פֿון אזא ענטפֿער. די האַנט האָט זיך אַ הייב געטאָן און איז שוין גרייט געווען אָנכאַפּן איר גראָבן צאָפּ. זי האָט אַ פֿריסקע געטאָן, ווי אַ קאַץ, און איז אַוועק פֿון אים צו די קלענערע קינדער, מיט וועלכע זי האָט זיך געשפּילט אין הויף.

3

זיי געדענקען שוין אַליין ניט, וויאַזוי זיי זײַנען צוריק כאַוור געוואָרן. די עלטערן האָבן, פֿאַרשטייט זיך, ניט גערעדט וועגן דעם, נאָר אָן שום רייד איז געווען קלאָר, אַז דאָס איז אַ באַשערטע פּאָר.

יענעם זומער האָט אַליק פֿאַרענדיקט די שול און אַלע צוזאַמען האָבן אים געייעצט, ער זאָל אָנגעבן די פּאַפּירן אין בוי־אינסטיטוט.

צען מאָל אַ טאָג האָט דאָס מיידל זיך אופֿגעהויבן אַפֿן נײַנטן שטאָק צו אַליקן, און צוואַנציק מאָל אין טאָג האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט צו איר אַפֿן פֿינפֿטן. אַז מע האָט שוין ניט געהאַט וועגן וואָס צו ריידן, האָט מען גלאַט אָנגערופֿן איינער דעם אַנדערנס נאָמען. וויקע! — אַליק! וויקע! — אַליק!.. — האָט געקלונגען זייער פֿייגל־שפּראַך.

און אַז איינמאָל האָט געטראָפֿן, זיי האָבן זיך צעשטורכעט, זײַנען אַלע אַרומגעגאַנגען אָנגעבלאָזענע. איסאַק מאַרקאָוויטש האָט ניט אויסגעהאַלטן און איבער עפּעס אַ קלייניקײַט זיך צעשריִען אַף אַליקן.

כאַנע האָט געכאַפּט אַ קוק אַפֿן זון, און יענער האָט שוין פֿאַרשטאַנען, וואָס ער האָט צו טאָן. ער איז אַרויס פֿון שטוב — און אין עטלעכע מינוט אַרום האָט זיך שוין אַף די טרעפּ געהערט וויקעס קאָל. איסאַק מאַרקאָוויטש האָט אַרויסגענומען פֿון בופֿעט דעם ווײַסן גראַפֿינטשיק און אָנגעגאָסן דרײַ קעלישעקלעך. אַליקן האָט ער אומיסטן פֿאַרפֿעלט, און פֿאַרן אויסטרינקען געזאָגט:

— מע דאַרף זײַן אַ מענטש, אַ מענטש דאַרף מען זײַן...

*

כאנע בענציאָנאָווגע האָט געפּויעלט בא עסטער לוואָווגע, אז אף די קאַניקולן זאָל זי אָפּלאָזן וויקען מיט זיי קיין טוטשקאָווע, אף דער זומער־וווינונג הינטער מאָסקווע.

נאָך צוריק מיט א יאָר צען האָט דער סטאָליער צונויפגעקלאַפּט א קורין באַם ראנד וואלד. עטלעכע זומערס נאָכאנאנד האָט די גאַנצע מיש־פּאָכע געהאָרעוועט ארום דעם קורין, ביז זיי האָבן געמאַכט פון אים א „צאַצקע" מיט א רויטן דאך און גרינע לאָדנדלעך.

דעם ערשטן פרימאָרגן אין טוטשקאָווע איז אַליק אופגעשטאַנען פריער ווי שטענדיק, נאָר וויקען אַפּן אָרט שוין ניט געטראָפן. אין דעם היי פון דעם צעטאָפּטשעטן סטויגל, ווו זי איז די נאַכט געשלאָפן, האָט ער געפונען איר בלאָוו האלדזטיכל מיט די ווײַסע פּינטעלעך.

די באָרוועסע פיס זײַנע האָבן געשפּירט די קילע פּאַרטאָגיקע ראָסע פונעם גראָז. א ציטער, וואָס איז דערגאַנגען אַזש ביז די צעשפּרייטע נאָז־לעפּלעך, איז איבערגעלאָפן איבער זײַן לײַב, און ער האָט דערפילט די שווערקײַט פון זיך אַליין, די פּרוזשיניקײַט פון די שטײַפע הענט און פיס, די אָנגעצויגנקײַט פון דער ברוסט. ער האָט זיך אָנגעבויגן און מיט די ליפּן אופגעהויבן דאָס לופטיקע טיכעלע. א ווינטל האָט עס אונטערגע־כאַפּט און אים פאַרדעקט דערמיט דאָס פּאָנעם, פאַרמאַכט די אויגן.

אַזוי, אין די קורצע סאַטינענע הייזלעך, מיטן טיכעלע אין מויל, האָט ער זיך געלאָזט לויפן צום וואלד. דאָרט, אין דער טיפעניש, איז נאָך אינ־גאַנצן פינצטער. די שוואַרצע יאָדלעס הוידען די שפּיצן זייערע, וואָס גיבן אף א ווײַל א בלישטשע און ווערן ווידער טונקל־גרין, די נאָדעלעך האָבן זיך שוין דאַפּקע אײַנגעשטאָכן אין דעם ערשטן שטראַל, נאָר אײַנהאַלטן אים ניט געקאָנט.

און ער, דער יונג, לויפט מיט א פאַריסענעם קאָפּ, וואַרפט הויך די באָרוועסע פיס, ווי א יונגער לאָשעק, היט זיך ניט פאַר די צווײַגעלעך און שטענגלעך, וואָס סטאַרטשען פון אַלע זײַטן און דראַפּען זײַן נאַקעט לײַב, די באָרוועסע פיס. ער צעשפּרייט די הענט אין די זײַטן און טשובעט מיט די זשמעניעס גאַנצע הויפנס בלעטער פון די קוסטעס, דערבײַ פילט ער, אַז אינווייניק אין אים קײַקלט זיך א געלעכטער, וואָס וועט באַלד מיט קויעך עפענען בא אים די ליפּן און אַרויסרײַסן זיך אף דער פרײַ. מיטא־מאָל רײַסט זיך אַרויס פון זײַן ברוסט א ווילד געשריי: האָ־האָ־האָ! האָ־האָ! — דאָס געשריי קלינגט אָפּ אין די שוואַרצע שטאַמען פון די יאָדלעס, אין די ווײַסע בערעזעווע שטאַמען. אַלעביימער אין וואַלד הייבן זיך אָן שושקען: — דער יונגער מענטש איז אין וואַלד... די פייגל הייבן

אַן צו גוואַלדעווען, נאָר שרעקן שרעקן זיי זיך ניט, זיי ווייסן אויך: — דער יונגער מענטש איז אין וואַלד, און קיין שלעכטס וועט ער קיינעם ניט טאָן.

אַליק לויפֿט לאַנג, נאָר קיין מידקייט פֿילט ער ניט. אָט האָבן די טאַנען זיך אָנגעהויבן אַראָפּלאָזן באַרג־אַראָפּ צום ברעג, גלייך זיי וואָלטן געגאַנגען צום טײַך זיך אָנטרינקען. ער דערלויפֿט ביזן וואַסער, וואָס האָט ערשט אַראָפּגעוואָרפֿן פֿון זיך דעם נאַכט־צודעק און עס שלאָגט נאָך פֿון דעם אַ וואַרעמע פּאַרע.

צווישן דער טונקעלער גרינקייט, וואָס אױף יענער זײַט טײַך, טוען אַ בלענד צוויי ראָזע הענט. ער דערקענט זי גלייך. נאָך איידער ער באַווײַזט זיך אַרומקוקן, שווינדלט דורך איר דינינקער קערפּער און שנײַדט זיך אַרײַן אין וואַסער.

— וויקאַ־אַ! — שרײַט ער. — ווי־קאַ־אַ! — און ווי ער גייט און שטייט וואַרפֿט ער זיך אין טײַך אַרײַן און לאָזט זיך מיט אַלע קויכעס שווימען איר אַנטקעגן. דאָס מיידל דערזעט אים און עס באַפֿאַלט זי אַ שרעק.

„ס׳איז עפּשער עפּעס געשען״, טראַכט זי.

— פֿאַרוואָס ביסטו אַנטלאָפֿן? — דערהערט זי נאָך פֿונדערווײַטנס, און באַרויִקט זיך גלײַך. ווען זיי קומען זיך צונויף, נעמט ער זי מיט דער רעכטער האַנט אַרום באַם גאַרטל און זי לייגט אַרויף איר לינקע האַנט אויף זײַן פּלייצע. אָט אַזוי שווימען זיי אָן רייד און פּריסקען מיט די ליפּן, דאָס וואַסער זאָל אין מויל ניט אַרײַן.

אײַנגעבויגענע שפּרינגען זיי אַרויס אָפֿן ברעג און נעמען פּאַכען מיט די הענט, שפּרינגען אויף איין פֿוס, דאָס וואַסער זאָל אַרויס פֿון די אויערן. זיי נעמען זיך פֿאַר די הענט און לאָזן זיך לויפֿן צוריק אין וואַלד אַרײַן. לויפֿנדיק, וואַרפֿט וויקע אַרויף אויף זיך דאָס דינע קליידל, וואָס כאַפּט זיך באַלד צו צום נאַסן לײַב און טאָקט אויס איר קערפּער.

זיי האַלטן זיך פֿאַר די הענט און לויפֿן באַרג־אַראָפּ און באַרג־אַרויף, אַלע מאָל טרעפֿן זיי זיך מיט די אויגן און דאַן דריקן זיך שטאַרקער צונויף זייערע פֿינגער.

— אַ־לי־ק! — האָט אין וואַלד, צווישן די שוואַרצע יאָדלעס און ווײַסע בערעזעס, אַ קלונג געטאָן דעם סטאָליערס קאָל.

— אַ־לי־ק! — האָבן די ביימער אים פּינקטלעך נאָכגעמאַכט.

און ביידע, סײַ אַליק, סײַ וויקע, האָבן פֿאַרשטאַנען, ווער עס רופֿט זיי, און אָפּגעענטפֿערט ביידע מיטאַמאָל:

— האַ־הו־ו!..

אַ גאַנצן טאָג האָבן וויקעס אויגן זיך געלויכטן, ס׳האָט זיך געדאַכט,

זיי זײַנען צוויי מאָל גרעסער געוואָרן. אפּדערנאַכט, אין דער פינצטער־ניש, ווען כוץ זיך אַליין זעט מען קיינעם ניט, האָט זי געזאָגט אַליקן דאָס, וואָס ער האָט שוין געוווּסט פון לאַנג:

— דו ווייסט כאָטש, מײַן „פאַרבלאָנדזשעטער", ווי שטאַרק איך האָב דיך ליב?

4

ווען אַליק איז נאָך געווען געזונט, האָט עסטער לוואָוונע געהאַלטן, אַז וויקעס אויסוואַל איז ניט אינגאַנצן קיין געלונגענער. איר טאָכטער, האָט זי געטראַכט, וואָלט געקאָנט אויסרעכענען אַף עפּעס בעסערס. זי האָט זיך אָבער ניט געמישט. נאָר ווען אַליק איז קראַנק געוואָרן און עס איז געווען קימאַט ווי זיכער, אַז אויב עס וועט ניט געשען קיין נעס, וועט ער פאַרבלײַבן אַפן גאַנצן לעבן מיט אַן אויסגעקרימטן רוקן, מיט אויס־געדרייטע הענט און פיס, האָט זי באַשטימט אום יעדער פּרײַז ראַטעווען וויקען.

אָ, זי ווייסט שוין איצט, וואָס עס איז אַזוינס די בעכטערעוו־קרענק, זי האָט שוין געהאַט דאָס פאַרגעניגן זיך אָנהערן וועגן איר...

די שטענדיק געלאַסענע עסטער לוואָוונע איז ניט געווען צו דערקע־נען. פונוואַנען האָט זיך עס צו איר גענומען אַזאַ ענערגיע? צענדליקער מאָל איז זי געלאָפן אַף דעם קוטוזאָוו־פּראָספּעקט אין קוראָרטאָלאָגישן אינסטיטוט, וואָס דערלערנט די דאָזיקע קרענק. א הויפן מעדיצינישע בראָשורן און אַרטיקלען זײַנען געלעגן אין די שופלאָדן פון איר שרײַב־טיש אַף דער אַרבעט.

לעכאַטכילע האָבן קימאַט אַלע אין דער קאָנטאָר געהאַלטן מיט עס־טער לוואָוונע. די פּוללײַביקע מאַריאַ אַנאַניעוונאַ האָט מיט אירע בייזע אויגן שיר ניט דוירעס געווען „די מאַמעס, וואָס לאָזן זייערע טעכטער קריכן אין קראָפּעוווע".

— אָט אַזוי ברייט מען זיך אָפּ און מע קראַצט זיך נאָכדעם דאָס גאַנצע לעבן, — האָט זי געגוואַלדעוועט.

בלויז די יונגיטשקע נינאַ וולאַסאָוואַ מיט דער הויכער פריזור און מיט די לאַנגע אויערינגלעך האָט אָנגעהויבן קוקן קרום אַף עסטער לוואָוונע. נינע האָט לאַנג זיך ניט אײַנגעשטעלט אָפן אַרויסזאָגן איר מיינונג, נאָר סאָפּקאָלסאָף ניט אויסגעהאַלטן. זי האָט נערוועז גענומען צופּן מיט די דינע פינגער די אונטערשטע ליפּ, און קימאַט א וויינענדיקע אויסגעשריִען:

— פאַרוואָס מישט איר זיך, פאַרוואָס?.. — זי איז אופגעשפּרונגען

פון איר אָרט, זיך אָנגעכאַפּט מיט בײדע הענט פאַרן אָנלען פון בענקל, װי זי װאָלט זיך געקליבן האַלטן א רעדע, נאָר געזאָגט האָט זי בלויז:

— און איך האָב געמײנט, אַז איר, עסטער לװאָװנע... — זי האָט ניט פאַרענדיקט און איז אַרויס פון קאַנטאָר, קלאַפּנדיק מיט די דינע קנאַפּעלעך אין צעמענטענעם דיל.

װאָס װײַטער זײַנען זיך די מײנונגען אַלץ מער פאַנאַנדערגעגאַנגען. איצט האָט אויך װערא סעמיאָנאָװנא, װאָס טראָגט שטענדיק ייִנגלשע שטיװעלעך און אַן אושאַנקע פון אָפּגעריבענעם לעדער און נאָך מער אָפּ־געריבענעם פוטער, די זעלבע װערא סעמיאָנאָװנא, װעגן װעלכער מע דערצײלט, אַז איר שטוב איז א סקלאַד פון אַנטיקװאַרע כפּייצים און אין דער בוי־קאָנטאָר זאָגט מען, אַז זי רעדט אויס אײן װאָרט אין צװײ טעג, — אָט די װערא סעמיאָנאָװנא האָט פּלוצעם פאַרזיכערט:

— דאָס האָב איך דאָך די ערשטע געזאָגט, אַז אַפילו א מאַמע דאַרף זיך ניט מישן אין אַזעלכע זאַכן.

און אין צװײ טעג אַרום:

— א פּרײַנט דערקענט מען אין א נויט...

אַלע האָבן זיך געכידעשט, װאָס װערא סעמיאָנאָװנא האָט אַרויסגע־זאָגט איר מײנונג װעגן אַן אײניקן, װאָס האָט קײן שײַכעס ניט צו גוסט־פּראַגן, — ס'איז באַװוּסט געװען, אַז אויב זי זאָגט שוין עפּעס יאָ, איז בלויז װעגן גוטן אָדער שלעכטן געשמאַק.

מיט שרעק האָט עסטער לװאָװנע געװאַרט אויפֿן מישפּעט פון װלאַדי־מיר אַנדרײעװיטשן. זי האָט אי געװאָלט, אי מוירע געהאַט צו הערן זײַן װאָרט. דער דאָזיקער שרײַער האָט אָבער אָנגענומען א מויל מיט װאַסער.

ניט דערװאַרט זיך אַף זײַן אײצע, האָט עסטער לװאָװנע באַשלאָסן זיך דורכגײן מיט דער טאָכטער צום קראַנקן סינעלניקאָװ, מיט װעלכן זי האָט זיך באַקאַנט בײַס אירע לויפענישן אין אינסטיטוט. זאָל זי זען, װיקע, װאָס די בעכטערעװ־קרענק מאַכט פון א מענטשן. אומגעריכט איז דאָס מײדל אַלײן צוגעשטאַנען צו איר, זי זאָל זי באַקענען מיט סינעל־ניקאָװן, װעגן װעלכן די מאַמע האָט איר געהאַט דערצײלט.

ניט אָפּגעלײגט אין דער לאַנגער באַנק, האָט עסטער לװאָװנע דורכן טעלעפאָן זיך צונויפגערעדט מיט ניקאָלײַ באָריסאָװיטש סינעלניקאָװן, אַז אין אָװנט װעלן זײ זײַן בא אים.

אין געשטריקטן ליכטיק־בלויען אָנצוג, אין די טופליעס אַף די דינע קנאַפּל האָט עסטער לװאָװנע נאָך אויסגעזען יונג און גראַציעז, נאָר די פּאַסמע גראָװע האָר, װאָס האָט זיך געצױגן פונעם לינקן שטערן־װינקל, האָט אײדעס געזאָגט, אַז אײנמאָל אין לעבן האָט די דאָזיקע פרוי נאָכ־געלאָזט די נערװן, װעלכע האָבן איר אָפּגעצאָלט דערפאַר מיט אָט דער

זילבערנער האָר־פּאסמע. וויקע האָט באטראכט די מאמע מיט א גוטן שמייכל:

— ביסט אזוי שיין, מאמע!

עסטער לוואָוונע איז געווען צופרידן, וואָס די טאָכטער האָט עס באמערקט.

די טיר האָט זי געעפנט אן אלטיטשקע מיט געקרויזטע און געפארבטע האָר. ס׳איז ניט שווער געווען זיך אָנשטויסן, אז אויך די ליפּן און די באקן זײַנען רויט ניט דערפאר, ווײַל די בלוטן פליסן אזוי געשווינד אין איר קליין קערפּערל, וואָס זעט אויס נאָך דארער צוליב די שמאָלע הייזלעך און ענגן סוועטערל, פון וועלכע עס שפּארן ארויס אלע אירעביינדעלעך.

די אלטיטשקע האָט געפינטלט מיט די אויגן, געשאָקלט מיטן געקרײַזלטן קאָפּ און גיך־גיך איבערגעכאזערט איינס און דאָס זעלבע:

— Прошу, прошу! Прошу, прошу!

אף וויקען האָט זי געמאכט אן אײַנדרוק פון א מיידעלע, אף וועלכער מ׳האָט ארופגעזעצט א קאָפּ פון אן אלטיטשקער.

— ניקאָלײַ באָריסאָוויטש! — האָט די באלעבאָסטע אויסגערופן מיט א קאָל, וואָס די גאנצע צײַט ברעכט עס זיך. — צו אונדז זײַנען געקומען געסט.

עס האָט זיך צו זיי דערטראָגן דעם באלעבאָס׳ באס. ער האָט אײַנגעלאדן די געקומענע צו זיך אין קאבינעט.

אינעם צימער האָבן געברענט עטלעכע גרויסע לאָמפּן, ס׳האָט אזש א שניט געטאָן אין די אויגן פון דער שארפער שײַן.

בא א הויכער קאָנטאָרקע איז געשטאנען אָדער געזעסן זייער אן אויסגעדארטער מענטש מיט א גרויסן קאָפּ. דער מענטש האָט פונדערווײַטן געקוקט אף די געסט און קיין איין מאָל קיין פינטל ניט געטאָן מיט די אויגן. ער האָט געקוקט אף זיי, ביז די אלטיטשקע איז ניט צוגעלאָפן און אים געהאָלפן איבערזעצן זיך פון דער הויכער קאָנטאָרקע אין א ווייכן שטול, וואָס איז געשטאנען אינמיטן גרויסן צימער.

ניקאָלײַ באָריסאָוויטש איז, ווײַזט אויס, ביז דער קרענק געווען זייער א הויכוווקסיקער. און איצט, איבערקלײַבנדיק זיך פון דער קאָנטאָרקע צום שטול, האָט זײַן קערפּער אויסגעזען, ווי צונויפגעלייגט אינצווייען. די לאנגע הענט זײַנען אראָפּגעהאנגען ביז צום דיל, גלײַך ער וואָלט דאָרט מיט זיי עפּעס געזוכט.

וויקעס טונקעלע באקן זײַנען בלאס געוואָרן. די מאמע האָט עס באמערקט. נאָר דאָס מיידל האָט זיך גלײַך גענומען אין די הענט און מיט

א שמייכל אף די ליפּן אָנגעהויבן זיך צוהערן צום באַלעבאָס׳ רייד. זי האָט געהערט און פאַר אירע אויגן איז געשטאַנען אַליק...

...גלײַך, ווי עס פאַרענדיקן זיך די לימודים אין שול, לויפט זי, וויקע, צום פינפטן טראָליייבוס. אָנשטאָט צו פאָרן אהיים, לאָזט זי זיך אין דער קעגנזײַטיקער ריכטונג, און ווען דער קאָנדוקטאָר רופט אויס: Следующая остановка Разгуляй, שטייט זי שוין בא דער טיר, גרייט אַרויסצושפּרינגען. נאָך פונעם אווטאָבוס דערזעט זי זײַן טשופּרינע אין פענצטער פון אינסטיטוט. ער וואַרט אף איר. נאָר ווען זיי באַגעגענען זיך, שטעלט ער אויס די ציגײַנערישע הייסע אויגן און כידעשט זיך:

— וויקוסיאַ? ווי קומסטו אהער?!

אין א מינוט אַרום פּרוּוון זיי זיך שוין אַרויסרײַסן פון צווישן קאָלער־ליי אויטאָמאָבילן, וואָס זײַנען זיך צונויפגעפאָרן פון אַלע פיר געקרייצטע גאַסן און פאַרשטעלן זיי דעם וועג. אַליק לאָזט זי ניט אָפּ פון זיך. ווי א קליין שוועסטערל, פאַר וועלכער ער איז פאַראַנטוואָרטלעך, האַלט ער זי בא דער האַנט, טוליעט זי צו זיך, הייבט זי קימאַט אוף פון דער ערד, ביז זיי שלאָגן זיך דורך צום טראָטואַר.

וויקע קוקט אף דעם צעקאַליעטשעטן פּרעמדן מענטשן, וואָס זיצט אפן שטול אַנטקעגן איר, און האָט מוירע דערטראַכטן דעם שרעקלעכן געדאַנק, אַז אַליק קאָן אויך ווערן אַזאַ... עפּעס א מעשונעדיק געשריי פּלאַצט איבער איר קאָפּ, — זי דערשרעקט זיך אַזוי שטאַרק, אַז זי ציט אַזש אַרײַן דעם קאָפּ אין די אַקסל און פאַרשטעלט דאָס פּאָנעם מיט די הענט.

די אַלטיטשקע אין די שמאָלע הויזן וואַקסט אויס לעבן איר און נעמט זי באַרויִקן. זי רעדט גיך־גיך:

— שרעקט זיך ניט, דאָס האָט אונדזער סטיליאַגע פּאָפּ־פּאָפּיטש זיך אופגעכאַפּט פון שלאָף און אײַך באַגריסט. Bonjour, האָט ער געזאָגט.

ערשט איצט האָט וויקע דערזען א גרויסע שטײַג, וואָס איז געשטאַנען אף א גלעזערנעם שראַנק, א פולן מיט טשוטשעלעס פון פייגלען און בייעלעך. — Bonjour, bonjour, bonjour! האָט דרײַ מאָל איבער־געכאַזערט דער פויגל, וועלכן מע רופט דאָ פּאָפּ־פּאָפּיטש.

— די לעצטע צײַט, — דערקלערט די באַלעבאָסטע, — האָבן מײַנע שילער, מיט וועלכע איך לערן פראַנצויזיש, אים קאַליע געמאַכט דעם פּראָנאָנס, און א פרישן מענטשן איז שווער צו פאַרשטיין, וואָס פּאָפּ־פּאָפּיטש שרײַט.

ניקאָלײַ באָריסאָוויטש האָט אָנגעשריִען אפן „פראַנצויז” און זיך גע־ווענדט צו עסטער לוואָוונע.

— באַ אײַך איז זייער אַ שיינער נאָמען: עס־טע! — האָט ער אויסגעצויגן יעדן טראָפּ באַזונדער. — אויב איך האָב קיין טאָעס ניט, איז אין פּאַראַגוויַי פאַראַן אַזאַ אָזערע, וואָס הייסט פּונטאַ־דעל־עסטע.

— ווי שטענדיק, ניקאָלושקע, האָסטו אַ טאָעס, — האָט באַמערקט די אַלטע לערערקע. — ערשטנס, איז עס דער נאָמען פון אַ קוראָרט; צווייטנס, געפינט ער זיך אין אורוגוויַי, און, דריטנס, רופט מען די קאַווערטע דאַשעווסקע עסטער און ניט עסטע.

ניקאָלײַ באָריסאָוויטש האָט זיך צעלאַכט, און וויקען האָט זיך גענומען דוכטן, אַז זײַן פאַרגליווערט פּאָנעם איז געוואָרן כיטרע און אויסדריקלעך, נאָר לאַנג קוקן אַף אים האָט זי ניט געקאָנט.

— ניט איך, לידושקע, — האָט ער געזאָגט צו דער שוועסטער, — נאָר דו וואָלסט געדאַרפט זיך פאַרנעמען מיט מאַטעמאַטיק. קיין טראָפּן פאַנטאַזיע דערלאָזסטו ניט: עס טרעפט אַמאָל, אַז מיט דער הוילער ווירקלעכקײַט איז שווערער ווי... — ער האָט ניט פאַרענדיקט דעם געדאַנק און צוויי מאָל איבערגעכאַזערט: עסטער, עסטער... גלײַך ער וואָלט געפּרוּווט דעם נאָמען אָפּן געהער.

— עסטער איז אַפּילע שענער... ווי מיינט איר, עסטער לוואָוונע?

— ניט אין דעם גייט עס, לידיאַ באָריסאָוונאַ, — האָט עסטער זיך געווענדט צו דער אַלטיטשקער, גלײַך יענע וואָלט איר געשטעלט די פראַגע.

אַ שמייכל האָט זיך אויסגעצויגן אַף דעם קראַנקנס דינע ליפּן. אַ צײַט האָט ער געשוויגן און דערנאָך, ווי ער וואָלט עפּעס באַשלאָסן, געזאָגט:

— די איינציקע אייצע איז מאַכן זיך ניט וויסנדיק. יאָ, יאָ, זיך ניט וויסנדיק מאַכן, — ער האָט מיט די אויסגעדרייטע פאַרקריפּלטע פינגער זיך אײַנגעקלאַמערט אין די הענטלעך פון שטול און זיך בעסער אײַנגעמאָסטעט. — קוים נעמסטו זיך צוהערן צו דער קרענק, טויג עס צום טײַוול, מע טאָר זי ניט אַרײַנלאָזן אין דער נעשאָמע. אין דיביינער זאָל זי זיך האַלטן, ווײַטער קיין מילימעטער ניט.

ער האָט גערעדט וועגן זײַן קרענק, ווי וועגן אַ לעבעדיקער באַשעפעניש, ווי וועגן אַ זאַך, וואָס עקזיסטירט אויסער אים.

איצט האָט וויקע ניט דורכגעלאָזט קיין איין וואָרט זײַנס. אין דעם שווערן גורל, וואָס איז אויסגעפאַלן דעם דאָזיקן מענטשן, איז אויך געווען אַן אָרט פאַר גליק. ער האָט מיט צאַרטקײַט גערעדט וועגן זײַנע דיקע ביכער, וועלכע לידיאַ באָריסאָוונאַ האָט אים געבראַכט פון ביכערשראַנק און אָוועקגעלייגט אַף די אויסגעדאַרטע קני. ער האָט געגלעט די שוואַרצע טאָוולען, ווי מע גלעט אַ קינד איבערן קעפּל, און דערבײַ ניט אַראָפּגעלאָזט דעם בליק פון דער שוועסטער:

— לידושקען האָב איך צו פאַרדאַנקען, און עפשער אויך דער קרענק מײַנער, אנדערש וואָלט איך זיי ניט אָנגעשריבן, אנדערש וואָלטן זיי די לעבעדיקע וועלט ניט דערזען, — האָט ער עטוואָס אונטערגעהויבן די שווערע ביכער. — שטאַרק בערויגעז זײַן אַף „מײַן בערטעטשקען“ — אַזוי האָט ער גערופן די קרענק — קאָן איך ניט.

עסטער לוואָוונע האָט גענומען פון זײַנע קני א בוך און א בלעטער געטאָן. „דאָקטאָר פון מאַטעמאַטישע וויסנשאַפטן נ. ב. סינעלניקאָוו“, האָט זי איבערגעלייענט אַף א קאָל. דאָס בוך איז אָנגעפּיקעוועט געווען מיט פאָרמולעס. זי האָט א שמייכל געטאָן: באַ זיי אין בערשאַד האָט א דאָקטער געהייסן נאָר דער, וואָס היילט קראַנקע, פון מאַטעמאַטיק־דאָקטוירים האָט קיינער ניט געוווּסט און ניט געהערט. זי האָט געקוקט אין בוך און געטראַכט: ניט שוין זשע ווייסט דער דאָזיקער קאַליקע אויך פון גליק? נו, און די שוועסטער זײַנע, לידיאַ באָריסאָוונאַ, וועלכע איז צוליב אים פאַרזעסן? און אויב ער ווייסט אפילע יאָ פון גליק, איז ער דאָך איינער, און הונדערטער אנדערע בלײַבן בלויז קאַליקעס — קאַליקעס אַפן גאַנצן לעבן. א גרויל איז איר איבערגעגאַנגען איבערן לײַב און זי האָט מיט די אויגן א זוך געטאָן די טאָכטער.

וויקע איז רויִק אַרומגעגאַנגען איבערן גרויסן קאַבינעט מיט לידיאַ באָריסאָוונאַ, וועלכע האָט איר עפּעס גיך־גיך אײַנגערוימט אין אויער.

דעם גאַנצן וועג אַהיים איז וויקען געשטאַנען פאַר די אויגן לידיאַ באָריסאָוונאַ, די קליינינקע אַלטע לערערן פון פראַנצויזיש, וואָס האָט זיך אָפּגעזאָגט פון אַן אייגן לעבן צוליבן קראַנקן ברודער...

שוין קימאַט באַם הויז האָט וויקע דערזען זינע וואַראָנצאָווען. זינע איז געווען אָנגעטאָן אין א קורץ ספּאָרטיוו רעקל, אין שמאָלע הייזלעך. זי האָט זיך געטוליעט צו א וווּקסיקן באָכער, אויך אין א קורץ ספּאָרטיוו רעקל און אין נאָך שמעלערע הויזן ווי באַ איר. דער באָכער האָט גע־האַלטן זײַן האַנט אַף זינעס אַקסל און געשפּאַנט מיט איר אינמיטן טראָ־טואַר מיט אַזאַ אויסזען, גלײַך קיינער וואָלט דאָ ניט געווען, אויסער זייביידן.

❃

עסטער לוואָוונע האָט ניט געקאָנט פאַרויסזען, אַז וויקע וועט גאָר מאַכן אַזאַ אויספיר פון דער באַקאַנטשאַפט מיטן דאָקטאָר פון מאַטעמאַ־טיק סינעלניקאָוו. דאָס מיידל איז, דוכט זיך, גאָר פריילעכער געוואָרן. זי האָט גאַנצע טעג פאַרבראַכט מיט אַליקן, געגרייט מיט אים די לעק־ציעס און ביידע האָבן זיי אָפּגעגעבן זאַטשאָטן אַף גאָלע פינפן.

די שטוב פון די שנאפערס איז פארוואנדלט געוואָרן אין א פיליאַל פון בוי־אינסטיטוט. סטודענטן און סטודענטקעס זײַנען גאנצע טעג אָפּ־געזעסן בא די שנאפּערס. „דער צווייטער פּאָטאָק", האָט אליק געגומען רופן זײַן צימער.

קיינער האָט ניט געהערט, אז כאנע בעגנציאַנאָוונע צי דער אלטער שנאפער זאָלן אמאָל זיך באקלאָגן אף דעם, וואָס זיי האָט געטראָפן. צום אָנהייב האָבן איינקע געמיינט, אז דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס די דאָזיקע פּראָסטע מענטשן גיבן זיך ניט אָפּ קיין כעזשבן, אין וואָס פאר א לאגע זייער זון געפינט זיך. איינגיכן אָבער האָבן אלע פארשטאנען, אז די עלטערן ווייסן אלץ זייער גוט, נאָר זיי פירן זיך אוף אזוי צוליב אליקן. מיט קיין פינטל פונעם אויג האָבן זיי ניט אויסגעגעבן דעם גרויסן ווייטעק און שרעק פארן גורל פון זייער זון.

אליק האָט גוט פארשטאנען, וואָס מיט טאטע־מאמע קומט פאָר, נאָר אויך ער האָט געמאכט דעם אָנשטעל, אז אלץ וועט זײַן גוט. אָבער מיט וויקען האָט ער אָפּטער און אָפּטער גענומען אײַנטײַנען, אז ער פארלאנגט ניט פון קיינעם קיין קאָרבאָנעס. וויקע האָט זיך געבייזערט, נאָר שטענ־דיק זיך געסטארעט אריבערפירן דעם געשפּרעך אין א שפּאַס.

— אויב דו וועסט ניט אנשוויגן ווערן, וועסטו, דוכט זיך, זײַן בא מיר דער ערשטער קאָרבן! — זי האָט זיך צוגעכאפּט צו זײַן געדיכטער טשו־פּרינע און מיט קויעך גענומען פארקעמען זײַנע האָר אף ארויף.

ער האָט געכאפּט אירע הענט, זיי געטוליעט צו זײַנע טרוקענע ליפּן, צוגעלייגט זיי צו די באקן.

אין עטלעכע טעג ארום האָט זינע וואָראָנצאָווע געבראכט עסטער לוואָוונען א בריוו פון אליקן. אליק האָט געשריבן, אז ער וויל ניט, וויקע זאָל פאטערן אומזיסט אירע בעסטע יאָרן, וועגן אים זאָל זי, עסטער לוואָוונע, ניט קלערן, און ווירקן אף דער טאָכטער... די פרוי האָט גע־לייענט, און גרויסע טרערן זײַנען געראָנען איבער אירע באקן.

זינע האָט מיט דערשראָקענע טונקל געוואָרענע אויגן געקוקט אף עסטער לוואָוונע, וועלכע האָט איר דערלאנגט דעם בריוו. מיט איין אָטעם האָט זינקע אײַנגעשלונגען אלע שורעס מיטאמאָל און ווען זי האָט גע־כאפּט, אין וואָס עס גייט, אָנגעהויבן לייענען פונדאָסנײַ.

עסטער לוואָוונע האָט אָפּגערוקט דעם פאָרהאנג און גענומען קוקן אין דעם שווארצן אפדערנאכטיקן פענצטער. זי האָט בוילעט געזען פאר זיך, ווי אליק קריכט אף א הויכן לייטער, זי האָט אזש א טרייסל געטאָן מיטן קאָפּ, פארמאכט און ווידער געעפנט די אויגן. דאָס בילד איז פאר־שווונדן. פון קליינווײַז אָן פלעגט דאָס יינגל איר צורעכט מאכן די עלעקטרישע פּראָבקעס אין שטוב, ווען די שײַן פלעגט פארלאָשן ווערן.

עסטער לוואָוונע האָט זיך אויסגעדרייט מיטן פּאָנעם צו זינען און דערזען, אַז דאָס מיידל שטייט אַ פאַרלוירענע, מיט אַ האַלב־צעעפנט מויל.

— נו, וואָס זאָגסטו, זינע?

דאָס מיידל האָט ניט געוווסט, וואָס צו ענטפערן.

— דו ווייסט ניט? — האָט עסטער לוואָוונע באַדויערנדיק געשאָקלט מיטן קאָפּ. — און איך, מיינסטו, ווייס?

5

ווען דער זון איז קראַנק געוואָרן, האָט איסאַק מאַרקאָוויטש איבער־געטראָגן דעם טעלעפאָן צו אים אין צימער אַרײַן. דער טאַטע האָט פאַר־שטאַנען, אַז אַ קוש, אַפילו דורכן טעלעפאָן, האָט גאָר אַן אַנדער טאַם, אַז מע גיט אים איבער אָן איידעס...

די לעצטע באַדאָשים איז אַליק באַזונדערס געוואָרן פילבאַר צו יעדן קער און ווענד פון זײַן שניי־מאַלקע. ער האָט געפילט די מינוט, ווען וויקע וועט אים אָנקלינגען. אַליין דאָס קלינגען פון דעם טעלעפאָן איז דעמלט געווען אינגאַנצן אַן אַנדערס.

איצט, נאָך דעם, ווי ער האָט אָפּגעשיקט מיט זינען דעם בריוו צו עסטער לוואָוונע, האָט דער טעלעפאָן אים געהאַלטן אין איינע שרעק. אַלע מאָל האָט ער פון אַ זײַט געכאַפּט אַ קוק צום טישעלע, וווּ עס איז געשטאַנען דער אַפּאַראַט. ווען דער טעלעפאָן האָט גענומען קלינגען, האָט ער דערפילט אַ נאָגנדיקן ווייטעק אין די הענט און אין רוקן.

זײַן בריוו איז ניט געווען קיין אויספּרווו פאַר וויקען — אין איר האָט ער ניט געצווייפלט. דאָס איז גיכער געווען אַן אויספּרווו פאַר זײַן אייגע־נעם האַרצן, צי וועט עס אויסהאַלטן אויך די דאָזיקע פּײַן? דאָס איז געווען אַן אויספּרווו פון זײַן ווילן, — צי איז ער שטאַרקער, איידער דאָס געפיל...

אין דער אײַנגעשטעלטער צײַט האָט וויקע ניט געקלונגען. מיט אַ פאַרשטאַרטן בליק האָט אַליק אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער צום שטילן געסל, וואָס ציט זיך פון מעטראָ. דאָרטן האָט אַן עלטערע פרוי, ווײַזט אויס אַ באָבע, געדולדיק געלערנט איר אָנגעפּעלצט אייניקל זיך האַלטן אויף די גליטשערס. דאָס קינד איז אַלע מאָל געפאַלן, די באָבע האָט עס אויפגעשטעלט, אַרומגערייניקט פון שניי, גענומען עס פאַר אַ הענטל און געפירט פון איין עק געסל ביזן צווייטן און צוריק. ענדלעך איז דאָס קינד שוין פעסט געשטאַנען אויף די גליטשערס, דערפאַר אָבער איז די אַלטע געפאַלן פון די פיס. זי האָט קוים זיך דערשלעפּט צום גאַנעק פון איר שטוב און אַרויסגעשיקט עפּעס אַ פרוי. אַליק האָט ניט דורכגעלאָזט קיין איין באַוועגונג סײַ פון דער באָבע, סײַ פון דעם קינד אויף די גליטשערס.

כאנע בענציִאָנאָוונע האָט עטלעכע מאָל זיך אַרײַנגעשאַרט אינעם זונס צימער. זי האָט דערפילט, אַז עפּעס איז מיט אַליקן ניט גוט, געפּרוּווט פאַרפירן מיט אים א געשפּרעך, נאָר גאָרנישט ניט געקאָנט פויעלן. ס'האָט אפילו ניט געהאָלפן דאָס שליאָפּען אירס מיט די פּאָפּיצעס איבערן דיל — אַליק האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק.

— וואָלסט זיך צוגעלייגט, אַליק. דעם גאַנצן טאָג זיצסטו באַם פענצ־טער.

אַליק האָט א צוק געטאָן מיט די אַקסל.

ווישנדיק דעם שטויב פונעם שרײַבטישל, האָט זי רויִק א זאָג געטאָן:

— אויב דו ווילסט, וועל איך זיך אַראָפּכאַפּן א קוק טאָן, צי איז זי, כאַליִע, ניט פאַרשלאָפּט געוואָרן, וויקע.

ער האָט זיך א שאַרפן קערעווע געטאָן צו דער מוטער. זײַנע בייזע און איינצײַטיק דערשראָקענע אויגן האָבן זיך אײַנגעשטאָכן אין איר. עס האָט זי פאַרקלעמט באַם האַרצן, אָבער נאָך מער האָט איר א צי געטאָן בא דער נעשאָמע, ווען זי האָט באַמערקט, אַז די אויגן זײַנע ווערן פאַר־צויגן מיט א נעפּל — אָט־אָט וועלן זיי זיך אָנגיסן מיט טרערן.

דער טעלעפאָן האָט זיך צעקלונגען. אַליק האָט אַראָפּגעכאַפּט דאָס טרײַבל, א שוויס האָט באַדעקט זײַן שטערן. כאַנע האָט פאַרשטאַנען, וועמעס קלונג עס דאַרף זײַן, און איז אַף די שפּיצפינגער אַרויס פון צימער.

וויקעס קאָל האָט זיך דערטראָגן זייער שוואַך, ווי פון גאָר ווײַט. ער האָט זי קוים געהערט.

— פונוואַנען רעדסטו? — האָט ער אַרײַנגעשריִען אין טרײַבל. — פונ־וואַנען? — ער האָט פאַרשטאַנען, אַז זי קלינגט פון אַן אווטאָמאַט. עפּעס האָט ער געהערט, ווי זי זאָגט אַרויס די ווערטער „דרײַ טעג"... נאָר וואָס דרײַ טעג, האָט ער ניט פאַנאַנדערגעקליבן, ער האָט נאָר קלאָר דער־הערט, אַז זי האָט אים אָנגערופן „פאַרבלאָנדזשעטער", זי האָט אָנגעהויבן לאַכן.

אַליק איז געבליבן זיצן מיט א פאַריסענעם קאָפּ און צוגעמאַכטע אויגן, א שמייכל האָט זיך באַוויזן אַף זײַן געזיכט. ער האָט זיך ווידעראַמאָל בוילעט פאָרגעשטעלט דאָס אָנגעפּעלצטע קינד, וואָס לערנט זיך פאָרן אַף די גליטשערס... איצט האָט ער זיך געכאַפּט, אין וואָס דאָס יִינגעלע מיט דער באָבעץ האָבן אים אַזוי דערמאָנט:

...יענעם זונטיק אינדערפרי איז די עלעקטריטשקע נאָך מער ווי שטענדיק פול געווען מיט ליזשניקעס. די זון איז אופגעגאַנגען, און דער שניי האָט אַזוי געפינקלט, אַז ס'האָט אַזש געשניטן אין די אויגן.

אַליק און וויקע זײַנען געשטאַנען אין טאַמבור צוגעדריקט איינס צום צווייטן און זיך געהאַלטן בא די הענט. גערעדט האָבן זיי נאָר מיט די

אויגן און זיך ניט שלעכט פארשטאנען. ער האָט פאריכט דעם וואָלענעם שארף, וואָס האָט ארומגעכאפט איר הויכן האלדז און איז אראָפּגעהאנגען מיטביידע עקן אף דער ברוסט. זי האָט געוווּסט — עס געפעלט אים. אַלץ געפעלט אים אין איר — די הויכע שטאַלטנע פיס אירע אין די שווארצע געשטריקטע ספּאָרטיווע הויזן, דער ווייכער בייג פון דער ברוסט־ליניע, וועלכן עס שטרײַכט אזוי אונטער דער וואָלענער סוועטער, דאָס טונקלהויטיקע לויטערע געזיכט, די פײַכטע אויגן מיט די אראָפּ־געלאָזטע אויגן־לעפּלעך... זי קוקט אף אים און הערט ניט אוף צו שמייכלען. — „אליק!" — זאָגט זי אים מיט די אויגן. — „אליק!"

„יאָ, יאָ, וויקע, איך האָב דיך שטארק ליב, זייער, זייער שטארק", — ער זאָגט עס אויך ניט מיט קיין ווערטער, נאָר זי ווייסט, אז ער זאָגט עס.

אין טוטשקאָווע, אפּן וואָקזאַל, שיטן זיך ארויס פונעם צוג יינגלעך און מיידלעך אין פארביקע ספּאָרט־קאָסטיומען און אַלע מיט ליזשעס אף די אקסל. די פּלאַטפּאָרמע ווערט גלײַך פול מיט געלעכטער און געפּילדער. די לאַנגע שאָטנס פון די ליזשניקעס ציִען זיך אויס איבערן בלענדנדיקן שניי, בייגן זיך אויס אף די וואַגאָנעס און קריכן ארוף אף די פּארשנייטע דעכער. דער צוג רירט זיך פון אָרט, און די ליזשניקעס נעמען זיך אײַלן צום וואלד. דאָרט, צווישן שניי־בערג, זון און יאָדלעס, וואָס לויפן צום טײַך בארג־אראָפּ, אָנגעפּעלצטע אין ווײַסן פוך, באשפּריצטע מיט זון־העזעלעך, נעמען וויקע און אליק אראָפּ די ליזשעס פון די אקסל, און וויקע לערנט אליקן זיי אָנטאָן אף די פיס. ווען ער שטייט שוין אף ביידע ליזשעס, פּאָדערט זי, ער זאָל איר דערוואַרעמען די הענט. כאפּט ער אַלע אירע צען פינגער און הויכט אף זיי, נעמט זיי אין מויל ארײַן, ביז זי רײַסט זיך ארויס פון אים, שטויסט זיך אָפּ מיט די שטעקנס — איין מאָל און צוויי מאָל. אויסבייגנדיק דעם קערפּער עטוואָס אף א זײַט, פליט זי אַלץ שנעלער און שנעלער פון בארג.

— וויקאָ! — שרײַט ער איר נאָך. — וויקאָ! — זי טוט זיך האסטיק א דריי אויס אף די ליזשעס, הייבט אוף די הענט אינאיינעם מיט די שטעקנס און רופט אים צו זיך:

— האָב קיין מוירע ניט, אליק! לאָז זיך צו מיר! האָב קיין מוירע ניט!..

ער טוט זיך א טאָפּטשע, דערפילט, ווי די ערד גליטשט זיך ארויס פון אונטער זײַנע פיס און ער פאלט אין שניי. ער כאפּט זיך אָבער באלד אוף, שטעלט זיך פעסט אף די ליזשעס און לאָזט זיך בארג־אראָפּ, בארג־אראָפּ, דאָס הארץ פארגייט אזש. אָט דערנעענטערט ער זיך צו איר, און דאָ, פון דערשרעק, צי פון פרייד, טוט ער א פאַל און קײַקלט זיך, קײַקלט זיך פון בארג. דאָס פּאָנעם, דאָס מויל, די אויערן זײַנען פול

מיט שניי. וויקע פליט צו צו אים און נעמט מיט די ליפּן אויסוועפּן דעם שניי פון זײַן פּאָנעם. אין האַלדז באַ איר גיסט זיך עפּעס איבער, נאָר זי זאָגט גאָרניט, זי וואַלגערט זיך מיט אים אינײנעם אין שניי, קאַטשעט זיך, ווי אַ שניי־קויל.

אַ שאָ דרײַ נאָכאַנאַנד צווינגט זי אים אופהייבן זיך אַפּן באַרג און אַראָפּלאָזן זיך צוריק, ביז ער שטייט שוין פעסט אָף די ליזשעס. און אָט יאָגט ער מיט איר צוזאַמען באַרג־אַראָפּ, און אומגעריכט אַנטפּלעקט זיך דער טײַך, וואָס ליגט, ווי אַ ווײַס־בלויער לאַנטוך צווישן די ברעגן...

ער שטרענגט זיך אָן ניט צו טראַכטן וועגן דעם, וואָס איז ווײַטער געשען... אָט נאָרוואָס האָט זיך באַוויזן דאָרט אַ קינד, אַ מיידעלע, און איז אין איין סעקונדע, מאַמעש פאַר זײַנע אויגן, פאַרשוווּנדן געוואָרן אונטערן אײַז... ניט קלערנדיק, וואָס צו טאָן, האָט אַליק אַ שפּרונג געטאָן אין דער פּאָלאָנקע...

ער האָט זיך עס הײַנט דערמאָנט, זיצנדיק אַ צוגעשמידטער צום בענקל און קוקנדיק, ווי אַ באָבע לערנט איר אייניקל שטיין אָף די גליי־טשערס.

6

וויקע האָט האַסטיק זיך אַרײַנגעריסן צו אים אין צימער און טאַקע דאָ אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דאָס גרינע מאַנטעלע. צוגלעטנדיק מיט די הענט די האָר, האָט זי געקוקט אָף אים מיט אַ געמאַכטער בייזער מינע.

— דײַן גליק, וואָס דער קאַס איז מיר שוין איבערגעגאַנגען, — זי האָט זיך צוגעזעצט אָף דעם הענטל פון זײַן שטול און אַרומגעוויקלט מיט דער לינקער האַנט זײַן האַלדז.

אַליק האָט צוגעדריקט דעם קאָפּ צו איר אַקסל און מאַמעש דער־פילט די ווינטערדיקע פרישקײַט, וואָס וויקע האָט אַרײַנגעבראַכט מיט זיך. דער קאָפּ האָט זיך עטוואָס געדרייט, נאָר דעם האַרצן איז געוואָרן לײַכטער.

וויקע האָט זיך אופגעהויבן און גענומען שפּאַנען איבערן צימער, געקוקט מיט פאַרזשמורעטע אויגן אָף די אייגענע פיס און געשוויגן. אַליק האָט פאַרשטאַנען, אַז באַלד וועלן זיך אָף אים אַ שאָט טאָן טײַנעס.

זי האָט זיך אַ לאָז געטאָן צו אים, אַרײַנגענומען אין ביידע הענט זײַן האַנט און מיט אַלע קויכעס זי געדריקט.

— פאַרוואָס גלייבסטו מיר ניט, אַליק, פאַרוואָס? — האָט זי געפרעגט. אירע אויגן האָבן זיך אָנגעגאָסן מיט טרערן.

— צוליב וואָס שרײַבסטו אַזעלכע בריוו? וואָס וואָלסטו געטאָן, ווען מיט מיר טרעפט עפּעס? פאַרוואָס באַליידיקסטו מיך?

אין א מינוט ארום האָט זי שוין לאַכנדיק דערציילט:

— איך האָב באַשטימט דרײַ טעג ניט אַריבערטרעטן דײַן שוועל, נאָר כ'האָב ניט אויסגעהאַלטן.

די טיר האָט זיך אָן עפּן געטאָן און כאַנע בענציאָנאָווגע האָט אַרײַנגעשטעקט דעם קאָפּ.

— אָט באַלד טראָג איך אײַך אַרײַן טיי, קינדער, — האָט זי געזאָגט און איז פאַרשוווּנדן.

*

ווען מע וואָלט אַראָפּגעבראַכט אַן אָנגעפּאַרענעם מענטשן גלײַך אַהער, אינעם ראַכמאַנאָוו־געסל, ווו עס געפינט זיך דאָס געזונט־מיניסטעריום, וואָלט אים גאָר ניט אײַנגעפאַלן, אַז ער איז אין צענטער פון מאָסקווע. ער וואָלט זיכער געמיינט, אַז דאָס איז עפּעס אַ גאַס אין אַ פּראָווינץ־שטאָט, ווו מענטשן שפּאַצירן פּאַמעלעך און באַדאַכט, וווינען אין אָפּגעזונדערטע הײַזער, אַרומגערינגלטע מיט סעדלעך הינטער געגראַטעוועטע פּלויטן. אים וואָלט ניט געקומען אַפן זינען, אַז אַ קוואַרטאַל פון לינקס געפינט זיך די רוישיקע פּעטראָווקע מיט די קאָלערליי קראָמען און בונטע וויטרינעס, אַז אַ קוואַרטאַל פון רעכטס איז די באַרימטע נעגלינקע, ווו אַמאָל איז געפלאָסן אַ טײַך צווישן ליימיקע ברעגן און איצט פליסט דאָרטן אַן אומופהערלעכער שטראָם פון מענטשן און מאַשינעס, פאַר וועלכע די גאַס איז שוין ענג געוואָרן.

שטילע געסלעך אין סאַמע צענטער פון שטאָט זײַנען אין מאָסקווע פאַראַן אָן אַ שיר. פון אַ גרינעם הויף מיט קלומבעס און אַלטע ליפּעס קאָן אײַך אומגעריכט אַנטקעגנקומען אין אַ פאַרשטויבט סאַמעטן היטעלע אַן אַלטיטשקע, וואָס פירט אַ קודלאַטע ווײַסע באָלאָנקע, — און איר וועט פאַרגעסן, אַז איר זײַט אין מאָסקווע.

אינעם הויף פון געזונט־מיניסטעריום, וואָס איז אַרומגערינגלט מיט אַ טשוהונענעם פּלויט און ווו אַלטע ביימער וואַרפן זייער שאָטן אַפן פאַלאַצאַרטיקן געקינצלטן מויערל, איז געזעסן די אַלטע לערערן פון פראַנצויזיש לידיאַ באָריסאָוונאַ סינעלניקאָווא. זי האָט צעשטרייט געקוקט אַף די פרילינגדיקע קוסטעס, וואָס האָבן זיך ערשט באַדעקט מיט דינינקע ליכטיק־גרינע בלעטעלעך. עטלעכע מאָל איז זי אַרויסגעלאָפן פאַרן טויער. לויט איר כעזשבן האָט וויקע געדאַרפט אָנקומען פון נעגלינקע. באַאומרויִקן זיך איז קיין גרונט ניט געווען, מאַלע ווו אַ מענטש קאָן זיך

פארהאלטן, נאָר ס׳איז א שאָד, אויב וויקע וועט פארשפעטיקן: באלד קאָן מען זיי ארויסרופן צום שעף פון היילונגס־אָפּטייל.

לידיא באָריסאָוונא סינעלניקאָווא איז אין געזונט־מיניסטעריום געווען אן אייגענער מענטש. מיט אייניקע מיטארבעטער האָט זי זיך דאָ געטראָפן נאָך מיט צוואנציק און פינף און צוואנציק יאָר צוריק. אָט זיצט באם טיש לעם די ברייטע טרעפּ די וואכטיאָרשע מארוסיע לאפּטיעווא. זי געדענקט, לידיא באָריסאָוונא, ווי היינט וואָלט עס געווען, מיט העכער צוואנציק יאָר צוריק האָט זי אין דעם טאָג פון מארוסיעס כאסענע איר געבראכט א גרויסן בוקעט ווייסע ליליעס. און היינט האָט מארוסיע, וועלכע אלע רופן שוין פון לאנג מאריא איוואנאָוונא, צעלייגט איבערן טיש, ווי א פּאסיאנס, א טוץ פאָטאָגראפיעס פון איר אייניקל גרישוטקע.

די צוויי סעקרעטארשעס, מאשענקע און דאשענקע, וואָס זיינען נאָך אלץ בלאָנד און וועלכע מע רופט נאָך אלץ בא די פארצויגענע נעמען, זיינען שוין אויך באָבעס, נאָר וועגן די אייניקלעך ריידן זיי פיל ווייניקער, ווי וועגן מאָדנע פריזורן און טופליעס אף שפּילקע־קנאפּל.

לידיא באָריסאָוונא האָט זיך שוין געקליבן ארופלויפן אין אופנעם־צימער א בעט טאָן מאשענקען אָדער דאשענקען, זיי זאָלן איבערשטעלן ווייטער אינעם צעטל וויקעס ריי, נאָר אין דער מינוט האָט פון פּעט־ראָווקע פארקערעוועט א טאקסי און זיך אָפּגעשטעלט באם טויער פון מיניסטעריום. וויקע איז ארויס פון דער מאשין און זיך גענומען אנטשולדיקן.

זי האָט א קוש געטאָן די לערערן אין דער אָנגעפּארבטער באק, א טרייסל געטאָן מיטן קאָפּ, די האָר זאָלן זיך לייגן אפן אָרט, און דאן גענומען די אלטיטשקע אונטער דער האנט.

ווען זיי זיינען אריין אין אופנעם־זאל, האָבן מאשענקע און דאשענקע זיך אָנגעהויבן שושקען. זיי האָבן שוין אלץ געוווסט וועגן וויקען, געווען פארכאפּט פון דער אויסטערלישער ליבע־געשיכטע און זיכער געווען, אז וויקע מוז זיין זייער שיין. יאָ, זיי האָבן קיין טאָעס ניט געהאט, און דער־פאר נאָך מער גרייט געווען איר העלפן מיט אלץ, וואָס איז געווענדט אין זיי. ביידע האָבן זיי גערן איבערגעקוקט די ספּראַווקעס, מעדיצינישע אנאליזן און געזונט־קארטעס, וועלכע וויקע האָט געבראכט מיט זיך, און געטייצעט דעם מיידל, וויאזוי ריידן מיט זייער שעף, מיכאיל קארפּאָוויטשן.

מאשענקע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטן און געמאכט וויקען א קאָמפּלימענט, אז איר וווּנדערלעכער קאָסטיומטשיק פּאסט איר זייער. זי האָט נאָך געקליבן זיך פּינקטלעך דערפרעגן, ווער איז די נייטערן, נאָר ניט באוויזן, — די טיר פון קאבינעט האָט זיך געעפנט און אין אופ־נעם־זאל איז אריין דער שעף פון היילונגס־אָפּטייל מיכאיל קארפּאָוויטש.

ער האָט באַלד באַמערקט לידיאַ באַריסאָוונעז און מיט אַן אויסגעשטרעק־טער האַנט זיך געלאָזט צו איר.

— זייער אָנגענעם צו זען אײַך! — ער האָט אַ שטאַרקן דריק געטאָן איר קליינע שמאָלע האַנט. — אַ דאַנק, לידיאַ באַריסאָוונאַ, פאַר די איבערזעצונגען פון זשאַן לויִס אַרטיקלען, זיי וועלן מיר זייער צוניץ קומען. דאָס איז געוויס ניקאָלײַ באַריסאָוויטשעס אידיי. ער פאַרגעסט מיך ניט, מײַן אַלטער פרײַנט.

— נייך, — האָט לידיאַ באַריסאָוונאַ פאַריסן דעם קאָפּ און זיך געסטאַ־רעט אים אַרײַנקוקן אין פּאָנעם, — דאָס האָב איך אַליין צוגעטראַכט, און מיט אַ באַשטימטן מיין, — זי האָט קאָקעטיש אַ פינטל געטאָן מיט די ווײַעס און באַוויזן מיט אַ שאָקל פונעם קאָפּ אויף וויקען, — איך האָב געהאַט אין זינען, אַז איך וועל דאַרפן אָנקומען צו אײַך, און באַשטימט זיך אונטערכאַנפּענען...

זיי האָבן זיך ביידע צעלאַכט.

ער האָט צעעפנט די טיר פון קאַבינעט און דורכגעלאָזט די געסט.

וויקע האָט אים דערלאַנגט די פּאַפּירן, ער האָט זיי אָבער גלײַך אוועק־געלייגט אויפן טיש.

— ניקאָלײַ באַריסאָוויטש האָט מיר געקלונגען וועגן אײַך... וועגן סטודענט אַלעקסאַנדער שנאַפּער, מיין איך. מיר דוכט, אַז מיר וועלן געפינען אַן אויסוועג, עפּעס צוטראַכטן. — ער האָט געמאַכט עטלעכע שפּאַן, זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענט אינעם טיש. — אָבער ס'איז איצט אַבסאָליוט ניט נייטיק צו פירן אײַער פרײַנט קיין אויסלאַנד, לע־נינגראַד איז אַ סאַך נעענטער...

ער האָט געכאַפּט אַ קוק אויף זײַנע באַזוכער און זיך אָנגעשטויסן, אַז זיי פאַרשטייען ניט, וואָס ער מיינט דערמיט צו זאָגן. דאַן האָט ער מע־טאָדיש, ווי מע קאָן דערוואַרטן פון אַ מענטש, וואָס האָט יאָרנלאַנג גע־לייענט לעקציעס, גענומען דערקלערן:

— די כינעזישע פאָלקס־מעדיצין האָט אין מעשעך פון דורות געזוכט מיטלען קעגן דער קרענק, וואָס דרייט אויס באַם מענטשן די געלענקען און מאַכט אים ענלעך צום אַזויגערופענעם „לעבנס־וואָרצל" זשען־שען. זיי האָבן אַ סאַך דערגרייכט אין דעם פּראַט. זייערע סוידעס פון היילונג האָבן זיי אָפּגעהיט נאָך מער, איידער די טײַערסטע איידלשטיינער...

די לעצטע יאָרן האָבן אייניקע אונדזערע קראַנקע זיך געהיילט אין כינע און צוריקגעקומען אין אַ גוטן צושטאַנד. איך פאַרשטיי, — האָט ער שמייכלענדיק אַ ווונק געטאָן צו לידיאַ באַריסאָוונען, — אַז די אייצע וועגן כינע שטאַמט פון אײַך... — ער האָט איבערגעפירט דעם בליק אויפן מיידל און איבערגעלייענט אין אירע אויגן סײַ שרעק, סײַ האָפענונג,

האָט ער זיך צוגעזעצט לעבן איר אפֿן דיוואַן, פֿאַררייכערט אַ סיגאַרעט, און פֿאַרגעזעצט:

— אינגיכן קערט זיך אום פֿון אויסלאַנד קיין לענינגראַד דער דאָק־טער ווינאָקוראָוו. ער האָט דערלערנט די דערפֿאַרונג פֿון די אָנגעזעענסטע כינעזישע ספּעציאַליסטן. אײַער אַלעקסאַנדער, — האָט ער אַרופֿגעלייגט די האַנט אַף וויקעס אַקסל, — איז יונג, זײַן קרענק איז אין דער סאַמע אָנפֿאַנג־סטאַדיע. לענינגראַד איז מיט דער האַנט צו דערלאַנגען, ווען מיר גלייבן! גלייבן, אַ?

אין הויף, אַף דער באַשאָטנטער באַנק, האָבן זיי זיך ביידע צוגעזעצט, די פֿריליגדיק־יונגע וויקע און די אַלטע לערערן. זיי זײַנען עטלעכע מינוט געזעסן שווײַגנדיק, ווי מע זיצט פֿאַר אַ ווײַטער רײַזע. די אַלטע פֿרוי, וואָס האָט אַלע אירע יאָרן געטראַכט וועגן יענעם, האָט אויך איצט אַ טראַכט געטאָן וועגן וויקען: „זאָל איר גורל זײַן גרינגער, איידער מײַנער“...

1962

עליע גאָרדאָן

די באָבע פון די טראַקטאָריסטן

ענדלעך האָט מירע באַקומען א בריוו פון דער טאָכטער. סימע האָט געשריבן, אז איר מאַן איז אוועקגעפאָרן אף א לענגערער צײַט לערנען זיך אף אגראָטעכנישע קורסן, זי איז געבליבן איינע אליין מיטן קינד אינעם ווײַטן קאָלווירט, ווו ערשט ניט לאנג איז אויסער הימל און ערד גאָרנישט ניט געווען. איבערגעלייענט דעם בריוו, איז מירע געבליבן זיצן א פארדײַגעטע. דאָרט, בא דער טאָכטער, דארף זיך אָט־אָט אָנהייבן דער הארבסט־פארזיי. אין אזא צײַט, האָט זי געוווסט, טאָגט און נעכטיקט סימע אין פעלד, איז אף וועמען וועט זי איבערלאָזן דאָס קינד?

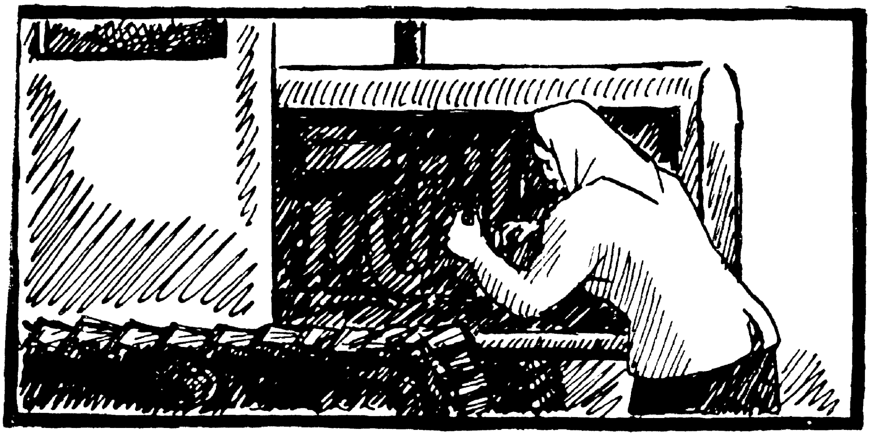

„וואָס זשע הייבט מען אָן צו טאָן? ס׳איז דאָך, נעבעך, א ראכמאָנעס אף איר״, האָט מירע געטראכט. זי איז פונסנײַ דורכגעלאָפן מיט די אויגן איבערן בייגעלע פּאַפּיר און פאַרהאַלטן דעם בליק אף דעם אָרט, ווו די טאָכטער האָט געשריבן: „אויב דיר איז טײַער דײַן איין־און־איינציק אייניקל, טאָ קום צו פאָרן... דו האָסט זיך אף דײַן לעבן שוין גענוג אָנגעארבעט, מעגסט זיך פאַרגינען א ביסל אָפּרוען. כ׳פאַרשטיי ניט, וואָס האַלט דיך דאָרטן, פאַרוואָס קאָנסטו בעשום־אויפן ניט באַשליסן אריבער־פאָרן צו מיר״.

נאָך דעם, ווי בא מירען איז אומגעקומען דער מאַן אף דער מילכאָ־מע, נאָך דעם, ווי זי האָט, ארומוואַנדלענדיק אף די וועגן פון עוואַקוא־ציע, פאַרלוירן צוויי קינדער, איז סימע די מיזינקע פאַרבליבן איר איינ־ציקע טרייסט.

סימעלען האָט מירע אָפּגעגעבן איר גאַנץ הארץ, איר נעשאָמע, און איצט, ווען זי האָט מיט אזעלכע גרויסע צאָרעס די טאָכטער אויסגעהאָ־דעוועט, אויסגעלערנט, אף די פיס געשטעלט, — ווי קאָן זי איר ניט גיין אַנטקעגן, ווי קאָן זי איר ניט קומען צו הילף? אָבער פאַרלאָזן די אַלט־באַזעסענע היים איז מירען אויך געווען ניט אזוי גרינג.

דאָ, אף די סטעפּעס, איז דורכגעגאַנגען דער גרעסטער טייל פון איר לעבן. יעדעס שטיינדעלע איז איר דאָ נאָענט און ליב. יעדעס גרעזעלע, יעדער טוווע־שפּראָצלינג, וואָס נערט זיך מיט דער זאַפט פון דער ערד, האָט זי, מירע, באַגאָסן מיט איר שוויס. ווי זשע קאָן זי פּויעלן בא זיך אריבערצופאָרן אף דער עלטער אין א נײַעם קאַנט, לעבן צווישן אומבאַ־קאַנטע מענטשן? און, אויסער אַלעמען, ווי קאָן זי איצט אפילע א פּיפּס טאָן פאַרן פאָרזיצער פון קאָלווירט וועגן אוועקפאָרן אין רעכטן ברען פון דער ארבעט־צײַט. פונדעסטוועגן, צוגיין אין פאַרוואַלטונג, דורכריידן זיך מוז מען — א ברײרע האָט זי?..

מירע האָט זיך ארומגעוואַשן, צוגעקעמט זיך, אָנגעטאָן דאָס שוואַרצע פּליושענע סעקעלע, דעם וואָלענעם שאַרף, וועלכן זי האָט ניט לאַנג צוריק געקויפט, און זיך געלאָזט גיין צום פאָרזיצער.

די געבײַדע, ווו עס האָט זיך געפונען די פאַרוואַלטונג, איז געווען אמאָל די ערשטע שטוב אינעם סטעפּ־יישעוו. זי האָט נאָך ביז איצט געטראָגן דעם נאָמען, מיט וועלכן מ׳האָט זי דאַן געקרוינט, — „די קאַנטאָר״.

עטוואָס אָפּגערוקט פון די צוויי רייען הײַזער, האָט די פאַרוואַל־טונגס־געבײַדע זיך אויסגעטיילט פון זיי מיט אירע רויט־ציגלנע ווענט, וועלכע זײַנען שוין ערטערווײַז געווען פאַרשוואַרצט, מיט איר ברוינעם בלעכענעם דאַך און מיט די הענדעלעך, וואָס זײַנען געשטאַנען אף די

לאנגע רינוועס מיט פאַריסענע שנאָבלען, גרייטע אַ ליאַדע רעגע וואַרפן זיך אין אַ בלוטיק געפעכט.

וויפל רעגנס האָבן שוין געהאַט געוואַשן אָט די שטוב, וויפל זאַווייען האָבן מיט אַ ברומענדיקער פּײַפערײַ זיך דורכגעטראָגן פאַרבײַ, וויפל זוניקע טעג האָבן זי געסמאַליעט, און די שטוב איז אַלץ געשטאַנען, פּונקט ווי אַמאָל, ווען מירע, נאָך גאָר אַ יונג מיידל, האָט פונעם שטעטל אין טיף וואַלין איבערגעוואַנדערט אַהער, אַף די ניט באַוווינטע סטעפּעס. טאַקע דאָ האָט זי דאַן זיך געטראָפן מיטן איצטיקן פאָרזיצער פון קאָל־ווירט — מיט דאָוויד דאַשעווסקין. ער איז דעמלט אויך געווען אַ יונ־גער באָכער, אויך, ווי זי, געקומען אַהער פון אַ שטעטל אַף דער רעכט־ברעגיקער אוקראַינע.

זי געדענקט אַפילע, ווי היינט וואָלט דאָס געווען, דאָס אָפּגעריבענע רעקל, די גאַליפע און די אויסגעקרימטע פאַרשטויבטע שטיוול, וועלכע ער האָט דאַן געטראָגן. דורך דעם צעכראַסטעטן רעקל האָט זיך אַרויס־געזען דאָס טונקל־ברוינע סאַטינענע העמדל, וואָס איז געווען אַריבער־געלאָזט אַריבער די הויזן און אַרומגעגאַרטלט מיט אַ גרין גאַרטעלע מיט קוטעסלעך. זײַן גרויסער קאָפּ איז געווען באַוואַקסן מיט אַ געדיכ־טער קוטשמע האָר. מירע געדענקט, ווי דאָוויד האָט דאַן פונווײַטן גע־כאַפּט אַ קוק אַף איר. נאָכדעם צוגעגאַנגען און גוטברודעריש אַ פרעג געטאָן:

— דו ביסט, קענטיק, אויך אַן איבערוואַנדערן?.. אַ קאָמיוגיסטקע?

— מ־הו, — האָט מירע אַ שאָקל געגעבן מיטן קאָפּ, — און דו?

— איך בין אַן אַלטער קאָמיוגיסט, — האָט דאָוויד אָפּגעענטפערט מיט אַזאַ טאָן, ווי ער וואָלט זיך באַליידיקט, לעמײַ זי פרעגט גאָר אַזאַ פראַגע. ער איז גרייט געווען דאָ אָפן אָרט אויסרעכענען פאַר איר די קאָ־מיוגישע אָנלאָדונגען, וועלכע ער האָט אויסגעפילט אין דער היים, אויס־דערציילן איר, וואָס פאַר אַן אַוטאָריטעט ער האָט דאָרט געהאַט; אַז מ׳פלעגט אים קעסיידער אויסקלײַבן אַלס פאָרזיצער פון די קאָמיוגישע פאַרזאַמלונגען און אַפילע אַלס דעלעגאַט פון די ראַיאָנע קאָנפערענצן.

דערנאָך האָט זי דאָוויד אָנגענומען פאַר דער האַנט, אָפּגעפירט אין אַ זײַט, ווי ער וואָלט איר וועלן אײַנרוימען אַ סאָד.

— דו פאַרשטייסט, מיר דאַרפן דאָ זײַן דער אַוואַנגאַרד... מיר זײַ־נען דאָך די יונגע גוואַרדיע פון פּראָלעטאַריאַט...

געערעדט האָט ער מיט היץ, געטרייסלט בייסמײַסע מיט די קודלעס, וועלכע זײַנען אים געפאַלן איבערן פּאָנעם, געפאָכעט מיט די הענט און פאַרשאָטן מירען מיט אַ סאַך אומפאַרשטענדלעכע ווערטער, אויסגע־לייענטע פון צײַטונגען און ביכער.

אף מאָרגן האָבן דאָוויד מיט מירען זיך ווידער באַגעגנט בא דער קאָנטאָר. זיי האָבן לאַנג ארומגעשפּאַצירט איבערן פּאַרווילדעוועטן, מיט קוריַי פאַרוואַקסענעם סטעפּ.

אין דער יאָרנלאַנגער סטעפּישער שטילקייַט, אין וועלכער ס׳פלעגט זיך נאָר דורכרייַסן א וואָיען פון א ווינט, א צוויטשערייַ פון א פויגל, א פּישטשערייַ פון אן אורואַכע, האָבן דאַן א קלונג געטאָן די ערשטע מענטשלעכע קולעס.

שטעגן און שטעגלעך האָבן זיך אויסגעצויגן פון דער איינציקער שטוב, פון דער קאָנטאָר, צו די גריבער, ווו מענטשן האָבן געקנאָטן ליים און געפורעמט ציגל, און צום פאַנאַנדערגעלייגטן פייַער אונטערן דרייַפוס, ווו ס׳האָט זיך געקאָכט די וועטשערע.

די סטעפּ־פייגל האָבן זיך שוין אויסגעזעצט אף נאָכטלעגער אין זייערע נעסטן אף די מעזשעס אָדער ערגעץ אף א בערגל. די פלאַטער־לעך זייַנען שוין אויך פאַרשוווּנדן, די גרילן האָבן אופגעהערט צו גרילצן, נאָר מירע מיט דאָווידן האָבן נאָך אַלץ ניט געקאָנט אָנריידן זיך צוזאַמען.

אין עטלעכע טעג ארום האָט מיט א גערויש זיך אָנגעטראָגן אהער א מאָדנע אייַזערנע באַשעפעניש, וועלכע קיינער האָט דאָ נאָך קיינמאָל ניט געזען. קינד־און־קייט זייַנען זיך צונויפגעלאָפן אָנקוקן דעם בייז־ווונדער.

— אָן פערד אקערט עס, — האָט מען גערעדט צווישן אוילעם, — און א קויעך האָט עס פאַר צען פערד, פאַר צוואַנציק, און עפּשער פאַר הונדערט.

— עפּשער זיצט אין דעם א שעד, א ניטגוטער? — האָבן דערשראָקן געטייַנעט אַלטע ווייַבער.

מענטשן האָבן געקנייטשט מיט די פּלייצעס, פאַרוווּנדערט פאַנאַנ־דערגענומען די הענט און ניט געקאָנט פאַרשטיין דעם קישעף פון דער דאָזיקער מאַשין. מע האָט זי באַטאַפּט פון אַלע זייַטן, ווי מע באַטאַפּט א פערד, איידער מע קויפט עס.

מירע איז אויך געשטאַנען צווישן דעם אוילעם. אפן קאָפּ האָט זי גע־טראָגן א רויט טיכל. איין צעפּל פאַרוואָרפן איבער דער ברוסט, דאָס צווייטע איבערן אקסל. אירע ברענענדיקע אויגן האָבן געקוקט מיט קינע אפן באָכער אין די גרויסע ברילן און אינעם בלויען קאָמבינעזאָן, ווי ער דרייט עס געשיקט דעם רודער, ווי ער קערעוועט די מאַשין און ווי זי פאָלגט אים געהאָרכזאַם.

— דער טראַקטאָר וועט ארבעטן בא אונדז? — האָט מירע געפרעגט באַם באָכער.

— אהא, — האָט דער באָכער צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ.
מירע האָט זיך א ווײַלע ארומגעדרייט ארום דעם טראַקטאָר, נאָכדעם האָט זי שטיל און ניט זיכער א פרעג געגעבן:
— ווי קאָן מען זיך אויסלערנען ארבעטן אף אים?
— ווילסט ווערן א טראַקטאָריסטקע? — האָט דער באָכער באטראכט מירען מיט א כויזעק־שמייכעלע. — דאָס איז דיר ניט קיין פערד אָנ־טרײַבן. א פערד גיסטו א שמיץ מיט דער בײַטש, א צי מיט די לייצעס, און פאָטער. א טראַקטאָר איז גאָר עפּעס אנדערש. אף א טראַקטאָר ארבעטן איז ניט קיין באָרשטש קאָכן...

אף דער ערשטער קאָמיוגישער פארזאמלונג פון צוויי־און־זעכציקסטן ערדבאצירק, ווו מע האָט אָנגעהויבן בויען דעם סטעפּ־יישעוו „זאריא", האָט מען דאָוויד דאשעווסקין אויסגעוויילט אלס סעקרעטאר פונעם קאָמיו־גישן קעמערל. פון יענעם טאָג אָן האָט זיך די פרײַנטשאפט צווישן אים מיט מירען נאָך מער פארשטארקט. זיי זײַנען שטענדיק געגאנגען פון די פארזאמלונגען צוזאמען און אָן אופהער גערעדט צווישן זיך. אלץ, וואָס מירע האָט געזאָגט, פלעגט דאָוויד באטראכטן, ווי ער האָט עס אליין אָנגערופן, פונעם „פראָלעטארישן שטאנדפונקט". אלץ פלעגט בא אים ארויסרופן דערווידערונגען. ער האָט זיך געהיצט, געמאכט מיט די הענט און גערעדט הויך, ווי אף א מיטינג:
— די פסיכאָלאָגיע הינקט נאָך בא דיר, מ׳דארף זי אונטערקאָווען, אין קעסל איבערקאָכן...
מירע האָט ארײַנגעקוקט דאָווידן אין מויל ארײַן און איז אים מע־קאנע געווען, וואָס ער קען אזוי שיין ריידן, ווי אָן עמעסער רעדנער. אזוי, האָט זיך איר אויסגעדוכט, דארפן ריידן אלע. און זי רעדט גאָר מיט אזא פּראָסט לאָשן, אזוי ווי איר מאמע האָט גערעדט, ווי עס ריידן אלע מענטשן.
זי האָט ניט אופגעהערט צו טראכטן, וויִאזוי ארויסברענגען פאר דאָ־ווידן איר פארלאנג, וועלכער האָט זי געמאטערט, זינט דער טראַקטאָר האָט זיך באוויזן אין יישעוו. ענדלעך איז זי איינמאָל מיט אנטשיידענע טריט ארײַן אינעם קלייניקן צימערל פון דער קאָנטאָר, ווו עס האָט זיך געפונען דאָס קאָמיוגישע קעמערל, און געזאָגט דאָווידן:
— איך וויל אָנקומען אף טראַקטאָר־קורסן און איך בעט, אז דאָס קאָמיוגישע קעמערל זאָל מיר אין דעם העלפן.
— אזוי? דו ווילסט אף טראַקטאָר־קורסן? — האָט דאָוויד איבער־געפרעגט. — דו ווילסט... דאָס איז בא דיר דער איקער. דײַנע אייגענע

אינטערעסן ליגן דיר אין זינען. צי ווייסטו, אז דאָס, וואָס דו טראַכסט נאָר וועגן זיך, קאָן מען זאָגן, איז אינדיווידואַליזם?..

— אינדיווידואַליזם?.. איך טראַכט נאָר וועגן זיך?.. — האָט מירע אויסגעשטעלט אויף דאָווידן א פּאָר אויגן. קיין שווערערע באַשולדיקונג האָט זי קיינמאָל אַפּן לעבן ניט געהערט. אָן אופגעבראַכטע, איז מירע דעם זעלבן טאָג אוועקגעפאָרן אין ראַיאָן און אומגעקערט זיך פון דאָרטן מיט א „פּוטיאָווקע" אויף טראַקטאָר־קורסן.

...ווען דאָס וואַסער האָט אָפּגערוישט אין די באַלקעס, איז מירע אין א בלויען קאָמבינעזאָן, אין גרויסע ברילן צוגעפאָרן צו דער קאָנטאָר אויף א טראַקטאָר.

— מירל פאָרט אויף א טראַקטאָר!.. אָט א מאַזיק! א פייער, א קאָזאַק אין א קליידל! — האָבן זיך דערהערט קולעס.

קינד־און־קייט זיינען זיך צונויפגעלאָפן. כעוורע האָבן איר צוגעטראָגן וואַסער, אָנגעגאָסן עס אין ראַדיאַטאָר, געהאָלפן רייניקן דעם טראַקטאָר, אים געגלעט, ווי מ'גלעט א לעבעדיק באַשעפעניש, און אים אָנגערופן „מירלס טראַקטאָר". ווי נאָר מ'האָט דערהערט פון ערגעץ א הודעריי, האָט מען געשריען:

— מירלס טראַקטאָר פאָרט!

ביז שפּעט אין אָוונט פלעגט כעוורע וואַרטן, ווען וועלן זיך שוין באַווייזן די בלענדיקע פאַרעס פונעם טראַקטאָר, ווען וועט זיך מירע אומקערן פון פעלד.

מער פון אַלעמען האָט אויף איר אַרויסגעקוקט דאָוויד דאַשעווסקי. ס'האָט אים מוירעדיק פאַרדראָסן, לעמיי ער האָט זיך מיט איר צעווערטלט. אים האָט זיך שטאַרק געוואָלט פאַרגלעטן דעם סיכסעך, וואָס ער האָט געהאַט מיט איר, און ער האָט ניט געוווּסט, וויאַזוי. צוגעהיט איינמאָל, ווען מירע איז געגאַנגען אַהיים, האָט דאָוויד זי אָפּגעשטעלט. ס'האָט זיך אים געוואָלט איר דערציילן, ווי ער האָט געבענקט, ווי עס האָט אים פאַרדראָסן, לעמיי זי האָט אים אפילו קיין בריוו פון די קורסן ניט געשריבן און לעמיי זיי האָבן זיך ניט באַגעגנט, זינט זי איז געקומען. נאָר דאָוויד האָט זיך געשעמט מיט זיין בענקשאַפט. ער איז אפילו געווען זיכער, אז בענקען קאָן נאָר א קליינבירגער, און אז דאָס איז א ריכטיקער סימען, אז ער איז נאָך ניט גענוג פאַרהאַרטעוועט אין פּראָלעטאַרישן גייסט.

נאָך א לאַנגן צווייפלען האָט דאָוויד באַשטימט עפּענען פאַר מירען זיין האַרץ, ער האָט פאַרפירט מיט איר א רייד וועגן כאַווערישקייט.

— מיר זיינען געווען און וועלן בלייבן כאַווירים, — האָט אים מירע געענטפערט.

דאָוויד האָט געפּרוווט ארופלייגן א האַנט אַף מירעס אַקסל, זי אַרומ־געגומען... נאָר דאָס מיידל האָט זיך אויסגעדרייט פון אים, זיך געמי־נעט אין פּאָנעם. דאָוויד האָט איר געגעבן אָנצוהערן, אַז כאַווירים מעג זי האָבן א סאַך, נאָר ער וואָלט וועלן זײַן איר נאָענטסטער כאַווער...

— איך האָב שוין אַזאַ כאַווער, — האָט מירע, אַראָפּלאָזנדיק די אויגן, ווי זי וואָלט זיך געפילט שולדיק קעגן דאָווידן, א זאָג געטאָן.

— פאַרוואָס האָסטו מיר עס קיינמאָל ניט דערציילט? פאַרוואָס האָסטו עס אויסבאַהאַלטן? — האָט דאָוויד מיט פאַרדראָס א זאָג געטאָן.

— ס'איז ניט אויסגעקומען... כ'האָב דיר, דוכט זיך, אַמאָל דערציילט וועגן אים, — האָט מירע זיך פאַרענטפערט.

— ווער איז ער, דײַן כאַווער?.. א גוטער יאַט? א קאָמיוגיסט?

— מיר זײַנען אין איין צײַט אַרײַנגעטראָטן אין קאָמיוג.

— איז ער, הייסט עס, א יונגער קאָמיוגיסט... א גרינינקער, ניט קיין פאַרהאַרטעוועטער, — האָט דאָוויד מיט א פאַרטײַעט כויזעק־שמייכעלע א זאָג געטאָן, ווי ער וואָלט וועלן שטילן זײַן האַרץ. — און ווי האַלט עס מיט פּסיכאָלאָגיע בא אים?

— ער איז א קלוגער כעווערמאַן, און די פּסיכאָלאָגיע איז בא אים א גוטע.

— וואָס הייסט, א גוטע?.. א פּראָלעטאַרישע?

— וואָס דען?.. א פּריצישע? ער איז א שוסטער. אינגיכן וועט ער קומען אַהער. כ'האָף, אַז איר וועט זײַן גוטע כאַווירים.

דאָוויד האָט אין יענעם אָוונט זיך געזעגנט מיט מירען שוין גאָר ניט אַזוי האָפערדיק, ווי געוויינלעך. זײַן האַרץ איז געווען צונויפגעפּרעסט פון ווייטעק.

אינגיכן איז דאָוויד אַוועק אין דער אַרמיי. ווען ער האָט זיך דעמאָבי־ליזירט, האָט מירע שוין כאַסענע געהאַט פאַר איר יוגנט־פרײַנט. אין א שטיקל צײַט אַרום האָט אויך דאָוויד כאַסענע געהאַט מיט א מיידל פון שכייניש קאָלווירט. אָבער מיט מירען האָט ער זיך, ווי פריִער, געכאַ־ווערט און פלעגט צוזאַמען מיט זײַן פרוי גיין צו איר פאַרברענגען אין די יאָמטעוו־טעג.

ווען מירעס מאַן איז אומגעקומען אַף דער מילכאָמע, איז דאָוויד דאַ־שעווסקי, דעמלט שוין פּאָרזיצער פון קאָלווירט, געוואָרן נאָך פרײַנטלע־כער צו איר.

וועגן דעם אַלץ האָט זי געטראַכט אַצינד, גייענדיק אין „קאָנטאָר" זיך האַלטן אַן אייצע מיטן פּאָרזיצער וועגן דעם בריוו פון איר טאָכטער.

— קום אַרײַן! — האָט דאָוויד, דערזעענדיק מירען נאָך פון יענער זײַט שוועל, זי א רוף געטאָן. אַף זײַן ברייטן פאַרווינטיקטן פּאָנעם האָט א

גוטמוטיקער שמייכל זיך פאנאנדערגעגאָסן אזש ביז די טונקעלע, שוין היפש באזילבערטע וואָנצעס.

אין פארוואלטונג איז געהאנגען אף דער וואנט א פאָטאָגראפיע פון דער ערשטער פויערים־געזעלשאפט („סאָז") פון ייִשעוו. אף דער פאָטאָ־גראפיע איז דאָוויד געווען אָנגעטאָן אין יענעם אָפּגעריבענעם לעדערנעם רעקל, אין וועלכן מירע האָט אים דאָס ערשטע מאָל באגעגנט. אף זײַנע ליפּן, האָט זיך געדוכט, וועלן באלד נעמען ארומשפּרינגען, ווי דאַן, די זודיקע ווערטער וועגן דער אלוועלטלעכער רעוואָליוציע. דאָוויד פון דער פאָטאָגראפיע האָט געקוקט אף דאָווידן, וועלכער איז געזעסן באַם טיש, ווי ער וואָלט פרעגן:

— דערקענסט מיך? — דאָס בין איך דאָך דאָוויד דאשעווסקי...
מירע האָט אין געדאנק פארגלײַכט ביידע דאָווידס.

„זײַן הארץ האָט איבערגעברויזט, ווי יונגער ווײַן, אויסגעשטאנען זיך, שטארקער געוואָרן. און דער קאָפּ האָט זיך אויסגעניכטערט, אויסגע־קלאָרט...", האָט זי א טראכט געטאָן.

— וואָס מאכסטו, באָבעצע? — האָט דאָוויד א פרעג געטאָן, ווי ער וואָלט זיך אָנגעשטויסן, וועגן וואָס מירע טראכט איצט.

— וואָס מאכסטו, זיידעשע? — האָט זי אים אָפּגעענטפערט אינעם זעלבן טאָן, און ביידע האָבן זיך הילכיק צעלאכט.

— מיר זײַנען מיט דיר, הייסט עס, קאָמיוגישע זיידע־באָבע, — האָט דאָוויד, ווערנדיק צוריק ערנסט, אָנגעהויבן, — בעסער וואָלטן מיר נאָך טאקע געווען קאָמיוגיסטן... ס'איז עפּעס געווען דאַן פרייילעכער.

— פלעגסט זיך דאָך שטענדיק בארימען, אז דו ביסט אַן אלטער קאָ־מיוגיסט, — האָט מירע א שמייכל געטאָן.

— איצט בין איך שוין געוויס אַן אלטער קאָמיוגיסט, — האָט דאָוויד זיך אָפּגערופן. זײַנע שטענדיק שמייכלענדיקע אויגן זײַנען פּלוצעם אומע־טיק געוואָרן. פאר זיי ביידן האָבן דורכגעבליצט די פארגאנגענע שווערע און לוסטיקע יאָרן. פון מויל האָט, ווי פון זיך אליין, זיך ארויסגעריסן:

— „מיר, די יונגע גוואַרדיע", הא, מירע?

— מיר זײַנען שוין די אלטע גוואַרדיע, — האָט מירע אונטערגעכאפּט. זי האָט געקוקט אף דאָווידן און געטראכט בייסמײַסע וועגן די קנייטשע־לעך, וואָס די יאָרן האָבן, ווי פראָסט־געמעלן אף שויבן, איבערגעלאָזן אף זייערע ביידנס פּענעמער, וועגן דעם זילבער אין זייערע האָר.

— נו, דערציייל, וואָס הערט זיך בא דיר נײַס? — האָט דאָוויד נאָך א קורצער פּאוזע, ארופליייגנדיק א פוס אף א פוס, זיך אָנגעהויבן פאנאנ־דערפרעגן בא מירען, — וואָס שרײַבט עפּעס סימע? וואָס מאכט זי?

— כ'האָב נעכטן באַקומען אַ בריוו פון איר... זי אַרבעט צוביסלעך, דאָס אייניקל זאָל נאָר געזונט זײַן...

מירע האָט געוואָלט אָנהייבן דעם שמועס, צוליב וועלכן זי איז געקומען. נאָר דאַוויד האָט איר, ווי מיט אַ קיוון, איבערגעשלאָגן:

— ביסט שוין טאַקע אַן עמעסע באָבע... די טראַקטאָריסטן האָבן דיר אַמאָל געהאַט אַ נאָמען געגעבן „מאַמע", כאָטש די „זין" זײַנען אָפּט עלטער געווען פון דער „מאַמען", און איצט רופן זיי דיך שוין „באָבע"... די באָבע פון די טראַקטאָריסטן... עפּשער זײַנען זיי גערעכט... האַיאָר ווערט דאָך שוין דרײַסיק יאָר, זינט דו אַרבעטסט אויפן טראַקטאָר... ווייסט, וואָס מיר האָבן באַשטימט אויף דער פאַרוואַלטונג? מיר וועלן צונויפנעמען אַלע דײַנע „זין און אייניקלעך", אַלע פרײַנט און כאַווײרים און מיר וועלן דיר פּראַווען אַ יובילײ.

— אַ יובילײ? — האָט זיך מירע צעלאַכט. — פאַר וועלכע מײַסים־טויוואָים? וואָס האָב איך אַזוינס אויפגעטאָן?.. מיליאָנען מענטשן אַקערן זייער גאַנץ לעבן די ערד, און קיינער מאַכט גאָר דערפון קיין וועזן ניט.

— ווען דו וואָלסט געווען אַקערן נאָר פאַר זיך, וואָלסטו עפּשער געווען גערעכט. דו האָסט דאָך ניט פאַר זיך געאַקערט... ס'אַ שפּילכל, וויפל ערד דו האָסט אויפגעהויבן מיט דײַן טראַקטאָר!.. אַ גאַנצע מעדינע האָט מען געקאָנט זאַט מאַכן מיטן ברויט, וואָס איז אויסגעוואַקסן אויף דער ערד, וואָס דו האָסט צעאַקערט... — דאַווידס פּנים איז געוואָרן אויפגעלעבט, זײַנע אויגן האָבן געשײַנט, ווי אין דער יוגנט.

„וואָס האָט ער זיך אַזוי צעהיצט?.. ער האָט שוין לאַנג אַזוי ניט גערעדט, האָט מירע געטראַכט, עפּשער האָט סימעלע אים אויך אָנגעשריבן אַ בריוו, און ער ווייסט, נאָך וואָס איך בין געקומען צו אים?"

מירע האָט שוין צוגעגרייט דעם בריוו, געוואָלט אים ווײַזן. נאָר אייִדער זי האָט נאָך דאָס מויל געעפנט, האָט ער זיך עטוואָס אָנגעבויגן צו איר, ווי ער וואָלט איר וועלן פאַרטרויען אַ סאָד.

— אַ סאַך מיידלעך טראַקטאָריסטקעס זײַנען געווען אין יענער צײַט, ווען דו האָסט אָנגעהויבן אַרבעטן? און, מישטיינסגעזאָגט, וואָס האָבן מיר דאַן געהאַט?.. אויף די פינגער פון איין האַנט וואָלסטו געקאָנט איבערציילן די טראַקטאָרן פון דער גאַנצער געגנט... טו נאָר אַ טראַכט, וואָס פאַרא פּנים דײַן „פּאַרדזאָן" וואָלט איצט געהאַט?.. אַלע מאַרקעס טראַקטאָרן זײַנען דאָך דורכגעגאַנגען דורך דײַנע הענט... נו, איז דאָ וואָס צו דערמאָנען... איז דאָ אויף וואָס זיך אַרומצוקוקן... וואָס אָפּצושאַצן... מעגן מיר, הייסט עס, אַ יאָמטעוו מאַכן!

מירע האָט קיינמאָל ניט געטראַכט וועגן דעם. אָבער דעם טאָג, ווען זי האָט זיך געזעצט אַפּן טראַקטאָר, וועט זי טאַקע בעפּיירעש קיינמאָל ניט פאַרגעסן. „פּאַרוואָס זשע ניט אָפּמערקן מיט די כאַווײרים די דרײַ־סיק יאָר?״, האָט מירע אַ טראַכט געטאָן. נאָר טייקעף האָט זי זיך דער־מאָנט אָן דער טאַכטער, וועלכע וואַרט אויף איר. איבערלייגנדיק סימעס בריוו פון איין האַנט אין דער צווייטער, האָט מירע ניט אויפגעהערט נאָכ־צושפּירן נאָכן פאָרזיצער, וואָס האָט, בלעטערנדיק אין אַ פּאַפּקע די פּאַ־פּירן, זיך אָפּגעווענדט אויף אַ ווײַלע פונעם שמועס. פּלוצעם האָט ער אַ הייב געגעבן דעם קאָפּ און, ווי ער וואָלט פילן, וועגן וואָס זי וויל מיט איםריידן, געזאָגט:

— כ׳וועל דיר באַלד ווײַזן דעם פּלאַן פון אונדזער האַרבסט־פּאַרזיי. דער שעטעך פון די ווינטער־קולטורן וועט זיך בײַ אונדז האַיאָר אויף אַ סאַך פאַרגרעסערן, טאַקע צוליב דײַן יאָמטעוו דאַרפן מיר אים באַאַרבעטן גיכער און בעסער, ווי אַלעמאָל.

אויב אַזוי, לוינט אַפילע פון מויל ניט אַרויסברענגען קיין וואָרט וועגן אַוועקפאָרן, האָט מירע באַשטימט, סײַדן בעטן כאָטש אויף עטלעכע טעג אורלויב צוצופאָרן צו סימעלען, העלפן אײַנאָרדענען דאָס קינד, זי זאָל קאָנען רויִק אַרבעטן. אָבער די טעג וועט זיך דאָך דאַ אָנהייבן דער פאַר־זיי. עפּשער זאָל סימע גאָר קומען אַהער, נאָר זי קאָן דאָך אויך ניט וואַרפן די אַרבעט אין אַזאַ הייסער צײַט.

„וואָס טוט מען?״ — האָט מירע אַ פאַרזאָרגטע געטראַכט...

מירע איז געקומען אַהיים און טייקעף זיך געזעצט שרײַבן סימען אַ בריוו. „טײַערע טאָכטער, האָסט זי געשריבן, איך פאַרשטיי זייער גוט, ווי שווער דיר קומט אויס מיט אַ קליין קינד צו לעבן און צו אַרבעטן אינעם ווײַטן פּאַרוואָרפענעם קאַנט. דאָס האַרץ פאַרגייט זיך מיר פון פאַרדראָס, וואָס איך קאָן דיר ניט קומען צוהילף. נאָר וואָס זאָל איך טאָן? ווי זאָל איך וואַרפן די אַרבעט? באַטראַכט זיך נאָר, קאָן איך דען בלײַבן נאָר אַ באָבע? געדענקסט, ווען דו ביסט געווען אַ קליינינקע, איז נאָך בײַ אונדז אין יישעוו אויך ניט געווען קיין קינדער־גאָרטן. פּלעגט מען צונויפטראָגן די קינדער אין איין שטוב און ווער־ניט־איז פון די מוטערס פּלעגט בלײַבן דאָרט דעזשורען, קעדיי די איבעריקע פרויען זאָלן קאָנען גיין אַרבעטן. אַזוי, מײַן טאָכטער, ביסטו געוואַקסן און ביסט מיט מאָל אויסגעוואַקסן, האַלעווײַ אויף דײַן וואָוקען געזאָגט געוואָרן״. מירע האָט ניט באַוויזן ענדיקן דעם בריוו, ווי מ׳האָט איר געבראַכט אַ טעלעגראַמע: „וואָוקע איז ניט געזונט, קום צו פאָרן״.

א צעטומלטע, האָט זי עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד איבערגעלייענט איינע און די זעלבע ווערטער.

„עפּשער האָט סימע באַשטימט אָפּנאַרן, כ׳זאָל גיכער אַרויספאָרן", האָט מירע א טראַכט געטאָן, נאָר טייקעף אָפּגעטריבן דעם געדאַנק. סי־מעלע האָט קיינמאָל ניט אָפּגענאַרט, אפילו קינדווייַז, און איצט איז זי דאָך א דערוואַקסענער מענטש און ווייסט, אַז איך וועל האָבן דערפון גרויס האַרצווייטיק. ניין, אַזאַ זאַך וועט סימע אַוודאי ניט טאָן.

מירע האָט באַשטימט טייקעף אַרויספאָרן. זי האָט זיך אַפּגיך אָנגע־טאָן און איז אַוועקגעלאָפן אין פאַרוואַלטונג.

— וואָס איז געשען? — האָט דאָוויד, א קוק געבנדיק אויף מירען, אומרויִק געפרעגט.

מירע האָט אַוועקגעלייגט די טעלעגראַמע אויפן טיש:

— דאָס איז פון סימען. אַז זי רופט מיך אַרויס מיט א טעלעגראַמע, איז שוין דאָס קינד מיסטאָמע רעכט קראַנק. ווער ווייסט, וואָס ס׳טוט זיך דאָרטן...

— עפּשער וואָלסטו טעלעגראַפירט, זיך גענויער דערקונדיקט, וואָס איז מיטן קינד? דער וועג איז דאָך א ווייַטער... ס׳קאָן זייַן, אַז דאָס איז גאָר ניט אַזוי... — האָט דאָוויד איר אָנגעהויבן אייַנריידן.

— וואָס רעדסטו מיך אייַן? איך בין דאָך ניט קיין קינד... כ׳פאָר באַלד, — האָט מירע אַנטשיידן געמאָלדן.

— א פאַרדראָס און א ווייטעק, אַבי מיר האָבן גערעדט וועגן דייַן יובילײ, וועגן האַרבסט־פּאַרזיי, און נאַ דיר! — האָט דאָוויד מיט האַרץ א זאָג געטאָן.

— אָן אומגליק פרעגט ניט, ווען צו קומען, — האָט מירע ווי זיך פאַרענטפערט...

— כ׳בין זיכער, אַז ס׳איז גאָר ניט אַזוי געפערלעך, ווי ס׳דוכט זיך דיר, — האָט דאָוויד געטרייסט. — פאָלג מיך, גיב א טעלעגראַמע, עפּ־שער איז אים שוין בעסער.

— ניין, ניין, כ׳פאָר אָן שום טערעץ. אַז ס׳וועט זייַן אַלץ בעשאָלעם, וועל איך טייקעף צוריקקומען, — האָט געזאָגט מירע און זיך געזעגנט מיט דאָווידן.

מירע האָט אַפּגיך צונויפגעפּאַקעוועט די זאַכן און אויף א לאַסטמאַשין, וועלכע איז פּונקט געגאַנגען צום פּאָלוסטאַנאָק, זיך געלאָזט אין וועג אַרייַן. ס׳איז שוין געווען אָנהייב האַרבסט. פון די הייסע טעג אין שניט־צייַט און פון די אָפטע רעגנס, וועלכע האָבן זיך אָנגעהויבן גלייַך נאָך די היצן, איז די סטערניע געוואָרן טונקל־ברוין.

איבערן אָנבערעגיקן סטעפּ האָבן דאָ און דאָרט זיך שוין אויסגעטיילט די פריש־אופגעאַקערטע פּאַסן שוואַרצערד. דרײַסיק יאָר נאָכאַנאַנד האָט מירע געאַקערט אָט די ערד. אין דער מאַשין־טראַקטאָרישער סטאַנציע האָט מען שוין געוווּסט, אַז דאָס איז איר באַצירק, און דעריבער האָט מען קיינעם, כּוץ איר, אַהער קיין נאַריאַדן ניט געגעבן. יעדעס באַלקעלע, יעדעס בערגעלע איז איר דאָ געווען אייגן־נאָענט. דער סטעפּ איז געווען איר היים. דאָ, אין די שוואַרצערדיקע גרונטן, איז זי, ווי פון אַ נײַער זוים, פונסנײַ אויסגעוואַקסן, אָנגעגאָסן זיך מיט פרישע קויכעס.

פרילינג־צײַט, ווען אין די באַלקעס פלעגן זיך צעגיסן די העל־קריש־טאָלענע ריטשקעס פונעם צעגאַנגענעם שניי און ווען קיין איין פויגל־סווישטש האָט זיך נאָך ניט דערטראָגן אַהער, פלעגט שוין אַף די בערגל־דיקע ערטער, ווו עס האָט קוים־קוים צוגעטריקנט, זיך צערוישן מירעס טראַקטאָר, אָנזאָגנדיק פרישע זאַפּטיקע שפּראָצן, כוואַליעס טווויע, פּאָד־סאָלנוך און קוקורוזע. און איצט האָט זי זיך געדאַרפט מיט אַלץ דאָ צעשיידן, און מעגלעך אפילע, אַז אַף שטענדיק. איר איז פאַרגעשטאַנען פאַרבײַטן דעם ראַכוועסדיקן סטעפּ אַף אַ שמאָל שטעגעלע, ווו זי וועט שפּאַצירן מיט איר אייניקל.

ווען זי קאָן, מירע, וואָלט זי מיטגענומען מיט זיך אָט די ערד, די סמאַליענדיקע זון, אפילע די ווינטן און ווינטעלעך, די זאַווייען און שלאַקסרעגנס — זי וואָלט מיטגענומען זיי אַהין, אינעם פרעמדן קאַנט, צו איר טאָכטער, וווּהין זי פאָרט איצט.

אַ טריבער, מיט אומעט פון צעשיידונג, האָט געקוקט אַף איר דער סטעפּ. אַ האַרבסטיק ווינטל האָט געשאָקלט די איבערגעבליבענע שטענג־לעך פון קוקורוזע און פּאָדסאָלנוך, די קוסטעס קורײַ באַ די וועגן. די מאַשין האָט געיאָגט דורך באַלקעלעך, בערגלעך, פאַרבײַ ריוון, סטאַוואָקן, וועלכע האָבן אופגעוועקט אין מירעס זיקאָרן אָן אַ שיר דערמאָנונגען.

אויסגעמיטן די זאַמדהיילן, איז די מאַשין אַרופגעפאָרן אַף דער ערד פונעם שכײנישן קאָלווירט. פאַר מירעס אויגן איז געלעגן דער זעלבער סטעפּ, די זעלבע טונקל־ברוינע סטערניע, די זעלבע פּאַסן פריש אופ־געאַקערטע ערד, נאָר די אויגן אירע זײַנען נאָך אַלץ געווען צוגעשמידט צו די לעצטע סימאָנים פון דער היים, וועלכע ווערט מיט יעדער רעגע אַלץ מער פאַרשווונדן הינטער אַ מוטנע־גרויען נעפּל.

וואָס מער מירע האָט זיך דערווײַטערט פון די אייגענע פעלדער, אַלץ אומרויִקער איז זי געוואָרן. איצט האָט זי שוין געטראַכט נאָר וועגן דער טאָכטער און וועגן אייניקל. ס׳האָט זי באַהערשט בלויז איין פאַרלאַנג: וואָס גיכער אַרײַנזעצן זיך און דערקלײַבן זיך אַהין, וווּהין זי פאָרט. וועגן דעם לאַנגן וועג, וואָס ס׳איז איר פאַרגעשטאַנען דורכצומאַכן, וועגן דעם,

וואָס דאָרט אויפֿן אָרט שטייט איר פּאָר, האָט זי מער ניט געוואָלט טראַכטן. אבי גיכער, גיכער... די מאַשין איז מיטאַמאָל שטיין געבליבן. מירע האָט אופֿגעציטערט און דערנאָך פּאַוואָליע אַראָפּגעשטיגן, געזעגנט זיך מיטן שאָפֿער, מיט די מענטשן, וועלכע זײַנען געזעסן אין קוזאָוו, און זיך גע־לאָזט גיין צום קלייניקן מויער פֿון פּאָלוסטאַנאָק.

קוים האָט מירע באַוויזן צו קויפֿן א בילעט, ווי א פּאַרשמײַעטער, א פּאַרסאָפּעטער איז געקומען צו לויפֿן דער צוג. מירע האָט פֿאַרנומען איר אָרט אין וואַגאָן. אין א פּאָר מינוט אַרום האָט דער לאָקאָמאָטיוו, אַרויסלאָזנדיק קנוילן רויך, א פֿײַף געטאָן, א שלעפּ געטאָן און דער צוג האָט זיך ווידער געריקט פֿון אָרט.

אין דרויסן האָט שוין געטונקלט, נאָר מירע האָט אַלץ געקוקט אין פֿענצטער פֿון וואַגאָן, אויף די אומענדלעכע שטרעקעס האָבן טראַקטאָרן געאַקערט דעם סטעפּ.

— ווי גרויס ער איז, דער סטעפּ... און וויפֿל ערד דאַרף מען עס איבעראַקערן? — האָט מירע געטראַכט. וויפֿל טראַקטאָרן דאַרף מען האָבן אויף איבערצואַקערן אַזא מין סטעפּ, אָן אָן אָנהייב און אָן א סאָף, אַזוי נאָענט און אַזוי ווײַט, כאָטש נעם, שפּרינג אַרויס פֿון צוג, גיי צו צו די מענטשן, וואָס אַקערן, און פֿרעג בא יעדערן פֿון זיי:

— ווי גייט בא אײַך די אַרבעט, ברידער? אויף וואָס פֿאַר א טיף אַקערט איר?.. צי מאַכט איר ניט קיין אָגרעכעס?.. צי פֿאַרבאַראָנעוועט איר טייקעף דאָס אופֿגעאַקערטע, קעדיי פֿאַרהיטן די פֿײַכטקײַט?

מירע איז געווען געוווינט אַליין צו אַקערן, גרייטן די ערד, זי זאָל זיך אָנעמען מיט פֿײַכטקײַט, אויסוואַרעמען זיך אונטערן שניי, קעדיי נאָכדעם ברענגען שעפֿע. און איצט קוקט מירע, ווי אַנדערע מענטשן אַקערן...

אויפֿן פֿינפֿטן מעסלעס איז דער צוג צוגעגאַנגען צום קלייניקן פּאָלו־סטאַנאָק, וווּ מירע האָט געדאַרפֿט אַראָפּשטײַגן. אין דרויסן האָט קוים־קוים געשאַרײַעט אויף טאָג. אַרום איז געווען פּוסט. די עטלעכע פּאַסאַ־זשירן, וואָס זײַנען אַרויס פֿונעם צוג, זײַנען זיך צעגאַנגען איבערן האַלב־דרימלענדיקן פּאָלוסטאַנאָק. מירע האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף א בענקל, אָפּגעזעסן ביז ס'האָט אָנגעהויבן רעכט טאָג ווערן. נאָכדעם איז זי אַרויס־געגאַנגען אין דרויסן, צום עלעוואַטאָר, עפּשער וועט זי דאָרט געפֿינען א מאַשין, וואָס פֿאָרט אין יִשעוו, וווּ ס'וווינט איר טאָכטער.

אין א מינוט צען אַרום איז טאַקע פֿון ערגעץ אָנגעשפּרונגען א לאַסט־אויטאָ.

— איר זײַט פֿון קאָלווירט „מאַיאַק"? — האָט מירע א פֿרעג געטאָן.

— וואָס, איר דאַרפֿט אַהין? — האָט דער שאָפֿער, א קורצינק דאַר־

גופיק באָכערל אָפּגעענטפערט מיט א פראגע. — צו וועמען זײַט איר געקומען?.. איך קען דאָרט קימאט אַלעמען... צי עפשער פאָרט איר אהין אַף צו באזוכן זיך?

— דעם אגראָנאָם סימע פעוזנער קענט איר?

— ווי זשע?.. ווער קען זי ניט... כ׳קען זי גוט... זייער גוט קען איך זי... א בעדאָווע, א ברען... איר זײַט עפשער איר מוטער?

— איר האָט געטראָפן, — האָט מירע זיך אָפּגערופן.

— איר האָט ניט צו וויסן געגעבן, אז איר פאָרט, וואָס זי באגעגנט אײַך ניט? — האָט דער שאָפער זיך פארינטערעסירט. — אן אומגעריכ־טער גאסט, הייסט עס...

— ניט אינגאנצן קיין אומגעריכטער, — האָט מירע זיך אָפּגערופן, — כ׳קלײַב זיך שוין לאנג צו איר, נאָר כ׳האָב אַלץ ניט געקאָנט זיך ארויס־רײַסן... איר פאָרט באַלד אהיים, צי איר וועט זיך דאָ נאָך פארהאַלטן?..

— כ׳פאָר באַלד... טאקע שוין, איך קאָן אײַך מיטנעמען, זעצט זיך. כ׳וועל אײַך צופירן ביז אײַער טאָכטערס שטוב.

א שלאנקע שווארצכיינעוודיקע פרוי אין א רויטן וואָלענעם קאָפּטל איז ארויסגעלאָפן פון שטוב און צוגעדריקט מירען צו זיך.

— מאמע! — האָט זי אויסגעשריִען. — פארוואָס האָסטו ניט צוּוויסן געגעבן, אז דו פאָרסט?.. כ׳וואָלט ארויסגעפאָרן דיך באגעגענען.

— סימעלע, טאָכטערקע, — האָט מירע זי געגומען קושן, — כ׳האָב ווי־ניט־איז אליין דעם וועג געטראָפן. זאָג מיר בעסער, וואָס מאכט דאָס קינד?

— נישקאָשע, מאמע, נישקאָשע, ס׳איז אים א סאך בעסער.

סימע האָט א כאַפּ געטאָן דער מוטערס טשעמאָדאן און אים ארײַנ־געטראָגן אין שטוב. ניט פארהאַלטנדיק זיך אין פאָדערהויז, זײַנען זיי ארײַנגעגאנגען גלײַך אין צימער, ווו ס׳איז געלעגן אין זײַן בעטעלע וואָוקע. מירע איז צוגעגאנגען און אים א שלאָפנדיקן א קוש געטאָן. דאָס קינד האָט זיך איבערגעקערט אַף דער צווייטער זײַט. מירע האָט געוואָלט עפּעס זאָגן דער טאָכטער, נאָר וואָוקע האָט אופגעעפנט די אויגן.

— ביסט, נעבעך, א טעל געוואָרן, פייגעלע מײַנס, — האָט מירע זיך נאָכאמאָל אײַנגעבויגן איבערן בעטל.

דאָס קינד האָט געקוקט מיט נײַגעריקע אויגן אַף מירען.

— וואָס קוקסטו אזוי, זונעלע? ס׳איז דאָך דײַן באָבע. — האָט סימע א שמייכל געטאָן. — דײַן באָבע די טראקטאָריסטקע. ער באַרימט זיך פאר אַלעמען, אז די באָבע זײַנע איז א טראקטאָריסטקע. און ער, אז ער וועט אויסוואקסן, וועט אויך זײַן א טראקטאָריסט.

— גוט, גוט. כ'וועל דיך אויסלערנען זײַן א טראקטאָריסט, — האָט מירע, צוזעצנדיק זיך לעבן בעטל, א זאָג געטאָן. — וואקס נאָר אויס געזונטערהייט, וועסטו ווערן א טראקטאָריסט.

וואָווקע האָט באלד פון די ערשטע טעג זיך שטארק צוגעבונדן צו דער באָבען, וועלכע איז שאָענווײַז אָפּגעזעסן בא זײַן בעטל, פארבראכט מיט אים, געלייענט ביכלעך, דערציילט מײַסעס. פון טאָג צו טאָג איז אים געוואָרן בעסער. ער האָט אָנגעהויבן ארומגיין איבערן צימער, און גאָר אינגיכן האָט דער דאָקטער דערלויבט ארויספירן אים אין דרויסן שפאצירן. וואָווקע איז פוסטריט נאָכגעגאנגען דער באָבען.

די שפּעטהארבסטיקע זון האָט געשײַנט, ווי אינמיטן זומער, נאָר די לופט איז געווען א קילע, א מוטנע, ווי א צעבויטעטע. פון סטעפּ האָט געצויגן א ווינטל, וואָס האָט געשאָקלט די איבערגעצײַטיקטע פארגעלטע גראָזן, די קוסטעס קורײַ. אָט דאָס בײַסיקע ווינטל און די געלקײַט פון די גראָזן האָבן דערמאָנט, אז ס'איז שוין רעכט הארבסט און מ'דארף אונטערײַלן זיך מיטן אקערן.

מירען האָט זיך שטארק געוואָלט פארכאפּן אין דער היים כאָטש א שטיקל אקער־צײַט. וויבאלד וואָווקע איז געזונט געוואָרן, טאָר זי זיך קיין איין איבעריקן טאָג דאָ ניט פארהאלטן. סימע דארף א טראכט טאָן, ווי אײַנצוואָרדענען דאָס קינד, מירע זאָל קאָנען אוועקפאָרן.

זי האָט געוויזן דער טאָכטער א בריוו, וואָס זי האָט באקומען פון דאָוויד דאשעווסקין.

— זעסט, סימעלע, מע דארף זיך גרייטן אין וועג ארײַן.

— און עפּשער וועסטו פאָרט בלײַבן דאָ? — האָט ניט דרייסט געע־פרעגט סימע. — דאָס קינד האָט זיך אזוי צוגעבונדן צו דיר, ס'וועט, נעבעך, בענקען.

— און מיר, מיינסטו, גייט ניט אויס דאָס כּיעס נאָך וואָווקען? — האָט מירע אײַנגעטײַנעט מיט דער טאָכטער. — און מיט דיר, קינד מײַנס, איז מיר גרינג צו שיידן זיך? נאָר וואָס קאָן מען טאָן?... כ'מוז פאָרן, פארשטייסט אליין, אז כ'קאָן דאָ ניט בלײַבן.

סימע האָט עס זייער גוט פארשטאנען און מער ניט דערווידערט קעגן דער מוטערס אָפּפאָרן אהיים.

ווען מירע איז שוין געווען גרייט אין וועג ארײַן און האָט אין איינעם א פארנאכט זיך געשפּילט מיט וואָווקען, האָט דאָס קינד פּלוצעם גענומען בעטן, מ'זאָל אים אוועקלייגן שלאָפן. זײַן פּענעמל איז געוואָרן כמורנע, די אייגלעך אָנגעגאָסן.

— דאָס קינד איז עפּעס ווידער ניט מיט אַלעמען, — האָט מירע, צולייגנדיק די ליפּן צו וואָווקעס קעפּל, זיך אָנגערופן צו דער טאָכטער, וואָס איז ערשט געקומען פון פעלד, — גיב נאָר א קוק, ער ברענט, ווי א פֿײַער.

א צעטראָגענע, האָט סימע גענומען דאָס קינד אף די הענט און גע־דריקט עס צום הארצן:

— וואָס איז מיט דיר, מײַן קליינינקער? וואָס טוט דיר ווײ?

דאָס קינד האָט שווער געאָטעמט. אף א רעגע אופגעעפנט די אייגלעך און טייקעף צוריק זיי פארמאכט. זיין פּאָנעם איז געווען צונטער־רויט.

— וואָס טוט מען?.. וואָס איז דאָס פאר אן אָנשיקעניש אף אונדזער קאָפּ? — איז מירע ארומגעגאנגען איבערן צימער מיט פארבראָכענע הענט. — מע דארף אַלץ ווארפן און פאָרן נאָך א דאָקטער.

סימע איז אוועקגעלאָפן אפן קאָלווירטישן הויף נאָך א מאשין.

„אָט אן אומגליק, ווי רירט מען זיך פון אָרט, אז דאָס קינד איז אזוי קראנק?", האָט מירע געטראכט א פארביטערטע.

דרײַ מעסלעס נאָכאנאנד האָט וואָווקע געפיבערט. אפן פערטן טאָג איז די היץ געפאלן, און דאָס קינד האָט אָנגעהויבן קומען צו־זיך.

ווי מירע איז ניט געווען מיד פון די שלאָפלאָזע נעכט בא וואָווקעס בעטל, האָט זי דאָך ניט אופגעהערט צו טראכטן פון דער היים. פאר אירע אויגן איז אופגעשטאנען דאָס דורכגעמאכטע לעבן מיט אַלע זײַנע פארבן, פּאסירונגען, אויסקומענישן, מיט אַלע ליידן און פריידן.

אָט ליגט פאר איר, דוכט זיך, דער זעלבער סטעפּ. ארום הודען די זעלבע טראַקטאָרן. די זעלבע מענטשן, דוכט זיך, ווי בא איר דאָרט אין דער היים. נאָר דאָרט, וווהין עס ציט איר הארץ, איז פאָרט דורכגעגאנגען קימאט איר גאנץ לעבן. דרײַסיק יאָר האָט זי אָפּגעארבעט אף יענע סטעפּעס, באגאָסן די ערד מיטן אייגענעם שוויס, אָפּגעגעבן איר אַלע קויכעס, איר גאנץ הארץ, איר גאנצע ליבע, ווי א מאמע גיט אָפּ דאָס בעסטע, וואָס זי פארמאָגט, איר קינד. ווי זשע זאָל זי ניט זיצן איצט בא איין טיש מיט די, וועלכע האָבן צוזאמען מיט איר אופגעוועקט דעם דוירעסדיק דרימלענדיקן סטעפּ צום לעבן, צו בלִיִונג, צו שעפע? ווי זאָל זי צוזאמען מיט זיי ניט דערמאָנען די פארגאנגענע יאָרן, ווי זאָל זי ניט אויסטרינקען מיט זיי קיין בעכער ווײַן פונעם ווײַנגאָרטן, וואָס זי האָט צוזאמען מיט זיי געפלאנצט?

אין דער היים וועט מען זי געוויס פרעגן, ווי לעבן דאָ די מענטשן, ווי ארבעטן זיי, און זי קאָן אפילע אף קיין האַלבער שאָ זיך ניט ארויס־רײַסן אין פעלד, א קוק טאָן ווי מ'אקערט, ווי מ'הייבט אוף די נײַערד.

12–3153

פארבײַ דעם פּאַליסאַדניק לעבן דער טאָכטערס שטוב גייען און פאָרן דורך קעסיידער פארשיידענע מענטשן.

פון וועלכע קאַנטן זײַנען זיי, די דאָזיקע מענטשן?

מירען דוכט זיך אויס, אז זיי זײַנען אירע לאַנגיאָריקע באַקאַנטע, זייערע מאַכשאָוועס און דײַגעס זײַנען געוויס ענלעך אַף אירע מאַכשאָוועס און דײַגעס פון יענער צײַט, ווען זי האָט איבערגעוואַנדערט אינעם ווײַטן סטעפּ־יִישעוו. נאָר אַף די לאַנדסלײַט פון איר יִישעוו איז נאָך לאַנג געווען צו מערקן די סימאָנים פון זייער אַלטער היים, אָפּט האָבן זיי איינער דעם אַנדערן גערופן לויט די נעמען פון די ערטער, פון וועלכע מע האָט אויסגעוואַנדערט, — כאַשטשעוואַטער, הײַסינער, לוהינער. און דאָ זײַנען די מענטשן, ווי אָרטגעבירטיקע.

וואָווקע איז שוין געווען קימאַט אינגאַנצן געזונט, נאָר סימע האָט נאָך מוירע געהאַט אים אַרויסצולאָזן אין דרויסן. האָט מירע אין איינעם אַ טאָג געבעטן אַ שכיינע, אַן עלטערע פרוי, אַכטונג געבן אַ פּאָר שאָ אַפן קינד, און אַליין האָט זי זיך געלאָזט אין פעלד אַ קוק טאָן, ווי עס גייט דאָס אַקערן אַף די נײַע סטעפּישע מאַסיוון.

די פעלדער האָבן זיך אָנגעהויבן גלײַך הינטער דעם ערשט ניט לאַנג אויסגעבויטן יִישעוו.

אַף דער טונקעלער אופגערודערטער ערד האָבן ווידער אָנגעהויבן זיך דורכשלאָגן גרינע פּירייען, בורקונען, אויסגעמישט מיט גרוי־טערפּקן פּאָלין. צעשראָקענע פייגל האָבן סטײַעסווײַז, מיט געשריי, זיך געטראָגן אינדערלופטן, אַראָפּגעלאָזט זיך אַף די שוואַרצע פּאַסן פריש־אופגעאַקער־טער ערד און, גריבלענדיק זיך אַ ווײַלע מיט די שנאָבלען אינעם באָדן, ווידער זיך אופגעהויבן אין דער הייך.

ערגעץ פון דער ווײַט האָט זיך דערטראָגן אהער אַ פאַרטויבט גערויש פון טראַקטאָרן. מירע האָט אָנגעשפּיצט די אויערן, צוהערנדיק זיך צו דער ריטמישער טראַכקערײַ פון זייערע מאָטאָרן. איר האַרץ האָט אָנגע־הויבן קלאַפּן מיט זיי אין טאַקט. פונעם גערויש פון די טראַקטאָרן איז איר עפּעס פריילעכער געוואָרן. איר האָט זיך אויסגעדוכט, אז זיי רופן זי צו זיך.

ווײַט, ווײַט ערגעץ האָט עמעצער פאַרצויגן אַ ליד, אַ באַקאַנטע, אַ האַרציק־נאָענטע, און אַף מירען האָט אַ ווייע געטאָן מיט ליבער היים. אוועלכער ווינט האָט פאַרטראָגן אהער, אינעם דוירעסדיק־ווילדן סטעפּ, די ליד פון איר יוגנט?

די ליד האָט, ווי אַף פליגלען, אוועקגעטראָגן מירען צו יענעם קליי־נינקן „פאָרדזאָן“, אַף וועלכן זי האָט זיך דאָס ערשטע מאָל געזעצט

אקערן. זי האָט אויך דאָן געזונגען פונקט אזוי באַגײַסטערט, ווי דער פרעמדער טראַקטאָריסט זינגט איצט.

ווי קענטלעך איז איר דאָס קאָל, וואָס זינגט. צי איז דאָס ניט אײנער פון אירע אייניקלעך — טראַקטאָריסטן, וואָס א קאָמיוגישע „פּוטיאָווקע" האָט אים געבראַכט אהער, אף די געווענענע פאַרוואָרפענע סטעפּעס?

ווי גוט וואָלט געווען, ווען זי זיצט איצט דאָ באַם רודער און פון אונ־טער די לעמעכן פון איר טראַקטאָר וואָלטן זיך פאַנאַנדערגעכוואַליעט די שווערע שוואַרצערדיקע הליבעס.

ס'וואָלט טאַקע עפּשער געווען א גלײַכע זאַך, זי זאָל אַריבערפאָרן אהער, וווינען מיט דער טאָכטער, אַרבעטן דאָ? — איז בא מירען דורכ־געלאָפן א געדאַנק.

זי האָט זיך אײַנגעבויגן, א קוק געגעבן, ווי טיף דער לעמעך דער־גרייכט אין גרונט. נאָכדעם האָט זי אָנגענומען א הויפן ערד, צעריבן אים מיט די פינגער אף דער דלאָניע, ווי מע פּרוּווט פּריש צעמאָלן מעל פון אונטערן מילשטיין.

— פרימאַ, — האָט מירע צו זיך אליין א זאָג געטאָן, אראָפּשיטנדיק דאָס ביסל ערד פון דער דלאָניע. זי האָט זיך געוואָלט לאָזן גיין ווײַטער איבערן מאַסיוו, נאָר פּלוצעם האָט זי דערזען לויפן א בלאָנדהאָריק באָ־כערל מיט א שטאַרק אויסגעשמירט קלײַענדיק פּאָנעם. לויטן קאָמבינע־זאָן האָט זי דערקענט אין אים א טראַקטאָריסט.

— איר האָט ניט באַגעגנט ערגעץ די „לעטוטשקע"? — האָט דאָס באָכערל, אַרײַנקוקנדיק מירען אין פּאָנעם, ווי זי וואָלט אים זײַן א קענט־לעכע, א פרעג געגעבן.

— וועלכע „לעטוטשקע"?

— נו, די גיכע טעכנישע הילף.

— וואָס איז בא אײַך געשען? — האָט מירע מיט דער זעלבער נײַגע־ריקײַט, ווי דאָס באָכערל, אַרײַנגעקוקט אויך אים אין פּאָנעם.

— דער טראַקטאָר שטייט בא מיר שוין א גוטע שאָ און וויל זיך פון אָרט ניט רירן, — האָט דאָס באָכערל א ווײַז געטאָן צו דער באַלקע און אליין זיך האַסטיק געלאָזט לויפן ווײַטער.

מירע האָט זיך אראָפּגעלאָזן אין דער באַלקע, ווו דער טראַקטאָר איז געשטאַנען, אײַליק באַטראַכט אים פון אַלע זײַטן, זי האָט אײַנגעשלאָסן דעם מאָטאָר. לויט דער טראַסקערײַ האָט זי פאַרשטאַנען, אז אָדער די פּאָרסונקעס דערלאַנגען ניט רעגלמעסיק די דערנערונג אין מעכאַניזם, אָדער דער מאָטאָר איז איבערגעוואַרעמט.

א הייסער יונג, קענטיק, האָט מירע א שמייכל געטאָן. דער טראַקטאָר האָט ניט געשלעפּט, האָט ער אָנשטאָט דערגיסן וואַסער געברענט דעם

מאָטאָר. זי האָט אַרײַנגעקוקט אינעם ראַדיאַטאָר: דאָס וואַסער האָט דאָרט ווירקלעך אײַנגאַנצן אויסגעקאָכט און די פּערטע ליכט דערצו איז נאָך אויך קאַליע געוואָרן. מירע האָט אָנגעגאָסן וואַסער אין ראַדיאַטאָר, באַזײַטיקט די דעפעקטן אין מעכאַניזם, און דער טראַקטאָר האָט מיט אַלע קויכעס אַ צי געגעבן. אײַנשנײַדנדיק די לעמעכן אין גרונט, האָט ער מיט אימפּעט זיך אַ לאָז געטאָן איבערן סטעפּ.

מירע האָט אײַנגעאָטעמט אין זיך דעם עטוואָס טערפּקן רייעך פון פרישער ערד. דער דאָזיקער רייעך האָט זי אַזוי פאַרשיקערט, אַז זי האָט פאַרגעסן אין אַלע אירע דײַגעס.

פאַרכאַפּט מיט דער אַרבעט, האָט זי, ווי אַ צוגעוואַקסענע צום רודער פונעם טראַקטאָר, אַרומגעקרײַזט איבערן מאַסיוו, ביז זי האָט דערהערט אַ פאַרוווּנדערטן אויסרוף:

— וויאַזוי איז באַ אײַך אוועק דער טראַקטאָר? און איך האָב געמיינט, אַז עמעצער האָט אים שוין צוגעגאַנוועט...

מירע האָט אַ קער געטאָן דעם קאָפּ און דערזען דעם יונגיטשקן טראַקטאָריסט. ער איז געשטאַנען אַ שמייכלענדיקער, אַ צופרידענער. די מאַשין פון גיכער טעכנישער הילף, אויף וועלכער ער איז צוגעפאָרן, איז שוין דאָ געווען אַן איבעריקע.

אַן אָפּגערודערטע איז מירע געגאַנגען מיט גיכע טריט צוריק אין יישעוו. ס'איז איר געווען גוט פון דעם, וואָס זי האָט צוגעלייגט אַ האַנט צום האַרבסטיקן סטעפּ. איצט וואָלט איר געווען צום האַרצן, ווען זי טרעפט סימען אין דער היים. זיי וואָלטן אַ ביסל פאַרבראַכט צוזאַמען, פאַרייניקט עפּשער פאַרבעטן עמעצן פון די היגע מענטשן. הײַנט, האָט זי זיך דערמאָנט, וואָלט מען דאָך דאָרט, אין דער היים, געמאַכט צוליב איר אַ יאָמטעוו. נאָר סימע אייסעקט זיך שוין דעם דריטן טאָג אַרום דעם מאַסיוו נײַערד, וועלכן דעם קאָלווירט איז פאַרגעשטאַנען ביז ווינטער אויפהייבן. ווער ווייסט, ווען זי וועט קומען?

סימע האָט דאַפקע געדענקט וועגן דער מאַמעס יאָמטעוו און געוואָלט וואָס פריִער אומקערן זיך אַהיים. נאָר פון פעלד איז זי אויף אַ ווײַלע אַרײַנגעלאָפן אין פאַרוואַלטונג און דאָ האָט זי, ווי אַפּצולאָכעס, פאַרהאַלטן דער פאַרזיצער איוואַן פּעטראָוויטש פּעדיוקין — אַ ניט לאַנג צוריק דעמאָביליזירטער „סוועדכוראָטשנער" סטאַרשינאַ, אַ יונג מיט רויטע בעקלעך, ווי באַ אַ מיידל, און מיט קליינע, צוגעפּוצטע וואָנצעלעך. דערזעענדיק סימען, האָט ער אַ דונער געטאָן:

— ראַפּאָרטיר, וואָס הערט זיך אויפן מאַסיוו?

אויסציִענדיק זיך, ווי ער וואָלט אינדערעמעסן אָפּגענומען אַ ראַפּאָרט,

האָט ער זיך אופמערקזאַם צוגעהערט צו סימעס רייד. אין דעם מאָמענט איז אָנגעקומען מיט אַ פולגעפאַקטן טאַש דער בריוונטרעגער.

— ווער איז דאָ בא אונדז קאַנער? — האָט ער געפרעגט. — גיט נאָר אַ קוק, וויפל טעלעגראַמעס זײַנען אָנגעקומען אף איר נאָמען.

— מײַן פאַמיליע איז אַמאָל געווען קאַנער, — האָט סימע זיך אַ כאַפּ געטאָן.

— אַ גאַנצן טאָג קומען הײַנט אָן טעלעגראַמעס פאַר מירע קאַנער, אונדזער פּאָטשט האָט נאָך אַזויפיל טעלעגראַמעס קיינמאָל ניט באַקו־מען, — האָט דער בריוונטרעגער זיך ניט אופגעהערט צו וווּנדערן.

— אָט איז דאָך אין צײַטונג אויך דאָ וועגן מירע קאַנער, — האָט דער פּאָרזיצער זיך אָפּגערופן, — און אַ פאָטאָ, זעט, אָט איז זי... דאָ שרײַבט זיך...

— ווו שרײַבט זיך? — האָט סימע אַ כאַפּ געטאָן די צײַטונג. — ס׳איז דאָך מײַן מאַמע... וועגן מײַן מאַמען שרײַבט מען דאָ. אין דער היים רופט מען זי „די באָבע פון די טראַקטאָריסטן“. דרײַסיק יאָר אָפּגעאַרבעט אפן טראַקטאָר. הײַנט איז דאָרטן אַ יאָמטעוו פון־אירטוועגן, און זי איז דאָ געבליבן שטעקן איבערן איניקל.

— דרײַסיק יאָר אפן טראַקטאָר? וואָס זשע שווײַגסטו? — האָט אויס־גערופן דער פּאָרזיצער. — איז דאָך בא אונדז הײַנט אויך יאָמטעוו. אָט וועלן מיר איינס־צוויי צונויפרופן דעם אוילעם, איבערלייענען די צײַטונג און זאָל טאַקע די באָבע אליין דערציילן פון איר לעבן. וואָס זײַנען מיר — שלעכטע איניקלעך? זי וועט דאָ בא אונדז האָבן ניט קיין ערגערן יאָמ־טעוו, ווי בא זיך אין דער היים.

1962

שמועל גאָרדאָן

דער פּעטשאָרער שערער

1

צוויי טעג פֿאַרן ערשטן מײַ האָט אין דעם פֿאָרוואָרפּענעם וואָלד־יִשעוו בערעזאָווקע זיך באַוויזן אַ פּולבלעכער מיטלוווקסיקער מענטש מיט אַ צעקנייטשט לעדערן רענצל אין האַנט. דער אָנגעפּאַרענער האָט נאָך ניט באַוויזן אָפּמערקן אין קאָנטאָר פֿון דער וואַלד־ווירטשאַפֿט די קאָמאַנדירונג, ווי אַפֿן הויכן ברעג טײַך לעבן שטיבל פֿון זײַן קאָרעוו יעכיעל דעם זעגער איז שוין געשטאַנען אַ ריי. גלײַך עס וואָלט אַהער אַראָפּגעקומען פֿון פּעטשאָרע ניט קיין שערער, נאָר אַ באַרימטער דאָק־טער.

איבעריק צופרידן דערפון, וואָס דער דירעקטאָר פונעם בערעזאָווקער „לעספראָמכאָז" האָט ניט געפונען קיין אנדער אָרט, ווו צו עפּענען אַף די פּאָר טעג א פאבריקמאכערסקע, ווי נאָר בא אים, בא יעכיעלן, אין שטוב, איז דער זעגער, פארשטייט זיך, ניט געווען. דער פעטשאָרער שערער, וועלוועל פּיקוס, איז טאקע זיינער א קאָרעווע און א גאנץ אָנגע־לייגטער גאסט, אָבער אראָפּגעקומען אהער איז ער דאָך ניט צוליב דעם. איז פארוואָס דארף עפּעס ער איינער, יעכיעל, ליידן פון דעם טומל מיטן הו־הא, וואָס יענער האָט דאָ אופגעהויבן אינעם יישעווע מיט זיין פלו־צעמדיקן קומען? מע קאָן דאָך שוין באלד אין שטוב ניט אריינגיין איבער דער ענגשאפט און דעם הארמידער.

נאָך א גליק, וואָס ס'איז ערעוו מיי און ניט ערעוו אָקטיאבער. סע סקריפּעט שוין פאָרט ניט דער שניי, אָט ווי זאמדצוקער, אונטער די פיס, און דער ווינט איז שוין אויך ניט אזא, מע זאָל זיך פון אים דארפן אויס־באהאלטן אין שטוב, אזוי אז ס'איז אָן סאקאָנעס, אויב דער אוילעם וועט צוווארטן אין דרויסן, ביפראט אז ס'איז היינט א זוניקער טאָג, ס'טריפט פון די דעכער און דאָס אייז אַף דער קאָזשווע קרעכצט שוין ביסלעכווייז אונטער. פון באזאָרגן די שערעריי מיט הייס וואסער איז ער, דאנקען גאָט, אויך פּאָטער. ווען מע זאָל אפילע דארפן אָנטראָגן צען פעסלעך וואסער און צען מאָל שטעלן דעם סאמאָוואר, וואָלטן זיך אויך געפונען געגוג באלאָ־נים, ווייל די, וואָס האָבן געבראכט פונעם טייך וואסער און אָנגעהאקט שפּענדלעך פארן סאמאָוואר, זיינען אין דער ריי שוין ניט געשטאנען. אפילע דאָס באָכערל, וואָס האָט צוגעקלאפּט צו דער בערעזע פארן הויז דעם פּרייזקוראנט, האָט אויך ניט געווארט אין דער ריי.

דעם פּרייזקוראנט האָבן שוין קימאט אלע געוווסט אַף אויסווייניק, פארגעדענקט ניט אזוי די פּרייזן, נאָר וויאזוי עס הייסן די פריזורן און די אָדעקאָלאָנען, כאָטש קיין שטארקן כילעק צווישן „פּאָלקע" און „פּאָלובאָקס", צווישן „שיפּער" און „פּאָליאָט" האָט דאָ קיינער ניט איינ־געפונען. כוישעד זיין דעם פעטשאָרער שערער, אז ער קאָן פארבייטן די פּרייזן, האָט אויך דאָ קיינער אפילע ניט געקלערט, און ניט אזוי דערפאר, וואָס באנאנד מיטן היפּש פארפלעקטן שפּיגל איז געהאנגען א רויט פענדעלע, וואָס האָט געגעבן צו וויסן, אז וולאדימיר אָסיפּאָוויטש פּיקוס איז א מיטגליד פון א קאָמוניסטישער בריגאדע, נאָר ווייל דער שערער האָט זיך קלאָר ניט צוגערירט צום געלט, וואָס מע האָט געצאָלט. יעדער איינער האָט אליין בארעכנט, וויפל פון אים קומט, און אליין אראָפּגעלאָזט דאָס געלט אין דער פּושקע, וואָס איז געשטאנען דערביי. דאָס יאָ: עס זאָל ניט געווען הענגען אַף דער וואנט דאָס רויטע פענדעלע, וואָלטן זיך מיסטאמע אָפּגעזוכט צווישן אוילעם אזעלכע, וואָס וואָלטן

געווען א באַלן זיך דערקונדיקן, צי די פּושקע איז טאַקע בעפּיירעש אַזוי קונציק פאַרשלאָסן און פאַרכאַסמעט, מע זאָל פון דאָרט ניט קאָנען אַרויסבאַקומען קיין מאַטבייע.

כאָטש די זון אין דרויסן האָט היינט העל געשײַנט, איז בא יעכיעל דעם זעגער אין שטוב דאָך געווען טונקל: די פענצטער פון עם פאָדערשטן צימער, ווו וועלוועל האָט געאַרבעט, זײַנען פון דרויסן מאַמעש געווען פאַרקלעפּט מיט פענעמער. יעדערער האָט זיך געשטופּט א קוק טאָן, וואָס טוט זיך דאָרטן. מע איז גרייט געווען דווירעס זײַן יעדן איינעם, וואָס איז געזעסן פאַרן שפּיגל, פּונקט ווי דאָס וואָלט ער געווען שולדיק, וואָס דער שערער אייסעקט זיך אַזויפיל מיט אים.

וועלוועל איז שוין געוווינט צו אָט די אומצופרידענע, אָפּטמאָל אפילע בייזע בליקן, וואָס מע וואַרפט אויף יענע, וואָס צוואָגן דעם קאָפּ, מאַכן א מאַסאַזש. ער לייגט אויף דעם קיין אַכט ניט. ער איז דאָך ניט קיין פאַר־קויפער אין א קראָם, וואָס מע קאָן אים אונטעריאָגן מיט אַן אומגעדול־דיקן בליק צי מיט א שטעכיק וואָרט. ביפראַט נאָך, אַז די, וואָס שטייען אויף פון בענקל, לאָזט דער אוילעם אַזוי גיך ניט אָפּ. מע באַקוקט זיי און מע באַטראַכט זיי פון אַלע זײַטן. יעדער איינער זאָגט דערבײַ אַרויס זײַנע מעווינעס. נו, יאָ, ער דאַרף דאָס טאַקע זייער נייטיק, מע זאָל אים דאָ נאָך זײַן אָפּפאָרן באַריידן, אָנטאָן ביזיוינעס דעם קאָרעוו זײַנעם און, כוץ אַלעם, קאָן ער פּאָשעט ניט אַרויסלאָזן פון די הענט א שטיקל אַרבעט, וואָס זאָל אים אַליין ניט זײַן געפעלן.

שוין פון דעם אַליין, ווי ער האָט פאַנאַנדערגעלייגט די אינסטרומענטן, אַרופגעצויגן אויף זיך דעם זויבערן אָנגעקראָכמאַלעטן כאַלאַט, האָט דער אוילעם דערזען, אַז ס'איז ניט דער קאַדזשעראָמער שערער, צו וועמען די בערעזאָווקער פלעגן זיך מוזן שלעפּן היפּשע עטלעכע קילאָמעטער ביז צו דער באַן־סטאַנציע. דער קאַדזשעראָמער האָט עפּעס גאָר קיינמאָל דאָס בערשטעלע ניט געביטן, און דער פעטשאָרער וואַשט נאָך יעדן קליענט מיט זייף די הענט, טוקט אין א בלוי פלעמל די מאַשינקע און דאָס שערל, לאָזט אַראָפּ דאָס גאָלמעסער אין א גלעזערנעם סלאָי מיט פּיאַלעטעווער סולעמאַ, און מיט איטלעכן, וואָס זעצט זיך צום שפּיגל, פאַרפירט ער א געשפּרעך פון הימלעכקײַט וועגן, זיי זאָלן זיך ביידע ניט לאַנגווײַליקן, ניט ער, וועלוועל, און ניט דער קליענט. דעריקער גייט דער געשפּרעך וועגן וואַלד און וועגן טײַך, פּונקט ווי וועלוועל קלײַבט זיך אַהער איבערפאָרן. קיינער וואָלט דאָ, פאַרשטייט זיך, ניט דערווידערט, ער זאָל איבערפאָרן פון פעטשאָרע קיין בערעזאָווקע, נאָר ער זאָל בײַטן די פּראָפעסיע — ווערן א וואַלד־אַרבעטער — אויף דעם וואָלט דאָ זיכער קיינער ניט אײַנגעגאַנגען. און פריער פון אַלעמען די

פרויען. שוין דערמיט, וואָס ער האָט איינגעפירט, זיי זאָלן ניט וואַרטן אין דער ריי, האָט ער בא די פרויען אזוי אויסגענומען, אז זיי האָבן אים אַרויסגעשטעלט פאַר א מוסטער די מענער.

— נו יאָ, — האָבן די מאַנצבלען דערוף געענטפערט, — ס'איז אים גרינג צו זיין א גוטער אף יענעמס כעזשבן.

דערהערט עס, האָט וועלוועלע זיי איינגעטיילט א כיילעק:

— ווי שעמט איר זיך ניט אַזוינס צו זאָגן. מיך וווּנדערט מאַמעש אף אייך. ס'איז דען איבערצורעכענען, וויפל אַרבעט עס האָט א באַלעבאָ־סטע ערעוו יאָמטעוו: באַקן, און קאָכן, און וואַשן, און צוקליַיבן, און, כוץ אַלעמען, איז זי דאָך א פרוי. וואָס פאַר א מאַנצבל וויל עס ניט, אַז זיין ווייַב זאָל אויסזען יונג, און שיין, און פיַין? א פרוי, זאָלט איר וויסן זיין, וויפל זי זאָל ניט אַלט זיין, בלייבט זי שטענדיק א פרוי.

— און א מאַנצבל וויל ניט אויסזען יונג, און שיין, און פיַין? מירן איבער זיי בלייבן אויסגעשטעלט, איר פאָרט דאָך מאָרגן שוין אַוועק.

— דאָס, זעט איר, זאָל אייך שוין ניט אַרן. ביז מאָרגן אַפּדערנאַכט איז נאָך דאָ גענוג צייַט.

און אַז א וואָרט איז בא וועלוועלען א וואָרט, האָבן איידעס געזאָגט די צוויי פענצטער פון יעכיעלס שטיבל. אַפּן צווייטן טאָג קאַיאָר האָבן זיי זיך שוין געלויכטן. יעכיעל האָט זיך דערעדט מיט וועלוועלען, אַז ער וועקט אים אוף מיטן ערשטן קריי פון די הענער, וועלוועלע זאָל באַוויַיזן זיך אָפּפאַרטיקן מיט דער קאָמפּלעקס־בריגאַדע, ווו יעכיעל אַרבעט, וויַיל ס'קאָן זיך גריַילעך מאַכן, זיי זאָלן זיך אומקערן פון וואַלד שוין צו דער פיַיערלעכער זיצונג אָדער גאָר צו דער קינאָ.

ווי פרי וועלוועלע האָט זיך ניט געפּעדערט, האָט ער אָבער דריַי מענטשן פון דער קאָמפּלעקס־בריגאַדע ניט באַוויזן אַרומשערן און אָפּ־גאָלן ביז זייער אָפּפאָרן אין וואַלד, און גראַדע די, פון וועמען ער האָט, אייגנטלעך, געדאַרפט אָנהייבן: דעם בריגאַדיר, דעם שאָפער און יעכיעלן, וואָס האָט ביכלאַל געמעגט ניט שטיין אין דער ריי.

— ווייסט איר וואָס? — האָט וועלוועלע זיי געזאָגט. — וויבאַלד איר קאָנט זיך לענגער ניט פאַרהאַלטן, איז פאָרט זיך געזונטערהייט אין וואַלד, און איך וועל דאָ פאַרנעמען א ריי פאַר אייך, אַז ווען איר וועט ניט קומען, זאָלט איר זיין די ערשטע. אָפּגעמאַכט? טאָ האָט מיר א גליקלעכן שליטוועגס.

נאָך איידער די לאַסטמאַשין, וואָס איז געקומען אָפּפירן די בריגאַדע אף דער וויַיטער דעליאַנקע, איז אַרויסגעפאָרן פון יישעוו, איז שוין בא יעכיעלן דעם זעגער פול געווען די שטוב מיט מענטשן. צוקוקנדיק, ווי עס וואַקסט די ריי, האָט וועלוועלע אָנגעהויבן שטאַרק סאָפּעקן, צי ער וועט

פארכאַפּן דעם אָוונטיקן צוג. דאָס ווײַב מיט די קינדער וועלן ווער ווייסט וואָס איבערטראַכטן. וואָס זשע טוט מען? עפּשער געבן א טעלעגראַם: אזוי און אזוי, זאָלן זיי אַף אים הײַנט ניט וואַרטן. יאָגן פון זיך די נעשאָמע, ווען ער זאָל אפילע וועלן, קאָן ער עס אויך ניט. ס'איז ניט אין זײַן נאַטור. פּײַן אַרײַנגעפאַלן. נאָר צו וועמען קאָן ער האָבן טײַנעס? דער אוילעם האָט אים נאָך נעכטן געוואָרנט, אז אזוי וועט זײַן.

דערזען, אז דער שערער אייסעקט זיך הײַנט אויך אַרום יעדן איינעם, פונקט ווי נעכטן, האָט די גאַנצע ריי זיך איבערגעקליבן פון דרויסן אין שטוב אַרײַן, געבנדיק מיט דעם אָנצוהערן דעם פעטשאָרער, אז זיי וועלן אים פונדאַנעץ ניט אַרויסלאָזן, ביז ער וועט זיי אַלעמען ניט מאַכן גרייט צום יאָמטעוו. קיין איבעריקע בענקלעך זײַנען אין שטוב ניט געווען, האָט מען זיך אויסגעזעצט אַף די פענצטער, זיך צוגעשפאַרט צו דער וואַנט און געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט די פאָדערשטע אין דער ריי, זיי זאָלן עס מאַכן בעקיצער, אז ניט, וועט מען זיי אַראָפּשלעפּן פון בענקל. געוואָרנט האָט מען וועגן דעם אזוי, אז דער פעטשאָרער זאָל עס אויך הערן. נאָר וועלוועט האָט סײַווי געטאָן זײַנס.

סאָף טאָג האָבן זיך אַרײַנגעוואַלגערט אין שטוב די דרײַ פון דער קאָמפּלעקס־בריגאַדע, וואָס האָט זיך נאָרוואָס אומגעקערט פון וואַלד. עס האָט נאָך פון זיי געשמעקט מיט פראָסט, מיט בענזין, מיט זעגעכץ. אז עס שטייט פאָר אזא געפאַר, די ריי זאָל פון פאָרנט אויסוואַקסן אַף דרײַ מענטשן — האָט יעדערער דאָ געוווסט, נאָר יעדן האָט זיך געוואָלט, דאָס זאָל געשען נאָך דעם, ווי ער וועט שוין זיצן פאַרן שפּיגל.

ווען יעכיעל, דער צווייטער לויט דער ריי אין דעם דאָזיקן דרײַלינג, האָט זיך אופגעהויבן פונעם בענקל, איז פונקט אַרײַנגעקומען דער דירעקטאָר פון „לעספּראָמכאָז" לעאָניד מיכײַלאָוויטש איוולעוו, א מענטש, וואָס האָט שיר ניט אונטערגעשפאַרט מיטן קאָפּ די סטעליע.

— ווי גייען דאָ בא אײַך עפּעס די געשעפטן? ווי האַלט איר מיטן פּלאַן? — האָט ער, א קלונג טוענדיק מיט דער פושקע, געפרעגט בא וועלוועען און געוואָרפן דערבײַ א בליק אַף זיך אין שפּיגל.

פּיקוס האָט אָפּגעווישט מיט א סאַלפעטקע דאָס פרײַגעוואָרענע בענקל און זיך עטוואָס פאַרנייגט:

— ביטע, כאַווער דירעקטאָר.

אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דאָס ברוינע פעלצל, האָט איוולעוו ברייט א שפּאַן געטאָן צום שטול.

— אַנטשולדיקט, לעאָניד מיכײַלאָוויטש, איצט איז מײַן ריי.

איוולעוו איז געבליבן שטיין, ווי ער וואָלט צום ערשטן מאָל דערזען

פאַר זיך אָט דעם בלאָנדן שאָפער מיט די ליכטיקע אויגן, וועלכן ער האָט זיך געקליבן היינט לויבן אין זיין רעדע אַף דער פייערלעכער זיצונג און פּרעמירן מיט א כוידעשלעכן געהאַלט. ער האָט דעם שאָפער גאָרניט געענטפערט, שווייגנדיק אָנגעטאָן ווידער דאָס פּעלצל, עס פאַר־שפיליעט אַף אַלע העקלעך, פאַריכט דעם קנייטש אין דעם הויכן קאַראַ־קולנעם היטל און, שוין שטייענדיק אַף דער שוועל, געפרעגט:

— ווער איז דער לעצטער?

— איך, — האָט זיך אָנגערופן אַן עלטערער מענטש אין ברילן, וואָס האָט אַרייַנגעקוקט אין א ביכל.

— בין איך, הייסט עס, נאָך אייַך.

— ניין, נאָך מיר, — דער שאָפער, וואָס איז שוין געהאַט געזעסן פאַרן שפּיגל, האָט זיך אופגעהויבן און זיך געווענדט צו דעם מענטשן אין די ברילן, — ביטע, כאַווער לערער. איך טרעט אייַך אָפּ די ריי.

— האַ?

— איך טרעט אייַך אָפּ מיין ריי, נו, מיר בייַטן זיך מיט די ער־טער, — און דער שאָפער האָט קימאַט ווי מיט גוואַלד אוועקגעזעצט דעם לערער אַפן פרייַען בענקל.

— מיט איין קליִענט ווייניקער, — האָט עמעצער א זאָג געטאָן, ווען איוולעוו איז אַרויס פון שטוב.

— ס'איז, פאַרשטייט זיך, ניט מיין זאַך, — וועלוועל האָט געוואָרפן א בליק אַף יעכיִעלן, וואָס איז געשטאַנען אין דער אָפענער טיר פונעם שכיינעסדיקן צימער, — אָבער פונדעסטוועגן, ווי עס זאָל דאָרט ניט זיין, איז ער דירעקטאָר.

— ניט געדאַרפט געוועזן זיך מיט אים פאַרפירן, דערצו נאָך ערעוו יאָמטעוו, — האָבן עטלעכע מענטשן אייַנגעשטימט מיט וועלוועלן, — ער איז פאָרט מער פאַרנומען פון אונדז. ער האָט צייַט זיך זעצן וואַרטן אין דער ריי?

— וואָס האָט עס, וואָלט איך וועלן וויסן, איינס צום צווייטן? — האָט זיי איבערגעשלאָגן דער שאָפער. — דאָס, וואָס ער איז א דירעקטאָר און איז מער פאַרנומען פון אונדז? קריגט ער דערפאַר, וואָס אים קומט. באַקום. אָט, ווען ער זאָל געוועזן בעטן, מע זאָל אים דורכלאָזן אָן א ריי, וואָלט איך דער ערשטער אים אָפּגעטראָטן דאָס אָרט. אָבער... איר האָט געזען, ווי ער האָט זיך עס א לאָז געטאָן צום בענקל? נו, פּונקט, ווי דאָס קומט אים אויך. ע, טייַערער כאַווער, ביסטו אַזאַ, איז זיי אַזוי גוט, און וואַרט באַגלייַך מיט אַלע. דאָ גייען ניט אָן קיין אויסנאַמען. דער כאַווער לערער, ווי מיר ווייסן, איז אויך א גאַנץ פאַרנומענער מענטש, פונדעסטוועגן האָט ער זיך קיינמאָל אַזוינס ניט דערלויבט.

צווישן די, וואָס האָבן זיך געשטעלט אפן צאד פון דעם שאָפער, איז געווען אויך יעכיעל. די איינציקע טײַנע נאָר, וואָס ער האָט געהאט צו אים, איז געווען, אז מע האָט עס באדארפט מאכן א ביסעלע איידעלער, ניט געדארפט געווען ארײַנמישן אהער דעם לערער. צו וואָס? דאָס האָט שוין, אייגנטלעך, אויסגעזען ווי א מין פאטש אין פּאָנעם, און איוולעוו וועט אזוינס, פארשטייט זיך, ניט פארשווײַגן.

אזוי האָט געטראכט ניט נאָר יעכיעל. דערפאר איז פאר אלעמען געווען אומדערוואַרט, ווען אין א קורצער צײַט ארום איז אין שטוב ווידער ארײַנגעקומען לעאָניד מיכײַלאָוויטש.

— איך האָב נאָך ניט פארשפּעטיקט? — ער האָט אויסגעטאָן דאָס פּעלצל און זיך צוגעזעצט ווארטן. צוזאמען מיט אים האָט זיך אומגע־קערט אין צימער די שווערע שטילקײַט, וואָס איז דאָ געשטאנען פאר זײַן אוועקגיין. פון די בליקן, מיט וועלכע דער אוילעם האָט זיך איבער־געוווּנקען, האָט וועלווע פארשטאנען, אז ווען עמעצער זאָל געווען איצט אָפּטרעטן איוולעוון די ריי, וואָלט שוין קיינער ניט דערווידערט, נאָר קיינער, אפּאָנעם, וויל עס ניט טאָן דער ערשטער. מע ווארט, דער אנ־דערער זאָל עס טאָן. איז עפּשער זאָל ער גאָר, וועלוועֹ, זיך ארײַנלייגן אין שאָלעם. דאכט זיך, אז יעכיעל פארלאנגט עס טאקע פון אים. דאָס וויפלטע מאָל שוין, ווי ער באווײַזט זיך אין דער אָפענער טיר און ווינקט אים אונטער. וואָס וועט אָבער נאָכדעם טראכטן וועגן אים, וועל־ווען, אָט דער בלאָנדער יונגערמאן מיט די ברייט צעעפנטע ליכטיקע אויגן?

נאָר דאָ איז אָנגעלאָפן פון דרויסן יעכיעלס עלטער יינגל און גלײַך צו איוולעוון:

— לעאָניד מיכײַלאָוויטש, דער קינאָ־מעכאניקער איז הײַנט ווידער ניט געקומען.

איוולעוו האָט אָפּגעלייגט אין א זײַט די צײַטונג, וואָס ער האָט גע־האלטן אין האנט.

— דער קינאָ־מעכאניקער, זאָגסטו? ער וועט קומען. ביז דער קינאָ איז נאָך א וועלט מיט צײַט. אין וועלכן קלאס גייסטו? — איוולעוו האָט ניט אָפּגעלאָזט פון זיך יעכיעלס יינגל. ער האָט פארפירט מיט אים א רייד וועגן דער שול, וועגן די לימודים, וועגן די לערער, ווי ער וואָלט זיך געקליבן בא אים אויסקלאָרן, מיט וואָס האָט עס דער לערער, וואָס איז דאָ געווען, פארדינט, אז אים זאָל מען יאָ אָפּטרעטן דאָס אָרט.

אומבאמערקט זײַנען פון שטוב אנטרונען עטלעכע מענטשן. יעכיעל האָט א ווונק געטאָן צום שאָפער, נאָר יענער האָט פאראקשנט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ און זיך איבערגעזעצט נעענטער צום שערער.

ווען לעאָניד מיכײַלאָוויטש האָט אונטערגעשטעלט דעם אָנגעזייפטן קאָפּ אונטערן גאָלמעסער, האָבן זיך איינציקווײַז געגומען אומקערן פון דרויסן די עטלעכע מענטשן, וואָס האָבן זיך פריִער געהאַט ארויסגערוקט פון שטוב. מעגלעך, אַז איוולעוו האָט עס באַמערקט. זיכער באַמערקט. וועלוועוו האָט אָבער ניט געוואָלט, אַז דער דירעקטאָר פון „לעספּראָמ־כאָז" זאָל מיינען, אַז דאָס ארויסגיין און ארײַנקומען איז פון פריִער א צונויפגעגערעדטע זאַך און ער, וועלוועוו, האָט צו דעם א שײַכעס, האָט ער אָנגעשטעלט אף די צוריקגעקומענע א פּאָר פאַרכידעשטע אויגן און געפרעגט:

— טאַטע ליבער, פונוואַנען? עס איז דאָך א מײַסע אָן א ברעג. כ'האָב מוירע, אַז איך וועל אפילע צום מאָרגעדיקן צוג שוין אויך ניט באַוויַזן. אײַ, בין איך דאָ בא אײַך ארײַנגעפאַלן! מע וועט דאָך אין דער היים בא מיר ניט וויסן, וואָס איבערצוטראַכטן! א שפּילכל עפּעס! א מענטש איז אוועקגעפאָרן אין וואַלד, און ניטאָ.

לעאָניד מיכײַלאָוויטש האָט זיך אויסגעדרייט צו יעכיִעלן:

— גייט, ביטע, צו אין קאָנטאָר און זאָגט, מע זאָל דרינגענדיק אָנ־קלינגען קיין פעטשאָרע אין וולאַדימיר אָסיפּאָוויטשעס פאַריקמאַכער־סקע, אַז ער איז דאָ בא אונדז פאַרוואָלגערט מיט ארבעט און מיר לאָזן אים ניט אָפּ, ער וועט קומען מאָרגן.

— ס'איז גרינג צו זאָגן אָנקלינגען צו אונדז אין פאַריקמאַכערסקע. פונוואַנען קומט צו אונדז א טעלעפאָן? גרעסערע מעיוכאָסים פון אונדז זיצן אין פעטשאָרע אָן א טעלעפאָן.

איוולעוו האָט ווידער אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו יעכיִעלן:

— איז זאָגט, מע זאָל אָנקלינגען אין „פעטשאָרספּלאַוו", אָדער נאָך בעסער, אין שטאָט־סאָוועט. מע וועט זיך דאָרט ווי־ניט־איז אן אייצע געבן. וואַרט. מע דאַרף ניט. איך וועל אליין אהין אָנקלינגען.

2

דער לעצטער קליִענט, ארום וועלכן וועלוועוו פּיקוס האָט זיך געײַסעקט, ווען דער הימל איז שוין געווען געדיכט באַזעצט מיט שטערן, איז געווען טאַקע ער, וועלוועוו אליין. ארומגעראַזירט זיך, האָט ער איבערגעוווישט די אינסטרומענטן, צונויפגעלייגט זיי אינעם לעדערנעם רענצל און אוועק אין קלוב.

זוכן אינעם איבערגעפּולטן קלוב אַן אָרט איז וועלוועוו ניט אויסגעקו־מען. ער איז נאָר אהין ארײַן, האָט מען אים באַלד פאָרגעלייגט א פּלאַץ. ווען ער האָט זיך אוועקגעזעצט, האָט ער מיטאמאָל באַמערקט, אַז די

אַרומיקע קוקן זיך צו אים עפּעס מאָדנע צו, שעפּטשען זיך איבער. נאָר ווי וועלכע האָט זיך ניט צוגעהערט, האָט ער קיין וואָרט ניט געקאָנט אופכאַפּן.

„טאַטע ליבער, ווער זיצט עס דאָרט אין פּרעזידיום לעבן דעם די־רעקטאָר?" — וועלכע איז אַזש אונטערגעשפּרונגען, אַזוי אומדערוואַרט איז פאַר אים געווען דאָס, וואָס אַף דער בינע, לעבן לעאָניד מיכײַלאָ־וויטשן, זיצט דער בלאָנדער שאָפער. אַ שקאַציש[קײַט] פונדעסטוועגן פון אַ מענטשן. נעמען און זיך אַוועקזעצן סאַמע אויבנאָן. ער איז דאָך ניט אַזאַ נאַר, אַט דער שאָפער, ער זאָל קלערן, אַז דאָס, וואָס איז הײַנט געשען צווישן אים מיט איוועלעוון, איז פאַר אַלעמען אַ סאָד. וואָס זשע? טוט ער עס, הייסט עס, בעקיוון. פאַר אַזעלכס איז ער ווערט, מע זאָל אים אײַנטיילן אַ כיילעק, ער זאָל עס האָבן צו געדענקען.

די פײַערלעכע זיצונג וועט זיך אַזוי גיך ניט ענדיקן, און דעם פילם, וועלכן מע וועט דעמאָנסטרירן נאָך דער זיצונג, האָט וועלכע געזען נאָך פאַרדרײַיאָרן. איז וואָס האָט ער דאָ צו זיצן? האָט ער זיך אופגע־הויבן און איז שטילערהייט אַרויס פון קלוב. די לעוואָנע האָט אים ווי אונטערגעהיט. קוים האָט ער צוגעמאַכט נאָך זיך די טיר, האָט זי אים אַוועקגעפירט מיט דער באַלויכטענער סטעזשקע צום הויכן ברעג טײַך און פון דאָרטן פאַרנאַרט אין וואַלד. זי האָט זיך גענומען ווי שפּילן מיט אים אין באַהעלטערלעך: זיך פאַרקײַקלט צווישן די פאַרשנייטע קרוינען פון די ביימער, אַרונטערגעקראָכן אונטער אַ פאַרבײַשווימענדיקן וואָלקן, און אַז זי איז ווידער צוגעקומען צו דעם הויכן ברעג טײַך, האָט זי זיך אָפּגעשטעלט שפּיגלען אין אַ פּאָלאָנקע. וועלכע האָט זיך אויך פאַרקוקט אַף דעם בלויען וואַסער צווישן אײַז. ער האָט דאָרט דערזען צוויי שלאַנ־קע סאָסנעס און אַ שטיק אויסגעשטערנטן הימל. אין וואַלד איז דער שניי נאָך געווען געננוג שטײַף — מע האָט צו אים ניט גענדאַרפט קיין ליזשעס. עס האָט שוין אָבער געשמעקט מיט פרילינג. די שטילקײַט אין וואַלד איז אויך געווען אַ פרילינגדיקע — מע דאַרף זיך נאָר קאָנען צו איר צוהערן. טאַקע בעפּיירעש אַ גרויס פאַרזען פון יעכיעלן, וואָס ער האָט זיך באַזעצט קימאַט אין סאַמע צענטער פון ייִשעוו. ווען ער, וועלכע, אַשטייגער, זאָל זיך דאָ דאַרפן באַזעצן, וואָלט ער זיכער אויס־געקליבן אָט דאָס דאָזיקע ערטל אין וואַלד. אויב שוין יאָ זיך פאַרקלײַבן אין אַ „לעספּראָמכאָז", איז כאָטש האָבן האַנאָע פון דער טײַגע... וועלכע פאַרגעניגנס האָט מען דאָ נאָך, אַז ניט קיין טעאַטער, ניט קיין רעסטאָ־ראַנדל, און קינאָ, דאַרף מען פאַרשטיין, איז דאָ אויך ניט אַזאַ אָפּטער גאַסט. מיט דער צײַט וועט דאָס אַלצדינג זײַן, אָבער דערווײַל איז דאָס גאַנצע פאַרגעניגן פאָרט דער וואַלד.

ווען ער, וועלוועלע, זאָל זיך דאָ באַזעצן, וואָלט ער יעדן טאָג געגאַנ־גען אויף יאַגד אָדער געזעסן מיט אַ ווענטקע באַם טײַך. שײַעך צו זאָגן, אַוודע וועגט דאָס גאָלמעסער מיט דער שער־מאַשינקע עטוואָס ווײַ־ניקער פון דער זעג „דרוזשבאַ". אומשלעפּן זיך מיט דער זעג אַ טאָג, זומער אין דער היץ צי ווינטער אין דער קעלט, איז געוויס ניט פון די לײַכטע זאַכן, פונדעסטוועגן, אַזוי טראַכט באַ זיך וועלוועלע, כאָטש ער איז שטענדיק אין דער וואָרעם, שטענדיק אונטער אַ דאַך, וואָלט דאָ, מיסטאָמע, קיינער מיט אים זיך ניט געביטן. ס'אַ פּאַשעטער כעזשבן: אַז מע עטעמט זיך אָן אַ טאָג מיט אַזאַ דופּטיקער לופט, פּילט מען גאָר ניט די מידקײַט. אָט האָט ער אַנומלטן געקויפט אַ פּלאַט „פייגלשע שטימען". אַז ער הערט זי, איז ווי מע זאָל אים אַרײַנפירן אין אַ וואַלד. ווי מיד ער זאָל ניט זײַן, טוט זיך די מידקײַט פון אים אָפּ. איז אויב די פּלאַט פאַרמאָגט אין זיך אַזאַ קויעך, הײַנט וואָס פאַר אַ קויעך שטעקט אין די געזאַנגען, וואָס מע קאָן זיך אָנהערן אין וואַלד פאַר אַ טאָג טאַקע פון די לעבעדיקע פייגל. און אַז געזאַנג איז אַ סגולע קעגן מידקײַט, ווייסט ער נאָך פון דער אַרמיי. מע דאַרף גאָר בעטן יעכיעלן, ער זאָל פאַר־שרײַבן אויף אַ מאַגניטאָפאָן אַ זומערדיקן אינדערפרי דאָ אין וואַלד.

פון דעם טײַך האָט זיך דערטראָגן אַ טויבער רויש. דאָס האָט גע־ריזלט אונטערן אײַז דאָס לעבעדיקע וואַסער, געפּרוווט דאָרט די קויכעס. נאָך אַ וואָך, נאָך צוויי, און דאָס שוימיקע פרילינגדיקע וואַסער וועט נעמען טראָגן פונדאַנען אין דער פּעטשאָרע דאָס פאַרגרייטע געהילץ. צו יענער צײַט וועט שוין דאָ קימאַט אַ קײַלעכיקן מעסלעס שײַנען די זון. זי באַווײַזט זיך ניט אָפּטוקן אין דער פּעטשאָרע, ווי זי קלעטערט שוין צוריק אויפן הימל. אין אָט די ליכטיקע נעכט, ווען דאָס געהילץ גייט פון דער טײַגע, קאָן וועלוועלע שאָענלאַנג אָפּשטיין אויפן ברעג פון דער פאַנאַנדערגעגאָסענער פּעטשאָרע און פאַרגאַפט, ווי אַ קינד, קוקן, ווי מע אַרבעט אויפן טײַך. די מענטשן שפּרינגען פלינק און געשיקט אי־בער די שווימענדיקע קלעצער, קריכן אינעם אײַז־קאַלטן וואַסער צו־רעכט מאַכן די באָנעס, שרײַען און טיוקען אויפן געהילץ, ווי אויף לעבע־דיקע באַשעפענישן. נידעריק איבער דער פּעטשאָרע טראָגן זיך אום און בלײַבן הענגען טומלדיקע ווערטאָליאָטן.

אַ פּאָר וואָכן נאָך... נאָר דערווײַל איז פּאָרט ווינטער. דעם ערשטן מײַ זאָל מען דאַרפן אויפהייבן דעם קאַלענער און טראָגן וואַליקעס! אַלע יאָמטויוואָמים פאַלן דאָ אויס ווינטער. „ווי? טאַקע אַלע יאָמטויווים?" — האָט וועלוועלע באַ זיך איבערגעפרעגט און דעם גאַנצן וועג צוריק אין יישעוו געהאַלטן אין איין אונטערזינגען איינס און דאָס זעלבע לידל, וואָס האָט זיך מיטאַמאָל צו אים צוגעטשעפּעט, ניט פּאָטער צו ווערן:

ערשטער מײַ איז ווינטער,
אָקטיאַבערסקע איז ווינטער.
אָבער און ווי־ידער ווינטער,
אָבער און ווי־ידער ווינ־טער...

3

צוקומענדיק נעענטער צו יעכיעלס שטוב, האָט וועלוועט דערזען שטיין אונטער די באַלויכטענע פענצטער א מאשין מיט אן אָנגעצוי־גענעם ברעזענטענעם דעכל.

— ווו זײַט איר עס פלוצעם פארפאַלן געוואָרן? — האָט אים באַ־געגנט דער בלאָנדער שאָפער. — א שאָ, אז איך ווארט דאָ אף אײַך.

— אף מיר?

— גיכער, כאַווער, גיכער. נעמט די קלומקעס, מיר פארשפעטיקן צום צוג.

— צו וועלכן צוג, צו וואָס פאר א צוג? — האָט וועלוועט פארוווּנ־דערט געפרעגט. — דער קאָטלאַסער גייט דאָך ערשט מאָרגן.

— דאָס איז פון קאַדזשעראָם, אָבער פון טאַלי האָט איר נאָך הײַנט צוויי צוגן, דעם וואָרקוטער און דעם לעניגראַדער. מיט איין וואָרט, איך האָב א באַפעל פונעם דירעקטאָר אײַך אָפּפירן אף זײַן מאשין קיין טאַלי.

— וויפל דארף מען פאָרן אהין?

— פאר אָנדערהאַלבן שאָ זײַנען מיר דאָרט. ווו זײַנען אײַערע קלומ־קעס?

אז די מאשין איז ארויסגעפאָרן פון יישעוו און דער ווינט האָט גענו־מען פויקן איבערן ברעזענטענעם דעכל, האָט וועלוועט זיך אָנגערופן צום שאָפער:

— אָט דאָס איז אײַער דירעקטאָרס עקיפּאַזש? כע... בא אונדז אין פעטשאָרע זעט מען שוין קימאַט ניט אזא געשפאַן.

— בא אונדז איז נאָך דערווײַל בערעזאָווקע, ניט פעטשאָרע.

— דאָס פארשטיי איך אליין, אָבער פונדעסטוועגן, א דירעקטאָר פון א „לעספּראָמכאָז“...

— וואָס מאכט איר פון אלץ א וועזן? און אז א דירעקטאָר, איז וואָס?

— גאָרניט... איך זע, יונגערמאַן, אז איר זײַט פון די, וואָס מאכן ביכלאַל אלץ אוועק מיט דער האַנט. יאָ דירעקטאָר, ניט דירעקטאָר.

נו, מיילע, אײַער זאַך. נאָר צו וואָס, זאָגט מיר, דאַרף מען נאָך דערצו שפּרינגען יענעם אין פּאָנעם?

— אשטייגער?

— איר זײַט א קינד, צי וואָס? איר פאַרשטייט אַליין ניט, אז נאָכ־דעם, ווי מע באַליידיקט אזוי א מענטשן, זעצט מען זיך ניט אוועק לעבן אים סאַמע אויבנאָן אויף דער בינע? ס׳איז, ווי זאָל איך אײַך זאָגן...

— נו, זאָגט, זאָגט. שעמט זיך ניט. איך וועל אויף אײַך קיין פאַריבל ניט האָבן.

— דאָס זע איך.

בא וועלווען האָט זיך מיטאמאָל פאַרקליבן א כשאַד, אז דער גאַנצער אײַנפאַל מיטן אָפּפירן אים אויף דער ווײַטלעכער סטאַנציע שטאַמט גאָר ניט פונעם דירעקטאָר, נאָר פון אָט דעם אזעספּאָנעמדיקן יונגנמאַן. שוין אין דעם אַליין, וואָס אים פירט אויף דעם דירעקטאָרס מאַשין ניט דעם דירעקטאָרס שאָפער, שטעקט עפּעס. וועלוועס וועט אים אָבער גאָרנישט ניט פרעגן. האָט ער אים וואָס צו זאָגן, דער יונגערמאַן, וועט ער עס אים זאָגן. ער איז ניט פון די שטאַרק שעמעוודיקע, און פון די שרעקעוו־דיקע אוודע און אוודע ניט.

די מאַשין האָט זיך געטראָגן באַרג־ארויף, באַרג־אראָפּ, פאַנאַנדער־שנײַדנדיק מיט די שאַרפע סנאָפּעס שײַן פון די פאַרעס דעם פאַרווייעטן וואַלד אפצווייען. די לעוואָנע איז זיי עטלעכע מאָל איבערגעלאָפן דעם וועג. דער ווינט האָט פאַרהויבן א פאָלע פונעם ברעזענט און צוזאַמען מיט דער קעלט אַרײַנגעשמיסן אין דער מאַשין פינקלענדיקע גרײַפּע־לעך שניי.

— מירן באַלד פאַרבײַפאָרן די דעליאַנקע, ווו עס אַרבעט אײַער יע־כיעל. ביימער זײַנען דאָרט — גוואַרדייצעס. איינס אין איינס. אַלע רעכטפלאַנגאָווע.

וועלוועס האָט מער פון יויצע־וועגן, ווי פון נײַגער, געכאַפּט א קוק אין פענצטערל אויף די „רעכטפלאַנגאָווע״ מיט די זילבערנע „עפּאָלעטן״. ער קאָן אוודע קלערן, דער שאָפער, אז דאָס, וואָס ער דערציילט אים וועגן דער טײַגע, איז פאַר אים, וועלווען, אינגאַנצן א נײַס. נו, מיילע, ס׳איז שוין, אפּאָנעם, אוועק אזא מאָדע, אז יינגערע זאָלן לערנען על־טערע. נעמען, צום בײַשפּיל, זײַן שאָכנס באָכערל. די שול נאָך ניט פאַרענדיקט, און וויל שוין אַלעמען לערנען, ווי צו לעבן אויף דער וועלט. זיך אָנגעשטעקט פון אזעלכע־אָ, ווי דער דאָזיקער, וואָס האָבן פאַר קיינעם קיין דערעכערעץ ניט. דערציילן אים וועגן דעם שאָכנס באָ־כערל? ע, גלײַכער זיך ניט אָנהייבן מיט אים, זיי האָבן מעסוקן פײַנט מוסער, אָט די כעוורע.

און כאָטש וועלוועס האָט בא זיך אָפּגעמאַכט, אַז ער וועט דעם דאָזיקן יונגנמאַן מער גאָרניט זאָגן, גאָרניט פרעגן, און האָט זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס דער שאָפער דערציילט, ווי גלײַך ער איז צום ערשטן מאָל אין טײַגע און אַלץ איז פאַר אים, וועלוועען, א גרויסע נײַס, דאָך האָט ער ניט אויסגעהאַלטן:

— וואָס האָט עפּעס לעאָניד מיכײַלאָוויטש געהייסן, אַז איר זאָלט מיך אָפּפירן צום באַן?

— אײַך איז ניט געפעלן, ווי איך פיר די מאַשין?

— כאַלילע. איך פרעג עס אַנטקעגן דעם, וואָס דער דירעקטאָר האָט ניט געשיקט זײַן שאָפער. ער זשאַלעוועט אים צי וואָס?

— דער שאָפער פון דער דאָזיקער מאַשין איז אַליין דער דירעקטאָר.

— האַ?

— איר קלײַבט זיך דערפון אויך מאַכן א ווערק? — און אָנבייגנדיק זיך נעענטער צום פענצטערל, ווי ער וואָלט דערזען א שטרויכלונג אַפן וועג, האָט דער שאָפער געזאָגט: — ווען מענטשן וואָלטן ווייניקער גע־כאַפּעט איינער דעם אַנדערן און אָפטער געזאָגט דעם עמעס אין די אויגן...

וועלוועען האָט עס א הייב געטאָן פון אָרט. צו וואָס האָט ער עס אים מיטאַמאָל געזאָגט?

דער שאָפער האָט ווי ניט באַמערקט וועלוועס דרייען מיטן קאָפּ, ס'איז אויסגעקומען, ווי ער וואָלט אינגאַנצן פאַרגעסן וועגן וועלוועען און רעדט זיך דורך מיט זיך אַליין:

— אַלע האָבן מיסטאַמע געמיינט, אַז איוולעוו וועט מיך אופּעסן, — ער האָט געוואָרפן א זײַטיקן בליק אַפן שערער, — איר האָט זיך דאָך, מיסטאַמע, אויך ניט גערעכנט?!

— אַז וואָס? — האָט וועלוועע ניט פאַרשטאַנען.

— אַז לעאָניד מיכײַלאָוויטש וועט פאַר א קלוב מיט מענטשן דער־לאַנגען מיר די האַנט און זאָגן א דאַנק.

— לעאָניד מיכײַלאָוויטש? אײַך?

— איר זײַט געווען אין קלוב, ווען איוולעוו איז אַרויסגעטראָטן? ער האָט דאָך איבערגעדערציילט אַלץ, וואָס איז זיך פאַרלאָפן אין דער פאַבריקמאַכערסקע, און פאַרענדיקט האָט ער דערמיט, אַז ווען מע וואָלט ווייניקער כאַפּעגען און אָפטער זאָגן דעם עמעס אין די אויגן, וואָלטן א סאַך זאַכן אַנדערש אויסגעזען. אײַך האָט ער אויך דערמאָנט.

— מיך?

איז אָט פאַרוואָס מע האָט אין קלוב זיך איבערגעוווּנקען און זיך געשעפּטשעט, ווען ער, וועלוועע, איז אַרײַנגעקומען.

— וואָס האָט ער אזעלכס געקאָנט זאָגן וועגן מיר? איך בין דאָך ניט מער ווי א גאסט. נעכטן געקומען, היינט אוועקגעפאָרן.

— יעכיעל איינערער האָט אייך גאָרנישט ניט דערציילט?

— ניין. וואָסי?

— ווען לעאָניד מיכײַלאָוויטש האָט אָנגעקלונגען אין פעטשאָרער שטאָטסאָוועט, האָט ער אייך זייער געלויבט.

— וואָס פונדעסטוועגן האָט ער וועגן מיר געזאָגט אין קלוב, אייער דירעקטאָר?

וועלוועל האָט ניט אויסבאהאלטן, אז אים גייט אָן א סאך מער, וואָס האָט געזאָגט וועגן אים איוולעוו אין דער רעדע אפן פײַערלעכן אָוונט, ווי אין טעלעפאָן דעם פעטשאָרער שטאָטסאָוועט. ער איז ניט אָפּגע־שטאנען פונעם שאָפער:

— ס'איז בא אייך געווען א פארמאכטע פײַערלעכע זיצונג, וואָס איך טאָר ניט וויסן, וואָס אזעלכס האָט מען דאָרט גערעדט וועגן מיר?

— איר ווילט, איך זאָל עס אייך איבערכאזערן?

— זעלבסטפארשטענדלעך.

געזאָגט און באלד כאראָטע געהאט. ער האָט זיך ניט געריכט, אז דער שאָפער וועט איבערכאזערן וואָרט אין וואָרט אלץ, וואָס איוולעוו האָט גערעדט אין קלוב וועגן „כניפע" און וועגן „דעם עמעס אין די אויגן", ווי ער זאָל וועלן אײַנקנעלן מיט אים, אז דאָס האָט א שײַכעס צו אים, צו וועלוועלן.

וואָלט דער שאָפער עס אים איצט ניט אויסגעטײַטשט, וואָלט וועלוועל איצט אויך מיסטאמע זיך ניט אָנגעשטויסן, אז דאָס איז וועגן אים. פײַן, זייער פײַן. גענומען און ארופגעוואָרפן די גאנצע שולד אף אים. ער, וועלוועל, הייסט עס, איז דער הויפט־מעכוטן. ווי האָט ער עס אים פאר־טײַטשט, דער שאָפער? ווען ער, פיקוס, זאָל ניט געווען פאָרלייגן איוו־לעוון דאָס בענקל, וואָלט... נו גוט, זאָל זײַן, אז ער, וועלוועל, איז עס געווען דער „יעיצערהאָרע". פארוואָס האָט אָבער איוולעוו זיך אזוי א לאָז געטאָן צום בענקל? ווו איז אין דער דאָזיקער רעגע געווען זײַן „יעיצערטאָוו", וואָס זאָל אים אָפּהאלטן דערפון? אָנגעוואָרפן דאָס גאנצע געוויכט אף איין וואָגשאָל, אז די אנדערע זאָל זיך אופהייבן. פײַן, הא? קעדיי זיך אליין דערהייבן, דארף מען, הייסט עס, יענעם דערנידעריקן? דאָס מוז ער אים זאָגן, דעם שאָפער, און וועגן דעם יעיצערהאָרע מיטן יעיצערטאָוו אויך. זאָל ער עס טאקע אים, דעם דירעקטאָר, איבער־דערציילן:

— ווו איז עס אין דער דאָזיקער רעגע, וואָלט איך געוואָלט וויסן, בא

שירע גאָרשמאַן

די באָבע מאַלקע

אַ יר קליין שטיבעלע מיט די נידעריקע פענצטער איז געשטאַנען נעבן אַלטן בעסוילעם. ווינטער האָט זיך דאָס באַשנייטע דעכל אַראָפּגעלאָזן ביז צו די פענצטער, ווי אַ גרויס שעפּסן היטל איבער די אויגן אויף אַ קינדערש קעפּל. זומער פלעגט דאָס ערדענע דעכל באַוואַקסן ווערן מיט מענטע, ראַמוינקעס; די לענגלעכע בלייונגען מיט די ווייַסע שפּרענקעלעך פון די וועג־בלעטלעך האָבן זיך געהויבן אַרום קוימען און באַפּוצט דעם רויך. די נאַסטורציעס מיט די רויטע סאַמעטענע הער־

איַער דירעקטאָר מיטאמאָל פארפאַלן געוואָרן דער יעיצערטאָוו? מע האָט אים פונקט אין דער דאָזיקער רעגע צוגעגאנוועט?

— איך בין ניט קיין אָבעכעעס, — האָט דער שאָפער זיך צע־שמייכלט, — און מיט די וואָגשאָלן, דאָ, זעט איר, האָט איר שוין א טאָעס, און א גרויסן טאָעס, אויב איר ווילט וויסן.

אָסער, אויב וועלוועלע הייבט אים אָן צו פארשטיין, דעם דאָזיקן יונגג־מאַן. ס'ערשטע מאָל אין לעבן באַגעגנט וועלוועלע א מענטשן, וואָס אין די אויגן קאָן ער מאכן פון יענעם דער טײַוול ווייסט וואָס און אונטער די אויגן לאָזט ער אפן זעלבן מענטשן קיין שטויבעלע ניט פאלן. פאָ־שעט טשיקאווע וויסן, וואָס האָט דער דאָזיקער יונגערמאַן גערעדט, אשטייגער, וועגן אים, וועלוועלען. לויט דעם, ווי ער האָט אים דאָ אריַינ־געזאָגט, דארף ער אים אונטער די אויגן מי־יעדייע ווי לויבן.

א מאָדנע געפיל איז געווען איצט בא פיקוסן. ס'האָט זיך אים מיטאמאָל פארוואָלט וויסן, וואָס טראכט וועגן אים אָט דער ווילד־פרעמדער מענטש, מיט וועמען ער וועט אין א קנאפּער האלבער שאָ ארום זיך צעשיידן און עפשער מער קיינמאָל אין לעבן זיך ניט באגע־גענען.

דער שאָפער לאָזט אים אָבער ניט לאנג זיך פארטראכטן. ער שלאָגט אים איבער:

— איז ווען האָבן מיר איַיך דאָ ווידער צוגאסט?

— ווען? — האָט וועלוועלע איבערגעפרעגט און א קוק געטאָן אפן יונגנמאַן, גלײַך פון אים, פון אָט דעם שאָפער, וואָלט געווען אָפּהענגיק, וואָס דארף אים וועלוועלע דערויף ענטפערן.

בא דער שײַן פון דער לעוואָנע, וואָס האָט זיך געשטעלט אינמיטן וועג ניט אהין — ניט אהער, האָט פיקוס ווידער דערזען אפן שאָפערס פּאָנעם דעם זעלבן שמייכל אין די העלע אויגן, וואָס מיט אייניקע מינוט פריִער, ווען יענער האָט אים א זאָג געטאָן: „אף אופוועקן אין יענעם דעם יעיצערטאָוו דארף מען אמאָל האָבן דעם יעיצערהאָרע". רופט ער אים, הייסט עס, צוגאסט, טאָמער וועט מען נאָך אמאָל דארפן דאָרט בא עמעצן אופוועקן דעם יעיצערטאָוו. א פײַנע געשיכטע. אבי ער, וועלוועלע, וואָס האָט א גאנץ לעבן געהאט א שעם פון א מענטש א דימענט, א מענטש אָן א גאל, האָט גאָר שטענדיק געטראכט, אז ער איז עס דער יעיצער־טאָוו. לאָזט זיך אויס, ער האָט געלעבט אין טאָעס, און ווי עס זאָגט דער דאָזיקער בערעזאָווקער יונגערמאַן, אין א גרויסן טאָעס.

צעלעך, וואָס די באָבע מאַלקע האָט אַזוי האָלט געהאַט, פֿלעגן קימאַט פֿאַרציִען די שמאָלע סטעזשקע צו דער נידעריקער סאָסנאָווער טיר. די בעסוילעם־ביימער האָבן געגרייכט ביזקל שטיבל, און אַכוץ דעם, וואָס זיי האָבן אַריינגעשאָרכט אין דער באָבעס פּענצטערל גרינע דערמאַנונג, האָבן זיי געבראַכט נוצן אויך: זי האָט געקליבן ליפּע־צוויט אַף דורכ־צושוויצן די ביינער. אונטער די אָסינעס האָט זי געקליבן שוועמלעך, אין די בעריאָזעס פֿלעגט זי מיטן עגבערל מאַכן לעכלעך, צובינדן אַ ליימע־נעם ליאַק — ס׳זאָל טריפֿן. שטעטלשע האָבן ניט איין מאָל אַראָפּגע־שווענקט דעם נאָכטאָם פֿון טשאָלנט מיט מאַלקעס געזויערטן בעריאָזע־קוואָס. אין די מורעשניקעס פֿלעגט זי באַהאַלטן לײדיקע, ניט קיין פֿאַרקאַרקעוועטע פֿלעשלעך, די קלוגע מורעשקעס פֿלעגן אַהין אָנקריכן ווי נאַראַנים. די באָבע מאַלקע פֿלעגט אַף זיי אָנגיסן בראַנפֿן. אַלטע לײַט מיט רעמאַטיז פֿלעגן לויבן די רעפֿוּע:

— אַז אויב די ביינער סקריפּען נאָך, איז אַ דאַנק פֿריִער אים, נאָכדעם דיר...

זי פֿלעגט אויך איבערקערן אַ גלעזל און צופּינטלען:

— פֿון אים צי פֿון מיר, פֿון מיר צי פֿון די מורעשקעס, אַבי די ביינער סקריפּען!

מע דערציילט, דער אַלטער ראָוו האָט גערופֿן מאַלקען און זי געמוּ־סערט:

— קלײַבסט שוועמלעך אַפֿן ריינעם אָרט, בינדסט בעזעמלעך צו גיין אין מערכעץ, איז דיר קנאַפּ? האָסטו פֿאַרזעצט מערן מיט באָב צווישן די קוואָרים, איז דיר נאָך ווינציק?! באַרימסט זיך, האָט מען מיר דער־ציילט, אַז יעדער מער איז פֿון דער ערד ניט אַרויסצורײַסן און יעדער באָב־שויט איז אָנגערייעט מיט בעבלעך, ווי אַ ווײַבערשע צונג מיט ווערטער.

פֿון דאַן אָן האָט צווישן די קוואָרים אָנגעהויבן וואַקסן ברוצקע.

די באָבע מאַלקע האָט דערציילט, אַז איר ברוצקע־צימעס איז ווי מיט האָניק אָנגעגאָסן, זי דאַרף מערן אַף קאַפּאָרעס.

אין ווינטערדיקע שנייען, אין האַרבסטיקע בלאָטעס איז זי אַלעמאָל צו אַ געווינערן געקומען צו דער צײַט, און אויב שטעטלשע האָבן צוגע־רעדט, זי זאָל זיך אַריבערקלײַבן:

— אַ מענטש אַלייך, לאַנגע נעכט, ס׳איז אומעטיק...

פֿלעגט די באָבע ענטפֿערן:

— ערשטנס, איז מיר, צײַט איך לעב, קיינמאָל ניט אומעטיק געווען. צווייטנס, דאַרף מײַן מעלאָכע אַ רויִק געמיט. וויפֿל מאָל קריכן מיר די

אויגן פון קאָפּ מיט דער קימפּעטאָרן איניינעם? אָבער קוים פאַרבינד איך דעם נאָפּל — פאַרגעס איך אָן אַלץ!

אַף איינעם אַ רײַכן בריס האָט די באָבע מאַלקע געטרונקען ווישניק פון אַ טיי־גלאָז, פאַרטיק געמאַכט אַ פּאַלומעסעקל געהאַקטן לעבער פון ברעג ביז ברעג, צוגערוקט צו זיך אַ טיפע גלעזערנע שאַל מיט אײַנגעבער־לעך און דערזען, ווי מענדל דער סאַרווער קוקט אַף איר מאָדנע שטרענג, האָט זי איבערגעקערט די שאַל אַפן טיש, צוגעשאַרט צו זיך די אײַנגעבער־לעך און אַ געשריי געטאָן:

— קוק ניט אַזוי! כ׳האָב קאָשער פאַרדינט, דאָס קינד איז, ניט פאַר דיר געדאַכט, געגאַנגען מיטן געזעסל!

✽

אַזוי האָט זיך געצויגן אַ לעבן מיט קימפּעטאָרנס, בריסן, כאַסענעס, לעוויײַעס...

די באָבע מאַלקע פלעגט, לופטערנדיק אירע זאַכן, מעסטן מיטן אויג די שטיק אייגענע געוועבטע לײַוונט, עס ווידער באַהאַלטן אַפן סאַמע דעק קופערט און אומעטיק טראַכטן: „ס׳איז ניט קיין כופּע־שלייער, ס׳קען צוווארטן״.

ס׳איז געווען אַ לעבן מיט דערמאָנונג וועגן פאַרצײַטנס, מיט האָפע־נונג אַף איבער צוויי יאָר און אַף איבער פינף יאָר. מיטאַמאָל איז אַלץ אָפּגעמעקט און אויסגעליידיקט געוואָרן...

שוין דאָס גאַנצע שטעטל פּוסט, און אָן איר האָט מען, אַפּאָנעם, פאַר־געסן. אין די נעכט זיצט זי בא פאַרהאַנגענע פענצטערלעך, פירט מיטן פינגער איבער קרומע שורעס אין אַ געלן העפט און רעכנט: „אַווראָם, רייזע און זייערע. הירשעלע, פּײַוועקע, דינקע, פרומקע, שײַע, כיענע, זייער בענצעלע, נעכעמקע, שלוימקע, מענוכקע און יוינעלע״. זי פירט מיטן פינגער אַזוי לאַנג, ביז זי בלײַבט זיצן, זיך שאָקלענדיק מיט פאַרמאַכטע אויגן... ס׳הייבן זיך אָן דרייען קאַראַהאָדן אַרום געלע פלאַקערן, אין וועלכע ס׳ברענען אייפּעלעך. ס׳איז פול איר שטיבל מיט געשרייען פון קינדער... און זי זיצט אין אָנטאָן גאַנצע נעכט, עפּנט אַלע ווײַלע די אויגן, קעדיי אוועקצוּיאָגן דעם גרויל... כאַדאָשימווײַז איז זי אַזוי געזעסן, גע־וואַרט אַפן מאַלעכהאַמאָוועס, ביז זי האָט אין איינער אַ נאַכט אָנגעטאָן איר טונקל־גראַנאַט מאַנטל מיט די באָרדאָ סאַמעט־לאַצן און, ניט אויס־לעשנדיק דעם קאַהאַנעץ, ניט פאַרמאַכנדיק די טיר, אַוועק פון שטיבל.

אין איינעם אַ דאָרף האָט זי אויסגעביטן דעם מאַנטל אַף אַ שעפּסן

פעלצל מיט א לעבל ברויט. איר פּנים מיט די אײַנגעפאַלענע צעקנײַ־טשטע באַקן האָט אַרויסגעקוקט פון הויכן קראַגן, ווי א שטיקל געל פאַר־טריקנט פעלכל, אין וועלכן ס׳זײַנען טיף געזעסן ווי צוויי מאַליעס אירע בלויע, עטוואָס אָפּגעבליאַקעוועטע אויגן. איצט וואָלט שוין קיינער ניט געזאָגט, אַז דאָס איז ניט קיין פויערטע, וואָס האָט א גאַנץ לעבן אָפּגעאַר־בעט אַפן פעלד. אין א צווייטן דאַרף האָט זי אויסגעטאָן פון האַלדז אירע גרויסע בורשטינענע קרעלן, אָפּגעגעבן אַנשטאָט דירע־געלט. דאָס אַלטע פאַרפאַלק האָט זי געלאָזט בא זיך אין פירהײַזל לעבן כאַזער. דער אַלטער פלעגט אַף באַנאַכט אָנטאָן דעם כאַזער אַפן שנוק א וואָלענעם זאָק, ער זאָל ניט שטערן דער באָבע מאַלקעס שלאָף. זי איז אָבער סײַוויסײַ קנאַפּ געשלאָפן. באַגינען פלעגט זי רײַסן קראָפּעווע און אַנדערע גראָזן פאַרן כאַזער. זי האָט דערציילט דער באַלעבאָסטע, אַז זי איז א באַהאַוונטע באָבע, אָבער אין דאָרף איז געווען אַן אייגענע באַבקע. קיינער האָט ניט געוואָלט אָנקומען צו דער פרעמדער, כאָטש קיינעם איז אַפילו ניט אײַנ־געפאַלן, אַז זי איז א ייִדישע. די באָבע מאַלקע האָט שוין ניט געגלייבט, אַז איר מעלאָכע קען איר צונוץ קומען.

אין איינעם א פאַרנאַכט האָט זי, ווי אַלע טאָג, געהאַקט קראָפּעווע פאַרן כאַזער. אַן אַלטע פויערטע איז האַסטיק ארײַנגעלאַנגען אין פיר־הויז, האָט זי א צופּ געטאָן באַם אַרבל:

— קום גיכער! וולאַדעס ווײַב גייט צו קינד. שוין צוויי מעסלעס — האַלט באַם שטאַרבן!

✽

די אַלטע האָט געבראַכט צו פירן די באָבע מאַלקע אין א גראַמער שטוב מיט ריינע פּאָדלאָגעס, ניט קיין געטינקעוועטע ווענט פון גראָבע קלעצער. דער מאָך צווישן זיי איז נאָך געווען גרינלעך. אַף א סאָך בעט־געוואַנט מיט א הייליקן בילד צוקאָפּנס איז געלעגן די קימפּעטאָרן מיט אויסגעצויגענע פיס, און איר בויך האָט פאַרשטעלט דאָס פּאָ־נעם. הין און צוריק פון שפּיגל ביזן אויוון האָט געשפּאַנט דער באַ־לעבאָס.

— באַלעבאָס! שטעלט צו וואַסער! גיב א טרונק, פאַרבײַסן אויך!

זי האָט אויסגעטרונקען, פאַרביסן מיט א פּאָר אָפּגעבאַקענע אייער, צוגעבונדן צוויי האַנטעכער צום ווענטל פון בעט, און, זיך צובייגנדיק צו דער קימפּעטאָרן, שטרענג אָנגעהויבן:

— ווילסט לעבן, טאָ העלף זיך! האָסט ניט אַזויפיל האָר אַפן קאָפּ,

וויפל ווײַבלעך כ׳האָב געזען אזוי לײַגנדיק. נו, ריר זיך! נעם די האַנטעכער, שטײַפער, מיטן גאנצן קויעך צי צו זיך!.. נאָך שטארקער!! בייג איַין די קני, כאַכאַמע מײַנע, פון א פארמאכטער טיר קען קיינער ניט ארויס!.. נאָכאמאָל, טײַערינקע, שטארקער... באַלעבאָס! א גלאָז טיי — האַלב האָניק, האַלב וואסער, גיכער! נו, טרינק. איין זופּ! איין שלונג! ווידער די האַנטעכער — צו זיך! העלף זיך! שטארקער!

אזוי האָט די באָבע מאַלקע געקאָמאַנדעוועט, ביז די קימפעטאָרן האָט גענומען ברומען ניט מיט איר קאָל. דאן האָט די באָבע מאַלקע פארקאָשערט די ארבל, א געשריי געטאָן צום באַלעבאָס: „גיס אויף!" און טראָגנדיק פאָרויס די אויסגעוואשענע הענט, צוגעלאָפן צום בעט און מיט א צוגעהלושעט קאָל, ווי זי וואָלט מוירע געהאט עמעצן צו דערשרעקן, גערופן:

— נו, קום, גיכער, שויטע, דאָרטן איז דאָך שוין סײַוויסײַ פאר דיר קיין אָרט ניט...

זי האָט אַלץ שטילער און שטילער גערופן. די קימפעטאָרן האָט אַלץ העכער און העכער געברומט, ביז ס׳האָבן זיך דערהערט פעטשלעך און א דינער שפּאָגל־נײַער „אוּ־א".

וואָלאדעס איז געשטאַנען און געקוקט, ווי די באָבע מאַלקע האַלט אויף דער לינקער דלאָניע א ברוין־בלויען צאַפּלדיקן נעפעש מיטן בײַכל אראָפּ, מיט דער צווייטער האַנט גיסט זי אויף דעם לעבעלעך וואסער און ווערטלט זיך:

— האָסט א כלאָפּ, וועגט אוואדע צוועלף פונט!

זי האָט פארוויקלט און געבעטן:

— נו, איצט גיב עפּעס אָפּעסן.

וואָלאדעס האָט ווידער געבראכט סאמאָהאָן. ער האָט אָנגעגאָסן צוויי גלעזער.

— ניין, מער דארף מען ניט. גענוג! איך בין ניט קיין שיקער! כ׳האָב געדארפט א קאַפּל קוראַזש, דו טרינק, און מיר גיב עפּעס אָפּעסן.

וואָלאדעס האָט געבראכט פוטער און האָניק, א קײַלעכדיק לעבל ווייצן ברויט, און די באָבע מאַלקע האָט געשמירט א „מויצע" נאָך א „מויצע".

— אײַ, באָבקע, ביסט א מאָלאָדיעץ. ווען מע קאָרמעט דיך צו א שטיקל צײַט, וואָלסטו נאָך אליין געהאט קינדער!

— אוואדע! מיינסט, דײַנע האָט געהאט? איך האָב פאר איר געהאט! און ווײַטער איז איצט די ריכטיקע צײַט זאָלסט גיין שלאָפן, וואָרעם הייבסט אָן ריידן נארישקײַטן. גיי לייג זיך, און איך וועל זיצן בא דער קימפעטאָרן.

ס׳זײַנען געגאַנגען טעג. די באָבע מאַלקע האָט שוין געוווּסט, אז וואָלאדעס איז סטאראָסטע אין דאָרף. די קימפעטאָרן איז ארומגעגאַנגען, דער

ניי־געבאָרענער איז פון רויט געוואָרן ראָזלעך, דאָס ברייט־צעפּלעטשטע נעזל שמעלער, די ווײַסקייט, וואָס האָט זיך צעבליט בא אים אין מײַלכל, האָט די באָבע מאַלקע אויסגעהיילט: זי פלעגט ארומוויקלען א ווייכע לײַוונ־טענע שמאטקע ארום קליינעם פינגער, אײַנטונקען אין זאלץ־וואסער און אויסווישן זײַן צינגל און זײַן גומענדל. זי פלעגט עסן מיטן סטאראָסטע און זײַן ווײַב פון איין שיסל, אפגיך אָפּשארנדיק מיטן לעפל דאָס פעטס. זי איז געוואָרן אָן אייגענער מענטש.

אז וולאדעס איז ניט געווען אין שטוב, פלעגט מיכאסיע עפענען דעם גרינעם קופערט און, ווײַזנדיק זילבערנע לעפל־גאָפל, וועש און אנדערע זאכן, פרעגן:

— ווי מיינסטו, באָבעשי, ס׳איז א זינד? מיר וואָלטן ניט גענומען, וואָלטן דאָך אנדערע גענומען. ניט אזוי?

די באָבע מאַלקע פלעגט שווײַגנדיק שאָקלען מיטן קאָפּ.

אין די נעכט פלעגט זיך איר כאָלעמען אַלץ איין כאָלעם: זי איז קוואַ־טער, דערלאנגט דאָס קינד, דער מויעל האָט וולאדעסעס אָנבליק, ער ווארפט איר צוריק פאנאנדערגעוויקלטע ווינדלעך, און עס שיטן זיך פון דאָרטן א סאך, א סאך פארבלוטיקטע הענטלעך מיט פיסלעך... זי שרײַט פון שלאָף, און דער סטאראָסטע שרײַט אף איר:

— בעט זיך אויס אין דער זומערדיקער העלפט, לאָזסט מיך ניט שלאָפן, באבקע, ס׳קריכט אזוי אויך אין קאָפּ שיידים ווייסן וואָס!

די באָבע מאַלקע וואָלט געגאנגען ניט נאָר אין דער זומערדיקער העלפט, זי וואָלט אוועק, ווו די אויגן טראָגן. פון די ערשטע טעג אָן האָט זי צו וולאדעסן געפילט ניט נאָר סינע אליין. ס׳איז געווען א געפיל אויס־געמישט פון עקל, סינע און נײַגער.

ס׳האָט זיך געטראָפן, א פויערטע איז ארײַנגעגאנגען און צעטומלט דערציילט: „פינף וויאָרסט פונדאנען האָבן פארטיזאנער פארברענט די קאָמענדאטור מיט די דײַטשן אינעינעם“. מיכאסיע האָט זיך ארײַנגעגראָבן אין דעם ווייכן בעטגעוואנט און געוואָיעט. וולאדעס איז ארײַנגעגאנגען פון גאַס, זיך צעשריִען:

— וויפל מאָל האָב איך געזאָגט, קיינעם ניט ארײַנלאָזן אין שטוב. עס קריכן זיי ארויס די אויגן! ס׳פּלאַצט זיי די גאַל. איך אליין האָב גענומען? זיי אַלע זײַנען ערלעכע לײַט! ארויס פון בעט, צעקראָכענע בריִע! אז ניט... — ער האָט זיך א לאָז געטאָן צו מיכאסיען מיט די אופגעהויבענע פויסטן.

— וולאַדינקע, כ׳האָב מוירע, כ׳האָב קיין קויעך ניט... פארברען אַלץ, ווארף ארויס, איך דארף קיין זאך ניט! — האָט מיכאסיע געשלוכצט.

— ארויסוואַרפֿן?! פֿאַרשטונקענער טראַפֿן! ניט דו האָסט געבראַכט, ניט דו וועסט ארויסוואַרפֿן!

און די באָבע מאַלקע האָט, שאָקלענדיק דאָס הענג־וויגל, געטראַכט: „קיין געשריי פֿון ניי־געבאָרענעם זאָל ער מער ניט הערן, טאַטע־פֿאָטער!“

אָנגעפּראָפּט איז געווען די שטוב מיט האָב־און־גוטס. זילבערנע לעפֿל־גאָפּל — געגעסן האָבן זיי מיט הילצערנע. טוצן האָלענדער לײַלעכער — און געשלאָפֿן זײַנען זיי אויף דער אייגענער געוועבטער גוניע. גרויסע מעדניצעס זײַנען פֿאַרגרינטע, מיט די דעקן ארויף געלעגן אויפֿן אויוון, די קישנס נאָר האָבן געדולדיק געהאַלטן זייערע קעפּ. דער זייגער האָט גע־ציילט א שאָ, נאָך א שאָ, און אין שפּיגל האָט זיך געזען א ווינקל אויוון און די פֿיר שטריק פֿון וויגל, אנשטאָט דעם אלץ, וואָס ער האָט געוויזן נאָך גאָר ניט לאַנג...

אין די פֿרימאָרגנס, ווען וולאַדעס פֿלעגט זיך צוקעמען, פֿלעגט זיך די באָבע מאַלקע טאָמיד דערמאָנען אָן ציווקע אײַזיקס: זי שטייט מיט פֿאַרהויבענע הענט באַם שפּיגל, לייגט אויס די צעפּ ארום קאָפּ, — באַ אײַזיקן איז געשטאַנען אקוראַט אזא שפּיגל. און אין שטעטל האָט מען גערעדט, אז וועמען־ווועמען, ציווקען וועט מען צוכאַפּן, ווי זי שטייט און גייט... און איצט... ליגט ציווקע מיט טאַטע־מאַמע, מיט נאָך א סאַך, א סאַך אין א גרויסער גרוב...

פֿון שפּיגל קוקט ארויס וולאַדעס מיט דער פֿלאַקסענער טשופּרינע איבערן גלײַכגילטיקן פּאַרצעף.

— וולאַדעס, פֿאַרהענג דעם שפּיגל, ער איז פֿון אזא סאָרט גלאָז, וואָס האָט מוירע פֿאַר וואַרעמקײַט, און אין שטוב איז ווי אין א באָד. שאָנעווע דעם שפּיגל, ער איז דאָך איצט דײַנער! — האָט די באָבע מאַל־קע ניט אויסגעהאַלטן.

וולאַדעס האָט, פֿאַרהענגענדיק דעם שפּיגל, געשמועסט מיט זיך אליין:

— אוואַדע, וואָס דאַרף מען אופּרײַסן לײַט די אויגן? איבעראיאָר וועל איך אויסבויען א נײַע שטוב מיט א הויכן סופֿיט, וועט עס פֿאַרן שפּיגל זײַן ווי אָנגעמאָסטן.

און די באָבע מאַלקע האָט, קוועטשנדיק מיטן הענטל פֿון האַק אָנגע־קאָכטע בולבע פֿאַר די אויפֿעס, ארײַנגעברומט אין טשוהון־טאָפּ:

— דײַן זון זאָלסטו ניט דערלעבן זען א גרויסן, און דער לעצטער זאָל ער באַ דיר זײַן!

די סינבע צו וולאַדעסן האָט אָפּגעטאָן פֿון דער באָבע מאַלקע דעם שלאָף. אין די נעכט האָט זי אראָפּגעקוקט פֿון אויוון, און ווי פֿינצטער ס׳איז ניט געווען אין שטוב, האָט זי געזען זײַן פּאָנעם און די ציינער אין זײַן אָפֿענעם כראָפּענדיקן מויל.

ס׳האָט זיך געטראָפן, ער האָט זיך פאַרהאַלטן עטלעכע טעג אין א דערבײַיִקן דאָרף.

ווען וואָלאָדעס וואָלט מעסוגל געווען צו לייענען איר בליק, ווען ער האָט זיך אומגעקוקט, וואָלט ער דערפילט, אַז די באָבע מאַלקע האָט אף אים שטאַרק געוואַרט. ווען מיכאַסיען האָט זי שוין לאַנג באַשלאָסן: פאַרעווע געקעכטס — אָן זאַלץ און אָן פעפער. וועגן וואָלאָדעסן אָבער האָט זי געטראַכט גאָר אַנדערש, און טאַקע דערפאַר האָט זי גאַנצע טעג איצט געפּלאָנעוועט, וויאַזוי שיקט מען אָפּ מיכאַסיען מיטן קינד. צו דעם אַלעם איז נאָך עפּעס מיכאַסיע די לעצטע טעג אַרומגעגאַנגען זיפצנדיק און אָכצענדיק. די באָבע מאַלקע האָט פאַרשטאַנען, אַז זי באַהאַלט עפּעס אויס פון איר. זי האָט גאָרנישט געפרעגט, ביז מיכאַסיע האָט זיך אויס־געדעדט דאָס האַרץ, ווען וואָלאָדעס איז ניט געווען אין שטוב.

— איבעראַכטאָג זונטיק, — האָט זי דערציילט, — וועלן אין דאָרף קומען דײַטשן. זאָגט וואָלאָדעס, אַז ער וועט זיי רופן צו אונדז, און מיר הייסט ער מאַכן געבראָטענע גענדז מיט עפּל. איך קען קאָכן געגנדזנס מיט קרויט, אָבער מיט עפּל הער איך דאָס ערשטע מאָל... און דו קענסט דאָך אים? ער, אַז ער זאָגט, מוז ווערן באַשאַפן!

— נו, ביז איבעראַכטאָג זונטיק איז דאָ צײַט! און ווײַטער, וואָס אַרט אים, ווער ס׳וועט בראָטן, אַבי געבראָטנס וועט זײַן, — האָט די באָבע מאַלקע געטרייסט.

זי האָט זיך אַזוי לאַנג געסוידעט מיט מיכאַסיען, ביז יענע האָט זיך צעוויינט פאַר וואָלאָדעסן:

— איך וויל פאָרן צו טאַטע־מאַמע, וואָלאָדינקע, איך בענק נאָך זיי!

— וואָלסט סייכל געהאַט, וואָלסטו אַליין געזאָגט: פאָר, מײַן ווײַב, נעם ס׳קינד און פאָר! — האָט זיך אַרײַנגעמישט די באָבע מאַלקע, — דאַרפסט טאַקע נייטיק, זי זאָל זיך אַרומדרייען אין שטוב? דײַנע געסט זײַנען דײַטשן, פאַרגעס ניט! און דײַטשן זאָגן זיך פון קיין זאַך ניט אָפּ. קיבעד איז קיבעד, געבראָטענע געגנדז זײַנען אוודע געשמאַק, און נאָך עטלעכע גלעזער מאַשקע איז א יונג ווײַבל אויך ניט שלעכט!.. און ווײַ־טער האָב איך דיר געוואָלט זאָגן, וואָלאָדעס... איך טראַכט: גענוג געגעסן דײַן ברויט! צײַט זיך צו רירן. א פּופּציק וויאָרסט פונדאַנען האָב איך קרויוים. ס׳גייט צו ווערסנע, וועל איך זיי העלפן אין דער באַלעבאַטיש־קײַט...

— וואָס האָסטו זיך פּלוצעם א כאַפּ געטאָן, באַבקע, ווי איך וואָלט דיר אַרונטערגעלייגט פּאָלוער אונטערן עק? איך זאָג דען עפּעס? זאָל זי פאָרן! און דו זיץ! זי וועט זיך אומקערן, וועט מען זען, — האָט וואָלאָ־דעס אָפּגעהאַקט דער באָבע מאַלקעס רייד.

ער האָט טאקע אף מאָרגן אליין אוועקגעפירט מיכאסיען. ווען ער איז צוריקגעקומען, האָט ער זיך ניט געקענט אָפּוואונדערן: דער אויוון אָפּגעווייסט, די ווענט אויסגעשאָבן און די פּאָדלאָגעס — כאָטש לייג אף זיי קאשע.

איצט, ווען די באָבע מאלקע איז געבליבן אליין מיט וואָלאָדעסן, איז זי געוואָרן אומרויִקער און אָנגעשטרענגטער, ווי פריִער. ס'האָט לאנג געדויערט, ביז זי האָט זיך צוגעוווינט, אז די דאָרפישע און די שטוביקע טראכטן אפילע ניט, אז זי איז א ייִדיש קינד. און איצט האָט זי געשראָקן יעדער טראָט, יעדער סקריפּ פון טיר, פון יעדער ווענד און קער וואָלאָדעסעס פלעגט זי ווערן א פארצאפּלטע. אלע אירע קויכעס און די גאנצע אקשאָנעס, וואָס זיינען איר בייגעשטאנען אין לעבן, האָט זי איצט אף איין רעגע ניט אָפּגעלאָזן פון זיך, קעדיי צו זיין אויסערלעך רויִק, אָבער נאָר אויסערלעך. איר אלטער מויעך און איר ערלעך הארץ האָט ניט גערוט. טיילמאָל האָט זיך איר אויסגעוויזן, ס'וואָלט געווען גלייכער און בעסער, ווען זי בלייבט אין שטעטל. „געלאָזן פּוסטע וויגעלעך, דער ווינט זאָל זיי וויגן". — האָט זי געטראכט, זיך צוקוקנדיק, ווי וואָלאָדעס באלעבאטעוועט אין דאָרף.

זינט מיכאסיע מיטן קינד זיינען אוועקגעפאָרן, האָט ער געהאט ארבעט איבערן קאָפּ. וואָלאָדעס איז געווען א רייכן מילנערס א זון, ניט אומזיסט, האָבן אים די דייטשן געמאכט פאר א סטאראָסטע. וואָלאָדעס האָט געפירט דעם מאלעכהאמאָוועס צו די, וואָס האָבן געהאט זיך, ברידער, טאטעס אין דער רויטער ארמיי און בא די פארטיזאנער. ער האָט געטיילט מיט די דייטשן דאָס פארמעגן פון די אומגעקומענע. ער האָט ניט געוווסט קיין גענוג. אלץ האָט אים געטויגט. אן אייזערנע שטאבע, ארויסגעשרויפטע פון א שאָכנס שטוב, ביז פּרוכטביימער, ארויסגעגראָבן מיט די וואָרצלען פון א פרעמדן סאָד.

„פארשאָלטן זאָל ער זיין, קיין וויגל זאָל בא אים אין שטוב ניט שטיין, און קיין געשריי פון קיין ניי־געבאָרענעם זאָל ער מער ניט הערן", — האָט די באָבע מאלקע געשעפּטשעט און זיך אליין אויך פארשאָלטן דאָס געביין: „אויוועראָבאָטל, שאָפּעלער נעפּעש! זיצסט בא וואָלאָדעסן און ווערגסט זיך ניט מיטן ביסן". זי איז געווען פארלאָרן און צעצווייט. אייך באָבע מאלקע אין שטעטל בלאָנקעט אום איבער כורוועס, די צווייטע — נעמט קיין אויג ניט אראָפּ פון וואָלאָדעסן. „דער, וואָס האָט געראבעוועט און געהאָלפן אומברענגען מיינע, דער ראבעוועט און קוילעט זיין אייגן פאָלק אויך!" — האָט זי געטראכט א פארצאפּלטע, הערנדיק באנאכט קוילעס: „ראטעוועט!"

*

עס איז געקומען דער געגאַרטער זונטיק. די באָבע מאַלקע האָט אָנגעפּילט די גענדז מיט שמאַלץ און ווייצענע גרייפּלעך. זיי אַרייַנגעלייגט אין אַן אויסגעשײַערטער מעדניצע, אַרומגעלייגט מיט אַנטאָנאָוקעס און פּלאָסטן, אַרייַנגעשטעלט אין אויוון. ווען זי האָט זיי אַרויסגענומען פּאַרטיקע, זײַנען זיי געווען אַקוראַט אין דער מאָס צוגעבראָטן, און עס האָט אַזוי געשמעקט, אַז וולאַדעס האָט פאַריגלט די טיר... זי האָט אים אויסגעלערנט, וויאַזוי צו מאַכן פון סאַמאָהאָן אַ געשמאַקע מאַשקע. אַרײַנגעלייגט אין סאַמאָוואַר געטריקנטע קאַרשן, פּלוימען, אָנגעגאָסן סאַמאָהאָן, אַ ביסל האָניק און דאָס אופגעקאָכט. פאַרזוכט די מאַשקע, האָט וולאַדעס שטאַרק געלויבט:

— זיי וועלן באַ מיר אַראָפּשלינגען די צינגער! עך, באַבקע, האָסט ליטווישע הענט און אַ ליטווישן קאָפּ אויף די פּלייצעס!

ער איז אוועק באַגעגענען די געסט. די באָבע מאַלקע האָט זיך אויסגעצוואָגן, אַרומגעוואַשן, אופגעקאָכט אויפן פּריפּעטשיק אַ טשוהון לויג, אוועקגעשטעלט די געבראָטענע גענדז מיטן סאַמאָוואַר אויפן טיש. עס איז שוין געווען וואַרמעס־צײַט. זי האָט ניט געקאָנט פאַרשטיין, וואָס וולאַדעס איז נאָך ניטאָ מיט די געסט. זי אַליין האָט גאָרנישט ניט געגעסן. דעם טאָג איז באַ איר געווען אַ טאָנעס. דער רייעך פון געבראָטנס איז איר געווען דערווידער, זי איז אַרופגעקראָכן אויפן אויוון, זיך אײַנגעדעקט מיטן פּעלץ. „קיין וויגל זאָל באַ אים ניט שטיין, טאַטע־פּאָטער!" — האָט זי געטראַכט אײַנשלאָפנדיק. עס האָט זיך איר געכאָלעמט, מע קלאַפּט אין טיר און מע שרײַט: „שטיי אויף, מיר זײַנען געראַטעוועט, די רויטע אַרמיי איז געקומען!" זי איז אַראָפּגעקראָכן פון אויוון און האָט אַרײַנגעלאָזן וולאַדעסן.

— וואָס איז מיט דיר, באַבקע, כ'האָב דאָך געמיינט, אַז מע האָט דיך געקוילעט, זיך קוים דערקלאַפּט, אַ כאָלערע זאָל דאָס נעמען. אין ניוועץ געבראַכט אַזוינע דרײַ געגנדז! געקומען זײַנען זיי, צוגענומען, וועמען זיי האָבן געדאַרפט, און צו מיר זײַנען זיי ניט געגאַנגען!

— נישקאָשע, ס'איז קאַלט, וועסט ניט אַרויסוואַרפן, — האָט די באָבע מאַלקע געטרייסט.

אָבער וולאַדעס האָט ניט געהערט, וואָס זי רעדט. ער האָט זיך שוין אַליין געטרייסט. ער איז געזעסן באַם טיש, געשניטן געגנדזנס, געטרונקען מיט זיך אַליין לעכאַיִם.

און זי איז געשטאַנען לעבן פּריפּעטשיק מיט די הענט אונטערן פאַרטעך.

— באבקע! געפעלסט מיר ניט! זעץ זיך צום טיש!

— ניין, אזא געבראָטנס איז ניט פאַר מײַנע ציינער, כ׳האָב שוין געגעסן בולבע־קאַשע, — האָט זי געענטפערט.

— בולבע־קאַשע? — האָט וולאַדעס שיקער איבערגעכאַזערט. די באָבע מאַלקע איז אַלץ געשטאַנען לעבן פּריפּעטשיק, געקוקט, ווי ער טרינקט אַ גלאָז נאָך אַ גלאָז. אירע אויגן זײַנען געווען האַלב פאַרמאַכט, אָבער זי האָט גוט געזען, אַז ס׳איז די ריכטיקע צײַט.

— גענוג צו טרינקען! — האָט זי אויסגעשריִען.

— וויפל איך וויל, אַזויפיל טרינק איך, אַלטער דאָרן! היט דײַנע שטעכעדיקע וואָרצלען! — האָט ער אויסגעשריִען און זיך געוואַלט אויפהייבן פון אָרט.

די באָבע מאַלקע האָט דערפילט, אַז איר כעזשבן־האַנפעש קען אוועק מיטן רויך. „די גרינגע שפּראָצונג מיט דער בליִונג האָסטו צעטראָטן, דעמבער אונטערגעהאַקט — דאַרף איך שוין מײַנע טרוקענע וואָרצלען ניט היטן!“ — האָט זי געטראַכט, ניט אַראָפּלאָזנדיק פון אים אירע אויגן. ווי נאָר זי האָט דערזען, אַז ער האָט אָפּגעשניטן אַ פּאָלקע און גענומען קײַען, האָט זי אַ כאַפּ געטאָן דעם טשוהון מיט אַזאַ אימפּעט, ווי צו ראַטעווען אַ קימפּעטאָרן פון די לעצטע שווערסטע ווייען, און, צולויפנדיק, איבערגעקערט די זוד אױף אים.

אַ געדיכטע פּאַרע האָט אָנגעפילט די שטוב. זי האָט אַראָפּגעשלעפּט דעם פּעלץ פון אויוון, אַרופגעוואָרפן אויף די פּלייצעס און איז אַרויס. עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז די גאַס דאַרף זײַן פול מיט מענטשן. זי האָט זיך פאַרוווּנדערט אומגעקוקט: אַן אויסגעשטערנטע נאַכט, אַ לײַכט פרעסטל. אַרײַנגעשטעקט די הענט אין די אַרבל, זיך פאַרשפּיליעט און אַ טראַכט געטאָן: „אַ דאַנק די הענט ניט געוואַשן!.. קיין וויגל וועט ער שוין מער ניט אָנקוקן“. אופגעהויבן די אויגן צו די שטערן און געבעטן: „אויב מעגלעך, טאַטע אין הימל, לאָז מיך נאָך לעבן, נאָך אַ קאַפּעלע לעבן, ניט מער...“.

1948

אלעקסאנדער גובניצקי

שאָלעם־אליינעמס פּאָרטרעט

1

סאָסנעס בלײַבן סאָסנעס סײַ זומער, סײַ ווינטער. פרילינג, אָבער, טוען שישקעלעך זיך א שייל אויס פון זייערע דארע מאנטעלעך, ווערן אָפּגעפרישט־גרין, און אף זיי קוקנדיק, צעצוויטעט זיך אויך דער בעז, די אלטע טשעריאָמוכע און די קארשן־ביימער. א גאנצע וועלט שמעקנדיקע קוויטן גיט א שעמעריר אף דער בלענדנדיקער זון. ווער טוט דען צומיינסטן פילגעווען די מוטער־ערד, אויב ניט אום פרילינג די הימל־כמארעלעך, וואָס שעפן זייערע זאפטן פון די ווײַטע יאמען?..

נאָך אַ לינד רעגנדל צעפּאַליעט זיך ווידער די זון און פאַרשעמט ניט אויך דאָס פֿײַכטע ערדשטיבל, ווו סאָלדאַטן, מיד פון וועג, כאַפּן אַ געשמאַקן שלאָף — ניט מער ווי אַ פּאָר שעה.

איבערן ערדשטיבל מעגן פליִען סנאַריאַדן, פֿײַפנדיק און וואָיענדיק, די „ראַמע" מעג יאָמערן, אָנזאָגן דורכן טיפן אומרויִקן דרעמל די וויסטע בסורע: „וועזזו — וועזזו — וועזזו...", נאָר דער שלאָף באַם סאָלדאַט בלײַבט שטאַרקער פון אַלץ.

באַם אַרײַנגאַנג שטייט אַ וועכטער און ראַנגלט זיך מיטן דרעמל. זאָל כאָטש עמעצער אַ סקריפּע טאָן אויף די נאַרעס, צי זאָל זיך כאָטש באַווײַזן אין פענצטער אַ קנאַפּ פֿײַערל — קלימענקאָ נעמט דאָרט ציִען זײַן פּיפּקע... און פּונקט ווי אין ערדשטיבל וואָלט מען דערפילט דעם וועכטערס נאָגעניש, הייבט מען אָן דאָרט זיך שושקען און זיך איבערופן. באַם וואַכמאַן הייבט אָן ווייניקער נודען אויף דער נעשאָמע, ווען עס באַווײַזט זיך דער באַקאַנטער „ווילליס", פון וועלכן ספּיוואַק, דער שאָפער, טאַנצט אַרויס, קעדיי אָנצוגיסן בענזין פונעם פעסל.

אויף דער מאַשין איז דער גענעראַל אַ גאַנצע נאַכט אַרומגעפאָרן איבער די טיילן, אויסגעווען אין אַלע פּאָלקן, וואָס גרייטן זיך צום אָנגריף אויף בערלין...

אין קליינעם ערדשטיבל שלאָפט שוין קיינער ניט. קלימענקאָ זוכט די אַבמאָטקעס. אַזאַ איז שוין זײַן טעווע: ער מוז אויף באַנאַכט אַראָפּנעמען פון די פיס די „טאַנקעטקעס". ביז איצט איז ער געזעסן אַ באָרוועסער, געשריבן איינס און דאָס זעלבע בריוועלע:

„טײַערע האַרפּינע, ווו ביסטו?"..

כעוורע קײַכן פון געלעכטער: שוין וויפל מאָל, אַז קלימענקאָ שרײַבט די זעלבע עטלעכע ווערטער, און ווי אַן אײַנגעשפּאַרטער אָקס בלײַבט ער שטיין אויף איין און דעם זעלבן: „האַרפּינע... ווו ביסטו?"..

עמעצער וויל דערשרײַבן פאַר קלימענקאָן דעם בריוו, לאָזט ער ניט. און עס ווערט נאָך גרעסער דער טומל און נאָך הילכיקער דער געלעכטער...

ערשט צוריק מיט עטלעכע מינוט איז דאָ געלעגן אַ הײַפל פאַרמאַטערטע מענטשן, שווער געאָטעמט און גערעדט פון שלאָף, נאָר קוים עפנט דער ערשטער סאָלדאַט זײַנע אויגן, גיט זיך עפּעס אַ ריר אין דער גרויער מאַסע, גייט דורך אַ ציטער דורך איר, און זי הייבט אָן לעבן...

נעמט שוין עמעצער דאָס אַליומינעווע קעסעלע, באַקוקט מיט כשיוועס די פליאַגע, אין וועלכער עס בויטעט זיך דער הונדערט־גראַם־טראָפּן — און אין זעמליאַנקע הייבט אָן שמעקן מיט עסן...

די סאָלדאַטן דערזעען, אַז יאַשע ספּיוואַק איז דאָ מיט זײַן „ווילליס".
שטויסט מען זיך אָן, אַז דער גענעראַל איז געקומען.

זאַלאָטאָגאָראָווס שעם גייט נאָך פֿון כאַסאַן, ווען אַלעקסיי אַלעקסייע־וויטש האָט זיך ניט איין מאָל פֿאַרגינט אַ יאָג טאָן זיך אַף זײַן טאַנק נאָך די יאַפּאַנער. און איצט איז ער אויך אָפּט אַ באַלן נאָכצוטשאַטעווען דעם דײַטש, אַרײַן מיטן טאַנק צום „פֿריץ" אַף אַ וויזיטל. אַלטע וועטעראַנען, וואָס קענען שוין גאַנץ לאַנג זייער גענעראַל, קלעפּן אַרום דעם „ווילליס", וואַרטן, ביז זאַלאָטאָגאָראָוו וועט אַרויס פֿון דעם מאַיאָר וואָראָביאָווס ערדשטיבל.

קלימענקאָ ווייסט שוין דעם סימען: ווען יאַשע ספּיוואַק פֿאַרבײַסט זײַן גראָבלעכע ליפּ און מאַכט אַ קאַפּעלע צו דאָס רעכטע אויג, הייסט עס — „טראָגט אָפּ די ביינער, כעוורע, דער גענעראַל גייט..."

נאָר פֿון זאַלאָטאָגאָראָווס הענט זיך אַרויסדרייען איז שוין שפּעט.

— קלימענקאָ, — זאָגט ער און קוקט זיך אַרום, — רעכט האָסטו אים אַ קלאַפּ געטאָן, דעם „פֿערדינאַנד"! ס'קומט אַ „סלאַווע" פֿאַר אַזאַ שטיקל אַרבעט. אָבער דערווײַל האָב איך דיר אַן אַנדער מאַטאָגע גע־בראַכט. ברענג די פֿעלד־סומקע, ספּיוואַק!..

טאַנקיסטן שטייען פֿאַרגליווערט — מע וואַרט מיט אומגעדולד, וואָס אַזוינס האָט דער גענעראַל געבראַכט קלימענקאָן?..

בייס ספּיוואַק פֿאַרקעט זיך אין אַ זײַטיקן אינסטרומענט־קעסטל, זוכנדיק דעם בײַטל, גיט זיך פֿאַר קלימענקאָס אויג אַ שטעל אוועק דער „פֿערדינאַנד"...

ס'האָט געשאָטן דאַן אַ דריבנער שניי. סאָלדאַטן קאָכן ערגעץ דאָ ניט ווײַט באַ די פּאָזיציעס פּעטע הירזשענע קאַשע. און אַזוי ווי קאָנ־צענטראַט ווערט מאָמענטאַל צעקאָכט, געדויערט עס איינס און צוויי, און קלימענקאָן רוקט שוין עמעצער אונטער אַ פֿול קעסעלע.

— ניע פּאַיעוושי, קאָסטיאַ, ניע ספּליאַשעש!.. — דאָס הייסט, אַז מע איז הונגעריק, גייט מען ניט טאַנצן.

איז דען געווען אַזאַ פֿאַל אין די שוצגראָבנס, אַז דער פֿריץ זאָל כאָטש איין מאָל לאָזן רויִק אופּעסן אַ לעפֿל געקעכטס? אָדער ער שיסט פֿון טראַנשיי, אָניט דערעסט די „קוקושקע", אַבי קלימענקאָ זאָל ניט האָנאָע האָבן פֿון דער סודע... און איצט, פֿון דער העלער הויט, טוט אַ קריך אַרויס פֿונעם יונגן ווערדל אַ געשוואָלענער לייב — דער דאָזיקער „פֿערדינאַנד" — און ער מוז וואַרפֿן דעם לעפֿל און כאַפּן זיך פֿאַרן „פּ.ט.ר.". אַ הילכיקער שאָס פֿון דער לאַנגער און שווערער קעגנטאַנקען־ביקס. און אָט שטייט שוין דער טאַנק פּאָפּערעק — קלימענקאָ האָט אים געפּאַקט.

דער גענעראַל שלאָגט איבער קאָסטיעס פּאַרכאַלעמטקײט. ער דער־לאַנגט אים א פּאָסט־קאַרטל — פון האַרפּינען!..

סאָלדאַטן רינגלען ארום קלימענקאָן: זיי איז טשיקאַווע וויסן, וויאַזוי האָט זיך האַרפּינעס בריוועלע געפּאַקט צום גענעראַל?..

— גאַר פּאַשעט, — דערציילט ספּיוואַק, — קאָסטיע זוכט זײַן האַר־פּינען, און זי זוכט אים... קען דען אָן דעם שטאַב אַזאַ שידעך אויסגע־פירט ווערן?..

צום „ווילִיס" קומט צו זאַלאָטאָגראָוווס טאָכטער אַליע. זי איז טאַקע ניט קיין פּראָסטע ראַדיסטקע, פּאָרט א גענעראַלס א מיידל, נאָר דער־צויגן איז זי ניט געצאַצקעט — אָן פּאַלירטשיקלעך... און די טאַנקיסטן שעמען זיך פאַר איר ניט, זיי פירן ווײַטער דעם סאָלדאַטישן שמועס.

— וואָס אַזוינס שרײַבט עס דיר האַרפּינע?..

ספּיוואַקן, אָבער, איז ניט נאָר נעגייע, וואָס האַרפּינע שרײַבט קלי־מענקאָן:

„קאָסטיע, ווו ביסטו?" — שרײַבט זי.

ספּיוואַק איז גאָר פּאַרכאַפּט פונעם פּאָסטקאַרטל, פון וועלכן עס שײַנען אַראָפּ אַזעלכע באַקאַנטע אויגן — שאָלעם־אַלייכעמס גוטע אויגן — זײַן פּאָרטרעט... באַטראַכט ער, ספּיוואַק, דאָס פּאָסטקאַרטל, דרייט עס אף אַלע פיר זײַטן, בעט זיך נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל בא קלימענקאָן:

— נו, שענק מיר דאָס קאַרטל, קאָסטיושע, כ'וועל עס אַראָפּמאָלן...

נאָר קאָסטיע וויל אפילע פון דעם ניט הערן. פאַרקערט, ער ווערט מאָלע־רעציכע. אַזוי בייזערן זיך האָט ער געקענט נאָר אפן „גווילעם":

— פּראָפּאַדי טי פּראָפּאַדאָם! — האָט ער צום „פּערדינאַנד" דעמלט א בורטשע געטאָן און געטראָפן אים מיט דער קויל אין סאַמע „לע־בערל"... פּראָפּאַדי טי פּראָפּאַדאָם... זאָגט ער אויך איצטער.

אַליע שטייט בא דער זײַט, הערט די מאַכלויקעס און פרעגט נײַגע־ריק בא יאַשען:

— קענסט דען מאָלן?

און ווען זי באַמערקט ספּיוואַקס פאַרשעמטן בליק, הייבט דאָס מיידל שוין אליין אויך אָן צו בעטן:

— נו, פאַרוואָס זאָלט איר זײַן אַזאַ אײַנגעשפּאַרטער, קאָסטיע?

נאָר שיס אין אים — קלימענקאָ רירט זיך פון אָרט ניט — האַרפּינעס בריוועלע וועט ער פון די הענט ניט אַרויסלאָזן. און אויב האַרפּינע האָט שוין אויסגעקליבן פאַר איר בריוו שאָלעם־אַלייכעמס א קאַרטעלע, איז עס פונקט צוגעפּאַסט, קלימענקאָ זאָל עס אף זײַן ברוסט אין בערלין אַרײַנטראָגן...

2

ווי נאָר דער „וויליס“ פאַרשווינדט פונעם וואַלד, אַזוי קערן די סאָלדאַטן זיך אום אין פֿײַכטן ערדשטיבל. נאָר קיינער פון זיי שלאָפֿט שוין מער ניט אײַן אין די אָנגעשטרענגטע שאָען.

און דער גענעראַל זאָלאָטאַגאָראָוו, בעשאַס זײַנע סאָלדאַטן ליגן מיט אָפענע אויגן, טראַגט זיך שוין אַרום אַף זײַן „וויליס“ איבער די פּאָזי־ציעס פון די שכיינעסדיקע דיוויזיעס, וואָס וועלן אים זײַן אַן אָנשפּאַר אין דעם אָנגריף...

קיין כאַראַטע האָט ער ניט, אַלעקסיי אַלעקסייעוויטש, וואָס אָליע איז מיט אים צוזאַמען אָפּן פראָנט. וויפל געזונט האָט אים געקאָסט, ביזוואַנען ער האָט זי געפונען נאָך דעם, ווי זײַן גאַנצע פאַמיליע איז געווען פאַרלאָרן געגאַנגען אין די ערשטע טעג פון דער מילכאָמע.

דער פאָטער האָט שוין לאַנג באַמערקט, אַז אָליע כאַפּט זיך אָפּט אַרײַן אין יאַשע ספּיוואַקס „קורין“.

דאָס מיידל קומט אַרײַן, באַטראַכט דעם באָכערס ביסל אָרעמקײַט:

— אַ מין גרינגער צוקאָפּנס? — כידעשט זי זיך, וואָס יאַשע קען פון היי מאַכן אַזאַ זעלטן ווייך קישעלע.

זי איז פיר שאָ פרײַ. צוויי באַנאַכט איז איר וואַכטע באַם ראַדיאָ־אופנעמער. קען אָליע דערווײַל נעמען די גיטאַרע אין די הענט, זיך דערמאָנען אַ פּאָר מעלאָדיעס — עפּשער וועט גרינגער ווערן צו הערן דעם איינטאָניקן נודנעם געפײַף פון דער שיסערײַ...

וואָס, אַשטייגער, וואָלט אַלעקסיי אַלעקסייעוויטש געזאָגט זײַן מיידל, ווען ער דערוויסט זיך וועגן איר ליבע מיטן שאָפער? דער פאָטער וואָלט זיכער דערקלערט אָליעס געפילן צו יאַשען, ווי אַ צײַטווײַליקע פאַר־כאַפּעניש. און עפּשער דערפאַר, ווײַל ספּיוואַק איז באַם גענעראַל אַזוי כאָשעוו — ניט איין מאָל האָט דער גענעראַל געזען זײַן שאָפער אין גאַנץ שווערע סיטואַציעס, ניט איין מאָל האָט ער אים אַפילע אין די אויגן געלויבט פאַר אַנטשיידנקײַט, — עפּשער איבער דעם אַלץ מאַכט ער זיך ניט וויסנדיק...

נאָר איצט, קוקנדיק דעם שאָפער אין דער פּלייצע, טראַכט דער גענעראַל גאָר וועגן עפּעס אַנדערס.

דער באַלעבאָס פון די מעכאַניזירטע טיילן ווייסט: ברענשטאָף איז באַ אים אין רעזערוו ווייניק. מע מוז נאָך הײַנט עמעצן אויסריכטן אַף דער סטאַנציע און אַריבערפּעקלען אַהער די צוויי עשעלאָנען בענזין. אָט וואָס אים מוטשעט איצט.

— ווען, אשטייגער, — פרעגט ער בא יאשען, — שיקט מען, ער זאָל זיכער ברענגען דעם ברענשטאָף? פאַרשטייסט, — זיכער!

דעם שאָפער כאַפּט ארום א שווער פאַרגעפיל. ער זיצט א רגע איינ־געקלאַמערט אין רודער, און פּלוצעם טוט ער זיך א קאַרטשע אפּן לעדערנעם אונטערקישעלע, ווי גלייך ער וואָלט דערשמעקט, אז אין באַק פון זיין אייגענער מאַשין איז דער בענזין אויסגעגאַנגען.

אין דעם, ווי יאשע האָט זיך א קאַרטשע געטאָן, האָט זאָלאָטאָגאָראָוו פאַרשטאַנען: עפּעס ניט צום גוטן האָט יאשע פאַרביסן זיין ליפּ. אַלעקסיי אַלעקסייעוויטש קען אים שוין גוט, דעם באָכער.

— נו, יאשע, וואָס אזוינס ווילסטו מיר זאָגן? — פרעגט אים זאָלאָטאָגאָראָוו, ווי ער וואָלט אים ווען דערוואַרעמען.

ספּיוואַק טוט זיך א הייב פונעם אָרט:

— שיקט מיך, כאָווער גענעראַל.

זאָלאָטאָגאָראָוו דרייט אויס דעם קאָפּ צו ספּיוואַקן, טוט אים א קוק גלייך אין די אויגן אריין און, ווי ער וואָלט שוין איצט ווען אָפּקילן דעם באָכער, פירט ער אריבער דעם שמועס אף גאָר א זייטיקער זאַך:

— אַליע וועט זיך באַליידיקן, וואָס מיר האָבן זי מיט זיך ניט גענומען...

בלייבט יאשע זיצן, ווי אונטער א שטאַרקן וואַסערפאַל, און ווען ער קומט צו־זיך, ווערט אים פונעם גענעראַלס ווערטער און פון דעם דער־מאָנטן נאָמען אזוי וואַרעם, ווי ער וואָלט אָקאָרשט אַן אויסגעצוואָגענער אף דער ברענענדיקער זון ארויס.

בעעמעס: איז ער דען ניט אויסגעוועזן מיט זאָלאָטאָגאָראָוון, ווו די וועלט האָט אַן עק? געשלאָפן אונטער איין פעלץ, פון איין קווערטל געטרונקען... קען דען ספּיוואַק פאַרגעסן אזעלכס?..

דער „ווילים" האָט א זילבער געטאָן מיט זיין פּאַליטור אנטקעגן דער זון און איז נעלעם געוואָרן אין געדיכטן שאָטן פון דיביימער...

דעם מעהאַלעך צום שטאַב איז יאשע דורכגעפאָרן א סאך גיכער, ווי אַלעמאָל. אַלעקסיי אַלעקסייעוויטש האָט שוין אין וועג באַוויזן איבער־געבן ספּיוואַקן דעם באַפעל, אז מאָרגן פאָרט ער ארויס צום צווייטן עשעלאָן...

ס'איז סאָף אַפּרעל.

דופּטיקער ווערט די לופט ארום דעם לעבעדיקן מענטשן. לייכטער ווערט די טאַנקיסטן צו עטעמען מיט גאַז, מיט נאַפט און מיט רויך.

אַליע זיצט נאָך אַלץ בא יאשען אין ערדשטיבל.

צי דערפאַר, ווײַל זי האָט שוין פונוויַיטן דערפילט דעם אָטעם פון „ווילים", צי ווײַל די טאַנקען האָבן אָנגעזאַפּט דעם וואַלד מיט די בײַ־סיקע רייכעס פון בענזין, נאָר דער פרילינג זעט איר אויס צו זײַן ניט ווי אַלע פרילינגס — א רײַכער מיט לופט, און אָנגעשפּיקעוועטער מיט קלאַנגען, וואָס זײַנען נאָך פאַרבאָרגן אין די אָפּגעקילטע טאַנקען־מאָטאָרן און אין די וואַרטנדיקע סאָלדאַטישע הערצער.

אויך איר האַרץ וואַרט אויף עפּעס. אָט דערהערט זי א זשומען אין וואַלד, אָט לויפט עפּעס שפּילעוודיק דורך פאַרבײַ דעם ערדשטיבל, זי קוקט אַרויס אין דרויסן און דערזעט דעם „ווילים".

קלימענקאָ איז שוין באַם באַק.

— פאַרסט אוועק פון אונדז, יאַשע?

— ביסט צופרידן?

קלימענקאָן געפעלט ניט יאַשעס רויגעז. פאַמעלעך נעמט ער אַרויס האַרפינעס קאַרטל.

— נאַ, — זאָגט ער צו יאַשען, — איך האָב מיר אַראָפּגעשריבן אויף א פּאַפּיר אַלץ, וואָס זי שרײַבט מיר...

און ער דערלאַנגט אים דאָס קאַרטל, פון וועלכן עס קוקט אַראָפּ שאָלעם־אַלייכעמס קלוג פּאָנעם. די קלוגע אויגן שמייכלען פון אונטער די ברילן, ווי זיי וואָלטן זאָגן: „דו געדענקסט דעם דײַטש?.. נו, יענעם, וואָס איז אַראָפּגעקומען קיין דראַזשנע... מיר וועלן מאַכן פון אים א מאָטשענקע".

אַליע שטייט שוין היפּשע עטלעכע רעגעס בא דער מאַשין און הערט אונטער דעם געשפּרעך. יאַשע באַמערקט איר אופרעגונג, און ער נעמט זי באַרוּיקן:

— איך פאָר נאָך בענזין, נאַרעלע... אַלץ איז גרייט — טאַנקען, האַרמאַטן, קאָנסערוון, ברויט, זעקלעך גרויפּן — גאַנצע הורבעס. נאָר איין זאַך פעלט דעם קאָמבריג, אז דער מאַרש אויף בערלין זאָל קאָכן און זידן אָן אָפּרו — בענזין פעלט אונדז!..

אַליע פאַרטראַכט זיך. און פּלוצעם טוט זי א זאָג אזוינס, וואָס אפילע פאַר איר אַליין איז עס אומגעריכט:

— יאַשע, — זאָגט זי, — יאַשינקע... דאָס קאַרטל מיטן פּאָרטרעט זאָלסטו מיר לאָזן...

זינט ספּיוואַק קען דאָס מיידל, האָט אים נאָך קיינמאָל ניט געצויגן צו איר מיט אזא היימישער קראַפט, ווי איצט:

— נעם, אַלינקע, נעם... דו וועסט אים דאָך פאַרהיטן...

אין אָליעס הענט גיט דאָס קאַרטל א שעמעריר, ווי אַן אומגעריכטע שײַן וואָלט זיך אויסגעשפּרייט אויף דעם מענטשן אין די ברילן.

שאָלעם־אַלייכעם קוקט איצט, ווי א לעבעדיקער, אַף ספּיוואַקן, גלײַך ער וואָלט אים געוווּנטשן האַצלאָכע אין זײַן שווערן וועג...

3

ס'איז שוין נאַכט, זאָלאָטאָגאָראָוו שטייט איבערגעבויגן איבער דער קאַרטע.

ער גלײַכט זיך אויס, דער גענעראַל, טוט א וואָרף אָפּ דעם בלײַער אָן א זײַט, ווי ער וואָלט ערשט געכאַסמעט א גערעכטן אורטייל.

ליגנדיק אָפּן בעטל, באַטראַכט אַליע דעם פּאָטער און קלימענקאָן, וואָס שטייט אויך דאָ, ווי אַף א פּאַראַד, אַרומגעצויגן מיט רימענס, גרייט אין וועג אַרײַן. ניט אומזיסט האָט מען קלימענקאָן אַזוי שפּעט באַנאַכט אַרויסגערופן צום קאָמבריג. קאָסטיע מוז אַרויספּאָרן העלפן ספּיוואַקן — דאָרטן לאַדיען זיך ניט די פּאָמפּעס, און קלימענקאָ טויג טאַקע פּונקט צו אַזעלכע מאַשינעריעס...

לאַנג דרייט זיך אַליע אָפּן געלעגער, קען ניט אײַנשלאָפן.

דורך די פאַרקלעפּטע אויגן־לעפּלעך זעט אַליע, ווי קלימענקאָ גייט אַרויס פון ערדשטיבל. זי טוט זיך א דריי אָפּן געלעגער און טראַכט מיט פאַרדראָס: קינד־און־קייט העלפן ברענגען בענזין פאַר די טאַנקען, און נאָר זי איינע מוז דאָ אין שטאַב זיך אַרומדרייען, ווי א געשוירן שעפּעלע... יאַשען איז געראָטן — אים האָט מען געשיקט, ווי א זיכערן מענטשן, וואָס וועט אָן בענזין זיך ניט צוריקקערן...

זי עפנט שוין אויף די אויגן און שטעלט זיך אָן אַף דעם פאַרהאָרעוועטן גענעראַל: זי וויל אים בעטן, ער זאָל איר דערלויבן אַרויספּלִיען מיטן פלאַגמאַן פון די „לאַסטאָטשקעס“, וואָס וועלן אָפּהיטן יענע סטאַנציע, ווו יאַשע קער אַצינד מאַסקירן אין א פינצטערן העק דעם נאַרוואָס אויסגעלאָדענעם עשעלאָן ציסטערנעס...

ס'טאָגט שוין. אין ערדשטיבל שפּילט א מאַיאַקל. ס'איז טומלדיק אין עפיר. דער דײַטש נערווירט.

אַלעקסיי אַלעקסייעוויטש איז נאָך ניט געשלאָפן. ער שטעלט זיך אָפּ בא דער טאַכטערס געלעגער און קוקט לאַנג זיך אײַן אין איר פאַרויטלט פּענעמל.

באַגעגנט זיך מיט זײַן בליק, פאַרשטייט דאָס מיידל, אַז דער גענעראַל איז אַצינד ניט אָנגעברייט צו שמועסן וועגן איר פאַרלאַנג צו פלִיען מיטן פלאַגמאַן. ער דערציילט איר בעסער, אַז יאַשע מיט אַן עקיפּאַזש

טאנקיסטן האָט בא דער סטאַנציע, בעשאס אַן אָנפֿלי, באַשאָסן פֿון ביקס א „יונקערס" — און אים פֿארברענט...

אָנגעשפּארט דעם ניט פארקעמטן שווארצן קאָפּ האָר אפן רויט־קווייטלדיקן ציכעלע, הערט אָליע אויס דעם פֿאָטער און פֿרעגט זיך נאָך, צי זיינען כאָלילע קיין גרויסע אומגליקן דאָרט ניט געווען. אלעקסיי אלעקסייעוויטש פֿארדרייט אקוראט זיין לינקע וואָנצע און שאָקלט מיטן קאָפּ אף ניין. אין זיינע אויגן באמערקט אָליע א באהאלטענעם אומרו.

זאָלאָטאָגאָראָוו דערזעט אף אָליעס געלעגער דאָס קארטל מיטן פּאָר־טרעט, וואס יאשע האָט איר געגעבן פארן אָפּפאָרן אין צווייטן עשעלאָן.

באטראכט ער ניי־געריק דאָס בילד, ווי ער וואָלט אף דעם איבערגע־לייענט עפּעס זייער וויכטיקס... אָליע דערציילט אים, ווער איז עס אויסגעמאָלט אפן קארטל. מיט הארץ גלעט דער פֿאָטער אָליעס צע־פּאטלטן קאָפּ:

— איך פֿארשטיי, איך פֿארשטיי, מיידעלע מיינס...

און אלעקסיי אלעקסייעוויטש, ווי ער וואָלט וועלן צעווייען באם מיידל די שווערע געדאנקען, טוט א זאָג מיט א געמיטלעכער שטים:

— אויב זיי וועלן היינט ווידער שנאָרען בא דער סטאנציע, די „אסן" — בין איך זיי ניט מעקאנע. אן אייזערנע עסקאדריליע בא־וואכט דעם בענזין...

נאָר סיוווי דערקענט אָליע אין דעם פֿאָטערס אויגן, אז עפּעס איז געשען...

4

יאשע באקוקט באלעבאטיש דעם געראטעוועטן בענזין. נאָרוואָס האָט קאָסטיע דאָ געקאָמאנדעוועט באם איבערפּעקלען די פּעסלעך צום יאר — דאָרט וועלן זיי בלייבן גאנץ. ער האָט אָפּגעמערקט די דנאָען מיט א קריידל, געהאוועט ארום די מאשינעס, שריינענדיק עפּעס אין דער פֿינצטערניש אריין.

קלימענקאָ וויל איבערכיטרעווען דעם רועך, וואָס קומט אומגעבעטן יעדן טאָג, ווי לויט א גראפיק: ניין גאנצפֿרי ברענגט ער צו פֿירן א פֿרישע פּאַרציע באָמבעס, צוויי באטאָג — נאָך איינע, פּונקט זעקס אין אָוונט איז ער ווידער דאָ צוגאסט.

טרעפֿט עס קאָסטיען באם איינשטעלן די גרויסע טשאנען אין זייער נעסט... פֿון אָנגעשטרענגטקייט ווערן די מוסקולן בא אים ווי געשוואָלן. ער שפּארט אונטער די פּאס מיטן באלעדערטן אקסל, העלפֿנדיק זי אוועקזעצן אף איר „סידעלע".

בענזין רינט שוין דורך די רערן באַנײַס א קאָן אין די פּוסטע קײ־לים, וואָס שטײען בעקאָוועדיק מיט אָפענע מײַלער אף די לאַסט־מאַ־שינעס.

טאָג און נאכט טרײַבן די פּאָמפּעס אָן אופהער דעם ברענשטאָף פאר די הונגעריקע טאנקען־מאָטאָרן. טאנקיסטן יאָגן איבער אײנער דעם אנדערן, טראָגנדיק צינקעווע קעסטלעך מאזוט, פרײען זיך אף זײער אויפן:

— ניע פּאָמאָזשעש — ניע פּאָיעדיעש!

מע איז דורכגעגאנגען טויזנטער קילאָמעטער דורך פײַער און טשאד פון מילכאָמע, דורך בלאָטעס און געדיכטע וועלדער, ווייסן שוין די עקיפּאַזשן: דאָרט, ווו מע דארף געבן א פלײצע, איז געגעבן...

מיט אָט דעם גאנצן זשום באַם קלײנעם פּאָלוסטאנעקל פירט אָן יאַשע ספּיוואַק. א גאנצן טאָג איז ער אזוי צעטראָגן, אז ערשט פארנאכט כאַפּט ער זיך: „ווו איז קאָסטיע?״

גיי ריכט זיך, אז דער טויט וועט אוועקלײגן קלימענקאָן טאקע דאָ באַם יאַר, און פאלן וועט ער מיט א פארפרעסט קרײַדל אין דער רעכ־טער האנט...

5

אף זײַן אײגענעם טאנק רײַסט זיך זאָלאָטאָגאָראָוו אַרײַן אין בערלין. הארמאטן־קוילן און מינעס וואַלגערן צו די רויפּעס שטײנער און אָס־פאלטענע פלאַסטן, האַלאַוועשקעס... שטײנדרויב און שטויב...

די דאָזיקע גאס האָט מען ערשט אָפּגעשלאָגן באַם דײַטש. אף אנ־דערע בערלינער גאסן גײט נאָך א געשלעג פאר יעדער שטיקעלע ערד.

געפאנגענע עס־עסן קריכן ארויס פון זײערע נאָרעס, ווי שנאָרערס. די מאלבושים פארפּאָראָשעטע און צעפליקטע, די פּענעמער אויסגע־שמירטע אין שמוץ און אין שטויב.

ספּיוואַק זעט זיי דורך דער שפּארונע פונעם טאנק, און דאָס הארץ גײט באַ אים אָפּ פון אזויפיל ווײטעקן, וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין דער שווערער מילכאָמע.

אפן געדאנק קומט אים ארויף אָליע אײנעם מיטן קארטל, וואָס ער האָט באַ איר געלאָזט — פונעם קארטל, דאכט זיך, קוקט איצט אראָפּ שאָלעם־אַלייכעם אזוי פרײדיק־שטראַלנדיק, ווי נאָך קײנמאָל ניט...

1947

טעוויע גען

א דערציילונג פון דער קינדהײַט

אלעבנס־באשרײַבונג הייבט מען אָן געוויינלעך פון דער קינדהײַט. מע שלעפט דעם וואָגן פון העט־העט ווײַט, פון ארונטערן בארג, ווו מיט יאָרן צוריק איז געשטאנען דאָס וויגעלע און באם וויגעלע — די מאמע, וועלכע האָט געזונגען וועגן צוקער־זיסע ראָזשינקעס מיט מאנדלען. וואָס מער בארג־ארוף, ווערט דער וואָגן שווערער. אונטערוועגנס כאפּן זיך אין אים ארײַן נײַע פּארשוינען, מיט וועלכע דער מעכאבער איז גוט באקאנט, ניט איין מאָל אפן לעבנס־וועג זיך מיט זיי געטראָפן, צוזאמען פארבראכט, געטרונקען א גלאָז טיי, א גלעזל ווײַן, געזונגען צוזאמען און

געזיפּצט צוזאַמען. ווי קאָן מען אַזעלכע פּאַסאַזשירן ניט אַרופנעמען, צווינגען מיט די פּעקלעך און בינטלעך זיך שלעפּן צופוס? ביטע, זעצט זיך אויף, ווער נאָר עס וויל! אָרט איז דאָ פאַר אַלעמען, און בא מיר איז אַ קלאַל: וואָס גרעסער דער אוילעם, אַלץ גרעסער די סימכע. האַלט נאָר די הענט פעסטער בא די דראַבינעס פונעם וואָגן — ניט אַרויסצופאַלן.

אין צוויי זאַכן דאַרף איך זיך מודיע זײַן. ערשטנס, אַז, לויט דער אַלטער טעווע, האָב איך ערטערווײַז עפּעס אַ קלייניקײַט צוגעטראַכט, ניט צום שאָדן דעם וואָרהאַפטיקן יאָדער; פאַרקערט, אַף בעסער און בוילעטער דעם עמעס אַרויסצוברענגען. יעדע מעלאָכע האָט אירע סוידעס, איר טעכנאָלאָגיע. ס'איז ניט קיין גרויסער קונץ אַליין צונויפשלאָגן אַ טיש פון דרײַ ברעטער און פיר סטויפּטשיקעס, אָבער זיצן בא אַזאַ אַנטיקל איז אָפּטמאָל אַ קנאַפּ פאַרגעניגן. דער טיש איז קרום, שאָקלט זיך, ער איז ניט אַרומגעטעסעט. דער באַלמעלאָכע גיט ניט צו קיין איין ברעטל, קיין שפּענדל, ער פאַרפעסטיקט אים נאָר גוט, הובלט אַרום, פּאָלירט אָפּ — און ס'איז גאָר אַן אַנדער טיש. דאָס זעלבע, אַף זײַן אייגנאַרטיקן אויפן, טוט אַ שרײַבער. ער טעסעט, הובלט, פּאָלירט. ניט ווינציק טײַערער מאַטעריאַל גייט דערבײַ צום ניוועץ, אַלץ מיט דער גוטער קאַוואָנע, עס זאָל זײַן וואָס בעסער. אויסער דעם אַלעמען, וואָס איז דאָס פאַר אַ שרײַבער, וואָס טראַכט גאָרנישט צו?

צווייטנס, האָב איך זיך דערלויבט צו בײַטן די עמעסע נעמען אַף אויסגעטראַכטע. כ'האָב דאָ טרײַ נאָכגעפאָלגט אַנדערע מעכאַברים.

אַלזאָ, נאָך די פּאָר קליינע באַמערקונגען, לאָמיר ניט פאַטערן קיין צײַט און אָנהייבן די יאַזדע. דאָס פערדל איז אויסגערוט; זאָל עס אונדז טראָגן אַ ביסל גיכער, לעכאָלהאַפּאָכעס אַף די ערשטע סטאַנציעס... אין אַ גוטער שאָ. אין וועג אַרײַן.

היגע און בעזשענצעס

די גריכן, וואָס האָבן מיט פיל יאָרן צוריק זיך באַזעצט אין דער שטאָט וואָלנאָוויסק אַף דאָרעם־אוקראַינע, האָבן געהאַט אַ גוסט צו שיינע, קלינגענדיקע נעמען. זיי האָבן אָנגערופן די גאַסן: מעטראָפּאָליוס, עלאַדאָס, קאָליזייוס. אַפּן ווײַבערשן לאַשן רופט מען די דאָזיקע גאַסן: מעטרישעסקע, לאַטשעסקע, קאָזיינע. פאַראַן אין דער שטאָט אויך אַן „איטאַ־

ליאנסקע״ גאס אָן איין איטאַליענער און א „פּראַנצוזסקע״ אָן איין פראַנ־צויז. אין וואַלנאָוויסקער האפן גייען אַרײַן שיפן פון פאַרשידענע לענדער, נאָר, ווײַזט אויס, די איטאַליענישע און פראַנצויזישע יאַם־לײַט האָבן מער פון אנדערע געפונען כיין באַ די אײַנוווינער, דערהויפּט באַ די פרויען.

די הויפּט־גאַס הייסט יעקאַטערינינסקע. אַף איין עק אירן איז דער שטאָטישער סקווער מיטן בראָנזענעם יינגעלע, פון וועלכן עס שפריצן צוויי שטראָמעלעך וואַסער, איינס פונעם פאַראָסטעטן צעשפּאָלטענעם מײַלכל, דאָס צווייטע — פון עפּעס נאָך אָן אָפּגעריבן גלידל. אַפן אנדערן עק גאַס איז דער קלויסטער מיטן ברייטן פּלאַץ פון פאָרנט און מיטן מאַרק און דעם „טאָלטשאָק״ פון הינטן. א פרום יידיש יינגל טאָר ניט קוקן אַף דער טומע, ער דאַרף אפּגיך פאַרבײַגיין, דערבײַ דרײַ מאָל אַרויסמורמלען א געוויסן פּאָסעק, אָבער ניט ווילנדיק פאַרבײַסט אַרקע די אויגן אַרופצו און פאַרהאַלט דעם בליק אַף די גאָלדיק־פינקלענדיקע צלאָ־מים און געדיכט־גרינע ציבעלקעס, וואָס איינע פון זיי איז גאָר א גרויסע, די צווייטע אַף א העלפט קלענער און די דריטע זעט שוין אויס קעגן דער ערשטער ווי א ליליפּוטל.

פון אויבן איז דער קלויסטער שיין. וואָס נידעריקער צו דער ערד פאַלט די שיינקײַט זײַנע און ער ווערט אַלץ געמיינער. די „הייליקע״ בילדער אַף די דרויסנדיקע ווענט פוןביידע זײַטן אַרײַנגאַנג זײַנען אָפּגעבליאַקעוועט, מע זעט ניט קיין איין גאַנצע צורע; די שטיינערנע טרעפּ זײַנען שטענדיק באַלאַגערט מיט קאַליקעס און בעטלערס. צווישן דעם קלויסטער און דעם סקווער ציִען זיך אָוועק צוויי רייען מויערן, די גרעסטע און די שענסטע אין דער שטאָט. יעקאַטערינינסקע איז די איינ־ציקע גאַס, וווּ ס'איז גוט צו גיין באָרוועס, זי איז געפּלאַסטערט מיט גלאַטע שטיינדלעך. אַף דרײַ גרעסערע שטיינער פונעם ברוק זײַנען אויסגעקריצט אויסיעס. א באַזונדער פאַרגעניגן איז צו טרעטן איבער די דאָזיקע בוכשטאַבן, אָבער וויפל מע רײַבט ניט, פאַרמעקן זיי זיך ניט.

אַרקע כאַיט וווינט אַף דער ווײַטלעך־פאַרוקטער מעטריטשעסקער גאַס, אין א גרויסן הויף. דאָס פאָדערשטע הויז, צו דער גאַס־צו, איז אָנ־שטענדיק־פײַן, מיט שיינע גאַרדינען אַף די פענצטער. די פאַראַדנע טיר איז שטענדיק פאַרמאַכט, דער אַרײַנגאַנג איז דורכן הויף. לעבן גאַנעק מיט די געשניצטע זײַלעכלעך שטייט א הינטיש בײַדל, וואָס פוסטעוועט געוויינלעך. דער מעשונע־צעוואַקסענער דיקער הונט איז אַזוי פויל, אַז ער וויל זיך ניט מאַטריִעך זײַן אָנבייגן און אַרײַנקריכן אינעם בײַדל. בילן בילט ער מיט א וויינענדיק קאָל. ס'איז א שטילער געיאָמער, א ראַכמים־געבעט, מע זאָל אים ניט טשעפּען און לאָזן רויִק ליגן באַ דער שיסל,

וואָס איז קיינמאָל ניט לײדיק. פאַר דער גאַנצער צײַט, וואָס ער איז הונט אין הויף, האָט ער אַ ביס געטאָן אַ מענטשן סאַכאַקל איין מאָל, אויך — ניט ווילנדיק, נאָך דעם, ווי אַ פּאָר כעוורעלײַט האָבן אים גוט אָנגערייצט אַף אַרקען און ער האָט ניט געהאַט קיין אַנדער ברירע, ווי אַ צופּ טאָן דעם ייִנגעלעס דאַרן זײַט מיר מויכל. דעם הונט האַלט מען אַף אָנסטראַשען די קונדייסים, זיי זאָלן ניט קלינגען אין גלעקל. ווער עס דאַרף צו דער טיר מיטן געל־בלאַנקענדיקן קופּערנעם שילדל И. Г. Хиной[1], קלאַפּט פריִער אָן אינעם דרויסנדיקן פענצטער און וואַרט, ביז דאָס דינסטמיידל אָדער אַליין די באַלעבאָסטע וועלן אים בעשאָלעם אַרײַנפירן אין שטוב. בייסמײַסע שרײַען זיי „טוזיק, נאַ מעסטאָ!“[2], כאָטש טוזיק ליגט זייער רויִק, פּרוווט אַפילע ניט זיך אַ ריר טאָן פון אָרט. דער באַלעבאָס פונעם הויז און פונעם הונט איז איסאַק גריגאָריעוויטש כינוי, אַ רײַך־געוואָרע־נער ייִד, אַן אייגנטימער פון אַן אײַזנוואַרג־סקלאַד.

וואָס טיפער אין הויף — געמיינער די געבײַען. אין סאַמע עק, אין נאָענטער שכיינעס מיטן מיסטקאַסטן, האָט זיך באַזעצט די מישפּאָכע כאַיִט. זי פאַרנעמט אַ געבײַדע, וווּ מע האָט פריִער געהאַלטן אויבס און קאַרטאָפל. אַ זויער־זיסלעכער מלאָסנער רייעך האָט אַף אייביק — ניט אַרויסצושלאָגן — דורכגעזאַפּט דעם ערדענעם דיל, די מעשופּעדיקע סטעליע, די שטיינערנע ווענט און טרעפּלעך, אַפילע די אײַזערנע גראַ־טעס, מיט וועלכע עס זײַנען באַשלאָגן די פענצטערלעך, טיף אַרײַנגע־האַקטע אין דער גראָבער וואַנט; די פענצטער זײַנען ענלעך אַף שיס־לעכער פון אַ פאַרצײַטיקער פעסטונג.

לויט דער גרייס איז די וווינונג אָנגעמאָסטן פאַר דער מישפּאָכע פון צען נעפאַשעס. זיבן קינדער פון די אַכט, וואָס די בעזשענקע באַסיע האָט געהאַט אין דער אַלטער היים, אינעם ווײַטן ליטווישן שטעטל, זײַנען צוזאַמען מיט טאַטע־מאַמע און מיט דער באָבען לעבעדיק און גאַנץ אַראָפּגעבראַכט געוואָרן קיין וואָלנאָוויסק. דאָס אַכטע קינד האָט קוים באַוויזן אַ קוק טאָן אַף דער וועלט, און גלײַך האָט אַ יונג פון דער כעוורע קאַדישע עס אַרײַנגעלייגט אין דער פּאָלע פונעם מאַנטל און אײַליק אוועקגעטראָגן אַפּן בעסוילעם, ווו ס׳איז אויסגעוואַקסן דער לעצטער קייוער צווישן דער היפּשער צאָל קוואָרים, וואָס עס האָט אינעם שטעטל איבערגעלאָזט די אַלטע פאַרצווײַגטע מישפּאָכע כאַיִט.

די וואָלנאָוויסקער אײַנוווינער וווּנדערן זיך, וואָס באַ די בעזשענצעס זײַנען אַזויפיל קינדער. „ווי קאָן מען עס פלאַדיען אַזויפיל?“ — זײַנען

[1] אי. ג. כינוי; [2] טוזיק, גיי אַף דײַן אָרט.

איבעראַשט די היגע דאַמען, וואָס האָבן בלויז צו צוויי קינדער, און פּונקט ווי באַשטעלט: אַ ייִנגל מיט אַ מיידל.

„היגע“ און „בעזשענצעס“ — די צוויי ווערטער הערט אַרקע הונ־דערט מאָל אַ טאָג. די היגע קלאָגן זיך, אַז זיי שלאָפן ניט דורך די נעכט, די בעזשענצעס האָבן אָנגעטראָגן פּליי און וואַנצן; צוליב די בעזשענצעס איז געוואָרן אַ יאַקרעס אָפּן מאַרק; עס איז נאָך קיינמאָל אין שטאָט אַזוי ניט געווען קאַלט — די ליטוואַקעס האָבן אָנגעטראָגן אַ קעלט.

אַרקע איז אַ קליין בעזשענעצל. ער איז אַלט פינף יאָר. אַרקע פּרובירט זיך פאָרשטעלן, וויאַזוי מע טראָגט אָן קעלט. די מאַמע, די שוועסטער, די ברידער, די באָבע זעצן זיך אַרויף אָף דער גרויסער פור און בא יעדן איז פאַרבאַהאַלטן אין די בוזעמס אַ ביסל ליטווישע קעלט. דער טאַטע, וואָס גייט הינטער דער פור, האָט זי אויך פאַרכאַפּט אונטערן זשילעטל. געקו־מען קיין וואָלגאָוויסק, האָט מען זיך צעשפּיליעט און אַרויסגעלאָזט די קעלט אָף די היגע גאַסן.

יעדן פרײַטיק טוט אָן די מאַמע דאָס שוואַרצע סאַמעטענע קלייד, וואָס איז, צום גליק, אין וועג ניט פאַרפאַלן געוואָרן צוזאַמען מיט די אַנדערע זאַכן. זי קעמט זיך אַקוראַט צו, טוט אַפילע אַ קוק אינעם אָנגעשפּאָל־טענעם שפּיגל.

— ווו גייסטו, מאַמע?

— איך גיי צו דער קוקלע.

איינמאָל האָט זי אַרקען מיטגענומען מיט זיך. ער האָט אויסגעקוקט די אויגן, געזוכט אַ קוקלע, אַ ליאַלקע, אָבער אינעם צימער, ווו ער איז אַרײַנגעקומען צוזאַמען מיט דער מאַמען און געבליבן שטיין בא דער טיר־שוועל, האָט ער געזען זיצן בא אַ טישל אַ יונגע שיין געקליידטע פרוי מיט אַ מילד פּאָנעם. די העל־בלאָנדע האָר זײַנען ניט געווען פאַרפלאָכטן אין אַ צאָפּ אָדער אויסגעלייגט אין אַ בייגל, נאָר אָנגעהויפנט, ווי אַ באַרג. בא יעדער דריי, וואָס די פרוי האָט געטאָן מיטן קאָפּ, איז געווען אַ גע־פאַר, אַז די האָרנאָדלען וועלן אַרויסשפּרינגען און דער באַרג וועט זיך צעשיטן. אַרקע האָט יעדע רעגע געוואַרט אָף דעם. די פרוי האָט גערייי־כערט. אַרקען איז זייער געווען געפעלן, וויאַזוי זי לאָזט אַרויס דעם רויך דורך אַ זײַט מויל, ער האָט געקוקט און אַלץ געהאָפט, אַז זי וועט דעם רויך נאָך אַרויסלאָזן דורך די נאָזלעכער, פּונקט ווי דאָס טוט זײַן ברודער יאָסקע און ווי ער אַליין האָט שוין פּרובירט איינמאָל טאָן, עמעס, ניט געלונגען.

די מאַמע ווישט דערווײַל מיט אַן עק פאַטשיילע די טרערן פון די אויגן, אָבער ווי פלײַסיק זי טוט עס ניט, בלײַבן טראָפּנס הענגען אָף די אײַנגעפאַלענע צעפלאַמטע באַקן. זי דערציילט די געשיכטע, וואָס אַרקע

ווייסט שוין אף אויסווייניק, ווײַל מע כאַזערט זי איבעך אַלע טאָג פאַר יעדן, ווער ס׳קומט נאָר אַרײַן אין שטוב אָדער מע באַגעגנט אין גאַס. א טרויעריקע געשיכטע, וויאַזוי מע איז געלאָפן פונעם שטעטל און דער פורמאַן צוזאַמען מיט דער פור, אַף וועלכער עס זײַנען געלעגן אַלע זאַכן, איז ערגעץ צווישן ווילישקיס און קײַדאַני נעלעם געוואָרן.

— געבליבן הויל און נאַקעט, — וויינט די מאַמע, — ניטאָ וואָס אָנ־צוטאָן אַפן לײַב. די איינמאָליקע שטיצע, וואָס מע האָט געגעבן, האָט געקלעקט אַף איין הונגעריקער וואָך. דער מאַן האָט ניט קיין אַרבעט, די קינדער...

— וויפל דושעס[1] איז בא אײַך? — שלאָגט איבער די פרוי.

— וואָס? — פאַרשטייט ניט די מאַמע.

— אָ, האָספאָדי[2], — טוט די פרוי א שאַרפערן דריי מיטן קאָפּ, און ס׳גיט זיך אַף אים א טרייסל דער גאַנצער באַרג האָר, — דושעס, יעדאָקעס...

— וואָס הייסט דאָקעס? — פאַרשטייט ווידער ניט די מאַמע.

— סטראַני נאַראָד עטי בעזשענצי[3], — לאָזט יענע, צו אַרקעס גרויס פאַרגעניגן, ענדלעך אַרויס דעם רויך דורך די נאָזלעכער, — כ׳מיין מײַ־לער. יעדער יעדאָק האָט א מויל, ניע טאַק לי?[4]

— מײַלער אַף צו עסן האָב איך, קיין אײַנהאָרע, גענוג, — דערגייט סאָפּקאָלסאָף צו דער מאַמען דער זין פון דער פראַגע, וואָס מע פרעגט בא איר, און זי טראָגט ווידער צו אַן עק פאַטשיילע צו די אויגן, — ריבוינע־שעל־אוילעם, ווו נעמט מען צום לעבן?

— ווערסט גיין אין פּריוּט? — הייבט זיך אוף די פרוי פונעם פליושע־נעם בענקל, גייט צו צו אַרקען און טוט אים מיט דער איידעלער האַנט א גלעט איבער דער באַק.

קיין מער שרעקלעך וואָרט, ווי „פּריוּט", ווייסט אַרקע ניט. ווען דער טאַטע, די מאַמע אָדער די באָבע ווערן אַף עמעצן פון די קינדער אין קאַס, דראָען זיי גלײַך:

— מיר וועלן דיך אָפּגעבן אין פּריוּט!

די קינדער, ווען זיי צעקריגן זיך, זאָגן אויך איינער צום צווייטן:

— ווערסט גיין אין פּריוּט!

איצט האָט אַרקע פון שרעק פאַרבאַהאַלטן דאָס פּאָנעם אין דער מאַ־מעס קליידל.

— זאָל ער נאָך א ביסל אונטערוואַקסן, — האָט די מאַמע זיך אָפּגע־רופן, — כ׳האָב, ניט צו פאַרזינדיקן, עלטערע פון אים.

1 נעפּאַשעס; 2 אָ, גאָט מײַנער; 3 א מאָדנער אוילעם אָט די פּליטים; 4 ניט אַזוי?

15*

מיט צוגעזשמורעטע אויגן זעט ארקע, ווי די פרוי דערלאנגט עפּעס א פּאפּירל דער מאמען. די מאמע כאפּט אָן דער פּרויס האנט און וויל זי נעמען קושן, אָבער יענע לאָזט ניט. אז מע איז ארויסגעגאנגען אין קאָרי־דאָר, טוט ארקע א בעט:

— ווײַז מיר, מאמע, די קוקלע.

— אָקאָרשט זײַנען מיר דאָך בא איר געווען... ניין, זי איז גאָרניט קיין קוקלע, זי האָט א הארץ... נאָר דאָס, וואָס זי רייכערט, און די פּריטשאָסקע איז עפּעס א ווילדע... — רעדט די מאמע פארטראכטערהייט, ווי ווענדיק עפּעס אויסקלאָרן פאר זיך אליין.

אין שטוב האָט ארקע פײַנט צו זײַן. אין א זוניקן טאָג לייגט ער זיך אוועק אף דער מעשופּעדיקער טיר פונעם קעלער, וואָס איז א פּאָר שפּאַן פון דער שטוב. די ברעטער, פון וועלכע די טיר איז צונויפגעשלאָגן, זײַנען גוט אָנגעווארעמט, נאָר די פּאסיקלעך ערד הינטער די ראנדן פון דער טיר זײַנען קאלט און פײַכט. א זשוקל, מוישע־ראבייניוס קיעלע מיט ווײַסע שפּרענקעלעך אפן טונקל־ברוינעם סאמעטענעם שטײַפן קערפּערל, באמיט זיך אריבערצוקריכן פון דער ערד אף א קאנט פון דער טיר. ארקע נעמט דאָס קיעלע און יאָגט עס ארופּצו ביזן סאמע אויבן, דער־נאָך טוט ער עס א לאָז אָפּ, און דאָס קיעלע קײַקלט זיך איבער מיטן בײַכל ארוף, עס צאפּלט אומבאהאָלפן מיט די פיסעלעך; דאן קריגט ארקע אף דעם ראכמאָנעס און האלט דאָס באשעפעניש אף דער דלאָניע א לענגערע ווײַלע. צו דער טיר דערנעענטערט זיך א הינדל, גיט א גראבל מיטן שנאָבל די ערד און, גאָרניט געפינענדיק, פליט עס אָפּ אנטוישט אין א זײַט.

ס׳מאכט זיך, אז עס פארבלאָנדזשעט אהער ריווקע — א מיידעלע אין איין עלטער מיט ארקען. ריווקע איז אזוי פארמורזעט, די פיס אזוי פאר־וואקסן מיט בלאָטע, אז ארקע צווייפלט, צי איז זי טאקע א היגע, ווי זי גיט זיך אויס. ער צווייפלט, צי זײַנען היגע אירע עלטערן, אזוי ווינציק שיידן זיי זיך אונטער פון די בעזשענצעס. אין ארקעס פאָרשטעלונג, וואָס האָט זיך בא אים געשאפן פון דער מאמעס רייד, איז די היגע גוט, ווי די וועלט: זיי זײַנען פון ערגעץ ניט געלאָפן, לעבן אין שיינע דירעס, אלץ האָבן זיי און זיי זײַנען אויסערגעוויינלעכע צוכטן. ריווקעלע שטייט א ווײַלע באם קעלער, דערנאָך טוט זי א זאָג מיט אזא מינע, ווי זי וואָלט געטאָן א גרויסע טויווע:

— לאָז מיך. איך וויל זיך קאטײַען אף דער טיר.

ארקע מאכט זיך ניט הערנדיק. דאן טוט זי אים א שלעפּ פארן פוס. דער כעוורעמאן שפּרינגט אוף, גרייט זי צו מיימעסן.

— פו, איך אזא שמוציק אָרט וואַלגערט זיך נאָר א בעזשענעץ, — שרײַט ריווקע, אנטלויפנדיק פון אים.

— ווער האָסטו געזאָגט? — יאָגט ארקע איר נאָך.

— א בעזשענעצל! א בעזשענעץ, — האסטיק דרייט זי אויס צו אים די פארפלאמטע שמוציקע צורע און שטעקט ארויס די צונג.

ער ווערט פארשטייט זיך, מיט איר זיך אָפּרעכענען; איר גליק, וואָס זי לויפט גלײַך ארײַן צו זיך אין שטוב.

ארקע קערט זיך אום צום קעלער, ציט זיך ווידער אויס אף דער טיר, אָבער דאָס פריִערדיקע פארגעניגן האָט ער שוין ניט, עס ליגט זיך ניט. וועלנדיק זיך אליין ווײַזן, אז ער מאכט ניט קיין ווען דערפון, וואָס ריווקעלע האָט אים באליידיקט, גייט ער ארײַן אין שטוב, מונטער אונטערפײַפנדיק, אָבער דאָ גייט ער ביכלאל קיינעם ניט אָן. מע האָט גאָר פארגעסן אין אים, קיינער וויל ניט וויסן, אז ער איז הונגעריק. די מאמע לויפט ארום. זי האָט איין זאָרג: ווו טוט מען אהין די קינדער? יעדעס מאָל, ווען זי קומט פון ערגעץ, דערציילט זי נײַס: איינער א בעזשענעץ האָט זײַן עלטער יינגל אָפּגעגעבן צו א שנײַדער; אַן אנדער בעזשענעץ האָט אין זייער א פײַן הויז אײַנגעאָרדנט די אונטערגעוואקסענע טאָכטער פאר א דינסטמיידל. דער פריִוט איז פול, נאָר מע ברענגט נאָך אלץ אהין נײַע קינדער. די מאמע דערציילט עס, און בייסמײַסע נעמט זי הייצן דעם זומערדיקן אויוון, וואָס איז פון עטלעכע ציגל צונויפגעלייגט לעבן דער שטוב. זי שטופט דעם קאָפּ אין פינצטערן כאלעל פון דער פּאָדוואלע. די שטענגלעך פון די זונרויזן, וואָס איר האָט זיך אײַנגעגעבן צונויפנעמען ערגעץ אין א גאָרטן, זײַנען רוי, פּײַכט און ברענען ניט, עס ברענט אויך ניט דער פרישער קיזיק. די מאמע בלאָזט ארויס פון זיך די נעשאָמע, זי בלאָזט אזוי לאנג, ביז א וואָלקן שווארץ־גרויער שטיקנדיקער רויך פארפולט ניט דעם גאנצן אויוון, רײַסט זיך דורך דורך די פארמאכטע רעדלעך פון דער פּליטע, דורך די שפּאלטן, ווו ס׳איז אָפּגעפאלן די ליים. דער רויך שלאָגט דער מאמען אין פּאָנעם. זי פארדרייט זיך אין א זײַט, נאָר גייט ניט אוועק און הייבט זיך ניט אוף. זי זיצט אף די אונטערגעבויגענע פיס און וואַרט, אז פונעם רויך זאָל ווערן א פלאם. זי וויל שוין הערן מיט אַן אויער, ווי ס׳נעמט אין אויוון הודזשען, אָבער עס פלאמט ניט און ס׳הודזשעט ניט, עס „קורעט“ זיך[1] נאָר. די מאמע ווערט אין קאס, און זי הייבט אָן דעם קאס אויסצולאָזן אף וועמען עס מאכט זיך. די ערשטע כאפּט פון איר א שמיץ די קאַץ, וואָס לעכצט שוין אויסצוציִען זיך לעם ווארעמען אויוון, אוועקלייגן זיך אף א זײַט אָדער

---

[1] רייכערט זיך.

גאַר אפן רוקן, מיטן בײַכל און מיט די פיסלעך ארופצו, ווי זי טוט געוויינ־לעך, ווען זי איז פול מיט האָפענונגען, אז ס׳וועט איר צופאלן א ביסל געקעכץ אין דער צעבראָכענער שאָל. די קאַץ איז א היגע, זי האָט זיך צוגעשלאָגן אהער אין שטוב, ניט וויסנדיק, וואָס פארא צאָרעס און אויס־קומענישן זי וועט האָבן בא די בעזשענצעס. איר געשטרײַפט פעלצל איז אָפּגעקראָכן. דאָס צארטע ווײַסע פאסיקל אפן שטערן איז געוואָרן גרוי.

— ווער פּײַפט עס, ווי אין א וואלד? דו, מאמזער? — נעמט זיך די מאמע פאר ארקען. קיינעם מײַדט איר צאָרן ניט אויס. דעם טאטן אויך ניט, אפילע ניט די באָבע. בייס די מאמע הייצט דעם אויוון, באמיט זיך דער טאטע ניט זײַן אין שטוב, ער שלײַכט זיך ארויס, מיטן איינציקן ציל — ניט ברענגען צו א קריג. אין שטעטל האָט דער טאטע געהאט צוויי מעלאָכעס — ער איז געווען א לערער, געלערנט מיט דרײַ געציילטע נע־גידישע קינדער אריפמעטיק און רוסיש, און געווען אן אײַנבינדער. דאָ, אין וואָלנאָוויסק, זײַנען פאר אים ניטאָ קיין קינדער, וועלכע מע דארף לערנען, און קיין ביכער, וואָס מע דארף אײַנבינדן. זינט מע איז געקומען אהער, האָט ער געהאט אײַנצובינדן צוויי געמאָרעס און איין טײַטש־כו־מעש. די ספאָרים זײַנען געווען צעפליקט, אויסגעפלעקט, מיט אָפּגעריי־סענע ברעגעס. דער טאטע האָט ליב צו אייסעקן זיך מיט אזעלכע פאר־פּײַניקטע נעשאָמעס, ארופציִען אף די אלטע טראַנטעס א נײַע הויט, אויס־גלײַכן, אויסבייגן יעדעס קנייטשל. ווען ער האָט זיך גענומען צום שטיקל ארבעט, האָט ער אלע קינדער אָפּגעטריבן פון טיש. „אוועק, שטערט ניט״, — האָט ער א זאָג געטאָן אָן שום געבייזער אין קאָל; די כעוורע האָבן געפילט, אז אויב זיי וועלן טאקע אוועקגיין, וועט אים ווערן אומע־טיק. ארקע האָט א פּאָר מאָל אפילע אליין גענומען דאָס פענדזל, אײַנגע־טונקט עס אינעם שיסעלע מיטן פאפּ און געגעבן א שמיר איבערן רוקן פונעם אײַנבונד. א טראָפּן איז געפאלן אף א זײַטל. דער טאטע איז גע־וואָרן אָנגעצונדן, דערלאנגט ארקען א פּלאַם אין באק, פּאָרזיכטיק, מיט א שפּיץ נאָגל פונעם מיטלסטן פינגער האָט ער דעם פלעק אזוי ארָאָפּגע־נומען, אז עס איז ניט געבליבן קיין סימען פון אים.

מיט די אײַנגעבונדענע ספאָרים אונטערן אָרעם, האָט דער טאטע א ווײַלע זיך פארהאלטן אף דער שוועל, געגעבן א קוש די מעזוזע, אויסגע־דרייט דאָס פּאָנעם, אף וועלכן עס האָבן געברענט א פּאָר שווארצע אויגן, און געזאָגט צו אלעמען און צו קיינעם ניט:

— איך גיי אָפּטראָגן די ארבעט...

אין דער כאבאד־שול, ווו דער טאטע דאוונט, האָט ארקע געזען אין די אָפענע אלמערס א סאך צעריסענע געמאָרעס. ער האָט זיך צוגעקוקט

צו די סידורים באם אוילעם, קימאט בא אַלעמען זײַנען זיי צעריסענע, אָבער קיינער גיט זיי ניט דעם טאַטן אײַנבינדן.

ניט האָבנדיק וואָס צו טאָן, זיצט דער טאַטע א האַלבן טאָג אין שול, דערנאָך, ווען ער קומט אהיים, גייט ער אום פון איין עק צימער צום צווייטן. צוקומענדיק צום עק, ווו דער סופיט איז הויך, שטרעקט ער אויס, געוויינלעך, א האַנט און פּאַרוואַרפט דעם האַלדז אַרופצו; באם צווייטן עק, ווו דער באַלקן פאַרט מעשופּעדיק אַראָפּ, בייגט זיך דער טאַטע אײַן, אָפּטמאָל רוקט ער אַרונטער די האַנט אונטער א זײַט פונעם היטל, ווי וועלנדיק א טאַפּ טאָן און זיך איבערצײַגן, אַז דער קאָפּ האָט ניט געכאַפּט קיין בײַל.

— ריבוינע־שעל־אוילעם, וואָס וועט זײַן? — רעדט ער צו זיך אַליין. — וואָס טוט מען? איך טו דאָך גאָרניט. א מענטש זאָל גאָרנישט ניט טאָן!

שטיל, קיינער זאָל ניט וויסן, איז ער געוואָרן א סטאַראָזש פון כינויס אײַזנוואַרג־סקלאַד, דעם זעלבן כינוי, וואָס וווינט אין הויף, אין דעם פאָדערשטן הויז. פונקט ווי ניט ער וואָלט געהיט פון גאַנאָווים, נאָר ער אַליין איז דער גאַנעוו, גייט דער טאַטע אַרויס פון שטוב, ווען ס׳איז שוין פינצטערלעך, שפּאַנט אײַליק דורך דעם הויף, דערנאָך די פּאָר גאַסן, מיטן איינציקן פּאַרלאַנג, אַז קיינער זאָל אים ניט אָפּשטעלן און גאָרנישט ניט פרעגן. דער דאַשעק פונעם היטל איז נידעריק אַראָפּגערוקט אויפן שטערן. אינדערפרי קומט דער טאַטע אהיים נאָך דעם, ווי ער האָט שוין אָפּגע־דאַוונט אין שול, וואָס געפינט זיך ניט ווײַט פונעם סקלאַד.

— כ׳פאַרשטיי ניט, — זאָגט די מאַמע, אײַנקוקנדיק זיך אינעם טאַטנס געענדערט פּאָנעם, אַף די אָפּגעצערטע באַקן, וואָס זײַנען ניט בלייך, ווי געוויינלעך, נאָר רויטלעך, פאַרווינטיקט, בלויז דער שאַרפער קנאָפּ פונעם האַלדז איז געבליבן בלייך, ער גייט אום, ווי א שטוצער אין א לאַקאָמאָ־טיוו, און ס׳דוכט, אַז אַלע אומגליקן שטאַמען פון אָט דעם קנאָפּ. — כ׳פאַרשטיי ניט, צוליב וואָס מע דאַרף היטן שטיקער אײַזן, אײַזערנע באַלקעס? ווער וועט זיי אוועקשלעפּן?

— איך פאַרשטיי אויך ניט, — ענטפערט געלאַסן דער טאַטע, — אָבער וואָס אַרט עס דיך? אײַזנס איז גרינג צו היטן, מע קאָן כאַפּן באַנאַכט א דרעמל. כינוי האָט ניט געקאָנט קריגן קיין אַנדער סטאַראָזש אָנשטאָט מיר? און ווער האָט אים געצוווּנגען אַרײַנצולאָזן אונדז אין דער ווױנונג? ביסט קיינמאָל, באַסיע, ניט צופרידן!

— איך בין צופרידן, זייער צופרידן, — מורמלט די מאַמע, — לייג זיך צו און דעק זיך גוט אײַן. די נעכט זײַנען שוין לענגער. לאַנגע נעכט און קאַלטע... אַף וואָס מיר זײַנען דאָ איבערגעקומען!

כינוי דאַוונט אין דער כאַבאַד־שול. אַרקע זעט אים דאָרטן יעדן שאַ־

בעס און יאָמטעוו. כינוי זיצט ניט אויבנאָן, אױף די פּאָדערשטע בענק, בא דער מיזרעך־וואַנט, נאָר גלײַך באַם אַרײַנגאַנג, בא דער סאַמע טיר, וווּ מע האָט פֿאַר אים אַוועקגעשטעלט אַ שטענדער. ווער עס קומט ניט אַרײַן, כאַפּט אַ קוק אױפֿן קלײנוווּקסיקן, געפּאַקטן, קײַלעכיקן מענטשל מיטן זײַדענעם טאַלעסל — אַ שמאָלע פּאַטשײלקע, וואָס פֿאַרדעקט קוים די אַקסלען. ווען דער גאַבע הײבט אָן צו האַנדלען מיט אַליִעס, רופֿט אויס: „פֿינף גילדוין אַ מאַפטיר”, הײבט מען אָן פֿון פֿאַרשײדענע עקן שול, דערהויפּט פֿון די, וואָס זײַנען נעענטער צום אָמעד און צום אָרנקוידעש, אַרופֿצוואַרפֿן דעם מעקעך, עס טראָגן זיך קולעס: „צען”... „צוואַנציק”... „פֿינף און צוואַנציק”... אָבער וואָס ווײַטער, ווערן לענגער די האַפּסאָקעס, דער מיסכער ווערט פֿאַרשוועריקט, דער גאַבע ציט אַלץ מער אויס דעם „דוין”, ער קלאַפּט מיט דער האַנט אױפֿן טיש בא דער פֿאַנאַנדערגעוויקל־טער סײפֿער־טוירע: „דרײַסיק גיל־דוי־ן — אײנס, דרײַסיק גיל־דוי־וין — צווײ, דרײַסיק גיל־דוי־וי־וין”... ער איז שוין גרייט אַ קלאַפּ טאָן דאָס אַנטשלײסנדיקע דריטע מאָל, אָבער די האַנט בלײַבט הענגען: עפּשער וועט עמעצער הײבן די פּרײַז? שטיל. קײנער רופֿט זיך ניט אָפּ. קײן באַלן איז ניטאָ, נאָר די האַנט טוט אַלץ ניט קײן קלאַפּ. דער גאַבע דרייט אויס דעם קאָפּ און גיט אַ קוק אױף הינטן. אין דער זעלבער רעגע דערהערט זיך פֿון סאַמע באַ־דער־טיר אַ דין קעלכל, עס קלינגט אַזוי אָנגענעם, פּונקט ווי עס וואָלטן זיך געקײַקלט די געשטיגענע „גילדוינס”. כינוי וואַרפֿט ניט אַרויף אײנעם אָדער צווײ גילדנס, נאָר גלײַך אַ צענדליק. די יִדן, וואָס האָבן ניט קײן „שטעט” און טאָפּטשען זיך אין ענגשאַפֿט באַם אַרײַנגאַנג, אויסקערנדיק די פּאָדלאָגע מיט די אָפּגעריבענע לאַנגע טאַלײסים, מאַכן אַ וועג, און רעב יִיצכאָק בען צווי מיט דעם זײַדענעם שאַלכל, וואָס ער האַלט אונטער מיט די שפּיץ פֿינגער, ס׳זאָל זיך ניט אַראָפּגליטשן פֿון דער פּלײצע, הײבט זיך אויף, שווער טעמענדיק, אױף דער בימע. בא כינויען איז אָן אַסטמע. דערפֿאַר טאַקע זיצט ער בא דער אָפֿענער טיר — ער דאַרף פֿרישע לופֿט.

כינויס סקלאַד האָט דער טאַטע געהיט ניט קײן סאַך צײַט. ער איז קראַנק געוואָרן.

— פֿריִער האָט ער זיך אָנגעשלונגען מיט די מילבן פֿון די ספּאָרים, — זאָגט די מאַמע, — דערנאָך האָט ער זיך צוגעקילט בא די אײַזנס, פֿון וועלכע עס שלאָגט באַנאַכט אַ קעלט. דערצו האָט ער געהאַט האַרצ־ווייטעק, וואָס ער דאַרף זיך מעווײַעש זײַן פֿאַר אַ שטאָט יִידן. וואָלט כאַטש געווען דער סקלאַד פֿאַרוקט, איז נײַן, ער איז גלײַך לעבן דער שול.

אַרקע האַלט, אַז ער אײנער ווײסט די עמעסע סיבע, פֿאַרוואָס דער טאַטע איז געוואָרן קראַנק. דער טאַטע האָט זיך געבאָדן אין יאַם, און

עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד, ווי נאָר ער איז ארויסגעקראָכן פון וואסער, האָט ארקע אף אים געשאָטן זאמד, און דער טאטע האָט געמוזט ווידער גיין זיך שווענקען. אינעם ייִנגל איז עפּעס אריַין א רוען, ער האָט געקיַיכט פון געלעכטער, שיטנדיק אפן ציטערנדיקן, נאקעטן טאטן היַיפלעך זאמד. פון דעמלט אָן ליגט דער טאטע קראַנק.

אין איינעם א גרויסן פרימאָרגן האָט די מאמע אופגעהויבן די קינדער פון די געלעגערס און צוזאמען מיט זיי אוועקגעלאָפן אין שול. זי האָט ניט פארקערעוועט, ווי געוויינלעך, צו דער זיַיטיקער טיר, דורך וועלכער די וויַיבער קומען אריַין צו זיך אף דער שאלקע, נאָר גליַיך אריַינגע־שליַיכט אין דער גרויסער „מאנצבלשער" טיר, האלטנדיק פאר די הענט די ייִנגערע קינדער — ארקען און כאוועלען. די איבעריקע קינדער זיַינען געלאָפן הינטער איר. ניט אומקוקנדיק זיך אין א זיַיט, איז זי האסטיק דורך פארבייַ די בענק, ארוף אף די טרעפּלעך פון אָמעד און נעלעם געוואָרן אינעם טונקעלן כאָלעל — צווישן היוכן ווענטל פון אָמעד און אָרנקוידעש. ס'האָבן א גרילץ געטאָן די רינגלעך, אף וועלכע עס איז אָנגעטאָן דער פּאָרויכעס. דערנאָך גליַיך האָבן מיט א שארפן סקריפּ זיך צעעפנט די געשניצטע טירלעך פון אָרנקוידעש. פאר דער מאמעס אויגן האָבן מעטושטעש א בליאסקע געטאָן די פּורפּורנע העמדלעך פון די רייניקיַיטן.

— ריבוינע־שעל־אוילעם, העלף! — האָט זיך איבער דער שול פּאַ־נאנדערגעטראָגן א יאָמערלעך געשריי. — איך שטיי דאָ מיט מיַינע קינדער און בעט בא דיר: מאך זיי ניט פאר קיין יעסוימים. מיַין מאן הייסט אווראָם, איך גיב אים נאָך א נאָמען — כאַיִם. כאַיִם — הייסט לעבן. נעם אים ניט צו פון מיר און פון די קינדער, טאטעניו אין הימל!

די אלטע כאבאד־שול, וואָס איז אזוי שיין אין א יאָמטעוו, ווען ס'זיַינען אָנגעצונדן אלע מענוירעס און די עלעקטרישע לאָמפּן, וואָס בא יעדערן פון זיי הענגט א שנור, מע זאָל קענען אופהייבן דעם לאָמפּ הויך, ביז צו דער סאמע סטעליע, און אראָפּלאָזן גאָר נידעריק, ער זאָל הענגען איבערן קאָפּ, — די גרויסע, געראמע שול איז געווען פארטונקלט און פארמאָרע־שכוירעט. אפילע די פארשיידנפארביקע שיַיבלעך פון די פענצטער אונ־טער דער סטעליע האָבן געהאט אן איינטאָניקן מוטנעם קאָליר און ניט דורכגעלאָזט גאָרניט, אויסער גרויקיַיט. אין שול איז געווען ליידיקלעך, א געציילטער מיניען.

— זאָל איַיך גאָט העלפן, — האָבן צוגעוווּנטשן די ייִדן, איבעריַיסנדיק דאָס דאווענען.

ס'האָט ניט געהאָלפן.

דער וועג צום בעסוילעם איז פאר די בעזשענצעס נאָך געווען ניַי.

דאָס פורל, אַף וועלכן מע האָט ארופגעזעצט די קינדער, איז לאנגזאם דורכגעפאָרן פארבײַ דעם אָפענעם סקווער און דעם צוגעשלאָסענעם שטאָטישן גאָרטן מיט די עטלעכע ליים־שטיבלעך, וואָס האָבן זיך צוגעקלעפּט צו זײַן הינטערשטער וואנט. דערנאָך האָט זיך אויסגעשפּרייט א ראכוועס, א פעלד מיט א שמאָלן אײַנגעטרעמבעוועטן וועג אינמיטן. ווי ארקע האָט זיך ניט באמיט צו זײַן טרויעריק און ניט געמורמלט צו זיך מיט דער בעסטער קאוואַנע: „דער טאטע איז געשטאָרבן, דער טאטע איז ניטאָ", האָט ער זיך געפילט ניט שלעכט, געווען צופרידן פון דער אומגערעכטער רײַזע. די פיס האָט ער געהאלטן נידעריק, אראָפּגעלאָזט איבער דער אקס פון דער פור און אָפּט פארטשעפּעט מיט די באָרוועסע פינגער א גרעזל, א שטויס געטאָן מיט דער פיאטע א קוסטיקל, וואָס וואקסט באם וועג. א פּאָר מאָל האָט ארקע אראָפּגעריסן בלימעלעך, דערבײַ זיך אזוי אָנגעבויגן צו דערגרייכן זיי, אז ער איז שיר ניט ארויסגעפאלן פונעם וואָגן. ער האָט צונויפגעוויקלט א בלעטעלע און א קיצל געטאָן מיט דעם אין אויער שיפקען. שיפקע האָט ארויסגעכאפּט דאָס בלעטל, אוועקגעשמיצט און שוין געוואָלט ארקען דערלאנגען א פּלאם אין באק, אָבער זי האָט זיך אָפּגעהאלטן און די האנט אפגיך צוגענומען. ארום און ארום איז געווען גוט, פרײַ, די זון האָט ניט געבאקן, ווי אין שטאָט, נאָר אָנגענעם געצערטלט מיט א ווינטל. צום ערשטן מאָל האָט ארקע געזען ווינטמילן און א צײַט ניט אראָפּגענומען די אויגן פון זיי.

דער אײַזערנער טויער פון בעסוילעם איז געווען אָפן, א סאך סטעזשקעס האָבן געפירט צו די נאָענטע שיינע מאציייוועס און צו די ווײַטערע פּאָשעטע קוואָרים. ווען מע איז אראָפּגעגאנגען פון דער פור, האָט ארקע אומבאמערקט פאר זיך אליין זיך אָפּגעטיילט פון דער לעווײַע און גענומען ארומגיין פאזע דער ברייטער און הויכער בעסוילעם־וואנט, וואָס איז אויסגעלייגט פון האלברונדיקע ציגל. צווײ אזעלכע ציגל בילדן איין רויטן בייגל, פון אזעלכע בייגל באשטייט די גאנצע וואנט. ארקע האָט ארײַנגעשטעקט דעם קאָפּ אין כאָלעל פון איין ציגלנעם בייגל, פון א צווייטן, א קוק געטאָן, ווי דורך ברילן, אפן סטעפּ, הינטער דער וואנט, אַף די ווינטמילן, וואָס האָבן פונקט, ווי פריִער, ווען מע איז זיי פארבײַגעפאָרן, לאנגזאם און פויל גערדרייט מיט די פליגל, דערנאָך האָט ארקע זיך צוגעזעצט אפן גראָז, וואָס איז דאָ זייער הויך געוואקסן; ארום האָבן פלײַסיק געארבעט פארשיידענע באבעלעך — געזשומעט, געפּאָכעט מיט די פליגעלעך. ארקע האָט ניט געזען, ווי מע האָט דעם טאטן אראָפּגעלאָזט אין גרוב. דער עלטסטער ברודער, הירשל, האָט ארקען אָפּגעזוכט, אָנגענומען שווײַגנדיק פאר א האנט און צוגעפירט צום קייווער. ער האָט אים צוגעשטופּט צום פאָדערשטן ראנד און געהייסן שיטן ערד. ארקע האָט גענו־

מען פון אויבן, פונעם בערגל, א פײַכטע שווערע הרודקע לײַם און זי גע־האלטן אין האנט, ניט אנטשלאָסנדיק זיך צו ווארפן. דאן האָט עמעצער לײַכט א שטויס געטאָן די האנט זײַנע, און דאָס הײַפעלע לײַם, וואָס האָט זיך שוין באוויזן א ביסל אָנצוזוארעמען אין דער דלאָניע, האָט זיך ארויס־געשאָטן און געטראָפן דאָרטן, ווו עס איז דעם טאטנס קאָפּ. צום ערשטן מאָל פארן גאנצן טאָג האָט ארקע איצט אַף אן עמעס זיך צעוויינט — פרײַער הילכיק, דערנאָך שטיל, מיט א כליפּ, געווישט מיט דער אויסגעשמירטער האנט די טרערן, און זיי האָבן ניט אופגעהערט צו גיין.

ווען מע האָט זיך אומגעקערט פונעם בעסוילעם, האָט די באָבע אלעמען אָנגעהאָדעוועט מיט א גרויסן רויטן קאוון. מע איז געזעסן באם טיש מיט זיס־פארקלעפּטן, פארטריקנטן זאפט אף די ליפּן און אף די באקן.

— פארגעדענקט, קינדער: פיר טעג אין טאמעז איז יאָרצײַט, — האָט די באָבע געזאָגט.

די מאמע איז געלעגן אף דער קאנאפּע א האלב־טויטע, ניט געהאט קיין קויעך ניט צו וויינען, ניט צו ריידן. נאָר ווען די באָבע האָט דער־מאָנט וועגן יאָרצײַט, האָט זי זיך אָפּגערופן מיט א צעבראָכענעם הייזע־ריקן קאָל:

— איצט זײַנען מיר שוין אויך היגע... מיר האָבן שוין דאָ א גרויסן כיילעק... היגע אף אייביק.

ארקע האָט א „טאָג“

צווישן די ברידער איז דער מיזיניק ארקע, צווישן די שוועסטער איז די מיזינקע כאוועלע. דער מיזיניק מיט דער מיזינקע הויזן ניט. ארקע קאָן ניט פארשטיין, מיט וואָס איז כאוועלעס יִכעס גרעסער פון זײַנעם? פאר־וואָס רופט מען אים קיינמאָל ניט פארצויגן „ארעלע“ — סײַדן, ווען ער ווערט קראנק. און כאוועלע איז שטענדיק „כאוועלע“, — אפילע דאן, ווען זי איז געזונט.

דער עלטסטער ברודער, הירשל, וואָס לערנט זיך בא א קאמאשן־שטעפּער, האָט געבראכט א פּאָר צוגעשניטענע גרעלע „העמדלעך“ פון שיך.

— איצט, — האָט ער געזאָגט, — דארף מען קריגן א שטיקל לעדער אף פּאָדעשוועס, און כאוועלע וועט האָבן א פּאָר סאפּאָזשקעס.

— און איך, איך דאַרף דען ניט קיין שטיוועלעך? — האָט אַרקע אָנגעוויזן אָף די בּאָרוועסע צעקלאַפּטע פיס.

— דו וועסט אויסוואַרטן.

הירשל נעמט כאַוועלען אָף די פּלייצעס, טראָגט זי אַרום אין הויף, שפּרינגט מיט איר, ברענגט זי צו צו אַ בּוים, זי ברעכט אָפּ אַ צווייַגל און שרייַט: „וויאָ!"

אַרקע לויפט נאָך:

— איצט נעם מיך אָפּן רוקן.

— וואָס נאָך ווילסטו? — טרייַבּט אים הירשל אָפּ. — מאַרש פון־דאַנען!

די מאַמע כאַפּט אַרויס פון דער סקאָווראָדע אַ פּאָר צוגעבּרוינטע ריפּטלעך קאַרטאָפל, טוט אָף זיי מיטן מויל אַ בּלאָז און דערלאַנגט כאַ־וועלען.

— איך האָבּ אויך האָלט צוגעבּרוינטע, — שרייַט אַרקע.

— פאַר אַלעמען האָבּ איך ניט, — ענטפערט די מאַמע. — בּאַלד וועלן מיר זיך זעצן צום טיש, וועסטו פרעסן.

אַרקע פילט זיך בּאַליידיקט און בּאַקריוודעט. בּלויז איין מענטש — דער מיטלסטער בּרודער יאָסקע רויבּט ניט אָפּ בּאַ אים די רעכט פון אַ מיזיניק. ער נעמט אים אומעטום מיט, אַלע טאָג גייען זיי צוזאַמען איבּער דער יעקאַטערינינסקע גאַס און קלייַבּן אָפּשניצלעך, „בּיטשקעס", פון פּאַפּיראָסן. די הילזע איז אויסגערייכערט, און דאָס שטיקעלע, וואָס איז געבּליבּן, איז אָנגעטראָטן, צוגעפּלעטשט, אָבּער עס געלט דאָרטן אַ בּיסל טאַבּעק. יאָסקע פאַררייכערט. דעם רויך פונעם ערשטן ציִ לאָזט ער אַרויס דורך דער נאָז. ווו עס קומט אַהין דער רויך פונעם צווייטן ציִ, איז אַר־קען ניט גאָר קלאָר. יאָסקע זאָגט, אַז ער לאָזט אים אַרויס דורך די אויגן. אפשר אמת, אַז אַזוי איז עס טאַקע. די גרינע שקאָצישע אויגן יאָסקעס ווערן אָף אַן עמעס בּייסמייַסע טינקעלער, ווי פאַרצויגן מיט אַ רויכל. יאָסקע גיט אַרקען אויך אַ ציִ טאָן, ער הייסט אים ניט אָטעמען, אָבּער אַרקע טוט אַן אָטעם, און דער רויך צוזאַמען מיט אַ הוסט קנוילט זיך אַרויס אָפּן סאַמע געוויינלעכסטן אומווירדיקן אויפן — דורכן מויל. יאָסקע האַלט, אַז אָפּן גאַס קאָן מען געפינען ניט נאָר „בּיטשקעס" פון פּאַפּיראָסן, נאָר פיל מער ווערטפולע זאַכן, אַפילו גאָלדענע פינפערלעך און צענערלעך. יאָסקע זאָגט, אַז ער האָט געזען אַ גאָלדן פינפערל — עס איז אַזוי קליין, אַז מע קאָן עס לייַכט פאַרלירן, אַרויספאַלן פון קעשענע. אַ צענערל איז צוויי מאָל גרעסער, דער לאָך אין קעשענע דאַרף אויך זייַן צוויי מאָל גרעסער. אָבּער ס'מאַכן זיך דען ניט קיין גרויסע לעכער? עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד האָבּן די ייִנגלעך געזוכט, דערהויפּט זייַנען זיי אומגעגאַנגען אָפּן יאַם־

פליאזש, ווו מע קאָן לײַכט עפּעס פאַרלירן, ווען מע טוט זיך אויס. אָבער קיינער האָט גאָרניט פאַרלאָרן. נאָר דער יאָם האָט מיט יעדער כוואַליע אַרויסגעשווענקט אויפן זאַמד אומנוצלעכע מויערקעפּלעך און פּאָלירטע שטיינדלעך.

יאָסקע לערנט אַרקען ניט מוירע צו האָבן פאַר קיין הינט:

— ווען אַ הונט הייבט דיר אָן נאָכלויפן, דאַרפסטו זיך דרייסט אויסקערעווען צו אים מיטן פּאָנעם און רופן צו זיך: „נאַ, נאַ"... טו אים אַפילע אַ גלעט. ווײַז אים נאָר ניט די ציצעס פונעם טאַלעסקאָטן, זיי צערייצן אים. אויב ער האָט דיך אָנגעכאַפּט פאַר אַ הויז און וויל אַ בײַס טאָן, ווײַז אים, אַז דו האָסט זיך ניט איבערגעשראָקן, טו אים גלײַך אַ קוק אין די אויגן, אָבער גיב ניט קיין פינטל מיט זיי.

אינגיכן איז אַרקען אויסגעקומען אָנווענדן יאָסקעס אײַצעס. דאָס איז פּאַרגעקומען אין עטלעכע וואָכן אַרום נאָך דעם, ווי אַרקע האָט גענומען לערנען אין בעזשענסקן כיידער. ס'איז געווען שאַבעס. צוויי כעווערעלײַט, עלטערע פון אַרקען, זײַנען שוין באַשטאַט געוואָרן אַף אַ שאַבעסדיקן וואַרמעס; אַרקע איז געבליבן איינער אַליין לעבן שאַמעס, דאָס האַרץ האָט בא אים געצאַפּלט, ער האָט נאָך קיינמאָל ניט געגעסן בא קיין פרעמדן טיש. עס האָט זיך אים געוואָלט אַנטלויפן, נאָכיאָגן יאָסקען, וואָס האָט, ווי נאָר מע האָט פאַרענדיקט דאַווענען, אים צוגעפּירט צום שאַמעס און אַליין אַוועק. אַרקע האָט מוירע געהאַט אופצוהייבן די אויגן און אַ קוק טאָן אַף די ייִדן, וואָס גייען דורך פאַרבײַ; אייניקע האָבן אָפּגעגעבן דעם שאַמעס זייערע טאַלייסים און סידורים. „באַלד וועט ער אַ בעט טאָן, מע זאָל מיך נעמען", — האָט אַרקע די גאַנצע צײַט געטראַכט. אָבער דער שאַמעס האָט גאָר פאַרגעסן אָן אים. ווען ער האָט זיך געכאַפּט, איז שוין קימאַט דער גאַנצער אוילעם זיך צעגאַנגען.

— ראַבויסײַ, — האָט ער אײַליק אויסגערופן און אונטערגעהויבן בא אַרקען דעם דאַשעק פונעם היטל, וואָס האָט אים פאַרשטעלט דאָס פּאָנעם, — ראַבויסײַ, ווער וועט נעמען אַף שאַבעס אָן אָרעם ייִנגל, אַ בעזשענעץ. זײַן פאָטער איז ניט לאַנג געשטאָרבן, געווען אָן איש־עלויהים.

אין דער זעלבער מינוט האָט עמעצער אַ ריר געטאָן אַרקעס פּלייצע. אַרקע האָט זיך אומגעקוקט און דערזען פאַר זיך כינויען — דעם זעלבן כינוי, וואָס דאַוונט אין שול בא דער טיר און וואָס אַרקעס טאַטע האָט בא אים אין סקלאַד געדינט פאַר אַ סטאָראָזש. כינוי האָט דערלאַנגט דעם שאַמעס דאָס שיין אויסגענייטע זעקל מיטן טאַלעס און דעם סידער — אַ פּײַנינקן קליינטשינקן טאַלעמאָטערל — און גענומען אַרקען פאַר דער האַנט. דער אויסגעבלייכטער שאַמעס האָט אַ קוק געטאָן אַף כינויען, ווי געזאָגט: „פאַר אײַך וואָלט איך געפונען אַ בעסערע סכוירע, ווי אָט־דעם

צוציק. איך אליין וואָלט זיך ניט אָפּגעזאָגט פון א שאבעסדיקן מיטיק באם גוויר״.

ייִדן האָבן אָפּגעגעבן כינויען „גוט־שאבעס״ און פארוווּנדערט אָנגעקוקט דאָס ייִנגל אינעם לאנגן רעקל, וואָס איז ווי א שאָטן געגאנגען באנאנד מיט אים.

אריַין אין הויף, האָט ארקע גלייַך געוואָלט אנטלויפן צו זיך אהיים, אָבער דער מאָגן האָט אזוי געגאָגט, אז ער איז געהאָרכזאם צוזאמען מיט כינויען ארוף צו אים אפן גאנעק. כינוי האָט אופגעעפנט די טיר און איז אריַין אין שטוב, איבערלאָזנדיק ארקען אליין אפן גאנעק, וואָס איז געווען אינגאנצן פארטונקלט פון די ליאנעס, וואָס האָבן זיך געצויגן איבער די דינע דרעטלעך פון אונטן ביז ארופצו. דער הונט, וואָס איז געלעגן לעבן בייַדל, האָט זיך אופגעהויבן, אוועקגעשטעלט די פאָדערשטע פאָר לאפּעס אפן ערשטן טרעפל, פוילבלעך א ריטשע געטאָן, דערמיט וואָלט ער מיס־טאמע זיך באנוגנט, נאָר בייסמייַסע האָט ארקע דערזען ריווקעלען, זי איז אומגעלאָפן איבערן הויף און גראָד אין דער מינוט זיך דערנעענטערט צו כינויס שטוב. ארקען האָט זיך פארוואָלט ארויסווייַזן זייַן דרייסטקייַט, אָנווענדן יאָסקעס אייצעס. „נא, נא״, — האָט ער פונדערווייַטנס אויסגע־שטרעקט א האנט צום הונט און מיט א טראָט זיך דערנעענטערט צו אים. טוזיק איז ניט ניספּאָעל געוואָרן און שוין מיט מער געבייזער אופגע־הויבן זיך אפן צווייטן טרעפל, דערנאָך אפן דריטן. בא ארקען איז איַינ־געפאלן דאָס הארץ. „נא, נא!״ — האָט ער געשריִען, ביז דער הונט איז אף אים ניט ארופגעשפּרונגען און א כאפּ געטאָן פאר א הויז. ארקע האָט א געשריי געטאָן ניט מיט זייַן קאָל. עס האָט זיך געעפנט די טיר.

— טוזיק, נא מעסטאָ! — האָט זיך דערהערט כינויס קאָל. — קום, ייִנגעלע, וואָס ביסטו געבליבן שטיין? האָסט זיך איבערגעשראָקן פארן הינטל? ס׳בייַסט ניט.

כינוי האָט דורכגעפירט ארקען דורך איין צימער, א צווייטן, א דריטן. אין איין צימער איז געשטאנען א שווארץ־גלאנצנדיקער קאסטן מיט א סאך ווייַסע ציינער אין איין ריי און שווארצע — אין דער אנדערער, אייבערשטער ריי. עפּעס א מאנצבל האָט געקלאפּט מיט די פינגער איבער די ציינער, און זיי האָבן ארויסגעלאָזט קלאנגען. ארקע האָט נאָך קיינמאָל אזעלכס ניט געזען. אן אנדערשמאָל וואָלט ער זיך געוויס פאר־קוקט אף דעם, נאָר איצט האָט ער נאָר א זייַטל געגעבן מיט איין אויג אפן מאָדנעם קאסטן. אייַנגעוואַשן די הענט און געמאכט א בראָכע, האָט ארקע געפּרווט זיך אוועקזעצן אפן בענקל, וועלכן מע האָט אים אָנגע־וויזן באם ברעג טיש, אָבער ער איז גלייַך צוריק אופגעשפּרונגען.

— א מאָדנע יינגל. זעץ זיך, — האָט צו אים געזאָגט די באַלע־באָסטע.

ארקע האָט זיך אוועקגעזעצט אף א שפּיץ, נאָר אַלץ ניט געקאָנט זיצן און געהאַלטן זיך אין איין דרייען.

באַם טיש זײַנען געזעסן א מאַן צען. ארקען האָט זיך געדוכט, אַז אַלע זײַנען נאָר פאַרנומען דערמיט, וואָס מע קוקט, וויאַזוי ער עסט. פון די געשמאַקע רייכעס, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון די מײַכאָלים, האָט אים געשווינדלט אין קאָפּ. ער האָט געגעסן ווייניק, עפּעס האָט געשטיקט אין האַלדז.

ווען ער איז אַרײַנגעקומען אין שטוב און די מאַמע האָט זיך דער־וווּסט, באַ וועמען ער האָט געגעסן מיטיק, איז זי געווען שטאַרק איבער־ראַשט. צוזאַמען מיט דער באַבען האָט זי גענומען אים אויספרעגן:

— א גאָלדענע יויך איז געווען?

ארקע האָט געשוויגן, ניט וויסנדיק וואָס צו ענטפערן.

— האָסט געגעסן, און דו ווייסט ניט וואָס?

— די יויך איז געווען מיט מאַנדעלעך? מיט פאַרפל? מיט לאָקשן?

— גאָט מײַנער, פונוואַנען זאָל ער טאָקע וויסן, — האָט די מאַמע א זיפץ געטאָן. — זינט מיר זײַנען געקומען אַהער, האָב איך נאָך קיין איין מאָל קיין גאָלדענע יויך ניט געקאָכט. און א שטיקל אָף האָט מען דיר געגעבן? — האָט זי זיך ווײַטער נאָכגעפרעגט. — א פולקע, ביילעך? אָך, סאַראַ ביילעך עס האָבן געהאַט די הינער אין שטעטל! ווײַס, ווי מילך, און ווייך, ווי פּוטער, עס עסט זיך א מעכײַע. און געפילטע פיש, און א טשאָלנט איז געווען?

אַרום ארקען שטייט די גאַנצע מישפּאָכע, מע באַקוקט אים, צי האָט ער זיך ניט פאַרריכט פון די אַלע שיינע געריכטן, וואָס ער האָט נאָר־וואָס געגעסן. יאָסקע קריכט אַפילע אַרײַן צו ארקען אין קעשענקע, זען, צי ליגט דאָרטן גאָרניט. ער טאָקע האָט באַמערקט דער ערשטער, אַז א הויז איז באַ אים צעריסן.

— האָסט געזאָגט דעם הונט „נאַ, נאַ!"? — האָט יאָסקע אַפּגיך א פרעג געטאָן.

— געזאָגט, דרײַ מאָל געזאָגט. — באַ ארקען האָבן זיך געשטעלט טרערן אין די אויגן.

— אַן אומגליקלעך קינד, אַלע הינט רײַסן אים, — דערהערט זיך דער באָבעס קאָל פון איר ווײַטלעכן געלעגער. — מע האָט דיר כאָטשבי געהייסן קומען נאָכאַמאָל?

די מאַמע דערלאַנגט צום טיש א פּאָשעטע יויך, צוגעפּראָוועט מיט א געפּרעגלטער ציבעלקע, און דערנאָך דערלאַנגט זי קליינע שטיקלעך

פיש, פול מיט ביינער. ארקע עסט מיט אזא אפעטיט צוזאמען מיט אלע־מען, אז די מאמע טוט א פליעסקע מיט די הענט:

— זעט נאָר, ווי איז מײַנע סאָנים, ער איז דאָך גאָר הונגעריק!

„ד א ל אַ י   נ י ק אָ ל ק ע!"

אין 1917 יאָר האָט אין וואָלנאָוויסק דער פרילינג זיך אָנגעהויבן אזוי: צוויי טעג נאָכאנאנד האָט פון די דאָנעצער סטעפּעס, וועלכע טרעטן פון צוויי זײַטן צו הארט צו דער שטאָט, זיך געטראָגן איבער די גאסן א טרוקענער ווינט, פול מיט קוילן־שטויב; נאָכדעם איז געקומען א פײַכ־טער ווינט — פון יאם. ווי צוויי גוטע האַרעפּאשניקעס, האָבן דיביידע ווינטן ארויסגעשמיסן פון דעם הויכן בארגיקן טייל שטאָט און פון דער נידעריקער סלאָבאָדקע די הײַפלעך שניי, וואָס האָבן זיך אויסבאהאלטן אין דער קאלטער אויסקומעניש פון די בערגלעך און טאָלעכלעך, מיט וועלכע עס איז פול די יאם־שטאָט. פונדערווײַטנס, פון דאָרטן, ווו דער יאם ווערט קיינמאָל ניט פארפראָרן, האָבן זיך צוגעשלאָגן צום ברעג שפּליטערס פון צעבראָכענע שיפלעך, צעריסענע נעצן, שטריק. מעדוזעס האָבן געפינקלט אפן נאסן טונקל־ברוינעם זאמד. דערווארעמער יאם־ווינט האָט אראָפּגעבראכט א שלאקסרעגן, וואָס איז ניט געווען ענלעך אף די פוילע קאלטע רעגנדלעך, איבערגעמישטע מיט שניי, וועלכע האָבן א גאנצן ווינטער זיך געזיפּט פון הימל. דער רעגן האָט אָנגעהויבן פּלייצן שפּעט באנאכט, ס'האָט זיך געדוכט, אז ער וועט אוועקטראָגן אין יאם די גאנצע שטאָט, אָבער אינדערפרי האָט ער אופגעהערט און ס'האָט זיך צעשײַנט די זון — א העלע, אן אָנגעגאָסענע מיט פרילינג־דיקער צארטער ווארעמקײַט. ווי געווײנלעך, האָט די זון צוערשט א בליאסקע געטאָן אפן אײַזערנעם דאך פון דער „ווײַסער דאטשע", וועלכע שטייט באם ברעג יאם. ס'איז דאָס העכסטע אָרט אין שטאָט — העכער פונעם פײַערלעשער־טורעם און פונעם ציילעם אפן קלויסטער.

די פרילינגדיקע גאסן זײַנען איבערפולט מיט מענטשן.

— שרײַ „ניקאָלקע, דאָלאַי ניקאָלקע!", „נעמא ניקאָלקע!" — הייסט יאָסקע ארקען.

ביידע טאָפּטשען זיך אפן פלאץ, לעבן צירק.

— מע מעג שרײַען וועגן קייסער, וואָס מע וויל. שרײַ „ניקאָלקע — טיפּעש!", „ניקאָלקע — גאנעוו!".

אין צירק גייט איצט ניט קיין פאָרשטעלונג, און דאָך איז דאָרטן אזוי געפּאקט, אז מע קאָן זיך ניט דורכשלאָגן. ס'איז א טומל, א געשריי. יאָסקע זינגט:

אין דעם לאַנד פון פּיראַמידן
וואַר אַ קיניג אַ גרויסער יאָלד...

— אַ העלד, — פאַריכט אים ארקע, וואָס ווייסט גוט די ליד. ער האָט זי געהערט ניט איין מאָל זינגען אין שטוב.

— ניט קיין העלד, נאָר אַ יאָלד... — באַשטייט יאָסקע אף זײַנס. — כ׳זע, אַז דו פאַרשטייסט נאָך גאָרניט.

יאָסקע און ארקע גייען ניט אין כיידער. ארקע האָט באַוויזן גיין אין כיידער סאַכאַקל צוויי וואָכן. דער געלער רעבע, וואָס קיין מער מעכ־טיקער מענטש איז פאַר ארקען ניט געווען אף דער וועלט, האָט זיך אפילע ניט שטאַרק צעבייזערט, ווען איינער פון די כיידער־יינגלעך, וואָס האָט באַשלאָסן, אַז אויב מע מעג שרײַען „דאַלאַי ניקאָלקע״, מעג מען זיך פאַרגינען אויך עפּעס אַנדערש, האָט מיט גרויס היץ אויסגע־שריִען: „דאַלאַי געלער רעבע!״

— ווי האָסטו געזאָגט? — האָט דער רעבע פאַנאַנדערגענומען די באָרד אַזוי, אַז זי האָט זיך צעשפּרייט איבער אַ האַלבן טיש. די כיידער־יינגלעך זײַנען געוואָרן שטום־שטיל, געמיינט: אָט נעמט ער דעם קאַנ־טשיק. אָבער גאָר אומגעריכט האָבן זיי צום ערשטן מאָל דערזען בא אים אַ שמייכל אף די בלאַסע ליפּן. — וויִאַזוי האָסטו, מאַמזער, געזאָגט? הייסט עס, פריִער דער קייסער, דער מיילעך, דערנאָך גלײַך דער רעבע? צווישן איז שוין מער קיינער ניטאָ, ניט פאַראַן קיין בילכערס, האַ? גוט, מאַסקים. אויב איר ווילט, איז זאָל זײַן אַזוי; גייט, הולטײַעס, אַהיים. הײַנט לערנען מיר ניט. שפּילט אין „מעסערלעך״.

אַליין דער רעבע זאָל הייסן שפּילן אין „מעסערלעך״! מאָלע־סימכע איז מען אַרויסגעלאָפן אין הויפל, צום בערגל פאַרהאַרטעוועטע ליים, וואָס איז אויסגעקאַלופּעט און אויסגעשטאָכן.

פונקט ווי די שפּילן אין „קלאַסן״, אין „קאַץ און מויז״, געהערט די שפּיל אין „מעסערלעך״ צו יענע קינדערשע פאַרווײַלונגען, וואָס גייען איבער — מיט נײַע פאָקוסן און קונצן — פון דאָר צו דאָר. דאָס קלינגל פון מעסערל דאַרף, פון אַ וועלכער מעשונעדיקער לאַגע מע זאָל עס ניט וואַרפן, אפילע פון אַרונטערן אויער, אַרײַנגעשטעקט ווערן, ווי אַ שפּיז, אין דער ערד. דער כעוורעמאַן, וואָס פאַרשפּילט, מוז אַמווייניקסטנס דרײַ מאָל זיך צורירן מיט די ליפּן צום זאַמד, דערבײַ האַלט מען דעם באַשטראָפטן צוגעדריקט דעם קאָפּ — ער זאָל בעסער „עסן״.

„אָנגעגעסן״ זיך גענוג מיט זאַמד, איז ארקע אַוועקגעלאָפן אַהיים. אַרײַנקומענדיק אין הויף, האָט ער דערזען, אַז לעבן שטיבל, ווו עס וווינט ריווקע, איז לעבעדיק. ריווקעס טאַטע — ער הייסט מיכל — האָט

פאַרקאַשערט די הויזן אַריבער די קני, און ער קנעט מיט די פיס אַ געדיכטע מאַסע, פון וועלכער עס טראָגט מיט אַ שאַרפן רייעך. פון צײַט צו צײַט קריכט מיכל אַרויס, נעמט אָן פון דער דייזשקע אָן עמער וואַסער און פליוכעט אַרײַן אין דעם קוואַטש. ריווקעס מאַמע, כײַע, פורעמט אויס גראָבע ציגל, און ריווקעלע מאַכט דינע פלעצלעך, „באַקט לאַט־קעס". אַרקע האָט גרויס כיישעק צוצוגיין, נאָר ער געדענקט זייער גוט, אַז ריווקע האָט אים געדרייצט און אַז ער איז איר אַ באַלכויוו. ער בלײַבט שטיין פונדערווײַטנס אַזוי לאַנג, ביז ער באַשליסט, אַז אָנשלאָגן זי וועט ער באַוויַזן אין אַלע צײַטן. ניט זיכער נעמט ער זיך רוקן אַלץ נעענטער, שטעקט אַרײַן אין דער קופּע מיסט פּריִער איין פוס, דערנאָך דעם צווייטן.

— לערן זיך, יינגעלע, אינעם לעבן קומט אַלץ צוניץ, — האָט אים מיכל ניט אָפּגעטריבן, נאָר פאַרקערט, נאָך אונטערגעמונטערט. — באַ אײַך אין שטעטל האָט מען, מיסטאַמע, מיט אַזאַ טינעף ניט געהייצט. מיר זײַנען שוין געוווינט. מיר זײַנען דאָ אויסגעוואַקסן.

און שוין ווי פּאָר זיך צוגעגעבן:

— דעם קייסער האָט מען טאַקע אַראָפּגעוואָרפן, אָבער הייצן וועט מען דאַרפן.

געמאַכט עטלעכע פלעצלעך און זיי אוועקגעלייגט טריקענען לעבן גאַנעקל, איז ריווקען נימעס געוואָרן דער אייסעק.

— דאַרפסט זיך אַרומוואַשן, — האָט זי פון אויבן אַראָפּ באַקוקט אַרקען, — ביסט זייער שמוציק.

ווי אַ גרויסע, האָט זי גענומען אַרקען פאַר אַ האַנט און זיך געלאָזט לויפן מיט אים אַראָפּ־באַרג, צום סטאַוואָק. ביידע זײַנען ביז די קנעכלעך אַרײַנגעגאַנגען אין קאַלטן וואַסער און אַרויסגעשפּרונגען צוריק.

— מײַנסט, מײַן טאַטע מאַכט נאָר קיזיק? — האָט זי אַ זאָג געטאָן און, אויסשטרעקנדיק די האַנט, אָנגעוויזן אויף אַ סאַך הויכע קוימענס, וואָס האָבן אין דער ווײַט, הינטערן סטאַוואָק און הינטער די אײַזנבאַן־ליניעס, געשטאַרצט אינעם הימל. דאָרטן האָבן זיך געזען מאָדנע מויערן, ניט ענלעכע אויף קיין הײַזער, אין וועלכע מע ווױינט. אין די לאַנגע און שמאָלע פענצטער זײַנען פיל שויבן געווען אויסגעשלאָגן, און די פּאַראַ־נענע שויבן זײַנען געווען שטאַרק פאַררייכערט. אין איין אָרט האָט עפּעס געבלינצלט און געפײַערט.

— אָט ווו עס אַרבעט מײַן טאַטע, — האָט ריווקע געזאָגט.

— וואָס טוט ער דאָרטן?

— דאָס ווייס איך אַליין ניט, — איז ריווקע זיך מוידע געווען.

אַרקען האָט זיך פלוצעם פאַרוואָלט ווײַזן ריווקען, וואָס ער קען. ער

איז ארופגעשפרונגען אפן שטיין, אף וועלכן די ווײַבער שלאָגן אויס דאָס גרעט, און גענומען דארשענען. עס איז געווען א געמיש פון די רייד, וואָס ער הערט אין גאַס, אין כיידער, אין שטוב. אלץ איז געוואָרן מעשונעדיק איבערגעפלאָכטן און איבערגעפלאָנטערט. ער האָט געמאכט מיט די הענט, מיט די פויסטן, געדרייט זיך אין אלע זײַטן, טאנצנדיק אפן שטיין:

— ראבויסײַ! דאָלאָי ניקאָלקע! דאָלאָי רעבע! דײַטע כליעבא! מיר גייען אפן פראָנט!

ריווקעלע האָט דעם רעדנער א שטופּ געטאָן, און ער איז אריַינגעפאלן אין וואסער. זי אליין האָט אים געהאָלפן ארויסקריכן.

זיי האָבן זיך אוועקגעזעצט העכער, אפן בערגל, זיך וואָרעמען. פון ארקען איז געגאנגען א פארע. אומגעקערט האָבן זיי זיך אהיים באפרײַנדעט און צופרידן איינער מיטן צווייטן.

אפילע אזא

אָפּגעגרינט און אָפּגערוישט האָבן דרײַ פרילינגס און זומערס. אין בלעטערפאל און אין רעגנס זײַנען דורך דרײַ הארבסטן; אין שנייען און האָגל — דרײַ קאלטע ווינטערס. געווען זײַנען אין שטאָט די אוסטריאַקעס, די דעניקינצעס, די מאכנאָווצעס. געווען זײַנען אָבלאוועס, רויבערײַען, פּאָגראָמען, מע האָט גערויבט און געשניטן. אפן ביסל שפּײַז, וואָס עס האָבן ניט באוויזן אופצופרעסן און ארויסצופירן די פריערדיקע באנדיטן, האָבן זיך, ווי היישעריקן, ארופגעוואָרפן די שפּעטערדיקע.

די רויטע זײַנען אין דער שטאָט סאכאקל עטלעכע כאדאָשים. ווו זיי טוען ניט א בליק, זעען זיי כורוועס, רויִנען, הונגער. אין איין האנט האלט דער רויטארמייער די ביקס, מיט דער אנדערער דערלאנגט ער א שמאכטנדיקן קינד אן אָקרײַעך ברויט...

— —

ווען ארקע זאָל האָבן וואָס אָנצוטאָן און קאָנען ארויסגיין אפן גאַס, וואָלט ער פאר קיין הונט ניט געדארפט מוירע האָבן. קיין איין מעשוגענער און קלאָרער הונט איז אין שטאָט ניטאָ. ארום דער „בורזשויקע" זיצן פינף קינדער — שיפקע, כאוועלע, מירל, צירל און ארקע. די „בורזשויקע" — דאָס איז א טשוהון־קעסעלע אף צוויי דינע אײַזערנע פיסלעך מיט א טרויב, וואָס איז ארײַנגעשטעקט אין פענצטער. די קינדער האלטן די דלאָניעס אויסגעשטרעקט צום אייוועלע, קוויקן זיך מיט דער היץ, וואָס עס שלאָגט פון דעם. די פענעמער זײַנען רויט־צעפלאמט, ארום די בײַכלעך איז הייס, נאָר אין די פיס איז קאלט.

אינעם ווינקל, וואָס איז אַמווײַטסטן פון די בלאָזנדיקע פענצטער און פון דער טיר, ליגט אפן טאַפּטשאַן יאָסקע. „דעקט מיך אײַן", — בעט ער. אַלע זאכן, וואָס זײַנען פאַראַן אין שטוב, ליגן אף אים, א גאַנצער באַרג, און אים איז קאַלט. די קעלט גייט פון אינווייניק, פון די אײַנגעצויגענע, פאַרטריקנטע געדערים. דער עלטסטער ברודער, הירשקע, ליגט אין שפּיטאָל.

די „בורזשויקע" גיט גיך אָפּ איר וואַרעמקײַט; דער קעסל, אף וועלכן עס זײַנען אומגעלאָפן, ווי לעבעדיקע אייגלעך, ווײַסע פונקען, איז געוואָרן גרוי, טויט. איצט טראָגט ער שוין קעלט, ווי א שטיק אײַזן. די רויטקײַט פון די קינדערשע פּענעמער פאַרשווינדט, די באַקן ווערן ערדיש־טונקל, אויסגעלאָשן, ווי דאָס אייוועלע. די פּיס, צוגעצויגענע, ווי מיט א מאַגניט, צו דעם ערדענעם דיל, קאָן מען די ערשטע מינוט ניט רירן פון אָרט. דאָס הייסט — מע האָט זעלצערוואַסער אין די פּיס. ס'איז טאַקע אזא אײַנדרוק, ווי אין די פּיס וואָלט עפּעס קאַלטס געשטראָמט און געזיווירט, פּונקט ווי ס'גיסט זיך פון א סיפאָן.

די קינדער וואַרטן אף דער מאַמען. אינעם טאַטנס מאַנטל, וואָס ווען זי טוט אים אָן, ווערט זי זייער א קליינינקע, איז זי צוזאַמען מיט ריווקעלעס מאַמע, מיט וועלכער זי האָט זיך לעצטנס שטאַרק צונויפגעכאַווערט, גאַנצפרי אוועק אין „אָטשערעד". „אָטשערעד" איז דאָס פאַרשפּרייטסטע וואָרט אין שטאָט. לענגויס גאַנצע קוואַרטאַלן ציט זיך א מענטשן־מענגע צו דער „בולאָטשנע", ווו אף דער אַלטער שילד זײַנען אָנגעמאָלט בולקעלעך און בייגל. די מאַמע ברענגט א פונט קוואַטשיק, רוי, שוואַרץ ברויט, וואָס שמעקט אויסערגעוויינלעך גוט און האָט א מאָדנע אייגנשאַפט זיך צו פאַרמינערן, נאָך איידער מע טראָגט עס צו צום מויל. פריִער פון אַלעמען, און עפּשער מיט א לויט מער, גיט די מאַמע א כיילעך ברויט יאָסקען. זי בעט אים, ער זאָל ניט שלינגען. יאָסקע האָט א טעווע צונויפקוועטשן דעם כיילעך ברויט זײַנעם אין פויסט, אַלע מאָל אַרויסרוקן א שפּיץ און אים אָפּבײַסן. איצט וויל ער אויך טאָן אזוי, אָבער די האַנט איז צו שוואַך אף צונויפנעמען די פינגער.

אײַנגעטיילט יעדערן צו א ביסן ברויט, לויפט די מאַמע ווידער אוועק אין „אָטשערעד" — אף טאָרהאָווע גאַס גיט מען סוף מיט פערדן־פלייש. זי קערט זיך אום אהיים שפּעט אין אָוונט. זיצנדיק אף די געלעגערס, זופּן די קינדער דאָס שיטערע לעבלעכע געקעכץ. קיין פלייש האָט שוין ניט געקלעקט.

אין איינעם א טאָג האָט די מאַמע גענומען אַרקען אף די הענט און זיך געלאָזט מיט אים גיין. די שכיינע כײַע האָט געהאַלטן אף די הענט ריווקעלען. אַרקע און ריווקע האָבן זיך א פּאָר וואָכן ניט געזען און

געקוקט איינער אפֿן צווייטן מיט נײַגער. באביידן האָט געשווינדלט אין קאָפּ פֿון דער פֿרישער לופֿט. די נאַטור האָט פֿון קיין הונגער ניט געוווּסט. אָנגעגאָסן זײַנען געווען די קנאָספּן פֿון די ביימער, פֿריילעך האָט אין די קאַליוזשעס אפֿן טראָטואַר זיך געשפּיגלט די זון. אפֿן ראָג פֿון דער געוועזענער יעקאַטערינינסקע, איצט „פּראָספּעקט רעספּובליקי", איז זיי אַנטקעגנגעקומען פּעסיע — אַן אַלט מיידל מיט אַ גאָלדענער נעשאָמע, וואָס פּילט אַלעמען מיט און וויל אַלעמען העלפֿן.

— גאָט איז מיט אײַך, ווײַבער! — האָט זי אויסגעשריִען. — זיי זײַנען דאָך שוין, קיין אײַנהאָרע, גרויסע קינדער, און איר שלעפּט זיי אָף די הענט. געדענקט, מיט אײַערע מעשוגאַסן וועט איר זיך אומברענגען פֿון דער וועלט.

— עס איז אַ נעץ, זיי קאָנען זיך, כאַלילע, צוקילן, — האָבן די מאַמעס נאָך בעסער אײַנגעדעקט בא זייערע קינדער די פֿיס און ניט אַראָפּגעלאָזט זיי אָף דער ערד.

מע האָט זיך אָפּגעשטעלט אַ ווײַלע ריידן. די מאַמע האָט דערציילט וועגן הירשקען, וואָס ליגט אין שפּיטאָל. דאָרטן ראַטעוועט מען זיך, מע גיט דרײַ מאָל אין טאָג עסן.

— כ'וועל הײַנט זײַן באַם דאָקטער קליאַטשקאָ, וועל איך אים בעטן, ער זאָל נעמען יאָסקען אויך, — זאָגט פּעסיע צו. זי קען אַלע דאָקטוירים אין שטאָט און טשעפּעט זיך פֿון זיי ניט אָפּ, ביז זיי קומען ניט צום קראַנקן מיט אַ וויזיט, זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַן אומזיסטן.

צוזאַמען לאָזט מען זיך גיין ווײַטער, ביז מע דערשלעפּט זיך צום עקסטן און שענסטן מויער אָף דער גאַס — צום האָטעל „קאָנטינענטאַל". איצט געפֿינט זיך דאָ דער קאָלעקטאָר. זעלטן־ווער אין שטאָט ווייסט, וואָס עס באַטײַט דאָס דאָזיקע וואָרט, נאָר אַלע ווייסן, אַז מע נעמט דאָ צונויף פֿאַרוואָרלאָזטע קינדער, קײַלעכיקע יעסוימים און, אַלס אויסנאַם, אויך האַלבע יעסוימים, וואָס גייען, פּונקט ווי די קײַלעכיקע, אויס פֿון הונגער. אין קאָלעקטאָר גייען שוין אַרקע און ריווקע צופֿוס, די מאַמעס ציִען זיי פֿאַר די הענטלעך און לאָזן ניט זיך פֿאַרקוקן אָף די נאַקעטע אָנהענטיקע מעשונעדיקע געצקעס, וואָס זײַנען צעשטעלט בא די טרעפּ.

אַלע פֿינף, מיט פּעסיען אינדערמיטן, הייבן זיי זיך אויף איבער די אָנגעטראָטענע, נאַסע מירמלנע טרעפּ אפֿן צווייטן שטאָק. אין אַ ווינקל פֿונעם לאַנגן טונקעלן קאָרידאָר לאָזן די מאַמעס איבער די קינדער. מע הייסט זיי שטיין און וואַרטן. די פֿרויען לויפֿן לאַנג אום איבער די פֿאַרשיידענע צימערן, ביז זיי קומען ניט צוריק מיט נאָך איינער אַ פֿרוי,

וועלכע נעמט גלײַך ארקען פאר איין האנט, ריווקעלען פאר דער צוויי־טער און פירט זיי האסטיק אוועק.

נאָכן טונקעלן קאָרידאָר איז אינעם צימער, וווּ מע פירט אַרײַן די קינדער, זייער ליכטיק. אין צוויי גרויסע פענצטער שײַנט אַרײַן די זון. א כאָפּטע יינגלעך און מיידלעך שטייען א ביסל אינדערווײַטנס פון די צוויי שערער, וואָס ארבעטן פלײַסיק מיט די שער־מאשינקעס. ריווקעלע האָט גלײַך ארופגעלייגט די הענט אף די צעפּלעך, וועלנדיק זיי אויסבאהאלטן. מיט שרעק האָט זי געקוקט אף די שערער, — א מינוט, און ס׳איז פארטיק א „קאָפּ״, עס וואלגערט זיך שוין אפן דיל נאָך א קודלע, נאָך א בערגל פאסמעס. די האָר זײַנען לעבעדיקע, פול מיט אינזעקטן. עמעצער האָט ארקען געגעבן א שטופּ אונטער פון הינטן, און אין א ווײַלע ארום איז ער שוין געזעסן אף דער טאבורעטקע. אפן צווייטן בענקל האָט זיך געזעצט ריווקעלע. זי האָט אויסגעשאָסן א געוויין — אירע צעפּלעך האָט מען אפילע ניט צעפּלאָכטן, נאָר, ווי מערעלעך פון א בייטל, אָפּגעשניטן גאנצערהייט. צו ארקעס קאָפּ האָט דער באָכער דער שערער זיך גענומען, ווי א באלעבאָסטע אינעם קורצן פרײַטיק צו א היפּטל קרויט: קיין צײַט איז ניטאָ, מע דארף בראָקן וואָס גיכער. ארקע האָט געפילט, ווי עס ווערט אפן קאָפּ לופטיקער, גרינגער, עס האָט אָנגענעם געקיצלט, אָבער אויך געפערלעך געביסן, ווי אין אן אופגערירטן בינ־שטאָק. אן אָפּגעשוירענעם האָט מען ארקען אוועקגעפירט זיך באָדן. אינעם וואנע־צימער האָט ער איבערגעלאָזט זײַנע בגאָדים. דער קלאָדאָוור־שטשיק, וואָס איז דערבײַ געשטאנען, האָט פארוואונדערט א קוק געטאָן אפן טאלעסקאָטן.

— קינדער טראָגן עס בא אײַך? — האָט ער געפרעגט.

ער האָט געגעבן ארקען א לאנג, איבער די קני, העמד און געהייסן גייִן, אָבער דאָס יינגל איז געשטאנען ווי א צוגעשמידטער, ניט גערירט זיך פון אָרט. וויאַזוי וועט ער עס גייִן אין איין העמד? די יינגלעך וועלן אים דאָך אופהייבן אף געלעכטער, און ווי וועט ער זיך באווײַזן פאר ריווקען?

— מײַנע הויזן, — האָט ארקע ארויסגעכליפּעט.

— שפּעטער, שפּעטער. אז מע גיט אײַך הויזן, אנטלויפט איר, — האָט דער מאנצבל אים ארויסגעפירט.

ארקע איז ארײַן אין א גרויסן ליכטיקן זאל. דאָ האָט ער א ביסל גרינגער אָפּגעאָטעמט. עפּשער הונדערט קינדער, און אלע זײַנען אָנגעטאָן אין העמדער, ווי ער. ריווקע — אויך.

— קומט, קינדער, זינגען! — האָט פאָרגעלייגט די פרוי, וואָס איז געזעסן אינמיטן זאל אין א ווײַסן כאלאט. די אויגן אירע האָבן ארומגע־

בלאָנדזשעט איבער איין קופּקע כּעוורע, איבער א צווייטער, א דריטער, וואָס האָבן זיך געהאַלטן ווי אָנגערויגעזט איינער אַפן צווייטן. — איר קענט דאָס ליד „פּרי לוזשקע"?[1]

קיינער עפנט ניט דאָס מויל. דאַן הייבט אָן די דערציִערן אַליין, הייזעריק און פאַרצווייפלט:

עך, פּרי לוזשקע, פּרי לוזשקע
קאָני נאַפּוואַלי...[2]

— אין קלאַדאָוועקע איז פאַראַן מאַקוכע, גיט אונדז א רעדל, וועלן מיר זינגען, וויפל איר ווילט, — רײַסט עמעצער איבער דאָס איינזאַמע געזאַנג.

באַם וואָרט „מאַקוכע" דערפילט אַרקע א קלעפּיקע זיסקײַט אין מויל; די ציין, דוכט זיך, בײַסן שוין א שטיקל נאָך א שטיקל די שמעקנדיקע, באַשאָטענע מיט גרײַפּעלעך, גלאַנצנדיקע האַרטע מאַקוכע.

— אינגיכן וועלן מיר עסן וואַרמעס, — רופט זיך אָן די דערציִערן. אירע אײַנגעפאַלענע באַקן, דער אויסגעצויגענער האַלדז ריידן וועגן דעם, אַז זי וויסט אויך גוט דעם טאַם פון הונגער.

איינער פון די יִינגלעך האָט ערגעץ געקראָגן א ביסל שאָלעכץ פון קאַרטאָפל און ער בראָט עס ביגנייווע אַפן הייכן אײַזערנעם אויוון, וואָס שטייט אינעם עק צימער. ווען די שאָלעכץ ווערט צוגעטריקנט, כאַפּט ער דאָס געבראָטנס אַרײַן אין מויל. די קינדער, וואָס שטייען דערבײַ, נעמען פון אים ניט אַראָפּ די אויגן, קוקן, ווי ער בריט זיך די ליפּן, הערן זיך צו, ווי עס טרעשטשעט בא אים צווישן די ציין, און זײַנען אים שטאַרק מעקאַנע.

ענדלעך הייסט די דערציִערן זיך אויסשטעלן פּאָרנווײַז. אַרקע שטעלט זיך לעבן ריוועקלען. זיי האַלטן זיך ביידע פאַר די הענט. באַם טיש זעצן זיי זיך אויך איינס לעבן אַנדערן. דער טיש איז זייער א לאַנגער. ער ציט זיך פון איין עק עס־זאַל ביזן צווייטן. יעדן קינד דערלאַנגט מען א טעלערל הירזשענעם סופּ, אַפן דעק ליגט א שטיקל פלייש. א באָכערל, וואָס אַף זײַן גורל זײַנען אויסגעפאַלן אַלע פּריווילעגיעס — ער איז ניט אָפּגעשוירן, טראָגט הויזן און אין זײַן רעשוס געפינט זיך א טאַץ מיט אָנגעשניטן ברויט, — צעטיילט די כאַלאָקים. די קינדער וואַרטן מיט אומגעדולד, ער זאָל צוגיין. אָט איז ער צוגעגאַנגען צו אַרקען. אַרקע

---

[1] „לעם לאַנקע". [2] עך, לעם דער לאַנקע, לעם דער לאַנקע האָט מען פערד געפּאַיעט.

זעט, ווי דער כעוורעמאַן קנײַפּט אָפּ א שטיקל זשליפּעץ פון זײַן, אר־
קעס, ביילעק און כאַפּט עס אַרײַן צו זיך אין מויל. בא ארקען שטעלן
זיך טרערן אין די אויגן. ער גיט עפּעס א מרוקע, דאַן טוט אים יענער
א שנעל איבער דער נאָז, דערנאָך א בייג און א קוועטש צו דעם קאָפּ
צום טעלער. ארקע דערמאָנט זיך, אז ער איז אָן א היטל. אפן לעבן
האָט ער ניט געגעסן אָן קיין היטל. אין מעשעך פון איין טאָג —
אזויפיל אוויירעס: אָפּגעשאָרן די פּייעס, אויסגעטאָן דעם טאַלעסקאָטן,
עסט טרייפס, און גייט אָן א היטל. אויב ער וועט באַלד אופּעסן דאָס
שטיקל טרייפע פליייש, וואָס ליגט אין סוף, וועט ער אייביק ברענען אין
גענעם.

דערווײַל האָט שוין ריווקעלע אויסגעזופּט איר געקעכץ, און אפּאָנעם
פארגעסן, ווו זי האלט אין דער וועלט, שטופּט זי איר לעפל אין ארקעס
טעלער. ארקע קריצט מיט די ציין און שווײַגט. נאָך דעם, ווי זי פאָרט
ארײַן מיטן לעפל צום דריטן מאָל, האלט ער ניט אויס, פארדעקט דעם
קאָפּ מיט דער דלאָניע פון דער לינקער האנט, און מיט דער רעכטער
נעמט ער טראָגן צום מויל איין לעפל נאָכן צווייטן — גיכער אָפּצוקומען
מיט דער אווירע.

דער זעלבער באָכערעץ, וואָס האָט בייסן מיטיק אָפּגעקניפּט פון אר־
קעס ביילעק ברויט, טוט אָפּ דאָס זעלבע שפּיצל אויך בא דער ווע־
טשערע. דערנאָך, אז מע לייגט זיך שלאָפן, געפינט ער ארקען אין דער
לאנגער ריי בעטלעך, ווו אונטער די קאָלדרעס איז, דוכט זיך, אומעגלעך
אונטערשיידן איינעם פונעם צווייטן, זעצט זיך צו לעבן ארקען און
הייבט זיך אָן צו רייצן מיט אים.

ארקע באהאלט דעם קאָפּ אונטער דער קאָלדרע, און אין דער זעל־
בער רעגע גיט מען אים א קלאָפּ. דער קלאָפּ איז ניט קיין שטארקער.
ארקעווארט אף נאָך און האָט ניט קיין טאָעס. עס קומט א צווייטער
קלאָפּ, א דריטער. ניט ווארטנדיק אפן פערטן, שמיצט ארקע אראָפּ די
קאָלדרע, שפּרינגט אוף און ווארפט זיך מיט די שטעקלדיקע הענטלעך
אף זײַן פארפאָלגער.

— או, סארא גיבער! — צעלאַכט זיך יענער. — אָ, א ביס גע־
טאָן! — כאַפּט זיך דער כוליגאַן באקוקן דעם עלנבויגן.

אין שלאָפּצימער צעלאַכט מען זיך, עס נעמט זיך ראַשן אין אַן אנ־
דער עק. דאָרטן שלאָגט מען זיך ניט אף קאַטאָוועס. דערנאָך ווערט
פלוצעם שטיל. ארקע שטיקט אין זיך דאָס געוויין, ביז ער ווערט אנ־
דרעמלט. האלבע נאַכט כאַפּט ער זיך אוף, קוקט פארכושט אף די ארו־
מיקע בעטלעך. עס גייען דורך עטלעכע ווײַלעס, ביז ער באַנעמט, ווו
ער איז אין דער וועלט, און ס'כאַפּט אים ארום א שרעקלעכע בענק־

שאפט. פאַרוואָס קומט ניט די מאַמע? אַרקע האָט אַף איר אַרויסגעקוקט דעם גאַנצן טאָג. עפּשער וועט זי שוין קיינמאָל ניט קומען? דער דאָזיקער געדאַנק טוט אים אַ הייב אויף פונעם געלעגער. ער מוז זײַן אין דער היים, זען די מאַמע. ער וועט פונדאַנען אַנטלויפן. ער נעמט אין דער פינצטער זוכן וואָס אָנצוטאָן און דערמאָנט זיך, אַז ער האָט גאָרניט. אַ באָרוועסער, אין דעם איינציקן העמד, שלײַכט ער זיך צו צו דער טיר פונעם שלאָפצימער, עפנט זי שטיל, לויפט דורך דורכן גרויסן זאַל, ווו עס בליאַסקעט אין דער טונקל די מוירעדיקע באַשעפעניש, וועלכע הייסט ראָיאַל, עפנט נאָך אַ טיר, וואָס פירט אַרויס צו די טרעפּ. אויבן ברענט שוואַך אַ גאַז־לאָמפּ, אַרומגענומען מיט אײַזערנע דרעטלעך. אין טויט־שרעק שמײַעט אַרקע דורך פאַרבײַ די אָנהעענטיקע נאַקעטע פיגורן, באַלד, דוכט זיך, כאַפּן זיי אים, אַזוי שפּירן זיי נאָך נאָך זײַן געלויף. נאָר אָט איז ער שוין אין דרויסן. די באָרוועסע פיס האָבן אים געראַטעוועט. אויסער די טויטע פאַרזעעניש אונטן, בא די טרעפּ, האָט אים קיינער ניט געזען און ניט געהערט. אַ פרישער שנײַדנדיקער ווינט כאַפּט אַרקען אונטער און העלפט אים לויפן איבער דער נאַכטיקער גאַס, פאַרבײַ די הײַזער, וואָס זעען איצט אויס גאָר אַנדערש, ווי באַטאָג. זיי זײַנען אומ־באַקאַנט און פרעמד. הויך אינעם אויסגעשטערנטן הימל זײַנען אַרײַנגע־שניטן די צלאָמים פונעם קלויסטער. איבערכאַפּנדיק שווער דעם אָטעם, נאָר אַף אַ רעגע זיך ניט אָפּגעשטעלט, פונקט ווי נאָך אים וואָלט זיך געיאָגט אַ גאַנצע מאַכנע, פליט ער דורך דער איטאַליאַנסקע גאַס, דעם אַלטן מאַרק, אָפּקלאַפּנדיק די פיס אין די שטיינער. גוט איז, וואָס אינעם הויף, ווו ער וווינט, איז ניטאָ קיין פּלויט — מע האָט אים פון לאַנג אויסגעהייצט, — מע קאָן צוקומען צום פאַרוקטן קעלער־שטיבל מיטן קירצסטן וועג. אַרקע קומט אַרײַן אין פּירהײַזל, ווו עס שטייען געוויינלעך אַף אַ באַנק צוויי עמערס. פונעם אימפּעטדיקן אַרײַנגיין פאַלט מיט אַ דונער איין עמער אַראָפּ. אַן אָפּגעפּליוכעטער, טאַפּט אַרקע אָן אין דער פינצטער די קליאַמקע פון דער אינווייניקסטער טיר. אַ גרויער פּאַרטאָ־גיקער פּאַס ליכט זיפּט זיך אַרײַן אין די שמאָלע פענצטער — שיס־לע־כער. דאָס יינגל קוקט זיך אַרום. אין בעט ליגט אינגאַנצן אַן אומבאַקאַנ־טער מענטש מיט אַן אויפגעלאָפּן, געשוואָלן געזיכט. ער קוקט אַף אַרקען און טוט ניט קיין פינטל מיט די וואַסערדיקע אויגן. ער פּרוווט זיך אויפ־הייבן פון געלעגער און טוט ליימיק שווער ווידער זיך אַ וואַלגער. צי דען איז עס די מאַמע? אַ פאַרגליווערטער שטעלט זיך אַרקע אָפּ אַף אַ האַלבן שפּאַן פון דעם בעט. דערנאָך מאַכט ער דעם האַלבן שפּאַן, פאַלט צו צו דער מאַמען, ניורעט אײַן דעם קאָפּ אינעם באַרג שמאַטעס, מיט וועלכן זי איז צוגעדעקט.

— די מאמע קאָן זיך ניט רירן, — דערהערט זיך פון טאָפּטשאַן שיפּ־קעס שטים, — צוליב וואָס ביסטו געקומען? דאָרטן איז שלעכט?

ארקען איז אויסערגעוויינלעך קאַלט, ער ציטערט מיט אַלע איוורים.

— קריך אַרײַן, וועסטו זיך אָנוואַרעמען, — ווײַזט אים די מאמע מיט א שוואַכער באַוועגונג פון דער האַנט אַף אַן אָרט לעבן זיך.

ארקע קריכט אַרײַן, און ער פילט זיך, פונקט ווי ער וואָלט אַרײַנגע־שווומען אין א שטייענדיק וואַסער. די איבערלעבונגען פון דער נאַכט, די אויסערגעוויינלעכע מידקײַט רופן זיך אָפּ, ער ווערט אינגיכן אַנשלאָפן. ווען ער כאַפּט זיך אויף, וויל ער פריער פאַר אַלץ באַפרײַען זײַן האַנט, אַף וועלכער די מאמע האָט זיך שווער אָנגעוואַלגערט מיט דער פּלייצע. ער וויל די האַנט אַרויסציִען און קאָן ניט.

— מאמע, הייב זיך אונטער, — בעט ער.

קיין ריר.

— מאמע!

ארקע קוקט זיך אײַן א ווײַלע אין דער מאמעס פּאָנעם, און מיט א געפערלעכן געשריי שפּרינגט ער אַרויס פון בעט.

ארקע האָט איצט נאָר איין אָרט וווּהין צו לויפן: אין דער כאַבאַד־שול, ווו עס פלעגט דאַווענען דער טאַטע. אין שול איז אויך קאַלט, טונקל, אומ־היימלעך. עטלעכע ייִדן, צעוואָרפן אין פאַרשיידענע ווינקעלעך, דאַווענען. ארקע שטעלט זיך אויך דאַווענען. דאָס איינציקע מאָל אין לעבן דאַוונט ער אַזוי מיט הארץ און מיט געפיל.

— זאָגסט קאַדעש, ייִנגעלע? — פרעגט אים איינער א ייִד.

— עס איז נאָך גוט, וואָס עס איז געבליבן א קאַדעש־זאָגער, — גיט צו א צווייטער.

ארקע זאָגט קאַדעש נאָכן טאַטן און נאָך דער מאמען און נאָכן על־טערן ברודער הירשל, וואָס איז געשטאָרבן אין שפּיטאָל. ווען ארקע קערט זיך אום אהיים, אייסעקט זיך שוין דאָרט פעסיע. צוזאַמען מיט איר גייט ער אָפּן בעסוילעם. א פרעמדער מאַנצבל פירט אַף א וועגעלע דעם טויטן קערפּער. פעסיע טרײַבט ארקען, ער זאָל זיך אומקערן, ער וועט ניט האָבן קיין קויעך צו גיין צופוס אזא מעהאַלעך. נאָר ארקע פאָלגט ניט, טרעט ניט אָפּ. אַמאָל שפּאַנט ער זיך אײַן אין וועגעלע פון פאָרנט, אַמאָל העלפט ער שטופּן פון הינטן. אָט זײַנען די ווינטמילן, אָבער אָן פליגל, פונקט ווי עס וואָלט זיי דער ווינט אַוועקגעטראָגן. דער רויט־ציגלנער פאַרקן פונעם בעסוילעם איז אויך כאָרעוו. עס ליגן שטיקלעך צעבראָכענע ציגל. דער אײַזערנער טויער איז פאַרבליבן, ער הענגט אינ־מיטן פעלד. א בעסוילעם אָן ציגן, אָן בעטלערס, אָן קלאָגערנס. צוגעקו־מען איז נאָר א היפּש ביסל קוואָרים.

*

אין דרײַ טעג ארום איז ארקע ווידער געווען אין קאָלעקטאָר. פונדאַ־נען שיקט מען פאנאנדער די יעסוימים אין פארשיידענע קינדערהיימען. א קאָלעקטאָר, ווײַזט זיך ארויס, איז נאָר א קורצווײַליקער איבערשיק־פונקט, און מע פארהאלט זיך דאָ ניט. ארקע און ריווקעלע האָבן אָנגע־טראָפן אין א קינדערהיים, וואָס געפינט זיך אף איינער פון די שטילע פארוקטע גאסן.

אין איינעם א טאָג האָט זיך אין דעם דאָזיקן קינדערהיים באוויזן א מעשונעדיקער נעפעש, פון קאָפּ ביז די פיס אין לעדער. א לעדערן היטל, א לעדערנער מאנטל, און ניט נאָר די טופליעס זײַנען געווען לעדערנע, נאָר, דוכט זיך, אפילע די שקארפעטן... א לעדערן רימענדל איז בא אים געהאנגען איבער דער פּלייצע. ער איז געקומען מיט א פאָטאָ־אפּאראט אף א דרײַפוס און געבעטן די פארוואלטערן פונעם קינדערהיים אויסזוכן די אמערסטן אויסגעצערטע קינדער, אָדער, ווי ער האָט זיך אויסגע־דריקט, „קאנדידאטן אף יענער־וועלט". ער איז א רעפּאָרטיאָר און וויל זיי פאָטאָגראפירן.

אויסגעטריקנטע פּענעמער, אויסגעצערטע גופימלעך האָט זיך אָנ־געקליבן א היפש ביסל. ארקע איז געווען צווישן ערשטן צענדליק. מע האָט אים אוועקגעשטעלט אין דער פאָדערשטער ריי.

ריווקעלע האָט זיך צוגעשארט צו ארקען און זיך געשטעלט לעבן אים. די פארוואלטערן האָט זי אוועקגעטריבן.

— פאראן מאָגערערע פון דיר, דו וועסט אוועקפאטערן די פאָטאָ־גראפיע.

— איך בין דען ניט קיין קאנ־די־דאט? — האָט ריווקע, אויסציִענדיק דאָס אומפארשטענדלעכע וואָרט, שיר זיך ניט צעוויינט, און אין לעצטן מאָמענט, ווען דער פאָטאָגראף האָט פארבאהאלטן דעם קאָפּ אונטערן שווארצן טוך, האָט זי פונדעסטוועגן זיך אויך אוועקגעשטעלט.

— איר זײַט געווען קאנדידאטן, נאָר איצט וועט איר שוין אלע לעבן... אפילע אזא, — האָט די פארוואלטערן געזאָגט און בייסמײַסע אָנ־געוויזן אף ארקען...

1965

הירש דאָבין

אין איינער א נאכט

עס שיט און עס שיט א געדיכטער שניי. מיט גרויסע שטיקער, ווי שטיקער פּוך, שיט און שיט דער שניי, פאַלנדיק פּאמעלעך אף די ביימער, אף דער ערד ארום און אף דעם פּארטיזאנער, וואָס גייט זיך אום איינער אליין מיטן ביקס אפן אקסל באם סאמע ארייַנפאָר אינעם וואלד.

עס איז שטיל, מע הערט מאמעש, ווי דער שניי לייגט זיך אף די צווייַגן. א גראָקייַט ווימלט פאר די אויגן, פארשטעלט די וועלט ארום און ווישט אָפּ די עטלעכע פייַערלעך פונעם נאָענטן דערפל, וואָס האָבן

הימלעכער געמאכט צו שטיין דאָ איינעם אליין אין דער נאכט. דאָס גראָקײַט קריכט ארײַן אינעם הארצן...

מיט אן ארײַנגעצויגענעם קאָפּ אינעם אופגעשטעלטן קאָלנער פונעם פעלצל, די הענט פארלייגט ארבל אין ארבל, גייט אום דער פארטיזאנער היך און צוריק, היך און צוריק, פיר — פינף שפאַן אין איין זײַט און אזויפיל אינעם אנדערן. לויט דעם שווערן טראָט זײַנעם פילט זיך, אז אין זײַן לעבן איז אים שוין אויסגעקומען היפּש אויסצושטיין.

אָפּט שטעלט ער זיך אָפּ און קוקט אפן וועג, וואָס פירט אין וואלד. ער האָט קיין געדולד ניט. אים איז שטענדיק גרינגער געווען צו גיין אף א שלאכט־אָפּעראציע. די לעצטע צײַט איז אים ביכלאל שווער אין לאַ־גער צו זײַן. און דאָ דארף ער נאָך שטיין אפן פאָסט, פארבלײַבנדיק איינער אליין מיט זיך און מיט זײַנע ביטערע ראַיונעס...

לעפּ׳ערעך דארף שוין באלד אָנהייבן גראָען אף טאָג. פונעם דערפל דערטראָגט זיך דאָס גראגערן פון גענדז. עס גיט א צי מיט רויך פון אן אײַנגעהייצטן אויוון. נאָר וויפל ער קוקט זיך ניט אײַן אפן וועג, זעט ער קיינעם ניט גיין. און קאלט איז אים... און שווער איז אים אזוי אפן הארצן... עס ליגט עפּעס, ווי א שטיין, און פרעסט, לאָזט פרײַ ניט עטעמען...

און דער פארטיזאנער טוט טיף א זיפץ. ער ווארפט אונטער אף זיך מיט א קורצער באוועגונג פונעם אקסל די ביקס און שפאנט ווידער אוועק, פיר — פינף שפאַן אין איין זײַט, פיר — פינף שפאַן — אין דער אנדערער. ער גייט אום און טראכט דערפון, אז אָט דאָס־אָ, וואָס מע האָט אים ניט אזוי גיך אויסגעביטן, זאָל געווען זײַן די איינציקע צאָרע, וואָלט נאָך געווען צו דערלײַדן... דאָ אָבער... נאָר ניין, ניין, מער וויל ער אפילע פון גאָרנישט ניט טראכטן. צו וואָס זיך אומזיסט ערגערן? צו וואָס זיך שיטן זאלץ אף די ווונדן? וואָס איז די פּולע, אז ער וועט זיך אויסעסן די גאל? ער האָט דען געקענט עפּעס טאָן און האָט פאר א־ר ניט געטאָן? און וואָס מ׳שטיינסגעזאָגט האָט ער געקענט טאָן, ווען ער אליין איז נאָך געווען א פרישער מענטש אינעם אָטריאד? ווען ער איז עפּעס א שטיקל נאטשאלניק, אָדער פארמאָגט ער כאָטש וועלכע ניט איז פארדינסטן ווי א פארטיזאנער, דאן וואָלט עס אים צוגעגעבן מוט זיך ווענדן צו דער אָנפירונג און פארפירן א שמועס וועגן דעם, אז אין געטאָ איז פארבליבן זײַן פרוי און, אז אויב ער וועט זי ניט ראטעווען, וועט זי אומקומען... מיט וואָס איז ער געווען בעסער פון אלע אנדערע פארטיזאנער, וועלכע האָבן איבערגעלאָזן זייערע פרויען און קינדער באם דײַטש און זײַנען אליין אוועקגעגאנגען אין וואלד? און דאָך נאָגט דאָס הארץ. עס הערן אים ניט אוף פּײַניקן און מאטערן די געדאַנקען

זינט ער, דער שטילער און געלאַסענער, אכט און צוואַנציקיאָריקער מאַטעס סימכאָוויטש, האָט זיך דערוווּסט וועגן דעם, אַז מע האָט פֿון זײַן שטעטל אַלע ייִדן אומגעבראַכט און אַז צווישן אַלע אומגעקומענע איז געווען אויך זײַן לייע... אים דוכט זיך אַלץ, אַז ער האָט דאָ עפּעס פֿאַרשלאָפֿן, אַז ער האָט אַ סאַך פֿריִער געדאַרפֿט ריידן מיטן קאָמאַנדיר פֿונעם אָטריאַד וועגן זײַן פֿרוי. און ער, מאַטעס, האָט זיך געשפּילט אין קליינשטעטלדיקער בענימעסדיקייט. ער האָט זיך דערשלאָגן אַ דערלויבעניש צו גיין נאָך איר ערשט דעמלט, ווען עס איז געווען נאָך אַלעמען. און איצטער? וואָס איז איצטער? אַף וואָס טויג אים די דערלויבעניש?

ביז דער לעצטער צײַט האָט ער נאָך פֿונדעסטוועגן אַלץ געהאָפֿט, אַז עפּשער איז עס ניט אַזוי. קעדיי דערקונדיקן זיך עפּעס דײַטלעכער, האָט ער זיך געפּרוּווט פֿאַרבינדן מיטן שטעטל דורך באַקאַנטע, אָרטיקע פּויערים. ער האָט ניט געוואָלט, ער האָט באַ זיך ניט געקאָנט רעכט מאַכן, אַז פֿון אַזאַ גרויסער, צעצווײַגטער מישפּאָכע ווי זײַנע איז געווען, זאָל קיינער ניט איבערבלײַבן, און אַז דעם נאָענטסטן מענטשן, וואָס ער האָט פֿאַרמאָגט, זאָל ער מער קיינמאָל ניט זען. דורך טאָג און נאַכט האָט ער לייען געזען אַ לעבעדיקע. קוים האָט ער צוגויפֿגעפּירט מיט די אויגן אײנעם קורצן דרימל אַף די פּריוואַלן, אַזוי גלײַך איז זי געקומען צו גיין און האָט זיך לעבן אים אוועקגעזעצט...

לײדער איז זײַן גאַנצע טירכע געווען אומזיסט. ניט געקוקט אַף דעם, וואָס די יעדיִעס, וועלכע ער האָט באַקומען, זײַנען געווען גאַנץ פֿאַרשיידענע און אָפֿט אין סטירע איינע צו די אַנדערע, איז דער אויספֿיר געווען איינער, אַז זײַן לייע איז שוין מער אַף דער וועלט ניטאָ און ער האָט ניט אַף וואָס צו האָפֿן...

אַ דערשלאָגענער האָט ער זיך ערשט נעכטן אומגעקערט מיט זײַער גרופּע אין וואַלד. ער האָט געמיינט, זיי וועלן זיך דאָ, ווי טאָמיד, עט־וואָס אָפּרוען, נעמען מיט זיך אופּרײַס־מאַטעריאַלן און זיך לאָזן אַפּסנײַ אַף די וועגן, ווו עס פֿאָרן אַרום דײַטשן, נאָר ווי אַפּצולאָכעס, האָט מען זיי פּלוצעם גאָר פֿאַרהאַלטן און געשיקט פֿאַרבײַטן די פּאַרטיזאַנער, וואָס זײַנען געשטאַנען אין קאַראַול און האָבן געדאַרפֿט ערגעץ עקסטרע אוועקגיין. און קוים איז ער געקומען אַפֿן פּאָסט, געבליבן אַליין, אַזוי גלײַך זײַנען אים ווידער באַפֿאַלן פֿינצטערע מאַכשאָוועס, פֿון וועלכע ער האָט זיך ניט געקענט באַפֿרײַען; ער איז אומגעגאַנגען הין און צוריק, האָט זיך אַפּסנײַ אָפּגעשטעלט, זיך צוגעהערט דערצו, צי מע גייט אים ניט פֿאַרבײַטן, ביז ער איז שוין אַזוי ניט געבליבן שטיין פֿאַרטראַכטער־

היט מיט אַן אַרײַנגעצויגענעם קאָפּ אין די אַקסל, מיט הענט פֿאַרלייגטע אַרבל אין אַרבל.

הילכיק, ווי פֿאַרן טויט, האָט זיך אין דער פֿינצטער צעשריִען אַ כּײַעלע. מאַטעס האָט אַ ציטער געטאָן מיטן גאַנצענעם לײַב און זיך אַרומגעקוקט. אויס, נעלעם געוואָרן איז דאָס ליכטיקע צימערל, אין וועלכן ער האָט נאַרוואָס געזעצן האָווען זײַן לייען. ס'איז פֿינצטער. גראָ. דער שנײ שיט און שיט, פֿאַלט אים אַפֿן היטל און אַף די אַקסל. קיינער גייט ניט. מע זעט קיין סאָף ניט צו דער נאַכט...

ערגעץ ווײַט־ווײַט וויען וועלף. עס שנייט שוין ווייניקער. עס באַווײַזן זיך ווידער פֿײַערלעך אינעם דאָרף.

נאָר אָט רײַסן זיך אַרײַן אין דעם שטילן ברומען פֿונעם וואַלד מענטשלעכע שטימען. עס דערהערט זיך ווי עס פֿאָרשקען פֿערד. און מאַטעס לאָזט זיך גיין אַנטקעגן די קלאַנגען.

נעענטער און נעענטער סקריפּען שליטנס. אין דער גראָער פֿינצטערניש לעבן אויף באַוועגלעכע פֿײַערלעך פֿון ציגאַרן. מאַטעס נעמט אַראָפּ פֿון זיך די ביקס.

— שטיי! — שרײַט ער אויס, — פּאַראָל! — און ער איז זיך מעכײַע, ווען ער דערזעט, אַז דאָס קערן זיך אום די יאַטן, וועלכע זײַנען פֿריִער געווען אין קאַראַול און מע האָט זיי עקסטרע וווהין אוועקגעשיקט.

שווער שאָקלענדיק מיט די קעפּ און הייס פֿאָרשקענדיק, שלעפּן די פֿערד אָנגעלאָדענע שליטנס. אייניקע פּאַרטיזאַנער שלאָפֿן אַף די זעק, אַנדערע גייען נאָך די פֿורן...

— סימכאָוויטש, דאָס ביסטו? — פֿרעגט אים אַ פּאַרטיזאַנער פֿון אונ־טער אַ פֿאַרשנייטן פּעלץ, וועלכן מאַטעס האָט געהאַט אָנגענומען פֿאַר אַ שעפּס, — וואָס, ברודער, אַראָפּלאָזן אַ צוג קען אוואדע זײַן פֿריילע־כער איידער שטיין אַפֿן פּאָסט? אַ קײַ טאָן ווילסטו ניט?

— ניין, — ענטפֿערט מאַטעס, — דו זאָג בעסער אונטער דעם קאָמ־ווזוואָד זאַזולינען, אַז ער זאָל וואָס גיכער שיקן אַ פֿאַרבײַט. ער ווייסט דאָך, אַז אונדזער גרופּע דאַרף אוועקגיין.

דעם פֿאַרפֿרוירענעם שטיק ברויט, וואָס יענער דערלאַנגט אים, נעמט ער פֿונדעסטוועגן צו און בײַסט זיך אין אים אײַן מיט אַלע ציין.

דאָס ברויט איז האַרט ווי אַ שטיין. עס שמעקט פֿון דעם מיט פּעלץ. עס איז דאָך אויסערגעווײנלעך באַטאַמט, און מאַטעס עסט עס מיט גרויס האַנאָע, פּילנדיק, ווי אַ וואַרעמקײַט צעגייט זיך אים דערבײַ איבער אַלע אייוורים, באַפֿרײַענדיק אים אַף אַ ווײַלע פֿון זײַן שווערן טרויער...

ווען מע קומט מאַטעסן אָפּבײַטן און ער קערט זיך צוריק אום אינעם ערדשטיבל, שלאָפֿן נאָך ניט די יאַטן, וואָס האָבן זיך אומגעקערט אין

לאגער. עס שפּילט אַ פּאַטעפאָן. מע קלאַפּט הילכיק מיטביינדלעך פון דאָמינאָ אין טיש אַזוי, אַז עס צוקט דאָס קנייטעלע, וואָס שווימט אַרום אין אַ פלאַשקעלע מיט פעטס. מע לאַדט אים אויך אײַן צו שפּילן אַ קאָן. נאָר מאַטעס זאָגט זיך אָפּ. ער הענגט אויף די ביקס, קריכט אַרויף אַף דער מיט שטרוי פאַרבעטער נאַרע און דעקט זיך איבער מיטן פּעלצל איבערן קאָפּ, ניט פאַרלײַדנדיק דעם טומל. ליגנדיק, טראַכט ער דערפון, אַז בא אייניקע פון די זעלבע פּאַרטיזאַנער, וואָס ראַשן אַזוי, שפּילנדיק אין דאָ־מינאָ, האָט דער דײַטש אויך אומגעבראַכט אַלע זייערע אייגענע און פון־דעסטוועגן פאַלן זיי בא זיך ניט אַראָפּ. יעדער ווייסט, אַז ער מוז לעבן און נעמען נעקאָמע פאַר זײַן בלוט. פון די דאָזיקע געדאַנקען ווערט אים אָבער ניט לײַכטער אַף קיין האָר. פאַרקערט, עס דערוועקט זיך אין אים נאָך אַ גרעסערער פאַרדראָס. און סאָפּקאָלסאָף קומט ער, ווי טאָמיד, צו דעם איינציקן אויספיר, אַז אין דעם טויט פון זײַן לייען איז ער אַליין שולדיק, נאָר ער און מער קיינער ניט. ווען מע האָט עפּעס נאָך געקענט טאָן פאַר איר, האָט ער ניט געטאָן און נאָכדעם...

דאָס דאָזיקע געפיל לאָזט אים שוין מער ניט אָפּ, גייט אים נאָך פוס־טריט, יאָגט אים נאָך דעמלט, ווען זיי פאַרלאָזן באַטאָג דעם לאַגער. עס פאַרסאַמט אים דאָס בלוט.

* *

*

אומקערנדיק זיך איינמאָל פונעם אײַזנבאַן־וועג ערגעץ לעבן דער סטאַנציע ווילייקע, ווו זיי האָבן אַראָפּגעלאָזן אַ צוג, האָט זיך די גרופּע געלאָזט גיין אין אַ באַקאַנטן דערפל אָפּרוען אַ ביסל, און דאָ, אין איינער אַ שטוב, איז מאַטעס אָנגעשפּרונגען אַף זײַנעם אַ קאָרעוו פונעם שטעטל, אויך אַ פּאַרטיזאַנער, וועלכער איז ערגעץ געפאָרן מיט זײַן אָטריאַד.

ביידע האָבן זיך זייער דערפרייט פון דער באַגעגעניש. זיי זײַנען דאָך קימאַט געווען זיכער, אַז קיינער פון זייעריקע לעבט שוין ניט. באַזונדערס צופרידן איז פון דער באַגעגעניש געווען מאַטעס. ס׳איז גע־ווען דער ערשטער מענטש, וואָס האָט געניי געקענט וויסן, וויאַזוי זײַנען אומגעקומען זײַנע אייגענע. בא וועמען, אויב ניט בא אים, האָט ער גע־קענט דערגיין וועגן זייערע לעצטע טעג? וועמען דען אַנדערש האָט ער געקענט אויסדערציילן דאָס, וואָס עס טוט זיך בא אים אַפן האַרצן פון זינט זײַן לייע האָט זיך אים געפעלט? מאַטעס האָט דערשפּירט, ווי אָט די באַגעגעניש האָט אין אים אָפּסנײַ אַלץ אויפגערירט און עס האָט ווידער גענומען בלוטיקן זײַן ניט פאַרהיילטע ווונד. וואָס האָט אים הענעך גע־קענט דערציילן, ווען אין טאָך ווייסט ער שוין אַלץ אַליין? עלנט, ווי אַ

שטיין, איז ער געבליבן. ער האָט פאַרמאַגט אַן אויצער, וואָס ער האָט ניט געוווּסט ווי צו שעצן. ווען לייע האָט געלעבט, האָט ער ניט געוווּסט איר פּריַיז, און אָט האָט זי זיך אים געפעלט, און אים איז ניט ניכע דאָס לעבן.

ער האָט זיך דאָך גענומען אין די הענט. ער האָט געפרעגט:

— הענעך, ביסט שוין לאַנג פון דער היים?

דער קאַרעוו איז געווען ניט שלעכט געשטימט און דעריבער האָט ער פריִער פון אַלץ פאַרגעלייגט מאַטעסן זיך אויסטאָן און איבערבײַסן מיט אים.

— כ׳וועל דיר אַלץ דערציילן, — האָט ער געענטפערט, — לאָמיר זיך פריִער באַקאַנען מיט אונדזערע יאַטן. קום צום טיש. מיר׳ן נעמען צו קאַפּעלעך...

מאַטעס האָט זיך ניט אופגעהויבן פון זײַן אָרט: ניין, א דאַנק. עסן וויל ער ניט. ער האָט שוין אָפּגעגעסן.

— דערצייל מיר בעסער, וואָס איך פרעג דיך. וואָס טוט זיך אין דער געטאָ? דײַן שיפרע איז כאָטש לעבן געבליבן?

— ווען איך בין אוועקגעגאַנגען אין וואַלד, האָב איך זי נאָך איבער־געלאָזן... — און הענעך איז אַנשוויגן געוואָרן.

אויך מאַטעס האָט ניט געפונען וואָס צו זאָגן...

אין שטוב איז געווען טומלדיק. באַם טיש האָט מען געזונגען. ווער עס איז אַרויסגעגאַנגען אין דרויסן, און ווער — אַרײַנגעקומען צוריק, אָפּקלאַפּנדיק פון די פיס דעם שניי באַם שוועל. זיי בלויז זאַלבעצווייט זײַנען געזעסן אָפּגעזונדערט אין א ווינקל אױף דער באַנק, ווײַט פאַרטראַגן מיט די געדאַנקען אַהין, וווּ דער טויט האָט געשוועבט איבער די קעפּ פון זייערע אייגענע און — ווען צוגענומען פריִער, ווען — שפּעטער...

נאָר אָט האָט הענעך א זיפץ געגעבן און איבערגעריסן דאָס שטיל־שווײַגן:

— איך האָב געמיינט, ווי נאָר איך קום אין וואַלד, צו די פּאַרטיזאַ־נער, נעם איך זי באַלד אַריבער צו זיך. נאָר כ׳דאַרף דיר דען דערציילן, ווי שווער דאָס קומט אָן? אָט ביסטו שוין לאַנג א פּאַרטיזאַנער און וואָס, קאָנסט עפּעס טאָן פאַר דײַן לייען? זיי דאַרטן פאַרשטייען דאָס אָבער ניט. זיי קערן מיינען, אַז מיר האָבן זיי פאַרגעסן... נעם דײַן לייען. „סײַדן, — זאָגט זי, — מאַטעס לעבט ניט. נאָר טאָמער לעבט ער, קאָן ניט זײַן, אַז ער זאָל ניט קומען נאָך מיר“.

מאַטעס האָט כמורנע אָנגעקוקט זײַן קאַרעוו: איז ער באַם זינען צי ניין? וואָס פּלוידערט ער? שוין זשע ווייסט ער ניט, וואָס עס האָט פּאַ־סירט מיטן שטעטל? ער האָט זיך שטיל אָנגערופן:

— מע דאַרף זיך ניט גלײַכן צו מיר. איך האָב פאַרשפּילט מײַן לייען. איך האָב שוין אַפילע געהאַט אַ דערלױבעניש צו גײן נאָך איר, נאָר צו שפּעט איז עס שוין געווען. ניט געווען איז שוין וועמען צו ראַטעווען...

איצט איז אויך הענעך געוואָרן צעטומלט:

— וואָס הייסט ניט געווען וועמען צו ראַטעווען? צי דען ווייסטו ניט, אַז דײַן לייע לעבט?

דאָס בלוט האָט זיך אַרײַנגעכאַפּט מאַטעסן אין פּאָנעם. ער האָט זיך גענומען בײַטן פאַר די אויגן פון ווײַס אַף רויט. מיט אַ מינוט שפּעטער האָט זיך אין אים עפּעס ווי אויסגעלאָשן, ניט באַוווּסטזינדיק זיך צעברענען. ער האָט שווער איבערגעפּירט דעם אָטעם און זיך אַ צי געגעבן נאָך דער ביקס.

— כ׳זע, — האָט ער זיך אָפּגערופן אַן אופגעבראַכטער, — אַז דו האָסט שוין אַ ביסל אויסגעטרונקען, איז לאָז מיך, איך בעט דיך, צורו...

און ער האָט זיך אופגעהויבן, קעדיי אַוועקצוגיין.

הענעך איז אים פאַרלאָפן דעם וועג:

— ביסט מעשוגע, צי וואָס? איך זאָג דאָך דיר, אַז דײַן לייע לעבט. ווער שפּילט זיך דען מיט אַזוינע זאַכן? זי האָט דאָך מיך אַליין געבעטן, אַז טאָמער מאַכט זיך, איך באַגעגן דיך, זאָל איך דיר איבערגעבן פון איר אַ לעבעדיקן גרוס.

— ווען האָסטו זי געזען?

— מיט עטלעכע וואָכן צוריק. פאַרן אַוועקגיין אין וואַלד...

— ווו?

— אין אַזאַריטש.

— מע האָט דאָך מיר איבערגעגעבן, אַז מען האָט דאָרטן אַלע ייִדן אומגעבראַכט.

— אינעם שטעטל האָט מען טאַקע אַלעמען אומגעבראַכט.

— טאָ וואָס זשע דולסטו מיר אַ קאָפּ? — האָט זיך שוין מאַטעס צעשריִען, — וואָס פּלוידערסטו?

— לאָז זשע יענעם ריידן אַ וואָרט! וואָס פאַרלויפסטו ראַק דעם וועג? איך דערצייל דאָך דיר: אינעם שטעטל האָט מען אַלעמען אומגעבראַכט. געבליבן זײַנען נאָר די, וועלכע מע האָט פאַר דער שכיטע אַריבערגעפּירט אַף אַרבעט אין אַזאַריטשער גאַרניזאָן. צווישן זיי — אויך דײַן לייע. האָסטו נאָר אַ מעגלעכקײַט צו גײן נאָך איר — איז טו עס וואָס גיכער. וואַרט ניט מער...

— ווו איז זי דאָרטן? וויִאַזוי געפינט מען זי?

— זי ארבעט מיט די שנײַדער אינעם פּאָליציי־שן באַטאַליאָן. לעבן לעבט זי צוזאַמען מיט מאַלקע פּיניע דעם בעקערס. קענסט דאָך דײַן לייען. אַ צו שטילע איז זי. ווען ניט מאַלקע, וואָלט זי געפּוכניעט פאַר הונגער. ניט מער יענע בײַט עפּעס אויס, דערהאַלט מען שוין ווי ניט איז די נעשאָמע...

מער האָט שוין מאַטעס ניט באַדאַרפט. ער איז אַרויסגעלאָפן אין דרויסן זוכן זײַנע כאַווירים...

* *
*

עס האָט געדרייט הימל און ערד. ס'איז אַזאַ מין קעלט געווען, אַז אַ לײַטישער באַלעבאָס וואָלט קיין הונט ניט אַרויסגעלאָזן אין דרויסן. אַ שאַרפער ווינט האָט געבלאָזן אין פּאָנעם, פאַרשאָטן מיט שניי די אויגן און געקנאַקט מיט די פּאָלעס פון די ווײַסע מאַסקיר־כאַלאַטן. נאָר דאָס הײַפעלע מענער איז זיך פאַראַקשנט אַלץ געגאַנגען אין דער נאַכט, איבערלאָזנדיק ווײַט הינטער זיך דאָס אָנגעהייצטע דאָרפישע שטיבל, וווּ זיי זײַנען אָפּגעווען העכער אַ מעסלעס צײַט, ביז וואַנען עס האָט זיך ניט אומגעקערט פונעם אַזאַריטשער גאַרניזאָן דער באַלעבאָס, מאַטעסעס אַ באַקאַנטער פויער, מיט וועלכן ער האָט נאָך געהאַט געאַרבעט פאַר דער מילכאָמע אין דער היגער וואַלד־ווירטשאַפט. דער פויער איז געגאַנגען זיך פאַרבינדן מיט מאַטעסעס ווײַבל, איבערגעבן איר, אַז דער מאַן איז געקומען נאָך איר פון וואַלד און ווו און ווען ער וועט וואַרטן אַף איר.

די פּאַרטיזאַנער זײַנען שוין מיד געוואָרן פונעם גיין. נאָר וואָס לענ־גער זיי זײַנען געגאַנגען, וואָס טיפער זיי זײַנען אַרײַנגעקראָכן אין דער נאַכט, אַלץ מער האָט מען ניט געזען קיין סאָף פון וועג. עס האָט געַ־ווייעט, געדרייט, געטראָגן פון די אַרומיקע וויסטע און פינצטערע פעל־דער. ניט קיין בילן פון אַ הונט, ניט קיין שײַן פון אַ פײַערל, וואָס זאָל אַ לײַכט טאָן פון ווײַטן און מיט וואַרעמקײַט אַרומנעמען דאָס האַרץ. ערגעץ גאָר נאָענט, האָט מאַטעס געוווּסט, דאַרף זײַן דער ציגל־זאַוואָד, לעבן וועלכן ער האָט זיך געזאָלט טרעפן מיט זײַן לייען. נאָר אָט גייען זיי ווידער און מע זעט קיין זאַך ניט. צוביסלעכווײַז האָט מען אָנגעהויבן צווייפלען, צי ווייסט מאַטעס, וווהין ער פירט זיי. עס איז געוואָרן אַ כשאַד, צי מע האָט איבער אים ניט פאַרבלאָנדזשעט און מע זאָל אָט אַזוי גאָר ניט פאַרקריכן דער רועך ווייסט ווּהין. אַן אומרו האָט באַהערשט די פּאַרטיזאַנער, מע האָט אָנגעהויבן אונטערטומלען.

מישקע ראַגאָזין, אַ ווויל שוסטער־ייִנגל פון אַ יאָר נײַנצן, וואָס זינט ער איז אַ פּאַרטיזאַנער, איז ער באַ זיך מעיושעוודיק געוואָרן ניט

לויט זײַן עלטער, האָט ארויסגעזאָגט א האשאָרע, אז עפּשער וואָלט געװען גלײַכער, װען מע קומט אהער א צווייטן מאָל. אנדריי טשומאק האָט אים אונטערגעהאלטן. ער האָט אָנגעהויבן בורטשען, גלײַך מאטעס וואָלט געוועזן אין אלץ שולדיק. „אז דו ווייסט ניט, דארף מען זיך ניט אונ־טערנעמען... וווהין גייך, אז מע זעט די וועלט ניט...״ מאטעס האָט זיך אָבער געמאכט, ווי ער הערט גאָרנישט. „מיילע, — האָט ער זיך געט־טראכט, — זאָלן זיי זיך בורטשען. זיי זײַנען גאָרניט אזוינע שלעכטע, ווי זיי מאכן דעם אָנשטעל. דער איקער איז דאָך איצטער קומען צו זײַן לייען... וואָרעם איז דען דאָ א פארגלײַך צו דעם, וואָס זי האָט אויס־צושטיין בא די דײַטשן?״ אים אליין איז פונדעסטוועגן אויך געוואָרן גוט קאלאמוטנע אפן הארצן. אויסער אלץ האָט אים פּאָשעט געמאטערט דאָס געפיל פון ביזאָיען: זאָל מען זיך נאָר דערוויסן אין אָטריאד, ווי־אזוי ער האָט זיך דאָ ארומגעדרייט ארום דער היים, וועט ער שוין האָבן אויסגעריסענע יאָרן. מע רעדט שוין ניט וועגן דעם, אז די זעלבע יאטן, וואָס גייען איצט מיט אים, וועלן עס קיינמאָל ניט פארגעסן און בא יעדער געלעגנהײַט אים דערמאָנען.

ס׳האָט מאטעסן שטארק פארדראָסן. דאכט זיך אזוי גוט און אזוי פײַן האָט זיך געהאט אָנגעהויבן דער וועג... ער האָט קוים געדארפט דערמאָנען זײַנע כאוויירים, אז עס וואָלט געוועזן א יוישער, ווען זיי גייען אויך מיט אים, ווי אלע האָבן זיך גערן אָנגעכאפּט, זײַנען פריילעכע אופגעשפּרונגען פונעם שטרוי, אף וועלכן מע איז געלעגן אין א שטוב, און זיך געגומען גרייטן אין וועג ארײַן. „א קאק זשע, פּאַשלי, כלאָפּצי! פּאָמאָזשעם מאטעסו!״. און דאָס, וואָס דער מענטש, וועלכן זיי זײַנען געגאנגען ראטעווען, איז געוועזן גראָד א פּרוי, און דאָס, וואָס די דאָזיקע פּרוי איז געווען, ווערליק מאטעס האָט זיי דערציילט, א יונגע און א שיינע, איז נאָך מער געפעלן... עס האָט צוגעגעבן א געוויסן כיין דעם גאנצן איניען און אומגערן דערוועקט אין די מאנצבלען א בענקעניש נאָך אייגענע פרויען און מיידלעך, דערמאָנט וועגן דעם, אז ווען ניט די פארשאָלטענע מילכאָמע, וואָלטן זיי אויך איצט ניט געוווסט פון קיין צאָרעס און ניט געדארפט אזוי בידעווען.

ניט פארטראכטנדיק זיך לאנג וועגן די שוועריקײַטן, וואָס זיי קען אויסקומען אויסצושטיין אין וועג, האָבן זיי זיך געלאָזט גיין מיט אים. לײַכטער, ווי זיי וואָלטן זיך אליין געקענט פאָרשטעלן, איז זיי געלונגען זיך פארבינדן מיט דעם פּאָליציייִשן גאָרניזאָן, ווו זײַן לייע איז געוועזן. און אים, מאטעסן, איז גאָרניט אײַנגעפאלן, אז עס זאָל באזונדערס שווער זײַן צו בײַקומען די צוואנציק אָדער פינף און צוואנציק קילאָמעטער, וואָס האָט אים אָפּגעטיילט פונעם גאָרניזאָן. ער איז געוועזן זיכער, אז

דאָרטן, וווּ קיין אנדערן וואָלט זיך ניט איינגעגעבן, וועט ער לייכט אַלע־מען דורכפירן. ווייל אַליין איז ער אַן אָרטיקער, ער האָט דאָ געארבעט בא וואַלד און ער ווייסט דעם קאַנט, ווי זיינע צען פינגער... דער איקער האָט אים געפרייט, וואָס ער איז געגאַנגען ניט אַליין, וואָס יעדעס מאָל, ווען ער האָט זיך אומגעקוקט אף הינטן, האָט ער געזען נאָכגיין זיינע כאַווירים און דאָס אַליין האָט שוין בעמיילע דערוואַרעמט דאָס האַרץ, איז נא דיר אַזאַ מין מייסע... מע איז אַזוי פאַרקראָכן, אַז מע ווייסט ניט וווהין מע גייט.

ערטערווייז האָט אָנגעטראָגן אַזויפיל שניי, אַזש מע זינקט העכער די קני. קוים, וואָס מע קריכט אַרויס פון איין הורבע שניי, אַזוי גלייך פאַר־זינקט מען ווידער. מיט מאַטערניש קומט אויס יעדן מאָל אַרויסצושלעפּן די פיס. מע זעט פאַר זיך ניט קיין וועג און ניט קיין שטעג. אַלץ אָפּטער האָט דער ווינט גענומען פאַרשלאָגן דעם אָטעם דעם פּאָליטרוק, דעם עלטסטן פון דער גרופּע, אַ מענטשן פון טאָמיד אָן ניט איבעריק קיין געזונטן. ער האָט זיך אָנגעהויבן פאַרהוסטן און בלייבן שטיין, זיך אויס־דרייענדיק מיטן רוקן צום ווינט. קוקנדיק אף אים האָבן זיך אויך פאַר־האַלטן די איבעריקע, און פון דעם איז בא מאַטעסן פאַרקילט געוואָרן דאָס בלוט: זאָל די בייזע שאָ ניט זיין, ווען מע פאָלגט מישקע ראַגאָזינען מיט טשומאַקן און מע קערט זיך אום צוריק. איז ווען קען ער דאַן זיך ווידער אויסקלייבן נאָך לייען? זי קען דען וואַרטן? ניט ווינציק, וואָס עס איז אַזוי ניט גוט, האָט מיטאַמאָל דער ווינט נאָך פון ערגעץ געבראַכט צו טראָגן דעם גערודער פון מאַשינעס. אַלע האָבן זיך אָפּגעשטעלט. מע האָט זיך גענומען צוהערן, וווהין זיי גייען.

— נו אַ נעכטעלע, — האָט דער פּאָליטרוק אַ זאָג געטאָן מיט אַ מינע פון אַ מענטשן, וואָס וויל אַ שמייכל טאָן. אָפּגעלייגט אף הינטן דעם קאַפּושאָן פונעם מאַסקיר־כאַלאַט, וואָס האָט אים געשטערט דיי־לעכער צו הערן, האָט ער צוגעגעבן, — אין אַזאַ מין נאַכט איז טאַקע נאָר צו גיין נאָך ווייבער... זעט נאָר זעט, ווי עס האָבן זיך אופגערודערט די דייטשן. מע האָט זיך געלאָזט אַזש אין אַזאַ מין וועטער. שוין זשע טאַקע דערפאַר, וואָס מיר זיינען דאָ?

— און וואָס־זשע מיינט איר?.. עס קען אַלץ זיין... — האָט מישקע ראַגאָזין אונטערגעהאַלטן מיט דעם זעלבן טאָן און מיט אַלע פּישטשעווע־קעס נאָכטוענדיק דעם פּאָליטרוק, אַרום וועלכן ער האָט זיך אופגעפירט ווי אַ מין אָרדינאַרעץ זיינער. — ס'איז אַקוראַט ווי זיי וואָלטן דער־שמעקט נאָך וועמען מיר גייען. קיין ייִדן האָבן זיי ניט ליב...

— און וועמען האָבן זיי יאָ ליב? וואָס האָבן זיי געמאַכט פון מיין מישפּאָכע? — האָט זיך אָפּגערופן טשומאַק, — פאַל נאָר אריין אין

זייערע הענט, ווערסטו שוין קיין לעבעדיקער ניט ארויס. ס׳מאכט נישט אויס, וואָס דו ביסט ניט קיין ייִד. כּייִעס זײַנען עס, ניט קיין מענטשן... — און דערזען, וויִאַזוי אַלעמען האָט באומרויִקט דאָס, וואָס מיטאַמאָל האָבן זיך דאָ באַוויזן דײַטשן, האָט טשומאַק מיט דעם נוסעך פון אַ מענטשן שוין אַ רעכט געפּרוווטן אָפּגעפּאַסקנט, — האַלעוואַי זאָל איך ליגן זאָגן... נאָר אָט וועט איר זען... ניט אין קיין מאָזלדיקער שאָ האָבן מיר זיך הײַנט געלאָזט אַהער... וויבאַלד פון אָנפאַנג אָן איז ניט אוועקגעגאַנגען, ווי עס געהער צו זײַן, איז קאַבאַק... וועט שוין געוויס עפּעס געשען אַן אומגליק...

מאַטעס האָט געוווסט, אַז ער האָט ניט וואָס אויסצושטעלן אויף די נעוויִעס פון דעם אָפּגעשטאַנענעם באָכער, פון וועלכן עס האָט כּוץ אַלעמען ארויסגערעדט זײַן שווער געמיט. פונדעסטוועגן האָט אים אַ טיאַכקע געטאָן דאָס האַרץ און ער האָט אַ טראַכט געגעבן: „זאָלסט בעסער אָפּבײַסן די צונג, נאַר אײנער״, און כאָטש ער אַליין האָט ניט געהאַלטן, אַז דאָס, וואָס עס האָבן זיך באַוויזן דײַטשן, זאָל דעריקער זײַן פאַרבונדן מיט זייער קומען אַהער צום גאַרניזאָן, דאָך איז ער פול געוואָרן מיט אומרו און אַלץ אין אים איז געוואָרן אָנגעצויגן. ניט ארויסווײַזנדיק מיט גאָרנישט, וואָס מיט אים קומט פאָר, האָט מאַטעס אָנגעהויבן אונטערמונטערן די פאַרטיזאַנער.

— ניטשעוואָ, יאַטען. אָט נאָך אַ ביסעלע און מיר וועלן זײַן אויפן אָרט. איך בין מער ווי זיכער, אַז דאָס פאָרן די מאַשינעס ערגעץ פאַרבײַ... טאַקע אַ ביטערער וועג. דאָס איז עמעס. דערפאַר אָבער וועל איך אײַך קיינמאָל ניט פאַרגעסן, צײַט איך וועל לעבן... אַז עס וועט זיך ענדיקן די מילכאָמע און מיר׳ן זיך אַמאָל צוזאַמענקלײַבן, וועלן מיר דערמאָנען אָט דאָס נעכטעלע באַ אַ גוט ביסל בראַנפן...

— לאַדנאָ, לאַדנאָ, — האָט דער פּאָליטרוק איבערגעשלאָגן מאַטעסן. ניט דאָס ערשטע מאָל קומט אים אויס צו גיין באַפרײַען מענטשן פונעם פאַשיסטישן געפענקעניש און אַז עס וועט זיך פּאָדערן, וועט ער ווידער גיין, ניט געקוקט אויף די שווועריקײַטן און ניט דערוואַרטנדיק קיין דאַנק פון קיינעם... ער אַליין איז איצט אויך ניט אײַנגאַנצן קאָנטענט געווען פון מאַטעסן. ווי ער איז מיט אים ניט אויסגעוועזן, מיט מאַטעסן, און שטענדיק איז ער געווען אַזאַ, אויף וועלכן מע האָט זיך געקענט פאַרלאָזן, און גראָדע דאָ, לעבן דער היים, ווען עס האַנדלט זיך וועגן דעם אייגן ווײַב, האָט אים עמעצער אַזוי ווי פאַרביטן. — דו היץ זיך נאָר ניט, באַטראַכט זיך גוט און זאָג, וווהין דאַרפן מיר גיין. זאָל זיך נאָר ניט אָנהייבן עפּעס אַ כאַסענקע. עס וואָלט דעמלט ניט געווען אין קאָפּ צו טראַכטן וועגן דײַן ווײַב...

מאטעס האָט ווי אָנגענומען א פול מויל מיט וואסער. שווײַגנדיק האָט מען זיך געלאָזן גיין ווײַטער.

צוביסלעך האָט מען גענומען אָפּשטיין, שילטנדיק מיט ביטערע קלאָלעס סײַ די נאכט און סײַ דעם מעשוגענעם וועטער. די אומצופרידנקײַט מיט מאטעסן איז געוואקסן. ס'איז דערגאנגען דערצו, אז אפילע בא קאָנדראט מיראָנאָװן, דעם סאמע געדולדיקן פון די פארטיזאנער, וועלכער איז די גאנצע צײַט געגאנגען שווײַגנדיקערהייט, זיך שלעפּנדיק מיטן האנט־פּולעמיאָט אפן אקסל, האָט זיך ארויסגעריסן:

— וווהין גייִן, אז מע זעט גאָרנישט: מע קאָן דאָך אָט אזוי־אָ גלײַך צום דײַטש אין די הענט אַרײַנפאלן...

מאטעס האָט ווידער גאָרנישט געענטפערט. געשוויגן האָט אויך דער פּאָליטרוק. אָנגעבויגענערהייט, מיט אן ארײַנגעצויגענעם קאָפּ אין די אקסל, האָט ער זיך קוים געשלעפּט.

— כאָווער פּאָליטרוק, לאָמיר מאכן א פּריוואל. עס שטייען דאָ סטויגן מיט היי. — האָט עמעצער פון די יאטן פאָרגעלייגט.

— גוט. לאָמיר זיך אָפּרוען א ביסל...

ווי א קופּקעלע שאָף, וואָס ווערט געטריבן אין סטעפּ פון א שטורעם, האָבן זיך די פּארטיזאנער צונויפגעשלאָגן צוזאמען אונטערן סטויג. דער איינציקער, וואָס האָט זיך ניט אוועקגעזעצט, איז געווען מאטעס. ער איז געשטאנען אָנגעלענט אף זײַן ביקס און געקוקט אין דער פינצטערניש. דער ווינט האָט ארײַנגעבלאָזן פון דער אָפענער זײַט און זיי פארשלײַדערט מיט שניי. דער פּאָליטרוק האָט אלץ געהוסט. אף א ביסל היי לעבן אים האָט זיך אוועקגעלייגט מישקע ראָגאָזין.

— נו א געלעגערל, — האָט ער א זאָג געטאָן, טרײַבנדיק לעצאָנעס פון זײַן פּארטיזאנישער מאראָכע. — אף צאָרעס, ברידער, דארף מען נאָר האָבן די פּערענעס... אף מײַן וואָרט, אז עס וועט זיך ענדיקן די מילכאָמע און איך וועל קומען אהיים, וועל איך אף קיין קישן ניט שלאָפן. כ'וועל ארײַנשלעפּן פון שטאל א זאק מיט היי און פּאָזשאלוסטע. — דערפילט מיטן רוקן, ווי דעם פּאָליטרוק טרייסלט, איז מישקע טייקעף ערנסט געוואָרן און האָט געזאָגט, — כאָווער סקאָטשאָוו, רוקט זיך צו צו מיר נעענטער. אָט... אָט אזוי... — און אליין זיך אויך אײַנגענורעט אזוי, אז אים זאָל ווערן א ביסל ווארעמער, האָט ער נאָך, דורכן דרימל, וואָס האָט אים באהערשט, באוויזן א זאָג געבן, — אוואדע, מיר'ן סימכאָוויטשן העלפן ברענגען דאָס ווײַב, וועט ער האָבן א ווײַבל... וואָס וועט אָבער אונדז ארויסקומען דערפון?

עמעצער האָט קורץ א לאך געטאָן:

— סימכאָוויטש, זאָג אים כאָטש צו א ביסל בראָנפן...

נאָר קיינער האָט דעם געלעכטער ניט אונטערגעהאַלטן. מאַטעס איז געשטאַנען א פאַרזאָרגטער. ער האָט זיך דערפילט שולדיק קעגן אַלע־מען: וואָס, אייגנטלעך, פאַרבינדט זיי מיט לייען, — האָט ער גע־טראַכט, — פאַרוואָס דאַרפן זיי אָפּקומען?

— כאַווער פּאָליטרוק, — האָט מאַטעס אָנגעהויבן, — איך וועל גיין זיך וואָס דערוויסן, און איר זיצט דאָ... אָדער עפּשער וואָלט איך ווײַטער זיך שוין אַליין געלאָזט גיין און איר זאָלט מיט די יאַטן זיך אומקערן. ס׳איז דאָך שוין ניט ווײַט. כ׳וועל אַליין...

עס האָט זיך קיינער ניט אָפּגערופן. אינעם קאַרגן שײַן פון דער לעוואָנע, וואָס האָט זיך באַוויזן, ווי פון אונטער א נעפּל, האָט דער ווינט פאַרבײַגעטריבן פּאַסמעס שניי. עס האָט געראָדערט דאָס היי איבער די קעפּ. פון דער טיף, פונעם סטויג, האָט געצויגן א וואַרעמער, שאַרפער רייעך, און זיך שוין א ביסל אײַנגעלעגן אָף די ערטער, איז געווען שרעקלעך א טראַכט צו טאָן וועגן דעם, אַז מע וועט זיך דאַרפן אופהייבן און זיך ווידער לאָזן גיין. ניט ווילנדיק האָבן זיך פאַרמאַכט די אויגן. עס האָט זיך אַזוי געגלוסט, אַז קיינער זאָל ניט שטערן די מינוט פון דער געצוווּנגענער רו. עמעצער פון די יאַטן האָט מיטן פּוס לײַכט א שטויס געגעבן מאַטעסן, ווי איינער זאָגט: לאָז אָפּ!..

דער ווינט איז עטוואָס שטילער געוואָרן. קיינער האָט אָבער ניט גע־גלייבט דעריך, עס האָט זיך אויסגעדוכט, אַז עס ווײַזט זיך זיי אויס, ווײַל מע ליגט אונטערן סטויג.

— כאַווער פּאָליטרוק, — האָט מאַטעס ווידער אָנגעהויבן, ווי עמע־צער וואָלט אים געצויגן פאַרן צונג.

— ווייסט שוין אַמאָל אופהערן, — האָט זיך אופגעכאַפּט קאָנדראַט, ניט פאַרשטייענדיק, וואָס אַזוינס קומט הײַנט פאָר מיט מאַטעסן, — פּלוידערסט און פּלוידערסט, ווי עפּעס אַן אַלטע באַבע. די גאַנצע צײַט זײַנען מיר געגאַנגען צוזאַמען און דאָ־אָ... ווייסט דאָך אונדז דער־נאָך אַליין אופוואַרפן: „שיינע כאַווירים, מיך איבערגעלאָזן און זײַנען אַליין אַוועקגעגאַנגען"...

אַנדריי טשומאַק, וועלכער האָט שוין באַוויזן א כראָפּע טאָן, האָט זיך דורכגעוואָרפן:

— דער רועך זאָל אײַך נעמען מיט אַלע אײַערע רייד. מע לאָזט גאָר ניט כאַפּן קיין דרעמל. וואָס איז? וואָס באַלאַמוטשעט ער דאָרטן? ער וויל ווײַטער גיין אַליין, סימכאָוויטש? טאָ וואָס רעדט איר אים אָפּ? ווער זאָל גיין, אויב ניט ער? ס׳איז דאָך זײַן ווײַב... און מיר וועלן אָף אים צוואַרטן ערגעץ דערבײַ, אָף א כוטאָר.

אין דער רויִקייט, מיט וועלכער טשומאק האָט עס, גענעצנדיק, ארויסגעזאָגט, איז געווען עפּעס אזוינס, וואָס איז דעם פּאָליטרוק ניט געפעלן געוואָרן און אים געצוווּנגען זיך אוועקזעצן. מאַטעס איז אַלץ געשטאַנען א גרייטער מיט דער ביקס אין האַנט. די אַנטשלאָסנקייט, וואָס דער פּאָליטרוק האָט דערפילט אין מאַטעסן, האָט אים מיטגעריסן און ער האָט זיך אַליין אויך אופגעהויבן.

— ניטאָ מער וואָס צו קלאַפּן מיט די צינגער... מיר האָבן אָנגעמערקט אַן אופגאַבע, דאַרף מען זי אויספילן. פּאַשלי!

מישקע ראַגאַזין האָט ניט געקענט דורכלאָזן די געלעגנהייט א שטיף צו טאָן. ווי א בער, אַף אַלע פיר, האָט ער זיך צוגעשאַרט צו מאַטעסן און איז אויסגעוואַקסן פאַר אים. אַרייַנגעקוקט מאַטעסן אין פּאָנעם אַרייַן, האָט ער געזאָגט:

— שטעל זיך פאָר, אז ניט נאָר צוליב דייַנע שיינע אויגן האָבן מיר זיך געלאָזט גיין מיט דיר. מיר זייַנען אויך מענטשן. מיר פאַרשטייען, וואָס אַן ערעך דאַרף דייַן וויַבל דאָרטן אויסשטיין בא די פאַשיסטן.

אַלע האָבן דערפילט א געוויסע דערלייַכטערונג, מע האָט זיך געלאָזט גיין, ערשט איצט באַמערקנדיק, אז פאַר דער קורצער צייַט, וואָס זיי זייַנען געלעגן אונטערן סטויג היי, איז געוואָרן שטילער און ליכטיקער...

מיט א באַנייַטער קראַפט האָט אַף א ווייַלע ווידער אופגעלעבט דער גערודער פון מאָטאָרן און זיך גענומען דערווייַטערן. נאָך א ביסל און עס איז געוואָרן אינגאַנצן שטיל. פונדעסטוועגן איז מען נאָך אַלץ געגאַנגען זייער פאָרזיכטיק, ביז מע איז ניט אָנגעשפּרונגען אַף עפּעס א כוטאָר און זיך דאָ נישט דערוווּסט, אז אינעם שכייניש דערפל זייַנען געווען דייַטשן. זיי האָבן זיך אָבער ניט לאַנג פאַרהאַלטן און אוועקגעפאָרן ערגעץ ווייַטער.

דערמונטערטע זייַנען די פּאַרטיזאַנער אוועקגעגאַנגען פאָרויס. ערגעץ אין א זייַט האָט זיך דערהערט א שאָס פון א ביקס. איין מאָל און באַלד נאָכאַמאָל. מאַטעס האָט זיך דערפרייט.

— כ'האָב אייַך געזאָגט, אז ס'איז ניט ווייַט. דאָס שיסט מען אין גאַרניזאָן.

פון דער זעלבער זייַט, ווו מע האָט אויסגעשאָסן, האָט זיך אופגעריסן א ווייַסע ראַקעטע. העלער, ווי עס איז געווען אין דער עמעסן, האָט אין דער פינצטערניש אויסגעזען איר צעשוווּמענע שייַן, מיט וועלכער זי איז ארופגעפלויגן אין דער הייך, און, שאַפנדיק א האַלבן קרייַז, זיך אויסגעלאָשן, צעפאַלנדיק אַף פּיץ-פּיצלעך...

די פּאַרטיזאַנער האָבן זיך געלאָזט אין יענער ריכטונג.

איצט, ווען עס האָט זיך געדוכט, אַז אָט נאָך אַ ווײַלע, און זיי וועלן זיך דערשלאָגן זייערס, האָט זיך אויך דער וועטער פאַרבעסערט. ווײַלעס־ווײַז האָט דער ווינט נאָך געפּרוּווט טרײַבן דעם שניי איבער דער גע־קאָוועטער ערד. נאָר, וואָס שפּעטער מיט אַ רעגע, איז דער ווינט אַלץ שוואַכער געוואָרן, ביז עס איז אינגאַנצן ניט געוואָרן שטיל.

פון צווישן די וואָלקנס איז אַרויסגעקומען די לבֿנה און באַשײַנט די וועלט, ווי עס וואָלטן גאָר קיינמאָל ניט געווען קיינע ווינטן און זאַ־ווערוכעס. דער גאַנצער אַרום האָט באַקומען אַן אַנדער אויסזען, אַלץ האָט געפינקלט און זיך איבערגעגאָסן אין מיליאָנען פונקען. די גאַנצע וועלט האָט אויסגעזען פאַרפּוצט, גרייט צוזאַמען מיט מאַטעסן יאָמטעווען די שׂימחה פון זײַן באַגעגעניש מיט דער פרוי. עס האָט געדוכט, אַז אַלץ, וואָס האָט אים פריער געשראָקן און געמאַטערט, איז פאַריבער. איצט איז זייביידן, אים און לייען, פאַרגעשטאַנען גאָלע פרייד און נאַכעס אַלס לוין פאַר דעם אַלעמען, וואָס זיי זײַנען איבערגעקומען.

* * *

מיטן ביקס אויפן אַקסל איז מאַטעס געבליבן שטיין ניט ווײַט פון דעם ציגל־זאַוואָד, וואָס איז געלעגן מיט אַלע זײַנע דעכער און דעכעלעך אונטער דעם פּוכקן שניי. ער האָט זיך צוגעהערט, צי קיינער גייט ניט מיטן וועג, אויפכאַפּנדיק מיטן גאַנצן לײַב יעדן מינדסטן סקריפּ פונעם שניי אונטער זײַנע פיס.

די פאַרטיזאַנער, וועלכע זײַנען מיט אים געגאַנגען, האָבן זיך פאַר־קליבן אינעם וועלדל, וואָס איז אַרויסגעקומען צו די קאַריערן, און זײַ־נען דאָרטן געבליבן וואַרטן אין עפּעס אַן אַלטער כורווע, ווו ס'איז גע־ווען אַ וועכטער־שטיבל אָדער עפּעס אַ שטעלכל.

פונעם גאַרניזאָן האָט מען אַלץ געשאָסן, גלײַך מע וואָלט דאָרטן געפּילט, אַז ערגעץ גאָר נאָענט דרייען זיך אַרום פאַרטיזאַנער. הילכיק האָט אָפּגעקלונגען יעדער קנאַל אינדערלופטן, און יעדעס מאָל, וואָס מע האָט דאָרטן אויסגעשאָסן, האָט זיך עס אָפּגערופן בײַ מאַטעסן אינעם האַרצן: „גאָט מײַנער, זי זאָל כאָטש דורכגיין בעשאָלעם"...

ניט קאָנענדיק אײַנשטיין אויף איין אָרט, האָט זיך מאַטעס פאַרקליבן אין די קוסטעס הארט באַם וועג, וואָס איז געלעגן אַנטקעגן דער שײַנענ־דיקער לבֿנה, און האָט פון דאָרטן אַרויסגעקוקט.

איין ווײַלע האָט זיך אים אָפּגעדוכט, אַז ער זעט עמעצן גיין מיט אַ זײַט וועג. דאַן האָט ער זיך אַרויפגעכאַפּט אויפן סאַמע הויכן אָרט, וואָס

האָט געהערשט איבער די פאַרשנייטע פעלדער אַרום, און דאָס האַרץ האָט אים אָנגעהויבן צו פּויקן גיך און גיכער. נאָר אָט האָט ער דערזען זײַן טאָעס, פאַרשטאַנען, אַז דאָס שווינדלט אים בלויז אין די אויגן דערפון, וואָס ער האָט אָנגעשטרענגט די ריע, און עס איז אין אים אַלץ אָפּסנײַ פאַרשטאַרט געוואָרן...

פאַר דער צײַט, וואָס מאַטעס איז אַזוי געשטאַנען איינער אַליין און געוואַרט, איז יעדעס מאָל אַן אַנדערער פון זײַנע כאַוויירים געקומען זיך דערוויסן בא אים, וואָס עס הערט זיך, צי מע דאַרף אים ניט אומבײַטן, און יעדעס מאָל האָט זיך מאַטעס בייסמײַסע דערמאָנט אין דעם, וויאַזוי די יאַטן טראָגן פאַרגרייט אין זייערע רוקזעק עטלעכע פלעשער סאַמאָ־האָן, קעדיי צו פּראַווען א סימכע, ווען ער וועט זיך באַגעגענען מיט זײַן לייען. עס האָט אים א וואַרעם געגעבן דאָס האַרץ אויס דאַנקבאַרקײַט צו זיי. ער האָט געענטפערט, אַז אים איז ניט קאַלט.

ס׳איז געקומען צו אים קאָנדראַט און געוואָלט, אַז מאַטעס זאָל אים אָפּטרעטן דאָס אָרט. נאָר סימכאָוויטש האָט זיך אָפּגעזאָגט. האָט אים דער פאַרטיזאַן מײַסע קונדעס א שטויס געגעבן מיט א פויסט אין זײַט און האָט זיך צעשמייכלט:

— מיינסט אוואדע, אַז מיר זײַנען פון אײַזן? מיר פאַרשטייען ניט, וואָס דו קענסט איבערלעבן? עס וואָלט אונדז אויך אוואדע זיך געוואָלט זײַן אין דער היים. א כאַליערע אָף דיר, האָסט אָבער מאַזל. ס׳וועט באַלד צו דיר קומען דײַן ווײַב...

בא די רייד האָבן זיי דערהערט עמעצן גיין מיטן וועג. מאַטעס האָט א ציטער געטאָן:

— שאַ, ווער גייט עס?

פונדערווײַטן האָט זיך דערזען א שוואַרץ פּינטל. עס האָט זיך באַוועגט ניט דרייסט. דאָ זיך אָפּגעשטעלט בא א קוסט, דאָרטן — באַם הילצערנעם בריקל, וואָס האָט זיך געשוואַרצט פון אונטערן שניי, און אָט זיך ווידער געלאָזן גיין.

סימכאָוויטשן האָט זיך פאַרגלוסט א געשריי געבן „קום גיכער. דאָס בין איך, מאַטעס... האָב נישט מוירע!" נאָר פון דעם פריִערדיקן פּינטל איז קיין סימען ניט געבליבן, אָפּגעווישט געוואָרן. עס איז ווידער שטיל געווען אַרום. קיין סקריפּ פונעם שניי, ווי קיינער וואָלט דאָ נאָרוואָס ניט געווען.

מאַטעס מיטן כאַווער האָבן גענומען דאָס געווער אין די הענט און זײַנען אַוועקגעגאַנגען פאַרויס. זיי זײַנען דורכגעגאַנגען פאַרבײַ אַן אויפגעריסענער מאַשין, וואָס איז געלעגן אָף א זײַט מיט די רעדער אין דער הייך. עס איז ליכטיק געווען, כאָטש קלײַב נאָדלען. ס׳איז שוין א ביסל

אומהיימלעך געווען פון דער צו ליכטיקער שײַן. אינדערלופטן האָבן זיך ארומגעטראָגן שניי־פונקען, זיך געצונדן און געבליצט אין דער נאכט.

זיי האָבן ניט באוויזן דורכגיין דעם שטעטל, וואָס האָט זיי אָפּגע־טיילט פונעם אָרט, ווו זיי האָבן פריִער באמערקט עמעצן גיין, האָט זיך עפּעס שטיל און דערשראָקן א שאר געגעבן פון אונטער איינעם א קוסט, און פון דאָרטן איז ארויס א פרוי. ס'איז צו זען געווען, אז די פרוי האָט מוירע צוקומען צו זיי, ניט וויסנדיק ווער קען עס גיין מיט געווער, צי אמאָל ניט קיין דײַטשן... מאטעס האָט זיך געלאָזט אנטקעגן. אים האָט מען ניט באדארפט געבן צו פארשטיין, ווי מוירע עס האָט פאר יעדער זאך א מענטש, וואָס קומט ארויס פון דער געטאָ און ווייסט ניט, וואָס אים קאָן דערוואַרטן אין וועג... ער האָט אויסגעשריִען:

— ס'איז איך, מאטעס, האָב ניט קיין מוירע...

ער איז געגאנגען גיך, שיר ניט געלאָפן. נאָר וואָס נעענטער ער איז צוגעקומען צו דער פרוי, אלץ מער האָט אים פארוווּנדערט איר גע־האמעוועטער גאנג. ס'איז געווען אזוי, ווי עס וואָלט איר אומגעהייער שווער געווען בײַצוקומען די עטלעכע טריט, וואָס האָבן זיי פאנאנדער־געטיילט. און אָט איז זי גאָר געבליבן שטיין מיט אראָפּגעלאָזענע הענט.

מאטעס האָט דערקענט מאלקע פּיניע דעם בעקערס.

— און ווו איז לייע? — האָט ער געפרעגט ניט מיט זײַן קאָל.

דאָס ווײַבל האָט געשוויגן. ווי א פרעמדע, ווי ניט קיין אָנגעלייגטער גאסט, איז זי אומזיכער געשטאנען פאר אים אין עפּעס א זומערדיקן סעקל מיט א שאלכל אפן קאָפּ. עס האָט זי ניט אופגעהערט צו טרייס־לען...

איר שווײַגן האָט געדויערט עפּשער ווינציקער ווײַל עס האָט גע־דארפט נעמען צײַט, קעדיי נאָכדעם א זאָג געבן צו אים: „אף אײַער לייען האָט איר מער ניט וואָס צו וואַרטן". אלע ווײַטערדיקע רייד זײַנען שוין געווען איבעריק. מאטעס האָט דערפילט, וואָס פאר א גרויסער אומגליק האָט אים באנײַס געטראָפן. ער האָט זיך שווײַגנדיק אויסגע־דרייט און איז אוועקגעגאנגען, ניט זעענדיק קיין שטעג פאר זיך...

שטיל, ווי א שאָטן, איז מאלקע אים נאָכגעגאנגען. קאָנדראט האָט זיך געוווּנדערט: וואָס פאר א מאָדנע פאָלק דאָס איז, אָן אונדזעריקער וואָלט דען אזוי באגעגנט זײַן ווײַב?

אונטערײַלנדיק זיך, קעדיי ניט אָפּשטיין פון מאטעסן, האָט דאָס ווײַבל דערציילט:

— פון זינט לייע האָט זיך דערוווּסט, אז איר זײַט געקומען נאָך איר, האָט זי שוין ניט גערוט. אינדערפרי האָבן מיר זיך צונויפגערעדט, אז זי וועט זיך מאכן קראנק און ניט ארויסגיין אף דער ארבעט, קעדיי בא־

טאָג פּרווון ארויסגיין פון גארניזאָן. און אָט, בייס זי איז געווען אין דער הײם, האָבן די דײַטשן ארומגערינגלט די שטוב פון די באַלמעלאָכעס, און אַלע פרויען און קינדער אוועקגעפירט... לייע האָט זיך נאָך געפּרווט ראטעווען. זי האָט זיך געלאָזן לויפן. זי האָט שוין געהאט דערקליבן צום דראָט. נאָר דאָ האָט איר געטראָפן א קויל און זי איז אומגע־פאַלן... קומענדיק צוריק פון דער ארבעט, האָבן מיר זי געפונען ליגן א דערהארגעטע...

מאטעס האָט זיך ניט אָפּגערופן. פאר זײַנע אויגן איז בליץ־שנעל דורכגעפלויגן זײַן קורץ לעבן מיט לייען און עס האָט קיין קויכעס ניט געסטײַעט צו רעכט מאכן בא זיך, אז אלץ איז פארפאלן, אז ער וועט זי שוין קיינמאָל מער ניט זען... הערנדיק, וויאזוי מאלקע רעדט צו אים, האָט ער פארביטערט געטראכט: „קעדיי דו זאָלסט זיך ראטעווען, האָט מײַן לייע געדארפט אומקומען"... און כאָטש ער האָט געוווּסט, אז מאלקע איז אין גאַרנישט ניט שולדיק, אז מע קען איר בלויז אופוואַרפן דעם איינציקן כעט, וואָס זי וויל לעבן, דאָך מאסקים זײַן דערמיט האָט ער ניט געקענט. ער האָט ניט געקענט קוקן אין איר זײַט.

ווי פריִער האָט געטרישטשעט דער פראָסט, ווי פריִער האָט געסקריי־פּעט דער שניי אונטער די פיס, און א הויכער, טונקעלער הימל איז געלעגן איבערן קאָפּ, גלײַכגילטיק שעמערירנדיק מיט די ווײַטע שטערן.

נאָכדעם האָט זיך מאטעס פארשעמט פאר דעם געפיל צום אומשול־דיקן ווײַבל. ער האָט זיך אליין געפרעגט: וואָס האָט ער צו איר? איז דען שולדיק דער מענטש, וואָס וויל לעבן און כאפּט זיך אָן פאר א מינדסטער מעגלעכקײַט, קעדיי זיך צו ראטעווען? ער האָט דערפילט, אז וואָס שײַך מאלקען, ליגט איר גורל פון איצט אָן אינגאנצן אין זײַנע הענט און זײַן כויוו איז, אין נאָמען פון זײַן לייען, פון דעם ווײַטערדיקן לעבן אף דער וועלט, צו זאָרגן זיך פאר איר ניט ווינציקער, ווי ער וואָלט זיך געזאָרגט פארן אייגענעם ווײַב. ווײַל אויך זי איז עלנט און האָט קיינעם ניט, ווי ער. טאקע צוליב אירטוועגן האָט מען דאָ געדארפט עפּעס טאָן און וואָס גיכער, איידער מע האָט זיך נאָך ניט אומגעקערט צו די כאַוויי־רים, און ער האָט זיך אָפּגעשטעלט.

ניט ווײַט פון אים איז געבליבן שטיין דאָס ווײַבל. זי האָט גאָרנישט גערעדט, גאָרנישט געבעטן, נאָר מע האָט אזוי אויך גוט פארשטאנען, וואָס זי וואַרט.

מאטעס האָט איבערגעפירט זײַן בליק אף קאָנדראטן, דעם שטילן איידעס פון דער אויסטערלישער באגעגעניש, און געזאָגט:

— קאָנדראט, דאָס איז ניט מײַן ווײַב... מײַנע האָבן די דײַטשן אומ־געבראכט. — און ער איז אף א ווײַלע אנשוויגן געוואָרן. ניט אימשטאנד

ווײַטער צוריידן. ווען ער האָט ווידער´אָנגעהויבן, האָבן זיך אין זײַן שטים נאָך געפֿילט טרערן, אָבער יעדעס וואָרט, וואָס ער האָט אויסגע־רעדט, איז געווען פֿול מיט אַנטשלאָסנקייט. — כ'וויס, — האָט ער גע־זאָגט, — מיר האָבן ניט קיין רעכט צו ברענגען זי אין וואַלד. נאָר מיר זײַנען די איינציקע, וואָס קענען פֿאַר איר עפּעס טאָן... איך האָף, אַז ווען איך וועל דערציילן דעם קאָמאַנדיר פֿון אָטריאַד, ווי'אַזוי עס איז אַלץ פֿאָרגעקומען, וועט ער זי ניט דורכטרײַבן. דעם פּאַליטרוק וועל איך אויך אַלץ דערציילן. ס'איז ניט דער מענטש, פֿון וועלכן מע זאָל דאַרפֿן עפּעס אויסבאַהאַלטן. וואָס געהער אָבער די איבעריקע יאַטן, דאַרפֿן זיי פֿון גאָרנישט ניט וויסן. עס קאָנען זיך אָנהייבן רייד, פֿאַרוואָס אַנדערע דערלויבט מען ניט ברענגען אין אָטריאַד, און איר יאָ. בעסער, אַז ניט...

קאָנדראַט האָט דעם קאָפּ ניט אופֿגעהויבן...

* *

*

אינדערפֿרי זײַנען די כּעוורע פֿאַרגאַנגען אַף איינעם אַ כוטאָר און מע האָט אויסגעטרונקען דאָס פֿאַרגרייטע ביסל סאַמאַהאָן. עס האָבן זיך געוווּנדערט, פֿריילעך זיך וויצלענדיק, די פּאַרטיזאַנער, וואָס, ווע־דליק מאַטעס האָט פֿאַר זיי אָפּגעמאָלט און פֿאַרלויבט זײַן ווײַבל, האָט זי געמעגט זײַן אי אַ ביסל יינגער, אי אַ ביסל שענער. עס האָט זיי געוווּנ־דערט און זיי האָבן געקנייטשט מיט די פּלייצעס, ניט קענענדיק פֿאַר־שטיין, וואָס אַפּילע איצט, ווען דאָס ווײַבל איז מיט אים, האָט מאַטעסן ניט פֿאַרלאָזט דער טרויער. אָט, דאַכט זיך, האָט ער אים פֿאַרטריבן און זיך צעלאַכט צוגלײַך מיט אַלעמען און אָט איז ער ווידער טרויעריק גע־וואָרן. נאָר ווײַל זיי זײַנען געווען זייער קאָנטעט דערפֿון, וואָס ניט גע־קוקט אַף אַלע שוועריקייטן, האָבן זיי דאָך דאָס ווײַבל געראַטעוועט, דערצו נאָך שוין עטוואָס בעגילופֿן געווען פֿונעם אויסגעטרונקענעם ביסל מאַשקע, האָבן זיי גוטברודעריש און הייס געפּאַטשט מאַטעסן אין פּלייצע און, צווינטשעווענדיק אים אַלדאָס גוטס אײנעם ווײַטערדיקן לעבן מיט איר, געוווּנקען צו אים, ווען דאָס ווײַבל איז נאָר אָפּגעטראָטן אַף אַ מינוט פֿון טיש, ווי עס ווינקען מאַנצבלען, וואָס ווילן עפּעס זאָגן מיקויעך הילכעס ליבע מיט אַ פֿרוי...

איין קאָנדראַט נאָר איז עפּעס געווען אומעטיקלעך. ער האָט געוואָרפֿן בליקן אַף מאַטעסן און אַפֿן ווײַבל און יעדע ווײַלע, ווען אים האָט זיך אויסגעוויזן, אַז די פּאַרטיזאַנער באַמערקן עס, אַראָפּגעלאָזט זײַנע אויגן. גראָדע אים, קאָנדראַטן, האָט מאַטעס אַליין צוגעזאָגט ביסלעך בראָנפֿן און מיט אים געטרונקען לעכאַיִם, ווי דאָס לעבן וואָלט זיי בײדן פֿון הײַנט אָן פֿאַרבונדן מיט איינעם און דעם זעלבן סאָד...

1947

צאָרעק דאָלגאָפּאָלסקי

דעם קייסערס פּאָרטרעט

אין פּעטערבורג, פארשטייט זיך, האָט מען דעם קייסער אראָפּגעוואָרפן. אין לאנד זײַנען געשטאנען בא דער מאכט נײַע מענטשן, דעם קייסער אין די קייסערטע האָט אָפּגעהיט א שטארקע וואך. די סאָלדאטן האָבן געשוואָרן דער רעוואָליוציע. די קאזעמאטן און טפיסעס — פאנאנדער־געעפנט.

עס איז פאָרגעקומען א קאמף צווישן די פּאָליטישע פארטייען.

— בארויִקט זיך, ניט אלץ פאראמאָל, — האָבן געטײַנעט אייניקע.

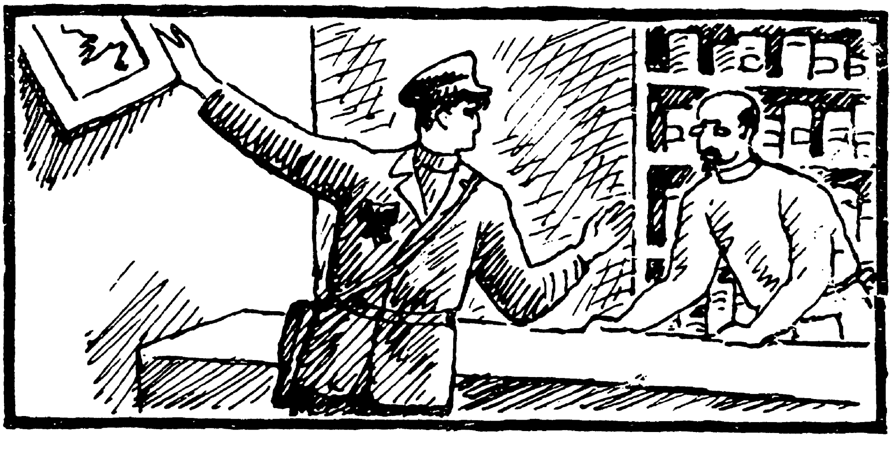

— א סאָף זאָל זײַן צו דער מילכאָמע, געגוג בלוט צו פארגיסן פארן קאַפּיטאַל, — האָבן געענטפערט ארבעטער און סאָלדאטן.

— ביזן ענדגילטיקן ניצאָכן! — האָבן געשריִען פון די טריבונעס אויסגעפוצטע לײַט אין פרענטשן.

די רעוואָליוציע האָט מארשירט מיט איר נאטירלעכן גאנג. נאָר אין שטעטל לאָשעוועקע האָט זיך נאָך די רעוואָליוציע ניט אָנגעהויבן. דער אוריאדניק פילט זיך דאָ גאָר זיכער. אפילע בא דעם אָרטיקן אפּטייקער הענגט נאָך אף דער וואנט דעם קייסערס פּאָרטרעט.

אז דער איינציקער באלעגאָלע פון שטעטל איז געקומען פון דער ווײַטער סטאנציע און האָט אָנגעזאָגט אלעמען: „דעם קייסער האָט מען אראָפּגעוואָרפן", — האָבן די לאָשעוועקער באלעבאטים ניט געוואָלט גלייבן.

דער אָרטיקער ראָוו האָט געזאָגט:

— מאלכוסע דעארע קעמאלכוסע דערקיִע — א קייסער, יידן, איז א קייסער, זאָגט „האנויסן טשוע".

און די שטעטלדיקע באלעבאטים האָבן געמאכט א מישעבייערעך דעם קייסער.

אָבער אינמיטן מוסעף האָט זיך ארײַנגעריסן אין בעסמעדרעש הירשל דער שוסטער, דער גרעסטער קאפּצן אין לאָשעוועקע. ער האָט פּײַערלעך א קלאָפּ געטאָן איבערן טיש און אויסגעשריִען:

— אויס קייסער, יידן, אויס ניקאָלײַ! שוין א טעג פינף, אז אויס ניקאָלײַ.

האָבן זיך גענומען קלײַבן רעדלעך אין די גאסן, און די אָרטיקע קוסטארן האָבן באשלאָסן:

— געגוג, וואָס מיר האָבן פארשפּעטיקט אף גאנצע פינף טעג. אף ווײַטער טאָר לאָשעוועקע ניט אָפּשטיין. א רעוואָליוציע איז א רעוואָליוציע. אָבער פונוואנען הייבט מען אָן?

מע האָט באשלאָסן צוגייען צום אוריאדניק. בא אים אין קאנצעליאריע הענגט נאָך אפן וואנט דער קייסער.

באגעגנט די קוסטארן האָט די אוריאדניטשיכע אליין. פאר איר, פאר דער אוריאדניטשיכע, האָט שטעטל זייער מוירע געהאט. זי איז געווען אן ענערגישע פרוי, וועלכע האָט געהאלטן אין די הענט אויך דעם מאן אירן, דעם אוריאדניק.

— וואָס ווילט איר? — האָט די אוריאדניטשיכע געפרעגט.

— דעם קייסערס פּאָרטרעט.

— וואָ־אָ־ס־ס?

און האָט פארהאקט די טיר.

ווען מען דאַרף ניט נעמען ברעכן די טיר — נאַרישקייטן!

איז וווּהין זשע גייט מען ווייטער? ניט לאַנג געטראַכט, האָבן לאַ־שעוּוקער באַשלאָסן:

— צום אַפּטייקער! מיר גייען צום אַפּטייקער, ער איז אַמאָל אַ קעמ־פער געווען. באַ אים וועט עס זיין איינס און צוויי.

די דעמאָנסטראַנטן זיינען אַריין אין אַפּטייק.

— וואָס וועט איר עפּעס זאָגן גוטס, ייִדן? — האָט דער אַפּטייקער געפרעגט.

— איר האָט ניט געהערט? אַ רעוואָליוציע אויף דער וועלט.

— איז וואָס זשע ווילט איר?

— נעמט אַראָפּ דעם פּאָרטרעט דעם קייסערס.

— איך זשאַלעווע אייך ניט דעם קייסער, — האָט דער אַפּטייקער געדרייט די לאַנגע וואָנצעס. — איך שפּיי זיך אויס אויף אים. איר זעט, ייִדן, איך שפּיי אויף אים. איך בין אַליין אין 1905 יאָר אַ קעמפער געווען, נאָר וואָס? קיין אָפּגעטשקע האָב איך ניט אין אַפּטייק — איז זאָל ער הענגען אָנשטאָט אַן אָפּגעטשקע. דער פּויער — ער גייט אַריין אין אַפּ־טייק, ציילעמט ער זיך איבער, און דאָס איז זייער וויכטיק. איך זאָל אים אַראָפּנעמען פון וואַנט, איז פאַר מיר אַ ראַע... אַגעוו, הײַנט וואַרפט מען אַראָפּ דעם קייסער און מאָרגן קומט ער צוריק — וועלן ייִדן האָבן צאָרעס.

דער אַפּטייקער האָט גערעדט, ווי אַ באַרדאַס, אייניקע פון די דע־מאָנסטראַנטן זיינען אַוועק אַהיים, אָבער ניט אַלע, שטאַרקערע לאַשעוו־קער בירגער זיינען אַוועק אין טאַלמעטוירע.

דאָרטן האָט מען געלערנט איוּוריס בעיוּוריס. די אָרטיקע גאַבאָים האָבן געהיט, אַז די לאַשעוּוקער ייִדישע שול־קינדער זאָלן כאַס־וועשאָ־לעם קיין איין וואָרט ניט אויסריידן אויף ייִדיש.

— שאַלאָם, — האָט זיך דער פאַרוואַלטער באַגריסט מיט די דעמאָנ־סטראַנטן, — מעאַיִן?

— מעלאָשעוּוקע... דײַטיע פּאָרטרעט מעהאַקייסער.

טכילעס האָבן די דעמאָנסטראַנטן זיך צעוואָרטלט אין לאַשנקוידעש, נאָר די שפּראַך איז באַ זיי ניט געגאַנגען, זיינען זיי אַריבער אויף פּראָסט ייִדיש.

— אַהער דערלאַנג דעם פּאָרטרעט, אויס ניקאָלקע, — האָט די מאַסע געפאָדערט.

דער פאַרוואַלטער האָט געענטפערט אין ייִדיש. ער רעדט אַן ערשטן מאָל ייִדיש מיט די עלטערן.

— און אײַערע קינדער וואָס וועל איך מאָרגן זאָגן, — האָט זיי אָפּ־געשטעלט דער פּאַרוואַלטער. — דער, וואָס גלייבט ניט אין קייסער, דער הערט אויף צו גלייבן אין גאָט. פּאַסט עס פּאַר לאָשעווקער ייִדישע קינדער?.. אגעוו, לעקאָוועד דער רעוואָליוציע פירן מיר אַרײַן ייִדישע לידער. — און האָט טייקעף אָנגעהויבן זינגען מיט די קינדער:

אונטער די גרינינקע ביימעלעך
זיצן זיך מוישעלעך, שלוימעלעך,
ציצעס, קאַפּאָטקעלעך, פּייעלעך —
ייִדעלעך, פריש פון די אייעלעך.

דער פאַרוואַלטער, ווי איר זעט, האָט צעטומלט די מויכעס פון די לאָשעווקער רעוואָליוציאָנערן, כאָטש, זאָגנדיק דעם עמעס, איז דאָס לידל ניט שטאַרק געפעלן געוואָרן.

פונדעסטוועגן האָבן זיך די דעמאָנסטראַנטן אַרויסגערוקט פון טאַל־מעטוירע און זײַנען אוועק צום קאַזיאָנער ראַוו.

— קאַלזמאַן בא מיר זײַנען די אַלטע ביכער און איך האָב ניט קיין אינסטרוקציעס פון גובערניע, וועל איך זיך צום פּאָרטרעט ניט לאָזן צורירן, — האָט אָנגערוקט דאָס היטל אַפן פליכיקן קאָפּ דער קאַזיאָנער ראַוו. — ייִדן, איך האָב געגעבן א שוווע. איר פאַרשטייט? איך האָב געגעבן א שוווע!

— וואָס טוט מען, וואָס טוט מען? — די גאַנצע דעמאָנסטראַציע האָט ניט געוווּסט וואָס צו טאָן. נאָר דאָ האָט פונווײַטן זיך באַוויזן א פור.

פונוואַנען קאָן דאָס פאָרן שאַבעס א פור? — האָבן זיך לאָשעווקער געכידעשט. די פור האָט זיך אָפּגעשטעלט אַפן ראָג, פון וואָגן איז אַראָפּ־געשפּרונגען פישל דער סטאָליער.

— פישלען האָט מען פון טורמע באַפרײַט! זאָל לעבן דער קעמפער פישל! — האָבן די דעמאָנסטראַנטן אויסגעשריִען.

— ער וועט מאַכן א טאָלק, — האָבן זיך די אָרעמע מענטשן דער־פרייט. אייגענע און באַקאַנטע האָבן אַרומגערינגלט פישלען פון אַלע זײַטן.

— וואָס טוט זיך דאָ בא אײַך? — האָט פישל געדריקט די הענט, מיט אַנדערע געקושט זיך.

— אין לאָשעווקע קומט אָן שווער די רעוואָליוציע, — האָבן זיך פאַר פישלען די קוסטאַרעס געקלאָגט.

— נישקאָשע, קומט מיט מיר, — האָט פישל אַרויסגענומען זײַן רעוואָלווער פון אײַן קעשענע און איבערגעלייגט אין דער צווייטער, און האָט צוגעגעבן:

— כאַווירים, מיר גייען צו יעכיעל מינץ, צום שניטקרעמער.

— עפן די קראָם! — האָט פישל אָנגעקלאַפּט דעם מאַנופאַקטוריסט אין פענצטער.

— היינט איז שאַבעס, — האָט יעכיעל געענטפערט.

— די רעוואָליוציע איז טייערער פון שאַבעס, — האָט געענטפערט פישל.

— אף וואָס טויג אייך מיין קראָם? — האָט געפרעגט יעכיעל.

— מיר דאַרפן קומאַטש, — האָט פישל געענטפערט.

— קומאַטש איז אויסגעגאַנגען, — האָט יעכיעל געמאָלדן.

— דאַן גיט אונדז רויטן סאַטין.

— רויטער סאַטין איז אויך ניטאָ.

— איז וואָס זשע האָט איר יאָ?

— פאַראַנען רויטער זייד, אָבער דאָס וועט אייך קאָסטן טייער.

— די רעוואָליוציע קען באַשטיין, גיט דעם רויטן זייד.

— און ווער וועט באַצאָלן? — האָט יעכיעל פאַרגעסן אף שאַבעס.

— די רעוואָליוציע וועט צאָלן.

— מע דאַרף זיך זען מיט געלט.

— די רעוואָליוציע איז קרעדיטפעיִק. גענוג אָנגערעדט זיך. טייקעף עפן די קראָם!

אין יעכיעלס קראָם איז געווען אי קומאַטש, אי רויטער סאַטין, נאָר פישל האָט פאַראָרדנט:

— זייד! דאַפקע זייד!

און דווירקע די שניידערקע האָט אופגענייט א רויטע זיידענע פאָן און אָנגעטיילט מיט רויטע בענדלעך די גאַנצע אָרעמקייט פון שטעטל. און אַלע האָבן זיך געלאָזן אין וועג. קינדער זיינען נאָכגעלאָפן.

דער אוילעם איז אַריין אין אַפּטייק.

— נעם צו פון די פּאָליצעס די גלעזערנע קאַנעס, — האָט פישל געקאָמאַנדעוועט ווי א באַלעבאָס.

— באָלשעוויסטישע האָזע, — איז רויט געוואָרן דער אַפּטייקער און האָט צוגעגעבן: — אַלנפאַלס, א ביסל אײדעלער.

נאָר פישל האָט זיך שוין אַרופגעכאַפּט אין דער הייך, אַראָפּגעשליידערט דעם קייסערס פּאָרטרעט. דאָס דיקע גלאָז האָט זיך צעבראָכן אף פּיץ־פּיצלעך, די ראַם איז אַרויס פון די שלעסער.

פון אַפּטייק האָט זיך די אָרעמקייט געלאָזן צום קאַזיאָנעם ראָוו, צו דער טאַלמעטוירע און צום סאָף דערקליבן זיך צום אוריאַדניק. די אוריאַדניטשיכע האָט אַראָפּגעלאָזן פון קייט דעם הונט, נאָר פישל האָט זיך איבערגעכאַפּט דעם פאַרקאָן, דערשאָסן דעם הונט. די לאָשעווקער אָרעמקייט איז געוואָרן האָפערדיקער.

מע האָט געבונדן דעם אוריאַדניק און אויסגעריכט אים אין שטאָט. און די אוריאַדניטשיכע? וואָס פאַר א באַדײַטונג האָט זי איצט? וואָס פאַר א ווערט?

אף מאָרגן איז געווען א מאַרק־טאָג. פיל פויערים פון די אַרומיקע דערפלעך זײַנען געקומען אין שטעטל. האָט פישל אָפּגעהאַלטן אפן מאַרק דעם ערשטן מיטינג. און נאָכן מיטינג האָט מען אָנגעצונדן א פּוסטע פאַס פון דזעגעכץ און אפן פלאַקער אָנגעוואָרפן איינע אף די אַנדערע דעם קייסערס פּאָרטרעטן.

דאַכט זיך, אַזאַ פּאַשעטע אַרבעט, און ביז פישלס קומען האָבן זיך אין לאַשעוקע קיין בעריעס ניט געפונען. לאַשעווקער יאַטן האָבן זיך גע־שעמט פאַר זיך אַליין.

א כאַרפּע צו דערמאָנען. אָבער אַזוי האָט עס פּאַסירט!..

1917

מ. דאַניעל

א פרוי מיט א שראַם אף דער האַנט...

בּיין. זי איז געווען ניט קיין שיינע, — א נידעריקע, פולבלעכע, מיט א ברייט קירגיזיש פּאָנעם און שמאָלע שאַרפע אויגן.

בלויז האָר האָט זי געהאַט ברוינע, קופּערנע און געדיכטע. ווען די דאָרעם־זון פלעגט זיך אַרײַנכאַפּן אין אירע געדיכטע פּאַסמעס האָר, האָט זיך געדוכט, אַז דער קאָפּ ברענט מיט גאָלדענע פײַערן.

זי האָט אויסגעמײַדט באַקאַנטשאַפט.

אין די אָוונטן פלעגט זי אַוועקגיין אין דערבײַיִקן גרויסן פּאַרק, דאָרטן אָפּזיצן גאַנצענע שאָען.

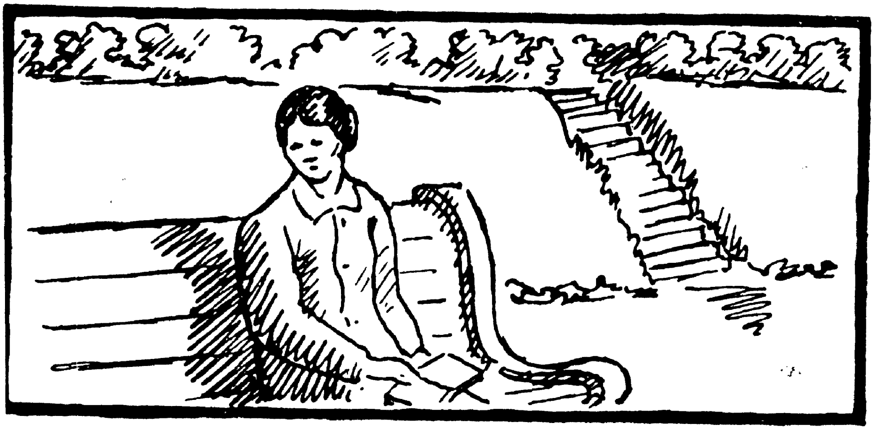

אין סאנאטאָריע־בוך איז געווען פאַרשריבן:

האינע ניקאָלײַעווגע גרושענקאָ,
29 יאָר. געקומען פון קיִעוו.
אוקראַיִנקע, א פּאַרטייִשע.
א טעאַטראַלער אַרבעטער.

די אַלע סימאָנים האָבן קיין ווונדער און קיין פראַגעס ניט ארויס־גערופן. אפילע אין איר אויסגעמאַטערט פּאָנעם האָט דאָס לעבן אָפּגע־זעצט א סאַך מער, ווי נײַן און צוואַנציק יאָר. אָבער מיר האָבן זיך שוין פון לאַנג אויסגעלערנט ציילן יאָרן ניט לויט די קנייטשן און פאַרבן פון הויט. געוווּנדערט האָט, וואָס די אײַנגעהאַלטענע, באַשיידענע פרוי אַרבעט אין טעאַטער. וואָס טוט זי דאָרט? צי דען אַן אַרטיסטן? — ניין, אין איר אופירונג, אין איר אויסערלעכן אויסזען איז גאָרנישט געווען טיפּישעס פאַר דער פּראָפעסיע.

אָבער אַף מײַן פראַגע האָב איך באַקומען א מאָדנעם ענטפער:

— וואָס איז אײַך ניט אַלצייינס, צי איך בין אין טעאַטער א קוריער, אַן אַרטיסטן, אָדער גאָר א רעזשיסער... אָט בין איך מיט אײַך שוין העכער א וואָך באַקאַנט און קיינמאָל ניט געפרעגט, מיט וואָס איר באַשעפטיקט זיך...

— פאַרוואָס, איך וועל גערן ענטפערן.

— ניין, ניין. מע דאַרף ניט.

זי האָט א ווײַלע נאָכגעטראַכט און צוגעגעבן:

— ס'זײַנען דאָ מענטשן, וואָס לעבן זיך אויס אין זייערע פּראָפע־סיעס. גלײַך ווי דו דערוויסט זיך, מיט וואָס אַזא מענטש באַשעפטיקט זיך, פאַרלירסטו צו אים דעם נײַגער. איידער ער הייבט נאָך אָן דער־ציילן, שטעלסטו זיך שוין אַליין פאָר דרײַ פערטל און אַמאָל אַלע הונ־דערט פּראָצענט פון זײַן לעבן... און פאַר דער צווייטער קאַטעגאָריע מענטשן איז די פּראָפעסיע זייער אָפט א צופעליקע, און ניט זי באַ־שטימט זייער ווערט און אינהאַלט...

בא א האַלבער שאָ זײַנען מיר געזעסן שווײַגנדיק, געקוקט אין בלויען דאָרעמדיקן הימל, וואָס האָט זיך געשפּרייט הויך איבער אונדזערע קעפּ און דערטרונקען געוואָרן אין פּונקט אַזא בלויען רויִקן יאַם. ווען ניט די עטלעכע קליינע שיפעלעך, וואָס האָבן זיך געשוואַרצט אַפן האָריזאָנט, וואָלט זיך געדוכט, אַז דער הימל און יאַם האָבן פאַרגעסן אָן זייערע גרענעצן, זיך צונויפגעגאָסן איניינעם און אַרומגענומענערהייט אײַנגע־שלאָפן.

פאַר דער האַלבער שאָ שווײַגן איז פאַר אונדז ביידן קלאָר געוואָרן,

אז מיר וועלן ווערן נאָענטע פרײַנט. איך האָב זי אָנגענומען פאַר א האנט און ווי אן אלטן כאַווער געפרעגט:

— האינע, איר זײַט שטארק מיד?

— יאָ, שטארק מיד. איך בין שוין זעקס כאדאָשים אין פארבאנד און קאָן נאָך אלץ ניט קומען צו־זיך.

— איר זײַט דען געקומען פון אויסלאנד?

— ריכטיק — אנטלאָפן...

— איר זײַט געווען פארמישפעט?

— ניין. איך האָב זיך ניט דערוואַרט אפן פראָצעס... איך בין אין טפיסע קראנק געוואָרן. דער „מאָפּר" האָט מיך ארויסגענומען אף אָרוועס, דערנאָך בין איך אנטלאָפן.

— איר זײַט א צײַט געזעסן? אײַך האָט געוואַרט א הארבע שטראָף? דערציילט גענויער.

— ניין, איך וויל איצט וועגן דעם ניט ריידן.

מיר האָבן געקוקט אין דער העלער בלויקײַט, וואָס האָט אונדז ארומגעוויקלט פון אלע זײַטן מיט א דורכזיכטיקער שטילקײַט און גע־צוווּנגען פארגעסן, אז גאָר ניט ווײַט געפינען זיך גרויסע פארייכערטע שטעט, שטעט מיט דעפּענזיוועס, טפיסעס, פארמישפעטע צום טויט. אָפּט האָט זיך געדוכט, אז די פּרוי מיטן ברייטן קירגיזישן פּאָנעם און שמאָלע אויגן טראכט אויס, אז זי איז גאָר ניט לאנג געווען איינע פון יענע פארמישפּטע.

דער סאנאטאָריע־גלאָק האָט פּלוצעם גראָב צעריסן די בלאָע שטיל־קײַט, האינע איז א דערשראָקענע אופגעשפרונגען, א ציטער געטאָן מיטן גאנצן קערפּער, און דאָס פּאָנעם איז געוואָרן שטארק בלייך.

— וואָס איז מיט אײַך? פון וואָס האָט איר זיך דערשראָקן?.. מע רופט צו מיטיק.

זי האָט זיך באַהערשט:

— די נערוון זײַנען נאָך אלץ צעשרויפט. איר ווייסט, א מענטש, וואָס זיצט עטלעכע מאָל אין טפיסע, הייבט אָן אנדערש אופנעמען דעם הימל, די זון, מענטשן. און אפילע אזא נארישקײַט, ווי דאָס געקלאנג פון סאנאטאָריע־גלאָק, רופט ארויס טפיסע־אַסאָציאַציעס... קומט, מיר וועלן פארזאמען מיטיק.

אין עטלעכע טעג ארום זײַנען מיר שוין געווען גוטע כאַווײרים און זייער פיל צײַט פארבראכט איניינעם. זי האָט ליב געהאט ארומשפאנען אין די בערג, שפאצירן באם ברעג יאם, פארקלײַבן זיך אין עק פארק.

די קאווקאזער זון האָט אויסגעברענט פון איר פּאָנעם די מידקײַט. דער יאם און די שטילקײַט האָבן ביסלעכווײַז באַרויִקט אירע קראנקע

נערוון. איצט האָט זי אָפּטער פריילעך געלאַכט און גערן דערציילט וועגן לעבן אין אויסלאַנד.

עטלעכע מאָל האָב איך זיך באַמיט אַרופירן דעם שמועס אַף איר לעצטן אַרעסט, אָבער אַלע מאָל האָט זי איבערגעריסן מײַנע פּראַגעס מיט זײַטיקע רייד און גאָרניט דערציילט.

אין איינעם אַן אָוונט בין איך געזעסן בא איר אין צימער, די סאַנאַ־טאָריע־אײַנוווינער זײַנען אוועק קוקן אַ פאַרעלטערטן קינאָ־פילם, וועלכן זיי האָבן שוין געזוס מיט יאָרן צוריק געזען אין די גרויסע שטעט. אָבער אין דרויסן האָט געגאָסן אַ שווערער רעגן און געצוווּנגען זוכן פאַרגע־ניגנס אונטער אַ דאַך.

האַינע איז אין דעם אָוונט געווען גוט געשטימט און זייער בייז געלאַכט פון מײַנע מיידלשע אינטעליגענטישע הענט. דערבײַ האָט זי מיר באַוויזן, אַז בא איר זײַנען די הענט ברייטע, פּויערישע, מיט פאַרהאַר־טעוועטע דלאָניעס, ווי פון לעדער. יאָ, זי האָט רעכט געהאַט לאַכן. בא איר זײַנען די הענט ווירקלעך געווען אַ סאַך שטאַרקער און מענערישער, ווי בא מיר.

אָבער מיך האָט פאַרוווּנדערט ניט די פאָרם און האַרטקײַט פון די הענט, נאָר אַ מאָדנער דרײַעקיקער שראַם, וואָס האָט זיך געפונען העכער פון דער דלאָניע, אַף דער לינקער האַנט — דאָרט, ווו עס קומען זיך צונויף די אָדערן און ווו דאָקטוירים זוכן געוויינלעך דעם פּולס. דער שראַם איז געווען ניט קיין אַלטער און, קאָנטיק, ניט לאַנג פאַרוואַקסן געוואָרן.

— דערציילט, פונוואַנען קומט צו אײַך דער שראַם? איר האָט זיך מיט וועמען געשלאָגן... און פאַרוואָס האָט ער אַזאַ מאָדנעם אויסזען? פּונקט ווי עמעצער וואָלט אים מיט אַ קיוון אויסגעשניטן...

— איך האָב אים אַליין אויסגעשניטן, — האָט זי רויִק געענטפערט.

— איך פאַרשטיי ניט.

זי איז אוועק צום פענצטער און עטלעכע מינוט דאָרט געשטאַנען, דעם קאָפּ אַרײַנגערוקט אין שויב. אין דרויסן האָט נאָך אַלץ געגאָסן אַ קאַווקאַזער רעגן, און ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז ניט בלויז דער פאַרכמאַ־רעטער הימל באַפרײַט זיך פון דער נאַסער שווערקײַט, וואָס שלעפּט אים צו דער ערד; געדאַכט האָט זיך, אַז אַלץ: די ערד, די בערג, די הײַ־זער און וועלדער ווילן מער ניט שלעפּן אַף זיך דעם יאָך פון גליווער און האַרטקײַט, ווילן נאָכאַמאָל זיך פאַרוואַנדלען אין אוראַלטער פליסי־קײַט און פאַרדעקן די וועלט מיט טיפן וואַסער.

האַינע איז מיט פאַרטראַכטע טריט אוועק פון פענצטער און אַלץ נאָך געשוויגן.

— פאַרוואָס דערציילט איר ניט?

— איך זוך אַן אָנהייב. איך האָב ביז איצט קיינעם וועגן דעם ניט דערציילט.

— פאַרוואָס?

— ווען אַ מענטש דערציילט וועגן זיך און וועגן איבערגעטראָגענע ליידן, איז, ווי באַשיידן ער זאָל ניט זײַן, פאַלט ער דאָך אַרײַן אין באַריי־מערײַ, און אַ צווייטן ווײַזט זיך אויס, אַז ער מאָנט בײַ אים עפּעס...

— איך וועל אַזוי ניט טראַכטן... איר האָט שוין כאַראָטע?

— ניין, איך וועל אײַך דערציילן. מיך מאַטערן די לעצטע נעכט טפּיסע־כאַלוימעס, און איך מוז פאַר עמעצן אַלץ אַרויסריידן...

זי איז נאָכאַמאָל צוגעגאַנגען צום פענצטער, אַ ווײַלע זיך אײַנגעהערט אין שווערן פאַלן פון שלאַקסרעגן און אָנגעהויבן דערציילן פון מיטן, פונקט ווי אַלץ, וואָס איז פאָרגעקומען פאַר דעם, איז מיר שוין באַוווּסט.

— ...אויב איר האָט ווען־ניט־איז געהערט צו אַ פּאַרטיי און געאַר־בעט אומלעגאַל, מוזט איר וויסן, וואָס ס׳באַטײַט אַ פּלוצעמדיקער דורכ־פאַל פון פּאַרטיי־קאָמיטעט.

דער דורכפאַל איז געקומען אומגעריכט און האָט אין איין נאַכט צוגענומען פון אונדז זעקס כאַווירים. מיט די אַרעסטן האָט, קאָנטיק, אָנגעפירט אַ געניטער פּראָוואָקאַטאָר, אַ מענטש, וועמען מע האָט זייער אַ סאַך געטרויט, אָבער ווער דאָס איז — איז געבליבן ניט באַוווּסט.

אַ שרעקלעכע ניט־זיכערקײַט האָט אַרומגעכאַפּט די גאַנצע אָרגאַני־זאַציע. די נאָענטסטע כאַווירים זײַנען געוואָרן פאַרפרעמדט, גענומען קוקן איינער אפן צווייטן מיט כשאַד און אומצוטרוי. וויכטיקע באַשלוסן זײַנען געוואָרן אָנגענומען דורך דרײַ־פיר אויסגעפּרוווטע כאַווירים, און אַז די אַרעסטן האָבן זיך ניט אָפּגעשטעלט, איז די שרעק דערגאַנגען אַזוי ווײַט, אַז יעדערער האָט געהאַנדלט סעפּאַראַט און געהיים, ניט צונויפ־ריידנדיק זיך מיט קיינעם, ווײַל יעדערער האָט אָנגעטרויט בלויז זיך...

עטלעכע נאָענטע כאַווירים האָבן מיר געראָטן גלײַך פאַרלאָזן לעמ־בערג און אוועקפאָרן אין וואַרשע. איך בין שוין עטלעכע מאָל געווען אין די הענט פון דער דעפענזיווע, און דאָס מאָל האָט מיך דערוואַרט פון זעקס ביז צוועלף יאָר טפּיסע... פאַרוואָס האָב איך זיי ניט געפאָלגט? פאַרוואָס בין איך גלײַך ניט אָפּגעפאָרן? — צוליב אַ נאַרישקײַט. אין לעמבערג האָט שוין עטלעכע יאָר עקזיסטירט אַן אַרבעטער־טעאַטער. גראָד אין די טעג, ווען עס האָבן זיך אָנגעהויבן די אַרעסטן, דאַרף דער אַרבעטער־טעאַטער אופירן אַ נײַע פּיעסע.

— אַ נאַרישקײַט, ניט ריכטיק?

— יאָ, פאַר אײַך איז עס אַ קלייניקײַט, אָבער פאַר מיר איז עס געווען

א גרויסע געשעעניש. זעקס כאַדאָשים האָב איך טאָג און נאַכט געאַרבעט אויף דער שטעלונג. אָן געלט, אָן א שטענדיקער געבײַדע, אָן פּראָפעסיאָנעלע אַקטיאָרן, אונטער דער שטענדיקער שרעק, אַז גלײַך פון דער רעפּעטיציע וועט מען מיך אַוועקפירן אין טפיסע... מיר איז געווען שווער אַוועקוואַרפן די אַרבעט דרײַ טעג פאַר דער פּרעמיערע, ניט זען, וויאַזוי דער אַרבעטער־עולם וועט אויפנעמען אונדזער פאָרשטעלונג.

אינגאַנצן דרײַ טעג...

איך האָב באַשטימט איבערוואַרטן די פּרעמיערע און גלײַך פון טעאַטער פאָרן צום וואָקזאַל.

אין אָוונט פון דער פּרעמיערע, אַפן וועג אין טעאַטער, איז צו מיר צוגעשטאַנען א נעפּעש און פאַרגעלייגט באַגלייטן. איך האָב אים גראָב אָפּגעענטפערט און געבעטן מיך לאָזן צורו. צוליב קוראַזש האָב איך אפילע געדראַט מיט א פּאָליציימאַן... ער האָט שלעכט א שמייכל געטאָן און פרעך געבעטן זיך ניט באַאומרויקן, א פּאָליציימאַן וועט ער אליין צורופן... נאָר אויב איך וויל, קאָנען מיר אָן דער הילף פון א פּאָליציימאַן זיך זעצן אין אַווטאָ און פאָרן אין דעפּענזיווע... אָדער איך וויל גיין צופוס? דער וועג איז דאָך מיר באַקאַנט...

איך וועל אײַך ניט איבערגעבן אַלע זײַנע כאָכמעס, וועלכע ער האָט, קאָנטיק, צוגעגרייט פון פריִער און, מינאַסטאַם, שוין איבערגעכאַזערט צענדליקער מאָל, ווי עס טוען עס ניט קיין קלוגע פּראָפעסיאָנאַלן אויף זייערע אומעטיקע לעקציעס...

אין דעפּענזיווע האָט מען מיך אָפּגעהאַלטן צוויי מעסלעס, פעסטגעשטעלט, ווער איך בין, און אָפּגעשיקט אין דער באַוווסטער לוצקער טפיסע.

די לוצקער טפיסע איז אַרומגעצוימט פון אַלע זײַטן מיט הויכע, גראָבע ווענט. הינטער די ווענט שלענגלט זיך א שמאָל, אָבער זייער טיף טײַכל. אַכוץ דער טפיסע־וואַך, וואָס געפינט זיך אין דער פעסטונג גופע, ווערט די טפיסע נאָך באַהיט פון א וואַך, וואָס שפּאַנט שטענדיק אַרום איבער די ווענט. פון דאָרט אַנטלויפן איז קימאַט אומעגלעך.

וועגן דער לוצקער טפיסע גייען אַרום איבער פּוילן שוידערלעכע מײַסעס. אָבער נאָך אין די ערשטע טעג פון מײַן קומען אַהין האָב איך זיך איבערצײַגט, אַז אַלץ, וואָס מע דערציילט וועגן דעם שוידערלעכן רעזשים און אַכזאָריעס פון די לוצקער טפיסעניקעס, איז ניט אויסגעטראַכט.

זעכציק פּאָליטאַרעסטירטע האָבן זיך געוואַלגערט אין איין קאַמער. קיין נאַרעס איז אין קאַמער ניט געווען. מע איז געלעגן אויף דער ערד, אין ברוד און אין ענגשאַפט. א סאַך פון די אַרעסטאַנטן זײַנען שוין געווען

אפן פארהער. דאָרט האָט מען זיי שטארק געשלאָגן. און, קאָנטיק, קעדיי אָנשרעקן די איבעריקע, צוריק ארײַנגעוואָרפן אין אלגעמיינער קאמער.

צוויי פון די ארויסגערופענע האָבן זיך אינגאנצן ניט אומגעקערט, און דער דעזשורנער זשאנדארם האָט דערקלערט, אז זיי האָבן זיך געהאלטן ארויסרופעריש אפן פארהער און דערפאר באשטראָפט געוואָרן מיט איזאָליאציע.

אין זעלביקן טאָג איז באוווּסט געוואָרן, אז די צוויי כאווירים ליגן צעשלאָגענע, האלב־טויטע אין שפיטאָל.

מע האָט געמוזט וואָס טאָן...

אָבער מיר זײַנען געווען אָפּגעשניטן פון אלעמען, ארומגעצאמט מיט גראָבע ווענט און א דרײַיִקע וואַך. אכוץ דעם, איז אונדזער קאמער גע־ווען איבערגעפולט מיט פּראָוואָקאטאָרס. צווישן די זעכציק פּאָליטארעס־טירטע זײַנען ניט ווינציקער ווי פופצן געווען מיטארבעטער פון דער דעפענזיווע.

פונקט ווי אונדז, האָט מען זיי גערופן אפן פארהער, פונקט ווי מיר, זײַנען זיי געלעגן אין שמוץ און אפילע צײַטנווײַז געקומען לײַכט צע־שלאָגענע פונעם פארהער.

בא אזא לאגע דארף מען זײַן זייער געהיט. ניט אויסטיילן זיך פון אלעמען. אין קאמער האָט זיך געפונען בא א צענדליק לוואָווער כאוויי־רים, אויסגעפרוווטע, זיכערע רעוואָליוציאָנערן. מיר האָבן זיך געהאלטן פונדערווײַטנס, פונקט ווי מיר האָבן זיך דאָ אין קאמער צום ערשטן מאָל באגעגנט.

די טפיסע־אדמיניסטראציע האָט געטאָן אלץ, קעדיי אונדז גרופירן איניינעם, פּראָוואָצירן אף נאָענטקײַט און געמיינזאמע אקציעס.

אונדזער פאסיווקײַט און פארלוירנקײַט האָט צוגעגעבן מוט די לוצ־קער באלעבאטים — און די פּײַניקונגען אף די פארהערן זײַנען געוואָרן אומדערטרעגלעך.

איך בין נאָך אפן פארהער ניט געווען. איך ווייס ניט, פארוואָס זיי האָבן מיך געלאָזן אזוי לאנג צורו... עפשער איז נאָך בא זיי ניט געווען צונויפגעקליבן אלע מאטעריאלן, אָדער זיי האָבן געהאָפט, אז איך וועל זיך פאר די טעג מיט עפּעס וואָס ארויסגעבן.

געפילט האָב איך, אז גאָר גיך וועלן זיי מיך ארויסרופן אפן פארהער.

באנאכט, ווען די וואַך און די ארעסטאנטן זײַנען אײַנגעשלאָפן, איז אין א קאמער־ווינקל פאָרגעקומען א שטילע בארעטונג פון דרײַ נאָענט־סטע כאוויירים. זי האָט געדויערט ניט מער ווי פינף מינוט. מיר האָבן באשטימט:

דער ערשטער פון אונדז דרײַען, וואָס גייט אפן פארהער, דארף אלס

פראָטעסט פארענדיקן מיט זעלבסטמאָרד, אויב מע וועט אים אָנהייבן פּייניקן...

די ערשטע בין איך געווען.

איך וועל קיינמאָל ניט פארגעסן די אויגן, מיט וועלכע די צוויי כאַ־ווירים האָבן מיך ארויסבאגלייט פון קאמער. אין זייער בליק איז געווען אי טרייסט, אי שולדיקייט, אי כאראַטע פארן באשלוס.

איך בין ארויס פון קאמער, דורך עטלעכע לאנגע, פארדרייטע קאָרי־דאָרן און אריינגעקומען צו דעמבען אין קאבינעט.

דעמבע האָט מיך זייער העפלעך באגעגנט.

פאר אייך איז זיין נאָמען א פוסטער קלאנג, אָבער צווישן די פּוילישע רעוואָליוציאָנערע ארבעטער איז דער נאָמען שטארק באקאנט. ניט איין רעוואָליוציאָנער האָט ער אוועקגעשיקט אין מעשוגאָים־הויז אָדער פאר־טריבן אין קייווער.

אויב איר מיינט, אז אויסערלעך איז ער געווען אָפּשטויסנדיק און העסלעך, מיט א רויט, גראָב פּאָנעם, מערדערישע אויגן, גראָבע, פאר־וואקסענע הענט, — האָט איר א טאָעס.

ער איז א הויכער, עטוואָס סוטולעוואטער, מיט א געדיכטער שווארצער באָרד און בלויע קלוגע אויגן, שטענדיק שיין געקליידט און אין די ערשטע רעגעס זייער העפלעך און איבערגעטריבן מאנירלעך, בלויז די ליפּן זיינען בא אים געווען דינע, בלאָלעכע און צעקרימטע.

קיין האָר אפן קאָפּ האָט ער ניט געהאט. א געדיכטער, שווארצער פּאַ־ריק האָט פארדעקט זיין הוילן שארבן.

אין מינוטן פון כאס פלעגט ער אים אליין אראָפּרייסן פון קאָפּ און אָנהייבן מיטן פאריק שמייסן דעם ארעסטאנט אין פּאָנעם, טופּען מיט די פיס, שלאָגן מיט די פויסטן און הייזעריק שרייען:

— רייד, הונט! רייד!

אין אזוינע רעגעס האָט ער פארגעסן אָן דער גאנצער אָנגעצויגענער העפלעכקייט, א שלעכטער שוים פלעגט אים ארויסשלאָגן פון צווישן די דינע, צעקרימטע ליפּן, די בלויע אויגן פלעגן ווערן מעשוגע, און מע פלעגט אים א פארכאלעשטן ארויסשלעפּן פון דער „הומאניטארקע" (אזוי האָבן מיר אָנגערופן דעם צימער, ווו מע פלעגט פּייניקן די פּאָליט־ארעסטירטע — פון וואָרט הומאניזם).

אָבער פאלן פון אזוינע אופרעגונגען זיינען צו אים געקומען זעלטן. געווינלעך האָט ער די שווארצע ארבעט איבערגעגעבן זיינע געהילפן און אליין געשפּילט די ראָליע פון א דזשענטלמען.

איך בין ניט געווען קיין אויסנאם, ער האָט מיך זייער פריידיק באַ־געגנט און איבערגעטריבן העפלעך אויסגעשריען:

— א, פרײַלן גרושענקאָ! זייער אָנגענעם. איך האָב שוין לאַנג גע־װאַרט אף דער באַגעגעניש. זיצט, איר װילט ניט? מיר האָבן אײַך באַומ־רויִקט צוליב א קלײניקײַט: איר װעט אזוי גוט זײַן אויספילן די אַנקעטע. דאָ זײַנען זייער אומשולדיקע פראַגעס: װיפל יאָר איר זײַט? װו איר האָט זיך געלערנט? נו, פאַרװאָס זיצט איר ניט?

— איך װעל גאָרנישט ענטפערן און גאָרנישט שרײַבן.

— אזוי מיינט איר, און איך האָף, אז איר װעט אי ריידן, אי שרײַבן. איר האָט פאַרגעסן, אז בא אונדז איז דאָ א צװייטער צימער, דאָרט באַ־גייט מען זיך זייער ניט העפלעך מיט קאַפּריזנע פרויען.

— איר װעט מיר גאָרנישט טאָן. לויט אײַער אייגענעם קאָדעקס איז פאַרבאָטן אפן פאַרהער פיזיש פּײַניקן. איר קאָנט מיך פאַרמישפּעטן צום טויט, איר קאָנט מיך יאָרנלאַנג האַלטן אין טפיסע, אָבער שלאָגן װעל איך זיך ניט לאָזן, קלאָר.

— ניין, ס'איז גאָרנישט קלאָר, — האָט ער זיך באמת אײַנהיטן דעם רויִקן טאָן, אָבער זײַנע בלויע אויגן זײַנען שוין געװאָרן גרינלעך און די אײדעלע פריצישע הענט האָבן שוין געצומען נערװעז אַרומטאַנצן אפן טיש. — איך האָב ניט געװאַרט, אז א מיטגליד פון א פּאַרטיי־קאָמי־טעט זאָל זײַן אזוי נאַיִװ. דער העכסטער קאָדעקס דאָ אין טפיסע — דאָס בין איך און מײַנע באַהעלפער... פאַרשטאַנען? הערט אוף שפּילן אין העלדישקײַט. זעצט זיך און שרײַבט...

— איך װעל ניט שרײַבן.

— װאָס? איר װילט זיך באַקענען מיטן צװייטן צימער? איך װאָלט אײַך ניט געראַטן... איר װעט אויספילן די אַנקעטע? איך פרעג צום לעצטן מאָל!

— ניין.

— דאַן האָב איך קיין אַנדער ברייירע ניט. גראָד בענעגייע אײַך האָב איך ניט געװאָלט אָנעמען האַרבע מיטלען... איך גיב אײַך דרײַ מינוט צײַט. באַטראַכט.

ער איז אַרויס פון צימער און מיך געלאָזט אַליין.

די אַנקעטע איז װירקלעך געװען אַן אומשולדיקע, און דאָך האָב איך זי ניט געטאָרט אויספילן. איך האָב געװוּסט, אז בא זיי געפינען זיך עטלעכע בריװ און פּאַרטיי־אינסטרוקציעס, געשריבענע מיט מײַן האַנט. זיי האָט געפלאָנטערט, װאָס די בריװ און די דאָקומענטן זײַנען געװען געשריבן מיט פאַרשיידענע האַנטשריפטן. אזא סיסטעם האָב איך שוין לאַנג אײַנגעפירט. איך האָב אין דעם פאַל אויך געקאָנט בײַטן מײַן קסאװ, אָבער דעמבע און זײַנע באַהעלפער זײַנען געװען געשולטע זשאַנ־דאַרמען און געקאָנט לויט עטלעכע בוכשטאַבן פעסטשטעלן, צו װעמען

עס געהערן די בריוו און אינסטרוקציעס. איך האָב פון ערשטן טאָג אָן געלייקנט, אַז איך האָב אַ וואָסערע־ניט־איז שייַכעס צום אַרעסטירטן לוואָווער קאָמיטעט.

איך ווייס ניט, וויפל מינוט זיינען פאַריבער. אין קאַבינעט איז אַרייַן דער באַלעבאָס פון דער „הומאַניטאַרקע".

ער איז געבליבן שטיין אינמיטן צימער און בלויז שווייַגנדיק געקוקט אויף מיר. ער האָט געקוקט מיט רויטע, פאַרשוואָלענע אויגן, אויגן אָן ברעמען, אָן וויִעס און שטאַרק טעמפּע, און וואָס לענגער דאָס האָט געדויערט, אַלץ שווערער איז מיר געוואָרן שטיין אויף די פיס.

ער איז געוועזן העסלעך. אַזאַ פאַרזעעניש האָב איך אויף מייַן לעבן ניט באַגעגנט. און ווען איך דערמאָן זיך איצט וועגן אים, קומט מיר אויפן געדאַנק, אַז אַזאַ פּאָנעם האָט זיך געמוזט כאַלעמען וויקטאָר הוגאָ, ווען ער האָט געשאַפן דאָס גרעסטע פאַרזעעניש אין דער וועלט־ליטעראַטור — קוואַזימאָדאָ. דעמבע האָט געמוזט וויסן דעם אייַנדרוק, וואָס זייַן באַהעלפער מאַכט אויף די אַרעסטירטע. ער איז מיט אַ קיוון ניט אַרייַן אין קאַבינעט און מיך געלאָזט אויג־אויף־אויג מיטן פאַרזעעניש.

פּלוצעם האָט זיך זייַן פּאָנעם גענומען קרימען, און דער קאַבינעט איז אָנגעפילט געוואָרן מיט אַ הייזעריקער הירזשערייַ:

— אַ פּעטינק ווייַבעלע... אַ פּעטינקס... שוין לאַנג אַזאַ ניט געוועזן.

ער האָט געמאַכט עטלעכע טריט צו מיר. זייַנע אָנבריעמענדיקע, פאַרשוואָלענע אויגן האָבן מאָדנע געפינטלט, און דאָס פאַרוואַקסן פּאָנעם האָט זיך נאָך אַלץ געקרימט...

איך בין אָפּגעשפּרונגען צום טיש און גענומען זוכן אַ זאַך, מיט וואָס זיך פאַרטיידיקן. אין דער רעגע איז אַרייַן דעמבע. דאָס פאַרזעעניש איז געהאָרכזאַם אַוועק צו דער טיר און שטום געקוקט אויף מיר.

— איר האָט זיך דערשראָקן, פרייַלן גרושענקאָ? איך אַנטשולדיק זיך, דאָס שפּאַסט ער אַזוי... ער איז זייער אַ לייַדנשאַפטלעכער און קאָן זיך רוּיִק ניט האַלטן אין דער קעגנוואַרט פון אַ פרוי... אַז איר וועט פאַרברענגען מיט אים אַ פּאָר שאָ אַליין, וועט איר זיך איבערצייַגן, אַז ער איז זייער סימפּאַטיש... איצט קאָנט איר גיין צוריק אין פּאַלאַטע. אין אַ האַלבער שאָ אַרום וועל איך אייַך אַ צווייט מאָל אַרויסרופן. איך האָף, אַז איר וועט די אַנקעטע אויספילן, אַניט וועט אייַך אויסקומען ריידן מיט מייַן געהילף... קלאָר?

דאָס פאַרזעעניש האָט ווידער אַרויסגעפּראַלט אַ געלעכטער, און זייַן ווילדע הירזשערייַ האָט מיך באַגלייט ביז דער טיר פון דעמבעס קאַבינעט...

די פּאַלאַטע האָט אויף מיר געוואַרט. אַזוי וואַרטן בלוטיק־נאָענטע

הינטער טירן פון אָפּעראַציע־זאַלן. די פּענעמער בא מײַנע צוויי כאַווי־רים זײַנען געווען א סאך בלײַכער און דערשלאָגענער, ווי בא מיר. מיט גרויס מאטערניש האָבן זיי אײַנגעהאַלטן דעם פרייד־געשריי, ווען זיי האָבן מיך דערזען א לעבעדיקע און ניט קיין געפּײַניקטע.

איך האָב מיט א קיוון הויך, אז אַלע זאָלן הערן, דערציילט מײַן שמועס מיט דעמבען, זײַנע דראָונגען מיך פּײַניקן און מײַן פעסטן באַשלוס זיך נעמען דאָס לעבן אַלס פּראָטעסט קעגן דער פיזישער פּײַן.

איך האָב געהאַט אין מײַן רעשוס דרײַסיק מינוט.

אין דרײַסיק מינוט ארום דארף איך אויספילן דעם באשלוס פון אונדזער דרײַלינג. קיין אנדער אויסוועג איז ניט געווען. דער טויט האָט מיך ווייניקער געשראָקן, ווי די צווייטע באגעגעניש מיט דעמבעס באהעלפער.

די כאַווירים זײַנען צו מיר צוגעגאנגען און גענומען אײַנריידן, איך זאָל מיט זיך גאָרנישט ניט טאָן, זיי זײַנען מענער, און זיי וועט גרינגער זײַן אויספילן דעם באשלוס.

צווישן די אַלע אײַנריידענישן און ארגומענטן איז געווען איין מאָ־טיוו, וואָס האָט מיך ווירקלעך דערשראָקן:

אויב איך וועל זיך מאכן דעם טויט בא דעמבען אין קאבינעט, גיב איך אים א מעגלעכקײַט אָנשרײַבן אין מײַן נאָמען אַלץ, וואָס ער וויל און דערקלערן מײַן זעלבסטמאָרד ווי א רעזולטאט פון געוויסנביסן... וואָס לענגער מיר האָבן גערעדט, אַלץ מעגלעכער איז געוואָרן אזא סאָף. ניין, שטארבן ווי א פּראָוואָקאטאָר, וואָס האָט ארויסגעגעבן כאַווירים און דערנאָך כאראָטע געקראָגן און זיך געמאכט דעם טויט, ניין, אזוי שטארבן האָב איך ניט געוואָלט.

איך האָב בארויִקט די כאַווירים, זיי צוגעזאָגט, אז איך וועל מיט זיך גאָרנישט ניט טאָן, און גענומען ווארטן אפן צווייטן ארויסרוף.

קעדיי אָפּצוווענדן די אופמערקזאמקײַט פון די כאַווירים און וואך, האָב איך דערקלערט, אז איך בין שטארק הונגעריק. מע האָט מיר גע־געבן א האַלבן לאַבן ברויט און א מעסער.

איך בין אוועק אין א ווינקל, אָפּגעשניטן א שטיק ברויט, ארופגע־וואָרפן אף די פּלייצעס א טוך.

מיר איז געבליבן אכט מינוט. לאנג טראכטן איז ניט געווען קיין צײַט. מיטן זעלבן מעסער, מיט וועלכן איך האָב נאָרוואָס געשניטן דאָס ברויט, האָב איך אונטער דער טוך זיך גענומען שנײַדן די אָדערן פון האנט.

דאָס מעסער איז געווען א טעמפּס, און די רעכטע האנט האָט שטארק געציטערט. וויפל דאָס שנײַדן האָט געדויערט, געדענק איך ניט. איך

געדענק נאָר, אַז אין די ערשטע רעגעס האָב איך זיך באַמיט פאַרהיטן די רויִקייט אויפן פּנים און קוקן מיט פרייליכע אויגן אויף די כאַוויירים... דערנאָך האָב איך דערפילט ניט קיין שטאַרקן ווייטעק, און אַ שטראָם וואַרעם בלוט האָט אַ גאָס געטאָן פון די צעשניטענע אָדערן. דאָס בלוט האָט געראַנען ניט באַמערקט, ביז איך האָב זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דר׳ערד און פאַרלוירן דעם באַוווּסטזײַן...

שפּעטער, ווען איך בין שוין געלעגן אין טפיסע־שפּיטאָל, האָב איך זיך דערוווּסט, אַז ווען ס׳זײַנען געקומען די זשאַנדאַרמען מיך נעמען אויפן פאַרהער, בין איך געלעגן אַ פאַרכאַלעשטע אין אַ לוזשע בלוט.

די טפיסע האָט דערקלערט אין זעלביקן אָוונט אַ הונגער־שטרײַק. דער פאַל מיט מײַן זעלבסטמאָרד איז דערגאַנגען צו די לוואָווער אַר־בעטער און אַרויסגערופן שטאַרקע פּראָטעסטן און אומרוען. אויף אַ קורצער צײַט זײַנען אין דער לוצקער טפיסע אָפּגעשטעלט געוואָרן די פּײַניקונגען...

אין דרויסן האָט נאָך אַלץ געגאָסן אַ רעגן. האינע איז אַנשוויגן גע־וואָרן, געשטאַנען קעגן מיר, די הענט פאַרלייגט אויף הינטן, ווי איר וואָלט שווער געווען קוקן אויפן שראַם. פון קינאָ האָבן זיך אומגעקערט האינעס שכיינים, אָנגעפילט דעם צימער מיט געלעכטער און טומל.

איך האָב בלויז באַוויזן איר דריקן שטאַרק די לינקע האַנט, דערפילט אין מײַנע פינגער דעם קליינעם דרײַעקיקן שראַם, און אַ שטאָלצקייט איז מיך באַפאַלן, אַ שטאָלצקייט פאַר דער נידעריקער פרוי מיטן מידן קירגיזישן פּנים און שאַרפע קלוגע אויגן.

1933

מאָטע רעכטיאר

ברידער

מיר זײַנען געזעסן אין שאָטן פון וואנט, דרײַ נאָענטע, לײַבלעכע, און אזוי היימלעך געשמועסט.

איינער פון אונדז, דער סאמע יינגסטער, איז נאָרוואָס אנטלאָפן פון א טאבאָר, דאָס איז א 17־יאָריקער ציגײַנער, א קורצינקער, א שווארצער, און הייסן הייסט ער ראָמקע. דער צווייטער, א דאָרפישער, געלבלעכער יאט מיט שפּרענקעלעך אפן פּאָנעם. און רופן רופט מען אים פּעטרוס בוטשאן.

און איך, א שטעטלדיקער באָכער. רופט מיך ווי איר ווילט, איך בין ניט קיין הויכער און ניט קיין קורצער, מע זאָגט, אַז א שווארצער, און א נאָז איז, ווײַזט אויס, בא מיר גרעסער, ווי בא זיי ביידן.

(די דערציילונג האָט צו דער נאָז ניט קיין שײַכעס).

אָט נעמען מיר זיך פאר די הענט און קלעטערן אף די הויכע שטאַגעס פון געבײַ. ס'האָט שוין געקלונגען צופוסנס פון געבײַ דער שטאָלענער רעלס. ס'איז שוין נאָך ווארמעס. עס ווארטן אף אונדז די אָפּגעקילטע קעסלעך מיט צעמענט, עס ווארטן אף אונדז...

ראָמקע הייבט די שווערע ברעזענטענע הויזן, דאָס שווארצע פענזעלע האָר איבער זײַן שטערן צאפּלט, צאפּלט און איז פארטראכט. פּעטרוס בוטשאַן האלט אים פאר אן ארבל און שפּריצט מיט די גרויע ווארעמע אויגן.

— איבעראיאָר וועט בא דיר ווערן פּונקט אזוינע הארטע הענט, ווי בא אונדז. איבעראיאָר... א קוואליפיקאציע ווי מיר באקומען איבעראיאָר...

ראָמקע הייבט נאָך אַלץ די שווערע הויזן, די טונקעלע קײַקעלעך פינטלען, פינטלען אין די ברעמען און אין מויל, ווו עס שמעלצט זיך א געדיכטער ראנד ווײַסע ציינער.

— איבעראיאָר...

מיר הייבן זיך פאמעלעך אף די שטאגעס און קלעטערן אפן רוקן פון דער געבײַדע, ווי אף א הויכן בארג.

ראָמקע שטעלט זיך אף א ווײַלע אָפּ און כאפּט איבער דעם אָטעם. פּעטרוס בוטשאַן הייבט אים אונטער און ווארעמט אים מיט א נאָענטן שמייכל — אף אזא הייך, ברודער, קיינמאָל ניט געווען, אָט באלד וועט זײַן דער הימל, וועלן מיר זיך אופהייבן נאָך העכער.

צווישן א וואלד פּיס פארלירן זיך און צעפּוטען זיך אונדזערע פּיס.

ראָמקע טוט א זיפץ, פּעטרוס בוטשאַן טוט אים א קיצל אין א זײַט — מ'עט אונדז אופהייבן נאָך העכער...

דער יונגער קערפּער פון ציגײַנער ציט זיך אזוי שווער אף ארויף, און עס וויגט זיך אזוי פאמעלעך און באטראכט זײַן יונגער שווארצער קאָפּ.

גינגאָלד פון זון שפּיגלט זיך אין די בענקענדיקע קײַקעלעך פון זײַנע אויגן.

❋

אין רויטן רויכעלע פון ציגל שוועבט אוף א יונגער ציגײַנער און פארשווינדט אלע ווײַלע, ווי אין א פאנטאזיע. די קאָזלע אף זײַן פּלייצע איז אזא שווערע און גרויסע. און אויסקערנדיק אפן רישטאָק א קאָזלע

מיט ציגל, טוט ער א זיפץ. דער רויך פון ציגל האָט אים פארפּאַראָשעט די געדיכטע שווארצע ברעמען. רויט איז געוואָרן דאָס צאַפּלדיקע פּענ־זעלע האָר איבער זײַן שטערן. אף עטוואָס אויסגעבויגענע קורצע פּיסלעך שטייט ער אף א הויכן רישטאָק און קוקט אף אומבאַקאַנטע ווײַטע ווינ־קעלעך.

אהין, אויסער די ברעגן פון שטאָט, דאָרט, ווו עס גרינט א פרייליכע לאָנקע, ווו עס שפּיגלט זיך א יונג טײַכל, ווו עס סאָפּעט א קליין צונויפּ־געטוליעט וועלדל, פאַלט א שטראַל פון זײַן בליק. דאָרטן אין וועלדל האָט ער עפּעס פארלאָרן. ס'מוז נאָך דאָרט דערטלײַען דער שײַטער פון יענעם טאַבאָר, וואָס ער האָט פארלאָזן. ס'רעכט, טאַטע און מאַמע זוכן אים איצט און רופן אים, ווי אָן אנטלאָפן לאָשעקל. עס זוכט אים אף געוויס זײַן מיידל מארע, אָט די לאָקנדיקע יונגע ציגײַנערטע מיט די ליכטיקע אייגלעך. אָט אלע פארנאַכט, ס'רעכט, קומט זי צו יענעם טײַכל און שעפּטשעט צום פריילעכן וואַסערל און פרעגט זיך נאָך בא די אײַלנדיקע כוואַליעכלעך:

— ראָמען, ראָמען דעם ציגײַנער, האָט איר עפּשער, וואַסערלעך, געזען — ווו איז מײַן ראָמע אהינגעקומען?

זי וואָלט אים איצט אף געוויס ניט דערקענט, קיינער אין טאַבאָר וואָלט אים איצט ניט דערקענט.

ס'איז דאָך א נײַע וועלט ארום אים, א וועלט מיט ארבעט. אָט די הענט, די הענט בײַסן אים אזוי שטאַרק.

אָט וועט זי נעמט אים אָן פאר די הענט...

זײַנע פאַרפּאַראָשעטע טונקעלע קײַקעלעך האָבן אזש געשפּראָצט פון די ברעמען. אנטקעגן שײַן טוען זיי זיך א זשמורע און עס ציטערט זײַן קאָל מיט בענקענדיקע סטרונעס, ער זאָגט:

— נעכטן איז זי, דאַכט זיך, געווען אין אן אנדער אָרט... אָט די זון. נעכטן...

ער פארשווינדט אף א ווײַלע מיט א פּוסטער קאָזלע, און זײַן קליי־נער שאָטן וויגט זיך, וויגט זיך אף ברעטער, עס טוט אים א צי אזוי פּלוצ־לינג אף אראָפּ.

דאָרט, אונטן, צופוס פון געבײַ פּירן פורמאַנעס ציגל אף גרויסע קאַרעס. רויט זײַנען פון ציגל־רויך די גרויסע, שווערע פורמאַנישע פערד, אויך אף פורמאַנישע פּלייצעס רוען די שטויבן און גיסן זיך צונויף, ווי שטיין.

בא די גרויסע קאַרעס דרייט זיך ארום אזוי פארלאָרן ראָמקע דער ציגײַנער. מיט א ציטערדיקער האַנט רײַבט ער דעם שטויב פון פערדישע רוקנס. די פערד אָטעמען מיט הייסן דאַמף אים אין פּאָנעם ארײַן. זיי

שמײַסן מיט גרויסע שווערע עקן, און ער דרייט זיך ארום, ווי אין א ווילכער, און שלינגט דאָס קילע פרישע ווינטל.

גרויסע פורמאנעס טוען צו אים א טרייסל מיט גרויסע פארשטויבטע בערד און טוען אפצוקלוימערשט א לאך מיט גרויסע פארגעלטע ציינער:

— ציהאנאָק, נו, קויף, ציהאנאָק, וואָסער פערדל דאָס הארץ גלוסט!

ער טוט פארלאָרן א פינטל מיט די פארכמורעטע קײַקעלעך און פאר־לירט זיך נאָך מער. דאָס פענזעלע האָר אף זײַן שטערן ווערט נאָך מער פארטראכט, און ער ווייסט ניט וואָס צו ענטפערן. ס'פארקלעמט אים דאָס הארץ. ער האָט קיינמאָל אזוינע גרויסע פערד ניט געזען. בא זײַן טאטן, דאנילע, איז געווען אזא אלטע דראכלע, וואָס האָט קוים געשלעפט די פיס. זײַן טאטע, דאנילע, פלעגט זיך שלעפן דער לעצטער אין טאָ־באָר, זײַן מאמע פלעגט שטענדיק גיין צופוס, און ער פלעגט נאָכלויפן ווי א קליין כאזערל נאָכן וואָגן.

ער האָט קיינמאָל ניט געביטן קיין פערד, נאָר רײַטן אף פערד ט'ער געריטן א סאך מאָל. אָט ווען מע גיט אים א פערד מיט דינע פיסלעך, וואָלט ער באוויזן, ווי מע דארף רײַטן. אָט ווען מע גיט אים.

עס שמײַסן נאָך האסטיקער פארשטויבטע פערד מיט גרויסע עקן, פון יעדן טופּ פון זייערע פיס טוט ער זיך א טרייסל. אָט־אָט קוליעט זיך אראָפּ די הילצערנע קאָזלע פון זײַן פלייצע.

ער הערט ניט, וואָס מע רעדט צו אים, ער איז טויב.

— מאטעריאל! מאטעריאל! — הוקען אראָפּ פון ווענט פארקאלכטע מוליארעס. פון דער הייך פאלן זייערע קוילעס, ווי שטיינער. עס שווינד־לען פארבײַ שווער אָנגעלאָדענע טאטשקעס, עס קריצן אזוי שטארק הויכע עלעקטרישע הייבערס, עס טופּען אזוי שווער פיס איבער לייי־טערס, עס וויגן זיך, וויגן זיך שטאגעס.

— האָליא! האָליא! — רוישט אים אין די אויערן. אים דאכט זיך, טאבונעס פערד יאָגן אין אָפענעם גרינעם פעלד, עס כוואָשטשען אזוי פריילעך ציגײַנער מיט די בײַטשן. ציגײַנערטעס טרייסלען מיט די גרויסע פוסטע טאָרבעס, און ציגײַנערלעך פליעסקען מיט פארמורזעטע הענטלעך און האָפּען אויס א טענצל.

— האָליא! האָליא!

ער פילט ניט, ווי עס הייבן אים די פיס איבער שטאגעס און ווי עס ציט, עס ציט אים אף ארוף. ער ספּאָטיקעט זיך אָן א פלאנקע און שיר וואָס ער פאלט ניט אום.

עמעצער כאפּט אים אונטער, לאָזט אים ניט פאלן, א באקאנט קאָל טוט אים א מונטער — ניט פאל, דרוזשע, מע טאָר ניט פאלן, מ'עט לאכן, ניט פאל...

דאָס איז פּעטרוס בוטשאַן, ער איז אים געגאַנגען זוכן, ער האָט געהוקעט, געהוקעט — מאַטעריאַל! און ס'איז ניט געווען, ווער ס'זאָל אים ציגל דערלאַנגען.

— געמיינט, אַז געמאַכט דראָלע, — האָט פּעטרוס אַ סווישטשע געטאָן אים אין אַן אויער. — דו לעבסט, און איך האָב געמיינט...

ראַמקע האָט שווער געשלעפּט די פיס, געקוקט האָט ער מיט אַזאַ מין אַנגעגאָסענער פייַכטער בענקשאַפט אין די אויגן, און די הילצערנע קאָזלע אַף זייַן פּלייצע האָט זיך געבאַמבלט. ער האָט איצט, דאַכט זיך, אויך ניט געהערט, וואָס מע רעדט צו אים. ער האָט געשפּאַנט פּאַמעלעך, ווי אַנקומענדיק פון אַ גרויסן שווערן וועג. גייענדיק האָט ער אופגע־דרייט אַ ציגאַר און אומשולדיק געצויגן זיך נאָך זייַן געלבלעכן כאַווער, אַט דעם בראַוון טייַערן יונג, וואָס הייסט פּעטרוס בוטשאַן.

אין אַ ווייַלע אַרום האָט ער געשפּאַנט מיט אַ גרויסער אָנגעלאָדענער קאָזלע אַף זייַן פּלייצע, עס האָבן געסקריפּעט רישטאָקעס אונטער זייַנע קורצע אויסגעבויגענע פיסלעך. זייַן הוילער שוואַרצער קאָפּ האָט זיך געוויגט, און די פייַכטע בענקשאַפט אין די אויגן האָט ווי געגרונען פון אונטער די ברעמען.

„האַליאָ! עך!" אַ באַרג מיט ציגל האָט זיך געשאָטן פון זייַן פּלייצע. ס'האָבן געשוועבט רויטע רויכלעך אַרום אים.

*

מיר האָבן געלעבט אין איין באַראַק. אונדזערע הילצערנע בעטלעך זייַנען געשטאַנען איינע לעבן די אַנדערע. בא ראַמקען איז ניט געווען מיט וואָס זיך צודעקן, ניט געווען וואָס לייגן צוקאָפּנס. איך האָב אים געגעבן אַ היימיש קישעלע. פּעטרוס בוטשאַן האָט אים געגעבן אַן אַלטע דערוהע און דערבייַ געזאָגט:

— נאָך אַן אָנדענק פון דער היים, דער מאַמעס האָסטינעץ, איבער־איאָר ס'טו אויך האָבן מיט וואָס זיך צודעקן.

„איבעראיאָר, — האָט זיך ראַמקע פאַרטראַכט, — נאָך אַ סאַך ביז איבעראיאָר?"

אַלע דרייַ הילצערנע בעטלעך זייַנען געווען צונויפגעקלאַפּט פון איינעם און דעם זעלבן האָלץ. זיי פּלעגן סקריפּען, ווי צונויפגערעדט, מיט איינער און דער זעלבער שטים. עס פּלעגט זיך צונויפגיסן מיטן סקריפּ ראַמקעס אַ טיפער זיפץ. ער האָט נאָך דערווייַל ווי געלעבט אין אַ מין באַזונדער וועלטל, אַ וועלטל, וואָס איז געווען ווייַט פון אונדז און אומפאַרשטענדלעך.

אלע טאָג פֿרעגט ער זיך נאָך, צי איז נאָך ווײַט צו דער פּאָלוטשקע — יעדער טאָג, ווײַזט אויס, ציט זיך בא אים אויס פֿאַר א יאָר, ער ציילט זיי, די טעג, און זיפֿצט.

אין דעם אנטקעגנדיקן גרויסן פֿענצטער פֿון באַראַק שטעקט שטענדיק איינער און דער זעלבער קויל פֿון דער לעוואָנע. בא יעדערן פֿון אונדז איז א באַזונדער קוק אף דעם געלן קויל.

— גאַלאָפּאָם, גאַלאָפּאָם פֿליט זי, — זאָגט ראָמקע.

— ענלעך אף א קירבעס, — שווערט זיך פּעטרוס.

איך זאָג גאָרנישט, איך טראַכט נאָר, וויאַזוי זעט אויס די לעוואָנע אין יענעם הימל, וואָס הענגט איבער מײַן שטעטל. ס׳רעכט, אז איצט קוקט זי אַרײַן אין דעם הויפֿיקן פֿענצטער פֿון מײַן טאַטנס שטיבל. איר שײַן מוז אף געוויס איצט פֿאַלן אף דעם גרויסן אָפּגעקראַכענעם אויוון, וואָס איז פֿאַרוקט, ווי א זינדיקער אין ווינקל. עס מוז זיך ווי שטענדיק שמעלצן אין גילדענעם רעדל פֿון דער לעוואָנע אונדזער ווײַסע, גרויסע קאַץ, וואָס ליגט אויסגעצויגן באַם פּריפּעטשיק אזא פֿאַרטראַכטע און בייזע.

עפּשער וועט איצט ראָמקע נאָכאַמאָל דערציילן, וויאַזוי ער איז אנטלאָפֿן פֿון טאַבאָר?

הײַנט ניט, הײַנט איז ער ניט אויפֿגעלייגט גאָרנישט צו דערציילן. נעכטן, נעכטן ט׳ער אַלץ אויסגעדערציילט. נעכטן האָט ער באַוויזן, וואָס ער קען.

ס׳איז געוואָרן פֿול דער באַראַק מיט הימלעכע טענער פֿון א האַרמאָניע, ס׳האָבן זיך געהויבן די ברעטער פֿון פּאָדלאָגע אונטערן גרינגן טופּען פֿון פֿלינקע ציגײַנערשע פֿיסלעך.

האָליאַ! האָליאַ!
איבער פֿעלדער און איבער וועלדער
האָפּעט, האָפּעט מאַרגאַריטע
מיט די זעלנער.

עטלעכע שטימען האָבן האַסטיק געזונגען אזא מין מאָדנע לידל, הענט האָבן גענומען צופּליעסקען, און ס׳האָבן ניט אויפֿגעהערט זיך וויגן אופֿגעלעבטע שטימען:

האָפּעט, האָפּעט מאַרגאַריטע.

און נאָך דעם האָט זיך אזוי געבענקט נאָך הימלעכע טענער פֿון האַרמאָניע. און ס׳האָט זיך געכאַלעמט א פֿאַרגאַנגענער פֿרייליכער טאַנץ.

ס׳האָט געוויינט דער ציגײַנער ראָמקע, ליגנדיק צונויפֿגעקאָרטשעט אף זײַן בעטל, געוויינט, אזוי ווי מע וואָלט אים זײַן האַרצל א צאַראַפּע

געטאָן. מיט א שווייַגנדיקער הארמאָשקע איז געזעסן ארום אים פעטרוס בוטשאַן און נאָכאנאנד אים בארויקט:

— ניט ווייך, דרוזשע. כ׳האָב אויך אמאָל געוויינט, נאָר אז קיינער ט׳ניט געזען; געבענקט, אז קיינער ט׳ניט געהערט.

ער האָט זיך צו אים צוגעטוליעט, ווי א דאָקטער באַם אויסהערן א קראנק הארץ, און עס האָבן זיך צונויפגעגאָסן די שאָטנס פון זייערע קעפּ.

— ניט ווייך, דרוזשע.

און ס׳האָט אלץ געשטעקט אין פענצטער דער גילדענער קויל פון לעוואָנע, און ערגעץ ווייַט האָבן געטרערט שטערן און איינציקווייַז גע־פאלן אין פוסטקייַט.

ס׳האָבן געסקריפּעט בעטלעך אין געראַמען באראק, און פייַערלעך אפן באלקן האָבן גענומען צומאכן די אויגן.

פאמעלעך און שווער האָט גענומען אייַנשלאָפן א באראק.

❈

דאָס ערשטע באקומענע געלט פון זייַן פאָלוטשקע האָט ער אזוי שטארק געהאלטן אין די הענט און זיך געצאפּלט. בא אים זייַנען געווען פולע הויפּנס מיט נייַע צענערלעך. זיי האָבן געריפּעט אין זייַנע הויפּנס, און ער האָט ניט געוווּסט וווהין זיך מיט זיי אהינטאָן. אָט שטופּט ער זיי אריַין אין קעשענע, און אָט אין דער צווייטער, און פון די הויפּנס לאָזט ער זיי ניט ארויס.

— מאָרגן, — האָט ער אזוי אופגעלעבט א זאָג געטאָן, און די אויגן זייַנען שיר ניט ארויסגעשפּרונגען פון דער געדיכטער שווארצעניש פון די ברעמען, — מאָרגן ט׳זי מיך ניט דערקענען, אוהו, מאָרגן...

מיר האָבן בא אים ניט געוואָלט זיך דערפרעגן, וואָס פאר א מאָרגן, — ער האָט דערמאָנט עפּעס א נאָמען פון א מיידל, אן אומבא־קאנטער נאָמען פון א יונגער ציגייַנערטע. דאָס מיידל מוז זייַן ערגעץ ווייַט. דאָס געלט האלט ער אזוי אָפן, ווי ער וואָלט וועלן זיך אויספּייַנען פאר איר. אלע ווייַלע טוט ער זיך צו פעטרוסן א שטויס און לייגט אים פאָר: צייל, בראטאָק.

פעטרוס ציילט אזוי געלאסן דאָס געלט זייַנס, ער פינקלט, פינקלט אזוי מיט די ווארעמע אויגן, און דער געלבלעכער קאָפּ וויגט זיך אום. אף די פינגער באווייַזט ער ראָמקען, ווי מע באווייַזט א שטומען, — אָט אזויפיל און אזויפיל, דרוזשע.

ראַמקע שפּרינגט אָפּ אַן א זײַט א פאַרלאָרענער אזא, און ער ווייסט נאָך אַלץ ניט, אין וואָסער קעשענע אַרײַנשטופּן דעם הויפן געלט. אָט איז ער נאָענט אַרום אונדז, און אָט דערווײַטערט ער זיך. פּעטרוס זאָגט מיר אַפן אויער:

— כאַטיא ער זאָל ניט מאַכן די דראַלע.

מיר גייען אים נאָך. מיר שפּאַנען אינדרײַען איבער שטאָטישע גאַסן. עס האָבן דערברענט לעצטע טאָגיקע פּײַערן אין ברוינע שויבן פון מויערן. גינגאָלד פון זון האָט זיך נאָך דערשמאָלצן אַף שטאָטישע דעכער און געלייגט זיך ווי בלוטיקע פּליאַמעס. עס האָט געשוועבט א פּײַערלעכ־קײַט אזא אין ליבן זומערדיקן זון־פאַרגאַנג. ס׳פאַרגייט א טאָג און ס׳גייט אויף אַן אָוונט. דער אָוונט פאַרמאָגט זײַן אייגענע זון. זי שײַנט פאַר אונדז גלײַך ווי פאַר אַלעמען. אין הונדערטער נאַרוואָס אָנגעצונדענע לעמפּלעך וויגט זיך די שײַן פון דער אָוונטיקער זון.

ווי דרײַ גרויסע טראַפּנס מישן מיר זיך אויס אין כוואַליעס פון שטאָטישע גאַסן. אַרום יעדער וויטרינע שטעלן מיר זיך אָפּ. ראַמקע טוט אוזש א צאַפּל.

— קאַרעלן, אָט, קאַרעלן וואָלט ער געקויפט.

עס ברענט זײַן קאָפּ אין שײַן פון וויטרינע, עס רינען אוזש אויס די אויגן פון צופיל שײַן, און לאַנגע שנירלעך קאַרעלן ציִען אים צו ווי א מאַגניט.

— קאַרעלן, — גיט ער נאָכאמאָל א צאַפּל, און שיר־שיר וואָס ער צעשפּאַרט ניט מיטן קאָפּ דאָס באַשײַנטע גלאָז פון וויטרינע.

— פאַר א מיידל? — טוט פּעטרוס צו אים א ווונק. — פאַר א ליו־באָוויצע קאַרעלן?

— צוגעזאָגט... אוהו, — טוט ראַמקע אַן ענטפער און שפּרינגט אָפּ, ווי מיט אַן אָנגעצונדענעם קאָפּ פונעם בלענדנדיקן גלאָז. — עהע, א מיידל... אוך...

מיר נעמען זיך פאַר די הענט, קעדיי זיך ניט פאַרלירן אין געדיכטע־ניש פון מענטשן. מיר זעען אויס אזוינע קליינע אַנטקעגן אזא גרויסער שטאָט. ווער באַמערקט אונדז? דאַכט זיך, אַלע קוקן אַף אונדז, מיר מוזן זיך וואַרפן אַלעמען אין די אויגן, אזוינע דרײַ פאַרשוינען. זעט, סאַראַ גענגעלע באַ אונדז איז. אַלע דרײַ, ווי ווײַסע פויגלען, שוועבן מיר איבער שטאָטישע גאַסן, עס שורשעט דער האַרטער ברעזענט אַף אונדז, עס גייט פון אונדז א ווײַס רויכל. אַן פּעטרושעס א קנעפּל האָט זיך א טיכל פון א מיידל פאַרטשעפּעט.

— אַנטשולדיקט, — האָט ער זיך א נייג געטאָן אזוי איידל און אַפּגיך גענומען אויספּלאָנטערן דאָס פאַרטשעפּעטע טיכל פון זײַן קנעפּל. זײַנע

גרויע ווארעמע אויגן האָבן געברענט, און דער געלבלעכער קאָפּ האָט אזוי ווויליונגעריש געשמייכלט. דאָס מיידל פון דעם פּארטשעפּעטן טיכל האָט ווי דערשלונגען מיט קעצישע אייגלעך זײַנעם א האסקאָמע־בליק און אוועק, ניט באמערקנדיק, אז זי האָט זיך אָן אים אויסגעריבן אין קאלך.

— אנטשולדיקט, — האָבן מיר אלע דרײַ א זאָג געטאָן און געשפּאנט ווײַטער.

מיר האָבן געקויפט א היטל מיט פּריאניקעס. אין שטאָטישן סקווער האָבן מיר זיך אויסגעזעצט, ווי די גראפן, און גענומען פּראווען דעם מאָלצײַט. אויסערגעווײנלעך זײַנען געווען זיס די פּריאניקעס (פּריאַ־ניקעס פון דער אייגענער האָרעוואניע). בא ראָמקען פון מויל איז גע־גאנגען אזא מין זילבערן רויכל, ער ווארפט אזוי ספּריטנע די זיסע פלעצלעך אין מויל, און די אויגן פון זיסקײַט הייבן אזש אָן טרערן.

— געשמאק? — טוט פּעטרוס אים א פרעג, ארײַנווארפנדיק א פלעצעלע אין מויל.

— אוהו, — ענטפערט ער און פארכמורעט זיך.

— וואָס קאָן נאָך זײַן זיסער פון פּריאניקעס פון אייגענער האָרע־וואניע, — טו איך א זאָג, דערפילנדיק דעם זיסן טאם אפן גומען.

— פּריאניקעס פון אייגענער האָרעוואניע, — כאזערט פּעטרוס איבער מײַנע ווערטער און שטופּט ארײַן נאָך א פלעצעלע אין ווארעמען מויל.

— ס׳איז זיס, בראטעס, — טוט א טשמאָקע ראָמקע מיט פּײַכטע ליפּן, און די באקן ווערן פולע און גרויסע, ווי אָנגעשוואָלענע. — גע־שמאק, אוהו.

אין זײַן האנט האָט געשטעקט א פּריאניק, ווי א שטיקל זילבער. און באלד האָט זיך דאָס שטיקל זילבער צעשמאָלצן אין זײַן אָפן ווארעם אייוועלע.

זײַנע אויגן זײַנען איצט געווען אזוינע ווײַטע און פארטראכטע, און ס׳האָט געדאכט, אז זיי פארציִען זיך ווײַטער מיט בענקענדיקע הײַטלעך. ער האָט געקוקט אף די אלטעביימער פון סקווער און צוגעוויגט זיך. ס׳איז ארויסגעפאלן א פּריאניק פון זײַן האנט, א טרוקן צווײַגל האָט זיך פון דער הייך אָפּגעבראָכן און געפאלן בא זײַנע פיס. און ער האָט געוויגט מיט די פיס און פארטראכט געשוויגן מיט א פול מויל. אונדז האָט זיך געדאכט, אז ער שוועבט איצט ווידער אין א באזונדער וועלטל, א וועלטל, וואָס איז ווײַט פון אונדז און אומפארשטענדלעך. איך האָב זיך איצט דערמאָנט: מיט יאָרן צוריק בין איך מיט פּעטרוסן אויך גע־זעסן אף דעם זעלבן אָרט אין סקווער, און אונדזערע הערצער זײַנען

געוועזן ערגעץ ווײַט־ווײַט. מיר האָבן געבענקט אהיים, געבענקט ביז טרערן. איין מאָל, נאָר איין מאָל האָב איך געזען, ווי פּעטרוס האָט געוויינט. אף זײַן היימישער דערוהע איז ער געלעגן און שטיל געכלי־פּעט. אים איז דאַן געוועזן 16 יאָר. ער איז געוועזן אזא דארינקער און פארכמורעטער. ער פלעגט אָפטריידן פון שלאָף — געגנדז, סטאדעס מיט געגנדז פלעגט ער אין שלאָף טרײַבן, טרײַבן, „אהיליא! אהיליא!״ פלעגט ער שרײַען. איך האָב די בענקשאפט מײַנע געשטיקט אין הארצן, קיינער האָט ניט געוווּסט, אז איך בענק. פון טאָג צו טאָג האָב איך גע־פילט, ווי איך פארמויער צוביסלעך די אומנוצלעכע בענקשאפט, איך האָב געפילט, ווי עס וועבט זיך אויס פון הארצן דאָס בענקענדיקע קוועלכל.

— אומעטום איז אונדזער היים, אומעטום אונדזער ערד. — די בענקענדיקע פויגלען זײַנען פאמעלעך אָפּגעפלויגן פון אונדז.

מיר האָבן געקוקט איצט אף אונדזער לײַבלעכן ציגײַנער און ניט ווילנדיק דערמאָנט זיך אָן יענע בענקענדיקע טעג... ווי מיט די הענט האָבן מיר זיי אָפּגעשטויסן פון זיך.

— ראָמקע, א, ראָמקע, — האָט פּעטרוס גענומען צושטיין צום בענקענדיקן ציגײַנער, — רייד, דרוזשע, דערצייל עפּעס, אניט קום, מיר וועלן דיך פירן אָן אהין. זעסט, ס׳איז דאָרט ליכטיק, כאָטש קלײַב פּערל אין די הויפנס. — ס׳האָט געשפּראָצט מיט גינגאָלד אנטקעגן אונדז די אופגעהעלטע שטאָט, עס זײַנען אונדז ווי אנטקעגנגעגאנגען גרויסע פריילעכע פײַערן פון לעבן.

— ראָמקע, א, ראָמקע! — האָט פּעטרוס אים געוואָרעמט מיט זײַן קאָפּ און געצויגן פארן ארבל. — קום... אָן דאָרט... דרוזשע.

אין איינעם פון יענע אָוונטן האָבן מיר פארלאָרן אונדזער כאַווער אף איינער פון די שטאָטישע גאסן. מיר האָבן אים געזוכט, ווי אן אוי־צער, צווישן א שטאָט מיט מענטשן, געזוכט, געזוכט און ניט געקאָנט געפינען.

✻

די לעוואָנע האָט באשײַנט א פּוסט בעטל אין באראק. סע גייט דורך א וואָך, סע גייען דורך צוויי, און ראָמקע איז נאָך אלץ ניטאָ. אלע אָוונט קאָכן מיר אָפּ דעם זעלבן טאָפּ מיט הירזשענע קאשע. און עסנדיק, דערמאָנען מיר זיך, אז עס פעלט א דריטער, זײַן כיילעק וועלן מיר איבערלאָזן. זײַן כיילעק וועט זײַן גאנץ. פונעם צעטל וועלן מיר אים

ניט אויסמעקן. סימאָנים פון ארבעט ליגן פארבאקט שוין אף זײַנע יונגע הענט.

אַלע אָוונט נעמט זיך פעטרוס פאר דער האַרמאָניע, און ניט ווילנדיק רײַסט זיך בא אים ארויס:

— עך, ניטאָ דער טענצער, ראָמקע ניטאָ, שפּיל הײַנט, שפּיל מאָרגן, ניטאָ...

נעכטן בא דער ארבעט האָט ער געטראָפן די הילצערנע קאָזלע, מיט וועלכער ראָמקע פלעגט אונדז ציגל דערלאנגען. ער האָט באַטראַכט דאָס שטיקל האָלץ ווי א מין טײַערע זאך און געזאָגט:

— ניט איין טויזנטער ציגל האָט ער מיט איר איבערגעשלעפּט. אָט זע, אזש א הענטל אָפּגעבראָכן.

אין א ווינקל איז זי געלעגן, די הילצערנע קאָזלע, געלעגן מיט אן אָפּגעבראָכענער האנט און, דאכט זיך, געבענקט.

פעטרוס פלעגט גאנץ אָפט מיטן פוס א ריר טאָן דאָס שטיקל האָלץ און זאָגן:

— אנטלאָפן דער פויגל, ניטאָ, זיך פארבענקט נאָך דער אַלטער נעסט, ער׳ט קומען... פּריאַניקעס פון דער אייגענער פּראַצע שוין פאר־זוכט...

אין א צעבראָכענער פאַס זײַנען געלעגן פארשטעקט א פּאָר צערי־סענע הויזן, די הויזן פונעם ציגײַנער ראָמקע.

*

אווגוסט האָט זיך שוין אָנגעהויבן אויסלעשן אין די הימלען. אוו־גוסט האָט גענומען אנטלויפן פון דער ערד. אָט באַלד, באַלד האָבן מיר יאָמטעוו, צום צווישנפעלקערלעכן יוגנט־טאָג איז גאר ניט ווײַט. אָט באַלד, באַלד וועט זײַן אונדזער יאָמטעוו.

מיר וועלן אין דעם טאָג פארפלייצן מיט אונדזער יוגנט גאַסן און פעלצער. די גאנצע שטאָט וועט זײַן אונדזערע.

ס׳האָט נאָך אזוי גוט געוואַרעמט די זון אין יענע טעג, אָט ווי א פײַערדיק קעפּקעלע ליגט זי אונדז א גאנצן טאָג אפן קאָפּ, מיר פילן זי אף דער פּלייצע, ווי א טײַערע זאך.

פאַרוואָס ווערט אונדז ניט מיִעס די זון?

פעטרוסעס געלבלעכער קאָפּ זעט אויס ווי א שטיקל זאַפרען. פּע־טרוס בוטשאַן, אזא הויכער גוטער יאָט, זײַן פולן פּאָנעם מיט די שפּרענ־קלעך וועל איך קיינמאָל ניט פארגעסן. ער פארמאָגט אזוינע פלינקע

הענט, ער שפּילט אזוי הארציק אַף דער האַרמאָניע, זײַנע טיפע גרויע אויגן פאַרמאַגן אזויפיל כײן. אַלע טאָג פרעגט ער בא מיר:

— ווי זע איך, דרוזשע, אויס, ווען איך פאַרמאַך די אויגן?

ער האָט ליב שטעלן אזוינע אומגעלומפּערטע פראַגעס, דערבײַ פלעגט ער שמייכלען אזוי ווי א קינד און באַלעקן זיך.

אין איין טאָג זײַנען מיר אָנגעקומען אין שטאָט. מיר האָבן צוזאַמען געענדיקט דעם „ציט״, און איינע און די זעלבע ראַזוריאַדן פון מוליאַרעס האָבן מיר באַקומען.

— אין איין טאָג, ווי עס ווײַזט אויס, וועלן מיר כאַסענע האָבן, און אין איין טאָג אין דער רויטער אַרמיי גיין, — האָט ער מיר אין איינעם פון יענע טעג א זאָג געטאָן אזוי פאַרטראַכט און אזש אָנגעקוואָלן פון זײַנע אייגענע רייד. — דאָס מאַזל, דרוזשע, איז בא אונדז איינס און דאָס זעלבע.

ער האָט אָפּט ליב געהאַט דערמאָנען דאָס וואָרט מאַזל, ער פלעגט ריידן וועגן דעם, ווי וועגן א זאַך, וואָס מע עסט דאָס מיט ברויט.

— מאַזל, כאַ־כאַ־כאַ, א געשמאַקע זאַך.

ער האָט געהאַט א געוווינהײַט זיך אַמאָל אוועקזעצן אין א ווינקל און שווײַגן. רייד צו אים, שטויס אים אין זײַט: „פּעטרוס, א, פּעטרוס״ — און ער טוט אַפילע קיין פּיפּס ניט, נאָר מיטן נעזל פּירקעט ער און קוקט אזוי אָנגעשטרענגט מיט די גרויע אייגלעך, קוקט און שמייכלט צו.

אַף מאָרגן דערמאָנט ער זיך און טוט א פרעג:

— וואָס׳טו מיר נעכטן געוואָלט זאָגן? מיינסט, איך האָב פאַרגעסן?

באַדערנאַכט פלעגט ער זיך אַמאָל א כאַפּ טאָן פון שלאָף און טאָן מיך א וועק.

— דו שלאָפסט?

— איך שלאָף.

— זיך גאָרנישט געכאָלעמט?

— גאָרנישט.

— גוט, טאָ שלאָף.

ראָמקען פלעגט ער וועקן אַלע ווײַלע. עפּשער צען מאָל אַף דער נאַכט פלעגט ער אים וועקן.

— דו שלאָפסט? זיך גאָרנישט געכאָלעמט? נו, טאָ שלאָף.

די לעצטע צײַט האָט ער פאַרגעסן, אז דאָס בעטל איז פּוסט, און פון געוווינהײַט פלעגט ער א וועק טאָן דאָס פּוסטע בעטל:

— דו שלאָפסט?

*

אין איינער א נאכט האָט עמעצער די טיר פון באראק אופגעריסן, און א פריש ווינטל האָט א שפּיל געטאָן צווישן ווענט און אָפּגעפּרישט פארשלאָפענע קעפ. ס'איז געווען א נאכט אָן א לעוואָנע. א שטערן האָט מען מיט ליכט אין הימל גענדאַרפט זוכן.

אין דער נאכט האָט מיך פּעטרוס ניט געוועקט, ער האָט ניט גע־פרעגט: „דו שלאָפסט?" ער איז געלעגן א שווערער, ווי א שטיין, און געכראָפּעט.

ער האָט ניט געפילט, ווי אין שלאָף האָט זיך עמעצער צו אים צוגע־טוליעט, ארומגענומען אים און באאָטעמט זײַן שלאָפנדיק פּאָנעם. פאר־טאָג האָט ער זיך געכאפּט, אז עס שלאָפט לעבן אים ראָמקע מיט אן אָפענעם מויל. ראָמקע דער ציגײַנער אָטעמט אזוי שווער און צופרידן.

ער האָט זיך געכאפּט: א צאָן אין מויל פעלט בא ראָמקען. בא אים זײַ־נען געווען גאנצע ציינער. אָט פון פאָרנט פעלט א צאָן. אויך אין דעם אנטקעגנדיקן בעטל איז געווען פול. עס האָבן אראָפּגעהאנגען אף אראָפּ צוויי לאנגע שווארצע צעפּ, א בײַטש קארעלן האָט זיך אראָפּגעגליטשט פון אן אָפענעם שווארצן האלדז פון א יונגער ציגײַנערטע. פול מיט מילך איז געווען אן אָפן הייס מויל, זאָרג־קנייטשעלעך האָבן געשפּילט אף דער אָפּגעברענטער הויט פון א יונג רייצנדיק פּאָנעם, און פון דער פאנאנדערגעשפּיליעטער גרינער קאָפטע האָבן ארויסגעקוקט די בריסט.

מיר האָבן ווידער אין יענעם פרימאָרגן געשפּאנט צו דער ארבעט. די זעלבע דרײַ נאָענטע ווארעמע לײַבלעכע ברידער, אין די זעלבע דרײַ פארקאלכטע ברעזענטענע קאָסטיומען. הינטער אונדז איז נאָכגעגאנגען מיט ניט זיכערע טריט די עטוואָס פארלאָרענע ציגײַנערטע. נאָכגעגאנ־גען, ווי געציילט אונדזערע טריט.

מארע ט'מען זי גערופן, אָט די ציגײַנערטע. זי איז אונדז נאָך דעם נאָענט און טײַער געוואָרן, ווי א לײַבלעכע שוועסטער. מיט אונדז צוזאַ־מען אף שטאגעס געקלעטערט, צוזאמען געהויבן אין הימל שטארקע ציגלענע ווענט.

צום יאָמטעוו, צום צווישנפעלקערלעכן יוגנט־טאָג, האָט זי אונדז אלע דרײַען אויסגעוואשן די העמדלעך.

1940

אירמע דרוקער

דאָס ווילנער באַלעבעסל

באָך אין ליפּאָוועץ האָט זיך עזרע אָנגעהערט מיט מײַסעס און געשיכ־טעס וועגן דעם ווילנער באַלעבעסל. עס האָט דערציילט וועגן אים עזרעס טאַטע — דער אָנפירער פון דער ליפּאָוועצער קלעזמער־קאַפּעליע, עס האָבן דערציילט די קלעזמער, דער עלטערער ברודער, די פעטערס, שוואָ־גערס און שכיינים.

נאָך מער ווי אין ליפּאָוועץ האָט מען דערציילט אין בערדיטשעוו. און מער ווי אומעטום האָט מען דערציילט בא פעדאָצערן אין שטוב, אין עזרעס נײַער היים, אין עזרעס נײַער מוזיק־שול.

פעדאָצערן האָט זיך געוואָלט, אז קלעזמער זאָלן ניט נאָר דערציילן, — זיי זאָלן אויך שפּילן וועגן דעם ווילנער באַלעבעסל. דערפאר טאַקע האָט ער אָנגעשריבן די עלעגיע וועגן דעם פארשפּילטן גורל...

עזרע איז געווען דער ערשטער פון פעדאָצערס טאַלמידים, וואָס האָט אויסגעפּילט אָט די עלעגיע. פון טאָג צו טאָג איז אים דאָס ווילנער באַלעבעסל אַלץ נעענטער געוואָרן, און פון טאָג צו טאָג האָט אים אַלץ מער געצויגן קיין ווארשע. געצויגן און געשראָקן. עזרען האָט זיך גע־וואָלט אָנהייבן דאָרט, ווו דאָס ווילנער באַלעבעסל האָט געענדיקט...

און אָט איז ער אין ווארשע. ער איז געקומען אהער, קעדיי אַרײַנ־טרעטן אין דער מוזיק־שול. און ס'האָט אים אָפּגעגאָלטן. דאָ אין ווארשע האָט ער זיך באַגעגנט מיט אַראָנען, מיט וועמען ער האָט צוזאַמען גע־שפּילט אין סעוואסטאָפּאָלער סימפאָנישן אָרקעסטער.

דער ערשטער פידל אין אָרקעסטער, דער גרײַז־גראָוער אַראָן האָט אים אין סעוואסטאָפּאָל זייער פרײַנטלעך אופגענומען. ער האָט ניט גע־לאָזט, אז דער דיריזשאָר טשערניכאָווסקי זאָל אים באַוולען, ער האָט אים געלויבט פאר די מוזיקאַנטן, געלערנט מיט אים, מיטגעהאָלפן אים דעריאָגן דאָס דורכגעלאָזטע. דאָ אין ווארשע שפּילט אַראָן דעם צווייטן פידל, אָבער די אכטונג צו אים פון די ווארשעווער מוזיקאַנטן איז ניט קיין קלענערע, איידער די אכטונג פון די סעוואסטאָפּאָלער. דאָס האָט עזרע גלײַך דערפילט, ווען אַראָן האָט אים באַקאַנט מיטן דיריזשאָר קאַזימיר שאַבעלסקי און מיט די מוזיקאַנטן פון אָרקעסטער. מע האָט דאָ עזרען באַגעגנט ווי אַן אַלטן באַקאַנטן, ווי א קאָלעגע. מע האָט זיך אינטערעסירט מיט זײַן בערדיטשעווער לערער פעדאָצער, מיט זײַן מיינונג וועגן קאָנצערט. און ער אַליין, דער דיריזשאָר קאַזימיר שאַבעלסקי, האָט אים אײַנגעלאָדן קומען אף די רעפּעטיציעס פון סימ־פאָנישן אָרקעסטער. „רעפּעטיציעס, — האָט ער אים געזאָגט, — זײַנען פאר אײַך ניט וויכטיקער, איידער קאָנצערטן. אונדזערע רעפּע־טיציעס וועלן זײַן פאר אײַך זייער א וויכטיקע שול“.

אין עטלעכע טעג ארום נאָכן קאָנצערט איז עזרע געקומען אין אָפּערע־טעאטער אף א רעפּעטיציע.

דער גרײַז־גראָוער אַראָן האָט עפּעס אײַנגערוימט קאַזימיר שאַבעל־סקין, דערנאָך איבערגערעדט מיט די מוזיקאַנטן, און אַלע האָבן אין איין קאָל געבעטן עזרען, ער זאָל עפּעס שפּילן פאר זיי.

די אומגעריכטקײַט האָט איבערגעשראָקן עזרען.

די האַרפיסטקע האָט אים פײַערלעך צוגעטראָגן דעם פידל, זיך פאר־נייגט פאר עזרען און אין נאָמען פון אַלע מוזיקאַנטן געזאָגט:

— אונדז האָט איר שוין געהערט שפּילן, און איצט ווילן מיר אײַך הערן...

דער וואַרעמער ברוסטיקער קלאַנג פון איר שטים, דער באַריר פון אירע פינגער באַם איבערגעבן אים דעם פידל האָבן צונישט געמאַכט עזרעס צווייפל און פאַרדאַכט. עזרע האָט זיך דערזען אויג אויף אויג מיט יענער מינוט, אין וועלכער מע קאָן געווינען אָדער פאַרלירן אַלץ אין דער וועלט!

וואָס שפּילן? פון וואָס אָנהייבן? ווי קאָן מען אין אַזאַ מינוט באַטראַכטן, אָפּקלײַבן און באַשטימען, ווו דו ביסט שטאַרק און ווו דו ביסט שוואַך? וואָס קאָן אויסנעמען און וואָס קאָן ניט געפעלן ווערן? עזרע האָט נאָכגעפאָלגט דעם ערשטן באַריר פון סמיק איבער די סטרונעס פון פידל.

דער סמיק האָט אָנגערירט די ווונד פונעם ווילנער באַלעבעסל.

פעדאָצער האָט אין זײַן עלעגיע וועגן יויעל־דאָווידן, וועגן ווילנער באַלעבעסל, אויסגענוצט אַלס אַרײַנפיר דעם מאָטיוו פון „איכה"[1] — וועגן גליק, וואָס איז פאַרשוווּנדן, און וועגן אומגליק, וואָס האָט נאָכגעיאָגט אויף שריט און טריט. דאָס איז געווען דער לייטמאָטיוו פון פעדאָצערס עלעגיע.

— אני הגבר...[2] — הייבט אָן פעדאָצער פון יויעל־דאָווידס סאָף, אַז דער סאָף זאָל באַלײַכטן דעם אָנהייב, באַגלייטן דאָס גאַנצע לעבן זײַנס.

...דאָס ווילנער באַלעבעסל לויפט אַרום אַ דולער איבער די וואַרשעווער גאַסן און קלאָגט זיך:

„...ניט פאַר אײַך געדאַכט, ניט פאַר קיין מענטשן געדאַכט! קוקט און זעט, צי ס'איז נאָך פאַראַן אַזאַ ווייטעק, ווי מײַן ווייטעק? ווי דער יאַם איז גרויס דער בראָך!"...

עזרע ווערט פעסטער און זיכערער באַ זיך.

...יויעל־דאָוויד איז עלטער פון 5 יאָר.

אַ וועלט מיט קלאַנגען.

...עס הוידען זיך צווײַגן, עס שורשען בלעטער, עס פײַפט אַ ווינט, אַ דונער נאָך אַ דונער, אַ רעגן כליופּעט, אַ כוואַליע מיט אַ כוואַליע ריידן זיך איבער, בלומען פלאַטערן און קוויקן זיך מיט די שטראַלן פון דער זון.

...זעגן זינגען, זעגן שנײַדן זיך אײַן אין די לײַבער פון ביימער, און ביימער קראַכן, ביימער פאַלן. אַ גערײדערײַ פון דערוואַקסענע, אַ געפּלאַפּל

---

[1] איכה — אַ טרויער־טפילע (קינעס), וועלכע פרומע ייִדן זאָגן טישעבאָוו.
[2] אני הגבר — אַ פּאַסעק אין „איכה".

פון קינדער, א געוויין פון נײַ־געבוירענע, א געוויין נאָך די, וואָס זײַנען אוועק פון דער וועלט.

א ראַש, א טומל, א געפּילדער... שאַ, שטיל...

א סטרונע פאַרגייט זיך, און א קינדערשע שטים טײַנעט:

— דערבאַרעמדיקער פאָטער אין הימל, העלף!

— העלף! העלף! — כאַפּן אונטער די איבעריקע סטרונעס, ווי מע־שוירערים.

דאָס זינגט דאָס עלפיאָריקע יינגל, יויעל־דאָוויד, דער עלפיאָריקער כאַזן פון דער ווילנער שול מיט זײַן כאָר...

די סטרונעס פון עזרעס פידל פּראַווען א כאַסענע.

דער „גאַסן־ניגן" פירט צו דער כופּע און אין וויכער פאַרפּלאָנטערן זיך א „שער" מיט א „פריילעכס", א „ברוגעז־טאַנץ" מיט א „בייגע־לע", א „סעמעלע" מיט א „שטאָק".

— מאַזלטאָוו! מאַזלטאָוו!..

צו 14 יאָר האָט מען יויעל־דאָווידן כאַסענע געמאַכט, צו 14 יאָר האָט יויעל־דאָוויד באַקומען א רײַכן שווער, א מיִעסע פרוי און א נײַעם נאָ־מען — דאָס ווילנער באַלעבעסל.

— מאַזלטאָוו! מאַזלטאָוו!..

יויעל־דאָוויד באַקומט אין דער ווילנער שול 450 קאָפּעקעס א וואָך און איז געצוווּנגען גיין אַלע אינדערפרי און אַלע פאַרנאַכט צו די מוסער־זאָגער הערן מוסער.

א כאַזן איז א שאַליעך־ציבור — א געשיקטער, אן אויסדערוויילטער פון קאָהאָל, און אַלס אַזעלכער דאַרף ער זיך פאַרשטעלן פאַר גאָט און אויסבעטן א לעבן פון געזונט און פּאַרנאָסע, פון מאַזל און בראָכע, א לעבן אָן בושע און אָן האַרצווייטעק, אויסבעטן נאַכעס פון קינדער און קינדסקינדער.

עס גייט דורך אַזוי א יאָר, צוויי, דרײַ, פינף... יויעל־דאָוויד ווערט א טאַטע פון קינדער. איצט איז יויעל־דאָוויד א דערוואַקסענער, און עס ווערן געשאַפן לעגענדעס וועגן יויעל־דאָווידס טענאָר.

א שטים מיט אַלע שיינקײַטן, מיט אַלע ווייכקײַטן און מיט אַלע מעסיקעסן פון דער וועלט.

ווער איז ער, דער דאָזיקער, דער וואָס האָט געהערט יויעל־דאָווידס שטים און איז ניט אופגעציטערט געוואָרן, ניט באַגאָסן געוואָרן מיט טרערן?

ווער איז ער, אָט דער, — האָבן געטײַנעט די ווילנער באַלעבאַ־טים, — זאָל ער קומען אהער און אונדז זאָגן, וועלן מיר אים קיינער ניט גלייבן, ווײַל אַזוינס איז ניט מעגלעך.

אין ווילנע האָט זיך געפונען א נאָגיד, וואָס האָט קיינמאָל אף זײַן

לעבן ניט געווינט, איז קיינמאָל אַף זײַן לעבן פון קיין זאַך ניט גערירט געוועןֹ. האָט דער נאָגיד געזאָגט: אויב דאָס ווילנער באַלעבעסל וועט אים קאָנען אין מעשעך פון אַ שאָ וויינענדיק מאַכן, גיט ער אוועק דרײַ הונ־דערט רובל אַף קאָהאָלשע היצטאַרכעסן. אויב ניט, באַדאַרף אים קאָהאָל באַפרײַען ביזן סאָף פון זײַן לעבן פון אַלע באַשטײַערונגען און נעדאָוועס.

קאָהאָל איז מאַסקים געווען...

יויעל־דאָוויד האָט אַ זאָג געטאָן וועגן דער נעשאָמע און וועגן גוף: די נעשאָמע איז דײַנע און דער גוף איז דײַנער, האָב ראַכמאָנעס אַף דײַן אייגענער מי...

— אַ מענטש, וואָס קען ניט וויינען, אַ מענטש, וועמען עס גייט קיין זאַך ניט אָן, איז דאָך קיין מענטש ניט!

ס׳זײַנען ניט דורך קיין פינף מינוט, און דער נאָגיד איז באַגאָסן גע־וואָרן מיט טרערן, געוויינט פאַר אַלע זײַנע יאָרן...

אין אַלע שטעט און שטעטלעך פון גאָר דער וועלט זינגט מען יויעל־דאָווידס צונויפגעשטעלטע שטיקלעך, אַף אַלע כאַסענעס שפּילט מען יויעל־דאָווידס „פריילעכסן" און „מאַראַלן"...

יויעל־דאָוויד און יויעל־דאָוויד!..

עזרעס פידל בלײַבט אין קלעם צווישן צוויי באַזונדערע טפילעס: דער אָרגאַניסט פון ווילנער קאָסטיאָל סטאַניסלאַוו מאָניושקאָ, וואָס האָט ליב דעם מענטשן אַף דער ערד און איז געצווונגען לויבן גאָט אין הימל, לאָזט זיך אַראָפּ אַף די טענער פונעם אָרגאַן, ווי אַף טרעפּ, אַלץ נידעריקער און נידעריקער, אַלץ טיפער און טיפער.

יויעל־דאָוויד האָט ניט געוווּסט, אַז אין דער שכיינעסדיקער דירע אַנטקעגן האָט זיך אַרײַנגעקליבן סטאַניסלאַוו מאָניושקאָ, און מאָניושקאָ האָט ניט געוווּסט, אַז בישכיינעס מיט אים וווינט דער באַוווּסטער כאַזן פון ווילנער שול, יויעל־דאָוויד סטראַשונסקי...

מאָניושקאָ, ווייסט פעדאָצער, האָט געשפּילט פאַר גאָט, ער זאָל קאָנען דינען דעם מענטשן, דער פּוילישער מעלאָדיק, און עזרעס פידל זינגט אַ לויב־געזאַנג דעם מענטשן אַף דער ערד, דעם מענטשן, וואָס באַשאַפט וווּנדער, דעם מענטשן, וואָס באַשאַפט וועלטן. דער פידל באַזינגט די פאַרהאָרעוועטע הענט, וואָס בויען, וואָס מי׳ען זיך, וואָס פלאַנצן, אַקערן, זייען און שנײַדן.

די פּוילישע מעלאָדיק גיט איבער אַ גרוס די מוזיקאַנטן פון זייער לאַנד, פון זייער ערד, פון זייערע פעלדער און וועלדער, פון זייערע טאַטעס און מאַמעס, פון זייערע זין און טעכטער, כאַווײרים און פרײַנט, פון זייער יוגנט, פון זייער ליבע, פון זייערע געזאַנגען און טענץ.

די פּוילישע מעלאָדיק טראָגט זיך מיטן געבענטשטן גאַנג פון פרײ־

לינג־רעגן, וואָס ווו נאָר זײַן טראָפּן פאַלט, דאָרט ווערט פרישער, ווערט זאפטיקער, בליט און וואקסט.

די מוזיקאנטן דאנקען פארן גרוס מיט זייערע אינסטרומענטן — דער סימפאָנישער אָרקעסטער האלט אונטער עזרען.

עזרע, וואָס האָט ערשט געזען פאר זיך בלויז יויעל־דאָווידן מיט פעדאָצערן, דערזעט מיטאמאָל די בינע פון ווארשעווער אָפּערע־טעא־טער, די מוזיקאנטן, דעם דיריזשאָר. ער דערזעט, ווי די הארפיסטקע קומט אים צוהילף מיט אלע סטרונעס פון איר הארפע.

ווען ניט יויעל־דאָווידס אומגליק, וואָלט ער זיך דערפילט פארן גליק־לעכסטן מענטשן אין דער וועלט.

די פוילישע מעלאָדיק ווערט שטארקער און שטארקער, עס ברומט די וויאָלאָנטשעל, עס האלט ניט אויס דער קאָנטראבאס, ס׳כאפּן אונטער די קלארנעטן, די פלייטן, די טרובעס, די גאָבאָיען מיט די פאגאָטן.

דער דרויב פון די פײַקלעך צעשיט זיך ווי א הילכיק שרײַענדיק געלעכטער, די ליטאוורעס מיט די טאצן קלינגען ווי אף א גרויסן פריי־לעכן יאָמטעוו, און דער פויק קלאפּט און קלאפּט, ער איז איבערפולט מיט אזויפיל ראש און מיט אזויפיל טאקטן, אז טאָמער קלאפּט ער זיך ניט אויס ווי געהעריק, קאָן ער נאָך גלײַך דאָ אפן אָרט פּלאצן...

פעדאָצער קאָן זיך אָבער אף לאנג ניט פארגינען די פרייד. די ארײַנ־געפלאָכטענע קלאנגען פון דער פוילישער מעלאָדיק זײַנען אים נייטיק געווען אף פאָרצושטעלן מאָניושקען.

און ווידער איז עזרע אליין, אליין מיט זײַן פידל.

א שטילע זומער־נאכט. א שלאָפלאָזע נאכט, ווי די מערהײַט נעכט פון א גאנץ יאָר. אָפן זײַנען געווען ביידע שכיינעסדיק אנטקעגנדיקע פענצטער, ווי אָפן ס׳זײַנען געווען די אויגן און הערצער פונעם זינגער און שפילער פאר דער רײַכער גאָב, וואָס די נאכט האָט אלע ווײַלע מיט פולער מאָס זיי באשאָנקען.

אף די קלאווישן פונעם אָרגאן האָט מאָניושקאָ באגעגנט א סאך קלאנ־גען ווי די סאמע אָנגעלייגטע געסט, אף וועלכע ער האָט שוין לאנג גע־ווארט. ער האָט זיי איבערגעכאזערט א צווייט מאָל, א דריט און פערט מאָל און זיי איבערגעלאָזט אף שטענדיק.

א סאך קלאנגען האָט ער געטריבן פון זיך, ווי מע טרײַבט פליגן, וואָס קאָנען נאָר זשומען און בײַסן.

און יויעל־דאָוויד האָט אין יענער נאכט געשאפן אף זײַן פידל א נײַעם „זײַ־געזונט" פאר כאָסן־קאלע. אָט יאָגן די קלאנגען ווי בארג־אראָפּ, און אָט ווערט דער לײַכטער פידל ווי א שווערער וואָגן פארהריזנעט אין א טיפער געדיכטער בלאָטע, ניט ארויסצוקריכן, ניט ארויסצושלעפּן.

דעם פידל קומט צו הילף יויעל־דאָווידס שטים. יויעל־דאָוויד זינגט, און די פידל־קלאַנגען ווערן זיכערער אין זייער גאַנג.

אין זײַן „זײַ־געזונט" רעדט אויס יויעל־דאָוויד זײַן האַרץ פאַר אַלע יונגע פאַרפאַלקן, וואָס האָבן ערשט כאַסענע געהאַט, און ווינטשעוועט זיי מער מאַזל, אַ שענערן גורל, ווי דער, וואָס איז אויסגעפאַלן אים.

...זאָלט איר פאַרשטיין איינער דעם צווייטן פונעם אָנהייב ביזן סאָף פון אײַער לעבן, וועט איר זײַן גליקלעך!

מיר איז אַזאַ גליק ניט באַשערט!

אַ פאַרמאַכט בוך בין איך פאַר איר, פאַר מײַן באַשערטער, אַ בוך, וואָס זי וועט קיינמאָל ניט עפענען און קיינמאָל ניט לייענען.

אַן אָפּענער פידל איז מײַן האַרץ, און אירע פינגער זײַנען פאַרגליווערטע, זיי וועלן ניט אָנרירן קיין איין סטרונע און ניט אַרויסרופן קיין איין קלאַנג.

מײַן שטים, מײַן פידל, מײַנע געזאַנגען זײַנען פאַר איר ניט מער, ווי אַן אָרעמע קראָם, וואָס גיט ווייניק פּאַרנאָסע, און זי האָט פײַנט מײַן שטים, זי האָט פײַנט מײַן פידל און קאָן ניט הערן מײַנע געזאַנגען.

ניט פאַר אײַך געדאַכט, טויזנט מאָל ניט פאַר אײַך געדאַכט!

זײַט געזונט! זײַט נאָענט! און ווייסט קיינמאָל ניט פון דער גרעסטער שטראָף, פון דער ביטערסטער קלאָלע, וואָס הייסט פרעמדקײַט!..

יויעל־דאָוויד שאַפט אַ נײַעם „זײַ־געזונט" פאַר כאָסן־קאַלע און געזעגנט זיך אַליין מיט זײַן אייגענער יוגנט.

— קער זיך אום! קער זיך אום!

ס'אַרא פינצטערניש! און יויעל־דאָוויד שרײַט מיט זײַן טענאָר־שטים, מיט אַלע קויכעס פון זײַן פידל — העלפט! העלפט!

פון אַנטקעגנדיקן אָפענעם פענצטער האָבן זיך, ווי אויף אַ סריפע, גענומען טראָגן קלאַנגען מיטן אימפעט פון ראַטעווען יענעם ביז אַליין אומקומען.

וואָס איז געשען?

וויפל מאָל האָט ער, יויעל־דאָוויד, שוין טפילע געטאָן פאַר זיך אַליין און פאַר אַלע די, וואָס האָבן אים געשיקט, און זײַנע טפילעס זײַנען קיינמאָל ניט אָנגענומען געוואָרן.

איז דען מעגלעך, אַז אָט איצט האָט זײַן טפילע דורכגעבראָכן אַלע הימלען, אַלע אײַזערנע ווענט, טירן און טויערן?!

ס'אַרא ווונדערלעכע קלאַנגען עס טראָגן זיך אַהער צו אים, קלאַנגען פון טרייסט און האָפענונג.

יויעל־דאָוויד לייגט אַוועק דעם פידל, גייט צו צום אָפענעם פענצטער. די מעלאָדיע, וואָס טראָגט זיך פון דאָרט, באַפוילט אים — זינג! זינג

מיך אויס! איך וויל אליין זיך דערהערן, איך וויל אליין זיך דערוויסן, וואָס האָב איך אָנצוזאָגן דער וועלט, מיט וואָס באַרײַכער איך זי.

יויעל־דאָוויד זינגט, און מאָניושקעס פינגער בלײַבן פארגליווערט אף די קלאווישן. מאָניושקאָ קוקט זיך אום א דערשראָקענער פון אלע זײַטן, ווי איינער, וועמעס טיף באהאלטענער סאָד, וועלכן ער האָט פארטרויט נאָר זיך אליין, איז פלוצעם געוואָרן אויס סאָד. ווער איז ער, אָט דער, וואָס האָט זיך דערקליבן צו די טיפענישן פון מײַן הארצן און דערציילט דאָס, וועגן וואָס איך אליין האָב זיך ערשט דערוווסט? מאָניושקעס אויגן קוקן אין אלע ווינקעלעך פון צימער.

— צי דוכט זיך עס מיר? — האָט זיך מאָניושקאָ פלוצעם צעלאכט. — אָט וואָס עס הייסט אָפנארן דעם שלאָף, אָט וואָס עס הייסט וואך זײַן נאכט נאָך נאכט. די כאלוימעס קאָנען זיך ניט דערווארטן ביז איך וועל אנשלאָפן ווערן און קומען צו מיר וואכערהייט, און איך הער אין כאָלעם, ווי מײַן ערשט געבוירענע מעלאָדיע ווערט געזונגען אזוי, ווי מיר וואָלט זיך געוואָלט, ווי איך וואָלט פארלאנגט, זי זאָל געזונגען ווערן.

און יויעל־דאָוויד זינגט! ענדיקט זיך די מעלאָדיע, הייבט ער זי ווידער אָן פון אָנהייב, און צום צווייטן און דריטן מאָל ווערט די מעלאָדיע זיכערער, געשליפענער, דערוואַרעמטער, לויטערער און קלאָרער.

„וואָס קומט דאָ פאָר?" — ציטערט אוף מאָניושקאָ. — „וועלכער רויבער האָט עס געקאָנט אינמיטן נאכט פאר אים אין די אויגן אוועקרויבן זײַנע נאָטן?!"

ניין, אלע נאָטן זײַנען גאנץ, זיי שטייען, ווי ער האָט זיי אוועקגעשטעלט, קיין איין צייכן פעלט ניט.

און דער זינגער לאָזט ניט דורך קיין טאקט, מאכט ניט דעם קלענסטן טאָעס.

מאָניושקעס פינגער פאלן צו צו די קלאווישן און הייבן אָן אקאָמפאנירן דער וונדערלעכער שטים, וואָס טראָגט זיך ערגעץ ווי פון הימל, און ווידער בלײַבן זײַנע פינגער פארגליווערט.

ס'איז עפעס ניט גלאַט. ניט אנדערש, דער טײַוול אליין האָט מיט אים פארפירט א בייזע שפיל. מאָניושקאָ הייבט זיך אוף, וויל שרײַען, און — ער דערזעט דעם זינגער...

יויעל־דאָוויד האָט ניט באמערקט מאָניושקען, ער האָט פאַרגעזעצט זינגען און געהערט בלויז די קלאנגען, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון אים צו דער אָפענער וועלט.

עס גייט אויס דער לעצטער קלאנג, דער ווידערקאָל בלײַבט אָן

אַטעם. מאַניושקאַ אפּלאָדירט און וועקט די באַנאַכטיקע שטילקייט מיט באַגייסטערטע אויסגעשרייען:

— בראַוואָ! אויסגעצייכנט! בראַוואָ! וווּנדערלעך! ווער זייט איר עס?! איך בעט אייַך, זאָגט מיר, ווער זייט איר, א מענטש, צי?..

— אַוודאי בין איך א מענטש. איך בין יויעל־דאָוויד, מייַן פאַמיליע איז לעווינשטיין, נייַן, איך מיין סטראַשונסקי, — האָט ווי שטענדיק אין די מינוטן פון אויפרעגונג יויעל־דאָוויד געפּלאָנטערט צווישן זייַן אייגע־נער פאַמיליע לעווינשטיין און צווישן שווערס פאַמיליע סטראַשונסקי, וועלכע מ'האָט אים געצוווּנגען אָנעמען גלייַך נאָך דער כאַסענע. — יאָ, איך בין יויעל־דאָוויד סטראַשונסקי, דער כאַזן פון דער ווילנער שול, און איר ווער זייט?

— איך, — האָט מאַניושקאַ פרייַ אָפּגעעטעמט, — איך בין סטאַני־סלאַוו מאַניושקאַ.

יויעל־דאָווידן האָט א הייב געטאָן אין דער הייך און, ווי א פאַרשייַט ייִנגל, איז ער אַרויסגעשפּרונגען דורכן אָפענעם פענצטער.

די צוויי אומבאַקאַנטע האָבן זיך באַגעגנט, ווי נאָענט געוואָרענע, אַדאַנק זייער אַלגעמיין באַקאַנטן, אַדאַנק דער מעלאָדיע, וואָס האָט זיי פאַרייניקט. יויעל־דאָוויד האָט ניט געקאָנט אָנלויבן די מעלאָדיע, און מאַניושקאַ איז געווען באַגייַסטערט פון יויעל־דאָווידס שטים. די לעוואָנע, דער איידעס פון אַלע ליבע־דערקלערונגען און געשלאָסענע פרייַנט־שאַפטן, האָט פייַערלעך באַלויכטן דעם קאָמפּאָזיטאָר מיטן זינגער, וואָס האָבן זיך אַלץ ניט געקאָנט אָנקוקן איינער אַפן צווייטן.

— קומט, לאָמיר גיין! — האָט מאַניושקאַ ניט געקאָנט אייַנשטיין אַף איין אָרט. — קומט! — האָט ער פעסט א כאַפּ געגעבן די האַנט פון זייַן נייַעם פרייַנט. — איך האָב ליב ווילנע, כאָטש איך בין געבוירן געוואָרן לעבן מינסק.

— איך בין אויך פאַרליבט אין ווילנע, כאָטש איך בין געבוירן אין ליבאַווע, — ענטפערט שטיל דער זינגער. ער האָט מוירע, אַז זייַן שטים זאָל אים ניט אַרויסגעבן. ס'איז גענוג, אַז ערגעצוואו זאָל צו א שלאָפלאָזן מענטשן פאַרבלאָנדזשען איין קלאַנג פון זייַנע רייד, אַז מאָרגן זאָלן אַלע ווילנער באַלעבאַטים ריידן וועגן דעם, אַז יויעל־דאָוויד איז אַראָפּ פון גלייַכן וועג, שלייַעט זיך אַרום באַנאַכט מיט ניט־גוטע, וואָס מאַכן אומריין זייַן האַרץ, זייַן קאָל און זייַנע ליפּן. מע וועט אים נעמען אַפן פאַרהער און פון אַלע זייַטן מוסערן.

און מאַניושקאַ כידעשט זיך ניט, וואָס זייַן נייַער פרייַנט רעדט סוי־דעסדיק שטיל. מאַניושקאַ ווייסט, דער זינגער דאַרף היטן זייַן שטים, ער

דארף ציטערן איבער איר, ווי מע ציטערט איבער אן איין־איינציק קינד. א שטים ווערט געגעבן איין מאָל און ניט מער, איין מאָל — ווי דאָס לעבן אליין.

יויעל־דאַוויד רוימט אײַן מאַניושקען א צווייטן סאָד זײַנעם: — איך טראָג אפילע דעם נאָמען פון ווילנע, איך הייס „דאָס ווילנער באַלע־בעסל".

— באַלעבעסל? — גיט זיך מאַניושקאָ א כאַפּ פארן אויער, ווי בא א פאַלשן קלאַנג, וואָס צעשטערט די גאנצע שפּיל. — א מענטש מיט אזא געבענטשטן טאַלאַנט, ווי איר, האָט פארדינט א שענערן נאָמען!.. — האָט זיך איבער מאַניושקעס פּאַנעם צעגאָסן דער איראָנישער שמייכל, וואָס איז זעלטן אראָפּ פון זײַן שמאָלן מויל און צונויפגעפּרעסטע ליפּן. מאַניושקאָ בייזערט זיך אף די ווילנער באַלעבאַטים, און די ווערטער פליִען בא אים געשווינד, ווי די קלאַווישן, וואָס עס טרײַבן זײַנע פינגער. — ווערן א באַלעבעסל, הייסט פארענדיקן באַם סאַמע אָנהייב, און דער קינסטלער, דער עמעסער קינסטלער, דארף שטענדיק זוכן, שטענדיק פארלאנגען, קיינמאָל ניט שטילן זײַן דאָרשט.

יויעל־דאַוויד פארקוקט זיך אף מאַניושקעס גרויסן קאָפּ, אף זײַן ברייטן שטערן, אף דער פארשארפטער, שפּיציקער נאָז, אף זײַנע טיפע בלויע אויגן און רוקט אראָפּ טיפער די יארמלקע, וועלכע ער האָט פון קוראַזש פארגעסן אויסטאָן. ער לאָזט ניט צו רו מאַניושקען, ער זאָל אים דערציילן וועגן זיך.

מאַניושקאָ דערציילט, ווי ער האָט זיך געלערנט אין װארשע, ווי ער איז דערנאָך געפאָרן קיין בערלין זיך פארפולקומען, ווי ער האָט דאָס ערשטע מאָל די יוירנדיקע קלאַנגען, וואָס האָבן אים צו רו ניט געלאָזט, ארויסגעבראכט אף דער נאָטן־בלאַט, ווי ער האָט דאָס דיריזשאָר־שטע־קעלע גענומען אין זײַן האַנט. ער דערציילט וועגן דערוויַיל נאָך פאַר־טראכטע אָפּערעס און אָפּערעטעס, קאָנטאַטעס, אוווערטיורעס, פאַר־טעפּיאַן־פּיעסן, וואָס קלאַפּן אין אים, ווי דער פּולס, לויפן אין זײַנע אָדערן מיט דער וואַרעמקײַט פון זײַן בלוט.

...עזרע גיט אף זײַן פידל א פארענדיקטן פּאָרטרעט מאַניושקעס, א פארענדיקט בילד פון זײַן לעבנס־וועג. עזרע ווייסט וועגן מאַניושקען דאָס, וואָס יויעל־דאַוויד האָט זיך אין יענער נאכט נאָך ניט געקאָנט דער־וויסן, דאָס, וואָס מאַניושקאָ האָט אין יענער נאכט נאָך ניט געקאָנט דער־ציילן, און די קלאַנגען פון עזרעס פידל ווערן פולער, און די באַגעגעניש ווערט באַרײַכערט.

דער כאַזן פֿון דער ווילנער שול טאָר מער ניט זען דעם אָרגאַניסט פֿון קאַסטיאַל, און דער אָרגאַניסט פֿון קאַסטיאַל טאָר נאָענט ניט שטיין לעבן דעם כאַזן. ווי זייערע געטער, אַזוי דאַרפֿן זיי זײַן פֿײַנטלעך צווישן זיך, זײַן ווײַט אָפּגעשיידט איינער פֿונעם צווייטן. דער מינדסטער כשאד וועגן אוועלכער־ניט־איז פֿאַרבינדונג צווישן כאַזן און אָרגאַניסט קאָן אופֿרודערן און אַרײַנברענגען אין גרימצאָרן די באַלעבאַטים פֿון שול און די קאַטויליקער פֿון קאַסטיאַל. דער כאַזן און אָרגאַניסט וועלן באַשול־דיקט ווערן אין גרעסטן פֿאַרברעכן פֿון וועלן שאַלעם־מאַכן צווישן דער יידישער עמונע מיטן קאַטאָליציזם, צווישן יעהאָווען מיט יעזוסן. נאָר די אָפֿענע פֿענצטער פֿון יויעל־דאָווידס און מאַניושקעס צימערן איז קיינעם ניט געקומען אויפֿן זינען צו פֿאַרמאַכן. דורך די אָפֿענע פֿענצטער האָבן זיך פֿון טאָג צו טאָג אַלץ ברייטער צעעפֿנט די הערצער פֿון די צוויי נײַע פֿרײַנט.

...עזרעס פֿינגער גייען איבער אין פּיציקאַטאָ און ציילן אויף די סטרו־נעס פֿינף הילכיקע קלאַנגען.

אַזוי האָבן זיי זיך צונויפֿגערעדט, אַז אויב אים, מאַניושקען, וועט געפֿעלן ווערן דאָס, וואָס ער, יויעל־דאָוויד, אַליין אָדער צוזאַמען מיטן כאָר וועלן אויסזינגען באַם אָפֿענעם פֿענצטער, וועט ער אויף איינער פֿון די באַסאָווע קלאַווישן אויסקלאַפּן אים „א פֿינף"... „פֿינף" איז געווען זייער פּאַראָל — פֿון אויסגעצייכנט. פֿון געפֿעלן ווערן איינער דעם צווייטן נאָך מער ווי ביז איצט.

עזרעס פֿינגער שפּאַנען איבער די סטרונעס ווי אויסשפּירער, קוקן זיך אום, שטעלן זיך אָפּ און צעלויפֿן זיך אין פֿאַרשיידענע זײַטן.

איין ניט פֿאַרזיכטיקער שפּאַן, איין בליק פֿון א שלעכט אויג קאָן אויס־געבן און אַנטפּלעקן יויעל־דאָווידס געהיימניסן.

דער פֿידל שפּילט א דועט מיט עזרעס האַרץ — דעם דועט פֿון ציטער. זיי ביידע, דער פֿידל מיטן האַרצן, בעטן זיך, אַז אַלץ זאָל דורכ־גיין בעשאָלעם, אַז קיינער, קיינער זאָל ניט באַמערקן, ווי יויעל־דאָוויד קומט צום באַשטימטן אָרט, אין דער כורווע פֿונעם פֿאַרוואָרפֿענעם געסל, הייבט אויף א גרויסן שטיין, נעמט אַרויס פֿון אונטער אים פּאַפּירן און פֿאַרבײַט זיי מיט אַנדערע. אין די פּאַפּירן זײַנען אָנגעשריבן מאַניוש־קעס אָפּשאַצונגען וועגן יויעל־דאָווידס קאָמפּאָזיציעס, פֿאַרגעבונגען אויף טעאָריע פֿון מוזיק, עס זײַנען פֿאַרשריבן געזעצן, וואָס מוזן יויעל־דאָווידן אומבאַדינגט זײַן באַקאַנט. אין די פּאַפּירן, וואָס יויעל־דאָוויד פֿאַרבײַט, זײַנען די אויסגעפֿילטע פֿאַרגעבונגען, נײַע קאָמפּאָזיציעס, פֿראַגן און פֿראַגן, א וועלט מיט פֿראַגן! יויעל־דאָוויד פֿרעגט — צי קאָנען צוויי

קייסאָרים קיניגן מיט איין קרוין? צי האָט ער רעכט אײנצײַטיק זײַן אי א זינגער אי א פידלער?

— ניין, — האַלט מאַניושקאַ, — זיך אַליין אויסגעפינען איז שווער, ווי גאָלד ארויסבאַקומען פון זאַמד. עס טרעפט, אַז זייער אָפט קיניגן קינסטלער מיט פאַלשע פרעמדע קרוינען, וואָס געהערן ניט צו זיי, און זייער אייגענע עמעסע קרוין ליגט פארגעסן און פארוואָרפן ווי א פאַר־זשאווערטער שטיק בראָכווארג.

— איר, יויעל־דאָוויד, זײַט א זינגער און ניט קיין פידלער. דער פידל דאַרף שטענדיק אײַך, דעם זינגער, קומען צו הילף.

— און ווי איז מיט דעם, וואָס ער איז אי א זינגער, אי א קאָמ־פּאָזיטאָר?

— מיט דעם איז זייער גוט. דאָס איז איין קרוין, אף איין קאָפּ באַ־לויכטן, מיט איין דימענט פון איין הארצן. קיינעם קאָן דער זינגער אַזוי ניט אויסזינגען, ווי דאָס, וואָס ער אַליין באַשאַפט.

עזרע איז מעקאַנע יויעל־דאָווידן... פון טויזנטער און הונדערטער טויזנטער, וואָס זוכן טאָגטעגלעך דעם אויצער, געפינט אַמאָל נאָר איינער.

און ער, יויעל־דאָוויד, איז דער גליקלעכסטער פון אַלע גליקלעכע — ער קומט אַלע פארנאַכט צום שטיין, און ס'איז געגוג, ער זאָל אים נאָר א הייב אוף געבן, אַז דער אויצער זאָל אים אַליין קומען אין די הענט ארײַן...

א געיעג פון גאַמעס רײַסט פּלוצעם איבער די שפּיל, גלײַך ווי עזרעס פידל זאָל מיטאַמאָל זיך אַליין נעמען אויספרווון, צי ווען אים סטײַען קויכעס פאַר דער ווײַטערדיקער פאַנאַנדערוויקלונג פון דער עלעגיע.

די נאַטור, האָט געהאַלטן מאַניושקאַ, איז געווען מער ווי גוט צו יויעל־דאָווידן, זי האָט אים באַשאָנקען מיט אַן אויסגעבילדעטער און אויסגעלײַטערטער שטים, און דאָך מוזן אייניקע טענער געשליפן ווערן. יויעל־דאָוויד דאַרף וויסן דעם סאָד, ווי צו קאָנען באַהאַלטן זײַן שטים, אַזוי ווי אין א שיידל, ארויסברענגען געדעקטע קלאַנגען, פארבאַהאַלטענע און גענומענע אין קאָפּ. ער דאַרף וויסן ווי זיך באַגיין מיט דער לופט, ווען, וויאַזוי און וויפל אײַנעטעמען אין זיך. די לונגען, ווי די שטים, בײַטיקן זיך אין גימנאַסטיק. ארוף און אראָפּ, אראָפּ און ארוף — טענער האָבן אף די קלאַווישן פונעם אָרגאַן געוויזן יויעל־דאָווידן, וויאַזוי צו שלײַפן יעדן טאָן און יעדן קלאַנג. יויעל־דאָווידס שטים איז זיי נאָכגע־לאָפן מיט אַן אָ־אָ־אָ! מיט אַן אי־אי־אי! די קלאַווישן באַפוילן פרײַ לאָזן די שטים, און יויעל־דאָוויד האָט זיך צעקלונגען מיט א הילכיקן א־א־א! און גלײַך האָט ער געדעקט די שטים מיט אַן או־או־או!

יויעל־דאָווידס פרוי האָט זיך דערשראָקן, זי איז שטענדיק געווינט געווען הערן ווי איר מאַן זינגט, ווי ער לערנט און כאַזערט איבער זײַנע נײַע האשקיווייִנוס, אהאוואס אוילעמס, אָוו האַראַכמענס, קדושעס און קעסערס[1], און מיטאמאָל — אַן אָקען, אַן איקען.

— טאַטע! טאַטע! — האָט זי זיך צעשריִען ניט מיט איר קאָל, און צוזאַמען מיטן טאַטן איז זי אַרײַנגעלאָפן צו יויעל־דאָווידן אין צימער.

— ווײ איז מיר, — האָט די פרוי געבראָכן אירע הענט, — וואָס איז מיט דיר געשען, יויעל־דאָוויד, וואָס טוט דיר ווײ, וואָס דו אָקעסט און איקעסט אַזוי?

— מיר טוט גאָרנישט ניט ווײ, — האָט ער זיך צעלאַכט, — איך מאַך גימנאַסטיק מיט די טענער פון מײַן שטים, אַז זײ זאָלן זײַן באַוועג־לעכער.

— און איך קאָן עס ניט הערן, און איך פאַרווער עס! — האָט זיך צעשריִען מיט זײַן הייזעריקלעכער באַסאָווער שטים דער נאָגיד רעב בער סטראַשונסקי.

דער גוידער האָט זיך באַ אים אַרויסגעריסן פון הינטער זײַן געלער באָרד און געציטערט, זיך געהויבן אַרויף און אַראָפּ, ווי ער זאָל נאָכמאַכן און כויזעקן פון יויעל־דאָווידס גימנאַסטיק־טענער.

— מענטשן קלײַבן זיך שוין הינטערן פענצטער אויף אַ בייז־וווּנדער. פּרווו נאָמאַכאָל אַזוי אַן אָקע און אַן איקע טאָן, וועט איבער דער שטאָט אַוועק אַ קלאַנג, אַז יויעל־דאָוויד, דער כאַזן פון ווילנער שול, איז אַראָפּ פון זינען, פון אַלע זײַנע געזאַנגען קען ער איצט בלויז אָקען און איקען, און דאַן מעגסטו זיך שוין מיטן אָמעד אָפּגעזעגענען אויף אייביק, קיין דולן וועט מען צום אָמעד ניט צולאָזן. וואָס טוסטו עס? וואָס האָסטו צו מײַן טאָכטער? פאַרוואָס קוילעסטו אונדז ביידן אָן אַ מעסער. גאַזלען, רעציִעך!

— שווער, ס'איז ניט אײַער אייסעק! — האָבן יויעל־דאָווידס גרויסע שוואַרצע אויגן זיך אָנגעצונדן און זײַן שטים האָט געציטערט. — אָקען און איקען איז ניט לויטן דין און ניט לויטן געזעץ פאַרבאָטן. אָקען און איקען איז ניט קיין גנייווע און ניט קיין שווינדל!

— מיט וועמען רעדסטו עס אַזוי? — האָט רעב בער דער נאָגיד גע־נומען טופּען מיט די פיס.

— מיט אײַך! מיט אײַך, מײַן שווער, מײַן ליבער טײַערער שווער! — האָט זיך אַ שמייכל באַוויזן אויף יויעל־דאָווידס פּאָנעם און איז גלײַך דערשטיקט געוואָרן צווישן די פאַרביסענע ליפּן.

---

[1] נעמען פון פאַרשיידענע טפילעס.

— יויעל־דאָוויד! טאַטע! — האָט יויעל־דאָווידס פרוי מיט פאַרבראָ־כענע הענט און מיט פאַרוויינטע אויגן זיך אַוועקגעשטעלט אין דער מיט.

קיין שאָלעם איז אָבער ניט געשלאָסן געוואָרן. אַלע דרײַ — די פרוי, דער שווער און דער איידעם — זײַנען זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען צעקריג־טע, בערויגעזע.

א צוזאַמענשטויס, א קריג פון מעלאָדיעס אַף די סטרונעס פון עזרעס פידל — דער שאָלעם איז אויך אין שול צעשטערט געוואָרן...

יויעל־דאָוויד דער זאָגער, אַזוי האָט מען גערופן דעם כאַזן, דעם אימפּראָוויזאַטאָר, האָט ניט ערגער, ווי די פאַרפאַסטע זאַכן, געזונגען דאָס, וואָס איז ערשט אַפן זינען אַרוף. יויעל־דאָוויד זאָגט און זאָגט, און אינמיטן זאָגן האָט זיך אין שול אַרײַנגעריסן מאָניושקעס מעלאָדיע, יענע מעלאָדיע, וועלכע ער, יויעל־דאָוויד, האָט דער ערשטער דערהערט, דער ערשטער זי אויסגעזונגען.

די מעלאָדיע האָט זיך געבעטן, ער זאָל זי גלײַך אויסזינגען, אָט דאָ אַפן אָרט. יויעל־דאָוויד האָט איבערגעגעבן אין איר רעשוס די ווערטער פון דער טפילע.

...וואָס איז מיט דיר געשען, יאַם דו איינער, וואָס דו אַנטלויפסט? — האָט מאָניושקעס מעלאָדיע, ווי א ווינט, זיך געטראָגן, געיאָגט און גע־טריבן די כוואַליעס.

...און דו, יאַרדן, ווי קומט צו דיר, אַז דו זאָלסט אָפּטרעטן אַף צו־ריק? — וווּנדערן זיך די קלאַנגען פון דער מעלאָדיע, און גלײַך צעיאָגן זיי זיך, ווי אין א וויכער־טאַנץ, מיט די בערג, וואָס שפּרינגען, ווי די שאָף.

די ווערטער מיט דער מעלאָדיע זײַנען זיך בעשאָלעם געגאַנגען זייער וועג, ווי לויט צעשטעלטע נאָטן־צייכנס.

נאָר ווען דער ענטפער איז געקומען, אַז דאָס שפּרינגען און טאַנצן, דאָס לויפן און אַנטלויפן איז פאַר אים, פאַר גאָט פון יאַנקעווז, וואָס האַלט אַלעמען אין דער מוירע, האָט די מעלאָדיע ווידערשפּעניקט.

ס׳איז געוואָרן א שרעקלעכע קריג — די ווערטער רימען גאָט און די מעלאָדיע זינגט א ליב־געזאַנג דעם מענטשן.

— אײַ־אָ! אײַ־אָ! — האָט דער ראָוו א קלאַפּ געגעבן אין שטענדער.

— אײַ־אָ! אײַ־אָ! — האָבן די באַלעבאַטים אונטערגעהאַלטן דעם ראָוו, און יויעל־דאָוויד קאָן זיך ניט צעשיידן מיט מאָניושקעס מעלאָדיע, ער קאָן ניט אופהערן, ער קאָן זיך ניט אָפּשטעלן.

— ווײַ געשריִען! — האָט דער ראָוו געגוואַלדעוועט, ווי א פאַר־ווונדעטע כײַע, — ס׳איז א שטראָף פון גאָט פאַר אונדזערע גרויסע זינד.

דער סאַטן־מעקאטרעג האָט זיך גענומען צו אונדז! ווי געשריִען! דער שאַלִיעך אונדזערער, וועלכן מיר האָבן געשיקט טפילע טאָן פאַר אונדז, איז ניט ראָע פאַר אזא שליכעס! דער שאַלִיעך אונדזערער האָט פאַר־בלאָנדזשעט און איז געפאַנגען געוואָרן אין די נעצן פון טומע. אלע טפילעס אונדזערע זײַנען געוואָרן אומריין דורך זײַנע אומריינע ליפּן, אלע טפילעס אונדזערע קאָנען נאָר שלעכטס אויסבעטן פאַר אונדז! ווי גע־שריִען! א דיבעק איז אַרײַן אינעם כאזן, און דער דיבעק זינגט אין אים זײַן טרייפענעם ניגן.

— א דיבעק! א דיבעק! — האָבן נאָכגעשריִען די באַלעבאַטים.

— יידן! ס'איז ניט גוט! — האָט דער ראָוו אויסגעלאָזט זײַן ביטער האַרץ צום שטענדער, אין וועלכן ער האָט ניט אופגעהערט קלאַפּן מיט זײַנע פויסטן, — לאָמיר שרײַען אין איין קאָל:

— קרא סאָטן! — צעריַיס דעם סאָטן!

— קרא סאָטן! קרא סאָטן! — האָבן צעווילדעוועטע, דערשראָקענע קוילעס זיך געטראָגן פון אלע זײַטן, ווי דער גרעסטער אומגליק זאָל געשען.

— קרא סאָטן! — איז מען מיט די ווערטער אָנגעפאַלן אף יויעל־דאָווידן, אים אָפּגעשטויסן פון אָמעד און א פאָשעטער באַלטפילע האָט פאַרנומען זײַן אָרט.

יויעל־דאָוויד איז אין געפאַר, ער איז דערקלערט געוואָרן אלס „אכער", אלס אָפּטריניקער. זײַן שטים, וואָס האָט פריִער געפלאַנצט און געכאָוועט די צווײַגן פונעם פּאַרדעס, פון גאָטס ווײַנגאָרטן, האָט איצט ווי א שאַרפע האַק זיך פאַרהויבן אף זיי. אזא מוז באַקומען זײַן שטראָף דאָ אף דער וועלט, אזא מוז אויסגעריסן ווערן מיטן וואָרצל.

עזרע הייבט אוף א ליארעם אפן פידל, ער צעיאָגט די קלאַנגען, זיי זאָלן קומען צו הילף יויעל־דאָווידן, און די קלאַנגען ווערן איבערגע־כאַפּט און פאַרשריִען...

וואָס טוט זיך עס?

אן אָרקעסטער פון שויפרעס לעכערט עזרעס אויערן:

— שוואָרים! שוואָרים! — באַפוילן פון אלע זײַטן שילטנדיקע קוילעס, — זאָלן צעבראָכן און צעפאַלן ווערן די קלאַנגען אף שטיק־שטיקלעך.

— טרואָ! טרואָ! — זאָלן די שטיק־שטיקלעך זיך פאַרייניקן אין איין גרויסן קלאַנג, אין איין הילכיק געשאַלערײַ.

— טקיִאָ גדוילאָ! — זאָל דאָס הילכיקע געשאַלערײַ זיך ציִען און ציִען ביזן לעצטן אָטעם.

יעדער שויפער בלאָזט אויס זײַן באַזונדער אָרור און יעדעס קאָל כאַפּט אים אונטער אַף זײַן אויפן:

— אָרור! אָרור! — פאַרשאָלטן זאָל ער זײַן!

ווי די בלעטער פון א בוך, וואָס ווערן פאַרמישט און אופגעמישט דורכן ווינט, אַזוי פאַרפּלאָנטערן זיך די צײַטן.

יויעל־דאַוויד איז ניט אַליין, ער איז ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער... עזרע ציטערט אויף פאַר יִיצחאָק־יויעל לינעצקיס געשריי, פאַרן געשריי פונעם יִדישן סאַטירע־שרײַבער, ווען די ליפּאָוועצער כסידים האָבן באַכערוויַז געוואָרפן אינעם טײַכל, וואָס פאַלט אין בוג אַרײַן, אף צו דערטרינקען אים דערפאַר, וואָס ער האָט געלייענט טרייף־פּאָסל, הײַנטוועלטיקע ביכלעך...

א גרויל גייט דורך עזרען איבערן לײַב, ווי דאַן, אין די קינדער־יאָרן, ווען ער פלעגט דורכגיין דאָס בריקל, וו׳ עס איז פאָרגעקומען דער ניט געלונגענער מאָרד.

א שאַרפער מעסער־בלאַנק פינקלט דורך פאַר די אויגן און דראָט מיט א צווייטער סאַקאָנע. עזרע קאָן ניט צוקוקן, ווי דאָס מעסער אין האַנט פון גאָטסגלויביקן גאַזלען דערנעענטערט זיך צום האַרצן פון באָרוך שפּינאָזע.

די סאַקאָנע איז פאַרבײַ... ס׳אַרא גליק! שפּינאָזע האָט באַוויזן צו ראַטעווען זײַן האַרץ, ווי ער האָט שטענדיק געראַטעוועט זײַן קאָפּ, ער זאָל זיך ניט בייגן און זיך ניט אונטערגעבן.

עזרע שפּילט און זעט, ווי מע ברענגט אוריִעל אַקאָסטען אין בעס־מעדרעש אין טרויער־קליידער און מיט שוואַרצע ליכט אין די הענט.

— אַלכעט! — שרײַט מען פון אַלע זײַטן. — שלאָג זיך אַלכעט, ווײַל גרויס איז דײַן זינד! ראָשע! דו האָסט גאָט געלעסטערט, דו האָסט די זײַלן פון אונדזערע „אַני־מײַמינס“ געפּרוּווט אײַנוואַלגערן, האָסט גע־זאָגט: „דער מענטש האָט נאָר איין לעבן — דאָס איז דאָס לעבן, וועלכעס ער לעבט אף דער ערד. קיין צווייטס איז ניט פאַראַן“. ראָשע! שלאָג זיך אַלכעט!

עזרע זעט, ווי גאָטס דינער מיט בערד און פּייעס, אָנגעטאָנענע אין ווײַסע קיטלען, ציילן רויִק, ניט געכאַפּט די מאַלקעס, די שמיץ, וואָס פליִען איבער אוריִעלס פּלייצע.

עזרע זעט, ווי מע לייגט אוועק אוריִעלן אף דער שוועל פון בעסמעד־רעש, און אַלע, פון קליין ביז גרויס, טרעטן איבער זײַן קערפּער.

אוריִעל קאָן ניט איבערטראָגן דעם ביזויען, ער קאָן מער ניט לעבן און אַליין מיט זײַנע אייגענע הענט טוט ער זיך אָן דעם טויט...

יויעל־דאָוויד אנטלויפט פון שול, אנטלויפט פון דער היים. יויעל־דאָוויד לויפט אין קאָסטיאָל פונעם הייליקן יאַן צו סטאַניסלאַוו מאַניושקאָ, ער זאָל אים באַשיצן, ער זאָל אים אויסשטרעקן זײַן האַנט.

יויעל־דאָוויד לויפט, און פון אומעטום, פון אַלע זײַטן באַגלייט אים דער „אַרור!"...

— ער איז אומריין! אומריין! — וואָרנט דער ראָוו. — שטייט ניט אין זײַנע דאַלעדאַמעס, פיר איילן נאָענט צו אים, גריסט זיך מיט אים ניט, און קיינעמס האַנט זאָל ניט אויסגעשטרעקט ווערן שאַלעם אים אָפּצוגעבן און א טויווע אים צו טאָן. זאָל ער אויסגעמעקט ווערן פון לעבנסבוך און זאָל ער פאַרפוילט ווערן ווי א צווײַג, וואָס האָט זיך אָפּגעבראָכן פון בוים.

— אָרור! אָרור!..

— בום־בום־בום! דזין־דזין־דזין! בום־בום־בום! דזין־דזין־דזין! — הערט אויף דער פידל אָף א ווײַלע שפּילן און מאַכט נאָך דעם געקלאַנג פון גלעקער און גלאָקן. דער קאָסטיאָל פונעם הייליקן יאַן פײַערט זײַן ניצאָכן. יויעל־דאָוויד האָט פאַרלאָזן יעהאָוועס געצעלט און איז געקומען אין יעזוסעס פּאַלאַץ.

יעזוס האָט ליב אַן אנטבלויזטן קאָפּ, און יעהאָווע — פאַרקערט, ער האַלט עס פאַר א גרויסער אוויירע און שטראָפט דערפאַר. יויעל־דאָוויד פּרוווט אויסטאָן זײַן היטל, און אין קאָסטיאָל, אין קיניגרײַך פון יעזוסן, דערשרעקט ער זיך פאַר יעהאָווען, און דאָס היטל ווערט ווי צוגעשמידט צום קאָפּ. דער נײַער גאָט בייזערט זיך: דו געפינסט זיך אינעם שאָטן פון מײַן באַלקן, איז טו אַלץ, וואָס איך פאַרלאַנג. יויעל־דאָוויד הייבט אויף זײַן האַנט אויסצופילן דעם באַפעל פונעם נײַעם גאָט, און דער אַלטער גאָט שלײַדערט זי אָפּ אָף צוריק. יויעל־דאָוויד ווייסט ניט, אָף וועלכער וועלט ער געפינט זיך, ער ווייסט ניט, בא וועלכן גאָט פריִער מעכילע בעטן. ער איז שולדיק פאַר זייביידן. צום יידישן גאָט האָט ער זיך געהאַלטן אין איין דערקלערן אין ליבע און אין איין בעטן בא אים, ער זאָל אָנעמען זײַנע טפילעס פאַרן פאָלק יִיסראָעל, וואָס האָט אים אויסדערוויילט און געשיקט טפילע טאָן. און אים, יעזוסן, האָט ער געהאַלטן אין איין לעסטערן, אז ער איז ניט־געשטויגן און ניט־געפלויגן, אז ער איז גאָר קיין גאָט ניט.

דער פידל עטעמט אָפּ פרײַ, זאָגט אָן א בסורע, און טיילט זיך מיט זײַן פרייד. פון ערגעץ א הויכן ווײַטן באַלקאָן האָבן זיך פּלוצעם גענומען אראָפּלאָזן טיפע אָרגאַן־קלאַנגען, ווי שטריק אָף זיך אָנכאַפּן אין זיי.

— פּאַני סטאַניסלאַוו! פּאַני סטאַניסלאַוו! — האָט זיך יויעל־דאָוויד דערשראָקן פאַרן אָפּהילך פון זײַן שטים, וואָס האָט אים אויסגעזען

פרעמד, און זיך דערפרייט מיט די אנטקעגן אַנקומענדיקע קלאַנגען, ווי מיט באַענטע, ווי מיט אייגענע.

— פאַני סטאַניסלאַוו! דאָס בין איך! איך, יויעל־דאָווידו! איך מוז אײַך זען! ווו זײַט איר?!

— אָט בין איך! אָט בין איך! ביטע! ביטע! — האָט מאַניושקאַ באַגעגנט יויעל־דאָווידן מיט גאַסטפרײַנטלעכע ברייט צעעפנטע אָרעמס.

יויעל־דאָוויד איז געשטאַנען פאַר מאַניושקען מיט אַן אַנטבלויזטן קאָפּ, און ווי אַ טפילע, וואָס ווערט געזאָגט בלויז מיט די ליפּן, אַזוי שטיל האָט יויעל־דאָוויד אויסדערציילט פאַר איר אַלץ, וואָס מיט אים האָט פּאַסירט, וואָס אים דערוואַרט.

— האָט קיין מוירע ניט, — האָט מאַניושקאַ פעסט צוגעדריקט צו זיך יויעל־דאָווידן. — איך וועל אײַך קומען צו הילף מיט וואָס איך וועל נאָר קאָנען. אין ווילנע טאָרט איר מער קיין טאָג ניט בלײַבן, קיין איבעריקע שאָ. דער וועג פירט קיין וואַרשע. נאָך מאָרגן, מאָרגן פאַרטאָג וועל איך אײַך אָפּפירן קיין וואַרשע, איך וועל אײַך פאָרשטעלן פאַר אַלע מײַנע באַקאַנטע און העלפן אײַך זיך אײַנאָרדענען.

יויעל־דאָוויד איז אין וועג...

יויעל־דאָוויד קאָן גאָרניט זיך אָנקוקן אָף זיך, ער קוקט ארײַן אין שפּיגעלע און דערקענט זיך ניט. ער האָט גאָרניט געוווּסט, אַז ער איז נאָך אַזוי יונג.

יויעל־דאָוויד וואָרצלט אויס די „סאַמעכן" פון די באַזטיכלעך, האַנטעכער, אייבערשטע און אונטערשטע העמדער און פאַרפלאַנצט אַנשטאָט זיי „לאַמעדן". ער איז ווידער לעווינשטיין, ער איז ווידער ער, ער טראָגט ווידער זײַן אייגענע פאַמיליע. אויס סטראַשונסקי, מער וועט ער קיינמאָל אין לעבן ניט הייסן סטראַשונסקי.

— פאַני לעווינשטיין! פאַני לעווינשטיין! — טוט אים צוליב מאַניושקאַ. ער דערמאָנט אים אַלע ווײַלע, אַז ער איז שוין ניט דער, וואָס געוועזן, אַז ער איז גאָר אַן אַנדער מענטש.

דער פידל האָט אַלע ווייען פאַרביטן אָף מאזשאָר און פרייט זיך.

יויעל־דאָוויד האָט דעם בלויען פויגל פאַרן פליגל געכאַפּט, זײַן שאָ איז געקומען, די שאָ פון האַלטן די גאַנצע וועלט בא זיך אין האַנט און טאָן מיט איר, וואָס דאָס האַרץ נאָר גלוסט, די שאָ, אין וועלכער אַלץ, וואָס ווערט אַרויסגעזאָגט, איז כאָכמע, און אַלץ, וואָס ווערט געטאָן, איז מיט מאַזל און גליק.

יויעל־דאָווידס ערשטע קאָנצערטן אין די פּריצישע און מאַגנאַטישע

הויפן איבעראשן און מאכן פרײַ דעם וועג צו די גרעסטע בינעס פון דער שטאָט.

א קאָנצערט נאָך א קאָנצערט! ווארשע אפּלאָדירט! ווארשע גייט כּאַדראַאָם!

הונדערטער יויעל־דאָווידס אין פארשיידענע פּאָזעס און אין פאר־שיידענע פארבן, ארומגערינגלט ארום און ארום מיט לויב־ און רום־ווערטער, רײַסן זיך אָפּ פון די אפישן און גייען דורך פארבײַ עזרעס אויגן אין א פּײַערלעכן פאראד, אין א צערעמאָניאַל־מארש.

יויעל־דאָוויד איז פארליבט אין דער בלאָנדער שטאלטנער זינגערן, וואָס זינגט צוזאמען מיט אים דועטן, אין עליזען. זי איז זײַן ערשטע ליבע. און וואָס ער זאָל ניט טאָן, וועגן וואָס ער זאָל ניט טראכטן, וואָס ער זאָל ניט זינגען, טוט ער צוליב איר, זינגט ער צוליב איר...

ער ווייסט, יויעל־דאָוויד, וואָס ראבי יויסעף האָט געזאָגט: ווען א מאן זינגט און א פרוי ענטפערט אָפּ, איז עס אויסגעלאסנקײַט. ווען א פרוי זינגט און א מאן ענטפערט אָפּ, איז עס ווי פײַער און פלאקס — ווען איינס לעשט זיך אויס, כאפּט דאָס צווייטע זיך אָן.

פאר פולגעפּאקטע זאלן, פאר אלעמען אין די אויגן ווערט יעדן אָוונט באנײַט, פארשענערט און פארטיפערט זייער ליבע־דערקלערונג.

— אנטפּלעק מיר דײַן געשטאלט, — זאָגט ער צו איר, צו עליזען, — לאָז מיך הערן דײַן קאָל, ווײַל דײַן קאָל איז אָנגענעם און דײַן געשטאלט איז שיין.

איר קאָלאָראטור־סאָפּראנע צעשיט זיך, ווי אָנצאָליקע פאלנדיקע שנייעלעך, פארפליט אין דער הייך, ווי א צוויטשערנדיקע מאכנע פויגלען.

...קאזימיר שאבעלסקי איז איבעראשט. ניט איין מאָל האָט ער גע־פּרוווט דערגיין, ווער איז דער, וואָס האָט באארבעט אָט די פוילישע פאָלקס־מעלאָדיע, וואָס צעטראָגט זיך איצט דאָ אָף דער בינע. לאָזט זיך אויס, אז דאָס איז יויעל־דאָוויד.

די מוזיקאנטן קוקן זיך איבער מיטן דיריזשאָר, און אלע זײַנען צו־פרידן, וואָס דער אומבאוווּסטער האָט פּלוצעם זיך דאָ מיטאמאָל אנט־פּלעקט.

די אינסטרומענטן מיט די שפּילער זײַנען געוואָרן איינס, ווי איינס איז געוואָרן דער אָרקעסטער און דער דיריזשאָר מיט עזרעס פידל...

דער אָרקעסטער האָט זײַנס אָפּגעשפּילט, און עזרען ווילט זיך לענ־גער פארהאלטן בא יויעל־דאָווידס גליק. נאָר דאָס גליק פארשווינדט, ווי די נאָטן־צייכנס פון פּעדאָצערס עלעגיע. דער בלויער פויגל האָט זיך

ארויסגעריסן פון יויעל־דאָווידס האַנט, און ס׳איז פאַרפאַלן, ס׳איז אומעג־לעך אים צו דעריאָגן. וואָס גרעסער ס׳איז געוואָרן יויעל־דאָווידס דער־פאָלג, אַלץ מער סאָנים האָט ער באַקומען. וואָס מער בלומען, אַלץ מער שטיינער האָבן געגומען פליִען אין אים. געדונגענע כוליגאַנעס רייסן איבער יויעל־דאָווידס געזאַנגען מיט קוויטשערייען און סווישטשערייען.

די שוואַרצע פּרעסע העצט:

לעווינשטיין איז אונטערגעשיקט אַף אַראָפּצופירן פון גלייכן וועג די קאַטויליקער! ער פאַרנאַרט מיט זיינע געזאַנגען אין די נעצן, פון וועלכע ס׳וועט אומעגלעך זיין זיך אויספּלאָנטערן. לעווינשטיין פאַריִדישט די פּוילישע נעשאָמע, פאַרקוגלט די פּוילישע מעלאָדיעס!

מע וואָרנט און מע דראָט עליִען. וועט זי זיך ניט אָפּזאָגן פון יויעל־דאָווידן, וועלן אַלע זיך אָפּזאָגן פון איר. זי וועט פאַרלירן טאַטע־מאַמע, ברידער און שוועסטער, קרויווים און פריינט, און צווישן פּוילנס טעכטער וועט זי מער פאַר קיין טאָכטער ניט פאַררעכנט ווערן. זי וועט זיין פאַר־שאָלטן פון גאָט און לייט און אינערגעץ וועט זי קיין שוץ און קיין רו ניט געפינען.

כיירעם! אומעטום כיירעם! אים, יויעל־דאָווידן, האָט מען אַריינגע־וואָרפן אין כיירעם פאַר מאָניושקעס מעלאָדיעס, דערפאַר, וואָס ער איז געקומען צו עליִען; און עליִען דראָט מען אַריינוואַרפן אין כיירעם דער־פאַר, וואָס זי איז געקומען צו אים, יויעל־דאָווידן.

אַף אַ כוידעש צייט האָט מען עליִען אָוועקגעפירט פון דער היים, און איצט האַלט מען זי פאַרשלאָסן. עליִע זינגט ניט, עליִע רעדט ניט, עליִע וויינט און צאַנקט, ווי אַ ליכט. און אַז עליִע זינגט ניט, זינגט אויך ניט יויעל־דאָוויד.

יויעל־דאָווידס סאָנים האָבן געוווּסט, אַז קאַלזמאַן ער וועט אַרומגיין אַף דער ערד, וועט אים עליִע ניט פאַרגעסן. זיי האָבן אויך מוירע גע־האַט, אַז דער זינגער וועט סאָפּקאָלסאָף בייקומען דעם פאַרליבטן, און יויעל־דאָוויד וועט מיט דער צייט ווידער אָנהייבן אַרויסטרעטן אַף קאָנ־צערטן. זיי האָבן זיך צונויפגערעדט אייננאָרדענען אים אַ לעצטע באַגע־געניש מיט עליִען.

יויעל־דאָוויד זינגט, און עליִע זינגט מיט... זיי זינגען און שווערן זיך: אפילע דער טויט אַליין וועט זיי ניט קאָנען צעשיידן.

די פידל־קלאַנגען צעשיטן זיך, ווי דער דרויב פון די פּייקלען באַם אויסקלאַפּן זייער ראַצכישן מאַרש פאַרן הענקער, ווען ער דערנעענטערט זיך צו זיין קאָרבן.

— רום דעם זינגער!

— רום און וויוואט, וויוואט און רום, — שרײַען די געסט, וואָס זײַנען געקומען אָף יויעל־דאָווידס באַנקעט, ווי אָף זײַן לעווײַע.

— פאַרן זינגערס דערפּאָלגז פאַר יויעל־דאָווידן! — הייבן זיך אויף אַלע בעכערס.

עליזע כאַפּט אַרויס פון יויעל־דאָווידס הענט דעם פאַרסאַמטן בעכער מיט ווײַן און גיט אים איבער איר בעכער.

אַלע אויפגעהויבענע בעכערס לאָזן זיך אַראָפּ... מע שווײַגט און מע ווייסט ניט, וואָס צו טאָן.

— פאַר יויעל־דאָווידן! פאַר יויעל־דאָווידן! — ציטערט עליזעס דערשיטערטע שטים.

און ווען זי האָט יויעל־דאָווידס פאַרסאַמטן בעכער נאָענט צוגעטראָגן צו אירע ליפּן, האָבן צענדליקער פאָר הענט זיך אויסגעשטרעקט צו איר.

— וואָס טוט איר עס?! וואָס טוט איר עס?! — האָבן אַלע געשריִען, און אַלע ווי איינער האָבן זיי זיך אַרויסגעגעבן מיט זייער פאַרברעכן...

נאָך אָט דער באַגעגעניש זײַנען שוין אָף שטענדיק אַלע וועגן צו עליזען געבליבן אָפּגעשניטן פאַר יויעל־דאָווידן.

יויעל־דאָוויד האָט זיך געררירט פון זינען. ער איז אַרומגעלאָפן איבער די וואַרשעווער גאַסן און ניט אויפגעהערט זינגען מיט די ווערטער און מיט דעם ניגון פון איכאַ:

„ניט פאַר אײַך געדאַכט, ניט פאַר קיין מענטשן געדאַכט! קוקט און זעט, צי ס'איז נאָך פאַראַן אַזאַ ווייטעק, ווי מײַן ווייטעק? ווי דער יאַם איז גרויס דער בראָך!"

...דער פידל בלײַבט צוגעטוליעט צו עזרען און דער סמיק לאָזט זיך ניט אַראָפּ. נאָר אַלץ איז שוין געזאָגט געוואָרן, אַלץ איז קלאָר. יויעל־דאָוויד איז שוין מער ניטאָ — ווילנע האָט אים געמאַכט פאַר אַ באַלעבעסל און וואַרשע האָט אים פון זינען אַראָפּגעפירט.

אַ ווײַלע שטייען די מוזיקאַנטן מיט אַראָפּגעבויגענע קעפּ. באַגײַסטערטע אויסגעשרייען רײַסן איבער די שטילקײַט. די מוזיקאַנטן אַפּלאָדירן פּעדאָצערן און עזרען. מע אַפּלאָדירט מאָניושקען פאַר אַנטפּלעקן יויעל־דאָווידן. מע אַפּלאָדירט יויעל־דאָווידן פאַר זײַן צוטרוי און ליבע צו מאָניושקען, פאַר זײַן ליבע צו עליזען, פאַר זײַן גרויס געזאַנג...

1963

ליובע וואסערמאַן

אייגן בלוט

אפן פּערטן באַצירק פונעם סאָווירט, וואָס געפינט זיך ניט ווײַט פונעם האַסטיק שטראָמיקן טײַך, איז געשען אַן אומגליק: די רינגלערן פון דער גאָרטנוואַרג־בריגאַדע אַלגע זובקאָ איז, באַם האָבן איר ערשטלינג, אָפּגעגאַנגען מיט בלוט און ס׳האָט מיט איר געהאַלטן זייער שלעכט. מיט יעדער שאָ איז זי אַלץ שוואַכער געוואָרן. דער איינציקער מענטש, פון וועמען מע האָט געקאָנט דערוואַרטן עפּעס אַ הילף — די יונגע פעלדשערן פונעם היגן מעדפּונקט וואַליע, — האָט אין דעם פאַל ניט געוווּסט, וואָס צו טאָן.

ווי יונג וואַליע איז ניט געווען, ווי קליין עס איז ניט געווען איר דערפאַרונג אַלס פעלדשערן, האָט זי דאָך געזען, אַז די פרוי איז פאַר־בײַ, אויב מע וועט איר באַצײַטנס ניט מאַכן קיין בלוט־איבערגיסונג. זי אַליין האָט אָבער אַזוינע זאַכן קיינמאָל ניט געטאָן. דערצו איז ניט געווען אויך מיט וואָס: ניט קיין אינסטרומענטן, ניט קיין בלוט... די איינ־ציקע האָפענונג האָט זי געהאַט אויפן הויפּט־דאָקטער פונעם שפּיטאָל, וועלכער האָט זיך געפונען אויפן צענטראַלן באַצירק, — אויף אַנע רויזנ־בלום. צום צענטראַלן באַצירק איז געווען מיט דער האַנט צו דערלאַנגען, בעסאַכאַקל דרײַ־פיר קילאָמעטער, נאָר פירן די געווינערן אין שפּיטאָל האָט מען ניט געקאָנט: איבער די רעגנס, וואָס האָבן צוויי וואָכן נאָכאַנאַנד ניט אויפגעהערט צו גיסן, איז דער טײַך אַרויס פון די ברעגן, פאַרפלייצט אַלץ אַרום און פאַרטרונקען אויך דעם וועג.

וואָלט כאָטש אַלגעס מאַן געווען אין דער היים, וואָלט ער זיך עפּשער שוין דערטראַכט צו וואָס־ניט־איז. איז ער, ווי אַפּצולאָכעס, שוין דעם ווייפלטן טאָג געווען פאַרנומען מיט זײַן טראַקטאָר באַם פאַריכטן די דאַמבע, וועלכע דאָס וואַסער האָט ערטערווײַז אונטערגעשווענקט, און ער האָט פון גאָרנישט ניט געוווּסט.

וואַליע האָט סאָפּקאָלסאָף אָנגעקלונגען אויפן צענטראַלן באַצירק, צו אַנע רויזנבלום, און דערציילט איר וועגן דעם, וואָס עס איז געשען מיט אַלגע זובקאָ.

דער קלונג האָט געטראָפן די דאָקטערשע נאָך אַ טאָג שווערער אַר־בעט אין שפּיטאָל. זי איז געווען זייער מיד. דאָך האָט זי באַפוילן טייקעף אָנזאָטלען צוויי פערד — פאַר זיך און פאַר דינען, איינער פון די בעסטע מעדיצינישע שוועסטער פון שפּיטאָל.

אַנע רויזנבלום איז געווען שוין ניט קיין יונגע פרוי. אין די היגע קאַנטן איז זי געקומען גלײַך נאָך דער מילכאָמע, און האָט זיך דאָ גע־פילט, ווי אין אַלטער טוישעוו. דעריבער האָט זי איצט ניט געשראָקן ניט דער שווערער וועג, ניט דער שלעכטער וועטער. זי איז שוין געווען גע־וווינט צו אַלץ... פונדעסטוועגן איז אויך איר איבערגעלאָפן אַ גרויל איבערן לײַב, ווען אַהינטער איז געבליבן דער באַצירק, וואָס האָט ווי אַן איינציק ליכטנדיק אינדזעלע געפינקלט אין דער אַרומיקער כאַשכעס. ס'איז געווען אַזאַ פינצטערניש, אַז מע האָט גאָרנישט ניט געזען פאַר זיך. און דער רעגן האָט אָן אויפהער געגאָסן.

אָבער ניט דער וועטער האָט איצט געקימערט ביידע פרויען. עס האָט זיי באַאומרויִקט דאָס, וואָס זיי האָבן ניט מיט זיך קיין קאָנסערווירט בלוט. מע האָט עס הײַנט־מאָרגן געדאַרפט ברענגען פון שטאָט. נאָר יעדע רעגע איז טײַער...

זיי זײַנען ארויסגעפֿאָרן פֿון דער היים אזייגער צען־עלף אין אָוונט. ביז זיי האָבן זיך דערקליבן צום ייִשעוול אפֿן פֿערטן באצירק, איז שוין געוואָרן ארום צוויי באנאכט.

אין דער שטוב, ווו די געווינערן איז געלעגן, האָט געשמעקט מיט פֿרישע ברעטער און מיט זשיוויצע. דער דיל איז נאָך ניט געווען פֿאַר־ענדיקט, און די ברעטער האָבן זיך געהוידעט אונטער די פֿיס. די דאָק־טערשע איז געווען מיד פֿונעם וועג, פֿונעם פֿאָרן רײַטנדיק, אָפּגעשוואכט פֿונעם טאָג אָנגעשטרענגטע ארבעט. נאָר א קוק געטאָן אפֿן כוילע און דערזען, אז הילף איז דרינגענדיק, אניט קאָן זײַן צו שפּעט, — האָט זי אפּגיך אויסגעטאָן פֿון זיך דעם מאַנטל און גענומען וואַשן די הענט.

די דאָקטערשע איז צוגעגאנגען צו דער געווינערן און זי אָנגענומען פֿאַרן דויפּעק. די יונגע מוטער איז געווען אָן א סימען פֿון לעבן. די הענט, צונויפֿגעדריקטע אין פֿויסטן, זײַנען שווער געלעגן אף דער קאָלדרע. באזונדערס האָבן זיך געוואָרפֿן אין די אויגן די געלע אויערן־לעפּלעך פֿון דער קראנקער, וואָס האָבן זיך ארויסגעזען פֿון אונטער די איבערן קישן צעשאָטענע האָר. דעם דויפּעק האָט מען קוים געפֿילט. ערגעץ ווײַט פֿאַר־באָרגן אין דער טיף האָט געטליִעט א פֿונק פֿונעם לעבן... פֿון איר, פֿון דער דאָקטערשע, איז איצט אָפּהענגיק, צי פֿונעם טליִענדיקן פֿונק וועט ווידער אופֿלאקערן א לעבן.

לאנג טראכטן איז קיין צײַט ניט געווען. יעדע רעגע איז טײַער. די דאָקטערשע האָט א קאָמאנדעווע געטאָן:

— קאמפֿער! גליוקאָזע!..

אנע רויזנבלום האָט איצט ניט געטראכט פֿון קיין שום זאַך, אויסער דעם, וואָס זי האָט דאָ געדארפֿט טאָן. זי האָט זיך איצט דערפֿילט אזוי, ווי אפֿן פֿראָנט, ווען ארום האָבן זיך געריסן סנאריאַדן און זי האָט געדארפֿט אָפּפֿירירן פֿארוווּנדעטע, איבערבינדן זייערע ווונדן. ווער ווייסט, עפּשער האָט זיך איר גראדע איצט דערמאָנט איר זון, וואָס איז יונג פֿארשניטן געוואָרן אף דער מילכאָמע...

דאָס, וואָס זי האָט אָבער געטאָן, האָט ניט געהאָלפֿן. קאמפֿער און גליוקאָזע איז געווען ווייניק אף אומצוקערן דעם מענטשן צום לעבן. די געווינערן איז שוין געווען מער אף יענער וועלט... און דאן האָט רויזנ־בלום געהייסן גרייטן נאָך א געלעגער לעבן בעט פֿון דער קימפּעטאָרן, און אליין האָט זי פֿון זיך אראָפּגענומען דאָס קאָפּטל... מע האָט קיינעם ניט געדארפֿט געבן צו פֿארשטיין, וואָס זי קלײַבט זיך טאָן... סײַ וואליע און סײַ דינע האָבן זיך טייקעף אליין אָנגעשטויסן... דינע איז צוגעגאנגען צו דער דאָקטערשע און אָנגעהויבן דערווידערן. זי האָט גוט געוווּסט, אז אנע רויזנבלום איז שוואך אין געזונט. באזונדערס איצט, נאָך דעם

שווערן וועג, וואָס זיי האָבן דורכגעמאכט אהער, האָט זי אויסגעזען נאָך ערגער, ווי שטענדיק. ווער ווייסט, מיט וואָס דאָס קאָן זיך ענדיקן. דינע האָט אָנגעהויבן טײַנען, אז מע טאָר עס ניט טאָן...

— פארוואָס דארפט איר געבן בלוט? דערלויבט מיר... איך בין דאָך יִינגער פון אײַך...

נאָר דער דאָקטערשעס בליק איז געווען בייז און אנטשלאָסן:

— איך האָב ניט ליב, אז מע רעדט נארישקײַטן!.. — האָט זי אומ־געדולדיק אָפּגעענטפערט, — מײַן בלוט איז פון דער ערשטער גרופּע און טויג פאר אלעמען... ווער ווייסט, וואָס פאר א גרופּע איז בא דער געווינערן... איך בעט אײַך... טוט, וואָס איך הייס.

אנע רויזנבלום איז געלעגן אף א באנק לעם סאמע בעט פון דער קימפּעטאָרן. דינע האָט ארײַנגעשטאָכן די נאָדלען אין די בלוט־אָדערן — פריִער דער דאָקטערשע, דערנאָך דער געווינערן. דער דאָקטערשעס האנט האָט זי פארצויגן שטײַפער און דער געווינערנס געמאכט פרײַ, קעדיי דאָס בלוט זאָל קאָנען פליסן פונעם דאָנאָר צו זײַן פּאציִענט. נאָכ־דעם האָט זי מיט גומע־טרײַבלעך פארייניקט די שפּריצן, און דאָס בלוט האָט פּאמעלעך אָנגעהויבן איבערפליסן פון איין קערפּער אין דעם אנדערן...

די דאָקטערשע איז געלעגן מיט פארמאכטע אויגן. דער ווײַסער כאלאט אירער האָט נאָך מער אונטערגעשטראָכן דאָס בלאס געוואָרענע פּאָנעם, דעם קאָפּ, אין וועלכן עס האָבן זיך דורכגעוואָרפן גראָווע האָר...

דינע מיט וואליען האָבן געזען, ווי אין די אויערן־לעפּלעך פון דער קימפּעטאָרן האָבן זיך גענומען באווײַזן סימאָנים פון לעבן. די בלאָווע געשלאָסענע ליפּן האָבן זיך עטוואָס געעפנט. די געווינערן האָט אָנגעהויבן דאָרשטיק און הייס עטעמען... דאָס לעבעדיקע בלוט, וואָס איז גיך געפלאָסן צו איר הארץ, האָט אופגערודערט דעם קערפּער און זי האָט אָנגעהויבן שטיל קרעכצן...

דאָס אלץ האָט אויסגעזען אזוי טשיקאווע, אז וואליע איז נישטוימעם געוואָרן קוקנדיק. ווען דינע האָט איר געהייסן סטעריליזירן א שפּריץ, קעדיי אײַנשפּריצן דער דאָקטערשע גליוקאָזע, האָט זי ניט פארשטאנען, וואָס מע וויל פון איר...

נאָר קיין צײַט צו שטיין איז ניט געווען. קימאט איינצײַטיק זײַנען ביידע — די געווינערן מיט דער דאָקטערשע — געקומען צו־זיך.

ווען די מיידלעך האָבן גענומען באָדן דאָס קינד, האָט אנע רויזנבלום מיט א ציטעריקער שטים געזאָגט:

— דינע, זע דאָס וואסער... ס'איז ניט צו הייס?

דינע האָט אראָפּגעלאָזט דאָס קינד אין וואנעלע. דאָס נײַגעבאָרן

נעפּעשל, וואָס איז נאָך געווען צונויפגעקאָרטשעט, ווי בא דער מאמען אין בויך, האָט זיך אויסגעגלײַכט.

פאַרנומען מיטן קינד, האָט קיינער ניט באמערקט, ווי עס האָט אָנגעהויבן טאָגן. אינעם שטיבל האָט זיך אַרײַנגעריסן דאָס גערויש פון א טראַקטאָר, וואָס איז צוגעפאָרן צום פּלויט. עס איז אַרײַנגעקומען אַלגעס מאַן, אַן אויסגעשמירטער אין בלאָטע, מיט רויטע אויגן פון ניט געשלאָפענע נעכט.

— אוי! — האָט ער מיד און צופרידן א מאַך געטאָן. — דאַנקען גאָט, די דאַמבע פאַריכט... — און איז מיטאַמאָל געבליבן שטיין געפּלעפט, דערזעענדיק אַפן טאָפּטשאַן, לעבן דעם ווײַבס בעט, ליגן דעם דאָקטער.

— וואָס איז? — האָט ער געפרעגט, און זיך א לאָז געטאָן צו זײַן פרוי. — אַליע, וואָס איז געשען?

דינע האָט אים פאַרשטעלט דעם וועג.

— איצט איז שוין אַלץ גוט... — האָט זי אים באַרויקט. — מאַזל־טאָוו אײַך מיט א זון...

ווען דינע האָט אין א שטיקל צײַט אַרום אופגעעפנט דאָס פענצטער, איז דער אויסגעוואַשענער הימל געווען בלוי... בלויז קליינע וואָלקנדלעך האָבן זיך נאָך דאָ און דאָרטן אַרומגעטראָגן. אין דער זעלבער רעגע איז פון אונטער דעם דאַך אַרויסגעפלויגן א סטײַע שוואַלבן און גענומען אַרומשוועבן הין און צוריק אינדערלופטן — א באַווײַז, אַז אינגיכן וועלן אופהערן די רעגנס.

די שווערע איבערלעבונגען פון דער נאַכט זײַנען פאַרגעסן געוואָרן, פאַרשוווּנדן... עס האָט זיך ווידער פאַרגלוסט לאַכן און שמייכלען. און דינע האָט א זאָג געגעבן צו וואַליען:

— א קאָמעדיע, ווי דו האָסט זיך געשראָקן... וואָס האָסטו אַזוי געציטערט?..

און ביידע מיידלעך האָבן זיך צעלאַכט, דערפילנדיק ערשט איצט, ווי מיד זיי זײַנען פון דער שווערער און שלאָפלאָזער נאַכט... זיי האָבן זיך קוים געהאַלטן אַף די פיס...

1962

ז. ווענדראָף

גרעטכען פון בעסוילעם-געסל

1

איר טאטע איז געווען א מעלאמעד, געהייסן האָט ער עליע־ייִצכאָק. פון קיצער וועגן — ליצכאָק דער מעלאמעד. די מאמע — א שייטל־מאכער־קע — גנעסיע די פאריקמאכערקע. זי אליין איז געווען א פאפיראָסן־מאכערקע און האָט געהייסן שפרינצל, — שפרינצל קרופניק, א נאָמען אָן דעם מינדסטן שפור פאָעזיע און א פאמיליע — א קאפצאָניש־וואָכע־דיקע. נאָר צווישן עקסטערניקעס, באהאוונטע אין דער קלאסישער לי־טעראטור, האָט זי געגאָלטן אונטערן נאָמען גרעטכען — גרעטכען פון בעסוילעם־געסל.

מײַן באקאנטשאפט מיט שפּרינצל־גרעטכען האָט זיך אָנגעהויבן אונ־טער טראגישע אומשטענדן.

מײַן פעטער אריע האָט כאסענע געמאכט זײַן מיזינקע הינדל — א פּיצל מיידל מיט א נעזל ווי א קנעפּל, מיט א סאך קלײַען אפן מאָגער פּענעמל און מיט א שפּיציקער קוקסע רויטלעכע האָר אפן קליינעם קעפּל. בא אן אנדערן וואָלט אזא גערעטעניש עפּשער זיך פארזעסן ביזן גרויען צאָפּ אריַין, אָבער באם פעטער אריע איז קיין פארלעגערטע סכוירע ניט שײַעך געווען. מיט דער זעלביקער בעריעשאפט, מיט וועלכער ער פלעגט, אָן א קאָפּעקע מעזומען, אָפּקויפן בא א פּאָרעץ א וואגאָן קאָרן, — האָט ער, אָן א קאָפּעקע נאדאן, אײַנגעהאנדלט פאר זײַן גראָטענער טאָכטער א שטיק מאן, וואָס „איר וועט מיט טויזנט קערבלעך מעזומען אזעלכן ניט אופהייבן".

קעדיי צו באוויַיזן די מעכוטאָנים, — פּראָסטע כײַוועקײַעמס, — אז זיי האָבן דאָ צו טאָן ניט מיט אבי־וועמען און אז דער צוגעזאָגטער, אָבער נאָך ניט געסילעקטער נאדאן איז בא אים „ראַיעלער ווי אין גאָסודארס־טווענע באנק", — האָט ער געפּראוועט די כאסענע מיט גרויס טאראראם: געסט האָט ער פארבעטן א סאך און דאפּקע די פײַנסטע באלעבאטים, וואָס אויסער וואָס זיי וועלן באשײַנען די סימכע, וועט קיינער פון זיי ווייניקער פון א קערבל דראָשעגעשאנק ניט ווארפן. קלעזמער האָט דער פעטער אײַנגעלאדן די בעסטע, א באדכן — פּערווע סאָרט. די כאסענע האָט ער געפּראוועט ניט אין זײַן אייגן קליין שטיבל, נאָר אין דעם אויס־געבאָרגטן ראכוועסדיקן הויז פונעם אידעלן גוויר שאָלעם־מיכל נײַצײַט, ארום וועלכן דער פעטער האָט זיך „געריבן". פאר די מעכוטאָנים האָט ער אָנגעגעבן דעם גוויר פאר גאָר, גאָר א נאָענטן קאָרעווו.

די נעגידישע שטוב, די פײַנע געסט, די געהויבענע קאפּעליע מיטן בארימטן באדכן האָבן טאקע ארויסגערופן בא די מעכוטאָנים — פּראָסטע יישוווניקעס — אזויפיל אָפּשײַ, אז זיי האָבן בא זיך ניט געקאָנט פויעלן צו מאכן א רייד וועגן סילעקן דעם נאדאן, ביז ס'איז שוין געווען נאָך אלעמען.

אין רעכטן ברען פון דער כופּע־וועטשערע, ווען גרוינעם דער באדכן האָט מעסאמייעך געווען דעם אוילעם מיט פײַנע גראמען און די קאפּעליע האָט באגלייט די גראמען מיט א פריילעכס, אזש ס'האָט געהויבן פון אָרט, — אָט אין דעם דאָזיקן מאָמענט פון העכסטער לוסטיקײַט און האָפּערדיקײַט האָט א הילכיקער ווייטעק־אויסגעשריי דורכגעשניטן דעם גאנצן כאסענע־טומל:

— אוי, א בראָך איז מיר געשען! א פרעמד קלייד מיר געפּאַ־טערט!..

דער גראַם איז געבליבן שטעקן גרוינעמען אין האַלדז; מיט א קוויטש האָט דאָס פידעלע אָפּגעהאַקט דאָס פריילעכס אויף דער העכסטער אָק־טאַווע; די פלייטע האָט מיט א כליפּ איבערגעריסן אירע טרעלן; דער קלאַרנעט האָט א שלוקערץ געטאָן, און דער באַס האָט א ברום געטאָן. די גאַנצע קאַפּעליע איז שטיל געוואָרן. אַלעמענס בליקן האָבן זיך א קער געטאָן אַהין, פונוואַנען דער פאַרצווייפלטער געשריי איז געקומען.

איך ווייס ניט, צי האָט דאָס פּאָנעם פון געטעס גרעטכען, אין די סאַמע טראַגישע מאָמענטן פון איר קורץ לעבן, אויסגעדריקט אַזוי־פיל ליידן און פּיַין, וויפל עס האָט, אין דער ערשטער מינוט פון דער קאַטאַסטראָפע, אויסגעדריקט דאָס פּאָנעם פון גרעטכען־שפּרינצל.

וואָרעם, ווער קאָן עס בעעמעס אויסמעסטן, וועלכע טראַגעדיע איז טיפער: צי דער נאַיווער גרעטכענס פונעם קליינעם דײַטשישן שטעטל, ווען זי האָט געפונען איר יונג לעבן רויִנירט דורך איר געליבטן פאַוסט, אָדער גרעטכענס פון בעסוילעם־געסל, ווען זי האָט דערזען איר קלייד, ניט איר אייגן קלייד — א געליִענס — רויִנירט דורך דער פעטער גיל־דענער יויך מיט לאָקשן?..

וואָלט גרוניע די אַגונע — די סאַרווערקע מיט די ליימענע הענט — אומגערן געווען פאַרגאָסן מיט יויך די הויזן בא א מאַנצבל, וואָלט עס אַרויסגערופן באַם אוילעם בלויז א פריילעכן געלעכטער, ווי עס רופט בא אונדז אַרויס א געלעכטער דאָס אָנזען פון א מענטשן, וואָס יאָגט זיך נאָך זײַן הוט, געטריבן פון ווינט, ווי מיר צעלאַכן זיך, בייס מיר זעען, ווי א מענטש גליטשט זיך אויס און פאַלט, ווי מיר לאַכן יעדעס מאָל, ווען מיר דערזעען דעם אַנדערן אין א קאָמישער לאַגע. אָבער ווען דער קאָרבן פון דער קאַטאַסטראָפע ציילט ערשט דעם זיבעצעטן פרילינג פון איר לעבן און פאַרמאָגט צוויי בלאָנדע צעפּ, וואָס פאַלן אויף געטאָקטע אַקסלען, און א פּאָר לאַנגע וויִעס, וואָס וואַרפן א שאָטן אויף פוכקע בעקלעך, צאַרטע ווי די אַבריקאָסן, — ווי קאָן מען ניט גערירט ווערן פון ראַכמאָנעס און מיטגעפיל צו אים?!

אפילע גרוינעם דער באַדכן — א ייִד מיט א געדראַלענער נאָז פון רעגנבויגן־קאָלירן, — האָט זיך אָנגערופן מיט א געגראַמטן טרייסט־וואָרט פאַר דער געליטענער:

— שאַט, ליבע געסט, טרינקט ווײַטער און עסט; ס'איז, כאָלילע, קיין בייז ניט געשען, זאָל מען קיין ערגערס ניט זען; גרונע די אַגונע האָט בא א יעפּאַסטויאַר א מיידל באַגאָסן דאָס קליידל מיט גילדענער יויך איבערן גאַנצענעם בויך; נאָר דו ביסט דאָך, בסולע־לעבן, ניט קיין נאַר, טאָ האָב זשע ניט קיין צאַר; גאָט וועט דיר געבן א גליקלעך לעבן, מאַזל און האַצלאָכע און א גוטע מאַראָכע פאַר א מאַן א גוויר, ווי עס פּאַסט

זיך פאר דיר; ווײַל קלוג ביסטו און שיין, ווענוימאר אָמיין, קלעזמער דערלאנגט מיט געפיל א פײַנעם צושפּיל!..

מיט היספּײַלעס פאר גרוינעמס טאלאנט — גלײַך אפן אָרט זיך אָפּ־רופן מיט פײַנע גראמען אף יעדער געשעעניש, — האָט זיך דער אוילעם גענומען מיט אפעטיט פאר דער איבערגעריסענער כופּע־וועטשערע. די קאפעליע האָט ווידער אופגעשפּילט, און ס׳איז צוריק געוואָרן לוסטיק־פריילעך, ווי קיין שום טראגעדיע וואָלט דאָ ניט געשען. אפילע גרונע די סארווערקע, די שולדיקע אין דעם אומגליק, האָט קיין גרויס וועזן דערפון ניט געמאכט. אָפּטרייסלענדיק פון שפּרינצלס קלייד די יויך מיט די לאָקשן און גיך פארענטפערנדיק זיך מיט עטלעכע ווערטער, איז זי ווײַטער אװעקגעלאָפן באדינען די געהויבענע געסט. בלויז איך איינער בין געבליבן לעבן שפּרינצלען און באמיט זיך צו טרייסטן זי, ווי נאָר איך האָב געקאָנט.

ס׳איז גאָרנישט, זאָל זי זיך דאָס הארץ ניט אופעסן דערפון, פאראן אזא פליסיקײַט, וואָס נעמט ארויס די ערגסטע פלעקן, אז עס בלײַבט אפילע קיין סימען ניט. איך וועל עס איר מאָרגן ברענגען, וועט זי אליין זען.

גרעטכען איז ניט געטרייסט געווען פון מײַנע רייד. זי האָט ניט געקאָנט געטרייסט זײַן. די שאנד פאר דעם אומגערן אנטפלעקטן סאָד, — אז דאָס קלייד איז ניט אירס, — א געלײַענס, גרויל פאר דער פאָר־שטייענדיקער באגעגעניש מיט איר כאווערטע, דער אייגנטימערן פון דעם קלייד, צעמישטקײַט און פארלאָרנקײַט האָבן דײַטלעך זיך אָפּגע־שפּיגלט אף איר צארט פּענעמל.

דעם פאָרנט פונעם קלייד עטוואָס אופגעהויבן מיט די שפּיץ פינגער, דאָס קעפּל נידעריק אראָפּגעלאָזט און די אויגן ווי צוגעשמידט צום נאסן פלעק אפן קלייד, — איר כאווערטעס יאָמטעוו־קלייד, — איז גרעטכען געווען די פארקערפּערונג פון שמערץ און פארצווייפלונג, — כאָטש נעם און מאָל פון איר א בילד.

א הארץ, צוויי מאָל אזוי אלט ווי מײַנס, האָט אויך געקאָנט גערירט ווערן פון איר אָנבליק.

— איך זאָג אײַך, ס׳איז גאָרנישט. נאָכן אויסוואשן מיט מײַן פליסי־קײַט וועט איר אליין ניט קאָנען אָנווײַזן, ווו דער פלעק איז געווען. איר׳ט שוין זען...

גרעטכען האָט אופגעהויבן צו מיר אירע בלויע אויגן, אף וועלכע עס האָט געציטערט א צוריקגעהאלטענע טרער.

— ניין, טאקע? כ׳וועל ניט וויסן ווי אָפּצודאנקען אײַך...

איך בין שוין דעם גאנצן אָוונט ניט אָפּגעטראָטן פון איר. איך האָב

זיך מיט אלע קויכעס באמיט פריילעך מאכן זי, אז זי זאל וואס גיכער פארגעסן אָן דער גרויסער קאטאסטראָפע.

נאָך האלבער נאכט, ווען די גילדענע יויך אפן קלייד און די צוריק־געהאלטענע טרערן אין אירע אויגן זײַנען שוין אויסגעטריקנט געווען, ווען דער עלטערער אוילעם איז זיך שוין פאנאנדערגעגאנגען, און די יוגנט האָט זיך געלאָזט צום טאנץ, האָב איך געפּויעלט בא דער פאר־צווייפלטער גרעטכען, זי זאל אויך גיין טאנצן מיט מיר. און, ווען איר הענטל, א קליין ווײַס הענטל מיט געטאָקטע פינגער, וואָס איין גאָט ווייסט, פונוואנען האָט זיך גאר אזוינס גענומען בא א פאפּיראָסן־מאכער־קע, אָן אָרעמען מעלאמעדס א טאָכטער, — ווען אָט דאָס הענטל איז צו־טרוילעך געלעגן אף מײַן אקסל און מיר האָבן זיך לײַכט געטראָגן אין א וואלס, — ווער איז צו מיר דאן גלײַך געווען?!

אין דער פארטאָגיקער שאָ, ווען יונגע און אלטע הענער האָבן זיך געפלײַסט צווישן זיך, ווער וועט הילכיקער אָנזאָגן די באגעגעניש פון דער אוועקגייענדיקער נאכט מיטן אָנקומענדיקן טאָג, — האָב איך באַ־גלייט שפּרינצל־גרעטכען אהיים.

איר פענעמל איז איצט געווען צארט און בלאס, ווי דער פערלמוטער־נער הימל איבער אונדזערע קעפּ. א שאָטן, ווי דאָס וואָלקנדל, וואָס האָט געשוועבט אונדז אנטקעגן, איז געלעגן אף איר קליינעם גלאטן שטערן; אירע פולבלעכע ליפּן זײַנען צוזאמענגעלייגט געווען אין א לײַדנדיקער גרימאסע.

איצט, אינעם שטילן באגינען, שוין נאָך דעם כאסענע־טומל, ווען די שאָ פון כעזשבן איז געוואָרן אלץ נעענטער, — האָט די קאטאסטראָפע ווידער אופגעלעבט פאר אירע אויגן אין איר גאנצן גרויל.

מײַן הארץ איז אויסגעגאנגען פון מיטלײַד צו איר... עס האָט זיך מיר געוואָלט ריידן, זאָגן איר, אז אלע קליידער פון דער וועלט — אייגענע און געליִענע — זײַנען גאָרנישט אין פארגלײַך מיט איין שמייכל אירן; אז קיין איין גילדענע יויך, מעג עס אפילע זײַן פון ריינעם גינגאָלד, דארף ניט פּײַכט מאכן אירע שיינע אויגן; אז קיין שום פלעק, קיין שום צאר טאָר ניט פארטונקלען איר ליכטיקן שטערן; אז די גאנצע וועלט מיט אלע אירע קליידער און מיט אלע אירע פריידן איז נאָר פאר איר, פאר מיר, פאר אונדז... איך האָב געוואָלט... מאלע וואָס אין א שטילן פרילינג־פארטאָג עס ווילט זיך אלץ זאָגן א בליִענדיקער זיבעצניאָריקער גרעטכען, וואָס האָט די ערשטע געפאנגען אײַער אכצניאָריק הארץ! אָבער ווו נעמט מען צו אכצן יאָר מוט און דרייסטקײַט פון א געניטן מאנצבל? און — כ׳האָב גאָרנישט געזאָגט. איך האָב בלויז שוויַיגנדיק געדריקט איר קליין הענטל. דאָס האָט אָן ווערטער געדארפט איר זאָגן

אלץ, וואָס איך פיל, צוגעבן איר מוט, לאָזן איר וויסן, אז איך בין אינ־גאנצן מיט איר אינעם מאָמענט פון איר גרויסן צאר... ערשט לעבן גאנעקל פון איר טאטנס שטיבל, באם געזעגענען זיך, האלטנדיק אין מײַן האנט אירע ביידע הענטלעך, — קאלטע פון דער שלאָפלאָזער נאכט און פון דער איבערגעלעבטער טראגעדיע, — האָב איך מיט דער גאנצער פארצווייפלטער דרייסטקייט פון א „גרינעם” פארליבטן און מיט דער באגײַסטערונג פון א פאָעט, וואָס האָט קיינמאָל קיין לידער ניט געשריבן, — מיט הארץ אויסגערופן:

— שפרינצל... איך וויל ניט, איר זאָלט הייסן שפרינצל... איך וועל אײַך רופן: פרינצל. מײַן פרינצל, מײַן פרינצעסן!..

א בלאסער שמייכל — אן אויסדרוק פון מידקייט און פארווירונג, האָט זיך באוויזן אף די ליפן פון מײַן פרינצעסן און איז, ווי א זון־שטראל הינטער וואָלקנס, גלײַך צוריק פארשוווּנדן.

טאקע נאָר מײַן יוגנטלעכע ניט־דרייסטקייט האָט מיר געשטערט צודריקן זי צו זיך און אויסקושן איר בלאס פּענעמל. איך האָב זיך באנוגנט מיט קושן אירע קאלטע פינגער, וואָס האָבן געשמעקט מיט טאבאק.

מײַן פרינצל האָט לאנגזאם ארויסגעצויגן איר הענטל פון מײַן האנט.

— וועט איר ניט פארגעסן ברענגען מיר די פליסיקייט אף ארויס־נעמען די פלעקן?.. ברענגט עס מיר הײַנט, וואָס פריִער, איך בעט אײַך...

דער הימל, מיט עטלעכע מינוט צוריק עטוואָס פארוויטלט אין מיז־רעך, האָט איצט געפלאקערט צונטער־רויט — אן אָנזאָג אף א שפעט־פרילינגדיקן אומגעריכט הייסן טאָג. די גאסן זײַנען נאָך אלץ געלעגן שטיל און פוסט. א לײַכט ווינטל האָט דערטראָגן פון סעדער דעם אראָ־מאט פון ערשטע פרילינג־בליִונגען.

מיט לײַכטע טריט האָב איך געשפרײַזט אין דער קעגנזײַטיקער ריכ־טונג פון מײַן היים. איך בין געגאנגען דער אופגייענדיקער זון אנטקעגן און געזונגען. אלץ אין מיר האָט געזונגען.

2

די פליסיקייט, וואָס איך האָב איר דעם זעלביקן טאָג געבראכט, האָט דעם פלעק פון קלייד ניט אויסגעוואַשן. פארקערט, עס האָט נאָך פאר־גרעסערט אי דעם פלעק אי פרינצלס פארצווייפלונג. דאָס קלייד האָט איצט, נאָכן רייניקן מיט מײַן פליסיקייט, אויסגעזען אזוי, אז עס האָט קיין רייד ניט געקאָנט זײַן וועגן ווײַזן זיך דערמיט פאר איר כאווערטע, דער אייגנטימערן פונעם קלייד.

אָ, ווען איך קאָן איצט גאַנווענען געלט פון מייער־באַל־האַנעס׳ צדאָ־קע־פּושקע, ווי איך פלעג עס טאָן אין מײַנע יִינגלשע יאָרן, און קויפן פאַר מײַן פּרינצל אַ נײַ קלייד, ווי איך פלעג פאַרן גענאַנווענטן געלט דאַן קויפן טויבן!

קיין נײַ קלייד האָב איך מײַן פּרינצעסן ניט געקאָנט געבן, אָבער מײַן האַרץ האָב איך איר אַוועקגעגעבן ביז צום לעצטן פּיצל. מײַן גע־טרײַשאַפט, מײַן איבערגעגעבנקײַט, מײַן וויסן און מײַן גאַנצע אַכצנ־יאָריקע קענטעניש פון לעבן האָב איך געלייגט צו די פיס פון מײַן גרעטכען.

דאָס, וואָס פּרינצל האָט קוים געקאָנט אָנשרײַבן אַ יִידיש בריוול אין סטיל פון שאָמער־זייפערט־ראָמאַנען — די איינציקע ליטעראַטור, וועלכע זי האָט געלייענט, — האָט מיך דאַפקע ניט געאַרט: איך וועל זי לערנען, איך וועל זי אַנטוויקלען, איך וועל זי „אופהייבן צו זיך!״...

וואָכעדיקע האַלבע נעכט און שאַבעסדיקע גאַנצע טעג האָב איך אַוועקגעגעבן איר, מײַן גרעטכען, געלערנט זי לייענען און שרײַבן רו־סיש, געוויזן איר די קונץ פון רעכענען מיט אַ פּען אין האַנט. אָפּטמאָל, באַ איר אַרבעט אין הינטערשטן קעמערל, — דער אַקציזניק זאָל זי ניט כאַפּן באַ שטאָפּן „טרייפע״ פּאַפּיראָסן, — ווען די פּאַפּירעסלעך זײַנען שנעל געפלויגן פון אירע פלינקע פינגער, האָב איך איר פאָרגעלייענט אַ ראָמאַן, מיט גרויס פּאַטאָס דעקלאַמירט פאַר איר קאָלצאָווס און נעק־ראַסאָווס לידער אָדער איבערדערציילט איר דעם אינהאַלט פון אַן אָקאָרשט דורכגעלייענטן אינטערעסאַנטן אַרטיקל אין אַ זשורנאַל. אַן אַנדערשמאָל האָב איך געפירט מיט איר נוציקע שמועסן וועגן ווײַטע און פרעמדע לענדער, וועגן די נאַראָדאָוואָלצעס, וועגן פּרויען אין דער רוסישער רעוואָליוציאָנערער באַוועגונג — זאַכן, וועגן וועלכע איך אַליין האָב ערשט ניט לאַנג זיך דערוווּסט פון מײַן לערער, דעם געוועזענעם סטודענט קאַרפּ, און געײַלט זיך איבערצוגעבן מײַן וויסן דער געליבטער פון מײַן האַרץ.

מיר האָט זיך אַזוי געוואָלט אַנטוויקלען זי, איבערגעבן איר מײַן גאַנץ ביסל וויסן, אָנשטעקן זי מיט די רעוואָליוציאָנערע אידייען און שטימונגען, מיט וועלכע קאַרפּ האָט מיך אָנגעשטעקט, מיט איין וואָרט, „אופהייבן זי צו זיך!״

אָבער פּרינצל האָט קיין גרויס כיישעק צום לערנען ניט אַרויסגע־וויזן. די מײַסעלעך פון די לערנביכלעך וועגן די לײַטישע און צעלאָזענע קינדער האָט זי געהאַלטן פאַר צו נאַריש פאַר אַ דערוואַקסענעם מענטשן; די כעזשבוינעס וועגן דעם, וויפל האָט סידאָראָוון געקאָסט אַ פּוד קאָרן, אויב ער האָט פאַר פופציק פּוד באַצאָלט 32 רובל און 4 רובל

מיט 50 קאָפּעקעס פאַר די זעק, האָבן זי ניט אינטערעסירט און גיך מיד געמאַכט. ניט קיין סאַך גרעסער איז געווען איר אינטערעס פאַר ליטע־ראַטור און פאַר העלדן פון דער רעוואָליוציאָנערער באַוועגונג. א ליבע, האָט זי געזאָגט, באַשרײַבט שאָמער בעסער ווי טורגעניעוו, און אין „יענע זאַכן", איז זי זיכער געווען, מישן זיך בלויז אַזעלכע גאַרנישטן ווי דער דורכגעטריבענער סטודענט קאַרפּ און מיִעסע מוידן, פאַרזעעניש. זי זעט דאָך זיי, די היגע „מאַנציפּאַציעס".

— שליומפּערס מיט געשוירענע האָר, איינע מיִעסער פון דער צווייטער. קיינער וויל אַף זיי ניט קוקן, פאַרנעמען זיי זיך מיט יענע זאַכן. וואָס דען זאָלן זיי טאָן?..

איר בלאָנד קעפל איז פול געווען מיט געשיכטעס פון אָרעמע, נאָר „געטלעך־שיינע מעדכען מיט קירשן־ראָטע ליפּעלעך און אַלעבאַסטער־ווײַסע שטערנס", אין וועלכע עס האָבן זיך פאַרליבט העלדישע זימאַנס אָדער אַמעריקאַנער מיליאָנערן און האָבן זיי גליקלעך געמאַכט „אַף אימער אונד עוויג". פאַרוואָס קאָן איר ניט טרעפן אַזא גליק? איז זי דען ניט אַזוי רייצנד און אָנציִענד ווי די „מעדכענס אין געשטאַלט פאָן ענגעלען" — גערטרודאַ אָדער מאַטילדאַ?

מײַן פאַרליבטקייט, מײַן אופמערקזאַמקייט, מײַן איבערגעגעבנקייט האָט זי אָנגענומען גערן. ס'איז איר געפעלן, וואָס איך, א באַלעבאַטיש קינד, אַן עקסטערניק, גיי אויס נאָך אירע טריט, וואָס צוליב איר האָב איך פאַרגעסן אַלע מײַנע באַקאַנטע באַרישניעס און פאַרלאָזן אַלע מאַנציפּאַציעס, מיט וועלכע איך בין פריִער אומגעגאַנגען.

אָבער מיר איז ווייניק געווען, וואָס גרעטכען לאָזט זיך ליבן. מיר האָט זיך געוואָלט אויך געליבט זײַן. און גראָד דאָס האָט זיך ניט געפּילט... איך בין אויסערלעך און אינערלעך אַזוי ניט ענלעך געווען אַף די העלדן פון שאָמערס ראָמאַנען העגריכן און אַדאָלפן — אירע אידעאַלן פון געליבטע!

דאַן האָב איך געביטן די טאַקטיק: אָנשטאָט אָפּזיצן מיט איר אָוונטן אין הינטערשטן קעמערל איבער לערנביכלעך און פאַרברענגען נעכט אין נוציקע שמועסן, — האָב איך אָנגעהויבן אַרויסנעמען זי אַף לאַנגע שפּעט־אָוונטיקע שפּאַצירן און האַלבנאַכטיקן שיפלען זיך אַפן טײַך.

וועגן העסיע העלפמאַן און סאָפיע פּעראָווסקאַיאַ האָב איך מיט איר מער ניט גערעדט. דערפאַר האָב איך אָן א שיר גערעדט וועגן אולענקען פון גאָגאָלס „טויטע נעפּאַשעס", וועגן אָלגען פון גאָנטשאַראָווס „אָבריוו", וועגן העלענען פון טורגעניעווס „נאַקאַנוניע", וועגן נעקראַסאָווס סאַשאַ, וועגן מאַריאַנען, אַסיען, ווערען און אַנדערע גײַסטרײַכע, נאָבעלע, צאַר־

טע פרויען, וואָס האָבן געוווּסט, ווי צו ליבן און גיין מיט זייערע אויס־דערוויילטע ביזן סאָף...

און גערעדט האָב איך וועגן זיי ניט ווי וועגן ליטעראַרישע געשטאַלטן, נאָר ווי וועגן מענטשן פון בלוט און פלייש, ווי וועגן לעבעדיקע פרויען, באַהויכטע מיטן גייסט פון פּאָעזיע... איך האָב געמאָלט פאַר גרעטכען זייער אויסערלעכן אויסזען, געשילדערט זייערע כאַראַקטערן, אַנאַליזירט זייערע האַנדלונגען — דאָס אַלץ מיט דער געהיימער קאַוואָנע צו דערוועקן אין גרעטכען ענלעכע געפילן צו מיר...

— איז אַזאַ ליבע ניט טויזנט מאָל שענער און דערהויבענער, ווי די ווולגאַרע ליבעס פון די פּאַפּירענע גערטרודעס און קאַרמעליעס פון שאָמערס ראָמאַנען? — האָב איך געמאָנט בא פרינצלען.

— אויב יענע געפעלן אייך שטאַרק, טאָ וואָס זשע גייט איר אַרום מיט מיר?..

פרינצלס ווערטער האָבן ניט געקלונגען נאַריש און באַנאַל אין מיינע אויערן. פאַרקערט, זיי זיינען פאַר מיר באַקיינט געווען מיטן גאַנצן כיין פון קינדערישער אומשולד. איר אייפערזוכט צו די פרויען פון די ביכער האָבן אָנגעפילט מיין אַכצניאָריק האַרץ מיט ציטערדיקער פרייד און אַנציקונג.

הייסט עס, זי איז ניט אינגאַנצן גלייכגילטיק צו מיר...

איך נעם קושן אירעביידע הענטלעך, וואָס שמעקן מיט טאַבאַק, און פאַרכלינע זיך אַזש פון פרייד און גליק:

— אוי, מיין נאַרישע, זיסע, נאַיווע גרעטכען! דו ביסט דאָך שענער פון אַסיען, נאַיווער פון אָולענקען, נאָבעלער פון העלענען!.. קום, מיין טייער פרינצל, לאָמיר גיין אונדזער גליק אַנטקעגן!..

גרעטכען דריקט צו מיין האַנט צו איר זייט און אָטעמט טיף אָפּ:

— סאַראַ שיינע נאַכט...

אוי, די צויבערדיקע זומער־נעכט, ווען איר ציילט ערשט דעם אַכצנטן זומער פון אייער לעבן און איר שפּאַצירט אָדער איר שיפלט זיך איינס אָף איינס מיט דער אייניציקער אָף דער וועלט!.. זאַמדיקע זאַוווּלקעלעך מיט סמיטניקלעך פאַר די טירן זעען דעמלט אויס אין אייערע אויגן ווי ראָמאַנטישע געסלעך פון אַ צויבער־מייסעלע, קרומע הייזער און קראָמען מיט אייזערנע טירן און שווערע ריגלען באַקומען דעם רייץ פון אַלטערטום, זיסע רייכעס פון רייף ווערנדיקע פרוכטן דערמאָנען אייך אָן ווייטע, עקזאָטישע לענדער... צווייגן פון ביימער, אַריבערגעהאַנגענע איבער פאַרקאַנעס, צייכענען מיט זייערע שאָטנס ציטערנדיקע אוזאָרן אָפן זאַמד... אונטער דער אָפּנאַרערישער שיין פון דער פולער לעוואָנע זעט אויס דער טייך ווי פליסיקער קוועקזילבער,

ווי שיטערער פּאָספּאָר. די וועלכלעך פליעסקען זיך אָן די ברעגן מיט א שושקערײַ, ווי זיי וואָלטן איינע די אנדערע א סאָד אײַנגערוימט אָדער זיך אַליין פארוויגט.

פארטרוימטע שפּאַצירן מיר שווײַגנדיק איבער די שלאָפנדיקע גאסן, אָדער מיר שיפלען זיך איבערן קילן, פארקישעפטן טײַך, פארגעסנדיק אָן אַלץ אין דער וועלט. גרעטכענס נאָענטקייט רייצט און באומרויִקט מיך אין די דאָזיקע ווארעמע, דופטיקע נעכט. אָבער ווער וועט זואגן פרײַ זיך באנעמען מיט דער ריינסטער פון אַלע ריינע?.. א פישל גיט זיך א הייב איבערן וואסער, מאכט א סאלטאָ־מאָרטאַלע אינדערלופטן און גיט זיך צוריק א פּליעסקע אין וואסער ארײַן. „אוי!" — שרײַט אויס גרעטכען און גיט מיך א כאַפּ פאר דער האנט. קאָן מען ניט אָפּגעבן א לעבן פאר אזא באַרירונג פון איר הענטל?.. און אָט האָט זיך דאָס שיפל אומגעריכט א שטארקן בייג געטאָן אָן א זײַט, אָדער די נידעריק ארויפ־געהאנגענע צווײַגן פון א ווערבע אפן ברעג טײַך האָבן איר א שמיץ געטאָן איבערן פּאָנעם. גרעטכען גיט זיך אינסטינקטיוו א וואָרף צו מיר און דריקט זיך צו מיט איר יונגן, הייסן קערפּער צו מײַן זײַט. ווער איז דאן צו מיר גלײַך? די גאנצע וועלט איז דאן אײַנגעשלאָסן אינעם קליינעם שיפל!

אפן גרענעץ פון נאכט און טאָג גייען מיר צוריק אהיים אקסל צו אקסל, ציטערנדיקע, האנט אין האנט, נערוועזע פינגער איבערגע־פלאָכטן, עקזאלטירטע און געלײַטערטע, ווי די העלדן פון די ראָמאנען, וועגן וועלכע איך האָב איר נאָרוואָס דערציילט... א שטילע, וויברירנ־דיקע מעלאָדיע זינגט ארויס פון אונדז פון זיך אַליין. ווערטער וואָלטן געווען צו שוואך און אומבאדײַטנדיק אף אויסצודריקן אונדזערע געפילן.

צי מײַנע עקזאלטירטע שילדערונגען פון די הייסע און אָפּפערווי־ליקע ליבעס פון די העלענעס און אסיעס, צי די זאלבענאנדיקע שפּאַ־צירן און שיפלען זיך אין די צוויבערנדיקע זומער־נעכט, אָדער ביידע זאכן צוזאמען, — נאָר דאָס אײַז האָט אָנגעהויבן שמעלצן: אף מײַנע הייסע האנט־דריקן, צערטלעכקײַטן, קושן האָט זיך גרעטכען אָנגעהויבן אָפּרופן.

מיטן פארשארפטן כוש פון א מענטשן, וואָס איז צום ערשטן מאָל פארליבט, האָב איך אָבער געפילט, אז גרעטכען שפּילט בלויז א ליבע עפּשער גאָר מיט „הענריכן" — ניט מיט מיר! קיין עמעסע ליבע צו מיר פילט זי ניט. אָבער ס'מאכט ניט אויס: איך וועל עס אין איר דער־וועקן, איך וועל אין איר אָנצינדן דעם הייליקן פײַער... גרעטכען איז שוין איצט ניט אינגאנצן גלײַכגילטיק צו מיר. און דאָס איבעריקע וועט שוין קומען. זי וועט קומען — די אופריכטיקע, די ריינע ליבע, —

אזא ליבע, ווי מײַנע צו איר, אזא ליבע ווי אסיעס, ווי העלענעס. זי מוז קומען! זי איז שוין האלב דאָ...

ווי די אופגייענדיקע זון באַלײַכט און דערוואַרעמט די ערד וואָס שפּעטער אין טאָג אַרײַן אַלץ ליכטיקער און וואַרעמער, אזוי האָט מײַן הייס געפיל צו שפּרינצלען דערוואַרעמט און באַלויכטן פאַר מיר מײַנע איצטיקע און קומענדיקע טעג וואָס ווײַטער אַלץ העלער און וואַרעמער. איך האָב געזען פאַר זיך אונדזער צוזאַמענדיקן וועג ביזן סאָף פון לעבן...

זאָל נאָר גרעטכען צוװאַרטן. נאָך איינע עטלעכע כאַדאָשים! כ'וועל אויסהאַלטן די עקזאַמענעס, כ'וועל באַקומען אַן אַטעסטאַט און אָנקומען אין אוניווערסיטעט... ניין, א יאָר צײַט וועל איך נאָך פאַרבלײַבן דאָ, וועל אָנעמען אוראָקן, וויפל כ'וועל נאָר קאָנען, — כ'וועל אָנפאַרדינען א סאך געלט, עס זאָל קלעקן פאַר אונדזביידן אף דער ערשטער צײַט פון אונדזער לעבן אין דער אוניווערסיטעט־שטאָט... פאַר דעם יאָר וועל איך זי צוגרייטן צום עקזאַמען אף פיר קלאַסן גימנאַזיע, און זי וועט אָנקומען דערווײַל אין אַן אַפּטייק... אין עטלעכע יאָר אַרום וועל איך ענדיקן דאָקטאָר, זי — פּראָוויזאָר... מיר וועלן זיך באַזעצן דאָ אין אונדזער שטאָט אָדער אין א פאַבריק־שטאָט און צוזאַמען אַרבעטן צווישן דער אָרעמקײַט, צווישן אַרבעטער... מירן לעבן אַן ערלעך, שיין, דערהויבן לעבן...

אָבער גרעטכען וויל זיך ניט באַזעצן ניט דאָ, אין אונדזער היים, ווו „יעדער געשווירענער שלומפּער" און יעדע „געבולבעטע" באַרישניע מיינט, אז ווער ווייסט ווער זי איז, און אין א פאַבריק־שטאָט מיט שמוץ און דאַלעס וויל זי אויך ניט. דאַלעס האָט זי זיך גענוג אָנגעזען, און מיט דאַכקעס איז זי זאַט. זי וויל, אז מיר זאָלן זיך באַזעצן אין א שיי־נער, פרייליכער שטאָט אפן ברעג יאַם. ערגעץ אפן „יוג", — א שטאָט מיט ברייטע, שיינע גאַסן, מיט בולוואַרן, מיט עלעגאַנטע קאַוואַלערן, מיט שיין געקליידטע פרויען, ווי עס באַשרײַבט זיך אין די ביכער.

— מע זאָגט, אז אין אָדעס איז פאַראַן א שיינער יאַם...

גרעטכענס נאַיוויקײַט רירט מיך ביז טרערן.

— פאַראַן, פאַראַן, מײַן גרעטכען! אָדעס ליגט אפן ברעג פון שוואַרצן יאַם.

— אפן סאַמע ברעג?

— אפן סאַמע ברעג...

— וואָס עפּעס א שוואַרצער יאַם? א יאַם דאַרף דאָך זײַן בלוי...

— אז דו וועסט אף אים קוקן מיט דײַנע בלויע אויגן, וועט דער שוואַרצער יאַם ווערן בלוי...

אָבער, ווי שרײַבט זיך עפּעס אין די ראָמאַנען: „ווי עס איז ניטאָ קיין רויז אָן דערנער, אַזוי קאָן ניט געמאָלט זײַן א יונגע ליבע אָן א טראַגעדיע".

אויך מיך האָט דערוואַרט א טראַגעדיע, — א פּיל גרעסערע, ווי די טראַגעדיע פון דער גילדענער יויך מיט לאָקשן אַף גרעטכענס געלי̇ע־נעם קלייד.

דער שולדיקער אין מײַן טראַגעדיע איז געווען ניט א קעגנער אין קאַמף פאַרן הארץ פון מײַן געליבטער אָדער א דויערסלאַנגער בלוט־סוינע פון אונדזער פאַמיליע, ווי עס פּאָדערט זיך אין טראַגעדיעס, — נאָר דאַפקע מײַן בעסטער פרײַנט און לערער, דער געוועזענער סטו־דענט קאַרפּ.

אָן אומשולדיק שולדיקער, אָבער די טראַגעדיע איז דערפון ניט קלענער געוועזן.

3

מײַן אומזיסטער לערער, דער געוועזענער סטודענט קאַרפּ, רעדט מיך אײַן, אַז איך זאָל מער ניט גיין צו די עקזאַמענעס.

— צוויי מאָל האָט מען אײַך דורכגעוואָרפן, און מע וועט אײַך דורכוואַרפן א דריטן מאָל.

דאָס, וואָס איך בין איצט צוגעגרייט צו די עקזאַמענעס בעסער ווי פריִער, האָט קיין באַטרעף ניט, זאָגט קאַרפּ. איין פּאַפּירל מיט א פינף און צוויי נולן פון דער זײַט, וואָס א ייִדישער בורזשוי וועט שטעלן דעם דירעקטאָר אַלס זאַכלעכן באַווײַז פון זײַן זינדלס צוגעגרייטקײַט, וועט איבערוועגן אַלע מײַנע פינפן בא די עקזאַמענעס.

— וואָס האָט געטאָן פײַנשטיין דער וואַלד־העענדלער, ווען ער האָט געוואָלט אַרײַנגעבן זײַן זינדל אין גימנאַזיע? — ער האָט זיך געוואָטן מיטן דירעקטאָר אַף דרײַ מייעס, אַז זײַן ייִנגל וועט ניט אויסהאַלטן די עקזאַמענעס — און האָט פאַרשפּילט... — אָט דאָס הייסט צוגעגרייט־קײַט! — פאַרענדיקט קאַרפּ און צעלאַכט זיך ברייט און הילכיק.

אָבער מיר לאַכט זיך ניט. איך בין דערשלאָגן. צושטעלן דעם דירעקטאָר אַזעלכע זאַכלעכע באַווײַזן און באַצאָלן די לערער פון די הויפּט־געגנשטאַנדן פאַר דורכרעפּעטירן מיט מיר פאַר די עקזאַ־מענעס, — האָב איך קיין מעגלעכקײַט ניט, און אַף באַקומען אָן אַטעס־טאַט אָן „זאַכלעכע באַווײַזן", ווייס איך אַליין, אַז ס'איז פאַראַן ווייניק האָפענונג. נאָר קאַרפּ לאַכט מיך אויס.

— צו וואָסער שווארציאַר דארפט איר האָבן זייערע אטעסטאטן? א געבילדעטער מענטש קאָן מען זײַן אָן א קאזיאָנעם פאפירל מיט א צווייקעפּיקן אָדלער. לערנט ווי געהעריק נאטורוויסנשאפט, אין דער ערשטער ריי דעם יעסאָד פון נאטורוויסנשאפט — ביאָלאָגיע, שטודירט געשיכטע, סאָציאָלאָגיע, פילאָסאָפיע. לייענט אונדזערע און פרעמד־שפראכיקע קלאסיקער, לייענט אונדזערע קריטיקער און דענקער, לייענט א סאך און מיט א סיסטעם, — און איר וועט זײַן געבילדעטער פון די, וואס האָבן אן אטעסטאט אף קאזיאָנער בילדונג.

„לײַטישע מענטשן” האָבן פון קארפן ניט געהאלטן.

— א גאָרנישט, א ניהיליסט! א מענטש האָט אף זיך א גאָלדענעם קאָפּ, גרינג געקאָנט ענדיקן אף דאָקטער און לעבן ווי א מענטש: טאָן א לײַטישן שידעך — מיט א צען טויזנט רובל נאדאן, מיט פראנצויז, מיט פיאנע... געפעלט אים אָבער ניט ניקאָלײַ פאר א קייסער. נו, אז דיר געפעלט ניט ניקאָלײַ פאר א קייסער, געפעלסטו אים ניט פאר א דאָקטער. איז, פּאָזשאלוסטא, — פּאָשאָל וואָן! זײַ א דורכגעטריבענער סטודענט און לויף ארום אף אוראָקן פאר פינף רובל א כוידעש!

נאָר פאר מיר איז קארפּ דער גרעסטער אווטאָריטעט און סאמע נאָענטער מענטש. זײַן קלוגע גוטסקײַט, זײַן שארפזין, זײַן אומאָפּהענגיקייט, זײַן וויסן, מיט וועלכן ער טיילט זיך מיט מיר און מיט יעדערן אזוי גערן, — האָט מיך צוגעבונדן צו אים, ווי צו א ברודער. שוין דאָס אליין, וואס ער איז א געליטענער, האָט אים אוועקגעשטעלט אין מײַנע אויגן אף א פיעדעסטאל. אָבער צופיל האָב איך זיך אײַנגעלעבט מיטן געדאנק וועגן העכערער בילדונג, אז מיר זאָל אזוי גרינג זײַן גיך זיך אָפּזאָגן דערפון.

— יאָ, דאָס איז אלץ ריכטיק, — שטים איך אײַן מיט אים, — אָבער אָן דעם קאזיאָנעם פאפירל, ווי איר רופט עס, קאָן מען דאָך אין אוניווערסיטעט ניט אָנקומען.

— און צו וואָסער טײַוול דארפט איר דאפקע האָבן דעם אוניווערסיטעט? — וויל קארפּ וויסן. — עטלעכע יאָר פירן א האלב־הונגעריק סטודענטיש לעבן, קעדיי ענדיקן דאָקטער און נאכער באזעצן זיך אפן גאנצן לעבן אין דער פּראָווינץ און ארומוואקסן מיט א באלעבאטישקײַט, ווי דאָקטער שאפּיראָ, ווערן, מיט דער צײַט, ווי ער, א פּליכעוואטער, גראָב־בײַכיקער, אָפּגעלאָזענער און אומציכטיקער פּארשוין, שווער אפן גאנג און פויל אפן געדאנק, א זשעדנער און געלטגײַציקער דיפּלאָמירטער קליינבירגער?

קארפּ פּרוווט מיר פאָרשטעלן, ווי איך וועל ·אויסזען צו פופציק יאָר — אן אָנגעגאָסענער, שווער־אָטעמענדיקער, אן אָנגעבלאָזענער, ווי

אן ענדיק. אָבער עס באקומט זיך בא אים ניט: זײַן אײדל, קימאט מײדלש, פּאָנעם װיל פאר קײן פאל ניט אָנעמען קײן מעגושעמדיק אויסזען, זײַן אײַנגעשרומפּענער בויך װיל זיך ניט אָנבלאָזן, און די אײַנגעפאלענע ברוסט מיטן געבויגענעם רוקן װילן בעשום־אויפן ניט באקומען קײן אָנשטעל פון סאָלידקײַט און װאזשנעקײַט.

מיר צעלאכן זיך בײדע.

— איז עס דאָס, װאָס אײַך געפעלט? איז עס דאָס, צו װאָס איר שטרעבט?

ער װישט אָפּ דעם שמײכל פון פּאָנעם און גיט צו ערנסט:

— נײן, מײַן טײַערער, ניט אין קאזיאָנע דיפּלאָמען איז דער צװעק און ציל פון לעבן. א דיפּלאָם אף ערלעכער בירגערשאפט — אָט װאָס ס'איז װיכטיק! און דאָס װעט אײַך קײן אײן אָפיציעלער לערן־אנשטאלט ניט ארויסגעבן. אלזײַטיקע, גרינטלעכע, ניט פּאלסיפיצירטע, פרײַע בילדונג און פּראָדוקטיװע, נוצלעכע ארבעט — אָט װאָס ס'װעט אײַך געבן א דיפּלאָם אף ערלעכער בירגערשאפט, אָט דאָס װעט אײַך ארויס־פירן אפן ריכטיקן װעג. און אף זײערע אטעסטאטן מיט זײערע דיפּלאָ־מען, ראט איך אײַך, אײנמאָל פאר אלעמאָל — א שפּײַ טאָן!

גרינג צו זאָגן: א שפּײַ טאָן. אזויפיל קױכעס אװעקגעלײגט, אזויפיל פּלענער געבויט... און עפּעס האָב איך דאָך געפּלאָנעװעט פאר צװײען: פאר זיך און פאר פרינצלען: איך דאָקטער, זי — אפטײקער...

װעגן לעצטן זאָג איך קארפּן קײן װאָרט ניט.

— הײסט עס, אָנהײבן בויען דאָס לעבן אפּדאָסנײַ, פון סאמע אָנ־הײב?

— בויען אײַער לעבן האָט איר נאָך דערװײַל ניט אָנגעהויבן, — זאָגט קארפּ. — דאָס דארפט איר ערשט אָנהײבן טאָן.

— אָבער װאָס טוט מען? צו װאָס נעמט מען זיך?

— פריִער פון אלץ דערלערנט עפּעס א האנטװערק, — ראט מיר קארפּ. — דאָס װעט אײַך מאכן אומאָפּהענגיק, דאָס װעט אײַך געבן א מעגלעכקײַט אײַנצואָרדענען זיך, װוּ איר װעט װעלן, דאָס װעט אײַך דערנעענטערן צו די ארבעטנדיקע מאסן. דינען די ארבעטנדיקע קאָן מען ניט נאָר אלס דאָקטער.

קארפּ איז געװען דער ערשטער און אײנציקער, װאָס האָט זיך פארינטערעסירט מיטן „פײַיקן באָכערל" און האָט זיך ארויסגערופן צו לערנען מיך אומזיסט. ער איז געװען דער אײנציקער, װאָס האָט אין מיר דערװעקט א בײשעק צו ערנסטן לײענען, װאָס האָט מיר געװיזן דעם װעג צו די קאָריפײען פון קריטיק און געדאנק, װי ער האָט גערופן בעלינסקין, דאָבראָליובאָװן, טשערנישעװסקין. ער איז אויך געװען דער

ערשטער, וואָס האָט מיר אָנפאַרטרויט א פאַרבאָטן ביכל — לאַווראָווס „היסטאָרישע בריוו" — א ביכל, וואָס האָט מיר געעפנט דעם מויעך... קיין מער געבילדעטן און גרעסערן מענטשן פון קאַרפן האָב איך ניט געקענט, און זײַן וואָרט איז פאַר מיר געווען קימאַט א געזעץ. דאָך האָב איך געפילט, אַז דאָס מאָל איז ער ערגעץ־ווו אומגערעכט, נאָר ווו — דאָס האָב איך ניט געקאָנט אָנווײַזן. צו וויניק האָב איך געוווסט, אין פאַרגלײַך מיט קאַרפן, און צו הויך איז געשטאַנען זײַן אווטאָריטעט, אַז איך זאָל קאָנען אים ערנסט דערווידערן.

צו די עקזאַמענעס בין איך, פונדעסטוועגן, געגאַנגען און, ווי קאַרפּ האָט פאָרויסגעזאָגט, דורכגעפאַלן אויך צום דריטן מאָל.

איך בין געווען קימאַט פאַרצווייפלט, נאָר קאַרפּ האָט קיין ווערטער דערפון ניט געמאַכט.

— כ'האָב דאָך אײַך געזאָגט, אַז אָן זאַכלעכע באַווײַזן פאַרשפּאַרט איר זיך צו באַמיִען, — האָט ער מיט א לײַכט האַרץ געשפּאַסט.

איך האָב געוואָלט פּרוּוון מאַזל אין אַנדערע שטעט, בא אַנדערע גימ־נאַזיעס, אָבער ווו נעמט מען געלט אַף אומפאָרן און לעבן אין פרעמדע שטעט? און מיט וואָס בין איך זיכער, אַז מע וועט מיך דאָרטן ניט דורכוואַרפן?

קאַרפּ רעדט מיך אָפּ דערפון:

— אָט פאָלגט מיך און שלאָגט זיך אַרויס פון זינען דעם קאַזיאָנעם אַטעסטאַט. לערנט דערווײַל א מעלאָכע, און ווײַטער וועט די צײַט ווײַזן, וואָס איר האָט צו טאָן.

יאָ, קיין אַנדער ברירע האָב איך ניט. איך מוז אָנעמען קאַרפּס אייצע: לערנען דערווײַל א מעלאָכע, און ווײַטער וועט די צײַט ווײַזן, וואָס איך האָב צו טאָן...

4

— ניט אַנדערש, אַז ער איז מעשוגע געוואָרן!

— נאַ דיר, גאָר א באַלמעלאָכע מיטאַמאָל!

— דערויף האָט מען עס געדאַרפט גאַצענע נעכט בלענדן זיך די אויגן אַף ביכער?

— א שנײַדער אָדער א שוסטער קאָן מען זײַן אָן היסטאָריע מיט געאָגראַפיע!

מיט אַזעלכע רייד האָט מײַן מישפּאָכע באַגעגנט דאָס נײַס, אַז איך גיי ווערן אַן אַרבעטער.

בלויז מײַן עלטערער ברודער, אָט דער, וואָס האָט פּלוצלינג „פּײַנט געקראָגן דעם קייסער" און האָט זיך דעריבער געקליבן אוועקפאָרן קיין אמעריקע, ווי נאָר ער וועט דערהאַלטן פון זײַן קאַלע א שיפס־קאַרטע, — האָט אײַנגעפונען, אז „עפשער איז עס ניט אזוי קרום, ווי סע דאַכט זיך".

— פריִער אָדער שפּעטער — קיין אמעריקע וועט ער דאָך דאַרפן פאָרן, איז זאָל ער לערנען א מעלאָכע, דאָרטן וועט עס אים צוניץ קומען. אין אמעריקע איז א מעלאָכע קיין כאַרפּע ניט.

נאָר ווען ער האָט דערהערט, אז איך גיי ווערן אן אײַנבינדער, האָט ער אויך געקוועטשט מיט די אַקסל.

— וואָס עפּעס גראָד אן אײַנבינדער? פאַרוואָס ניט א זייגערמאַכער צי א גאָלדשמיד? אויך אן איידעלע מעלאָכע.

— מיר געפעלט אײַנבינדערײַ.

— אז ניט לייענען פושקינען מיט גאָגאָלן, איז כאָטש אײַנבינדן זיי, וואָס? — האָט דער ברודער, דער באַלטאַכלעס, איראָניזירט.

— מע קאָן אי לייענען פושקינען מיט גאָגאָלן, אי אײַנבינדן זיי.

— א מעשוגאַס!..

— וואָס פאַרשטייסטו דאָ ניט? ער וויל זײַן באַוואָרנט מיט דאַלעס אפן גאַנצן לעבן, גייט ער ווערן אן אײַנבינדער.

איך האָב געהערט און איך זיך געשמייכלט: ווען זיי ווייסן דעם עמעסן מאָטיוו פון מײַן „מעשוגאַס"!

אויסקלײַבנדיק פון אלע פּראָפעסיעס אײַנבינדערײַ און פון אלע אײַנבינדער — הירשל דעם געלן אף לערנען בא אים די מעלאָכע, האָב איך געהאַט איינס אין זינען: שפּרינצל־גרעטכען.

טיר־צו־טיר מיט הירשל דעם געלן האָט געוווינט די ערשטע באַגערטע פון מײַן האַרץ. דאָס אליין איז גענוג געווען, אז אײַנבינדערײַ זאָל פאַר מיר ווערן די אינטערעסאַנטסטע אַרבעט אין דער וועלט און הירשל דער געלער — „דער גרעסטער קינסטלער אין זײַן פאַך".

זײַן שטענדיק טיר־צו־טיר מיט פרינצלען, זען זי און ריידן מיט איר יעדן טאָג, עטלעכע מאָל א טאָג, ווען ס'וועט זיך מיר נאָר פאַרגלוסטן, האָבן די מעגלעכקײַט יעדער מינוט ארויסווײַזן איר מײַן צוגעבונדנקײַט, מײַן איבערגעגעבנקײַט, מײַן ליבע — אָט וואָס ס'האָט מיט מיר אָנגעפירט באַם אויסוואַל פון א פּראָפעסיע!

ניט נאָר אף זייגערמאַכערײַ, כ'וואָלט דאַן אײַנבינדערײַ ניט פאַרביטן אפילע אף מאָלערײַ און הירשל דעם געלן — אף לעאָנאַרדאָ דא ווינטשי.

איך האָב אָנגעהויבן טראַכטן, אַז עפּשער איז גאָר גוט, וואָס ס'האָט זיך אַזוי געמאַכט. אַן „אַטעסטאַט זרעלאָסטי" וועל איך מיט אַ פּאָר יאָר שפּעטער אויך ניט פאַרזאַמען, אָבער אַזאַ ליבע פּרינצל קאָן מען נאָך פאַרשפּעטיקן...

מײַן טאָג האָט זיך אָנגעהויבן און פאַרענדיקט מיט פּרינצלען.

פרימאָרגנס, גייענדיק צו דער אַרבעט, שטעל איך זיך אָפּ אויף אַ מינוט באַם אָפענעם פענצטער פון ליצבאַק דעם מעלאַמעדס שטיבל און, צוזאַמען מיטן „גוט־מאָרגן", וואַרף איך אַרײַן פּרינצלען אַ בינטל פעלד־בלימלעך, וואָס איך קלײַב אָן אויף די לאָנקעס און קלעווער־פעלדער „הינטערן בראָם". אָפטמאָל טראָג איך איר אונטער אַ גאַנצן פּאַק בעז, וואָס איך ברעך אָן פאַר איר פון די בעז־ביימער, וואָס הענגען אַריבער מיט זייערע צווײַגן איבערן פּאַרקאַן פונעם קסיאָנדזס סאָד. קלעטערנדיק אויפן פּאַרקאַן רײַסן בעז פאַר מײַן געליבטער, ריזי־קיר איך מיט מײַן איינציקער פּאָר הויזן, ווײַל דער פּאַרקאַן איז פול מיט טשוועקעס און דער סאָד — מיט הינט. אָבער ניט נאָר די הויזן — דעם קאָפּ בין איך גרייט צו שטעלן אין קאָן פאַר מײַן גרעטכענס אַ דאַנק, פאַר איין ליבן שמייכל אירן!

עטלעכע מאָל אַ טאָג כאַפּ איך זיך צו איר אַרײַן, ווי איך שטיי און גיי — אין פּאַפּ־פאַרשמירטן פאַרטעך און מיט פאַרשאַרצטע אַרבל — „בלויז אויף איין מינוטעלע", נאָר אַ קוק טאָן אויף איר, זאָגן איר אַ צאַרט וואָרט, אַ שפּאַס טאָן.

אין די אָוונטן, אָנשטאָט צו גיין נאָך דער אַרבעט אַהיים עסן און רוען, גיי איך גלײַך אַרײַן צו פּרינצלען און זיץ בײַ איר ביז שפּעט אין דער נאַכט.

נאָר וואָס היים איך אָן צו באַמערקן?! אָנשטאָט דעם, אַז דאָס שוואַך, אָבער וואַרעם פײַערל, וואָס האָט געטלייעט אין איר האַרץ, זאָל זיך צעפלאַקערן אין אַ פלאַם, ווי דער פלאַם, וואָס ברענט אין מײַן האַרץ, — האָט עס גאָר אָנגעהויבן צו צאַנקען, טשאַדען, ביז ס'איז ווי אַ גראָשנ־דיק ליכטל אויפן ווינט אינגאַנצן אויסגעלאָשן געוואָרן. מײַנע אָפטע באַזוכן „אויף איין רעגעלע" באַגעגנט גרעטכען מיט אַ פאַרכמורעט פּנעמל, מײַנע צאַרטע ווערטער הערט זי אויס מיט אַן אומצופרידענער מינע, אָדער זי בעט מיך אופהערן „ריידן נאַרישקײַטן". זי האָט אָפט אָנגעהויבן אָפּצוזאָגן זיך פון מײַנע לעקציעס מיט דעם טערעץ, אַז ס'איז בײַ איר אַ „ספּעשקע" — זי אײַלט זיך אָנשטאָפּן פּאַפּיראָסן, אַ באַשטעלונג פאַר אַ פּאָרעץ. אַפילו אין די שאַבאָסים, וואָס זײַנען פרײַער געווען אינגאַנצן מײַנע, האָט זי אויך אָנגעהויבן מיך אויסמײַדן.

— שפּרינצל איז ניטאָ אין דער היים... אומזיסט דאָס וואַרטן: זי

וועט אוואדע שפעט קומען, — באגעגנט מיך איר מאמע — א דארע, שווארצע ייִדענע מיט א ווײַסער בעלמע אף איין אויג.

נאָך דעם איינציק־זעענדיקן, מיך אויסמײַדנדיקן אייגל זע איך, אז זי לײַגט: פרינצל איז אין דער היים, נאָר זי באהאלט זיך אויס פון מיר.

איך בין געווען אויסער זיך, איך בין געווען פארצווייפלט. זאָל מען מיר זאָגן, וואָס איז געשען, זאָל מען מיר דערקלערן, מיט וואָס איך האָב זיך פארזינדיקט.

און צום סאָף האָט עס אויסגעפלאַצט: פרינצל וויל ניט קיין אײַנבינדער, גרעטכען דארף ניט קיין „אוכאזשאָרן" אין פארשמירטע פארטעכער און מיט פארשארצטע העמד־ארבל; אויב אין מיר איז ארײַן א מעשוגאַס — ווערן אן אײַנבינדער, — איז זי נאָך, גאָט צו דאנקען, באַם פולן זינען. זי וועט זיך מיט קיין פערעפּליאָטשיק ניט פארדרייען.

איך האָב אָפּגעווישט דעם קאלטן שוויס פון שטערן: דאָס איז גאָר? — איז אויס אײַנבינדער! אָט שוין גיי איך ארײַן צו הירשלען און זאָג אים: זײַט געזונט און גליקלעך מיט אן אנדערן. מאָרגן קום איך אָן אין אפטייק, און שפּעטער וועט מען זען...

נאָר פארוואָס רונצלט זיך אזוי גרעטכענס גלאטער שטערן? פארוואָס מײַדט זי אויס מײַן בליק? וואָס דריקט זי?

עס גייט ניט אין דעם, — כאָטש זי האָט פײַנט אפּטעקארסקע אוטשעניקעס: עפּעס זײַנען זיי אלע אזעלכע שלימאזאָלעס און עס שמעקט פון זיי שטענדיק מיט רעפּועס, — נאָר ניט אין דעם האנדלט זיך עס.

גרעטכען האָט ארופגעלייגט איר קליין הענטל אף מײַן הארטער אײַנבינדערשער האנט. זי האָט אופגעהויבן צו מיר אירע אויגן, — אומשולדיקע גרעטכען־אויגן, אין וועלכע ס'איז דאָך געווען אן אויסדרוק פון פריצײַטיקער פראקטישקײַט, געבוירן פון פריצײַטיקער ארבעט און שטענדיקער נויט, — און קימאט בעטנדיק געזאָגט:

— וואָס קאָן זײַן דער טאכלעס פון אונדזער ארומגיין?.. איר זײַט דאָך נאָך אזוי יונג און... און ניט פריסטראָיעט... און איך בין אן אָרעם מיידל...

מײַן פרײַע האנט האָט פארדעקט איר ווייך הענטל.

— גרעטכען, גאָלדענע מײַנע! לאָמיר ניט ריידן פון טאכלייסים! פארגעס אָן אָרעמקײַט! ליב האָבן איז דער גרעסטער טאכלעס, יוגנט איז די גרעסטע אשירעס!

ווי זי וואָלט אלט געווען ווייניקסטנס צוויי מאָל זיבעצן, האָט גרעטכען קלוג געשמייכלט און באדויערנדיק געשאָקלט מיטן קאָפּ אף מײַן עקזאלטירטער אומפראקטישקײַט.

— אוי, נאריש יינגל, נאריש יינגל! און אז איך וואָלט געווען די גרעסטע קראַסאַוויצע, קאָן איך עפּעס דערוואַרטן, אויב איך האָב ניט קיין קאָפּעקע בא דער נעשאָמע און קיין קליידל צום לײַב?

ס׳האָט איר שוין אַזוי דערעסן דער בעסוילעם־געסלדיקער דאַ־לעבן! עס ווילט זיך אַזוי לעבן מיט לײַטן גלײַך!..

— מיט לײַטן גלײַך? איך וועל דיך אוועקשטעלן העכער פון לײַטן, העכער פון דער גאַנצער וועלט... וואַרט נאָר צו, אונדזער לעבן הייבט זיך דאָך ערשט אָן...

— וואַרטן? ווי לאַנג וואַרטן? אַף וואָס וואַרטן?

עס קאָן אַוועקגיין צען יאָר, איידער איך וועל זיך צו עפּעס דער־שלאָגן. און זי זאָל דאָ דערווײַל טריקענען און וועלקן בא די פּאַפּי־ראָסן? נײַן, זי איז אַן אָרעם מיידל און האָט ניט אַף וואָס צו וואַרטן, זי טאָר זיך ניט אײַנשמועסן קיין פּוסטע כאַלוימעס...

זי האָט מיר פריער ניט געוואָלט זאָגן — ניט געוואָלט פאַרשאַפן מיר קיין אגמעסנעפעש פאַר דער צײַט, — נאָר זי זעט, אַז ס׳וועט בעסער זײַן פאַר אונדזביידן, ווען איך וועל עס גלײַך וויסן: זי פאָרט קיין אַמעריקע... איר שוועסטערקינד, יאַנקל ווײַנשטיין — דאָרטן הייסט ער דזשעק ווינסטאָן, — פאַרוואָרפט זי שוין לאַנג מיט בריוו, פאָלט איר פאָשעט צו די פיס, זי זאָל אַריבערקומען צו אים קיין אַמעריקע. ער וויל, שרײַבט ער, אַ מיידל נאָר פון דער אַלטער היים. אַן ערלעכע. און ער ווייסט, שרײַבט ער ווײַטער, אַז זי, גרעטכען, איז אַ שיינע — די מאַמע זײַנע האָט אים צוגעשיקט איר, גרעטכענס, פּיקטשע, ער וועט, שווערט ער זיך, גליקלעך מאַכן זי „אַף אימער אונד עוויג“...

פריער האָט זי אים אַפילע ניט געוואָלט ענטפערן. ער איז עפּשער מיט צען יאָר עלטער פון איר און איז דאָ, זאָגט די מאַמע, געווען ניט קיין לײַט. נאָר אַלע זאָגן איר, אַז דאָרטן איז ער געוואָרן אַ מענטש — אַמעריקע מאַכט פאַר אַ מענטש — פאַרמאָגט אַן אייגענע מעבל־קראָם — ער רופט עס „פוירניטשער סטאָר“ — און איז אָנגעטאָן ווי אַ גראַף. אויב איך וויל, קאָן זי מיר ווײַזן זײַן פּיקטשע, די פאָטאָגראַ־פיע זײַנע הייסט עס.

— איר וועט קיינמאָל ניט זאָגן, אַז דאָס איז יאַנקל דער מומע ליבעס.

און אַלע זאָגן, אַז ס׳איז אַ גליק פאַר איר: אַן אייגענע פוירניטשער סטאָר און אַ באַקליידטער, ווי אַ מאַנאַרך... און וואָס קאָן זיך שוין דאָ דערוואַרטן אַן אָרעם מיידל? האָט זי באַשלאָסן פאָרן...

דער הימל איז מיטאמאָל אַראָפּגעפאַלן אַף מײַן קאָפּ: גרעטכען פאָרט קיין אַמעריקע כאַסענע האָבן... איך האָב געליבט צוליב ליבע, און זי — צוליב טאַכלעס... מיך מיט אַלע מײַנע טרוימען און פּלענער האָט זי פאַרביטן אַף אַ יאַנקל־דזשעק, וואָס איז צען יאָר עלטער פון איר און וועלכן זי האָט ניט ליב, אַפילע ניט אַזויפיל ווי מיך, און אַף עפּעס אַ פאָירניטשער סטאָר! דאָס איז מער, וויפל מײַן האַרץ קאָן אויסהאַלטן.

איך האָב מער ניט גערעדט. מײַן פּאָנעם האָט שוין גערעדט פאַר מיר.

— גלייבט מיר, אַז איך האָב אײַך ליב ווי... ווי אַ לײַבלעכן ברודער. איר זײַט אַזאַ גוטער...

איר הענטל איז ווידער געלעגן אַף מײַן האַנט. און איר שטים האָט געקלונגען קימאַט אַזוי מילד און האַרציק, ווי אין די צויבערדיקע זומער־נעכט פון אונדזערע שפּאַצירן. איך האָב אַף איר אַ קוק געטאָן, און מיר האָט זיך געדאַכט, אַז אירע אויגן זײַנען פײַכט.

— נעמט זיך ניט צום האַרצן. איר וועט געפינען אַ שענערע און געבילדעטערע פון מיר...

אויב איך וויל, קאָן איך צו איר אַרײַנקומען, קאַלזמאַן זי איז דאָ, נאָר ניט אין פאַרטעך. ס׳איז איר אַ כאַרפּע פאַר לײַטן...

— איר האָט דאָך מיך ליב, יאָ? טאָ פאָלגט מיך און וואַרפט אַוועק די אײַנבינדערײַ. ס׳איז דען אַן אַרבעט פאַר אַן אײדעלן, געבילדעטן מענטשן? נאָר דעם צעדרייטן קאַרפּ האָט געקאָנט אײַנפאַלן אַזאַ מעשוגאַס — מאַכן אײַך פאַר אַן אײַנבינדער. גוט, איז ניט קיין דאָקטער, אָבער אַ לערער קאָנט איר דאָך געוויס זײַן. הײַנט נאָך וואַרפט אַוועק די אײַנבינדערײַ און נעמט זיך צו אוראָקן!

גרעטכען האָט גערעדט מיט מיר, ווי מיט אַ מענטשן, וואָס האָט ניט זײַן אייגענעם ווילן, ווי מיט איינעם, וואָס נייטיקט זיך אין דער הילף פון אַ שטאַרקערן, אַ געניטערן אין לעבן.

איך האָב געשוויגן. וואָס האָב איך געהאַט צו זאָגן? איך האָב ניט צוליב וואָס זײַן אַן אײַנבינדער, צוליב וועמען זײַן אַ לערער אָדער אַ דאָקטער. איך ווייס ניט, צי האָב איך צוליב וואָס צו לעבן...

— וואָס זשע שווײַגט איר? איר זאָגט מיר צו וואַרפן די אײַנבינדערײַ?

— איך וועל מער קיין אײַנבינדער ניט זײַן... איך וועל דאָ מער ניט בלײַבן... איך קאָן דאָ מער ניט בלײַבן... איך וועל פאָרן קיין אַמעריקע... — האָב איך געשטאַמלט, כאָטש געוווּסט האָב איך, אַז ס׳איז ניט מער ווי אַ כאָלעם: ניט איך האָב און ניט איך קאָן האָפן צו האָבן געלט אַף פאָרן קיין אַמעריקע.

גרעטכען האָט אַן עפן געטאָן אַף מיר אירע בלויע אויגן. שווער געווען צו זאָגן, וואָס האָט זיך אין זיי אָפּגעשפּיגלט — שרעק אָדער פרייד.

— אַז ס׳וועט באַשערט זײַן, וועט מען זיך נאָך דאָרטן באַגעגענען... נאָר איך וויל, אַז איר זאָלט וויסן, אַז דזשעק דער מומע ליבעס האָט מיר שוין ארויסגעשיקט געלט און אַ שיפסקאַרטע... צוגעזאָגט האָב איך נאָך אים דערוויַיל גאָרנישט — מע וועט דאָרטן זען, — נאָר איך וויל, איר זאָלט עס וויסן. הײַנט־מאָרגן באַקום איך די שיפסקאַרטע מיטן געלט, און באַלד נאָך שוועס פּאָר איך ארויס...

„מע וועט דאָרטן זען"... אַ האָפענונג, ווי אַ שוואַכער זונען־שטראַל פון צווישן געדיכטע כמאַרעס, האָט אַף איין אויגנבליק אַ שײַן געטאָן פאַר מײַנע אויגן.

אוועקפאָרן קיין אַמעריקע, אופטאָן דאָרטן עפּעס אַזוינס, וואָס זאָל דעם פּאַרהאַסטן יאַנקל ווײַנשטיין — דעם נעמלעכן דזשעק ווינ־סטאָן — מיט זײַן גאַנצער פּוירניטשער סטאָר מאַכן קליין און נישטיק אין גרעטכענס אויגן, און צוריק געווינען זי פאַר זיך — אַף צו פאַר־ווירקלעכן אָט דעם טרוים מײַנעם בין איך, דוכט זיך, גרייט געווען באַגאַנוועגען קלויסטערס.

אָבער קיין געלט אַף רײַזעס קיין אַמעריקע האָב איך ניט געהאַט, און קלויסטערס באַגאַנוועגען דאַרף מען קאָנען.

די ליידן פונעם יונגן ווערטער זײַנען געווען אַ לײַכטער שפּילקע־שטאָך אין פאַרגלײַך מיט די ליידן פון מײַן יונג האַרץ...

אָ, ווען איך קאָן דאַן אַרײַנקוקן אין דער צוקונפט און זען גרעטכען, ווי איך האָב זי געזען מיט צוויי צענדליק יאָר שפּעטער אין אַ ווײַטן אַמעריקאַניש שטעטל אַפן ברעג פון דער אָזערע מיטשיגאַן — אַ שווער־לײַביקע מיסיס ווינסטאָן מיט אַ דרײַשטאָקיקן גוידער, מיט אַ פולן מויל גאָלדענע ציין און מיט ברילױאַנטענע רינגען אַף אכט פון אירע צען פעטע פינגער, — וואָלט מײַן אַכצניאָריק האַרץ ניט געלעגן באַ אירע פיס אין ברוכשטיקער, ווי די שערבלעך פון אַ צעבראָכענעם טאָפּ, און איך וואָלט עפּשער פאַרבליבן אַן אײַנבינדער ביז הײַנטיקן טאָג... ווער, ווער קאָן זאָגן?

אָבער מאַלע וואָס ס׳וואָלט אַלץ געווען. ווען מיר קאָנען אַרײַנקוקן אין דער צוקונפט, וואָלט עפּשער דער יונגער ווערטער גופא אויך דער־לעבט ביזן טיפן עלטער און וואָלט קלוג געשמייכלט אין דער גרויער באָרד אַרײַן אַף די נאַרישקײַטן פון זײַן יוגנט. ווער ווייסט...

1940

שמועל ווערישע

ווער איז שולדיק?

עס כאָלעמט זיך באָריסן, אז ער שטייט איין־אליין אין א גרויסן, לאנגן צימער, אָן טירן און אָן פענצטער. דאָס צימער איז ליידיק — קיין טיש, קיין באנק, קיין שום מעבל. די הוילע ווענט פינקלען מיט א גרינבלעכער טויטער שײַן. גייט ער צו, באָריס, צו א וואנט, טוט א טאַפּ און כאַפּט צוריק די האנט: די וואנט איז פון אײַז און ברײט, ווי צעגליט אײַזן... פאלט אף אים אָן א ווילדע שרעק און ער נעמט זוכן א טיר. ער דרייט זיך ארום איבערן צימער און קאָן ניט ארויסגיין...

א נאסער פון קאַלטן שווייס כאַפּט זיך באָריס אויף, קוקט זיך ארום און קאָן צו־זיך ניט קומען.

— אַ? ווו געפין איך זיך?

א שמאָל פּאַסיקל שײַן פון גאַס־לאַמטערן פאַלט דורך דעם פענצטער אויף דער וואַנט קעגניבער. בא דער דאָזיקער שוואַכער שײַן דערקענט באָריס ליאַמין, דער עקספּעדיטאָר פון א פּאַלטאָווער טעקסטיל־פאַבריק, דאָס צימערל פונעם האָטעל, ווו ער וווינט שוין באַלד א כוידעש...

ער זעצט זיך אויף אויפן געלעגער, שטרעקט אויס די האַנט צום טישלאָמפּ און מאַכט ליכטיק. א קליין צימערל, די ווענט ווײַס געקאַלכט. אין איין ווינקל שטייט דאָס בעטל, אויף וועלכן ער ליגט; אין צווייטן ווינקל — א וואַשבענקל מיט א שפּיגל; אינמיטן, לעבן דעם שמאָלן פענצטער, טוליעט זיך דאָס קײַלעכיקע טישל, אויף וועלכן עס שטייט דער לאָמפּ און אויף א גלעזערנער טאַץ א גראַפין מיט וואַסער און א גלאָז. א געוויינלעכער האָטעל־נומער אין ניט קיין גרויסער שטאָט אויף דאָרעמאוראַל. פון דער דאָזיקער שטאָט דאַרף מען פאָרן ביז פּאָלטאַווע קימאַט צוויי טויזנט קילאָמעטער... באָריס ליאַמין דערפילט, ווי עס כאַפּט אים אָן א שאַרפע בענקעניש אַהיים.

אָט שטייט זי פאַר אים, זײַן היימשטאָט, אויף א הויכן באַרג, ארומגעגאַרטלט מיט סעדער און סקווערן, און קוקט אראָפּ מיט ווײַסע הײַזער צו די גרינע ברעגן פון דער שטילער וואָרסקלע; אָט איז דער שעווטשענקאָ־מוזיי, רעכטס — א שמאָל געסל, וואָס פירט צום קײַלעכיקן סקווער. דאָרט שטייען אין א ראָד ווײַסע בעריאָזעס און סוידען זיך, דערציילן אלטע לעגענדעס וועגן פּאָלטאַווע, ווו פּיאָטער דער ערשטער האָט די שוועדן צעקלאַפּט... פון יענער זײַט סקווער זעט מען דאָס נײַע פינפשטאָקיקע הויז, ווו ער, באָריס, און קלאַרע וווינען.

ער וויל זיך פאָרשטעלן קלאַרען און קאָן ניט. קיין בידעש ניט, ער פאָרט דאָך אזוי אָפט אין קאָמאַנדירונגען. און אז ער פאַרהאַלט זיך שוין יאָ אויף עטלעכע טעג אין דער היים, פאַרברענגט ער די פרײַע צײַט אין קאָנטאָר אָדער זיצט שאָענווײַז אין הויף מיט שכיינים לעבן טיש, וואָס שטייט אין שאָטן פון דער אלטער אקאַציע, און שפּילט אין דאָמינאָ.

אַ?.. קלאַרע?.. זײַן פרוי... קלאַרע...

נאָך גוט, וואָס ער האָט איר נאָמען ניט פארגעסן, ער רעדט מיט איר זעלטן און נאָך זעלטענער רופט ער זי באַם נאָמען. אז ער קומט אַהיים, פרעגט ער:

— געלט דארפסטו?

געלט גיט ער, וויפל זי זאָגט אים, און נעמט קיינמאָל קיין כעזשבן ניט אָפּ.

אָדער ער פרעגט:

— שוין פאַרטיק דער מיטיק?

עס טרעפט אויך, ער לויבט דאָס מײַכל, וואָס זי דערלאַנגט אים, אָדער ער זאָגט מיט א געגעץ:

— בעט אויס... עפּעס שלעפערט מיך...

א שטילע גייט זי פון צימער אין קיך און פון קיך צוריק אין צימער, ראמט, וואשט, קאָכט און איז, דוכט זיך, שטענדיק מיד, ניט אויסגערוט...

זי איז א גוטע, קלארע. זי האלט אים קיינמאָל ניט פיר, וואָס ער קומט שפּעט אהיים...

ווען ער זעט זי איצטער, וואָלט ער זיך שוין דורכגעשמועסט מיט איר, ער וואָלט איר געזאָגט עטלעכע מילדע ווערטער, ער וואָלט זי גע־פרעגט, וואָס פאַר א מאטאָנע איר ברענגען... עפּשער א שאל? א ווײַסע שאל, אן אָרענבורגער?..

יאָ, ער וואָלט גערן זיך דורכגערעדט מיט קלארען. אָבער א מע־האלעך פון קארגע צוויי טויזנט קילאָמעטער טיילט אים אָפּ פון דער שטאָט פּאָלטאווע, פון דעם סקווער, ווו צנױעסדיק־ווײַסע בעריאָזעס שטייען אין א ראָד, פון דעם פינפשטאָקיקן הויז, ווו ער און קלארע וווינען...

א גרויע שײַן גיסט זיך ארײַן דורך דעם שמאָלן פענצטער. ערגעץ ווײַט פײַפט א לאָקאָמאָטיוו, גיט איבער א גרוס פון ווײַטע שטעט, פאַר־בײַ וועלכע ער איז געלאָפן, שלעפנדיק נאָך זיך א לאנגע שערענגע וואַ־גאָנעס. ס'קלינגט דער זייגער. עס איז שוין אכט אינדערפרי. נאָר ווּהין האָט ער זיך צו אײַלן, דער עקספּעדיטאָר באָריס ליאמין פון פּאָלטאווע? הײַנט איז זונטיק, די אנשטאלטן זײַנען צוגעמאכט.

אין שכיינעסדיקן צימער רעדט עמעצער דורכן טעלעפאָן:

— אלאָ! וואָקזאל! אלאָ! וואָקזאל!..

— אָ? עפּשער זי ארויסרופן, קלארען, צום טעלעפאָן? — קומט אים פּלוצלינג אויף א געדאנק.

עס גיט אים א הייב פון געלעגער. ער וואשט זיך, טוט זיך אפגיך אָן און גייט ארויס פון האָטעל.

די קאפע אפן ראָג גאס, ווו באָריס טרינקט אויס אלע אינדערפרי א פלעשל קעפיר, איז שוין אָפן. לעבן בופעט שטייט די בלאָנדע בופע־טשיצע, קוקט אף די באזוכער מיט די זעלבע גלײַכגילטיקע בליקן, מיט וועלכע זי קוקט אף די פלעשלעך מיט קעפיר. זי פאריכט די האָר, וואָס

קריכן פון אונטער דעם ווײַסן טשיפּיקל, גלעט צו מיט די פינגער דאָס פּאַרטעכל.

באָריס גייט אַרוף מיט די טרעפּ. ער וויל שוין, ווי ער טוט עס יעדן פרימאָרגן, אַ שטופּ טאָן מיטן עלנבויגן די טיר, צוגיין צום בופעט, באַצאָלן פאַר דעם קעפיר, נאָר דאָ באַגעגנט ער זיך מיט דעם גלײַכגילטיק־לאַנגווײַליקן בליק פון דער בופעטשיצע, וועלכע קוקט אויף דער גלעזערנער טיר און אויף באָריסן, ווי ער וואָלט אויך געווען אַ שויב אָדער אַ קליאַמקע פון דער טיר. זי גענעצט, פאַרשטעלנדיק דאָס רויט־געפאַרבטע מויל מיט דער ווײַסער האַנט. קערעוועט ער זיך אָפּ פון דער טיר, לאָזט זיך צוריק אַראָפּ מיט די טרעפּ און גייט ווײַטער מיט דער שטילער גאַס.

ער בלײַבט שטיין לעבן אַ דרײַגאָרנדיקער געבײַדע. ברייטע טרעפּ פון גראַניט פירן צום אַרײַנגאַנג, וווּ עס הענגט אַ שילד מיט גרויסע בוכשטאַבן: „פּאָטשטאַמט"...

אין זאַל פון דער טעלעפאָן־סטאַנציע זיצן עטלעכע מענטשן, קוקן אַרײַן ווער אין אַ צײַטונג, ווער אין אַ בוך. עס פילט זיך, אַז דאָס איז בלויז לעפּאָנעם, די אויגן ווענדן זיך יעדע ווײַלע צו דעם פענצטערל, וווּ די טעלעפאָניסטן זיצט. די אויערן זײַנען אָנגעשפּיצט, ניט דורכצולאָזן דעם מאָמענט, ווען דער מיקראָפאָן וועט אַ כריפּע טאָן:

— לויטן אַרויסרוף... אין דער קאַבינע נומער...

באָריס גייט צו צום פענצטערל און שטיל, ווי ער וואָלט זיך געשעמט, פרעגט ער:

— פּאָלטאַווע אַרויסרופן קאָן מען?..

— מע קאָן... אויף מאָרגן...

באָריס גיט אַ טאַפּ די בוזעם־קעשענע און זאָגט נאָך שטילער, ווי בעטנדיק:

— הײַנט... אומבאַדינגט הײַנט... און וואָס גיכער...

די טעלעפאָניסטן האָט אויף אים אַ קוק געטאָן מיט מיטגעפיל:

— פאַראַן אַ טעלעפאָן אין דער קוואַרטיר?

באָריס האָט זיך צוגעבויגן צום פענצטערל, גיך־גיך, ווי ער וואָלט ניט זיכער געווען, אַז זײַנע ווערטער וועלן דערגיין צו דער טעלעפאָניסטן, געענטפערט:

— פאַראַן... פאַראַן אַ טעלעפאָן... באַם שאָכן... אַרויסרופן קלאַרע ליאַמין... יאָ, יאָ, קלאַרע ליאַמין... דער מאַן רופט זי צום טעלעפאָן...

— וויפל מינוט? — האָט געפרעגט די טעלעפאָניסטן, פאַרפילנדיק גיך אַ בלאַנק.

— אַ? וויפל?

— נו, יאָ... וויפֿל מינוט ווילט איר ריידן?
— פינף... ניין... צען מינוט...
און גלײַך זיך פאַרכאַפּט:
— פופצן! פופצן מינוט.
— איר פאַרהאַלט מיך, בירגער.
— יאָ, יאָ, פופצן מינוט. וויפֿל עס וועט קאָסטן... אַן אַוואַנס? דרײַ רובל... אויב מער, וועל איך דערצאָלן. מיטן ווײַב זיך דורכשמועסן...
— וואַרט אויף אַן אַרויסרוף, — האָט אים די טעלעפאָניסטן ווי אָפּגעהאַקט און, צולייגנדיק די ליפּן צום מיקראָפאָן, געמאָלדן:
— לויטן אַרויסרוף פון טאָמסק — אין דער פערטער קאַבינע...
פון דער קאַבינע דערהערט זיך אַ פרויען־שטימע, אַ ווייכע, פול מיט צאַרטקייט:
— יאָ, איך בענק... אין דרײַ טעג אַרום? וועסט פֿליִען? איך וואַרט. די מינוטן וועל איך ציילן...
באָריסן וועדט גוט אויפן האַרצן פון דער ווייכער שטימע, פון די וואַרעמע ווערטער, וואָס דערטראָגן זיך צו אים פון דער קאַבינע. ער זעצט זיך צו, קוקט אויפן וואַנטזייגער, אויפן מיקראָפאָן. אָט־אָט וועט מען אים אַ רוף טאָן, און ער וועט ריידן מיט קלאַרען...
— לויטן אַרויסרוף...
באָריס טוט זיך אַ הייב פון אָרט, איז שוין גרייט לויפן צו איינער פון די קאַבינעס.
— קויבישעוו... אין דער פינפטער קאַבינע...
אַ יונגער לייטענאַנט, אַ שוואַרצכיינעוודיקער, מיט פאַרפלאָמטע בעקלעך, האַלט דאָס טעלעפאָן־טרײַבל, ווי ער וואָלט עס געקושט:
— טאָמאַרע!.. טאָמעטשקע!.. האָסט שוין אָפּגעגעבן די עקזאַמענעס? נאָך איין עקזאַמען געבליבן? איך ווינטש דיר דערפאָלג!
— אַ קאָלע... — טראַכט באָריס.
ווען ער האָט כאַסענע געהאַט פאַר קלאַרען, האָט זי אויך זיך געלערנט אין דער אָרטיקער מעדשול. באָריס האָט אַזוי לאַנג זי אײַנגערעדט, זי זאָל וואַרפן די שול, ביז וואַנען זי האָט אים געפאָלגט... ער פאַרדינט, באָריס, גאַנץ פײַן, האָט ער געטײַנעט, און אים שטייט ניט אָן, אַז זײַן ווײַב זאָל זײַן אַ קוועטשערן פון באַנקעס...
פון דער קאַבינע נומער זעקס הערט זיך אַ פרויען־שטימע:
— יאָ, איך אַרבעט. אַ גוטע אַרבעט. זי באַפרידיקט מיך.
— אַ בראַווע פרוי, — טוט אַ טראַכט באָריס, — זי אַרבעט... אויף אַ גוטער אַרבעט...
קלאַרען האָט ער אויפן צווייטן טאָג נאָכן רעגיסטרירן זיך אין זאַגס

געהייסן ווארפן די ארבעט. די גרויסע פארדינסטן אירע... זי וועט זיך באשעפטיקן מיט דער באַלעבאטישקייט, וועט זײַן מער עקאָנאָמיע... קלארע האָט ניט געוואָלט פארלאָזן די ארבעט. זי געפעלט איר, ווילע קאווערטעס, פריילעכע, מע גייט צוזאמען אין קינאָ, אין טעאטער, אף פארזאמלונגען. האָט ער, באָריס, אזוי לאנג זי געטאָטשעט, ביזוואנען זי האָט געמוזט אײַנגיין...

פון דער קאבינע נומער זעקס הערט זיך די זעלבע פרויען־שטימע:

— די קינדער זײַנען געזונט. מאריק לערנט זיך גוט...

ווען קלארע איז פארגאנגען אין טראָגן, האָט ער איר געזאָגט:

— פריִער לאָז מיך אף די פיס זיך שטעלן...

דאָס צווייטע מאָל האָט ער א נײַעם טערעץ געפונען:

— אָט וועלן מיר א דירע באקומען... אין דעם נײַעם הויז...

און פלוצלינג האָט א שטימע גלײַך אים אין אויער א זאָג געטאָן:

— פאָלטאווע... די דריטע קאבינע...

מיט ציטערנדיקע הענט האָט ער גענומען דאָס טרײַבל. אין האלדז איז אים טרוקן געוואָרן, ער האָט ווי אויסגעקרייט:

— אלאָ! פאָלטאווע! אלאָ!..

א שוואכע שטימע — שוין זשע איז דאָס קלארעס שטימע? — האָט געענטפערט:

— יאָ... יאָ... איך הער... ווער רעדט?

— איך... באָריס...

— באָריס? עפעס האָט זיך געטראָפן? קראנק?

— ניין... גלאט אזוי...

זי האָט געכאָזערט אירס:

— קראנק? אף וואָס קראנק?

— איך בין געזונט! — האָט ער בייז א געשריי געטאָן אין טרײַבל. — וואָס מאכסטו? האָ?..

אין טרײַבל האָט זיך געהערט א שטילער זיפץ.

ער האָט זיך ניט דערוואָרט אף אן ענטפער, געפרעגט:

— ווי איז אין פאָלטאווע? קאלט?

— קאַלט...

— א שניי שוין אויסגעפאלן?

— ניין... עס רעגנט...

און ווידער א שווײַגן.

— וואָס הערט זיך?

— גאָרניט...

און ווידער א שווײַגן.

דער זייגער קוקט צו אים אַרײַן אין קאַבינע. דער ציפּערבלאַט כּוויזעקט, דער גרויסער ווײַזער — קוים וואָס ער רירט זיך, דער קליי־נער ווײַזער שטייט, דוכט זיך, אויף איין אָרט...

קעדיי אָפּריידן די פופצן מינוט, וואָס ער האָט באַשטעלט, פרעגט זיך באַריס אָן אויף די שכיינים, וואָס זיי מאַכן, כאָטש זיי גייען אים ניט אָן, די שכיינים... און נאָך פרעגט ער, וויפל קאָסט אין פּאָלטאַווע א קילאָ פלייש. דאָ איז פלייש וואָלוול...

— גוואַלד! — שרײַט אין אים דאָס האַרץ. — צוליב דעם האָב איך זי אויף פופצן מינוט צום טעלעפאָן אַרויסגערופן?

ער פאַרקוועטשט דאָס טעלעפאָן־טרײַבל אין דער האַנט, קנייטשט דעם שטערן, מיטאַמאָל דערמאָנט ער זיך, שרײַט אין טרײַבל אַרײַן:

— א שאַל! אָן אָרענבורגער שאַל... איכל דיר קויפן!

וואָס נאָך זאָגט מען? וועגן וואָס נאָך רעדט מען?

— יאָ... די שאַל וועל איך דיר אַרויסשיקן.

קלאַרע ענטפערט שוואַך:

— א דאַנק...

און ווידער שטייט ער מיטן טעלעפאָן־טרײַבל אין דער האַנט. שווײַגט. צווישן זיי איז א שטרעקע פון קאַרגע צוויי טויזנט קילאָמע־טער... דער זייגער קוקט צו אים אַרײַן אין קאַבינע, דער גרויסער ווײַזער — קוים וואָס ער קריכט, דער קליינער ווײַזער שטייט, דוכט זיך, אויף איין אָרט, און דער ציפּערבלאַט כּוויזעקט:

— סאַכאַקל זיבן מינוט... נאָך אַכט מינוט געבליבן צו ריידן...

באַריס קאָן שוין מער דאָס שטילשווײַגן ניט אויסהאַלטן:

— א גוטן־טאָג...

ער גייט אַפילע ניט צו צו דעם פענצטערל נעמען די רעשט פון דעם אַוואַנס, לאָזט זיך גיין איבער גאַסן און געסלעך, פאַרקערעוועט צום טײַך, צו דעם גיכשטראָמיקן אוראַל, וואָס וויל זיך דעם ווינטער ניט אונטערגעבן און ווערט ניט פאַרפרוירן. ער קומט אַרויס אויף דער שטילער גאַס, וווּ דער האָטעל געפינט זיך, און עס לאָזט אים ניט צורו איין געדאַנק:

— ווער איז שולדיק?

1962

באטאן זאבארע

אף געקרייצטע וועגן

היסטאָרישע דערציילונג

דער קאַלענדאַר ווײַזט אָף פרילינג, און דער דרויסן איז נאָך אַלץ א ווינטערדיקער. די נאַקעטעביימער־צווײַגן אין די אײַז־מענטעלעך האָבן זיך קעגן דער זון ווי געשמעלצט פאַר נאַכעס, נאָר אין דער הייך, אָף די קרוינען, האָט נאָך געפּאָראָשעט א טרוקענער שניי, וואָס האָט געוואָלט די שײַן פון דער העלער זון פאַרשטויבן.

נאָר אַלציינס וועט ער קומען, דער פרילינג, נאָך א טאָג, און נאָך א טאָג — וועט ער זיך אַרײַנרײַסן אהער און באַהערשן אַלץ אַרום. אַזוי וועט אויך קומען דער נײַער יאָרהונדערט. נאָך א יאָר, און נאָך א יאָר —

און מע וועט אים אָנהייבן ציילן, דעם נײַעם, דעם צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט, וואָס וועט זיכער זײַן א גאַנץ אַנדערער, ווי דער יאָרהונדערט, וואָס גייט צום סאָף, זיכער א ברויזנדיקער, א שטורמיש־העלער.

לאַריסע איז געשטאַנען באַם וואַגאָן־פֿענצטערל אָן אופֿגעהײַטערט־אומרויִקע. דער וואַרשעווער צוג טראָגט זי שוין איבער די וואַלינער ראַכוועסן. נעענטער צו טאַטע־מאַמע, צום וויגעלע פֿון איר קינדהײַט. א מילדער ווינט פֿאַרווייעט מיט באַשטראַלטע שנייעלעך דעם שווינדל־דיקן געלאָף פֿון די טעלעגראַף־סלופּעס, פֿון די נאַקעטע ביימער אַרום די פֿאַרשנייטע שטרויענע דעכער, וואָס ליגן, ווי די אָנגערוקטע היטלען איבער די קעפּ, אויף די היימיש־טײַערע ווײַסינקע כאַטקעס. אויפֿן האַרצן איז וואַרעמער געוואָרן. אַזאַ נאָגנדיקע זיסע בענקשאַפֿט האָט זי אַרומגע־כאַפּט, אַז זי וואָלט, ווען זי איז דאָ איינע אַליין, זיך צעזונגען.

הינטער אירע פּלייצעס זיצט אָבער דער איינציקער שאָכן אירער. זי האָט נאָך מיט אים פֿאַרן גאַנצן וועג קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. ער זיצט אָן אײַנגעבויגענער איבער א סייפֿער און מורמלט עפּעס פֿאַר זיך, ווי ער וואָלט געדאַווענט.

נעכטן אין אָוונט, ווען זיי האָבן אין וואַרשע זיך געזעצט אין צוג, האָט זי באַ דער צאַנקענדיקער שײַן פֿונעם ביילעוון ליכטל אינעם פֿאַרשטויבטן לאַמטערנדל, וואָס איז געהאַנגען איבער דער טיר, אים געגומען באַטראַכטן. זי האָט נאָר דערזען דינע וואָנצעס אונטער א דאַרער נאָז, און נאָך איידער זי האָט געפּרוווט מיט אים א רעד טאָן, האָט ער זיך שוין אַרופֿגעוואַלגערט אויף דער אייבערשטער באַנק און איבער־געדעקט מיט עפּעס דעם קאָפּ.

איינדערפֿרי, ווען זי האָט זיך אויפֿגעכאַפּט, איז ער שוין געזעסן באַם וואַגאָן־טישל. אונטערגעשפּאַרט מיט ביידע הענט דעם קאָפּ, האָט ער זיך געשאָקלט איבער אַן אָפֿענעם בוך. זי האָט מיט א פֿאַרבאַהאַלטע־נעם שמייכל אים א זאָג געטאָן: „גוט־מאָרגן". ער האָט אויף איר א קוק געטאָן מיט אַזויפֿיל כידעש, ווי ער וואָלט דערהערט דאָס סאַמע ניט נאַטירלעכסטע וואָרט אין דער מענטשלעכער שפּראַך. מיט עפּעס א געמורמל צווישן די ליפּן האָט ער טייקעף ווידער אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און זיך אַרײַנגעטאָן אין לייענען.

לאַריסע האָט באַוויזן צו דערזען א פּאָר גרויסע העלע אויגן אונ־טער א צו הויכן שטערן, אָן אויסגעדאַרט פּאָנעם מיט פּאַרדעכטיק־צעפּלאַמטע באַקן, א קליין קוים שפּראָצנדיק בערדל אויפֿן אַקשאָנעס־דיקן קינביין. פֿון אונטער דעם גרויען פּעלצענעם היטעלע זײַנען פֿון ביידע זײַטן אַרויסגעקראָכן צוויי שוואַרצע געקרײַזלטע פּייעס, ביז צו די אויערן־לעפּלעך קימאַט.

איצט, שטייענדיק באַם פענצטער, כאַפּט זי פון צײַט צו צײַט אַ קוק אויף זײַן קאַפּצאַנעסדיקן, קליינשטעטלדיקן הוילעך. אין אַלטמאָדיש פּאַלטנדל מיט אַ סאַמעטן שמאָל קעלנערל, פון הינטער וועלכן ס׳קריכט אַרויס אַן אָפּגעבליאַקעוועט־בלאָווער שאַליק, אַרומגעוויקלט אַ פּאָר מאָל אַרום האַלדז. אויף די פיס — אַלטע פוישטן, אָפּגעריבענע, צע־קרימטע, און אָט מיט אַזאַ מין אויסזען פאָרט ער פון דער גרויסער שיינער שטאָט וואַרשע?.. אים גייט עס, אַפּאָנעם, ווייניק אָן. ער איז אַלץ פאַרטיפט אין די קליינע בוך־זײַטלעך, וועלכע ער מישט אָפּט איבער מיט אַ דורשטיקער גיריקײַט. מיט וואָס קוויקט ער זיך אַזוי? ניין, זי האָט אַ טאָעס געהאַט. דאָס איז ניט קיין טפילה־בוך. פון די טפילות, וואָס מע קען זיי אויף אויסווייניק אַדאַנק דעם טאָגטעגלעכן געברויך, איז מען ניט אַזוי אַנציקט.

לאַריסע באַמיט זיך אויפכאַפּן עפּעס אַ וואָרט, וועלכן־ס׳ניט־איז קלאַנג פון דעם, וואָס ער מורמלט אַלע מאָל אַרויס מיט אַזאַ באַגײַס־טערונג. זי ווייסט ניט, צי זי וועט פאַרשטיין די שפּראַך. און מיט־אַמאָל... וווּנדער איבער וווּנדער. זי האָט דערהערט אַ ריטמישן טאָן, אַן אינווייניקסטן גראַם אין אַ פּערז, וואָס האָט זיך באַ אים נאַרוואָס אַרויסגעכאַפּט גאַנצערהייט. ס׳איז דאָך דיכטונג! ער לייענט הײַנען! אין דײַטש... ס׳איז „אַטאַ טראָל״.

זי דערוואַרט זיך מיט אומגעדולד אויף נאָך אַ פּאָר ווערטער, וואָס ער שטאַמלט קוים אַרויס. און אַ צעשטראַלטע נעמט זי פּאָרזעצן אויף אויסווייניק, הויך אויף אַ קאָל די ווײַטערדיקע שורעס פון דער פּאָעמע.

דער יונגערמאַן האָט אַ הייב געטאָן דעם קאָפּ, און די אויגן האָבן זיך באַ אים אָנגעצונדן און צעפלאַקערט, צוזעענדיק, ווי אָט דאָס יונגע מיידל, וואָס שטייט אויף אַ מעהאַלעך פון אים באַם פענצטער, לייענט אַזוי פליסיק און באַהאַרצט, סטראָפע נאָך סטראָפע, ביז דער לעצטער שורע, אָט דאָס וווּנדערלעכע שטיק פּיוט פון דעם גרויסן הײַנען. ער איז געווען זיכער, אַז זי איז אַ מיידל פון דײַטשלאַנד, נאָר אַז זי האָט גענומען ריידן צו אים אויפן היימיש־פּאָשעטן אוקראַיִנישן לאָשן, האָט ער זיך מאַמעש פאַרלוירן, ניט געקאָנט קומען צו־זיך פון גרויס כידעש און דערשטוינונג. ער האָט אויף אירע פראַגן געענטפערט קאַרג און מיט איינצלנע ווערטער. דאָך האָט זי זיך אינגיכן דערוווּסט, אַז זיי זײַנען ביידע אין איין שטאָט געבוירן, אין נאָוואָגראַד־וואָלינסק, וואָס מע רופט עס זוויל, אַז זײַן נאָמען איז מאָרדכע און אַז ער איז געפאָרן קיין וואַרשע צום דאָקטער. זי האָט אים שוין פאַרשפּאָרט פרעגן, וואָס ס׳איז מיט אים. פון דער נאָענט קאָן מען זיך גלײַך אָנ־שטויסן, אַז ער לײַדט אויך, ווי זי, פון אָט דער העסלעך־שוידערלעכער

קרענק — שווינדזוכט. פון זײַנע קורצע ענטפערס דערוויסט זי זיך, אז ס'איז בא אים א געפערלעכע האלדז־שווינדזוכט. זי קאָן זיך נאָר ניט דערשלאָגן בא אים, ער זאָל איר זאָגן, מיט וואָס ער פארנעמט זיך. ער איז א זון פון א שויכעט, זאָגט ער, זײַן טאטן, שימען דעם שויכעט, קען די גאנצע שטאָט זוויל. זאָל ער אויך זײַן פארנומען מיט דעם, וואָס דער פאָטער זײַנער? ער איז צו איידל פאר אזא באַשעפטיקונג. עפשער איז ער א ראביך? נאָר דעמלט וואָלט ער ניט געלייענט מיט אזא פארגעניגן היינען, און נאָך אין אָריגינאל. ער דערציילט, אז ער האָט אליין, אָן קיינעמס הילף, דערלערנט די שפראך. ער רעדט אויך אזא זאפטיק ריינעם אוקראַיִניש. זי דריקט אויס איר באוווּנדערונג און לויבט אים זייער. זעלטן ווען עמעצער פון די שטעטלדיקע רעדט מיט אזא גוטער עכטער פאָלקס־שפראך. צעשמייכלט ער זיך. אז ער איז נאָך א קליין קינד געווען, איז זײַן מישפּאָכע אין א נאָענטן דאָרף, קיין הילסק, אריבערגעפאָרן, און ער האָט דאָרט פארבראכט צווישן די פויערשע קינדער ביז נײַן יאָר קימאט.

„וואָס זשע איז פאָרט זײַן אווודע? — טראכט לאריסע. — פאר א סויכער איז ער צו אָרעם געקליידט. זאָל ער זײַן א באלמעלאָכע?..״ זי באטראכט זײַנע אויסגעצערטע איידעלע הענט, זײַן קרענקלעכן אויסזען. נייך, זאָל ער איר זאָגן, וואָס ער טוט. זי שטייט צו אים צו מיט איין פראגע נאָך דער אנדערער. ער האָט זיך לאנג געקווענקלט, רויט געוואָרן, געפּרווּט זיך אויסדרייען פון די פראגן, געהאלטן לאנג אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, סאָפּקאָלסאָף האָט ער זיך פארשעמט מוידע געווען: ער איז אויך, ווי אָט דער היינריך היינע, — האָט ער א ווײַז געטאָן דעם באנד לידער, וואָס ער האָט ניט ארויסגעלאָזט פון דער האנט, — א מעכאבער. נאָר ער שרײַבט ניט קיין שירים, ראק דערציילונגען. האגאם ער לייענט זייער גערן שירים. ער האָט ליב דעם ווילקלאנג זייערן, די באפליגלטקײַט פון די ווערטער, ווי זיי וואָלטן געווען פון א מאלאָכים־שפראך.

לאריסע האָט זיך פריילעך צעלאכט. זי האָט אים געוואָלט זאָגן, אז היינע האָט אויך געשריבן ניט בלויז לידער, שוין זשע ווייסט ער ניט פון אזא, צום באדויערן, ניט פארענדיקטער דערציילונג היינעס, ווי „דער ראבײַ פון באכראך״? זי האָט אויך איר סאָד אים געוואָלט אנטפּלעקן, — אָבער ס'וואָלט איר אויסגעקומען אים אריַין אינמיטן די רייד, און ער האָט גראָד אָנגעהויבן מיט אזא היסלײַוועס דערציילן וועגן ווארשע, וועגן זײַן באזוך באם גרויסן יידישן שרײַבער פּערעץ, באם רעדאקטאָר נאָכעם סאָקאָלאָוו. ביידע האָבן זיי געפונען בא אים ליטערארישן טאלאנט און צוגעזאָגט דרוקן זײַנע דערציילונגען. ער

וואָלט געקאָנט בלײַבן דאָרט ווײַנען, אין װאַרשע, נאָר די דאָקטוירים האָבן אים געװאָרנט, אַז אויב ער וועט ניט פאָרן זיך היילן... ער דאַרף ווי דאָס לעבן פרישע לופט. דאָס בעסטע פאַר אים איז דער סאָסנע־רייעך פון די סלאַוווטער וועלדער. איבערהויפּט איצט, ווען ס׳דער־נעענטערט זיך דער פרילינג... ער האָט ווי דערשראָקן זיך, אַז ער האָט צופיל זיך צערעדט, און אַנשוויגן געוואָרן. זי האָט זיך אָנגעבויגן איבער איר טשעמאָדאַנדל, אַרויסגענומען פון דאָרט און אים דער־לאַנגט איר ערשט ביכל לידער, דאָס איינציקע, וואָס זי האָט דאָ געהאַט מיט זיך. ער האָט אין דער הייך, זילבנווײַז, איבערגעלייענט דעם טיטל „אַף די פליגל פון שירע" און פון אויבן דעם ליטעראַרישן נאָמען אירן: לעסיאַ אוקראַינקאַ. זי האָט אים אָבער באַלד ניט געזאָגט, אַז דאָס איז זי, לאַריסע, די דיכטערין. זי האָט געוואָלט זען דעם אומיטלבאַרן אײַנדרוק, וואָס ס׳וועלן מאַכן אַף אָט דעם מענטשן די פריִע לידער אירע.

איר האָט זיך אויסגעוויזן, אַז ער איז צו זיי גאַנץ גלײַכגילטיק. ער נעמט זיי אויף קאַלט. ער האָט נאָך, דוכט זיך, ניט פאַרענדיקט די ליד, וואָס ער האָט אָנגעהויבן לייענען, און שוין אַ נאָכלעסיקן בלע־טער געטאָן די וויַיטערדיקע זײַטן. אָט שטעלט ער זיך אָפּ אַף אַ קלע־נערער ליד און נעמט זי שעפּטשען מיט קוים זיך באַוועגנדיקע ליפּן, ווי אײַנגאַנצן אָן כיישעק, ווי ער וואָלט קיין שום טאַם אין די שורעס ניט געפילט. זי לייגט אים פאָר איבערלייענען די לעצטע סטראָפע אין דער הייך, זאָל ער זיך צוהערן צום ריטמישן גאַנג פון די שורעס, אין וואָס דערמאָנט עס אים? די פאַרב האָט אים באַשלאָגן ביז איבער די אויערן. און כאָטש ער האָט איר אויסגעשטרעקט דאָס אָפענע ביכל, האָט ער עס באַלד אַ כאַפּ געטאָן אַף צוריק, זיך פאַרענטפערנדיק: ער האָט נאָך ביז מיט אַ פאָר כאַדאָשים צוריק קיין טמונאַס אָס אַף אָט דער שפּראַך ניט געזען. אַ כאַווער זײַנער, האַרניפאַלסקי, האָט אים דאָס ערשטע ביכל געוויזן, קאָטליאַרעווסקיס „ענעידע", לייענט ער נאָך דערווײַל ווי אַ מעלופן־קינד, ווען ס׳לערנט טראַף. און קעדיי צו איי־בערצײַגן זי, האָט ער אַדורכגעלייענט עטלעכע שורעס פונעם לידער־בוך, געלייענט זייער צעבראָכן.

לאַריסען איז אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצן. זי האָט אַ מונטערע גענו־מען בײַ אים דאָס ביכל. זי האָט געוואָלט אויפמישן די לידער, וואָס זי האַלט זיי נאָך ביז איצט פאַר די בעסטע פון דעם, וואָס זי האָט אָנגע־שריבן, אָבער נאָך איידער זי האָט זיך אַף עפּעס־וואָס אָפּגעשטעלט, האָט זי, אַזוי ווי פונעם ביכל אַרויס, גענומען אָפּן זיקאָרן פאַרלייענען סטראָפעס פונעם באַליבטסטן דיכטער אירן, פון שעווטשענקאָ. זי האָט

געזעז, ווי ער איז געבליבן זיצן מיט אָפענע מויל־און־אויערן. א פּאר־גאפטער, זאפט ער איַן אין זיך די קלאנגען. אפאָנעם, ס'דערגייען צו אים די דינסטע שפּראך־ניואנסן, און כאָטש ער זיצט ווי א פּארטרוימ־טער, זעט זי, ווי בא יעדן בילדערלעכן אויסדרוק צעפלאמט ער זיך און די אויגן צינדן זיך אָן מיט באוווּנדערונג. דאָס האָט זי נאָך מער אריַינגעצויגן אין דער שפּיל. זי לייענט מיט אזארט ליד נאָך ליד, ניט אופהייבנדיק דעם קאָפּ פון פונעם אָפענעם ביכל, גליַיך ווי זי וואָלט פון דאָרט טאקע אזוי באהארצט און מיט אזויפיל נעשאָמע ארויסגע־לייענט אָט די זינגעוודיקע שורעס.

זי האָט זיך אָבער גיך איַינגעמידט. דאָס הארץ האָט אָנגעהויבן האסטיקער צו קלאפּן און אין די שלייפן האָט גענומען דריקן, האָט זי צוגעמאכט די אויגן־לעפלעך. ער האָט געשוויגן, געזעסן א פארכוש־טער, ווי א מענטש ניט פון דער־וועלט, גליַיך ווי ער האלט נאָך אין איין הערן די פריערדיקע קלאנגען. און מיטאמאָל האָט זיך בא אים אזוי ווי ארויסגעריסן:

— ניין, דאָס זיַינען ניט קיין שירים. דאָס איז עפּעס מער פון שירע. דאָס איז די נעשאָמע אליין... דעם פאָלקס א לעבעדיק הארץ... וואָס צאפּלט... און ווייטעקט, און פרייט זיך...

לאריסע האָט עס נאָכדעם אין דער היים, בא זיך אין קאלא־דיעזשנע, דערציילט פאר טאטע־מאמע, פאר די געסט, וואָס זיַינען גע־זעסן באם טיש. זי איז דעמלט גרייט געווען, האָט זי געזאָגט, אים ארומכאפּן און צעקושן. נאָר ער איז אזא שעמעוודיקער און אזוי ניט דרייסט, באלד טוט אים א שלאָג די פארב אין פּאָנעם און ער פאר־לירט זיך...

— ווי ריַיך איז אונדזער וואָלין מיט טאלאנטן און וויפל פון זיי גייען לעיִבעד, — האָט ארויסגעזיפצט לאריסעס פּאָטער, פיאָטער אנ־טאָנאָוויטש, — איך ווייס ניט, וואָס פאר א שריַיבער ער איז און צי איז ער בכלאל א שריַיבער, נאָר, ווי דו דערציילסט, א פּאָשעטער אָרעם־באָכער, א קליינשטעטלדיקער, זאָל פונעם ערשטן הערן אזוי טיף באנעמען אונדזער גרויסן דיכטער...

— ניין, וואָס שיַיעך דרייסטקיַיט, בין איך ניט גערעכט, — האָט זיך בא לאריסען צעשפּילט א שמייכל אין די מויל־ווינקלען, און דאָס האָט פריילעכער געמאכט דאָס פיַיערל אין אירע קארע אויגן, — ווען ס'איז נייטיק געווען, האָט ער ארויסגעוויזן מוט און אקשאָנעס... — און זי נעמט פאר די געסט איבערדערציילן, וויאזוי ער איז א כאָסן געוואָרן.

זיַינע עלטערן, ווען זיי האָבן דערזען, אז ער איז אראָפּ פונעם ריכ־

טיקן וועג, אופגעהערט דאַווענען, פאַרוואָרפן די ראַבאָנישע ספאָרים, — האָבן זיי באַשטימט אים כאַסענע מאַכן. עפשער וועט דאָס העלפן, ער זאָל ווידער א מענטש ווערן: דאָס ווײַב, די פאַמיליע וועט אים צווינגען זיך נעמען צום סייכל. האָט מען געפונען אין קאָראָסטישעווו א קאַלע פאַר אים פונעם זעלבן שטאַנד און יִיכעס, א שויכעטס א טאָכטער. בא אים האָט מען ניט געפרעגט, און אָן זײַן ווילן, אָן אים, איז מען אוועקגעפאָרן טנאָיִם שרײַבן. ער האָט פאַרשטאַנען, אז נאָך טנאָיִם־שרײַבן איז ער א פאַרפאַלענער: אַף אייביק א צוגעבונדענער צו א פרוי, וועלכע ער האָט אפילע אין די אויגן ניט געזען. האָט ער זיך געלאָזט דעריאָגן די עלטערן. ס׳איז א היפשער מעהאַלעך פון זוויל ביז קאָראָסטישעוו, האָבן אים גוטעפרײַנט געייצעט:

— זיי זײַנען אַרויסגעפאָרן מיט א באַלעגאָלע, און דו פאָר מיטן באַן ביזקל זשיטאָמיר, און פון דאָרט וועסטו צײַט האָבן אפילע צופוס צוגיין.

ער איז געווען זיכער, אז ער האָט פאַרשפּעטיקט. ס׳איז שוין גוט פינצטער געווען, ווען ער האָט קוים געפונען די אַכסאַניע, ווו די זײַניקע האָבן זיך אָפּגעשטעלט. ווי נאָר ער האָט אָנגעשמעקט, אז צווישן די מעכוטאָנים גייט נאָך דערוויַל דער מיסכער וועגן נאַדן, איז ער אפּגיך אוועק אויסזוכן דאָס הויז פון דער קאַלע, ווו ס׳וועלן פאַרקומען די טנאָיִם. די קאַלע־מויד מוז דאָרט איצט זײַן איינע אַליין, אַלנפאַלס, אָן די עלטערן. פאַר א גויט וועט ער זי אַרויסרופן פון שטוב, ער זאָל מיט איר קאָנען ריידן אויג־אַף־אויג. ס׳האָט זיך אים אײַנגעגעבן. זי איז צו אים אַרויסגעקומען אָן אײַנגעקוטעטע אין א גרויסער שאַל, וואָס זי האָט צוגעהאַלטן מיטביידע הענט, אז ס׳האָט זיך קימאַט ניט אַרויסגעזען איר פּאָנעם. ער איז טייקעף אָנגעפאַלן אַף איר:

— איך בין מאָרדכע, דעם זווילער שויכעטס זון, און מע וויל אונדז מעזאַווועג זײַן. איך וויל ניט. איך דאַרף עס ניט. איך וויל ניט ווערן קיין כאָסן. דו וויל אויך ניט. שפּאַר זיך אײַן און לאָז זיך ניט פאַרקנאַסן. אויב ניט, וועסטו בא מיר האָבן אָפּגעשניטענע יאָר. זאָלסטו וויסן! איך בין אן אויסוואורף, אן אפּיקוירעס, א וואָס אין דער קאָרט. איך עס כאַזער. איך וועל דיך מיימעסן־שלאָגן. דו הערסט? איך וועל אַנטלויפן די ערשטע וואָך נאָך דער כאַסענע... דו וועסט בא מיר בלײַבן א וויסטע אַגונע...

זי האָט אויסגעשאָסן א געלעכטער, די שאַל האָט זיך צעעפנט, ער האָט דערזען איר אָפן פּאָנעם, און ער איז נישטוימעם געוואָרן. ער האָט נאָך אַף זײַן לעבן אזא שיין פּאָנעם ניט געזען.

— איך קען דאָך אים, — האָט זיך לאַריסע פריילעך צעלאַכט בעשאַסן דערציילן, — און איך שטעל מיר פאָר, וואָס פאַר א פּאָנעם ער האָט געהאַט, ווי ער האָט אויסגעזען, ווען ער האָט אָנגעהויבן כאַפּן אַף צוריק, ווען ער האָט זי געמומען איבערבעטן, איבעריידן, אײַנטײַנען. דערווײַל איז מען פון שטוב אַרויס זען, מיט וועמען פאַרהאַלט זי זיך אַזוי לאַנג, זי האָט ניט געטאָרט מוידע זײַן, אַז דאָס האָט זי גע־רעדט מיט איר כאָסן. אירע עלטערן וואָלטן באַלד כאַראָטע געהאַט אַפּן שידעך. אָפּגעבן זייער טאָכטער פאַר אַזאַ ווילדער בריִע? אויך זײַנע עלטערן האָבן ניט געטאָרט זיך דערוויסן, אַז ער איז דאָ אין שטעטל, אַז ער איז זיי מעשוגענערווײַז נאָכגעלאָפן, קעדיי אַ קוק טאָן פאַר די טנאָיִם אַף דער קאַלע. האָט ער זיך נעבעך געמוזט אויסבאַ־האַלטן, קיינער זאָל אים דאָ, אין שטעטל, אין דער נאַכט, ווען מע האָט אים פאַרקנאַסט פאַר זײַן באַשערטער, וואָס איז אים גראָד זייער גע־פעלן געוואָרן, ניט דערזען.

די האַרבסט־נאַכט איז געווען אַן עסערדיק־קאַלטע, אַ פינצטערע, און ער האָט געמוזט אײַנער אַליין אַרומוואַגלען אין אַ פרעמדער שטאָט. ניט געטאָרט אַרײַנגיין זיך אָנוואַרעמען אין אַ וועלכער־ניט־איז שטוב צי אין אַ מאָקעם־קאָדעש, מע זאָל זיך ניט אָנשטויסן, ווער ער איז, און ס'זאָל ניט צעפּויקט ווערן איבערן שטעטל. האָט ער שאָענ־ווײַז אַרומגעבלאָנקעט און געהאַלטן אין איין אַרויסקוקן, ס'זאָל שוין אָנהייבן טאָגן, ער זאָל זיך קאָנען לאָזן אין וועג אַרײַן, צוריק צופּוס קיין זשיטאָמיר. ווי ער איז ניט געווען מיד און אָנגעפרוירן פון דער שלאָפלאָזער נאַכט, דערצו האָט נאָך פון פאַרטאָג אָנגעהויבן גיסן אַ קאַלטער רעגן, איז ער דעם גאַנצן וועג געגאַנגען און זיך אונטער־געזונגען. ס'האָט אים ווי ניט געאַרט די ביטערע קעלט, די נעץ. ער האָט זיך ניט געשעמט פאַר די דורכפאָרער, פאַר די פוסגייער. אָט דאָ, אַף דעם פרײַען ברייטן שליאַך, ווײַט פון די שטעטלדיקע, וואָס וואָלטן געקוקט אַף אים ווי אַף אַ מעשוגענעם, האָט ער געוואָלט אויסזינגען זײַן פרייד, זײַן גליק, וואָס ער איז נאָך יונג, וואָס ער האָט אַזוי ליב די וועלט, דאָס לעבן, די נאַטור, דעם דרויסן, דעם הימל, אַפילע דעם איצטיקן, אָט דעם פאַרוואָלקנטן, כווישעכדיקן הימל, — און דעריקער, וואָס דאָס מיידל, וועלכע איז די נאַכט געוואָרן זײַן קאַלע, איז אים ווילגעפעלן. געגאַנגען איז ער מיט אַ האָפּערדיק־מונטער געזאַנג, און אַהיימגעקומען איז ער מיט אַ הייזעריקן האַלדז און אין גרויסער היץ.

— דאָס איז דאָך פײַערבערג! מאָרדכע פײַערבערג! ווער קען אים ניט בא אונדז אין זוויל? — האָט זיך אַזוי ווי אויפגעכאַפּט פון שלאָף דער זווילער שליאַכטיטש סווענטיצקי. — ער איז אַ גאָטלעסטערער,

אן אפיקוירעס. ער איז נאָך קיין פופצן יאָר ניט אַלט געווען, האָט ער זיך איבער גאַנץ זוויל באַרימט געמאַכט דערמיט, וואָס ער איז איינער אַליין אַף אַ גאַנצער נאַכט אַוועק נעכטיקן אַפּן הייליקן אָרט, קעדיי צו באַווייַזן, אַז ער האָט קיין מוירע ניט פאַר קיין מייסים, אַז ער גלייבט ניט, מייסים זאָלן אופשטיין באַנאַכט פון די קוואָרים און קומען דאַוונען אין דער קאַלטער שול. דערפאַר האָט אים, דעם ניט־גלייביקן, דער גאָט זייערער געשטראָפט, און ער האָט פון דעמלט אָן אָנגעהויבן צו קרענקען...

✻

אין עטלעכע טעג אַרום נאָך דעם, ווי לאַריסע איז געקומען פון וואַרשע, אין אַ פּראָסטן וואָכעדיקן טאָג פון דער ערשטער העלפט מאַרט, האָט אין שטוב בא די קאָסאַטשעס געטומלט ווי אין אַן ערעוו־יאָמטעוו. לאַריסעס מוטער און די דינסט זייַנען געווען פאַרהאָוועט אין קיך באַם אויוון, אין די צימערן באַם אופראַמען. פּיאָטער אַנטאָ־נאָוויטש קאָסאַטש, דער פאָטער, איז געווען אַפּן הויף. ער האָט גע־שיקט נאָך עמעצן די אייַנגעשפּאַנטע ברישקע און אָנגעזאָגט דעם קוטשער, ער זאָל זיך ניט פאַרהייַען, ווייַל ער וועט נאָך הייַנט דאַרפן פאָרן אין נאָך אַ שליכעס. לאַריסע איז אויך הייַנט אופגעשטאַנען פריִער ווי געוויינלעך, זי איז אַרויס אין הויף, אַרייַנגעקוקט אין פערד־שטאַל. איר ליבלינג, דער בולאַנע, איז געשטאַנען בא דער סטאַילע, האָט זי גענומען זוכן דעם יונגן קאָניוך פּראָקאָפּן, וואָס איז ניט געווען אַפּן אָרט. ער האָט געהאָלפן איבערטראָגן דעם גרויסן טיש פון עסצימער אין זאַל. זי וויל אים שיקן רייַטנדיק קיין ראַטשעוו נאָכן דאָקטער טאַרגאָוועץ. דערהערט דאָס וואָרט „דאָקטער", האָבן די עלטערן זיך דערשראָקן:

— וואָס איז געשען, לאַריסע? דו פילסט זיך ניט גוט?

— ניין, האָט קיין יעסורים ניט. איך וויל פּאָשעט, דער דאָקטער זאָל אומבאַדינגט הייַנט זייַן.

די מוטער לאַריסעס, די שרייַבערן אָלענאַ פּטשילקאַ, האָט פאַר־שטאַנען, אַז לאַריסע האָט עפּעס אַ מיין דערבייַ, נאָר אַרייַנגיין אין פּראָטים האָט זי קיין צייַט ניט געהאַט. ס'איז ניט פון די גרינגע זאַכן גרייטן אָט די אינטימע, ענגע צוזאַמענקונפטן, מיט וועלכע מע דאַרף זייַן געניט פאַרזיכטיק, כאָטש ס'פאָרן זיך צונויף בלויז די סאַמע באַ־גלייבטע און נאָענטע מענטשן פון די אַרומיקע דערפער און יישו־

ווים, מענטשן, וועלכע האָבן ליב די שפּראַך, דעם דיכטער, זײַנע לי־דער, — דאָך וועט זײַן א היפּשער אוילעם.

ס'איז שוין בא זיי ווי א טראַדיציע געוואָרן, פון יאָר צו יאָר, דעם טאָג פון שעווטשענקאָס געבוירן און ערעוו דעם יאָרצײַט־טאָג, וואָס פאַלט אויס אפן צווייטן טאָג, זיך צונויפזאַמלען בא א געדעקטן טיש און פאַרלייענען און זינגען זײַנע לידער. פאַראַיאָרן, ווען לאַריסע איז געווען אין קיִעוו, איז מען זיך פאַרזעסן, ביז ס'האָט אָנגעהויבן טאָגן.

— דו ווייסט, לאַריסע? דער יאַרוגער באַטיושקא האָט דאָך אים געקענט פּערזענלעך. איך ווייס ניט, צי ער וועט הײַנט אויך זײַן. ער איז דאָך שוין אַזוי אַלט... נאָר פאַראַיאָרן האָט ער זייער א סאַך דער־ציילט, און אַלץ אַזוינע אינטערעסאַנטע איינצלהײַטן...

לאַריסע ווייסט עס. זי האָט געלייענט דעם טאַטנס נאָטיצן. ער האָט וואָרט בא וואָרט פאַרשריבן, וואָס דער באַטיושקא האָט דער־ציילט מיט זײַן גאַלאָכישער שפּראַך, א קירכלעך־בוימלדיקער, וואָס איז אַזוי פרעמד און ווײַט פון שעווטשענקאָס פאָלקס־שפּראַך.

טראַכטנדיק אַזוי, דערמאָנט זי זיך אין איר איבערזעצונג פון דיק־שטיינס בראָשור „פון וואָס לעבט דער מענטש". צי איז זי איבערגע־זעצט געוואָרן גענוג פאָלקסטימלעך? ס'וועלן זי דאָך דאַרפן לייענען פּאָשעטע פאָלקס־מענטשן, און וויפל וועלן זיך מוזן באַנוגענען בלויז מיט צוהערן, ווי יענער לייענט פאַר. אָט דערפאַר וויל זי טאַקע הײַנט אומבאַדינגט זיך זען מיטן דאָקטער. זי האָט די דאָזיקע מאַרקסיסטישע בראָשור געהיים געבראַכט פון וואַרשע. דער דאָקטער האָט זיך דער־פרייט, נאָר ער האָט זיך טייקעף אַנטוישט: וואָס קומט אַרויס, אַז די בראָשור איז אין פּויליש. זײַן דערצויגלינג, דער יונגער נאָוואָמײַסקי, וואָס פירט אָן מיט אַן אַרבעטער־קרײַז אפ דער ראַטשעווער פּאַפּער־ניע, קען קיין וואָרט פּויליש ניט. אין א צווייטן קרײַז, אין באַראַנאָוו־קע, אף גריפּאַרעס פּאַיאַנס־פאַבריק זײַנען דאַפקע יאָ פאַראַן עטלעכע פּאָליאַקן, קענען זיי אָבער ניט לייענען. האָט זי זיך געערגערט. לאַ־ריסע. מע האָט זי גאָר געבעטן ברענגען אָט די בראָשור אין ייִדיש...

— דאָס וואָלט געווען ניט שלעכט, — האָט דער דאָקטער ניט אָפּגעוואָרפן דעם דאָזיקן געדאַנק, — אָבער מע דאַרף זי אויך פאַר די ניט־ייִדישע אַרבעטער.

האָבן זיי דערווײַל באַשטימט, זי זאָל זיך אַוועקזעצן און דרינגענ־דיק, פאַר א פּאָר טעג, איבערזעצן די בראָשור אף דער שפּראַך פון דער מערהײַט אַרבעטער דאָ, אף וואָלין, — אף אוקראַיִניש. נעכטן שפּעט אין אָוונט האָט זי די אַרבעט פאַרענדיקט, און זי וואָלט שוין

געוואָלט וויסן, וואָס וועט זאָגן דער דאָקטער; וואָס פאַר אַן אײַנדרוק וועט די בראָשור מאַכן אַף די אַרבעטער, צי וועט דערגיין צו זיי דער סאַמע טאַך, דער סאָציאַליסטישער זין... אויב יאָ, וועט זי לאָזן אָפּדרוקן די בראָשור, ווי נאָר זי וועט קומען קיין קיִעוו, באַדײַ אַף אירע אייגענע קאָסטן, טאָמער וועט קיין פאַרלעגער זיך ניט געפינען. און אַפילע אומלעגאַל, אַז מע וועט מוזן. זי האָט געבעטן דעם דאָקטער, ער זאָל מיט זיך מיטברענגען אָט דעם יונגן אַגיטאַטאָר, דעם נאָוואָמײַסקין. זי וויל זיך מיט אים באַקענען, זאָל ער זי אַמאָל מיטנעמען מיט זיך אַף אַ סכאָדקע פון אַן אַרבעטער־קרײַז. זי וועט מיט אים פאָרן, וווּהין ער וועט נאָר וועלן. זאָל זײַן קיין ראַטשעוו, קיין קאַמענאַבראָד, אַפילע אין דער ווײַטער באַראַנאָווקע צו די אַרבעטער אין גריפּאַרעס פאַבריק.

איז זי געווען אומצופרידן, לאַריסע, ווען אין עטלעכע שאָ אַרום איז פון ראַטשעוו געקומען צו פאָרן, אָן דעם דאָקטער, זײַן ייִנגערע שוועסטער אָלגע און אָט דער נאָוואָמײַסקי. מיט אָלגען איז זי גוט באַ־קאַנט, לאַריסע, נאָוואָמײַסקין אָבער זעט זי דאָס ערשטע מאָל. צי וועט ער וועלן מיט איר ריידן וועגן אַזוינע איניאַנים? זי האָט זיי אופגענו־מען ווי טײַערע און ליבע פרײַנט. זי האָט זיי באַקענט מיט די אַנגע־פאָרענע געסט. און אינעם געטומל פון גרייטן זיך זעצן צום טיש האָט מען קיין איבעריקע אַכט ניט געלייגט אַף אָט דער פרעמדער יונגער פאָר, וואָס מע זעט זיי דאָ דאָס ערשטע מאָל. פאַר פיל פון די געסט איז גענוג געווען, וואָס אָט דאָס גאָלדיק־צעשטראַלטע מיידל איז דעם דאָקטערס אַן אייגענע שוועסטער. דער דאָקטער איז אין דער גאַנצער געגנט באַוווּסט ווי אַן אָנשטענדיקער, זייער ליבלעכער מענטש, וואָס האָט ליב דאָס פּראָסטע פאָלק און וואָס פילט שטענדיק אויס זײַנע פליכטן, ניט רעכענענדיק זיך, צי דער פּאַציִענט האָט צו באַצאָלן, צי ער וועט בלויז אָפּקומען מיט זאָגן אַ דאַנק. זיי זײַנען צופרידן צו הערן פון אָט דער בלאָנדער שיינהײַט, אַז איר ברודער וועט נאָך שפּעטער קומען אַהער. ער האָט געמוזט פאַרקערעווען צו אַ שווער־קראַנקן קיין סמאָלדעראָוו, פון דאָרט וועט ער פאַרפאָרן קיין קיקעווא, און דערנאָך וועט ער שוין צופאָרן אַהער.

ער איז טאַקע געקומען צו פאָרן, ווען ס'האָט שוין אָנגעהויבן צו דעמערן. ער איז אַרײַן אין פירהויז אַ פּיטש־נאַסער. פון דער ברעזענ־טענער בורקע האָבן געקאַפּעט שווערע טראָפּנס און זיך געלייגט אַפּן געוועקסלטן דיל. לאַריסע, וואָס איז אים אַנטקעגן געקומען מיט אַ ליכט אין האַנט, האָט אַפּגיך אַוועקגעשטעלט דעם לײַכטער און גע־האָלפן דעם דאָקטער אַראָפּשלעפּן פון זיך דעם שווערגעוואָרענעם

אויבער־בעגעד. נאָך דעם, ווי ער האָט זיך ארומגעוואשן, האָט זי אים אָפּגעפירט צו זיך אין צימער, ווו מע האָט פאר אים דערלאנגט הייסע טיי, ער זאָל זיך דערוואַרעמען.

אין זאַל איז שוין געווען אָפּגעראַמט פון די טישן. דער אײלעם האָט זיך אויסגעזעצט אין אן ענגערן קרײַז ארום דעם גרויסן בליצ־לאָמפּ, וואָס איז געהאנגען אף דער וואַנט אין א ווינקל פון צימער. דאָרט, בא א קלענערן קײַלעכיקן טיש, איז אויבנאָן געזעסן פּיאָטער אנטאָנאָוויטש מיט די ברילן אף דער נאָז און געבלעטערט דעם טשי־גירינער „קאָבזאר“, די אויסגאַבע פון 1844 יאָר, אײַנגעבונדן אין רויט־סאמעטענע טאָוולען.

אָלגע האָט אן אומגעדולדיקע געוואַרט, מע זאָל שוין אָנהייבן לייענען. זי האָט אליין ליב צו דעקלאמירן, א סאך לידער פון אָט דעם בוך קען זי אף אויסווייניק, אָבער דאָ זיצן מענטשן, וועלכע קענען ניט נאָר פאַרלייענען פרעמדע לידער, נאָר אויך שאפן אייגענע. אָלגע האָט געלייענט אלץ, וואָס די באַלעבאָסטע פון אָט דעם הויז, אָלענא פּטשילקאָ, האָט אָנגעשריבן, און לאַריסע אליין... לעסיעס פלאמיקע לידער... ווי נאָר ס׳באַווײַזט זיך ערגעץ לעסיעס אן אָפּגעדרוקטע ליד, ווייסט שוין אָלגע וועגן איר. וואָס זאַמען זיי זיך דאָרט אזוי לאַנג, לאַריסע און דער ברודער? נאָוואָמײַסקי איז, אפּאָנעם, אויך דאָרטן בא לאַריסען. אָלגע האָט אפילע ניט באַמערקט, ווי ער האָט זי דאָ גע־לאָזט אליין... ער האָט זיך אפילע ניט אנטשולדיקט.

אינעם הויכן ברייטן זאַל איז געווען האַלב טונקל, און אין דער שטילקײַט האָבן זיך ווי אין א לײדיקן כאַלעל געטראָגן די הילכיקע געטאָקטע פערזן פון דער פּאָעמע „דער כאָלעם“. אָלגען האָט זיך געדוכט, אז דער לאָמפּ טוקט זיך אין דעם מעטאַלענעם קלאַנג פון יע־דער ארויסגעזאָגט וואָרט. זי האָט ניט באַמערקט, ווי עס זײַנען ארײַן אהער איר ברודער, לאַריסע און נאָוואָמײַסקי. זי האָט זיך באפרײַט פון נאָוואָמײַסקיס א צערטלעך־פאַרזיכטיקן אָנריר בא איר הוילן נאַקן. ער איז, אפּאָנעם, געבליבן אָט אזוי שטיין הינטער איר פּלייצע, כאָטש לעם לאַריסען ווארט אף אים א פרײַער שטול. ס׳זײַנען דאָ, אין זאַל, נאָך פאראַן א פּאָר פרײַע פּלעצער, נאָר ס׳מאַכט דעם אײַנדרוק, ווי יעדער פון די שטיינגעבליבענע וואָלט אָפּגעטראָטן מיט גרויס קאָוועד דאָס פרײַע אָרט פאר א צווייטן און אליין פילט ער זיך א סאך באַקוועמער, בלײַבנדיק שטיין אָט אזוי פֿיַערלעך־פאָרכטיק, מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ, ווי בעשאַס א טפילע־דינסט אין קלויסטער.

אין דרויסן שמײַסט א שלאַקסרעגן, ער לאָזט זיך הערן דורך די פאַרמאַכטע לאָדן, איבער וועלכע עס קלאַפּן שווערע רעגן־טראָפּנס, באַזונדערס דײַטלעך בײַס די קליינע איבעררײַסן צווישן איין ליד און א צווייטער. ס׳בײַטן זיך די פּאַרלייענער. א פרוי אין די מיטעלע יאָרן, דער באַלעבאַסטעס א ווײַטע קרויווע, האָט אָנגעהויבן לייענען מיט א האַרציקער שטים „קאַטערינע״. זי האָט געלייענט פונעם בוך אַרויס, נאָר מ׳האָט געפילט, אַז די ווערטער קומען בא איר ניט פון דעם, וואָס זי זעט מיט די אויגן אַף די צעעפנטע בלעטער, נאָר ערגעץ ווי פון אינווייניק, ווי פון א טיף איבערגעפולטן נעשאָמע־קוואַל. זי טוט אָפּט א הייב אוף דעם קאָפּ פונעם בוך, אירע אויגן זײַנען צוגעמאַכט, און זי פאַרענדיקט דעם פערז מיטן ניגן פון א בלינדן לירניק. מיט־אַמאָל איז זי שטיל געוואָרן. עמעצער קלאַפּט. ס׳דערהערט זיך א פאַרדעמפּטע שטים. דעם סאָטסקיס.

— עפנט אוף! עפּעס באַכערים פרעגן זיך נאָך אַף אײַך.

די רויקײַט איז צעשטערט געוואָרן. לאַריסע און נאָך איר פּיאָטער אַנטאָנאָוויטש האָבן זיך געלאָזט צו דער דרויסן־טיר. עמעצער האָט זיי נאָכגעשריגן:

— לאָזט אים ניט אַרײַן, דעם שיקער, ער ווייסט נאָר זויפן און זיך פאַרנעמען מיט מעסירעס.

— איך בין זיכער, אַז ער איז געשטאַנען הינטערן פענצטער, — האָט געזאָגט אַן אַנדערער.

דער אוילעם, א באַומרויקטער, איז אופגעשטאַנען פון די ערטער. נאָוואָמײַסקי האָט זיך איבערגעקוקט מיטן דאָקטער, און זיי זײַנען אַרויס פון צימער. באַלד נאָך זיי זײַנען נעלעם געוואָרן די באַלע־באָסטע פון הויז און אייניקע פון די געסט. נאָר די שרעק איז געווען אַן אומזיסטע. לאַריסע האָט אינעם פירהויז געהאַוועט אַרום די נײַ־אָנגעקומענע פאַרמאַטערט־אויסגעווייקטע, אויסגעצוואָגענע פון רעגן און ווינט. זי קאָן זיך גאָרניט אָנוווּנדערן: וויאַזוי לאָזט מען זיך אין אַזא וועטער און פון אַזא ווײַט.

די באָכערים פאַרענטפערן זיך. ווען זיי זײַנען אַרויס פון דער היים, איז נאָך דער הימל אפילע ניט געווען פאַרוואָלקנט. ס׳האָט נאָר געבלאָזן א לײַכט ווינטל, און ס׳איז שוין גאָר ניט אַזוי ווײַט פונעם דאָרף צימאָווקע.

— און דעם גאַנצן וועג זײַט איר געגאַנגען צופוס? — האָט זיך געוווּנדערט פּיאָטער אַנטאָנאָוויטש. — איר זײַט דאָך, מאָרדכע, ניט קיין געזונטער, איר דאַרפט אַכטונג געבן אַף זיך.

— דערפאַר בין איך טאַקע אַריבערגעפאָרן קיין צימאָווקע, צו מײַן

פרײַנט האַרניפּאָלסקי, — האָט מאָרדכע א צעפּלאָמטער אָנגעוויזן אַף זײַן כאַווער, — איך בין בא אים אַף אַלדאָס גרייטן. איך באָד זיך בא אים אין מילך און אין האָניק. נאָר מיט דער גײַסטיקער כיוּנע... — מאָרדכע האָט פאַרלוירן געשמייכלט. — דערמיט איז א ביסל ניט אַזוי ווי ס'באַדאַרף צו זײַן, גאַנץ בעצימצעם. האָב איך זיך דערמאָנט... איר האָט מיר געהאַט צוגעזאָגט... שענקען א קאָבזאַר... איך לייען שוין א סאַך בעסער, — האָט ער זיך ווי א קינד שעמעוודיק פאַרענטפערט פאַר לאַריסען, — איך האָב שוין עפּשער א צענדליק ביכער דורכגע־לייענט אין רוסיש און אוקראַיִניש.

אין זאַל, צו די געסט, האָט עמעצער אַרײַנגעבראַכט די יעדיִע: א באָכער איז געקומען צופוס נאָכן קאָבזאַר, העכער פופצן ווערסט האָט ער דורכגעמאַכט, א קראַנקער, אין אַזא וועטער.

דער אוילעם האָט זיך א לאָז געטאָן א קוק טאָן אַפן באָכער. דער דאָקטער טאַרגאָוועץ, ווי נאָר ער האָט דערזען מאָרדכען, איז געוואָרן אויסער־זיך:

— עך, ברודערקע, דו פלאַמסט ווי א ברענענדיקער דאָרן... אַזעל־כע פּאַציִענטן, ווי דו, ליגן בא מיר צו בעט. און דו... איך האָב דיך דאָך געוואָרנט, וויִאַזוי דו זאָלסט זיך פירן.

ער האָט אָפּגערופן לאַריסען אין א זײַט:

— מע דאַרף אים שוין אויסטאָן און אוועקלייגן אין בעט, ער האָט גרויסע היץ.

אין א פּאָר שאָ ארום האָבן די געמיטער זיך שוין געהאַט באַרויִקט. מאָרדכע איז געבליבן ליגן אין א באַזונדער צימער מיט א פּוכיר אײַז אַפן קאָפּ און געהאַלטן באַם אײַנשלאָפן. דער כאַווער זײַנער, האַרני־פּאָלסקי, איז די גאַנצע צײַט געזעסן איבער אים. ווען דער קראַנקער האָט אָנגעהויבן דרעמלען, האָט האַרניפּאָלסקי אַרײַנגעדרייט דעם קנויט, געלאָזט צאַנקען בלויז א קליין פײַערל און שטילערהייט זיך אַרויסגעשאַרט צום גרויסן אוילעם, וואָס אין זאַל. דאָרט האָט מען נאָך אַלץ געלייענט לידער. איצט האָט לאַריסע געלייענט. איר שוואַ־כע, נאָר זאַפטיקע שטים, דאָס אויסדריקלעכע און באַהאַרצטע לייענען האָט געוואָרעמט און געגלעט דעם געהער, האָט געוועקט די געפילן בא די מענטשן, און זיי זײַנען געזעסן ווי פאַרקישעפטע. קיינער האָט ניט באַמערקט, ווי בא דער טיר איז שטיין געבליבן אין זײַנע נאָך ניט אויסגעטריקנטע קליידער, מיט פרעמדע שטעקשיך אַף די באָר־וועסע פיס, מאָרדכע פײַערבערג, און א פאַרגאַפטער, געשלונגען וואָרט נאָך וואָרט.

❋

ער האָט נאָך צוויי יאָר געלעבט, מאָרדכע פײַערבערג. ער האָט ניט דערלעבט ביז דעם צוואנציקסטן יאָרהונדערט. אין די לעצטע פּאָר יאָר פֿון זײַן לעבן איז אַרײַן די בראָכע אין זײַן שאפֿן. דאָס מאָגערע בענדל דערציילונגען, וואָס איז געבליבן פֿון אים בעירושע, פֿאַרנעמט א בעקאָוועדיקן אָרט אין דער ליטעראַטור, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן אין רוסלאַנד אַף העברעיִש.

דאָס יונגע באָכערל נאָוואָמײַסקי, וואָס האָט אין יענער צײַט אָנגעפירט מיט ארבעטער־קרײַזן אין די פאבריקן ארום נאָוואָגראַד־וואָלינסק, איז אין די דרײַסיקער יאָרן פֿון אונדזער יאָרהונדערט געקומען קיין מאָסקווע פֿון די פאַרייניקטע שטאַטן. ער האָט דאַן שוין געהייסן אָלגין — א ליטעראַרישער פּסעוודאָנים נאָכן נאָמען פֿונעם דאָקטער טאָרגאָוועצס שוועסטער אָלגע, אין אָנדענק פֿון זייער ניט צו שטאַנד געקומענער ליבע. ער איז געקומען ווי אַן אָנגעזעענער טוער פֿון דער אמעריקאַנער קאָמפּאַרטיי, דער ערשטער רעדאַקטאָר פֿון דער ניו־יאָרקער פּראָגרעסיוועֹר צײַטונג „מאָרגן־פרײַהײַט“.

דעמלט טאַקע האָט די מוטער מײַנע, וועלכע האָט די יונגע יאָרן פֿאַרבראַכט אין דער סוויווע פֿון אָט די מענטשן, מיר דערציילט וועגן דעם אַלעמען און וועגן די פּאָר עפּיזאָדן, וואָס זײַנען פֿאַרבונדן מיט די נעמען פֿון טאַראַס שעווטשענקאָ, לעסיא אוקראַיִנקאָ, מאָרדכע פײַערבערג און מוישע אָלגין.

1966

כאַים ווילבערמאַן

הענט

עס מאַכט זיך, אַז דער ווינט צעשפּילט זיך מיט אַזאַ צייזקײַט, מיט אַזויפיל ווילדער קראַפט, אַז ער ברעכט הויכע סאָסנעס און טראָגט אײַנדערלופטן אַן אַראָפּגעריסן דעכל, ווי אַ רויב־פויגל טראָגט אין זײַן זשעדנעם פּיסק אַ נאָרוואָס פאַרצוקטע טויב.

דער סערזשאַנט איוואַן דיניאַ האָט געפירט צוויי געזונט געוואָרענע רויטאַרמייער פונעם שפּיטאָל אין רעזערוו־פּאָלק. אַלע דרײַ זײַנען געגאַנגען איבערן שמאָלן וועג מיט שטאַרק אָנגעבויגענע קעפּ, ווי סאָלדאַטן, וואָס לויפן אין אַטאַקע. ס'האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז אָט

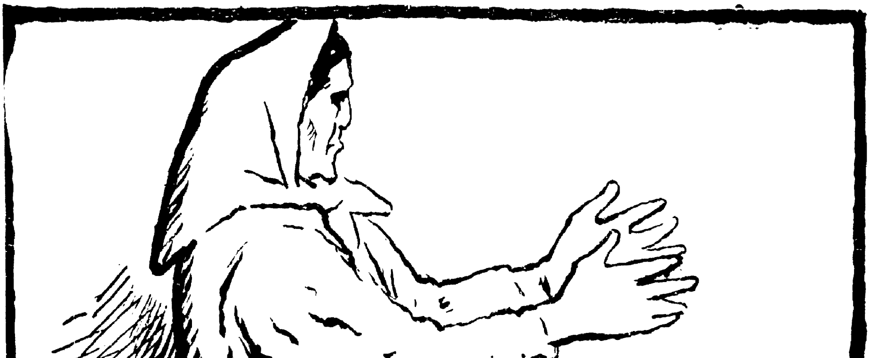

ווען זיי דער ווינט אופהייבן אין דער לופט און אוועקטראָגן פונקט אזוי, ווי ער טראָגט שטיקער צווײַגן, גאַנצע הויפנס בלעטער, פונקט אזוי, ווי ער טראָגט אָן אינמיטן טאָג א שווערע און געדיכטע פינצ־טערניש.

שוין דער דריטער טאָג, ווי דער סערזשאַנט איוואַן דיניא און זײַ־נע צוויי סאָלדאַטן אײַלן צו דעריאָגן דעם רעזערוו־פּאָלק, וואָס איז אוועק פאָרויס צוזאַמען מיט דער אָנגרײַפנדיקער דיוויזיע; פאַרן נעכ־טיקן טאָג האָבן זיי דורכגעמאַכט מער ווי דרײַסיק קילאָמעטער. געמיינט אפּדערנאַכט קומען אין פּאָלק. הײַנט אינדערפרי האָבן זיי זיך דערוווּסט, אז זיי האָבן נאָך אַמווייניקסטן א מעסלעס גאַנג. דאָס ברויט און די קאָנסערוון האָבן זיי שוין אופגעגעסן, די לעצטע מאַכאָרקע האָבן זיי אויסגערייכערט נאָך נעכטן אין אָוונט. די ליידיקע זעקלעך אף די פּלייצעס האָבן זיך געבאַמבלט, פאַרגעסענע און קאַלטע, ווי אַלטע נעסטן, פונוואַנען די פייגל זײַנען שוין לאַנג אוועק. ווען דער וועג האָט א קערעווע געטאָן אין דער זײַט און די סאָלדאַטן האָבן דערזען עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ענלעך אף א דערפל, האָט איוואַן דיניא גלײַך באַשלאָסן:

— דאָ וועלן מיר איבערנעכטיקן!

אַלע דרײַ האָבן איצט זיך אײַנגעקוקט אין די אומגעוואַלגערטע פּלויטן און צעטראָטענע סעדער, וואָס זײַנען פאַמעלעך געזונקען אין דער נאַכט־פינצטערניש. א געדיכטע כאַשכעס, ווי א שווערער וואָלקן, האָט זיך אָנגערוקט פון אַלע זײַטן. דער ווינט האָט זיך איצט באַוועגט אין איין ריכטונג מיט זיי און אונטערגעטריבן אין האַלדז־און־נאַקן, ווי ער זאָל וועלן זאָגן: „זוכט אָפּ וואָס גיכער ערגעץ א מאָקעם־מענו־כע אף נאַכטלעגער". און ווי אף צו פאַרשטאַרקן זײַן וואָרעניש, האָט דער ווינט אפּסנײַ גענומען טראָגן אין דער לופט א געדיכטן וואָלקן שטויב, איבערגעמישט מיט בלעטער, שטויב און שטיקלעך פּאַפּיר.

טראָשקין, א נידעריקער, ברייטפּלייציקער סאָלדאַט, האָט זיך א לאָז געטאָן פאָרויס און אָנגעכאַפּט מיטביידע הענט א גרויסע שטיק צײַטונג, וואָס איז געפלויגן, אונטערגעטריבן פונעם ווינט. צונויפגע־קנייטשט די צײַטונג מיט ביידע הענט און ארײַנגעשטופּט זי אין שי־נעל־קעשענע, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, צוגעוואַרט אף זײַנע כאַווי־רים און א זאָג געטאָן:

— וואָס האָבן מיר צו זוכן דאָ? אָט איז א הײַזקע און באַסטאַ!

אין דער קאַלטער און פינצטערער הײַזקע איז געווען פּוסט. ווײַזט אויס, לאַנג איז שוין פונדאַנען אַנטרונען די היימלעכקײַט. די טיר איז

געשטאַנען צעפּראַלט, אויף דיל איז געווען אָנגעוואָרפן אַ סאַך שטרוי, קאַנטיק, אַז דאָ האָבן געגעכטיקט סאָלדאַטן.

אַלע דריַי זיַינען געשטאַנען אינמיטן צימערל און געשוויגן, און כאָטש יעדערן פון זיי האָט זיך שטאַרק געגלוסט אַראָפּלאָזן, ווי ער שטייט און גייט, אויף שטרוי און אָפּרוען, זיַינען דאָך אַלע דריַי געשטאַנען מאָדנע אָנגעשטרענגטע און שטילע.

אַזאַ היַיזקע רופט אַמאָל אַרויס פאַרשיידענע מאַכשאָווער. אין געדאַנק קומט אַ באַלעבאָסטע, וואָס האָט זיך דאָ אַמאָל געפּאָרעט באַם פּריפּעטשיק, אַ פריילעך פיַיערל, וואָס פּילט אָן דאָס האַרץ מיט היימלעכקיַיט, אַ כאָפּטע קינדערלעך, וואָס ווערן אַזוי ליַיכט באַקאַנט מיט יעדן אַריַינגעקומענעם... און אַ בענקעניש נעמט נאָגן דאָס האַרץ.

— סאַבוראָוו, — האָט זיך אָנגערופן דער סערזשאַנט, — אַנו, מאַך נאָר פיַיער, וועלן מיר כאַפּן אַ קוק אין אויוון.

סאַבוראָוו, אַ הויכער סאָלדאַט מיט אַ שמאָל, לענגלעך פּאָנעם, האָט זיך אַ ריַיס געטאָן אין די טיפע קעשענעס, געפונען אין איינער פון זיי זיַין „קאַטיושע" און אָנגעהויבן אויסהאַקן פיַיער־פונקען. אין אַ מינוט אַרום האָט שוין אין אויוון געברענט אַ גאַנצער הויפן שטרוי.

באַם שיַין פונעם פיַיער האָבן די סאָלדאַטן געפונען אַ גרויסן ערדענעם קרוג און אַ פּאָר ליידיקע טעפּ, וואָס זיַינען געשטאַנען לעבן קליינעם פענצטערל. טראָשקין איז אַוועק נאָך וואַסער.

— אַ שטאַרקע זאַווערוכע האָט זיך צעשפּילט! — האָט ער געזאָגט, ווען ער האָט זיך אומגעקערט מיט אַ פולן קרוג וואַסער.

אַז אין דרויסן האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע זאַווערוכע, האָט מען זיך געקענט אַזוי אויך אָנשטויסן. אַהער אין צימערל האָט זיך דערטראָגן דער בייזער געוווי פונעם ווינט.

— באַ אונדז אין סיביר, — האָט זיך דערמאָנט סאַבוראָוו, — איז עס אַ געוויינלעכע זאַך.

— אין סיביר איז עס פאַרשטענדלעך, — האָט געזאָגט דער סערזשאַנט, — אָבער אין זשיטאָמירער געגנט מאַכט זיך אַזאַ זאַווערוכע נאָר דעמאָלט, ווען אַזעלכע וואָיאַקעס, ווי מיר, קאָנען ניט אָניאָגן זייער טייל.

— דעקאַבער! — האָט דערמאָנט טראָשקין, — אַ בייזער כוידעש!

— באַ אונדז איז דער סאַמע בייזער כוידעש פעווראַל! — האָט געזאָגט דער סערזשאַנט.

ס'איז ווידער געוואָרן שטיל. אויף פּריפּעטשיק האָבן שוין געפּלאַקערט די שטיקער האָלץ און ברעטלעך, וואָס עמעצער האָט דאָ אי־

בערגעלאָזט, צוויי פולע טעפּ האָבן פריילעך געבולקעט אויפן פײַער. הינטערן איווון האָט זיך צעגרילצט א גריל.

— פון א קאַשע, מיין איך, וועט זיך קיינער ניט אָפּזאָגן? — האָט זיך דער סערזשאַנט א כאַפּ געטאָן צו זײַן זעקל און ארויסגעשלעפּט פון דאָרטן א פּאָר פּעקלעך קאָנצענטראַט.

— איך האָב אָבער געוווסט, אז באַם סערזשאַנט האָט זיך נאָך עפּעס פארוואַלגערט! — האָט טראָשקין אויסגעשריגן.

— מיט אַן אַלטן סאָלדאַט, ברודער, וועסטו קיינמאָל ניט פאר־פאַלן ווערן! — האָט פארזיכערט דער סערזשאַנט, ארויסלייגנדיק אויפן פּריפּעטשיק די געפרעסטע פּעקלעך, וואָס האָבן געבלישטשעט אַנט־קעגן פײַער מיט פעטקײַט, — אָט וועלן מיר א קוק טאָן, סע קאָן זיך מאַכן, אז מיר וועלן נאָך באַלד פאררייכערן אויך!

— אָט דאָס, כאַווער סערזשאַנט, וואָלט געווען א זאַך! — איז אַזש אונטערגעשפּרונגען סאַבוראָוו, און טראָשקין האָט אפילע אָנגעהויבן זינגען, רײַבנדיק די הענט פון פארגעניגן:

— עך, מאַכאָראָטשקאַ! מאַכאָרקאַ!

אויף דער וואַנט אַנטקעגן פײַער האָט פריילעך געטאַנצט א גרויסער ליכטיקער פלעק און באַשײַנט א געדיכט און פארשטויבט שפּינוועבס, וואָס האָט זיך געצויגן פון אונטער דער נידעריקער סטעליע. פון מאָל צו מאָל האָט זיך דער ליכטפלעק באַדעקט מיט שאָטנס פון דרײַ אומגעהייער גרויסע קעפּ. אָט האָבן זיך די קעפּ באַוויזן אַלע דרײַ מיטאַמאָל און איבער זיי א רויך, טאַקע ווי אין א מײַסעלע. פּונעם טאָפּ האָט זיך אופגעהויבן א געדיכטע פּאַרע און אָנגעפילט דאָס צי־מערל מיט א היימלעכן און זאַטן רייעך פון געשמאַקער סאָלדאַטישער קאַשע.

שטייענדיק אַנטקעגן פײַער, האָט טראָשקין ארויסגעשלעפּט פון דער קעשענע די צונויפגעקנייטשטע צײַטונג און גענומען זי אויס־גלעטן מיט בײדע הענט, מאַכנדיק דערבײַ א כעזשבן, וויפל ציגאַ־ערס קאָן מען פארדרייען פון אזא שטיק פּאַפּיר, וואָס דער ווינט האָט אים געבראַכט גלײַך אין די הענט אַרײַן! ערשט דאָ בא דער שײַן פונעם פײַער האָט זיך טראָשקין איבערצײַגט, אז דאָס פּאַפּיר, וואָס ער האָט געכאַפּט, איז גאָר ניט קיין צײַטונג, גיכער איז עס עפּעס א מודעאָ, וועלכע איז, ווי־זט אויס, ערגעץ געווען אויסגעקלעפּט אויף א וואַנט צי אויף א פּלויט און דער ווינט האָט זי אָפּגעריסן.

אײַנקוקנדיק זיך אין די צעשוווּמענע און אָפּגעבליאַקעוועטע בוכ־שטאַבן, האָט טראָשקין גענומען לייענען וואָרט בא וואָרט א באַפעל, וואָס איז געווען געשריבן אויף אוקראַאיניש.

דער אָנהייב פונעם באַפעל איז ניט געווען, האָט זיך טראַשקין בלויז געקענט אָנשטויסן, אַז אינעם דאָזיקן באַפעל פונעם דײַטשישן קאָמענדאַנט ווערט געמאָלדן וועגן אַ נײַעם אָנפאַל, וואָס די פּאַרטיזאַנער האָבן דורכגעפירט איבער אַ דײַטשישן באַאַמטן.

„מיר וועלן אָפּהאַקן די פאַרברעכערישע הענט", — האָט געדראָעט דער קאָמענדאַנט.

ווײַטער איז געמאָלדן געוואָרן, אַז אים, דעם קאָמענדאַנט, איז באַוווּסט, אַז אין דער געגנט אָרודעוועט אַ „וואַלד־באַנדע", וואָס האָט זיך אַ נאָמען געגעבן „הענט", און אַט פאַר די דאָזיקע הענט, האָט געשראָקן דער קאָמענדאַנט, וועלן פליִען צענדליקער קעפּ.

— נו, באַסטאַ! — האָט זיך אָנגערופן טראַשקין, צונויפפלייגנדיק דאָס פּאַפּיר אין שמאָלע פּאַסן, — אַצינד וועלן מיר פאַררייכערן!

סאַבוראָוו האָט אַ זאָג געטאָן:

— דאָס פּאַפּיר וועט זיך ניט רייכערן! אינגאַנצן פאַרגעלט און אײַנגעטריקנט!

— מירן פּרוּוון! — האָט זיך טראַשקין ניט אונטערגעגעבן.

דער סערזשאַנט האָט אויסגעמישט מיטן לעפל די זודיקע קאַשע און מיט דער פלאַכער פאָלע פונעם שינעל אַרויסגעשלעפּט דעם טאָפּ פונעם פײַער.

בעשאַסן עסן האָבן די סאָלדאַטן זיך נאָך איבערגעוואָרפן מיט אַ וואָרט, נאָר ווען אַלע דרײַ האָבן פאַרדרייט מאַכאָרקע־ציגאַרעטן און זיך פאַרצויגן מיטן רויך, איז געוואָרן שטיל. אַ מידקײַט האָט זיך צעגאָסן איבער די לײַבער, ס'האָט זיך שוין מער ניט געוואָלט ריידן. מיט יעדן צי פונעם ציגאַרעט זײַנען די באַוועגונגען געוואָרן פוילער, די שטילקײַט — טיפער און נאָר דער גריל ערגעץ אונטערן אויוון האָט אויף זײַן אויפן האָפערדיק באַגריסט די וואַרעמקײַט, וואָס איז מיטאַמאָל, נאָך אַזאַ גרויסן איבערײַס, ווידער געקומען אין דער שטוב.

די גליִענדיקע האָלצוועשקעס אויפן פּריפּעטשיק האָבן זיך שוין גענומען באַדעקן מיט אַש, ווען אַלע דרײַ האָבן זיך מיטאַמאָל אַ כאַפּ געטאָן פונעם אָרט און אָנגעשטרענגט אַ קוק געטאָן צו דער טיר. דער געניטער סאָלדאַטישער אויער האָט אויפגעכאַפּט אַ שאָרך, וואָס איז געגאַנגען פונעם פּאָדערהויז, עמעצער האָט מיט שטילע טריט זיך דערנעענטערט צו דער טיר. זיי האָבן דײַטלעך געהערט, ווי עמעצער שאַרט מיט דער האַנט איבער דער טיר. טאַפּט אָן, ווײַזט אויס, אין דער פינצטער די קליאַמקע. אין איין אויגנבליק זײַנען אַלע דרײַ סאָלדאַטן אויפגעשטאַנען פון זייערע ערטער, גרייטע צו אַ באַגעגעניש.

די טיר האָט זיך אופגעעפנט פאַמעלעך, און פּונקט אַזוי לאַנגזאַם האָט זי זיך פאַרמאַכט. אויף דער שוועל איז געשטאַנען אַ פרוי — דאָס האָבן אַלע דריי גלייך באַמערקט, כאָטש די שיין פונעם טליִענדיקן פייער האָט ניט דערגרייכט אַהין.

— קומט נעענטער צום פייער! — האָט זיך אַרויסגעכאַפּט סאַבו־ראָוו און מיט דער האַנט אָנגעוויזן אויפן פּריפּעטשיק, — דערוואַרעמט זיך!

ניט וואַרטנדיק אויף איר ענטפער, האָט ער גענומען פאַנאַנדער־בלאָזן דאָס פייער. אין אַלע זייטן איז זיך צעפלויגן דאָס אַש. טראַש־קין האָט אַ וואָרף געטאָן אויפן פּריפּעטשיק אַ הויפן שטרוי, און דער ליכטיקער פלעק אויף דער וואַנט איז מיטאַמאָל ווידער געוואָרן לעבעדיק.

די פרוי איז צוגעגאַנגען צום פייער און אויסגעשטרעקט אירע הענט — גרויסע, מענערשע, שטאַרק פאַרגרעבטע הענט. זי איז געשטאַנען שטיל און אומבאַוועגלעך און ניט געלייגט קיין אַכט אויף דעם, וואָס אַלע דריי סאָלדאַטן האָבן געקוקט אויף איר. איר הוילעך איז באַשטאַנען פון אַן אַלטן, פאַרלאַטעטן וואַטניק, אַ לאַנג אָפּגעבליאַקעוועט קליידל און גרויסע מענערשע שיך. ס'האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס פייער און די וואַרעמקייט ווירקן אויף איר ניט, אויפן פּנים בא איר האָט זיך גאָר־נישט ניט געביטן — אַ פאַרגליווערט, פאַרבלויט פּנים, מיט אַ סאַך גרויסע און קליינע קנייטשן, מיט אַלץ נאָך עטוואָס אָפענע טרוקענע ליפּן, וואָס האָבן זיך קוים־קוים באַוועגט.

איצט איז אויף דער וואַנט קעגן פּריפּעטשיק געשטאַנען דער שאָטן פון איין קאָפּ — אַן אומגעהייער גרויסער, אַן אומבאַוועגלעכער.

טראַשקין האָט געפונען נאָך אַ פּאָר ברעטלעך הינטערן אויוון און זיי אַוועקגעלייגט אויפן פייער. דער סערזשאַנט האָט אַרויסגעשלעפּט פון קעשענע דעם קיסעט. און אַלע דריי סאָלדאַטן האָבן אָפּסניי גענו־מען פאַרדרייען גרויסע ציגאַרן. ערשט דעמלט האָט די פרוי אויסגע־דרייט דעם קאָפּ און פּאַמעלעך אויסגעשטרעקט אַ האַנט צום קיסעט מיט מאַכאָרקע.

— נעם פאַרייכער! — האָט פאָרגעלייגט דער סערזשאַנט.

זי האָט גענומען דעם שטיק פּאַפּיר, וואָס טראַשקין האָט איר דער־לאַנגט, אָנגעקוקט עס, אַ רעגע זיך פאַרטראַכט, גלייך אָנגענומען מיט צוויי פינגער אַ זשמוטל מאַכאָרקע, פאַרדרייט אַ ציגאַר און מיט זשעד־נעקייט, וויפל ס'האָט געקלעקט אָטעם, אַריינגעצויגן אין זיך דעם רויך.

איצט האָבן די סאָלדאַטן באַמערקט, אַז די טיפע קנייטשן אונטער אירע אויגן זיינען פייכט. קאָן זיין, אַז אַזוי איז פּאַמעלעך אויסגערו־

נען די מידקײַט פון די אויגן. מיט יעדן צי פונעם ציגאַר האָט זיך אין די דאָזיקע מידע אויגן באַוויזן אַ נײַער פונק. דער סערזשאַנט האָט אַרויסגענומען אַ פּעקל קאָנצענטראַט און אַ ווונק געטאָן צו טראַשקינען, ער זאָל אַפּסנײַ אופזידן וואַסער.

— מע דאַרף ניט, אַ דאַנק, — האָט זי געזאָגט.

דאָס זײַנען געווען די ערשטע ווערטער, וואָס די סאָלדאַטן האָבן פון איר דערהערט. זי האָט גערעדט שטיל, מיט אַ הייזעריקער, צוגעקילטער שטים. סאַבוראָוו האָט אָנגעגאָסן וואַסער אין טאָפּ און בעשאָס־מײַסע געזאָגט:

— דאַנקען וועסטו שפּעטער, ווען דו וועסט אָפּעסן.

אין דרויסן האָט זיך מיט אַ נײַער קראַפט צעשפּילט דער ווינט. פונעם קוימען האָט אַ בלאָז געטאָן אין שטיבל אַרײַן אַ געדיכטער רויך, און די פרוי האָט זיך אויף אַ ווײַלע אָפּגעקערעוועט פונעם פּריפּעטשיק.

— זעץ זיך! ביסט דאָך מיד... — האָט פאַרגעלייגט דער סערזשאַנט.

די קאַשע האָט שוין געבולקעט אין טאָפּ.

סאַבוראָוו האָט לאַנג געווישט זײַן לעפל אין דער פּאָלע פונעם שינעל, דערנאָך דערלאַנגט אים דער פרוי. זי האָט אַ שמייכל געטאָן און גענומען דעם לעפל.

די פרוי האָט געגעסן, און די סאָלדאַטן האָבן געקוקט אויף איר, זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס סע טוט זיך אין דרויסן, און וועגן עפּעס געטראַכט. נאָכדעם איז די פרוי געזעסן מיט אָפענע אויגן, צוגעשפּאַרט מיט דער פּלייצע צו דער וואַנט.

— ביסט אַ היגע? — האָט געפרעגט דער סערזשאַנט.

— דאָס איז מײַן שטוב, — האָט זי שטיל געענטפערט.

— לאַנג, ווײַזט אויס, ביסטו אין שטוב ניט געווען, — האָט באַשלאָסן דער סערזשאַנט, וואַרפנדיק אַ בליק אויף די פינצטערע ווענט.

— לאַנג, — האָט זי געזאָגט, ווי צו זיך אַליין, — צוויי יאָר.

— ווײַט ביסטו אַוועק? — האָט ער געפרעגט נאָך אַ קורצער פּאַוזע.

— ניט ווײַט, אין וואַלד.

— וויאַזוי זשע האָסטו געלעבט צוויי יאָר אין וואַלד? — האָט אַ פרעג געטאָן טראַשקין.

דער סערזשאַנט האָט אים איבערגעשלאָגן מיט רוגזע:

— וואָס פרעגסטו? זעסט ניט — אַ פרוי האָט זיך אומגעקערט אַהיים. וואָס איז דאָ צו פרעגן.

— איך זע, — האָט זיך טראַשקין פאַרענטפערט, — אַן עלטערע פרוי, און צוויי יאָר האָט זי אָפּגעלעבט אין וואַלד, פרעג איך.

זי האָט א שמייכל געטאָן, און אַלע דריַי סאָלדאַטן האָבן מיטאַמאָל און אפסניַי באַמערקט אירע גרויסע מילדע און מידע אויגן.

— אָט די עלטערע פרוי איז אַלט דריַיסיק יאָר, — האָט זי געזאָגט פראָסט.

— יאָ, איצט איז דאָס גאָר קיין וווּנדער ניט, — האָט צוגעגעבן סאַבוראָוו, — בא אונדז אין שפּיטאָל איז געווען א פרוי, איז זי געווען אינגאַנצן גרוי און האָט קוים געריכרט מיט די הענט, און אַלט איז זי געווען אפילע ניט קיין דריַיסיק יאָר. דעם דיַיטשס שטיקל אַרבעט.

— נו, איך ריר נאָך מיט מיַינע הענט, — האָט זי א זאָג געטאָן. זי האָט א נעם געטאָן א ברעט, וואָס איז געלעגן לעבן אויוון, און מיט אומגעריכטער קראַפט זי איבערגעבראָכן אפצווייען.

— קאָנסט אַזוי? — האָט דער סערזשאַנט א פרעג געטאָן בא טראַשקינען און א ווונק געטאָן מיט אַן אויג.

— איך בין אַנטלאָפן, ווען זיי האָבן אַלע אונדזערע פון שטעטל געפירט צו דער גרוב, — האָט די פרוי דערציילט פאַמעלעך און שטיל, — איך האָב אַרומגעבלאָנקעט איבערן וואַלד און געוויינט. אַכוץ מיַינע הענט האָב איך גאָרניט ניט פאַרמאָגט... אַרום און אַרום האָט געלאָקערט דער טויט... און וואָס האָב איך געקענט טאָן מיט הוילע הענט?

— און די פּאַרטיזאַנער?

— ביז איך האָב זיך דערקליבן צו די פּאַרטיזאַנער!

דאָס פיַיער אַפן פּריפּעטשיק איז שוין געווען אינגאַנצן באַדעקט מיט אַש. געטליִעט האָבן בלויז עטלעכע האָלעוועשקעס. דער ליכט־פלעק אַף דער וואַנט איז געוואָרן אַלץ טונקעלער און טונקעלער.

— מיט הוילע הענט ס'טו קיין סאַך ניט אויפטאָן... — האָט, ווי צו זיך אַליין, צוגעגעבן טראַשקין.

זי האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו טראַשקינען, לאַנג געקוקט אַף אים, ענדלעך, קוים צו מערקן, א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ.

— איינמאָל, — האָט זי אָנגעהויבן פאַמעלעך, — האָב איך, זי־צנדיק אין א הייל, דערזען מיַינע הענט — ביינערדיקע, בלייכע, אומ־באַקאַנטע, דאָס זיַינען געווען הענט, מיט וועלכע מע האָט טאַקע קיין סאַך ניט געקאָנט אויפטאָן. און דאָ איבערן שטעטל האָבן פראַנק־און־פריַי אַרומגעשפּאַצירט די מערדער...

זי האָט זיך מיטאַמאָל אויפגעהויבן פונעם אָרט. אַלע דריַי סאָלדאַטן האָבן שוויַיגנדיק נאָכגעשפּירט נאָך יעדער באַוועגונג אירער.

— אַט דאָ איז געשטאַנען א ווײגל, — האָט זי שוין קימאַט ווי אויסגעפּליסטערט.

זי האָט זיך אפּגיך אָנגעבויגן צו דער ערד, מיט בײדע הענט צוגעויפּגעשאַרט א הויפן שטרוי, איבערגעבראָכן עטלעכע ברעטלעך און זיי א וואָרף געטאָן אף די טליִענדיקע קוילן. דאָס פײַער האָט זיך ווידעראַמאָל צעפלאַקערט און אָנגעפילט דאָס צימערל מיט ליכט און וואַרעמקײַט.

זי איז געשטאַנען צוגעטוליעט צום אויוון, געקוקט אפן פײַער און, ווי דערמאָנענדיק זיך, גערעדט:

— אין הײל זײַנען געווען שווערע גרויסע שטײנער. טאָג ווי נאַכט האָב איך געהויבן די שטײנער, איבערגעטראָגן זיי פון אײן אָרט אפן צווײטן. פון אָנהײב איז מיר געווען שווער, אזוי שווער... דער גאַנצער קערפּער, און דעריקער די הענט האָבן ווײ געטאָן. אמאָל פלעגט זיך מיר דוכטן, אז אָט־אָט וועלן זיי בא מיר אינגאַנצן געלײמט ווערן... נאָר איך האָב געהויבן און געטראָגן די שטײנער... געהויבן און געטראָגן... געהויבן און געטראָגן... אָט אזוי זײַנען די דאָזיקע הענט געוואָרן מײַנע...

זי איז אנשוויגן געוואָרן און נאָך א גאַנץ לאַנגער פּאוזע צוגעגעבן:

— מיט הוילע הענט קאָן מען אויך עפּעס אופטאָן.

— ווי רופט מען דיך, מוטערל? — האָט א פרעג געטאָן טראָשקין.

בײדע, דער סערזשאַנט און סאַבוראָוו, האָבן אומצופרידן א ברום געטאָן:

— דיר איז ניט אלצײנס?

— איך זאָג עס אנטקעגן דעם, צי ווערט דאָ ניט דערמאָנט דײַן נאָמען, — האָט זיך ווי פאַרענטפערט טראָשקין און צעוויקלט דעם איבערגעבליבענעם שטיק מוידאָע, וואָס ער האָט נאָך ניט באַוויזן צו צערײַסן אף ציגאַרן.

זי האָט א קוק געטאָן אפן פּאַפּיר, אף די אָפּגעבליאַקעוועטע בוכשטאַבן, און א קוים קענטיקער שמײכל האָט זיך באַוויזן ערגעץ בא די ווינקלען פון אירע ליפּן.

— זיי האָבן געזוכט פּאַרטיזאַנער, — האָט זי זיך ענדלעך אָנגערופן, — נאָר די פּאַרטיזאַנער זײַנען געווען ווײַט פונדאַנען. נאָכדעם האָבן זיי אויסגעטראַכט, אז אין דער געגנט איז פאַראַן א מאַכנע, וואָס רופט זיך אָן „הענט", מאַכמעס אײנמאָל האָבן זיי געפונען זײערן א דײַטש דערשטיקט און אפן האַלדז בא אים זײַנען געווען סימאָנים פון צווײ הענט.

א צײַט איז געווען שטיל. זי האָט זיך אָפּגערוקט פֿונעם אויוון, געמאַכט א פּאָר שפּאַן איבערן צימערל און געבליבן שטיין.

— אָט דאָ איז געשטאַנען דאָס וויגל, — האָט זי ווידער אויסגעשעפּטשעט.

אַלע דרײַ סאָלדאַטן האָבן אויסגעקערעוועט די קעפּ צו דער וואַנט, וווּ אַמאָל איז געשטאַנען א וויגל. בא יעדן פֿון זיי איז פֿאַר די אויגן אויפֿגעשווומען א היימיש בילד פֿון א מוטער, וואָס שטייט אָנגעבויגן און קוקט מיט א גליקלעכן שמייכל אף איר קינד.

אין דרויסן האָט געוויעט דער ווינט...

1948

באסקל טאבאטשניקאָוו

אליין, זונעניו, אליין...

דער כאוועער יאקאָוו

פֿון אלע ווענט און פֿון אלע ווינקלען אינעם שכיינעסדיקן צימער האָבן אראָפּגעשריגן פּלאקאטן און טראנספּאראנטן: „די גאנצע מאכט די סאָ־וועטן!“, „ענגער דער בונד צווישן ארבעטער און פּויער!“, „א טויט די אינטערווענטן!“. אן ארבעטער אין א בלויען פּארטעך טײַטלט אראָפּ פֿון א פּלאקאט מיטן פֿינגער גלײַך אין פּאָנעם: „דו דארפֿסט אופּשטעלן דאָס צערויִנירטע לאנד, ס׳איז דײַן היים!“. ווען איך קערעווע זיך אויס מיט דער פּלייצע צום ארבעטער, פֿיל איך מאמעש, ווי ער האלט

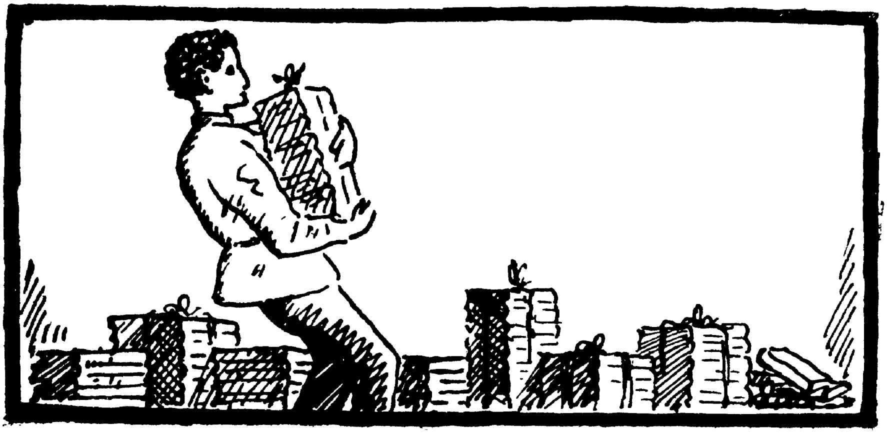

מיך פארן קאָלנער: „נייך, ברודערקע, וועסט פון מיר זיך ניט אויס־דרייען".

אינמיטן צימער שטייט א לאנגער טיש, א פארוואלגערטער מיט ביכער, זשורנאלן און צײַטונגען. אף די בענק און אפן דיל ליגן גאנצע בערג צעשאָטענע ביכער. אייניקע נײַינקע. ס'האָט זיי מיסטאם נאָך קיינער ניט געלייענט, אנדערע — אָן טאָוולען, צעפאָרענע, צעשאָקלטע. די אָנגעפאקטע זעק זײַנען אויך, ווײַזט אויס, פול מיט ביכער. ניט אנדערש, מע האָט געבראכט אהער צו פירן אלע ביכער פון שטאָט און עפשער נאָך פון ערגעץ.

ארום דעם יאם ביכער האָט זיך געפאָרעט א וווקסיקער, שיינער באָכער אין א סטודענטיש אשיק־גרוי רעקל מיט פאָשעטע ביינערנע קנעפלעך, וואָס פאסטן ניט צו דעם. דער פארשוין דארף מיסטאמע זײַן א צעלאָ־כעסניק, האָט ער אומישנע אָפגעשניטן די מעשענע קנעפ. דער יונגער־מאן איז געווען שטארק פארטאָן אין דער ארבעט און האָט קיין שום אכט ניט געלייגט אף דעם, וואָס ס'זײַנען מיטאמאָל ארײַן אהער אזויפיל מענטשן. ס'ארט אים אויך ניט, וואָס זיי ריידן הויך אף א קאָל, פירן קריגערײַען, גראגערן אין קאָפ. ער באמערקט זיי ניט. יעדעס מאָל, ווען ער נעמט א פרישן בוך אין דער האנט, טוט ער געשווינד א מיש א פאָר זײַטלעך, בייגט זיך אָן איבערן טיש און פארשרײַבט עפעס פלינק אף א צעווירעטן בויגן פאפיר. די קודלעס פעך־שווארצע האָר פאלן אים איבערן שטערן, נאָר ער טוט קונציק א וואָרף דעם קאָפ אף צוריק, און די האָר לייגן זיך ווידער אויס אין רינגעלעך; אפילע דעמלט, ווען איך בין הארט צוגעגאנגען צום טיש, האָט ער מיך ניט באמערקט.

— פאר וועמען דארפט איר דאָס אזויפיל ביכער? — שטעל איך זיך איַין און פרעג בא אים.

— פאר וועמען? — כידעשט ער זיך און הייבט אוף אף מיר צוויי קורצזיכטיקע אויגן. — דארפסט עס נייטיק וויסן, עס גייט דיר אין לעבן? — דערנאָך קריגט ער אזוי ווי כאראָטע, וואָס ער לאכט אָפ פון מיר, און זאָגט שוין א ביסל ווייכער: — ביכער זײַנען פאר אלע מענטשן, וואָס קאָנען לייענען.

זײַן לאָשן קלינגט פאר מיר פרעמדלעך, און איך פרעג אים:

— איאָ, איר זײַט ניט קיין היגער?

— איך זע, אז דו ביסט א נײַגעריק יינגל. אלצדינג מוזטו וויסן, — הייבט ער ווידער אָן לאכן פון מיר און נעמט שלעפן א זאק אף פאנאנ־דערבינדן. מיך ארט ניט, וואָס ער לאכט. ער איז מיר דאפקע דערמיט געפעלן, דער סטודענט, און איך העלף אים איבערקערן דעם שווערן זאק און אויסשיטן די ביכער.

— אויב דו ווילסט מיר טאקע העלפן, — רופט ער זיך אָן, — דארף מען צונויפקלײַבן פונעם דיל אָט די אַלע צעפלויגענע בלעטלעך און אוועקלייגן באַזונדער.

— דערפאר, — זאָגט ער מיר צו, — וועט מען דיך דעם ערשטן פארשרײַבן אין שטאָט־ביבליאָטעק. לייענען קאָנסטו?

איך לאָז פארשעמט אראָפּ די אויגן:

— א ביסעלע...

— א שאָד, אזא יינגל, ווי דו, דארף שוין גוט קענען לייענען און שרײַבן. אין דײַנע יאָרן האָב איך געבראָכן די ציין אף ספינאָזען.

איך קאָן ניט פארשטיין, וואָס ער רעדט.

— טשודאק! — טוט ער פריילעך א כאַפּ מײַן היטשקעלע און בייגט מיר אראָפּ דעם קאָפּ. — סארא קאָמיש יינגל דו ביסט. אין דײַנע יאָרן...

— אין דײַנע יאָרן, אין דײַנע יאָרן, — קרים איך אים איבער און קוק אין א זײַט, — גוט איז אײַך... אײַערע עלטערן האָבן מיסטאמע ניט געזאָרגט פאר א ביסן עסן, מעגט איר זיך באַרימען.

דער סטודענט האָט מיך ערנסט אָפּגעמאָסטן פון קאָפּ ביז די פיס.

— דײַן מישפּעט איז א גערעכטער, — זאָגט ער, — נאָר וואָס איז שײַעך מיר פערזענלעך, האָסטו גראָד א טאָעס. — זײַן ברייטע האנט כאפּט ארום מײַן אקסל. — אויב דו ווילסט וויסן דעם ריינעם עמעס, וועל איך דיר זאָגן. צו נײַן יאָר האָב איך שוין געארבעט מיט מײַן טאטן אין דער פרעמדע, אויסגעפּאָרן ווו ערגעץ א שטעטל. די היגע ווערבערס קענען מיך. איך האָב זיך אליין געלערנט, קיינער האָט מיר ניט געהאָלפן אף אָט אזויפיל־אָ, — ווײַזט ער מיר א שפּיץ פינגער. — מײַן טאטע איז אלע זײַנע יאָרן געווען א קאפּצן אין זיבן פּאָלעס. אנו, ברודערקע, זײַ א כאָכעם, שלאָג זיך אליין דורך א וועג אין א גרויסער שטאָט צווישן נעגידישע באָכערים און פּרוּוו לערנען אין אוניווערסי־טעט... גוט, וואָס די רעוואָליוציע האָט זיך ארײַנגעמישט און געמאכט א שטיקל טאָלק פון באָרעך דעם ווערבערס זון.

לאָזט זיך אויס, אז דאָס איז גאָר באָרעך דעם לאנגנס זון — יאקאָוו...

איך האָב זיך מאמעש דערפרייט מיט אים, ווי מיט אן אייגענעם.

— איר ווייסט, — נעם איך אים דערציילן, — איך בין עטלעכע מאָל געווען בא אײַך אין שטוב, געמיינט, טאָמער וועט באָרעך דער...— ווידער שיר ניט געזאָגט: דער לאנגער, — דער טקאטש מיך נעמען פאר א לערן־יינגל. די מאמע אײַערע, לייצע, האָט א סאך דערציילט וועגן אײַך. אבי איך האָב געמיינט, אז איר דארפט זײַן כאָטשבי פײַנ־זילבערגס אָדער פּאָקראסעס אן אייניקל...

— אָהאָ, צו אזעלכע געהויבענע גווירים האָסטו מיך פארעכנט?

— סע שטייט אײַך ניט אָן?
— ניין, אזא יִכעס געפעלט מיר ניט.
— מוזט איר אוואדע זײַן א קאָמוניסט?
— דיר איז עס א גרויסע נאפקעמינע?
יאָ, ער איז געוויס א קאָמוניסט. נאָר פארוואָס זשע טראָגט ער בא זיך ניט קיין געווער? קאָמוניסטן זאָלן זיך גאָר פארנעמען מיט איבער־קלײַבן אלטע ספאָרים? מאָדנע! זייער מאָדנע.
איך האָב פלוצעם באמערקט, אז אין צימער איז כוץ מיר מיט יאקאָוון שוין קיינער ניטאָ. די מאמע שטייט פון יענער זײַט אָפענער טיר און רופט מיך שטילערהייט מיטן פינגער. אפאָנעם, זי שעמט זיך פארן פרעמדן יונגנמאן ארײַנגיין. איך גיי ארויס צו איר.
— מע קאָן שוין, — זאָגט זי, — גיין אהיים.
איך בין אָבער נײַגעריק צו וויסן, שוין, דאָ אפן אָרט, צוליב וואָס האָט מען ארויסגערופן די ארבעטער אין סאָיוז און וואָס וועט זײַן מיט קאָרעצקיס פאבריקע?
— וואָס וועט זײַן מיט קאָרעצקיס פאבריקע, — זאָגט די מאמע, — ווייסט נאָך קיינער ניט, נאָר אונדז, די ארבעטאָרער, הייסט עס, האָט מען אלע איבערגעשריבן און פארזיכערט, אז דער באלעבאָס וועט אויס־צאָלן יעדן באזונדער ביז איין קאָפּקע. קאַלזמאן מיר רעכענען זיך נאָך ניט פאר קיין ארבעטסלאָזע, איז ער מעכויעוו פאָ זאקאָנו באצאָלן.
— איז דאָך זייער גוט! — שפרינג איך אזש אונטער פאר פרייד. — אי מע ארבעט ניט, אי מע באקומט געלט.
— ס׳איז נאָך ווײַט צום געלעכטער. דערווײַל זאָגט עס נאָר דער סאָיוז. מע דארף נאָך הערן, וואָס וועט דער באלעבאָס זאָגן.
— ע, — מאך איך אוועק מיט דער האנט, — ער׳ט צאָלן. ווי א טאטע. אויב ס׳איז נאָר פאראן אזא זאקאָן, איז פאר אלעמען.
— מיינסט, אז ס׳איז אזוי גוט זיך פארקריגן מיט באלעבאטים? מע ווייסט נאָך ניט, וועמעס מאָרגן ס׳איז...
ערשט איצט דערזעט די מאמע, אז איך בין אויסגעטאָן, ווי גלײַך איך קלײַב זיך גאָרניט אזוי גיך גיין אהיים.
— זעסט, — ווײַז איך איר אפן סטודענט, וואָס פאָרעט זיך בא די ביכער, — ס׳איז באָרעך דעם לאנגנס זון. — איך הייב זיך אוף אף די שפיץ פינגער און שושקע איר ארײַן אין אויער: — א קאָמוניסט...
— ער איז עפּעס א גרויסער מאכער? — פרעגט זי בא מיר.
— איך ווייס ניט, — טו איך א פיר מיט די אקסלען, — וואָס פאר א מאכער קאָן ער זײַן? ער האָט צו טאָן מיט ביכער.
— טאקע קעדײַ צו זײַן א קאָמוניסט!

אויב באַרעך דעם לאַנגנס זון איז בעעמעס א קאָמוניסט און קאָן ניט אָדער ער וויל ניט זײַן קיין „מאכער", פאַרנעמט זיך בלויז מיט ספאָרים, מיט אלטע שיימעס, איז ער, פאָשעט גערעדט, אזוי קלערט געוויס מײַן מאמע, אן אָפגעריסענער נאר, אויב ניט אינגאנצן קיין ליימענער גוילעם.

— וואָס זאָגסטו אָף דער ארבעט?

— עפשער זײַנען די ביכער גאָר א וואזשנע זאַך? פונוואַנען ווייסטו? — שטעל איך זיך אײַן פארן סטודענט, — עפשער האָט מען אים אומיסטן, ווי א געלערנטן קאָמוניסט, אוועקגעשטעלט אָף דער דאָזיקער ארבעט?

— אויך מיר אן ארבעט! — שפעט זי אָפּ. — אן ארבעט פאר לײַדאַקעס. איז ער שוין יאָ אזא קאָפ־מענטש, דער סטודענט דײַנער, האָט מען פאר אים קיין שענער אָרט ניט געקענט געפינען?

כ'האָב זיך קוים אײַנגעבעטן בא דער מאמען, זי זאָל מיך לאָזן בלײַבן מיט יאקאָוון.

— וואָס ארט דיך, מאמע?

— ווילסט בלײַבן, — ענטפערט זי קימאט מיט קאַס, — בלײַב און טשעפע זיך אָפּ פון מײַנע יאָרן. אוי, האָב איך פײַנט אָט די באַנקקוועטשערס.

מיט שטילע טריט לאָז איך זיך צוריק צום טיש מיט די ביכער. מיר ווײַזט זיך אויס, אז יאקאָוו האָט געהערט אלצדינג, וואָס איך האָב גערעדט מיט דער מאמען.

א געקלימפער פון אונטערגעקלאפּטע אָף אײַזנדלעך אָפּצאַסן האָט אָפּגעהילכט אינעם גרויסן ראַכוועסדיקן צימער. ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן, אז דאָס איז ווײַגדער, אז דאָס שטעלט ער אזעלכע פעסטע סאָלדאַטישע טריט, שפּאַנט מיט א שטעל פון א מענטשן, וואָס איז באַרופן אופּטאָן עפּעס זייער נײַטיקס. ווײַגדער האָט געגריסט זיך מיטן כאַווער יאקאָוו פאר די הענט, ווי א גרויסער. פונעם ברעזענט־טאַשל, וואָס הענגט איבער זײַן אַקסל אָף א רימענדל, ציט ער ארויס א פאַרמאַכט קאָנווערטל.

— דאָס איז פארן פּאָליטפּראָסוועט[1] — פאַרן כאַווער יאקאָוו, — הילכט אָפּ זײַן שטים מיט ווירדע. ער דערלאַנגט יאקאָוון אן אופּגעמישט העפטל אָף זיך פאַנאַנדערשרײַבן.

---

[1] פּאָליטפּראָסוועט — בוכשטעבלעך: פּאָליטישע אופקלערונג. דאָ: אן אָרגאַן פון דער סאָוועטנמאַכט, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט פּאָליטישער אופקלערארבעט.

בעשאס דער כאווער יאקאָוו פארטיפט זיך אינעם בריוועלע, גייט ווידער צו מיר צו און ווינקט מיר מיטן איינעם אויג, ווי איינער רעדט: „האַלט זיך פארן פּאָליטפּראָסוועט. ער וועט דיר צוניץ קומען...“

ווידערן דארף מען מער פארשטייך פון זײַן ווינקען ווי פון די רייד.

איך קוק אף ווידערן. ער האָט גאָר באקומען אן אנדער פּאָנעם אינעם שינעל, וואָס מע האָט אים ארויסגעגעבן אף דער ארבעט. עמעס, דער שינעל איז גאנץ גוט צעקנייטשט און איז באדעקט מיט אָן א שיר טונקלע פלעקן.

— וואָס באטראכסטו מיך? — פרעגט ער.

— דער שינעל, — זאָג איך אים, — איז עפּעס לעפּיש אונטערגע־שניטן. איין פּאָלע איז לענגער פון דער צווייטער.

— געפונען א כיסאָרן, — טוט ער א הייב מיט די אקסל, — ניט געזאָרגט, דער אופראָדקאָם[1] וועט פארבײַטן אף א נײַעם, — און ער צעלאכט זיך.

דער כאווער יאקאָוו וויל וויסן, וואָס לאכן מיר. ווידער הייבט אים אָן דערציילן, וואָס פארא כאווירים מיר זײַנען ביידע.

— ער איז א יאט מיט ביינער, — זאָגט ער וועגן מיר. — אויב איר קענט ווידערן, זאָלט איר וויסן זײַן, אז מיר זײַנען ביידע פון איין כיידער...

יאקאָוו באגלייט דעם כאווער מײַנעם מיט א גוטמוטיקן שמייכל: „ווידערל מאזיק!“.

קימאט ביז אפדערנאכט זײַנען מיר געזעסן מיטן כאווער יאקאָוו און סאָרטירט די ביכער.

באם געזעגענען זיך האָט ער מיך געפרעגט, צי איך וועל מאָרגן אויך קאָנען קומען. אויב יאָ, איז וואָס פריִער. גוט וואָלט געווען פאר נײַן.

— איך קאָן קומען אפילע זעקס אזייגער פארטאָג, — כאפּ איך זיך ארויס א גליקלעכער. — בא מיר האָט עס קיין ווערדע ניט.

— אזוי פרי, — זאָגט ער, — דארף מען ניט.

קיינער קאָן ניט וויסן, וואָס פאר א פרייד איך האָב געפילט, גייענ־דיק צוריק אהיים. מיר האָט זיך געוואָלט צוטיילן דעם כאווער יאקאָוו אַלע גוטע מײַלעס, וואָס א מענטש ווינטשעוועט זיך פארמאָגן.

אין דער היים האָט די מאמע מיך באגעגנט ניט איבעריק פריילעך. זי איז ניט געווען צופרידן, וואָס איך בין געבליבן מיטן פרעמדן יונגנ־מאן צווישן די בערג ביכער.

[1] אופּראָדקאָם — אויעזדני פּראָדאָוואָלסטוועני קאָמיטעט — אויעזדישער דערנערונגס־קאָמיטעט.

— יעדער מעלאמעד, — זאָגט זי מיט ראכמאָנעס, — זוכט זיך אָפּ זײַן באהעלפער.

איך ווייס ניט, ווען זי האָט מער באדויערט — מיך צי דעם כאַ־ווער יאקאָוו.

— דאָס איז ניט קיין מעלאָכע, זון מײַנער. פון ביכער וועסטו קיין פּארנאָסע ניט האָבן...

איך האלט זיך פארן פּאָליטפּראָסוועט

ס'איז נאָך גאנצפרי, נאָר איך בין שוין אן אָנגעטאָנענער. כ'האָב מוירע פארשפּעטיקן צום כאווער יאקאָוו, איך האָב דאָך אים עפּעס צוגעזאָגט. קימאט א גאנצע נאכט בין איך ניט געשלאָפן, ארויסגעקוקט, ווען וועט מען שוין קאָנען גיין צו אים.

— וואָס האָסטו זיך אָנגעטאָן? — לאָזט די מאמע מיך ניט צורו. — טו זיך אויס און קריך אפן אויוון.

— וויפל קאָן איצטער, אשטייגער, האלטן דער זייגער?

— א כילעק דיר א גרויסער! וואָסי, דײַנע געשעפטן וועסטו אָנווערן?

איך ווייס אָבער מײַנס: האלטן זיך פעסט פארן פּאָליטפּראָסוועט. אזוי האָט וויגדער אָנגעזאָגט. א וואָרט איז א וואָרט. איך וועל דעם כאווער יאקאָוו ניט אָפּנארן.

אלץ, וואָס איך זע ארום זיך, וויגט זיך פאר מײַנע אויגן ווייך און פארנעפּלט. די אויגן־לעפּלעך זײַנען אָנגעגאָסן מיט בלײַ און לאָזן זיך אראָפּ, ווי געוויכטלעך. אוי, טו איך זיך א כאַפּ אויף, כ'קאָן נאָך אנשלאָפן ווערן... פאראן א גוט מיטל קעגן שלאָף: ארומוואשן זיך מיט קאלטער וואסער. דערלאָזט אָבער ניט מײַן פוילקײַט: „אײַ, זיץ נאָך א ביסעלע, דער כאווער יאקאָוו אליין שלאָפט נאָך אויך. וועסט ניט פאר־שפּעטיקן". און ס'איז אזוי גרינג זיך לאָזן איבעררײדן... ניין, איך בין שטארקער פון מײַן פוילקײַט. אָט קאָן איך זיך טייקעף אויסטאָן ביז האלבע, אָנגיסן פונעם עמער א שיסל וואסער...

אז מע וואשט זיך ארום מיט קאלטער וואסער, פילט מען זיך טאקע א סאך בעסער, כאָטש אפן הארץ קלעמט, ס'ווילט זיך עפּעס עסן.

...איך פארייך זײַנען שוין די טירן געווען אָפן. נאָר יענער גרויסער צימער אפן צווייטן שטאָק, ווו עס ליגן די ביכער, איז פארשלאָסן. לעבן אן אײַנגעהייצטער הרובע אין קאָרידאָר פּאָרעט זיך אן אופראמערן. ביז דער כאווער יאקאָוו וועט קומען, קאָן איך דערווײַל איר צוהעלפן

ארויסשארן מיטן פײַערלעפל הייסע קוילן אף אײַנצוהייצן א צווייטע הרובע.

— לאנג לעבן זאָלסטו, — באדאנקט מיך די אופראמערן.

דער כאווער יאקאָוו טרעפט מיך זיצן אף די שפיץ פינגער. איך צעבלאָז מיטן גאנצן קויעך די עטלעכע טרוקענע שפענדלעך אין דער הרובע. אליין בין איך רויט, ווי א בורעק.

— א גוט־מאָרגן! — רופט ער פריילעך אויס. — איך זע, אז דו ביסט א נוציקער פארשויך. האָסט פײַנט זיצן מיט צונויפגעלייגטע הענט. מאָלאָדיעץ! מומע דווירע, — זאָגט ער צו דער אופראמערן, — עפנט אונדז אוף, זײַט מויכל, די זאל.

— ווער איז דאָס יינגל? — הער איך, ווי זי פרעגט באם כאווער יאקאָוו.

— אונדזערער א מיטארבעטער. א ווייל יאטל! ערשט פון דער נאָדל! — ענטפערט ער איר מיט א שמייכל און פארזשמורעט כיטרע אן אויג. — ער איז מיר געקומען גלײַך אין די הענט ארײַן.

איך האָב זיך געמאכט טויב, גלײַך ס׳גייט מיר ניט אָן זייער שמועס.

מיר האָבן שווײַגנדיק זיך גענומען צו די ביכער. ווידער אויסגעשאָטן גאנצע פעק אפן טיש, סאָרטירט און געמאָסטעט זיי אף די פאָלי־צעס. פלוצעם גיט מיך דער כאווער יאקאָוו א פרעג:

— ווײסט מיך עפשער פאָלגן א גאנג?

ער שיקט מיך אף דער פאָטשט מיט א פעקל בריוו.

— געדענק, פארליר ניט. אָט אָ־דאָ־אָ, — ווײַזט ער מיר אזא העפטל, ווי בא וויגדערן, — זאל מען זיך פאנאנדערשרײַבן.

האלעמײַ זאל איך זאָגן? ס׳געפעלט מיר די דאָזיקע ארבעט. גיי אהער — גיי אהין, א פארנומענער מענטש. ס׳ארט מיך ניט, זאל מען זאָגן א שיק־יינגל, א דײַגע האָב איך!

שפעטער גייט דער כאווער יאקאָוו אוועק אף א זיצונג.

— צו די ביכער, — זאָגט ער מיר אָן, — זאָלסטו קיינעם ניט צולאָזן.

— איר מעגט זיך פארלאָזן אף מיר.

— —

איך האָב זיך אופגעכאפט מיט א שטארק קלאפנדיק הארץ. אף מיר איז געלעגן עפעס א מין שווערער שלייער פון איבערגעלעבטער שרעק. ביסלעכווײַז קום איך צו זיך. ווער האָט עס מיך אזוי געטרײַ אוועקגע־לייגט אף די זעק ביכער? וועמעס הענט האָבן אונטערגעלייגט צוקאָפנס א פעקל זשורנאלן? קעגניבער זע איך דעם כאווער יאקאָווס צעוואקסענע

פליצע, זײַן רעכטן אופגעהויבענעם אקסל. ווײַזט אויס, ער שרײַבט אריַין די ביכער. עפּעס איז מיר א בושע אים קוקן אין די אויגן. דער כאווער יאקאָוו האָט דאָך מיך איבערגעלאָזט היטן די ביכער, און איך בין גאָר אנשלאָפן געוואָרן...

— איר זײַט אף מיר בארויגעז? — וויש איך אויס די אויגן און גיי א פארשעמטער צו צום טיש. — איך ווייס אליין ניט, וויאזוי איך בין אנשלאָפן געוואָרן.

— נישקאָשע, נישקאָשע, ניט שרעקלעך. עס טרעפט אמאָל, — גלעט ער מיך מיט זײַן וויכן בליק.

— איך בין ניט שולדיק, — פארענטפער איך זיך און לאָז אראָפּ דעם קאָפּ.

— ווײַזט אויס, צו פרי אופגעשטאנען.

— ניין...

איך שעם זיך זאָגן, אז איך בין ניט געשלאָפן די נאכט און אז איך פיל זיך ניט גוט.

דער כאווער יאקאָוו האָט מיט דער אויסגעשטרעקטער האנט אָנגע־כאפּט מײַן עלנבויגן און א ציִ געטאָן צו זיך. איך בין געבליבן שטיין צווישן זײַנע קני א פארלאָרענער.

— עפּעס באהאלטסטו אויס פון מיר. עפּשער ביסטו ניט געזונט?

— ווער האָט אײַך געזאָגט, אז איך בין ניט געזונט? — קוק איך אף אים ערנסט. — געזונט — מאָווער.

— זייער גוט, — קלאפּט ער מיך אין פּלייצע. — זייער גוט, וואָס דו ביסט געזונט — מויער. נאָר וואָס זשע דען? באלד שיק איך דיך מיט א צעטעלע אין שפּיטאָל. דאָס האָסטו דיר איינס. און, צווייטנס, לאָמיר צווישן זיך אָפּריידן, אויב דו ווילסט, מיר זאָלן אף שטענדיק זײַן גוטע כאווירים, קיינמאָל ניט לייקענען, זאָגן נאָר דעם עמעס. האָבן מיר אָפּגערעדט?

— איר מיינט עס טאקע אף אן עמעס? — טו איך זיך פלינק א גליטש ארויס פון זײַנע קני. — ציִ איר ווילט עפּעס בא מיר אויסנארן?

— אז דו ועסט מיר שטענדיק זאָגן דעם עמעס, פארשפּאָר איך בא דיר עפּעס אויסנארן.

— און איר, כאווער יאקאָוו, וועט מיר אויך שטענדיק זאָגן דעם עמעס?

— שטענדיק. סײַדן אזעלכע זאכן, וואָס האָבן צו דיר קיין שײַכעס ניט.

אין דער מינוט פיל איך, אז דער כאווער יאקאָוו ווערט מיר נאָענט, טאקע וואָס נאָענט הייסט. מאמעש ווי אן אייגענער ברודער. פון

הײַנטיקן טאָג אָן װעלן בא מיר פאר אים קײנמאָל קײן סודעס ניט זײַן.

— און איצט, — זאָגט ער שױן א ביסל שטרענגלעך, — גײ אין שפּיטאָל.

— נו, און מאָרגן?

— מאָרגן, אז דו װעסט זיך פילן גוט, קום צו גײן אין דער זעלבער צײַט, װאָס הײַנט. בעסער װאָלט געװען פאר דיר, זאָלסט א פּאָר טעג איבערזיצן אין דער הײם. אָט נא דיר, װעסטו האָבן װאָס צו לײענען. — און ער גיט מיר מיט א גראָבן בוך.

איך װײס אלײן ניט, פאַרװאָס איז מיר אזױ גוט אפן הארצן. עפּ־שער דערפאר, װאָס דער כאװער יאקאָװ האָט מיט מיר געשלאָסן א בונד?

א שװערער טאָג

דעם גאנצן טאָג בין איך ארומגעגאנגען מיטן כאװער יאקאָװ איבער דער שטאָט. פון אײן לערן־אנשטאלט אין דעם צװײטן. אומעטום האָט ער געהאט װאָס צו טאָן און װאָס צו זאָגן. פון װעמען ער האָט שטרענג געפּאָדערט, זיך ארופגעװאָרפן אפילע מיט א קאָס: „באק־דײזשעס, ניט קײן לערער זײַט איר!“ אנדערע האָט ער דאפקע געלױבט, געזאָגט א װארעם װאָרט און אלײן דערפון האנאָע געהאט.

— ערגער האלט מיט דער טאלמיד־טוירע, — רײַבט ער דעם שטערן פארזאָרגט, — אן אומגליק, װוּ נעמט מען אזױפיל נײַע לערערס? דעם גאנצן קינדער־אנשטאלט דארף מען איבערבױען פון אָנהײב ביזן סאָף.

— צוליב װאָס? — הײב איך ניט אָן צו פארשטײן.

— עך, נארעלע, נארעלע, װאָס שטעלט מיט זיך פּאָר בא הײַנטיקן טאָג די טאלמיד־טוירע? א גרױסער כײדער מיט אלטע מעלאמדים. פארשטײסט, װאָס דאָס הײסט — א כײדער? קינדער גײען פון דאָרט ארױס פאנאטישע, אָפּגעשטאנענע, קאליקעס. מע שפּינט דעם אלטן פארשימלטן שפּינװעבס.

דאָ מוז איך זיך מודיע זײַן: דעם כאװער יאקאָװס רײד האָב איך ניט פארשטאנען, די לעצטע װערטער פּאָטױפעץ זיך ניט אין מײַן מױעך.

— א נײַער געזונטער דאָר דארף קומען, — שרײַט ער קימאט אױס, — א דאָר, װאָס װעט איבערבױען די װעלט.

— פונװאנען דארף ער קומען?..

איך שטעל מיר פאָר, אז דער נײַער דאָר, וואָס דאַרף קומען, גייט ווי סאָלדאַטן. א סאַך, א סאַך סאָלדאַטן, ניט איבערצוציילן, גייען און גייען אָן אופהער און פאַרפלייצן אונדזער שטאָט באַרשעוו און נאָך א סאַך אַנדערע הונדערטער שטעט.

— עך, טשודאַק, טשודאַק, פאַרשטייסט נאָך זייער קנאַפּ.

די טאַלמיד־טוירע געפינט זיך אין א שמאָל־געשלענגלט באַרגיק געסל, טיף אף דער קאַראַטשינע. ס׳איז א פעסטער ביניען, געמויערט פון רויטע ציגל. אַרום דעם מויער — א גרויסער הויף מיט א שפּיל־פּלאַץ פאַר די טאַלמידים און א פּרוכט־גאָרטן. זומער־צײַט איז דאָס גאַנצע ווינקל אײַנגעטונקען אין געדיכטן גרינס. די קאַראַטשײַנע שעמט מיט איר נאַטור. דאָס איז דער באַרגיקער טייל פון שטאָט, אַראָפּ־באַרג און אַרוף־באַרג וואַקסן קאָלערלייביימער, הויכע גראָזן און פעלד־קווייטן. זייער זיסער רייעך צעטראָגט זיך איבער דער גאַנצער שטאָט. אַהער קומט מען רײַסן גרינס אף שוועס, סכאַך אף דעקן סוקעס. אין די זומערדיקע היצן פאַרקלײַבן זיך אַהער גאַנצע מישפּאָכעס און רוען אין די קילע שאָטנס. כאָפּטעס כעוורע, אַזעלכע ווי איך, האָבן דאָ אויך זייערע פאַרבאָרגענע ערטער און סוידעסדיקע באַהעלטענישן.

מיר, איך און דער כאַווער יאַקאָוו, זײַנען אַרײַן אין דער טאַלמיד־טוירע פּונקט אין דער צײַט פון דער גרויסער האַפּסאָקע. וויי־ווי, וואָס דאָרט האָט זיך געטאָן אינעם לאַנגן קאָרידאָר! העענט, פיס, קעפּ, אַקסלען אויסגעמישט און איבערגעקנאָטן. א טומל, א ראַש, א געשריי אף מע־שוגע צו ווערן! די גוואַלדן שפּאַלטן דעם הימל:

— אוי, די האַנט! לאָזט מיר אָפּ מײַן האַנט! איך וועל באַלד כאַ־לעשן.

— רוּוון, גיב ניט אָפּ דאָס היטל, ביז ער וועט בא דיר ניט בעטן קיין מעכילע.

— ציט אַראָפּ פון דעם גראָבן כאַזער דעם טאַלעס־קאָטן!

— דערלאַנג אין די ציין! אין די ציין...

עטלעכע יאַטלעך שטייען אף א באַנק און שרײַען אַראָפּ מיט מעשו־גענעדיקע קוילעס:

איציק־שפּיציק, גרינע זשאַבע,
נעם א שטעקן, שלאָג די באַבע...

קלענערע כעוורע שפּילן אין א שטילערער שפּיל: „רויטע פּאַטשיילע, גרין און בלאָוו“. זיי היטן זיך סאַקאָנעס־נעפּאָשעס פאַר א שטורך אין דער זײַט, פאַר א באַרל אין קאָפּ, פאַר א שנאָל אין אויער. און דעריקער האָט מען מוירע, מע זאָל קיין פּיסל ניט אונטערשטעלן, וואָרעם אַז מע

טוט זיך א לייג אף אלע פיר, דארף מען א גאנצן טאָג זיך רייניקן און טריקענען. פונעם אָנגעטראָגענעם גאסן־שניי שטייט דאָ אין קאָרידאָר אזא צעוואדזגעטע בלאָטע, ווי אין דרויסן פאר פורים.

דער כאוועך יאקאָוו, א צעטראָגענער און א דערצאָרנטער, איז מיט ווילדן קאס אריַין אין לערער־צימער. כ׳האָב נאָר געמיינט, אז ער וועט אלע לערער דאָרט דוירעס זיַין.

— מעלאמדים זיַיט איר, — האָט געדונערט זיַין קאָל, — מעלאמדים מיט די טיַיטלען. גייט זעט, וואָס אין קאָרידאָר בא איַיך טוט זיך...

איך בין געבליבן שטיין אינעם גרויסן ראשיקן געווימל. היטלען זיַינען געפלויגן פון אלע זיַיטן. איינעם א כעוורעמאן האָט מען איַינגע־וויקלט אין א לאנגער פאלטאָ, צוגעשפארט צו דער וואנט, און עפשער א צענדליק יאטן האָבן אף אים זיך א וואלגער געטאָן.

אן אויסגעצויגענער דארער לערער, אין פענסנע אף א קייטעלע, מיט א קורץ געשוירן שיטער בערדל, האָט געפירט פארן אויער א היפשן באָכערעץ.

— לוי סיגנויוו — האָב איך איַיך געלערנט, — א גאנעוו איז ערגער פון א מאמזער, — און דער דארער לערער דערלאנגט דעם באָכער א קליגנגענדיקן פאטש.

— אדויני מוירע... — באוואשט זיך דאָס ייִנגל מיט טרערן, — אדויני מוירע, איך זאָל ניט דערלעבן קומען אהיים, די הענט זאָלן מיר געליימט ווערן... איך זאָל בליַיבן א קיַילעכיקער יאָסעם...

פונעם צימער, וווהין דער כאוועך יאקאָוו איז אריַין, שפרינגט ארויס א לערער מיט גרויסע, דערשראָקענע, באנקעוואטע אויגן און מיט פאר־שוימטע ליפן. ער ווישט דאָס פארשוויצטע פּאָנעם און כאפט איבער שוועך דעם אָטעם:

— אן עמעסער אייסעוו, א גאזלען, א רעצייעך. מוישע, וואָס טוט איר, מוישע? לאָזט אָפּ דאָס ייִנגל... דער מערדער איז געקומען.

— ווער? דער כאוועך יאקאָוו? — ציט מוישע זיך אויס, ווי א שאָטן, און ווערט בלייך, ווי די וואנט.

— וואָס ווייסט איר, מוישע? ער שינדט פון אונדז לעבעדיקערהייט די פעל. ווען־ס׳ניט־איז וועל איך באקומען פון אים דעם שלאָק. מיַין הארץ הענגט אזוי אויך אף א האָר.

דאָ האָט פלוצעם דער כאוועך יאקאָוו ברייט פאנאנדערגעעפנט די טיר פונעם לערער־צימער:

— נאט, זעט, וואָס פאר א גענעם ס׳איז בא איַיך. דאָס הייסט א שול? און איר ווילט מיר איַינריידן, אז דאָס איז א סאָוועטישע שול?

— אדוני מוירע! — איז צוגעלאָפן א יִנגעלע אין טראָלדן מיט א צעבײַלטן שטערן. — בא יאָסעלע ווײַנשטאָק האָט זיך געלאָזט בלוט פונעם האלדז. מע האָט אים אײַנגעקוטעט אין א פאַלטאָ און אזוי לאַנג געשלאָגן, אזוי לאַנג!..

אלע האָבן זיך א לאָז געגעבן צו יאָסעלען. לאָזט זיך אויס, אז ניט פונעם האלדז, נאָר פון דער נאָז האָט זיך געלאָזט דאָס בלוט. די לערער האָבן גרינגער אָפּגעעטעמט און גענומען זיך פארענטפערן פארן כאַווער יאקאָוו:

— וואָס ווילט איר? יִנגלעך... אַנטאָן אף יעדן איינעם א צוים איז אומעגלעך.

— צײַמלעך טוט מען אָן אף פערד, ניט אף קיין קינדער, — האָט זיך באם כאַווער יאקאָוו געקרימט און געבראָכן דאָס פּאַנעם, — איר ווייסט כאָטש, וואָס אזוינס איז קינדערשע נעשאָמעס? איר האָט אפילע קיין אנונג ניט. עך, — טוט ער האָפּענונגסלאָז א מאך מיט דער האנט, — וועגן וואָס איז דאָ צו ריידן? קוידעם דארף מען זײַן דערציִערס, און איר זײַט מעלאַמדים פון א גרויסן כיידער, ניט מערער.

די לערערס, וואָס האָבן אים ארומגערינגלט, שטייען מיט אראָפּגע־לאָזטע נעז, נאָר איינער שטעלט זיך אײַן אים צו ענטפערן. דאָס איז דער לאַנגער, דארער לערער, וואָס האָט געפירט דעם באָכערעץ פארן אויער און אים דערלאנגט טרוקענע פעטש.

— אומזיסט מיינט איר, כאַווער יאקאָוו, אז מיר האָבן אף זיי קיין האזשגאָכע ניט. שוין א שיין ביסל יאָרן, אז איך ארבעט אין טאַלמיד־טוירע. ס'איז נאָך ניט געווען אזא פאל, אז די עלטערן זאָלן קומען זיך קלאָגן אף די לערערס. כוץ גראַמאָטעס און מאַטאָנעס פון דער קעהילע און פון דער שטאָט־אופּראווע, האָבן מיר פון גאָרנישט ניט געוווסט. און איר, כאַווער יאקאָוו, באליידיקט אונדז, אלטע דערפארענע לערערס, אף יעדן טריט און שריט... אלעמאָל שטעלט איר אונדז צום ביזאָיען. מיר זײַנען אויך מענטשן. מיר וועלן זיך ניט לאָזן, מע זאָל אונדז מאכן מיט דער בלאָטע גלײַך.

וואָס ווײַטער האָט דער דארער לערער געהעכערט דאָס ציטעריקע קאָל, שווער געזופּט די לופט און זיך נאָך מער אופגערעגט:

— באיאָרטע מענטשן שטייען פאר אײַך מיט פארנייגטע קעפּ... לערערס, וואָס האָבן אָפּגעגעבן זייער גאנץ לעבן פאר די קינדער. איך קאָן הײַנטיקן טאָג אוועקגיין פון דער טאַלמיד־טוירע. ניין, ניין, לאָזט, שלאָגט מיך ניט איבער, איר מעגט עס וויסן. אונדזער געזונט פּאַטערן מיר בא די קינדער. אויב איר זײַט אליין א פעדאגאָג, דארפט איר עס פארשטיין. אָנרופן „מעלאַמדים מיט די טײַטלען"... דאָס איז א כארפּע,

א גרויסע כארפע. — דאָס קאָל רײַסט זיך בא אים איבער, אָט, אָט, פאַלט ער אום...

— דערלאַנגט מוישען א ביסל וואסער!

— פירט מוישען ארײַן אין לערער־צימער.

— אך, האָט ער אים ארײַנגעזאָגט! — פרייט זיך אין דער שטיל יענער לערער מיט די גרויסע דערשראָקענע און באנקעוואטע אויגן. — מוישע, אז ער וויל, קאָן ער. מוישע איז ניט קיין פאכדן. זאָל ער טאקע וויסן, דער הולטײַ, וואָס הייסט פאָרן רײַטנדיק אף אן אלטן ייִדישן אינטעליגענט.

דער גרויסער טאַלמיד־טוירע־גלאָק האָט זיך בייז צעקלונגען. די האפסאָקע איז געענדיקט. אין בלאָטיקן קאָרידאָר העגגט נאָך לאנג דער גערויש. אָנשטאָט צו גיין אין די קלאסן פארקלײַבן זיך די לערער אין זייער צימער אף א דרינגענדיקער בארעטונג. דאָרט לערנט מיט זיי באַלעק דער כאָוער יאקאָוו.

איך בלײַב ווײַטער שטיין אין קאָרידאָר אינגאנצן א געפּלעפּטער. עפּעס דריקט פון אלע זײַטן א מוירעדיקע לאסט, און איך קאָן זיך פון איר ניט באפרײַען. צוליב וואָס האָט מיך דער כאָווער יאקאָוו געבראכט אהער?

פארבײַ איז אדורך די שוימערטע, א נידעריקע ברייטע ייִדענע, מיט א מאנצבלש פּאָנעם, אף וועלכן ס'האָבן ארויסגעשטארצט סימאָנים פון אן אויסגעשאָטן בערדל. זי האָט אלעמען געשאָלטן מיט טויטע קלאָלעס.

— ווו דערנעמט מען צו אײַך קויעך, מעשומאָדים? פונוואנען האָט איר זיך גענומען אף מײַן קאָפּ? דער רועך כאַפּט אײַך גאָרניט אויס? אָנווערן זאָל איך אײַך איינציקווײַז. ערשט הײַנט אינדערפרי געוואשן די פּאָלן... ביסט א מיוון, ס'שטייט אזא בלאָטע, ווי נאָך א יאריד. אוי, גאָטעניו, ווען וועסטו מיך שוין אויסלייזן פון דעם דאָזיקן גענעם?

זי איז צו מיר אויך צוגעשטאנען:

— א, באָרוך־האבאָ, דער מוירע איז שוין מיט דיר מעקײַעם געווען די מיצווע און ארויסגעשטעלט פון יענער זײַט טיר. גוט אזוי! א בראָכע אף זײַנע הענט! קאטעווען! — ווײַזט זי מיר א פּאָר צונויפגעקלעמטע פויסטן. — הארגענען און שלאָגן דארף מען אײַך מיט קאנטשיקעס פון דראָט, אניט וועלן פון אײַך אויסוואקסן גאזלאָנים.

— מומעניו, איך בין ניט פון דער טאַלמיד־טוירע.

— וואָס זשע שטייסטו פארקרימט, יאק סערעדא נא פּיאטניצו?![1]

---

[1] אן אוקראַיִניש גלײַכווערטל. בוכשטעבלעך באטײַט: ווי דער מיטוואָך אפן פרײַטיק.

— איך ווארט דאָ אַף א מענטשן.

— אזוי? אַף א מענטשן? עפשער וואָלסטו אפּן מענטשן צוגעוואַרט אין דרויסן, ניט אָנטראָגן אהער די בלאָטע.

— איך מאַך אײַך דען דאָ קאַליע?

— דער העקדעש איז אָן דיר געָנוג גרויס. אין דרויסן איז ניט מע־סוקן, וועסט ניט פאַרפרוירן ווערן. ארויס אין דרויסן!

אָן אנדער ברייַרע האָב איך. כ׳האָב זי געמוזט פאָלגן.

אין דרויסן איז טאַקע בעפּײַרעש א סאך בעסער, ווי אין קאָרידאָר, און אפילע פרייַלעכער. מורמלענדיקע ריטשקעלעך, ווי צעצווײַגטע, לעבעדיקע אָדערן, פליסן אומעטום, ווו דו טוסט זיך נאָר א דריי. פון די געשווינד־לויפיקע וואסערן ווערט דאָס גרויסע קויטיקע אײַז ווי אונטערגעשניטן, און עס כראָמטשעט געשמאַק אונטער די טריט. ווען עס רינט מיר ניט ארײַן אין די שיך, וואָלט איך אויסגעוויזן ווו ערגעץ א ריטשקע, גלאַט סטאַם ארומגעגאנגען איבער דער שטאָט, געקוקט, ווי פּויערשע שליטנס שווימען ארום איבערן נאס־צעגאנגענעם שניי און לאָזן נאָך זיך טיף־באוואסערטע קאָליעס.

פּלוצעם דערהער איך הינטער מײַנע פּלייצעס דעם כאווער יאַקאָווס קאָל:

— פּרילינג, אַ? א רינעניש און א שווימעניש. פו־פו... — אָטעמט ער שווער אָפּ. — ווען וועל איך אמאָל דערלעבן מער ניט הערן דאָס וואָרט טאַלמיד־טוירע? האָסטו כאָטש געזען, וואָס דאָרט האָט זיך גע־טאָן? נו, און ווי געפעלט דיר, ווי די קינדער ווענדן זיך צו די לערער? „אדוינִי מוירע, אדוינִי מוירע”... האָסט באַדאַרפט זײַן אין לערער־צימער. אלע, ווי איינער, זײַנען ארוף אַף מיר, ווי די וועלף, געוואָלט צערײַסן אַף שטיק שטיקלעך. הער נאָר א מײַסע, זיי זײַנען נאָך גערעכט. איך דאַרף דיר זאָגן, אז דער הויכער, ווי הייסט ער דאָרט, מוישע, איז מיר גראָד געפעלן, און נאָך איינִיקע קאָן מען פון דאָרטן ארויסשלעפן. שיקן אַף איבערגרייטונגס־קורסן און סאָפקאָלסאָף מאַכן פון זיי לערער.

דערווײַל ביז עפּעס־וואָס שיקט מיך דער כאווער יאַקאָוו מיט א פּאַקעט אַף יענער זײַט ראָס צום דירעקטאָר פון דער פּראָגימנאַזיע און בעט מיך איינוועגס זיך ארײַנכאַפּן אין „מעדסאַנטרוד” צום כאווער גרינקאָ אָדער צום דאָקטער בראָמפעלד און איבערגעבן א צעטעלע וועגן צופּעסטיקן א דאָקטער צו דער טאַלמיד־טוירע.

— —

מעגלעך, אז מאָרגן אָדער איבערמאָרגן וועלן מיר זיך לאָזן מיט בערלען און מיט דער גאנצער קאָמפּאניע אין וועג אַרײַן. איצט וועלן אונדז די פרעסט ניט אָפּהאַלטן. מע קאָן רעכענען, אז דער ווינ־טער איז, דאנקען גאָט, אוועקגעגאנגען. מע דאַרף דערוואַרטן שיינע, וואַרעמע טעג. גראָד הײַנט האָב איך גערעכנט זיך דורכשמועסן מיטן כאַווער יאַקאָוו אויג אַף אויג, באַדאנקען און אײנצײַטיק זיך געזעגענען. נאָר ווי אַף צולאָכעס איז הײַנט געווען אַ ביז גאָר שווערער טאָג באַם כאַווער יאַקאָוו.

נאָך איידער איך בין אַריבערגעגאנגען מיטן פּאַקעט די בריק, האָט מיך אָנגעיאָגט רײַטנדיק אַף אַ פערד — איר ווייסט ווער? — דער כאַווער מײַנער, וויגדער.

— זדראַוו! — רופט ער אויס פריילעך און פאַרציט די ווישקעס אַף אײַנצוהאַלטן דאָס פערד. — טפּררררו... פאַרוואָס זעט מען דיך ניט?

אָט מיט וואָס ער האָט זיך געוואָלט באַרימען. איך זע אין וויגדערן, אז סע טוט אים שטאַרק האַנאָע, וואָס איך קוק אַף אַרוף, ווי ער זיצט אין זאָטל אַזוי גאָדלדיק.

— וואָס זשע דען מיינסטו? באַ מיר זײַנען קאַזיאָנע פּיס? איך וועל פאַר זיי אַרומגיין טיאָפּקען אין דער בלאָטע? איך האָב פּײַנט זײַן אַן אומזיסטיקער מעשאָרעס. — ער קלאַפּט צו אין דער לינקער כאַליעווע פונעם נײַעם שטיוול. — און גרעט האָט מען מיר אַרויסגעגעבן. פאַרן זיידן אויך אַ פּאָר, ער רעכנט זיך אין די צעטלען פאַר מײַנעם אַן איזשדעווענעץ[1].

איין אויג איז באַ וויגדערן אַ לעבעדיקס, אַ צאַפּלדיקס, אַ קלוג־דורכגעטריבנס, מיט אַ קונציק כיינדעלע און אַ מאַמזערישן ווונק, דער־פאַר איז אָבער דאָס צווייטע אויג, דאָס קאָסאָקע, פאַרדײַגעט, קוקט אַף דער וועלט באַצאָרנט. און עפּעס אַזאַ פאַרגליווערטער אומעט ליגט אין דעם פאַרטײַעט, אַ גרויל גייט אַזש דורך איבערן לײַב — פּונקט דער הייפעך פונעם געזונטן אויג. אָפּט ווײַזט זיך מיר אויס, אז אין מײַן כאַווער זיצן צוויי וויגדערס, וואָס קאָנען צווישן זיך קיינמאָל ניט שאָלעם מאַכן.

— זאָג דײַן פאַליטפּראָסוועט, מע זאָל דיר אויך אַרויסגעבן אַ פּאָר שטיוול. נישקאָשע, ס׳וועט פון אים גאָרנישט אָפּפאַלן. די מעלוכע וועט דערפון קיין העזויעק ניט לײַדן. — וויגדער בייגט זיך אַראָפּ פונעם פערד און רוימט מיר אײַן שטילערהייט: — אין פּראָדקאָם זײַנען פולגעפּאַקט

[1] אַ מענטש, וואָס געפינט זיך אַף עמעצנס אויסהאַלט.

די סקלאדן מיט קאָל־טווו. גאנצע מאיאָנטקעס. שטיי צו אים צו, — לערנט ער מיך, — לאָז אים אף קיין איין מינוט ניט צורו. שטעל זיך אים, ווי א בעלמע אפן אויג. פאראן א זאקאָן, מע זאָל העלפן די נויט־באדערפטיקע און ביפראט נאָך, ווען דו ארבעטסט. זאָג אים מיטן פולן מויל, שעם זיך ניט: „איך בויע אויך די סאָוועטסקע וולאסט".

אף דער באלערעוודיקער דראָשע פון מײַן כאוועך ענטפער איך דאפקע גאנץ קאלטבלוטיק, אז איך וויל קיינעם ניט זײַן קיין בעלמע אפן אויג און וועל בא קיינעם גאָרניט בעטן. סײַווי פאָר איך אוועק.

— נאָכאמאָל איז דיר ארײַן א מאנקאָליע אין קאָפּ?

— מעגסט מיך שוין רעכענען, וויגדער, ניט פאר קיין היגן.

— אף לאנג?

— אף שטענדיק.

— און דײַן מאמע?

פון די ווערטער ווערט מיר א ביסל קאלעמוטנע. די מאמע, יאָ, אף דער מאמען איז א ראכמאָנעס... נאָר איך קאָן ניט נאָכגעבן.

— מײַן מאמע בלײַבט דערווײַל דאָ מיט די שוועסטערלעך.

— אוי, וועסטו האָבן כאראָטע! אוי, וועסטו בענקען! באטראכט זיך, א מענטש טוט אָפּ א נארישקײַט אין איינע צוויי מינוט, דערנאָך האָט ער א גאנץ לעבן כאראָטע. פארשטייסט, וואָס דאָס הייסט? — וויגדער גלײַכט זיך אויס אפן זאָטל, ווי א געניטער רײַטער. טיף אין הארצן בין איך אים מעקאנע.

— ניין, וויגדער, א וואָרט איז א וואָרט. איך קאָן שוין ניט כאפן צוריק. וואָס הייסט, איך וועל זיך גיין אָפּזאָגן? מיר זײַנען א גאנצע קאָמפּאניע.

— ס'איז דײַן זאך. ביסט שוין ניט קיין קליין קינד. זײַ געזונט! — ער קערעוועט בראוו אָפּ דאָס פערד און לאָזט זיך גאלאָפּ איבערן שליאך.

עפּעס ווערט פוסט אף דער נעשאָמע פון אזא געזעגענען זיך. א ביטערער פארדראָס כאפּט מיך ארום, ווי מיט קלעמען. וויגדערן וועל איך שוין קיינמאָל ניט זען. קיינמאָל ניט! אומזיסט האָט זיך מיר אויס־געוויזן, אז שווערער פון אלץ וועט זײַן דאָס געזעגענען זיך מיט מײַן כאוועך, מיט מײַן בעסטן און טײַערסטן כאוועך. כ'האָב געמיינט, אז מיר וועלן זיצן אינצווייען א גאנצע נאכט אין געלן קלײַזל און ריידן און ריידן, ביז ס'וועט ווערן טאָג... עפּעס צו גרינג האָבן מיר זיך צע־שיידט. ס'קאָן זײַן, אז שולדיק איז געווען דאָס פערד זײַנס. יאָ, דאָס פערד זײַנס האָט אונדז זייער א סאך געשטערט...

אין דער גרויסער וועלט אריַין

גיי ריכט זיך, אז דער כאווער יאקאָוו וועט פאר מיר ספּעציעל אויס־שריַיבן פּראָדוקטן און דאָס זאָל זיַין מיַין לוין פאר זעקס און צוואנ־ציק טעג ארבעט, ווי דער כעזשבן וויַיזט. כ'האָב ניט געוווסט ביז היַינ־טיקן טאָג, אז מע דארף מיר באצאָלן פאר מיַין טירכע. ווערליק איך האָב זיך איבערגעהאַרעוועט, זיַינען גאנץ געגוג געוועזן די ביכער, וואָס דער כאווער יאקאָוו האָט מיר געגעבן אף אהיים. איַי, איך האָב זיי ניט געלייענט, ווער זשע איז מיר שולדיק?

דער כאווער יאקאָוו האָט מיך ניט צוגערעדט און ניט אָפּגערעדט פון דער נעסיִע.

— אויב דו פארשטייסט, — מאכט ער, — אז מיַין ברודער וועט דיר זיַין גרינגער און בעסער, איז מאכטייסע, אוואדע גוט. איך וועל נאָר זיַין צופרידן, כאָטש כ'האָב גערעכנט מיט דער צייַט דיך איַינ־אָרדענען אין קינדערהויז.

דאָס וואָרט „קינדערהויז" איז מיר טיף און עפּעס מיט אזא זיסן ווייטעק אריַין אין הארצן. אומזיסט האָב איך אים אָנגעדערציילט וועגן די גליקן, געמאכט דעם כאָלעם גרעסער פון דער נאכט, אָנגעדער־ציילט, אז מיַין ברודער וועט זיך שטעלן אין זשיוורעטש אף א גוטער שטעלע, אז זומער־צייַט וועט ער אויך ארויסנעמען די מאמע מיט די שוועסטערלעך. איין זאך האָב איך נאָר דעם כאווער יאקאָוו ניט דער־ציילט, אז אהין, צו יענעם שטעטל, וווהין מיר לאָזן זיך א גאנצע קאָמפּאניע, וועט אויסקומען גיין צופוס... ער ווייסט אפילע ניט, אז מיַין ברודער געפינט זיך דאָ הי.

דער כאווער יאקאָוו איז ארומגעגאנגען איבערן צימער א פאר־טראכטער, די הענט אין די קעשענעס, נאָכדעם האָט ער עפּעס מאָד־נע צונויפגענומען די ליפּן, זיך אָפּגעשטעלט און פארנומען מיט דער גאנצער האנט די גרויסע צוואָרפענע קרויזן.

— אזוי, אזוי? פונדעסטוועגן א שאָד, וואָס דו פאָרסט אוועק. א שאָד! איך דארף דיר זאָגן דעם ריינעם עמעס, אז דו ביסט מיר גע־פעלן. וועסט אפילע ניט זען, ווי פון דער טאלמיד־טוירע וועט ווערן אן ארבעט־שול, ווי מיר וועלן עפענען פאר די היימלאָזע נאָך צוויי קינדערהיַיזער און אויך א שול־היים. פאר די אלטע לערערס וועלן מיר ספּעציעל אָרגאניזירן איבערגרייט־קורסן. סארא קאָלאָסאלע ארבעט שטייט פאָר. אין א יאָר ארום וועסטו אונדזער בארשעוו ניט דער־קענען.

— נו, און וואָס וועט זיַין דערוויַילע מיט מיַין מאמע?

— דײַן מאמע, גלײב איך, װעט אינגיכן אָנהײבן ארבעטן.
— כאװער יאקאָװ, איך האָב צו אײַך א באקאָשע.
— דעהײַנע?
— עפשער איז מעגלעך, אז כאָמעלע זאָל נעמען ביכער אף אהײם? כאָמעלע װױנט מיט א סאך אנדערע בעזשענצעס אין װײַסן בעסמעד־רעש. זי איז א יעסומע און געפינט זיך בא איר מומע העניע. כאָ־מעלע װעט היטן די ביכער, װי דאָס אױג אין קאָפּ.
— װער זשע איז זי, די כאָמעלע, א קרויווע דײַנע?
— ניט קײן קרויווע און ניט קײן שכײנע, נאָר אין בעסמעדרעש איז כאָמעלע א טרײסט פאר אלע פּלײטים. זי האָט אין זיך אזא קי־שעף, װאָס קאָן געזונט מאכן א קראנקן, קלײנע קינדער איז בא איר דאָס כּיעס.
— או־װאָ! ציקאָװע... א כאריפעס. װארט נאָר, װארט, אזעלכע רײד האָב איך נאָך פון קײנעם ניט געהערט, טשאָרט װאָזמי, — רײַסט זיך בא אים פּלוצעם ארױס, — אומבאדינגט װעל איך געבן דײַן כאָ־מעלען אהײם ביכער. זאָל זי אפילע הײַנט קומען אין ביבליאָטעק. איצט איז מיר נאָך א גרעסערער שאָד זיך געזעגענען מיט דיר, — און ער האָט מיט קױעך מיך צוגעדריקט צו זיך, — היט דײַנע פליגלען. קאָלזמאן ביסט יונג, דארפסטו נאָך זײער װײַט פליִען, װײַט און הױך...
װײס איך דען ניט, װאָס איז אזױנס פליגל, פליִען, װײַט, הױך? דאכט זיך, אזעלכע פּאָשעטע װערטער, און אלע אײנעם גענומען פארשטײ איך ניט, װאָס דאָס באטײַט. דער כאװער יאקאָװ האָט א טעװע רײדן, דאכט זיך, מיט די סאמע געװײנלעכע װערטער, נאָר דערגרונטעװען זיך צום געדאנק איז פאר מיר זײער א שװערע האלאָכע.
— װעסטו האָבן א מעגלעכקײַט, װארף ארײַן א בריװל. איך װעל דיר שטענדיק ענטפערן. טאָמער װעט דיר זײַן ניט אזױ גוט, פאר־קערעװע די האלאָבליעס און קום גלײַך צו פאָרן. קײן גרינגע פײגע־לעך זאָלסטו זיך קײנמאָל ניט לײגן אין בוזעם. די צײַט איז א הארבע, אן אָנגעשטרענגטע, פאר אײניקע מענטשן אפילע א געפערלעכע. די רעװאָליוציע פּאָכעט מיט דער שװערד אף אלע װעגן און קאָסיעט דאָס װילדגראָז, די שטעכלקעס און בודזיקעס, װאָרעם מע מוז פּאָטער װערן אײנמאָל פאר אלעמאָל פון די פאראזיטן, װאָס נעמען אװעק די בעסטע זאפטן פון דער ערד. זײ מוזן אױסגעראָטן װערן מיטן װאָרצל. א לאנד פון מיליאָנען אונטערדריקטע און געפּלאָגטע זײַנען אופגעשטאנען קעגן א הײַפעלע טיראנען און װילן בױען א נײַע, א

פרײַע, קאָמוניסטישע וועלט. פאַרשטייסט, ברודערקע, וואָס דאָס הייסט! א קאָמוניסטישע וועלט!

די דאָזיקע ווערטער זײַנען מיר אויך ניט פאַרשטענדלעך. וואָס פאַר א שײַכעס האָט דאָס ווילדגראָז מיט די בודזיקעס צו דער רעוואָ־ליוציע? און פאַרוואָס דאַרף זי, די רעוואָליוציע, פאָכען מיט א שווערד אַף אַלע וועגן און קאָסיען?

— כאַווער יאַקאָוו, בא אונדז אין שטאָט איז נאָך פאַראַן שטעכל־קעס און בודזיקעס, וואָס מע דאַרף קאָסיען?

— אהא, נאָך א מין פאַראַן! אַף טריט און שריט!

— פאַרוואָס זשע קומט אהער ניט די שווערד פון דער רעוואָ־ליוציע?

— זי איז שוין דאָ...

— און זי קאָסיעט שוין?

— נאָך א מין. ס׳גייט אזש א רויך.

איך וואָלט שטאַרק א באַלן געוועזן זען, ווי מע שנײַדט דאָס ווילד־גראָז. נאָר וואָס איז די פּולע? איבעראַיאָר וועט נאָכאַמאָל אָנוואַקסן ווילדגראָז און וועט ווידעראַמאָל ציִען די בעסטע זאַפטן... אַלע יאָר וועט מען דאַרפן גיין מיט דער שווערד אַף אַלע וועגן. מע וועט גאָר קיינמאָל ניט קאָנען פּאָטער ווערן.

— דאָס, וואָס סע ווערט אַרויסגעריסן מיטן וואָרצל און מיט אַלע קליינע וואָרצעלעך, — דערקלערט דער כאַווער יאַקאָוו, — וועט שוין מער ניט וואַקסן. פאַרשטייט זיך, אַז מע דאַרף גוט אכטונג געבן, דער ווינט זאָל ניט פאַרטראָגן קיין שלעכטע און שעדלעכע זוימען. קוידעמקאָל האָט מען זיך גענומען צו די גווירים. צו די עקספּלואַטאָ־טאָרס, וואָס לעבן אַף יענעמס כעזשבן. בא פּאָקראַסן האָט מען צוגע־נומען די געוואַנט־פאַבריק, נאַציאָנאַליזירט דאָס הויז. דאָס זעלבע האָט מען געטאָן מיט פּײַנזילבערגן. צוגענומען די וואַלצאָווע מיל און דעם מויער זײַנעם אָוועקגעגעבן דעם אויספּירקאָם. בא מאַרגאָליסן האָט מען גענומען דעם מויער, ווו ס׳געפינט זיך דער אַרבעטס־פּאַלאַץ, דער פאַריין, די שטאָט־ביבליאָטעק. ער וואָלט דען אַליין פרײַוויליק, מיט גוטן אָפּגעגעבן זײַן גרויסאַרטיקן מויער? מע זאָל אים אפילע געוועזן בראָטן און ברענען, וואָלט ער עס ניט געטאָן, ווען די רעוואָליוציע זאָל ניט געוועזן קומען מיט דער שווערד.

ביסלעכווײַז הייב איך אָן פאַרשטיין, וואָס הייסט באַם כאַווער יאַקאָוו ווילדגראָז און וואָס באַטײַט די שווערד פון דער רעוואָליוציע.

— דו אַליין, — מאַכט ער, — האַלטסט אויך די שווערד.

דאָס איז מיר גאָר געפעלן, וואָס איך אַליין האַלט אויך די שווערד.

ווינגדער האָט געזאָגט, אַז איך בויע אויך די סאָוועטסקע וולאסט. פאַר־וואָס זשע האָט מען אים אַרויסגעגעבן אַ פּאָר נײַע שטיוול און מיר ניט? נישקאָשע, ניט אין דעם ליגט עס. כאָטש דעם עמעס דאַרף מען זאָגן, אַז דאָס, וואָס כ'האָב באַקומען פאַר די זעקס און צוואַנציק טעג אַרבעט, איז אונדז גוט צוניץ געקומען.

איך האָב געבראַכט אין שטוב אַרײַן העכער אַ האַלבן פּוד ווײַ־צענע מעל, אַ טאָרבע רעטשענע מעל, אַנדערהאַלבן פונט האַרטן צו־קער, אַנדערהאַלבן פונט זאַמדצוקער, אַן אָקע פלייש, אַ פונט כאַזער, דרײַ פונט גרויפּן, זאַלץ, שוועבעלעך, פּאַפּיראָסן. די מאַמע איז גע־שטאַנען איבער די קלומעקלעך, צעפּירט מיט די הענט און ניט גע־וווסט, פאַרוואָס קומט מיר אַזאַ לוין.

— צי דען זשע דערפאַר, וואָס דו ביסט געווען אַ באַהעלפער באַם כאַווער יאַקאָוו? אַ שיינע מײַסע...

דער ברודער מײַנער, בערעלע, האָט אַפילע ניט געקוקט אין יע־נער זײַט, ווו ס'שטייען די פּראָדוקטן.

— ס'האָט באַ מיר אַ שיינע ווערט. דאָס, וואָס ער האָט פאַרדינט אין אַ כוידעש, וועל איך דאָרט, אין זשיטאָמיר, פאַרדינען אין איין טאָג. באַ אײַך איז עס אַ טײַערע מעציִע!

פונדעסטוועגן האָט ער די פּאַפּיראָסן מיט די קאָרעשקעס גענומען צו זיך אין קלומעק. דאָס, זאָגט ער, דאַרף ער האָבן אַפן וועג. אַ שטיקל ברויט קאָן מען נאָך ערגעץ־ווו אויסבעטן, נאָר אַ ציגאַר טוטין וועט דיר קיינער ניט געבן.

— און אַז דו וועסט, זונעניו, אײַנגאַנצן ניט רײַכערן, מיינסטו, וועל איך האָבן גרויסע יעסורים?

קימאַט ביזן לעצטן טאָג האָט די מאַמע ניט געוווסט, אַז איך לאָז זיך אויך מיטן ברודער אין דער נעסיִע.

— וואָס הייסט, איך וועל אים לאָזן? וואָס זײַט איר מעשוגע צי כאָסערדייע? — זי האָט אַפילע הערן ניט געוואָלט. — טשעפּעט זיך אָפּ פון מײַנע יאָרן.

בערל און זײַנע כאַווײרים האָבן זי גענומען צורײדן, צוגעזאָגט גאָלדענע בערג, — זיי וועלן אָף מיר אַכטונג געבן, ניט לאָזן, כאַס־וועכאַלילע, הונגערן, אַלע וועלן קוקן אָף מיר, ווי אָף אַן אייגענעם ברודער. ס'וועט מיר נאָר פעלן דאָס טעלערל פון הימל... מע האָט באַדאַרפט געבן גענוג האַלץ האַקן, ביז מע האָט די מאַמע סאָפּקאָלסאָף אײַנגערעדט.

— קינדערלעך, איך בעט אײַך, ווי אַ מאַמע, איר זאָלט זיך האַלטן אינאיינעם. זיך טיילן מיטן לעצטן ביסן, לעבן אין שאָלעם, שאַנעווען

איינער דעם אנדערן. איך בעט אײַך נאָכאמאָל און ווידעראמאָל, גיט אַף אים אכטונג. — זי איז געפאַלן אַף מײַן האַלדז און אויסגעבראָכן מיט א געוויין.

שפּעט אין דער נאכט האָט די מאמע געבאקן פאַר אונדז רעטשעניע לאַטקעס, פּלעצעלעך און קאָרזשעס, געגרייט אין וועג אַרײַן. מיר האָבן זיך געלייגט שלאָפן אינעם אָנטאָן. די מאמע זאָגט נאָכאמאָל און נאָכאמאָל אָן, טאָמער וועט מען קאָנען מיט א וואַסער־ניט־איז באַלעגאָלע איבערשיקן א בריוועלע אָדער כאָטשבי א גרוס:

— קינדער, פאַרגעסט אין מיר ניט, איך בין בא אײַך איין־און־איינציקע, איין שטיקל מאמע, מישטיינסגעזאָגט... — און טרערן גיסן זיך פון אירע אויגן, ווי פון א קוואַל, — מײַנע צאָרעס האָבן קיין שיר ניט און קיין ברעג ניט. ווען וועל איך שוין, ריבוינע־שעל־אוילעם, אמאָל אופגעריכט ווערן?

איר האַנט, וואָס כ'האָב געהאַלטן די גאנצע צײַט אין מײַנער, איז מיר קיינמאָל ניט געווען אזוי האַרציק־ליב, ווי איצט, אין דער לעצטער נאכט פאַרן צעשיידן זיך. אָך, ווען איך קאָן זי מיטנעמען מיט זיך, זי זאָל שטענדיק זײַן מיט מיר איניינעם. אָט אזוי בין איך אײַנגעשלאָפן געוואָרן מיט איר וואַרעמער אויסגעהאָרעוועטער האַנט אַף מײַן האַרצן.

נאָך איידער ס'האָט אָנגעהויבן שאַרן אַף טאָג, איז שוין די גאַנצע כאָפּטע מיט האַקל־פּאַקל געווען בא אונדז אין קיך. איך האָב געקוקט אַף די כעוורע, ווי זיי זײַנען מעשונעדיק אָנגעפּרענדעט — ווער אין א לײַבל, ווער אין א רעקל, אין א שאַלכל, אין ווײַבערשע בגאָדים, א שמאַטע אַף א שמאַטע, א שטריקל אַף א שטריקל. די אויערן אויך ארומגעבונדן, גלײַך ס'וואָלטן זיי ווי געטאָן די ציין.

מיט די אָנגעהאנגענע טאָרבעלעך אַף די פּלייצעס און מיט שטעקנס אין די הענט זעען מיר אויס ווי וואַנדערער.

— סטראַשידלעס, — האָט זיך בא דער מאמען ארויסגעריסן.

פאַרן אוועקגיין פון דער שטוב האָבן מיר אַלע זיך צוגעזעצט, ווי דער מינהעג איז. די ערשטע האָט זיך אופגעהויבן די מאמע, געבראָכן די פינגער און געקרימט א ליפּ.

— זאָל זײַן מיט האַצלאָכע און מיט מאַזל! — זי האָט ארויסגעבראַכט די ווערטער הייזעריקלעך, מיט א ציטערנדיקן קאָל. — זײַט געזונט! — און א האַלב־פאַרכאַלעשטע זיך אָנגעכאַפּט מיטביידע הענט אין דער לײַסט פון דער טיר.

ווײַטער פונעם שטאָט־באַרג האָבן מיר די מאמע ניט געלאָזט גיין אונדז באַגלייטן.

— קער זיך אום אהיים. נו, גענוג צו וויינען...

זי באהאלט פון אונדז אויס דאָס פּאָנעם, ווישט די אויגן.

— ס׳זאָל נאָר זײַן בעשאָלעם. מער וויל איך גאָרניט...

נאָכאַמאָל א קוש און ווידעראַמאָל א גלעט, פאַרשטופּט א טראָלד, געטאַפּט אפּסנײַ די הענט, צוגעטוליעט אירע הייסע ליפּן צו מײַן שטערן, מאָדנע גיריק אַרומגעקושט, עפּעס אזוי ווי זי וואָלט מיך גע־וואָלט אינגאַנצן אײַנשלינגען אין זיך:

— כײַעס מײַנס, הארץ מײַנס...

סאָרא שטײַף אָנגעצויגענע שטילקײַט אַרום און אַרום! אין דרויסן האָט נאָך ניט אָנגעהויבן רעכט טאָגן. מײַן ברודער בערעלע לאָזט בעשום־אויפן ניט, איך זאָל זיך אומקוקן אף צוריק, דאָרט, וווּ די מא־מע איז געבליבן צוגעוואַקסן צו דער ערד.

— זאָלסט זיך ניט דערוועגן אויסדרייען דעם קאָפּ!

נאָר איך האָב נאָך לאַנג־לאַנג געפּילט אף זיך די פרישע, לעבע־דיקע ווארעמקײַט פון איר אָטעם. דאָס הארץ קלעמט, ווערט צעגאַנ־גען פאַר וויײטעק, שווערע, ביטערע קנוילן טרערן ווארגן אין האלדז. אף וועמען לאָז איך איבער די מאַמע? וויאַזוי וועט זי בלײַבן איינע אליין אין דער קאַלטער קיך? דער כאַוווער יאַקאָוו, ווען ער זאָל עס נאָר וויסן, וואָלט ער געוויס אף זײַנע אויגן מיך ניט געלאָזט. „אזוי באַגייט מען זיך מיט אַן אייגענער מאַמען? וועמען פאַרלאָזטו? אַנטלויפסט, זוכסט פאַר זיך א ווארעם ערטעלע, אַבי דיר זאָל זײַן גוט... גיין, ברודערקע, האָסט א טאָעס! די גוטסקײַט וועט דיר בעמיי־לע ניט אײַנגיין. צוריק, צוריק! אהיים... אהיים!..“

און איך פיל — דאָס שטאַרק צעוויגטע הארץ רײַסט זיך פון די ענגע פּענטעס, פונקען זעצן אזש פון די אויגן: „לויף, לויף, קאַלזמאַן ס׳איז נאָך ניט שפּעט...“

— מעשוגענער! — שרײַט דער ברודער אויסער זיך. — צעדריי־טער, וווהין? קער זיך אום!

א געפּלעפּטער בלײַב איך שטיין אינמיטן וועג צווישן דער מאַמען, וואָס האָט זיך אײַנגעהילט אינעם קאַלטן פרימאָרגן און זעט אויס ווי א באַוועגלעך שפּענדל, און צווישן די אומרויִקע יינגלעך, וואָס גייען אַרוף־באַרג, יינגלעך, וועלכע רײַסן זיך אין דער גרויסער וועלט אַרײַן.

אין דער פאַרטאָגיקער שטילקײַט הער איך צעבראָקלט דער מא־מעס נאָגנדיקן אויסגעשריי:

— אליין, זונעניו, אליין...

1965

יאנקל יאקיר

טאטע-מאמעס ניגן

דער טאטע האָט ליב געהאט די מאמען, די מאמע האָט ליב געהאט דעם טאטן, און זיי ביידע האָבן ליב געהאט זייערע קינדער, מײַן שוועסטערל פערעלע און מיך. דער טאטע פלעגט אוועקזעצן פערעלען אף זײַן רעכטער קני, די מאמע פלעגט מיך אוועקזעצן אף איר לינקער קני, די מאמע פלעגט קוקן מיט פארליבטע אויגן אפן טאטן און זיך צעזינגען מיט אזעלכע ווייכע הארציקע טרעלן:

עלע... מעלע... יאָסטע —
וויפל פייגל האָסטו?

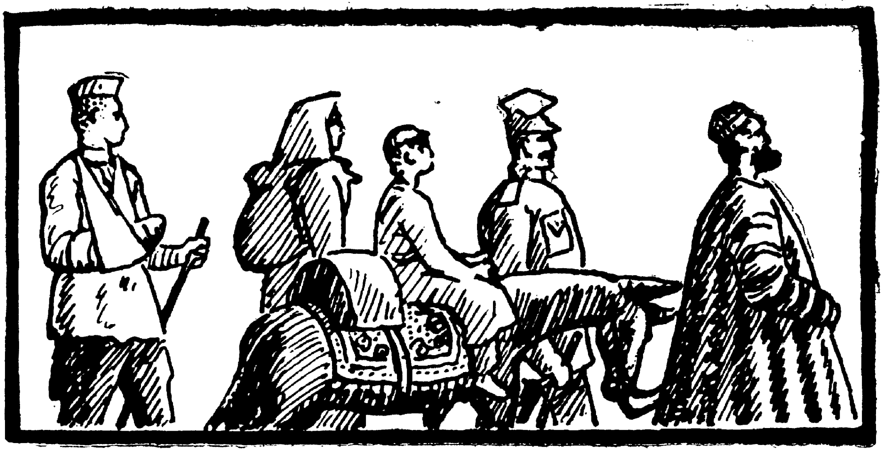

און דער טאַטע פֿלעגט ענטפֿערן זינגענדיק:

פֿייגל האָבן מיר צוויי,
מיר זאָל זײַן פֿאַר זיי.

גיי ווייס, אַז אָט דער צאַרטער, ליבער טאַטע־מאַמע־ניגון, וואָס האָט געדרעמלט אין מיר אַזויפֿיל יאָרן, וועט מיר קומען אויפֿן זינען אין אָט דער פֿאַרוואָרפֿענער שטאָט אורגענטש אין גלײַכן זומערדיקן באַטאָג פֿונעם מילכאָמע־יאָר טויזנט נײַן הונדערט איין און פֿערציק, ווען די זון שיט מיט פֿײַער.

עפּשער האָב איך מיך דערמאָנט אין דעם ניגון, ווײַל דער קאָפּ מײַנער, וועלכן די מאַמע האָט אַמאָל אַזוי צאַרט געגלעט און אויסגעקושט יעדעס העריעלע באַזונדער, איז געווען איצט פֿאַרבונדן מיט אַ פֿאַרבלוטיקטער מאַרליע, און די פֿיס מײַנע, וועלכע די מאַמע האָט אַזויפֿיל מאָל באַוואַשן מיט הייסע טרערן, זײַנען איצט געווען צעקראַצטע, צעשראַמטע, פֿאַרברודיקטע און מידע. און דער ניגון, גלייב איך, איז געקומען עפּעס ווי אַ מין פֿאַרגיטיקונג און טרייסט פֿאַר די אַלע יעסורים מײַנע...

דער אוזבעק, דער ווירטשאַפֿטס־פֿאַרוואַלטער פֿונעם בילדונגס־אָפּטייל, דער מאַכניס־אוירעך אונדזערער, האָט, זעט אויס, אַראָפּגעלייענט פֿון מײַן פֿאַרכווישעכטן און פֿאַרמאַכשאָוועט פּאָנעם, וואָס סע קימערט מיך איצטער, מאַכמעס ער האָט זיך עפּעס מיטאַמאָל אַזוי גוטברודעריש אַ לאָז געטאָן צו מיר, ווי מײַנער אַ נאָענטער קאָרעוו, און גענומען מיך פֿאַרשיטן מיט פֿראַגן, גלײַך ווי פֿונעם אַרבל אַרויס:

— קאַק פֿאַמיליאַ טי גאָראָדאַ בודיעשו? — פֿרעגט ער מיך און בעשאָס־מײַסע שמייכלט ער אַ צופֿרידענער, קענטיק, אַז ער קוועלט זייער אָן פֿון זײַן שאַרפֿן רוסיש. דערנאָך שטעלט ער אָן אויף מיר זײַנע גרויסע שוואַרצע שמייכלענדיקע אויגן, ווי אײנער זאָגט, האָסט עס גוט צעקײַט? שײַעך צו זאָגן צעקײַט... איך האָב אים פֿאַרשטאַנען אויפֿן ווונק. עס דאַרף הייסן אַזוי: פֿון וועלכער שטאָט בין איך? אַ מין אוזבעקישער — מײַאָין בויאָך?

— קישעניאָוו, — ענטפֿער איך אים.

ס'איז אים, זעט אויס, ווייניק, דעם אוזבעק, אָט דער קורצער ענטפֿער מײַנער, אַ סימען, ער שמאָרעט מיט דער נאָז און רוקט זיך אַרונטער אונטער דער צונג אַ בלעטל טוטין, וועלכעס ער קײַט געשמאַק. זעט אויס, אַז ער טראַכט, ער וויל זיך אַפּאָנעם דערקלײַבן צום שוירעש. און ער גיט טאַקע ווײַטער אַ פֿרעג:

— א קישעניאָוו עטאָט, גדיע בודיעש?.. עס הייסט, ווו שפּארט ער־גענץ אָן אָט דער קישעניאָוו דײַנער?

— בעסאראביע, — ענטפער איך.

— א בעסאראביע, יא זנאיעש בודיעש, עטא מאָסקווא טרידצאט קילאָמעטער בודיעש! — רײַבט ער זיך צופרידן זײַנע פארברווינטע הענט. דאָס קלײַבט ער אזוי נאכעס פון זיך, וואָס ער איז אזא גרויסער באָקי אין געאָגראפיע, און ווייסט אפילע אזא „קלייניקײַט", אז קעשענעוו איז... א שפּאַן וועגס פון מאָסקווע...

און קעדיי נישט איבערצולאָזן בא מיר קיין שאָטן פון צווייפל אין זײַנע געאָגראפיע־קענטענישן, גיט ער א גיכן שפּאַן צו מיר, כאפּט ארײַן מײַן פארמאטערטע האנט אין זײַנער און טרייסלט זי א גוטע פּאָר מינוט:

— מי געאָגראפיִיו זנאיעם. עס דארף הייסן, אז געאָגראפיע קען ער גוט...

בעפיירעש, א גאָלדענער מענטש, אָט דער אוזבעק מײַנער, אקראם כאָדזשאיעוו, א סימען, אָט נעמט ער אָן מײַן באשערטע מיריעמל מיט איין האנט און מײַן טעכטערל בלימעלע מיט דער צווייטער האנט, און זעצט זיי בײדן אוועק אין שאָטן פון א געדיכטן ברייט־צעצווײַגטן עפּלבוים, שיט זיי אָן א פולן פאָדעלעק מיט קישמיש און ווינטשט זיי אָף זײַן כאָצי־רוסיש, כאָצי־אוזבעקיש, זיי זאָלן עסן געזונטערהייט. פון צײַט צו צײַט כאפּט ער ארויס פון זייערע פאָדעלעקעס א פײַג, אָדער א סאך ראָזשינקעס, כראָמטשעט געשמאק, לעקט זיך אָפּ די פינגער, גלעט זיך נאכעסדיק זײַן פעכקע בערדל, און טשמאָקעט מיט די ליפּן, ווינקענדיק צו זיי:

— אָ! אָ! יאקשי?.. א, א, מאזאלי? סע הייסט: איאָ, סע איז גע־שמאקן?.. איאָ, סע איז זיס?..

— זיס, וואָס זיסער קאָן גאָרניט זײַן! — ענטפערט אים מײַן מיריעמל.

אקראם באשיט מײַן ווײַב מיט קאָמפּלימענטן, אזוי אז זי הייבט זיך אזש אָן רויטלען. ער פארגעסט מיך אויך נישט צו פארזיסן מיט א גוט וואָרט:

— טוואָיא זשינא טשיראילי כאטים, דזשודא כאָשראי. סע הייסט, אז מײַן באשערטע איז א קראסאוויצע, א גאנצע יעפּאסטויאר...

איך וואָלט געמעגט שווערן, אז איך קען שוין דעם אוזבעק מע־קאמע וועקאמע יאָרן. אָ, אָ, איך דערמאָן מיך שוין. ער איז ווי צווי טראָפּנס וואסער ענלעך אָף יישמאָעלן, אווראָם אָווינוס קעפּסווײַבס זון פון דער אלטער לאפּושנער האגאָדע שעל פּעסעך... ניט מער, יע־

נער האָט געטראָגן א טערקישן טשורבאַן אפן קאָפּ, און דער טראָגט א מין אוזבעקיש געקווייטלט מיצל, וועלכעס מע רופט דאָ אָן מיט א שיינעם כיינעווודיקן נאָמען טיובעטייקע.

מיטאמאָל ווערט ער, אקראם, ערגעץ אנטרונען, זוכן מיר אים אינ־דריַיען — מירימעל, איך און מײַן טעכטערל — און מיר טראכטן אי־בער: א קאשע אף א מײַסע, עפשער איז ער, כאס־וועכאַלילע, ברויגעז געוואָרן אף אונדז, וואָס מיר האָבן זיך אזוי גיך אָפּגעפּארטיקט מיט זײַן שיינעם קיבעד, מיטן קישמיש... מינאסטאם, טראכטן מיר, האָט מען געדארפט עסן פאמעלעכער, אז ער, אקראם, זאָל טאקע זען, אז מיר זײַנען אָנשטענדיקע, גוט דערצויגענע מענטשן און ניט קיין פּאר־פאלענע זוילעל־וועסויוועניקעס...

... די היץ ווערט אַלץ גרעסער און גרעסער, אזש עס הייבט אונדז אָן צו שטיקן אין האלדז. איבער אונדזערע קעפּ הענגט א קופּערנער, אויסגעשײַערטער הימל, עפּעס טאקע נאָר ווי אַן אויסגעגליטער. קיין סימען פון קיין וואָלקנדל, קיין שפּור פון קיין ווינטעלע.

— שאט נאָר, שאט, דער מעכוטן גייט!.. דאנקען גאָט, דער שאָדן האָט זיך שוין אָפּגעזוכט!.. — זאָגט מיר אָן מירימעל די גוטע בסורע מיט א פריידיק קאָל. יאָ, טאקע ער איז עס, אונדזער אקראם! ס'איז ליב צו קוקן, ווי ער שפּאנט עס מיט אזא כשיוועסדיק גענגל. דער גע־קווייטלטער כאלאט זײַנער טעלעבעטעט זיך אים צווישן די פיס און אונטערן אָרעם פירט ער א קליינוואוקסיק, אײַנגעשרומפּן פארשוינדל.

נאָך א רעגע, און ער שטייט שוין לעבן אונדז, א צעלויכטענער, א פריילעכער, גלײַך ווי ער וואָלט געהאט אָנצוזאָגן א מי־יודייע גרויסע בסורע דער וועלט.

— וואָט עטא טאָזשע יאבריי, — ווײַזט ער אָן אף דעם פּאר־שוינדל, — טי בעסאראביע... אָן פּאָלסקי... טי יעמו סאלאם אלייקום... אָן טעביע אלייקום סאלאם... מאיא, טוואָיא, ליוביש, בודיעש...

ס'איז קלאָר, ווי דער טאָג, אז אקראם כאדזשאיעוו וויל אונדז אַלץ זיסער מאכן דאָס לעבן. וועהאָראיע — אָט האָט ער געבראכט צו פירן פון ערגעץ־ווו אָט דאָס דארע פּוילישע יידל, מיט דער פארשמאָלצע־וועטער קאָנפעדעראטקע אפן קאָפּ, אין געקעסטלטע פּארלאטעטע הויזן און מיט מעשטעס אף די פיס. איצט ווארט ער, דער מאכנים־אוירעך אונדזערער, מיר זאָלן זיך איינער דעם צווייטן אָפּגעבן דעם גרויסן שאָלעם־אלייכעם און טאקע פון הײַנט אָן און ווײַטער זיך אָנ־הייבן ליבן און שעצן.

עפּעס האָט ער זיך מאָדנע אראָפּגעלאָזט צו דער ערד, אקראם, און ניט ער זיצט און ניט ער שטייט. ער נעמט ניט אראָפּ פון אונדז

זײַנע ברענענדיקע אויגן, מע זעט, ער כאַלעשט, ער צאַפּלט, ער וויל שוין זען עפּעס מאַמאָשעסדיקס...

— פונוואַנען איז א ייִד? — גיב איך מיך ברייט א לאָז צו דעם מיט שטויב באַדעקטן נײַעם באַקאַנטן...

— און אַז א ייִד איז פון קוטנע, איז אײַך שוין גוט? — שטרעקט אויס דער נײַ־געקומענער א שלאַבעריקע, שוואַכע האַנט, ווי אַן אָפּ־געבראָכענע צווײַג...

— הערסט, מיריעמל, זיי זײַנען פון קוטנע, פון שאָלעם אַשס שטעטל! — ווער איך מיטאַמאָל ווי עפּעס אויפגעהײַטערטער און באַ־קום אָפּשײַ פאַר דעם ייִדן.

— אַזוי גאָר, א בעסאַראַבער, און ווייסט ניט נאָר, ווער שאָלעם אַש איז, נאָר אַפילע אַווו ער איז געבוירן געוואָרן! אַי, אַי, וואָס עס פּאַרלויפט זיך אַף א וועלט... א דאַנק דעם, וואָס לעבט אייביק פאַר אַט דער באַגעגעניש... לאָזט מיך מאַכן א בראָכע איבער אײַך! — ציטערן די ליפּן באַם פּוילישן ייִדן.

א רעגע דוכט מיר, אַז ער טרײַבט קאַטאָוועס איבער אונדז. אָבער מיטאַמאָל זע איך, ווי ער וואַשט אָפּ אַפּגיך די הענט אין דעם מוטנעם האַלב־אויסגעטריקנטן אַריק, ווישט אויס מיט א ברודיקער פאַטשיילע אי דעם שטויב, אי די טרערן, דרייט זיך אויס מיטן פּאָנעם קיין מיזרעך און מורמלט מיט אַן אַצוועסדיקן ניגן עפּעס אין דער שטיל...

— זאָגט איר, אַז איר קענט מײַן בען־איר שאָלעם אַש?.. — וואַרפט ער פאַר גרויס פריידן אַראָפּ דעם ראָק, — עס קען דאָך אים א גאַנ־צענע וועלט... און איך, ווי איר זעט מיך, ווי איך שטיי און גיי, האָב אַפילע געקענט זײַן מאַמען, מאַלקע האָט זי געהייסן!.. אָ, יאָ, עס איז ניט צו גלייבן, — ווערט בא אים דאָס קאָל געבראָכענער, אָנגעשפּאָל־טענער... — אײַ, איז דאָס געווען א מאַלקע... אַן עמעסע סאָרע באַס טויווים... זיי האָבן געווינט די דריטע שטוב פון אונדז, פלעגט מיך מײַן מאַמעשי שיקן אַנטלײַען בא זיי א בעקעלע, א ריבײַזן... פלעגט זי מיך אָוועקזעצן אַף א בענקעלע... מיר אויסגלעטן די פּייעלעך און מיך מעכאַבעד זײַן מיט שאַבעס־אויבס... אײַ, אײַ, — ברעכט ער די אויסגעדײַוועטע הענט זײַנע, — ווען איר זעט אונדז דעמלט...

ער רעדט האַסטיק, און די ווערטער שפּאַרן זיך פון זײַן קאָל, אַלע־מאָל פאַרהאַקט זיך אים דער אָטעם און ער כאַפּט אַרויס פון דער קע־שענע די ברודיקע פאַטשיילע און ווישט אָפּ די גרויסע טראָפּנס שווייס, וואָס רינען אים אַראָפּ פונעם גערונצלטן שטערן גלײַך אין מויל אַרײַן.

אקראם שפרינגט אימפעטדיק אוף פונעם אָרט. קענטיק, אז אונ־דזער שמועס האָט אים צעוואָרעמט. ער כאַפּט אונדז ביידן אָן פאַר די הענט, טרייסלט זיי לאַנג, פאָכעט מיט די פארביקע פּאָלעס פון זײַן כאַלאַט און הערט ניט אויף צו ריידן:

— יאקשי בראט, דאַ? טי יעוואָ ליוביש בודיעש? — קוקט ער אונדז גלײַך אין די אויגן אַרײַן. — ווּמיעסטע ראַבאָטאיעם... ווּמיעסטע קושאיעם... ווּמיעסטע ספּים... — מע זעט באַשײַמפּערלעך, אז ער, אקראם, איז מאָלע געדולע, וואָס עס האָבן זיך געטראָפן אין אָט דעם פארוואָרפענעם קאַנט כאַרעזם צוויי ווײַטע ברידער, וועלכע וועלן טיילן איינינעם זייער געלעגער, זייער ברויט און די פּרוכטן פון זייער מי... אויגנבליקלעך פארשווינדט ער און קערט זיך אום מיט א קליין אייזעלע, א באַצירטס מיט פארביקע טרעלדעלעך, אקוראַט אזוי באַ־צירט, ווי אין מאָלדאָוויע די פערד אף א דאָרפישער כאַסענע...

— וואַינא יעסט, מאשינא ניעטו! ווערבליוד טאשקענט פאַכטא פּאָשאָל... אישאַק יעסט, אישאַק פּאָיעדעם... — פארלייגט ער, דער אוזבעק, די הענט אפן הארצן, גלײַך ווי ער וואָלט בעטן פארצײַונג בא אונדז. דאָס אנטשולדיקט ער זיך, וואָס עס איז א מילכאָמע אף דער וועלט, און קיין אווטאָס זײַנען ניטאָ... און דאָס קעמל, א באַלאָדנס מיט בוימוואָל, איז אוועק קיין טאשקענט... בלײַבט, אז מיר וועלן פאָרן אין אונדזער נײַעם מאָקעם־מענוכע כאַנקי, רײַטנדיק אף דעם אייזל...

ער טרייסט אונדז, אקראם, אז זי איז ניט ווײַט, אונדזער נײַע היים. ער הייבט אוף די האַנט אינדערהייך, עס הייסט א בערגל ארויף, דערנאָך לאָזט ער זי אראָפּ, עס הייסט א בערגל אראָפּ, זעקס מאָל הייבט ער אוף די הענט, און זעקס מאָל לאָזט ער זיי אראָפּ. עס הייסט, אז בעסאכאקל האָבן מיר ביז כאַנקי זעקס בערגלעך ארויף און זעקס בערגלעך אראָפּ.

— און דערנאָך, — שטרעקט ער אויס ביידע הענט אין דער לענג, — האָבן מיר א טאָל. און אין טאָל איז אונדזער יישעוו. — אי טאַמאַן באָלדע, — שמייכלט ער א צופרידענער, עס הייסט, און א סאָף צו אונדזערע וואָגלענישן... מיט איין וואָרט — מאַמעש מיט דער האַנט צו דערלאַנגען...

— געוועזן וואַרשע, געוועזן ווילנע, געוועזן קעשענעוו, און איצט איז נאָר געבליבן כאַנקי. — דער קוטנער ייִד ווישט אויס ביגנייווע א טרער פון אויג...

אָבער פאַר אקראמען בלײַבט גאָרנישט פארבאָרגן. עס טוט אים אפּאָנעם ווי דאָס האַרץ, וואָס דער ייִד וויינט, און ער רעדט אַרײַן אין אים מיט אַלע זײַנע איוורים:

— נעמע אוטשון יאגלאיסיז? עס הייסט, פארוואָס קלאָגסטו אזוי יאָמערלעך, ייִד? — פאשיסט יאמאן... סאוועטסקי יאקשי... ווי איינער זאָגט: האָסט זיך געראטעוועט פון די פאשיסטישע הענט, איצטער ביסטו צווישן סאָוועטישע מענטשן, איז האָב ביטאָכן, כאווער, אז דײַן מאזל וועט נאָך א שײַן טאָן...

מיריעמל רוימט מיר אײַן אין אויער, איך זאָל איידל א בעט טאָן דעם ייִדן פון קוטנע, ער זאָל זיך מעראכעם זײַן אפן קינד און אופ־הערן וויינען, וואָרעם אונדזער בלימעלע, אז זי זעט א מאנצבל וויי־נען, כליפּעט זי א טאָג מיט א נאכט... און אליין ווישט זיך מײַן ווײַב אויס די טרערן, ווײַל מאמעס מעגן וויינען, אף דערוף זײַנען זיי מאמעס...

אקראם ברענגט ארויס פון זײַן סקלאד צוויי גרינע מיצלעך און א פּאָר אָפּגעבליאקעוועטע כאלאטן און פארפוצט אונדזביידן, מיך מיט דעם קוטנער ייִדן. אויך אין מיריעמלען פארגעסט ער נישט, און זי באנײַט זיך אין א געקווילטן אויבערציר.

איך קוק אף זיך און אף דעם קוטנער ייִדן און טראכט, אז מיר זעען אויס ווי עמעסע פורימשפּילער. בא מיר זיצט דאָס מיצל אפן שפּיץ קאָפּ, זע איך אויס ווי א וואָלעכישער אכאשווירעש, דאקעגן באם קוטנער ייִדן זעט מען נאָר ארויס פון אונטערן מיצל די בלייכע נאָז... אזוי האָט געקאָנט אויסזען מאָרדכע פון דער מעגילע, ווען ס'האָבן זיך אָנגעהויבן שיטן גזיירעס אף ייִדן...

ער איז א מײַדים, אקראם. אָט שיט ער אָן מײַן בלימעלען צוויי פולע זשמעניעלעך קישמיש און פירט זי צו צום אייזל, זי זאָל עס קאָרמען. דאָס נעמלעכע הייסט ער טאָן מיר, מײַן ווײַב און דעם קוט־נער. עס איז אונדז אוואדע א שאָד אָט די געשמאקע פיירעס אוועק־געבן דעם אייזל, ווען מיר אליין זײַנען גרויסע באלאָנים אף זיי. נאָר א ברײַרע האָבן מיר, ער איז דאָך אונדזער מוירע דערעך... פאָלגן מיר אים אין אלעמען.

ער קוועלט אָן, אקראם, וואָס דאָס אייזל בריקעוועט זיך ניט און קײַט געשמאק דעם קישמיש, מיט וועלכן מיר זײַנען אים מעכאבעד מיט דער פולער האנט.

אקראם הייסט מיר נעמען דאָס אָפּגעריבענע רענצל אונדזערס אין איין האנט, און מיט דער צווייטער האנט אָנעמען דאָס אייזל פארן צײַמל. דעם קוטנער גיט ער מיט אין וועג א גרויסן פעכער, ער זאָל פארטרײַבן די פליגן, מאזיקים, וואָס בײַסן אָן ראכמאָנעס סײַ מענטשן, סײַ כײַעס... בלימעלען נעמט ער ראכמימדיק אף די הענט און מי־ריעמלען זעצט ער אוועק גאָר ברייט אפן אייזלס רוקן.

איך קוק, ווי אקראם האוועט ארום מײַנער, און מאָדנע ראיוינעס און געדאכטענישן הייבן אָן צו בלאָנקען אין מײַן צעהיצטן מויעך. א מײַסע מיט א קאמענעץ־פּאָדאָלסקער ווײַבל, וואָס א קאזאק האָט זי באנאכט ארויסגעגאנוועט פון אן עשעלאָן. עמעס, דערנאָך האָבן בייזע ציגנער געזאָגט, אז נישט ער האָט זי געגאנוועט, נאָר זי האָט זיך אליין געלאָזט גאנווענען... א מײַסע מיט א בעסאראבער מיידל, וואָס איז אנטלאָפן מיט א טשעטשען קיין טשימקענט...

אָבער אקראם לאָזט מיך ניט לאנג טראכטן און באדאכטן. ער גיט מיך גוטברודעריש א טאָרקע און רוימט מיר אײַן א סאָד אין אויער:

— טוואָיא זשינא... אישאק סידיש... גאמזום סידיש... פּאָטאָמו, — קלאפט ער זיך אין בויך, — קיטשיקינטעי באראנטשוק יעסט... — עס הייסט, ער טוט מיר צו וויסן, אז דעם גאנצן וועג זאָל מײַן מיר־עמל רײַטן אפן אייזל און זיך ניט דערוועגן צו גיין צופוס, ווײַל זי האָט א קינד אין בויך...

זעט נאָר זעט, וואָס איז געשען מיטן קוטנער ייִדן?.. ער איז פארבײַ.

ער פארגייט זיך אין אזא קײַכנדיקן געלעכטער, אז ער הייבט אזש אָן צו קרייען... דער פעכער באָמבלט זיך אים אינעם ארבל פונעם כאלאט.

— ענטץ הערט מיך אויס, — הערט ער נישט אוף צו קײַכן, — פרעגט מיך בעכירעם, צי איך האָב געזען, אז אײַער ווײַבל איז, קיין אײַנהאָרע, אף דער צײַט, פארקערט, איך האָב געהאט אף איר פאריבל, וואָס זי רײַט ווי א פריצטע אפן אייזל און אײַך לאָזט זי גיין צופוס. נאָך מיטן רענצל אין דער האנט... איז דארף מען מיר ניט געבן קײַען שטרוי... הא, וואָס זאָגט איר?..

די זון טשמעליעט אין קאָפּ, די צונג טריקנט אין מויל, עס פּלאָנ־טערן זיך די מידע פיס, נאָר מיר גייען און גייען. פון מידקײַט הייבן זיך מיר אָן צו קלעפּן די אויגן. איך שפּאן א האלב־פארשלאָפענער און איך דרעמל זע איך: בעסאראבער גרינע פעלדער... לויטערע קוועלעכלעך... בלײַענדיקע סעדער...

ווען די צונטער־רויטע כאָרעזמער זון נידערט אראָפּ צום טײַך אמו־דאריא, רוען מיר אָפּ אפן דריטן בערגל. מיר שפּרייטן אויס אונדזערע אוזבעקישע טענדע־ווערענדעס אף דער ערד, און מיר פּרא־ווען די סודע...

דער קוטנער שלעפּט ארויס פון טאָרבע א געררייכערט פישל, א פּאָר פארדארטע סוכארלעך און א באנקעלע כריין — אלץ, וואָס איז אים

נאָך פאַרבליבן פון זײַן טרוקענעם פּאַיאָק. מיריעמל נעמט אַרויס פֿור־נעם רענצל צוויי האַרטע בייגל און אַ קאַוונדל, וואָס זי האָט אײַנ־געהאַנדלט ערגעץ אויף אַ קאַזאַכישער סטאַנציע. עמעס, עס איז נאָך אַ גרינלעכס, אָבער עס האָט איין גרויסע מײַלע, עס דערמאָנט די בע־סאַראַבער רויטע פליישיקע קאַוונעס.

אַקראַם שלעפּט אויך אַרויס פון זײַנע טיפע קעשענעס עטלעכע שוואַרצע לעפּיאָשקעס און שמייכלט צו אונדז:

— ווי פאָקושאַיעם, אַ מי פּאַידיאָם... — עס הייסט, איר לענט זיך אונטער דאָס האַרץ, און מיר איז שוין צײַט זיך אומצוקערן אַהיים. ער ווײַזט אונדז אַזוי קונציק מיט די פינגער, אַז ער פאַרמאָגט זײַנס אייגנס אַ מאַמע און אַ שוויגער, און אַ ווײַב מיט אַכט קינדערלעך, און אַלע זײַנען זיי אַזעלכע קלײנינקע און שײנינקע. און קעדיי מיר זאָלן ניט האָבן קיין אַגמעסנעפּעש, וואָס מיר בלײַבן אויף אונדזער אייגענעם באַראַט, באַרויִקט ער אונדז:

— אישאַק דאַראַגאַ זנאַיעש... יאַקשי... — עס הייסט: דאָס אייזעלע קען גוט דעם וועג, אַזוי אַז איר וועט נישט בלאָנדזשען...

מיר שפּאַנען אַלץ ווײַטער און ווײַטער... מיר, פיר פאַרשווינען און דאָס אייזל. זעט אויס, אַז דעם קוטנער דוכט זיך אַלץ, אַז אָט־אָט דרעמל איך אײַן, מאַכמעס אַלעמאָל מונטערט ער מיך:

— איר ווייסט כאָטש, כאַווערל, אַז איר זײַנט אַ זויכע בעגוירל!— שרײַט ער אַריבער צו מיר איבערן אייזלס קאָפּ, פּאָכנדיק בעשאַס־מײַסע מיטן פעכער אַזוי, אַז איך ווייס ניט, צי ער פאַרטרײַבט די בייזע פליגן, צי די בייזע מאַכשאָוועס. — איר האָט, קיין אײַנהאָרע, אַ ווײַב מיט אַ טעכטערל, און אינגיכן אַ...

איך קוק אויף מיריעמלען און כאַפּ זיך, אַז איך, זינדיקער מענטש, קוועל גאָר אָן, וואָס מײַן אויסדערוויילטע וועט מיר געבוירן אַ יוירעש. זי האָט שוין אפילע פאַר אים זייער אַ שיינעם נאָמען — כאַיִם!..

— — — — — — — — — — — — — — —

דערנאָך האָבן מיר גאַנצע פיר יאָר, הונגעריקע און פאַרליבטע, איך מיט בלימעלען אויף דער רעכטער קני און מיריעמל מיט כאַיִמ־לען אויף דער לינקער קני, געזונגען דעם טאַטנס און דער מאַמעס ניגן אין די כאַרעזמער גלײַכע פאַרנאַכטן:

— עלע... מעלע... יאָסטע
ווי פל פייגל האָסטו?

יודל יאָפּע

צום גלײַכן וועג

גאָר מיט לײדיקן האָט ער זיך, בעבע, געטראָגן צום פּאַרטאָגיקן צוג, ער האָט געמיינט — עפּשער וועט אים געלינגען כאַפּן אָף צוריק אין שטאָט ארײַן א פּאָר פּאסאזשירן. זײַנען גאָר ווייניק מענטשן אָנגעקומען מיטן פּאַרטאָגיקן צוג, און באַלעגאָלעס זײַנען געווען א סאך, באַלעגאָלעס מיט גוטע בריטשקעס, מיט פֿײַנע פּאַעטאָנען, און אפן וואָקזאַל איז געגאַנגען א רײַסערײַ פאר יעדן מענטשן. א ביסל זײַטיק האָט בעבע דערזען רעב מוישע ליפּסקען, האָט ער זיך צו אים א וואָרף געטאָן מיט געמאַכטן דערעכערעץ.

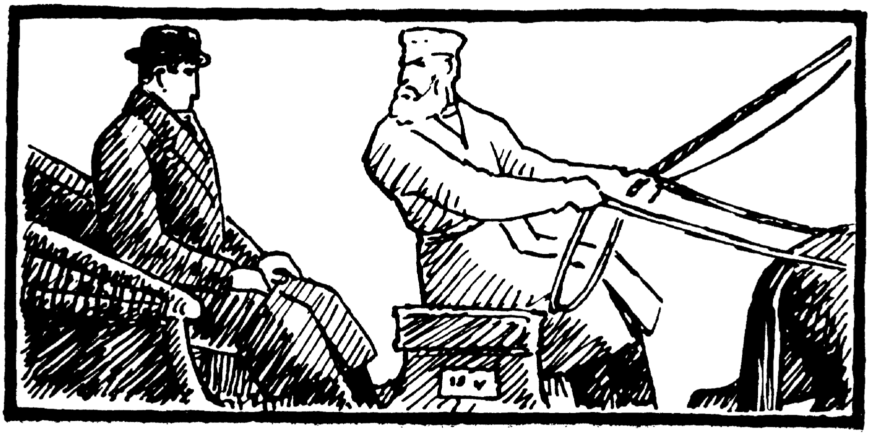

— מיר פֿאָרן, רעב מוישע ליפּסקע?

נאָר מוישע ליפּסקע האָט אים אפֿילו מיט קיין בליק ניט געענט־פֿערט, דורכגעגליטשט זיך פֿארבײַ און ניט געוואָרן. בעבע האָט שוין אַן אים אויך געהאַט פֿארגעסן. אנטקעגן איז אָנגעקומען דער גוויר גאָלדענוויַיזער. ער איז געגאַנגען פֿארבײַ אַלע פֿורלײַט. האָט ער גע־קוקט אַף בעבען און קאַלט, ווי די גלעזלעך פֿון די גאָלדענע פּענסנע אַף זײַן פֿײַנער יִדישער נאָז, איז דער בליק זײַנער געווען. דער קוק האָט ווי געפֿרעגט: „נו, בעבע, וואָס ווײַסטו עפּעס ענטפֿערן אַף אַ ניט דערעדטער זאַך?" בעבע האָט זײַנע אויגן, שוואַרצע און עטוואָס קאַ־סאָקע, אין דער זײַט אָפּגעווענדט, און זײַנע הענט, שטאַרקע, האָבן זיך ניט זיכער און איידל אַ צי געטאָן צום גווירס רענצעלע. דער גוויר האָט אַף דעם אַ באַוועג געטאָן מיט אַ מויל גאָלדענע ציין, מיט אַ גאָלדן־בלאָנד בערדל, מיט צוגעשאָרענע גאָלדענע וואָנצעס, און אַזעל־כע פֿרעגעלעך האָבן זיך געפּערלט פֿון זײַן מויל:

— וואָס, בעבע, מײַן איוואַן איז צו דער באַן ניט געקומען? קאַ־לאַקוט איז אויך ניטאָ?

— ניטאָ, — האָט אויסגעכאַפּט בעבע מיטן גאַנצן מויל, — ניט געקומען איוואַן, קאַלאַקוט איז אויך ניטאָ, — האָט ער זיך צוגעײַלט מיטן ענטפֿער פֿון מוירע, אַז אין דער מינוט זאָל דאָ ניט אויסוואַקסן גאָלדענוויַיזערס קוטשער איוואַן, אָדער אין דער רעגע זאָל זיך דאָ ניט אָנטראָגן קאַלאַקוט מיט זײַן בעסטן פֿאַעטאָן, וואָס פֿירט אַלע גוווי־רים אין שטאָט אַרײַן. האָט זיך בעבע שוין עטוואָס האַסטיקער אַ צי געטאָן צום גווירס רענצעלע. דער גוויר האָט עס דײַקע געלאָזט נעמען און נאָכאַמאָל אַ ווונק געטאָן צו בעבען, אַ ווונק אַזאַ, וואָס האָט באַ־טײַט: „איך האָב מיט דיר זיך נאָך ניט דערעדט וועגן אַן איניען". און אַליין איז ער, דער גוויר, אַרײַן אין ערשטן קלאַס, און בעבע מיטן גרינגן רענצעלע אין האַנט האָט דערפֿילט אַ שווערקײַט אָנגעהאַנגען אַף זײַן האַלדז, אַף די פֿיס און הענט, אָט פֿון דעם גווירס ווונק. און אַז איוואַן דער קוטשער איז לעבן אים אויסגעוואַקסן און מיט אַ הייסן אָטעם אַ טרובע געטאָן אים אין איין אויער: „בעבקאָ! ווו איז דער באַרין? האָ? כ'האָב פֿארשפּעטיקט אַ מינוטקעלע", און אַז איוואַן האָט באַ אים צוגענומען פֿון די הענט דאָס רענצעלע, און מיט דעם — זײַן פֿײַנעם פֿאַרשוין, איז בעבען אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן. ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן, בעבע, אין די זײַטן, נאָר קיין געדאַכט פֿון קיין פּאַסאַזשיר איז שוין מער ניט געווען. איז ער געבליבן אַזוי דערשלאָגן אַ מינוט־קעלע שטיין מיט דער בײַטש אין האַנט. פֿון אַ טיר האָט אים עמעצער גערופֿן און ברייט באַפֿוילן: „בעבע, הערסט, בעבע, וואַרט צו אַ ווײַ־

לעו!״ באם שעף פון וואָקזאַל איז געזעסן מוישע ליפּסקע. בעבע האָט אים טיף אין הארצן פּײַנט געהאט. בעבעס ברידער, וואָס גווירים און פּריצים האָבן זיי געהאט געלאָזט אין קייטן אָף קאַטאָרגע, אָט די ברידער פלעגן זאָגן: „דער מוישע מיטן קרעצעלע אפן קאָפּ האָט א ווערעמדיקע צונג, מיט פּיסקאַלישע אויגן, מע דארף זיך פון אים היטן״. דעמלט פלעגט ער נאָך אמאָל אַרײַנקומען אין קעלער, פלעגט ברענגען א פּאָר שיך פאַריכטן. הײַנט הייסט ער רעב מוישע ליפּ־סקע — מוישע כאָכעם. ער איז דער גרעסטער שנײַדער אין שטאָט. און אז ער פאָרט אמאָל מיט בעבען, האָט ער ליב כויזעקן פון בעבעס ברידער, די שוסטער — עס האָט זיך זיי נאָר געוואָלט איבערקערן די וועלט מיטן קאָפּ אראָפּ, נאָר ער, מוישע ליפּסקע, האָט עס ניט געוואָלט און ניט דערלאָזן האָט ער, אז פון א כאַזערשן וויידל זאָל מען מאכן א שטרײַמל. ווײַל די וועלט, אָט אזעלכע ווי זי איז, איז אים, מוישע ליפּסקען, ליב און ניכע.

מוישע ליפּסקע האָט דערלאנגט בעבען א צעטעלע און באַפוילן:

— נא, וועסט עס אָפּגעבן מײַן דווירען, וועסט איר זאָגן, אז איך האָב זיך דאָ פאַרהאַלטן באם „נאטשאַלניק סטאנציע״, — האָט ער גע־זאָגט מיט א פולן מויל האנאָע.

בעבע האָט געוואָלט עפּעס פרעגן וועגן באַצאָלן, האָט דער כאָכעם מוישע ליפּסקע פאַרהאַקט הינטער זיך די טיר, און בעבע מיטן צע־טעלע אין איין האנט און מיט דער בײַטש אין דער צווייטער האנט האָט זיך בייז א ריס געטאָן צו זײַן בריטשקע, וואָס איז איינינקע אליין געשטאנען, ווי זי איז איינינקע אליין צו דער באַן געקומען. ער האָט זיך ארופגעכאַפּט אָף דער קעלניע, א צי געטאָן די לייצעס, דערלאנגט א פּאָר בייזע שמיץ דעם פערד, עס זאָל לויפן, אנטלויפן ווי פון א גרויסער כאַרפּע, וואָס ער, בעבע, קאָן שוין ניט נעמען א שטיקל פּאַר־שוין פון באַן. דער באַגינען איז געווען גראָ און פײַכט. ערגעץ האָבן רעדער פרייטעך געקלימפּערט איבער די ברוק־שטיינער און דער אָפּ־הילעך פון דער קלימפּערײַ האָט ווי געכויזעקט אין בעבעס אויערן אַרײַן: „אײַ, פּירסטו פאַרשוינען, עמעסע. הערסט, בעבע, אײַ, וועלן זיי באַצאָלן פּײַן, ס׳עט קלעקן פאַר דיר, פאַר דײַן מאַמען און שווע־סטער, פאַרן פערד אף היי און האָבער, ס׳עט קלעקן...״

בעבע האָט פון ווייטעך א ריס געטאָן די לייצעס, א יאָג געטאָן דאָס פערד, נאָר גלײַך צוריק א צופּ געטאָן די לייצעס. נידעריקער פון ברוק־וועג מיטן טראָטואַר איז געגאנגען א פאַרשוין אין א שוואַר־צן רעקל מיט א ווײַסן קאָלנערל, און, ווי עמעצן אפּצולאָכעס, האָט ער געטראָגן א קוישל אפן אקסל און הארט געשפּאנט צופוס. בעבען

איז עפּעס פריילעכער געוואָרן פון אַט דעם מענטשן, אַט אַ־דאָ מיט אים אין גאַס, און ער האָט לוסטיק אָנגעבאָטן:

— זעצט זיך, הערעלע, וועל איך אײַך אין שטאָט צופירן, איך פאָר אַלציינס מיט ליידיקן. אַן ערטעלע אַזאַ! היין און צוריק פאָר איך צו דער באַן אָן אַ פּאַטשאַטעק.

ער האָט זיך ניט געײַלט, אַט דער הערעלע, ער איז געווען אָנגע־דרודלט, ער האָט זיך געדונגען. בעבע האָט אַרײַנגעקוקט אין זײַן פּאָנעם. רונד און פלאַך, ווי אַ טעלער מיט אויערן, איז דאָס דאָזיקע פּאָנעם, ער האָט זיך קוים געלאָזט אײַנריידן און געזעצט אויף דער בריטשקע צו בעבען, געוואָרטשעט זיך אונטער דער נאָז:

— אַז עס איז נאָך גאָר פרי, ווּהין איז דאָ צו אײַלן זיך?

— ווּהין וועט איר הייסן זיך פאַרפירן, הערעלע? — האָט זיך בע־בע דעליקאַט דערפרעגט, און דער פאַרשוין האָט אים קורץ אָפּגע־האַקט:

— אין ערגעץ ניט, באַ דער אײַזערנער בריק וועסטו מיך אַראָפּ־זעצן, דאָרטן וועל איך אַליין געפינען דעם וועג, ווּהין איך דאַרף.

— עפּשער אין אַ גאַסטהויז וועט איר הייסן פאַרפירן? — האָט אים בעבע גערייצט. נאָר ער, דער פאַרשוין, האָט זיך אַלץ גערויגעזט:

— אין אַ גאַסטהויז, אַ דאַנק, איך בין דאָ אין שטאָט געבוירן, מײַן טאַטנס הויז גיי איך דאָ פאַרבײַ און וועל אַפילע אַהינצו ניט אַ קוק טאָן. אַז ער האָט מיך נאָר פאַר אַ ראָוו געוואָלט מאַכן, מײַן טאַטע. איז ניט פאַר אַ ראָוו, איז כאָטש פאַר אַ דאָקטער צי פאַר אַן אינזשע־ניער. האָב איך ניט געוואָלט לערנען און אָפּצולאָכעס אַט דער גאַנ־צער שטאָט בין איך געוואָרן אַ זייגערמאַכער.

בעבען איז פריילעך געוואָרן פון אַט דעם בורטשער, וואָס האָט אַ שטאָט צולאָכעס געטאָן. יעדער צולאָכעס איז בעבען געפעלן. אַט איז די בריק. כאַ, כאַ, אַט דאָ אין גאַס זעצט ער אַרויס דעם פאַרשוין, עפּשער אויך עמעצן אָפּצולאָכעס? דער פאַרשוין האָט געטאַפּט זיך אין די קעשענעס. געזוכט קליינגעלט אויף צו באַצאָלן, נאָר בעבע האָט דערלאַנגט אַ שמיץ דעם פערד:

— מע דאַרף ניט, הערעלע, זוכן. אַלציינס געפאָרן מיט ליידיקן. מע דאַרף ניט זוכן, וויבאַלד אינמיטן גאַס גענומען און אינמיטן גאַס אַרויסגעזעצט, כאַ־כאַ, טאַקע נאָר ווי אָפּצולאָכעס אַ שטאָט. וויאָ! — האָט ער, בעבע, אַ טרײַב געטאָן דאָס פערד צו דער רײַכער גאַס „מיליאָנע". עס מאַכט זיך אַמאָל, אַז אַ פריצטע מיט אַ דינסט לאָזן זיך פאַרפרי אין מאַרק אַרײַן, נעמט מען זיי אין בריטשקע אַרײַן אויף אַ פאָר שאָ היין און צוריק. ער דאַרף דאָך, בעבע, כאָטש דעם פערד

אף א בינטל היי, אף א האלבן פודל האָבער. איז זי, די מיליאָנע, אין באגײנענדיקער רויִקער שטילקייט געשלאָפן. אין ראָזלעכן זון־אופגאנג האָבן זיך ביימער און דעכער אין טוי געבאָדן, א ווינטל האָט געשאָר־כעט צווישן צעוואקסענע אלטע ליפעס. די זון האָט געשמייכלט צו לאָדנס, א שפיל געטאָן אף א נידעריקן דאך פון א הײַזל, וואָס האָט זיך דאָ ווי ביגנייווע ארײַנגערוקט צווישן מיליאָנען געבײַען אין פאר־שיידענע סטילן. אף דער טיר פון אָט דעם קליינעם הײַזל איז געהאנ־גען א שילד פון א זייגערמאכער. אמאָל איז עס געווען נײַ, מיט גאָל־דענע בוכשטאבן אויסגעזעצט „שויעל זייגערמאכער".

הײַנט איז די שילד שוין אָפגעקראָכן. עס לעבט שוין ניט שויעל זייגערמאכער. נאָר די שטוב לעבט, די פארנאָסע גייט. בעבע האָט זיך אָפגעשטעלט אָט לעבן דעם הײַזל. צו זײַנע אויערן האָט זיך דער־טראָגן א סקריפ פון פראָנט־טיר. עפשער קלײַבט זיך עס אסנע זיי־גערמאכער אין מארק ארײַן? אנומלט האָט ער זי געפירט פון מארק, האָט זי אים ניט דערצאָלט א גילדן, עס האָט איר אויסגעפעלט קליינ־געלט. זי האָט נאָך אף אים א מויל צעעפנט: „בישקאָשע, די מאדאם אסנע זייגערמאכער איז נאָך באגלייבט אף א גילדן". האָט ער זי שוין וויפל מאָל אין מארק באגעגנט, זאָגט ער איר ניט, דערמאָנט ניט, און זי — מאדאם אסנע — געדענקט ניט אָפצוגעבן אים א גילדן א כויוו. נאָר איצטער וואָלט ער איר דײַקע דערמאָנט. רוקט זיך אָפּ די פראָנט־טיר און אָנשטאָט דער מאדאמס שײַנענדיקן פּאָנעם רוקט זיך ארויס א שווארץ בערדל, א שווארץ פּאָנעם מיט א שווארץ־זײַדענעם קרעפּכעלע אפן שווארצן קאָפּ. אָט איז ער שוין פארן טיר מיט א פארנייגעלע אף זײַן קורצלעכן פוס. דאָס איז הערשל זאָלאָטניצקי, דער מאדאם אסנעס שטיף־איידעם, ער ווינקט צו בעבען מיט זײַנע קארעלענע גלעזערנע אויגן:

— האָסט עמעצן געבראכט פון דער באַן, בעבע?

— ניין, צו אײַך קיינעם ניט, — זאָגט ער. בעבע איז אנטוישט, און ער דערמאָנט זיך אפן פארשוין, וואָס ער האָט בא דער בריק אראָפּגעלאָזן. לאכט זײַן הארץ. — כ'האָב געמיינט, — זאָגט ער, — די מאדאם אסנע וועט פאָרן אין מארק. א נאכט מיט ליידיקן ארומגעפאָרן, אָן א פּאָטשאטעק, כא־כא. א פארשוין האָב איך אונטערגעפירט. א מאָדנע בריִע — א טאטן, זאָגט ער, האָט ער אין שטאָט, א גוויר א טאטן, און הייסט זיך אראָפּזעצן לעבן דער אײַזערנער בריק. וואָסי, וואָס, ער האָט ניט געוואָלט זײַן ניט קיין ראָוו, ניט קיין דאָקטער, א שטאָט אפּצולאָכעס איז ער געוואָרן א זייגערמאכער, אזוי זאָגט ער, כא, כא.

בא הערשל זאָלאָטניצקין צעציט זיך א שווארצער שמייכל צווישן שווארצן בערדל און שווארצע וואָנצעס:

— הער נאָר, ווו האָסטו אים געזען? דאָס איז דאָך טאקע ער, אוו־ראָם העלפאנד. האָסט אים געפירט, צי ניט? ווו האָסטו אים געלאָזן? כ'ווארט דאָך דאָס טאקע אף אים.

— בא דער אייַזערנער בריק, זאָגט ער, לאָז מיך אראָפּ, כ'וועל, זאָגט ער, שוין פון דאָרטן אליין טרעפן, וווהין איך דארף. אזוי פרי, איז וווהין זאָל ער זיך איילן. כא, כא, גייט ער ערגעץ צופוס און שארט אין די קעשענעס קליינגעלט אף צו באצאָלן און געפינט ניט. טאקע נאָר אפצולאָכעס א שטאָט האָט ער ליידיקע קעשענעס, בין איך אוועק פון אים אָן א פאָטשאטעק. די מאדאם אסנע וועט פאָרן אין מארק, צי ניט?

— עפשער וועט זי פאָרן, ווארט, אז דו ווילסט... באסעווקע, — האָט ער געזאָגט, — הערסט, באסעווקע, ער איז דאָ. ער איז געקו־מען — אווראָם העלפאנד. גיי, גיי, באסעווקע, צו דער אייַזערנער בריק, באגעגן אים, באסעווקע.

האָט באסעווקע אויך געשמייכלט מיט איר יונג כיינעוודיק פאָ־נעם, געשמייכלט צו בעבען:

— הא, טאקע א מאָדנער פארשוין, מיט א רענצל אפן אקסל, אָן געלט, אָן אן אדרעס. א שטאָט אפצולאָכעס.

איז זי אוועק, באסעווקע, מיט אירע שיינע טריטעלעך. בעבע האָט איר נאָכגעקוקט מיט כידעש: וואָס טראָגט עס זי, באסעווקען, צו בא־געגענען דעם פארשוין, אף וועמען הערשל זאָלאָטניצקי ווארט? די מאמע בעבעס זאָגט דאָך, אז זי, די באסעווקע, האָט א גאָלדן הארץ. אָפּט כאפט זי זיך אריין אין קעלער צו זיי, איז גלייך ווי זי וואָלט געבראכט א גרוס פון די ברידער, אלעמאָל ווייסט זי צו טרייסטן די מאמע בעבעס:

— נישקאָשע, זיי וועלן זיך גיך אומקערן, אייערע זין, נאָר דעמלט וועט שוין די וועלט, דאָס לעבן האָבן גאָר אן אנדער פאָנעם.

עפּעס האָט אים פארדראָסן, בעבען, אָט דער באסעווקעס צו זיסע רייד. ער, בעבע, ווייסט, אז ער מוז איצטער כאָטש כאפן א פאר־דינסטל אף האָבער פארן פערד, האָט ער מיט פארדראָס א צי געטאָן די לייצעס — וויאָ! די גאס איז נאָך ליידיק, ערגעץ הערן זיך סקריי־פען ערשטע פויערשע וועגענער צום מארק־צו און עמעצער רופט אים:

— שטיי א ווייַלע, בעבע, וואָס יאָגט דיך, לויפסט צו דער באַן מיט אזא גרויסן ארום? וואָס שמייַסטו, פאריאָגסט דאָך דאָס פערד.

בערל־לייב דער בלינדער מיט דער בולאווע אין האנט פארצוימט

אים, בעבען, דעם וועג. בערל־לייב, וואָס זיצט ניט ווײַט פון דער מילי־אָנע און היט א סקלאַד טאבעק פון טאבעק־פאבריק, ער גייט אהיים, בערל־לייב, און זײַנע בלינדע אויגן קוקן אָפן אַף בעבען, ווי ער וואָלט אַלץ געזען, אזוי האָט ער ארײַנגעקוקט בעבען אין די אויגן מיט זײַנע אויסגעפּוקלטע בלינדע קוקערס און סוידעסדיק געפרעגט:

— הא, בעבע, וועמען האָסטו עס פון דער באן געבראכט? איך האָב דאָך געהערט, אז דו לאכסט באגינען אף דער מיליאָנע, טראכט איך — אָ, בעבע האָט שוין עפּעס געפּאקט א מעציִע.

— כא, כא, א מעציִע, — האָט בעבע געכוויזעקט, — בערע כא־זערס זון, רימט ער זיך — א שטאָט אפצולאָכעס איז ער געוואָרן א זייגערמאכער, גייט ער צופוס פון באן מיט א קוישל אפן אקסל, און באסעווקע זייגערמאן לויפט אים באגעגענען. בא דער אײַזערנער בריק האָב איך אים אראָפּגעלאָזן.

בערל־לייבס פּאָנעם קרימט זיך איבער:

— זאָל זי, באסעווקע, גיין באגעגענען. דאָס זײַנען פון אירע לײַט. מיר וואָרטן אף אנדערע מענטשן. מײַן כעווקע, אַלע טאָג וואָרט זי — אָט־אָט וועלן קומען נײַע מענטשן, וואָרעם א שטאָט איז דאָך בלינד, ווי אַלע בלינדע, דאַרף מען איר עפענען די אויגן.

בעבען ווערט נאָך טינקעלער אין קאָפּ פון בערל־לייבס רייד. טאקע, אף וועמען וואַרט זי, כעווקע בערל לייבס? זײַן שוועסטער ציפּע, וואָס איז געל, ווי א טרוקענער טאבעק־בלאט, וואָרט אויך אף עמעצן. אף וועמען וואָרטן זיי? פאראיאָרן, אין סאמע יעטן, האָט ער, בעבע, גע־בראכט א פאסאזשיר פון דער באן, מייער עטלינגען, אזש פון אויסלאנד האָט ער זיך אומגעקערט, אָט דער מאָדנער יונג, געקומען שטעלן זיך צום פּריזיוו, וואָסי, די מאמע זײַנע, זלאטע די בעקערן, האָט אים געשריבן, ער זאָל אָן א טערעץ קומען זיך שטעלן, א להאָטע האָט ער, וועט מען אים באפרײַען. און אז ער קומט ניט, וועט מען בא איר, כאָלילע, צונעמען די לעצטע קישעלעך פון בעט. אָבער אַלע האָבן געוווסט, אז דאָס איז געווען הערשל זאָלאָטניצקיס אופּטו. א גאנץ לעבן זײַנס האָט ער, הערשל זאָלאָטניצקי, ניט מויכל געווען דער מאמע זײַנער, זלאטע דער בעקערן, האַלעמײַ זי האָט נאָך זײַן טאטנס טויט כופּע געהאט מיטן בעקער עטלין און אזויארום געבראכט אף דער וועלט אים א ברודער, ווײַל ער, הערשל, האָט עטוואָס אונטערגעהונקען אף א פוס און איז געווען שווארץ און מאָגער און דער, מייער, איז געוואקסן געזונט און שטארק, ווי א דעמב. און אז נאָכן פינפטן יאָר איז מייער עטלין, נאָך גאָר א יונג ייִנגל, אוועק אין אויסלאנד, האָט אים אהין באגלייט הערשלס פײַנטשאפט. און אף דער מאמעס שוועל האָט ער

זיך פאַר די אַלע יאָרן ניט געוויזן. און פּלוצלינג האָט ער אין א וואָכע־דיקן טאָג געעפנט דער מאמעס טיר, ניט איבערגעטראָטן איבער דער שוועל און האָט געמאָנט:

— שרייב אים, ער זאָל קומען פון אויסלאַנד, דיין מאמזער מייערקע, ער זאָל זיך שטעלן צום פּריזיוו, וואָרעם איך וועל פאַר אים קיין שטראָף ניט צאָלן, און בא דיר וועט מען צונעמען די לעצטע בעבעכעס פון שטוב.

האָט זי, זלאטע, געפאָלגט און האָט טאקע אָנגעשריבן:

„קום צו פאָרן, מייערקע, א להאָטע האָסטו, בא הערשלען איז דאָך איין פוס א קורצע, ביסטו מיין „קאָרמיטעל".

האָט ער, מייערקע, געפאָלגט און איז געקומען. בעבע האָט אים גע־פירט פון וואָקזאַל, א גאנצן אויסלענדער. אויסער פיינע וועש און קליי־דער, האָט ער אין טשעמאָדאן געהאט עכטע אויסלענדישע זייגערמאַ־כערשע געציַיג: ער האָט זייער פראָסט און פיין צעפּרעגט זיך וועגן אַלץ אין שטאָט, און בעבען איז ער שטארק געפעלן געוואָרן. נאָר בערל־לייב דער בלינדער האָט אף מאָרגן געוואָרטשעט:

— געקומען א גאָרנישט, ווי ער איז אוועק א גאָרנישט. אויסלאַנד האָט זיך צו אים ניט צוגעקלעפּט טאקע גאָרנישט.

אזוי זאָגט זיין כעווקע. און אף די פיינע בלינעס, וואָס זלאטע די בעקערן האָט געמאכט צוליבן זונס קומען אהיים, זיינען צווישן די געסט אויך געווען בעבעס מאמע און די שוועסטער ציפּע, שטיקלעך פריינט איז מען מיט די עטלינס. איז די שוועסטער ציפּע געקומען אהיים מיט א כויזעקל אף איר צעפּארבטן שווינדזיכטיקן פּאָנעם.

— א מענטש אַן ארבעטער איז אָפּ אזויפיל יאָרן אין אויסלאַנד, האָט ער געבראכט מיט זיך פיינע זייגערמאכערשע געציַיג, מיט וועלכע ער האָט ליב צו ארבעטן און רימט זיך, אז ער וועט קיינמאָל ניט מאכן קיין ווארשטאט פאַר זיך.

— א גוורע פון מענטשן, — האָט זי געכויזעקט, די שוועסטער ציפּע, — אדרעבע, ווער האלט איַיך, ווערט יאָ א באַלעבעסל, וועמען גייט עס אָן, וויבאלד איר שטייט פון דער ארבעטער־באוועגונג אף א מיַיל, איז פארוואָס זאָלט איר ניט ווערן קיין באַלעבעסל פון א ווערק־שטעל טאקע מיט ארבעטער? האָט ער ארויסגענומען פון קעשענע א פּראָפּביכל און געזאָגט:

— אין אויסלאַנד, אז אַן ארבעטער געהערט צו א פּראָפּאַריין און צאָלט רעגולער מיטגליד־אָפּצאָל, איז גענוג, מער מאָנט מען פון אים גאָרניט. אָט דאָס הייסט ארבעטער־באוועגונג. קומט אמאָל אויס שטרייקן,

שטרײַקט מען. אַמאָל באַ וואָלן גיסטו אַ שטים פֿאַר אַ סאָציאַל־דעמאָק־ ראַט — און פּאָטער, ס'איז ניט רוסלאַנד, ווו מע גייט לייגן דעם האַלדז אונטערן מעסער.

עס האָט זי אַ ספּאַזמע געשטיקט, ציפּען, אין אירע קראַנקע לונגען פֿאַר פֿאַרביטערטן כויזעק צו אָט דעם געזונטן יונג, וואָס איז געקומען טאַמעוואַטע, ווי אַוועק. די גאַנצע אַרבעטער־באַוועגונג האָט ער פֿאַרזען. און געוואָרט האָט זי, ציפּע, אַף נײַע מענטשן, הייסע, גליִענדיקע באָל־ שעוויקעס, אַזעלכע, ווי אירע פֿאַרשיקטע ברידער, וואָס וועלן קומען און אָנצינדן אַ העלס, ווי אומעטום, ווו עס ברענט אין לאַנד.

און אַז דער מייער עטלין האָט אָפּט געגומען אַרײַנקומען צו זיי אין קעלער־שטוב, אָפּזיצן שאָען, שטיל מיט מיטלײַד־אויגן געקוקט אַף צי־ פּעס שיינעם פּאָנעם, וואָס גייט אײַן ווי אַ ליכט, האָט ער זי איינמאָל גענומען פֿאַר אַ האַנט און אַזוי שטיל האָט ער געזאָגט:

— קומט, ציפּע, כאַסענע האָבן און אַוועק אין אויסלאַנד, וואָרעם דאָ איז ניטאָ קיין גוטס אַף וואָס צו וואַרטן.

האָט זי געציטערט מיט איר גאַנצן גוף, ציפּע. אירע אויגן האָבן זיך צעגליט און אירע אויערן האָבן זיך אָנגעשטעלט, ווי זי וואָלט געהערט ווײַטע רופֿן פֿון אַ רעוואָליוציע, וואָס נאָר טויבע הערן עס ניט.

האָט ער זי ניט פֿאַרשטאַנען, מייער עטלין, ער אַליין האָט גאָרניט געהערט עפּעס אַזעלכס, וואָס זאָל גוטס צוזאָגן. ער ווייסט אָבער, אַז אין אויסלאַנד אַרבעט אויס אַ גוטער אַרבעטער אַף אַ לעבן. און דאָ איז אַ גרוב. און ער האָט זיך באַ איר געבעטן:

— קומט אַוועק, ציפּע, פֿון אָט דער גרוב, וואָס וועט אַלעמען פֿאַר־ שלינגען.

גייט ער, מייער עטלין, איינינקער אַליין, ווי אַ זײַטיקער, פֿון שטאָט גייט ער, ווי אַ גאַלעך, אַ פֿאַרקנעפּלטער אַף אַ סאַך קנעפּלעך. ער גייט צו דער מאַדאַם זייגערמאַכער אין וואַרשטאַט און באַוווּנדערט דאָרטן ווונדער מיט זײַנע גאָלדענע הענט. און זלאַטע די בעקערן טראָגט אַלע טאָג אַף אירע הענט צוויי שווערע קוישן געבעקס, און נאָך אַ שווערע זאָרג טראָגט זי אין איר האַרצן: אַזאַ זון, אַזאַ שײַנדל, אַלע טאָג קומען שאַדכאָנים, שאַדכענען אים די לײַטישסטע קאַלעס, און ער איז ווי אַ שטיין, אַזוי נעמט עס אים ניט. ראַק אַליין, ווי אַ וואָלקעלאַק, ווי ניט קיין הײַנטיקער מענטש.

יאָגט בעבע דאָס פֿערד אין דער וועלט אַרײַן. ער ווייסט ניט, צי איז קעדײַ נאָכאַמאָל טרײַבן דאָס פֿערד מיט ליידיקן צו דער באַן. אַף

27—3153

זײַן האַלדז העננט זי איצטער אזוי שווער, אַט די שוועסטער ציפּע, וואָס מוז אַלע טאָג האָבן א ביסל מילך פאר אירע קראַנקע לונגען. איז פאר־וואָס זאָל זי זיך ניט אָנכאַפּן אַט אָן אזעלכע געזונטע פּלייצעס, ווי מייערס? פאַרוואָס?

פון גאַסן, פון געסלעך ציִען זיך אַרבעטער, ציִען זיך גרופּעסווײַז צו דער טאַבעק־פאַבריק, מיטן ברוקיר־גאַס צום זייף־, צום בוימל־זאַוואָד, צו דער דאַמפּמיל. פון דער קאַזאַרעווקע צוזאַמען מיט פויערשע פורן גייען זיי, די טאַבעק־אַרבעטערנס. פאַרויס גייט כעווקע בערל־לייבס. זי איז גרויס, הויך, ווי דער טאַטע, מיט א רויט געצונדענעם קאָפּ האָר. דאָס פּאָנעם צוגעקלײַענט, פאַסט איר שיין, די אויגן בלוי, קוקן לויטער און רייצן די אַפּעטיטן בא די ברידער פאַבריקאַנטן, וואָס שאַרן זיך צו איר: „מאַמזער" רופן זיי זי, „רויטע קו" און נאָך צונע־מענישן פון קינע צו איר. זיי האָבן שוין איר אָנגעבאָטן אַלע גאַניידנס, אין קאָנטאָר א שטעלע און וואָס ניט, נאָר זי לאַכט זיי אין פּאָנעם, כעווקע. זי האָט פײַנט פאַבריקאַנטן, און בערל־לייב קעכלט אין איר אַט די פײַנטשאַפט. קערט ער זיך אָפּ, בעבע, ער וויל זיך ניט באַגעגע־נען מיט אַט דעם רויטן קאָפּ, וואָס קומט שטענדיק צו זײַן שוועסטער ציפּען און בונטעוועט אירע קראַנקע נערוון. אים פאַרדריסט, בעבען, וואָס זיי לאָזן, אַט די מוידן, אזויפיל אומזיסטע ווערטער אַפּן ווינט. וויבאַלד זײַנע ברידער האָבן שוין גאַרניט געקאָנט אופּטאָן, איז וואָס וועלן שוין דאָ אופּטאָן מיידלעך? מיט גרויס אכטונג קומט ער אַנטקעגן אַט דעם ריזיקן יונג מייער עטלינגען, וואָס גייט זײַטיק בא די פּלויטן פון גאַס. אַט בא דעם מייערן וועט ער באָרגן איינעם א רובל, וועט קויפן היי און האָבער און וועט פאָרן אהיים. אָבער ווען ער שטעלט אָפּ דאָס פערד און מייער גלײַכט זיך אויס מיט זײַן בריטשקע, קוקן זיי זיך איבער א מינוט שטום. מייער האַלט אָף אים קאַרע פרעגנדיקע אויגן, און בעבע באַהאַלט א מינוט זײַנע אויגן. מייער פרעגט אַלעמאָל איין פראַגע:

— נו, בעבע, פאַרנאָסע האָסטו? — און דערלאַנגט אים א פּאַפּי־ראָס.

און בעבע וויל איצטער ניט טראַכטן וועגן פאַרנאָסע. ס'איז אים גוט צו פאַרברענגען א פּאָר מינוט מיט א מענטשן, וואָס איז געקומען פון א וועלט און שטעלט צו א וועלט אויס ווייניקער טײַנעס, ווי אַט די מוידן פון קאַזאַרעווקע.

האָט ער איצטער נאָכאַמאָל, בעבע, מיט א כויזעקל דערציילט וועגן דעם פּאַסאַזשיר, וואָס ער האָט הײַנט פון באַן געבראַכט, אָף וועמען הערשל זאָלאָטניצקי האָט געוואַרט, און וועמען באַסעווקע איז געגאַנגען

אנטקעגן באגעגענען, און אף מייערס פּאָנעם האָט זיך א וואָלקן פאר־צויגן:

— פארשטייסט, בעבע, — האָט ער געזאָגט מיט פארדראָס, — ניט נאָר דײַנע ברידער האָבן געהאט אונטערגענומען א גרויסע אקציע איבעראנדערשן די וועלט. מײַן ברודער, הערשל זאָלאָטניצקי, זיצט אויך ניט מיט צונויפגעלייגטע הענט. ער ענדערט אויך די וועלט אף זײַן שטייגער. הײַנטיקן שאבעס האָט ער די הונגעריקע העקדעש־לײַט אָנגעטאָן ווײַסע יארמלקעס אף די קעפּ. ער האָט מיט גרויס טומל איבער די קעפּ פון אלע גאבאָים אין שטאָט צונויפגענומען א צענדליק ווײַבער, גאבעטעס, מיט טיכעלעך אין די הענט האָבן זיי זיך געלאָזן איבער קראָמען און הײַזער און צונויפגעזאמלט אף א שאבעסדיקן טשאָלנט מיט א קוגל. אפילו זקיינים, צוגעבונדענע צו די העקדעש־בעטן, האָבן זיך באלעקט און געבענטשט הערשלס קאָפּ, און באלעבאָ־טישע מוידן און יונגען מיט מאָגנדאָווידס אין די לאצן האָבן הערשלען געמאכט פאר זייער פירער. נאָר די שוויגער, די מאדאם זייגערמאכער, גלייבט אים ניט און האָט אים פײַנט, און האָט מוירע, ער וועט איר קאלעטשען די קינדער, און באסעווקע פארלויפט שוין טאקע אמאָל צו ווײַט, אזש צו בערל־לייבס כעווקען. ער, מײַן ברודער, וויל זי א ביסל אָפּהאלטן, האָט ער איר געבראכט א „ציִעניסט־סאָציאַליסט". אגעוו, וועט דער דאָזיקער אבראם פארנעמען מײַן אָרט אין וואַרשטאט. וואָרעם דער כילעק צווישן זײַנע ברידער און מײַנעם באשטייט אין דעם, וואָס יענע האָבן געהאט אין זינען אלע מאסן, און מײַן ברודער הערשל האָט בלויז זיך אין זינען. אלץ טוט ער צוליב זיך, צוליב דעם איז ער גרייט ארײַנלאָזן זײַנע הענט אין ברודערס גאָרגל.

בעבע האָט איצט דערלאנגט דעם פערד וויפל אף זײַן הארצן איז אָנגעזאָדן געווען:

— וויאָ, פּעגירע! אין דײַן הינקעדיקער מאמען ארײַן! אזא מין מייער עטלין האָט שוין אויך א ווערעמל אין הארצן, וואָס טאָטשעט אים. קוק נאָר, וואָס ער האָט עס א ביסל אָנגעשאָטן. וואָס, ווער, ווען? וויאָ! וויאָ! פונקט אכט קומט אָן דער קוריער־צוג, עפּשער וועט ער, בעבע, כאפּן א פארשויק. וויאָ! וואָרעם אלץ איז דאָך הונגעריק און וויל עסן — פון א מענטשן ביז א פערד, וויאָ!

✻

בעבעס פערד האָט אָנגענומען די באקומענע שמיץ פאר גוט, ווי עס וואָלט איינגאנצן אײַנפארשטענדיק געווען מיטן לעצטן אויספיר, וואָס זײַן קלוגער באלעבאָס האָט געמאכט — אז עסן ווילן אלע, פון א

מענטשן ביז א פערד, האָט ער זיך פון דער הויט געצויגן, געטאַנצט, געשפּרונגען אויף אַלע פיר פיס מיטאַמאָל און ניט פאַרשפּעטיקט צו דער באַן. אָבער בא דער גאַנצער פלייסיקייט, וואָס בעבעס פערד האָט אַרויס־געוויזן, האָט ער דאָך ניט געקאָנט אָניאָגן די אַכט מינוט, וואָס דער קור־ריער האָט פאָרויס פאַרכאַפּט. פּאַסאַזשירן האָבן זיך שוין געהאַט אײַנגעע־זעצט אין ברישקעס, אין פאַעטאָנען. בא דער היט־קאַמער איז געשטאַ־נען א יונגערמאַן, ווי ער וואָלט געווען כעווקעס א ברודער, אַזאַ רויטן קופּערנעם קאָפּ האָט ער געהאַט, א ביסל רונדיקער דאָס פּאָנעם, א צו בריידלעך נעזל, לאַכנדיקע אויגן און פול אָנגעשאָטענע קלײַנדלעך האָבן ווי געטאַנצט אויף זײַן פּאָנעם. ער האָט געטראָגן פּאַסקעוואַטע הויזן נאָך דער מאָדע ברייט, אָבער שוין טאַקע צו ברייט. דאָס רעקעלע — אויך נאָך דער מאָדע קורץ, אָבער שוין אויך טאַקע צופיל קורץ. דאָס קאָלנערל איז בא אים געווען א ביסל צעשפּיליעט, און פון לאַץ האָט גע־בלישטשעט א נאָדל, און אַלץ פון אים האָט געראַשט — איך בין א שנײַדער־יונג פון אָדעס. בעבען איז דער פאַרשוין זייער געפעלן געווען צו נעמען צו זיך אין ברישקע. נאָר אויך דאָ האָט ער פאַרשפּעטיקט. אויף אים האָט געוואַרט קאַלאַקוט מיט א בויד, א פולע מיט פּײַנע באַלע־באַטים. אים איז וויניק די וועלט, קאַלאַקוטן, האָט ער אָט דעם טשיקאַוון פאַרשוין אויך פאַרכאַפּט. און בעבע איז אַוועק שפּאַצירן מיט דער בײַטש אין האַנט. אויף וואָקזאַל זײַנען נאָך געווען די ברידער פאַבריקאַנטן אין די שטאַרק פאַרפּרעסטע הויזן. ער האָט געוווסט, בעבע, אַז אָט די פאַבריקאַנטן שפּילן נעכט אין קאָרטן און צאָלן שוין צוויי כאַדאָשים קיין געהאַלט ניט די אַרבעטער. איצטער האָבן זיי דאָ בא דער באַן עפּעס לאַנג זיך געאַמפּערט מיטן שיקערלעכן פּאָרעץ קאַסנעצאָוו. בעבע האָט אויף זיי אָנגעשטעלט די אויגן: צי קלײַבן זיי זיך ניט פאָרן אין שטאָט אַרײַן?

— וואָס, וואָס קוקסטו, וואָס דאַרפסטו, שפּיאָן! גיי! — האָט אים איינער פון די ברידער, ווי מיט קאַלט וואַסער אָפּגעגאָסן. — וואָסי? אַז מ׳עט דאַרפן, ט׳מען נאָך דיר שיקן דעם שילאַטן־שאַמעס.

בא בעבען האָבן זיך זידלווערטער געשאָטן פון מויל צו זיך אין באָרד אַרײַן, זיך זעלבסט האָט ער געזידלט, — טאַקע, וואָס קוקט ער זיי אין די אויגן אַרײַן, ווי ער וואָלט בא זיי א נעדאָווע געבעטלט? פון הינטן האָבן אים באַגלייט בייזע אויגן פון גראָבן זשאַנדאַרם, וואָס האָט גע־ברומט:

— וואָס דרייסטו זיך דאָ אַרום, קאָסאָקער, צו דער ברישקע גיי! איך וועל דיך אין צירקל אָפּשיקן!

בעבע האָט געײַלט צו דער בריטשקע, אָבער אף דעם מאָל איז אים ווידער באַשערט געווען פירן א פּאַרשוין, טאַקע א נײַעם מענטשן אין שטאָט. ער איז געווען הויך, שטאַרק און בלאָנד, דער נײַער מענטש. ער האָט גלײַך געמאָלדן בעבען:

— אַז דו האָסט כיישעק, פיר מיך אונטער אפן באַרג. אַז איך וועל דיך באַגעגענען, וועל איך זיך צעצאָלן מיט דיר און נאָך אויסטרינקען א גלעזל אויך. איצטער האָב איך פּוסטע קעשענעס.

איז בעבען אָפּגעגאַנגען פון האַרצן פון אָט דעם נײַעם פּאַרשוין:

— הערסט, א שטאָט איז דאָך בלינד און מיינט, אַז מע זעט. ער, דער בלינדער בערל־לייב, וואַרט אַלץ אף נײַע מענטשן, און בעבען גייען זיי וויניק אָן. ער, בעבע, איז דאָך גאָרניט ענלעך אף זײַנע ברידער. דאָס האָט מען שוין לאַנג באַשטימט, אַז ער האָט א שווערן קאָפּ און אַז בלײַבן וועט ער שוין אַזוי א באַלעגאָלע, ווי דער טאַטע איטשע כאַווקין. אַזאַ איז ער שוין געווען נאָך פון קליינערהייט אָן, נאָר געוווּסט אַרומיאָגן מיט הינט. עמעס, ער האָט פּרי אָנגעהויבן אַרבעטן. בא גאָלדענווײַזערן אפן פּאַרזאַלץ־פּונקט איז ער געשטאַנען בא די לעביאַדקעס און געשלעפּט פעסער פון אינדערפרי ביז אין דער נאַכט אַרײַן. ער איז געוואָרן שטאַרק געזונט. אין זײַנע ביינער איז געלעגן א יערושע־קראַפט פון זיידעס האָרעפּאַשניקעס. האָט ער נאָך א וואָך האָרעוואַניע געזוכט ווו אויסצו־לאָדן איבעריקע קראַפט. האָט ער געווילדעוועט און צעטרענצלט קויכעס אף געשלעג. און עס האָט א קינד אין וויג געוווּסט בעבעס ברידער און שוועסטער, וואָס מאַכן די רעוואָליוציע, און געוווּסט האָט מען אויך בעבע דעם שלעגער אף אַלע שטאָטישע ווינקלען, אין שול און אין מאַרק, ביז בעבע האָט א ביסל די קויכעס אונטערגעריסן, ס׳איז בעבען שווער גע־וואָרן צו שלעפּן די פעסער. ער איז שוין געוואָרן א יונג פון זעכצן יאָר. די ברידער האָט מען אין קייטן געשמידט, אַוועקגעפירט אין ווײַטן סיביר. דער טאַטע איז געשטאָרבן, און בעבע האָט געיאַרשנט א קליאַטשע מיט א צעדראָבלטער דראָשקע. ער האָט עס א ביסל אַרומגעפּוצט, די קליאַטשע פאַרביטן אף א נישקאָשעדיק פערדל, און אַליין אף דער קעלניע. און זיצנדיק אף דער קעלניע, האָט בעבע דערזען א סאַך זאַכן, וואָס פריִער האָט ער עס ניט געזען, ניט באַנומען, ניט פאַרשטאַנען, און איז געקומען צום אויספּיר, אַז אין עפּעס זײַנען די ברידער זײַנע יאָ געווען גערעכט. עפּעס אָנגעזאָדן שטאַרק איז אויך בעבען אפן האַרצן. אָט דאָס יאָגן הין און צוריק מיט ליידיקן צום וואָקזאַל, שלאָגן זיך פאַר דער ביטערער פּאַרנאָסע, און א ליאַדע גאָר־נישט איזדעקעוועט זיך איבער דיר, אָט די געוועזענע דינסט איז איצ־טער געוואָרן מאַדאַם ליפּסקע, און אַז בעבע ברענגט איר א צעטעלע

צו פירן פון דעם הער ליפסקע, שטעלט זי זיך פאר אים אוועק אין איין העמד, גלײַך ער איז שוין גאר קיין מענטש ניט, און אפילע ניט באצאלט, ווי איר טאטנס מעשארעס וואלט ער געווען, בעבע. פו, א מיִעסע וועלט. ער ווייסט, בעבע, בערל־לייב דער בלינדער וועט זיך עפשער האבן צו פרייען מיט א נײַעם מענטשן, וואס ער פירט אט מיט אין שטאט ארײַן, עפשער ווארט עס ציפע אויך אף דעם־א בלאנדן יונג, אבער ער, בעבע, גלייבט ניט אין דעם קויעך פון אט דעם נײַעם מענטשן, ווער ער זאל ניט זײַן. וואס קאן מאכן א מענטש אן פעק און אן געלט קעגן אזא שטאט גווירים, וואס אלץ איז זייערס — פון דעם קלויסטער ביזן בעס־מעדרעש. דער מארק און דער בעסוילעם איז זייערס, די באד און די קאזארמע, דער גערירכט און דער פאליציייִשער צירקל — אומעטום זײַנען זיי באלעבאס.

איבער גאסן ציִען זיך רעלסן, איבער וועלכע עס יאגן וואגאנעטקעס מיט פארקארקעווטע פעסער, פעסעלעך, באנקעלעך, וואס וועלן אומע־טום מיט באנען, מיט יאמען אנשפארן צו די רײַכע זאטע טישן, און דא הארעווען שווער מענטשן פאר קנאפן ברויט. עס רוישט א גאנצער יאריד ארום גאלדענווײַזערס פארזאלץ־פונקט. גאלדענווײַזער טאנצט דא אליין אין זײַנע שטיוועלעך. ער מיִעסט זיך ניט מיט ארבעט, אומע־טום שפארט ער זײַנע הענט, זײַן נאז, זײַנע אויגן. ער ארבעט איינער פאר צען, פאר הונדערט, פאר טויזנט מענטשן.

— כא, כא, כא, — שטיקט זיך דער בלאנדער אין בריטשקע, — געוויס ארבעט ער, גאלדענווײַזער, פאר טויזנט מענטשן, ווארעם אז ניט, איז ווי וואלט אים איינעם געקומט מערער פארדינסט, ווי די אלע טויזנט צוזאמען? ער, אט דער נײַער מענטש, ווייסט דא יעדער זאך, פונקט ווי ער וואלט דא געטאגט און גענעכטיקט. ער ווייסט צו דער־ציילן פון צײַטונגען, אז אין דער דומע האט מען טאקע געפרווט פרעגן, ווי קומט עס, וואס איינער א בראדסקי, אדער א טערעשטשענקע האט מערער פארדינסט, וויפל עס האבן זייערע צענדליקער טויזנטער אר־בעטער. האט מען די פרעגער אין קייטן געשמידט, ווי בעבעס ברי־דער, ווײַל אזעלכע רעדנער הייסן באלשעוויקעס.

ער גיט האסטיק א צי די לייצעס, בעבע, און א קער אפ פון גאל־דענווײַזערס גאס. עס דאכט אים, אז גאלדענווײַזער ווינקט צו אים מיט אן אויג, ווי ער האט אים הײַנט אפן וואקזאל געוווּנקען. ער ווארט פון אים אן ענטפער, גאלדענווײַזער.

אנומלט האט בעבע געפירט פון וואקזאל גאלדענווײַזערן. ס'איז געווען א פרילינג־באגינען. די פעלדער ווײַט און נאענט האבן געגרינט. די עפלביימער האבן געבליט, די פייגל האבן געזונגען, און גאלדענווײַ־

זער האָט געשמאַק געאַכקעט, געזאָגט בראָכע, געדאַווּנט פון פּאָרנט, און געקלאָגט זיך, וואָס צוליב געשעפט פאַרגעסט מען טפילע טאָן צו גאָט. ער האָט זיך פּלוצלינג צעלאַכט, גאָלדענוואַיזער:

— שוסטער, שנײַדער ווילן איבערמאַכן די וועלט. זיי ווילן אַראָפּ־וואַרפן דעם קייסער, דעם גוויר, זיי, די שוסטערלעך, לייקענען אין גאָטס טוירע, אין זײַנע געזעצן. דו, בעבע, האָסט ניט אַזויפיל פּאַלשע כאַכמע און אַזעס, ווי דײַנע ברידער, איז וווּיל צו דיר, דו וועסט אויס־מײַדן קייטן און טורמעס, און עפּשער איז דיר נאָך באַשערט צו זײַן א גוויר אויך. ביסט דאָך נאָך א יינגל, און ניט אייביק איז מען מעכײַיעוו זיצן אַף דער קעלניע.

בעבע איז געווען פאַרכאַפּט. דער גוויר גאָלדענוואַיזער רעדט מיט אים ווי מיט א גלײַכן, ווי מיט א מענטש. ער האָט געלאָזן זיך אַלעמען איבעריאָגן און אָנגעשטעלט די אויערן אַף צו הערן די וווּנדער פון גאָלדענוואַיזערס מויל.

— איך האָב אָנגעהויבן ניט גאָר אַזוי גרויס, — האָט גאָלדענוואַי־זער פאָרגעזעצט, — און איצטער בין איך, דאַנקען גאָט, א גרויסער גוויר, די געשעפטן צעוואַקסן זיך, צעשפּרייטן זיך, אומעטום מענטשן, אַרבעטער, און איך האָב נאָר פּאָרנט צוויי אויגן, און קוקן דאַרף מען אומעטום. דאַרף איך נאָך אויגן האָבן, ערלעכע גוטע יונגע אויגן, אויגן און אויערן מיט אַן איבערגעגעבן האַרץ צו א באַלעבאָס. פאַרשטייסט, וואָס איך רייד, בעבע? דײַנע ברידער און נאָך אַזעלכע — פּאַר זיי איז דאָ טורמעס, קאַטאָרגעס און אַז מע דאַרף, איז דאָ א קויל און א שטריק אויך. זעץ איך דיך אַוועק אַף א וועלאָסיפּעדל, און טו דיר דײַן אַרבעט, א קוריער הייסט עס, מיט אַלעמען ביסטו א גוטערברודער, מיט אַלעמען, און וואָס דו הערסט, דו זעסט, ברענגסטו מיר, דער־ציילסטו מיר, און דו האָסט א געהאַלט, און פאַר געטרײַער אַרבעט א מאַטאָנע, און דו לעבסט, און דו וואַקסט, עפּשער טאַקע ביז א גאָלדענ־וואַיזער, קאָנסט נאָך אַמאָל הייסן באַריס כאַוּוקין, א גוויר...

די שוועסטער ציפּע, די טאַבעק־אַרבעטערן, האָט שיר געכאַלעשט פון אָט דעם גליק... זי וויל, זאָגט זי, בעסער שטאַרבן פון הונגער. די מאַמע האָט אים אויך געוואָרנט:

— דו ביסט טאַקע ניט געראָטן אין דײַנע ברידער, איז זײַ זיך אַן ערלעכער באַלעגאָלע, בעבע, אָבער כאַלילע ניט קיין שפּיאָן בא גאָל־דענוואַיזערן.

ווינקט אים גאָלדענוואַיזער, ווינקט צו אים, ווי הײַנט באַם וואָקזאַל, ער וואַרט אַף בעבעס ענטפער...

— ווהין ווערסטו הייסן פארפירן? — האָט בעבע געפרעגט זײַן פּאַ־סאזשיר.

— אָט דאָ אין גאס וועל איך אראָפּ, — זאָגט דער פּאסאזשיר, און בעבע וווּנדערט זיך שוין גאָר ניט, וואָס דער פּארשוין קריכט אראָפּ אינמיטן גאס. עפּעס גיט זיך אים איבער בערל־לייבס פרייד — א נײַער מענטש אין שטאָט, א נײַער מענטש. זאָלן זיי, טראכט ער, בעבע, זאָלן זיי טאָן העזעק, א סאך העזעק אָט די גאָלדענוויזערס, די קאסנעצאָווס, די גווירים, די פּריצים, זאָלן זיי טאָן העזעק.

1941

מײער יעלין

עס הייבט זיך ערשט אָן...

עס איז שוין געוואָרן פינצטער, און מאלקינד — אַן אײַנגעשרומפּענער, אײַנגעהויקערטער — בלאָנקעט נאָך אלץ ארום איבער די איימעפּולע געסלעך פון דער געטאָ. בלאָנקעט ארום און פילט אליין ניט, ווי די ליפּן מורמלען אָן אופהער איינס און דאָס זעלבע, איינס און דאָס זעלבע:

— אויס מיט דער געטאָ... אויס מיט אונדז... אויס מיט אלץ און אלעמען...

רייפן, אײַזערנע רייפן האלטן אײַנגעקלעמט זײַן ברוסטקאסטן, דריקן אומבאראכמאָנעסדיק. שארפע שנעבעלעך, אָן א שיר שנעבעלעך פּיקן

זײַנע שלייפֿן. און אין קאָפּ — א געווימל געדאנקען, ביטערע, סאמא־מאָוועס־געדאנקען... ס'טרעפֿט, אז די רייפֿן לאָזן א ביסל אָפּ. און די שנעבעלעך הערן א ווײַלע אויף צו פּיקן. מאלקינד קומט צו־זיך, אָטעמט טיף אָפּ, גלײַכט זיך אויס, הייבט אויף די אויגן־לעפּלעך און איבערצײַגט זיך אן איבעריק מאָל: ניט געבליבן קיין זייכער פונעם גרויען פאר־נאכט. עס רעגירט א כמורער, שפּעט־הארבסטיקער אָוונט. דער ווינ־טער האָט שוין געפּרוווט א שפּרײַז טאָן איבער דער ערד און געלאָזן אף איר טונקעלער אויבערפלאך אומדרייסטע שפּורן פון זײַנע טריט — ניט צעגאנגענע פלעקן שניי. אף מאלקינדן טוט עס א ווייע מיט קעלט. עס נעמט אים שוידערן. „מע קען זיך צוקילן", — פאלט אים אײַן. די דאָזיקע מאכשאָווע ווערט אָבער באלד פארשטויסן פון א גלײַכגילטיקן אויספּיר: „איז וואָס, אויב זיך צוקילן? ווער מען לעכאָלאפּאָכעס שטארבן מיט א נאטירלעכן טויט"...

דער פלוצעם אָנגעלאָפענער ווינט טוט א שויבער מאלקינדס לאנג ניט געשוירענע, צעפּודלטע האָר. מאלקינד דערפילט, אז ער איז אָן א היטל. ארויס אָן דעם. און עס ארט אים ווידער ניט. ווען עס זאָל איצט אָנקומען א וואכמאן, וואָלט ער, מאלקינד, געדארפט אויספילן די שטרענ־גע פאראָרדענונג — אראָפּנעמען דאָס היטל, טיף פארנייגנדיק זיך. פאר ארומגיין אין געטאָ בעגילוי־ראָש, שוין אָפּגערעדט פאר ניט באגריסן לויט אלע דינים א פאָרשטייער פון דער מאכט, קאָן מען אים שיסן אף אן אָרט. נו, איז וואָס? סײַווי, פריִער צי שפּעטער...

און אויבן אפן הימל שנײַדט דורך פאר זיך א וועג דורך וואָלקן־קנוילן די לעוואָנע.

ניט לאנג צו ווארטן, און די לעוואָנע וועט אינגאנצן אײַנגעשרומפּן ווערן. און ווען זי וועט, ווי דער סיידער־האָוילעם איז, ווידער זיך באַ־נײַען אינעם גרויען מענטעלע פונעם מוילעד, ווער ווייסט, צי ער, מאלקינד, וועט נאָך אלץ ארומשפּאנען איבער די אויסגעלײדיקטע, אומ־היימלעכע, מיט גרויל איבערגעזעטיקטע געסלעך פון דער געטאָ... ווער ווייסט?.. אָט האָט מען דאָך הײַנט ווידער פארענגט דעם שטעכדראָטע־נעם גארטל ארום זיי. אזוי פון צײַט צו צײַט, ביז עס וועט פון קיינעם דאָ קיין זייכער ניט בלײַבן. און אויס מיט די נארישע אײַנריידעניש, אז דעם שעיירים־האפּלייטע וועלן די ראָצכים שאנעווען. דערשראָקענע פאר דעם, אז זיי וועלן דארפן אָפּגעבן פאר אלץ א כעזשבן, וועלן זיי אופהערן קוילען. נאִיווע אײַנריידעניש... צײַט צו פארשטיין, אז ס'וועט אויסגעלאָשן ווערן דאָס לעבן פון איטלעכן, וואָס איז ארײַנגעפאלן הינטערן שטעכדראָט. וואָרעם מיט וואָס איז דער זכוס פון די לע־בעדיקע גרעסער פארן זכוס פון די, וואָס זײַנען שוין פארשניטן געוואָרן?

— היי, פעטער, ווו קריכט איר?

עמעצער טוט א שטויס מאַלקינדן, און ער דערשפּירט אפּסנײַ, דער־זעט די הארבסטיקע כאשכעס. אף איר פאַן טיילט זיך אויס דער פעד־שווארצער קאָנטור פון א צווייערעדערדיק וועגל, א באלאַדנס מיט געפּעק. א פּאָר בענקלעך, איבערגעקערטע מיט די פיס ארוף, סטארטשען פון אויבן. עטלעכע מענערישע סילועטן דרייען זיך ארום וועגל, שלעפּנ־דיק און שטופּנדיק עס.

מאלקינד פארשטייט: די מענטשן פארענדיקן זיך איבערקלײַבן פון דעם קווארטאל, וואָס איז הײַנט אָפּגעשניטן געוואָרן. אין די לעצטע מינוטן ראטעווען זיי, וואָס עס לאָזט זיך.

— היי, פעטער, דרייט זיך ניט ארום, ווי א יאָלד אף א פרעמדער כאסענע, לייגט בעסער צו א האנט, — רופט צו אים אויס איינער פון די, וועלכע שטופּן דאָס וועגל.

מאלקינד שפּירט זיך ניט געטראָפן פון דער ווילניוסגערישער כוצפּע, מיט וועלכער מע רעדט צו אים. הייסט עס, מע בעט צולייגן א האנט. נו, מע קאָן העלפן. ער שלעפּט זיך סײַווי ארום אָן א באשטימטן ציל. פאלט ער צו מיט בײדע הענט צום וועגל.

ס'איז שוין אינגאנצן פינצטער. ער זעט ניט די פּענעמער פון די, וועמעס בעבעכעס ער העלפט אריבערפירן. ווער זײַנען זיי? וואָס שלעפּן זיי? עס דערוועקט זיך אין אים א ראכמאָנעס־געפיל צו די דאָזיקע מענטשן. וואָס מאטערן זיי זיך? מאָרגן־איבערמאָרגן וועט מען דאָך ארויסטרײַבן אויך פון די נײַע ווינקעלעך, וווהין זיי פארקלײַבן זיך, ארויספירן ווי מע שטייט און גייט אף וואָגל און אומקום. דער גוירל איז געכאסמעט! און אייגנטלעך, שוין ניט פון הײַנט. נאָך פארן קריג האָט ער, מאלקינד, פאָרגעפילט, אז די וועלט קײַקלט זיך צום אָפּגרונט. דעם מוירעדיקן, אלץ פארניכטנדיקן געוויטער האָט ער פאָרויסגעזען שוין דאַן, ווען ער איז געזעסן אין די קאפע־הײַזער און מיט א ווײמו־טיקן פארגעניגן געזופּט שטארקע שווארצע קאווע, וועלכע פלעגט אָנ־געגעבן פארטיפן די געדריקטע שטימונג און פון וועלכער ס'האָט זיך נאָכדעם שלעכט געשלאָפן...

— היי, פעטער, איר שטופּט גאָר ניט... מיר מוזן אײַך גאָר שלעפּן...

דערהערט דעם פאָרוווּרף, שפּארט מאלקינד זיך אײַן אין וועגל מיט אלע קויכעס. ער וועט שטופּן, שטופּן. אין הארצן אָבער צאפּלט אוף בא אים לײַכטער כויזעק, א מילדע פאראכטונג צו די דאָזיקע באַ־שרענקטע מענטשלעך, וועלכע פארטאכלעווען אומזיניק זייער לעצט ביסל כּיעס.

דאָס וועגל טאַנצט פּלוצעם אויף, פאַרקערעוועט שאַרף אין אַ זײַט און בלײַבט שטיין.

ס׳איז אַ הויף, אַרומגעצוימט מיט אַ הילצערנעם פּלויט. עס פּראַלט אויף אַ טיר אין אַ נידעריק שטיבל. ס׳פּאַלט פון איר אַרויס אַ געלער פּאַס שײַן און בלײַבט ליגן אַף דער ערד, טיפער מאַכנדיק די אַרומיקע פינצטערניש. עטלעכע מענטשן נעמען האַסטיק אויסלאָדן דאָס וועגל, טראָגן דאָס געפּעק איבערן אויסגעשפּרייטן פּאַס ליכט, ווי איבער אַ טעפּעך, אין שטיבל אַרײַן. מאַלקינד באַמערקט, אַז דאָס זײַנען קלאָר ניט קיין באַיאָרטע מענטשן, ווי ער האָט פריִער געמיינט, נאָר יונגע, רירעוודיקע.

— קומט צום כאַנוקאַס־האַבאַיִס, — רוימט אים איצט אײַן אין אויער דאָס זעלבע ווילױונגערישע קאָל, וואָס האָט פריִער געלאָזט זיך אַלץ הערן.

מאַלקינד ציטערט אַזש אויף: „אַ שיינער כאַנוקאַס־האַבאַיִס. כאַנוקאַס־האַקיײוער וואָלט עס באַדאַרפט הייסן“...

אין זײַנע געדאַנקען מישט זיך אַרײַן די שטים פונעם צודרינגלעכן פרעמדן:

— נישקאָשע, קומט אַרײַן.

דער אומבאַקאַנטער נעמט אים אונטערן אָרעם און פירט ערגעצוווּ.

אַן ענג צימערל, קוים באַשײַנט פון אַ ליכטל. אייניקע יונגעלײַט אייסעקן זיך אַרום דעם אַרײַנגעטראָגענעם געפּעק, קוקן צומאָל פאַרלעגן אין מאַלקינדס זײַט און שושקען זיך מיט איינעם אַ באָכער אין אַ קורצן שאָפּן פּעלצל.

אַן אויסדוכטעניש? ניין. מאַלקינד הערט דײַטלעך, ווי דער דאָזיקער מענטש טוט אַ זאָג:

— פאַרן שרײַבער מאַלקינד איז ניטאָ וואָס מוירע צו האָבן.

ס׳איז די זעלבע שטים, וואָס האָט אים אין גאַס פאַרהאַלטן, געהאַט צוגעוואָרפן עטלעכע כוצפּעדיקע רעפּליקעס באַם שטופּן דאָס וועגל און אים פאַרבעטן אַרײַנצוגיין אַהער. בלויז די פריִערדיקע פאַרשײַטקײַט איז פון איר אוועקגענומען געוואָרן ווי מיט דער האַנט.

„פונוואַנען ווייסט דער דאָזיקער טיפּ, ווער איך בין? — טוט מאַלקינדן אַ טיאָכקע דאָס האַרץ. — איצט דאַרפן די היטלעריסטן זיך בלויז דערוויסן, אַז אַ לעבעדיקער שרײַבער דרייט זיך אַרום אין געטאָ“...

און דער יונג אינעם פּעלצל טוט אַ כאַפּ דאָס ברענענדיקע ליכטל, מיט אַ געוויסן יִיראַס־האַקאָוועד לייגט ער אַרויף די האַנט אַף מאַלקינדס פּלייצע און פירט אים אַרײַן אין אַ דערבײַיִק קעמערל.

געבראָכענע שאָטנס פון א צווישטאָקיקער נארע טוען זיך א באַוועג בא דער שײַן פונעם אַרײַנגעטראָגענעם ליכטל.

— וואָס האָט איר זיך אָנגעזעצט? — ווערט שוין מאַלקינד אין קאַס. — און פאַרוואָס רופט איר מיך באַם נאָמען מאַלקינד. איר האָט, יונגערמאַן, א טאָעס.

— א טאָעס? — טוט יענער א בליק מיט א פּאָר שווארצע אויגן און ווערט גאָר מאָלע־סימכע: — איך דערקען ניט דעם שרײַבער מאַל־קינד? מיר זײַנען דאָך עפּעס שטיקלעך קאָלעגן. איר, עמעס, זײַט א פּראָזאַיקער און איך פּלעג פאַרפאַסן לידער. איר געדענקט עפּשער, איינמאָל האָט איר געמאַכט אויסצודרייען פון מײַן שרײַבעכץ.

— ווילט איר דאַפקע איצט זיך אָפּרעכענען? נו, גיט וואָס גיכער מיך אַרויס...

— וואָס רעדט איר, וואָס רעדט איר! — ווערט דער יונג מאַמעש דערשיטערט, — פאַרקערט. ביטע, ביטע, לאָמיר זיך צוזעצן.

האַלב צוגעזשמורעטע קוקט מאַלקינד אַף דעם, וואָס זיצט אַנטקעגן אים. א געדיכטע קוטשמע שווארצע האָר באַקרוינט א מאָגער, טונקל־הויטיק פּאָנעם, אַף וועלכן עס זעען זיך אַרויס מידלעכע אויגן, פאַר־צויגענע מיט א גלאַנציקער פײַכטקײַט, ווי מיט טוי.

„אָנגעהאָרעוועט, אָנגעטומלט זיך באַם אַריבערפירן דאָס געפּעק, — באַדויערט מאַלקינד דעם פאַרמאַטערטן פרעמדן מענטשן. — ניט געפּו־נען שוין קיין אַנדערע דײַגעס. גיט זיך אַרויס פּאַר עפּעס א שטיקל ליטעראַט, און זײַן גאַנצע אינטערעסן־וועלט באַשרענקט זיך אין אַרי־בערשלעפּן בעבעכעס פון אָרט צו אָרט"...

מאַלקינדס גרינגשעצונג גייט אַריבער אין פאַראַכטונג צום נײַעם באַקאַנטן, אַף וועמעס ברוסט עס באָמבלט זיך, א קוים צוגעטשעפּעטע, די געלע לאַטע. ווען די וואַכלײַט זאָלן באַמערקן, אַז די לאַטע איז ניט צוגענייט! ס'איז א סימען, דער מענטש דרייט זיך אַרום אין שטאָט אָן די געלע צייכנס, האַנדלט אוואַדע מיט שפּײַז־פּראָדוקטן, שמוגלט זיי אַרײַן אין געטאָ, איז אויוועך אַף די שטרענגסטע באַפעלן... ניט איינער פון די דאָזיקע טיפּן האָבן דערפאַר באַצאָלט מיטן קאָפּ, מיט די י'עבנס פון זײַנע קרויווים... אָ, די ניט אָנגענייטע לאַטעס... זיי באָמבלען זיך, פאַלן אַראָפּ...

מאַלקינד דערשפּירט פּלוצעם א כיִעסדיקע פײַכטקײַט אַף די ליפּן. ער כאַפּט זיך אָפּ דאָס האַרץ מיט א מײַכלדיק שטיק ברויט, באַדעקט מיט עפּעס א זיסער שמירעכץ. ניט ער — די הענט זײַנען שולדיק, וואָס זיי טראָגן דאָס עסנוואַרג צום מויל. און דער מאַכניס־אוירעך זעט

אויס צו האָבן האנאָע פון קוקן, ווי דער גאסט איז זיך מעכאבעד מיט א געשמאקן ביסן.

— עפשער נאָך?

מאַלקינד נעמט זיך אזש פארטיידיקן:

— וואָס רעדט איר! פאר מיר איז דאָס שוין צופיל. קרעפטן האָב איך איצט איבערגענוג. מער, ווי נייטיק...

— אויב אזוי, — הייבט אָן דער מאכנים־אוירעך, — און אויב איר וועט ניט דערווידערן, וויל איך עפּעס... וואָלט איך מיך אומגעקערט צו דעם... איר האָט דערמאָנט כעזשבוינעס... כ׳וואָלט געזאָגט, אז מע דאַרף זיי צונויפירן, ריכטיקער געזאָגט...

מאַלקינד שטעלט זיך אויף, טוט אופגערעגט א פרעג:

— מיט וועמען צונויפירן?

— מיר דאַרפן זיך טאקע באקאנען: זאַליע!

— זאַליע? — פארוווּנדערט זיך מאַלקינד. — א פאמיליע־נאָמען? א פּסעוודאָנים? ניט געהערט פון אזא שרײַבער.

— דעם עמעס געזאָגט, ניט קיין שרײַבער, נאָר אײַערער א שטיקל קאָרעוו. עמעס, א גאנץ ווײַטער. פון אײַער בוך „די לעצטע ייִדן“...

— טאקע, טאקע, — ווערט מאַלקינד א ביסל פארינטריגירט. — עמעס. פאראן דאָרט אזא. באַלד פארגעסן...

— און איך דאפקע טראכט אָפט וועגן אײַער זאַליען. ס׳איז פאַלש, ער זאָל זיך האָבן אופגעהאנגען אין טפיסע. איר האָט א טיפן טאָעס געהאט. כ׳האָב אײַער זאַליען געזען א לעבעדיקן און מונטערן אין יענע טעג, אין די ניט לאַנג צוריק פארגאנגענע ווונדערלעכע טעג, ווען דאָס פאָלק האָט אויך בא אונדז אין ליטע געמאכט א סאָף מיט דער הער־שאפט פון פּריצים און פאבריקאנטן. כ׳האָב אים געזען ארויסגיין פון טפיסע... מע האָט אים מיט בלומען באגעגנט...

„זאַליע, זאַליע, זאַליע“, — כאזוערט מאַלקינד איבער אין זײַנע גע־דאנקען דעם נאָמען, ווי וועלנדיק אין עפּעס זיך דערמאָנען. און ער דערמאָנט זיך טאקע: דאָס דאָזיקע עפּיזאָדישע געשטאַלט זײַנס האָט זיך געהאט פארמאָסטן וועלטן איבערצוקערן, איז אָבער ארײַנגעפאַלן היב־טער גראטעס, געלאָזט אף העפקער פרוי און קינד. פארייִעשט געוואָרן, זיך גענומען דאָס לעבן.

— איר מיינט, ניט געדארפט דערפירן זאַליען צום טראגישן סאָף? — נעמט מאַלקינד אומגעריכט פאר זיך אליין פארטיידיקן זײַן שטאנד־פונקט. — וואָלט ער זיך איצט דערוואַרט אף עפּעס בעסערס?

— א שרײַבער, א שרײַבער טאָר ניט...

מאַלקינד האקט אומגעדולדיק איבער יענעמס רייד:

— ווייסט איר, אויב איר זײַט אויך א שטיקל פּען־מענטש, וועט איר פאַרשטיין: כ'האָב דערפילט, אז ס'רוקט זיך אָן דער סאָף פונעם מענטש, דעם האָמאָ סאַפּיִענס. וואָס בלײַבט א מענטשן, איר פאַר־שטייט — א מענטשן! — וואָס בלײַבט אנדערש צו טאָן, ווי אנטלויפן? איך אנטרין אפילע פון דער גאָט. פאַר מיר איז די היטלעריסטישע גאָט לוי האָיאָ וועלוי ניוורא[1]. איך האָב מיך פאַרגראָבן, ווי א קראָט. ריכטיקער געזאָגט, ווי כויני האמעאגעל (חוני המעגל), ווי יענער אין דער לעגענדע, האָב איך געמאַכט ארום זיך אזא קישעף־קרײַז, וועלכן קיינער קאָן ניט אריבערטרעטן. איר דערמאָנט זיך, אין יענעם קרײַז איז ער אָפּגעשלאָפן גאַנצע זיבעציק יאָר... אזא רעטונג פאַר דער נע־שאָמע — אײַנשלאָפן, אײַנגראָבן זיך אין דער אויסלייזנדיקער פינצ־טערניש. אָ, ווען ניט די דערוואַכונגען! נאָר מיר גייט סײַווי קיין זאך ניט אָן...

— אָט וועגן דעם האָבן מיר זיך געאַמפּערט שוין דאָן, ווען עס זײַנען נאָך קיין געטאָס בא אונדז ניט געווען, — צינדט זיך אָן דער יונג אינעם פּעלצל. — איך מיין אויך דעם שטרײַט ארום מײַנע פּערזן. איר האָט דאַן געפּאַסקנט — באָמבאַסטישע שורעס. טענדענץ. כ'בין געווען בייסמײַסע אין קאָס אף אײַך. שפּעטער פאַרשטאַנען — ס'פעלט אין מײַנע שורעס דאָס פּינטעלע, די ראָזשינקע, וואָס זאָל זיי פאַר־וואַנדלען אין עכטער דיכטונג. וואָס קאָן מען טאָן, ניט אלע זײַנען באַשאָנקען מיט טאַלאַנט. און פונדעסטוועגן נעם איך ביז הײַנט די פּעדער אין האַנט, ווען עס איז נייטיק.

ער ווערט פּלוצעם אנשוויגן. אויך מאַלקינד שווײַגט. זײַן אויס־געטריקנט פּאָנעם, די אײַנגעקאַרבטע קנייטשן אפן הויכן שטערן, אי־בער וועלכן ס'איז פאַרגליווערט געוואָרן א גרויער שוים האָר, די אראָפּגעלאָזטע וויִעס, די בלויע קישעלעך אונטער די אויגן, די פאַר־ביסענע ליפּן, — אלץ ווײַזט אף דעם, אז ער קלײַבט זיך ניט צו ריידן, שוין אָפּגערעדט — פירן א וויקועך. ווערט זײַן באַלשמועס אָנגרײַ־פעריש:

— שרײַבער מאַלקינד, האָט אײַך עפּעס געלערנט די צײַט, די וועלט־געשעענישן? מיר דוכט, אז אויך אינעם איינציקן סאָוועטישן יאָר, וואָס איז אונדז באַשערט געווען, האָט איר ווײַטער געדרעמלט צווישן אײַערע כמורע, אין האַרבסטיקן ווײמוט פאַרזונקענע „כור־וועס". מיט האַרצווייטיק, דורך א טרערן־נעפּל האָט איר געקוקט אף

[1] לא היה ולא נברא — אזוינס, וואָס איז אף דער וועלט ניט געווען און עקזיסטירט ניט.

אײַער אויסגעדיכטעטן „סאָף פונעם שטעטעלע נ.", זיך געקוויקט מיט דער ביטערער ווײַניקײַט פון דער לופט ארום אײַערע אומבאהאָלפע־נע, רעזיגנירטע „לעצטע ייִדן"... מיר דוכט, אז איך געדענק גוט אײַערע ווערק.

— דאָס איז אַלץ, וואָס איר האָט מיר צו זאָגן?

— נאָך א פּאָר ווערטער. איר האָט דערשפּירט, אז עס רוקט זיך אָן אף דער וועלט עפּעס גרויליקס, אנטשיידנדיקס. און, ווי איר זאָגט אַליין, איר זײַט אנטלאָפן, ניט געוואָלט, אפּאָנעם, וואַרפן אײַער וואָרט אפן וואָגשאָל פון דער געשיכטע. אָנשטאָט דעם האָט איר זיך גע־קוויקט דערמיט, וואָס איז פארורטיילט. אין ייִעש און אויסגאנגסלאָ־זיקײַט געזוכט א באהעלטעניש פון די ארומיקע שטורעמס, א קלוי־מערשטע רעטונג פאר דער נעשאָמע... אויך איצט צאַפּלט איר זיך א פארלוירענער, כאָטש דאָס לעבן האָט א סאך דערוויזן...

מאלקינד ענטפערט נאָך אַלץ ניט. אָבער מיט זײַן גאנצן מעהוס וויל ער דערווײַזן, אז ער צאַפּלט זיך קלאָל ניט. בלויז הײַנט אין אָוונט האָט אים עפּעס א ניטגוטער ארויסגעשלעפּט פון זײַן ווינקל, אָן א ציל ארומגעטריבן איבער די לעצטע געסלעך פון דער געטאָ, סײַדן זיך צו געזעגענען מיט זיי... מאלקינדס קאָפּ ציט זיך אײַן, בא־האַלט זיך אינעם קאָלנער פון מאנטל, דעקט זיך איבער מיט צעשווי־בערטע האָר־פּאסמעס, וועלכע די שײַן פונעם ליכטל פלעכט אדורך מיט ליכט־ און שאָטן־פעדעם.

— איר הערט, שרײַבער מאלקינד! — ווערט די שטים פונעם יונג אינעם פּעלצל אופּאָדערנדיק, מאָנענדיק, וואָרענענדיק. — איר זײַט איצט אין געטאָ דער איינציקער שרײַבער מיט א נאָמען, מיט דער־פארונג. ס'איז א זכוס צו בלײַבן פון די לעצטע. און דאָס פארפליכ־טעט. פארצייכנט אַלץ, וואָס טוט זיך ארום אונדז. שרײַבט, די וועלט זאָל וויסן און זאָל אופּציטערן! זײַט א ווירדיקער איידעס. ברענגט אײַערע מאנוסקריפּטן. מיר וועלן זיי באשטאטן אין זיכערע הענט...

— האָ? — מאלקינד קוקט לאנג און דורכדרינגלעך אף דעם, וואָס מאכט אים דעם אויסטערלישן פאָרשלאָג.

ניט צום ערשטן מאָל פארלאנגט מען דאָ פון אים — שרײַבן. עס פארפאָלגט אים מאמעש א מאנצבל מיט אן אשקאָלירדיק פּאָנעם, מיט אן ערגעץ אין דער ווײַט געווענדטן בליק. ווען זיי זאָלן זיך ניט בא־געגענען, שטייט יענער צו מיט דער הארבער טײַנע: „שרײַבט איר כאָטש, פארשרײַבט איר כאָטש? זאָל אונדזער בלוט ניט פארזינקען שפּורלאָז, ווי וואסער!" און אָט ווידער דאָס זעלבע — שרײַבן! גאָט אין הימל, ווי קאָן מען אָנקליידן אין א ליטעראַרישן לעוווש פאקטן,

וועלכע ליגן אויף יענער זייט פונעם מענטשלעכן פאַרשטאַנד, אויף יענער זייט פון ליטעראַרישע גרענעצן?.. דאַנטע? באַ אים איז דער גענעם אַלעגאָריע, פּרוכט פון דימיען. און דאָ — אַ ווירקלעכקייט, אין וועלכער דער אומזיניקסטער אומזין ווערט רעאַלע וואָר, ווי אין שיגאָען. האָט שוין ווער געפּרוווט שרייבן אונטערן הענגענדיקן דאַמאָקל־שווערד? אין געטאָ שרייבן! אַ שטיקל פּאַפּיר, טינט און פעדער איז דאָ אַ פּראָבלעם. און אָפּגעזונדערט ווינקעלע — אַ פּראָבלעם. דאָ פעלט אָטעם. אַלץ ווערט דערשטיקט. דער קוילער שעכט, און דער שרייבער זאָל אין אָנוועזנהייט פונעם הענקער שאַפן קונסטווערק... צו וואָס שרייבן, אַז מיט די קסאָווים, מיט דעם שרייבערס מי, מיטן מאַרך פון זיינע ביינער וועט מען אונטערצינדן שייטערס!.. און דאָך פאָדערט מען פון אים — שרייבן! דער דאָזיקער יונגערמאַן, וואָס רופט זיך זאַליע, שלאָגט פאַר אויסצוהיטן די קסאַוויאַדן... און ווער זיינען עס די „מיר", אין וועמעס נאָמען ער רעדט?

און יענער, ווי ער וואָלט זיך .אָנגעשטויסן אין מאַלקינדס געדאַנקען, ווערט נאָך אַ לענגערער פּאַוזע און יִשעָוו־האַדאַס מיט זיך אַליין אָפּנהאַרציקער:

— מיר האָבן פאַר אייך קיין מוירע ניט. כ'וועל ריידן אָפענע דיבורים. מיר, כ'מיין מיך און מיינע כאַווירים, זיצן ניט מיט פאַרלייגטע הענט. פאַרשטייט איר שוין? דאָס זעלבע ווילט זיך הערן פון אייך. מיט אייער באַרוף דאַרפט איר דינען דעם פּילגעפּרוווטן, שרעקלעך געטראָפענעם פאָלק און לאַנד. ווי דען אַנדערש? אַ שרייבער! לאָזט אַ דאָקומענט פאַר די קומענדיקע דורעס! מע קאָן שרייבן, האָבנדיק אין זינען לויפנדיקע גויטן... מיר וואָלטן זיך געדאַרפט אָפּטער באַגעגענען. לאָמיר ניט אָפּלייגן. אָט גלייך, מאָרגן. פאַראַן אַ סאַך, וועגן וואָס צו ריידן, וואָס צו טאָן...

וואָס צו טאָן? אין געטאָ עפּעס טאָן? פּאַלט מאַלקינדן איין אַ כשאַד: עפּשער וויל מען אים גראַד פּראָוואָצירן? אָט דער־אָ האָט אָקאָרשט גערעדט אַ לאָשן פון אַ פּראָסטאַק און פּלוצעם גיט ער זיך אָן פאַר אַ ליטעראַט, שיט מיט ווילקלינגעוודיקער מעליצע. זיין זאַליע איז געוועזן פון אַן אַנדער טייג געקנאָטן...

און דער, וואָס האָט זיך איצט געהאַט אָנגעגעבן אַלס זאַליע, לאָזט ניט נאָך:

— ריזיקירט. ווי זאָגט אַ רוסיש שפּריכוואָרט: ריסק בלאַגאָראָדנאָיע דעלאָ[1]. קוקט ניט, וואָס כ'בין געוועזן אין אָנהייב אַ ביסל האָזעדיק,

[1] ריזיקע איז אַ נאָבעלע זאַך.

גראָבלעך. געפּרוּווט שפּילן אַ פּראָסטן כּיוועקיעם, געוואָלט צוציִען אײַער אופמערקזאַמקייט. אַמאָל, ווי איך געדענק, האָט איר אַרויס־געוויזן אַ באַזונדערן אינטערעס פאַר אונטערוועלט־טיפּן, פאַרעפּנט־לעכט פאַרשטאָט־פאַלקלאָר... נאָר לאָמיר עס איבערלאָזן אויף מאָרגן, מיר'ן זיך טרעפן פאַרנאַכט, אָט דאָ־אָ...

צי דאָס, וואָס האָט פּאַסירט, איז טאַקע געשען אויף דער וואָר, אָדער ס'איז אַן אויסטראַכטעניש פון זײַן דולן קאָפּ? ווײַל אויבן, צווישן די זעלבע צעדרויבלטע וואָלקן־קנוילן, שנײַדט זיך נאָך אַלץ דעם וועג דאָס ביז העלפט אָפּגעהריזעטע פּאָנעם פון דער לעוואָנע. דער ווינט צופּט מיט רוגזע מאַלקינדס האָר און די אַזעסדיקע קעלט קערט מײַסים אונ־טער די פּאָלעס פון זײַן פאַנאַנדערגעשפּיליעטן מאַנטל... אַלץ ווי גע־ווען. בלויז די פּלוצעם דערזעענע פינקלענדיקע, פון אַ פאַרבאָרגענער שײַן געגנערטע אויגן פון עפּעס אַ רעוואָליוציאָנער אין זײַנעם אַ ראָמאַן פאַרפאָלגן אים. און די שטים פון דעם נײַעם זאַליען אין פעלצל — אַזאַ האָפּערדיקע, זעלבסטזיכערע, גאָר ניט ענלעכע אויף דער שטים פון יענעם אין זײַן בוך, מישט זיך איצט אַרײַן אין אַלע מאַכשאָוועס. זי לייגט ניט קיין אַכט אויף דעם, אַז מאַלקינד האָט גאָר קיין קויעך ניט עמעצן אויסצוהערן, פאַרטראַכטן זיך איבער וועלכע־ניט־איז איניאָ־נים. צו וואָס, צו ווען? ער וועט גלײַכער אַזוי שוין אַרומבלאָנקען אי־בער די געסלעך פון דער גויסעסדיקער געטאָ, פאַרבײַגיין אירע אין כאַשכעס אײַנגעגעבורעטע שטיבלעך און דעם בלוטיקן שטעכדראָט־צוים, וואָס האָט מיט אַ כאַלעף־שאַרף אָפּגעשניטן די געטאָ פון דער שטאָט, פון דער היימשטאָט...

— שטיין, יודע! — גיט עס אַ גרילץ אין דײַטש. — וואָס זוכסטו באַם צוים?!

אַ סנאָפּ ליכט וואַרפט זיך פּלוצעם אויף מאַלקינדן. „אַ דײַטש, אַ וואַכמאַן!‟ — פאַרשטייט ער שוין. דערמאָנט זיך, אַז ער איז אָן אַ היטל. איז ער זיכער, אַז דאָ איז דער סאָף צו זײַן בינטל יאָרן. ווערט ער זיך ניט. ער וויל בלויז אופשטעלן דעם עמעס:

— ניט געקראָכן צום צוים. גאָט באַהיט. בלויז פאַרבײַגעגאַנגען... פונדערווײַטנס...

— לײַגסט נאָך, שמוציקער הונט! — טוט אַ ריטשע עמעצער אין דײַטש שוין האַרט לעבן אים.

דער סנאָפּ ליכט, וואָס האָט געהאַלטן מאַלקינדן אײַנגעקלאַמערט, ציט זיך פּלוצעם אײַן, פאַרבאַהאַלט זיך. אַרום ווערט שטאָק־פינצטער, ווי די וועלט וואָלט געוואָרן אָפּגעטויוולט אין שוואַרצן טינט. אַז ער איז נאָך פייִק עפּעס צו זען, שטעלט פעסט די האַלבע לעוואָנע, וואָס

קריכט ארויס פון א וואַלקן־געדיכטעניש און טוט א בלייך דאָס געֵ־שטאַלט פון א וואכמאן מיט אן אויסגעשטעלטער ביקס.

א שאָס. א דונער. מאלקינדס הארץ צאַפּלט אוף און רײַסט זיך ארויס מיט ווייטעק פון דער ברוסט, וועלנדיק ערגעץ זיך אויסבאַ־האלטן. נאָר עמעצער פארקײַכט זיך איבער אים אין א געלעכטער...

„וואָס טוט זיך דאָ?" — פאמעלעך עפנט מאלקינד די אויגן. ער דערזעט א שניי־פלעק, דערפילט די קעלט פון דער ערד, צו וועלכער ער טוליעט זיך. ניט אנדערש, אז א נעס. די קויל האָט אים ניט גע־טראָפן! גייט דאָס לעבן אין אים באַלד ארויס מיט זײַן פיקכעס: מע דארף מאכן דעם אָנשטעל פון א טויטן, ווארטן, דער היטלעריסט זאָל זיך אָפּטראָגן...

א ליכט־אופבליץ פריטשמעליעט ווידער מאלקינדן. און ווידער הילכט א שנײַדיקער געלעכטער, באגלייט פון ווערטער:

— זיך דערשראָקן! כא־כא...

און ווי מיט א בײַטש דערלאנגט א שמיץ איבערן געלעכטער דער באפעל:

— אופשטיין! אופשטיין! צום קאָמענדאנט!

שווערע, דומפּע קלעפּ פאלן אף מאלקינדן, צווינגען אים אופשטיין, כאָטש אף א רעגע. עפשער וועט מען דאן אופהערן שלאָגן.

— אָט אזוי, מארש, מארש! — גוואלדעוועט דער וואכמאן, באַ־גלייטנדיק איטלעכן אויסגעשריי מיט א שטויס אין זײַט, אין רוקן. אזוי לאנג, ביז ביידע טרעטן אריבער די שוועל פון א ליידיקן, מאָדנע ליידיקן, העל באלויכטענעם רוים.

דאָ בלײַבט מאלקינד שטיין. דאָ ווארט ער. די שײַן — ווי זי וואָלט אָנגעשאָטן שארפן זאמד אין די אויגן. ס'איז דאָ ווארעם, און די וואַ־רעמקײַט מאניעט ארויס אלע פארבאָרגענע ווייטעקן אין קערפער.

— אכטונג! — טוט עמעצער א געשריי.

ווי פון אָט דעם געשריי ארויס קומט פלוצעם אָן א הייכער, שטאַלטנער מיליטערמאן אין א גרינער אוניפאָרם מיט א שווארץ קראַ־געלע און בלישטשענדיקע קנעפּ אפן מונדיר. אף זײַן דיגער נאָז זיצן אין גאָלד אײַנגערעמלטע ברילן, דורך וועלכע עס נעמט שטראָמען אף מאלקינדן גרענעצלאָזע פאראכטונג. ער טוט זיך א ווענד צום וואכמאן:

— וואָס ברענגסטו מיר דאָס מיסט? איך אײַל גאָר אוועקצוגיין!

— דער דאָזיקער לומפּ איז געקראָכן דורכן צוים, הער קאָמענ־דאנט! — ראפּאָרטירט דער וואכמאן, אויסציִענדיק זיך און א קנאק טוענדיק מיט די אָפּצאַסן.

— עך, קראוזע, — שמייכלט דער קאָמענדאַנט, — צי וועט אזא שײַסמײַיאָר עפּעס זוכן אף יענער זײַט? אומזיסט דרייסטו מיר א קאָפּ צוליב איבעריקע צוויי באָרדעל־קופּאָנעס...

מאַלקינד שפּיצט זיך אָן. הייסט עס, ס'איז עמעס! עס באַשטעטיקן זיך די קלאַנגען, אז פארן ברענגען א לעבעדיקן ייִדן, וואָס איז גע־קראָכן דורכן צוים, באַקומען די וואַכלײַט פינף אומזיסטע קופּאָנעס אין מיליטערישן שאַנדהויז, בייס פאר א דערשאָסענעם באַם צוים — בלויז דרײַ... אָט פאַרוואָס דער וואַכמאַן האָט געהירזשעט, געפרייט זיך ווי א באַזעסענער...

א ניטגוטקײַט ביז צום ברעכן גייט אוף אין מאַלקינדן, ווען ער קוקט אָן דעם וואַכמאַן, וואָס שטייט מיט אַן אראָפּהענגענדיקער אונ־טערשטער ליפּ, ווי א הינטל אפ די הינטערשטע לאַפּעס, בייס עס דערוואַרט, זײַן האר זאָל אים צוּוואַרפן א כעסעד־גאָב. מאַלקינדס ניט־גוטקײַט מילדערט א קאָפּ די אָנוועזנהײַט פונעם קאָמענדאַנט — זײַן אינטעליגענט און סאָליד פּאָנעם, זײַן שטאַלטנע פיגור. דער דאָזיקער מענטש וועט פאַרשטיין, ווי ס'איז בעמעס געווען:

— אַנטשולדיקט, כ'בין ניט געקראָכן, — פאַרענטפערט זיך מאַל־קינד. — בלויז פאַרבײַגעגאַנגען... פונדערווײַטן...

דער קאָמענדאַנט טוט א רודער מיט זײַנע לאַנגע הענט, כאַפּט אַרויס פון קעשענע א פּאָר זאַמשענע הענטשקעס און נעמט זיי אָנ־טאָן, פּאַוואָליע אַרופציִענדיק און גלעטנדיק יעדן פינגער.

— היטלערס א סאָלדאַט זאָגט ניט קיין ליגן, קרעציקער הונט! — פּלאַצט ער אַרויס, און צוויי פײַערדיקע פּעטש — פון לינקס און רעכטס — קלינגען אוף אף מאַלקינדס באַקן. דאַן צעריטשעט ער זיך צום וואַכמאַן: — אז איך האָב גאָר קיין צײַט ניט צו פאַרנעמען זיך מיטן שײַסדרעק! געמעגט אים, אייזל, אוועקלייגן אף אַן אָרט, און שוין. אַלץ די פאַרפלוכטע איבעריקע צוויי קופּאָנעס! וואַרף אַרײַן דעם פאַרלײַזיקטן לומפּ אין... אין... נו, געפין דאָרט אין נײַעם געטאָ־פערטל א פּאַסיקע שווײַנען־לאָך. און מאָרגן, מאָרגן וועט ער שוין דערציילן, אָ, ער וועט דערציילן, פאַרוואָס ער איז געקראָכן דורכן צוים און צו וועמען ער איז געגאַנגען אין שטאָט...

אינעם לעבעדיקן קיווער איז די פינצטערניש א פולשטענדיק בלינדע. אינעם לעבעדיקן קיווער איז די סטעליע נידעריק — זיך ניט אוועקצושטעלן. די ווענט זײַנען אײַז־קאַלט, ענג צונויפגערוקט, זיך ניט א דריי צו טאָן. מאַלקינד קאָרטשעט זיך צונויף אפן דיל. זײַן גאַנ־צער קערפּער ציטערט, די אייוורים צוקן, און ער האָט אף זיי ניט קיין שליטע. קאַלט. שוידערלעך קאַלט. בלויז די באַקן פלאַמען — עס

ברענט אף זיי די כּארפּע פון באקומענע פּעטש... אָבער מאָרגן וועט נעמען אַ סאָף... אַ לויטערע רויִקייט באהערשט אים. דער קאָפּ ניכ־טערט זיך אויס. די געדאנקען נעמען פליסן אומגעשטערט... ווען ער זאָל דארפן באשרייבן די לעצטע שאָען פון זײַנעם אַ פּערסאָנאַזש, וואָס איז ארײַנגעפאלן אין אן ענלעכער לאגע, ווי דער אוטאָר איצט, וואָלט ער מיסטאמע אָנגעהויבן:

„דאָס ענגע טויט־קעמערל האָט אים ארומגעהילט מיט אַ געדיכ־טער כאשכעס, ארומגעפּאנצערט מיט אַ טויבער שטילקייט. און אין דער דאָזיקער כאשכעס, אין דער דאָזיקער שטילקייט איז צײַטיק גע־וואָרן די שאָ פון כעזשבן־האנעפעש. ווי אַ רײַכע פּרוכט האָט זי גע־האַלטן אָט־אָט באם אָפּרײַסן זיך פון דער צווײַג פון דער צײַט, גרייט אַ פאַל צו טאָן אין שויס פון דעם פאַרורטיילטן — נעם מיך, בײַס אײַן, ווי דעם עפּל פון אייץ־האדאס... און דאָס גאנצע לעבן זײַנס אף דער בידנער ערד האָט זיך געצומען פּאנאנדערוויקלען, ווי די טאַשמע פון אַ מוטנע־ווייפולן, מיט גאַרנישט אָנגעפילטן און דאָך פּײַנפולן פּילם...“

בא דעם פאַרהאַלט זיך מאַלקינד. עס ווערט מעטושטעש די זעונג. בלויז זײַן אייגענער טרויעריקער סאָף, ווי דער ארומגעהריזעטער אי־בערבלײַב פונעם אייץ־האדאס־עפּל, הענגט אים פאַר די אויגן... אזוי אויסטערליש האָבן זיך איבערגעפלאָכטן די געשעענישן הײַנט אין אָוונט. אזוי אומזיניק האָט ער זיך ארײַנגעפּלאָנטערט אין אַ צאָרע. מאָרגן וועט מען אים נעמען אָפּן פאַרהער. מע וועט דערגיין, אַז ער איז געווען אַ שרײַבער. אָ, זיי וועלן זיך ניט קאָנען אָנפּרייען מיט דער מעציִע, וואָס איז אזוי אומגעריכט ארײַנגעפאַלן אין פּאסטקע. עפּעס אַ קלייניקײַט, אַ שרײַבער! מע וועט עס מעלדן ווײַטער, העכער. אזוי און אזוי. אזא און אזא שרײַבער איז אופגעדעקט געוואָרן. דער וואכ־מאַן וועט מיסטאמע באקומען אַ צולאָג פון נאָך פינף קופּאָנעץ, און אים, מאַלקינדן, וועט מען נעמען פּײַניקן... גערעכט געווען, גערעכט געווען... ער דערמאָנט זיך ניט, וועמען עס געהערן די גאָלדענע ווער־טער, אַז פונעם לאָרבערבוים פון דער קונסט קאָן מען ניט אָפּרײַסן אפילע קיין איין בלעטל, ניט באצאָלנדיק דערפאַר מיטן לעבן... איצט איז געקומען זײַן ריי צו דעקן דעם כעזשבן. מע וועט אים פּײַניקן, ער זאָל ארויסגעבן זײַן פרוי און קינדער, וואָס דארפן פאַרטיליקט ווערן צוזאמען מיטן מישפּאָכע־ראָש. די היטלעריסטן וועלן ניט גלייבן, אַז ער האָט קיין היים, קיין מישפּאָכע ניט אופגעשטעלט. דעריבער וועלן זיי נאָך מער פּײַניקן. זיי וועלן פאָדערן, ער זאָל ארויסגעבן זײַנע לעצ־טע מאנוסקריפּטן. און וועלן ניט גלייבן, אַז ער האָט אין געטאָ זיך

ניט צוגערירט צו דער פעדער. זיי וועלן פּײַניקן... נאָר מאָרגן אָוונט וועט אַלץ שוין זײַן פאַרענדיקט. מע וועט זײַן צעקאַטעוועטן קערפּער אוועקפירן הינטער דער שטאָט, צום שײַטער, אַף וועלכן די היטלע־ריסטן פאַרברענען זייערע קאָרבאָנעס. ער וועט אופגיין מיטן רויך. דער ווינט וועט זײַן אַש צעווייען, און אויס, אויס מיטן שרײַבער מאַלקינד. „פיניטא לא קאָמעדיאַ"... און דער ווייטעק פון שאָפעלן, שפּורלאָזן פאַרגיין צעכליפּעט זיך אין זײַן הארצן... וואָלט ער כאָטש געהאַט געשריבן אין געטאָ! די פאַשיסטן האָבן שטענדיק מוירע גע־האַט פאַר שרײַבער, געברענט זייערע ביכער. זײַנע שריפטן וואָלטן דעם ווויל־אויסזעענדיקן קאָמענדאַנט אַריינגעבראַכט אין גרימצאָרן. און עס וואָלט דעם שלעגער שוין קיין זאַך ניט געהאָלפן — די קסאוו־יאדן זײַנען באַשטאַט אין זיכערע הענט... דער מענטש מיטן נאָמען זאַליע מאַנט שוין גאָר, פאַדערט. כאָטש א טרוקענע גוויִעס איידעס... אַלע, אַלע קעגן אים! דער קאָמענדאַנט ביכווידוי־אוועאַצמוי טוט אים אָן שפּאַגל־נײַע אינקוויזיציע־שיך, שנורעוועט זיי צונויף, קוועטשט זיי צונויף. די אינווייניק אָנגעהאַקטע טשוועקעס שטעכן דורך דאָס פלייש פון די פיס, דרינגען אַדורך די ביינער...

און אַז ער טשוכעט זיך אוף... צי ליגט ער שוין לאַנג אַזוי, גלײַך אָן אַרויסגעשלײַדערטער נאָך א שיף־ברוך אַף א קאַלטן, שוואַרצן יאַבאַשע־ברעג? צי וועט ער לאַנג אַזוי ליגן מיט פאַרפאַראַרענע פיס און וואַרטן, עס זאָל אָנפויזען דער באַגינען און פאַרצוקן די לעצטע ברעקלעך פון זײַן לעבן? וועט עס עפּשער זײַן אַזאַ באַגינען, ווי צום סאָף פון זײַן בוך „די לעצטע יידן"? אומגעפער אַזוי האָט עס דאָרט אויסגעזען. ער דערמאָנט זיך:

„ערגעץ אין די פאַרהוילעניש פון דער ערד האָט עס א קרעכץ געטאָן: „עך, עך..." נעפּלען האָבן אויסגענאָגט די נאַכטיקע כאַשכעס, און דאָס גליִענדיקע אַפּל פון א העלן אומגעהייער איז אומבאַמערקט אַרויסגעקראָכן פון הינטערן הימל־ראַנד... גרויס און איינזאַם האָט געסטאַרטשעט אינעם נעפּל א געבויגענער ייִד, דער לעצטער פון ייִשעוו. א קלומעקל אונטערן אָרעם, אָנגעלענט אין א סוקעוואַטן שטעקן. ס'האָט ניט געוווּסט דער ייִד, וווּהין זיך צו קערן, וווּהין דעם טראָט צו ווענדן, אַז אומענדלעך פיל וועגן האָבן זיך געקרייצט אי־נעם פיצל ערד, אַף וועלכן ער איז געשטאַנען, און אַלע וועגן זײַנען פאַר אים פאַרווישט געווען. האָט ער א קרעכץ געטאָן, ווי איבערענט־פערנדיק דעם פאַרהוילענעם קאָל פון דער ערד: „עך, וועלט, דערמע־רונג, וואָס דו ביסט!"

— מאַלקינד, מאַלקינד! — א שטראָם פרישע לופט טראָגט אָן

דעם האסטיקן, קוים הערבארן אויסרוף פון זײַן נאָמען. — אהער, שנעלער!

מאלקינד צוקט אוף, שפארט זיך צו צו דער וואנט. שויך! מע ווייסט אפילע, ווי ער הייסט! און ווידער: ניט ער, — דאָס נאקעטע לעבן אין אים, וואָס האָט צום וויפלטן מאָל זיך געהאט א בונטעווע געטאָן קעגן דעם ווילן פון זײַן געביטער, שטעלט א פארצווייפלטן ווידערשטאנד דער קראפט, וועלכע קומט אים ארויספירן צום לעצטן וועג.

— קומט, זאָגט מען אײַך! — באפעלט אין יִדיש אן אומגעדולדיקע, אומבאקאנטע שטים.

און אז ער רופט זיך אלץ ניט אָפּ, נעמט מען אים שלעפּן איבער־גוואלד. מע שטעלט זײַן מידן גוף ארוף אף שטאָלצן און מע צווינגט אים גיין. ניט ער גייט. עמעצער טוט עס פאר אים. און ער שלעפּט זיך נאָך...

א כאָלעם, צי וואָר, צי אן אויסטראכטעניש פון זײַן דולן קאָפּ? זאלבעדריט זיצן זיי אף ניט געהובלטע, מיטן טערפּקן האָלץ־גערוך שמעקעדיקע ברעטער. מאלקינד, דער זעלבער באָכער אינעם שאָפּע־נעם פּעלצל און א דריטער אומבאקאנטער מאנצבל מיט העלע וואָנ־צעס — א ביסל אָפּגערוקט פוןביידן. אנטקעגן, אין א קליינער וואנט־נישע, ברענט א ליכט, וועלכע באשײַנט א געוועלב, שטייניקע פונדאמענט־ווענט. זיי געפינען זיך, קאָנטיק, אין א קעלער־באהעלטע־ניש, א „מאלינע״, ווי מע רופט עס אין געטאָ. אראָפּגעלאָזט זיך דורך אן אויסטערליש געדרייטער לאָך, געפּויזעט אף אלע פיר...

ערשט איצט באגרײַפט מאלקינד, אז עס איז געשען עפּעס אומ־געהייערס.

— וואָס האָט איר געטאָן? וואָס האָט איר געטאָן? — כאפּט ער זיך פאר די שלייפן.

— גאנץ פּאָשעט, געראטעוועט א מענטשן פון היטלעריסטישע ראָצכים, — ענטפערט געלאסן דער, וואָס אינעם פּעלצל, א טרייסל טוענדיק זײַן קאָפּ שווארצע האָר, און גיט צו שטאָלץ: — דערצו נאָך א שרײַבער!

— וואָס פאר א וויצן מאכט איר, יונגערמאן! — שפּרינגט מאל־קינד אוף, וויל ערגעץ לויפן. און צו זײַן מיטשמועסער, וועלכער פאר־שטעלט אים דעם וועג מיט אויסגעשפּרייטע הענט, זאָגט ער: — זיי קאָנען פאר אזוינע כאָכמעס אָפּווישן די געטאָ. אומשולדיקע וועלן לײַדן צוליב עפּעס א געוועזן שרײַבערל, צוליב עפּעס אן אראָפּגע־פאלן פון בוים פארטריקנט בלעטל... איר פארגעסט, אז אלע צאָלן דאָ

פאר איינעם. לאָזט, לאָזט, איך מוז צוריקגיין, אָן אומגליק אפן קלאָל וועט איר ארופברענגען!

מאכט צו אים יענער מיט א שמייכל אף די ליפּן, מיט א בליאסק אין די אויגן:

— וואָס שײַעך דעם קלאָל, וועלן מיר דאָס מאָל שוין זאָרגן. אָן אראָפּגעפאלן בלעטל, זאָגט איר? אויך אזא האָט זײַן ווערט. עס קערט אום דעם באָדן פּרוכטבארקײַט... נו, זעצט זיך, בארויִקט זיך. פארשטייט, אויב זיי קלײַבן זיך די געטאָ ליקווידירן, דארפן זיי קיין צוטשעפּענישן ניט האָבן; אויב עס האלט נאָך ניט דערבײַ, וועלן זיי דעם איניען מיט אײַך אראָפּשלינגען. איר'ט זען. אליין דער קאָמענ־דאנט וועט די זאך צונישט מאכן. אזא ביזויען פאר אים: געטאָ־ארעס־טאנטן האָבן פארשטאָפּט דאָס מויל בא זײַנעם א וואכמאן, באפרײַט פון קארצער א ייִדן... איר וועט זען, דער קאָמענדאנט וועט פארטושן די גאנצע געשיכטע. פאר אזא נאכלעסיקײַט קאָן ער זיך דערדינען א לוסטרײַזע צום מיזרעך־פראָנט און אן אומזיסטן בילעט אף יענער וועלט... מע דארף, אז דער אייסעק זאָל אראָפּ מיט וואָס ווייניקער טומל. ווען ניט, וואָלט דער וואכמאן פארזוכט דעם טאם פון א שארפן מעסער. פארשטייט איר, מיר דארפן נאָך געווינען א ביסל צײַט... אײַער גליק, וואָס זיי האָבן אלס צײַטווייליקן קארצער באנוצט עפּעס א שטעלכל...

— פונוואַנען ט'איר געוווּסט? — טוט מאלקינד א קוק מיט כשאד אף זײַן רעטער.

— מיר ווייסן אלץ, וואָס געשעט אין געטאָ.

— אזוי גאָר... זאָגט דעם עמעס, איר האָט מיך ארויסגעראַטע־וועט אויס מוירע, טאָמער פלאַפל איך? הײַנט האָב איך עפּשער צופיל זיך דערוווּסט...

— ניט מוירע געהאט, — צעשמייכלט זיך דער, וואָס אינעם פּעלצל, — איר האָט דאָך ניט געוווּסט, אז איר'ט געהאָלפן שטופּן א וועגל מיט געווער...

א פריטשמעליעטער, קאָרטשעט מאלקינד זיך צונויף. ער נעמט זיך דאן פארענטפערן:

— און איך האָב פארורטיילט אײַך, אײַערע האסאָגעס. געטראכט: איר ראנגלט זיך פאר אן איבעריקער שאָ הינטיש לעבן... מאטערט זיך צוליב עפּעס בעבעכעס, וואָס וועלן אײַך ניצן עפּשער א טאָג, צוויי... עך, שרײַבער מאלקינד, אן אויסגעגאנגענער לועך ביסטו... — א שמייכל מילדערט דאָס כמורע פּאָנעם: — ניט אינגאנצן אויסגעגאנ־

גען. זאָגט איר, אז דאָרט איז געווען געווער. כ׳האָב געהאָלפן שטופן, ס׳הייסט צוגעלייגט א האנט...

— פון אײַך, פארשטייט זיך, — זאָגט מאלקינדס רעטער, — פון אײַך דארף מען דערוואַרטן אַן אנדער האנט. פון א שרײַבער! דאָס איז א כאָשעווער, זייער א כאָשעווער קעמפער, ווען ער צילט ריכטיק.

ווידער שרײַבן? פראגמענטן פון צוויי, דרײַ צי מער דורכגעלעבטע לעבנס, אָפּגעריסענע איינס פון צווייטן, מישן זיך צונויף. וואָס באַשרײַבן? ווייפולע זעונג, קאָשמאַר, הארבע וואָר? און ווו איז דער אויסוועג פון דעם דאָזיקן שרעקלעכן מישמאַש? עפשער אנטלויפן, פארשווינדן, ווי ביז איצט? פארשטעלט אָבער אלץ מיטאנאנדער דער בליק פונעם מענטשן, וועלכער האָט הײַנט אָוונט זיך ארײַנגעריסן און אים צערודערט... נעמט מאלקינד שטאַמלען:

— זעסט, ווער זאליע איז, מײַן בלוט און פלייש...

רײַסט אים איבער זײַן באַלשמועס:

— זײַט מויכל, וואָס כ׳האָב מיך אָנגערופן זאליע. רופט מיך פינקטלעכער: פאווקע.

— פאווקע?

— יאָ.

— עפשער פון בוך „ווי שטאָל האָט זיך פארהאַרטעוועט“?

— יאָ.

אזויפיל צאַר אַף מאלקינדס פּאָנעם. אזויפיל געבראָכנקײַט אין די ווערטער, וועלכע ער ברענגט ארויס מער צו זיך, ווי צו עמעצן א צווייטן:

— ניט מער זאליע. זיך ניט דערדינט. פאווקע, זאָגט איר...

— יאָ, כאַווער מאלקינד! — דער באָכער אינעם פּעלצל באַטאָנט דאָס וואָרט „כאַווער“, וואָס ער האָט צום ערשטן מאָל אָנגעווענדט לעגאַבע דעם שרײַבער. — איך וויל, איר זאָלט וויסן, מיט וועמען איר האָט צו טאָן: איך בין א קאָמוניסט. מיר זײַנען פּארטיזאַנער...

עס ענדיקט זיך אויסשמעלצן דאָס ליכטל ארום דעם לאַנג־געוואַקסענעם, רויכערדיקן קנייטל, וואָס פּילט אָן דעם כאָלאָל מיט א געדיכטער שײַן, ווי מיט א גרוי־געלבלעכן שטויב. צי שטענדיק, אין דער שאָ פון מישפּעט איבער א גאנצן מענטשן־לעבן איז דער כאָלאָל אָנגעפּילט מיט אזא־אָ שטויב און אזא־אָ שטימונג? זאלקינד פילט בעפויעל־מאַמעש, ווי זײַן לעבן ווערט איצט ארופגעלייגט אַף דער וואָגשאָל. באַלד וועט ארויסגעטראָגן ווערן דער פּסאַקדין, צי ס׳איז ווערט דאָס, וואָס מע האָט געטאָן פאר אים. דער אָנגעקלאָגטער באַקומט באַלד דאָס לעצטע וואָרט. מאלקינד גרייט זיך ארײַנטאָן אין אים אלץ,

וואָס דארף געזאָגט ווערן אין אָט דער אנטשיידנדיקער רעגע. ווייסט ער ניט, פון וואָס אָנצוהייבן. עטלעכע אומבאהאָלפענע, צעשויבערטע פראזעס, וועלכע ער פארענדיקט אזוי:

— הערט איר, איר האָט מיך בעעמעס גערעטעוועט פון דער לייבן־גרוב. אין אזא בלוטיקער צײַט ארויסגעשלעפּט... גלייבט מיר, איך בין אזוי מיד, אזוי מיד... און וואָס טראכט איר ווײַטער צו טאָן מיט מיר?

— איר פארלאָזט זיך אף אונדז? — פרעגט דער מענטש, צו ווע־מען ער ווענדט זיך, ווי צו א ריכטער.

פאמעלעך נעמט מאלקינד שאָקלען מיטן קאָפּ אף יאָ.

דער יונגערמאן אינעם פעלצל שטייט אוף, טוט עפּעס א ווונק צום צווייטן מיט העלע וואָנצעס, וואָס איז די גאנצע צײַט געזעסן ווי אָפּוועזנד, און פארשווינדט. דער, צו וועמען דער ווונק איז געווענדט, שפּרייט אויס אף דער באנק א בעגעד, דרייט צונויף א צוקאָפּנס און מאכט צו מאלקינדן:

— דאָ האָט איר א פּענעץ ברויט מיט מארמעלאַד. בײַסט צו און כאפּט א דרעמל. נאָר מאכט עס בעקיצער. איצט זײַט איר אין מײַן דייע. בא אונדז, פארשטייט איר, איז דיסציפּלין, שטרענג. און הײַנט באנאכט שטייט אונדז נאָך פּאָר דאָס עמעסע שטיקל ארבעט. מיר ווארטן אפן סיגנאל...

מאלקינד עסט אָפּ, שפּארט זיך געהאָרכזאם צו. די נערוון אנט־שפּאנען זיך. אלע קויכעס רינען אויס, ווי טראָפּנס פון אן אויסגעדרייט שטיקל גרעט. און ס'איז אים וווּיל. א זעלטענע שטילקײַט פּאנצערט אים ארום, אן אומענדלעכע שוץ פון אלע ספּייקעס, זאָרגן און וואַק־לעניש. און דאָס גאנצע לעבן זײַנס, קאָרעוו צו די פּופּציקער, איז איצט אלט געווען בלויז אייך אָוונט און א קעזאַיס נאכט. דארף ער אָנהייבן ווי אן אייפעלע לערנען זיך גיין, שטעלן טראָט בא טראָט; ווי א זיבנטאָגיק קעצל אופרײַסן די אויגן און דערזען די וועלט, בא־מערקן, אז אפילע אין געטאָ בארויקן זיך ניט מענטשן — לעבן, שטופּן וועגעלעך, גרייטן געווער, שטעלן זיך אנטקעגן דער רישעס. דאָס איז מענטשלעך. בלויז ער, מאלקינד... מע האָט אים אין געטאָ די גאנצע צײַט אונטערגעהאלטן — ווער מיט א שטיקל ברויט, מיט א טעלער זופּ, ווער מיט א גוטער אייצע; מע האָט אים ניט איין מאָל מאמעש געצוווּנגען באהאלטן זיך בייס פּארטיליקונגס־אקציעס. הײַנט האָט מען אים פון זיכערן טויט געראטעוועט. אלץ דערפאר, ווײַל ער איז א שרײַבער, ווײַל ער דארף געבן לאָשן זייערע אלעמענס לײַדן און טרוימען, ווײַל ער דארף אָנשרײַבן זייער צאר־ און צאָרן־צאוואָע

פאר קינדסקינדער... און ביז איצט האָט ער אַלעמען אַנטוישט. זיך בעסויכאַם. זײַן שאפּן, דאָס טײַערסטע, וואָס ער האָט פאַרמאָגט, געלאָזט אײַנדארן, אונטערגיין. זיך ניט צוגעריכט אין געטאָ צו דער פּע־דער!.. און דאָ, באַליכטן פון בלענדיקע לאָמפּן, דערשײַנט אין פולן גלאַנץ דער געטאָ־קאָמענדאַנט מיט די גאָלד־אײַנגערעמלטע ברילן און נעמט האָגלען מיט קנאַקנדיקע פּעטש. פאַרקײַכנדיק זיך פון געלעכ־טער, כאַפּט ער אָן מאַלקינדן פאַרן האַלדז און שטיקט, ווערגט...

— שאַ, שאַ, כאַווער שרײַבער! — דערהערט ער איבער זיך א הייזעריקלעך קאָל.

געעפנט די אויגן — ס׳איז דער מאַנצבל מיט די העלע וואָנצעס.

— א בייזער כאָלעם, צי וואָס? — פרעגט יענער.

שאָקלט מאַלקינד מיטן קאָפּ אַף ניין:

— ניט קיין כאָלעם.

און ס׳טוט אים האַנאָע, ווען ער דערמאָנט זיך אינעם קאָמענדאַנט, וואָס האָט ווילד געריטשעט, געוואָלט אים דערשטיקן. אַוודע אויך אין פײַער אַרײַנוואַרפן... געוויס וועט מאַלקינד אים פאַרשאַפן א ביסל אומאָנגענעמלעכקײַט מיטן פאַרשווינדן. אָבער אַזוי צו גוואַלדעווען, בושעווען? סײַדן ער ווייסט שוין, ווער ס׳האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון זײַנע הענט. איז ער דען אַזוי געפערלעך דעם היטלעריסט? אָ, ווען ס׳איז טאַקע אַזוי...

דעם סאָף פון זײַן כעזשבן מיט זיך און מיט דער וועלט מאַכט ער שוין, אַריבערקומענדיק א פאַרפּלאָנטערטן אונטערערדישן וועג, וואָס האָט מאַשמאָעס געפירט דורך קאַנאַליזאַציע־רערן, ווײַל דאָרט האָט אים דעם אָטעם פאַרכאַפּט, און געבראָדזשעט האָבן זיי איבער שמוץ און בלאָטע. אַרויסגעקראָכן אַף דער פרײַ דורך א ברונעם ער־געץ, קאָנטיק שוין אויסער דער געטאָ.

די שטאָט איז שוין ווײַט הינטער זיי. עטעמט זיך לײַכטער. דער ווינט בלאָזט אין רוקן, ווי אין א זעגל, און העלפט שפּאַנען. מאַל־קינדס באַגלייטער, אָנגעטאָן ווי א פויער, האַלט אים אונטערן אָרעם. אויך ער, מאַלקינד, טראָגט שטיוול, א דאָרפיש טולופּל, פון וועלכן עס שמעקט מיט שעפּסן־פעל. ער טוט אומגערן א טאַפּ די ברוסט. ניטאָ, ניטאָ דאָרט די געלע לאַטע.

און אויבן הענגט דער הימל נאָך אַלץ א צעפּליקטער אַף שטיקער און עס ציטערן אין זײַנע ריסן פאַרלוירענע דימענטן — שטערנד־לעך. דאָס שטיקל לעוואָנע מיד, אויסגעשעפּט, — נידערט אַף אָפּרו צום ראַנד פון דער ערד.

„די לעוואָנע ענדיקט זיך, — טראַכט מאַלקינד. — צום סאָף, אײ־נעם מוילעד, וועט זי זיך באַנײַען, אפשר גאָר געבוירן ווערן. אויך מיט אים האָט אזא נעס פּאַסירט". ווייטעקן ווערן אויס ווייטעקן. מוירע ליגט ערגעץ צונויפגעקאָרטשעט און הייבט דעם קאָפּ ניט אויף. די דערוואַרטונג פון עפּעס אומבאַוווּסטעס באַוועגט זיך. הײַנטערט אויף און פרייט צוגלײַך.

די צוויי מענער שווײַגן דעם גאַנצן וועג. פאַרטיפן זיי זיך אָבער אין א וואַלד, האַלט מאַלקינדס באַגלייטער זיך ניט אײַן און נעמט שעפּטשען אין ייִדיש:

— אָ, אונדזער פּאַווקע. מיר האָט ער אײַך אָנגעטרויט. ווען ער דאַרף ניט בלײַבן אין געטאָ, וואָלט ער אליין געגאַנגען... כ'האָב נאָך דאָרט א ווײַב, א קינד. ביז איצט אויסגעהיט. געטאָן פּונקט קאַפּויר, ווי די יעקעס האָבן געהייסן... מײַן אייצע — טוט אויך שטענדיק אזוי...

מאַלקינד דריקט צו זיך צו זײַן באַגלייטערס אָרעם און טוט א מורמל:

— אונדזערע טאַטעס וואָלטן געזאָגט, אז איר פאַרדינט די גרויסע מיצווע פון מאַטיר־אסירים.

— וואָס זאָגט איר? — פאַרשטייט יענער ניט.

— כ'מיין, איר ווײַזט ווונדער.

— מיר ווײַזן, וואָס מיר קענען, — ענטפערט דער באַגלייטער. — מיר ווײַזן, אז נאָך אַלעמען האָבן מיר זיי אין דער ערד...

זיי שפּאַנען איבער דעם נאַכט־איבערפּולטן, אין אומרו פאַר־קראַמפּטן וואַלד. א ווינט לויפט איבער די ביימער־קרוינען, וואָס שוש־קען זיך, הודען סוידעספּול. אונטער די פיס טרעשטשען צווײַגן. בלויז צווײַגן? מאַלקינד הערט גאָר, ווי ער ברעכט דעם קרײַז, וואָס אין זײַן שוץ האָט ער געגאַרט איבערשלאָפן כאָטשבי זיבעציק יאָר... דער קרײַז ברעכט זיך. און הינטער אים ליגט די שוועל פון א נײַער וועלט. מאַלקינד טרעט זי אריבער, אונטערגעהאַלטן און געפירט פון נײַע ייִדן, נײַע מענטשן און צוזאַמען מיט זיי...

— ווי מיינט איר, פּאַפּיר, א פעדער, א בלײַער וועלן זײַן? — גיט ער א פרעג זײַן באַגלייטער.

— ווי דען, לאָזן א שרײַבער אָן זײַן קלאַפּערגעצײַג? — ענטפערט יענער רויִק. — אגעוו וועלן מיר מיסטאמע נאָך האָבן צו טאָן איינער מיטן אַנדערן. איך בין א דרוקער...

באַם ציל פאַרהאַלט זיי א בילערײַ פון א הונט. זיי דערזעען פאַר זיך אן איינזאַם, צווישן ביימער און קוסטעס שטייענדיק שטיבל, פון

וועלכן די פרימאָרגעדיקע דעמערונג שיילט שוין אַרום די נאַכטיקע שאָטנס.

— זײַט געגריסט, אַנטאָנאַס! — רופט אויס אין ליטוויש מאַלקינדס באַגלייטער צום הויכן, מעגושעמדיקן מענטשן, וואָס באַווײַזט זיך אין דער טיר.

— ביטע, ביטע, — בעט זיי אַרײַנגיין אַ טיפע ברוסטיקע שטים.— האָט איַיך קיינער ניט באַמערקט?

בייס אַלע קומען אַרײַן אין דער טונקעלער, מיט וואַרעמקײַט און רייעך פון פּאַראָשטשיגעט ברויט אָנגעזעטיקטער שטוב, דערקלערט מאַלקינדס באַגלייטער:

— איך טראָג זיך באַלד אָפּ, און אָט־דאָ, אַנטאָנאַס, בלײַבט בא דיר אַ כאַווער. פּאַווקאַ, אויב ער׳ט קאָנען, וועט נאָך הײַנט אַריבער־קומען, וועט זאָגן, וואָס ווײַטער צו טאָן. מע טרויט דיר אָן אַ כאַשעווען כאַווער, אַ שרײַבער...

— אָ, ביטע, ביטע, אָ! — בלײַבט הענגען אין דער טונקעלער וואַרעמקײַט דער ציטער פון אַ באַסאָוועך סטרונע.

מאַלקינד שטייט אַ פאַרטײַעטער. דער מויעך ווערט אים שטײַף, ווען ער טוט אַ קלער וועגן דעם, וואָס מיט אים איז געשען, ווו ער געפינט זיך. איז טאַקע פאַר אים אויס געטאָ? אויס יעכידישע אָפּגע־זונדערטקײַט? אויס איינאַליינקײַט? ווידער לעבן? דאָס לעבן גייט ווײַטער? און עפּשער, עפּשער... יאָ, יאָ, עס הייבט זיך ערשט אָן...

1964

באָטע לוריע

באַנאַכט אף פּאַשע

שעפּע מאָטיגע האָט מיט אומגעדולד געוואַרט אף יאַנינקען. ער האָט דערווײַל אַראָפּגעלייגט די ציגל פונעם אויסגעשפּאַנטן שטויביקן וואָגן און האָט זיי צונויפגעלייגט אין דער ניט דערבויטער שטאַל, וועלכע איז געשטאַנען מיט נאַקעטע, ווײַס־געשיילטע קראָקוועס צום בלויציצענעם הימל. שעפּע האָט בעשאַס־מײַסע געפילט, ווי אַפן האַרצן גליטשט זיך בא אים אַ גלאַטיק שטיקל אײַז, און אָט קיצלט עס דעם רעכטן טייל האַרץ און אָט דעם לינקן, דעם אונטערשטן טייל.

וואָלט זי שוין קומען יאַנינקע. באַם אַראָפּנעמען די ציגל פון וואָגן

פלעגט זיך שעפּע יעדעס מאָל אויסדרייען צום סטעפּ, פאַרהויבן דעם צעדריבלטן שטרויענעם הוט, וואָס האָט זיך בא אים געהאַלטן אויף די געדיכטע געלע ברעמען און געזשמורעט די אויגן, זיך אומגעקוקט צום ווײַטן געמויערטן ברונעם, ווו יעדן אָוונט, באַם זון־פאַרגאַנג, טרינקט מען אָן די טשערעדע פון די לאַנגע הילצערנע קאָרעטעס. נאָך וואָס האָט זי, יאַנינקע, געדאַרפט אינמיטנדערינען, פּלוצלינג, גיין באַגעגע־נען די טשערעדע? וואָסי, די בעהיימעס וועלן אַליין ניט טרעפן דעם וועג?

און די פערד זײַנען הונגעריק. נאָר אָן יאַנינקען וועט שעפּע זיי אויף פּאַשע ניט פירן. ער וועט אַזוי שוין, אָן אומרויקער זיך אײַסעקן אַרום די ציגל, אַרום די קלעצער, ער וועט זיך אויסזוכן קאָלערליי אַרבעטן, וואָס זײַנען גאָר איצט ניט נייטיק. ער וועט זיך אַזוי אַרומ־דרייען ביז יאַנינקע וועט ניט קומען מיט דער פאַרנאַכטיקער שטוי־ביקער טשערעדע. דעמלט וועלן זיי ביידע זיך זעצן אויף די פערד און אוועקרײַטן אויף די היי־לאַנקעס, פּאַשען דאָרט אין אַ וואַרעמער, ערעוו־שאַבעסדיקער יול־נאַכט די קאָלעקטיווע פערד.

די אַלטשטער גניאַדע שקאַפּע האָט אויסגעצויגן איר שלאַנקן האַלדז צו מײַרעוו, צום שלענגלדיקן שליאַך, וואָס ציט זיך באַרג אַרויף צווישן די ווייצענע פעלדער, צום רוסיש־טאַטערישן דאָרף.

די אַלטשטער שקאַפּע האָט מיט אירע קאַרע גרויסע אומעטיקע אויגן זיך פאַרקוקט אויף דער פאַרגייענדיקער זון, וואָס האָט זיך, ווי אַ יונג רויט לאָשעקל, באַהאַלטן הינטער די גרינע צווײַגן אין דאָרף. און איבער די לײַכטע וואַלקנדלעך, וואָס זײַנען שטיל געשוווּמען אי־בער דעם גרינעם דערפל, האָט זיך אָנגעצונדן אַ קופּערנער אָפּגלאַנץ.

צי האָט געפילט די אַלטשטער שקאַפּע, אַז אַזאַ גאָלדענער זון־פאַרגאַנג קאָן ברענגען אַ שלאַקסרעגנדיקע און שטורעמדיקע נאַכט?

שעפּע מאָטיגע איז צוגעגאַנגען צום נידעריקן זאַהאָן, וואָס האָט זיך צעלייגט אין מיטן הויף, און האָט אויסגעקניפּט די שטריקענע פאַרמיסטיקטע פּענטעס. ער האָט זיך פאַרטראַכט וועגן די האַיאָריקע גרויסע היצן, וואָס פאַרען און טריקענען פון טאָג צו טאָג אַלץ מער די ערד, און די טווּע אין פעלד הייבט אָן געלן. נאָכדעם האָט ער זיך דערמאָנט, אַז יאַנינקע וועט עפּשער גאָר ניט וועלן פאָרן הײַנטיקע נאַכט די פערד פּאַשען, און אומזיסט האַלט ער זיי הונגעריקע אין זאַהאָן. שוין לאַנג צײַט געוועזן אַרויספירן זיי אויף דער פּאַשע. שעפּע האָט ניט באַמערקט, ווי ער האָט אַלץ געפּלאָנטערט שוין אַ לאַנג אויס־געפּלאָנטערטע פּענטע. ער איז געשטאַנען מיט ביידע עלנבויגנס אָנ־געשפּאַרט אָן דער זאַוואַלע פון זאַהאָן און געקוקט אָן אַ זײַט. פון

דער נידעריקער זײַט פּאַנד, פון דער אויסגעטריקנטער באַלקע האָט זיך דערטראָגן א װײַטער געזאַנג.

אײערנעכטן, באַם יעטן די קוקורוזע דאָרט אין דער באַלקע, האָט יאַנינקע לאַנג געקוקט אױף אים. זי האָט געיעט די קוקורוזע און ניט אַראָפּגענומען די אויגן פון אים. און נאָכדעם האָט זי זיך צעלאַכט:

— פּיאָדערן קענסטו, אַנצאַקאָװסקין?

יאָ, ער קאָן פּיאָדערן. פאַרװאָס זאָל ער אים ניט קאָנען. ער איז דאָך פּאַרזיצער פון אויט־זשורצער ראַט.

— אױף װאָס דאַרפסטו פּיאָדערן? איך האָב אים די טעג געזען.

מער האָט זי װעגן אים גאָרנישט ניט געפרעגט.

און נעכטן האָט זי געזאָגט, באַם מויערן די שטאַל, אַלע האָבן געהערט, זי האָט געזאָגט, אַז אַזוי גוט צו אַרבעטן װי מיט אים, מיט שעפען, איז מיט קײנעם ניט. זי װעט שטענדיק אַרבעטן מיט אים. ס׳אַרבעט זיך גאָר בעסער.

— דו ביסט, שעפּע, געזונט, װי א מויער. ביסט געזינטער פאַר אונדזער אָגער, אױף מײַן װאָרט ביסט שטאַרקער.

— הממ... — האָט ער דעמלט צופרידן א ברום געטאָן.

גוט, װאָס עס קומט זײ אָפּט אויס אַרבעטן צוזאַמען. ער װעט נאָך באַװײַזן, װאָס ער קאָן. אָט האָט ער הײַנט אַלײן אַראָפּגעבראַכט די קלעצער און ציגל. קײנער האָט נאָך אַזױפיל ציגל פאַר אײן טאָג ניט אַראָפּגעבראַכט.

איבערן הויף, װאָס איז געװוען פון אַלע זײַטן אָנגעשטעלט מיט װעגענער, מאַזשאַרעס, שנײַד־מאַשינעס און פאַרװאַלגערט מיט קלעצער, ציגל און קאָרעטעס, האָט זיך דערטראָגן א מעקען פון די אָנקומענדיקע בעהיימעס. די ראַבע שװער־טעטרדיקע בעהיימע האָט פאַרשלײַדערט דעם לאַנגן עק אין דער לופטן און זיך געלאָזט צום גאָרטן, פון װעלכן עס האָט געשמעקט מיט אָנגעגאָסענע קאַװענעס, מיט אוגערקעס און דיניעס. א באָרװעסע, מיט ברייט צעשפרײטע הענט איז יאַנינקע איר פאַרלאָפן דעם װעג און פאַרנומען זי אױף צוריק.

דאָס לײַכט ציצן קלײדל האָט שײן אַרומגעכאַפּט יאַנינקעס שלאַנקן קערפּער, װאַרעם זיך געפּאַלדעװעט און בוילעט אויסגעטײלט אירע שטײַפע מײדלשע גלידער.

שעפּע האָט ניט געקאָנט אָפּפירן דעם בליק פון איר.

— האָסט נאָך ניט אַרויסגעפירט די פערד אױף פּאַשע? — האָט יאַנינקע מיט פאַרדרוס זיך אָנגערופן, דערזעענדיק אים שטײן לעבן זאַהאָן.

— כ׳האָב דערװײַל... זעסט די ציגל... — האָט שעפּע פאַרלױרן

געזאָגט, העלפנדיק איר צובינדן די בעהיימע, — כ'וואָרט דאָך אויף דיר... מיר וועלן באַלד אַרויספירן...

— וואָס נאָך?! — האָט יאַנינקע זיך אָנגערופן ניט צו שעפּען, נאָר צו דער בעהיימע מיטן ווײַסן קאָפּ, — נו, נעם צו די פּוס, נעם צו...

שעפּע האָט אָנגעהויבן ווישן דאָס רעכטע אויג, נאָכדעם דאָס לינ־קע. ס'איז אַלעמאָל אַזוי מיט אים ווען ער פאַרלירט זיך. „ווילסט ניט, דאַרף מען ניט, — האָט ער אַ טראַכט געטאָן, — איך וועל אַליין פּאַרן פּאַשען. איך וועל מיטנעמען מיט זיך דעם הונט, וועט זײַן פריילעכער. ווו האָב איך דאָס אוועקגעלייגט די פּענטעס?"

— הײַנט איז סײַדן מײַן ריי? ווער האָט עס אײַנגעטיילט, — האָט יאַנינקע זיך ווידער אָנגערופן צום ווײַסן קאָפּ. זי האָט פּארוקט דאָס קליידל צווישן די הויכע שיינע פּיס און זיך צוגעזעצט אויף די שפּיץ פינגער. זי האָט גענומען אויסווישן מיט אַ טיכל די וואַרעמע אײַטערס.

— ווי דו ווילסט זיך, — האָט שעפּע אַ ברום געטאָן און אוועק זוכן די פּענטעס.

*

ס'איז שוין געווען טונקל אין דרויסן, ווען אַראָפּ ישעיו האָט זיך דערטראָגן אַ טאָפּטשען פון ניט־געצוימטע פערד. דאָס האָט שעפּע דער געלער און יאַנינקע אַרויסגעפירט די פערד פונעם קאָלעקטיוו „אופגאנג" אויף נאַכט־פּאַשע. יאַנינקע איז געווען ניט צופרידן. זי האָט זיך גאָר געקליבן גיין אין דזשעלאָל אויפן דאָרפישן קאָמיוגישן אָוונט. דאָרט וועט דאָך געוויס זײַן פיאָדער. ער וועט זיכער קומען. ער רעכנט דאָך, אַז זי וועט אויך זײַן. און זי פּילט, אַז זי מוז אים זען, פּונקט, ווי מע מוז איצט האָבן אַ רעגן אויף די פעלדן. איז וואָס וויל פון איר שעפּע? זי וועט מאָרגן פּאַשען די פערד! פיאָדער וועט דאָרט דאָך געוויס וואַרטן אויף איר. און עפּשער איז אַזוי גלײַכער. זאָל ער וואַרטן. זאָל ער זען, אַז איר גייט דאָס שטאַרק ניט אָן.

די גניאַדע שקאַפּע, אויף וועלכער ס'איז געריטן יאַנינקע, האָט שטאַרק געוואָרפן מיט די הינטערשטע פּיס און פריילעך צוגעהירזשעט צו די איבעריקע פערד, וואָס זײַנען געווען צוגעבונדן צו איר צײַמל. שעפּע האָט געריטן הינטער איר.

בײַ שעפּען איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזוי גוט אויפן האַרצן. אי־בער דעם ווײַניקן קרימער הימל האָט זיך געצאַפּלט אַ גרויסע, ווײַסע לעוואָנע, ווי אַ קײַלעכדיקער באַזילבערטער קירבעס אויף די שטילע, בלויע וואַסערן פון יאַם. אַ מעכאַיעדיקע קילע בלויקײַט האָט געטריפט

אף די פעלדער און האָט ארומגענומען אים, יאנינקען און די פערד פון אַלע זײַטן. אפֿן סטעפּ איז געווען שטיל און נאָר פֿון הינטערן בארג האָט פון צײַט צו צײַט זיך דערטראָגן אן אָפּהילך פון א ווײַטן געזאנג. דאָס איז א טייל יוגנט פון דעם פּאַנד אוועק אין דעם רוסישטאָטערישן דאָרף אפֿן קאָמיוגישן אָוונט.

— שעפּע, — האָט מיטאמאָל יאנינקע זיך אָנגערופן, אויסדרייענדיק זיך צו אים מיט די פערד, — שעפּע, — זי האָט זייער ווארעם א קוק געטאָן אים גלײַך אין די אויגן. שעפּע האָט דערפילט, ווי א יונג קעלבעלע האָט מיט איר הייסן גליטשיקן צינגל א לעק געטאָן אים דאָס הארץ.

— וואָסי, יאנינקע, האָ?

— ווייסט וואָס, — האָט זי שטיל זיך אָנגערופן, — זײַ א יאט. וואָס דארפסטו מיך, איך וועל מאָרגן פּאַשען. נא דיר די פערד. זײַ א יאט, שעפּע...

שעפּע האָט זיך אָנגעכמורעט, גאָרנישט ניט געזאָגט. ער האָט א זעץ געטאָן מיט די פיס דעם אָגער אונטערן בויך און איז אוועק אין האַלאַפּ.

— ווארט צו, פלי ניט אזוי! — האָט יאנינקע אים נאָכגעשריען,— וואָס פליסטו, ווי א מעשוגענער?!

✻

אנשל דער קאָבליצער איז געגאנגען אהיים, אין פרײַדאָרף. פון דער נײַערד האָט ער געהאט פארקערעוועט מיט דער קרומער מעזשעאין טאָטערישן דאָרף. ער האָט דאָרט געדארפט צוזוכן א פּאַראָדיסטן אָגער פאר דער קאַשטאַנאָווער שקאַפּע. שוין עטלעכע טעג, ווי די שקאַפּע צעטראָגט דעם וואָגן, רײַסט דעם שפּאַן. מע לאָזט זי ניט אָפּ פון אויג. מאַלע וואָס פאָרא אָגער, וואָס פאָרא פּעגירע קאָן אָנשפּרינגען. וואָס פאר א פּיצכטלער וואָלט ער געווען, ווען ער זאָל עס ניט האָבן אין אויג? איבעראיאָר דארפן בא זיי זײַן אזעלכע לאָשעקעס, מע זאָל זיי קאָנען אף אן אויסשטעלונג פירן. איצט איז אנשל געווען צופרידן. ער האָט זיך וועגן אַלץ צונויפגערעדט. מאָרגן וועט ער קומען מיט דער שקאַפּע אהין. פארטראָגן אין זײַנע געדאנקען, האָט אנשל מיטאמאָל באמערקט די פערד, וואָס האָבן זיך אָנגעטראָגן אנטקעגן.

— ווער איז? — האָט ער אויסגערופן, — יאנינקע, דאָס ביסטו?

יאנינקע האָט אָנגעצויגן דאָס צײַמל. די פערד זײַנען געבליבן שטיין. אנשל, א הויכער, מיט א שיינער שווארצער קוטשמע האָר, האָט געמאכט א פּאָר טריט נעענטער.

— ע־ע־ע, וווהין, יאנינקע טײַערע, יאזדעווערט מען דאָס?.. — האָט ער געשמייכלט צו איר, אָנצינדנדיק שעלמישע פֿײַערלעך אין די פֿריי־לעכע אויגן.

יאנינקע האָט גלײַכגילטיק אראָפּגעטריבן א גרויסע פֿליג בא דער שקאפּע פֿון האלדז.

— און פֿונוואנען שלעפּסטו זיך דאָס? אײַער נײַערד איז, דוכט זיך, לעבן דעם אלטן ברונעם?

אנשל האָט אָפּגעשטויסן די גניאדע שקאפּע און איז ארײַן צווישן די פֿערד.

— פֿונוואנען? זעסט דאָך, פֿון מאָנטאני. אָך איז בא זיי א פֿערמע. און אן אָגער! שיין ווי די וועלט! וועסט אויספּאָרן אלע דערפֿער וועסטו אזא ניט טרעפֿן, ווי דו קוקסט מיך אָן, יאנינקע טײַערע, מיט דײַנע פֿלאמיקע בעקעלעך, געזונט זאָלן זיי מיר זײַן.

— די פֿערד זײַנען הונגעריק, — האָט שעפּע אָנגעכמורעט זיך אָנגערופֿן צו יאנינקען, — איז וואָס האָסטו זיך אוועקגעשטעלט פּלאַ־פּלען?

— ווארט, מיר פֿאָרן, נו, אנשל, טרעט אָפּ אָן א זײַט.

— עך, יאנינקע, בין איך אים מעקאנע, א כוואָראָבע אין אים, — האָט ער געוויזן אָף שעפּען.

— גיי, גיי, — האָט יאנינקע אים א שטויס געטאָן.

— שטויס זיך ניט, יאנינקעלע, פּאמעלעכער, זעסט, סארא לעוואָנע שײַנט אין קוימען ארײַן. וואָס שטויסטו זיך?

— איז קום מיט אונדז, — האָט זי מיטאמאָל אויסגערופֿן, — קום טאקע, וועט זײַן פֿריילעכער. זעץ זיך אָף אונדזער אָגער.

— אויך מיר אן אָגער, — האָט אנשל זיך צעלאכט, — אן אויו־ווערבאָטל. קום מאָרגן מיט מיר אין מאָנטאני, וועסטו זען אן אָגער. אז מע לאָזט אים ארײַן אין טאבון, הייבן אָן די שקאפּעס ציטערן.

— נו, גענוג, — האָט שעפּע פֿארשטיקט זיך אָנגערופֿן.

אנשל האָט נאָכאמאָל א קוק געטאָן מיט ביטל אָפּן בולאנעם אָגער, אָף שעפּען און איז אוועק.

*

שעפּע מיט יאנינקען האָבן געפּענטעט די פֿערד און געלאָזט זיי זיך פּאשען. א ווײַל האָבן זיי נאָכגעקוקט זיי, נאָכדעם אוועק אָפּזוכן אן אָרט, ווו זיך צולייגן אָפּרוען. דאָס גראָז איז ארום געווען נידעריק און שיטער. זיי האָבן אָפּגעזוכט אין א קליין באלקעלע א געדיכטן

שטיקל היי־לאַנקע. שעפּע האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַף די קני. יאַנינקע איז נאָך אַ היפּשע ווײַל געשטאַנען און באַטראַכט די לאַנקע און די פערד, וואָס זײַנען ניט ווײַט דערבײַ אַרומגעשפּרונגען. נאָכדעם האָט זי לײַכט פּאַרוקט דאָס ציצענע קלײדל צווישן די פיס און זיך אויס־געצויגן אַפן היי.

די ערד איז נאָך געווען וואַרעם פון דער באַטאָגיקער זון. די ערד האָט שוין לאַנג געדאָרשט נאָך אַ טרונק, נאָך אַ זומערדיקן גוס־רעגן, וואָס זאָל זי אָפּפרישן. נאָר קיין רעגנס זײַנען ניט געגאַנגען. די הויכע אַלושטער בערג, וואָס זענען אויס פון דער ווײַטן זייער בלויע און גאָר ניט אַזוי הויך, פלעגן פאַרהאַלטן די אָפּטע וואָלקנס, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון דאָרעם, פונעם יאַם. די אַלושטער בערג פלעגן זיי פאַר־האַלטן אַף דאָרעם־זײַט און שוין צופיל וויקן די בערגיקע דאָרעם־געגנט מיט זײַנע ווײַנגאָרטנער און קיפּאַריסן, און די צווייטע זײַט הימל, די צאָפנדיקע, פלעגט בלײַבן אַ ריינע, אַ דורכזיכטיקע, אַ בלויע, און קיין רעגנס זײַנען אַ גאַנצן זומער ניט געגאַנגען. איצט איז די ערד שוין געווען געלבלעך און זיך אָנגעהויבן שפּאַלטן, פריִער אַף גאָר קלײנינקע שפּעלטעלעך, דורך וועלכע ס׳פלעגט מער ניט ווי אַ מורעשקעלע דורכקריכן, און שפּעטער אַף גרעסערע און גרעסערע.

די ערד האָט געפּאָכעט מיטן לעצטן אָטעם, און דער הימל איז געבליבן אַלץ אַזוי דורכזיכטיק ריין, ווי אַלטער אויסגעשטאַנענער ווײַן אין די קעלערן פון אָרעאַנדע. אַפן הימל האָבן זיך ניט געוויזן אַפילע קיין סימאָנים פון אָנשווימענדיקע וואָלקנס.

און וואָס האָבן באַדאַרפט די שוואַרץ־אַרומגעבראָוונטע נײַע ייִדישע פּויערים אויסער דעם, אַז די ערשטע אופגעאַקערטע און פאַרזייטע פעלדער זאָלן וואַקסן גרין און זאַפטיק, ביז די זאַנגען וועלן זיך צע־בליִען און אָנגיסן זיך מיט גרינעם זיסן קליאָק און נאָכדעם צוביסלעך אָנהויבן געלן, צײַטיקן, איבערגיסן זיך אין גינגאָלד און פאַרוואַנדלט ווערן אין געדיכטע, געראָטענע פּילזאַנגענדיקע פעלדער?

יאַנינקע האָט זיך בעסער אויסגעצויגן אַף דער לאַנקע, ווי זי וואָלט וועלן אַרומנעמען די ערד מיט די שאַרף־שמעקנדיקע געוויקסן און צודריקן צו אירע הייסע צאַפּלדיקע בריסט. עס האָט זי גענאַגט דאָס האַרץ, און געטראַכט האָט זי וועגן דעם קאָמיוגישן אָוונט, מיט מוזיק און טענץ, וואָס קומט איצט פאַר אינעם שכײנישן רוסיש־טאָטערישן דאָרף.

דער מײַ־אָוונט איז אויך פאָרגעקומען אין דזשעלאַל. דער ענגער קלוב איז אָנגעפּאַקט געווען מיט יוגנט. זי האָט גלײַך פון אָנפאַנג באַמערקט אין די פאָדערשטע רייען פיאָדערן. ער האָט מיט עמעצן גערעדט. זי איז האַסטיק אופגעשטאַנען פון איר אָרט. צו אים איז זי

ניט צוגעגאנגען, פארקערט, זי איז אוועק אין דער אנטקעגנדיקער זײַט און האָט זיך אָנגעשפּארט אָן וואנט. דערבײַ איז געהאנגען עפּעס א פלאקאט. זי האָט געקוקט אף אים, געלייענט און גאָרנישט ניט פאר־שטאנען. און פלוצלינג האָט זי דערפילט אף אירע אקסלען עמעצנסווארעמע הענט. הינטער איר איז געשטאנען פיאָדער.

— וואָס לייענסטו?

— זעסט דאָך.

— אוואדע זע איך... ס'איז דאָך נאָך א פאראיאָריקער, — האָט ער זיך צעשמייכלט.

סארא וואונדערלעכע ציין, — האָט זי דעמלט א טראכט געטאָן און האָט אים, דאכט זיך, א ריר געטאָן אפילע מיט דער האנט פאר דער טשופּרינע.

— פארוואָס פארקעמסטו זיך ניט, הא, פיאָדער? — זי האָט ארויס־געשלעפּט איר גרינעם קעמעלע פון די האָר, — קום, כ'ל דיך פאר־קעמען...

שעפּע האָט שוין געהאט אויסגעריסן עטלעכע היי און עס געקײַט. נאָכדעם איז אים נימעס געוואָרן דאָס קײַען. די קינבאקן האָבן אָנגעג־הויבן ווי טאָן, האָט ער מיט א שטרויעלע אָנגערירט יאנינקעס באק.

— וואָס כאָלעמסטו, ווילסט שלאָפן, הא, יאנינקע?

— שלאָפן? ניין. — האָט זי ניט גערן געענטפערט. זי איז געווען אומצופרידן, וואָס ער האָט איר איבערגעשלאָגן די געדאנקען.

— וועגן וואָס טראכסטו?

— לאָז צו רו. די פערד זעסטו? זע אָקאָרשט, זיי זאָלן ניט אוועק אינעם ווייץ.

— איך זע... און וועגן וואָס איך טראכט ווייסטו? איך טראכט, יאנינ־קע, ווען מע זאָל קאָנען אָפּגראָבן דעם שפּיץ פון די אלושטער בערג.

— פון די בערג?

— פארשטייסט, ווען מע גראָבט אָפּ דעם שפּיץ, פארשטייסטו, וואָלטן זיי די וואָלקנס ניט פארהאלטן, הא?

— אָי, סארא כאָכעם דו ביסט! נו, גיי גראָב. ווער לאָזט דיך ניט, גיי, שעפּע.

— קום צוזאמען, — האָט שעפּע א שמורכע געטאָן, — צוזאמען איז פריילעכער.

— זאָגסט עס אף אן עמעס? — האָט זי א בליק געטאָן מיט די שטיפעריש־שמייכלענדיקע אויגן.

— נו, אוואדע... פארשטייט זיך, פריילעכער... מיט דיר מיין איך...

ער האָט געוואָלט נאָך עפּעס זאָגן, נאָר יאַנינקע איז מיטאַמאָל אופגעשפּרונגען און אַוועקגעלאָפן פאַרנעמען די פערד, וואָס זײַנען אַרומגעשפּרונגען אַף די פאַדערשטע געפּענטעטע פיס שוין ניט ווײַט פונעם ווייץ־פעלד.

✽

שפּעט באַנאַכט איז אַף דער לאַנקע געוואָרן טונקעלער. אַ בייז ווינטל האָט אַ בלאָז געטאָן פון מײַרעוו. די טוווּעס אַף די אַרומיקע פעלדער האָבן זיך צעוויגט און צעזונגען. יאַנינקע האָט זיך אופגעשטעלט. דאָס לײַכט ציצן קליידל האָט זיך אַף איר געפּאַלדעוועט, און דער ווינט האָט זיך געשפּילט מיט אירע קנייטשן. ס׳האָט אָנגעהויבן ווערן קאַלט. זיי זײַנען אַוועק צו דער שכיינעסדיקער סטערטע היי.

— דו זעסט, וואָס עס טוט זיך... אָי, סאַראַ וואָלקנס, — האָט יאַנינקע אונטערציטערנדיק אויסגערופן, און אונטערגעקראָכן אונטער דער פרײַשער סטערטע.

— או־וואָ! — האָט שעפּע אַ זאָג געטאָן און איז אויך אַרונטערגעקראָכן אונטער דער סטערטע.

— זע, זע, וואָס עס טוט זיך אַפן הימל... — האָט יאַנינקע זיך צוגערוקט נעענטער צו אים, — ס׳וועט זײַן אַ רעגן.

— ס׳איז נאָך קיין רײַע ניט.

— וועסט זען. די פערד האָבן אַ גאַנצן טאָג געשוויצט.

— זיי האָבן פאַראַכטאָגן אויך געשוויצט. ס׳וווּנדט זיך, ווער ס׳איז געפאָרן אַף זיי.

— ס׳איז דיר ניט קאַלט?

— און דיר? רוק זיך צו נעענטער, — האָט ער זי אַרומגענומען און אַ צי געטאָן צו זיך.

זייערע האָר האָבן זיך צוזאַמענגעמישט. זײַנע געלע, צעשויבערטע, וואָס גיבן אָפּ מיטן גערוך פון רויערד, און אירע בלאָנדע, ווייכע — שמעקן מיט פרישן היי.

שעפּען איז טרוקן געוואָרן אין מויל און ער האָט זי פעסטער צוגעדריקט צו זיך.

— זײַט אַזוי גוט, כאַוועער שעפּע, — האָט יאַנינקע זייער רויִק געזאָגט, — נעמט אײַערע הענט און רוקט זיי אַרײַן צו זיך אין די קעשענעס.

ער האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק.

— שעפּע, דו ביסט טויב? — האָט זי שטרענג געזאָגט.

ער האָט זי אָפּגעלאָזן. ער האָט זיך געפילט באַליידיקט. פריִער רוקט זי זיך אַליין צו אים, און נאָכדעם — נאַ דיר...

דערווײַל זײַנען די וואָלקנס געוואָרן אַלץ געדיכטער. זיי האָבן דראָ־ענדיק זיך געטראָגן איבערן נידעריקן הימל, זיך געיאָגט נאָך דער בלייכער לעוואָנע. און די לעוואָנע, א דערשראָקענע, איז אַלץ אַוועקגע־שווומען, מיט די לעצטע קויכעס. נאָכדעם איז געוואָרן גאַר טונקל. א שטיק לעוואָנע איז שוין געווען באַדעקט מיט די שווערע פײַכטע כמאַרעס. דערווינט איז געוואָרן נאָך שטאַרקער, האַזעדיקער.

דער בולאַנער אָגער האָט מיטאַמאָל זיך צעהירזשעט, ווי ער וואָלט עפּעס דערשפּירט און אָנגעהויבן אומרויִק אַרומשפּרינגען.

— שעפּע, דו הערסט, — האָט יאַנינקע אים א שטורכע געטאָן, — דער אָגער וועט די פערד צעטרײַבן.

שעפּע האָט גאָרנישט ניט געענטפערט. ער האָט זיך אופגעהויבן, אָנגעטאָן דעם שטרויענעם הוט און אוועק צו די פערד. דעם אָגער האָט ער אײַנגיכן געפונען. ער האָט געהאַלטן, דער אָגער, אין איין הירזשען, ווי ער וואָלט עמעצן גערופן און זיך געהויבן מיט די געפּענטעטע פאָדערשטע פיס אין דער הייך. די איבעריקע פערד זײַנען אַרום אים ניט געווען. שעפּע איז אוועקגעלאָפן אַראָפּ באַלקע. דער ווינט האָט אַראָפּגעשמיסן בא אים פון קאָפּ דעם שטרויענעם הוט און פאַרקײַקלט ערגעץ. ער איז אים ניט געלאָפן כאַפּן. ער האָט ניט באַמערקט אפילע ווהין דער ווינט האָט אים פאַרטראָגן. די פערד האָט ער שפּעטער אָפּ־געזוכט. זיי האָבן געהאַט צעגאַנגען זיך אין פאַרשיידענע זײַטן. ווען ער האָט זיי צונויפגעטריבן צוריק אף איין אָרט דערבײַ אף דער לאָנקע, האָט ער זיך אומגעקערט צו דער סטערטע.

— אַלע פערד פאַרנומען? — האָט יאַנינקע א פרעג געטאָן.

שעפּע האָט געשוויגן.

— כ׳פרעג דאָך דיך.

— אַלע.

— וואָס שטייסטו אפן ווינט. קריך אַרונטער אונטער דער סטערטע. דערוואַרעם זיך. ווו איז דײַן הוט?

— דער ווינט האָט פאַרטראָגן.

— אָו, סאַראַ נאַכט, — האָט יאַנינקע, אַרומנעמענדיק זיך, אופגעציטערט.

שעפּען האָט זיך אויסגעדוכט, אַז זי רופט אים איצט ווידער צו זיך. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אף די קני און א שאַר געטאָן זיך נעענטער צו איר.

— עפשער פאַרנעמען די פערד און פאָרן אהיים, א, שעפּע? — האָט יאַנינקע מיטאמאָל זיך אָנגערופן.

— פאַרוואָס פאָרן אהיים? — האָט שעפּע ווי דערשראָקן געפרעגט.

— זעסט דאָך, וואָס עס טוט זיך... עס קאָן באַלד אוועק א גוס־רעגן...

— איז וואָס?.. זאָלן די פערד זיך דערווײַל פאַשען.

דער אָגער האָט ווידער אָנגעהויבן אומרויִק הירזשען. די פערד זײַנען ווי שווארצע שאָטנס געשפרונגען אין אַלע זײַטן מיט צעשויבערטע פון ווינט גריוועס און אָנגעשפּיצטע אויערן.

יאַנינקע האָט זיך אופגעזעצט. זי האָט ארויסגעשלעפּט א הייטשטענגל, וואָס איז איר פאַרקראָכן אונטערן קליידל און געשטאָכן די נאַקעטע פיס.

— לאָמיר פאָרן אהיים, — האָט זי ווידער זיך א בעט געטאָן בא שעפּען.

— שאַ, — האָט שעפּע אָנגעשטעלט די אויערן.

פון דער באַנאַכטיקער פינצטערניש האָט זיך דערטראָגן א ווײַט הירזשען פון א פערד. דאָס הירזשען האָט זיך עטלעכע מאָל איבערגעבראָכן הילכיקער און אופגערעגטער.

— הערסט?..

— ווער קאָן דאָס יאָגן אהער אזוי שפּעט באַנאַכט, — האָט יאַנינקע א באַומרויִקטע זיך אָנגערופן.

— עפשער פון שכיינעסדיקן קאָלעקטיוו. פון „פריילינג“. זיי פאַשען דאָך זייערע פערד ניט ווײַט פונדאַנען, אין דער באַלקע.

דאָס הירזשען האָט זיך דערטראָגן אַלץ נעענטער און נעענטער.

— זעסט, יאַנינקע, זיי פאָרן אויך ניט אוועק, — האָט שעפּע אופגעלעבט געזאָגט.

דער אָגער, וואָס איז ארומגעשפּרונגען ניט ווײַט פון דער סטערטע, האָט איצט אומרויִקער געהירזשעט.

באַלד האָט גאָר נאָענט זיך דערטראָגן א געלאָף פון א פערד. ס'איז קאָנטיק געווען, אז ער טראָגט זיך איבערן ווייץ.

— ווער פאָרט עס איבער די טוויעס?! — האָט יאַנינקע זיך א ריס געטאָן פון אָרט און איז זיך פאַרגאַנגען אין א לאַנגן אויסגעשריי:

— איי, פּאַטראָוועט ניט, איי!..

— אטיו! א כוואָראָבע אין אײַער טאַטן ארײַן! — האָט שעפּע געשריִען.

דאָס געלאָף האָט זיך געהערט נאָך נעענטער, גאָר נאָענט. נאָר קיין רײַטער האָט מען אַלץ ניט געזען, מע האָט מער ניט ווי געהערט א הירזשען פון א פערד.

— איי, אטיו!..

— איי!.. — האָבן זיי זיך געלאָזט אנטקעגן.

אף דער לאָנקע האָט דער פארשײַטער ווינט אונטערגעקערט דאָס היי, געטראָגן עס אין דער הייך, געדרייט מיט דעם און מיט א בייזער פײַפערײַ געשמיסן מיט די שוין צוגעטריקנטע הארטע היי־שטענגלעך יאנינקען און שעפען אין פּאָנעם ארײַן.

ווען יאנינקע מיט שעפען זײַנען אָפּגעלאָפן א צוואנציק־דרײַסיק טריט, האָבן זיי דערזען לעבן אָגער א פרעמדע קאשטאנאָווע שקאפּע מיט אן איבערגעריסענער פּענטע אף די פיס. ביידע פערד האָבן לײַדנ־שאפטלעך געהירזשעט, אופציטערנדיק מיט די ברייטע הייסע נאָזלעכער.

— מע דארף אוועקטרײַבן די שקאפּע, — האָט יאנינקע זיך פאר קעלט געטרייסלט, — לאָמיר, שעפּע, זי אוועקטרײַבן.

— זי וועט ניט אוועק, זעסט דאָך...

יאנינקע האָט פארהויבן די הענט און זיך געלאָזט צו די פערד. דער אָגער האָט זיך צעפּודזשעט, זיך א הייב אוף געטאָן און צעריסן די פּענטע אף די פיס. יאנינקע האָט זיך א גליטש געטאָן און אומגעפאלן. אָט, אָט וועלן די פערד ארופטרעטן אף איר. שעפּע איז צוגעלאָפן און א כאפּ געטאָן יאנינקען אף די הענט און זיך געלאָזט לויפן מיט איר. איר ציצן קליידל האָט דער ווינט פארקאטשעט און אין דער וואָלקנדי־קער נאכט האָט זיך אנטבלויזט איר שטײַפער ווײַסער פוס, וואָס האָט געבריט זײַן האנט.

א שארפער בליץ האָט דורכגעשניטן די וואָלקנס און אף א רעגע באהעלט זייערע פּענעמער.

— שעפּע, לאָז!.. לאָז, ווּהין שלעפּסטו מיך?!

— קום, אהין, צו דער סטערטע, — האָט ער פארשטיקט געזאָגט.

— לאָז אָפּ, זאָג איך דיר!.. הערסט, לאָז אָפּ! — די ציין האָבן בא איר זיך פארקריצט. זי האָט זיך אָנגענומען מיט קויכעס און ארויסגע־ריסן זיך פון זײַנע הענט.

די וואָלקנס האָט ווידער אָנגעצונדן א דינער רויטער בליץ. און באלד נאָכדעם האָט איבערן סאמע קאָפּ זיך צעטראָגן א שווערער זשולער דונער. גאָר נאָענט האָט זיך באוויזן א טונקעלע פיגור. עמעצער איז געלאָפן אהער. יאנינקע האָט זיך געלאָזט אנטקעגן. באלד האָט זי דערקאָנט אנשלען, דעם פיציכטלער פון „פרילינג“.

— די שקאפּע, די קאשטאנאָווע שקאפּע, ווו איז אונדזער שקאפּע, — האָט ער פארשטיקט אויסגערופן, און זיך געלאָזט מיט דער ווילע אין האנט צו די הירזשענדיקע פערד.

— נעמט צו דעם געפּייגערטן אָגער, — האָט ער זיך א וואָרף געטאָן אף דעם בולאַנעם. — נעמט אים צו, א ניכפּע אף אים!.. — ער האָט פאַרהויבן די ווילע און דערלאַנגט דעם אָגער אין זײַט.

יאַנינקע איז בלייך געוואָרן.

— מיט א ווילע?!.. אוך דו, טערעד! וואָס האָסטו געלאָזט זי לויפן אהער... די טווּע פּאַטראָווען?.. און איצט מיט א ווילע?! — זי האָט אַרויסגעריסן די ווילע בא אים פון האַנט און א שלײַדער געטאָן אָן א זײַט. אַנשל האָט זי געוואָלט אופהייבן, נאָר יאַנינקע האָט אים אָנגעכאַפּט פאַרן קאָלנער און אומגעוואָלגערט אף דער ערד.

— מיט א ווילע ווּעסטו שלאָגן, א, מיט א ווילע?! — האָט זי זיך א קײַקל געטאָן איבער אים.

שוואַרצע שווערע כמאַרעס האָבן זיך צונויפגעשטויסן איינע מיט די אַנדערע, די ערד האָט אופגעציטערט פון א דונער און עס האָט מיטאַמאָל א פלייץ געטאָן א גוס־רעגן. דער רעגן האָט, אופהייבנדיק א ראַש, קרום געשמיסן מיט די געדיכטע שווערע טראָפּנס איבער דער אויסגעטריקנטער דורשטיקער ערד, איבער די פערד, איבער די מענטשן.

און אַנשל האָט זיך נאָך אַלץ געראַנגלט, געוואָרפן זיך אונטער יאַנינקען און געשריִען עפּעס וועגן דער שקאַפּע.

שעפּע האָט זיי קוים פאַנאַנדערגענומען.

יאַנינקע האָט זיך אופגעהויבן, א בלייכע, מיט א צעריסן קליידל. פון הינטן איז דאָס קליידל בא איר געווען דורכויס דורכגענעצט און צוגעקלעפּט צום הייסן לײַב, פון וועלכן עס האָט געטראָגן א פּאַרע.

דער רעגן האָט געגאָסן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער. די פערד זײַנען אַרום ניט געווען.

אַנשל האָט אופגעזוכט די ווילע, און ווי ער וואָלט ערשט איצט באַמערקט דעם רעגן, פריידיק פאַרהויבן דעם קאָפּ צום הימל.

— אוך, סאַרא מאַבל! א כוואַראָבע אין דעם הימלס טאַטן אַרײַן. געראַטעוועט די פעלדער! — האָט ער פאַרסאָפּעט אויסגעשריִען.

און דער רעגן איז געגאַנגען און געגאַנגען ביז פאַרטאָג.

1932

בויעך לוריע

א קינד אין סטעפּ

ווען די קאָלווירטן פון דעם ראיאָן זײַנען מיט קליינוואַרג און אַלט־וואַרג, מיט די קלומקעס אף די פורן אָנגעקומען צום דניעפּער, האָבן שוין די דײַטשן געהאַט פאַרכאַפּט די אַריבערפאָרן און געצוווּנגען אַלע־מען פאַרקערעווען אף צוריק. טייקעף האָט עס אָנגעהויבן האָגלען מיט באָפּעלן. אומאַרבעטספּייִקע האָט מען געהייסן בלײַבן אף די ערטער, ייִנגערע און געזינטערע האָט מען אוועקגעפירט אין סטעפּ און געשטעלט בויען א נײַע טראַסע.

ס'איז זונטיק. אין פרויען־באַראַק איז פינצטערלעך. פאַרגליווערט

זיצט מען אף די נארעס. אן אײַנגעשפארטער הארבסטיקער רעגן גיסט, שמײַסט אין די שויבן, אין דאך.

— דאָס קינד האָט נאָך הײַנט אין מויל ניט געהאַט, — לאָזט זיך הערן אין דער שטילקײַט א קאָל.

א פרוי הייבט זיך אוף פון דער נארע, הויך און מאָגער, שטאר און בלוי, ווי א מעס, און אפן אויסגעדארטן פּאָנעם — געבראָכענע פּאסעק־לעך פון א גוטן מוטערלעכן שמייכל.

— אָט איז א שטיקל ברויט, — זאָגט זי שעמעוודיק.

מע קען זי. ס'איז כאסיע די גערטנערן, די בארעמהארציקע קרויט־און פּאָמידאָרן־שוועסטער, ווי זי האָט אין קאָלווירט געהייסן. זי האָט אָפּגעשפּאָרט פון איר כיילעק א ריפּטעלע אף שפּעטער, איצט איז איר געוועזן א כארפּע, וואָס זי האָט עס גלײַך ניט אָפּגעגעבן דעם קינד. נאָך עטלעכע האָבן זיך אָפּגערופן. ווער סע שענקט אן אָפּגעקילטע בולבע, ווער א רעשטל בורעק. די טײַערע מאטאָנעס גייען איבער פון האנט צו האנט — פארן קינד.

נאָר קיין קינד זעט מען ניט. דאָ איז עס ערגעץ צווישן די מענטשן, און מע זעט עס ניט. אין אָנהייב זײַנען אין באראק געוועזן עטלעכע קינדער, וואָס די מאמעס האָבן מיטגענומען אהער אף דער טראסע, ווײַל ס'איז ניט געוועזן אף וועמען זיי איבערצולאָזן. שפּעטער, ווען מע האָט געמאָלדן, אז אין באראק טאָרן זיך קיין קינדער ניט געפינען, איז שוין ניט געוועזן וווהין זיי אָפּצושיקן. אלע, וועמען מע האָט איבערגע־לאָזט אין דער היים — אלטע לײַט, אינוואלידן, שלאפע, מינדעריע־ריקע, — אלעמען האָט מען דאָרט אויסגעקוילעט. איצט איז איינס נאָר געבליבן — ווארטן אפן מאלעכאמאָוועס. נאָר ער האָט זיך דאפקע ניט געײַלט. א וואָך און מער איז אריבער שטיל. מע האָט שוין אָנגעהויבן טראכטן, אז גערעכט זײַנען יענע, וואָס מיינען, אז פאר די, וואָס אר־בעטן, גילטן אנדערע געזעצן. אינדערעמעסן, זיי ברענגען נוץ, מע נייי־טיקט זיך אין זייערע הענט, און אין זייער זכוס וועט מען עפשער אויך די אויפעלעך לאָזן לעבן. און טאקע דעמלט, ווען מע האָט זיך א ביסל בארויִקט, איז עס געשען. אין איינעם א פרימאָרגן, די פרויען זײַנען שוין געוועזן אף דער ארבעט, זײַנען עטלעכע זשאנדארמען ארײַן אין באראק און צוגענומען די קינדער.

אלע קינדער צוגענומען, כוץ ראָכעלען. ראָכעלען האָבן זיי פאר־זען. אונטער א הויפן שמאטעס איז זי געלעגן פארטײַעט און געשוויגן. אלץ געהערט — די געוויינען, די געשרייען: „מאמע!“ — און זיך קיין רודער ניט געטאָן. דעם אָטעם פארהאלטן. אזוי איז זי געבליבן לעבן.

אן אָפּגעצערטע, נאָך גאָר א קנאפּס, קיין פינף יאָר ניט אלט, האָט

דאָס קינד זינגט דעמלט, ווי א שרעטעלע, געלעבט ערגעץ אונטן. נידע־ריקער פון דער געזעענער וועלט, אונטער די נאַרעס. ס׳מאַכט זיך אַמאָל א זוכונג אין באַראַק, איז שוין ראָכעלע געלערנט. אין דער נייטיקער רעגע שאַרט זי זיך אַרויס פון איר באַהעלטעניש אָן דעם מינדסטן רויש און פאַרגאַנוועט זיך צו עמעצן אונטער א פאַרטעך, אונטער א פּאָלע. אַזוי־אָ באַהאַלט זי זיך אויס אין די מעסוקענע מינוטן צווישן די ווײַ־בער, אין די פאַלדן פון זייערע קליידער. די ווײַבער גיבן ניט אַרויס זייער אומרו מיט קיין וואָרט, מיט קיין ווונק, נאָר איטלעכע ווייסט, האָט אין זינען: ערגעץ אונטן, צווישן איז דאָ א ניט געציילטער אָטעם, א ניט פאַררעכנטער קלייניקער שאָטן, א ציטערנדיק פלעמעלע פאַרבאָטן לעבן. בא מאַמעס קלאַפּן די הערצער. ס׳איז זייער איינציק פאַרבליבן קינד, דאָס לעצטע...

אויף דער טראַסע האָבן מאַנצבלען און פרויען נאָך געבערעקלט שטיי־נער, געגראָבן ערד, געשטופּט וואַגאָנעטקעס, געלייגט דעם שאָסיי, נאָר ס׳האָט שוין, אַפּאָנעם, געהאַלטן באַם סאָף. אַלע מאָל קוקט מען איבער דעם אוילעם. ווער סע טוט א ניס, גייט צום גרוב. ווער ס׳האָט זיך פאַרשטאָכן א פינגער, גייט צום גרוב. ראָכעלעס מאַמע האָט זיך צע־נעריקט א פּוס בא די שטיינער, האָט מען זי דערשאָסן גלײַך אויפן אָרט. שפּעטער האָט מען אופגעהערט איבערצוקלײַבן. אַלע אינדערפרי טיילט אָפּ דער עלטסטער א צאָל מענטשן, אַמאָל פון רעכטן פלאַנג, אַמאָל פון לינקן, ווי אים פאַלט אײַן, קעדיי איטלעכער זאָל זיך ריכטן און קיינער זאָל ניט וויסן אויף זיכער, ווען זײַן טאָג וועט זײַן.

וואָס א טאָג זײַנען אַלץ ווייניקער מענטשן געבליבן אין באַראַק. ס׳איז געוואָרן געראַם. אויף די נאַרעס ניט אַלע ערטער פאַרנומען. פאַר־שטעלן דאָס קינד איז געוואָרן אַלץ שווערער. וואָס טוט מען דערמיט?

אויף יענער זײַט פונעם דראָטענעם צוים איז ווײַט און ברייט, וויפל דאָס אויג האָט פאַרכאַפּט, געלעגן א פעלד, א פּוסט פעלד, ניט גע־אַקערט, ניט געזייט. טעג און וואָכן נאָכאַנאַנד איז ניט צו זען געווען אויף דעם קיין מענטש, קיין בעהיימע, קיין הונט. בלויז גאָר אויבן האָט געגרינט א בוים, אַן איין־און־איינציקער. אָט דאָס פעלד און דער בוים האָבן גוואַלדיק געצויגן צו זיך די בליקן פון די אומגליקלעכע. באַזונ־דערס דער בוים. הויך, שלאַנק, געדיכט באַבלעטערט, איז ער געשטיגן, ווי א שײַטער, ווי א שטאָלץ אופגעהויבענער צייכן. די אומגליקלעכע האָבן זיך אָפּט פאַרקוקט אויף אָט דעם ווײַטן בוים מיט אופגערודערטן האַרץ, ווי זיי וואָלטן געוואַרט פון אים אויף עפּעס אַן אָנזאָג, א רוף...

און איינמאָל האָבן די געפאַנגענע דערזען דאָרט אויבן א פרוי. א פויערטע, קענטיק. זי האָט זיך געבויגן צו דער ערד, געקליבן קרײַ־

טעכצער צי טרוקענע צוויַיגעלעך. כאַסיען איז טייקעף אײַנגעפאַלן דער געדאַנק — אַהין, צו יענעם בוים, צו יענער פויערטע, מוז מען אָפּשיקן דאָס קינד און וואָס גיכער. „זי איז דאָך אַ מאַמע, — האָט כאַסיע געשעפּטשעט. — זי וועט שוין וויסן, וואָס מיט דעם ווײַטער צו טאָן".

זי האָט גערעדט וועגן דעם מיט איינער, מיט אַ צווייטער. אונטערן צוים, האָט זי באַמערקט, איז אָף אַ געוויסן אָרט אין דער ערד אויסגעשווענקט אַ ריוועטשאַקל, ניט קיין טיפס, וואַרפט זיך ניט אין די אויגן, אויב מע זאָל זיך ניט צוקוקן, טאַקע מאַמעש נאָר פּאָר אַ קאַץ דורכצוקריכן. עפּשער וועט זיך אויך ראָכעלען אײַנגעבן מיט דעם וועג אַדורך אָף יענער זײַט. זי איז אַזאַ דאַרינקע, אַ שמאָלינקע, ניט קיין סאַך גרעסער פון אַ קאַץ... יאָ, נאָר וויאַזוי ברענגט מען זי אַהין און וויאַזוי טוט מען עס אָפּ, קיינער זאָל ניט באַמערקן?

כאַסיע האָט ניט אופגעהערט צו טראַכטן וועגן דעם טאָג ווי נאַכט, פון שלאָף זיך אופגעכאַפּט, ווי עמעצער וואָלט זי געוועקט, און דער מויעד האָט איר געפּיבערט, אַלץ ניט געקענט געבן זיך די ריכטיקע אייצע. איינס איז געווען קלאָר: לענגער קאָן דאָס קינד אין באַראַק ניט בלײַבן. ס'מוז אַוועק פונדאַנען אַזוי אָדער אַנדערש.

— ראָכעלע, ווו ביסטו?

קיין ענטפער.

— קום אַרויס, איך דאַרף דיר עפּעס זאָגן.

קיין באַוועגונג, קיין אָטעם.

— באַווײַז זיך, קינד, איך דאַרף דיר עפּעס זאָגן. אַ נייטיקע זאַך.

פון אונטער דער נאַרע קוקט אַרויס אַ פאַרברודיקט פּענעמל מיט שוואַרצע דערשראָקענע אייגעלעך, לויפנדיקע, ווי בא אַ מײַזל. ראָכעלע רעדט ניט, זי האָט זיך אָפּגעוווינט ריידן, זעלטן ווען זי לאָזט אַרויס פון מויל אַ וואָרט, אַ קלאַנג. נאָר די אויגן, די אויערן זײַנען שטענדיק וואַך, דאָס קערפּערל אינגאַנצן — שטענדיק אָנגעצילט זיך צו ראַטעווען. אין דער טונקל, אונטער די ברעטער, פויזענדיק אָף אַלע פיר, גייט זי אַיבער אָן מינדסטן שאָרך פון איין אָרט אָפּן אַנדערן. ווען זי דאַרף, זיצט זי שטום אין אַ ווינקל אָדער לייגט זיך צו אָף איר אונטערבעט, אַ געוועזענעם מאַלבעש, אַ שמאַטע, דרעמלט צוביסלעך. נאָר אויך אין שלאָף הערט זי אַלץ, וואָס עס טוט זיך אַרום איר און איבער איר, זי ווייסט שוין דעם באַטײַט פון יעדן קלאַפּ און סקריפּ, פון יעדן גערודער, פון יעדער טאָן־ענדערונג אין די רייד דאָרט אויבן אָף די נאַרעס, ווייסט דעם כילעק צווישן אַ היימישן און פרעמדן טראָט. און איצט, כאָטש ס'האָט זי גערופן אַ באַקאַנט קאָל, האָט ראָכעלע גלײַך דערשפּירט אַ ניט גוט ווינטל פון סאַקאָנע.

די פרויען האָבן באַשלאָסן אַף יעדן פאַל גרייטן זי צום וועג, כאָטש ס'איז נאָך גאָרניט געווען קלאָר, ווען און וויאַזוי דאָס קאָן געשען. דעם שמועס האָט, ווי אַלעמאָל, געפירט כאַסיע. זי האָט זיך נאָכאַנאַנד געבויגן, אַרײַנגעקוקט אונטער דער נאַרע, ווײַל בלויז ראָכעלעס פּע־נעמל האָט פון דאָרטן אַרויסגעבליקט. דאָס איבעריקע איז געבליבן פאַרשטעלט.

— קינד, — האָט כאַסיע גערעדט, — הער זיך גוט אײַן, וואָס איך זאָג דיר. זעסט דאָך, וואָס סע טוט זיך: מע הארגעט. וואָס א טאָג בלײַבט אַלץ ווייניקער. ווי לאַנג נאָך קאָנען מיר דיך באַהאַלטן? מוזט אַוועק פונדאַנען, אַנטלויפן. מירן דיר ווײַזן דורכוואַנען. ביסט א קליי־נינקע, עפשער וועט מען זיך אַף דיר ניט אומקוקן.

א ייִדענע האָט זיך צעטײַנעט:

— ביסט דאָך אונדזער איינציק קינד. אויב מיר זײַנען שוין פאַר־פאַלענע, זאָל כאָטש א זייכער נאָך אונדז בלײַבן. מער האָבן מיר דאָך שוין ניט קיינעם.

— ראַטעווע זיך, פייגעלע! — האָט זיך אַן אַנדערע געבעטן.

— לאָזט ריידן א וואָרט, — האָט כאַסיע זיי גערופן צו אָרדע־נונג, — הער זשע, ראָכעלע, ווײַטער. ניט הײַנט, איז מאָרגן, איבער־מאָרגן — מירן דיך ווי־ניט־איז אַרויספירן פונדאַנען. מירן דיר ווײַזן אין צוים א דורכגאַנג. רוק זיך אַרויס אין פעלד און גיי. גיי אַזוי לאַנג, ביז דו וועסט באַגעגענען א הימישן מענטשן, א פרוי, א פויערטע פון דאָרף. זאָג, אַז דו ביסט א יעסוימע. זאָג — טאַטע־מאַמע האָט א באָמבע דערהארגעט, ביסט געבליבן אַליין אינמיטן סטעפּ. עפשער וועט עמעצער אַף דיר ראַכמאָנעס האָבן. פאַרשטייסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

ראָכעלע האָט גאָרניט געזאָגט, נאָר מיטן קעפּל צוגעשאָקלט, אַז יאָ, הייסט עס, זי פאַרשטייט. מע האָט זיך גוט אַרומגעקוקט, צי ס'גייט ניט קיינער פון די, פאַר וועלכע מע דאַרף זיך היטן. די קליינע איז דערווײַל פאַרשוווּנדן, נאָר כאַסיע האָט זי צוריק אַרויסגערופן, נאָך געהאַט עפּעס צו זאָגן.

— ביסט א קלוג קינד. איך זע. מיסטאַמע וועט מען דיך פרעגן, ווי דו הייסט, ווינד און ווי צו מײַנע יאָרן, ענטפער, אַז דו הייסט מאַניע. מאַניע הייסטו. וועסט פאַרגעדענקען?

און ווידער האָט ראָכעלע מיטן קאָפּ צוגעשאָקלט, אַז יאָ, זי וועט פאַרגעדענקען. אויסגעוואַרט א ווײַלע, טאָמער וועט מען נאָך עפּעס זאָגן, און אַרונטער אונטער די נאַרעס.

ס'איז געגאנגען צו זיבעטן נאָיאבער. מע האָט געוווּסט: אונטער א יאָמטעוו מוז דער קאָרבן צו היטלערן זײַן אן אויסערגעוויינלעכער, און דאָס מאָל גרייט זיך, ווײַזט אויס, שוין די לעצטע שכיטע. ניט אומזיסט איז פּלוצעם שטיל געוואָרן. ס'איז ניט קיין גוטער סימען. נאָכאמאָל און נאָכאמאָל האָט מען ארויסגערופן ראָכעלען, געלערנט, וואָס זי האָט צו טאָן, וואָס צו ענטפערן, ווען מע וועט פרעגן, ווער זי איז, פונוואנען זי קומט. איינס איז נאָך אלץ ניט קלאָר געווען: וויאַזוי פירט מען אויס דאָס, וואָס מע האָט פארטראַכט.

דעם זעקסטן נאָיאבער אָנהייב אָוונט זײַנען אין באראק ארײַן שי־קערע עסעסניקעס און גלײַך גענומען שיסן אין די מענטשן, א צענד־ליק דערהארגעט, עטלעכע שווער פארוווּנדעט, אָפּגעטאָן זייערס און אוועק. אף דער פארבלוטיקטער פּאָדלאָגע זײַנען געלעגן די קערפּערס פון די געפאַלענע, קיינער האָט זיך ניט דערוועגט צו רירן זיי פון אָרט. די פארוווּנדעטע האָבן געקרעכצט, געכאָרכלט, געגויסעסט. קיי־נער האָט זיי קיין הילף ניט געקאָנט געבן. אלע, וועמען די קויל האָט געמיטן, זײַנען געזעסן אין ציטערניש, געוואַרט, אז אָט באלד קומען די ראָצכים ווידער און פארענדיקן דאָס, וואָס זיי האָבן אָנגעהויבן.

ס'איז אריבער א שאָ און מער, און די זשאנדארמען האָבן זיך ניט געוויזן. אלע אין באראק האָבן שוין געקענט זייערע שטיק. די גרויסע האריגע וועט, אפּאָנעם, זײַן מאָרגן אינדערפרי. ניט אומזיסט האָט מען די מייסים ניט צוגערעמט, מע וועט עס שוין מאכן צוזאמען מיט די איבעריקע, פאר איין גאנג.

איינע האָט געזאָגט:

— איך בין מעקאנע די, וואָס ליגן אף דער ערד און פילן שוין גאָרניט, א סאָף צו די מאטערנישן.

— פוסטע רייד, — האָט כאסיע זי איבערגעשלאָגן, — אונדז וועט מען שוין ווי־ניט־איז באשטאטן. איז נאָך עטלעכע שאָ. מיט דער קליינער וואָס טוט מען? אז איך דערמאָן זיך אין איר, ריר איך זיך פון זינען.

ס'איז געווען צווישן די לעבנפארבליבענע א פרוי, א געוויינלעכע קאָלווירטניצע, ווי אלע אנדערע דאָ, גרוניע ציבולניק האָט זי גע־הייסן. באלד אין די ערשטע וואָכן פון דער מילכאָמע איז אפן פראָנט אומגעקומען איר מאן. די אָקופּאנטן האָבן געפּאטערט איר פאָטער און מוטער, איר אכטיאָריקן זון. אלע אין באראק האָבן געהאט שווערע הערצער, נאָר גרוניען, האָט מען געוווּסט, איז ערגער ווי אלעמען — זי קאָן ניט וויינען. „וויין זיך אויס, וועט דיר זײַן גרינגער“. „איך דארף ניט, ס'זאָל מיר זײַן גרינגער. ווען ס'איז מעגלעך אנטלויפן

פונדאנען און נעמען א ביקס אין דער האנט, וואָלט איך עס געטאָן. עלע ניט, איז מיר שוין אַלצייינס״. זי האָט זיך צו קיין זאך ניט געמישט. זעלטן ווען אויסגערעדט א וואָרט. איצט איז זי צוגעגאנגען צו כאסיען און געמאָלדן:

— מיר דארפן זיך צונויפריידן.

ס'איז געווען אזוי ניט געווייינלעך, אז מע האָט איר גלייך געמאכט אָן אָרט אף דער נארע און צוגענייגט אַן אויער צו הערן, וואָס זי וועט זאָגן.

קלאָר, אין געציילטע ווערטער, האָט גרוניע אוועקגעלייגט איר געדאנק. קענטיק, דורכגעטראכט אים שוין ניט איין מאָל. ער איז געווען ביז גאָר פראַסט און האָט זיך געלייגט אפן סייכל. ס'האָט זיך געהאנדלט אום דעם, מע זאָל אין דער לעצטער מינוט פרווון ראטעווען דאָס קינד מיט דער פרייַז פון אַלעמענס לעבנס.

—יאָ, אזוי דארף מען טאָן, — האָט כאסיע מיט היץ זיך אָנגעכאפט אָן דעם פאָרשלאָג, — מישטיינס געזאָגט, וואָס דאָ פאָדערט זיך פון אונדז — אָפּגעבן דאָס, וואָס מע וועט סיַווי בא אונדז צונעמען. נאָר, שוועסטער מייַנע, טיַערע, איך פארשווער אייַך, געדענקט, אז איר זייַט מענטשן, מאמעס, ניט קיין סטאדע הינער!

די נאכט איז קיינער אין באראק ניט געשלאָפן. מ'איז געלעגן מיט אָפענע אויגן, זעלטן ווען זיך איבערגעוואָרפן מיט א וואָרט. ס'איז געווען שטיל. די פארווונדעטע האָבן שוין ניט געקרעכצט, נאָר פון דרויסן האָט זיך פון מאָל צו מאָל געלאָזט הערן א האווקע פון די וואך־הינט, און די כוואַליעס פון אומגעצוימטן סטעפּישן ווינט האָבן נאָכאנאנד געפאטשט אין די ווענט פון באראק און זיך געקייַקלט מיט געהויל איבערן דאך. און שטארקער נאָך פונעם ווינט, כאָטש ניט צו פארנעמען מיטן אויער, האָבן געררוישט די הערצער פון די געפאנגענע. ווו איז פארשוווּנדן די אייַנגעגעסענע מידקייַט און פוילע גלייַכגילטיקייַט, וואָס איז געוויינלעך, ווי זשאווער, געזעסן אין זייערע ביינער. אָן באוועגונג זייַנען די אויסגעדייווערטע קערפּערס געלעגן אף די ברעטער, נאָר איטלעך קעמערל אין זיי, נאָר דאָס בלוט, וויפל ס'איז נאָך פארבליבן אין די אָדערן, האָט געברויזט, געשלאָגן, ווי מיט האמערס, געקלונגען אין גלעקער. אונטן, אונטער די נארעס, איז אייַנגענורעט אין פינצטערניש געלעגן זייער קינד. מאָרגן אינדערפרי, אויב אַלץ וועט פארלויפן, ווי מע האָט פארטראכט, לאָזט מען עס ארויס אף יענער זייַט צוים. זאָל עס זוכן א סטעזשקעלע צו מענטשן, צו א מענטשלעך הארץ. זאָל עס טראָגן זייַן ציטעריק ליכטעלע לעבן אהין, אין די גרויסע שטורעמווינטן.

30-3153

גאנצפרי, נאָך פינצטערלעך, האָט זיך געעפנט די טיר און די נעכ־טיקע ראָצכים און נאָך אנדערע מיט זיי זײַנען אַרײַן אין באראק. באלד האָט אויסגעהילכט די קאָמאנדע זיך אָרדנען. די טויטע ארופּ־לאָדן אף טאטשקעס און שטעלן זיך מיט זיי אין שפּיץ פון דער קאָ־לאָנע, ווײַטער פאָלגן אלע איבעריקע צו פיר אין א שורע. אלץ איז געטאָן געוואָרן אזוי ווי באפוילן, שטיל און פּינקטלעך, ניט צו קרימען קיין האָר.

ווען די זשאנדארמען קוקן זיך צו, וואָלט זיך זיי מיסטאמע גע־וואָרפן אין די אויגן, אז דאָס מאָל האלטן זיך די געפאנגענע אנדערש ווי שטענדיק. ווי קיינמאָל פריִער, זײַנען זיי אופמערקזאם, באוועגלעך, געשיקט. די פּענעמער אין פרימאָרגנדיקן האלבטונקל — בלייך און בלוי, און די כושים, אלע גלידער — אף דער וואך. נאָר די זשאנ־דארמען האָבן שוין קיין זאך ניט געוואָלט באמערקן, פאר זיי זײַנען די אלע מענטשן געווען שוין ניט מער ווי א קופּע מיסט, וואָס מע דארף אָן איבעריקע שיִעס אָפּפירן און ארויסוואַרפן. אלץ איז, לויט זייער פארשטאנד, פארלאָפן אין שענסטער אָרדענונג. אין באראק איז קיינער ניט געבליבן, פּוסט, ריין, קיין לעבעדיקער אָטעם. די קאָלאָנע האָט גערירט פון אָרט און גייט אין דער אָנגעוויזענער ריכטונג. ביזן גרויסן גרוב רעכנט זיך א קארגע פיר הונדערט מעטער. נאָך עטלע־כע מינוט גאנג און — א סאָף.

די פארמישפּעטע אָבער האָבן אף קיין רעגע ניט פארגעסן, אז פארן סאָף האָבן זיי נאָך עפּעס צו טאָן. אין איינער פון די טאטשקעס, אפן דעק, איז געלעגן ראָכעלע, צוגעדעקט מיט א טויטן קערפּער, מע זאָל זי ניט ארויסזען. מע האָט זי באצײַטנס צוגעגרייט, ווי זי האָט זיך צו האלטן. די שווארצע דערשראָקענע אייגעלעך האָבן דאָרשטיק גע־שלונגען איטלעך וואָרט, און דאָס קעפּל האָט זיך אָפּט פארנייגט, פאר־זיכערנדיק, אז זי באנעמט אלץ אויסגעצייכנט און וועט אלץ טאָן ווי מע דארף. די הארוגים זײַנען געלעגן צעוואָרפן איבערן גאנצן באַ־ראק. כאסיע האָט צוגעפירט איר טאטשקע צו איינעם פון זיי, וואָס איז געווען פארוקט אין א ווײַטן ווינקל און דערצו אין דער נייטיקער מינוט פארשטעלט פון אוילעם, און דאן איז עס געשען. פלינק, ווי א כײַעלע, האָט זיך די קליינע ארויסגעשארט פון איר באהעלטעניש, אָן מינדסטן גערודער פארנומען איר אָרט, און אף איר האָט מען ארופּ־געלייגט דעם מעס.

די טאטשקעס און עטלעכע רייען נאָך זיי האָבן זיך באוועגט מיט גיכן טראָט, ווי ס'איז געווען באפוילן. די קאָלאָנע אינגאנצן אָבער האָט זיך ווי צוגעפוילט, באלד אָנגעהויבן עטוואָס אָפּשטיין, און דער

קאַנוואָי האָט זיך אַ נעם געטאָן זי אונטערטרײַבן. אין דער רעגע האָט פֿון די הינטערשטע רייען קרעפּטיק אויסגעקלונגען גרוניע ציבולניקס קאָל:

— מאַמעס, נאָך מיר!

די פֿרויען האָבן געוואַרט אויף דעם רוף. אַ קאַרגע הונדערט זייער־רע האָבן מיטאַמאָל זיך אַ וואָרף געטאָן אין אַ זײַט און מיטן גאַנצן אימפּעט געגומען לויפֿן צום טויער. טייקעף האָט זיך אָנגעהויבן אַ שיסערײַ, ווייגעשרייען, קלאַפּעס, קאָמאַנדעס האָבן געהילכט אינדער־לופֿטן. צענדליקער זײַנען געפֿאַלן. פֿאַרוווּנדעטע זײַנען, באַוואַשנדיק זיך מיט בלוט, געלאָפֿן פֿאָרויס, אונטערגעבראָכענע זײַנען אויף אַלע פֿיר געקראָכן, געטריבן פֿון איין גוואַלדיקן אינערלעכן קויעך, געריסן זיך צום טויער, ניט אָפּגעשטעלט זיך ביז לעצטן אָטעם. אַלע וואַכלײַט, וויפֿל זיי זײַנען געווען אַפֿן פּלאַץ, האָבן זיך שוין געיאָגט נאָך די פֿרויען, וואָס זײַנען, פֿון די פּיס פֿאַלנדיק פֿאַר שוואַכקײַט, אומזיניק, ווי די זשאַנדאַרמען האָט זיך געדאַכט, געפֿלויגן סטאַם אין דער וועלט אַרײַן, ניט צו פֿאַרשטיין, מיט וואָס פֿאַר אַ צוועק און אויף וואָס אויס־רעכענענדיק, סײַדן נאָר אויף גיכער אומצוקומען.

אין דער צײַט האָבן די טאַטשקעס און נאָך עטלעכע רייען מיט זיי, ווי פֿריִער, עפּשער נאָר אַ ביסל גיכער, זיך באַוועגט אַהין, וווּ ס׳איז זיי געווען אָנגעצייכנט. זיי האָבן זיך אַפֿילו ניט אומגעקוקט אויף צוריק. ערשט דאַן, ווען זיי האָבן זיך אָפּגערוקט גענוג ווײַט פֿון דעם אָרט, וווּ ס׳איז געגאַנגען די שיסערײַ, זײַנען זיי געבליבן שטיין. ביכלאַל זייער גאַנצע פּירונג איז אויסן געווען צו דערווײַזן, אַז זיי האָבן מיט די בונטאָווש־טשיקעס ניט צו טאָן. מיט זיי, הייסט עס, קאָ־נען די זשאַנדאַרמען זײַן רויִק און אָן איבעריקער אײַלעניש פֿאַרענ־דיקן זייער שטיקל אַרבעט באַם טויער.

אָט אין די מינוטן, ווען די גאַנצע אויפֿמערקזאַמקײַט פֿון די וואַכ־לײַט איז געווען אָנגעצויגן צו יענעם אָרט, וווּ ס׳האָט, לויט זייער פֿאַרשטעלונג, זיך אָפּגעשפּילט די וויכטיקסטע געשעעניש פֿון דעם פֿרימאָרגן, האָט ראָכעלע, באַגלייט פֿון שטילע אָנזאָגן און בראָכעס, זיך געשאַרט אויף אַלע פֿיר צום צוים, צום קוים באַמערקלעכן ריוו־טשאַקל דאָרט אונטערן צוים, ווי אַ קעצל, צופֿאַלנדיק צו דער ערד, געפּויזעט, זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ רעגע, זיך אַרומגעקוקט און ווײַטער געפּויזעט.

— אַזוי, מײַן קינד, אַזוי, מיר פֿאַר דײַנע גלידער, — האָט כאַסיע געשעפּטשעט, כאָטש ראָכעלע האָט זי שוין ניט געקאָנט הערן, — אָפּן

בײַכל, אפן בײַכעלע שאר זיך, ווי איך האָב דיך געלערנט. נאָך, נאָך... ווײַבער, שוועסטער מײַנע טײַערע! זי איז שוין פון יענער זײַט? איך זע ניט... זי לויפט!.. כאָטש נאָך א פאָר מינוט זאָל מען זיך אף איר ניט אומקוקן, — ריבוינע־שעל־אוילעם! דער פרימאָרגן איז א טונקע־לער. עפשער וועט מען זי ניט באמערקן. א געזונט אין איר קלוגן קאָפּ! זי איז שוין ווידער צוגעפאלן צו דער ערד, דראפּעט זיך אף אלע פיר. גוט אזוי. ראטעווע זיך, ראטעווע זיך מיט אלע קויכעס. שטעל זיך ניט אָפּ. ווײַטער, ווײַטער אין פעלד אַרײַן, צו יענעם גרויסן בוים דאָרט אויבן. וועסט באגעגענען אין פעלד א פרוי, א פויערטע פון דאָרף, טוליע זיך צו, זי איז דאָך א מאמע...

די שיסערײַ באם טויער האָט זיך געשטילט. מע האָט געזען, ווי די זשאנדארמען ציילן די געהארגעטע, טײַטלענדיק צו דער ערד מיט די פינגער. און עטלעכע פון זיי טיילן זיך אָפּ און לאָזן זיך גיין. די פרויען בא די טאטשקעס און די עטלעכע רייען, וואָס זײַנען געבליבן מיט זיי, זײַנען געשטאנען דאָרט, ווו זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט, און געדולדיק געווארט אף זייערע טאליאַנים. יענע זײַנען צוליב עפּעס אוועק אף א ווײַלע צוריק צום טויער און ערשט נאָכדעם זיך אומגע־קערט צו זייערע פּאָסטנס. זיי האָבן אויסגעזען בייז, נאָר ניט זייער אופגערייצט. מער ווי אלץ האָט זיי געארט די אומפארשטענדלעכקײַט פון דעם, וואָס איז נאָרוואָס פאָרגעקומען. אינדערעמעסן, סקעלעטן, אײַנגעוויקלטע אין שמאטעס, ווארפן זיך מיט הוילע הענט אף באוואָ־פנטע מיליטערלײַט, לויפן מעשוגענערווײַז צו א פאריגלטן און באַ־וואכטן אײַזערנעם טויער. מיט וועלכע אויסזיכטן? צוליב וואָס? טאקע ניט אנדערש, נאָר אומיסטן אָנצומאכן אומאָרדענונג און טומל. נאָך אָט דער אומגעריכטער מעהומע, וואָס האָט אזוי פארדריסלעך זיך ארײַנגעריסן אין אקוראט אויסגעשטעלטן פּלאן פון דעם פרימאָרגן, האָט די האכנאָעדיקע האלטונג פון דער פּאָדערשטער גרופּע, וואָס איז אף קיין רעגע ניט אראָפּ פון אָנגעצייכנטן מארשרוט, געבראכט די זשאנדארמען עפּעס א באפרידיקונג. אויך די זײַנען דאָך ניט מער ווי פארפלוכטע יידן און ווילדע אידיאָטן. דאָך, ווײַזט אויס, מיט א טראָפּן פארשטאנד אין קאָפּ. זיי גיבן זיך אָפּ א כעזשבן, אז דאָס, וואָס דארף געשען, איז אומפארמײַדלעך, און אויב אזוי, איז, נאטירלעך, גלײַכער, דאָס זאָל אָפּגעטאָן ווערן אף דעם אָרט און אף דעם אויפן, וואָס איז באשטימט פון אויבן, מיסטאמע ניט אומזיסט, נאָר מיט א הע־כערן מיין און ווײַל די זאך פּאָדערט אזוי. איצט וועט זיך עס שוין מוזן פארציִען. כוץ די, וואָס ליגן אף די טאטשקעס, וועט מען מוזן אריבערפעקלען צום גרוב יענע, וואָס באם טויער. שלעפּ־קראַפט איז

געבליבן סאַכאַקל זעקס און צוואַנציק נעפּאַשעס, וועט זיי, הייסט עס, אויסקומען זיך קערן פיר מאָל. נישט צו מאַכן.

די אומגליקלעכע האָבן זיך גענוג אָנגעהאָרעוועט פאַרן טויט. אויסגעמאַטערטע ביז לעצט, איינגעבויגענע און שטומע, האָבן זיי אָן אָפּרו געשטופּט די שווערע טאַטשקעס, אויסגעליידיקט זיי, דאַן זיך אומגעקערט נאָך נייער לאָד און ווידעראַמאָל, אויסגעצויגן אין אַ לאַנגער שורע, זיך געשלעפּט אונטערן נידעריק הענגענדיקן בלייענעם הימל — געטאָפּטשעט אין דער האַרבסטיקער בלאָטע, געפירט די קערפּערס פון זייערע דערהאַרגעטע כאַוויירים צום גרוב, קעדיי נאָכן לעצטן רייס אַליין זיך שטעלן באַם ראַנד.

פון דער זייט קוקנדיק, האָט זיך געקאָנט דאַכטן, דאָס זיינען שוין לאַנג ניט קיין איינוווינער פון דער היגער וועלט, נאָר שאָטנס אָן לאָשן, אָן געדאַנק, אָן געפיל. דאָס האָט קיינער ניט באַמערקט, ווי אין איינעם אַ באַשטימטן אָרט, אַן ערעך האַלב וועג, ווערן די פרויען איטלעך מאָל אומרויִק, הייבן אויף די אַראָפּגעלאָזטע אויגן און כאַפּן אַ קוק אויף יענער זייט צוים. דאָרט, אין גרויסן סטעפּ, האָט געבלאָנדזשעט זייער קינד, זיך געריבן צווישן אָפּגעשמיסענע קוסטיקלעך און פאַרטריקנטע גראָז־שטענגלעך, געשאַרט זיך באַ דער ערד, געזוכט אַ מוטערלעכן פליגל, וואָס זאָל עס באַהאַלטן און דערוואַרעמען ביז בעסערע צייטן. דער סטעפּ איז געלעגן האַרבסטיק־וויסט און גרוי, בייזע ווינטן האָבן איבער דעם געהוליעט. נאָר דער בוים אין דער ווייט האָט זיך ניט געבויגן, געפלאַטערט, געלויכטן מיט אַלע זיינע פאַרברוינטע בלעטער, ניט געוואָלט זיך אויסלעשן. ס׳איז געווען, אַפּאָנעם, אַ דעמב.

1947

באַנע לעווין

מאָיש באָבריק

איצט איז ער אַלט, זייער אַלט. מיסטאָמע האָט מען זיך אין אים אַמאָל געשפּיגלט. אַמאָל הייסט: פאַראיאָרן. איך וויל זיך פאָרשטעלן, וויאַזוי האָט ער אויסגעזען אַמאָל, דאָס הייסט מיט איין יאָר צוריק. זײַן קליין פּענעמל איז געווען גלאַט, ראָז, די בלאָנדע הערעלעך האָבן זיך מיסטאָמע געקרײַזלט, איינציקע פאַריאָסעמטע קרײַזעלעך באָמ־בלען זיך נאָך איצט אויך, ווי גלעקעלעך, א פּאָר לעבן צעקאַליע־טשעטן שטערן און א פּאָר סאָמע באַם נאַקן. ס׳איז שווער זיך פאָרצו־שטעלן, און פונדעסטוועגן זעט מען, אַז ער איז געווען א שיינער. באַ

אים איז א קליין און זעלטן שיין מויל, דאָס געזונטע אויג איז ווי אין רעמלעך פון לאַנגע טונקל־גאָלדענע וויִעס, פול מיט הימלשער בלוי־קייט. געוויס, ווען ער איז אַמאָל געגאַנגען מיט זײַנע עלטערן אין בלויען מאַטראָסן־קאָסטיומטשיק און אין א קײַלעכיק היטעלע מיט סטענגעס, פלעגן פאַרבײַגייענדיקע שמייכלענדיק זיך אומקוקן אויף אים און די שטאָלצע מוטער, זיך מאַכנדיק, אַז זי באַמערקט גאָרנישט, פלעגט קלוימערשט צופעליק פאַריכטן מוליען אָדער א סטענגע, אָדער זײַנע לאָקן.

איצט איז זייער שווער פאַרצושטעלן זיך, ווי זשע האָט ער אויסגעזען, ווען ער איז נאָך געווען א קינד, דאָס הייסט מיט א יאָר צוריק...

אויפן נײַנטן יאָר פון זײַן לעבן איז ער אַלט, זייער אַלט. דער טי־פער פאַרהיילטער שניט ליגט אויף זײַן שטערן, ווי א בייזער קאַרב פון אָפּגעלעבטקייט, און בלויז די אויגן, די בלויע אויגן — כמורנע, ווי א פאַרוואָלקנטער פרילינג־הימל — זאָגן אויס, אַז ער איז פאָרט א קינד. איינינעם מיט די שטענדיק אויפגעהויבענע ברעמען גיבן זיי צו זײַן פּנים דעם אויסדרוק פון א מענטשן, וואָס האַלט אין איין מעיאשעוו זײַן זיך מיט זיך אַליין און קאָן זיך קיין אייצע ניט געבן און מוז דאָך עפּעס באַשליסן.

שוין א פּאָר שאָ, אַז מיר זיצן דאָ צוזאַמען אויפן עוואַקאָפּונקט. איך זוך דאָ מײַן מאַמען. איך בין שוין אַליין א מאַמע, קימאַט א באָבע. און ער — ער זוכט דאָ, אייגנטלעך, קיינעם ניט. פאַרקערט, ער פרעגט גאָר, צי אים האָט ניט געזוכט א קאָמאַנדיר.

„א קאָמאַנדיר?" — „יאָ, יאָ, א קאָמאַנדיר פון דער רויטער אַר־מיי". — „ווי איז זײַן פאַמיליע?" — ער טראַכט א רעגע, און פּלוצעם טוט ער זיך א כאַפּ: „א הויכער אַזאַ, א קאָמאַנדיר" — און ער שאַרט זיך אַוועק. ער הינקט און שפּאַרט זיך אָן אויף זײַן שטעקעלע. איך גיי אים נאָך צום ווינקל, וווּ ער האַלט זיך אויף. עמעצער שטעלט אים אָפּ. עמעצער פּרוּווט אים אויספרעגן, מוליע שווײַגט אָבער, א פאַר־טראַכטער און א צעשטרייטער — זעט אויס, אַז ער איז שוין געוווינט געוואָרן צו די אויספרעגענישן. זיי זײַנען אים פּאַשעט נימעס געוואָרן. ער וואַרט אויפן קאָמאַנדיר, און מער אינטערעסירט אים גאָרניט. איך גיי אים נאָך. מיר זעצן זיך אויפן זעלבן דיוואַנטשיק, אויף וועלכן מיר זײַנען אויך פריִער געזעסן. „וואָס זשע רעכנסטו טאָן?". ער קוקט אויף מיר א רעגע מיט זײַן פאַרטראַכט־צעשטרייטן קוק. מיר ענטפערט ער, אפילו קורץ, יעדעס מאָל פאַרגעסנדיק, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן.

„כ'וועל וואַרטן, ביז ער וועט קומען צו פאָרן". — „ווער?" — „דער קאָמאַנדיר! ער האָט אַליין געזאָגט". — „וואָס האָט ער געזאָגט?" ער

טראכט ווידער א רעגע און זאָגט: „קיין ארויסגעוואָרפענע, האָט ער געזאָגט, זײַנען בא אונדז ניטאָ. קיין יעסוימים וועלן בא אונדז ניט זײַן. און אז איך וועל אליין ניט קענען קומען, וועל איך שיקן נאָך דיר. אזוי האָט ער געזאָגט, דער קאָמאנדיר". — דערציילט מיר מוליע זייער לעבעדיק, און זײַן קאָל קלינגט מיט א טיפן גלויבן און מיט א זיכערקײַט, אז אזוי וועט עס טאקע זײַן.

איך קוק ארײַן אין דער ניט־אויסגעבליאקעוועטער בלויקײַט פון זײַן אויג — דער איינציקער קאָליר, וואָס איז אים נאָך געבליבן קינ־דערש, און מיך כאפּט ארום אי א גאדלעס, אי א גרויל פאר זײַן זי־כערקײַט: „קיין ארויסגעוואָרפענע זײַנען בא אונדז ניטאָ, קיין יעסוי־מים וועלן בא אונדז ניט זײַן". איך הייב ווידער אָן אים אויסצופרעגן. דאָס איז שווער, זייער שווער. אלע ווײַלע קומט אויס אים דערמאָ־נען: „און נאָכדעם, וואָס איז נאָכדעם געווען?" איך ווייס אליין ניט, וואָס ציט מיך צו אָט דעם יינגעלע. מעגלעך, דערינערונגען וועגן זון, דער קאָמאנדיר, וואָס איז שוין ניטאָ; מעגלעך, דער געדאנק וועגן דעם, אז כ׳וואָלט שוין געווען א באָבע, כ׳וואָלט געהאט אן אייניקל, ווען ניט די מילכאָמע... און איצט זוך איך זיי, מײַן שנור און מײַן איי־ניקל, און קאָן ניט געפינען.

איך האלט אים אין איין אויספרעגן און קאָן פון אים ניט אוועקגיין. איך דערוויס זיך, אז ער איז מוליע באַבריק פון אָרשע. דאָרט איז געווען א טײַך און א מיל. „און ווו זײַנען דײַנע טאטע און מאמע, מוליע?"

ער הייבט נאָך העכער אוף די ברעמען, גיט א וויש דעם גרויען קאָפּ מיטן דארן הענטל, און אין זײַן זשמעניע בלײַבט א זשמוט האָר, ווי צוגויפגעפּלאָנטעטע בלאָנד־גרויע פעדעם. איך קוק אָף אים מיט שרעק, און ער דרייט קינדערש אין א בייגעלע די ארויסגעפאלענע פאסמע האָר. ער טוט עס פארטראכט, צוגעוווינט. ער טוט אָף מיר א קוק פארוואונדערט, ווי גלײַך ער וואָלט פרעגן: כ׳האָב אײַך דען ניט געזאָגט?

ער רעדט פארקלערט:

— דער טאטע איז געשטאנען בא דער טיר...

— בא וועלכער טיר?

— פון דער מיל. ער האָט דאָרט געהובלעוועט די טיר.

— און די מאמע?

— זי איז אהין געקומען צו לויפן אינײנעם מיט מיר.

פון מוליע באַבריקס אָפּגעריסענע ווערטער שווימט פאר מיר ארויס א הייסער זומער־טאָג אין אָרשע, ווען די פאשיסטן זײַנען

אָנגעפֿלויגן פֿלוצעם, ווי א דונער. מוליעס עלטערן האָבן געווײנט אין עק אָרשע. ווען זײַן מוטער איז מיט אים געקומען צו לויפֿן צו דער מיל אויסער דער שטאָט, ווו זײַן פֿאָטער, דער סטאָליער, האָט געאַר־בעט, האָבן זיי דאָרט שוין געטראָפֿן לעבן פֿאָטער דײַטשישע סאָל־דאַטן, וואָס האָבן געראַבעוועט די מיל. די סאָלדאַטן האָבן געגעבן מוליעס פֿאָטער א לאָפּעטע אין די הענט, ער זאָל אויסגראָבן א גרוב. די מוטער האָט געווײנט, און די דײַטשן האָבן געלאַכט, וועגן עפּעס גערעדט. זיי האָבן געווונקען צום פֿאָטער, ער זאָל אַרײַנוואַרפֿן מוליען מיט דער מוטער אין גרוב אַרײַן און זאָל זיי פֿאַרשיטן. און יעדער געלאַכט, אַזוי אַז דער פֿאָטער אפילע האָט שוין אויך אָנגעהויבן לאַכן. און ער, מוליע, האָט שוין געמיינט, אַז די דײַטשן שרעקן נאָר, קעדיי זיי זאָלן קאָנען לאַכן. נאָר איינער פֿון די דײַטשן האָט פֿלוצעם א כאַפּ געטאָן אים, מוליען, אַף אַרײַנצוּוואַרפֿן אין גרוב אַרײַן. דער פֿאָטער האָט אָנגעכאַפּט דעם דײַטש פֿאַר די הענט, און אַנדערע דײַטשן האָבן אים געשלאָגן. די מוטער האָט זייער געשריִען, געפֿאַלן אַף דער ערד, געקושט די שטיוול, געבעטן, מע זאָל זי פֿאַרשיטן די ערשטע, און דער פֿאָטער האָט געבעטן, מע זאָל אים פֿאַרשיטן דעם ערשטן.

— און פֿונוואַנען איז בא דיר אָט דער צייכן אַפֿן שטערן?

מוליע ענטפֿערט:

— פֿון דאָרט טאַקע. דער דײַטש האָט מיר דערלאַנגט מיט א שאַרפֿן שטיק אײַזן, ווײַל איך האָב זייער געשריִען.

איך שטעל מיך פֿאָר, אַז פֿונעם זעץ אין שטערן האָט מוליע פֿאַר־לוירן דעם באַוווּסטזײַן. פֿונוואַנען זשע אָבער ווייסט ער, אַז זײַן טאַטן, זײַן מאַמען און נאָך שכיינים האָט מען דאָרט אין גרוב פֿאַר־שאָטן? פֿונוואַנען האָבן בא אים געקאָנט פֿאַרבלײַבן אַזוינע איינצל־הײַטן, ווי, לעמאָשל, דער טאַטע האָט זיך א הייב געטאָן פֿון אונטער דער אָנגעשאָטענער ערד, און די מאַמע — ניט, די מאַמע האָט זיך ניט קיין הייב געטאָן...

דערבײַ שטרענגען זיך זײַנע אויגן אָן אַזוי, ווי גלײַך זיי אַליין האָבן עס פֿאַר זיך געזען, — זיי זעען עס פֿאַר זיך עפּשער נאָך איצט אויך.

— און דערנאָך, מוליע?

— דערנאָך בין איך געווען בא דער באַבקע אַרינע אין וואַלד.

— ווער איז די באַבקע אַרינע?

— א באַבקע, נו... ווען מ׳האָט קינדער, רופֿט מען זי... איך בין אויך צוליב איר געבוירן געוואָרן אין שפּיטאָל, איז זי אַלעמען א באַבקע... איצט ווערט שוין קיינער ניט געבוירן... דעם שפּיטאָל האָבן די דײַטשן

פארברענט, און די קינדער האָבן זיי פארברענט, זיי זאָלן ניט געבוירן ווערן...

— און לאנג ביסטו געווען בא דער באבקע ארינע?

— איך ווייס ניט. זי האָט מיר געזאָגט: דו ביסט א ייִדיש ייִנגעלע, מוליע, איך וועל דיך באהאלטן אין קעלער, און דו גיי ניט ארויס; אז כ׳וועל אפילע שרייַען, זאָלסטו ניט ארויסגיין. און נאָכדעם זייַנען געקומען די דייַטשן. איך האָב געהערט, ווי זיי האָבן געשריִען: ווּ איז דאָס ייִדישע ייִנגל? ארינע האָט געשריִען. איך האָב געוואָלט ארויסגיין, מע זאָל זי ניט הארגענען, ווי דעם טאטן מיט דער מאמען. נאָר ארינע איז געשטאנען אפן דאך פונעם קעלער, און איך האָב ניט געקאָנט ארויסגיין. נאָכדעם האָט שוין קיינער ניט געשריִען, דער דאך האָט זיך אופגעהויבן, נאָר די באבקע איז ניט געווען, און איך בין געגאנגען אין וואלד זי זוכן. און איך האָב דערזען: זי איז צוגעבונדן א נאקעטע צום בוים און מוראשקעס בייַסן זי. איך האָב דעמאָלט געוואָלט זייַן טויט און מיך זאָלן אויך מוראשקעס בייַסן.

— וואָס זשע איז געווען ווייַטער, וואָס איז נאָכדעם געווען? — פרעג איך.

ער קנייטשט דעם צעהאקטן שטערן, ער וויל זיך אין עפּעס דער־מאָנען און קאָן ניט.

— נאָכדעם, — זאָגט ער, — בין איך ווידער געווען אין וואלד, נאָר שוין דאָרט...

— ווּ? — פרעג איך.

— דאָרט, — זאָגט ער, — ווּ עס זייַנען געווען די רויטארמייער און דער קאָמאנדיר...

— וועלכער קאָמאנדיר?..

— דער, וואָס זוכט מיך.

— דו ביסט די גאנצע צייַט געווען אין וואלד?

— ניין, נאָכדעם בין איך מיטן קאָמאנדיר געווען אין שפּיטאָל. ער איז געווען קראנק, דער קאָמאנדיר, זייער קראנק און ניט געוואָלט מיך אָפּלאָזן פון זיך, ער האָט געבעטן די שוועסטער, אז זיי זאָלן מיך האלטן בא זיך, ווייַל קינדער טאָרן ניט זייַן אין שפּיטאָל, און איך בין דעמאָלט געווען א קליינינקער. און ער האָט מיר דעמאָלט אזוי געזאָגט, דער קאָמאנדיר: „האָב קיין מוירע ניט, זייַ מיט די שוועסטער, איך וועל דיך געפינען, איך וועל קומען צו דיר, און אז איך וועל אליין ניט קאָנען קומען, וועל איך שיקן נאָך דיר”. אזוי האָט ער געזאָגט.

ס׳איז מיר א כידעש, וואָס מוליע, וואָס פארגעסט אָפּט, וואָס ער

הייבט אָן דערציילן, געדענקט אזוי פעסט יעדעס וואָרט פונעם קאָ־מאנדיר.

— ווי הייסט דײַן קאָמאנדיר?

— כאוועך קאָמאנדיר...

— און ווי נאָך רופט מען אים?

— כאוועך סעמיאָנאָוו... ער איז געווען א קראנקער, דער קאָמאנ־דיר, און האָט געוויינט.

— ווען?

— ווען איך בין געווען בא די שוועסטער. ער האָט מיך גערופן און געבעטן די שוועסטער — אזוי מיט דער האנט, — זי זאָל מיך אָנבייגן צו אים. און דאָרט איז געשטאנען א וואנט מיט פייגעלעך. איך האָב געמיינט, אז זיי זײַנען לעבעדיקע, און זיי זײַנען גאָר זײַדענע געווען. און די שוועסטער האָט מיר געזאָגט: בייג זיך אָן, מולינקע, בייג זיך אָן, קלייניקער. איך האָב זיך אָנגעבויגן, און דער קאָמאנ־דיר האָט מיך א גלעט געטאָן איבערן קאָפּ, און בא אים זײַנען געבליבן הערעלעך, און ער האָט געוויזן דער שוועסטער און דעם דאָקטער און האָט זיך צעוויינט, וואָס איך בין שוין אן אלטער... און איך בין גאָר ניט געווען קיין אלטער, געווען א קלייניקער, זיבן יאָר... און אז דער קאָמאנדיר האָט אזוי געזאָגט, האָב איך ניט געלאכט, איך האָב געוויינט, ווײַל דער קאָמאנדיר האָט אויך געוויינט. נאָכדעם האָט ער געזאָגט, דער קאָמאנדיר: „שרײַבט מיך אויס פונדאנען, איך קאָן דאָ מער ניט בלײַבן". און די רויטארמייער האָבן אויך געשריען, מע זאָל זיי אויסשרײַבן.

— און מ'האָט אים ארויסגעלאָזט?

— כ'ווייס ניט. איך האָב נאָכדעם ווידער געוויינט בא די שוועס־טער, און נאָכדעם האָט מיר די שוועסטער געזאָגט: „קום, ער רופט דיך". און מיר זײַנען געגאנגען. און דער קאָמאנדיר איז געלעגן אין בעט, געוואָלט אופשטיין און ניט געקאָנט. און די שוועסטער האָט גע־זאָגט: הייבט זיך ניט, כאוועך קאָמאנדיר, אום גאָטעס ווילן הייבט זיך ניט אוף.

און ער האָט א מאך געטאָן מיט דער האנט און ווידער מיר גע־זאָגט: „האָב קיין מוירע ניט. בא אונדז זײַנען ניטאָ קיין ארויסגע־וואָרפענע. איך וועל דיך געפינען. און אז איך וועל אליין ניט קומען, וועל איך שיקן נאָך דיר. בא אונדז אין לאנד וועלן קיין יעסוימים ניט זײַן". אזוי האָט ער געזאָגט, דער קאָמאנדיר.

— ווו זשע איז איצט דער קאָמאנדיר, מולעניו?

— דער קאָמאנדיר?

מוליע זשמורעט דאָס צעקאַליעטשעטע אויג, זײַן שטערן רונצלט זיך, דער פאַרהײלטער שניט ווערט רויט. און פּלוצעם זאָגט ער פּײַ־ערלעך און זיכער:

— ווו איז דער קאָמאַנדיר? ער זוכט מיך. די שוועסטער האָבן מיך אַרויסגעפירט, ווײַל ער איז געווען קראַנק, זייער קראַנק. איצט זוכט ער מיך.

✻

איך גיי יעדן טאָג אָפּן עוואַקאַפּונקט. נאָר, אײגנטלעך, האָב איך ניט וואָס צו גיין. מײַן מוטער איז אומגעקומען אין וועג. דאָס ווייס איך שוין. קיין שנור האָב איך שוין אויך ניט. איך האָב באַגעגנט אַ באַקאַנטע. אַ נאַרישע מאַמע, די שנור, זי האָט מוירע געהאַט אַרויס־פירן דאָס קליינע קינד, עס זאָל זיך ניט צוקילן. די גאַנצע האָפענונג האָט מײַן שנור געלייגט אױף דעם, וואָס זי איז געווען אַ רוסישע, זי האָט אָבער פאַרגעסן, אַז איר מאַן איז געווען אַ קאָמאַנדיר. מע האָט זי געהאַרגעט, ווי מוליעס עלטערן. צוליב וואָס זשע גיי איך יעדן טאָג אין עוואַקאַפּונקט? צוליב מוליע באַבריקן. איך קאָן אים ניט לאָזן אַליין — דעם אַכטיאָריקן זאַקן מיט בלויע קינדערשע אויגן. זײַן טריב פאַרמאַטערט קאָל פּרעסט מײַן האַרץ, ווי מיט צוואַנגען. ער זאָל ווײ־נען, שטאַרק ווײנען, וואָלט מיר, מעגלעך, ניט אַזוי שווער געווען און כ׳וואָלט זיך אַזוי ניט געשראָקן פאַר אים. איך האָב געהאַט אַ מאַמען, איז זי ניטאָ. איך האָב געהאַט אַ זון, און ער איז ניטאָ. איך האָב גע־האַט אַן אײניקל — און איך האָב אים שוין ניט. וויאַזוי זשע קאָן איך איבערלאָזן מוליען, ניט קיין אײַנגעוואַשענעם, אַ קויטיקן, אַ צעקאַ־ליעטשעטן, וועלכער איז פול מיט גלויבן, אַז בײַ אונדז זײַנען ניטאָ קיין יעסוימים, און אַז דער קאָמאַנדיר וועט שיקן נאָך אים. און דער קאָמאַנדיר — איך פאַרשטיי עס זייער גוט — איז שוין אויך ניטאָ, פּונקט ווי מײַן זון.

מײַן זון איז אויך געווען אַ קאָמאַנדיר. ווען ניט די מילכאָמע, וואָלט איך געהאַט אַן אײניקל. אַז איך האָב קיין זון ניט, ווײל איך, אַז ס׳זאָל לעבן דאָס אײניקל, ער זאָל מיך פירן בײַ דער האַנט אָפּדערנאַכט, ווען איך זע ניט, און איך זאָל שטאָלצירנדיק גיין נאָך אים איבער די גאַסן באַטאָג, און ער זאָל, האַלטנדיק מיך בײַ דער האַנט, לויפן פאָרויס, גלײַך ווי ניט איך, נאָר ער ווײַזט מיר דעם וועג.

מיר זײַנען מיט מוליען זייער פרײַנטלעך געוואָרן. אײנמאָל זאָג איך אים:

— קום מיט מיר.

מוליע פאַרשטייט ניט און פרעגט:

— וווּהין?

— צו מיר. ווילסט זײַן מיט מיר?

ער טרעט גלײַך אָפּ פון מיר אין א זײַט.

אין א ווײַלע ארום פרעגט ער:

— נו, און דער קאָמאַנדיר? ער זוכט דאָך מיך.

איך זאָג אים:

— מוליע, דער קאָמאַנדיר האָט דיך שוין געפונען. ער האָט מיך געשיקט נאָך דיר. געדענקסט, ווי ער האָט געזאָגט: „אויב ניט איך, וועט אן אנדערער קומען נאָך דיר. בא אונדז זײַנען ניטאָ קיין ארויס־געוואָרפענע".

מוליע פאַריכט מיך שטרענג:

— ניט אזוי, ניט אזוי האָט ער געזאָגט. ער האָט געזאָגט: „האָב קיין מורע ניט, איך וועל דיך געפינען, און אז איך אליין וועל ניט קאָנען קומען, וועל איך שיקן נאָך דיר. בא אונדז זײַנען קיין יעסוי־מים ניטאָ". אזוי האָט ער געזאָגט.

— אָט, אָט, איך זאָג אויך דאָס אייגענע. ער קאָן נאָך דיר ניט קומען. ער האָט מיך געשיקט.

מוליע קוקט אָף מיר אופמערקזאם שטרענג, נאָכדעם נעמט ער מיך שטארק בא דער האנט און זאָגט:

— קומט.

און אזוי פירט ער מיך, האלט בא דער האנט און גייט פאָרויס, גלײַך ווי ניט איך, נאָר ער ווייסט דעם וועג אהיים. און איך גיי נאָך אים באטאָג, ווען עס שײַנט די זון, איך גיי נאָך אים באדערנאכט, ווען איך זע ניט דעם וועג, און ער, אן אויסגעמוטשעטער און א צעקאַ־ליעטשעטער, ווײַזט מיר אָן דעם וועג, ער, מײַן אייניקל, וועלכער איז מיר געבליבן לויט דער צוואָע פונעם זון, וועלכן ניט איך האָב גע־בוירן און וועגן וועלכן איך ווייס נאָר, אז ער האָט געזאָגט: בא אונדז איך לאנד זײַנען ניטאָ קיין יעסוימים און אז איך וועל ניט קומען, וועל איך שיקן נאָך דיר.

איך ווייס, ער האָט מיך געשיקט נאָך מוליע באָבריקן.

1943

ליפמאן=לעווין

דער טראָטואר

1

די טראָטוארן אױף דער „גרויסער גאס“ זײַנען געווען ניט קיין גלײַכע ביידע: רעכטס, ווו ס׳איז געווען די פּאָסט, די גימנאזיע, די פּאַלאַטע און א ריי נײַע גרויסע מויערן מיט די רײַכסטע מאגאזינען, איז דער טראָטואר געווען ברייט, גלאט און אַלעמאָל באנײַט; לינקס אָבער, ווו ס׳זײַנען נאָך פארבליבן אלטפרענקישע הײַזער, ברייטלעכע און נידעריקע, אייניקע הילצערנע בלוי־געפארבטע, מיט אלטע קאשטאַנען־ביימער אין די הויפן צו די זײַטיקע געסלעך, וואָס האָבן גראָד דורכגעשניטן די זײַט גאס, — איז דער טראָטואר געווען שמאָל, צעבראָכן און ערטערווײַז אויסגעגעסן, ווי צעגריזעט פון טריט און צײַט.

רעכטס האָט אין די אָוונטן שעמערירט און געפינקלט פון די זילבער־ווײַסע קנעפּ בא די גימנאזיסטן, פון די הערבן אף די היטעלעך בא די גימנאזיסטקעס, פון די געהאפטע בענדלעך און עפּאָלעטן בא פאר־שיידענע באאמטע. דערפאר האָט לינקס געראַנקט און געהילכט מיט דיספּוטן צווישן די „דעמאָקראַטן" מיט די שטעקנס אין די הענט, מיט די צעשפּיליעטע מאנטלען, מיט די צעקנייטשטע ווייכע קאַפּעליושן אף די קעפּ.

אמאָל טוט זיך איבער א גימנאזיסט אין א ברודערס ציוויל רעקל און היטל — דער אינספּעקטאָר זאָל ניט דערקענען — און לויפט אריבער לינקס צו די „דעמאָקראַטן". א פאַסט־באאמטער שמירט אָן ביז גלאַנץ די קנעפּלעך פון זײַן טוזשורקע, גרײַזלט אָן די וואָנצעלעך און לאָזט זיך לינקס נאָך די טומלדיקע, לאַכנדיקע שילערנס פון דער אקושערן־שול, נאָר ער מוז באלד צוריק פארקערן רעכטס — פון זיי־ער קאַלטן בליק, פון זייער שארפן בייזער. א יונגע פּאָר, א באַלעבאָ־טישע כאָסן־קאַלע, אָדער ערשט נאָך דער כאַסענע, אין נײַע קליידער נאָך, פּלעגן זיך אויך ארופכאַפּן מיט אָפּשײַ אפן טראָטואר גיכער רעכטס, מיט נײַגער אָנצוקוקן א נײַעם פאסאָן, א שיינע מאָדע, אויס־זען מאנירן, אראָפּכאַפּן א ביינדל צווישן די „אריסטאָקראַטן".

יאָרנלאַנג האָבן די טראָטוארן פעסט געוווּסט, פאר וועמען זיי גרייטן זיך צו די פארנאכטן און מיט וועמען זיי שפּאצירן אין די אָוונטן. א שטיין פון ברוק האָט ניט געביטן זײַן אָרט, און א שפּאצי־רער — זײַן טראָטואר. און מיטאמאָל האָבן ארבעטער אין העמדלעך און אין לאַנגע שטיוול, ווי אן ארמיי פון אן אומבאוווּסטער און אומ־באַקאַנטער מעדינע, זיך א לאָז געטאָן צו די טראָטוארן, גלײַך נאָך די ערשטע גרויסע שטרײַקן אין שטאָט. א געדיכטע מאַסע, מיט פעסטע טריט פארנעמען זיי טאָגטעגלעך דעם לינקן טראָטואר.

2

דעם שאבעס אין אָוונט איז באַזונדערס רויִשיק געווען בא די „לינקע", און די „רעכטע" האָבן עס גלײַך באמערקט. אין דער טונקל־קײַט פון אָוונט האָט זיך א געדיכטע מאסע באוועגט, ווי א לעבע־דיקע וואַנט, ווי אייַן גוס זיך אומגערוקט, ווי אן אומרו הין און צו־ריק. ווו־ניט־ווו פינקלען פּײַערלעך פון פּאַפּיראָסן, וואָס רייכערן זיך, פון מאָל צו מאָל ווערט א געלאַך, — פון דעם אומרויִקן באַ־וועגלעכן גוס רײַסן זיך ארויס געשטאַלטן ווי אָפּגעשפּאָלטענע שאָטנס.

טוען זיך א שאר אין דער ברייטער גאַס, קרימען זיך אויס און פאַר־קערעווען צו דער פּאָסט. אין ברייטן טונקעלן קאָרידאָר פון דער פּאָסט צו דער שײַן פון אָפענעם פענצטערל — „טעלעגראַף״ — נעמט איינער ארויס פון קעשענע א בלעטל, באַווײַזט פאַרן אנדערן, מיט א האַנט פון דער שײַן פאַרשטעלט די גרעסערע אויסיעס פונעם קעפל „צו אַלע אַרבעטער!״, „נידער מיט דער זעלבסטהערשאַפט״, און די אויגן גלאַנצן בא ביידן.

— ליג אין קעשענע און לייען אין דער היים... נאַ דיר נאָך איינע. גיב איבער פריידלען... שיק מיר צו בערלען, איך וועל אַף אים וואַרטן דאָ, לעבן גאַנעק...

אַפן טראָטואַר רעכטס צווישן די געלאַסענע שפּאַצירער דרייען זיך אַרום עטלעכע ווי פאַרבלאָנדזשעטע. דאָ זײַנען די מער קאָנספּיראַטיווע, גייען זיי דורך דאַפּקע מיטן רעכטן טראָטואַר, און די אויגן האַלטן זיי אַפן לינקן, זוכן דאָרט אויס עמעצן פונדערווײַטן אין דער טונקל־קײַט. הערט זיך פון לינקס א שטאַרקער אויסהוסט, א מאָדנער אָנזאָגערישער הוסט, ענטפערט אים אָפּ גלײַך, ווי זײַנער אן אָפּקלאַנג, א הוסט רעכטס, און פון ביידע זײַטן שאָטענען זיך אויס צוויי אײַלנ־דיקע פיגורן צו דער מיט גאַס, איינע קעגן דער אנדערער, באַהעפטן זיך און לאָזן זיך אוועק צוזאַמען צו דער פּאָסט. אַפן גאַנעק האָבן זיי עקסטרע פאַרזאַמט, דורכגעלאָזן אַפריער עפּעס א גאָראָדאָוואָי. וואָס דאַרף ער דאָ מיטאַמאָל? דער גאָראָדאָוואָי האָט אין פּאָסט אָנגע־טראָפן עטלעכע באָכערים און האָט צו זיי שטרענג א זאָג געטאָן:

— גיי אַרויס! ניטאָ דאָ וואָס אומצודרייען זיך...

האָבן זיי אַף אים בייז און פאַרוווּנדערט א קוק געטאָן און זיך א לאָז געטאָן צו דער טיר.

— וואַרט! וואַרט! איר וועט גיין מיט מיר! — האָט ער מיטאַמאָל א געשריי געטאָן און געאײַלט דערווײַל צום באַלויכטענעם פענצטערל „טעלעגראַף״. ער האָט זיך אײַנגעקוקט אין דער יונגער פרוי, וואָס האָט געשריבן א דעפּעש, האָט צוגעוואַרט, ביז זי האָט דערלאַנגט דעם באַאַמטן דאָס אָנגעשריבענע און באַצאָלט — ער האָט זיך גע־וואָלט איבערצײַגן, אז דאָס איז טאַקע ניט קיין אָנשטעל מיט דער דעפּעש... אָבער די עטלעכע באָכערים זײַנען שוין דערווײַל אויסגעררו־נען. אַראָפּשפּרינגענדיק פון דער פּאָסט, האָבן זיי זיך אַרײַנגעשמאָלצן אין דער געדיכטער מאַסע אַפן טראָטואַר לינקס, האָבן דורכגעשניטן א ריי נאָך א ריי מיטן דראָענדיקן אָנזאָג:

— גייט ניט אַף פּאָסט — מע פאַרנעמט דאָרטן... א גאָראָדאָוואָי...

אין די רייען האָט געהודעט:

— די פאָסט־באַאמטע האָבן, אפּאָנעם, עפּעס באַמערקט...
— זיי ווילן ניט לײַדן דעם געטומל...
— זיי האָבן פאַרמאַסערט דער פּאָליציי...

באַלד האָט א הײַפל גאָראָדאָוואָיען אין א לאַנגער קייט, איינער נאָכן אַנדערן ארויסגעמאַרשירט האַרט באַם לינקן טראָטואַר, און די ערשטע פּאָר האָט זיך אַרײַנגעריסן אין די רייען, אָפּגעשניטן א טייל פון די איבעריקע און מיט צעשפּרייטע הענט און מיט אופגעהויבענע שפּאַגעס פאַרשטעלט דעם וועג פאָרויס און פאַרקערעוועט אף צוריק:

— קומט!
— וווהין?
— וואָס איז דאָס?
— מיר שפּאַצירן...
— וואָס איז דאָס פאַר א נעוואָלע?

מע האָט געמורמלט, געבייזערט און זיך געשפּאַרט פון טראָטואַר צו דער מיט גאַס.

די גאָראָדאָוואָיען האָבן אַרומגעקרײַזט מיט צעשפּרייטע הענט און אויסגעשטרעקטע שפּאַגעס:

— גייט, גייט! אונדז האָט מען באַפוילן ברענגען פון טראָטואַר... דאָרטן וועט מען זען...

איינציקע האָבן ווי־ס׳איז, ווו ערגעץ א שפּאַרונע, זיך אַרויסגעזײַט אין גאַנג, און וואָס ווײַטער, איז דער פאַרנעם געוואָרן אַלץ קלענער בא די גאָראָדאָוואָיען אינווייניק אין קרײַז, נאָר אַרום זיי האָט זיך דער אוילעם אַלץ פאַרגרעסערט, מיט א בייזערדיקן געטומל, מיט דראָענדיקע געשרייען און מיט כויזעקדיקע ווערטלעך. אין יעדע עט־לעכע טריט פלעגט דעם געטומל דורכשנײַדן ווי א בליץ אן אויס־געשריי:

— טרייפע וואַרפט אָפּ!.. טראָגט ניט מיט!..

די גאָראָדאָוואָיען זײַנען צופרידן געווען: זיי האָבן אין אָפּענעם פּאָליציי־הויף אַרײַנגעפירט א מאַן צוואַנציק — הייסט עס, ניט שלעכט אויסגעפילט דעם באַפעל מיראָנאָווס... ער האָט געהייסן דעם גאַנצן טראָטואַר ברענגען — נו, גיי פאַרנעם אים — אינגאַנצן...

אין פאָדערשטן גרויסן צימער זײַנען בא די ווענט לאַנגע בענק־לעך געשטאַנען, און אויבנאָן אין ווינקל בא א טישל איז איינער אין ציווילע קליידער געזעסן און געשריבן. די גאָראָדאָוואָיען האָבן אים געפרעגט:

— ווו איז „ער“?

— דאָרטן, — האָט ער אָנגעוויזן אַף א זײַטיקן צימער מיט א צוגעמאכטער טיר.

די גאַראַדאָוואָיען האָבן געהייסן צוזעצן זיך אַף די בענקלעך און ווארטן. און זיי אליין האָבן זיך די ערשטע אוועקגעזעצט. זיי האָבן זייערס אָפּגעטאָן...

— ווער ס'איז „רייך", זאָל זיך זעצן לעבן „קנעפּל" דאבערן... — האָט כאצקל געייצעט.

האָט מוישקע זיך צוגעזעצט צו איין גאָראָדאָוואָי, און כאצקל צו א צווייטן, האָבן זיך ארײַנגערוקט זיי אין פּאָנעם ארײַן און זיי די אויגן פארשטעלט.

— נאָטקע, לאקכן צו (נעם צו) בא אלעמען, וואָס זיי האָבן „טריי־פע", און זעץ זיך איבער צום ברעג, צו דער טיר נעענטער... — האָט מאָטל אים ארײַנגערוימט, — איך יאשווע זיך (זעץ זיך) אף יענעם בענקל — נעמען...

פון דעם אוילעם אין הויף, וואָס האָט זיי באגלייט און דאָ געוואַרט, איז עמעצן דערווײַל אײַנגעפאלן אָנזאָגן טאטע־מאמעס, מע זאָל קומען מאכן א טומל, פּאָדערן, ניט לאָזן די קינדער פארזעצן זיך...

ניט ווײַט אין גאס האָט מען גראָד באגעגנט לייעלעס טאטן, וואָס איז געגאנגען פון דער גרויסער שול, ווו ער האָט געהערט א מאגיד, האָט מען אים דעם ערשטן געפירט אָפּנעמען זײַן טאָכטער. מיט אים זײַנען פון הויף ארײַנגעלאָפן נאָך עטלעכע באָכערים. ער איז פאר־סאָפּעט און דערשראָקן צוגעלאָפן צו די גאָראָדאָוואָיען: וואָס איז גע־שען? ווי קומט זײַן טאָכטער אין פּאָליציי?

— מיר וויסן גאָרנישט, — האָט דער עלטסטער גאָראָדאָוואָי גע־ענטפערט דעם עלטערן מענטשן מיט דער גראָווער באָרד, — אונדז האָט מען געהייסן פארנעמען פון פּאָסט און פון לינקן טראָטואר...

— יאָלדעס! און איר האָט געהאלכנט? (געגאנגען)? — בייזערט זיך דער ארײַנגעקומענער בעריל. — אפן גאס האָט איר דאָך געהאט יאָדאיִם און ראגלאיִם (הענט און פיס)...

לייעלעס טאטע האָט דערשראָקן אָנגעקוקט בערלען, ווי ער וואָלט אים נאָך אזעלכע ווערטער גאָר ניט דערקענט.

מאָטל האָט געשמייכלט, און, שמייכלענדיק, האָט ער אָנגעכאפּט בערלען פאר א האנט און האָט אים צוגעפירט צום בארײדעוודיקן גאָראָדאָוואָי.

— פּאפּיראָסן קאָן ער מיר קויפן? ער איז דאָך איצטער ערשט ארײַן...

— כ'וויס... איך זע... — מאכט דער גאָראָדאָוואָי כאָשעוודיק.

— קאָן ער דאָך גיין ברענגען מיר פּאַפּיראָסן?.. אים האָט איר דאָך ניט פאַרנומען...

— זאָל ער גיין.

בערל איז געלאָפן. און אַז בערל איז שוין געווען אויף יענער זײַט טיר, האָט זיך מאָטל אַ לאָז געטאָן.

— עך, דו, וווהין? — האָט דער גאַראַדאָוואָי געשריִען.

— געלט געבן... בערקאַ, נאַ דיר געלט.

און אין דער אָפענער טיר צו דער טונקלקייט אין קאָרידאָר האָט ער אים אַ שטעק געטאָן פון דער קעשענע אַ גאַנצע זשמעניע פּאַפּירן:

— נאַסן (גיב) דאָרט אָפּ עמעצן... און דו ברענג פּאַפּיראָסן...

מאָטל האָט זיך ווידער אוועקגעזעצט צווישן כאַנקען און שיינדלען און אָנשטעלנדיק זײַנע לעבעדיקע, לוסטיקע אויגן אויף נאָטקען, וואָס איז געזעסן אויף דער אַנטקעגנדיקער באַנק, האָט ער הויך געזאָגט:

— און איצט דאַרף דער נון אַלעף טעס שיקן דעם קוף, וואָס שטייט לעבן אָוו (טאַטן), ער זאָל ברענגען עסן, און דערווײַל אָפּנאַסענען (אָפּגעבן) וואָס ער האָט...

נאָטקע האָט אַ הוסט געטאָן: ער האָט פאַרשטאַנען.

נאָטקע האָט אַ קראַץ געטאָן די אונטערשטע ליפּ, האָט זיך אויפגעהויבן און איז אוועק צום געזעמל אַרום גאָראָדאָוואָי:

— לאַנג נאָך וועלן מיר דאַרפן וואַרטן?

— כ׳קאָן ניט וויסן...

— אײַ... ס׳ווילט זיך נאָר עסן...

— קאַלמען! — האָט נאָטקע זיך געווענדט צו אַ באָכערל, וואָס איז דאָ געשטאַנען לעבן לייעלעס טאַטן, — גיי קויף מיר בייגל... ער מעג דאָך גיין — ער איז דאָך אַרײַנגעקומען איצטער ערשט געווירע ווערן... — האָט ער דערקלערט דעם עלטסטן גאָראַדאָוואָי.

— מיט מיר ערשט אַרײַנגעקומען, — האָט לייעלעס טאַטע געײַלט אײדעס זאָגן.

— איך ווייס! איך ווייס אַלץ, — האָט דער גאָראָדאָוואָי כאָשעוודיק אויפגעהויבן דעם קאָפּ.

— קאַלמען, טו אַ שפּרונג... — און נאָטקע נעמט אים אַרום און גייט מיט אים צו דער טיר.

— היי, דו, קער זיך אום... — שרײַט אים נאָך דער גאָראַדאָוואָי.

— איך בין דאָ... איך ווײַז אים נאָר די טיר... — און ער שרײַט נאָך העכער, אַז דער גאָראָדאָוואָי זאָל הערן פונדערווײַטן: — דו גיי

צום טערק אין בעקערײַ, בא אים איז גוטע בייגל... — גוטע! — און ער האָט שוין קאַלמענען אָנגעשפּאַרט פולע קעשענעס מיט פּאַפּירן.

— איצטער מעגן „זיי" ליגן אין דער אַדאָמע. און מירן עסן בייגל, — האָט מאָטל זיך געװערטלט הויך אַפן קאָל.

בערל איז געקומען מיט פּאַפּיראָסן.

— אַלץ אין אָרדענונג: אָפּגעשטעקט אינגאַנצן, אָן אויסגאָב. און קאַלמען האָט אויך אינגאַנצן אויסגעגעבן — ער ברענגט באַלד בייגל... װער דאַרף נאָך עפּעס?..

אַלע האָבן זיך איבערגעקוקט.

— רייך! — האָט נאָטקע פעסט אָפּגעענטפערט.

קאַלמען איז אַרײַן מיט א בינטל בייגל.

— ככעוו־רע! — האָט כאַצקל א זאָג געטאָן, אַרײַנבײַסנדיק זײַנע ברייטע ציין אין א פרישן בייגל. — אי־איצטער זאָלן מיר ניט שוויי־געע־ען! — ער האָט אַרויסגענומען דעם בייגל פון מויל און א יאָג געטאָן װערטער: — װיבאַלד מיר האָבן אַלץ אַראָפּגעפּאַטערט, ריינע מענטשן, איז לאָמיר מאַכן א טומל, אַז מע זאָל אונדז גלײַך אָפּלאָזן...

מיט די בייגל אין די הענט האָט זיך כעװרע א לאָז געטאָן צו די גאַראַדאָװאָיען:

— װאָס האַלט מען אונדז דאָ? װאָס פאַר א נעװאָלע! — מיר װילן ניט װאַרטן מער... מיר גייען אװעק... װאָס האָט מען אונדז פאַרנומען?

די גאַראַדאָװאָיען האָבן זיך אופגעשטעלט. פון זײַטיקן צימער איז אַרויס אַן אָקאָלאָדאָטשני און איז צוגעגאַנגען צום טישל, װוּ דער שרײַבער איז געזעסן.

לייעלעס טאַטע האָט זיך פאַרנייגט און געבעטן בא אים אָפּלאָזן זײַן טאָכטער.

— װער איז דײַן טאָכטער?

לייעלע איז צוגעגאַנגען.

ער האָט א קוק געטאָן, געשמייכלט און א מאַך געטאָן מיט א האַנט:

— גיי, גיי...

— און אירע צוויי כאַװערטעס דאָ... באַקענטע מײַנע... — האָט לייעלעס טאַטע צוגעגעבן, און לייעלע האָט אָנגעװיזן אף כאַנקען און שיינדלען.

— און מיר — װאָס זיצן מיר דאָ? פאַר װאָס? — זײַנען אַלע אונ־טערגעשפּרונגען מיט קוילעס.

דער נאַדזיראַטעל האָט זיך פאַרשטעלט מיט די הענט.

— ניט מײַן זאַך... ניט איך האָב באַפוילן...

און ער איז צוריק אוועק אין זײַטיקן צימער.

— נעם און גיי גיך... — האָט אַ גאַראַדאָוואָי געראַטן לייעלעס פּאָטער, — דער האָט געהייסן, איז בעגאָם מאַרש, איידער מיראַנאָוו וועט אַרײַן... און איר אויך, — האָט ער זיך געווענדט צו בערלען און קאַלמענען, — טראָגט זיך אָפּ בעסער באַצײַטנס...

— מיר האָבן ניט מוירע... — מאַכט בערל.

לייעלע האָט זיך פאַרהאַלטן — ס'איז איר ניט אָנגענעם געווען אוועקצוגיין אַליין, נאָר מאָטל האָט זי אונטערגעשטופּט:

— דו גיי דערווײַל, מירן אויך באַלד גיין...

פון זײַטיקן צימער איז אַרויסגעשפּרונגען אַ צווייטער אָקאָלאָ־דאָטשני, ווי עמעצער וואָלט אים פון דאָרטן אַרויסגעשלײַדערט.

3

מיראַנאָוו — אַן אָקאָלאָדאָטשני אַ גוואַר, הויך, פול געפּאַקט. די אוניפאָרם פלאַמט אָף אים פון אַלע זײַטן. געזונט, היץ טראָגט פון זײַן פולן רויטן פּאָנעם, אויגן — פלינקע, בייזע, בליצן גאַליק, הענט — מאָדנע גרויסע, אומרויִקע, איינע כאַפּט זיך אָפטער פאַר דער שפּאַגע, און אַ צווייטע אין דער לײדיקן קרעמפּט דערווײַל אין צאָרן און זוכט אויס וואָס אָנצוכאַפּן...

די גאָראָדאָוואָיען האָבן זיך אויסגעצויגן. דער עלטסטער האָט זיך מיט די אויגן „אײַנגעגעסן" אין מיראָנאָוון:

— דאָ — די מענוואָלים? — דאָס קאָל ברומט, און די גרויסע שווערע פיס טופּען צו הילכיק און דראָענדיק. — געבראַכט?

— פונקט אַזוי! פון לינקן טראָטואַר — צוואַנציק...

— און יענע פּאָר זײַנען אַליין געקומען, געבראַכט עסן, פּאַפּי־ראָסן... קרויוים, אַפּאָנעם...

— אַרויסטרײַבן זיי! אַר־רויס!

די פּאָר האָט זיך אין פלוג אַ לאָז געטאָן, נאָר אין טיר, אין דער טונקלקײַט האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט, קרעמפּנדיק די פויסטן.

— אָט אַזוי... — האָט מיראַנאָוו צופרידן געברומט, — איך וועל זיי אויספאַנגען, ווי די פיש... איך וועל זיי... נו, אהער! — האָט ער מיטן גאַנצן פויסט אַ וווּנק געטאָן אַנטקעגן כאַצקלען.

— אַ דרוקער? — האָט ער בייז אַ טופּע געטאָן מיט די פיס אַנט־קעגן אים.

— ניט קיין דרוקער — אַ גאַרבער...

— דרוקער פאַראַן דאָ?

— ני־טאָ... — האָבן אַלע געשריִען, און לייבקע דער דרוקער האָט אויך צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, וויבאַלד אַלע שרײַען, אַז ניטאָ.

— אַ דרוקער!.. אַ דרוקער גיט אַהער!.. — האָט מיראָנאָוו זיך גע־ריבן די גרויסע הענט.

— ניטאָ... ניטאָ קיין דרוקער... — האָט כעוורע געשמייכלט.

— מיראָשקין! קריך אים אַרײַן אין די קעשענעס, — האָט מיראָ־נאָוו אויסגעשריִען.

— אַ טיכל... אַ פּעקל שוועבעלעך... — האָט דער גאַראַדאָוואָי אָנגערופן אין דער הייך, וואָס ער געפינט.

— טרײַב אים אַרויס! פּשאָל!..

כאַצקל האָט געשמייכלט צו כעוורע און איז ניט געײַלט געגאַנגען צו דער טיר.

מיראָנאָוו האָט אַ שנעלן ווונק געטאָן צו לייבקען. יעדער ווונק זײַנער איז געווען אַזוי: אָדער ער האָט דעם אָנגעקרעמפּטן פּויסט פון זײַן לינקער האַנט מיטן גאַנצן האַסט אַ ריס געטאָן אַנטקעגן ווער עמען, ווי ער זאָל יענעם מיטאַמאָל אָפּרײַסן פון זײַן אָרט, אָדער ער האָט מיט דער רעכטער האַנט אַ שלײַדער געטאָן מיט דער שפּאַגע אַנט־קעגן עמעצן, ווי ער זאָל אין יענעם אַרײַנשטעכן טיף.

— אַ שנײַדערל? אַ שוסטערל? טפוי!

לייבקע האָט געשאָקלט מיטן קאָפּ אַהער און אַהין: זאָל זײַן, וואָס אים געפעלט... אַבי ניט קיין דרוקער...

פון דער זײַט האָט מען אונטערגעזאָגט:

— אַ שנײַדער...

אַ דרוקער האָט ניט געלוינט צו דערמאָנען... די פּאָליציי איז באַ־זונדערס בייז געווען אויף די דרוקער — פאַר דעם שריפט... מע זעט דאָך אויף מיראָנאָוון — ס'דורשט אים נאָך אַ דרוקער...

— אין די קעשענעס! וואָס קוקסטו? — האָט ער זיך צעשריִען אויפן גאַראַדאָוואָי.

יענער האָט אויפדערגיך ביידע הענט אַרײַנגעהאַקט אין לייבקעס קעשענעס, און לייבקע האָט שוין גערעכנט, אַז דאָס רעקל אינגאַנצן וועט באַ אים אונטער די הענט צעקריכן...

— אַ זייגער.

— צום שעדס מאַמע זײַן זייגער... יאָג אים אַרויס! וואָ־אָן!..

— דעם שוואַרצינקן גיב אַ נעם... — האָט ער מיט קאַס אָנגעוויזן אויף נאָטקען, — און טאַפּ אים אויס גוט... גו־וט...

מיראַשקין האָט אים שוין אויסגעקערט אַלע קעשענעס, און מיראַ־נאָוו האָט געשריִען:

— די שטיוול זאָל ער אויסטאָן! שנעל! איך וועל זיי ווײַזן! די דרור־קער האָבן זיי באַהאַלטן, די מענוואָלים!..

צווישן די באָכערים האָבן אַנדערע געשמייכלט, און אַנדערע האָבן זיך בייז געקרימט, אײַנגעביסן די ליפּן. מיידלעך האָבן טרויעריק די אויגן אַראָפּגעלאָזט און אַלע אײנײנעם זיך געטוליעט.

פון טיר איז פאָרזיכטיק אַרײַן מערע די אַלטע און געבראָכן די הענט.

אנטקעגן נאַטקען, וואָס איז צו דער טיר געגאַנגען, האָט זי זיך צערעדט:

— הא־הא? מע האָט מיר געזאָגט, אַז מײַן ציפּעלע איז דאָ — און עמעס? אָן אומגליק! וווהין מע פאַלט עס אַרײַן! אַז דער טאַטע איז אויף יענער־וועלט...

— באַלד וועט מען זי אָפּלאָזן... — האָט ער אין דער שטיל זי געוואָלט באַרויִקן.

— שווײַג! דו — וואָס דאַרפסטו? — האָט מיראַנאָוו זיך צעשריִען אויף דער אַלטער.

— פאָרעצל, מײַן טאָכטער... אַ קינד נאָך... אַ וואָך אַרבעט מען, און נאָר שאַבעס אַ ווײַלע שפּאַצירן... לאָזט איר אויך ניט...

— מיר ווייסן אײַערע שטיק... שפּאַצירן... וואָסערע איז דײַנע? גיכער! און פאַפּירלעך?..

— אָט די, אָט די... — האָט די אַלטע אָנגענומען פאַר אַ האַנט אַ יונג מיידל, וואָס האָט זיך דערנעענטערט, אַ הויכע, אַ דאַרינקע, מיט אַ בלאַס פּאָנעם.

— מיראַשקין! גיב זי אַ טאַפּ, די שפּאַצירנדיקע...

מיראַשקין איז שטיין געבליבן מיט אויסגעשטרעקטע הענט. עפּעס האָט ער זיך מיטאַמאָל פאַרשעמט פאַר דעם בלאַסן מיידל, וואָס האָט אַזוי אַ ציטער געטאָן, זיך פאַרשעמט פאַר דער אַלטער, וואָס האָט זיך פאַרויס אַ וואָרף געטאָן מיט צעמישטע אויגן, און — דערצו נאָך די באָכערים, וואָס האָבן זיך מיטאַמאָל אַ טרייסל געטאָן אַלע ווי איינער און האָבן זיך אופגעשטעלט פון זייערע ערטער.

— כאַ־כאַ! — האָט זיך מיראַנאָוו צעלאַכט און געקלאַפּט דערבײַ מיט דער שפּאַגע איבער די לאַנגע אויסגעפּוצטע כאָליעוועס פון זײַנע שטיוול: — כאַ־כאַ, זיך דערשראָקן פאַר אַ נעקייוועלע...

— פאָרעצל! זי איז אַ מיידל, אַ קינד...

— און שלינדרעווען קאָן זי... א מיידל איז זי... היי, מעכאשייפע, טו זי אליין א טאפּ. אָבער דו זאָלסט מיר דערלאנגען אלץ, וואָס דו וועסט געפינען...

די אלטע האָט אָפּגעקערט אין א זײַט דאָס ציטעריקע מיידל.

— צעשפּילעווע! צעשפּילעווע זי! — האָט ער געשריִען.

— א מאגייפע אף אים, — האָבן די באַכערים געסקריִעט מיט די ציין.

ציפּעלע האָט, דוכט זיך, געוויינט. זי אליין האָט עס ניט געגוי געפילט אין איר שוידער. נאָר די אלטע האָט אף אירע ציטערדיקע הענט דערשפּירט ווארעמע טראָפּנס.

— אײַ, אײַ! — האָט היסטעריש אויסגעשריִען רישע, א מיידל פון פופצן־זעכצן יאָר, האָט צוגעמאכט די אויגן און מיט די הענטלעך געפאטשט אף אירע קני.

— היי, מעכאשייפע, נעם צו די זשידאָוואָטשקע אויך... אוועק! אָבער טאפּ זי אויס גוט... זוך, זוך, זוך, וועסטו געפינען... פאפירלעך זוך, זוך...

די אלטע האָט זיך עפּעס ארומגעדרייט, געגלעט דאָס מיידל און פאר זיך גערעדט:

— אזא אומגליק! אזא אומגליק! אין וואָס פארא הענט מע פאלט דאָס ארײַן!..

— דו מאך דאָרט ניט קיין קישעף, פּשע... פּשע... אר־רויס! וואַ־אָן!..

די אלטע האָט פאר א האנט גענומען איר טאָכטער, און די איבעריקע האָבן אונטערגעשטופּט רישען אויך:

— גיי, גיי...

מיראָנאָווס אָנגעלאָפענע דורשטיקע אויגן האָבן דורכגעדרונגען דעם מיידלשן קנויל אין ווינקל — דרײַ מיידלעך צונויפגעטוליעט איינינעם: כאנקע אין דער מיט, און פון איין זײַט דאָס שלאנקע שיינדל, און פון דער אנדערער — סאָרקע די גראָבע. זײַנע בליקן האָבן זיך גיריק און פעט צעפלאמט, ווי קנייטלעך אין כיילעוו, און פארכליִנענדיק זיך, האָט ער הויך ארויסגעזאָגט:

— אָט די וועל איך שוין אליין...

— זאָלסטו אזוי לעבן!.. — האָט מאָטל צעקאָכט א וואָרף געטאָן אין א זײַט. מאָטל האָט אף אים די גאנצע צײַט אכטונג געגעבן, געהיט זײַנע באוועגונגען — די מימיק און בליקן, און זײַן פריִערדיקע לוסטיקע מינע האָט זיך אלץ מער אָפּגעטאָן פון אים, און ס׳האָט אים אלץ שטארקער אופגעבראכט און עפּעס געהיצט דעם קאָפּ, — אך, זאָלסטו אזוי לעבן!.. — האָט ער ווידעראמאָל א זאָג געטאָן.

— ווער פרעפּלט דאָרט פּאָ־זשידאָווסקי, — האָט מיראָנאָוו אויס־

געשריִען, — אהער! זשידאָווסקי מאָרדע! און אויסטאָן זיך הויל... נאקעט!

כאנקע האָט א בליץ געטאָן מיט די אויגן און האָט ביז ווײַ פארביסן די ליפּן. די אנדערע מיידלעך האָבן זיך פארקלעמט אָפּגעקערט.

— איך וועל זיך ניט אויסטאָן! — האָט מאָטל פעסט אָפּגעשניטן. — וואָס באַזוכט מען מיך? וואָס האָט מען מיך פארנומען? און אלעמען... איזדיעקווען זיך...

— דו צעגיי זיך ניט, יערושאַלאַימער אדל... — האָט מיראָנאָוו מאָטלס אופטריט אף אים אָפּגעשטעלט מיט דער אויסגעשטרעקטער שפּאגע אנטקעגן און האָט אים מיט איר אויך א קלאַפּ געטאָן אף א זײַט.

כאנקע איז אימפעטדיק אונטערגעשפּרונגען. מאָטל האָט זיך שנעל א קער געטאָן צום שרײַבער באַם טיש:

— איך פאָדער אָנשרײַבן א פּראָטאָקאָל, אז מע האָט מיך גע־שלאָגן... אָט זײַנען איידעס, — האָט ער אָנגעוויזן אף די מיידלעך און א פּאָר באָכערים.

— מיראָשקין! — האָט מיראָנאָוו אויסגעשריִען מיט א געלעכטער, — טו אים א טאַפּ אין קעשענע און שלײַדער אים ארויס פונדאנען — האלדז־און־נאקן... אר־רויס!..

מאָטל איז פארבײַגעגאנגען די מיידלעך און א זאָג געטאָן:

— האָט ניט קיין מוירע — מיר זײַנען דאָ...

— אר־רויס, — האָט מיראָנאָוו געליארעמט. — מיראָשקין, שלײַ־דער אים ארויס... און פּאטער זיך אָפּ מיט די איבעריקע באָכערים...

מאָטל איז אָבער שטיין געבליבן אף יענער זײַט טיר מיט אנדערע באָכערים, וואָס האָבן אויך אָפּגעוואַרט, ביזוואנען אלע וועלן ארויס. באלד איז פארסאָפּעט אָנגעלאָפן זאלמען:

— וואָס הערט זיך, מאָטל?

— ער איז זיך נויקעם, דער מענוול, — דאָס איז זײַן אופטו, מי־ראָנאָווס, צו פארנעמען דעם טראָטואַר... און ער זוכט ארום...

— און בא קיינעם גאָרנישט ניטאָ?

— ניטאָ, פריִער אָפּגערייניקט. נאָר ער איזדיעקוועט זיך... כאנקע גרייט שוין די הענט...

— כאנקע איז דאָ? — האָט זיך זאלמען א ריס געטאָן אין טיר.

— וואַרט! — האָט אים מאָטל אָפּגעהאלטן. — דו זע, וואָס מער באָכערים זאָלן זײַן דאָ נאָענט...

— איך וועל אים די פּאָליציי צעטראָגן... — האָט זאלמען זיך צע־

פלאַמט און זיך אַ לאָז געטאָן אין הויף און אין געסל, געראָפן באָכערים אהער — גרייט זײַן...

אין הויף האָבן צוויי גאַראַדאָוואָיען אונטער די הענט געפירט אַ שיקער, וואָס האָט זיך געשלײַדערט און זיך געלאָזט בעטן און גע־שריִען: „פּאָליצמייסטער! פּאָליצמייסטער!", ווי זײַן אײנציקע און זיכערע הילף.

אין צימער האָבן די גאַראַדאָוואָיען אים אוועקגעזעצט אַפן בענקל און אים אין האַנט אָפּגעגעבן זײַן היטל, וואָס אַ גאַראַדאָוואָי האָט מיטגעבראַכט. דער שיקער האָט דאָס היטל אַ שמיץ געטאָן איבערן צימער און זיך צעשריִען:

— פּאָליצמייסטער! פּאָליצמייסטער!

— ציט! — האָט מיראָנאָוו אויסגעברומט.

— אַ, דער פאַראָאָן איז דאָ?

— אין די ציין ווילסטו?!..

— פּאָליצמייסטער! — האָט דער שיקער באַנומען אויסגעשריִען.

— פאַרשטעק אים דעם פּיסק! — האָט מיראָנאָוו שטרענג באַפוילן אַ גאַראַדאָוואָי. יענער האָט, אַפּאַנעם, געוווסט, וואָס דאָס באַטײַט בײַ מיראָנאָוון, און ער איז אין ערגעץ אוועק און האָט גלײַך אַרײַנגע־טראָגן אַ בעזעם. פאַרן שיקער איז עס אויך קיין נײַס ניט געווען, און ווי ער האָט עס דערזען, האָט ער זיך נאָך שטאַרקער צעשריִען:

— פּאָליצמייסטער!

נאָר אין דעם אופגעעפנטן מויל האָט מען אים שוין אַרײַנגעשטעקט דעם בעזעם מיט דער זײַט, וווּ די ריטלען זײַנען צונויפגעבונדן, און ער האָט אין די פאַרדאַרטע בלעטלעך פאַרויס געקאָנט קוים הייזעריק און טעמפּ אויסמורמלען: „פּאָליצמיי"... און דאָס איבעריקע פלעגט זיך בײַ אים פאַרכלינען אין מויל צוזאַמען מיטן עק פון בעזעם.

— פּאָליצמיי... פּאָליצמיי!.. — האָט ער זיך געמאַטערט, און דער עק פון בעזעם האָט פאַרוואָרגן דעם פּאָליצמייסטערס סאָף... די גאַראַדאָ־וואָיען פון די זײַטן האָבן צוגעשמייכלט.

אָפּמאַטערנדיק זיך, האָט דער שיקער מיט בלאָנדזשענדיקע אויגן באַטראַכט אַלץ אַרום. ער האָט באַדויערנדיק אומגעשאָקלט מיטן קאָפּ, אומגעפּאָכעט מיטן פינגער און געמורמלט קוים:

— אָ, ער פּײַניקט... אָ־אָ... ר׳זוכט לײַז...

מיראָנאָוו האָט פעסט און הילכיק אַ שפּרײַז געטאָן און האָט אים אַ שטעק געטאָן מיטן פּויסט אונטערן לאָפּעטקע, אַז יענער האָט זיך אַ טרייסל געטאָן און מיט אַ כאָרכל, ווי אַ דערוואָרגענער געשריִען: „פּאָליץ־מיי!.. פּאָליץ־מיי..." און איז אומגעפאַלן אַף דער זײַט.

מיראַנאָוו האָט די הענט אין די קעשענעס פאַרלייגט און האָפּערדיק אַרומגעשפּרײַזט אַרום די מיידלעך, האָט זיך אַ ווײַלע אָפּגעשטעלט אַנטקעגן זיי און, לעהאַכעס זייער געבראָכן געמיט, האָט ער וווילויונגע־ריש און גראָב אַרויסגעזאָגט: „צאַצאַ!..“

סאָרקע האָט זיך צונויפגעקנייטשט, און דאָס האַרץ האָט זיך אין איר ערגעץ פאַרטײַעט, און בײַ שיינדלען, פאַרקערט, האָט דאָס האַרץ אויפגעשלאָגן, נאָר כאַנקע איז געווען אויסערלעך רויִק, אירע אַראָפּגעלאָזטע אויגן האָבן צוגעקוקט אַנגעשטרענגט די שפּיצן פון אירע פינגער, ווי זי זאָל שאַרפן די נעגל... — זי וועט אים אויסדראַפּען די אויגן — די אַנגעלאָפענע אויגן...

— צום שעדס מאַמע! אַר־רויס!.. — האָט מיראַנאָוו געדונערט און געיאָגט דעם לעצטן באָכער מוישקען. — איצטער, שלינדערס, קומט איר! — האָט ער געשריִען צו די מיידלעך.

פאַרשטעלנדיק די אַנדערע צוויי, האָט כאַנקע זיך אַרויסגעשטעלט פאָרויס, אַ צערודערטע, אַן אַנגערוקטע מיט אַנגעלאָדענע אויגן. די פויסטן האָט זי צונויפגעדריקט, און זי האָט זיך נאָך פעסטער מיט די פיס צוגעפּרעסט צו דעם אָרט, ווו זי איז געשטאַנען.

— צו מיר! אַ־הער!

— ניט געזועצלעך! — האָט מאָטל אַרײַנגעשריִען אין דער אופגעפּראַלטער טיר. — שיקט נאָך אַ פּרוי...

— זשי־דאָווסקי אַדוואָקאַט! — האָט מיראַנאָוו זיך אַ ריס געטאָן פון אָרט. — איך וועל אײַך ווײַזן געזעצן... — און אַ רויטער, אַ צעפלאַמטער, האָט ער זיך אַ לאָז געטאָן צו כאַנקען און האָט זי פאַר אַן אַרבל אַ ריס געטאָן צו זיך.

כאַנקע האָט אים פעסט בײַ די הענט אָנגענומען און אופגעהאַלטן, ווי מיט צוואַנגען.

אין אַלע דרײַ פענצטער פון הויף האָבן, ווי אַ שטאַרקער האָגל, פינגער און פויסטן געקלאַפּט נאָכאַנאַנד און דראָענדיק.

ער האָט זיך אַ ריס געטאָן פון כאַנקעס הענט, און ווי אַ שטורעם צו די פענצטער זיך געלאָזט:

— איך וועל אײַך!.. פאַרשפּאַרן די טיר!

און צערייצט איז ער מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט געלאָפן צו כאַנקען. לעבן איר איז שוין געשטאַנען שיינדל, אַנגעצויגן און עפּעס אויסוואַרטנדיק — זי האָט אים מיט ביידע הענט אַ שטויס געטאָן מיטן גאַנצן אימפּעט פון פײַן און קלעם. כאַנקע האָט זיך ווידער אַרויסגערוקט פאָרויס פון שיינדלען, האָט אַ טופּע געטאָן מיט איר שטאַרקן פוס און האָט פון אירע אַנגעלאָדענע אויגן אַ שפּריץ געטאָן מיט גאַל:

— ניט געוואגט! מירן זיך ראנגלען...

און אין אלע דרײַ פענצטער פון הויף האָבן ווידער דריבנע און נאָכאנאנד פינגער געקלאַפּט. און אין דער פארמאכטער טיר האָבן פויסטן געזעצט, ווי שווערע האמערס.

— פּאָליצמיי!.. פּאָליצמיי!..

דער שרײַבער האָט זיך אופגעשטעלט פון זײַן טיש און האָט זיך צעטומלט ארומגעקוקט.

די גאָראָדאָוואָיען האָבן צעמישט געקוקט איינער אפן אנדערן.

— אך, קאהאל! זשידי! — האָט מיראָנאָוו מיט דער שפּאגע גע־דראָעט אנטקעגן די פענצטער, אנטקעגן טיר, און צעיושעט האָט ער זיך ווידער געלאָזט צו כאנקען מיט אן אויסגעשפּרייטער האנט.

— טיר... טיר... טירר־ררררזז!..

בערל אין דרויסן האָט שוין לאנג געהאט פארקוועטשט אין זײַן גרויסן פויסט א היפּשן שטיין, און מיט די אויגן האָט ער זיך אײַנגע־זויגן אין די שויבן, — און בייס דער צעברויזטער מיראָנאָוו האָט זיך דערנעענטערט ביז כאנקעס פאָרויס אויסגעשטרעקטער האנט, האָט בערלס פויסט מיטן שטיין אין אים פארקוועטשט זיך אָפּגעלאָזט, און — א זעץ איבערן פענצטער... שויבן האָבן זיך צערודערט, צע־טרייסלט, גלאָז האָט געציטערט, און שטיקלעך און ברעקלעך האָבן ארויסגעשאָסן, זיך צעפלויגן און מיט א טרישטשערײַ געפאלן.

מיראָנאָוו האָט זיך א שלײַדער געטאָן אף צוריק, פון זײַטיקן צי־מער איז אים אנטקעגן ארויסגעשפּרונגען דער פּריסטאוו.

— פּאָליצמיי! פּאָליצמיי! — האָט דער שיקער העכער געשריִען.

די גאָראָדאָוואָיען זײַנען שטיין געבליבן אויסגעצויגן אנטקעגן דעם פּריסטאוו.

— מיראָנאָוו! וואָס איז דאָ בא דיר?

— א זשידאָווסקי בונט... די שלינדרעס לאָזן זיך ניט... האָבן מיטאמאָל מוירע באקומען פאר א מאנצבלשער האנט... און דער גאנ־צער קאהאל בושעוועט אין הויף...

— ניט געראָטן דײַן אייסעק, מיראָנאָוו... — האָט דער פּריסטאוו געשמייכלט אין דער שטיל. — גאָרנישט ניט געפונען?

— איך וועל זיי... אלע ביז איינעם...

— פּאָליצמיי!

— פירט אים אָפּ! — האָט דער פּריסטאוו שטרענג באפוילן די גאָראָדאָוואָיען, — מיראָנאָוו, — האָט ער אין דער שטיל צוגעגעבן.— אָן גרויס געטומל... א טומל — דארף מען ניט...

דער פריסטאוו האָט צוגעשמייכלט. באַלד האָט ער א מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— לאָז עס אַף אַן אַנדערשמאָל... אָן געטומל... צופיל אוילעם...

— וולאַס! — האָט ער א רוף געטאָן א גאַראַדאָוואָי, — רוף אַריַין דיַין וויַיב, זאָל זי זיי אַרומזוכן... ניט קעדיַי דער אייסעק איצט... און די, וואָס האָבן געבראָכן די שויבן, — כאַפּן, און א וואָך אַרעסט בא דער פּאָליציי יעדערן.

— און א הינטערפלעצל!.. — האָט מיראָנאָוו צוגעגעבן מיט טאַם.

וולאַס איז אַריַינגעקומען מיט זיַין וויַיב, די היגע קעכן, א ברייט־לעכע פּרוי מיט גראָבע הענט, רויטע ביז די הוילע עלנבויגנס.

— נעם, טאַפּ זיי אויס, און באַוויַיז מיר... וואָס דו וועסט געפינען... פּאַפּירן באַהאַלטענע...

די פּרוי האָט מיט איר ברייטער פיגור עקסטרע פאַרשטעלט סאַר־קען פון די מאַנצבלשע אויגן און גענומען זי אופּשפּיליען.

— ניטאָ גאָרנישט, וואַשע בלאַהאָראָדיע.

זי האָט זיך גענומען פאַר שיינדלען.

— דו מאַך עס גוט... — האָט מיראָנאָוו געשריַען. — דאָס קליידל...

— א שאַנד, וואַשע בלאַהאָראָדיע...

— ניטאָ פאַר זיי וואָס צו שעמען זיך... און יענע, די געזונטע שטיק...

כאַנקע האָט געשפּיגן אַנטקעגן און הילכיק.

— דאָ שפּיַיט מען ניט! — האָט דער פּריסטאַוו זיך געבייזערט.

— איך וועל איר... — האָט מיראָנאָוו זיך א ריס געטאָן.

— לאָז אָפּ! — האָט דער פריסטאוו אים אָפּגערופן, ווי א הונט, וואָס טוט זיך א ריס, ווען דער באַלעבאָס פאַרלאַנגט עס ניט.

— ניטאָ גאָרנישט, — האָט וולאַס׳ פּרוי גיך ראַפּאָרטירט.

דער פריסטאוו האָט צו די מיידלעך מיט א האַנט געוויזן אַף דער טיר.

— מענוואָלים! — האָט כאַנקע גאַליק אויסגעשפּיגן. — אוי, וועט איר פאַלן! אירט פאַלן!.. פאַלן!..

זאַלמען, מאָטל און בערל זיַינען זיי אַנטקעגן געלאָפן אין הויף און זיי דורכן טויער קימאַט אַף די הענט אַרויסגעטראָגן. באַכערים זיַי־נען אָנגעלאָפן פון ערגעץ. האָט זיך אָנגעקליבן ווידער א געזעמל, און ס׳האָט אויסגעפּראַלט א שטאַרקער אויסגעשריי:

— או־רא־א־א!

— דער קאַהאַל... — האָט זיך מיראָנאָוו צעטומלט א כאַפּ גע־

טאָן. — נאָך מיר! — האָט ער אויסגעשריִען צו די גאַראַדאָוואָיען און איז ארויסגעלאָפן מיט דער שפּאגע אין דער האנט אופגעהויבן.

ניט אין הויף און ניט אין געסל איז שוין קיינער ניט געווען. מי־ראָנאָוו האָט גענומען פּײַפן נאָכאנאנד, און אומרויִק זײַנען די גאָראָ־דאָוואָיען פון די פּאָסטן געלאָפן אים אנטקעגן.

כעוורע, וואָס האָט זיך צעשאָטן אין די זײַטיקע געסלעך און אין באהאלטענע הויפן, האָט צוגעהערט דאָס פּײַפן און האָט געבענטשט:

— נאָך זײַן קאָפּ זאָל ער פּײַפן!

— טרובע א בער!

— אונטערן עק...

שפּעט נאָך האלבער נאכט, נעענטער שוין צו באגינען, האָבן מאָטל און נאָטקע ערשט אָפּגעקילט עטוואָס זייער הארץ. זיי האָבן דעם טויער און די פּארקאנעס פון פּאָליציי און די טיר פון פּאָסט פּאר־קלעפּט מיט פּראָקלאמאציעס „נידער מיט דער זעלבסטהערשאפט!", „נידער דעם ווילקיר פון דער פּאָליציי!", „צו אלע ארבעטער!"

די ארבעטער־יוגנט איז געווען אופגעבראכט און האָט דעם ברוי־זנדיקן געמיט ניט געקאָנט דערטראָגן ביזן טראָטואר, און פלעגט אפן וועג שוין פּארקערעווען אין בולוואר, אין גערטנדל, פּארזאמלען זיך הויפנווײַז און רוישן און מורמלען.

— מע טאָר עס ניט דערלאָזן!..

— דאָס איז מיראָנאָווס אופטו!..

— מע זאָל דעם טראָטואר ניט אָפּלאָזן... זאָל דערגיין צו געשלעג...

— מע דארף „אים" אפּריִער אײַנלייגן אין קאָמפּרעסן...

און ווו א געזעמל, איז שמערקע דרייפוס אויכעט דאָ. זײַנע טונ־קעלע אויגן בליצן, זײַן מאָגער פּאָנעם — צעפלאמט, און זײַן קראנקע פּוס ציטערט נאָכאנאנד.

— אין קאלטע קאָמפּרעסן אײַנלייגן „אים"... די קאצאָווים גייען אויך, און די פורמאנעס... מע וועט „אים" שוין אָפּרײַסן א רייקע...

שטילע, אָנגערוקטע און אָנגעכמורעטע גייען ארום יענע, וועלכע מע האָט געהאט פּארנומען אין פּאָליציי, אָדער זיי זײַנען גלײַך אָנגע־לאָפן אין הויף און מיט א צאפּל זיך דערוואָרט אף די פּארנומענע — זיי מײַדן אויס א געזעמל.

— דערציילט, דערציילט, — וויל מען עמעצן אָפּשטעלן, — איר זײַט דאָך געווען דערבײַ... מע זאָגט, אז איינע אײַערע א מיידל האָט „אים" געגעבן אין די ציין...

אָבער אָנגעדרודלטע גייען זיי פּארבײַ. בלאָנדזען אוועק באנאנד זאלמען און שלוימקע — ביידע שטומע. שלוימקע קוקט פּארטראכט

אין דער זײַט, און זאלמען האלט אָנגעבויגן דעם קאָפּ און זוכט עפּעס אף דער ערד. און מיטאמאָל טוט ער א שלײַדער מיט א האנט פון זיך און צעקרימט זײַנע ליפּן מיט עקל און צאָרן: בר־ר־רר...

מאָטל און נאָטקע זײַנען ווי אלעמאָל — איינינעם, נאָר מע שווײַגט. אמאָל כאפּט נאָטקע און גיט א שטארקן שטויס מאָטלען. ער מיינט: „רייד עפּעס, מאָטל!" אָבער מאָטל שטעלט אָן אף אים פארוווּנדערטע אויגן, און איך א ווײַלע ארום פארקוועטשט ער א פויסט: „אָי,־אָי,־אָי!" „אָ־אָ!"..

ערשט אפן דריטן טאָג פארנאכטלעך האָבן די פּאָרן זיך באגעגנט אין א זײַטיקער אלייע אפן וואל. זאלמען און שלוימקע זײַנען אָנגעקומען גראַד אנטקעגן מאָטלען מיט נאָטקען. האָט מען זיך צוגעשטעלט, און אלע אין איין צײַט קימאַט האָבן ארויסגעזאָגט:

— נו... דארף מען „אים" אָנלייגן אין קאָלנער... כאָטש איצטער...

— „אים" האָט געקומט אָנצולייגן א קאָלנער — דאָרטן... אפן אָרט... — האָט מען באדויערנדיק באלד געזאָגט.

האָט מען זיך אוועקגעזעצט אף א דערבײַיִקן בענקל און פארייכערט פּאַפּיראָסן.

גייען פארבײַ לייבקע מיט בערלען.

— ווי קומט איר עפּעס ביידע איינינעם?

— זאָגט נאָר, כעוורע, — האָט בערל שטרענג אזוי א פרעג געטאָן, — ווען לייגט מען „אים" אָן א קאָלנער?

— זעץ זיך דערווײַל, — האָט זאלמען שמייכלענדיק פּאָרגעלייגט. — מיר'ן עפּשער פארשפּעטיקט... דאָרטן גופע באדארפט... דאָרטן אפן אָרט...

— זאלמען, דו דריי מיר ניט קיין אָפּאָיעק... — האָט בערל אומצופרידן א דריי געטאָן מיט זײַנע שווארצע גלאנציקע אויגן.

אײַלנדיק און פארמאטערט נאָכשלעפּנדיק דעם קראנקן פוס, האָט זיך פארבײַגעטראָגן מענאשקע דרייפוס. נאָר ער האָט זיך א קער געטאָן צוריק און האָט צופרידן אָנגעזאָגט:

— מע טשיקעוועט אים שוין...

— ווו?.. ווען?..

— איר מאכט זיך טאמעוואטע... מע טשיקעוועט אים אויס — מיראָנאָוון... כעוורע וויל אים אָנדעקן... די קאצאָווים, די פורמאנעס... אלע... אלע האָבן כיישעק...

און ער האָט געאײַלט ווײַטער.

— און איך וועל אים ניט טשיקעווען... — האָט בערל געמורמלט, —

ווי איך טרעף אים נאָר, גיב איך אים איבערן קאָפּ... א שאָד, דעמלט אים ניט פארפאָרן...

...מע האָט אים „אויסגעטשיקעוועט" אין א טאָג, ווען ער איז, אפּאָנעם, פריַי פון דער אָוונט־וואכטע, געגאנגען אין די „הײַזלעך" פארברענגען. ער גייט דורך דעם „קרומען" געסל...

...איבערן הימל יאָגט א גרויער צעפלאָסענער וואָלקן, וואָס טונקלט זיך אין געלאָף, ווערט געדיכטער און שווארצער און זינקט אלץ ני־דעריקער, נידעריקער איבער די קעפּ. אין דעם קרומען געסל קאָן מען שוין אף טריט ווײַט קיין מענטשן ניט דערקענען. שטייט עמע־צער בא א פארקן, זעט ער אויס ווי א צוגעקלעפּטע ברעט א טונקע־לע. זיצט ווער אף די קני געבויגן אין א ווינקל — דוכט זיך, א קלאָץ האָט זיך דאָ פארוואלגערט. און דער שניי איז פארשאָטנט. שטיל. געסט אין די „הײַזלעך" מײַדן אויס דאָס קרומע געסל. נאָר דער האָפּערדי־קער מיט די שפּאָרן און שפּאגע גייט דאפקע דאָ. ווארט מען.

...עמעצער טראכט דערווײַל: ס'קאָסט אים דען געלט? ווי אין די קראָמען און די שענקען — אומעטום געגומען — גיב!..

שלעפּט זיך ארום איבער די יאטקעס, און גיב אים נאָר גראָב פלייש און שמאלץ... פעטס...

קלינגען שפּאָרן... פעסטע טריט הילכן באלעבאטיש.

„סטאָי!"[1] — האָט א קאָל זיך אופגעריסן, האָבן שאָטנס טונקעלע זיך א לאָז געגעבן פון די פארקאנעס, זיך דערהויבן פון דער ערד, מיט ביינערדיקע הענט אָנגעכאפּט פאר די אקסלען, פאר דער ברוסט... ס'האָט א פּאטש געטאָן איבערן פּאָנעם... און די פּאָלעס פון שינעל טוען זיך א קער איבערן קאָפּ, און גלײַך — כלאָפּ! א זעץ אָן דער ערד. און מע ציט, און מע שלעפּט, מע רײַסט אָפּ די פּאָהאָנעס, מע שפּיליעט אָפּ די שפּאגע און מע צעבייגט זי, מע רײַסט אָפּ דעם רע־וואָלווער, דאָס פּײַפל... און צודריקנדיק מיראָנאָוון פעסטער אין דעם קאלטן שניי, צעלויפט מען זיך, ווי די ווינטן, ווו נאָר א וועג איז ניט פארשטעלט...

...אף מאָרגן גאנצפרי האָט שוין מענאשקע דרייפוס פעסט אָנגע־זאָגט אין די גאסן:

— „ער" וועט א גוטע פּאָר כאדאָשים „כירענען" נאָך די נעכטיקע...

— דאָס האָבן אלץ די ארבעטער — פאר דער מײַסע טראָטואר...

---

[1] שטיי!

פאר די זוכענישן?.. — וויל מען אויספרעגן גענוי מענאשקען, וואָס ווייסט אַלץ.

— פאראַן בעריעס... — בליצט אויס מענאשקע אַזוי כיטרע, — אַלע האָבן כּיישעק געהאַט דערצו... און קאַצאָווים קאָנען נאָך בעסער אויסבאַדקענען א טרייפע שטיק, און פּורמאַנעס קאָנען בעסער צו־טרעטן צו א ווילדן זשערעבעץ...

— מיינסטו, אַז... דו ווייסט געוויס, אַז די קאַצאָווים און די פּור־מאַנעס?..

— איך בין דאָך דאָרטן ניט געווען — מיט מײַן קראַנקן פוס... גיי איצטער זוך אין א גאַנצער שטאָט, וואָס לײַדט פון אים... באַ אים זאָל עס בלײַבן... — ער טוט א בלינצל מיט די אויגן, — עפּשער האָבן מיט אים זיך ניט צעטיילט וווילע יונגען איבער א נעקיווע אין א הײַזל... אבי אָנגעדעקט... אַלץ זאָל איך וויסן ווער... „ער" אַליין ווייסט אויך ניט...

1934

מישע לעוו

מײַן טאַטנס נאָמען

איך ליג אפן דיל צווישן צוויי פארזשאווערטע אײַזערנע בעטלעך. ווער עס זײַנען מײַנע שכיינים, ווייס איך ניט. ביידע ליגן זיי צונויפּגעקאָרטשעט אף די הוילע ברעטער, ארופגעצויגן די שינעלן איבער די קעפּ. די ווענט און די סטעליע זײַנען שווארץ פון סאזשע. דאָס פענצטער איז פארקלאפּט מיט שטיקלעך בלעך און פאניר. די ארויסגעהאקטע פאָרטקע איז פארשטעקט מיט א צעריסענער גימנאסטיאָרקע. דער ארבל הענגט, ווײַזט אויס, ארויס אין דרויסן, הוידעט אים דער ווינט, און די מעטאלענע קנעפּלעך פונעם מאנזשעט קלאפּן אין דעם שטיקל פאניר, ווי מע וואָלט שיטן אף דעם שרויט.

באַם אַרײַנגאַנג שטייט אַן אײַזערן איװועלע, נאָר קיין פײַער ברענט ניט אין דעם. קעדיי זיך דערוואַרעמען, דריק איך די קני צום בויך, דאָס פאַרשאַפּט מיר װייטעק. דער שפּליטער אין דיך לאָזט זיך דערפון שטאַרקער פילן. דערפאַר אָבער קאָן איך זיך אײַנדעקן מיטן שינעל פון קאָפּ ביז פיס.

באַ פּערציק סאָוועטישע קריגסגעפאַנגענע ליגן שטיל, ריידן ניט אויס צווישן זיך קיין וואָרט. דער סאַניטאַר קערט אויס דעם דיל, טראָגט ארויס די פּאַראַשע, ברענגט וואַסער. איצט, ווען איך זאָל האָבן קויעך, וואָלט איך גלײַך אַוועק פונדאַנען. פון דעם געשפּרעך, וואָס עס האָט געפירט דער פעלדשער מיט אונדזער סאַניטאַר קוזיע, האָב איך פאַרשטאַנען, אַז די קראַנקע פאַרשרײַבט מען דאָ אין עפּעס אַ ספּעציעל קאַרטל, מינאַסטאַם וועט מען מיך פריִער באַטראַכטן, און איך וועל זיך מוזן אויסטאָן נאַקעט...

פעדיע האָט מיך ניט אין מאָל געוואָרנט: דײַן נאָמען און פאַמיליע איז נאָך אַהין־אַהער, נאָר דעם פאָטערס נאָמען, אַראָן, זאָלסטו אומבאַדינגט בײַטן.

מײַן טאַטנס נאָמען... די וויִעס מײַנע זײַנען אַראָפּגעלאָזט, נאָר אַפילע ווען איך קוק אַף עמעצן מיט אָפענע אויגן, זע איך אים ניט אַזוי בוילעט, ווי איך זע איצט דעם טאַטן מײַנעם, זײַן לאַנגע געלרויטע באָרד, די האַרטע פאַרמאָזאָליעטע הענט.

ער האָט געטאָגט און גענעכטיקט אַפן קאָלווירטישן ווײַנגאָרטן, און קוים איז געקומען די צײַט, — עס האָט געמעגט דונערן און בליצן, — האָט ער זיך געשטעלט דאַוונען. זײַנע ליפּן שעפּטשען עפּעס הייס. מיר דוכט, אַז ער בעט באַ גאָט אַ רעגן צו דער צײַט, ער בעט וואָס מער זוניקע טעג — דער ווײַנגאָרטן זאָל רײַף ווערן. אין אַזאַ מינוט איז אומעגלעך געווען אָפּווענדן אים, דעם פאַנאַטיקער. עס פלעגט טרעפן, אַז אויך באַ דער אַרבעט האָט ער געמורמלט אַ שטילע טפילע. צו מינכע פלעגט ער זיך שטעלן אַזוי, אַז דער ווײַנגאָרטן זאָל זײַן פאַר זײַנע אויגן: ער זאָל זען, ווער עס גייט אַהער, קיין ייִנגל זאָל, כאָלילע, ניט צעברעכן קיין צווײַגל. ער האָט זיך אײַנגעהערט אין גערויש פון די קוסטעס, אין דעם סוידען זיך פון די בלעטער, אײַנגעקוקט זיך, ווי עס שפּילט זיך די זון אַף דער דינער הויט פון די ווײַנטרויבן, אײַנגעטעמט דעם טערפּקע גערוך פונעם פרישן ווײַנזאַפט, מיט וועלכן ס'זײַנען אָנגעגאָסן די ליכטיק־גרינע הײַטלעך פון די שיקערנדיקע הענגלעך.

מײַן טאַטנס נאָמען... איך בין דער ייִנגסטער פון זיבן קינדער, וואָס ער האָט אויסגעכאָוועט און דערצויגן. זיבן קינדער — מיט זיי

איז ער אָפּט געווען אין נויט, הונגער, נאָר ער האָט קיינמאָל קיינעם פון אונדז קיין פּאַטש ניט געגעבן. זעלטן־ווען האָט ער געשריגן אויף א קינד, און צוליב וואָס שרײַען, אז עס איז גענוג, ער זאָל בלויז א קוק טאָן מיט זײַן אײנציק געזונט אויג, — און דער פאַרזינדיקטער פאַרשעמט זיך. מיר האָבן געוווּסט, וואָס ער וויל פון אונדז. ער וויל, אז מיר זאָלן זײַן אָרנטלעך, אַליין ליב האָבן ארבעט און שעצן די מי פון א צווייטן. און ווען איך, דער מיזיניק, דער געפּעסטעטער, בין געקומען פון א ווײַטער שטאָט אויף קאַניקולן צוגאַסט און האָב זיך אַרײַנגעכאַפּט באַנאַכט צוזאַמען מיט א כאַפּטע כעוורעלײַט אין דעם ערד־שטיבל, ווו עס זײַנען געלעגן די ווײַנטרויבן, האָט דער טאַטע אונדז פאַרשלאָסן פון דרויסן און אַליין אוועק אין שכײנעסדיקן ייִשעוו נאָכן פאָרזיצער פון דאָרפראַט. זאָל ער קומען און זען, ווער עס האָט געוואַגט זיך צורירן צום קאָלווירטישן גוטס. די מאַמע האָט זיך אַרופגעוואָרפן אויף אים, אַנגענומען זיך די קריוודע פון איר מיזיניק, נאָר ער, דער טאַטע, האָט זיך שטילערהייט פאַרענטפערט:

— וואָס ווילסטו פון מיר האָבן, עס איז דאָך ניט נאָר מײַן גוטס...

מיין טאַטנס נאָמען... זײַן לעצטן בריוו האָט מיר איבערגעשיקט מײַן ברודער, אויך א קורסאַנט פון א מיליטערישער שול. דער טאַטע האָט געשריבן אין יון כוידעש פון דעם איין־און־פערציקסטן יאָר: „איך און די מאַמע שלאָפן ניט קיין נעכט, דאָס האַרץ טוט וויי פאַר אײַך, קינדער. נאָר מיר בענטשן און באַשווערן אײַך: שלאָגט אים, דעם בלוטיקן סוינע".

אָט דעם טאַטנס נאָמען מוז איך בײַטן. זײַ מיר מויכל, טאַטע...

...צוויי סאַניטאַרן און דער פעלדשער האָבן געבראַכט עסן. צום אַלעמערשטן צעטיילט מען דאָס ברויט. אויף פיר מענטשן א האַלב לעבל. די פּײַקעס זײַנען שוין אָנגעשניטן, נאָר ווער קאָן זײַן זיכער, אז די כאַלאָקים זײַנען אַבסאָליוט גלײַכע? עס זײַנען פאַראַן ווינקל־שטיקלעך, מיטל־שטיקלעך און ריפּטלעך. קעדיי עס זאָלן ניט זײַן קיין געקריוודעטע, איז פאַראַן אַן אויסגעפּרוווט מיטל...

מײַן שאָכן האָט זיך אויסגעדרייט צו אונדז מיט דער פּלייצע, פאַרוקט נאָך טיפער דעם קאָפּ אונטערן שינעל, און איינער האָט בא אים א פרעג געטאָן:

— וועמען?

— דעם נײַינקן.

איך כאַפּ מײַן כײלעק. מײַן שאָכן האָב איך נאָך אין פּאָנעם ניט געזען, נאָר פון דעם איינציקן וואָרט זײַנעם איז ניט שווער געווען זיך אָנשטויסן, אז ער איז ניט קיין רוס. ווידער פרעגט מען בא אים:

— ווען?

ווען דאָס ברויט איז צעטיילט געוואָרן, האָט מײַן שאָכן אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם שינעל, באַקוקט זײַן פּײַקע, דערנאָך אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט זײַנע טיף אײַנגעפאַלענע שוואַרצע אויגן. קעדיי מיך בעסער זען, שפּאַרט ער זיך אָן אויפן עלנבויגן. די גימנאַסטיאָרקע איז בײַ אים צעשפּיליעט. אויף זײַן ברוסט איז צוגעקלעפּט אַ שטיקל ברודיקע מאַרליע. איך פיל, אַז אונטער דער לאַטע איז בײַ אים אַ טיפע ווונד. ער עטעמט שווער. מיר דוכט, אַז מיט יעדן אָטעם הייבט זיך אויף און לאָזט זיך אַראָפּ דאָס שטיקל מאַרליע.

— אַ לעפל האָסטו? — טוט ער מיך אַ פרעג.

פון זינט איך בין אין געפענקעניש, האָב איך נאָך קיין איין מאָל ניט געזען, אַז עמעצער זאָל עסן מיט אַ לעפל. איך שאָקל מיטן קאָפּ אויף ניין.

— נאַ, נעם, — ער גיט מיר אַן אַליומיני־לעפל, — דאָס איז בעיערושע פונעם כאַוער, וואָס איז געלעגן טאַקע דאָ אויפן דיל. אַ ווילער מענטש געווען. ביז דער לעצטער מינוט האָט ער געגלייבט, אַז עס וועט זיך אים אײַנגעבן אַנטלויפן פונדאַנען. „מיט אָט דעם לעפל, — האָט ער געטײַנעט, — וועל איך נאָך עסן רויטאַרמייִשע קאַשע". אַ סיביריאַק איז ער געווען, אַ טאַנקיסט. און דו ביסט פונוואַנען? — פרעגט ער בײַ מיר.

— אַ מאָסקווער.

— און איך בין אַן אַרמענער. פון לענינאַקאַן... אַלוואַרדיאַן איז מײַן פאַמיליע.

צו אונדז איז צוגעקומען אַ מענטש אין אַ לאַנגן קאַוואַלעריסטישן שינעל, אָן אַ היטל. אויף זײַן לינקער האַנט — אַ בענדל פון „רויטן קרייץ". די שטריכן פון זײַן געזיכט זײַנען רויִקע. אין די באַוועגונגען — אַ פאַרבאָרגענע קראַפט. ער זעצט זיך צו אויפן שאָכנס בעטל און דריקט אים די האַנט. איך באַמערק, אַז ער האָט אים איבערגעגעבן אַ געקאָכטע קאַרטאָפל. עפּעס ריידן זיי צווישן זיך שטילערהייט, דערנאָך זאָגט ער צו מיר:

— איך בין דער עלטערער סאַניטאַר פון פאַלאַטע, דערציייל, ווער און פונוואַנען ביסטו?

קיין בלײַער און קיין פאַפיר זע איך בײַ אים נישט. דער בליק איז בײַ אים אַ האַרבער, אָבער אַזאַ, וואָס רופט אַרויס צוטרוי. דער לענינאַקאַנער כאַווער, וואָס איז מיר געפעלן פון דער ערשטער מינוט, טוט אַ שאָקל מיטן קאָפּ — ס'הייסט, אַז כ'מעג אַלץ דערציילן.

— אז דו ביסט א מאָסקווער, ווייס איך שוין, — זאָגט דער סאַניטאַר.

— יאָ, איך האָב געאַרבעט אַלס מײַסטער אין א זאַוואָד.

— אין וועלכן? — וויל ער וויסן.

א ווײַלע טראַכט איך — זאָגן צי ניט? איך באַשטים: נאַרישקײַטן, קיין באַדײַטונג האָט עס איצט סײַוויסײַ ניט. און, דעריקער, מע קאָן דאָך ניט אַלעמען כוישעד זײַן אין שלעכטס.

— אין א מיליטערישן, — ענטפער איך.

ער שטעלט מיר איין פראַגע נאָך דער צווייטער. און פּלוצעם, אומגעריכט, טוט ער א פרעג:

— וויפל מאָל האָסטו געפּרוווט לויפן?

— איין מאָל.

לויט די פאַשיסטישע געזעצן איז דאָס גענוג אף צו דערשאָסן ווערן.

— איין מאָל איז ווייניק, — האָט ער א זאָג געטאָן. ער איז אופגעשטאַנען פון אָרט, צוגעגאַנגען צום טישל, וואָס לעבן אייוועלע, און אַרויסגענומען פון שופלאָד א קאַרטאָנען קעסטעלע. דאָס קעסטעלע, פול מיט פּאַפּיר־קאַרטלעך, איז ענלעך אף א ביבליאָטעק־קאַרטאָטעקע. מיט א פּאַנירן־ברעטל איז עס צעטיילט אף צוויי ניט קיין גלײַכע טיילן. פון קלענערן טייל האָט דער סאַניטאַר אַרויסגענומען א קאַרטל — דאָס איז דעם שאָכנס, וואָס ליגט פון לינקס. ער איז מיט עטלעכע מינוט צוריק געשטאָרבן. אין לינקן ווינקל שרײַבט ער אָן מיט גרויסע בוכשטאַבן „פון דיסטראָפּיִע" — און לייגט איבער דאָס קאַרטל אין דער גרעסערער אָפּטיילונג.

ער פאַרפירט אף מיר א קאַרטל. איך דאַרף אָנרופן מײַן פאַמיליע, נאָמען און פאָטערנאָמען. וויפל איך האָב זיך ניט געגרייט צו ענטפערן אף דער פראַגע, האָב איך זיך דאָך פאַרטראַכט. ער קוקט מיר אין די אויגן, וואַרט אף מײַן ענטפער...

זײַן בלײַער איז גרייט צו פאַרשרײַבן אַלץ, נאָר איך שווײַג. וואָס זאָל איך אים זאָגן? פון קאָפּ גייט ניט אַרויס די וואָרענונג: „ענדער דעם פאָטערס נאָמען!" ניט איין מאָל האָט וועגן דעם געטײַנעט פעדיע — פימענאָוו פיאָדאָר אַנדרייעוויטש.

— וויאַזוי זשע איז פאָרט דײַן פאָטערס נאָמען? — פרעגט ער איבער.

— אַנדרייעוויטש.

— אַזעלכע זאַכן, — זאָגט ער מיר, — זאָלסטו מער ניט פאַרגעסן, קלאָר? אָט אַזוי! מיך רופט מען גליעב איוואַנאָוויטש טשערנאָוו.

— קוזמא, — האָט ער א געשריי געטאָן, — דאָס בעטל וועט פארנעמען אָט דער נײַנקער, קלאָר? אָט אזוי!

איך וואָלט א באַלן זײַן וויסן, מיט וואָס האָט זיך גליעב פארנומען ביז דער מילכאָמע. אָף קיין קאדראָוון קאָמאנדיר איז ער ניט ענלעך. מיט עפּעס דערמאָנט ער מיר מײַנעם א באקאנטן, א פעדאגאָג. נאָר פרעגן בא אים וועל איך ניט. דאָס לעבן אין געפאנגענשאפט האָט אײַנגעשטעלט זײַנע שטרענגע געזעצן. איינער פון זיי פאָדערט: „זאָלסט ניט פרעגן"...

ערשט אפן דריטן אָדער אפן פערטן טאָג האָט מיך גליעב אוועק־געפירט אין קאבינעט, ווו מע בינדט איבער די קראנקע.

מיך לייגט מען אוועק אף צוויי צונויפגערוקטע קאנצעליארישע טישן. א ווײַס מעטאלן פושקעלע מיט עטלעכע פינצעטן, א סקאלפּעל, א שערעלע, א פּאָר פלעשעלעך און צוויי גרויסע באנקעס שטייען אין א ביכער־שאפע. איין באנקע איז פול מיט א טונקל־געדיכטער פליסי־קײַט, וואָס ווערט דאָ אָנגערופן „גאָרני דובניאק". מע קאָכט דאָס געטראנק פון דעמבענער קאָרע און מע גיט עס טרינקען די דיזענטע־ריע־קראנקע. אין דער צווייטער קיילע איז די פליסיקײַט א העל־גרינע, זי האָט א ביטערלעכן רייעך פון כוואָיע. דאָס איז א געקעכטס פון כוואָיע פאר די קראנקע אף צינגא.

עס איז ארײַנגעקומען דער דאָקטער. אים איז לײַכט צו דערקע־נען — בלויז כירורגן פארמאָגן דאָ ווײַסע כאלאטן.

— נו, ווי גייען די געשעפטן, קראנקער?

אזוי, ווײַזט אויס, ווענדן זיך די דאָקטוירים פון גאָר דער וועלט צו זייערע פאציִענטן. אָבער דאָ, אין לאגער, ווו עס ווערט געטאָן אלץ, קעדיי אומברענגען מענטשן, קלינגט די דאָזיקע פראגע מאָדנע. איך לאָז ניט אראָפּ די אויגן פונעם דאָקטער. ווײַזט אויס, ער פארשטייט, אז איך האָב צו אים עפּעס א וויכטיקע באקאָשע. אליין הערט ער זיך צו, וואָס אים דערציילט גליעב, און צו מיר זאָגט ער:

— נו, גוט, באלד וועלן מיר א קוק טאָן.

כוץ אונדז זײַנען דאָ פאראן צוויי פרויען, איינע אן עלטערע. אלע רופן זי דאָ מומע פאשע. זי איז א קורצזיכטיקע, א פולע, מיט קלוגע און שטרענגע אויגן. די צווייטע פרוי איז א יונגע, א שיינע. יוליע הייסט זי.

— פּראסקאָוויא מיכײַלאָוונא, — ווענדט זיך צו דער עלטערער פרוי דער דאָקטער, — אויב איר האָט א שמאטקעלע, נעצט עס אײַן און פרוווט זיך דערקלײַבן צו זײַן פּאָנעם. ער איז אזוי קויטיק, אז עס איז שווער צו דערקענען, צי איז ער א יונגער, צי אן אלטער.

עטלעכע מאָל שווענקט אויס די מומע פּאַשע דאָס שמאַטקעלע און בײַט דאָס וואַסער אין שיסל. עס רופֿט בא קיינעם ניט אַרויס קיין פֿאַרוווּנדערונג. ווײַל וואָס איז דער כידעש? אַף מיר ליגט נאָך די ערד פֿון די אָקאָפּעס, דער רויך פֿון די שײַטערס, די בלאָטע פֿון סוכיניטשער לאַגער, די ליים פֿון ראָסלאַוולער, צעמענט און קוילן פֿון קריטשעווער, שטויב און שפּינוועבס פֿונעם בוידעם, פֿונוואַנען פּימע־נאָװ האָט מיך געבראַכט אַהער.

— גענוג, — זאָגט דער דאָקטער, — אַניט וועט קיין וואַסער אין ברונעם ניט קלעקן. איך זע שוין, אַז קיין אייניקלעך האָט ער נאָך ניט.

גליעב העלפֿט מיר זיך אויסטאָן. לאַנג פֿאָרעט זיך דער דאָקטער. די מומע פּאַשע דערלאַנגט דאָס, וואָס ער פֿאָדערט. ווען יוליע וויל אים העלפֿן, זאָגט ער איר:

— מע דאַרף ניט, שוועסטער, מיט אָט דעם קראַנקן וועל איך זיך אַליין ספּראַווען.

ווען מע טראָגט מיך צוריק אין פּאַלאַטע, רוקט מיר גליעב אַרײַן אין דער האַנט צוויי קליינע געקאָכטע קאַרטאָפֿל. דאָס איז געווען די ערשטע צוגאָב־פּאָרציע, וואָס איך האָב באַקומען. קלאָר — דאָ זײַנען פֿאַראַן כאַווײרים, אַף וועלכע מע קאָן זיך פֿאַרלאָזן. זיי קומען צוהילף אין אַ שווערער מינוט. צו זיי געהערן גליעב, מײַן שאָכן פֿון לעבינאַקאָן, מיסטאַמע אויך דער דאָקטער און די שוועסטער פּראַסקאָוויע מיכײַ־לאָוונע. ווער נאָך? דאָס וועט די צײַט באַווײַזן.

אין אָוונט האָט אַלוואַרדיאַן אַ פֿרעג געטאָן באַם דאָקטער:

— ווי קלערט איר, דאָקטער זאַרינקין, איך וועל זיך נאָך אַרויס־דראַפּען?

— וואָס זאָל איך אײַך זאָגן? בא אײַך איז אָסטעאָמיעליט פֿון ברוסטקאַסטן. איר פֿאַרשטייט אַליין...

— אַ דאַנק, — האָט ביטער אַ שמייכל געטאָן מײַן שאָכן, — צום ערשטן מאָל רעדט איר מיט מיר, ווי אַ מאַנצבל מיט אַ מאַנצבל.

ס'איז קאָנטיק געווען, אַז דער דאָקטער אַליין איז אויך קראַנק. אונטער די אויגן — בלויע פּאַסן, די ליפּן זײַנען באַדעקט מיט אַ ווײַס הײַטל. ער ווענדט זיך צו מיר:

— נו, און וואָס זאָל איך טאָן מיט אײַך? לאַנג האַלטן אײַך אין לאַזאַרעט קאָן איך ניט. אויסשרײַבן — וועט איר אומקומען...

— דאָקטער, — זאָג איך, — פֿאַר אַלץ, וואָס איר האָט שוין גע־טאָן, אַ דאַנק אײַך, און ווײַטער טוט אַזוי, ווי איר קאָנט.

ער דריקט מיר און דעם שאָכן די הענט, און ווען ער האַלט שוין באַם אַוועקגיין, זאָגט ער צו אונדז:

— נאַרישע ייִנגלעך, פאַרוואָס דאַנקט איר מיר? אַ גוטע־נאַכט אײַך...

— אַ גוטע־נאַכט, דאָקטער, — ענטפערן מיר ביידע מיטאַמאָל.

אויף מאָרגן איז דעם דאָקטער ניט צו דערקענען. ער איז גלאַט אויסגעראַזירט. די מומע פאַשע האָט אויסגעוואַשן און אויסגעפּרעסט זײַן כאַלאַט, צו דער גימנאַסטיאָרקע האָט זי אים צוגענייט אַ ווײַס אונטערקעלנערל. די שטיוול, כאָטש עס איז שוין לאַנג צײַט צו פאַר־בײַטן זיי, זײַנען אויסגעפּוצט. די האָר גלײַך פאַרקעמט. הײַנט האָט ער אַפילע אַ שפּאַס געטאָן מיט קוזיען.

צוגייענדיק צו אונדזערע בעטלעך, זאָגט אַלעקסאַנדער איוואַ־נאָוויטש:

— דעם נעכטיקן שמועס אונדזערן פאַרגעסט... אים, — באַווײַזט ער אויף אַלוואַרדיאַנען, — גלײַך נאָכן רונדגאַנג ברענגען אין פּערע־וויאַזאָטשנע. און אים, — טוט ער אַ ווונק אין מײַן זײַט, — אים העלפט אַראָפּלאָזן זיך אויפן אונטערשטן שטאָק. פון דעם, ווי ער וועט דורכמאַכן דעם דאָזיקן שפּאַציר, איז אַ סאַך געווענדט. און ווי פילט איר זיך? — פרעגט ער שוין בײַ אַן אַנדערן.

...צי האָט איר ווען־עס־איז געזען אַ זשוקל, וואָס ליגט איבערגע־קערט אויפן רוקן? אָן אויפהער דריגעט עס הילפלאָז מיט די פיסלעך, נאָר איבערקערן זיך — דאָס ניט! איך פאַרזיכער אײַך, אַז צו יענער צײַט בין איך געווען אומבאַהאָלפן, ווי אָט יענץ זשוקל.

מיך האָט אונטערגעהאַלטן גליעב, נאָר אַראָפּלאָזן זיך אויפן ערשטן שטאָק האָט זיך מיר פאָרט ניט אײַנגעגעבן.

דער קאָפּ איז ווי מיט בלײַ אָנגעגאָסן, קוים וואָס ער האַלט זיך אויפן דין־געוואָרענעם האַלדז. עס קלאַפּט אין די שלייפן, די פיס האַקן זיך אונטער און פאָלגן ניט. דאָס גאַנצע הויז דרייט זיך אין אַ קאַרא־האָד: די סטעליע און דער דיל, די פּאָרענטשע צוזאַמען מיט די טרעפּ, דער מענטש, וואָס גייט אַנטקעגן, — אַלץ דרייט זיך אין אַן אומענד־לעכן קרײַז. עס ווערט פינצטער, און נאָר פאַר די אויגן פליִען אַרום פונקען. צוריק זיך אומקערן האָב איך פאַשעט מוירע. שוין צום ווייפלטן מאָל זאָגט מיר גליעב:

— גענוג, רו זיך אָפּ און לאָמיר גיין צוריק.

איך פאַרבײַס די ליפּן, נאָר איך זאָג אים:

— ניין, גליעב, דער דאָקטער האָט געזאָגט, אַז פון דעם איז פיל אָפּהענגיק. אים מעג מען גלייבן.

— ווען אַ קראַנקער איז זיכער, אַז ער וועט געזונט ווערן, איז ער שוין אַף האַלב קיין קראַנקער ניט.

די שטים, וואָס זאָגט עס, איז מיר זייער באַקאַנט. עס לאָזט זיך אויס, אַז אונדז גייט נאָך זאַרינקין. ער גיט מיר עפּעס אַ שמעק טאָן פון אַ פלעשעלע, און מע פירט מיך אָפּ צוריק אין פּאַלאַטע.

איך פרעג גליעבן:

— צוליב וואָס איז געווען דאָס אַראָפּלאָזן מיך אַפן ערשטן שטאָק? וואָס איז פון דעם געדרונגען?

— אַלץ, — ענטפערט ער, — היינט האָבן מיר מיט דיר זיך אײַ־בערצייגט, אַז דו ביסט נאָך אַף עפּעס פייִק. און אויב אַזוי, איז נאָך ניט אַלץ פאַרפאַלן. קלאָר? אָט אַזוי.

איצט ווייס איך שוין, אַז ער איז אַ געוועזענער קאָמיוג־טוער, און אַז צו דעם „קלאָר" און „אָט אַזוי" איז ער צוגעוווינט פון לאַנג און קאָן זיך אָן די דאָזיקע ווערטער ניט באַגייִן.

שוין אַ היפּשע צײַט, אַז אַלוואַרדיאַן רעדט מיט קיינעם ניט אויס קיין וואָרט. ער אָטעמט שווער און פון צײַט צו צײַט בעט ער בײַ גליעבן אַ ביסל קאַלט וואַסער. ווען ער טראָגט צו דאָס בלעכענע קווערטל צום מויל, הער איך, ווי די ציין קלאַפּן אין מעטאַל. ער האָט היץ. קיין טערמאָמעטער אַף אויסמעסטן די טעמפּעראַטור איז ניטאָ. איך טאַפּ אים דעם פּולס. דערנאָך דריק איך זײַן האַנט און דערציייל אים, אַז מיר איז ניט געלונגען אַראָפּלאָזן זיך אַפן ערשטן שטאָק.

— ס'מאַכט ניט אויס, — ענטפערט ער מיר, — זיי זײַנען ווילדע מענטשן, האַלט זיך נעענטער צו זיי.

— און אויך צו דיר, — זאָג איך אים.

— וועגן מיר, — זאָגט ער, — איז ניטאָ וואָס צו ריידן. איך פאָר מיט אַ שנעלצוג קיין „מאָגיליאָווסק". אַ שאָד, וואָס איך וועל ניט קאָ־נען מיטנעמען מיט זיך כאָטש אַ צענדליק פאַשיסטן...

יעדעס מאָל, ווען אין דער פינפטער פּאַלאַטע איז קראַנק געוואָרן אָדער געשטאָרבן אַ סאַניטאַר, פלעגט מיר וועגן דעם גלײַך זאָגן גליעב. צוליב וואָס דערציילט ער עס מיר? דער טויט איז דאָ אַזאַ מין וואָכעדיקע זאַך. און דעריקער איז דאָס, וואָס די פינפטע פּאַלאַטע איז די גרעסטע — דאָרט ליגן די קראַנקע אַף פלעקטיפוס. לײַז אין לאַזאַ־רעט זײַנען ניט ווייניקער ווי אין די באַראַקן. איז וואָס איז דאָ דער כידעש, וואָס די סאַניטאַרן שטעקן זיך אָן און שטאַרבן?

מע האָט מיך ארויסגערופן צו זארינקינען. געטראָפן האָב איך אים זיצן אַף א טאבורעט לעבן אייוועלע, ווו עס קאָכט זיך דער „גאָרני דובניאק". מיר האָט ער געהייסן זיך צוזעצן. אכוץ אונדז איז דאָ קיינער ניטאָ. איך וואַרט, וואָס וועט ער מיר זאָגן.

ער נעמט אראָפּ זײַנע ברילן, איין גלעזל פּעלט אין זיי, דאָס צווייטע ווישט ער אויס מיט דער פּאָלע פונעם כאלאט. אַף מיר קוקט ער מיט קורצזיכטיקע אויגן. באלד, דאכט זיך, וועט ער מיר אָנטרויען עפּעס א וויכטיקע זאך. נאָר ער פרעגט מיך גאָר:

— מיט פלעקטיפוס האָט איר געקרענקט?

— געווען, — זאָג איך, — ווייס איך ניט, נאָר, דאכט זיך, אז ניין.

— איז אָט, — זאָגט ער, — פאַראַן א וואַקאַנסיע, און איך וויל אײַך רעקאָמענדירן אלס סאניטאר אין דער פינפטער פּאַלאַטע. איך בין אָבער מעכוּיעוו אײַך וואָרענען, אז גיכער פון אַלץ וועט איר זיך אָנשטעקן מיט פלעקטיפוס, נאָר קיין אנדער אויסוועג איז ניטאָ. דערצו איז נאָך וויכטיק צו האָבן אין פּאַלאַטע א מענטשן, וואָס זאָל אונטערהאַלטן די קראַנקע, ניט דערלאָזן, מע זאָל צונעמען זייער פּײַקע ברויט, די באַלאַנדע, — ער האָט א ווײַלע געשוויגן, — איז ווי קלערט איר?

— איך בין מאַסקים.

...נאַכט. אין דער פּאַלאַטע איז פינצטער. שוין עטלעכע שאָ באַכאַנאַנד שיט אָן אופּהער א געדיכטער שניי. דורך דער איינציקער גאַנצער שויב זעט מען, ווי דער ווינט הוידעט דעם גאַס־לאַמטערן. א פּאַסיקל שײַן באַוועגט זיך אַפן דיל, שפּרינגט אריבער אַף די בעטלעך, פאַרקלײַבט זיך אַף דער וואַנט און קערט זיך ווידער אום אַפן דיל.

הײַנט בין איך דעזשורנע אין פּאַלאַטע. איך טוליע צו דעם שטערן צום קאַלטן גלאָז — אזוי איז לײַכטער פאַרטרײַבן דעם שלאָף. איך קוק זיך אײַן אין ווילדן קאַראַהאָד פון די ווייכע שנייעלעך ארום דעם ברענענדיקן לאַמטערן. דער דײַטשישער וואַכמאַן אַף דער גאַס שפּאַנט מער ניט ארום. אָן אײַנגעהויקערטער, די הענט פאַרוקט אין די אַרבל, שטייט ער אָנגעשפּאַרט אין פּלויט. זײַן טונקל־גרינער שינעל איז שוין ווײַס פון שניי. די קעלט האָט אים געוויס דורכגענומען אַף דורך און דורך. קאָן זײַן, אז ער האָט גאָר ניט געוואָלט קומען אהער, אַף דער פרעמדער ערד.

אין אונדזער פּאַלאַטע איז זעלטן אזוי שטיל, ווי איצט. און מיטאַמאָל... ניט שוין זשע האָט זיך מיר אויסגעדוכט? ניין, עס קאָן ניט זײַן... קיין טאָעס האָב איך ניט געקאָנט האָבן. נאָרוואָס האָט עמעצער

מיט א וויינענדיק קאָל געזאָגט אף ייִדיש: „מאמע, קום אהער, מאַ־מע־ע־ע־ע"... איך האָב זיך געלאָזט צווישן די בעטלעך, נאָר שאַ־שטיל, כאָטש די לופט איז נאָך פול מיטן רוף „מאַ־מע־ע־ע".

נאָכאמאָל גיי איך פון איין בעטל צום צווייטן, קוק זיך אײַן אין די פּנעמער. ווער האָט עס געשריִען?

אין לאַגער האָט מען אומגעבראַכט אפילע די, וועלכע זײַנען בלויז ענלעך געווען אף ייִדן. דאָ ליגן מענטשן — מאַמעס סקעלעטן, זיי ליגן פאַרטראַגענע, אין היץ און אין פיבער. איז ווער פון זיי האָט עס נאַרוואָס גערעדט אף מײַן מאַמעלאָשן? כ'נעם איבערקלײַבן אלע־מען אין זיקאָרן...

וואַרט, דאַכט זיך, אַז איך שטויס זיך אָן. שוין זשע יענער, וואָס ליגט אפן סאַמע עקסטן בעטל? זײַן פאַמיליע איז מיאַסניקאָוו. איך האָב נאָך פון אים קיין וואָרט קיינמאָל ניט געהערט. ער איז דעם צווייטן טאָג אין פיבער. כוץ פלעקטיפוס האָט ער נאָך דיזענטעריע און, דאַכט זיך, אויך א גאַנגרענע פון א פוס.

איך זעץ זיך צו אף זײַן בעטל, נעם אים אָן פאַר א האַנט. וויש אויס דעם שווייס פון זײַן פּאָנעם, פרעג בא אים איין מאָל און א צווייט מאָל:

— מיאַסניקאָוו, געבן דיר א טרונק? — ער דרייט אויס דעם קאָפּ, נאָר אכוץ א קרעכץ הערט מען פון אים גאָרניט. איך האַלט צו זײַן קאָפּ און אליין שעפּטשע איך אין אויער אף ייִדיש:

— פליישמאַן... פליישמאַן... איך בין אויך א ייִד... — ער טוט א ציטער און פאַרגייט זיך אין א געוויין.

איצט ווייס איך שוין, ווער עס האָט גערופן די מאַמע...

פאַרטאָג איז מיאַסניקאָוו געשטאָרבן.

די קעלט אין פאַלאַטע איז אומדערטרעגלעך. דאָס ביסל וואַסער אין עמער איז פאַרצויגן מיט א הײַטל אײַז. דער פעלדשער פון אונד־זער פאַלאַטע האָט מוירע, ער זאָל אליין אויך ניט פאַרפרוירן ווערן, האָט ער אויסגעבעטן א דערלויבעניש אָפּצוזעגן די סאָסנע, וואָס וואַקסט ניט ווײַט פון לאַזאַרעט.

אפן שניי שיט זיך דאָס געלבלעכע זעגעכץ פון בוים. אזא פראָסט, און עס שמעקט מיט גרינס, מיט פרישקײַט...

ווען מען האָט עס געקאָנט קומען אפן זינען, אַז אלוואַרדיאַן וועט זיך פּרווון נעמען דאָס לעבן! אלוואַרדיאַן — דער קלוגער, שטאַר־קער מענטש, מיט זײַן שטאָלצן כאַראַקטער, וואָס האָט אזוי ליב גע־האַט דאָס לעבן, — ער האָט געוואָלט באַגיין זעלבסטמאָרד! איך האָב

זיך ניט געקאָנט מוחל זײַן, וויאַזוי האָב איך עס אַרויסגעלאָזט פון זי־נען די ווערטער, וואָס ער האָט מיר אָנומלטן געזאָגט: ווען מיר איז ניטאָ וואָס צו ריידן, איך פּאָר מיט אַ שנעלצוג קיין „מאַגיליאָווסק"...

שפּעט נאָך האַלבער נאַכט האָט מיך אופגעוועקט גליעב:

— גיכער צו אַלוואַרדיאַנען!

אַליין איז ער אַוועק צום דאָקטער זאַרינקינען.

באַ דער צאַנקענדיקער שײַן פונעם קאַנעץ האָב איך דערזען: אַלוואַרדיאַן ליגט אַ שטאַרק בלייכער, פונעם לינקן שלייף טריפט בלוט. צוויי טיפע שניט האָבן זיך געצויגן פונעם שלייף צום מויל אי־בער דער רעכטער באַק. אויפן דיל האָט זיך געוואַלגערט אַ דיק פאַר־בלוטיקט גאָלמעסערל. קוזמאַ האָט אים געהאַלטן פאַר די הענט. ס'איז אַרײַן טיכאָן, דער סאַניטאַר פון דער שכיינעסדיקער פּאַלאַטע, און נאָך פונוויַיטן אַ געשריי געטאָן:

— לאָז אים אָפּ די הענט, — און אַ שפּרונג געטאָן צו אַלוואַר־דיאַנען, — ווי האָסטו געוואָגט, פרעג איך באַ דיר? הײַנט וועסטו זיך נעמען דאָס לעבן, מאָרגן ער, איבערמאָרגן איך, טאַקע דאָס ווילן זיי.

מיך האָט פאַרכידעשט, וואָס טיכאָן, וועלכער האָט בעסער פון אונדז אַלעמען זיך געקאָנט נעמען אין די הענט, האָט דאָס מאָל זיך ניט אײַנגעהאַלטן, געקריצט מיט די ציין און געטרייסלט מיט די פויסטן.

אַלוואַרדיאַן איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן און שווער גע־אָטעמט. טיכאָנען האָט ער געענטפערט:

— איך ווייס, דו ביסט גערעכט... מיר האָט זיך געדאַכט, אַז קיין אַנדער אויסוועג איז ניטאָ...

אָט דאָ אויפן בעטל האָט אים זאַרינקין פעסט איבערגעבונדן, לײַכט אים אַ שנעל געטאָן אין דער נאָז און געזאָגט:

— עך, נאַריש יינגל! און איך האָב גערעדט מיט אים, ווי מיט אַ מאַנצבל.

גוט, וואָס זאַרינקין האָט זיך אויסגעדרייט מיט דעם רוקן, עס האָט זיך מיר זייער ניט געוואָלט, אַז עמעצער זאָל באַמערקן, ווי באַ אונ־דזער דאָקטער פינקלען טרערן אין די אויגן.

אין איינעם אַן אָוונט זײַנען מיר, פרײַע פון דעזשורסטווע, געזעסן אין סאַניטאַרן־צימער. פּלוצעם האָט זיך צו אונדז דערטראָגן:

— פײַער! פײַער! הוראַ! אַ טויט די פּאַשיסטן!

איך האָב גלײַך דערקענט אַלוואַרדיאַנס שטים.

מיר האָבן אַלע זיך אַ לאָז געטאָן צו דער צווייטער פּאַלאַטע. קוזיע איז געשטאַנען און פון דערשטוינונג געפינטלט מיט די אויגן, —

וואָס טוט מען? פאַר אַזאַ צופאַל האָט ער קיין אינסטרוקציעס ניט באַ־קומען... קימאַט אַלע קראַנקע האָבן זיך אופגעהויבן פון זייערע בעט. מיט אַ פאַרטײַעטן אָטעם האָבן זיי געהערט, ווי אַלוואַרדיאַן שרײַט:

— פאַר אונדזער הײמלאַנד! — פאַר אונדזער סאָוועטיש הײמלאַנד!

מיר שטייען פאַרגליווערט, ביז גליעב צעשרײַט זיך אַף קוזיען:

— הערסט דען ניט, דער קראַנקער רעדט פון שלאָף, פאַרוואָס וועקסטו אים ניט אוף?

קוזמאַ האָט גענומען טרייסלען אַלוואַרדיאַנען:

— דו, אומגליק מײַנער, גענוג צו פּאָפּן!

אַלע האָבן געוואָלט וויסן, וואָס האָט זיך עס אַזוינס געכאָלעמט אַלוואַרדיאַנען. יענער האָט אָפּגעווישט דעם שטערן און מיט אַ קרעכץ געענטפערט:

— דאָס האַרץ טוט מיר וויי. די לעצטע שלאַכט לאָזט מיך ניט צורו.

אין אַ פּאָר שאָ אַרום האָט זיך דער כאָלעם איבערגעכאַזערט. אַף מאָרגן און איבערמאָרגן — די זעלביקע מײַסע. ווי נאָר אַלוואַרדיאַן שלאָפט אײַן, אַזוי נעמט ער שרײַען. עס האָט זיך געדאַכט: דאָס לעצ־טע ביסל קויעך שרײַט ער אויס. די קראַנקע אין די פּאַלאַטעס זײַנען ניט געשלאָפן. זיי האָבן ניט געלאָזט צומאַכן די טירן. מיט אומגע־דולד וואַרט מען, אַז אַלוואַרדיאַן זאָל אָנהייבן ריידן פון שלאָף, און דערהערט מען נאָר זײַנע אויסגעשרייען, אַזוי הייבן אָן די פּענעמער פון די קראַנקע צו לויכטן מיטן לעצטן ביסל פרייד.

אַלוואַרדיאַן קלאָגט זיך פאַרן דאָקטער:

— פון אָט די כאַלוימעס וועל איך אַראָפּ פון זינען. גיט מיר עפּעס אַ רעפוע, איך זאָל רויִקער שלאָפן.

— וואָס זאָל איך דיר געבן, שלאָף־געטראַנק? ווו זאָל איך עס נעמען? נאָר דו קימער זיך ווייניקער. איך געדענק עפּעס ניט, אַז עמעצער זאָל שטאַרבן פון אַ כאָלעם...

דעם עמעס געזאָגט, האָט זיך באַ מיר פאַרגאַנוועט אַ כשאַד, אַז עפּעס איז דאָ ניט גלאַט. שוין צו אָפט כאַזערן זיך איבער זײַנע כאַלוימעס.

קוזיע טײַנעט, אַז עס איז אויסערגעוויינלעך שווער אים אופוועקן.

— איך טאָרקע אים, און ער שרײַט: „מיר וועלן זיגן!"

אז מיר דארפֿן וועגן עפּעס זיך צונויפֿריידן, גייען מיר מיט גליעבן אָדער מיט טיכאָנען צו דער קאָלאָנקע נאָך וואסער. דאָס, וואָס נאָך יעדע עטלעכע שפּאַן שטעלן מיר זיך אָפּ רוען, קאָן בא קיינעם ניט ארויסרופֿן קיין כשאַד. גאנצפֿרי לאָזן מיר זיך איינדרייען אוועק מיט די עמער. גליעב דערציילט אונדז:

— היינט האָב איך דעזשורעט אין פּאַלאַטע. ווי נאָר איך האָב איינגעדרעמלט, האָט אלוואַרדיאַן זיך צערעדט פֿאַר פֿייער און פֿאַר וואסער. איך גיי צו צו אים, קוק זיך איין — זיינע שווארצע אויגן זיינען ברייט צעעפֿנט און צו מיר מאכט ער מיט דער האַנט. ס׳הייסט: „וואַרט צו, וועק מיך ניט, איך האָב נאָך ניט פֿאַרענדיקט". שטיי איך און האַלט זיך קוים איין פֿון געלעכטער. טוט ער עס א געשריי: „א טויט די פֿאַשיסטן און די פּאָליציייען!" דאָ האָב איך שוין ניט אויסגעהאַלטן און גענומען אים טרייסלען. „שטיי אויף, — שריי איך צו אים, — און הער אויף צו קערן די וועלט". ער רייבט אויס די אויגן און פֿרעגט מיך: „וואָס איז געשען? מיסטאָם ווידער געשריִען".

מיר נעמען די עמער, גייען אָפּ עטלעכע טריט און שטעלן זיי צוריק אוועק אפֿן שניי. טיכאָן פֿרעגט איבער:

— הייסט עס, אז די פּאָליציייען האָט ער אויך ניט פֿאַרגעסן...

אָף מאָרגן האָט אלוואַרדיאַן געביטן דעם רעפּערטואַר פֿון זיינע כאַלוימעס. איצט האָט ער שוין דערציילט וועגן דער מאַפּאָלע, וואָס די היטלעראָוועצעס האָבן געכאַפּט הינטער מאָסקווע. דערציילט מיט אלע איינצלהייטן, וואָס בלויז מיר, א קליינע גרופּע געפֿאַנגענע, האָבן געוווּסט. בא דער טיר איז געוואָרן א שטופּעניש. אהער האָבן געיילט אלע, ווּעמען די פֿיס האָבן נאָך געטראָגן.

— שטילער! — האָט קוזיע געשריִען, — איר קאָנט אים נאָך אויפֿוועקן, און דערנאָך גיי וואַרט, ביז עס וועט זיך אים נאָכאַמאָל אזוינס כאָלעמען.

אלוואַרדיאַן האָט איבערגעכאַפּט די מאָס. עמעצער פֿון די פּאָליצײ־לייט האָט וועגן זיינע כאַלוימעס געמאָסערט דער קאָמענדאַטור. זארינקינען האָט וועגן דעם דערציילט דער איבערזעצער. וואָס טוט מען?

ווידעראַמאָל גיי איך מיט טיכאָנען נאָך וואסער. ער זאָגט מיר:

— איין אויסוועג איז פֿאַראַן, דו זאָלסט אים נעמען צו זיך אין פּאַלאַטע, מיט פֿלעקטיפֿוס האָט ער שוין געקרענקט...

אזוי האָבן מיר טאַקע געטאָן.

אין א פֿרייער מינוט זעץ איך זיך צו צו אלוואַרדיאַנען אפֿן בעטל.

33*

ער דערציילט מיר וועגן זײַן מוטער, וואָס ארבעט שוין לאנגע יאָרן אלס פעדאגאָג און איז א דעפּוטאט. ער דערציילט אויך וועגן א מיידל.

— ס׳קאָן זיך מאכן, — זאָגט ער, — אז עמעצער פון אונדז זאָל בלײַבן לעבן. איז גענוג, מע זאָל פארגעדענקען צוויי ווערטער: לעני־נאקאן און אלוואַרדיאַן. אויב צו יענער צײַט וועט איר פארגעסן מײַן פאמיליע, איז שטעלט אָפּ אין גאס אן ארמענער און פרעגט, וויאַזוי איז אף ארמעניש „א רויז״. דער ענטפער וועט אײַך דערמאָנען מײַן פאמיליע.

איינמאָל, אין א קאלטן, פּראָסטיקן טאָג, האָט זיך געעפנט די טיר און אין פּאלאטע איז ארײַנגעקומען דער הויפּט־דאָקטער מיט א הויכער, שטאלטנער פרוי, געקליידט אין שווארצן. אָפּשטעלנדיק זיך בא דער שוועל, האָט זי געזאָגט צום פּאַליציי:

— גאָט נייטיקט זיך ניט אין קיין אידעס, ער האָט ליב, מע זאָל ריידן מיט אים אויג אף אויג. דו פארבלײַב אין קאָרידאָר און מאך צו די טיר.

זי האָט זיך אויסגעדרייט צו אונדז און זיך טיף פארנייגט:

— זײַט געבענטשט, גאָטס באשעפענישן. איך בין א מאָנאשקע.

זי האָט אריבערגעפירט דעם בליק פון איין קראנקן אפן אנדערן. אלוואַרדיאַן האָט זיך צוגעצויגן צו מײַן אויער:

— אָט וועל איך באלד מיט איר א שמועס טאָן...

און טאקע גלײַך שטעלט ער זיך אוף אף די קני, איך פּרווו זיך אײַנצוהאלטן אים, צעשרײַט ער זיך: „לאָז צורו!״ — זײַנע הענט ציטערן, כאָטש זיי זײַנען אײַנגעקלאמערט אין פאָרענטשע פון בעטל.

— בא זיי אף די בליאכעס איז אָנגעצייכנט „גאָט מיט אונדז״. איז ווילן מיר וויסן, אין נאָמען פון וועלכן גאָט זײַט א י ר צו אונדז געקומען?.. פרוי אין שווארצן, היט זיך! דאָ זײַנען פאראן א סאך לײַז און וויניק גאָטספאָרכטיקע... מיר ווארטן דאָ אף אן אנדער מין מענטש, נאָר יענעם וועט די פּאָליציי ניט עפענען די טיר...

גרישען איז באפאלן א שווערער הוסט. די מאָנאשקע האָט זיך ניט גערירט פון אָרט. אירע פינגער האָבן פיבערהאפט צונויפגעדרייט דאָס נאָזטיכל, נאָר אלוואַרדיאַנס בליק האָט זי אויסגעהאלטן ביזן סאָף.

— בארויִק זיך, לייג זיך צו, — האָט זי געזאָגט, — קאָנטיק, דו ביסט ניט פון די, וואָס קאָנען שטיין אף די קני. אף אלע דײַנע פראגן וועל איך זיך באמיִען ענטפערן, און איצט בעט איך אײַך, — האָט זי זיך געווענדט צו איר באגלייטער, — לאָזט מיך דאָ אליין. איך וויל,

אז נאָר איין סאַניטאַר זאָל איבערבלײַבן, — האָט זי אָנגעוויזן אויף מיר, — ער וועט מיר העלפֿן טראָגן דאָס קוישל.

— גיי, — האָט מיך אונטערגעשטופּט גרישע. — די שפּיל הייבט מיר אָן געפֿעלן.

איך האָב גענומען דאָס קוישל, וואָס איז פֿול געווען מיט געקאָכטע אָנגעבראָקנגעוועטע ווייץ־קערנער. די קערנער זײַנען געווען צעטראַסקעט, און די אָפּענע בײַכעלעך זייערע זײַנען געווען געלבלעך־ראָז און געשמעקט מיט פּאַרקאָכטער מעל.

די מאַנאַשקע האָט צו מיר געזאָגט:

— צייל אויס יעדערן צו צוואַנציק קערנער. שווער־קראַנקע מעגסטו געבן א ביסל מער. איך האָב אויך געבראַכט אַהער געקאָכטע קאַרטאָפֿל, ברויט, וואָס מיר האָבן צונויפֿגענומען. נאָר מע האָט ניט דורכגעלאָזט...

מיר האָט זיך זייער געוואָלט איר געבן אָנצוהערן, אז עפּעס שטויס איך זיך אָן, האָב איך איר געענטפֿערט: „מיר פֿאַרשטייען, שוועסטער".

זי איז אַרומגעגאַנגען פֿון בעטל צו בעטל, פֿאַר יעדערן האָט זי געהאַט א וואַרעם וואָרט.

— וואָס טוט דיר ווײ, קראַנקער?

— דער פֿוס. ער ברענט, ווי א פֿײַער.

— אַנו, באַווײַז. אָ, דאָס איז א גאַנגרענע. ניט דיך האָט עס באַדאַרפֿט טרעפֿן. אין גענעם אַפֿן פֿײַער וועלן ברענען די, וואָס מאַטערן אײַך דאָ.

זי פֿרעגט בא א צווייטן...

— וויפֿל ביסטו אַלט?

— אַכט און צוואַנציק. איך וואָלט אײַך וועלן בעטן, אַז אָט דער לעפֿל זאָל ווען־ניט־איז אָנקומען לויטן אַדרעס, וואָס איז דאָ אויסגעקריצט.

זי נעמט דעם אַליומיני־לעפֿל. מיט א דינעם פּונקטיר איז אויסגעקריצט דער קאָנטור פֿון א פֿרוי מיט א קינד, דער אַדרעס און א קורצע אויפֿשריפֿט „זײַט גליקלעך, מײַנע טײַערע"...

— דײַן ווילן זאָל אויסגעפֿילט ווערן! נאָר דער לעפֿל זאָל בלײַבן בא דיר.

— פֿאַרוואָס?

— מיר איז פֿאַרבאָטן עפּעס אַרויסטראָגן פֿונדאַנען אָדער פֿאַרשרײַבן עפּעס וואָס. מע קאָן מיך באַזוכן, און דעמלט וועל איך שוין אויף געוויס מער אַהער ניט קומען... זאָג, דו ביסט א קינסטלער?

33–3153

— נייך, אַן אינזשעניער־טעכנאָלאָג, נאָר מײַן טאטע איז געווען א גראוער. איז נעמט איר ניט דעם לעפל?

— גוט, איך וועל אים נעמען.

עס דערהערט זיך ווידער אלוואַרדיאַנס קאָל:

— לעבעדיעוו, נעם צו דײַן לעפל. אַזוי ריזיקירן איז נאַריש.

דער לעפל בלײַבט ליגן אפן בעטל. ווען די פרוי גייט צו צו גריי־שען, דערלאַנג איך איר דעם איינציקן טאַבורעט, וואָס מיר פאַרמאָגן. זי לאָזט קיין אויג ניט אַראָפּ פון די צוויי שראַמען, וואָס ציִען זיך אי־בער אלוואַרדיאַנס געזיכט, און פונעם שטיקל מאַרליע, וואָס איז צו־געקלעפּט צו דער ברוסט. זי זאָגט שטיל־שטיל:

— א דאַנק אײַך, כאַווער.

אלוואַרדיאַן האָט א ציטער געטאָן. א פּײַערל האָט אופגעבליצט אין זײַנע אויגן:

— שוועסטער, איר זאָלט פאַרגעדענקען אַלץ, וואָס איר האָט דאָ געזען.

און דערנאָך זיך א כאַפּ געטאָן:

— ציילעמט מיך ניט...

נאָר זי האָט צונויפגעלייגט דרײַ פינגער און געטאָן אירס.

ערשט ניט לאַנג האָט אלוואַרדיאַן נאָך געגלייבט, אַז עס וועט זיך אים אײַנגעבן מיט אונדז צוזאַמען אַנטלויפן. און גראָד איצט, ווען מיר פּרוּוון זיך פאַרווירקלעכן אונדזער טרוים, זאָגט מיר גרישע:

— מײַן לידל איז שוין אָפּגעזונגען... דו ווייסט, איצט גלייב איך, ווי קיינמאָל ניט, אַז מיר וועלן זיי בײַקומען. נאָר איך, איך וועל שוין אַהיים זיך ניט אומקערן...

דער פינפטער מײַ האָט זיך אויסגעגעבן א ליכטיקער און א וואַ־רעמער. גליעב, טיכאָן און איך זײַנען געשטאַנען אין הויף בײַ דער קאַמער, ווו עס זײַנען צונויפגעלייגט אין שטאַבעלן די מייסים. אַהער האָבן מיר געבראַכט אלוואַרדיאַנען. מײַן בליק פאַרהאַלט זיך אויף אַן אַלטער שילד, מיט וועלכער ס'איז פאַרקלאַפּט א לאָך אונטער דער סטריכע. אויף דעם בלעך קאָן מען נאָך אַלץ איבערלייענען „מאָגי־ליאָווסקי". די איבעריקע אויסיעס זײַנען אָפּגעבליאַקעוועט. ערשט מיט עטלעכע טעג צוריק האָבן מיר געבראַכט אַהער אונדזער דאָק־טער אַלעקסאַנדער איוואַנאָוויטש זאַרינקינען. וועמעס ריי איז איצט? גיכער פאַר אַלץ, מײַנע...

איך קוק אויף דעם שטעכיקן דראָט, אונטער וועלכן איך באַמערק גרעזעלעך, לעבעדיקע, גרינע גרעזעלעך. זיי זײַנען נאָך זייער דין, עס

וויגט זיי א שוואך ווינטל, זיי שעמערירן מיט א ליכטיקער גרינקייט, דער פרילינג קומט...

שוין דאָס דריטע מאָל, ווי מע פירט די סאניטארן אף ארבעט אין שטאָט. אלס לוין באקומען מיר נאָך א פּייקע ברויט און א קעסעלע באלאנדע. כוץ דעם שטופּן מיר אָן די קעשענעס מיט געקאָכטע קאר־טאָפל און שטיקלעך ברויט, וואָס די קינדער און פרויען שענקען אונדז. זיי ווארטן אין די ליקעלעך, דורך וועלכע מע פירט די אר־בעטס־קאָמאנדעס.

ווי אפצולאָכעס, זייַנען מיר אלע דרייַ — גליעב, טיכאָן און איך — דערווייַל קיין איין מאָל ניט ארייַנגעפאלן צוזאמען אין איין ארבעטס־קאָמאנדע. מיר דאכט, אז ווען עס גיט זיך אונדז אייַן אונטערקלייַבן נאָך א פּאר מענטשן, וואָלטן מיר געקאָנט אָנפאלן אף די צוויי קאָנ־וואָירן, וואָס באגלייטן אונדז.

דער קאָמענדאנט, ווי ער וואָלט געלייענט אונדזערע געדאנקען, האָט אינגיכן פארבאָטן נעמען די סאניטארן אין שטאָט אף ארבעט.

נאָר איצט ווייסן מיר שוין, אז ניט ווייַט פון מאָלעוו, אין די וועל־דער, האלטן זיך אוף פּארטיזאנער. איצט איז שוין ניטאָ קיין רייד וועגן דערקלייַבן זיך צו דער פראָנט־ליניע. וואָלט זיך נאָר אייַנגעבן אנטלויפן פונדאנען...

איך און גליעב גיבן אָפּ טיכאָנען יעדן טאָג א פערטל פון אונדזער ברויט. ער באהאלט עס אפן בוידעם, ווו מיר האָבן שוין צוויי שארפע מעסערס, א רידל אָן א הענטל און א קליין שערל.

א טופּען פון טריט אף די טרעפּ. דאָס אייַלט אהער דער איבער־זעצער פונעם לאגער:

— אלע סאניטארן אפן ערשטן שטאָק! שטעלן זיך אין א ריי, שנעלער!

פון זינט איך געפין זיך אין לאזארעט, איז עס דאָס ערשטע מאָל, מע זאָל פאָדערן, אז די סאניטארן זאָלן זיך אויסשטעלן אין א ריי.

— קומט, — רופט אונדז דער עלטערער סאניטאר פון לאזארעט אווערקאָוו. ס׳איז צו זען, אז אויך ער איז באומרויִקט.

— פּאשע, — כאפּט ער אָן דעם איבערזעצער בא דער האנט, — וואָס איז געשען?

— געענוי ווייס איך ניט. נאָר שרעקן זיך איז ניטאָ פאר וואָס.

דער ערשטער שטעלט זיך אין דער ריי אווערקאָוו, נאָך אים די איבעריקע עלטערע סאניטארן. גליעב, טיכאָן און נאָך דרייַ מענטשן

זײַנען ניטאָ. זיי טראָגן קאַרטאָפֿל פֿון שפּײַכלער אין קיך אַרײַן. איך רוק זיך צו נעענטער צום ווינקל, וווּ עס שטייט אַ לייטער, אָנגע־שפּאַרט אין דער וואַנט.

אַנטקעגן אונדז איז געשטאַנען דער געהילפֿס־קאָמענדאַנט פֿון לאַ־גער, אַן אויסגעפּוצטער אָפֿיצער מיט אַ זאַט געבֿאַליעט פּאָנעם, מיט אַן אַקוראַטער פֿריזור און פֿאַרדרייטע וואָנצעס. ער האָט אויסגעזען, ווי ער וואָלט אָקאָרשט אַראָפּ פֿון אַן אַלטמאָדישער שילד פֿון אַ שערערײַ.

דער איבערזעצער דערקלערט דעם אָפֿיצערס ווערטער:

— עס פֿאָדערן זיך סאַניטאַרן פֿאַר אַ לאַזאַרעט. דאָרט וועט איר באַקומען גוטע שפּײַז. ווער עס וויל, זאָל מאַכן דרײַ שפּאַן פֿאָרויס.

מיר זײַנען שוין אַזוי געוווינט ניט גלייבן די פֿאַשיסטן, אַז קיינער רירט זיך ניט פֿון אָרט.

— נו, ווער? — כאַזערט איבער דער דײַטש. אַרום איז געוואָרן אַזוי שטיל, אַז איך הער, ווי ס׳קלאַפּט דאָס האַרץ.

— ווער איז דאָ דער עלטערער סאַניטאַר?

— איך, — ענטפֿערט אָווראָוו.

— אַרויס פֿון דער ריי!

קאַזימיר וולאַדימיראָוויטש שטייט אַ בלייכער. דער געהילפֿס־קאָ־מענדאַנט האָט זיך געלאָזט לענגויס דער ריי און באַפֿוילן די סאַמע יונגע אַרויסגיין פֿאָרויס. נאָר דאָס איז נאָך אַלץ ווייניק. ער הייסט אָווראָוון אַרויספֿירן פֿון דער ריי נאָך עטלעכע סאַניטאַרן. אָווראָוו גייט פֿון איינעם צום צווייטן, און אַז ער ווײַזט אָן מיטן פֿינגער, דער־הערט זיך דעם דײַטשס קאָמאַנדע:

— פֿאָרטרעטען!

ווען אָווראָוו דערנעענטערט זיך צו מיר, זאָג איך אים שטי־לערהייט:

— איך בעט אײַך, מיך נעמט ניט.

נאָר ער ווײַזט אָן אויף מיר מיטן פֿינגער און אין אַ ווײַלע אַרום דערהערט זיך:

— פֿאָרטרעטען!

שוין דער דריטער טאָג, אַז מיר זײַנען אין אַלגעמיינעם לאַגער.

פֿאַרטאָג, ווי נאָר מע האָט אויסגעלאָשן דעם לאַמטערן, האָט זיך דערטראָגן אַ הילכיק קלאַפּן פֿון אײַזן איבער אַ רעלס. אַ פּאָליצײַ שרײַט:

— שנעלער, נאָך באַלאַנדע!

ניט וויניקער פון א שאָ שטייען מיר דערנאָך אפן פלאַץ, ביז עס באַווײַזן זיך עטלעכע היטלעראָווצעס. ווען זיי גייען לענגויס דער קאָלאָנע, וואַרפט איינער פון זיי אַראָפּ אף דער ערד א ניט דערייי־כערטן פּאַפּיראָס. א געפאַנגענער בייגט זיך אָן, קעדיי אופהייבן דעם „ביטשאָק״. דער פאַשיסט האָט, ווײַזט אויס, אף דעם געוואַרט. ער טוט זיך האַסטיק א קערעווע אויס און נעמט שלאָגן דעם געפאַנגענעם מיט די פויסטן, מיט די אויסגעפּוצטע שטיוול. דעם פּאָליצײַ, וואָס שטייט לעבן אים, זאָגט ער:

— אין קאַרצער! דאָרט וועל איך זיך מיט אים באַשעפטיקן...

מע ברענגט צו פירן נאָך עטלעכע געפאַנגענע. אָן אָפיצער לייענט דעם באַפעל פונעם קאָמענדאַנט שולץ. דאָרט ווערט אויסגערעכנט, וועמען פון די ערשט געבראַכטע עס קומט צוואַנציק שמיץ, וועמען דרײַסיק און וועמען גאַנצע פופציק. איך שטיי דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, די ליפּ פאַרביסן. אוועראָוו טאָרקעט מיך. אַלע זײַנען מיר מעכוייעוו קוקן אַהין, ווו עס קומט פאָר די עקזעקוציע. עס לאָזט זיך אויס, אַז הײַנט איז נאָך א גוטער טאָג — מע האָט קיינעם ניט געשאָסן, קיינעם ניט אופגעהאַנגען, פון די שמיץ איז קיינער אפן אָרט ניט געשטאָרבן.

די היטלעראָווצעס ווילן וויסן, צי זײַנען פאַראַן צווישן די געפאַנ־גענע אויטאָמעכאַניקער, אויטאָשלאָסער, גלעזער און גערטנער. אף דער שטעלע פון א גערטנער זײַנען קיין באַלאָנים ניטאָ. דאָס איז דערפאַר, ווײַל אַרבעטן וועט אויסקומען בא שולצן. אין לאַגער ווייסט מען שוין, אַז פון שולצס הענט איז שווער אַרויס א לעבעדיקער. טאַ־קע דאָ, אין לאַגער, האָט מען פאַרן קאָמענדאַנט צעגראָבן און פאַר־זעצט א היפּשן גאָרטן. פון שולצס אָפענע פענצטער דערטראָגן זיך אַהער קלאַנגען פון באַקאַנטער מוזיק. אוועראָוו דערמאָנט זיך:

— אָגינסקיס פּאָלאָנעז...

דאָס געפּײַף פון ריטער איבער אויסגעדאַרטע לײַבער פון די געפּ־פאַנגענע אונטער דעם אַקאָמפּאַנעמענט פון אָגינסקיס פּאָלאָנעז... קאָן זײַן, אַז אויך איצט, אין יאָרן אַרום, זיצט ערגעץ שולץ, קוויקט זיך מיט אָגינסקיס פּאָלאָנעז און קוקט דורכן פענצטער, ווי עמעצער באַ־גיסט אין זײַן גאָרטן די בלומען. מענטשן! אין נאָמען פון די אומשול־דיק אומגעקומענע, לאָזט ניט אַרויס פון אויג שולצן. פאַרגעסט ניט אין אים, אויב אַפילע ער פאַרנעמט זיך מיט אויסכאָוען טויבן.

* * *

טיכאָן קלײַבט זיך דערווײַל ניט לויפן פונעם לאַגער, גליעב איז גרייט כאָטש הײַנט. זיי גיבן מיר דאָס פאַרזשאַווערטע קעסטל קאָנ־

סערווירטע בעבלעך, וואָס טיכאָן האָט פאַרבאַהאַלטן אויפן בוידעם. מיט גליעבן רייד איך אָפּ: אויב מע וועט אונדז אַרויספירן אויף אַרבעט און איך וועל זיך ניט אומקערן, האָב איך זיך באַהאַלטן אין די כורוועס, ניט ווײַט פונעם לאַגער. און ווי נאָר עס וועט ווערן פינצטער, וועל איך זיך אַריבערקלײַבן אין וועלדל און ביז אַרום איינס אַזייגער באַנאַכט וואַרטן אויף אים.

צוויי פּאָליציי־לײַט פירן אונדז אַרויס דורך די טויערן, וואָס געפינען זיך נעענטער צום וועלדל. ניט ווײַט פון דער דראָט־פאַרצוימונג שטייט די כורווע, וועגן וועלכער איך האָב אײַנגעטײַנעט מיט גליעבן. ביז האַלבן טאָג האָבן מיר געקליבן לענגויס דעם וועג און אויפן פעלד פאַרשיידענע אָפּפאַלן — פאַרגעלטע פּאַפּירלעך, שטיקלעך אײַזן, שפּענדלעך. צוריק אין לאַגער זײַנען מיר אויך געגאַנגען ניט אין איין קאָלאָנע — צעזייט זיך איינציקווײַז. יעדערער האָט געזוכט אונטער די פיס, עפּשער וועט ער געפינען עפּעס וואָס צום עסן. צו אונדז, סאָניטאַרן, איז מען ניט שטאַרק שטרענג.

ווען מיר זײַנען צוגעגאַנגען צום כאָרעוון מויער, האָב איך אומבאַמערקט זיך אַרײַנגעכאַפּט אַהין. איך שטיי און קוק אַרויס דורך אַ שפּאַרונע, ביז אַלע איבעריקע גייען אַרײַן אין די טויערן. ווײַזט אויס, אַז מע האָט זיי ניט איבערגעציילט, און קיינער האָט נאָך ניט באַמערקט, אַז איך בין נעלעם געוואָרן. איך קריך אויף אַלע פיר, ביז איך דערקלײַב זיך צו די טרעפּ, וואָס פירן אין אַ קעלער. דאָ שטייט אַ גרויסער פאַרזשאַווערטער קעסל. ניט אַנדערש, אַז עס איז דאָ געווען אַ קעסל־גרוב, כאָטש קיין קוילן־שלאַק זעט מען ניט. דערפאַר וואַלגערט זיך גענוג מיסט, צעבראָכענע ציגל, ליים,ביינער, שמאַטעס. איך פאַרקלײַב זיך אין אַ ווינקל, צי זיך אויס און ליג שטיל. די גאַנצע צײַט שטייט מיר פאַר די אויגן אוועראָוו. שוין זשע האָט ער זיך נאָך ניט געכאַפּט, אַז איך בין נעלעם געוואָרן? אָט איצט איז ער געוויס אַרײַן אין באַראַק און לאָזט זיך נאָכן שפּײַז־קעסעלע, וואָס שטייט אויף די נאַרעס. גוט, וואָס מײַן קעסעלע איז מיט מיר. אַנדערש וואָלט מען זיך גלײַך אָנגעשטויסן.

איך בין גרייט אָפּגעבן אַ האַלב לעבן, עס זאָל גיכער טונקל ווערן, זאָל כאָטש אַ גאָס טאָן אַ שלאַקסרעגן, זאָל זיך פון ערגעץ אָנטראָגן אַ שווערע כמאַרע. די זון איז אָבער אין סאַמע זעניט, דער הימל איז טיף און ריין און קיין ווינטל הוידעט אפילע ניט די גרעזעלעך.

איך זוך אָפּ אַ שטיקל אײַזן, לייג אַוועק דאָס שאַכטל קאָנסערוון אויף אַ שמאַטע, מיט אַ צווייטער שמאַטע פאַרוויקל איך די הענט און קלאַפּ שטילערהייט אינעם אײַזן. איך בין זיכער, אַז די באָבן זײַנען

שוין פון לאַנג קאַליע, אַז עסן וועט מען זיי ניט קאָנען. לאָזט זיך אויס — זיי זײַנען פריש און געשמאַק. איך נעם אָן איין לעפל, א צווייטן, מער טאָר מען ניט. אויב דער פּלאַן וועט זיך מיר אײַנגעבן, איז עס די איינציקע שפּײַז מײַנע.

וויפל צײַט איז אַוועק, זינט איך האָב זיך אהער פאַרקליבן? א שאָ, צוויי? און עפּשער האַלט שוין די זון באַם זעצן זיך? גוט, וואָס הײַנט איז שאַבעס און נאָך האַלבן טאָג וועט מען שוין מער אויף אַרבעט קיינעם ניט טרײַבן. ווען איך הייב שוין אָן גלייבן, אַז מײַן אָפּוועזנהײַט האָט קיינער ניט באַמערקט, דערהער איך, ווי ערגעץ נאָענט רעדט עמעצער.

איך קאָרטשע זיך צונויף אין א קנויל און פאַרמאַך די אויגן. מע האָט געטראָפן אהער א סאַך גיכער, איידער איך האָב געמיינט. די סאַמע קלענסטע דעטאַלן האָב איך דורכגעטראַכט, נאָר אַז אויף דער ערד וועלן פאַרבלײַבן שפּורן פון מײַנע טריט, דאָס האָב איך ניט פאָרויסגעזען.

דעם פּאַס שײַן, וואָס ציט זיך לענגויס די טרעפּ, שנײַדט איבער א שטראַל פון א טאַשן־לאַמטערן און נעמט נישטערן.

— איך האָב דאָך אײַך געזאָגט, אַז ער איז ערגעץ אַנשלאָפן געוואָרן, — דערקען איך אַוועראָווס שטים.

איך רוף זיך ניט אָפּ. עמעצער טוט מיר א זעץ מיטן פוס אין פּאָנעם. איך באַגיס זיך מיט בלוט. דאָס קאָנסערוון־שאַכטל טוט א זעץ אין דער אַנטקעגנדיקער וואַנט. מע שטופּט מיך צו די טרעפּ. איצט זע איך, ווער עס איז געקומען נאָך מיר: דרײַ פּאָליציי־לײַט און אַוועראָוו. איינער פון די פּאָליציאַנטן איז דער, וואָס האָט אונדז געפירט אויף דער אַרבעט. מע פירט מיך אין דער קאָמענדאַטור. באַם אַרײַנגאַנג זיצט דעמטשענקאָ, דער שעף פון פּאָליציי. איינער ראַפּאָרטירט אים אָפּ, אַז דער פאַרפאַלענער איז געשלאָפן אין דעם צערויִנירטן מויער.

— באַזוכן! — באַפוילט דעמטשענקאָ.

עס הייבט אָן טליִען א פונק פון האָפענונג: מע האָט מיך אָנגערופן „פאַרפאַלענער" און ניט „אַנטלאָפענער".

— דערציילֿ, — זאָגט דעמטשענקאָ.

איך וויש אויס דאָס בלוט, וואָס רינט פון דער נאָז, און הייב אָן:

— אין קעסל־גרוב האָב איך געפונען א פּושקע קאָנסערוון... א פּאָר לעפל אויפגעגעסן, האָט מיר אָנגעהויבן שנײַדן אין בויך. איך האָב זיך אַזוי לאַנג געקאָרטשעט, ביז איך בין, ווײַזט אויס, אײַנגעשלאָפן...

— די מײַסע, — זאָגט ער, — איז מיר באַקאַנט. איינעם אַזא „כאָכעם" האָבן מיר ווינטער פון דאָרט אַרויסגעשלעפּט און אויפגעהאַנגען... ווער האָט זיי געהיט? — ווענדט ער זיך צו די פּאָליצײַען.

— איך, — ענטפערט איינער שטיל.

— קום אהער.

יענער דערנעענטערט זיך מיט א זײַט, נאָר עס העלפט אים ניט. ער כאפט מיטן פוס אין בויך.

דעמטשענקאָ טוט א ווײַז אף מיר:

— אין קארצער!

ניט איין מאָל בין איך פארבײַגעגאנגען אַט דאָס הויז און ניט געוווּסט, אז דאָס איז דער קארצער. איך לאָז זיך אראָפּ אף פיר אָדער פינף טרעפּלעך, דערנאָך גיי איך מיט א קאָרידאָר, וואָס פארקערעוועט אף רעכטס. דער פּאָליצײַ, וואָס האָט מיך געבראכט אהער, זאָגט עפּעס דעם וואכמאן, און יענער פירט מיך צו דער עקסטער טיר.

— עפן, — באפוילט ער מיר.

ווי נאָר איך ריר אָן די טיר, טוט מען מיך אזא זעץ פון הינטן, אז די טיר צעפּראלט זיך און איך פּלי אזש ביז דער אנטקעגנדיקער וואנט. עטלעכע מינוט ליג איך אפן צעמענט, דערנאָך פּרווו איך אופהייבן די הענט, פּרווו זיך שטעלן אף די פיס — דאכט זיך, איך בין גאנץ.

די איינצלקאמער, זי איז גאָרניט אזוי קליין! פאראן דאָ א פענצטער, נאָר עס איז פארלייגט מיט ציגל, פארשמירט מיט ליים. און בלויז פון אויבן איז פארבליבן א מין פארגראטעוועטע פאָרטקע. דאָך איז געגוג ליכטיק, און איך דערזע, אז די ווענט און אפילע די סטעליע זײַנען פול מיט אופשריפטן. עס זײַנען אויסגעקריצט פאמיליעס, נעמען, דאטעס, אדרעסן, פּאטריאָטישע אויסרופן, אייצעס, קלאָלעס און אפילע א ליד פון פיר סטראָפעס. מיט די נעגל קריץ איך אויס מײַנע איניציאַלן און די דאטע. יעדעס מאָל, ווען איך דערהער טריט אין קאָרידאָר, ווערט מיר פארקילט דאָס בלוט. איך נעם זיך אָן פאר די גראטעס און הייב אָן ארויסקוקן אין גאס. דאָס פענצטער גייט ארויס אף מײַרעוו, זע איך, ווי די זון האלט באם זעצן זיך. אָט דער צווישטאָקיקער מויער, וואָס אנטקעגן, וועט מיר שטערן זען, ווי זי פארשווינדט הינטערן האָריזאָנט. דערפאר אָבער שעמערירן די לעצטע שטראלן אפן בלעכענעם דאך. לאָזט זיך אויס, אז מע דארף גאָר ניט זײַן קיין העלד, קעדיי פארן טויט ניט קאָנען אָפּרײַסן דעם בליק פון דער פארגייענדיקער זון.

איך קלײַב זיך שוין אוועקגיין פונעם פענצטער, פלוצעם דערזע איך אף דער גאס א באקאנטן מענטשן. און נאָך איידער איך באווײַז א טראכט טאָן, שרײַ איך אויס:

— אלעקסייעוו! אלעקסייעוו! — ער קוקט זיך אום: ווער רופט עס אים? איך שרײַ ווידער:

— אלעקסייעוו, גיי צו צום קאַרצער!..

— היי, דאָכאַדיאַגאַ, — דערהער איך דאָס קאָל פונעם פּאָליציַי, וואָס איז געשטאַנען אין דרויסן, — ווער אַנשוויגן, אַניט וועל איך דיך באַלד איבערפירן אין שטרענגן קאַרצער, פון דאָרט וועט קיינער ניט הערן דיַין קאָל.

„אַזוי, — טראַכט איך, — זיַינען, הייסט עס, דאָ בישכיינעס אויך אַנדערע קאַמערן...“

אלעקסייעוו רעדט עפּעס מיטן וואַכמאַן, דערנאָך דערנענטערט ער זיך צו מיַין פענצטער און פרעגט בא מיר:

— פונוואַנען ווייסטו מיַין פאַמיליע?

איך און אלעקסייעוו זיַינען פון מיליטער־שול, פון איין ווזוואָד. ער איז געווען ביז דער מילכאָמע אַן אינזשעניער. געאַרבעט אין דער שטאָטישער קאָמונאַלערווירטשאַפט. צי דען דערקענט ער מיך ניט?

— איז אָט ווער דו ביסט! — דערמאָנט ער זיך, — און איך האָב געמיינט, אַז איך בין דער איינציקער פון אונדזערע כעווירע לעבן געבליבן. איך וועל צו דיר אַריַינגיין שפּעטער.

אלעקסייעוו האָט זיך זייער ווינציק געענדערט. ער איז ריין אָנגעטאָן, גייט אַרום פריַי איבערן לאַגער. צוליב וואָס האָב איך אים באַדאַרפט אָפּשטעלן? ער ווייסט, ווער איך בין. אָט איצט קאָן איך זאָגן, ווי אַלוואַרדיאַן: „מיַין לידל איז אָפּגעזונגען“. נאָר מיך וועט מען דערצו נאָך פּיַיניקן...

— דעמטשענקאָ האָט מיר דערלויבט צו אים אַריַינגיין, — הער איך, ווי אלעקסייעוו זאָגט דעם וואַכמאַן, וואָס שטייט אין קאָרידאָר. גיך, טראַכט איך, האָט ער שוין באַוויזן מיטיילן וועגן מיר דעמטשענקאָן. אַ וואַזשנער פויגל, אים גלייבט מען אויפן וואָרט. ער קומט אַריַין און פאַרמאַכט די טיר.

ער דערלאַנגט מיר די האַנט, נאָר ווען ער טוט אַ זאָג: „וואָס, זיך ניט איַינגעגעבן אַנטלויפן?“ — לאָז איך זי אַרויס און טרעט אָפּ צו דער וואַנט. ער רעדט שטיל, קוים וואָס איך הער.

— דעמטשענקאָ איז אַ קלוגע בעסטיע, ער האָט אַלץ פאַרשטאַנען, נאָר ער וויל ניט, אַז שולץ זאָל זיך דערוויסן, וויַיל די פּאָליציי־לַיַיט זיַינען אין דעם אויך שולדיק...

קיין צוטרוי רופט בא מיר אלעקסייעוו ניט אַרויס, און דערפאַר ענטפער איך:

— איך בין ניט געלאָפן. פון די קאָנסערוון האָט מיר אָנגעהויבן דרייען אין בויך, דערנאָך בין איך אַנשלאָפן געוואָרן.

— זאָל זײַן אַזוי, — שלאָגט ער מיך איבער, — איך בין ניט קיין אויספאָרשער.

— איז װער ביסטו?

—דעמטשענקאָס דענשטשיק.

— װאָס װעט ער טאָן מיט מיר?

— װאָס עס װעט אים אײַנפאַלן אין קאָפּ. ביז מאָנטיק איז ער דאָ דער באַלעבאָס. ער קאָן דיך דערשיסן און קאָן דיך באַפרײַען. נאָר אַלץ ביז מאָנטיק. איבערמאָרגן גאַנצפרי טאָרסטו שוין דאָ ניט זײַן, אַניט װעט ער אַליין כאַפּן אַ רעכטן פּסאַק. און צי װייסטו, אַשטייגער, װאָס ער פאָדערט פאַר דײַן קאָפּ? אַ פּרעזשעניצע.

— אַ װאָס? — פרעג איך אים.

— אַ פּרעזשעניצע פון פינף פרישע אייער. פון געגנדזענע צי פון הינערשע, דאָס איז אַלציינס. נאָר אַ פּרעזשעניצע געפּרעגלט אױף פּוטער, באַשאָטן מיט גרינע ציבעלקעס. איך דאַרף זי אים אונטערטראָגן ניט שפּעטער, װי מאָרגן צום אָנבײַסן...

פון דער מינוט אָן איז פאַר מײַנע אויגן געשטאַנען נאָר איינס: אייער, גרויסע, שפּיצעכיקע — געגנדזענע, עטװאָס בלױלעכע, װײַסע, קײַלעכיקע — הינערשע. איך זע אַ טשאַטע געגנדז שטשיפּען דאָס יונגע גראָז. פאַרטאָג אײַלן זיי צום סטאַװאָק און שאָקלען זיך אױף די ברייטע פיסלעך, װאָס זײַנען ראָז און פײַכט... מײַן לעבן קאָן מען איצט געװינען פאַר פינף װײַסלעך און פינף געלכלעך, פאַרהילטע אין דינער שאָלעכץ...

אַלעקסייעװ האָט צוגעזאָגט, אַז ער װעט זיך פּרוּװן דערשלאָגן צו שולצס דענשטשיק. עפּשער װעט יענער קריגן אייער. אים איז לײַכט געװען זאָגן: „עפּשער“.

אַ װאַרעמע פּריליגנדיקע נאַכט לאָזט זיך אַראָפּ אױף דעם לאַגער מיט זײַנע הויכע װאַך־טורעמס און עלעקטריזירטע שטעכיקע דראָט־פאַרצוימונגען. דער הימל װערט אַלץ טונקעלער, און איך שטיי נאָך און האַלט זיך צו מיט די הענט פאַר די אײַזערנע גראַטעס פונעם טפּיסעפּענצטער. די צײַט גייט. נייַן, ניט קיין טעג, נאָר שאָען, מינוטן, רעגעס — איז מײַן צײַט.

...נאָר געשען איז אַ נעס: אַלעקסייעװ האָט געקראָגן אייער און בוימל און אַפילע אַ ציבעלע. זונטיק באַטאָג בין איך אַרויס פון קאַרצער.

אין איינעם פון די ערשטע זומער־טעג האָט מען אונדז אויסגעשטעלט אױף אָפּצופירן צו דער סטאַנציע און פון דאָרט מיט אַ פּראַכט־

וואגאָן ערגעץ ווײַטער. געזעגענען זיך מיט מיר זײַנען געקומען טיכאָן און גליעב. איך שטיי אין א זײַט און רייד מיט זיי.

פון יענער זײַט דראָט איז א ברייטע לאָנקע, ערשט ניט לאנג האָבן דאָרט געבליט בלויע ניעזאבודקעס, און איצט איז זי באשאָטן מיט ווײַסע ראָמאשקעס און ליליאָווע גלעקעלעך.

בייסן געזעגענען זיך זאָגט מיר גליעב:

— צי מיר וועלן זיך נאָך אמאָל באגעגענען, ווייס איך ניט. אזא איז שוין דער סאָלדאטישער גורל...

און טיכאָן גיט צו:

— זײַ בא זיך ניט געפאלן. צוויי מאָל האָט זיך דיר ניט אײַנגעגעבן אנטלויפן. דאָס דריטע מאָל וועט געוויס געלינגען.

אזוי איז דאָס טאקע געווען...

1961 — 1958

לעאָן לערמאַן

טעקסטילער

אין די טעג האָט גאנץ רויט־וואָלאָטשאָק זיך געדרייט ווי א קארוסעל. פון שטאָט אין דאָרף און פון דאָרף אין שטאָט איז געוואָרן ווי ארײַנצוגיין פון איין שטוב אין דער צווייטער — עס איז געווען א גייערײַ, א טומלערײַ. דאָס וואסער איז אויך געלאָפן מיט ראש, אָפּגערונען פלינק פון די העכערע ערטער, אראָפּשווענקענדיק די גאנצע זאָרג פון ווינטער. די נײַע דרײַשטאָקיקע קאָרפוסן האָבן זיך שוין געדעקט מיט בלעכענעם דאך, ארויסגעשטארצט מיט א ברייטער פענצטער־זײַט צום קײַלעכדיקן בארג. עס איז נאָך פארבליבן אָפּרייניקן

פון א גרעסערער דערציילונג.

דעם הויף, דעם וועג פון שטיקלעך אָנגעוואַלגערטע ציגל, פון פאַר־בלִיבענע געלע קופּעס צעזשאָווערטן זאַמד, און פון פאַרנט האָט מען געדאַרפט אוועקנעמען די הילצערנע רישטעוואַניעס.

די טעקסטילער, פאַר וועמען די קאַרפּוסן זײַנען אויסגעבויט, מיט פאַרפּאַליעטע פענעמער, מיט פאַריסענע אויגן, האָבן אויף גאַרניט גע־קוקט און זיך מיט גאָרניט גערעכנט. מע איז געוואָרן אַזוי אומגעדולדיק, אַז מע האָט זיך אַליין אַ וואָרף געטאָן שוין פאַרענדיקן די קליי־ניקײַטן. מע האָט אַליין געוואַשן די שויבן, די אָנגעטראָטענע דילן, גערייניקט דעם אָנגעוואַלגערטן הויף. ווײַבער מיט אויסגעשטעקטע פענעמלעך, מיט ניט פאַרענדיקטן גענעץ אויף דער אָנגעצויגענער נאָז האָבן שוין געשלעפּט בעטן, שטרויענע סעניקעס, טישן און בענק, און גאַנץ רויט־וואַלאַטשאַק איז געשטאַנען און געשמייכלט און געוווּנקען:

— וואַלאַטשאַקער הינטערגעסלעך גייען אַרײַן אין דער גרויסער גאַס!

— אַ מעשוגאַס איז דאָ זיי באַפאַלן... אַלץ איבער אַ שטיקל נאַכ־לעך? — האָבן אייניקע, וואָס ווינען אין צימערן גאָר ברייטלעך, גע־פרעגט מיט פאַרהויבענע נעז פון די ראָגן און פון טרעפּ אַראָפּ.

— אַנו, פּרוּווט נאָר ווינען, ווי מיר האָבן געוווינט, — האָבן די צעטראָגענע ווײַבער מיט פיס פון די בעטן אין די הענט זיך אָפּגעשטעלט ענטפערן, אויסבייגנדיק די ברעמען, — מיסטאָמע ווינסטו שטענדיק ברייט! ניט אין קיין ענגשאַפט.

איינע אַ פרוי האָט זיך אַפילע צוגעזעצט אין מיטן דער גאַס אויף איר בענקל און רויִק דערקלערט:

— איר דאַרפט זיך ניט כידעשן, טײַערינקע. מײַן גאַנץ לעבן, אַז איך וואַרט אויף דעם גליק... איך בין געבוירן געוואָרן אין אַ קעלער... האָט דער טאַטע געזאָגט: פראַסקע, ביסט געבוירן געוואָרן אין אַ נאַסן קעלער, וועסטו שוין אייביק אַזוי ווינען: סע איז אַ גאָט־זאַך... דער טאַטע איז ניט גערעכט געווען... איצט וועל איך ווינען אָט אין דער דרײַשטאָקיקער געבײַדע, פרײַ... נו, איז וואָס איז דער כידעש?

די מענטשן האָבן גאָרניט געענטפערט, אויסגעבויגן די קעפּ, ווער אויף רעכטס, ווער אויף לינקס. מע האָט געהאַלטן אין איין קוקן אויף דעם מויער, אַן אויג ניט אוועקגענומען.

קינדער ווידער האָבן זיך געוויקלט בײַ די פיס פון די אָנגעשטעלטע מענטשן, זיך געפּלאָנטערט, ווי אַ בייגל פון זײַט צו זײַט, אויס־שמירנדיק זיך די קליין־פּאָנפּענדיקע נעזלעך.

פונעם טויער, בײַ דער געבײַדע, האָבן זיך געוויגט אַ קופּע פּליי־צעס אונטער אַ פּירקאַנטיק־פאַרטעשעטן קלאָץ — אַ קאַליע־געוואָ־

רענער באַלעק מיט אויסגעבויערטע לעכער, געוויגט זיך פּאַמעלעך פון טויער אַרויס. די קעפּ האָבן זיך אײַנגעבויגן אונטער דער מאַסע. אײנער האָט אַ געשריי געטאָן:

— או־היפּ!..

און דער קלאָץ האָט זיך אַ סמיקע געטאָן אויף דער ערד.

וויגדערל, דער שטענדיק לעבעדיקער לאָדזער טעקסטילער, האָט אויף דער רישטעוואַניע קימאַט אומגעטאַנצט, דערלאַנגט אַוועקגעריסע־נע ברעטער אויף אַראָפּ, גלײַך דעם געזונטן שאָלאָכינען אין די הענט.

— נאַ, כאַפּ!

און שאָלאָכין האָט זיי מיט אַ סיידער אויסגעלייגט אויף אַ טרוקן שטיקל פּלאַץ — ברעט צו ברעט.

— אַז וועסט זיך אַרײַנצינזען, כאַוועֶר שאָלאָכין, — האָט וויגדערל געשטופּט אַ ברעט, — נאַ כאַפּ!.. זאָלסטו צונויפרופן אַלע פאַבריק־כאַווירים און געבן ווײַן.

— מיסטאָמע וועל איך פריִער די וועגט אָפּגיסן, — האָט שאָלאָ־כין אַרויסגעשטעקט די גענִיטע צוויי הענט אויף כאַפּן די ברעט, — פּאַ־וואָליע, זע ווי דו וואַרפסט, נאָר דער טרונק איז דיר וויכטיק!

אונטן איז געשטאַנען אַן אויפגערעגטע קופּע אַרבעטער. מע האָט גערעדט צווישן זיך און אײנער דעם צווייטן האָט זינד אויפגעוואָרפן. מע האָט גערעדט וועגן דעם, אַז ווען מע איז געגאַנגען בויען די קאָר־פּוסן פאַר די אַרבעטער, האָט מען שלעכט אויסגערעכנט, וויפל פאַ־מיליעס סע נייטיקן זיך אין דירעס און ווער אין דער ערשטער ריי.

— נעם, אָט מיך... געלט האָב איך אַרײַנגעלייגט? אַרײַנגעלייגט! נו, און וווינען?.. וווינען וועלן אַנדערע, — האָט אַן אַרבעטער זיך געהיצט, — אַזוי טויג ניט!.. האָסטו געגעבן געלט? קריג אַ צימער.

— דערווײַל ביסטו ניט אויפן גאַס... און אַזעלכע זײַנען געווען... וועסטו אַ יאָר אונטערוואַרטן...

— אָט. דאָס איז דער פּלאַן... אַ נעכטיקן פֿויער אַוועקגעבן מײַן צימער... פאַרוואָס הייסטו פּונקט מיר וואַרטן? עפּשער דערפאַר, וואָס בא מיר איז פאַראַן אַ ווײַב מיט צוויי קינדער? און אַן אַלטע מאַמע איז פאַראַן... און אַן אַלטער דאַך, וואָס קאַפּעט... כ'האָב ניט אַזויפיל קיילים, אויף וויפל ערטער מע דאַרף אונטערשטעלן, קעדיי דער דיל זאָל ניט גיין אין דער ערד, ניט פוילן.

— מע קאָן דאָך אָבער פאָרט ניט געבן וווינונגען אַלעמען מיט איין מאָל... אין הײַזער באַזעצן... וואָס האָסטו, אַ קאָפּ אויף די פּלייצעס, צי אַ היפּטל קרויט? אַן אַרבעטער דאַרף פאַרשטיין... פאַרוואָס אַ פּויי־

ער, פרעגט ער... וואָס איז א פויער, ניט קיין מענטש? ווען וועסט אונטער־וואַרטן.

— כ׳האָב א קאָפּ... פאראן א קאָפּ... פארוואָס האָט מען שאַלאַכינען שוין אוועקגעזעצט אין א צימער? עפשער ווײַל ער איז א באַכער?

— שאַלאַכין... א שיינער באַכער...

— אוועק... גייט אוועק! — האָט ווּיגדערל פון דער הייך געליארעמט, אראָפּלאָזנדיק א ברעט, — אוועק! א ברעט שפּאַלט א שלעכטן קאָפּ...

און — טראַסק. אזוי עטלעכע ברעטער אראָפּגעלאָזן אף אונטן. די ברעטער האָבן מיט א הארטן גרילץ די גאנצע געגנט אופגעריסן, זיך אזש געשפּאָלטן. פענצטער האָבן אין די נײַע קאָרפּוסן א גלאָזיקן קנאַק געטאָן. דער אוילעם האָט זיך ווידער אָנגערוקט. געכמורעט זיך, האַל־טנדיק אף האַלב פארמאַכט די אויגן פון צעפּאָכעטן האַלץ־שטויב. עס איז שווער געווען פון דעם פּלאַץ אָפּטרעטן. עפּעס א פרייד, א שטיקנד־פארבאַהאַלטענע פרייד האָט יעדן ארומגענומען, אײַנגעפּע־דעמט יעדן איינעם מיטן געדאַנק וועגן דעם, אז דאָ וועלן זיי אינגיכן וווינען, אָט אין דעם גרויסן ברייטן מויער מיט די געוואַשענע שויבן צום אָפענעם הימל, צום בארג, צום ווײַטן וואַלד — און אייגענע אר־בעטער־געבײַדע אָן באַלעבאַטים.

אז ווּיגדערל איז מיט שאַלאַכינען פארפאָרעט דורכגעלאָפן ווי עקסטרע דורך די קופּע ארבעטער, האָבן זיי שוין געהערט די ווייכע, פאָטערלעכע רייד פון זייער פאַבקאָם — אנטאָן דמיטריעוויטש פּיעטוך.

— דאָס רעדט אנטאָן, אנטאָן רעדט!..

— כאַווער פּיעטוך! ביסט גערעכט! — האָט איינער געשריִען.

פּיעטוך האָט גערעדט, און זײַן סיווע היטעלע האָט זיך גערוקט פון קאָפּ אראָפּ. ער האָט עס אַלע מאָל צורעכט געמאַכט.

— אָט, דו, לאָמיר זאָגן... אָדער דו... וויפל ארבעט איר אינגאנצן אף דער פאַבריק? ווילסט זיך שוין אוועקשטעלן גלײַך מיטן קליינעם וואָלינסקי? צי לאָמיר זאָגן מיטן כאַווער בראַווין?

— לאָזט זיך דינען!.. אנטאָן דמיטריעוויטש...

— און בראַווין ווער איז?.. עפּעס א לאָדזער!..

— דער כאַווער בראַווין ארבעט אין אונדזער פאַבריק, ווען ער האָט נאָך א העמד אפן לײַב ניט געהאַט און פאַר זײַן פארדינסט קויפן ניט געקאָנט, — האָט פּיעטוך ווידער דערקלערט, — קיינמאָל גאנצע שיך אף די פיס ניט געהאַט... און פון א דאַך איבערן קאָפּ שוין אָפּגע־רעדט... פארשטייסט? אָט איצט, וואַרט אונטער א ביסל...

— אָבער, כאַווער אנטאָן דמיטריעוויטש!..

— גערעכט, כאווער פּיעטוך, גערעכט!..

— וואָס ווילסטו זאָגן? — האָט פּיעטוך אַ רוק געטאָן ס׳היטעלע. עטלעכע האָבן געפּליעסקעט מיט די פּיס אָף דער קילער ערד, אַ טייל האָבן געלאַכט, געשריִען, און פּיעטוך איז זיכער געווען אין דעם, וואָס ער האָט אָקאָרשט דערקלערט די פרישע אַרבעטער.

— כאווער אַנטאָן!.. באַ מיר איז אָבער פאַראַן אַ וויַיב מיט צוויי קינדער... און מייַן טאַטן האָט מען אָף אַ בוים אופגעהאַנגען אינמיטן טאָג — געווען אַ רויטער פּאַרטיזאַן. איצט איז אַן אַלטע מאַמע פאַראַן... דאַרף מען אַ ווינונג?..

— מע זאָגט דען, אַז דיר קומט ניט, — האָט זיך אַ צווייטער אַר־בעטער אַריַינגעמישט, — מ׳הייסט דיר נאָר אונטערוואַרטן. מ׳דאַרף האָבן כאָטש אַ ביסל געדולד. ווערסט זען, אַז אַלע, אַלע וועלן מיר נאָך ווינען, ווי מ׳דאַרף באַם סאָציאַליזם ווינען...

— און דערוויַיל זיץ איך אין אַ נאַס שטיבל, — האָט איינער אַ דורכנעמענדיקן קוק געטאָן אָף די פיר רויטע קאָרפּוסן, וואָס שאַרן זיך מיט זייערע נייַגעלייגטע דעכער אונטער אַ הויכן גראַמען הימל. אונטערן האַרץ האָט אים אַזש אַ קלעם געטאָן. ער איז געווען אָבער ניט קיין געווינלעכער, דער קלעם — ער האָט געשפּירט אינעם קלעם אַ ווייטעק, אַ פריידּ. אָבער מער פריידּ.

וויגדערל האָט שוין געטראָגן זאַכן איבערן גאַנצן געסל, יעדן טראָט זייַנעם האָט מען דייַטלעך געהערט, ער האָט זיך אָפּגעקלאַפּט אין יעדן שטיין, און געדוכט האָט זיך, אַז ניט אײן וויגדערל גייט, נאָר אַ גאַנ־צער פּאָלק אַרמייער. שאָלאָכין ווידער האָט איבערן קאָפּ אַ געפּאַרבטן מאַטראַץ געשלעפּט און אין ביידע הענט קישנס מיט געקעסטלטע ציכלעך. דער גאַנצער אוילעם האָט גיריק נאָכגעקוקט. דורך אַנדערע געסלעך האָבן נאָך אַרבעטער אַריבערגעפירט זייער גאַנצע ווירטשאַפט אין די נייַע מויערן, אַזוי ביז שפּעט אין אָוונט.

*

אָוונט איז אין רויט־וואָלאָטשאָק געשען אַ נייַס, ווידער האָבן די וואָלאָטשאָקער געסלעך אופגעפלאַצט, ווי פון אַ באָמבע. און גאָרניט דערפאַר, וואָס פּייַכטע ווינטלעך האָבן זיך צערעוועט אונטערן באַרג, געקומען פון וואַלד, פון זומפּיקער ערד, און די נייַע בלעכענע דעכער פון די קאָרפּוסן האָבן גוואַדזשען גענומען, גלייַך טשוועקעס אָנגעזשאַ־ווערטע קראַצן זיך אָפּן בלעך.

ס׳איז געקומען אן איינפאכע, אן אומדערוואַרטע יעדיע, די יעדיע איבער רויט־וואָלאָטשאַק האָט צעטראָגן דער קאַמיוגיסט קאַפּוסטין. ער האָט זי ארומגעטראָגן, די יעדיע, ווי מע טראָגט ארום עפּעס א שיינע בלום, נאָרוואָס פון גאָרטן אן ארויסגעריסענע. ווען ער קען, קאַפּוסטין, וואָלט ער זי אין לעכל פון לאַץ ארײַנגעשטאָכן, אָדער אין א לעכל אפן פּאָנעם פון זײַנע אויסגעגעסענע פּאָקן. דער לאָדזער טעקסטילער — וויגדערל, האָט בעשום־אויפן גלייבן ניט געוואָלט, ער האָט פאַרביסן א ליפּ און ווי געוואָלט אײַנבײַסן דעם געדאַנק:

„אף טאָרף?.. וואָס פּאַרא שײַכעס האָט דאָס טאָרף מיט טעקסטיל?.. און ווי קען זיך דאָ איצט פאַרמאַכן א טעקסטיל־פאַבריק?.. מיר שאַפן דאָך לײַוונט... ניין! מיר פאָרן ניט אף קיין טאָרף... ס׳איז ניט מעגלעך״...

— אנו, גרישע, דערציילן נאָר פּינקטלעך, — און אויסגעשטעקט דאָס גאנצע פּאָנעם, — אנו, גרישע, דערצייל.

קאַפּוסטין האָט אָנגעבלאָזן די באַקן, און יעדער אויסגעגעסן פּאָקן־גריבל אפן פּאָנעם איז אין עטלעכע מאָל גרעסער געוואָרן. נאָכדעם האָט ער אויך א קלאַפּ געטאָן מיט א געלעכטער, זיך האַלטנדיק באַם בויך:

— אזוי האָסטו זיך דערשראָקן, וויגדאָר?.. מיסטאָמע א שאָד דער צימער, א נײַער צימער, האַ?.. יאָ, יאָ, וויגדאָר... אָן א געלעכטער... איז אָט, פאָרן מיר אף טאָרף... קענסט לייענען? נאָ, לייען!..

וויגדערל האָט געלייענט א באַשטימונג פון פאַריין, אז די פאַבריק פאַרמאַכט זיך אף א שטיקל צײַט אף רעמאָנט, און ווער פון די טעקסטי־לער ס׳וויל פרײַוויליק, קאָן פאָרן אף די זומפּן פאַרדינען דערווײַל בא טאָרף.

— עמעס!.. טאַקע אזוי!.. — ער האָט די ווערטער ארויסגעזאָגט האַסטיק, נערוועז. א שטראָם בלוט האָט אים אומגעריכט א קלאַפּ געטאָן צו די שלייפן. — און טאַקע מיטן נײַעם צימער וואָס וועט זײַן?..

ער האָט זיך מיטאמאָל א ריס געטאָן פון אָרט און זיך געלאָזט לויפן מיטן שמאָלן געסל בארג אראָפּ, צו דער פאַבריק, העגדום־פּעגדום. די הײַזלעך אפן וועג האָבן זיך אים אין די אויגן ווי צונויפגעוויקלט, צו־נויפגעדרייט, און פון אלע הײַזלעך איז איין קנוף געוואָרן — א צונויפּ־געשנורעוועטער קנוף, און אלץ: די שטיינער אונטער די פיס, פאַר־בײַגייענדיקע מענטשן האָבן זיך געשטויסן ווי בלינדע, ווי אין א רווי־כיקן פּלאָנטער. ערשט קומענדיק צו דער פאַבריק, איז אלץ קלערער געוואָרן, אלץ האָט זיך אויסגעפּלאָנטערט, אויסגעקלאָרט. ארום איז געשטאַנען א ראַש. די טעקסטילער זײַנען אף אן אָרט ניט אײַנגעשטאַ־נען. א ווינטל האָט געצויגן פון אָפענעם פעלד, אזש אריבער דעם בארג,

און צעבלאָזן די טונקעלע האָר בא אנטאָן דמיטריעוויטש. דאָס פּאָנעם זײַנס, אנטאָנס, האָט זיך אנטקעגן דער העלער עלעקטרישער ליכט געזען אינגאנצן מיט אלע זײַנע איינצלנע שטריכן, ביזן קלענסטן קנייטש. ער האָט גערעדט, און דאָס רעכטע אויג האָט פּאמעלעך געפינטלט, אמאָל זיך פארזשמורעט און ווידער רויִק געבליבן:

— קיינעם נייט מען ניט... נאָר פרײַוויליק... און ניט א נאר, כאוויי־רים, איז דער, וואָס וויל שווריקײַטן פארשמירן, נאָר א סוינע אונדז אלעמען... שווריקײַטן פאראן... אָבער וואָס פאר א סאָרט שווריקײַטן?.. מיר וואקסן... מיר בויען. אלץ אפסנײַ... און אין דעם באהאלטן זיך אויס שווריקײַטן... ס'איז, כאוויירים, שווריקײַטן פון אונדזער ראשיקן וואקסן... פעלט אונדז אויס רויוואָרג איצט, פארמאכן מיר צײַטווײַליק די פאבריק... זי וועט זיך דערוויַיל רעמאָנטירן... און מיר וועלן איבערגיין אף א צווייטן פראָנט... פארשטייט זיך, אז מיר וואָלטן געדארפט אלע פאָרן אף טאָרף... און דעם לאנד הייצונג דערלאנגען... זאָג איך עמעס?

דער אוילעם האָט געראשט. עמעצער האָט אומישנע מיט עפּעס געקלונגען, קעדיי פארמערן דעם געפילדער, פארדולן די מויכעס:

— ניין, ניט אלע!.. — האָט א שטימע געשריִען.

אלע האָבן געקוקט, געהויבן די קעפּ:

— ווער שרײַט עס דאָרט?!..

— אלע וועלן שוין זיכער ניט פאָרן! — האָט שווער אָפּגעהילכט און געפאלן ערגעץ ווײַט, און אז ס'איז געוואָרן א רעגע שטיל, האָט פון א צווייטן ווינקל זיך געלאָזט הערן נאָך א שטימע:

— די ארבעט איז ניט פאר אונדזערע קויכעס!

און דער, וואָס האָט דאָס געזאָגט, האָט זיך אויסבאהאלטן הינטער עמעצנס פּלייצעס, זיך געשעמט, געוואָלט, אז מ'זאָל ניט וויסן, ווער עס רעדט.

— און די פאמיליעס?.. — האָט עמעצער געפרעגט. — און די ווײַבער לאָזן? און די קינדער לאָזן? אבי פאָרן?..

— האָט איר, הייסט עס, מוירע פאר די ווײַבער? און דעריבער אָפּשטעלן דאָס בויען דעם סאָציאליזם?.. — האָט אן עלטערער טעקסטי־לער געפרעגט. — בא מיר איז אויך פאראן א ווײַב און קינדער... און איך זאָג, אז מ'דארף פאָרן און ניט דרייען קיין קאָפּ... ס'איז פוילע טערוצים!..

וויגדערל איז געשטאנען א צעטאמטער פון די לעצטע ווערטער. ער האָט שוין אין געדאנק אויך געהאט באשטימט, אז מ'דארף ניט פאָרן: „ס'איז ניט מײַן פאך... און ווי קום איך פּלוצלינג גאָר

צו טאָרף?..״ ער האָט נאָך איצט אויך ניט געוווּסט, וואָס מע טוט. יאָ פאָרן, צי ניט פאָרן... — אַזוי אומגעריכט...

נאָר פּלוצלינג האָבן זיך קעפּ א וויג געטאָן.

און — פּערצן יאָר רעוואָליוציע האָבן זיך א טראָג געטאָן פאַר די אויגן... טעקסטילער האָבן זיך א ריס געטאָן פאָרויס:

— מיר פאָרן... מיר פאָרן אַל־לע!

— און די, וואָס ווילן זיך אונטער דעם ווייבס קלייד וואָרעמען, זאָלן בלייבן דאָ... אין דער היים... מירן זיך אָן זיי באַגיין...

— מיר פאָרן אַלע!..

— ניין, דוכט זיך, אז ניט אַלע...

דער אוילעם האָט ווידער א רוק געטאָן די קעפּ פאָרויס. דאָס אויס־געגעסענע פּאָקן־פּאָנעם בא קאַפּוסטינען האָט זיך געדונצלט — אָנגע־נומען קאָלערליי פאַרבן.

— קאָמיוגיסטן פאָרן אַלע!..

און טאַקע אין דער זעלבער נאַכט נאָך האָט רויט־וואָלאָטשאָק זיך געפּאַקעוועט אין וועג אריין.

נאָר א סאַך זיינען געווען, וואָס האָבן ניט קיין כיישעק געהאַט צו פאָרן אַף טאָרף.

— נאָר אז אַלע פאָרן... — האָבן זיי געטייַנעט, — ווי בלייבט מען אין דער היים?..

— דאָס לאַנד פאָדערט טאָרף... — אַנטאָן דמיטריעוויטש האָט צו יעדן איינפאַך גערעדט. און זיינע ווערטער זיינען געווען ביז גאָר קלאָר און פּראָסט. אַפילע די, וואָס האָבן שוין געהאַט אינגאַנצן באַשטימט ניט פאָרן, האָבן נאָך פּיעטוכס רייד געמוזט איבערלייגן די אייגענע געדאַנקען, איבערטראַכטן און צוזאָגן פאָרן.

די שוועריקייטן האָט פּיעטוך ניט אויסבאַהאַלטן. ניין, פאַרקערט. די שוועריקייטן, וואָס עס קאָנען זיין בא טאָרף־אַרבעט, האָט ער נאָך פאַרגרעסערט, קעדיי קומענדיק אַפן אָרט, זאָל מען זיך ניט אַנטוישן, ניט צעלויפן זיך. מאָלנדיק ערגער, ווי עס קען זיין, האָט ער דאָך אין יעדן אריינגעטעטעמט זיין מוט, זיין באָלשעוויסטישע האַרטקייט, איבער־צייגט אין דעם, אז מע דאַרף פאָרן, צוגעבנדיק זיין באַליבט ווערטל:

— אין יעדן אַרבעטער דאַרף מען קאָנען זען די אינטערעסן פונעם גאַנצן קלאַס...

אַנטאָן דמיטריעוויטש פּיעטוך האָט קיין הויכשול ניט געענדיקט. ער האָט נאָר געהאַט הינטער זיך א פיר־און־צוואַנציק־יאָריקן אַרבעט סטאַזש, און די טעקסטילער זיינען געוווינט געווען אים צו גלייבן...

בוזי מילער

פערל נויעכס

1

דאָ און דאָרט בליט נאָך אין די גערטענער מיט טמימעדיק־ריינעם גאָלד א שפעטע זונרויז אף א דין שטענגל. א פארדארט צעעפנט שיידל אף א פאסאָליע־קוסט שיט אויס אף דער ערד גלאנציק־ווײַסע בעבלעך. שטײַפע פאפשוי־קאטשענעס אין פארטריקנטע פאפיראָס־וויקעלעך גלאנצן אָפ מיט טרוקענער הארטקײַט פון צווישן רויט־פלאקערדיקע וואָנצעס. לענגלעכע געקארבטע דיניעס, ארײַנגעפלעטשטע אין ווארעמען באָדן, דעמפן אויס דורך דער גראָבער הויט זיסלעכע רייכעס.

אן אלטיטשקע האָט בא זיך אין גאָרטן אופגעהויבן איבערן קאָפ א געדיכט צונויפגעפלאָכטן בינטל טרוקענע שרויטן, קוים ארומכאפנ־

אפצומאָרגנס, צום באגינען, האָט זיך א גרויסע פארטיע וואָלאָ־טשאָקער טעקסטילער געלאָזט אף גניעזדאָווקער וועג, צום וואלד, מיט קעסטלעך און קוישלעך, זעקלעך און טאָרבעלעך. פון פאָרנט האָט איינער א טעקסטילער געטראָגן א רויט שטיקל געוואנט מיט אן אופ־שריפט:

„מיר גייען שטורעמען דעם דורכבּרײַס אפן טאָרף־פראָנט".

רויט־וואָלאָטשאָק האָט זיך אלץ דערווײַטערט מיט זײַן טעקסטיל־פאבריק, מיט די נײַע אופגעבויטע קאָרפּוסן, מיטן קײַלעכדיקן בארג...

1933

דיק זיי מיט די הענט. די ווײַסע בײַטעלעך לינטע, די פוכקע נאהוט־בלעזלעך האָבן אינעם בינטל דורכזיכטיק אָפּגעגלאַנצט קעגן דער זון.

אינעם שכײניישן גאָרטן האָט צווישן א וועלדל אָקאָרשט געקעפּטע שטענגלעך זיך אופגעהויבן א בלאָנד מיידל מיט א פולן זאק פריש אָנגעשניטענע זונרויזן.

„וואָס א טאָג — שענער", — האָט די אַלטע א טראַכט געטאָן וועגן איר.

— וואַרט א ווײַלע, ביילקעניו! — האָט א רוף געטאָן די אַלטע.

— וואָס איז, באָבע פעסיע? — דאָס מיידל מיטן זאק אף די פּלייצעס איז געבליבן שטיין, מיט דער פרײַער האַנט גיך אַרופגעשאַרט א לאָק, וואָס איז איר די גאַנצע צײַט געפאַלן אף די אויגן.

די אַלטע האָט זיך ניט אָנגעקערט ביילקען קיין באָבע, נאָר קימאַט א האַלב דאָרף זײַנען דאָ געווען אירע אייניקלעך, האָט שוין דאָס אַנדערע האַלבע דאָרף פאַר איר אויך קיין אַנדער נאָמען ניט געהאַט, ווי באָבע.

— ביילקעניו, ביסט דאָך שוין, קיין אײַנהאָרע, א קאַלע־מויד...

— גייט שוין גייט, באָבע פעסיע! — האָט דאָס מיידל זיך פאַרשעמט.

— ביסט פונקט ווי די מאַמע דײַנע, ווען זי איז געווען אין דײַנע יאָרן, עס זאָל פעלן א האָר...

ניט וויסנדיק פאַרוואָס, האָט די אַלטע דערבײַ טיף א זיפץ געטאָן. געפרעגט:

— ווען זשע קומט זי שוין, די מאַמע דײַנע? עפּעס האָט זי זיך פאַרזאַמט.

ביילקע איז מיטאַמאָל געוואָרן שטאַרק אופגעלייגט. ווײַזט זיך אַרויס, אין דאָרף איז דאָ א מענטש, וואָס ווייסט עס נאָך ניט.

— הײַנט, הײַנט קומט זי, באָבע פעסיע! — האָט ביילקע אַזש אונטערגעטאַנצט פאַר פרייד אײַנעם מיטן שווערן זאַק. — הײַנט באַנאַכט! — און האָט זיך געלאָזט אַוועקגיין, נאָר די אַלטע האָט זי ווידער אָפּגעשטעלט, צוגעגאַנגען נאָך נעענטער.

— ס'איז עמעס, ביילקעניו, וואָס מע זאָגט?

— וואָס איז עמעס, באָבע פעסיע?

— אײַ־אײַ, — האָט די אַלטע א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ, — פון דער באָבע פעסיע — סוידעס? מיינסט, איך ווייס ניט?

— וואָס, וואָס ווייסט איר? — ביילקע האָט אַראָפּגעשטעלט דעם שווערן זאַק.

— וואָס הייסט וואָס? אַז די מאַמע דײַנע וועט שוין מער אַהיים

ניט קומען... זי קלײַבט זיך איבער אין שטאָט, די מאמע דײַנע, און דיך מיטן ברודערל וועט זי אויך ארויסנעמען צו זיך...

בא ביילקען, ווי בא איר מאמען, זײַנען די אויגן געווען גרויסע. בלויע. אצינד, פאר כידעש, זײַנען זיי געוואָרן נאָך גרעסער, נאָך בלויער.

— וואָס רעדט איר, באָבע פעסיע? ווער האָט עס אײַך געזאָגט? די מאמע קומט הײַנט. ס'איז דאָ א בריוו. הײַנט קומט זי! — א באַלייידיקטע, ניט הערנדיק, וואָס די אַלטע האָט ווײַטער געזאָגט, האָט ביילקע א כאַפּ געטאָן דעם זאק, אונטערגעטאנצט מיט אים, ער זאָל זיך באקוועמער לייגן אפן אקסל, און איז פארשוווּנדן צווישן די אָפּגעשניטענע שטענגלעך, ארום וועלכע עס האָט זיך פארפּלאָנטערט א סאך זילבערנע שפּינוועבס.

איבערן גאָרטן האָט מיט א לײַכטן פלאַטער דורכגעשוועבט א טויב.

פון דער צווייטער זײַט גאָרטן, בא דער מעזשע, א פארוואקסענער מיט ווילדגראָז און פאסליאָן, האָט די באָבע פעסיע געטראָפן פייגע אזריעלס. אזוי האָט זיך דאָ אין דאָרף געפירט — די ווײַבער האָט מען גערופן אפן מאנס נאָמען: פייגע אזריעלס, פערל נויעכס.

די באָבע פעסיע האָט אראָפּגעלאָזט אף דער ערד איר בינטל, זיך צוגעזעצט מיט א קרעכץ און א ווײַז געטאָן אין דער ריכטונג, ווו ביילקע איז פארשוווּנדן.

— א ראכמאָנעס, זאָג איך, פייגע, אף די קינדער, נעבעך, אף פערלס...

— עס וועט זיי כאַלילע גאָרניט זײַן, — האָט יענע, א גראָבלעכע, א באַיִישעווטע, רויק געענטפערט.

— וואָס רעדסטו! אָט זאָל זי נאָר הײַנט קומען, פערל, אויב ס'איז עמעס טאקע, אז זי קומט, — וועט ער זי דאָך אף דער שוועל ניט ארופלאָזן. ס'איז דאָך אן אכזער, א רויצייעך, וואָס די וועלט פארמאָגט ניט...

— געשיקט זיך? אָט אזוי־אָ?

— קענסט ניט נויעכן? ער האָט דאָך געשוווירן, אז טאָמער פאָרט זי אוועק, וועט ער זי מער ניט ארײַנלאָזן אין שטוב. און ער וועט עס טאָן! אָט וועסטו זען.

די באָבע פעסיע האָט זיך צוגערוקט נעענטער.

— און פערל, מיינסטו, ווייסט ניט, מיט וועמען זי האָט צו טאָן? אָט האָב איך געהערט, אז זי בלײַבט איבער אין שטאָט און אין א צײַט ארום וועט זי אהין ארויסנעמען די קינדער...

— זי וואָלט געטאָן ווי א כאכאָמע, — האָט באַיִישעווט געענטפערט פייגע, — ס'איז עפּעס פון די גרינגע זאכן — טאָג ווי נאכט יאָגן פון

זיך די נעשאָמע? וואָס איז — די בעהיימע זאָל אָנצירקען מער א טראָפּן מילך... און אז זי צירקעט ניט, כאָטש גיב איר א קרענק?

— נאָר איך זאָג מיר, פּייגע, מײַנס, — האָט די באָבע פּעסיע גע־טײַנעט, — בא די יאָרן, כ'ווייס, בא צוויי דערוואקסענע קינדער, אז מע קאָן אזוי־אָ, איז — עק וועלט!..

— קיין ליבע צווישן זיך האָבן זיי קיינמאָל ניט געפירט, וויפל איך געדענק זיי, — האָט אָפּגעענטפערט פּייגע.

הויקערנדיק זיך איבער איר בינטל שרויטן, איז די באָבע פּעסיע פּאמעלעך, אונטערקרעכצנדיק, אוועק צוריק צו זיך אפן גאָרטן.

2

נידעריק געוואקסן, די באָרד — שטעכיק, פײַערדיק רויט, מיט גראָווע אינדזעלעך דאָ און דאָרט, איז נויעך געשטאנען אינעם קאָל־ווירטישן הויף קעגן דעם פּאָרזיצער אין גרויס פארלעגנהײַט, אריבער־טרעטנדיק פון איין פוס אפן אנדערן. עס האָט אויסגעזען, אז זיי שטייען שוין אזוי היפש איינער קעגן דעם צווייטן — נויעך און דער לאנג אויסגעצויגענער פּאָרזיצער פון קאָלווירט בוקין, און קאָנען וועגן עפּעס בעשום־אויפן זיך ניט צונויפריידן.

נויעך האָט געהאלטן אין איין קוקן אראָפּ צו די שטארק אָפּגעריבענע כאָליעוועס פון די יוכטענע שטיוול, פויל אראָפּקלאפּנדיק פון זיי מיטן בײַטש־שטעקל די פארדארטע שטיקלעך בלאָטע. צוזאמען מיט די שטיקלעך קויט זײַנען געפאלן זײַנע אָפּגעהאקטע ווערטער:

— כ'האָב שוין געזאָגט...

— מיסטאמע ווייס איך...

און אין א ווײַלע ארום:

— הײַנט — ניט.

נאָך אין א ווײַלע ארום:

— הײַנט — בעשום־אויפן...

און ענדלעך, אופהייבנדיק אפן פּאָרזיצער א שווערן בליק:

— הײַנט זאָל צום וואָקזאל פאָרן אן אנדערער.

אין אלטע לעדערנע שטעקשיך אפן באָרוועסן פוס, אין ברוין־פליר־שענע, שטארק אָפּגעריבענע הויזן גאליפע, אין אן אָפּגעבליאקעוועט העמדל, וואָס אמאָל האָט עס געזאָלט זײַן גרין, איז, צוגעשפּארט צו א צעבראָכענעם וואָגן, געשטאנען דער קאָלווירט־פּאָרזיצער שמועל בוקין — אן אויסגעצויגן־לאנגער, מיט שמאָלבלעכע פּלייצעס, מיט ניט

אויסגעשלאָפּענע רויטלעכע אויגן. אונטער דער אָפּגעברוינטער הויט האָבן בא אים זיך אָנגעשטרענגט באוועגט די קינבאקן. אָט דער נויעך, וואָס האָט זיך דאָ אײַנגעשפּארט, ווי אַן אָקס, — ער וועט ניט פּאָרו — און אויס! — איז אים שוין דערעסן, ווי א ביטערע ציבעלע. וואָס ער האָט אים, אָט דעם נויעכן, שוין ניט געזאָגט: די פּאס קעראָסין מוז מען האָבן, ווי אין לעבן, שיקן מער איז ניטאָ ווע‏מען, ווײַל אלע זײַנען פאר־נומען — נאָר יענער — איינמאָל נײַן!

מיטאמאָל האָט בוקין זיך א פּאטש געטאָן אין שטערן: „גלאָמפּ איינער, דעם איקער האָסטו דאָך פארגעסן!". ער איז אפגיך צו צו נויעכן און פריילעך אים א שטויס געטאָן אין אקסל:

— הער נאָר: פערל דײַנע קומט דאָך הײַנט צו פאָרן! מיר איז גאָר ארויס פון קאָפּ. קיין באזונדער פורל האָב איך סײַווי ניט אף שיקן נאָך איר, — מענטש!

האלטנדיק דערמיט דעם איניען פאר דערליידיקט און ניט לאָזנדיק נויעכן מער עפּעס צו דערווידערן, האָט בוקין אפגיך אוועקגעשפּאנט צו דער קו־שטאל. שטייענדיק שוין אף דער שוועל, האָט ער זיך א קער געגעבן צוריק און א געשריי געטאָן צו נויעכן, וואָס איז נאָך אלץ פארבליבן אף דעם זעלבן אָרט:

— נעם מער א ביסל שטרוי אף אונטערשפּרייטן! זאָלסט איר ניט צעטרייסלען די ביינער, מיר דארפן זי האָבן א גאנצע...

און ער איז ארײַן אין שטאל. אין דער פײַכטער הארב־שמעקנדיקער טונקלעניש האָט זיך געהערט דאָס שווערע אָטעמען פון עטלעכע בע־היימעס, וועלכע בוקין האָט די ערשטע ווײַלע נאָך דער דרויסן־ליכט ניט דערזען. פארבלאָנדזשעטע וואָראָבייטשיקלעך האָבן האסטיק געצווי־טשערט בא די שמאָלע לאנגע פענצטערלעך, דורך וועלכע עס האָט זיך אהער ארײַנגעזיפּט א שלאבעריקע שײַן. און אָט האָט בוקין דערזען אין איין עק שטאל אף דער דורכויס אויסגעווייקטער שטרוי א ברוינע בעהיימע מיט קויטיק־ווײַסע פלעקן אף די אײַנגעפאלענע זײַטן. די פײַנלעך־אויסגעבאָלכטע אויגן בא דער בעהיימע זײַנען געווען פארצויגן מיט א דין פײַכט הײַטל. פון מאָל צו מאָל האָט די בעהיימע שוואך צעעפנט די מאָרדע, אף וועלכער עס זײַנען נאָכגעהאנגען שנירלעך פינע. אין צווייטן עק שטאל האָט דער פאָרזיצער דערזען נאָך א קו — אײנגאנצן א ברוינע. דער בויך איז בא איר געווען געשוואָלן, ווי א בארג. זי האָט געעטעמט שווער, ווי פון א בלאָז־זאק.

קוקנדיק אף אָט די בעהיימעס, האָט בוקינען שארף א צופּ געטאָן באם הארצן די דערמאָנונג וועגן דעם נעכטיקן געשפּרעך אין ראַיאָנעם פּארטיי־קאָמיטעט. פאָרנדיק אהין, האָט ער געוווּסט, אז מע קלײַבט

זיך ניט א קניפּ טאָן אים אין בעקל. נאָר אָף אזוינס האָט ער זיך ניט געריכט. „א באָי־באבאַ[1] אָט די בערעזינא — דער נײַער סעקרעטאר — א באָי־באבאַ!״ — האָט ער געטראכט קימאט מיט אנציקונג, דערמאָ־נענדיק זיך, ווי זי האָט עס אים נעכטן אריַינגעצימבלט. „פּערל, פּערל... ניטאָ, געשטאָרבן פּערל! איז וואָס?״... — אזוי האָט זי אים געמוסערט, ווען ער האָט די שווערע לאגע אָף דער פערמע צווישן אנדערס גע־פּרווט פאַרענטפערן אויך דערמיט, וואָס די בעסטע מעלקערן האָט א גאנצן כוידעש ניט געארבעט. בוקין האָט זיך געוואָלט מאכן קוראזש, ער איז ניט געווינט געווען, מע זאָל מיט אים אזוי ריידן, נאָר בא זיך האָט ער געוווּסט, אז בערעזינא, כאָטש זי איז א נײַער סעקרעטאר און איז נאָך ניט אינגאנצן באקענט מיט אלע איניאָנים אין ראיאָן, — איז גערעכט.

שפּעטער א ביסל האָט זי אים בײַסן נעכטיקן געשפּרעך גאָר מיט אן אנדער טאָן מיטאמאָל א פרעג געטאָן:

— זאָג נאָר, בוקין, ס׳איז עמעס? כ׳האָב געהערט, אז פּערל האָט אויסצושטיין קאַלטס און ווארעמס פון איר מאַן, עס געפעלט אים ניט, וואָס זי איז געוואָרן צו א כאַשעווער מענטש אין קאָלווירט?..

„אָ, — האָט א טראכט געטאָן בוקין, — אָט די בערעזינא איז שוין דאפקע יאָ אין קורס פון א סאך זאכן!..״

— מע זאָגט, — האָט ער אומקלאָר אָפּגעענטפערט.

— אָבער ס׳איז עמעס?

— עמעס.

— טאָ־טאָ! — זי האָט דורכדרינגלעך א קוק געטאָן אָף בוקינען. — דו זאָלסט זיך נאָר ניט פּרווון דערפון מאכן ניט וויסנדיק, הערסט? דאָס זײַנען ניט נאָר אמפּערײַען צווישן מאַן און ווײַב. דער איניען איז א סאך טיפער, און מיר דארפן עס אין זינען האָבן, פארשטייסט? דאָ איז אויך די זעלבע פראגע: ווער — ווּעמען?

מער האָט זי וועגן דעם גאָרניט געזאָגט.

דערנאָך, ווידער אריבערגייענדיק צו דער לאגע אָף דער פערמע, האָט בערעזינא זיך אָנגערופן:

— געדענק, בוקין, א צווייט מאָל וועלן מיר דאָ וועגן אָט די זאכן אזוי מילד ניט שמועסן...

בוקין האָט א נישטער געטאָן אין די ווינקלען, זוכנדיק דעם שטאָל־אופזעער, נאָר קיינער איז ניט געווען.

— דאָדי! — האָט ער א רוף געגעבן. דערנאָך האָט ער אזא געשריי

---

[1] א ווײַבל א קאָזאק.

געטאָן, אז א גאנצע טשאטע וואָראָבייטשיקלעך בא דער שוועל איז ראפּטאָם זיך פאנאנדערגעפלויגן אין אלע זײַטן...

פון הינטער דער שטאל שטאל האָט, אונטערהינקענדיק, זיך באוויזן א מעגושעמדיק מענטשל מיט א צעשויבערט סיוו בערדל. א קורצע ווײַלע האָט דער פּאָרזיצער שטום געקוקט אף די שטיקלעך שטרוי אין דער באָרד, אפן צוגעפלעטשטן היטל פונעם שטאל־אופזעער, אף דער רויט אײַנגעקארבטער רעכטער באק זײַנער און די אונטערגעשוואָלענע אויגן.

יענער האָט זיך פויל א קראַץ געטאָן אונטערן אויער:

— וואָסי, עמעצער האָט מיך גערופן? — און א פּינטל מיט די סיוולעכע וויִעס. — עמעצער דארף מיך?

ער האָט געהאלטן אין איין פּינטלען מיט די וויִעס. איין מאָל — צו די אייגענע פיס, א צווייט מאָל — פון אונטן ארוף צו בוקינען. דעם פּאָרזיצער האָט געשטיקט דער קאס. ער האָט גאָרניט געקאָנט זאָגן. ער האָט נאָר א ווײַז געטאָן אף דער בעהיימע מיט די קויטיקע ווײַסע פלעקן.

— אָט דאָס? — האָט זיך א כאַפּ געטאָן דער שטאל־אופזעער. — זיך אָנגעפּרעסן מיט הוסטיאקעס, און פון נעכטן אָן נעמט זי גאָרניט אין מויל ארײַן...

א ווײַז אף דער געשוואָלענער בעהיימע.

— אָט דאָס? א פּעגירע! מילך גיט זי — ניט מער יאָר אף די סאָנים. נאָר קלאָפּאָט... — און שטילער: — נעכטן באנאכט רײַסט זי זיך ניט אָפּ? און גלײַך צום ווייץ.

— דו... דו ווו ביסט געווען? — בוקין איז פארציטערט געוואָרן פונעם אייגענעם געשריי.

א פּינטל מיט די וויִעס:

— איך?

בוקין איז אפגיך ארויסגעלאָפן פון שטאל. ווען ניט, האָט ער גע־פילט, געשעט א האריגע...

די ערד אין הויף איז געווען פארשאָטן מיט שטרוי, מיט בינטלעך היי. אריבערטאנצנדיק פון איין אָרט אפן צווייטן, האָבן ביז טויב צו ווערן געצוויטשערט אָן א שיר וואָראָבייטשיקלעך. עס האָט שארף גע־שמעקט מיט פערדישן שווייס, מיט דזעגעכץ.

א שאר טוענדיק מיט א פליגל איבער דער ערד, האָט בא ביקינס פוס זיך אופגעהויבן א ראָב און שווערלעך, מיט א זײַט אוועקגעפלויגן צו דער שטאל. מיט א בליק, א פולן מיט נאָך ניט אײַנגעשטילטן קאס, האָט בוקין באגלייט די ראָב, און דאָ האָט ער נאָכאמאָל דערזען גויעכן. שווער, מיט גרויס מאטערניש אָפּרײַסנדיק די שטיוול פון דער ערד,

צוערשט איינעם, דערנאָך א צווייטן, האָט יענער געפירט צום וואָגן א פּאָר ניט גרויסע בולאַנע פערד. בייסמײַסע האָט ער זיי בייז געשטור־כעט אין די אײַנגעפּאַלענע זײַטן און פון מאָל צו מאָל דערלאַנגט אָט איינעם, אָט דעם אַנדערן איבער דער מאָרדע.

— קלײַב זיך וויײניקער! — האָט בוקין א געשריי געטאָן צו נויעכן.

און שוין מיט עטוואָס אָפּגעגאַנגענעם קאַס:

— אָן פערלען זאָלסטו ניט צוריקומען, דו הערסט?

בוקין האָט פריִער נאָר געמאַכט דעם אָנשטעל, אז ער האָט ערשט איצט זיך געכאַפּט, אז פּערל דאַרף קומען. אין דער עמעסן האָט ער שוין געטראַכט וועגן דעם עטלעכע טעג. דער קידער־ווידער צווישן נויעכן און פערלען האָט אים זייער געאַרט נאָך ביזן געשפּרעך מיט בערעזינא. איצט האָט ער באַשלאָסן זיך אַרײַנלייגן אין שאָלעם. די בעסטע זאַך, — האָט ער געהאַלטן, — נויעך זאָל אַליין זי אָפּנעמען פון באַן. דער וועג איז א היפּשער, וועט מען זיך דורכשמועסן און, מעגלעך, צו עפּעס קומען. דער קעראָסין איז געווען ניט מער ווי אַן אויסרייד.

נויעך האָט דעם פערד, וואָס ער האָט געפירט פון לינקס, דערלאַנגט א שטאַרקן סטוסאַק. דער בולאַנער האָט אַזש געגעבן א שפּרונג אין א זײַט, נויעך האָט דעם א טשמעליע געטאָן איבער דער מאָרדע און שטאַרק צוגעשפּאַרט צום דישל:

— א כוואָראָבע אין די ביינער!..

3

א גאַנצן כוידעש האָט פּערל זיך געהיילט אין קרים פון א שווערן רעוומאַטיזם, וואָס האָט זי ניט צורו געלאָזט די לעצטע פּאָר יאָר. נויעך האָט איר ניט געגלייבט — זי מאַכט זיך... קראַנק איז גאָר ער. אויב דער קאָלכאָז שיקט שוין אויף קוראָרט, איז ער בילכער. און וואָס איז ביכלאַל געשען אַזוינס מיט דער וועלט? א ווײַב דאַרף האָרעווען און קינדלען. אַזוי האָט זיך עס געפירט פון שטענדיק אָן. די קאָלכאָזן האָבן דאָס גאַנצע לעבן איבערגעקערט מיטן קאָפּ אַראָפּ, און דעם איניען מאַן־און־ווײַב אויך. זינט עס איז געוואָרן דער קאָלכאָז און פּערל האָט אָנ־געהויבן אַרבעטן אויף דער פערמע, איז זי געוואָרן אַן אַנדער מענטש, א גאַנצער יאַ־טעבע־דאַם![1] א גוטע באַלעבאָסטע! אין דער היים איז זי אַלע יאָרן אויך געווען א גוטע באַלעבאָסטע, איז וואָס? זאָל זי געווען

---

[1] א מאַכערן.

פרווון ניט זײַן קיין גוטע באַלעבאַסטע, ער וואָלט איר געגעבן די יאָרן אין די הענט... און איצט: זאָגט ער א הויך וואָרט, צי הייבט כאָלילע אוף אף איר א האנט, — טוט זיך כוישעך...

דעם כוידעש, וואָס פערל איז ניט געווען, פלעגט נויעך ניט שלאָפן דורך די נעכט. צוהערנדיק זיך, ווי דער באנאכטיקער סטעפ ווויעט, האַלט אין איין טרייסלען, ביז ארויסצושלײַדערן די שויבן אין די קליי־נינקע פענצטער, פלעגט זיך אים דוכטן, אז די גאנצע וועלט קלאַפט זיך צו אים, שפּעט אָפּ פון אים, מאכט כויזעק... ווײַל ווו איז עס געהערט געוואָרן: זי, פערל נויעכס, — אלײן, און ער, נויעך אלײן, — גאָרניט. עס וועט נאָך דערגיין דערצו, אז אים וועט מען אָנהייבן רופן אף איר נאָמען — נויעך פערלס, מער פעלט ניט...

טאקע וועגן דעם האָט ער פארביטערט געטראכט אויך איצט אין וועג. אנטקעגן דער פור מיט דער ליידיקער קלינגענדיקער פאס זײַנען איינס נאָך איינס אָנגעלאָפן, אלץ גרעסער ווערנדיק, די הודענדיקע טעלעגראַף־סלופּן און, אלץ קלענער ווערנדיק, פארבליבן אף הינטן. דינע דורכזיכטיקע שפינוועבס־פעדעם האָבן מיט א לײַכטן קיצל זיך געקלעפּט נויעכן צום פּאָנעם, צו דער באָרד. קנוילנווײַז איז דער שפּינ־וועבס געהאנגען אפן טרוקענעם ווילדגראָז, וואָס האָט זיך פויל גע־שאָקלט איבערן ווײַטן פארגעלטן סטעפּ. אלעמאָל אין אן אנדער אָרט האָבן מיט אן אליארעם זיך אראָפּגעלאָזט גאנצע טשאטעס קראָען. איינציקווײַז, פּאָרנווײַז זײַנען די קראָען געשפּרונגען איבער דער סטער־ניע, מיט א קראקערײַ זיך אלע צוזאמען ווידער אופגעהויבן, געבליבן הענגען אין דער לופטן, ווי א שווארצע צעריסענע כמארע...

נויעך האָט אָפּט און בייז געפּאַכעט מיט דער בײַטש. הינטער זײַנע פּלייצעס האָט מיט רוגזע אונטערגעטאנצט די ליידיקע אײַזערנע פאס. ער האָט זיך געײַלט, געוואָלט וואָס גיכער באקומען דעם קעראָסין אף דער נאפט־באזע און לאָזן זיך צוריק, איידער עס וועט אָנקומען דער אָוונטיקער צוג, מיט וועלכן עס האָט געזאָלט קומען פערל. ער אליין זאָל זי אָפּפירן אהיים? נאָך דעם, ווי דאָס גאנצע דאָרף ווייסט, אז פאַרן פאָרן האָט ער איר געזאָגט: אהיים זאָל זי ניט וואגן צו קומען... מער פעלט ניט... זי טראכט וועגן אים א סאך... א גאנצן כוידעש זיך געלאָזט ווילגיין באם יאם ערגעץ, און ער ווערט דאָ פארשווארצט, אויסגעװריסן... ניין, אזא ווײַב דארף נויעך ניט האָבן. אויב דער קאָלכאָז דארף זי, זאָל ער נאָך איר שיקן...

„נו, האָט דאָך טאקע בוקין דיך געשיקט, — האָט נויעכן א שטאָך געטאָן א געדאנק, — מיט דיר פארשטופּט מען דאָך סײַווי ווו א לאָך...“

נויעך האָט זיך מיט ווייטעק דערמאָנט בוקינס באפעל, ער זאָל נע־

מען מער א ביסל שטרוי אױף אונטערשפּרייטן... בוקין האָט דאָך פֿון אים געלאַכט, נו יאָ, געמאַכט א לײַטיש געלעכטער...

— פּאָשאָל, — האָט נויעך א קנאַל געטאָן מיט דער בײַטש די פערד, — א כוואַראָבע אײַך אין די ביינער!

4

ביז ער האָט אָנגענומען אױף דער נאַפט־באַזע קעראָסין, האָט, ווי אין א ווײַט צעוואָרפענעם שײַטער, דערברענט אין דער שקיִע דער טאָג איבערן סטעפּ. דערנאָך האָט דער הימל זיך אויסגעשפּרייט נידעריק, און אָפּגעברענט שוואַרצער, ווי נאָך א סרייפע, נאָר שיטערע שטערן האָבן אָט אין איין אָרט, אָט אין א צווייטן געטליִעט ארום די טונקעלע געבײַען פונעם ניט גרויסן וואָקזאַל.

נויעך איז שוין גאַנץ ווײַט אָפּגעפאָרן פון דער נאַפט־באַזע. קלינ־גענדיק מיטן אונטערגעהאַנגענעם עמער, האָט די פור געיאָגט אין דער פינצטערניש. נאָר, ווי אנטלויפנדיק פון א געפאַר, האָט ער נאָך אַלץ געטריבן די פערד, געקערעוועט זיי צום דורכפאָר איבער דער אײַזנ־באַן־ליניע, אהיים.

„וועט מען ריידן! — האָט ער, אויסשפּײַענדיק, געטריבן פון זיך אן אייגענעם בייזן געדאַנק, — זאָל מען וויסן, אז ער איז אויך עפּעס ווערט, אז מיט אים שפּילט מען זיך ניט... האָט ער געזאָגט א וואָרט, איז געזאָגט!.. רײַטנדיק אױף אים וועט מען ניט פאָרן, ניט בוקין, ניט דאָס אייגענע ווײַב... א כוואַראָבע זיי אַלעמען!“

„אים הער איך גלײַך, ווי זי! — האָט ער אויסגעשפּיגן נאָך איין געדאַנק וועגן בוקינען. — קעראָסין וועל איך אים ברענגען, און האָדי! און מײַן ווײַב איז ניט זײַן טאַטנס דײַגע...“

מיטאמאָל, איינגאַנצן זיך א וואָרף געטאָן אױף צוריק, צו דער נאַסער פולער פאַס, האָט נויעך שטאַרק א צי געטאָן די ווישקעס און קוים אײַנגעהאַלטן די פערד סאַמע בא די רעלסן: א גרוילנדיקע פײַפערײַ האָט אופגעטרייסלט די פינצטערניש. בליצנדיק מיט די לאַמטערנס, אײַנגעהילט אין דאַמף, האָט מיט די האַסטיק־שפּרינגענדיקע פאָרשענס זיך פארבײַגעטראָגן דער לאָקאָמאָטיוו, פאַנאַנדערשיטנדיק פלאַם און פונקען אין די זײַטן...

א רעגע האָט געפּעלט, און אויס נויעך, אויס פערד... ערשט אצינד האָט ער באַנומען, ווי גרויס עס איז געווען די אויסגעמיטענע געפאַר,

און אכאר־האמײַסע האָט אין אים געגומען זיך טרײסלען ווי נאָר אַן אײוּוער. שטאַרק פאַריסן אין פאַרשײדענע זײַטן די מאָרדעס, האָבן די פערד צעפּאָלאָכעטערהײט נאָך אַלץ געטאַנצט אויף אײן אָרט און ביס־לעכווײַז געדרוקט דעם שווערן וואָגן אויף צוריק.

מיט אַלע קױכעס אײַנהאַלטנדיק די פערד, איז נויעך געזעסן אויף דער פור, און פאַרבײַ אים האָבן מיט אַן אונטערטאַנצנדיקער קלאַפּערײַ אײנס נאָכן אַנדערן זיך דורכגעטראָגן די העל־באַלויכטענע וואַגאָן־פענצ־טער. הינטער זײ, אין אַ צווײטער ריכטונג, איז געגאַנגען אַ פראַכטצוג, און דער פײַערקעסל פון זײַן לאָקאָמאָטיוו האָט נאָכאַנאַנד ארײַנגעלויכטן אין די פענצטער פון די פּאַסאַזשיר־וואַגאָנען. אין אײנעם פון אָט די דורכגעלויכטענע פענצטער האָט נויעך פלוצעם דערזען צוגעטוליעט צו דער שויב אַ שמײכלענדיק פּאָנעם פון אַ פרוי אין אַ װײַס טיכל. ער װאָלט געמעגט שווערן, אַז דאָס איז געווען פערל... נאָר ער געדענקט ניט, צי זאָל ווען־ניט־איז געווען שמײכלען...

ערגעץ דאָרט, באַם װײַטלעכן װאָקזאַל, האָט דער צוג זיך צונויפגעג־נומען אין אײן שטײן געבליבענעם רויטן פלעק. ארום האָבן זיך נאָך נידעריק אומגעטראָגן צעגײענדיקע שטיקער דאַמף און רויך. עס האָט שאַרף געשמעקט מיט איבערגעברענטע שטײנקוילן.

נויעך װאָלט ניט געקאָנט דערקלערן, ווי דאָס איז געשען, — עפּ־שער האָבן די פערד אַלײן, אָן זײַן וויסן, זיך אויסגעקערעוועט, נאָר ער האָט זיך געכאַפּט, ווען די פור איז שוין היפּש אָפּגעפאָרן אויף צוריק, צום וואָקזאַל, וווּ עס קער שוין וואַרטן מיט די קלומקעס פערל... מע האָט שוין דײַטלעך אָנגעזען די וואָקזאַל־געבײַען. מיטאַמאָל האָט נויעכן שטאַרק אַ ברען געטאָן אין די פינגער דער דערײכערטער מאַ־כאָרקע־ציגאַר. האָט ער בײז אַ שלײַדער געטאָן דאָס ביסל פײַער אויף דער ערד און ראַפּטאָם אַ צי געטאָן אויף צוריק די ווישקעס. איבער די נאָך שוואַך ציטערנדיקע רעלסן האָט ער מיט דער פור זיך אַראָפּגע־שלײַכט צום טונקעלן וועג אויף צוריק, אַהײם...

פון דער װײַט האָט זיך קוים דערטראָגן אַהער דער פײַף פונעם אוועקגעגאַנגענעם צוג. ווי אַ העל־גרין שטערנדל, האָט געפינקלט אויף יענער זײַט דער סעמאַפאָר. דער באַנאַכטיקער וועג האָט קיל און טונקל זיך געלײגט אונטער די קרעכצנדיקע רעדער. אַ לעבעדיקע שטערן־געדיכטעניש האָט געווימלט איבערן קאָפּ.

אין דער אײַזערנער פולער פאַס הינטער נויעכס אָנגעבויגענער פּלײצע האָט טויבלעך געכליופּעט דער קעראָסין.

5

פערל איז פון קינדוויַיז פארבליבן א יעסוימע. צו צען יאָר איז זי געוואָרן א דינסטמיידל בא א וויַיטן קאָרעווו. דער.קאָרעווו — א דאָרפס־גוויר, מע האָט אים גערופן רעב זכאריע, — האָט פארמאָגט אן אייגענע ווינטמיל.

— איך לעב פון ווינט. אויך מיר א לעבן, — פלעגט ער זיך בא־קלאָגן. אין דער עמעסן האָט ער נאָך געגעבן געלט אף פראָצענט. צו זיַין היפשער אשירעס האָט ער זיך אליין דערשלאָגן. דער טאטע זיַינער, א גרויסער דאלפן, איז געשטאָרבן פון הונגער. א שיק־ייִנגל, דערנאָך אן ארבעטער אין מיל, — אזוי האָט ער אָנגעהויבן. קיין קינדער ניט געהאט. זיַין וויַיב — דעם באלעבאָס' טאָכטער, וואָס צוליב איר האָט ער באקומען בעיערושע די מיל, איז בא אים אינגיכן געשטאָרבן. קיין צווייט מאָל האָט ער שוין ניט כאסענע געהאט. מע האָט געשמועסט: מאכמעס קארגשאפט — ניט צו שפּיַיזן לעבן זיך נאָך א מענטשן... מע האָט געשמועסט: זיך אליין איז ער אויך אפן ביסן קארג, רעב זכאריע.

נויעך איז נאָך דעמלט געווען א ייִנגל — א מעשאָרעסל אין א קלייט. דער באלעבאָס האָט אים איינמאָל געכאפּט בא דער האנט און ארויסגעטריבן. דעמלט האָט אים זכאריע גענומען צו זיך אין מיל. נויעך האָט געהאָרעוועט, ווי אן אייזל, טאָג און נאכט, געוואָלט זיך ארופאר־בעטן. זכאריען איז עס געפעלן, און ער האָט פון זיַין ארבעטער גע־האלטן. ווען יענער האָט שוין בא אים אָפּגעארבעט עטלעכע יאָר, האָט זכאריע אים איינמאָל גאָר אומגעריכט פארבעטן צו זיך און האָט אים גליַיך פריטשמעליעט מיט א פראגע:

— נויעכצי (אָזוי פלעגט ער אים רופן), כאסענע האָבן ווילסטו? א?

זכאריע האָט עס א פרעג געטאָן ווי ניט אומיסטן, נאָר דערביַי האָט ער אזוי שפּיציק־שארף א וואָרף געטאָן אף נויעכן די שווארצע קליינע אייגעלעך אונטער די מעליק־וויַיסע ברעמען, אז יענער האָט באלד פארשטאנען: גלאט אין דער וועלט אריַין פרעגט ער ניט, זכאריע, סיַידן ער האָט זיך עפּעס דערוווּסט וועגן מינדלען?

נויעכן איז דעמלט געפעלן געווען א מיידל. נאָך אצינד, אין אזויפיל יאָרן ארום, דערמאָנען זיך אים אמאָל, שוין ווי אין א נעפּל, צוויי ליַין־וויַיסע צעפּלעך, א פּאָר אויגן פון א מאָדנע גרינבלעכן קאָליר און שטארק ראָזע בעקלעך. מע האָט זי גערופן מינדל.

זכאריע — ער איז שוין דעמלט געווען אין די זיבעציקער — האָט גענומען קנייטשן זיַין פלאטשיק פּאָנעם און טרייסלען מיטן ברייט־צעוואקסענעם מעליק־וויַיסן בערדל. איידער נויעך האָט באוויזן עפּעס

צו ענטפערן, איז דער אלטער זיך פארגאנגען אין א לאנגן קוואַכטשנ־דיקן געלעכטער, געטײַט אף אים בייסמײַסע מיט אן אויסגעקרימטן פינגער:

— אײַ ווילסטו, נויעכצי, אײַ ווילסטו... איך זע, איך זע...

דערנאָך האָט זכאריע אופגעהערט לאכן, מיט דעם זעלבן קרומלעכן פינגער א רוף געטאָן נויעכן נעענטער צו זיך, און נויעך וועט קיינמאָל ניט פארגעסן, ווי ער האָט אים דעמלט געזאָגט: ער, זכאריע, איז שוין ניט יונג. מע איז בא גאָט אין די הענט... טאָמער עפּעס, וויל ער, די מיל זאָל ארײַנפאלן אין גוטע הענט. קיין יִכעס זוכט ער ניט, ער האָט אליין אָנגעהויבן פון א מעשאָרעס...

זיצנדיק אפן שפּיץ בענקל, האָט נויעך געקוקט זכאריען אין מויל ארײַן און ניט אָנגעהויבן צו פארשטיין, וואָס יענער מיינט. איין זאך איז אים מיט יעדער מינוט אלץ קלאָרער געוואָרן: אָט דאָס, וואָס זכא־ריע האָט אים ארײַנגערופן צו זיך, אים אוועקגעזעצט אקעגן זיך אף א בענקל און ניט געלאָזט שטיין, ווי אלע מאָל, בא דער טיר, וואָס זכא־ריע רעדט מיט אים אצינד, ווי קיינמאָל ביז דעם, קימאט ווי מיט זײַנס א גלײַכן, — דאָס אלץ איז ניט גלאט, עפּעס מוז דערין שטעקן... אָבער וואָס?

ווי רייצנדיק זיך מיט אים, האָט דער אלטער א פרעג געטאָן:

— איצטער פארשטייסטו שוין, וואָס איך מיין, נויעכצי? א? ביסט דאָך ניט קיין נאר, נויעכצי...

און ער האָט זיך ווידער פאנאנדערגעלאכט, טרייסלענדיק מיטן מעליק־ווײַסן בערדל.

נויעך האָט מיט אויסגעגלאָצטע אויגן געקוקט אפן באלעבאָס און האָט אלץ נאָך גאָרניט פארשטאנען.

דערנאָך, פון זכאריעס ווײַטערדיקע רייד, האָט ער עפּעס יאָ זיך אָנגעהויבן אָנשטויסן, אָבער מוירע געהאט אפילע צו גלייבן. געשיקט זיך, א?

ביז דער אלטער איז געקומען צום איקער: ער וויל, אז נויעך זאָל נעמען פערלען. יאָ, פערלען...

און צוגעגעבן: ער, זכאריע, וועט זי צושרײַבן פאר זײַנער א טאָכטער.

די ווינטמיל! די ווינטמיל האָט אין דער־אָ רעגע א שווינדל געטאָן פאר נויעכן, א וואקס געטאָן בא אים אין די אויגן ריזיק גרויס, ביז צו די וואָלקנס... מיט א מעשוגענער געשווינדקײַט האָבן זיך גענומען דרייען די פליגל, פארשטעלנדיק אלץ, אפילע די זון... אין אָט דעם געשווינדן פליגל־געדריי איז מיטאמאָל אלץ פארשוווּנדן, און מינדל אויך.

עס האָט אים פארשלאָגן דעם אָטעם. ער האָט קוים ארויסגעשטאמלט:

35–3153

— און זי, פּערל... וויל?

זכאַריע איז ווידער אָף לאַנג זיך פאַרגאַנגען אין זײַן קוואַכטשנדיקן געלעכטער. גלאַנצנדיק מיט די שוואַרצע נאַסע אויגן־שפּעלטעלעך פון אונטער די מעליק־ווײַסע ברעמען, האָט ער געקײַכט:

— אײַ, נויעכצי, נו־נו. אַ ביסל אַ פרעג, צי זי וויל...

און אָפּגעהאַקט דעם געלעכטער:

— באַלעבאָס איז ווער?

אינגיכן האָט מען געפּראַוועט די כאַסענע.

און נאָך דער כאַסענע האָט זיך אַרויסגעוויזן: אַ ביסל פריִער האָט זכאַריע שטילערהייט די מיל פאַרקויפט. אָף דער עלטער איז עס פאַר אים געוואָרן אַ שווערע האַלאַכע — האַלטן די מיל. עס וועט אים קלעקן פּראָצענט אַליין. און פון דער דינסט — ער בייטיקט זיך ניט אין קיין דערוואַקסענער דינסט — האָט מען געדאַרפט ווי־עס־איז פּאָטער ווערן. נאָר עס איז דאָך ניט גלאַט קיין דינסט — אַ קרויווע, דערצו נאָך אַן אָרעמע. דאַרף מען צוזוכן פאַר איר אַ שידעך און פאַרדינען אַ מיצווע אויך. עס זאָל זײַן פאַר גאָט און פאַר לײַט. דער שידעך איז ניט אַזאַ וואַזשנער, אָבער פּאָרט... אײַ נויעכצי? זאָל ער קיין פערד ניט זײַן, ניט גלייבן אַפן וואָרט.

אַזוי האָט זיך אָנגעהויבן פּערלס מישפּאָכע־לעבן. פון די ערשטע טעג — אַ ביטערע שטראָף פאַר איר „שולד" אין נויעכס מיִעסער אָפּגעַנאַרטקײַט. אַ שוואַנגערע, איז זי פון זײַנע קלעפּ און קלאָלעס אין אַ האַלב יאָר אַרום נאָך דער כאַסענע אַנטלאָפן, ווו די אויגן טראָגן. אייניקע האָבן געהערט, אַז זי לעבט ערגעץ אין אַ ווײַט דאָרף, אַנדערע, אַז זי איז אַ דינסט אין שטאָט.

נויעך האָט זי ניט געזוכט.

אומגעריכט, אין טיפן ווינטער, האָט זיך פּערל באַוויזן מיט אַ פאַר־בלאָווט, קימאַט פאַרפרוירן פּיצל קינד — מיט אַ מיידעלע אָף די הענט און איז, אַ פאַרשטאַרטע, אַ פאַל געטאָן בא נויעכס שוועל...

6

נויעך האָט שמאָל אַן עפן געטאָן די שווער געוואָרענע וויִעס און מיד זיי ווידער צוגעמאַכט. אין דער טיפער פינצטערניש איז אַ ווײַטער ווי־דערקאָל שלאַבעריק נאָכגעגאַנגען נאָך דער אָנגעלאָדענער סקריפּענדי־קער פור. אין אַ פּאָר קילאָמעטער אַרום האָט נויעכן אָנגעיאָגט און באַלד אַריבערגעיאָגט אַן אַנדער פור. דעם אָנטרײַבער אָף יענער פור

האָט מען קוים געזען. הינטער אים, אַף וויפל מע האָט געקאָנט באַ־מערקן אין דער פינצטער, איז געזעסן עפּעס אַ פאַרוויקלטע פיגור, ענלעך צו אַ קינד, אָדער אַ פרוי. ווײַזט אויס, — האָט נויעך דרעמלענ־דיק אַ טראַכט געטאָן, — מע פירט אָפּ עמעצן פון וואָקזאַל אין אַ נאָענטן קאָלווירט. די פור איז געווען געשפּאַנט מיט ווּקסיקע פערד, די פאַקלאַזשע, ווײַזט אויס, ניט קיין גרויסע. האָט יענע פור גיך איבער־געלאָזט נויעכן מיט זײַן שווערער קעראָסין־פאַס ווײַט אַהינטער זיך, און דער צוגעטויבטער קלאַנג פון די רעדער איז צערונען געוואָרן אין סטעפּישן כאַשכעס.

נויעך האָט פאַרשלאָפן אַ קוק געטאָן אַרום זיך, הילכיק אַ טשמאָקע געטאָן צו די פערד. איין פערד האָט מיטאַמאָל זיך ספּאָטיקעט, און דער קעראָסין אין פאַס האָט אַ כליופּע געטאָן שטאַרקער.

אינעם באַנאַכטיקן אומעטיקן וועג האָט נויעך אומבאַמערקט אײַנ־געדרעמלט. אין דרעמל האָבן באַ אים זיך פאַנאַנדערגענומען די פינגער, אַרויסגעלאָזט די בײַטש, אוועקגעשאָנקען זי דעם סטעפּ. די פערד זײַנען געגאַנגען אַליין. אַ ציטעריקע קילע אומהיימלעכקײַט האָט שוואַרץ גע־שוועבט פון אַלע זײַטן. נאָר באַ די ווײַטע הימל־ראַנדן איז די פינצ־טערניש געווען עטוואָס שיטערער.

מיטאַמאָל האָט שטאַרק אַ טרעשטשע געטאָן אַ ראָד. נויעך האָט זיך אופגעכאַפּט, דערשראָקן אַראָפּגעשפּרונגען פון וואָגן. דער בולאַנער פון לינקס האָט געשטשירעט די גרויסע ציין, שטאַרק געוואָרפן אין דער לופטן מיט די פאַדערשטע קאָפּיטעס, געכריפּעט. מיט איין עק באַ אים אַפּן האַלדז, מיטן אַנדערן אין דער ראָד האָט זיך פאַרצויגן אַ ווישקע, וואָס נויעך האָט אין שלאָף אַרויסגעלאָזט פון דער האַנט.

מיט אַ קאָל פון אַ מאָדנעם נאַכט־פויגל האָט אין דער ווײַטנס פּלוצעם זיך אָנגערופן אַ מאַשין. אָט האָט זי שוין גאָר ניט ווײַט, ווי מיט אַ מעסער, צעשניטן די פינצטערניש. באַ נויעכן אין מויעך האָט נאָך רעכט זיך ניט פאָטויפּעט, וואָס איז געשען, ווי די מאַשין האָט זיך אָפּגעשטעלט. די פאַרעס האָבן העל אַ כאַפּ געטאָן דאָס אופגעהויקערטע שטיקל וועג, די פור מיט דער פאַס, דאָס כריפּענדיקע פערד, נויעכן... ער האָט זיך ניט באַוויזן אַ ריר טאָן, ווי פון דער מאַשין האָט אַ שפּרונג געטאָן דער שאָפער, אַ פלינקער, יונגער באָכער, איז גלײַך צו צום פערד און האָט איבערגעשניטן די פאַרצויגענע ווישקע. דער בולאַנער איז שווער אַ פאַל געטאָן אַף בײדע קני, דערנאָך פאַמעלעך, ניט אופ־הערנדיק צו כריפּען, זיך אופגעשטעלט.

— פונוואַנען? — האָט אַ פרעג געטאָן דער שאָפער באַ נויעכן, קוקנדיק אַף אים מיט צאָרן און ביטל.

— פון „אָקטיאַבער“, — האָט יענער שטיל געענטפערט, — קאָל־כאָז „אָקטיאַבער“.

— א סאך פאראן דאָרט אזעלכע פּעפערס, ווי דו? — האָט דער שאָפער געפרעגט און צוגעגעבן צו עמעצן, וואָס איז געזעסן אין מאשין: — שיין קאָן מען אויסזען מיט אזעלכע.

— אז איך ווייס ניט אפילע וואָרעמערט, — האָט נויעך זיך גע־פּרוווט פארענטפערן, — ניט געשלאָפן אפילע א רעגע.

ער האָט אָפּהענטיק זיך א דריי געטאָן ארום די פערד, עפּעס בורטשענדיק און מיט א זײַט קוקנדיק צום אווטאָמאָביל — ווער פאָרט עס דאָרט? וועמען האָט עס אָנגעטראָגן?

א פרוי האָט פון דער מאשין ארויסגעשטעלט דעם קאָפּ, און נויעכן האָט אופגעטרייסלט: פערל! מער פעלט ניט, אין א מאשין פירט מען זי אהיים — ווי דען?

נאָר דאָס איז געווען ניט מער ווי אן אויסדוכטעניש. לעבן אים איז געשטאנען בערעזינא — דער נײַער סעקרעטאר פון דעם ראַיאָנישן פּארטיי־קאָמיטעט.

— פון „אָקטיאַבער“, זאָגסטו?

— יאָ, פון „אָקטיאַבער“.

— ווי רופט מען אײַך?

— בערדניק, נויעך בערדניק.

בערעזינא האָט אים אפגיך א מעסט געטאָן פון קאָפּ ביז די פיס.

— דאָס איז אײַער ווײַב די באוווסטע מעלקערן?

פון אונטן ארוף האָט ער ביז א בליק געטאָן אף בערעזינא:

— איז וואָס?

— וואָס „איז וואָס“?

— און אז מײַנע, איז וואָס?

— גאָרניט. — א לענגערע ווײַלע האָט בערעזינא שווײַגנדיק גע־קוקט אף נויעכן.

— וואָס קוקט איר אף מיר אזוי? — האָט ער א בורטשע געטאָן. — ניט אזא מענטש, ווי אלע, וואָס?

— א סאך געהערט, — האָט בערעזינא געענטפערט, — וויל איך א קוק טאָן.

— וואָס ט'איר געהערט? מע קאָן מיינען...

— געמעגט הערן בעסערס.

— מײַן דײַגע, ניט קיינעמס, — האָט געזאָגט נויעך.

— וואָס?

— ווי איך לעב מיטן ווײַב.

נויעך איז אנשוויגן געוואָרן. דערנאָך, ווי אנטשלאָסן זיך אָף עפּעס, דראָענדיק געמאכט א טראָט צו בערעזינא:

— פרעגן מעג איך?

— וואָס?

— איך דארף בא אײַך פרעגן...

— פרעגט.

— אָט זײַט איר דאָ סעקרעטאר פון רײַקאָם, קאָמאנדעוועט... טאָ ענטפערט...

ער האָט איבערגעכאפּט דעם אָטעם, געמאכט נאָך א טראָט.

— איר האָט מיר געהייסן אָפּפירן אין קאָלכאָזנע שטאָל די פערד, האָב איך אָפּגעפירט.

— ניט איך האָב געהייסן, — האָט בערעזינא אים איבערגעשלאָגן.

— ניט איר, איז אן אנדערער. וואָס איז די נאָפקעמינעז? נאָר איך האָב אָפּגעפירט. ביידע. די קו — אָפּגעפירט. איצט ענטפערט מיר: דאָס ווײַב בין איך אויך מעכויעוו אָפּפירן אין קאָלכאָז? צי אזא געזעץ איז נאָך דערווײַל ניטאָ? א?

„ער איז ניט אזוי פראָסט", — האָט א קלער געטאָן בערעזינא. זי האָט אָפּגעוואַרט, עפּשער האָט ער נאָך ניט אַלץ געפרעגט. נאָר נויעך האָט זײַן גאנצן פולווער אויסגעשאָסן. האָט זי שטיל און, ווי איר שטייגער, עטוואָס פאמעלעך צי׳ענדיק די ווערטער, געזאָגט:

— דאַפקע איר, דאכט מיר, בערדניק, מאכט ניט קיין כילעק צווישן א קאָלכאָזנע פערד און אײַער אייגן ווײַב: ביידע, זע איך, האָבן בא אײַך די רעכטע אויסקומעניש.

זי איז צוגעגאנגען צום בולאנע, וואָס האָט נאָך אַלץ שווער גע־שאָקלט מיטן גרויסן קאָפּ אין אַלע זײַטן, בארויִקנדיק א פּיר געטאָן איבער זײַן לאנגער מאָרדע, און געזאָגט צו נויעכן:

— פארגעדענקט, בערדניק: דאָס אמאָליקע „מײַן ווײַב, מײַן פערד, מײַן קו, און וואָס איך וויל, טו איך מיט זיי", — האָט זיך פארענדיקט. אצינד איז עס מער ניט אײַערע, נאָר אונדזערע אַלעמענס דײַגע.

נויעך האָט געשוויגן.

בערעזינא האָט נאָך עפּעס געוואָלט זאָגן, נאָר באשלאָסן — ניט דאָ איז דאָס אָרט... זי האָט א פרעג געטאָן:

— ווען קומט דאָס ווײַב?

מיט כשאַד, פון אונטן ארויף, האָט ער א קוק געטאָן אָף בערעזינא.

— כ׳ווייס ניט.

— מיר וועלן מיט אײַך נאָך שמועסן, בערדניק. איינגיכן וועל איך זײַן

אין „אַקטיאַבער‟, — און בערעזינאַ איז אײַלנדיק אוועק צו דער מאַשין. שוין זיצנדיק, אַ געשרײ געטאָן צו נויעכן:

— וואַרט צו, זאָל דאָס פֿערד אַ ביסל קומען צו זיך.

די מאַשין האָט גערירט פֿון אָרט, אַ בליץ טוענדיק מיט די פֿאַרעס, און אינגיכן פֿאַרפֿאַלן געוואָרן אינעם באַנאַכטיקן סטעפּ.

נויעך איז נאָך לאַנג געשטאַנען בײַ דער פֿור, געקוקט אין דער ווײַט, ווו די מאַשין איז פֿאַרשוווּנדן. „באַלעבאַטים, — האָט ער בײַ זיך געטראַכט, — אַלץ איז זייער דײַגע...‟

דאָס שיר ניט דערשטיקטע פֿערד האָט נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין אומרויִקן קערן דעם קאָפּ אויף אַלע זײַטן. נויעך איז צו מיט אַ צונויפֿגעבײַלטן פֿויסט, געוואָלט אויסלאָזן צו דעם זײַן ביטער האַרץ, נאָר מיטאַמאָל אַראָפּגעלאָזט די אופֿגעהויבענע האַנט און מיט אַ קלאָלע: „אַ כוואַראָבע אײַך אין די ביינער!‟ — האָט ער גענומען צונויפֿבינדן די איבערגעריסענע ווישקע.

7

אופֿציטערנדיק, האָט אַ ברעקל שטערנדל זיך אַלץ געמיט אַרויס־צורײַסן פֿון געפֿענקעניש און ניט געקאָנט. די קאַליוזשע באַם ברונעם האָט זיך געהאַלטן דערמיט ווי צוליב היימלעכקײַט...

באַם ברונעם האָט נויעך זיך אָפּגעשטעלט, געגעבן טרינקען די פֿערד. אָפּפֿאָרנדיק, האָט ער מיט די רעדער צעפּאַטשעט די קאַליוזשע, פֿאַרלאָשן אין איר דאָס שטערנדל און זיך פֿאַרנומען באַרג־אַראָפּ.

די פֿינצטערניש איבערן סטעפּ האָט ביסלעכווײַז גענומען זיך אויס־ווּעפּן.

אָפּגעפֿאָרן אַ פּאָר קילאָמעטער, האָט נויעך מיטאַמאָל דערהערט, — צי אים האָט זיך אויסגעדאַכט? — אַ ווײַטלעך געשרײ.

אין אַ ווײַלע אַרום האָט ווידער זיך צו אים דערקײַקלט:

— ע־ע־היי!..

נויעך האָט זיך אָפּגעשטעלט, אײַנגעהערט, — גאָרניט. אַ טרײַב געטאָן די פֿערד, און ווידער:

— ע־ע־היי!..

„מיסטאָמע אַ פֿאַרשוין, — האָט נויעך אַ טראַכט געטאָן, — וויל, מע זאָל אים אונטערפֿירן. אויב אונטערוועגס, — מעכעטייסו! אָבער אומזיסט — ניט, — אַ דרײַערל. און אויב מיט פּאָקלאַזשע, — צוויי דרײַערלעך‟...

אין סטעפּ האָט שוין געגרויט, און נויעך האָט אינגיכן דערזען אין דער ווײַטנס א צעשוווּמענעם פלעק, — עמעצער האָט דאָרט געוואַרט מיט א פּאָר פּעקלעך בא די פיס.

„מיט פּאַקלאַזשע, — האָט נויעך צופרידן א טראַכט געטאָן, — צווײ דרײַערלעך. ניט, — מעג ער גײן צופוס".

צום ערשטן מאָל אין דער שווערער נאַכט איז נויעכן געוואָרן עטוואָס היימלעכער. ער האָט ארויסגענומען א צונויפגעלייגטע צײַטונג פון קעשענע, אקוראַט אָפּגעריסן א שטיקל, פאַרזיכטיק אָנגעשאָטן מאַכאָרקע, פאַררייכערט.

דער פּארשוין אין דער ווײַטנס האָט גערולדיק געוואַרט. אָט האָט נויעך שוין דערזען די פּעקלעך, איינס פון זיי — א ווײַס געפּלאָכטן רענצל... אים האָט מיטאמאָל צו שטאַרק א וואָרג געטאָן דער רויך פון די ציגאַרעט. זײַן ערשטער געדאַנק — אויסקערעווען די פערד... נאָר עס איז שוין געווען שפּעט...

פון אַלע ווערטער, וואָס האָבן אין גרויס בעהאַלטע אין זײַן צעפּאַ־לאָכעטן מויעך זיך געגומען שטויסן, האָט ער, נאָך ניט ווייסנדיק ווי זיך צו האַלטן און וואָס טאָן, א בורטשע געטאָן:

— ווי קומסטו אהער? אצינד־אָ? א?

ווען ער זאָל ניט זײַן אזוי געפּלעפעט פון אָט דער אומגעריכטער באַגעגעניש, וואָלט ער עפּשער דערהערט אינעם ענטפער אי א כי־דעש, אי עפּעס ענלעכס אף פרייד, אי א גרייטקײַט עפּעס מויכל זײַן.

ער האָט אָבער גאָרניט געהערט. עפּשער, — האָט ער אף א ווײַלע א קלער געטאָן, — איז ער טאַקע אײַנגעשלאָפן און עס האַלט זיך אים אין איין כאָלעמען: אז ער האָט פאַרלוירן די בײַטש און שיר ניט דער־שטיקט א פערד... בערעזינא מיט דער מאַשין... און איצט זי — פּערל...

נאָר ניין, עס האָט זיך אים ניט געכאָלעמט. אָט שטייט זי פאַר אים — אין א נײַעם שאַלכל, אין א שטאָטיש קליידל און זשאַקעט — ער דערקענט זי קוים — אי יאָ פּערל, אי ניט פּערל. ניט געטראָפן קיינעם פון זייער קאָלווירט אפן וואָקזאַל, — דערציילט זי, — האָט זי זיך אָנגעבעטן אף א פורל פון „קאַלינינאָ", וואָס אף האַלב וועג צו זיי. אָט דאָס האָבן זיי פריִער אפּאָנעם אים, נויעכן, אריבערגעיאָגט. אין דער פינצטער האָט זי זיך ניט געקאָנט אָנשטויסן, אז דאָס איז ער.

דער פורמאַן האָט פאַרקערעוועט צו זיך, און זי איז מיט די פּעקלעך ווײַטער אוועק צופוס, ביז זי האָט דערהערט זײַן וואָגן.

— פונוואַנען זשע פאַרסטו איצט, נויעך?

גיי דערצייל איר... און וואָס איז ער ביכלאַל א כיִעוו פאַר איר זיך מיסוואַדע זײַן?

זײַן שטענדיקע אומצופרידנקײַט מיט פּערלען, די אומצופרידנקײַט מיט איר קומען, דערמיט, וואָס גראָד אים האָט בוקין געשיקט נאָך איר צום באַן, און דערמיט, וואָס, ניט געקוקט אויף אַלע זײַנע קונצן, וועט ער ערשט זי מוזן אַצינד אַראָפּבריינגען אַליין אין דאָרף, — דאָס אַלץ האָט אים שטאַרק אויפגערודערט.

— אָקאָרשט איז דאָ בערעזינא דורכגעפאָרן, מיט אַ מאַשין, כּײַ וואָלט זי דיך געגומען, — האָט ער אַ זאָג געטאָן בייז.

— בערעזינא? — האָט איבערגעפרעגט פּערל. — מיסטאָמע איז זי געפאָרן ניט פון וואָקזאַל. ווען זי זעט, נעמט זי מיך.

געזאָגט האָט זי עס זייער פּראָסט, מיט אַ זיכערקײַט, אַז אַנדערש האָט עס ניט געקאָנט זײַן. און טאַקע אָט די פּראָסטע זיכערקײַט אירע האָט נויעכן שוין גאָר אינגאַנצן אַרויסגעבראַכט פון די קיילים. בערעזינא... אים איז זי גרייט געווען דורעס זײַן... וואָס איז? ער האָט שיר ניט דערוואָרגן אַ קאָלכאָזנע פּעגירע. אָט די פּעגירע איז בײַ איר כּאָשעווער פון אים. און פּערלען — דאָס ווייסט ער, — פּערלען וואָלט זי אַרײַנגעזעצט אין מאַשין, ווי זשע — אירס אַ גלײַכן... טאָ זאָל זי, בערעזינא, זי פירן טאַקע. זי, און ניט ער. צו אים האָט עס ניט. גענוג! ער דאַרף ניט אַזאַ ווײַב, וואָס איז בײַ אַלעמען אַלץ, און ער — גאָר־נישט. אויב גאָרנישט — איז אָט. פון פאָרנט אויף דער פור, ווו ער האָט שוין געהאַט באַפרײַט לעבן זיך אַ שטיקל אָרט פאַר פּערלען, האָט ער זיך איצט ווידער ברייט פאַנאַנדערגעזעצט אינמיטן און שטאַרק אַ צי געטאָן די ווישקעס:

— וויאָ!

— שטיי!

נויעך האָט זיך ניט באַוויזן רעכט אַרומקוקן. אין איין אויגנבליק, ניט מוירע האָבנדיק, אַז די פערד וועלן זי צעטרעטן, איז פּערל אויס־געוואַקסן קעגן זיי און אָנגעכאַפּט פאַר ביידע צײַמלעך.

— שטיי, זאָג איך!

אַזאַ האָט נויעך זי נאָך קיינמאָל ניט געזען. דאָס שאַלכל איז איר אַראָפּ אויף די אַקסל, די טונקעלע האָר האָבן זיך צעשאָטן אַרום דעם בלאַס געוואָרענעם פּאַנעם. אויפן פּאָנעם זײַנען, דאַכט זיך, פאַרבליבן נאָר די אויגן אַליין, און אין זיי — אַ בלויליעכער פלאַם, ווי אָנגע־צונדענער ספּירט. זי איז איצט דאָ געשטאַנען פאַר אים אינגאַנצן אַ נײַע, אַן אומבאַקאַנטע, אַ הויכע — אַ סך העכער פון אים... ער האָט זי דערזען איצט, ווי צום ערשטן מאָל.

— וועסט ניט אַנטלויפן, — האָט זי, שווער איבערכאַפּנדיק דעם

אָטעם, געזאָגט. — אָט דאָ באַלד וועט צווישן אונדז איינמאָל פאַר אַלעמאָל קלאָר ווערן: אָדער — אָדער..

ניט ער — זי האָט געהאַלטן די פערד בײַ די צײַמלעך, און נויעך האָט מיט אַלע כּושים דערשפּירט: אָט דאָ, אין דעם קאַיאָריקן סטעפּ, האָט זייערביידנס לעבן זיך אוועקגעלייגט אויף אַ וואָגשאָל, און אין וואָס פאַר אַ זײַט זי וועט באַלד אַריבערציִען, — אַזוי וועט עס שוין פאַרבלײַבן.

האָט ער געפּרוּווט אַ צי טאָן אין זײַן זײַט.

— אַ ווײַב דאַרף איך האָבן אין שטוב, ניט אין קאָלכאָז. גענוג, וואָס די פערד אָפּגעגעבן, די בעהיימע. גענוג פונמײַנעטוועגן!

— נויעך, נויעך, — האָט אַ מאַך געטאָן פּערל. אינעם טאָן פון אָט די ווערטער איז געווען אַזאַ ווייטעק און פאַרוואורף, אַז ער איז אַנשוויגן געוואָרן.

פאַר פּערלס אויגן האָט אין אָט דער קורצער מינוט דורכגעשוועבט איר גאַנץ לעבן — פון דאַן, ווען אַ קינד נאָך, האָט זי געהאָרעוועט בײַ זכאַריען... די כאַסענע... איר צוריקער מיטן האַלב־פאַרפרוירענעם פּיצל קינד צו נויעכן. יאָרן האָרעוואַניע, איזדיעקעניש, פּײַן. וויפל פּײַן!.. דערנאָך — דער קאָלווירט. זי איז אַוועק אַהין אַרבעטן, און פאַר איר האָט זיך אָנגעהויבן אַ נײַ לעבן. אַ שווער לעבן — שווער אין קאָל־ווירט, שווער אין דער היים — און דאָך מיט פרײדן אויך. דער איקער — זי איז געוואָרן מיט מענטשן גלײַך! וועט זי דען ווען־ניט־איז דערפון זיך איצט אָפּזאָגן? און אים, נויעכן, ווייסט זי, פאַרדריסט עס. אוי, פאַרדריסט עס אים — האַלעמײַ זי און ניט ער. נאָר ווער זשע לאָזט אים אויך ניט? איר קאָוועד האָט זי פאַרדינט נאָר מיט האָרע־וואַניע. זי ווייסט אָבער, וואָס אים קוועטשט. אים לאָזט נאָך אַלץ ניט צורו, וואָס אַמאָל האָט זיך אים ניט אײַנגעגעבן צו ווערן אַ צווייטער זכאַריע. ער וואָלט נאָך אַלץ וועלן ווערן אַ זכאַריע, כאָטש זכאַריעס צײַטן זײַנען שוין לאַנג אַוועק, אויף אייביק אַוועק. זי פאַרשטייט עס גוט, און ער — נאָך ניט. ווי גיט מען עס אים אויך צו פאַרשטיין?

דאָרט, באַם יאַם, האָט פּערל צום ערשטן מאָל אין איר לעבן גע־האַט גענוג פרײַע צײַט אויף טראַכטן, שמועסן מיט מענטשן, און איר איז דאָרט אַ סאַך, אַ סאַך קלאָר געוואָרן אין איר אייגן לעבן און אין לעבן פון אַנדערע. אַז זי וועט אַהיים קומען, — האָט זי באַשלאָסן, — וועט זי פּרוּוון נויעכן אויך געבן צו פאַרשטיין דאָס, וואָס זי האָט פאַרשטאַ־נען. דערפאַר האָט זי איצט אָנגעכאַפּט און געהאַלטן אַזוי שטאַרק די פערד בײַ די צײַמלעך.

— פאַר דיר, — האָט זי געזאָגט, — איז די אַרבעט אין קאָלכאָז אַן

אָפּקומעניש. פאַר מיר — אַ פרייד, אין דעם איז צווישן אונדז דער גאַנצער כילעק. און אָט די פרייד וועסטו בײַ מיר ניט אָפּנעמען. דו הערסט? — זי האָט אים טיף אַרײַנגעקוקט אין די אויגן.

ער האָט די אויגן אַראָפּגעלאָזט. ניין, ניט אין זײַן זײַט ציט אַריבער די וואָגשאָל.

טאָ דאַרף מען ניט! איז כאַפּט זיי אַלעמען אַ כוואָראָבע!

— פּאָשאָל! — נויעך האָט מיט רעציכע אַ צי געטאָן די ווישקעס, אוןביידע בולאַנע, וועלכע עס איז שוין לאַנג נימעס געוואָרן צו שטיין אַף איין אָרט, האָבן שטאַרק אַ ריס געטאָן דעם וואָגן.

פּערל איז אומגעפאַלן. אַ ווײַלע איז זי געלעגן אַף דער ערד ווי אין הינערפּלעט. פּאַמעלעך זיך אויפגעהויבן, מיט שטאַרע באַוועגונגען אָפּגעטרייסלט די צוגעשטאַנענע שטיקלעך פײַכטע ערד פונעם קליידל, זיך אַרומגעקוקט. לענגאויס דעם מיזרעך־ראַנד פון סטעפּ האָט געשײַנט אַ דינער העלער פּאַס. עס האָט שאַרף אַ צי געטאָן מיט קאַיאָזריקער פרישקײַט. אין דער ווײַטנס האָט פּערל דערזען נויעכס אײַנגעהויקערטע פּלייצע, וואָס האָט זיך געטרייסלט אַפן וואָגן. דער וואָגן איז אַלץ קלענער, קלענער געוואָרן, מע האָט שוין קוים געהערט זײַן טראַסקערײַ. און מיטאַמאָל האָט פּערל דערפילט, ווי אין אירע גלידער גייט אַרײַן אַ מאָדנע לײַכטקײַט. ווי אַ שווערע מאַסע, וואָס האָט זי יאָרנלאַנג געדריקט, זאָל ביסלעכווײַז נעמען פון איר אַראָפּפאַלן, און אָט איז זי, אָט די מאַסע, ענדלעך אינגאַנצן ניט געוואָרן... געווען און ניטאָ! און עס ווערט איר לײַכט, לײַכט...

צום אופוואַכנדיקן סטעפּ און צו זיך אַליין האָט זי אַ שעפּטשע געטאָן מיט כידעש: — „פּערל נויעכס?“ — און עס האָט איר אויסגעזען מאָדנע — ניט שוין זשע האָט מען זי אַזוי אַמאָל גערופן? זי האָט זיך נאָך אַליין ניט געגלייבט, נאָר, אַ סוואָרע, אַז איצט איז שוין אויס דערמיט, אויס! אַצינד איז זי פּאָשעט פּערל.

אין איין האַנט מיטן ווײַסן געפלאָכטענעם רענצל, אין דער אַנדערער — מיטן צווייטן שווערלעכן קלומעק, האָט פּערל געשפּאַנט אין יענער ריכטונג, וווּ, צונויפמישנדיק זיך מיט דער טונקלקײַט, האָט אין אַ טיפער באַלקע, שוין אַ קוים אָנזיכטיקער, זיך אַראָפּגעלאָזט נויעך מיט די בולאַנע...

1965

כאים מעלאמוד

א באגעגעניש אין טײַגע

אלץ איז געווען נײַ און אומגעוויינלעך. אלץ האָט איבעראשט און אנציקט. די מעכטיקע צעדערביימער מיט צווײַגן, ווי אויסגעשטרעקטע הענט, די דוירעסדיקע דעמבן, ווי אָנגעכמורעטע ריזן, און די הויכע סאָסנעס, וואָס האָבן אויסגענומען גראָד מיט זייער באשיידנקײַט און בענימעסדיקן שטאָלץ.

א בלענדנדיקע זון האָט ארומגעטאנצט אין די טונקעלע געדיכטענישן, איבערגעשפרונגען פון איין שפּיץ בוים אף א צווייטן, און געדוכט האָט זיך, אז עמעצער יאָגט איבערן וואלד מיט א ברענענדיקן

שטורקאַץ, און באַלד וועט אַלץ ארום זיך אָנצינדן און עס וועט אויפלאַקערן א סרייפע, וואָס די וועלט האָט ניט געזען... און דאָס האָט די טײַגע געהאַלטן צום סאָף, גלײַך זי האָט געוואָלט א בארים טאָן זיך פארן אוילעם: האָט איר ערגעץ געזען אזוינס, ווי דאָ, ארום בײַקאַל?

ס'האָט א גאָס געטאָן א רעגן. ער איז דורכגעלאָפן, אופגערוישט ווי א בינען־כאַליאסטרע, נאָרוואָס פון בינשטאָק ארויס, און פארשווונדן. און גלײַך נאָך דעם — א רעגנבויגן. אים איז ענג געוואָרן אפן הימל־ראַנד, האָט ער זיך אראָפּגעלאָזט און צוגעלייגט א ווײַלע, צוגעשפּארט דעם קאָפּ אָף דיביימער, אויסגעצויגן זיך איבער דער ערד און אײַנגעטונקען די פיס אינעם טײַך, וואָס דערבײַ, איבערגעפארבט אַלץ ארום מיט זײַנע אויסטערלישע פארבן. זיי האָבן זיך אַלץ געמינעט, גלײַך עמעצער האָט זיי געהאַלטן אין איין איבערמישן, פּרווונדיק, וועלכע פארב וועט בעסער צופּאַסן, העלער א שײַן טאָן אין אָט דעם ווונדערבארן קאַנט...

דער צוג איז געגאַנגען לאַנגזאַם, עטוואָס פּאָרזיכטיק, גלײַך ער האָט מיט אַלע קויכעס זיך דורכגעשלאָגן איבער די נאָך ניט אײַנגעפּאָרענע וועגן, אויסגעבויגן זיך ארום טײַך אין א האַלבקרײַז, ווי דער רעגנבויגן. און די פּאַסאַזשירן זײַנען אַלע, ווי איינער, געשטאַנען בא די אָפענע פענצטער, פארגאַפטע, אַלץ געקוקט און ניט געקאָנט אָנקוקן זיך צו זאַט...

און מיטאַמאָל איז אַלץ פארשווונדן: דער רעגנבויגן, די אויסטערלישע פארבן־שפּיל און דער טײַך אַליין. דער צוג האָט זיך ארײַנגעשניטן אין א פארנאַכטיקער טונקלקײַט און זיך אָפּגעשטעלט. ס'האָט אַלעמען אָנגענומען א פארדראָס, גלײַך מע האָט אינמיטנדרינען איבערגעריסן א פּרעכטיק שיינעם פילם... דער פארדראָס איז געוואָרן נאָך גרעסער, ווען מע האָט דערזען דאָס קליינינקע סטאַנציעלע, אזא וואָכעדיקס און פארשטויבטס, וואָס איז ווער ווייסט פונוואַנען דאָ אויסגעוואַקסן און איבערגעריסן דעם אויסערגעוויינלעכן יאָמטעוו. ס'האָט אויסגעזען, אז באַוויזן האָט זיך דאָס סטאַנציעלע ערשט נעכטן, צי אייערנעכטן און האָט נאָך ניט באַוויזן אפילע צוטראַכטן פאר זיך א נאָמען. דאָס קליינע וואָקזאַלטשיקל איז געווען אויסגעמאָסטעט פון פרישע קלעצער, נאָך האַלב־לעבעדיקע ביימער, פון וועלכע ס'האָבן אַלץ געטריפט גערדיכטע גלאַנציקע טראָפּנס, אָנפילנדיק דעם ארום מיט שארפע רייכעס פון זעגעכץ און סמאָלע.

ערגעץ דאָרטן, פון יענער זײַט טײַגע, ווער ווייסט ווו זי ענדיקט זיך, האָט זיך געצויגן פונקט אזא אומענדלעכער סטעפּ. מעגלעך, אז דאָרטן איז אופגעקומען א האסטיק לעבן, און ס'איז געגאַנגען אַן

אָנגעשטרענגטע ארבעט פון טויזנטער מענטשן. מע האָט זיך געקאָנט אָנשטויסן אין דעם, קוקנדיק אף די זאמדיקע וועגן, וואָס האָבן זיך געצויגן פון אומבאוווסטע ווײַטן, אף די וואָלקנס שטויב, וואָס זײַנען געהאנגען איבער די וועגן, און אף די מאשינעס און וועגענער, וואָס האָבן אָן אופהער זיך געצויגן אהער, צו דער נאַרוואָס אופגעקומענער סטאנציע.

דער צוג האָט זיך פארהאַלטן מערער, ווי געוויינלעך, אַלנפאַלס מערער, ווי אזא סטאנציעלע פארדינט, ארויסוואַרטנדיק, אפּאָנעם, אף א קעגן־צוג. די פּאסאזשירן זײַנען איינער נאָכן אנדערן ארויס פון די וואגאָנעס. צוויי אַלטע בוריאטקעס מיט פארזשמורעטע אויגן האָבן ארומגעטראָגן צעדער־ניסלעך אין קליינע פּאפּירענע שקארמיצלעך, און ערגעץ אין א זײַט, אונטער אן אַלטן דעמב, האָט א יונג מיידל פארקויפט ניט קיין איבעריק קאַלטן מאָרס. צו איר האָט זיך אויס־געשטעלט א ריי. די ריי איז געוואקסן, געוואָרן אַלץ לענגער.

— ווידער מאָרס, — האָט זיך אָנגערופן איינער, ניט קיין הייכער, פולבלעכער פארשוין, מיט א קײַלעכיק פארברוינט פּאָנעם און מיט א גערדיכטן, עטוואָס צעפּאטלטן און שוין היפּש גרויען קאָפּ האָר.

גלײַך הינטער אים, אין דער ריי, איז געשטאַנען איינער א הויכער, א דארלעכער, מיט העלע אָפּגעבליאקעוועטע ברעמען. דער איז גראָד געווען פײַן צוגעקעמט, די האָר אפילע א ביסל צוגענעצט.

דער הויכער האָט א ציטער געטאָן, א פיר געגעבן מיט דער האנט איבער די האָר און אָנגעהויבן ארומקוקן זיך, ווי געוואָלט פעסטשטעלן: צי האָט ער טאקע אָקאָרשט דערהערט עפּעס אזוינס, אויסערגעוויינ־לעכס, צי ס׳האָט זיך אים פּאָשעט אויסגעוויזן? קעדיי אופקלערן די רע־טעניש, האָט ער זיך אָנגערופן ווי צו זיך אליין:

— עך, א גלעזעלע סעלצער־וואסער מיט סיראָפּ, אָט אזא ווי אין אָדעס...

דער פולבלעכער, וואָס האָט שוין געהאלטן די גלאָז מאָרס אין האנט, האָט ראשיק, מיט א קלאפּ, זי אוועקגעשטעלט צוריק אפן טישל און זיך א קערעווע געטאָן צוערשט מיטן פּאָנעם, דערנאָך מיטן גאנצן קערפּער אף צוריק. א ווײַלע זײַנען זיי ביידע געשטאַנען דערשטוינט.

— יאָשקע! — האָט אויסגעשריִען דער פולבלעכער.

— יאָשקע! — האָט פונקט אזא פארכידעשטער אויסגערופן דער דארלעכער.

— בלעכערמאַן! — האָט נאָך העכער אויסגערופן דער ערשטער, און זײַן קאָל האָט א דונער געטאָן, ווי פון א טרומייט.

— בלעכערמאַן! — האָט נאָכגעשריגן דער צווייטער.

דער אוילעם אין דער ריי איז שוין גרייט געווען בייזערן זיך, נאָר די באַגעגעניש פון צוויי פּאַרשוינען, וואָס ביידע הייסן יאָשקע, און ביידנס פאַמיליע איז בלעכערמאַן, איז אַלעמען געוואָרן ציקאַווע.

— עך, דו... רויטער... — האָט זיך אָנגערופן דער פּולבלעכער, און דער שמייכל אויף זיין קײַלעכיקן פּאָנעם איז אַלץ געוואַקסן.

— דו, בעגעמאָט! — האָט געענטפערט דער דאַרלעכער און זיך גלײַך פאַרכאַפּט, געצווייפלט, אפשר, צי מעג ער גלײַך, אָט אַזוי מיטאַמאָל אויפשטעלן זייער אַמאָליקע נאָענטקייט.

און גלײַך נאָך דעם... ער האָט פרייליך א ווונק געטאָן, געמאַכט א טראָט אויף צוריק, א צי געטאָן זיך פאָרויס און דערלאַנגט דעם פּול-בלעכן מיט ביידע הענט פריִער אין דער רעכטער באַק, דערנאָך אין דער לינקער:

— פּיטש־פּאַטש!

יענער האָט גלײַך אָפּגעטראָטן, דערנאָך זיך א צי געטאָן אויף די שפּיץ פינגער און אָפּגעענטפערט מיט דעם זעלבן גאַנג:

— פּיטש־פּאַטש, פּיטש־פּאַטש!

דער אוילעם האָט פאַרגעסן אינעם מאָרס און אַרומגערינגלט די צוויי מאָדנע פּאַרשוינען. עמעצער האָט שוין אָנגעהויבן זוכן א מיליציאָנער.

— רויִק, כאַווײרים, — האָט זיך אָנגערופן דער דאַרלעכער, רײַבנ-דיק מיטן טיכל די אויפגעפּלאַמטע באַק. — קיין מיליציע דאַרף מען ניט... פּאַשעט, אין דרײַסיק יאָר אַרום האָבן זיך באַגעגנט צוויי אַלטע פרײַנט, צוויי געוועזענע שטיוול־פּוצער פון אָדעס... האָבן מיר זיך דערמאָנט...

און דאָס מאָל — פריִער אין דער לופט, און דערנאָך שוין לײַכטער, נאָכאַמאָל איבער די באַקן, קעדיי ווײַזן דעם אוילעם, וויאַזוי ס'האָבן אַמאָל אָרודעוועט מיט די בערשטלעך צוויי יונגע שטיוול־פּוצער...

— אידיִאָט, — האָט שטיל א קרעכץ געטאָן דער פּולבלעכער, — דערצייל בעסער, ווי קומסטו אהער צו מיר אין דער טײַגע?

— ווען האָסטו באַוויזן צו פאַרכאַפּן די גאַנצע טײַגע, באַלעגוף?

— שאַ, איך קען דיר אָפּטרעטן א טייל.

ווי אַמאָל אין דער יוגנט, האָבן זיי זיך אַרומגענומען פאַר די פּלייי-צעס, האַסטיק זיך אַרויסגעריסן פונעם קרײַז נײַגעריקע און אַוועקגע-שפּאַנט, געזוכט מיט די אויגן א שטיל ערטעלע, וווּ מע קאָן זיך צווזעצן א שמועס טאָן. געפונען עטלעכע קלעצער און זיך צוגעזעצט.

— יאָ, — האָט א זיפץ געטאָן דער דאַרלעכער, — א באַגעגעניש...

און ווי ס'טרעפט אין אַזא פאַל, האָבן ביידע פאַרגעסן אַלע ווערטער אין דער וועלט, געזעסן, טרוימעריש געשמייכלט, אײַנגעקוקט זיך איינער

אין דעם צווייטן און נאָך אַלץ ניט געגלייבט אין דער באַגעגעניש. אַלע־מאָל האָט אַן אַנדערער געוואָרפן אַ בליק אויף דער טײַגע, צי גלאַט אַזוי אין דער אומבאַשטימטער ווײַט, אין דער ווײַט פון לאַנג פאַרשווונדענע צײַטן, פון לאַנג פאַרפלויגענער יוגנט, געצויגן פון דאָרטן, ווי פון אַ טיפער קרענעצע, אַלץ נײַע און נײַע דערינערונגען.

— געדענקסט? — האָט זיך אָנגערופן דער פּולבלעכער.

— אַזוינס פאַרגעסט זיך ניט...

— און מיר דוכט זיך אָפּט, אַ כאָלעם אַזאַ געווען...

אין אָדעס, אין אָדעס

אויף דער מאָלדאַוואַנקע...

דאָס האָט שטיל אַ זונג געטאָן דער דאַרלעכער, ווי וועלנדיק דער־ווײַזן, אַז דאָס איז געווען ניט קיין כאָלעם, אַז אַלץ איז געווען אינדערע־מעסן.

אין אָדעס אויף דער מאָלדאַוואַנקע האָבן מיט יאָרן צוריק געלעבט צוויי יונגע כעוורע, צוויי שטיוול־פּוצער. ביידע האָט מען גערופן יאַשקע און ביידנס פאַמיליע איז געווען בלעכערמאַן. פונוואַנען האָבן זיי זיך גענומען? קיינער האָט ניט געוווסט און ס'איז קיינעם ניט אָנגעגאַנגען. געווען דאַן אַ סאַך הײמלאָזע אויף די אָדעסער גאַסן, און צוויי כעוורע שטיוול־פּוצער האָבן קיין איבעריקן אינטערעס ניט אַרויסגערופן. יאַש־קע? זאָל זײַן יאַשקע! בלעכערמאַן? זאָל זײַן בלעכערמאַן! עפּשער שווע־סטערקינדער, עפּשער קרויווים און עפּשער גלאַט אַזוי. איבערגענעכ־טיקט אין אַ מיסטקאַסטן און געוואָרן לײַבלעכע פרײַנט. דאַן זײַנען זיי געווען ענלעך איינער אָפּן צווייטן, ווי אַ צווילינג, ביידע אָפּגע־ריסן, פאַרקויטיקט, פאַרסמאַליעט, ביידע מיט לאַנגע קיינמאָל ניט גע־קעמטע פּאַטלעס, און די פּענעמער האָבן שטענדיק באַביידן געגלאַנצט, גלײַך זיי האָבן אַלע אינדערפרי זיי געפּוצט מיט וואַקס.

אַרויסגעראַטעוועטע פון עפּעס אַ מילכאָמע־סרייפע, צי פון אַ פּאָג־ראָם, האָט עס זיי אַרומגעטראָגן, אַרומגעשלײַדערט איבער שטעט און שטעטלעך, איבער צוגן און וואָקזאַלן, ביז זיי האָבן זיך איינמאָל באַ־געגנט אין אָדעס. מעגלעך, אַז איינער פון זיי איז טאַקע געווען יאַשקע און איינער פון זיי — בלעכערמאַן. זיי האָבן זיך צונויפגעשפּאַנט אויף אײן נאָמען און פאַמיליע, זיי זאָלן זיך פילן מערער קרויוויש, פילן אַ ביסל געמיטלעכער אין אָט דער גרויסער און אומהיימלעכער וועלט...

קימאַט אַלע אויף דער מאָלדאַוואַנקע האָבן געקענט די צוויי שטיוול־פּוצער. איז געווען וואָס צו פּוצן, האָבן זיי געפּוצט, איז געווען וואָס צו עסן, האָבן זיי געקײַט, און אַז ניט, האָבן זיי געשפּילט אין פּאַטשער־לעך מיט די בערשטלעך איבער די פּענעמער. פאַר אײן זאַך האָבן זיי

מוירע געהאט — פאר דער מיליציע, — טאָמער כאַפּט מען זיי און מע פירט זיי אוועק אין א קינדערהיים!

און איינמאָל, ווען פּוצן איז גראָד ניט געווען וואָס און זיי זײַנען געווען ביז גאָר פארכאַפּט מיט זייער שפּיל, האָבן זיי דערזען א מיליציאָנער שוין צו נאָענט. מעגלעך, אז ער האָט געמיינט ניט זיי, נאָר זיי זײַנען דאָך געווען היימלאָזע. ביידע האָבן זיך א ריס געטאָן פון אָרט, איבערגעלאָזט אַלץ אף הפקר — די קעסטלעך, די בערשטלעך...

זיי האָבן אַלץ געקוקט איינער אפן אנדערן און ערשט איצט באַמערקט, אז זיי זײַנען גאָר ניט אזוי ענלעך איינער אפן צווייטן, ווי ס'האָט זיך אמאָל געדוכט. איינער איז טאקע געבליבן א שווארצער, כאָטש מיט היפּשע סימאָנים פון גרויקײַט, און דער אנדערער איז גאָר, לאָזט זיך אויס, א רויטער.

— רויטער, — האָט זיך געכידעשט דער פּולבלעכער, — גיי ווייס...

— נו, פאַרדאָן, — האָט זיך אָנגערופן דער דאַרלעכער, — דערציילן שוין, ווו האָסטו דאָן ניט געסטײַעט? כ'האָב דאָן גאַנץ אָדעס איבערגעקערט.

— אָדעס... איך האָב דיך איבער דער גאַנצער וועלט געזוכט.

— און ניט געפונען?

— ווייסט דיך דער רוען, מיט וואָס פאר א נאָמען דו גייסט ארום.

— אָט האָסטו דיר! און יאָשקע?

— טאקע יאָשקע?

— ווי דען? יאָסיף מיכײַלאָוויטש בלעכערמאַן.

— וואָס עפּעס פּלוצלינג מיכײַלאָוויטש?

— דו האָסט צוגעטראַכט עפּעס שענערס?

— בא מיר האָט זיך גראָד באַקומען גאַוורילאָוויטש.

— עך, יאָשקע... אָבער טאקע יאָשקע!.. גאַוורילאָוויטש!.. נו, דערציילן שוין, דו ביסט דאָך אויסגעוועזן א וועלט מיך זוכנדיק...

דערציילן איז גאַוורילאָוויטשן אויסגעקומען לאַנג. ס'איז אים אַליין געווען ביז גאָר אָנגענעם דערציילן וועגן זיך, און ער האָט אפּסנײַ איבערגעלעבט יעדער געשעעניש.

...ער איז דאָן אוועק אפן וואָקזאַל, זיך פארוקט אין א וואַגאָן צווישן פערד און ניט באַוויזן ארומקוקן זיך, ווי דער צוג איז אוועק. ס'האָט זיך ארויסגעוויזן, אז דאָס איז געווען איינער פון די ערשטע עשעלאָנען מיט יוגנטלעכע קיין ביראָבידזשאַן. ער האָט קיין שום פארשטעלונג ניט געהאט, וואָס דאָס באַטײַט, נאָר דער איניען איז אים געפעלן געוואָרן. ערשטנס, סאַמע יוגנט, און, צווייטנס, פאָרט מען ווײַט... יאָטן זײַנען

געווען איינס אין איינס, געהאָדעוועט האָט מען ניט שלעכט, און ער האָט זיך גלײַך דערפּילט צווישן זיי, ווי אַן אייגענער.

געקומען קיין בירעבידזשאַן...

— קענסט זיך שוין פאָרשטעלן, דאַן איז דאָס געווען נאָר אַ נאָמען. מײַלע, בלאָטע איז בלאָטע, גנוס איז גנוס. נאָר דאָ קומט עפּעס אַ פאָרשטייער און האַלט פאַר אונדז אַ רעדע: „איר זײַנט די ערשטע פּיאָנערן פונעם נײַעם קאַנט!" אַ פײַנע מײַסע, טראַכט איך מיר, פּיאָנערן גאָר. מע קאָן אונדז נאָך אָנטאָן רויטע האַלדזטיכלעך. פאַרשטייסט, איך זאָל געווען וועלן זײַן אַ פּיאָנער, האָב איך עס געקענט אויספירן אין אָדעס, ניט געדאַרפט פאַריאָגן אַזוי ווײַט. אָבער פאַרפאַלן. אַף מאָרגן זײַנען מיר שוין געווען קורסאַנטן. אין אַ כוידעש אַרום — טראַקטאָריסטן און ערשט נאָך אַלעמען געמוזט זיך אויסלערנען שווימען.

— טאַקע אַנטלאָפן?

— עך, יאָשקע... גאַווריליאָוויטש!.. דו ווייסט, וואָס הייסט פּיאָנערן? עמעסדיקע! אַז ס'האָבן אַ גאַס געטאָן די רעגנס און אַלץ האָט אָנגעהויבן שווימען... איצט איז דאָס גאָרניט, אַ געוויינלעכע זאַך. נאָר דאַן, אינעם ערשטן זומער... מיר האָבן דאַן געמאַכט דעם ערשטן מאַרש מיט די טראַקטאָרס צום אַמור. און אַז ס'האָט אַ גאָס געטאָן אַ כוידעש נאָכאַנאַנד, און אַז ס'איז אַוועק אַ שווימעניש! די טראַקטאָרס, די פעסלעך מיט ברענשטאָף, דאָס עסנוואַרג און מיר אַליין. אָבער אָן שום פּאַניק, אָן שום כניקען. פּיאָנערן! ניין, דאַן זײַנען מיר שוין אַלע געווען קאָמסאָמאָלצעס. איך אויך. אַ פײַנע געשיכטע? זאָלסט אָבער געווען זען, ס'אַרא ווייץ ס'איז אויסגעוואַקסן!

מיכײַלאָוויטש האָט אַלץ געוואָלט איבעראַשן גאַווריליאָוויטשן. נאָר צו זײַן גרויס פאַרדראָס האָט יענער ניט אַרויסגעוויזן קיין איבעריקע באַוווּנדערונג. ער האָט אויפמערקזאַם געהערט די דערציילונג, גאָרנישט ניט איבערגעפרעגט און אַף גאָרנישט ניט געכידעשט זיך. ער האָט געגלייבט אין אַלץ: וויאַזוי ער איז געוואָרן אַ בריגאַדיר פון אַ טראַקטאָר־אָטריאַד, דערנאָך מעכאַניקער, און ווען ס'האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאָמע...

— עך, ברודערקע, האָב איך עס געהאַט אַ מילכאָמע. אַלע כעוורע זײַנען אַוועק אַפן פראָנט און מיך האָט מען איבערגעלאָזט אין דער היים, באַשטימט אַלס דירעקטאָר פון אַ טראַקטאָר־סטאַנציע. נו, און מיט וועמען אַרבעטן? — פרעג איך. קלײַב דיר אָפּ מיידלעך, — זאָגט מען מיר, — וועלכע דו ווילסט. די שענסטע און די בעסטע. קענסט זיך פאָרשטעלן? מיידלעך... רויטע טיכלעך און בלייכע פּענעמער. קיין פּעטע מײַכאָלים האָט מען דאַן ניט געקאָכט. נאָר דאָס איז נאָך גאָרניט. אָבער דער אַמור! דער טײַך איז דערבײַ, און פון יענער זײַט טײַך — סאַפּקעס,

און די סאָפּקעס זײַנען אָנגעשפּיקעוועט מיט יאַפּאַנישע הארמאטן. קוקסט אף זיי א גאנצן טאָג און ס׳דוכט זיך דיר, אָט־אָט וועלן זיי אָנהייבן צו שיסן. און ארום — מיידלעך.

— און ווען האָסטו באוויזן כאסענע האָבן?

— בא דיר איז אַלץ א שפּאס. כאסענע געהאט האָב איך נאָך ביז דער מילכאָמע, און מײַן מאַלקעלע האָט ניט געהאט קיין גרונט פאר אייפערזיכטן. אָבער איך אליין... א ביזאָיען! אַלע וואָך האָב איך אײַנגעפאקעוועט צוויי פּאָרלעך וועש, א לעפל מיט א מעסער, אָנגעטאָן א פּאָר נײַע שטיוול, זיך געזעגנט מיט דער פרוי, מיט אַלע מײַנע מיידלעך און אוועק אין מיליטער־קאָמיסאריאט. און אַלע מאָל זיך אומגעקערט צוריק.

— טאקע א פאכדן. איך אף דײַן אָרט... קארג צוגן זײַנען געגאנגען אף מײַרעוו? זיך ארײַנגעכאפּט אין איינעם...

— העלד מײַנער... און דער פּארטיי־בילעט? מע האָט מיך שוין אזוי אויך געזידלט. דער סעקרעטאר פון רײַקאָם האָט מיך איינמאָל אָנגערופן דעזערטיר. כ׳האָב זיך קלוימערשט דערשראָקן פאר די שוועריקײַטן... נו, האָבן מיר געאקערט, געזייט און געשניטן. און ניט איין מאָל געשווומען. מיט די טראקטאָרס, מיט די פּעסלעך און מיט די קאָמבײַנען. נאָר דאָס איז געווען פאר אונדז א געוויינלעכע זאך. דעריקער איז געווען דער אמור. פון יענער זײַט טײַך — סאָפּקעס, און די סאָפּקעס אָנגעשפּיקעוועט מיט יאַפּאַנישע הארמאטן. און די מיידלעך מײַנע... זיי ווערן וואָס א טאָג בלייכער און בייזער. ווילסט זיך אמאָל אויסזידלען, הייבט דיך אָן ווארגן אין האלדז. עפּעס דארף מען דאָך קענען צוקוקן, ווי ס׳זיצט א מיידל באם רודער און די אויגן קלעפּן זיך איר. עטלעכע מעסלעס ניט געשלאָפן, און מײַן מאַלקעלע אויך. זי איז אויך א טראקטאָריסטקע געווען. דערנאָך האָבן מיר זיך צונויפגעלייגט, איך, הייסט עס, מיט מײַנע מיידלעך, געקויפט אן אעראָפּלאַן. א מאטאָנע פאר דער ארמיי. ערשט זומער פינף און פערציק זיך קוים ארויסגעריסן. טאקע אריבערגעשווומען דעם אמור, ארויסגעזעצט פון די סאָפּקעס די הארמאטן. אין קאָרייע געווען.

— דו, אין קאָרייע?

— גלייבסט ניט? נא, אָט איז מײַן מעדאַל „פאַרן זיג איבער יאַפּאָניע". און אן אָרדען...

— גאזלען, פארוואָס זשע האָב איך דיך דאָרט ניט געזען? כ׳וואָלט דיך געוועז ארײַנגעשטעלט אין א פילם.

— וואָס פאר א פילם? ווי קומסטו צו פילמען?

— איך בין דאָך א קינאָ־אָפּעראטאָר!

— דו?

— איך האָב דאָך אַלע יאָרן געשטרעבט דערצו. געדענקסט, כ׳האָב געטרוימט ווערן א קינאָמעכאַניקער, איך זאָל קענען אַלע אָוונט קוקן קינאָ אומזיסט? נו, נאָך יענעם איבערפאַל, ווען מיר האָבן זיך צעשיידט, בין איך אוועק אַרבעטן אין קינאָ, צוערשט פאַר א דרייער. געדענקסט יענע צײַט? מע דרייט דאָס הענטל, עס ברענט א לעמפּל און מע ווײַזט קינאָ. אינגיכן איז דאָס דרייען אַרויס פון דער מאָדע און איך בין אוועק אף קורסן. נו, און אַזוי ווײַטער און ווײַטער. ווי באַ אונדז גייט. אָט דאָס פּאָר איך פון וולאַדיוואָסטאָק. דאָרטן א פילם געמאַכט. זייער אַן אינטערעסאַנטער פילם...

פון ערגעץ האָט זיך אָנגערוקט א כמאַרע, און א וויכערל האָט זיך א דריי געטאָן אַרום דער סטאַנציע, א קליינס, א מאָגערס, א שיי־טערס. א דריי געטאָן זיך א מאָל דרײַ און ס׳איז דעם גלײַך אויסגעגאַנ־גען די קויכעס. נאָך געמאַכט א פּרוּוו א קער טאָן פון דער ערד די זאַמד און, ווי פאַרשעמט זיך פאַר דער אייגענער אומבאַהאָלפנקײַט, גלײַך ניט געסטײַעט. מיכײַלאָוויטש האָט אופגעהויבן דעם קאָפּ, ווי זוכנדיק עפּעס אפן הימל, דערנאָך א קוק געטאָן אף דער טײַגע און פלוצלינג זיך אָנגערופן:

— הער, ברודערקע, מאַך פון מיר א פילם.

— פון אַזאַ בעגעמאָט?

— זשאַלעוועסט די לענטע? אף מײַן כעזשבן. ווייסטו וואָס, מאַך א פילם פון אונדז ביידן: צוויי יעסוימים, צוויי שטיוולפּוצער, אין אָדעס אף דער מאָלדאַוואַנקע...

מיטאַמאָל אָנגעוווירן דעם פאַרלאַנג צו שפּאַסן, א הייב געטאָן זיך פונעם אָרט, און גאַווריליאָוויטשן האָט זיך אויסגעוויזן, אַז זײַן כאַוועַר איז מיטאַמאָל בייז געוואָרן. יאָ, טאַקע. אף זײַן פאַרפלאַמטן פּאָנעם — א מינע פון א גרויסן באַלדײַגע און אין די אויגן אַזאַ פײַערל, גלײַך אָט באַלד וועט ער אָנהייבן געבן עמעצע פּעטש.

— פאַראַן אַזאַ וואָרט „פאַל״. געהערט אַזוינס? אָט דאָס איז א פילם! ווען עמעצער טוט א וואָרף א ברענענדיק שוועבעלע און דאָס איבערגעטריקנטע היי טוט זיך א צינד אָן און ס׳גיט א גיי א סרייפע. אף הונדערטער העקטאַרן! עס פלאַקערט דאָס היי, און מענטשן לויפן אַרום, ווי צעדולטע, און אַלע טראַקטאָרס הייבן אָן אַרומאַקערן דעם ברענענדיקן סטעפּ.

ער איז געווען ווי אינגאַנצן ניט קיין היגער, און גאַווריליאָוויטש איז געוואָרן איבעראַשט מיט דעם, ווי מיכײַלאָוויטש האָט זיך פּלוצ־לינג געענדערט.

— קעגן וואָס דערציילסטו עס מיר?

— טאקע צוליב דעם פאַר איך קיין מאָסקווע. ס'הייסט פאָרן פאָרן מיר אף דער אויסשטעלונג. איך בין דאָך איצט דירעקטאָר פון א סאָווירט. נאָר איך האָב דאָרטן אן אינטערעס. א נײַע מאשין האָב איך צוגעטראכט. פארשטייסט? ווען מע קען אָט דאָס היי באצײַטנס צוקלײַבן, טויזנטער העקטאר היי. וויפל נײַע פערמעס, מילך, פלייש! דו ווייסט דען אונדזער ווײַטן מיזרעך?..

גאוורילאָוויטש האָט א ציטער געטאָן. מיט אים אליין איז איצט פאָרגעקומען אזוינס, וואָס מיט אים קומט פאַר אלעמאָל, ווען א מענטש טוט מיטאמאָל א שײַן פאַר אים מיט נײַע פארבן... ער איז איצט געווען זיכער, אז אָט דער יאָשקע, יאָסיף מיכײַלאָוויטש, וועט דערגרייכן אלץ. ער וועט שאפן זײַן מאשין, ער וועט ברענגען צו א טאָלק די טויזנטער העקטארן היי, ער וועט שאפן נײַע פערמעס...

און ער אליין, גאוורילאָוויטש... אין דער מינוט, מעגלעך, איז גע־בוירן געוואָרן אין אים א נײַער יאָשקע, א רעזשיסער.

— עס וועט זײַן א פילם! — האָט ער אויסגעשריִען א באגײַסטער־טער.

— וועלכער פילם? — האָט א פרעג געטאָן מיכײַלאָוויטש, גאָר פארגעסן, וועגן וואָס ער האָט נאָרוואָס גערעדט.

ס'האָט א פײַף געטאָן דער לאָקאָמאָטיוו, און זיי האָבן ניט באוויזן פארענדיקן דעם שמועס. אלע פאסאזשירן האָבן זיך א לאָז געטאָן צו די וואגאָנעס. ביידע פרײַנט האָבן זיך געגומען פאַר די הענט.

— גיי אריבער צו מיר אין וואגאָן, — האָט זיך אָנגערופן גאוורי־לאָוויטש.

— איך קען ניט. מיט מיר פאָרט א גאנצע בריגאדע.

— איך בין אויך ניט אליין. און דערצו, די אפאראטור.

— די אפאראטור? אָט גיב איך א קאָמאנדע, טאסקען מיר זי גלײַך אריבער. דו זאָג נאָר צו א פילם.

— אָפגערעדט!

זיי האָבן ניט באוויזן ארײַן אין איינעם פון זייערע וואגאָנעס, קוים זיך ארופגעכאפט אף די טרעפלעך פונעם לעצטן וואגאָן. געשטאנען בא דער אָפענער טיר און, ווי אלע פאסאזשירן, זיך אײַנגעקוקט אין דער טײַגע.

— מע דארף פארגעדענקען די סטאנציע, — האָט שטיל געזאָגט גאוורילאָוויטש, — קאָנדוקטאָר, ווי הייסט אָט די סטאנציע?

א יונג מיידל אין אן אָנצוג פון אן אײַזנבאנער איז געשטאנען דער־

בײַ און געהאַלטן אין דער האַנט אַ גרין פּענדעלע. דאָס פּענדעלע האָט געפלאַטערט, און דאָס מיידל האָט געשמייכלט.

— מע איז נאָך מיט איר אין זאַגס ניט געווען, — האָט געענטפערט דאָס מיידל. — נאָך ניט פאַרשריבן. אָט דאָ ניט ווײַט קומט אויף אַ נײַע גרויסע שטאָט. זי האָט נאָך אויך קיין נאָמען ניט...

און אַלע אײַנגעם מיט דעם מיידל האָבן איצט געקוקט אַהין, צו דער ייִנגסטער אין דער וועלט סטאַנציע, מיט וועלכער זיי האָבן זיך נאָרוואָס געזעגנט, און געוואַרט אַף אַ נײַעם וווּנדער פון דער טײַגע, עס זאָל זיך כאָטש אַף אַ ווײַלע ווײַזן אַ ווינקעלע פון דער נײַער שטאָט, וואָס הייבט דאָ אָן אויפקומען...

1966

דער ניסטער

העשל אנשעלעס

1

דעשל אנשעלעס איז געווען גרויס באוווסט בא דער אינטעליגענץ פון שטאָט — בא זשורנאַליסטן, ליטעראַטן אאַ. מ׳פֿלעגט צו אים אָפֿט קומען פרעגן מעווינעס שוין אָף פּאַרטיקער מעלאָכע, און ווען מע האָט פֿירגענומען אַן אַרבעט, וועלכע האָט געפֿאָדערט גענוי וויסן אין אַ געוויסן געביט, אין וועלכן מע האָט אַליין אונטערגעהונקען, פֿלעגט מען בא אים פֿאָרויס שעפֿן יעדיעס, ווי אין אַ הילף־בוך, אין אַן ענציקלאָפּעדיע.

ער איז געווען פֿיל באַלאָדן, כאָטש נאָך יונג, פֿון אַ יאָר פֿינף־זעקס און צוואַנציק, אָבער שוין אַזוי ווײַט באַלערנט און באַלעזן, אַז ער האָט

אויסגעזען אויך א ביסל איבערגעלאָדן. דער קאָפּ, באַם קאַרק, עטוואָס אַראָפּגעבויגן, דאָס פּאָנעם מער אָפּגעצויגענער און בלאַסער, ווי ס'פּאַסט אפילו פאַר אַזאַ, וואָס פאַרנעמט זיך בלויז מיט לערן־זאַכן, די האָר פון קאָפּ שוין היפּש שיטערלעך, די שלייפן אײַנגעפאַלן און די הויט פון די הענט אַזוי דין און דורכזיכטיק, ווי דאָס לײַב פון א יונג אייפּע־לע, ווען מ'בלאָזט דעם צווישן די פעדערלעך.

מ'דאַרף זאָגן, אַז א שטיק שווערע יערושע האָט זיך אים אויך נאָכ־געשלעפּט. ערשטנס, זײַן מוטער, וואָס נאָך ליגנדיק מיט אים אין קימ־פּעט, האָט מען באַמערקט, ווי ס'איז איר אַף פּלוצלינג אָנגעפאַלן א שווײַגעניש און זי האָט אויפגעהערט ענטפערן אַף די ווינטשעוואַניעס, אַף די מאַזל־טאָווים, וואָס אייגענע און באַקאַנטע זײַנען נאָענט מיט זיי צו איר בעט אונטערגעקומען. זי האָט זיך גלײַכגילטיק באַצויגן צום קינד, צום זויגלינג, ניט ווי אַנדערע מוטערס. האָט מען איר צוגעבראַכט דאָס קינד צום בעט צום אָנזויגן, האָט זי דעם די ברוסט געגעבן, ניט — ניט. אַליין האָט זי זיך ניט דערמאָנט, און אָפט פּלעגט זי אפילו בעשאַסן זויגן אַליין אין דעם פאַרגעסן און זיך עפּעס ווילד פאַרטראַכטן.

דאָס שווײַגן האָט אויך נאָכן קימפּעט פון איר ניט אָפּגעלאָזט. פאַר־קערט, האָט זיך נאָך מער געשטאַרקט און דערגרייכט אַזאַ מאָס־מאַד־רייגע, אַז מע האָט אָנגעהויבן מוירע האָבן איר דאָס קינד צו פאַר־טרויען, זי זאָל זיך אַמאָל אַזוי ניט פאַרגעסן, אַז זי זאָל דאָס גאָר פון די הענט אַרויסלאָזן.

א סוואָרע, אַז איינמאָל האָט דאָס טאַקע מיט איר געטראָפן, און דעמלט האָט מען זיך גענומען אייצן מיט דאָקטוירים. און אַז יענע האָבן זי גוט באַטראַכט און עטלעכע מאָל איינער מיטן אַנדערן אַף קאָנסיליומס זיך דורכגעשמועסט, אַזוי זײַנען זיי צום אויספיר געקומען, אַז דאָס קינד דאַרף מען זען בא איר אַוועקנעמען, ווײַל אין אַזאַ שטאַנד איז זי ניט פעיִק אירע מוטער־פליכטן אויסצופילן, און אַז זי אַליין דאַרף מען אָפּגעבן אין א געהעריקן שפּיטאָל צום היילן.

אַזוי האָט מען געטאָן, און ס'איז ניט אַוועק קיין סאַך צײַט, אַז איר לאַגע האָט זיך פאַרערגערט, זי איז אַלץ מער אין זיך פאַרזונקען, זיך אָפּגעזאָגט פון עסן, טרינקען און ניט דערלאָזט, מע זאָל זי אפילו מיט גוואַלד האָדעווען. און דער סאָף איז געווען גאָר א שלעכטער. אין איינעם א טאָג, ווען די שפּיטאָל־באַדינער האָבן ניט באַמערקט און פון איר אַוועקגעקוקט, האָט זי געקראָגן עפּעס א שאַרפע זאַך, א מעסער צי א גאָפּל, מיט וועלכן זי האָט זיך געפּרוווט דעם האַלדז דורכשטעכן. און אַז מע האָט זי יענץ מאָל אָפּגעראַטעוועט און איר אויסגעהיילט די

ווּנד, האָט זי זיך פאַרטײַעט אַף אַ צײַט און קלוימערשט ניט געוואָלט קיין שאַרפע זאַכן אין די הענט נעמען און אַפילע אַף זיי ניט קוקן, ביז אַ צווייטער גינסטיקער פאַל האָט זיך איר געמאַכט, און דאָס מאָל האָט זי מיט זיך ענדגילטיק פאַרענדיקט: זי האָט זיך דעם האַלדז ביז טיף און אַף טויט דורכגעשניטן.

דאָס — די מוטער. דער פאָטער, וואָס האָט, זעט אויס, זי שטאַרק ליב געהאַט, האָט זיך די זאַך אַזוי שטאַרק צום האַרצן גענומען, אַז ער האָט געהאַלטן אויך זײַן לעבן פאַר פאַרענדיקט. ער איז אומגעגאַנגען אַ לאַנגע צײַט צעמישט, זיך ניט געלאָזט טרייסטן, ניט אויסריידן... און ווען, ווי דער שטייגער, האָבן שפּעטער צו אים אין שטוב זיך גענומען אַרײַנשטעלן שאַדכאָנים מיט פאַרשיידענע פאָרשלאָגן, ווי מע קומט אַלע מאָל צו אַ יונגן אַלמען, האָט ער ניט נאָר זיי ניט געוואָלט אויסהערן ביזן סאָף, נאָר שוין בײַ די ערשטע ווערטער אַף זיי אָנגעשריִען און זיי פּאָשעט דורכגעטריבן. די שאַדכאָנים האָבן צוערשט בלויז מיט די אַקסלען אָנגעמאַכט, מיינענדיק, אַז ס'איז צײַטווײַליק, ווײַל דער צאַר איז נאָך פריש; אָבער אַז זיי האָבן נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל געפּרוּווט אַרײַנקומען און יענער האָט ווידער און נאָך מיט מער בייזער אַף זיי זיך צעשריִען, האָבן זיי געזען, אַז ס'איז ערנסט, ס'איז ניט געמאַכט און ניט בלויז לעפּאָנעם, און זיי האָבן אָנגעהויבן זשאַלעווען שיך און מער זיך צו אים ניט געוויזן.

ער, דער פאָטער, האָט זיך אויך פון געשעפטן אָפּגעוואָרפן. שטאַ־מענדיק אַליין פון פײַנע עלטערן, וועלכע האָבן אים באַזאָרגט מיט היפּש נאַדן סײַ פון זייער צאַד, סײַ אויך פון קאַלעס צאַד, און וואָס דאָס האָט מעגלעך געמאַכט, ער זאָל באַלד נאָך דער כאַסענע זיך אַ נעם טאָן צו גרויס־האַנדל, מיט אויסזיכטן אַף גאָר גרויסע רעוואָכים, ווי ס'טוען אַלע רײַכע זײַן גלײַכן נאָך דער כאַסענע, האָט איצט, נאָך דעם, ווי דער אומגליק האָט אים געטראָפן, זיך באַזײַטיקט און אַרויסגענומען פון דעם... ער איז געוואָרן אַ היימזיצער און ניט געוואָלט אויסהערן קיין מו־סער ניט פון זײַנע עלטערן און ניט אויך פון אַנדערע אייגענע, אַז — „וואָסי? ס'טרעפט... ער איז נאָך יונג און מע דאַרף זיך זען אין די הענט נעמען"... זיך ניט געלאָזט. ער האָט זיך אינגאַנצן אָפּגעגעבן דעם קינד, וועלכן ער האָט אַ מוטער פאַרביטן. און וואָס געהער געשעפט און שטוב־באַלעבאַטישקײַט, האָט ער זיך פאַרלאָזט, ערשטנס, אַף זײַן מעשאָרעס, אַף איינעם, דעמלט נאָך אַ יונגן, פאַרשוין, מיטן נאָמען שאַמײַ, וואָס ער האָט זיך דערוואָרבן אַף געטרײַשאַפט, ווי אויך אַף דער אַם און אַף דער דינסט, וואָס איינע האָט מיטן קינד געהאַט צו טאָן, און די צווייטע — מיט דער שטוב.

די געשעפטן האָט ער ליקווידירט, און פאַרן צונויפגעזאַמלטן געלט פון נאָך דער ליקווידאַציע האָט ער זיך געקויפט א גרויס הויז אף אן אַנגעזעענער גאַס אף פּאַרנאַסע, און אָנפירן מיטן הויז, אכטונג געבן אף דעם אופמאַנען דירע־געלט, רעמאָנט אאַ. — האָט גענומען אף זיך זײַן לײַב־מעשאָרעס שאַמײַ, וואָס ער איז אים געווען אי באַדינער, אי קאַסירער, אי קימאַט באַלעבאָס אף אַלץ, ווײַל קיין אייגן לעבן האָט ער ניט געהאַט און קיין אייגענע פאַמיליע האָט ער זיך ניט געדענקט אײַנצושאַפן.

דאָס — דעמלט, ווען דער פאָטער איז נאָך יונג געווען און דער אומ־גליק האָט אים געטראָפן. און איצט, ווען מיר דערציילן דאָ, איז ער שוין עלטער מיט אריבער א פערטל יאָרהונדערט. ער גייט זיך ארום שטענדיק אין כאַלאַט און אין די שטעקשיך אין שטוב. צו די געשעפטן האָט ער זיך אַלץ ניט אומגעקערט, כאָטש ער האָט — אויך ניט. ער איז נאָך אַלץ באַלעבאָס פון יענעם גרויסן הויז אף דער אָנגעזעענער גאַס, ווי אמאָל. ער האַלט זיך נאָך אַלץ מיט זײַן מעשאָרעס שאַמײַ, וועלכער האָט זיך, נאַטירלעך, אויך, ווי דער באַלעבאָס, געעלטערט און וואָס האָט זיך אַזוי אײַנגעלעבט מיט יענעם, אַז ער טראָגט אויך די זעלבע קליידער, וואָס יענער, אמאָל — וואָס פון יענעם פאַלט אראָפּ, און אמאָל אויך נײַע, פון א מער ביליקערן שטאָף, אָבער אין זעלבן שניט, וואָס דער באַלעבאָס, געגייט. ער עסט מיט אים צוזאַמען, גייט מיט אים אינאיינעם אין באָד, און אין פרײַע שאָען שפּילן זיי ביידע א שטילן שאָך באַשטענדיק.

אויך די שטוב האָט זיך מיט גאָרנישט ניט געענדערט. די פינף־צימער־ווױנונג אפן צווייטן שטאָק פון אייגענעם הויז איז, ווי פריִער, אויך איצט רײַכלעך אויסגעשטאַט. א ביסל נאָר דאָס ווייכלעכע מעבל אָפּגעבליאַקעוועט, א ביסל אויך די פאָרהאַנגען פון אמאָל אָפּגעפאָרן אין פאַרבן. אָבער אַלץ איבעריקע — ווי געווען. און דאָס איינציקע, וואָס האָט יאָ עטוואָס געענדערט דאָס פּאָנעם פון דער שטוב, איז דעם באַלעבאָס' אונטערגעוואַקסענער זון, וואָס צו זײַן באַנוץ איז איצט אָפּ־געגעבן געוואָרן דעם באַלעבאָס' אמאָליקער קאַבינעט, וועלכן ער, דער זון, האָט בא אַלע פיר ווענט באַשטעלט מיט אָנגעגלאָזטע ביכער־שאַפעס ביז דער סטעליע ארוף אויבן, און וואָס אהין קומען איצט אָפט מיט באַזוך מענטשן, מיט וועלכע ניט דער באַלעבאָס און ניט אויך שאַמײַ זײַן מעשאָרעס פאַרגינען זיך ניט קיין מינדסטע קענטשאַפט צו פאַרפירן, האַלטנדיק זיך פון ווײַט און האַנאָע האָבנדיק פון זונס, העשלס, קענטשאַפט.

זיי קוקן מיט שטאָלץ און איבערנעמערישקייט, וויאַזוי די באַזוכער טרעטן אַלעמאָל מיט דערעכערעץ העשלס שוועל אַריבער, דענקענדיק, אפּאָנעם, זיך צו דערוויסן און צו קריגן בא אים דאָס, וואָס בא אַנדערע איז דאָס ניט צו דענקען... ס׳גרויסט זיך מיט זיין זון ניט נאָר דער פאָטער, בעשאס ער זעט, וויאַזוי די באַזוכער קלאַפּן אָן אין דער טיר פון זיין זון, איידל, נאָר אויך שאַמיי, וואָס אויך בא אים איז העשל פאר א שטיק זון פארעכנט און וואָס אַלע מאָל, ווען ער זעט דעם באַלעבאָס אין זיין איבערנעמערישער און עטוואָס באַרימערישער גדולע, האַלט ער אים אונטער און באַרעכטיקט אים זיין שטאָלץ מיט א זאָג־געבן דערביי: „העשעניו, באַלעבאָס, איז, קיין אייִנהאָרע, א מענטש, וואָס אַנדערע, מאַשמאָעס, דאַרפן צו אים אָנקומען...“

דאָס — פון איין זייט — נאַכעס. פון דער אַנדערער זייט אָבער, ערגערט זיי זייער, ווען זיי באַמערקן, אַז העשל האַלט זיך אַלץ מער אַלטבאַכעריש אין דער פּלייצע בייגן, און אַז דאָס בלאַס אויסזען פון זיין פריִער יוגנט אָן האָט, מיט זיין עלטער, פון אים ניט אָפּגעלאָזט, זיך ניט אויסגענומען, נאָר פאַרקערט, זיך מער געשטאַרקט און אַזא שטענדיקער גאַסט אויף זיין פּאָנעם געבליבן, אַז ווען דער פאָטער טוט אָפּט פאַרשטעלטערהייט א קוק אויף העשלען, אַזוי דערזעט ער מיט דערשרעק די גוואַלדיקע ענלעכקייט פון אים צו זיין מוטער אין יענער צייט, ווען זי איז מיט אים אין קימפּעט געלעגן און ווען די געוויסע טרויעריקע שווייגעניש איז זי באַפאַלן.

דאָס האָט דעם פאָטער און שאַמיי פיל אַנגסט פאַרשאַפט. זיי האָבן זיך אָבער געטרייסט דערמיט, וואָס העשל איז א היים־זיצער און א גרויס־געלערנטער, און פאַר אַזא איז אייגנטימלעך און ס׳פּאַסט זיך אויך אין קערפּער עטוואָס אָפּגעשטאַנען צו זיין און אין געזונט געמי־נערט... און נישקאָשע, — האָבן זיי געזאָגט, — ס׳וועט נאָך קומען א צייט, ווען העשל וועט מער מיט דער וועלט אין באַריר קומען און דעמלט וועט זיך אים אויך זיין געזונט ענדערן צום מער געווונטשע־נעם. — האַ? ווי מיינט ער, שאַמיי? — פלעגט דער באַלעבאָס, ווען זיין זאָרג וועגן זיין זון פלעגט אים באַפאַלן, צו זיין באַדינער זיך ווענדן און בא אים א פרעג טאָן.

— יאָ, באַלעבאָס, — פלעגט יענער דעם באַלעבאָס אונטערהאַלטן און אים שטיצן אין זיין טרייסט. אָבערביידע פלעגן דאָך בא זייער ניט־אַרויסגערעדטער און שטיל־אופגעהאַלטענער מאַרעשכוירע בלייבן, און באַזונדערס דער באַלעבאָס, ווען ס׳איז שוין א שטיק צייט גאָר א שווערער שטיין אויפן האַרצן געלעגן, טראַכטנדיק וועגן גורל פון זיין זון.

דאָס איז פון דעמלט, ווען העשל איז איינמאָל עפּעס קראַנק געוואָרן און א דאָקטער האָט אים באַזוכט. און ווען דער דאָקטער האָט אים אָפּבאַטראַכט, האָט ער זיך פּלוצעם גענומען דערפרעגן וועגן זײַן מור־טער, פון וואָס זי איז געשטאָרבן. און אַז ער האָט זיך דערוווּסט, האָט ער נאָכאַמאָל א גאָר־גאָר באַאָבאַכטנדיקן בליק געוואָרפן אף העשלען. און בעשאַס דער פאָטער האָט אים פון דער טיר און פון דער שוועל אַראָפּבאַגלייט און ווידער און נאָכאַמאָל וועגן זונס איצטיקער קרענק זיך געהאַלטן אין דערפרעגן, אַזוי האָט אים דער דאָקטער דעמלט א זאָג געטאָן:

— דאָס איצטיקע איז גאָרניט, סע וועט פאַריבערגיין, נאָר דעריקער וואָלט מען דעם זון באַדאַרפט זען היטן פון דערשיטערונגען.

— וואָס הייסט? — האָט דער פאָטער א פרעג געטאָן, ווילנדיק אויפקלערן און זיך דערוויסן דעם גענויעם מיין פון דאָקטערס ווערטער.

— דאָס הייסט, קיינע איבעראַשונגען, קיין דערשרעק, פון וועלכן מ׳פאַרלירט זיך אַמאָל און מ׳קאָן דערנאָך שווער צוריק צו זיך קומען.

דער פאָטער האָט דאָס פאַרגעדענקט און פלעגט אָפּט ניט שלאָפן פאַר מאָרעשכוירע, און אַלעמאָל פלעגט ער וועלן מיט העשלען וועגן דעם איבעריידן, אַז יענער, העשל, הייסט עס, זאָל זיך זען היטן, מאַכ־מעס דער דאָקטער האָט דעמלט און דעמלט און דערפאַר און דערפאַר געוואָרנט, אָבער ער האָט ניט געוווּסט, וויאַזוי צוצוטרעטן צו העשלען מיט אַזוינע רייד, ניט געוווּסט פון וואָס אָנצוהייבן און צי וועט אים יענער, העשל, גאָר פאַרשטיין. און העשל אַליין האָט, ווײַזט אויס, ניט פאַרשטאַנען, און דאָס איז שוין פאַר העשלען גאָר ניט גוט געווען — א סימען, אַז ער ווייסט ניט, ווו ער האַלט, ווייסט ניט, וואָס ס׳ליגט און ס׳וואַרט בא זײַן טיר און שוועל אף אים, און אויב אַזוי, קאָן אים דער אומגליק אַמאָל טרעפן אומגעריכט, ווען א געוויסע סיבע זאָל דאָ אופקומען און זיך ווײַזן — אַזאַ, וואָס איז מעסוגל אַרויסצורופן בא אַזוינע, ווי ער, אַן אומגליק.

יאָ, נאָר דערווײַל אָבער האָבן זיך קיינע סיבעס ניט געמאַכט. דער־ווײַל איז העשלס לעבן בא זײַן פאָטער אין הויז געפלאָסן, ווי געוויינ־לעך, אין די אַמאָליקע דורכגעלייגטע ברעגעס, אָן ענדערונג. צו דעם פאָטער, וואָס איז פאַרבליבן אַן אַלמען, און צו שאַמײַ, וואָס איז א באָכער פאַרזעסן, איז מיט העשלס אונטערוואַקסן צוגעקומען נאָך איינער, וואָס לויט אַלע סימאָנים וועט אויך ער פאַרזיצן — מיטן איינעם כּי־לעק נאָר, וואָס העשל האָט זיך פאַרקנאַסט צו זײַן קאַבינעט, וואָס דער פאָטער האָט אים צו זײַן באַנוץ אָפּגעטראָטן, און וואָס ער, העשל, האָט אים באַשטעלט מיט הויך־אָנגעגלאָזטע ביכער־שאַפעס אַרום אַלע פיר

וועגט ביז דער סטעליע ארוף אויבן, און וואָס אַלעמאָל האָט מען אים דאָרט געקאָנט טרעפן בא לייענען א בוך — אמאָל אַן אַלטן, וואָס די בלעטער זײַנען פארגעלט און שמעקן מיט צײַט־עלטערלעכן שימל, און אמאָל א נײַעם, אַן ערשט־צעשניטענעם, פון וועלכן די פארב פון דרוק און פריש פאפיר פילט זיך ארויס.

העשל וואָלט, עלטער ווערנדיק, ווי זײַן פאָטער, שוין גאנצע טעג אין כאלאט און אין שטעקשיך אומגעגאנגען, און צום שטילן שאָך, וואָס דער פאָטער האָט אָפט געשפילט מיט שאמײַ, וואָלט א דריטער — העשל, צוגעקומען, וואָס וואָלט אמאָל געשטאנען הינטער די פלייצעס פון איינעם א שפּילער, און אמאָל הינטער די פלייצעס פון א צווייטן, זיך ניט ארײַנמישנדיק און קיינמאָל קיינעם אפילע קיין אייצעס ניט געבנדיק.

מעגלעך, אז ווען ס׳טרעפט מער ווײַטער גאָרניט, וואָלט ער, אף אזא אויפן, אויך זײַן שווער שטיקל יערושע איבערגעקומען און דאָס מעג־לעך־קרענקלעכע אין אים וואָלט אזוי אײַנגעשלאָפן, ניט האָבנדיק קיין סיבע צום אופוואכן, ווי די זוימען פון געוויקסן אמאָל, ווען זיי האָבן ניט די געהעריקע באדינגונגען — באָדן, זון און פײַכטקײַט, צו זייער ווּקס.

אָבער מיטאמאָל האָט יאָ עפּעס געטראָפן — און דאָס איז די מיל־כאָמע, וואָס האָט אויסגעבראָכן אין 1939, און בא וועלכער מיר אַלע און די גאנצע וועלט זײַנען איצט אידעס.

2

אז דאָס פאשיסטישע כאַיל איז ארײַן אין שטאָט, ווו העשל אנשע־לעס האָט געוווינט, איז איידער זייער מאכט האָט אײַנגעפירט די נײַע אָרדענונג, איידער זי האָט באוויזן די יידן פון זייערע הײַזער ארויס־זעצן און זיי באפוילן אריבערפאָרן אין יענע ערטער, וואָס זי האָט באשטימט פאר זיי — אין די געטאָ־קווארטאלן, — האָט זי דערווײַל צעשיקט קווארטיריערן איבער דער שטאָט, אויסצוגעפינען וווינונגען פאר אירע מיליטערישע און ציווילע פאָרשטייער, פאר אָפיצערן, באאמ־טע אאַ. — ניט אויסגעשלאָסן אויך אין די יידישע וווינונגען.

אז מ׳איז צוגעקומען צו העשלס פאָטערס הויז, וואָס אף דער אָנ־געזעענער גאס, האָט איינער א שאָכן, צי מיט א בייזן מיין, צי ניט מיט קיין בייזן, א ווײַז געטאָן אפן באַלעבאָס׳ וווינונג אליין, ווי אפן סאמע באקוועמסטן און פאסיקסטן פאר אזוינע לײַט, וועמען מ׳דענקט דאָ ארײַנצוקווארטירן.

העשלס פאָטערס וווינונג איז געפעלן. און באַלד טאַקע האָט זיך אַף דער פּאַראַד־טיר, אין אונטערשטן שטאָק, איינער אַן אָפּיצער באַוויזן, שוין מיט געפּעק, גרייט צו פאַרנעמען, וואָס מע וועט אים אָנווײַזן. א ווײַלע נאָר האָט ער דאָס געפּעק אונטן געלאָזט, אַז דער סטרוזש, אָדער אַנדערע, זאָלן דערויף אַכטונג געבן, און אַליין האָט ער אַרויף אויבן געשטײַגט, אין צווייטן שטאָק, זען, וואָס מ׳האָט פאַר אים אויסגעפונען.

די וווינונג איז אים געפעלן, באַזונדערס העשלס קאַבינעט, ווו ער האָט געדענקט זיך באַזעצן. און באַלד האָט ער אַ באַפעל געגעבן, אַז אַליין די באַלעבאַטים זאָלן מיט אים אַראָפּ אונטן גיין, אים העלפן דאָס געפּעק אַרופברענגען.

ס׳האָט זיך, נאַטירלעך, באַלד געוואָלט לאָזן די דינסט. אָבער דער אָפּיצער, דער קוואַרטיראַנט, האָט מיט דער האַנט אָוועקגעמאַכט: ניין, די דינסט דאַרף ער ניט. „איך", — איז שאַמײַ דער מעשאָרעס אונטערגעשפרונגען, זיך גלײַך אַרויסגעשטעלט און געוואָלט די דינסט פאַרבײַטן. „ניין, אויך דיך ניט", — האָט דער אָפּיצער אויך שאַמײַס ווילן און באַדין־גרייטקײַט אָפּגעוואָרפן און ניט דערלאָזט. דעמלט האָט זיך אַרויסגערופן דער באַלעבאָס אַליין, העשלס פאָטער, מיטן אָפּיצער אַראָפּצוגיין, אָבער אויך אים האָט יענער מיט אַ האַנט ווי באַזײַטיקט. „ניין, דער", — האָט ער געזאָגט, אָנווײַזנדיק אַף העשלען, וואָס איז געשטאַנען בּאַ אַ זײַט, עטוואָס מער בלאַס, ווי אַלעמאָל, צוזעענדיק דעם אָפּיצערס קאָמאַנדע און ניט פאַרשטייענדיק, פאַרוואָס אַלעמען האָט ער אָפּגעוואָרפן און אים, בלויז אים, האָט ער אויסדערווײלט צו אָט דער טראָג־מעלאָכע.

— פּאַניע... הער אָפּיצער... — האָט זיך דערווײַל העשלס פאָטער צום אָפּיצער מיט טאַכנונים געווענדט, — ס׳איז מײַן איינציקער זון. ווי ער זעט, דער הער אָפּיצער, פון די ביכער אין זײַן קאַבינעט — א געלערנטער, — און דערצו, ווי ער זעט אויך, אַ שוואַכער אין געזונט. איז צו וואָס גראָד דער זון, ווען אַלע אַנדערע זײַנען גרייט דעם הער אָפּיצער באַדינען און אים די געפעליקײַט טאָן מיט גרויס פאַרגעניגן.

— אַך, אַזוי, אַ געלערנטער? — האָט דער אָפּיצער אַ קוק געטאָן אַף העשלען, ווי אַף אַ וואַנץ אָדער אַנדער נישטיקײַט, — נישקאָשע, זאָל ער זיך צוגעווינען. ער וועט זיך געווינען נאָך צו ערגערס.

— שנעל! — האָט ער אַ באַפעל געטאָן, ווי צו אַ ליאַדע שיק־ייִנגל, צו העשלען, און מיט אַ האַנט אים אָנגעוויזן, ער זאָל גיין פאָרויס, אַראָפּ אונטן, אָן טײַנעס.

ס׳האָט, נאַטירלעך, ניט געהאָלפן. ס׳האָבן זיך בלויז נאָך דעם, ווי העשל מיטן אָפּיצער האָבן זיך פון דער טיר אַרויסגעלאָזט, אויך אַלע

איבעריקע אין שטוב, ווי גוילעמער, זיי זיך נאָכגעלאָזט — סײַ דער פּאָטער, סײַ שאמײַ דער מעשאָרעס, סײַ אויך די דינסט, פון הינטן גייענדיק — ניט דערפאר, האָט מען געזען, וואָס זיי ווילן דאָרט צוניץ קומען און מיט עפּעס העשלען קאָנען העלפן, נאָר גלאט אזוי, ווײַל א בלינדלעכער קויעך האָט זיי אונטערגעטריבן און זייערע פיס געמאכט שפּאנען.

דער אָפּיצער האָט, אראָפּקומענדיק, העשלען אף דעם געפּעק אָנגעװיזן. דאָס זײַנען געווען צוויי טשעמאָדאנעס. איינער א גרעסערער און מער שווערער, און דער צווייטער א מער לײַכטער. העשל האָט זיך אָנגעבויגן און געוואָלט ביידע אין ביידע הענט נעמען. נאָר דאָ האָט דער אָפּיצער א באפעל געטאָן: „ניין! דעם, — האָט ער אפּן שווערערן אָנגעוויזן, — אין די הענט, און יענעם, דעם לײַכטערן, — מיט די ציין".

— וואָס? — האָט העשל, שוין א שטיק פריטשמעליעטער פון פריער, איצט, די לעצטע ווערטער דערהערנדיק, אפּן אָפּיצער א קוק געטאָן, ניט פארשטייענדיק, וואָס יענער מיינט, און מיינענדיק, אז ער האָט ניט גוט געהערט.

— יאָ, ייד... דעם — מיט די ציין.

א ווײַלע זײַנען אלע בײַוועזנדיקע ווי פארגליווערט געוואָרן. דער פּאָטער האָט זיך באלד פון אָרט געוואָלט א לאָז טאָן, דעם אָפּיצער צו די פיס צופאלן, בא אים אויסבעטן, ער זאָל צוריק נעמען זײַן באפעל. אויך שאמײַ האָט, דאכט זיך, געוואָלט טאָן דאָס זעלבע. דאָס זעלבע — אויך די דינסט. אָבער דעמלט האָט דער אָפּיצער אזא געשריי געטאָן „שנעלער!", ווענדנדיק זיך צו העשלען, אז יענע אלע האָבן פארשטאַנען, אז קיינע טאכנונים און צו דער ערד פאלן וועלן דאָ ניט העלפן, און אז ווער ס'האָט אויגן און קאָן צוקוקן, וואָס דאָ ווײַטער דארף פּאָרקומען, זאָל ער קוקן, און ווער ס'איז דאָס ניט אימשטאנד, דער זאָל דעם קאָפּ אָפּקערעווען און אוועקקוקן.

העשל אליין האָט גאָרנישט ניט געזאָגט. ניט קוקנדיק ניט אפּן פּאָטער און ניט אפּן באדינער, וועלכע האָבן האלב טויט אויסגעזען, און אויך ניט אף דער דינסט, וואָס האָט זיך מיטן פארטעך די טרערן געווישט, האָט ער זיך צום געפּעק אָנגעבויגן, דעם שווערן טשעמאָדאן מיט דער האנט גענומען און צום צווייטן, בעיין בריירע, מיטן פּאָנעם זיך דערנעענטערט... א ווײַלע נאָך האָט מען געזען, ווי דער רוקן קווענקלט זיך אים, זיך אראָפּ און אופהייבנדיק, נאָר באלד האָט זיך אויך זײַן רוקן אופגעהערט קווענקלען... אָבער ווי די יאָרן... אָנגעבויגן צום געפּעק האָט זיך איינער א מענטש מיטן נאָמען העשל, און אופ־געשטעלט, דעם טשעמאָדאן שוין אין די ציין טראָגנדיק, האָט זיך אופ־

געשטעלט אן אנדערער, א צווייטער שוין, קאָן מען זאָגן, ניט קיין מענטש, אלנפאלס, ניט ער.

ווער ס׳וואָלט דעמלט אף העשלען א מער אופמערקזאמען קוק געטאָן, וואָלט געזען, ווי מיטאמאָל האָט זיך אים דער בליק געענדערט. זײַנע אויגן, אלעמאָל פון עטוואָס גראָוולעכן קאָליר, זײַנען איצט ווי גאָר ווײַס געוואָרן, גלײַך דער מאמעס מילך וואָלט אים אין זיי געקומען... ער האָט, אזוי גייענדיק, אין איין האנט דעם שווערן טשעמאָדאן געטראָגן און דעם צווייטן, דעם גרינגערן, אין די ציין. א שטילע לעווײַע פון אָפּיצער און פון די אייגענע איז אים נאָכגעגאנגען. דער אָפּיצער, וואָס איז, ווײַזט אויס, געווינט געווען צו אזוינס, און אויך, ווי ס׳ווײַזט אויס, ניט אזא, וואָס זאָל זיך מאכן מאכשאָוועס און פייניק זײַן אָפּצומעסטן די גרייס פון דער דערנידערונג און באליידיקונג, וואָס ער דערלאנגט א מענטשן, צווינגענדיק אים צו אזא סאָרט דינסט, — איז נאָכגעגאנגען, ווי מ׳גייט נאָך א געוויינלעכן געפעק־טרעגער, וועלכער טראָגט דיר אָפּ אף א געוויינלעכן אויפן דײַן געפעק, — קאלט, גלײַכגילטיק, גלײַך ס׳געשעט גאָרניט. און העשלס אייגענע, דער פאָטער, שאמײַ דער באדינער און די דינסט, וואָס האָט געהאלטן די גאנצע צײַט אין איין ווישן זיך די טרערן מיטן פארטעך, זײַנען נאָכגעגאנגען, ווי מ׳גייט נאָך א מעס, ווען קיין ווערטער אין מויל זײַנען ניטאָ, ווען דער בראָך איז דיר אזוי גרויס, אז דו ווייסט ניט, צי דער קאָפּ איז דײַנער און צי דײַנע אייגענע פיס גאָר טראָגן דיך.

נאָר דאָס אלץ איז נאָך געווען גאָרניט אנטקעגן דעם, וואָס שפּעטער, ווען מ׳איז אין שטוב ארײַנגעקומען און העשלען ביז אין זײַן קאבינעט ארײַנבאגלייט, איז געשען. ארײַנקומענדיק אין קאבינעט, איז העשל מיטן געפעק שטיין געבליבן, ווי ניט האָבנדיק קיין קויעך אָדער קיין ווילן אים ארויסצולאָזן, און אז דער אָפּיצער האָט זיך אָן ווערטער צו אים א ווענד געטאָן: „נו“, — דאָס הייסט, לאָז אראָפּ, — איז ער ווײַטער אזוי געשטאנען.

די דינסט האָט דעמלט צו אים א גיי געטאָן און דעם שווערן פּאק פון די הענט ארויסגענומען, און דער צווייטער, וועלכן ער האָט אין מויל געהאט, איז אים אויך ווײַטער געבליבן אין מויל, ביז די דינסט איז ווידער צו אים ניט צו און אויך דעם צווייטן בא אים אוועקגענומען. העשל איז אָבער אויך ווײַטער מיט אן אָפן מויל געשטאנען — אָפן אף אזויפיל, אף וויפל דאָס הענטל פון טשעמאָדאן האָט פריִער בא אים אין מויל פּלאץ פארנומען.

— מײַן זון! — האָט דער פאָטער, דערזעענדיק זײַן פארגליווערטן אומגליק פאר די אויגן, צו העשלען א גיי געבנדיק, אויסגעשריִען.

באלד אָבער האָט ער זיך צוריק געכאַפּט, אַ קוק געבנדיק אפן אָפּי־צער, וועלכער האָט זיך שוין אין קאַבינעט באַלעבאָס געפילט און זיך געוואָלט נעמען צו זײַן באַלעבאַטישקײַט, זיך מאכן באַקוועמלעך, און אַט די פרעמדע מענטשן, דאָס מיינט מען, דער באַלעבאָס, זײַן זון און די איבעריקע, האָבן אים געשטערט.

— העשעניו! — האָט אויך דער געטרײַער מעשאָרעס צום באַלע־באָס׳ זון אַ גיי געטאָן, אים וועלנדיק דערוועקן און צו זײַן פריִערדיקן שטאַנד אים אומקערן.

— מאַרש! — האָט אַ געשריי געטאָן דער אָפּיצער, און העשל האָט זיך ווײַטער פון אָרט ניט גערירט, און דעם אָפּיצערס אויסגעשריי האָט אַף אים קיין אײַנדרוק ניט געמאַכט, ער זאָל אים וועלן אויספאָלגן. ער איז אויך ווײַטער אַזוי געשטאַנען מיטן געעפנטן מויל פאַרגליווערט, ביז דער באַלעבאָס און דער מעשאָרעס האָבן, וויינענדיק, זיך איצט צו זײַנע בײדע זײַטן אַוועקגעשטעלט, אים פאַר די הענט אָנגענומען און אים אַרויסגעפירט פון קאַבינעט.

— ווי דעם טאַטן! — האָט העשלס פאָטער, אַרײַנפירנדיק העש־לען אין צווייטן צימער און זעענדיק, אַז יענער, העשל, בלײַבט אויך דאָ, ווי דאָרט, אינעם ערשטן, אין קאַבינעט, אַ שווײַגנדיקער און מיט אָפענעם מויל שטיין, אויסגעשריִען.

— העשעניו, וואָס איז מיט דיר? — האָט דער מעשאָרעס, דעם באַלעבאָס אונטערהעלפנדיק, זיך צעוויינט און איז גלײַך נאָך אַ דאָק־טער אַוועקגעלאָפן.

ער האָט געבראַכט אַ היימישן — אַזאַ, וואָס פלעגט אַלעמאָל דאָס הויז באַזוכן. יענער האָט באַטראַכט, געקוקט, און אַ שווײַגנדיקע אומ־באַהאָלפנקײַט האָט זיך אַף זײַן פּאָנעם אָנגערוקט, ווײַל העשל איז שוין ניט געווען העשל און דער דאָקטער האָט שוין ניט געהאַט מיט וואָס זײַנע אייגענע צו טרייסטן.

אויס!.. פון דעמלט אָן האָט העשל שוין ניט געוווּסט, וואָס אַרום אים טוט זיך. ניט געוווּסט, אַז אין אַ שיינעם טאָג, באַלד נאָך דעם, ווי דער אָפּיצער האָט זיך צו זײַן פאָטער אין וווינונג אַריבערגעצויגן, איז געקומען אַ באַפעל, אַז זיי, די אייגנטימער פון הויז, דאַרפן זיך פון דאָרט אַרויסציִען. מע האָט עס געטאָן, און מ׳איז גאָר אין אַ געמיינער דירע, ערגעץ אין אַ פינצטערלעכן, אָפּגעלעגענעם קוואַרטאַל, אָנגע־קומען.

העשל האָט אויך ניט געוווּסט, אַז ער האַלט די גאַנצע צײַט דאָס מויל אָפן און אַז דער פאָטער אָדער שאַמײַ דער באַדינער האָדעווען אים, ווי מע האָדעוועט אַ קינד, אָדער אַ ציטערנדיקן זאָקן, וואָס ניי־

טיקט זיך אין א צווייטנס הילף. ער האָט ניט באמערקט, ווי מע פירט אים אַפּט שפּאַצירן אין יענעם קוואַרטאַל, וווּהין פיל, ווי זיי, זײַנען אַרײַנגעקומען אויסגעליידיקטע, אָן געלט, אָן אויסשטאַטונג און באַנומענע ביז די מאַלבושים; אָבער דאָך איז דער אומגליק פון זײַן פאָטער פיל גרעסער, ווי בא אַנדערע, און יעדעס מאָל, ווען מע האָט געזען דעם פאָטער אָדער זײַן מעשאָרעס פירן אים, העשלען, אַפּן שפּאַציר, אַזוי פלעגט מען זיך פאַרהאַלטן, קוקן, ווי יענער, העשל, האַלט דאָס מויל אָפן, גלײַך ער איז מיט אָט דעם פעלער אַזוי געבוירן.

— ווי די יאָרן, — האָט מען אים באַדויערט, — אַף וואָס מע איז איבערגעקומען, אַז ווער ווּעמען האָט דאָס באַדאַרפט דאָס געפּעק טראָגן.

— און וויאַזוי...

— אוואַדע איז פאַר אַזאַ מענטשן אַזאַ ביזאָיען ניט צום אַריבערטראָגן.

— זאָל מען זיי שוין אַרויסטראָגן, — האָט מען זיך שטילערהייט אין פאָלק געוווּנטשן, — אַפּן אומריינעם אָרט, ווי קעץ און הינט און אַלע אַנדערע פּעגירעס.

העשל האָט ניט באַמערקט, ווי דער פאָטער איז פאַר אַ קורצער צײַט אײַנגעבויגן און געבראָכן געוואָרן, אַרויסגעיאָגט פון זײַן היים, אין דער פרעמד, און דערצו נאָך מיט אַ קראַנקן זון אַף דער עלטער.

אויך שאַמײַ איז שטאַרק אַראָפּ. ער האָט נאָך דעם, ווי ער מיטן באַלעבאָס, מיטן זון זײַנען פון זייער אײַנגעזעסענער היים אַרויסגעריסן געוואָרן, ווי אַלע, אָן מיטלען, אָן מאַלבושים, און דערצו נאָך ווילד דערנידעריקט, מיטן ספּעציעלן שאַנד-צייכן — מיט דער געוויסער לאַטע, וואָס ייִדן האָבן, לויטן באַפעל, געמוזט טראָגן אַפּן אַרבל, אָדער אַפּן רוקן, אָדער אַף ביידע; נאָך דעם, אַז שאַמײַ דער מעשאָרעס, וואָס איז צו זײַן באַלעבאָס' שטוב שטאַרק צוגעבונדן געווען, ווי צו זײַן אייגענער, האָט איצט דערזען דעם באַלעבאָס אין אַזאַ צאָרע, האָט ער אַף זיך גענומען פירן די געמיינע און געקירצטע באַלעבאַטישקײַט, אַף וויפל דעם באַלעבאָס' לעצט-געבליבענע מעזומאָנים האָבן אים געקלעקט. ער האָט אויך גענומען אַף זיך העשלען נאָכצוקוקן, ווען דער באַלעבאָס, מיד און פון דערשלאָגנקײַט שוין אַפּט קרענקלעך, פלעגט צו בעט ליגן.

שאַמײַ איז אויך אַראָפּ. ער פלעגט שוין אַפּט ווי אויוועקבאָטל ריידן צו זיך אַליין, ניט הערנדיק, וואָס ער זאָגט, און אַמאָל פלעגט ער, שפּאַצירנדיק מיט העשלען, אַ רייד טאָן צו יענעם, ווי צו אַ פאַרשטאַנדיקן.
„אוי, העשעניו, — פלעגט ער זאָגן, — וואָס דיך און אונדז האָט דאָ געטראָפן... גאָט דער דערבאַרעמדיקער וואָלט זיך שוין געמעגט אַרומקוקן“.

העשל האָט דאָס אַלץ ניט באַנומען. ניט באַנומען אויך, ווען אייניקע זײַנע אַמאָליקע באַקאַנטע און פאַרערער, וואָס אויך זיי האָבן זייערע הײמען אָנגעווירן און אויך זיי האָבן, ווי העשל און העשלס מישפּאָכע, אַהער, אינעם אָפּגעלעגענעם, פינצטערן קוואַרטאַל אַרײַנגעטראָפן — פלעגן אים באַזוכן און מיט גרויס באַדויערונג אים קומען געווירע ווערן, און אָט די באַזוכער פלעגן פאַר אים אין פאָנעם ריידן וועגן אים און זײַן געזונט־צושטאַנד, ווי וועגן א פרעמדן, אָן זײַן אָנטייל.

ס׳פלעגט אים ניט אָנגיין, ניט אַרן... ער איז נאָך אַלץ געבליבן אין זעלבן שטאַנד, ווי באַלד נאָך דעם, ווען דער אומגליק האָט אים געטראָפן, ווען ער האָט אָפּגעטראָגן און געבראַכט דאָס געוויסע געפּעק, ווי א הונט טראָגט נאָך זײַן באַלעבאָס א זאַך אין די ציין, — מיט אַן אָפן מויל, און אײַנגאַנצן ער, ווי ניט קיין היגער, מיט א פאַרגליווערטן בליק אין זײַנע אַלעמאָל גראָװ־קאַליריקע אויגן, וועלכע האָבן איצט באַקומען די מאַרע, ווי בא א זויג־קינד, ווען דער מאַמעס מילך קומט אין זיי.

עמעס, זעלטן־זעלטן פלעגט זיך אים דער בליק אויך ענדערן צום בעסערן, צום מער באַוווסטזיניקן. אָבער באַלד איז ער אים גלאַזיק־שטײַף געוואָרן און די מילכיקע צעשוווּמענקײַט האָט באַקומען אַזא דראָענדיקן אויסדרוק, אַז מע האָט זיך געקאָנט שרעקן, אַז אָט־אָט גייט ער איבער פון שטילשטאַנד צו אופגעריסענער ווילדעניש, וואָס איז אַף אַלץ פייִיק.

דאָס איז פאָרגעקומען אַלעמאָל דעמלט, ווען, שפּאַצירנדיק אין יענעם קוואַרטאַל, וועלכער איז באַשטימט געוועז פאַר א ווין־אָרט בלויז פאַר ייִדן, פלעגט ער באַגעגענען א מענטשן פון דער פרעמד־אָנגעקומענער מאַכט — א מיליטערמאַן, אַן אָפיצער אין דער זעלבער קליידונג און פון זעלבן קאָליר, וועלכע ס׳האָט געטראָגן יענער, וועלכער האָט מיט אים די געוויסע שפּיל אָפּגעשפּילט און וואָס נאָך איר האָט אים געטראָפן וואָס געטראָפן.

ווען ער פלעגט אַזא־אָ אין דער געוויסער אוניפאָרם באַגעגענען, אַזוי פלעגט ער זיך פּלוצעם א שטעל טאָן, א צי אויס טאָן, גלײַך ער האָט עפּעס אין קערפּער אַרײַנבאַקומען אַזוינס, וואָס האָט אים שטרענג אָנגעשטאָלט. ער פלעגט זיך פאַרהאַלטן און אָפּשטעלן אינמיטן גיין, און יעדעס מאָל האָט ער דעמלט יענעם אין דער האַנט געקוקט, צי טראָגט ניט יענער עפּעס א זאַך, וואָס באַלד וועט ער זי אים הייסן איבערנעמען און אים צוהילף טראָגן — און ניט נאָר אין דער האַנט, נאָר אין מויל, ווי דעמלט... העשל פלעגט דעמלט דאָס מויל עטוואָס ברייטער עפענען.

דאָס האָט זיך געמאַכט זעלטן, ווײַל יענע מיליטערלײַט האָבן דאָ, אינעם אָפּגעלעגענעם קוואַרטאַל, ניט צו טאָן געהאַט. דאָס אָרט — א

פארשריגנס, און מאכמעס דער ענגשאפט, צונויפגעדריקטקייט און איבערפולטקייט פון דער באפעלקערונג איז דאָ אויך ניט איבעריק רייִן געווען, אז יענע, אז אַנגעזעענע מיליטערלייט זאָלן אהער קומען זייער לײדיקע צײַט פארברענגען, אָדער ווען אמאָל דאָרט שפאצירן גיין. און דאָך פלעגט אמאָל אזא איינער יאָ אהין פארבלאָנדזשען. און קומען אהער פלעגט ער בלויז צוליב איין זאך, בלויז צוליב איין ציל — צוליב רעציכע, דאָס הייסט צוליב כאפן א קוק, וויאזוי זייער פײַנע מאכט האָט דאָ די פײַנע מעלאָכע אוועקגעלייגט, שאפנדיק די קויטיקע אָרעמקײַט פאר די, וואָס זי האָט זיי אוועקגעשטעלט אויסער נאָרמע און פון יענער זײַט פון יעדן ארט געזעץ.

ס'האָט זיך געמאכט, אז העשל האָט איינמאָל, אזוי שפאצירנדיק, פארטראָגן אין זײַן קרענק, אין דער באגלייטונג פון זײַן אָפגעקומענעם און דערשלאָגענעם פאָטער, אין דער באגלייטונג אויך פון שאמײַ, וואָס איז בא זײַן צווייטער זײַט געגאנגען, — האָט זיך פלוצעם אָנגעשלאָגן אף א גרופע מיליטערלײַט, א דרײַלינג, וואָס איז אים פון דער אנטקעגנ־זײַטיקער ריכטונג אין פאָנעם אָנגעקומען.

ס'האָט זיך ווײַטער געמאכט, אז איינער פון די מיליטערלײַט, גע־קליידט אין דער זעלבער גרינער אוניפאָרם, ווי אָט יענער, וועלכער האָט העשלען מיט זײַן געפעק טראָגן באערט, האָט איצט אויך עפעס געטראָגן, — ניט קיין גרויסע זאך, וואָס ס'זאָל אים שווער זײַן, ווײַל דעמלט וואָלט ער געוויס איינעם א קווארטאל־אײַנוווינער „אײַנגעלאדן“, ער זאָל דאָס אים נאָכטראָגן, ווי ס'פירן זיך אלעמאָל אזוינע „לײַט“ אין אזוינע קווארטאלן. ניין, ניט קיין שווערס, נאָר א געוויינלעך האנט־פעקעלע.

און דאָ האָבן פלוצעם העשלס פאָטער פון איין זײַט, ווי אויך שאמײַ, וואָס איז פון העשלס צווייטער זײַט געגאנגען, באמערקט, ווי העשל האָט זיך מיטאמאָל א לאָז געטאָן צו יענע דרײַ אנטקעגנדיקע; און איי־דער העשלס פאָטער און אויך שאמײַ האָבן זיך באוויזן אומצוקוקן, אזוי איז העשל שוין צו יענעם, וועלכער האָט דאָס פעקעלע אין האנט גע־טראָגן, זיך צו אים מיטן פאָנעם און מויל א בייג געטאָן, ווי וועלנדיק דאָס בא אים אוועקנעמען... און אז יענער האָט זיך געוווּרט, זיך אויך א ביסל דערשראָקן, זעענדיק, מיט וועמען ער האָט צו טאָן, און אויך אין קאס ווערנדיק, וואָס ער, אָט דער דולער, הייסט עס, האָט די האָזע גע־האט אים גאָר אינמיטן וועג אָפשטעלן און פארהאלטן און זײַן שפאציר אים שטערן, און ער האָט אים געוואָלט אָפשטויסן, — אזוי האָט מען פלוצעם דערהערט א ווילד געשריי פון יענעם, ווי פון א מענטשן, וואָס מע וואָלט אים מיטאמאָל הייסן פעך אפן קאָפּ א גאָס געטאָן; און איידער

יענעמס באַגלייטער, ווי אויך העשלס פֿאָטער און שאַמיַי האָבן זיך באַוויזן אומצוקוקן, אַזוי האָט מען דערזען העשלען אַ צוריק אופֿגעשטעלטן פֿון פֿריערדיקן אָנבייגן זיך צו יענעמס האַנט. זײַן מויל איז אים געווען פֿאַרבלוטיקט, און אין מויל האָט אים געשטעקט אַ זאַך, וואָס ער האָט עס צו שטאַרק און ווי צו טײַער מיט די ציין צוגעהאַלטן.

אין יענער רעגע האָט העשלס פּאָנעם געלויכטן אי אופֿגעלעבט, אי פֿול מיט באַזיניקטער האַנאָע, גלײַך ער וואָלט דאָ אָקאָרשט אַרויס אַ זיגער און אַ גרויסבאַפֿרידיקטער פֿון אַן אָפּגעטאָנענער טאַט, אַף וועלכער ער האָט זיך אַליין ניט געריכט, צי איז ער אַף איר, אַף אָט דער טאַט, גאָר פֿײַיק.

העשל האָט אין מויל אַ שטיק אָפּגעביסענעם פֿינגער פֿונעם מיליטערמאַנס האַנט אין די ציין פֿאַרקלאַמערט געהאַט, און אַן איבערגרויס גליק, האָט מען געזען, האָט אים ווי געטראָפֿן, וואָס פֿאַר דער גאַנצער צײַט, זינט זײַן אומגליק איז אים געשען, האָט ער איצט מיט פֿולער האַנאָע דאָס מויל צוגעמאַכט — ניין, ניט צוגעמאַכט, נאָר צוגעשלאָסן, — ניין, ניט צוגעשלאָסן, נאָר אַזוי פֿאַרכאַסמעט, אַז מע האָט ווידער געזען, אַז אַלע טײַערקײַטן פֿון דער וועלט וועלן אים ניט צווינגען דאָס צוריק עפֿענען און דאָס ארײַנבאַקומענע, דאָס אָפּגעביסענע, אַרויסצולאָזן.

באַלד זײַנען יענע צוויי, וואָס האָבן דעם געשעדיקטן מיליטערמאַן באַגלייט, פֿון דער ערשטער איבעראַשונג, פֿון דער פּלוצעמדיקײַט פֿון אָנפֿאַל און פֿון זייער כאַווערס אויסגעשריי, צו־זיך געקומען און זיך באַלד פֿאַרן געווער געכאַפּט. זיי האָבן איינער פֿון איין זײַט, און דער צווייטער פֿון דער צווייטער — גענומען שיסן אין העשלען פֿון די רעוואָלווערן, וועלכע זיי האָבן אײַליק פֿון די קאָבורעס אַרויסגעכאַפּט — אין קאָפּ, אין דער ברוסט, אין שלייף, און ווידער אין קאָפּ, און העשל איז באַלד אַנידערגעפֿאַלן, ווי אַ סנאָפּ.

ס׳איז באַלד אָן אָנגעלאָף געוואָרן פֿון פּאָליציי און מאַכט־לײַט, וואָס האָבן דאָ דערזען אַן איבערפֿאַל אַף אַ זייעריקן, און באַלד וואָלט שוין דער גאַנצער קוואַרטאַל אין סאַקאָנע געשטאַנען פֿאַר מיטגעפֿיל צום איבערפֿאַלער און אַ ווילדע גזיירע וואָלט דאָ אויסגעבראָכן אַף אַלע. די גזיירע איז אָבער דערווײַל אָפּגעלייגט געוואָרן: די מאַכט האָט צײַט אויך שפּעטער זיך אָפּצורעכענען.

מ׳האָט באַלד דעם מעס וווהין מ׳דאַרף אָפּגעפֿירט ביז דער גענויער אויספֿאָרשונג. מ׳האָט אַפֿילע דעם פֿאָטער און שאַמײַ ניט צוגעלאָזט זייער אייגענעם צו באַגלייטן און צו זאָגן אַ פֿאַרענטפֿערנדיקן וואָרט פֿאַר אים.

מע האָט העשלען לאַנג דערנאָך אויך צום באַגראָבן אַפֿן ייִדישן בעסוילעם ניט אַרויסגעגעבן. ווען מע האָט דעם מעס לעסאָף אַרויסגע־

קראָגן, האָט מען אים גענומען טאָן דאָס רעכט, ווי מ׳טוט מיט אַלע מייסים: אים ארומוואשן און גרייט מאכן... נאָר אז מע האָט זיך גענומען צו זײַן מויל, געוואָלט דאָס עפענען און ארויסבאקומען, וואָס ער האָט פון ביס ארײַנגעכאפּט — דעם מיליטערמאנס פינגער־גליד, — האָט מען דאָס בעשום־אויפן ניט געקאָנט: דאָס מויל איז אים געווען אזוי ענג פארקלאמערט, אז מע האָט מיט קיינע קויכעס אים די אנגלען ניט געקאָנט אופרײַסן.

א סוואָרע, אז אזוי טאקע האָט מען אים באגראָבן, מיטן ביינדל, ניט קאָנענדיק דאָס בא אים ארויסבאקומען.

1943

פּײַװל סיטאָ

די „קאָמונקע פֿון פֿינף"

מײַן אומגעקומענער פֿון הונגער מאַמען
כאַסיע שװאַרץ, פֿון איר „קאַדעש" פּײַװל

ערשט קאַפּיטל

אַפֿן ראָג פֿון אַ שטילער גאַס, אין דער אַפּישן־ און פּלאַקאַטן־בודקע זײַנען אַ פּאָר אונטערשטע ברעטער אַרויסגעריסן. דאָ איז זײער היים — די „קאָמונקע".

פֿינף זײַנען זײ:

פּעטקע — אַ קורץ יאַטל מיט קעצישע אויגן, — „קאַריעשאַק" רופֿט מען אים.

זיאַמקע — אַ גרויסער לאַנגער קאָפּ מיט קרומע ברעמען, — „זיוזע" איז זײַן צונעמעניש.

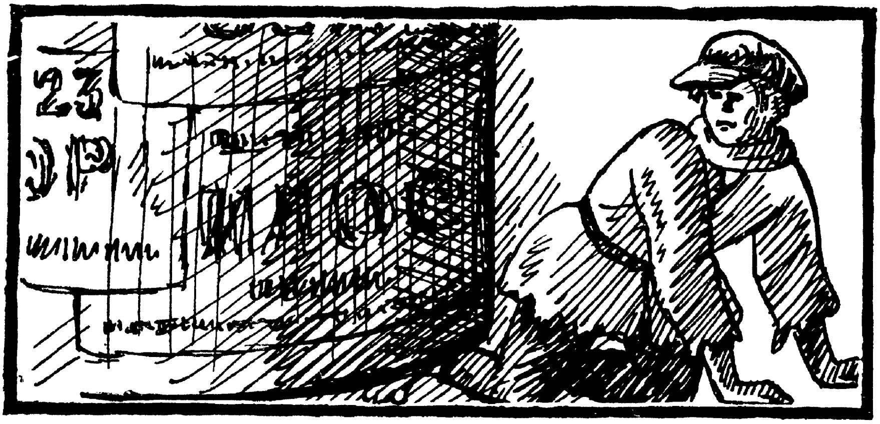

מאנקע — א דאר מיידל מיט א פאריסן נעזל, — זי איז די באַלע־באָסטע בא זיי.

מישקע — א פארשײַט יאטל מיט איין הילצערנעם פוס, — „שמיגע" הייסט ער.

און רודאָלף — א הארבער יונג, א לעט, — ער איז דער אטאַמאַן. ער קאָמאַנדעוועט און פירט דאָס רעדל.

וויִאזוי האָבן זיי זיך פארייניקט?

...מישקע האָט נאָך דער מאמעס טויט קיין לאטקעס ניט געגעסן... איינמאָל האָט ער זיך געלאָזט אָף א מיִעס געשעפט, האָט מען שוין אָבער נאָך אלעמען באמערקט זײַנע פיס און גענומען שרײַען „סטאָי!". איין מאָל „סטאָי", צוויי מאָל, נאָר ווער קאָן זיך עס נאָך אזא מײַסע צוהערן צום „סטאָי"? האָט מען א דריט מאָל א געשריי געטאָן און — זעץ!

מישקע ליגט שוין אָן א פוס...

און שפּעטער האָט ער שוין געשמיגעט אף איין פוס איבער גאסן, איבער מערק, איבער הויפן און פלוצעם רודאָלפן באגעגנט.

— יאָלד, וועגן וואָס טרוימסטו? — האָט אים רודאָלף געפרעגט. — קום בעסער מיט מיר, וועט דיר זײַן גרובא[1].

האָט איר שוין צוויי?

נו, און זיאמקע מיט פּעטקען האָבן זיך באגעגנט אפן וואָקזאַל און האָבן זיך טייקעף ביידע צעבוצקעט, ווי די הענער, איבער אן אָרט אף צו שלאָפן. בא זיאמקען זײַנען שטיקער בלוט געקראָכן פון דער נאָז, און פּעטקע האָט אזוי אויסגעזען, ווי א ראָטע קעץ וואָלטן אָקאָרשט געקלעטערט אף זײַן פּאָנעם... דאָך האָט קיינער ניט געוואָלט דאָס אָרט אָפּטרעטן.

— פארנעם זיך פונדאנען, קאָלזמאַן איך האָב פון דיר ניט געמאכט קיין לאטקע, — האָט זיאמקע געשריִען.

— ווער, איך זאָל זיך פארנעמען? דו, דרעפּלאָ[2], — האָט זיך פּעטקע ווידער א וואָרף געטאָן אף זיאמקען. — איך צעקוועטש דאָך דיך באלד, ווי א שטיפּט[3].

נאָר דאָ איז פלוצעם אונטערגעקומען רודאָלף און האָט זיי טייקעף צענומען.

— איר זײַט ביידע ווערט א גרײַצער! — האָט ער זיי געזאָגט. — איר קאָנט זיך אזוי שלאָגן, פונקט ווי מײַן באָבע קען שיסן... נאָר ניט געדײַגעט! אז מע קאָן ניט אנדערש, איז אזוי אויך ניט שלעכט. און

[1] וויל; [2] פּאכדן; [3] לויז.

אויב איר ווילט, איז קומט מיט מיר, כ׳האָב פאר אײַך א לײַטיש געשעפט.

האָט איר שוין פיר?

און מאנקע איז בעשאס־מײַסע געזעסן אין א ווינקעלע און זיך געווארעמט בא דער באטארייע. איז זי אזוי קלוג אונטערגעגאנגען און א שמוך געטאָן מיט איר פאריסן נעזל:

— אָט א געשלעג, איז א געשלעג!

און אז רודאָלף האָט דערהערט פון א מיידל אזעלכע רייד, איז בעסער דארף מען שוין ניט!

אָט האָט איר די גאנצע „קאָמונקע״.

זיי מאכן עס איניינעם א לעבן!

און טאקע! מיט וואָס איז דאָס א שלעכט לעבן? אויב מע עסט אפילע הײַנט גאָרנישט, איז עס אויך קיין גרויסער אומגליק ניט. דערפאר עסט מען מאָרגן, אָדער מע האָט נעכטן געגעסן קראקאָווער ווורשט און געררייכערט די עמעסע ציגארן.

הויל און וויל! —

פרײַ פונעם קינדהויז, פון די „וואָספיטאטעלניצעס״ מיט זייערע זיסינקע ריידעלעך:

— זיאמקעלע, דאָ גיי ניט און דאָ שטיי ניט...

— זיאמקעלע, דאָס ריר ניט און דאָס טשעפּע ניט... (און דעריקער נאָך: זיאמקעלע!).

אז זייער אייסעק איז עס!..

מער פון אלעמען קאָן זיאמקע ניט לײַדן דעם הויכן דראָנג יעווסיי פעטראָוויטש. זײַן דײַגע, טאָמער האָט זיאמקע צוגעשלעפּט אין מארק א רינגל וורשט צי א לעבל ברויט!

— ס׳איז זײַנס, א רועך אין זײַן טאטן ארײַן?!

זײַן דײַגע, טאָמער האָט זיאמקע ליב קלינגען אין אלע פאראד־טירן!

— ביסט א פעדא־האָג, א רועך אין דײַן טאטנס טאטן ארײַן, טאָ זײַ א פעדא־האָג און מיש זיך ניט אין מײַנע אייגענע געשעפטן...

קאיאָר, ווען די זון רײַסט זיך דורך די שפּאלטן אין דער בודקע ארײַן, איז רודאָלף שוין אויף. א קלייניקײַט — אזא אָל אף זיך! אזא פאראנטוואָרטלעכקײַט, ווי פירן א „קאָמונקע״! שלעפּט ער גלײַך אראָפּ פון אלעמען די „קאָלדרעס״ (מיט די קאָלדרעס איז די געשיכטע אזא.

אָט דו גייסט אמאָל אין גאס און זעסט אזא אפיש:

„הײַנט שפּילט מען אין דער רוסישער אָפּערעטע — „ס י ל וו א״.

אך, סארא שיינע זאך, — טראכסטו זיך, — די „סילווא״, און

צאפּ! — אַ ריס די „סילוואַ“ פון דער בודקע — און אָט האָסטו שוין אַ קאָלדרע!..)

רודאָלף שטורכעט אַלעמען מיטן פוס אין זײַט אַרײַן:

— הײַ, מישקע! געגוג צו פּאַפּן! פּראַוועסט ניט קיין דאַטשע, ברוּ־דערקע! צום לאַקכענען!

— זיוזע! שלימאַזל! שנאָרער!

— קאָרעשו! הייב זיך! שנעלער!

און צום סאָף — **צו מאַנקען:**

— מאַנקעלע, נעם, מײַן טײַערע, צונויף דײַנע בעבעכעס, װײַל שוין צײַט — די פּובליקע וואַרט שוין אויף דיר...

צו איר באַציט זיך רודאָלף ווייכער, ווי צו אַלעמען. און ניט נאָר רודאָלף. די גאַנצע „קאָמונקע“ באַציט זיך צו איר אַזוי... ס'איז דאָך די איינציקע פרוי אין דער „קאָמונקע“, דאַרף מען דאָך זי שאַנעווען. און ביכלאַל...

אירע צוויי שוואַרצע קאַרשן־אויגן זײַנען אַלעמען שטאַרק געפעלן... די ערשטע צײַט זײַנען אירע שוואַרצע אייגעלעך געשווומען אויף די אָפּט־ערנסטע און פאַרדײַגעטע פּענעמער פון דער כעוורע און אַרויסגערופן אַ כיינדל אויף זייערע ליפּן. די גאַנצע „קאָמונקע“ ווייסט איר לעבנס־געשיכטע פון אַלעף ביז טאָף. פון דעם, אַז נאָך אין די וויקעלעך האָט זי די מאַמע אוועקגעוואָרפן... און ווײַטער — ווי זי האָט שוין אַ נײַניאָריקע געהאָרעוועט בײַ איר מומע, געוואַשן איר די דילן, געטראָגן וואַסער פונעם ווײַטן ברונעם, און די מומע האָט זי דערפאַר יעדן טאָג געקנײַפּט אין די עלנבויגנס און געשטאָכן מיט זידלווערטער אין האַרצן... און נאָך ווייסן זיי, אַז ווען די מומע האָט שוין אַליין דאָס לעצטע ריפּטל ברויט אין אַלמער געהאַט, האָט זי די צוועלפיאָריקע מאַנקע אַרויסגעטריבן און איר געהייסן גיין זוכן דאָס לעבן. איז מאַנקע אוועק אויף די מאַרקן און וואָקזאַלן זוכן דאָס לעבן... אַלץ ווייסן זיי, די כעוורע, ווײַל ניט איין מאָל האָט זי האַרטע גרײַפּלעך געלאָזט פון די אויגן. האָבן זיי אַלע איר געוויין אײַנגעהאַלטן און אים באַהאַלטן יעדערער בײַ זיך טיף אין האַרצן...

נאָר קיין פּלאַטאָנישע ליבע הערשט דאָ ניט... דער פּאַטריאַרכאַלער שטייגער גייט דאָ אַמאָל ניט ווילנדיק אַריבער די גרענעץ אויכעט...

ביכלאַל איז אין דער „קאָמונקע“ אײַנגעפירט אַ שטרענגע און ריכ־טיקע אַרבעט־צעטיילונג. יעדערן לויט זײַנע פייִקײַטן.

זיוזע דאַרף פאַנטוען[1] (זיוזע קען גוט די מעלאָכע, נאָר די כאַווערײַע

[1] שנאָרען

איז נישט צופרידן פון אים. שוין עטלעכע מאָל האָט מען זיווען א פויסט צו זײַן לאנגער נאָז צוגעטראָגן:

— נא, זע! וועסט נאָכאמאָל קומען אהיים א ליידיקער, איז — אָט!.. — די פויסט האָט זיך גאָר נאָענט, אף עטלעכע מילימעטער געדרייט לעבן זײַן נאָז און געדראָעט...).

אף מישקען איז געלעגן זייער א שווערע און פאראנטוואָרטלעכע אר־בעט — טיברען. בא אזא ארבעט דארף מען זײַן זייער פלינק און פאָרזיכטיק, ווארעם בעשאס דו כאפסט ארויס בא וועמען־עס־איז א רידיקול, איז דארפסטו ניט פארגעסן ווו דו האלטסט אין דער וועלט און טייקעף רײַסן נעגלז[1], ווײַל זי, די באַלעבאָסטע פונעם רידיקול, וועט דאָך מיסטאם באלד אָנהייבן קוויטשען, ווי מע וואָלט זי אף אן עמעס געקוילעט... איז זאָל עס דיך ניט ארן! זי וועט אזוי לאנג קוויטשען, ביז זי וועט געווינט ווערן... דו לויף! און ניט געקוקט דערויף, וואָס מישקע האָט נאָר איין פוס (האָלץ בלײַבט דאָך פאָרט האָלץ), וועט איר אים ניט דעריאָגן... ווארעם ער טוט נאָר א שמיגע פארבײַ אײַך, און שוין ניטאָ. גייט זוכט דעם פאראיאָריקן שניי...

און פאר זיך לאָזט רודאָלף איבער די אָנפירערשאפט, די אטאמאנ־שאפט, די אויבערקאָמאנדע, אזוי צו זאָגן.

אזויארום האָט איר דאן אין דער „קאָמונקע" א פולן ראציאָנאַלי־זירטן אפאראט (האלעווײַ אף לײַטישערע אונטערנעמונגען געזאָגט גע־וואָרן...).

— און הײַדא, ברידערלעך, צו דער ארבעט, שנעלער!

אזוי הייבט זיך אָן אין דער „קאָמונקע" דער ארבעטסטאָג. אין איין מינוט ווערט די טומבע פוסט. כעוורע צעלויפן זיך אין אלע עקן פון דער גרויסער שטאָט, יעדערער אף זײַן שטענדיק אָרט.

צווייט קאפיטל

אין מארק האָט זיך אָן אוילעם אין א ברייטן קרײַז צונויפגענומען. דאָס טאנצט מאנקע, און פעטקע קלאפט מיט א קולעק אין בובנע. מאנקע מאָלט זיך אָפּ, אז זי איז א באלערינע. אך, ווען זי פארמאָגט א פאָר שיינע, שווארצע טרוסיקעס מיט א שווארץ דינינק ליפל אף די בריסטלעך, אויסגעהעפט מיט זײַדענע פאָדעם, ווי שורקע טשומאזאיא, וואָס טרעט דאָ אויך ארויס אין מארק!.. נאָר יענע ווײַל אפילע מיט מאנ־קען ניט ריידן, יענע איז שוין א „סטאַליטשנע פרימע", און מאנקע איז

---

[1] אנטלויפן.

וואָס? אַ בערקוט, און מער גאָרנישט! יענע טאַנצט טאָמיד נאָר אונטערן אַקאָמפּאַנעמענט פון אַ פּידל מיט אַ האַרמאָשקע, און מאַנקע מוז טאַנצן אונטערן אַקאָמפּאַנעמענט פון אַ צעריסענער בובנע, וואָס פּעטקע האָט בײַ אַ ציגײַנערן אָפּגעווישט.

מאַנקע פאַרבייגט אירע דאַרע הענט, ציט אויס די פיס, און ווען זי שפּרינגט, סטאַרעט זי זיך אָפּן גראָבן פינגער אוועקשטעלן... עמעס, דער „טײַווע־טאַנץ", וואָס מאַנקע פּילט אויס, איז גאָר שורקעס קאָמפּאָזיציע, און שורקא טשומאַזאיא האָט געזאָגט, אַז אויב זי וועט נאָכאַמאָל פּאַקן מאַנקען, ווי זי טאַנצט איר „טײַווע־טאַנץ", וועט זי איר פאַר אַלע־מען אין די אויגן באַגיסן דאָס פּאָנעם מיט זויערס... נאָר דאָך האָט מאַנקע ניט קיין מורע פאַר איר, ווײַל רודאָלף האָט געזאָגט, אַז זאָל זי נאָר איר אָנרירן, וועט ער זי צערײַבן אין אַ פּראָשעק און וועט נאָך בײַ איר אָפּנעמען דאָס ליפל מיט די טרוסיקעס אויך, און דאַן וועט זי ווערן אויס „פּרימע"...

נאָך מאַנקעס „נומער" פּלעכט פּעטקע צונויף זײַנע הענט, פאַר־ליגט זיי אָפּן האַרצן, ציט זיך אויס אָף די שפּיץ פינגער, לאָזט אַראָפּ די ברעמען און הייבט אָן זינגען (אַזוי, האָט ער געזען, טוט סטענקע סמעשנאָי אויכעט... נאָר יענער וויל אַפּילע מיט פּעטקען ניט האָבן צו טאָן, ווײַל סמעשנאָי רעכנט זיך אין מאַרק פאַר אַ „זוועסטנעם קו־פּלעטיסט פון מוזיק־כאָל", און פּעטקע איז ניט מער ווי אַ קאָרעשל, אַ ווערצעלע, וואָס מע זעט עס קוים אַרויס פון דער ערד... און אויסער דעם, טרעט סמעשנאָי טאָמיד אַרויס אונטערן אַקאָמפּאַנעמענט פון אַ שאַרמאַנשטשיק און טראָגט אַ לאַנגן שוואַרצן פּידזשאַק מיט פאַרקײַ־לעכיקטע שפּיצן און מיט אַ שפּאַלט פון הינטן, און פּעטקע מוז אַרויס־טרעטן אין זײַן וואָכעדיקן „אָנצוג", וואָס קוקט אַרויס פון ביידע קני מיט צוויי גרויסע לעכער, און דאָס זעלבע אויך בײַ די עלנבויגנס און אָף דער פּלייצע).

פּעטקע זינגט מיט אַ דין קוויטשיק קעלכל אַ לאַנג מאָנאָטאָן לידל וועגן אַ „קראַסאַוועץ", וואָס האָט זייער ליב געהאַט אַ „קראַסאַוויצע". נאָר ווען זי האָט אים אָנגעהויבן פאַראַטן, האָט ער זי איינמאָל געפּאַקט און אַרײַנגעשטאָכן אַ מעסער אין ברוסט און דורכגעלעכערט דאָס האַרץ... די „קראַסאַוויצע" איז אַזוי געבליבן ליגן מיט אַ דורכגעלעכערט האַרץ און מיט פאַרמאַכטע אויגן אינמיטן פּלאַץ, און אַ וואַרעמע ריטשקע בלוט האָט פון איר האַרץ געשטראָמט...

עמעס, דאָס לידל איז פון סטענקעס רעפּערטואַר, און סמעשנאָי האָט געזאָגט, אַז אויב ער וועט אים נאָך איין מאָל פּאַקן זינגען זײַן לידל, וועט ער אים אַרויסשלעפּן אַ פוס און אים אַרײַנשטעלן אַ האַראַבליע...

נאָר פּעטקע האָט פאַר אים קיין מוירע ניט, ווײַל רודאָלף האָט געזאָגט, אז זאָל ער נאָר, סמעשנאָי, וואגן אָנרירן פּעטקען, וועט ער בא אים אָפּנעמען דעם פראק מיט די פארקײַלעכיקטע שפּיצן און מיטן שפּאלט אף הינטן און דאַן וועט ער שוין ווערן אויס „זוועסטנע קופּלעטיסט פון מוזיק־כאָל"...

נאָכן „קאָנצערט" לויפן פיר אײַגעלעך ארום איבערן מענטשן־קרײַז און בעטן באם אוילעם באַלוינונג פאַר זייער מי, פאַר זייער אָריגינע־לער קונסט...

...און זיוזע שנאָרעט. אָט מאכט ער זיך פאַר א בלינדן, און אָט פאַר א שטומען. אָדער פלוצעם פארוואַרפט ער זײַנע הענט אף הינטן און טרייסלט מיט זיי, ווי איך קאָדאָכעס... (עמעס גערעדט, האָט זיוזע דעם „טריוק" צוגעשלעפּט בא סטיאָפּקע טשיזשיק. יענער, אז ער מאכט עס, באקומסטו א פולע איליוזיע, אז דאָס גייט ארום א קאָנטוזשעטער... נאָר טשיזשיק האָט שוין אפילע מוירע צו זאָגן זיוזען וועגן דעם, ווײַל ער ציטערט שרעקלעך פאַר רודאָלפן...).

בא זיאמקען גייען די געשעפטן גאָר ניט פויגלדיק. אזוי זאָגט ער, אַלנפאלס, דער „קאָמונקע". נאָר כעוורע גלייבט אים ניט. פאַר א קארגן האַלט מען אים, און מע שארפט אף אים א צאָן...

איינמאָל גייט צו אים צו עפּעס א ייִדענע (הערט אומיסטן א ציקאַ־ווע מײַסע) און הייבט אים אָן מיט א ראכמאָנעס־פּאָנעם פאנאנדער־פרעגן, וועמענס ער איז און פונוואנען קומט ער אהער (ער איז איר מיסטאמע געפעלן געוואָרן אין שלייער, אָט א יאָלדעכע...).

זאָגט איר זיאמקע, אז ער איז פון ראָוונע (ס'איז אים גראדע אײַנגע־פאַלן ראָוונע, א נאפקעמינע?).

— פון ראָוונע? — האָט אים ציטעריק איבערגעפרעגט די ייִדענע. — וועמענס זשע ביסטו, ווייִ איז מיר?..

— כאסיעס שווארץ.

— כאסיע שווארץ? — האָט מיט א שטארקער הארצקלאפּעניש איבערגעפרעגט די ייִדענע. — האָב איך דאָך געקאָנט דײַן מאמען, וויי איז מיר...

די ייִדענע האָט פון בוזעם א פארשמוציקט נאָזטיכל ארויסגעשלעפּט, פאַרזיכטיק עס פאנאנדערגעוויקלט, ארויסגעשלעפּט פון דאָרט א גילדן און זיאמקען דערלאנגט:

— נא, ייִנגעלע, אוי, ווינד איז מיר...

זיאמקע האָט א קוק געטאָן אף דער ייִדענע פון אונטן־ארויף, אפּן נאָזטיכל און דערזען דאָרט א פּאפּירענעם רובל ליגן. די הענט האָבן

זיאמקען אָנגעהויבן בײַסן, האָט ער אַ ריס געטאָן דאָס טיכל פון אירע הענט, און ניטאָ זיאמקע!

די ייִדענע איז אזוי געבליבן שטיין מיט צעשפרייטע הענט, ווי אַ דענקמאָל...

איז וואָס טוט מען מיט געלט, האַ? — הײַדאַ אין קינאָשקע! געקויפט אַ ווייכן שטול און אָפּגעזעסן פונעם ערשטן ביזן לעצטן סעאַנס. ניט געקוקט אפילע אַף דעם פילם (ווער דאַרף עס?), געשלאָפן גאָר! אַ מעכײַע אין קינאָ צו שלאָפן!.. ס'איז פינצטער, די מוזיקע שפּילט, און דו זיצסט זיך אזוי אַף דעם ווייכן שטול, אָנגעשפּאַרט אַפּן ווענטל, און שלאָפסט... אַך, סאַראַ כײַעס!.. און אזוי גיך ווי דער „שוסטער" האָט געדרייט די לענטע, האָט זיך עפּעס בא זיאמקען אין קאָפּ געדרייט אַ כאָלעם, ניט קיין כאָלעם, נאָר דערמאָנונגען...

...אָט זעט ער זײַן טאַטן רעב שלוימע, אַ מיטלוווקסיקער ייִד, אַ דאַרער, אַ סוכאָטניק. זיאמקע געדענקט, ווי די לעצטע טעג פאַרן טויט פלעגט זײַן טאַטע וואַרעמען די ליפּ באַם לאָמפּ, אַ קראַנקע ליפּ בא אים געווען, אַ מיִעסע קרענק אַזאַ, אַ „ראַק". דער טאַטע זײַנער איז מיט דער ליפּ געפאָרן קיין קיִעוו, און קיין זשיטאָמיר, און קיין דובנע, און אומעטום האָט מען אים געזאָגט: פאַרפאַלן...

און געטראָפן האָט זיך עס אַלץ איבער אַ קלײנעם צופאַל: דער טאַטע האָט זיך אוועקגעשטעלט אַף אַ בענקל, קעדיי צו דערלאַנגען דאָס האָלץ פון אויווץ, האָט זיך דאָס בענקל אַ דריי געטאָן פון אונטער זײַנע פיס. ער איז אַראָפּגעפאַלן צוזאַמען מיט דעם האָלץ און שטאַרק פאַרביסן אַ ליפּ, אזוי פאַרביסן, אַז ס'איז אים געוואָרן אַ לאָך אין דער אונטערשטער ליפּ, און דערנאָך האָט זיך ערשט שטאַרק צעיאַטרעט, און דערנאָך האָבן שוין אַלע דאָקטוירים געזאָגט, אַז ס'איז אַ „ראַק", און פאַרפאַלן...

...ווען דער פאָטער האָט געגויסעסט, האָט ער זיאמקען צוגערופן צו זיך און אים אזוי געזאָגט:

— זיאמקעלע, זאָלסט הערן, וואָס די מאַמע וועט דיר זאָגן, און זאָלסט פאָלגן די שוועסטער, זע, זיאמקע...

האָט ער טאַקע די מאַמען געפאָלגט, נאָר שפּעטער האָט זי אים אופגעהערט פאָלגן און גאָרנישט ניט געוואָלט נעמען אין מויל... זיאמקע איז דאַן פון אינדערפרי ביז שפּעט אין אָוונט געזעסן ווי אַ פאַר־שטײנערטער אין דרויסן און געהאַנדלט מיט „געזשאַרעטע" יאָדערן און קוים אונטערגעהאַלטן מיט דעם זײַן מאַמען, וואָס האָט געגויסעסט אין שטוב פון הונגער, און ביידע שוועסטער, וואָס זײַנען·געלעגן אין שפּיטאָל אַף טיפוס, אין ביידע עקן פון שטאָט, — איינע בא די מאָס־קווער טויערן, און די צווייטע בא די כערסאָנער טויערן... האָט זיך די

מאמע צוביסלעכווייז אָנגעהויבן אָפּזאָגן פונעם טרוקענעם שטיקל ברויט, וואָס זיאמקע האָט קוים פאַרדינט פאַרן טאָג, און איז אויסגעגאַנגען...

און נאָך דערמאָנט זיך אים, זיאמקען, אַז ווען ער איז נאָך גאָר אַ קליינינקער געווען, פלעגט אים די מאַמע יעדן טאָג פאַרן שלאָף פרעגן:

— זיאמקעלע, עפּשער ווילסטו אין דרויסן?

— ניין, מאַמע, — ענטפערט ער איר.

— איז זע זשע, זיאמקעלע!..

און ווי נאָר זי זאָגט אים „זע זשע, זיאמקעלע", כאַפּט ער זיך באַלד אויף. קיינער איז שוין אין טעאַטער ניטאָ. די ווערכטער פאַרשפּאַרן שוין די טירן. ער גייט ניט ווילנדיק אַראָפּ פון שטול און טוט אַ קוק, איז דאָס אָרט נאַס... פּיטש נאַס...

— פע, זיאמקע! פע, זיוזע!..

און דערנאָך, ווען ער איז פון קינאָ אַרויס, האָט ער אויף דעם איבעריקן געלט אַ „סאָטקע" געקויפט און אויסגעזשליאָקעט עס מיטאַמאָל, אַזוי ווי אַ לייז איי, אַזוי — אַ זשליאָקע און פאַרטיק! — און איז אַוועק אַהיים, אין בודקע. דאָס פאָנעם האָט בא אים געפּלאַקערט, פון מויל איז אים שפּייַעכץ געראַנען, ווי בא אַ בעהיימע... האָט מישקע אַ בייזן בליק אויף אים געוואָרפן, און רודאָלף האָט זיוזען מיט זיינע ווייַסע אויגן אין די אָדערן אַ קיצל געטאָן:

— אופגעפרעסן אַליין? אוך, דו, פּאַסקודסטווע! וואַרט, וואַרט!..

ווייַל שוין דאָס ווייפעלטע מאָל, אַז ווען זיאמקע שנאָרעט עפּעס אויס, פאַרטרינקט ער עס באַלד און פאַרהוליעט עס טאָמיד אין קינאָ...

טרינקען האָט ער זיך דאַפקע אויסגעלערנט נאָך פאַר דער „קאָמונקע". באַלד נאָך זיין מאַמעס טויט פלעגט אים די באַלעבאָסטע פון שטוב, יעוודאָכע די סאַמאָהאָן־טרייַבערן, שטענדיק אויסנוצן, ער זאָל איר העלפן אַ ביסל אין דער אַרבעט: פאַנאַנדערגיסן דעם בראַנפן פון איין פלאַש אין אַ צווייטער און מישן עס מיט דענאַטוראַט... דאַן האָט ער זיך שוין אַ ביסל אויסגעלערנט „זופּן" אויך... און אַז די באַלעבאָסטע פלעגט זיך אַמאָל בא אַ הולקע שטאַרק אָנשיקערן, פלעגט זי אַרייַנרופן זיאמקען צו זיך און פאַר אַלע געסט אין די אויגן געבן אים אַ פּאָר קאָפּעקעס:

— נאַ דיר, זיאמקע, געלט, און זאָלן אַלע זען מייַן נאַטור! גיי, זיאַמעטשקע, און טו אַ קוק „וואַנקאַ קליוטשניק", אַ סטראַשנע זאַך, זאָגט מען...

...ווען אלע האָבן זיך שוין געלייגט שלאָפן, אלע האָבן זיך שוין איַינגעהילט אין דער קופּע אָפּגעריסענע פון פארשיידענע פלאקאטן־בודקעס אפישן, האָט דאן זיווע דאָס ערשטע מאָל דערזען בא רודאָלפן דעם „פעדער״ אונטערן גארטל... די פינקע האָט געפינקלט אין דער פינצטערניש און שטארק אָנגעשראָקן זיאמקען, אזוי אָנגעשראָקן, אז ער האָט א שטיק צײַט ניט געקאָנט אנשלאָפן ווערן...

דריט קאפיטל

און אָט רוקט זיך שוין אָן דער ווינטער, ווי דער בייזער דוואָרניק, וואָס לאָזט זיי קיינמאָל ניט צורו... און דער ווינט בלאָזט.

נאָר שאַ! פּעסימיסטן, שאַ! ס׳איז דאָ אן אויסוועג.

אין קעסל, אין אספאלט־קעסל איז ווארעמער. אז מע ענדיקט די ארבעט, בלײַבן נאָך גליִענדיקע קוילן, — באזעצט זיך די גאנצע „קאָמונקע״ ארום דעם קעסל, און מע בלאָזט אף די קוילן, און מע האלט אונטער א גאנצע נאכט דאָס פײַער מיט מײַסעס. מער פאר אלעמען דערציילט מישקע שמיגע. שמיגע ווייסט אזויפיל מײַסעס, אז קיינער פון דער „קאָמונקע״ ווייסט אפילע קיין צענטכיילעק פון דעם, וואָרעם ניט געקוקט אף זײַנע דרײַצן יאָר, האָט שוין שמיגע דורכגעשקאנדיבעט אף זײַן הילצערנעם פוס גאנץ רוסלאנד אין דער ברייט און אין דער לענג, פון סאמארע ביז מצענסק, פון ראָסטאָוו ביז קאָנאָטאָפּ, פון טאַגאנראָג ביז אומאן און פון פּאָוואָלזשיע ביז פּיטער... שמיגע דערציילט וועגן די ווײַסע און וועגן די רויטע, וועגן די גרינע און וועגן דער אטאַמאַנשע מאנקע „ווירווי גלאזו״, וועגן מאכנאָען און וועגן נאָך און נאָך.

—שטיי איך מיר אזוי אף קורסקע וואָקזאל אין מאָסקווע און קאָלופּע מיט דעם פוס דעם דיל, גייט פארבײַ בודיאָני מיט זײַנע לאנגע וואָנצעס און גיט מיר אָפּ טשעסט.

— ער פונטיעט! — מאכט זיווע. — בודיאָני וועט אונדזער שקאנדיבען אָפּגעבן טשעסט!

— איך פונטיע? — הייבט זיך שקאנדיבע אוף פון אָרט און שטורכעט זיאמקען מיט דעם הילצערנעם פוס אין זײַט.

— ציך! — צענעמט זיי באלד רודאָלף. — אָסאדי נא פליטוארו!..

באנאכט, ווען די גאנצע שטאָט רוט אין בלויען כאשכעס, פינקלט ערגעץ א פײַערל אין אן אספאלט־קעסל. דאָס זיצט די „קאָמונקע״... הארבסט איז נאָך ווי־ס׳איז־ניט־איז. הארבסט קאָן מען נאָך איבערשלאָפן אין א מיסטקעסטל אָדער גלאט ערגעץ אונטער א בריק... און

ווינטער יאָגט דער ווינט פֿון גאַס, שמײַסט זיי איבערן האַלבנאַקעטן לײַב. נאָר ניט געדײַגעט! עמעס, אין אַספֿאַלט־קעסל איז שוין צופֿיל טשאַדנע... אַז די „קאַמונקע“ קריכט פֿון דאָרט אַרויס, זעען זיי אויס נאָך שוואַרצער פֿאַר קוימענקערערס. דער געדיכטער רויך באַדעקט דאָס גאַנצע לײַב און טריקנט עס אויס, פֿאַרדרייט זיי שרעקלעך די קעפּ... דערפֿאַר קאָן מען זיך אָבער דערלויבן אַזאַ לוקסוס, ווי שאַשליק. דאָס פֿלייש, וואָס שקאַנדיבע „ווישט“ אָפּ אין מאַרק, שטעקט מען עס אָן אויף שפּענדלעך און מע פּרעגלט עס גוט צו. מיט וואָס איז דאָס שלעכטער שאַשליק?

נאָר שווערע טעג זײַנען ווינטער. ע־כע־כע! דער ווינט בלאָזט, ברענט, יאָגט זיי פֿון קעסל אַרויס. שווערע צײַטן, ע־כע!

עמעס, דער לעצטער „שפּרונג“ איז דורך ניט שלעכט. די גאַנצע „קאַמונקע“ האָט זיך אויסגעשטעלט אויף אַ ראָג און ווי נאָר ס'איז דורך דער „פֿרײַער“, האָבן זיי זיך אַלע אַ לאָז געטאָן צו אים, שטיל, אָן ראַש אָפּגעטאָן זייער „אַרבעט“. און גענומען „רײַסן נעגל“. האָט מען אָבער זיוזען געכאַפּט (אָט אַ שלימאַזל!..). אין מיליציע האָט ער געשווירן, אַז ער איז גאָט די נעשאָמע שולדיק, ער קען זיי אַפֿילע קיינעם ניט (מיר ווייסן אײַך, ברודערקע, געלערנטע!..).

נאָר ווען מע האָט אים אָפּגעשטעמפּלט די פֿינגער און אַרײַנגעזעצט אין אַ שמאָלן הויכן צימער מיט גרויסע גראַטעס, האָט ער זיך דערשראָקן (אוך, פּאַכדן!..) און אַוועקגעפֿירט דעם מיליציאָנער אין קעסל. דערזעענדיק, אַז זיוזע גייט מיט אַ מיליציאָנער צום קעסל, האָט רודאָלף אַ קאָמאַנדע געטאָן:

— כעווררע, פּליטויי![1]

און ער מיט מישקען זײַנען געבליבן שטיין. ווען זיוזע מיטן מיליציאָנער האָבן זיך שוין דערנעענטערט, האָט רודאָלף בייז אַ קיצל געטאָן זיוזען מיט זײַנע ווײַסע אויגן, און בײַ יענעם איז טייקעף אַ גלייווער דורכגעשווומען איבערן לײַב, ווײַל ער האָט געזען, אַז בײַ רודאָלפֿן האָט דער „פּעדער“ אונטערן גאַרטל געבלישטשעט מיט זודיקער סינע... און שקאַנדיבע איז באַלד זיאַמקען אונטער די פֿיס אונטערגעפֿאַלן, זיאַמקע האָט זיך איבערגעקערט מיט דעם קאָפּ אַראָפּ, און אומזיסט האָט דער מיליציאָנער געפֿײַפֿט, ווײַל די „קאַמונקע“ איז זיך שוין העט־ווײַט צעלאָפֿן.

פֿיו־י־ט!..

---

[1] אַנטלויף.

*

דאָ וועל איך פאַרענדיקן די געשיכטע פון דער „קאַמונקע" פון פינף, און פאַרענדיקן וועל איך זי ניט ווייך און ניט סענטימענטאַל, נאָר אַזוי ווי זי איז אין לעבן פאָרגעקומען.

ווען דעם מיליציאָנער איז שוין נימעס געוואָרן צו פּײַפן, האָט ער דאָס פּײַפל אין קעשענע אַרײַנגעלייגט, זיך רעכט אויסגעזידלט, דער־מאָנט בעשאַס־מײַסע דאָס גאַנצע רעליגיעזע קלאַפּערגעצײַג: גאָט, גאָטס מוטער און אַלע מאַלאָכים, א שפּײַ געטאָן און איז אַוועק. און זיוזע איז געבליבן שטיין אַן עלנטער לעבן דעם קעסל. בעשאַס־מײַסע איז דורך א יינגל און געפּלעמט א זעמל מיט ווורשט. זיאַמקע איז דעם יינגל נאָכגעלאָפן און אים געקוקט אין פּאָנעם אַרײַן; ער האָט געטראַכט, אַז ער וואָלט אויך געקאָנט יעדן טאָג עסן א זעמל מיט ווורשט, ער וואָלט אויך געקאָנט אַרומגיין אַזוי ריין און פּײַן, ווי יענץ יינגל, ווען... ער זאָל עפּשער ניט פאַרלאָזן זײַן היים, עפּשער וואָלט אים די מומע זײַנע גענומען צו זיך, געמאַכט פון אים א לײַט. ער וואָלט יעדן טאָג געשטאַ־נען אין מאַרק, געהאַנדלט מיט זייף, און דערנאָך וואָלט ער זיך אַרופּ־געשלאָגן און עפּשער אַליין געעפנט א קלייטל, גוט פאַרדינט און גע־טרונקען יעדן טאָג קאַווע מיט בולקע. נאָר ניין! א פּאַסקודנע זאַך העני! ער די כע נע...

...פונדערווײַטנס האָט אַן אָרקעסטער א שפּיל געטאָן. זיאַמקע האָט דערזען א קאַלאָנע יוגנט. פּעסטע יינגלעך און מיידלעך, אָנגעטאָן אין בלויע טרוסיקעס מיט גרינע מײַקעס און ווײַסע קעלנערלעך, האָבן שיין געשפּאַנט אין איין טראָט. אין זייער גאַנג האָט מען נאָר אַרויסגעזען איין פּוס, א שלאַנקן נאַקעטן פּוס מיט האַרטע מוסקולן, און איין האַנט, א גרויסע פּעסטע האַנט, האָט זיך באַוועגט פאָרויס און צוריק אין א גלײַכער ווירע:

— איינס, צוויי, איינס, צוויי!

זיאַמקע האָט זיך א לאָז געטאָן צו דער קאַלאָנע, זיך געוואָלט שטעלן באַם סאַמע עק און שפּאַנען מיט זיי אינייגעם אונטער דער מוזיק, איז אים אָבער שקאַנדיבע דעם וועג פאַרלאָפן:

— זיר[1], זיוזע!

זיאַמקע לויפט.

— שטיי, ניוזיק! וועסט כאַראָטע האָבן!..

---

[1] זע!

38–3153

זיאמקע האָט זיך נאָך מער געלאָזט לויפן, איז די גאנצע „קאַמונקע" אָנגעלאָפן, פארלאָפן אים פון אַלע זײַטן דעם וועג:

— שטיי בעסער, הערסט?..

...צוריקוועגס זײַנען זיי אַלע געגאנגען פאמעלעך. זיאמקע אינמיטן, די „קאַמונקע" פון אַלע פיר זײַטן. אַלע פיר זײַנען זיי ארײַן אין קעסל, זיך אויסגעזעצט, זיאמקען אינמיטן ארײַנגעזעצט. זיוזע האָט אָנגע־שטרענגט זײַנע לאנגע אויערן, ווי בא א האָז, און זיך צוגעהערט צו די טריט פון סאקאָנע; רודאָלף האָט א ווונק געטאָן צו מישקען. יענער האָט זיך אופגעהויבן פון אָרט און שטרענג, אָפּגעהאקט, דורכגעלייענט דעם קורצן אורטייל:

— היינט איז דיר קאפוט!..

און בא די ווערטער האָט זיאמקע דאָס לעצטע מאָל דערזען בא רודאָלפן דעם „פעדער" אונטערן גארטל. ער האָט זיך פון אָרט ניט געקענט רירן, געזעסן ווי אין א מײַז־קעסטל. ארום אים פיר קעץ מיט גלאנצנדיקע אויגן, ווי פינקעס.

דער קרײַז האָט זיך מיטאמאָל פארברייטערט, דערנאָך ענג פאר־שמעלערט, אינגאנצן פארשטעלט זיאמקען, ער האָט אפילע קיין פּיפּס ניט געטאָן...

...און ווען די ארבעטער זײַנען אפמאָרגן גאנצפרי געקומען צו דער ארבעט, האָבן זיי געפונען אינמיטן קעסל ליגן א דערשטיקט יאטל. דער האלדז איז בא אים געווען שטארק פארצויגן מיט א רימען, און אין מויל האָט בא אים אן אפּישע געשטעקט. דאָס איז זיוזע געווען. די „קאַמונקע" האָט זיך מיט אים אזוי צערעכנט פאר אַלע זײַנע „בא־טאָים", דערפאר וואָס ער האָט ניט געקענט לעבן אין א „קאַמונקע" און האָט פאראטן זײַנע כאווירים...

...און פון דאן אָן איז געוואָרן אויס „קאַמונקע"...

...און איצט, ווען איך גיי דורך די שטילע גאס, שטעל איך זיך טאָמיד אָפּ אפן ראָג, בא דער טומבע, דאָרט, וווּ די „קאַמונקע" האָט אמאָל געלעבט, און קוק לאנג פארטרוימט אף איר. נאָר די טומבע איז שוין ארום־און־ארום געדיכט באקלעפּט מיט אפישן... נאָר סע דער־מאָנט זיך מיר די מײַסע פון דער „קאַמונקע פון פינף", וואָס איז פאָר־געקומען אין יענע שווערע, גיך פארגאנגענע יאָרן, וואָס וועלן זיך שוין מער קיינמאָל ניט איבערכאזערן בא אונדז אינעם גליקלעכן לאנד פון די ראטן...

.1928

אנע סטעלמאך

א געמעל אף א בעכער

— אבי ניט קיין געוויטער, — האָט געזאָגט ראָזענבערג, באטראכטנדיק דעם האָריזאָנט, — אבי ניט קיין רעגנס, קיין בלאָטעס, וואָלט מען נאָך געקאָנט לעבן אף דער וועלט...

ער איז געווען הויפּט־ענערגעטיקער פון דער בויונג, און מער פון אלץ אף דער וועלט האָט ער איצט מוירע געהאט פאר א וואָלקן, וואָס מע רופט אים איצט אין דער מעטערעאָלאָגיע „קאָוואדלע". אָנהייב זומער פלעגט דער דאָזיקער וואָלקן דאפקע ליב האָבן באווײַזן זיך איבער דער בויונג, און שטענדיק פלעגט ער ברענגען מיט זיך געוויטערן,

שלאקסרעגנס און אוואריעס. לעכאטכילע פלעגט עס, אייגנטלעך, צוגיין גאנץ לײַטיש: אף א לויטער־בלויען הימל באווײַזט זיך אן אומשולדיק געדיכט־ווײַס כמארעלע, וואָס האָט ניט ארויסגערופן קיין שום כשאד, דערנאָך נעמט אָן דאָס כמארעלע א פאָרם פון אן „אוגערקע", און די ראנדן ווערן באלויכטן גרוילעך־געל, ווי כיילעוו אָדער פאראפין, וואָס האלט זיך אין איין שמעלצן. מיטאמאָל בײַט דער וואָלקן זײַן מארע, און אפן הימל באווײַזט זיך א סילועט פון א „קאָוואדלע" מיט א גראָבן „פוס" און מיט צוויי הערנער, כאָטש נעם און האק איבער איר מיט א האמער. די הערנער הייבן זיך אָן רייכערן און צעשווימען זיך אין א שווארץ־רויכיקער כמארע, וואָס פארציט א האלבן הימל. באזונדערס שרעקלעך איז געווען דעמלט, ווען אפן הימל פלעגן זיך אויסשטעלן מיטאמאָל צוויי־דרײַ אזעלכע „קאָוואדלעס".

נאָר איצט איז דער הימל געווען ווונדערלעך־קלאָר, און ראָזענבערג האָט געקאָנט רויִק נעמען זיך צום טואלעט. דער טאָג איז געווען ניט קיין געוויינלעכער — דער טאָג פונעם צווייטן מײַ, וואָס מע פלעגט אים באזונדערס פײַערלעך אָפמערקן אף דער בויונג, ווײַל פריִער מיט עטלעכע יאָר האָט מען אין אָט דעם טאָג די בויונג געגרינדעט. אינ־דערפרי, אזייגער צען, פלעגן זיך שוין באווײַזן בא די גאנעקעס מאנצ־בלען — גוט אויסגעשלאָפענע, ריין אײַנגעוואשענע, מיט א רייעך פון אָדעקאָלאָן, אויסגעפוצט אין נײַע אָנצוגן און גלאנציק געווקסלטע שיך.

אזייגער עלף פלעגן מיטאמאָל זיך צעעפענען אלע טירן און פענצ־טער איבער דער גאנצער בויונג, און פון אינווייניק פלעגן זיך לאָזן זען געשפרייטע טישן, באלאָדן מיט קאָלטווו. פון אלע הײַזער הערן זיך גערוכן פון געפרעגלטע פלייש און פיש, טאָרט און פארפראוועטע בראנפנס, וואָס מישן זיך מיטן רייעך פון פעלד־טולפאנען און ראָמאש־קעס, ווײַל אלע אף דער בויונג פלעגן באקומען באזאָרגונג פון די זעלבע קראָמען און רײַסן בלומען אין דעם זעלבן סטעפּ. א גאנצן טאָג דערנאָך שטייען שוין די הײַזער מיט אָפענע טירן און פענצטער, און פון שטוב צו שטוב גייען ארום כאָפּטעסווײַז געסט: צוערשט — שכיינים צו שכיינים, ארבעטער צו ארבעטער, אינזשעניערן צו אינזשעניערן, דערנאָך — אלע איבערגעמישט איניינעם. אין אלע הײַזער פלעגט זײַן פול און ראשיק, און פון אלע פענצטער הערן זיך יאָמטעוודיקע לידער.

באטאָג, אזייגער דרײַ, איז ראָזענבערג שוין געזעסן אף זײַן פערטן וויזיט. ער האָט געהאלטן אין האנט א זילבערנעם בעכער און געוואָרט אפן אָרדנטלעכן טאָסט. דער באלעבאָס האָט ניט געקאָנט זיך אײַנפּאָ־רען מיט די פילצאָליקע געסט, און ראָזענבערג האָט געהאט דערווײַל גענוג צײַט אף צו קלערן. די געפאר פון א געוויטער האָט אים ניט

געלאָזט צורו. ער האָט גוט געוווּסט, אַז די הויכוואַלטיקע ליניע פֿאָדערט אַ קאַפּיטאַלן רעמאָנט. די אכרײַעס פֿאַר איר נאָרמאַלער אַרבעט ליגט אויף אים, און פֿריִער ווי אין צוויי וואָכן אַרום קאָן מען צו דעם דאָזיקן רעמאָנט זיך ניט נעמען, ווײַל פֿונעם לעצטן געוויטער און פֿון די פֿרילינגדיקע רעגנס איז די ערד שטאַרק צעווייקט. ער האָט באַשלאָסן איצט וועגן דעם ניט טראַכטן און גענומען קוקן אויף זײַן בעכער.

אַזעלכע בעכערס — גרעסערע און קלענערע — איז אים אויסגעקומען זען אַמאָל אין דער קינדהײַט, בײַ זײַן מאַמען און בײַ די קרויווים אין די איצט ווײַטע אוקראַיִנישע שטעטלעך. אַזעלכע בעכערס זעט ער אויך דאָ אויף סימכעס אין זײַן קאָלעקטיוו, אויף דער בויונג. דער בעכער זײַנער איז געווען באַדעקט מיט אַ מין אײַנגעקריצט געפֿלעכט פֿון רינגעלעך און דריידעלעך, און אין ביידע זײַטן — צוויי אײַנגעשניטענע פֿייזאַזשן אין צוויי קײַלעכדיקע רעמעלעך פֿון שוואַרצלעכן אָקסידירטן זילבער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעטיילט אויפֿן ווײַסן, שוואַך באַגילדטן זילבער פֿונעם בעכער. אייגנטלעך, ניט קיין צוויי פֿייזאַזשן, נאָר צוויי געמעלן פֿון איין און דער זעלבער גאַס אין פֿאַרשיידענע עקן אירע, אָדער פֿון צוויי גאַסן, זייער ענלעכע איינע אויף דער צווייטער. אין איין רעמעלע — עטלעכע דרײַשטאָקיקע הײַזער מיט שאַרפֿע גאָטישע דעכער, מיט הויכע, שמאָלע פֿענצטער. אַ טורעם און נאָך אַ טורעם. אַ ווינקל פֿון אַ רײַכער געבײַדע (אַ פּאַלאַץ אָדער אַ ראָטהויז) מיט אַ הויכן שפּיץ. דערנאָך אַ שטאָט־וואַל, אַ שטעטך וואַסער און לעבן דעם וואַל אַ מאָדנער מין בוים, וואָס זײַן גאַנצע קרוין איז פֿאַרגעשטעלט אין דער פֿאָרם פֿון איין בלאַט. אינעם צווייטן רעמעלע — דער זעלבער שטעטך וואַסער, נאָר מיט געוועלבן פֿון אַ בריק איבער אים. און מיט פּונקט אַזעלכע הײַזער און שפּיצעכדיקע טורעמס.

ראָזענבערג האָט געקוקט און האָט געטראַכט: פֿונוואַנען שטאַמט דאָס דאָזיקע געמעל? וועלכע מיטלאַלטערלעכע שטאָט איז דאָ פֿאַרגעשטעלט? רעגענסבורג? קעלן? אַמסטערדאַם? גיכער פֿון אַלץ אַמסטערדאַם, וואָס איז געווען באַוווּסט מיט זײַנע ייִדישע גאָלדשמידן. דאָס האָבן זיי איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל אַרײַנגעשניטן זייער שטאָט אין זילבער. און אַזוי גייט זי בעיִערושע פֿון בעכער צו בעכער ביז אַהער. מעגלעך, אַז דאָס דאָזיקע געמעל איז ניט איין מאָל אַרײַנגעפֿאַלן אין די הענט פֿון געניִאַלע מײַסטערס, וואָס זײַנען געווען בעקויעך אַרײַנטראָגן נײַע מאָטיוון אין זײַן אינהאַלט, נאָר די הייליקע טראַדיציע האָט זיי געצוווּנגען איבערכאַזערן דאָס טויזנטסטע מאָל דאָס זעלבע געמעל.

— אין צימער איז פּלוצעם געוואָרן שטיל. דער באַלעבאָס פֿון שטוב —

אניסימאָוו — האָט געגעבן א צייכן, און דער שעף פון דער בויונג האָט צום וויפלטן מאָל שוין היינטיקן טאָג אויסגערופן א טאָסט:

— פאר אונדזער ניצאָכן!

אנטקעגן ראָזענבערגן איז געזעסן דזשאַלמאגאָמבעטאָוו, דער בארימטער ערדגרעבער, דער אינסטרוקטאָר פון סטאכאנאָווישע ארבעטס־מעטאָדן. די פיגור דזשאַלמאגאָמבעטאָווס איז געווען פונקט אזוי לאנג און אויסגעצויגן, ווי זיין נאָמען, נאָר יעדער שמייכל פון זיין פרישן מויל און פון די לאנגע טונקעלע אויגן איז געווען איינגעטונקען אין כיין. ראָזענבערגן איז ניט איין מאָל אויסגעקומען צו ארבעטן צוזאמען מיט אים. ער האָט אים ליב געהאט אהאוואס־נעפעש, און ער האָט געוווּסט, אז דזשאַלמאגאָמבעטאָוו האָט אים ליב ניט ווייניקער. דעריבער האָבן זיי זיך אָנגעקוקט און, ניט ווויסנדיק וואָס צו זאָגן, האָבן זיי לאכנדיק געשריִען איינער צום אנדערן אריבערן טיש:

— יאָסיף אבראמאָוויטש!

— דזשאַלמאגאָמבעטאָוו!

לעבן ראָזענבערגן איז געזעסן דער הויפט־אינזשעניער יאָזעפאָוויטש. ער האָט געפרעגט בא ראָזענבערגן:

— פונוואנען קומען אהער אָט די בעכערלעך? אין אלע הײַזער זע איך פונקט אזעלכע בעכערלעך.

ראָזענבערג האָט א שמוך געטאָן און געזאָגט:

— פרעגט בא דער באַלעבאָסטע!

מיטאמאָל האָבן אלע אָנגעהויבן שרײַען צו יאָזעפאָוויטשן:

— א טאָסט! א טאָסט! אבראם איליטש, א טאָסט!

און יאָזעפאָוויטש האָט געענטפערט:

— ניט דאָ, בא די סאזאָנאָווס. קומט, זיי ווארטן. זיי קאָנען זיך באליידיקן.

בא די סאזאָנאָווס האָט מען אויך דערלאנגט געררייכערט פלייש, ווי בא די אניסימאָווס, און אָנשטאָט פראָסטן בראנפן האָט מען דערלאנגט זובראָווקע. ראָזענבערגן האָט מען אָנגעגאָסן אין א בלויען גלעזערנעם קעלישעקל, אָבער „זיין" בעכער איז אויך געווען אפן טיש. ער איז געשטאנען אנטקעגן אָסטראָווסקין און האָט געשײַנט מיט דער גאנצער פראכט פון זײַנע שפיציקע טורעמס. דערפאר איז לעבן ראָזענבערגן געשטאנען א שיינער טעלער, פול מיט געבעקס. אז מע האָט אראָפּגענומען דאָס לעצטע שטיקל טאָרט, האָט דער טעלער א גלאנץ געטאָן פאר זײַנע אויגן, ווי א געפלאסטערטער הויף. אינמיטן הויף איז געשטאנען א פרעכטיקער האָן — א גיבער, אינעם רומפולן בלענד פון זײַנע רויט־גאָלדענע פעדערן, מיט א קרעפטיקער ברוסט, מיט א שטאָלענעם

שטאָלץ־אויסגעבויגענעם האַלדז, מיט אַ קריגערישן רויט־אָנגעגאָסענעם קאַם — אַ האָן אַ קעמפער, אין זײַן גאַנצער גרויזאַמער שײנקײַט.

אויפן טיש זײַנען אויך געשטאַנען שײנע העל־בלויע פּיאַלעס מיט אײַנ־געמאַכטס.

— אַ וווּנדערלעכע זאַך, — האָט געזאָגט יאָזעפּאָוויטש, — ווהין מיר קומען ניט, זײַנען אומעטום פֿאַראַן אַזעלכע טעלער און אַזעלכע בעכער־לעך. וואָס זאָל עס באַטײַטן?

ראָזענבערג האָט ווידער געענטפֿערט:

— פֿרעגט בײַ דער באַלעבאָסטע!

נאָכן אָרדנטלעכן טאָסט האָט יאָזעפּאָוויטש זיך אַנידערגעזעצט און זיך אָנגעבויגן צו דער באַלעבאָסטע. אַ ביסל האָט ער זיך שוין אָנגע־שטויסן. ער האָט אָבער געוואָלט געגנוי דערגײן דעם סאָד פֿונעם געפּעס. נאָר זי, די באַלעבאָסטע, האָט אים ניט אַזוי פֿאַרשטאַנען. דער מאַן האָט זי ניט לאַנג אַהער געבראַכט פֿון אַ דאָרף אין סיביר, און לויטן מינ־העג פֿון דעם דאָזיקן דאָרף, האָט די באַלעבאָסטע געדאַרפֿט זיך קושן מיט די געסט נאָך יעדן לעכאַיִם — אַזוי האָט געפֿאָדערט דער דאָרטיקער עטיקעט. זי איז אויפֿגעשטאַנען און האָט אויסגעצויגן יאָזעפּאָוויטשן אירע פּוכקע קינדערשע ליפּן. לעכאַטכילע האָט ער ניט באַנומען, וואָס קומט דאָ פֿאָר, נאָר באַלד פֿאַרשטאַנען און זיך צעקושט מיט דער באַלעבאָסטע. אַלע האָבן געקוקט מיט גרויס ערנסט אויף דער דאָזיקער צערעמאָניע.

וועגן דעם געפּעס האָט שוין יאָזעפּאָוויטש מער ניט געפֿרעגט: ער איז געפֿאַלן אויפֿן סייכל, אַז אויף סימכעס לײַען די באַלעבאָסטעס אײנע דער אַנדערער דאָס געפּעס. און קעדײ ער זאָל נאָך בעסער פֿאַרשטײן, האָט ראָזענבערג אים דערלאַנגט אויפֿן וועג צו די קאַהאַנס אַ געפּלאָכטן קוישל מיט טעלער, און ער האָט עס געטראָגן צוגלײַך מיט אַנדערע.

אויפֿן וועג צו די קאַהאַנס איז שוין אין דרויסן געווען קאַלט. ס'האָט געבלאָזן אַ שטאַרקער ווינט, און אויפֿן אויסגעקלאָרטן הימל איז געשטאַ־נען אויסגעצויגן אַ געדיכט־ווײַס כמאַרעלע מיט פּאַראַפֿינענע ראַנדן. ראָזענבערג האָט אַ ציטער געטאָן. יאָזעפּאָוויטש האָט געפֿרעגט:

— מיט די „אָנשפּאַרן" איז בײַ אײַך דאָרט אין אָרדענונג?

ראָזענבערג האָט געענטפֿערט:

— דער געוויטער קאָן נאָך דורכגײן מיט אַ זײַט.

בײַ די קאַהאַנס האָט מען ווידעראַמאָל דערלאַנגט געריײכערט פֿלײיש, און דער בראַנפֿן איז געווען פֿאַרפּראַוועט מיט ווילדרויזן. דער אַמסטערדאַמער בעכער איז ווידער געשטאַנען לעבן ראָזענבערגן, דער האָן איז געלעגן אונטער אַ באַרג וווּרשט־רעדעלעך, און אין די הימל־בלויע פּיאַלעס האָט מען דערלאַנגט קאָמפּאָט.

ראָזענבערג איז געזעסן מיד נאָך די עטלעכע בעכערס בראַנפֿן, וואָס ער האָט געהאַט אויסגעטרונקען, און נאָך די שווערע ערעוו־יאָמטעוו־דיקע וואַכטעס, וואָס נאָך זיי האָט ער זיך נאָך רעכט ניט אויסגעשלאָפֿן. ער איז געזעסן ענג פֿאַרפּרעסט צווישן די שכנים, פֿריינט און מיטאַר־בעטער, דאָס האַרץ מילד און צעפּעסטעט פֿון זייער קרויוויִשער נאָענט־קייט. ער איז געווען צופֿרידן פֿון די גוטע ציינגערס אין דער אַרבעט, פֿונעם קאָוועד, וואָס מ׳האָט אים אָפּגעגעבן, און פֿון זיין באַשיידנקייט, וואָס האָט אים ניט דערלויבט צופֿיל זיך איבערנעמען. אים האָט זיך געגלוסט האָבן אין דעם מאָמענט אַ בענימעס פּאָנעם, ווי באַם באַרימטן פּיאַניסט, וואָס ער האָט געזען היינט אין אַ זשורנאַל. אים איז זייער ניט געפֿעלן זיין אייגן פּאָנעם מיט די בלאָנדע ברעמען. און ער איז געזעסן דעריבער אין דער בייגעוודיקער פּאָזע פֿונעם שוואַרצהאָריקן פּיאַניסט, מיט פּונקט אַזעלכע גריבלעך באַ די עקן פֿון די ליפּן, און אים האָט געדאַכט, אַז אַלע זעען די וויכטיקע ענדערונג פֿון זיין אויסער־לעכקייט. אין זיין האַלב־דרעמלדיקן באַוווסטזיין האָבן אַרומגע־בלאָנדזשעט לאַנג פֿאַרגעסענע קינדערשע באַגערן. אים האָט זיך גע־גלוסט אין אַלץ באַטייליקן זיך, אין אַלץ זיך אַריינמישן. ער האָט גע־קוקט אָפּן בעכער, און ס׳האָט זיך אים געוואָלט אַריינקריכן אינעם שמאָלן הויכן פֿענצטער פֿונעם ראָטהויז, אַראָפּשפּרינגען אויף אַ שאָב־ברעט־געפֿלאַסטערטן דיל, אַרויסגיין דורך אַ געשניצטער שפּיצעכדי־קער אַרקע, אַריבערגיין דעם וואַסער־שטעט, אַנידערזעצן זיך אונטערן איינבלאַטיקן בוים לעבן „וואָל״...

ער האָט געטראַכט:

רעגענסבורג, וואָרמס, מאַגענצאַ — ערטער פֿון רעדיפֿעס אויף ייִדן און פֿון זייער וווּנדערבאַרער שטאַנדהאַפֿטיקייט... ווען איז דאָס געווען? אין מיטלאַלטער? אין דער נייערער צייט... און איצט — מייַדאַנעק, אָסווענצים... און איבער דעם אַלעם — אַ שרעקלעכער טשאַד פֿון גע־ברענט מענטשלעך לייב. נאָר איך בין געוואַקסן, און איינציייטיק מיט מיר איז אויף אַ זעקסטל פֿון דער ערד געוואַקסן און גערייפֿט די גע־רעכטיקייט.

פֿון אַלע זייטן האָט מען צו אים גערעדט. מע האָט אים געשלעפּט פֿאַר די אַרבל:

— ראָזענבערג, אַ טאָסט! יאָסיף אַבראַמאָוויטש, אַ טאָסט!

ער האָט זיך אופֿגעהויבן און געזאָגט, פּונקט ווי פֿריִער יאָזעפּאָ־וויטש:

— ניט דאָ, באַ די באַלענקאָס. קומט. זיי וואַרטן אויף אונדז!

אַז מ׳איז אַרויס אָפּן גאַנעק, האָט ראָזענבערג מיט שרעק דערזען:

גלײַך אנטקעגן זײַנען געשטאנען אפֿן הימל צװײ בלויע, קלאָר גע־צייכנטע „קאָוואדלעס“, מיט גראָבע „פּיס“ און מיט שארפֿע הערנער — כאָטש שטעל זיך קאָווען אף זיי. ער האָט א קוק געטאָן אף יאָזעפּאָ־וויטשן, און יאָזעפּאָוויטש האָט צוגעזשמורעט די אויגן — דאָס הייסט, ער האָט פארשטאנען.

ראָזענבערג איז טייקעף אוועק אין דירעקציע און האָט זיך אוועק־געזעצט באַם טעלעפאָן. אינגיכן האָט ער באקומען א ריי קלאָרע ידיעס. פון די סובסטאנציעס האָט מען טעלעפאָנירט, אז זיי זײַנען אף דער וואך און אז אין א נויט וועט מען געבן צו וויסן. פונעם „עלעקטראָמאָנטאזש“ האָט מען געמאָלדן, אז א בריגאדע איז גרייט צום ארויספאָר, אז פאר 10—15 מינוט קאָן מען צונויפזאמלען א צווייטע בריגאדע; די פײַערלעשער האָבן פארזיכערט, אז זיי זײַנען שטענדיק אף דער וואך; פונעם גאראזש האָט מען געענטפערט: „יעסט“ — צוויי מאשינעס צו באלענקאָס הויז און איינע צום „עלעקטראָמאָנטאזש“.

אז ראָזענבערג האָט געדארפט ארויסגיין פון דער דירעקציע, האָט ער שוין אליין ניט געקאָנט עפענען די טיר, — אזוי גרויס איז געווען די „שארגע“ אין דרויסן. דער וואכטיאָר האָט אים געהאָלפן ארויסרײַסן זיך אין גאס. בא די באלענקאָס האָט געברענט דער לאָמפּ, און אלע זײַנען געזעסן שטיל, אײַנהערנדיק זיך אינעם געהויל פון דער „שארגע“. ס׳איז געוואָרן שטארק פינצטער. ראָזענבערג האָט זיך אוועקגעזעצט בא באלענקאָן אין שלאָפצימער, ווו ס׳איז געשטאנען דער טעלעפאָן. פלוצעם איז די שײַן אויסגעלאָשן געוואָרן, און ס׳האָט אָנגעהויבן קלינ־גען דער טעלעפאָן. פון א סובסטאנציע האָט מען געמאָלדן:

— אפן פינפטן פידער — ערד!

און טייקעף פון דער אנדערער:

— אפן נײַנטן פידער — ערד!

דאָס האָט באַטײַט: אן אווואריע אף דער הויכוואָלטיקער ליניע. די דראָטן האָבן זיך ערגעץ אָנגעררירט אין דער ערד.

באלד זײַנען עטלעכע מענטשן געשטאנען גרייט צום אָפּפאָרן. יאָזעפּאָוויטש האָט געזאָגט:

— נעמט מײַן „ווילליס“. ער גייט דורך אין אלע וועטערן אף אלע וועגן. די איבעריקע מאשינעס וועלן אים נאָכגיין.

שוין באַם זעצן זיך אין מאשין האָט ראָזענבערג פלוצעם זיך אומ־געקערט, און אונטערן שלאַקסרעגן איז ער צוריק געגאנגען אין פאָ־דערצימער. גלײַך אנטקעגן אים אין א רעגנמאנטל איז געגאנגען דער באַרימטער ערדגרעבער. ראָזענבערג האָט נאָר אויסגעשריִען:

— דזשאלמאגאָמבעטאָוו!

דאָס האָט באַטײַט זײער א סאך. דאָס האָט געהײסן: „דזשאַלמאַגאַמבעטאָװ, איך האָב זיך ניט געקענט באַשליסן אױפֿקעפּאָרן אָן דיר. איך װײס זײער גוט, דו ביסט אַן ערדגרעבער פֿון גאָר אַן אַנדער פֿאַך, בײַ מיר איז אָבער די לאַגע אַן אױסערסט שװערע: װי גראָבט מען אַרײַן די „אָנשפּאַרן" אין אַזאַ צעװײקטער ערד?"

דזשאַלמאַגאַמבעטאָװ האָט גלײַך פֿאַרשטאַנען און געענטפֿערט:

— יאָסיף אַבראַמאָװיטש!

זײ האָבן זיך געלאָזט פֿאָרן. די „שאַרגע" האָט זיך אײַנגעשטילט. אַן אײנטאָניקער געדיכטער גוסרעגן האָט געקלאַפּט אין טענט און געשפּריצט פֿון דער זײַט אױף די פֿאָרנדיקע, קורצע בלײצן האָבן באַלױכטן דעם „װיליס", און די צװײ מאַשינעס זײַנען מיט גרױסע שװעריקײַטן נאָכגעפֿאָרן פֿון הינטן. באַם אַריבערפֿאָרן די באַן־ליניע זײַנען די מאַשינעס שטײן געבליבן, און עמעצער האָט זיך אַרײַנגעזעצט אין „װיליס". ראָזענבערג האָט דערפֿילט אַן ענגשאַפֿט לעבן זיך, און אַ נאָענט קאָל, װאָס האָט געשמעקט מיט רעגן און מיט רױזן־בראַנפֿן, האָט אים געזאָגט:

— איך האָב געבראַכט די בריגאַדע פֿון עלעקטראָמאָנטאַזש.

דאָס איז געװען אַניסימאָװ — דער פֿאַרטאָרג פֿונעם ענערגאָצעך. צען שטײנער מיטאַמאָל זײַנען אַראָפּגעפֿאַלן פֿון ראָזענבערגס האַרץ. ביז אַהער איז ער געזעסן אין אײנע זאָרגן: װיאַזױ װעט זײ די בריגאַדע געפֿינען אין דער פֿינצטער? איצט איז שױן אַלץ געװען רעכט. ער איז געזעסן אין דער פֿינצטער, ענג פֿאַרפּרעסט צװישן פּרײַנט און מיטאַרבעטער, — ער איז געפֿאָרן מיט זײַנע נאָענטע ליקװידירן אַן אַװאַריע, און קעגן אַזאַ געשלאָסענעם קאָלעקטיװ װילן האָט זיך גאָרנישט ניט געקאָנט קעגנשטעלן. אים איז געװאָרן װאַרעם און געמיטלעך. דער רעגן האָט געפּױקט אין טענט, ביזן אָרט פֿון דער אַװאַריע איז נאָך גאַנץ װײַט, און ניט װילנדיק האָט ראָזענבערג װידער גענומען טראַכטן װעגן דעם געמעל אױפֿן בעכער...

„רוים, שפּאַניע, דײַטשלאַנד... — האָט זיך בײַ אים געפּלאָנטערט אין מידן קאָפּ, — שאַרפֿע װיקוכים, פּאָגראָמען, אַלילעס־דאַם... די „יִדן־פֿראַגע" האָט מען דאָס שפּעטער גערופֿן — אַ שרעקלעכער לאַבירינט, װוּ ס'האָבן געלױערט אין יעדן װינקל פֿינצטערע געשפּענסטער. דעמלט האָט זיך געדאַכט: ס'װעט דורכדרינגען אַמאָל אַהער אַ ליכטיקער שטראַל, ס'װעט קומען װען אַהער די זון?"

— עס טאָגט, — האָט זיך פּלוצעם דערהערט אַניסימאָװס קאָל.

ער האָט אַרױסגעשטעקט דעם קאָפּ פֿון אונטערן טענט, און אַלע האָבן אים באַלד נאָכגעטאָן. דאָס געװיטער איז שנעל געגאַנגען צום

סאָף. דער הימל איז געוואָרן קלערער — ס'האָט געטאָגט אינמיטן באַ־טאָג. איבערן גרינעם הימל זײַנען נאָך געשוומען שווארצע, צעריסענע, זייער נידעריקע כמארעס. אז אזא כמארע האָט זיך אָפּגעריסן, האָט זיך געדאכט, אז אָט פאלט זי גלײַך אין מאשין ארײַן.

אז מ'איז צוגעפאָרן צום שיידוועג, איז שוין געשטאנען אף מײַרעוו א גרינע מעשענע זון, און מע האָט קלאָר געזען די קאָנטורן פון דער הויכוואָלטיקער ליניע.

די מענטשן האָבן זיך צעטיילט אף גרופּעס און האָבן זיך צעלאָזט לענגויס דער ליניע זוכן דאָס אָרט פון דער אוואריע.

זיי האָבן עס באלד געפונען: איינער פון די אָנשפּארן איז געשטא־נען קוים אָנגעבויגן, שטארק אָנגעצויגן די דראָטן, דער צווייטער נאָך אים איז געווען אָנגעבויגן אונטער א ווינקל פון 30 גראד, דער פערטער איז געלעגן אף דר'ערד. ער איז געווען אָפּגעברענט, די איזאָליא־טאָרס צעשמאָלצן.

דרײַ טעג און דרײַ נעכט האָבן די מענטשן געארבעט באַם רעמאָנ־טירן די הויכוואָלטיקע ליניע...

אין איינעם א פארנאכט איז ראָזענבערג ארײַנגעגאנגען אין דער האלב־אויסגעבויטער געבײַדע, וווּ ער האָט צווישן די דרײַ ווענט אײַנ־געאָרדנט אן עסצימער פאר די ארבעטער. ער איז געווען שרעקלעך מיד, באוואקסן און אויסגעשמירט אין ליים. ער האָט זיך אנידערגעזעצט אפן דיל און זיך אָנגעשפּארט אָן דער וואנט. אין גדאנק איז בא אים דורכגע־לאָפן דאָס געשעענע פאר די לעצטע דרײַ טעג. ער האָט געטראכט: אניסימאָוו, דזשאלמאגאמבעטאָוו, יאָזעפאָוויטש... אין פעסט־צעמענטיר־טע סאָוועטישע מישפּאָכע — גראניט, געמישט פון פארשיידענע שטאָפן. אָט ליגט מײַן קאָפּ אף א שטיקל גראניט, צונויפגעשמאָלצן אין די גרויסע פײַערן פון דער אורוועלט, — פּרווו צעשמעטער עס.

בא דער טיר האָט זיך דערהערט א באוועגונג. פון דער בויונג איז געקומען קאהאן — דער בארימטער מאָנטאזשניק. מע האָט אים אהער ארויסגערופן אף קאָנסולטאציע. קאהאן האָט געבראכט מיט זיך אן עמער.

— א גרוס! — האָט ער אויסגעשריען נאָך בא דער טיר, צולייגנדיק די האנט צום שלייף. — געקומען אין אײַער רעשוס, און אָט דאָס האָבן אײַך געשיקט די ווײַבער.

אין עמער איז געווען געבעקס — פון אויבן איז ער געווען צוגעדעקט מיט א טעלער. ראָזענבערג האָט אראָפּגענומען דעם טעלער און האָט א קוק געטאָן אף אים. א ברייטער געפלאסטערטער הויף האָט אים א בליאסק געטאָן אין די אויגן. אפן הויף איז געשטאנען א האָן א גיבער

אינעם רומפולן בלענד פון זײַנע רויט־גרין־גאָלדענע פעדערן. זײַן קרעפטיקע ברוסט איז געווען אָנגעשטרענגט, און זײַן גאַנצער קערפּער אויסגעבויגן, ווי א מעכטיקער האָרן, וואָס איז גרייט געווען אויסשרײַען א בסורע אף דער גאַנצער וועלט: ניצאָכן! ניצאָכן!

און אינגיכן, אז די ארבעטער זײַנען געקומען עסן און מע האָט צעגאָסן די מאַשקע אין בעכער און קענדלעך, האָט ראָזענבערג אופגעהויבן דעם אַלטן אמסטערדאמער בעכער און האָט געזאָגט:

— כאַווײרים! איך בין אײַך שולדיק געבליבן א טאָסט. פאר אונדזער ניצאָכן איבערן פאשיזם!

דאָס אַלטע גאָלד האָט א שטראַל געטאָן פון הינטער די שפּיצעכדיקע טורעמס אפן בעכער, און עטלעכע צענדליק קויסעס האָבן א קלונג געטאָן אינעם באַגילדעטן זילבער.

1947

הערשל פּאָליאַנקער

דראָזשנע—בערלין

אַין יענעם פרימאָרגן, ריכטיקער געזאָגט, דעם ערשטן מײַ פינף־און־פערציקסטן יאָר, האָט בערלין געהאט א שיין פּאָנעם. ווען עס הייבט זיך אוף פונעם קייווער דער מעשוגענער יעפּרייטאָר אדאָלף היטלער און כאַפּט א קוק אף זײַן מעדינע, וואָלט ער ווידעראַמאָל אײַנגענומען א מיסע־מעשונע, ס׳וואָלט מיט אים אָנגעהויבן מאָרדעווען, ווי אין א קאַדאָכעס.

בערלין האָט געברענט פון אַלע זײַטן.

נישקאָשע, אז אונדזער אוורהאָם גינזבורג, דער קאָוועל פון דראזשנע, זאָגט אײַך, אז בערלין האָט גוט געברענט, מעגט איר זיך שוין אף

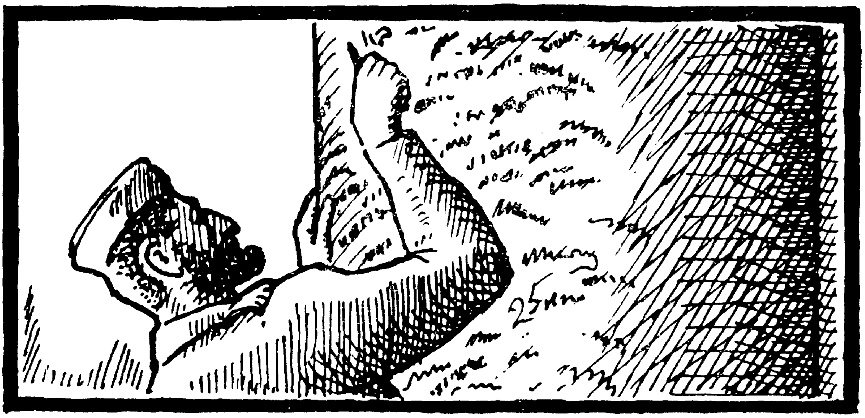

אים פאַרלאָזן, מעגט איר אים גלייבן אויפֿן וואָרט: ער איז אַמאָל געווען א פֿײַערלעשער, דאָס הייסט א פּאָזשאַרניק אין שטעטל און איז א פֿײַנער מיוון אָף א סרייפע...

מיִעסע, קויטיקע, אָף טויט דערשראָקענע יעפּרייטאָרס און אָבער־יעפּרייטאָרס, אָפּיצערן און גענעראַלים — ריינע אריער און אומריינע, האַלבע און פערטל אריער, אויבערמענטשעלעך פון דער העכסטער ראַסע, — וואָס האָבן ערשט ניט לאַנג אַזוי האָנערדיק מאַרשירט איבער שטעט און שטעטלעך פון אייראָפּע און געררעוועט: „הײַל היטלער!", „דויטשלאַנד איבער אַלעס!", געקוילעט און געצונדן, געראַבעוועט און פאַרניכטעט, געשענדעט און געשטיקט, זײַנען איצט געקראָכן פון די קאַנאַליזאַציע־טרויבן, פון די לעכער און בונקערס, פּריטשמעליעטע און פריהלושעטע, מיט ווײַסע שמאַטעס אין די אופגעהויבענע הענט, און זיך געבעטן גענבעטן, מע זאָל אָף זיי ראַכמאָנעס האָבן און נעמען אין פּלען, שענקען דאָס לעבן, די נעשאָמעלעך: טשעפּעט זיי נישט, מע איז גאָט די נעשאָמע שולדיק... היטלער קאַפּוט... מע קאַפּיטולירט... מע גיט זיך אונטער... מע וועט שוין פאַרזאָגן קינדס־קינדער זיך ניט פאַרטשע־פען מיט רוסלאַנד...

זיי האָבן זיך פון שרעק און פּאַכעד געטוליעט צו די צעהאַרגעטע ווענט, גרייט געווען פויזען אָפּן בויך, הריזען די ערד, אַבי מע זאָל זיי מויכל זײַן, ניט שיסן, ניט טאָן מיט זיי דאָס, וואָס זיי האָבן געטאָן מיט מיליאָנען אומשולדיקע מענטשן.

און פון פאַרשידענע זײַטן האָבן געברומט די האַרמאַטן. דער הימל איז פול געווען מיט סאָוועטישע באָמבאַרדירער. מע האָט שוין בערלין ניט אַרויסגעזען — דער גאַנצער אַרום איז געווען אײַנגעהילט אין פֿײַער, אין רויך, אין שטויב.

יאָ, וואָס איז דאָ א סאַך צו ברײַען: בערלין האָט גאַנץ פֿײַן געברענט. אווראָם גינזבורג פון דראַזשנע איז א גאָלדענער מיוון אָפּ א סרייפע, ניט אומזיסט איז ער אַמאָל געווען א פֿײַערלעשער, א פּאָזשאַרניק און געהאַט צו טאָן מיט דעם מין... מיט סרייפעס...

דראַזשנע... סטאַנציע דראַזשנע...

האָט איר עפּשער געהערט פון אַזאַ שטעטל? צי עפּשער זײַט איר עס פאַרבײַגעפאָרן?

טאָמער ניט, האָט איר זיך ניט וואָס צו שעמען, דאַרפט איר זיך ניט נעמען צום האַרצן. איר האָט גאָרניט אָנגעוווירן. אין דער געאָ־גראַפיע, ווי באַוווּסט, פאַרנעמט ניט דראַזשנע קיין אָנגעזעען אָרט, אָבער אין אווראָם גינזבורגס נעשאָמע פאַרנעמט עס גראָד א גאָר בעקאָווע־דיקן פּלאַץ. אָף דראַזשנע האָט נאָך דערווײַל קיין איין מענטש אין דער

וועלט א קרום וואָרט ניט געזאָגט. אונדזער אוורהם גינזבורג געדענקט עפּעס ניט, אַז דראזשנע זאָל מיט עמעצן פאַרפירן מילכאָמעס, פאַר־שאַפן עמעצן אַגמעסנעפּעש.

יאָ, זײַנט איר, הייסט עס, קיינמאָל ניט געווען אין דראזשנע? וואָס, אַפילע נאָענט ניט דורכגעפאָרן? אַ שאָד!

דראזשנע איז קעדײַ אָנקוקן כאָטש פון דער ווײַטנס. נאָר אויב עס איז אײַך ניט אויסגעקומען, וואָס זשע קאָנען מיר מיט אײַך מאַכן? וועלן מיר אײַך מוזן מויכל זײַן, ווי מיר זײַנען אײַך מויכל אַ סאַך זאַכן.

דראזשנע... אַ געוויינלעך שטעטל אין דער שיינער פּאָדאָליע, ניט ווײַט פונעם בוג און ניט נאָענט פונעם דניעסטער... מיט גאָרניט טיילט עס זיך ניט אויס פון אַנדערע שטעטלעך אין יענעם קאַנט און מיט גאָרניט איז דאָס ניט באַרימט אין דער וועלט. סײַדן רעכענען יענע פריילעכע געשיכטע מיטן דײַטש און מיטן דראזשנער יידן, וואָס שאָ־לעם־אַליכעם האָט אַזוי שיין באַשריבן? נו, די געשיכטע, ווי דאָס דײַטשל איז אַראָפּגעפאָרן קיין דראזשנע, זיך אײַנגעבעטן אַף נאַכט־לעגער, דערנאָך זיך אָפּגעזעגנט מיט זײַן באַלעבאָס און שפּעטער געגנ־מען אָפּדאַנקען פאַרן גוטן סטאַנציאָן — פאַרשאָטן דעם יידן מיט בריוו אָן מאַרקעס, פּעקלעך מיט דער רועך ווייסט וואָס, און וואָס דער גאַסט־פרײַנטלעכער דראזשנער לעץ, דער שלימאַזל, האָט געדאַרפט אויס־קויפן... פּעקלעך, אין וועלכע דער דײַטש האָט אים אַרײַנגעשיקט פּאָרטרעטן פון דעם דײַטשלס פראַו מיט די קינדערלעך, ווי מע האָט דערנאָך דעם דראזשנער אַרויסגערופן קיין אָדעס, קעדיי אים איבער־געבן אַ... גרוס.

מיט די בריוו און פּעקלעך האָט דאָס דײַטשל אים שיר ניט געמאַכט פאַר אַ קאַפּצן, אַן עוויען און עס איז אים שיר ניט אויסגעקומען נעמען אַ טאָרבע און גיין איבער די הײַזער...

און אַזויווי מיר האָבן זיך שוין צערעדט, מוז מען אײַך אויס־זאָגן אַ סאָד, — צווישן אונדז זאָל דאָס בלײַבן — אַז אָט דער דראַ־זשנער לעץ, דער שלימאַזל, האָט זיך אָנגעקערט מיט אונדזער אוורהם גינזבורגן אַ ווײַטער קאָרעוו, אַן אייגענער פּעטער און מיט דעם געראָ־טענעם פּעטער איז דאַמאָלסט געגאַנגען כאָדאָרים, מע זאָל קיין ליגן ניט זאָגן, גאַנץ פּאָדאָליער גובערניע.

עמעס, אונדזער אוורהם גינזבורג איז צו יענער צײַט נאָך געווען גאָר אַ צוציק און אַרומגעלאָפן איבער די גאַסן מיטן סטאָן פון פּאָרנט, נאָר עס האָט אים אַרומגענומען אַ גרויסער פאַרדראָס, ווען דער אוילעם האָט אָנגעהויבן כויזעקן פון זײַן פּעטער דעם שלים־שלימאַזל, דעם לעץ און טויגעניכטס. און נאָך מער אופגעטראָגן איז ער געווען אַף יענעם

וויסטן דײַטשל, איבער וועלכן דער פעטער האָט געהאַט אַזוינע צאָרעס און צוליב וועלכן מע האָט אַזוי אָפּגעלאַכט פון אים...

און דראַזשנע איז געווען, פון אַלע צײַטן, ווי באַוווּסט, פון יענע שטעטלעך, וואָס האָט געקענט אָפּלאַכן פון אַ מענטשן. אַמאָל איז געווען די גרעסטע צאָרע אַרײַנפאַלן צו די דראַזשנער כויזעקמאַכער אין מויל אַרײַן. דאַכט זיך, שוין בעסער אַרײַנפאַלן אין אַ קאַלך־גרוב, אָדער אײַנגאַנצן ניט געבוירן ווערן...

און דאָ איז אונטערגעקומען אַזאַ געשיכטע, איז פרעגט שוין ניט, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן. קינד־און־קייט, קליין און גרויס האָט גע־קײַכט פון געלעכטער, מע האָט זיך געהאַלטן פאַר די זײַטן און אַלץ צוליב דער געשיכטע מיטן דײַטשל און מיט אַווראָם גינזבורגס פעטער.

עמעס, אַווראָם האָט ניט געלאַכט. כאָטש ער האָט געוווּסט, אַז דער פעטער זײַנער איז אויך ניט פון די גאָר פײַנע לײַט אין דראַזשנע, דאָך איז אים געווען אַ פאַרדראָס. ער האָט פּאָשעט ראַכמאָנעס געהאַט אויף אים, וואָס צוליב יענעם גאָרנישט האָט ער געמוזט פאַרלאָזן דראַזשנע און פאַרפאָרן אַהין, ווו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט.

אָבער דאָס עמעסע האַרץ אויף די דײַטשן האָט אונדזער אַווראָם גינ־זבורג באַקומען אַ סאַך שפּעטער, ווען עס האָט זיך פאַרקאָכט די וועלט־מילכאָמע. עס איז געוואָרן אַ מוירעדיקע בלוט־באָד. עס האָבן געברענט שטעט און שטעטלעך, די וועלט איז פאַרפלייצט געוואָרן מיט קאַליקעס און יעסוימים. מיליאָנען מענטשן האָט מען אָפּגעריסן פון דער היים, פון די וואַרשטאַטן און פעלדער און געטריבן אַפן פראָנט.

אָט דעמאָלט טאַקע האָט דער קייסער זיך דערמאָנט, אַז אין דראַזשנע וווינט אַ קאָוואַל, אַ שמיד און דערצו נאָך אַ שטיקל פײַערלעשער, אַ פּאָזשאַרניק, אַווראָם גינזבורג, אַ יונגערמאַן מיט ביינער, אַ גוואַר מיט אַ פּאָר פּלייצעס און אַ פּאָר יאַדאַיִם, העגט הייסט עס, מע זאָל נאָר פון זיי געהיט ווערן. אָט די העגט קאָנען אײַך אין איין רעגע אויסבייגן אַ פּאָדקאָווע און דערבײַ זיך אַפילע שטאַרק ניט אָנשטרענגען.

וואָס זשע טוט דער באַרעמהערציקער קייסער? ער רײַסט אים אָפּ פון דער קאָוואַדלע, אַווראָם גינזבורגן, לאָזט איבער דראַזשנע אָן אַזאַ פײַנעם קאָוואַל, אָן אַ פּאָזשאַרניק און די קינדער זײַנע — אָן אַ טאַטן און שטעקט אים אַרײַן אַ ביקס אין דער האַנט, שיקט אים אָפּ אַפן פראָנט.

די טוירע פון מילכאָמע האָט מען אונדזער אַוורָאמען לאַנג ניט גע־דאַרפט לערנען. ווי צו געבן קלעפּ, האָט ער נאָך געוווּסט פון אַמאָל. ער פלעגט אַמאָל גאַנץ שיין דערלאַנגען אין די ציין אַרײַן, ווען עמעצער פלעגט אים צי זײַנע קרויווים באַפאַלן... עמעס, דאָ האָט מען געהאַט צו טאָן מיט פײַער, מיט אָקאָפּעס און אַנדערע גליקן, נאָר, נישקאָשע, באַ זײַן טאַטן,

דעם קירזשנער, איז ער ניט אויסגעוואקסן אף מארצעפּאנעס. געווינט געוואָלט דאָס גאַנצע לעבן צו די צאַרעס און אומגליקן, האָט ער זיך דאָ, אפן פראָנט, גאַנץ גיך צוגעוווינט בידעווען,-ליגן מיטן טויט בישכיינעס...

אין די ערשטע שלאַכטן בא די קאַרפּאַטן האָט אונדזער אוורהם באַוויזן אַרבעט אין א גרויסער אַטאַקע, שטאַרק אויסגענומען בא נאַטשאַלסטווע, און מע האָט אים גלייַך צוגעשטעפּעט א „געאָרגיעווער קרעסט". דאָס האָט אים, פאַרשטייט זיך, געטאָן האַנאָע, נאָר דערפון זייַנען זייַנע צוויי קינדערלעך אין דראַזשנע, דאָס ווייַב מיט דער אַלטער מוטער זאַט ניט געוואָרן און קיין גוטן קאָוואַל מיט קיין פּאָזשאַרניק איז דראַזשנע אויך ניט צוגעקומען.

שפּעטער א ביסל איז אונדזער אוורהם גינזבורג פאַרווונדעט געוואָרן אין די שלאַכטן, איין מאָל און א צווייט מאָל, אַרייַנגעפאַלן צו די דאָקטוירים אין די הענט.

אָנהייבן דערציילן אייַך די גאַנצע געשיכטע, וויפל ער איז אויסגעשטאַנען, וויפל ער האָט זיך אָפּגעמוטשעט אף דער מילכאָמע, וויפל מאָל האָבן די רויפעס אים געשניטן און גענייט זייַן לייַב, ווער אונדז, דאַכט זיך, קיין טינט ניט קלעקן.

אָפּגעפּאַטערט די מילכאָמע, האָט ער זיך בעשאָלעם אומגעקערט אהיים, קיין דראַזשנע, און געמיינט, אַז איצט, ווען מע איז פּאָטער געוואָרן פונעם קייסער, פון די מילכאָמעס, וועט מען שוין קאָנען פרייַ אָטעמען, וועט מען שוין לאָזן א ביסל לעבן אף דער וועלט!

א נעכטיקער טאָג!

עס לאָזט זיך אויס, אַז דייַטשלאַנד האָט געוואָרפן אַן אויג אף אוקראַינע. די דייַטשישע רעגירער זאָגן, אַז דאָס פעטע ביינדל געפעלט זיי בעפּיירעש און דאָ וועלן זיי בלייַבן אף קעסט.

צונויפגענומען זייערע בלוטיקע כאַיאָלעס, האָבן זיי פאַרפלייצט דאָס גאַנצע לאַנד, גענומען שינדן די הויט, האַרגענען, ראַבעווען, צינדן שטעט און דערפער, אַרויספירן „נאָך דויטשלאַנד" וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזט. געווען איז דאָס אין יענעם שווערן אַכצעטן יאָר.

אָבער ניט לאַנג האָבן זיי געהוליעט, די דייַטשן, אף אוקראַינע.

די רויטאַרמייישע טיילן, פּאַרטיזאַנער אין די וועלדער האָבן זיך גענומען צום דייַטשל און אָנגעהויבן מיט דעם לערנען דעם פּאָסעק: „לעך לעכאָ!" דאָס הייסט, מיטן קאָפּ אין דרערד.

אין אַזעלכע פאַלן האָט ניט ליב אונדזער אוורהם גינזבורג שטיין אָן א זייַט מיט אַראָפּגעלאָזטע הענט, וואַרטן אף קאָוועד. האָט ער געפונען אפן בוידעם א פאַרזשאַווערטע ביקס, געמאַכט פון איר א טאָלק און

אוועק צו שטשאַרסן אין דיוויזיע, און זיך ניט צעשיידט מיט דער ביקס און מיטן שינעל, ביז מע האָט ניט פאַרטריבן פון אוקראַינע דעם דײַטש, דאָס הייסט „צוריק, נאָך האָרע", צו אַלדי שוואַרצע יאָר!

עמעס, עס איז נאָך געבליבן אַ סאַך אַרבעט מיט פעטליורעס, סטי־ציורען, דעניקינען און אַנדערע שלעק, נאָר מע איז זיי אויך בײַגעקומען און עס איז געוואָרן שטיל אויף דער וועלט.

אונדזער אַבראָם גינזבורג האָט אויסגעטאָן פון זיך דעם סאָלדאַט און געשטעלט זיך צו דער קאָוואַדלע, ווי אין די שיינע יאָרן, דערפילט אינגיכן דעם טאַם פון קאָוועד באַ דראַזשנע, באַם ווײַב, באַ די קינדער, באַ דער וואַסט. אַ באַלמעלאָכע איז ער געווען — דער רוח האָט אים ניט גענומען, אויף אײַך געזאָגט געוואָרן. אַז ער פלעגט זיך אוועקשטעלן אונטערקאָווען אַ פערד, פלעגט עס זיך מאַמעש מעכײַע זײַן. און האָט ער זיך גענומען אָפּקאָווען אַ וואָגן, אַ בריטשקע, האָט מען אים גע־דאַרפט אויסקושן די הענט. אַזאַ קאָוועל איז ער געווען, אונדזער אַו־ראָם גינזבורג!

באַטאָג איז ער געשטאַנען באַ דער קאָוואַדלע, באַם בלאָזזאַק, און באַ־נאַכט האָט ער אָפּטלעך אויך געהאַט געגוג דײַגעס. ער איז צו אַלע גליקן געווען אין דער דאַבראַוואָלנער דרוזשינע, דאָס הייסט אַ פּאָ־זשאַרניק, אויף מאַמע־לאָשן — אַ פײַערלעשער, געקוקט, אַז זײַן דראַזשנע זאָל כאָלילע ניט ברענען. ניט איין נאַכט אין כוידעש האָט ער פאַר־בראַכט אויף דער קאַלאַנטשאַ, געהיט און באַטראַכט די שיינע אַרומיקע וועלט.

ביסלעכווײַז האָבן זיך פאַרהיילט זײַנע ווונדן, וואָס ער האָט פאַרדינט אויף דער מילכאָמע. די שפּליטערס, וואָס מע האָט ניט געקאָנט אַרויס־שלעפּן פון זײַן לײַב, האָבן אויך אויפגעהערט דערקוטשען און נאָר דער־מאָנט וועגן זיך אַלע מאָל, ווען די פּאָגאָדע האָט זיך געדאַרפט ענדערן...

די צײַט איז געגאַנגען גאַנץ שיין און ווויל. מע האָט ווידער אָנגע־הויבן לעבן אַ שיינעם טאָג, די קינדער געבראַכט צו לײַטן און מע וואָלט שוין געקאָנט יאַקאָס דערציִען ביז די הונדערט און צוואַנציק יאָר...

דאַרף זיך אָבער יאַווען אין דײַטשלאַנד אַ שפּאָגל־נײַער מאַניאַק מיט אַ כעווריײַע גאַרגלשנײַדער, אויבערמענטשעלעך, פאַרוואַנדלען די גאַנצע מעדינע אין אַ מעשוגאָים־הויז... און וואָס איז דאָ אַ סאַך צו ברײַען, זיי האָבן פאַרטראַכט מאַכן פון דער גאַנצער וועלט אַ טויט־לאַגער, זי פאַרצוימען אין שטעכלדיקע דראָטן, יענע, וואָס זיי וועלן שענקען דאָס לעבן, זאָלן ווערן באַ זיי, באַ די אויבערמענטשעלעך, איי־ביקע קנעכט...

די היטלערישע האָרדעס האָבן אָנגעהויבן פּאַרפּלייצן די וועלט, אײַ־ניקע מעדינעס האָבן זיך זיי אונטערגעגעבן אָן איין שאָס, און דערנאָך זײַנען זיי אָנגעפאַלן אויף רוסלאַנד.

וואָס איז דאָ דאָ א סאַך צו ברײַען — אין יענעם שוידערלעכן פרימאָרגן, ווען איבער דראַזשנע זײַנען דורכגעפלויגן דײַטשישע באָמבאַרדירער און עס האָט זיך דערטראָגן אהער די בייזע יעדיע, אז ס'האָט זיך אָנגע־הויבן א מילכאָמע, האָט אונדזער אורעם גינזבורג זיך גלײַך באַטראַכט, אז ער וועט אוועקלייגן דעם האַמער, פאַרעסירען די קאַלאַנטשאַ און זיך בעטן אויפן פראָנט.

נישקאָשע, עס מאַכט ניט אויס, וואָס מע רופט ניט צום פריזיוו זײַן יאָר און ווער ווייסט, צי וועט מען עס רופן, ווײַל ער איז שוין, אַלפּי סייכל, לאַנג אַראָפּ פון דער מאָס. נאָר ער קען נאָך, דאַכט זיך, פאַר־שטעקן אין קאָלנער דרײַ יונגע באָכערים. כוץ דעם, האַלט ער זיך פאַר א סאָלדאַט נאָך פון יענע יאָרן, און ער וועט ניט קענען זיצן רויִק, צו־קוקן, ווי די פאַשיסטישע הענקער רוקן זיך אויף זײַן לאַנד, ווו ער איז געבוירן געוואָרן, ווו עס געפינען זיך די קוואָרים פון זײַנע עלטערן, זיידעס און אורזיידעס... דערין האָט ער מיטן דײַטש אַלטע כעזשבוינעס, און ער וועט זיי ניט מויכל זײַן, קאָלזמאַן ער לעבט.

דאָ דאַרף מען נאָך געדענקען, אז אַמאָל, בעשאַס עס איז געווען אין רוסלאַנד דער קייסער און דאָס לאַנד איז פאַר אים געווען, ווי א שטיפמאַמע, האָט ער אויך ניט געוואָלט לײַדן, עס זאָל אויפן לאַנד פאַלן א שאָטן, און ער האָט זיך טרײַ געשלאָגן פאַר זײַן ערד, הײַנט ווי וועט ער זיך שלאָגן, ווען דאָס לאַנד איז אים געוואָרן ליב און טײַער, ווי דאָס לעבן!

אים איז ניט אַזוי גרינג געווען איצט ווערן באַנײַס א קאָן א סאָל־דאַט, נאָר אָן אַקשן איז ער געווען פון אַלע יאָרן, און אז ער פאַרטראַכט עפּעס, וועט ער שוין, איר מעגט זײַן באַוואָרנט, דערפירן די זאַך ביזן סאָף. עס מעג דונערן און בליצן, וועט ער שוין זײַן שטעטל באַשטיין.

און דער „פאַפּאַשע" איז ווידער געוואָרן א סאָלדאַט. אוועקגעזעצט, ווי־ניט־איז, אין צוג דאָס ווײַב מיט די קינדער, זיך אָפּגעזעגנט, אָפּגע־שיקט זיי אין טיפן לאַנד, ערגעץ אויף אוראַל, און אַליין אוועקגעגאַנגען זוכן זײַן פּאָלק, וווהין מע האָט אים געגעבן די „פּרעדפּיסאַניע".

ווער האָט זיך דען גערעכנט ריכטן אויף אַזא מילכאָמע! אז פון אַלע זײַטן האָבן געהודזשעט דײַטשישע טאַנקען. באָמבאַרדירער מיט שוואַר־צע צלאָמים אויף די פליגלען האָבן זיך געטראָגן נידעריק און געריסן שטיקער פלייש פון דער ערד. דער גאַנצער אַרום האָט געברענט, און

עס איז געווען ביטער אױף דער נעשאָמע, כאָטש לייג זיך אוועק און שטארב.

און די ראַדיאָ ברענגט יעדן טאָג אַלץ שווערערע ידיעות. אָט איז געפאַלן איין שטאָט, א צווייטע, און מע זעט ניט, און מע הערט ניט, מע זאָל אים אָפּשטעלן, דעם דײַטש, עס זאָל זיך אײַנשטעלן א פראָנט־ליניע, מע זאָל זען, ווו מע האַלט אין דער וועלט.

אונדזער אווראָם גינזבורג האָט מיט גרויסע צאָרעס אָפּגעזוכט זײַן טייל. נאָר זי איז שוין געווען גאַנץ שיטער נאָך די ערשטע באַגעגענישן מיט די פאַשיסטישע כאַיאָלעס און איז אָפּגעטראָטן אַלץ נעענטער צום דניעפּער.

ער איז געוואָרן אַן ארטילעריסט. מע האָט אים געשטעלט צו א גאָר פײַנעם הארמאַט אונטערטראָגן סנאַריאַדן. נאָר גיי זײַ א בעריע, טראָג זיי, די סנאַריאַדן, אז מע האָט זיי שוין אַלע אויסגעשאָסן... קיין נײַע פירט מען עפּעס ניט. און מע האַלט אין איין אָפּטרעטן אױף מיזרעך.

דאָס הארץ איז אָפּגעגאָסן געוואָרן מיט בלוט, ווען מע האָט געזען, ווי עס ברענען שטעט און דערפער, עס ווערט פארניכטעט אזא גוטס, וואָס מע האָט מיט אזויפיל מי אויסגעבויט! הײַנט, וואָס האָבן די פאַ־שיסטישע הענקער געטאָן מיט אונדזערע מענטשן, מיט די סאָלדאטן, אז מע האָט זיי געכאַפּט אין ווענג! נישט איבערצוגעבן און ניט צו באַשרײַבן!

סאָלדאטן האָבן זיך געשלאָגן מיט די לעצטע קויכעס, ווי די ריזן, נאָר גיי זײַ א כאָכעם, אז דו גייסט מיט דער ביקס, פון דײַן הארמאַט קאָנסטו ניט שיסן, ס'איז ניטאָ מיט וואָס, און זיי, די הענקער, גייען אױף דיר מיט טאנקען, פארשיטן דיך מיט מינעס און באָמבעס...

עס האָבן זיך געצויגן ביטערע, ווי גאַל, וואָכן און כאָדאָשים פון שווערע שלאַכטן. און מע האָט געהאַלטן אין איין אָפּטרעטן אױף מיזרעך. דער פּאָלק איז געוואָרן מיט יעדן טאָג אַלץ שיטערער, און סאָלדאטן האָבן געטרוימט וועגן יענער צײַט, ווען מע וועט זיך אָפּשטעלן, זיך צונויפנעמען מיט קויכעס, מע זאָל דערלאַנגען דעם פארפלוכטן סוינע אזוי אין די ציין, ער זאָל זיך אָפּקײַקלען צו זיך, קיין בערלין, ער זאָל שוין ניט אופשטיין טכיִעס האמייסים...

אונדזער אווראָם גינזבורג האָט די גאַנצע צײַט געהאַלטן אין איין טרײַסטן פאר זײַנע שלאַכט־כאַווײרים:

— ניט אראָפּלאָזן, קינדערלעך, די קעפּ. דער הימל איז נאָך ניט אױף דער ערד. זיי וועלן באַקומען א ווײַסטע מאַפּאָלע, אָט וועט איר זען. מיר וועלן נאָך זײַן בא זיי אין בערלין...

צום אַלטן סאָלדאט האָבן זיך די ארטילעריסטן דאָפּקע צוגעהערט מיט קאָפּ, און אַלץ וואָלט שוין געווען רעכט, נאָר גיי, פריי זיך, אז

אלע מאָל, נאָך א קורצער שלאַכט, איז אויסגעקומען צוטשעפּען די עט־לעכע הארמאטן צו די מאשינעס, פארקערעווען די דישעלס און זיך טראָגן ווײַטער און ווײַטער.

אין אזעלכע פאלן האָבן די כעוורע געקוקט אפן „פּאפּאשא״ קרום. נאָר ער איז בא זיך ניט געפאלן:

— נישקאָשע, — האָט ער דערויף געענטפערט, — א מילכאָמע דאָס איז ניט קיין לײַכטער שפּאציר, — די פראנצויזן זײַנען אמאָל געווען אין מאָסקווע, נאָר אלע ווייסן, וויאזוי זיי האָבן פון דאָרטן אוועקגעטראָגן זייערע ביינער... כוץ דעם דארף מען וויסן זײַן, אז די רעדער זײַנען קײַלעכדיקע, און אזוי ווי זיי דרייען זיך אהער, קאָנען זיי זיך אין א שיינעם טאָג אָנהייבן דרייען צוריק...

אָבער ניט ווייניק איז מען אויסגעשטאנען, ביז מע האָט דערלעבט צו יענעם טאָג, די רעדער זאָלן זיך קײַקלען צוריק. עס איז דורכגעגאַנ־גען א ווינטער מיט א זומער, וואָס האָבן זיך אײַנגעגעסן אין לעבער אף אייביק. מע האָט געטריבן די פאשיסטישע האָרדעס פון דער לײַבלעכער ערד און אפן הארצן איז געוואָרן גאָר אנדערש, ווי פריִער.

כאָטש שווער איז געווען און ניט איין מאָל האָט אונדזער אלטער סאָלדאט פארזוכט דעם טאם פון די שפּליטערס, ארײַנגעפאלן צו די דאָקטוירים אין די הענט, נאָר ער האָט געהאט צו דאנקען זײַן סאָלדאַ־טישן מאזל, וואָס האָט אים אונטערגעשפּילט און ער האָט זיך אומגעַ־קערט צו זײַנע כעוורע.

נאָר דאָך איז אים אָפּטמאָל געגאנגען מיט דער פוטער אראָפּ!

דער פּאָלק איז געגאנגען איבער אוקראַיִנע, און אונדזער אווראָם גינזבורגן האָט זיך שוין אויסגעדוכט, אז אָט־אָט וועט ער פארקערעווען אף דראזשנע... אָט איז מען שוין בא וויניצע, בא הײַסין, און פון דאָרט איז שוין ניט ווײַט צו דער היים. כאָטש פון ווײַטנס א קוק טאָן, וואָס איז פונעם שטעטל געוואָרן. ער האלט אין קעשענע דעם שליסל פון זײַן הײַזל און גלייבט, אז דאָס שטיבל איז לויט א נעס פארבליבן גאנץ... ער און זײַן מישפּאָכע וועט זיך נאָך אהין אומקערן. נאָר עס לאָזט זיך אויס א בוידעם. דער וועג פארקערעוועט גאָר אין אן אנדער ריכטונג, כאָטש שרײַ גוואלד. און דראזשנע בלײַבט ווײַט אין דער זײַט.

נאָר ווער ווייסט, עפשער איז דאָס צום גוטן? אויב אים איז ניט אויסגעקומען דורכגיין דורך זײַן שטוב, וועט דאָס מאזל אים געוויס פארפירן קיין בערלין, ער זאָל דאָרטן זען די מאפּאָלע פון די פאשי־סטישע מענווואָלים, קוילער?

די כעוורע האָבן זיך מיט אים ליב געהאט צו ווערטלען.

— פאפאשא, עפשער וואָלט שוין געוועזן געגוג מילכאָמע פונ־דײַנעטוועגן? ביסט שוין ניט ווײַט פון דער היים, דעמאָביליזירט מען זיך און מע שטעלט זיך צו דער קאָוואדלע. מיר וועלן שוין קומען קיין בערלין אָן דיר... וויפל ביסטו שוין אַלט, אויב דאָס איז ניט קיין מילי־טערישער סאָד?..

אזעלכע קאשעס האָבן אים שטענדיק ארויסגעבראכט פון די קיי־לים. וואָס דארפן זיי ציילן זײַנע יאָרן? דאָס איז ניט זייער טאטנס אייסעק און ניט זייער באָבעס דײַגעס! דערווײַל בעט ער נאָך בא קיינעם ניט, מע זאָל אים אנטלײַען יאָרן. וויפל עס איז אים אָנגעצייכנט צו לעבן, וועט ער לעבן — אַלע סאָנים אף צעפּיקעניש! און דאָס הארץ זאָגט אים אונטער, אז ער וועט נאָך איבערלעבן היטלערן מיט זײַנע בלוטיקע באנדעס. ער וועט נאָך, דאכט זיך, זען זייער וויסטן סאָף און טאקע דאָרטן, אין בערלין...

און וויפל אונדזער אווראָם גינזבורג איז אַלט געוועזן, האָט ער טאקע קיינעם ניט אויסגעזאָגט, עס געהאלטן בעסאָד־סוידעס, ווי ער וואָלט מוירע געהאט פאר א גוט־אויג... דער זיידע זײַנער, געדאַליע, אים, אוו־ראָמען, צו לענגערע יאָר, האָט דער וועלט אפּצולאָכעס אָפּגעשטופּט העכער א מייע און קיינמאָל צו קיין דאָקטער אפילע ניט אָנגעקומען. דער אַלטער האָט אים פארזאָגט אמאָל, ער זאָל זיך ניט דערוועגן פּלאפּ־לען מיט דער צונג, וויפל ער איז אַלט, און ניט לאָזן לייצים זאָלן אים ציילן די יאָרן, וועט ער אויך האָבן א לאנגע עלטער און איבער־לעבן דעם זיידן...

עפשער שטעקט אין דעם דער סאָד, וואָס ער בייזערט זיך, אז מע הייבט אים אָן אויספרעגן, וויפל איז ער אַלט?

נאָר דאָס איז נאָך געוועזן צו דערלײַדן: זיך דורכגעווערטלט מיט די כעוורע, און געפאָרן ווײַטער. ערגער איז געוועזן דאָס, וואָס זײַן נע־וויִעס האָט זיך אָנגעהויבן צעפאלן, פּלאצן לויט אַלע ריכטונגען.

ווען מע איז אריבער די דײַטשישע גרענעץ און זיך געטראָגן אף די מאשינעס אַלץ טיפער און טיפער איבער דער פײַנטלעכער ערד, האָט ער די גאנצע צײַט געטײַנעט, אז גראָד זייער פאָלק גייט אין דער ריכ־טונג פון בערלין און אז זייער טרוים וועט מעקויעם ווערן!

עטלעכע טעג האָבן אַלע געגלייבט, אז דער פאפאשע איז גערעכט. דארף אָבער אזוי געשען, אז אין א שיינעם ערעוו־פרילינגדיקן פרימאָרגן זאָל אָנקומען א באפעל: מע הייסט דעם פאָלק איבערגעבן דעם שאָכן זײַנע פײַער־פּאָזיציעס און פארקערעווען אף צאָפן. וואָס הייסט עס — אף צאָפן? נו אהין, אף דאנציג, קעניגסבערג, צום יאם...

דער אלטער איז ארומגעגאנגען אָן א קאָפּ. דאָס כּייעס איז אים און אלעמען מאמעש אויסגעגאנגען, אזוי האָט מען געוואָלט קיין בערלין. און דאָ האָט דאָס מאזל אזוי אונטערגעפירט!

נאָר וואָס וועסטו טאָן, ביסט דאָך ניט בא דער שוויגער אין געסט, נאָר אפן פראָנט, און א באפעל איז א באפעל!

מע איז געקראָכן אין די בלאָטעס פון פאָמערן, אויסגעריסן געוואָרן. רעגנס האָבן געמוטשעט, ווינטן, וואָס האָבן געבלאָזן פונעם באלטישן יאם, האָבן דורכגענומען דעם מארך פון די ביינער. און שלאכטן זײַנען דאָ געגאנגען שווערע, ביטערע. די פּרוסאקעס האָבן דערפילט זייער וויסטן סאָף, אַז זיי וועלן דארפן צאָלן פאר אלע פארברעכנס, וואָס זיי האָבן געטאָן אף אונדזער ערד, האָבן זיי זיך שטארק קעגנגעשטעלט, זיך פארהאלטן, ווי נאָר עס האָט זיך זיי אײַנגעגעבן. זיי האָבן שוין געפילט זייער סאָף און האָבן געוואָלט אים אָפּציִען.

נאָר עס האָט זיי געהאָלפן, ווי א טויטן באנקעס. אונדזערע כּעוורע אף די טאנקען, אף די באָמבארדידער האָבן זיי געוויזן, ווו דער שוואר־צער פעפער וואקסט, די ארטילעריסטן און די פעכאָטע האָבן אזוי דער־לאנגט, אז עס האָט אונטער זייערע פיס די ערד געברענט און די דײַ־טשישע כאיאָלעס זײַנען געלאָפן אלץ ווײַטער „נאָך האוזע".

די צײַט איז איצט געגאנגען שנעל און פריילעך. יעדער טאָג האָט געבראכט גוטע נײַס. אונדזערע טיילן זײַנען שוין אריבער דעם אָדער און די שלאכטן זײַנען געגאנגען בא די ווענט פון דער פארשאָלטענער פאשיסטישער נעסט, בא בערלין.

און דער שיינער פרילינג האָט פארפלייצט די ערד. פריילעך און וואַרעם אף דער נעשאָמע, א מעכײַע!

עס איז שוין געבליבן ניט קיין סאך, ביז די מילכאָמע וועט זיך ענ־דיקן, און דאמאָלסט וועט זײַן — כּײַ געלעבט!

איין זאך האָט אָבער ניט געפרייט אונדזער אוראָמען, דאָס וואָס זײַן נעוויִעס איז געבליבן הענגען אין דער לופטן און די יאטן זײַנען אים שטילערהייט דערגאנגען די יאָרן: „נו, פּאפּאשא, ווו איז בערלין?.."

און ניט אנדערש, ווי עס איז געשען א נעס. ס'האָט אָפּגעגליקט!

אינמיטן דער נאכט, ווען די הארמאטן האָבן געארבעט אזוי, אז די ערדן זײַנען רויט געוואָרן, האָט מען באפוילן אומבאמערקט ארויס־פירן די באלעבאטישקײַט און זיך שנעל גרייטן אין ווײַטן וועג ארײַן.

וווהין האָט, פארשטייט זיך, קיינער ניט געוווּסט, קיינער האָט זיך אפילע ניט אָנגעשטויסן. נאָר אז מע האָט זיך אין עטלעכע שאָ ארום ארויסגעריסן פון די געדיכטע וועלדער, פון די געדרייטע לאבירינטן בלאָטעס, אָזערעס, האָט זיך אויסגעצויגן א ברייטער און גלײַכער וועג,

ווי א סטרונע. לויט דעם, וואָס מע איז אַזוי שנעל געפֿלויגן און זיך אַפֿילו ניט אָפּגעשטעלט איבערכאַפּן דעם אָטעם, האָבן אַלע פֿאַרשטאַנען, אַז עס שטייט פֿאַר גאָר א דרינגענד שטיקל אַרבעט.

קיין איינער פֿון די קאָמאַנדירן האָט נאָך דערווײַל ניט אויסגע־זאָגט, וווּהין מע יאָגט זיך אַזוי שנעל, — זיי האָבן בלויז געענטפֿערט מיט א גוטמוטיקן שמייכעלע. נאָר אינגיכן האָבן די שילדלעך אויף די וועגן אַליין אויסגעזאָגט דעם סוד: מע פֿליט אין דער ריכטונג פֿון בערלין!

אויפֿן האַרצן איז געוואָרן גאָר פֿריילעך, און מע האָט גענומען זינגען. די האַרמאָניסטן האָבן אַרויסגעשלעפּט פֿון זייערע פֿאַרשטויבטע טשע־כאַלן די אַקאָרדעאָנען, און עס איז געוואָרן יאָמטעוו! אַפֿילו אונדזער אַווראָם גינזבורג, וואָס האָט ניט געשעמט פֿאַר קיין גוטן זינגער, האָט זיך אויך ניט געקאָנט אײַנהאַלטן און אונטערגעבאָמקעט די „קאַטיושע״.

ער איז גאָר געווען אויפֿן זיבעטן הימל, זיך געוועטלט, און דאָס געקאַרבטע מיט א סאַך קנייטשן פּאָנעם איז מיטאַמאָל ווי יינגער גע־וואָרן מיט א מיטוואָך. די וואָנצעס האָבן זיך פֿאַרדרייט אַרויף, ווי בײַ א גוטן קאָזאַק. מע האָט אים ניט געקאָנט דערקענען!

לאָזט זיך אויס, אַז דאָס סאָלדאַטישע גליק האָט אים ניט מעווײַעש געמאַכט, ניט פֿאַרשעמט!

קורץ גערעדט, אין א מעסלעס אַרום איז ער שוין געווען מיט זײַן האַרמאַט אין דער פֿאָרשטאָט פֿון בערלין.

אַרומגעוויקלט אין געדיכטע רויכן און סרייפֿעס, איז געלעגן אין געהאַקטע וווּנדן די אומגעלומפּערט־גרויסע, ריזיקע שטאָט בערלין און גוט געפֿילט דעם טאַם פֿון מילכאָמע...

צוגעטוליעט זיך צו די צעהאַרגעטע ווענט, צו די חורבעס שטיינער, אײַנגעגראָבענע אין דער ערד, קונציק פֿאַרמאַסקירטע, זײַנען געשטאַנען דאָ און דאָרט אָנצאָליקע באַטאַרייעס — קאָפּ אויף קאָפּ — און מע האָט מיט אומגעדולד געוואַרט, עס זאָל קומען דער געגאַרטער באַפֿעל. מע זאָל א זאָג טאָן:

— אַנו, קינדערלעך, פֿאַר אונדזער היימלאַנד, פֿאַר אונדזערע פֿאַר־ברענטע שטעט און דערפֿער, פֿאַר די מיליאָנען אומשולדיקע קאָרבאָנעס, פֿאַר אָשוועניטשים און טרעבלינקע, פֿאַר מײַדאַנעק און באַבי יאַר, ניט זשאַלעווען קיין סנאַריאַדן און קוילן, דערלאַנגט פֿײַער! מאַכט אַזוי, אַז די פֿאַשיסטישע הענקער זאָלן קיינמאָל ניט קאָנען אויף אונדז אויפֿהייבן די בלוטיקע הענט! פֿײַער!..

און לאַנג איז ניט אויסגעקומען צו וואַרטן אויפֿן באַפֿעל. ער איז געקומען!

און עס איז אוועק א גאנג. עס האָט זיך אָנגעהויבן.

טויזנטער הארמאטן האָבן א זעץ געטאָן איבער דער שטאָט, ווו עס האָבן זיך פארגראָבן די פאשיסטישע הענקער און גאָרגלשנײַדער, — היטלער מיט זײַן כעווריײַע. דער הימל איז פול געוואָרן מיט רוסישע באָמבארדירער און שטורמאָוויקעס. עס איז דאָרטן, אויבן, דאכט זיך, ניט געווען וווהין זיך א קער טאָן. דער גאנצער ארום האָט געברומט, געדעוועט, געציטערט. עס האָט זיך געדאכט, אז אלע ווולקאנען פון דער וועלט האָבן זיך פלוצעם אופגעכאפט פון זייער טיפן שלאָף און זיך ארופגעוואָרפן אף דער לעצטער פאשיסטישער נעסט, וואָס האָט געבראכט דער וועלט אזויפיל צאָרעס און אומגליקן.

שווערע טאנקען, הארמאטן, פוסגייער האָבן זיך באוועגט פאָרויס אלץ נעענטער און נעענטער צום רייכסטאאג. מע איז געגאנגען אין רויך און פײַער, רײַסנדיק זיך אלץ נעענטער אהין. מע האָט זיך באוועגט איבער בערג שטיין און גלאָז, ציגל און ליים, און, דאכט זיך, קיינער האָט אין דער צײַט ניט געפילט קיין מידקײַט. אָפּגעגאָסן פון שוויס, האָבן די ארטילעריסטן געשטויסן זייערע הארמאטן פון איין ראָג גאס צום אנדערן און געשאָטן פעך און שוועבל אף יענע טירן און פענצטער, פונוואנען די פאשיסטישע בעסטיעס האָבן געשאָסן.

צוזאמען מיט זײַנע אלטע און יונגע פרײַנט, מיט וועלכע ער האָט דורכגעמאכט אזא גרויסן און שווערן וועג פון טויזנטער ווערסט, איז געגאנגען אונדזער אווראָם גינזבורג פון דראזשנע און „דערלאנגט ארבעט". ער איז שוין געווען שווארץ, ווי א ציגײַנער, פונעם עסיקן שטויב, נאָר ווער האָט דען איצט געהאט צײַט זיך ארומקוקן, אז מע האלט שוין אָט־אָט באם סאָף!

ער איז געשטאנען בא זײַן הארמאט מיט א צעכראסטעטער אָפּע־נער ברוסט, א פארשוויצטער און דורכגעווייקטער, א פארטויבטער פונעם שרעקלעכן גרילצערײַ און הודזשערײַ פון סנאריאדן און מינעס, און געארבעט אף וואָס די וועלט שטייט.

דאָ האָט ער שוין קיין טאָעס ניט געהאט. דאָס אויג איז געווען אָנגעשטרענגט און פינקטלעך. ער האָט געשיקט יעדן סנאריאד לויטן פינקטלעכן אדרעס...

קיינער האָט איצט ניט באמערקט, ווען עס האָט זיך אויסגעלאָזט די נאכט, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן דער טאָג. מע איז געווען פאר־האוועט, און עס איז ניט געווען קיין צײַט זיך ארומקוקן אף דער פארייכערטער און פארנעפלטער וועלט. מע האָט נאָר געפילט, אז מע דערנעענטערט זיך צום ענדגילטיקן ציל.

יאָ, פאַרבײַ די רויכן און סרײַפּעס, פאַרבײַ די מוירעדיקע רוינען האָט מען שוין אָנגעזען דעם קופּאָל פונעם רײַכסטאַג און א ביסל ווײַ־טער זײַנען געשטאַנען און געצייטערט פונעם גרילצערײַ, פון די אופ־רײַסן די בראַנדענבורגער טויערן, און נאָך ווײַטער זײַנען פאַרכלינעט געוואָרן פון באָמבעס די ווענט פון דער אימפּערסקע קאַנצעליאַריע, ווו נײַן איילן אין דער ערד איז געזעסן דער מעשוגענער יעפּרייטאָר אדאָלף היטלער מיט זײַן בלוטיקער בראַנזשע טאַליאַנים און ארויסגע־קוקט אפן טויט. דער מאַלכאַמאָוועס איז זיי שוין לאַנג נאָכגעגאַנגען פוסטריט...

אונדזער אווראָם גינזבורג האָט אונטערגעוווּנקען צו זײַנע שלאַכט־כאַווײרים, ווי אײנער רעדט: „נו, קינדער, אז מע לעבט, דערלעבט מען?"

און ער האָט זיך מיט נאָך מער אימפּעט גענומען צו דער ארבעט.

דאָס העמד, די גימנאַסטיאָרקע איז געווען שוואַרץ פון שטויב, נאַס פון שוויס, כאָטש דרייי זיי אויס. דאָס פּאָנעם — פאַרוואַקסן, שוואַרץ, ווי די ערד, די אייגענע מאַמע וואָלט אים איצט ניט דערקענט. נאָר דאָס האָט ניט אויסגעמאַכט, נישקאָשע, ער איז געווען פאַרטראָגן מיט אנדערע זאַכן. פון אַלע יאָרן געדענקט ער זיך, אווראָם גינזבורג פון דראַזשנע, — ווען ער איז פאַרנומען מיט א וויכטיק שטיקל ארבעט, מעג דונערן און בליצן, וועט ער זיך ניט אָפּווענדן. איר מעגט זײַן באַוואָרנט, אז דאָס שטיקל ארבעט וועט ער מאַכן לײַטיש, ראַיעל, באַלעבאַטיש, מײַסטעריש. ער האָט פון אַלע יאָרן, שטענדיק, אין זײַן שווערער אווידע ארײַנגעלייגט דאָס האַרץ מיט דער נעשאָמע, ביפראַט נאָך איצט, ווען ער איז שוין געווען צוויי שפּאַן פון זײַן טרוים!

און מע רוקט זיך די גאַנצע צײַט אַלץ נעענטער צום צענטער, אהין, צו די צעהאַרגעטע פענצטער און ווענט פונעם רײַכסטאַג, וואָס קוקט ארויס א פאַרכאַלעשטער מיט דעם פּעמפּעקוואַטן קופּאָל זײַנעם. ער איז פאַרשטעלט פון אַלע זײַטן מיט איבערגעקערטע טראַמווײַ־וואַגאָנעס, צעמאַזיקטע אווטאָבוסן, פורגאָנען, זעק מיט זאַמד — די קוי־לער האָבן זיך פאַרבאַריקאַדירט פון אַלע זײַטן, מיינענדיק, אז אזויאַרום וועלן זיי קאָנען ראַטעווען זייערע מיִעסע פּעלן. מיט יעדן סנאַריאַד, וואָס אונדזער אווראָם גינזבורג מיט זײַנע קאָלעגן האַקן ארײַן אין רײַכס־טאַג, דערפילט ער, ווי עס ווערט אים גרינגער אפן האַרצן, ליכטיקער אין די אויגן.

אָט־אָט. נאָך א ביסל, און אַלץ וועט זײַן גוט. עס וועט זיך ענדיקן די מילכאָמע. דער סוינע וועט באַקומען א מיִעסן סאָף, א בייזע מאַ־פּאָלע, מע וועט אָנלערנען דאָס וויסטע פּאַשיסטל, סע זאָל מער ניט

וועלן קוילען, שטיקן, רויבן. די וועלט וועט אויסגעלייזט ווערן פון דער ברוינער בעסטיע יִמאַך שמוי וועזיכרוי!..

און אין הארצן דאנקט ער זײַן סאָלדאטיש מאזל, וואָס ער האָט דערלעבט ביז אָט דער גליקלעכער שאָ, דערגאנגען אזש אהער, אין עק וועלט, און לערנט מיטן סוינע באַלעק...

דארף אָבער אין דער מינוט טרעפן א גרויסער אומגליק.

עס דערהערט זיך עפּעס א בייזער געברום פון א שווערער מינע. זי צערײַסט זיך ניט ווײַט פון דער באטאריע, צווישן די ברוכשטיקער פון א פילשטאָקיק הויז. זי הייבט אוף א גאנצע זאווערוכע פון שטויב, אש, רויך. דער שטארקער לופט־שטראָם פונעם אופרײַס שלײַדערט אָפּ דעם אלטן סאָלדאט ווײַט פונעם הארמאט, און אָט ליגט ער שוין אף דער ערד א פארבלוטיקטער, א פארוווּנדעטער און דערפילט, ווי די שײַן לעשט זיך אויס אין זײַנע אויגן, עס נעמט פּײַניקן א גרויסער ווייטעק. און אין מויעך שוועבט דורך א געדאנק, א שווערער, ווי א שטיק בלײַ: „אָט האָסטו דיר, סאָלדאט... אז ס׳קומט צום לעבן, סטײַען ניט קיין יאָרן... נישטאָ קיין מאזל... ניט באשערט... א כאַליערע...״ נאָר אונדזער אווראָם גינזבורג איז ניט כאַלילע פון יענעם סאָרט מענטשן, וואָס גיבן זיך אזוי גיך אונטער אפילע דעם טויט. דער אלטער האָט זיך צונויפגענומען מיט אלע קויכעס, זיך עטוואָס אונטערגעהויבן און גלײַך דערפילט, אז עס איז נאָך ניט העפקער פּעטרישקע. ער לעבט!

אין דער מינוט זײַנען אונטערגעלאָפן זײַנע כאווירים, צוויי סאני־טארן, און מע האָט אים גענומען מינטערן, איבערבינדן די ווונד און אים היילן מיט א וויץ, מיט א שמייכל. און א מאָדנע זאך, — דאָס האָט גראדע געהאָלפן! ער האָט זיך מיטאמאָל דערפילט בעסער.

דער ווייטעק האָט אָבער געטאָן זײַנס. ער האָט דערקוטשעט, גע־וואָרן גרעסער, אָבער נאָך גרעסער איז געוואָרן דער פארדראָס, וואָס עס האָט אים, אווראָמען, געטראָפן אין דער מינוט, ווען מע איז שוין דערגאנגען צום ברעג, צום סאָף פון דער מילכאָמע.

און דאָ האָט ער דערזען, ווי א סאניטאר, — א פלינק באוועגלעך מיידל מיט א כיינעוודיק פּאָנעם און א פאריסן נעזל, האָט גענומען מיט א שערל שנײַדן די כאַליעווע פון זײַנעם א שטיוול. דאָס האָט ער שוין ניט געקענט פארלײַדן און זי אָפּגעשטעלט:

— היי, קורנאָסע, וואָס שנײַדסטו? שנײַדן זאָל מײַנע סאָנים אין בויך!.. ווערסט מיר קאַליע מאכן די שטיוול, וועט מיר אויסקומען א באָרוועסן גיין צום רייכסטאג. א שיין פּאָנעם וועט עס האָבן...

— רויִקער, פּאַפּאשע!.. — האָט זי זיך צעלאכט, — ווערסט אינער־געץ ניט גיין... מיר וועלן דיך אָפּטראָגן אין פעלד־שפּיטאָל, און דאָרטן

וועט מען דיך אויסהיילן און ארויסגעבן נײַע שטיוול... און איצט ווערסטו שוין ניט דארפן קיין שטיוול, וועסט זיך פארפוצן מיט א שניפּס, מיט טופליעס און ווי א פּאַרעץ שפּאַצירן איבער בערלין... זעסט דען ניט, מיר האָבן געזיגט!

— א שיינעם דאנק דיר, בארישניע... — האָט ער איבערגע־שלאָגן, — דערלאַנג מיר א שטעקל און העלף מיר צוגיין צום רייכס־טאג... איך זאָל כאָטש מיט איין אויג א קוק טאָן אף דער וויסטער קאַזארמע... זעסט, אלע לויפן אהין קוקן... זײַ א מענטש, דערלאַנג א שטעקן... דערנאָך וועל איך מיט דיר גיין, וווהין דו וועסט הייסן...

— פּאַפּאַשע, ליגט רויק! — האָט די קורנאָסע, סטאַרענדיק זיך זײַן שטרענג, זיך אָנגערופן, — לאָזט מיך איבערבינדן די וווּנד...

עס האָט איר גאַרנישט ניט געהאָלפן. מע האָט אים געמוזט דער־לאַנגען א שטעקן, און אָנשפּאַרנדיק זיך אף אים און אף עמעצנס פּלייצע, האָט ער זיך געלאָזט פּאַמעלעך גיין נאָכן שטראָם סאָלדאַטן, אָפּי־צערן, וואָס האָט געײַלט צו די ברייטע טרעפּ פונעם רייכסטאג, וועלכע זײַנען געווען פארוואלגערט מיט צעבראָכן מעבל, שטיינער, ציגל, זעק מיט זאמד, צעמאַזיקטע קערפּערס פון פאשיסטישע הענקער...

ער האָט דערפילט, ווי עס ווערט אים, דאכט זיך, גרינגער צו גיין, און א זאָג געטאָן צו דער סאַניטארקע, וואָס איז געגאַנגען באַנאַנד:

— זעסט, קורנאָסע, דו האָסט מיך גלײַך אויסגעהיילט... ווי אן עמעסער פּראָפעסאָר... אַלפּי סייכל, האָט דער מאַלכאַמאָוועס אָפּגערוקט זיך פון מיר...

— געוויס, פּאַפּאַשע! וויִאזוי זשע קאָן עס זײַן אנדערש אין אזא שיינעם טאָג? — האָט זי אלץ אָנגעקוועלט פונעם אלטן, — מיר וועלן נאָך מיט אײַך טאַנצן א פריילעכס, די פריצן אפּצולאָכעס...

דערבײַ האָט זי אים אונטערגעטראָגן די באַקלאַזשקע, ער זאָל א זופּ טאָן, ווײַל זי האָט דערזען, אז די ליפּן זײַנען בא אים איבערגע־טריקנט.

ער האָט דערפילט דעם פײַנעם רייעך פון ווײַן, האָט ער א גע־שמאַקן שמייכל געטאָן און א ווונק געטאָן צו איר:

— נו, טאָכטערקע, לאַנג לעבן זאָלסטו מיר... פאר דײַן געזונט... זאָל דיר גאָט צושיקן א גוטן כאָסן... לעכאַיִם!..

און ער האָט אזא זופּ געטאָן, אז ער האָט איר אומגעקערט א ליי־דיקע באַקלאַזשקע.

— פּאַפּאַשע, וואָס האָט איר געטאָן? — האָט זי זיך דערשראָקן, — מע מעג דען אזויפיל?!..

— נישקאָשע, קורנאָסע, פאר דעם ניצאָכן מעג מען אויסטרינקען!
און ער האָט זיך בעסער אָנגעשפּארט אָף איר אקסל און אפּן שטעקל און א צעשײַנטער, אונטערהינקענדיק שטארק אפן לינקן פוס, זיך עטוואָס שנעלער געלאָזט צום רייכסטאג, פארטײַענדיק אין זיך דעם ווייטעק, וואָס האָט אים אלץ שטארקער געמאטערט.
די פרילינגדיקע זון האָט זיך אויסגעשיילט פון די געדיכטע רויכן און סרייפעס, וואָס האָבן געהוליעט איבער דער שטאָט. דער אלטער האָט אופגעהויבן דעם בליק און דערזען אפן קופאָל פונעם רייכסטאג די רויטע פאָן פון זיג, וואָס מע האָט באנאכט אופגעהאנגען. זי האָט אויסגעזען, די רויטע פאָן, יאָמטעוודיק, זויבער, פײַערלעך און דער־פרייט דאָס הארץ מיט איר שטאָלצן פלאטערן אונטערן ווינטל.
— דערזשיס, פאפאשא, נאשא ווזיאלאי![1] — האָט אים עמעצער פון די כעוורע, וואָס האָבן געיײַלט צו דער געבײַדע, ארײַנגעשריִען אין אויער.
— גענאצוואלי, פאָבעדאי![2] — האָט א צווייטער אונטערגעכאפּט, פארבײַלויפנדיק.
— כלאָפּצי, פערעמאָהאי! כײַ זשיווע!..[3]
אויסגעשרייען אף אלע שפּראכן האָבן זיך צונויפגעמישט מיטן גרויסן טומל און פרייד, וואָס האָט דאָ געהערשט און איז אָנגעוואקסן, ווי א ווינטער, ווי א יאם־שטורעם.
אונדזער אווראָם גינזבורג האָט געפילט, ווי דאָס הארץ ווערט אין אים צעשמאָלצן. ער האָט אויך עפּעס געוואָלט אויסשרײַען, זאָגן, נאָר פון פרייד־איבערפלוס האָט עפּעס גענומען זיך וויקלען א קנויל אין האלדז, און טרערן האָבן זיך געשטעלט אין די אויגן. טרערן פון אומ־פארגעסלעכער סאָלדאטישער פרייד.
— קורנאָסע, כעוורע!.. — האָט ער זיך באהערשט און קוים ארויס־גערעדט, — סארא גרויסער יאָמטעוו!.. איר זעט, וואָס ס'טוט זיך?!..
די גרויסע, פארשווארצטע און פארייכערטע, צעמאזיקטע פון סנא־ריאדן און שפּליטערס געבײַדע איז פארפולט געוואָרן מיט פארשוויצטע, פארסארפּעטע סאָלדאטן און אָפיצערן, וואָס זײַנען אָקאָרשט ארויסגע־קראָכן פון זייערע טאנקען, בראָנעטראנספּארטיאָרן, אָפּגעגאנגען פון זייערע הארמאטן.
איבער דער גאנצער געבײַדע האָבן זיך געקײַקלט פריילעכע אויס־געשרייען, עס האָט געהילכט א שטארקער סאָלדאטישער געלעכטער.

---

[1] האלט זיך, טאטעלע, אונדזערס האָט גענומען! [2] מײַן פרײַנט, ניצאָכן. [3] כעוורע, ניצאָכן! זאָל לעבן!..

אונטער די פּיס האָבן זיך געוואַלגערט צעטאָפּטשעטע פאַשיסטישע פאָנען מיט גרויסע, שווארצע האדיוקע־סוואסטיקעס, פּאָרטרעטן פונעם מעשוגענעם יעפרייטאָר און זײַן קנופּיע. סאָלדאטן האָבן געטאנצט, זיך ארומגענומען, זיך געקושט און באגריסט איינער דעם אנדערן מיטן גרויסן ניצאָכן.

אַף זיי קוקנדיק, האָט אווראָם גינזבורג זיך אויך מיט עמעצן ארומגענומען, זיך געקושט, און, דאכט זיך, נאָר דערפון אַליין האָט ער פארגעסן אינעם ווייטעק. ער האָט זיך, ווי אַן עכטער באַלמעלאָכע, אײַנגעקוקט אין דער געזעצטער, אָנגעבלאָזענער און פּײַן צענעריקטער געבײַדע און מיט צופרידנקײַט און פרייד א טראכט געטאָן, אז דאָ דארפן זײַן אויך זײַנע סנאריאַדן, וואָס ער האָט געשיקט „פּאָ אדרעסו“... דאָ האָט ער אויך א שטיקל כיילעק...

אַף די טרעפּ, אַף יעדן שריט און טריט האָבן זיך געוואַלגערט די בלוטיקע פאַשיסטישע הענקער. איצט זײַנען זיי שוין ניט געווען שרעקלעך... צווישן די שטיינער, גלאָז, אש און שטויב האָט ער געזען מונדירן, צלאָמים, בערג מיט פארשיידענע בליאכעס, וואָס מע האָט צוגעגרייט פאַר די טאַליאָנים, וועלכע וואַלגערן זיך טויטע...

דער אַלטער האָט א דריי געטאָן מיט דער נאָז און זיך אָנגערופן צו זײַנע כאַוויירים, וואָס האָבן געלאכט און זיך געוויצלט:

— איר פילט, קינדער, סאַרא מיִעסע לופט עס שטייט אין דער וויסטער קאזארמע? היטלערס דעך... מע וועט נאָך לאַנג־לאַנג דארפן האַלטן אָפן טיר און פענצטער, ביז דער איפּעש זייערער וועט פארשווינדן... מע וועט לאַנג־לאַנג דארפן לופטערן זייער שיינע מעדינע... פארשאָלטן זאָלן זיי ווערן אַף דאָר־דוירעס!

ער האָט נאָך עפּעס געוואָלט צוגעבן, נאָר דערזען, ווי דער סערזשאַנט סערגיי פּיאָדאָראָוו, דער קאָמאנדיר פון זײַן הארמאט, איז ארופגעקראָכן אַף א גרויסן דעמבענעם טיש און מיט א שטיק קרײַד אָנגעשריבן אַף דער שווארצער פארייכערטער וואנט:

„איר האָט געוואָלט א מילכאָמע, פאַשיסטישע קאַטן, האָבן מיר זי אײַך געבראכט אין שטוב ארײַן און פרייט זיך מיט איר!“

א הילכיקער געלעכטער פון אַלע זײַטן האָט אופגעטרייסלט די געבײַדע. און אָט איז ארופגעקראָכן אַפן טיש א קליינוווקסיקער פארמורזעטער און שײַנענדיקער טאנקיסט מיט א פּאָר שווארצע מאמזערישע אויגן. מיט א גרויסן רויטן בלײַער האָט ער אָנגעשריבן:

„דאָ איז געווען צוגאסט קוזמא טשובענקאָ פון טשערניגאָוו מיט זײַן טאנקען־ראָטע. פארגעסט עס ניט, פּאַניע פריצן!“

„מיר זײַנען אהער געקומען פון סטאַלינגראַד!" — האָט נאָך עמע־צער אקוראט אויסגעמאָלט אף דער וואנט און זיך צעשריבן.

נאָך אים האָט זיך אופגעהויבן אפן טיש א וווקסיקער, שלאנקער סטארשינא מיט א פולער ברוסט אָרדענס און מעדאלן. פון אונטער זײַן וווילינגעריש פארוקטער אף א זײַט פּילאָטקע האָט ארויסגעקוקט א בלאָנדע טשופּרינקע. ער האָט אלעמען צעשטויסן מיט די עלנבויגנס, אונטערווינקענדיק צו עמעצן מיט זײַנע גרויסע בלאָולעכע אויגן, מאמ־זעריש פארדרייט זײַנע קורצע וואָנצעלעך, און מיטן שטיק קרײַד, וואָס ער האָט בא עמעצן אויסגעכאפּט, גענומען שרײַבן מיט גרויסע אויסיעס:

„דעם ערשטן מײַ פינף־און־פערציקסטן יאָר איז דאָ, אין רייכסטאג, געווען מיט א געצוווּנגענעם וויזיט זשאָרע ראָזשעווסקי פון אָדעס, פון דער מאָלדאוואנקע. אי יעסלי עטאָ וואם, פריצי, ניע נראוויטסיא, מאָ־זשעטע זשאלאָוואטסיא!.."[1]

דער אוילעם האָט געקײַכט פון געלעכטער און מע האָט גענומען שרײַבן אף די ווענט, וואָס ס'איז געקומען אין קאָפּ ארײַן, שטעלן די כסימעס אף די פּעמפּעקעוואטע קאָלאָנעס, אף די ווענט און פענצטער, אָנשריפטן קורצע, פריילעכע, מאמזערישע, יאָדערדיקע, וואָס האָבן ארויסגערופן שטורמישן געלעכטער.

אונדזער אווראָם גינזבורג איז געשטאנען מיט א צעעפנט מויל, אָנ־געשפּארט אפן שטעקן און געקליבן פארגעניגן, צוקוקנדיק, וויאַזוי די יאַטן שרײַבן זיך אונטער און כאָכמענען זיך. און פּלוצעם האָט אים דער יעיצערהאָרע א טאָרע געטאָן: „זאָג נאָר, באלטאכלעס, וואָס שטייסטו אזוי אָן א זײַט, ווי א ניטגעבעטענער גאסט אף א פרעמדער כאסענע? אין דער הײַנטיקער סימכע האָסטו דען ניט קיין כיילעק? פארוואָס זשע זאָלסטו אויך ניט איבערלאָזן דאָ דײַן כסימע?"

און ער האָט גענומען אין דער האנט דעם גרויסן שטיק קרײַד, צוגעגאנגען צו דער וואנט און מיט גרויסע לאָפּעטע־אויסיעס אָנגע־שריבן אף פּראָסט מאמעלאָשן: „דראזשנע — בערלין..." ער האָט זיך צוגעקוקט צו די ווערטער און געוואָלט נאָך עפּעס צוגעבן, נאָר א מאך געטאָן מיט דער האנט, ווי איינער זאָגט — סע וועט זײַן גענוג פון זייערטוועגן — און אונטערן אָנשריפט אוועקגעשטעלט מיט יענע זעלבע לאָפּעטע־אויסיעס: „גווארדיע סטארשינא אווראָם גינזבורג..."

אוועקגעלייגט זײַן כסימע באנאנד מיט אָנצאָליקע סאָלדאטישע אָנ־שריפטן, איז ער אָפּגעגאנגען אָן א זײַט און דערפילט, ווי עס איז אים גרינגער געוואָרן א ביסל צו אָטעמען, ווי עס איז אים אראָפּ א שטיין

[1] און אויב, פּריצן, דאָס געפעלט אײַך ניט, מעגט איר זיך באקלאָגן.

פונעם הארצן. ער האָט אראָפּגענומען די קאסקע און אויסגעווישט מיטן אָרבל דעם שווייס פונעם שטערן, ווי נאָך אַ גרויסער און שווערער אַווידע...

אווראָם גינזבורג איז ארויסגעגאנגען פון דער געביידע און זיך אָפּגעשטעלט אויף די ברייטע צעמאזיקטע און קויטיקע טרעפּ. פארוואַלגערטע מיט צעבראָכענעם מעבל, ברוכשטיקער, טויטע קערפּערס פון פאשיסטן. ער האָט אופגעהויבן דעם בליק אויף דער שטאָט. זי האָט אויסגעזען, ווי נאָך אַ גרויסער ערדציטערניש. אויף די רויִנירטע הייזער דאָ און דאָרט זײַנען געהאנגען ווײַסע שמאטעס — מע קאַפּיטולירט... מע וויל שוין מער קיין מילכאָמע ניט... מע איז שוין זאַט...

פון די לעכער, קעלער, קאנאליזאציע־טרויבן, מעטראָ־סטאנציעס זײַנען געקראָכן פריטשמעליעטע און פריהלושעטע פאשיסטישע הענקער, טויט־דערשראָקענע, מיט אופגעהויבענע הענט, מיט ווײַסע שמאטעס. עס האָט מיט זיי געמאָרדעוועט, ווי אין אַ קאדאָכעס. ווו איז אהינגעקומען זייער האָנאָר, זייער כוצפּע? קויטיקע, מיִעסע, פארסאָפּעטע, ציטערנדיקע, זײַנען זיי געקראָכן איבער די רויִנען, זיך נעבעך געבעטן, מע זאָל אויף זיי ראַכמאָנעס האָבן, זיי שענקען דאָס הינטישע לעבן, ניט טאָן מיט זיי דאָס, וואָס זיי האָבן ערשט ניט לאַנג געטאָן מיט מיליאָנען אומשולדיקע מענטשן. זיי האָבן געפּאָכעט מיט די נעשאָמעלעך און געברומט: „קאפּוט... היטלער קאפּוט... קאַפּיטוליאציע... מיר גייען געפאנגשאַפט... שיסט ניט... האָט ראַכמאָנעס...“

אווראָם גינזבורג האָט אויף זיי ניט געקענט קוקן. זיי האָבן ארויסגערופן בא אים ביטל, האַס, עקל. אָנגעשפּאַרט אָפּן שטעקל, האָט ער מײַסע־באַלעבאָס מעווינעסדיק באטראכט די שטאָט און אַלץ, וואָס עס טוט זיך איצט דאָ. פארבײַ דעם צעקלאַפּטן רייכסטאג, איבער וועלכן עס האָט געפלאטערט די רויטע פאָן פון ניצאָכן, האָבן זיך געשלעפּט אָנצאָליקע קאָלאָנעס געפאנגענע פאשיסטישע הענקער, געברומט: „קאַפּוט... קאַפּיטוליאציע...“

דער גאנצער ארום איז געלעגן אין דורכויסיקע רויִנעס, אין בערג אַש, שטויב, ציגל, ברוכוואַרג.

און בערלין האָט געברענט פון אַלע זײַטן.

נישקאָשע, אַז אונדזער אווראָם גינזבורג זאָגט אײַך, אַז בערלין האָט געברענט, מעגט איר זיך שוין אויף אים פארלאָזן, מעגט איר אים גלייבן אָפּן וואָרט. ער איז אַמאָל געווען אַ פײַערלעשער, אַ פּאָזשאַרניק אין דראזשנע, און איז אַ גוטער מייוון אויף אַ סרייפע!

שמועל פּערסאָוו

האַרמאָניקע

באַנאכט, ווען דער טייל פונעם פּארטיזאנישן אָטריאד, וואָס האָט זיך געפונען אף אָפּרו, איז געשלאָפן מיט א שווערן און אומרויִקן שלאָף פון זייער מידע מענטשן, האָט דער יונגער פּארטיזאנער סטעפּאן קאַ־סאטקין פּלוצעם זיך אופגעזעצט אפן געלעגער, זיך א צי אויס געטאָן מיט א קנאק פון די ביינער און א פיר געטאָן מיט די פינגער איבער די קנעפּלעך פון זײַן האַרמאָניקע.

— ש־ש־ש! — האָט אים לייבל גאָלוב בייז אָפּגעשטעלט.

קאסאטקין האָט אפילע קיין קוק ניט געטאָן אין דעם כאוועֹרס זײַט און האָט ווײַטער אונטערגעקליבן קאָלערלײַ טענער, פּונקט ווי ער וואָלט

געהאט בעדייע אויסשפּילן עפּעס זייער באַדייטנדיקס פאַר אַן אוילעם, וואָס איז געקומען אים הערן. גאָלוב איז אַרויס פון די קיילים:

— וועסט אַנשטומט ווערן, צי ניט?!

קאַסאַטקין האָט רויק אַ קער געטאָן דעם קאָפּ אין לייבלס זײַט און אַף אַ רעגעלע איבערגעריסן דאָס שפּילן.

— לייבא, — האָט ער געזאָגט, — דו פאַרשטייסט ניט, וואָס אַזוינס איז אַ האַרמאָן... ווײַל דו ביסט אַ ייִד, אָט וואָס...

— עפּשער איז דיר ניט געפעלן מײַן נאָז?.. — איז גאָלוב געוואָרן נאָך מער אופגעפלאַמט.

— פאַרשטייסט... — קאַסאַטקין האָט קאָנטיק געזוכט אַ פּאַסיקן אויסדרוק. — פאַרשטייסטו מיך, לייבא, און עפּשער שפּילט דאָס אַ מענטש דאָס לעצטע מאָל? אופרײַסן די אײַזנבאַן וועט דאָך דער קאָ־מאַנדיר מיר פאַרטרויען... מיר... — האָט ער באַזונדערס באַטאָנט דאָס וואָרט און ווידער גענומען זיך פאַר דער האַרמאָניקע.

ער איז דורכגעלאָפן מיט די פינגער איבער די פּערלמוטערנע קנעפּלעך, צעצויגן די זײַטן פון דער האַרמאָניקע, און פונעם געפלעכט פון טענער האָט זיך גענומען וועבן אַ גוט־באַקאַנטע ליד. עס האָט זיך געגאָסן אַ ליד פון אָפּשייד און מוט, פון טײַנע און שמייכל, פּונקט ווי קאַסאַטקין וואָלט איצט געשפּילט אַף אַ טײַך־ברעג. פאַרנאַכט, פון די אַרומיקע לאָנקעס שמעקט מיט פריש־געשניטן היי, מיט טערפּקע פּאָלין, זשאַבעס קוואַקען, און די האַרמאָניקע רופט דאָס געליבטע מיידל.

לייבל גאָלוב איז נאָך אַלץ געווען צערייצט. דער קאַסאַטקין מיט די צערעפּעטע פינגער, — ער איז אַ טראַקטאָריסט, — האַלט די האַר־מאָן אַזוי צאַרט, ווי אַ פּיצל קינד, און וואָס איז דאָ צו ברײַען, — שפּילט, אַז עס נעמט באַם האַרצן... אָבער איצט, נאָך דעם שווערן און ריזיקאַ־לישן שטיקל אַרבעט, — די פּאַרטיזאַנער האָבן איבערגעכאַפּט אַ דײַ־טשישן אָבאָז, — ליגן די מענטשן ווי קלעצער, און אינגיכן, עפּשער אין די נאָענטסטע שאָען, וועט נאָך אויסקומען אָפּפּאַרטיקן זיך מיט דער אײַזנבאַן. איז איצט די צײַט צו באַלעווען זיך אַף דער האַרמאָן?.. און וואָס זײַנען דאָס פאַרא ווערטער פון אַ פּאַרטיזאַנער: „דו ביסט, לייבא, אַ ייִד"...

— לייבא... — קאַסאַטקין האָט עטוואָס פאַרלאַנגזאַמט דאָס שפּילן. גאָלוב האָט אים ניט געענטפערט.

— כאַווער גאָלוב, — איז קאַסאַטקין ניט אָפּגעשטאַנען. — דער־קלער מיר, איך בעט דיך, פאַרוואָס עפּעס האָב איך קיינמאָל ניט געזען אַ ייִדן שפּילן אַף אַ האַרמאָן?

— פאַרייד מיר ניט די ציין!.. — גאַלוב האָט זיך געקליבן אַוועקגעבן אים א גאָב, נאָר גראַד איצט איז אַרײַנגעקומען דער קאָמאַנדיר.

— כאַווײרים שלאַכטלײַט!

אין איין אויגנבליק זײַנען אַלע פּאַרטיזאַנער געוואָרן אויף. אַלע זײַנען געווען זיכער, אַז עס איז געקומען די צײַט אַרויסטרעטן אויף דער אָפּעראַציע צום באַן־וועג.

— פּאַרטיזאַנער, — האָט פאַרגעזעצט דער קאָמאַנדיר פונעם אָטריאַד. — מיר האָבן באַקומען א ידיעה: אינעם שכייניש שטעטל האָבן די פאַשיסטישע הינט צונויפגעטריבן די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג אינעם שטעטלשן קלוב. און דער קלוב, ווי איר ווייסט, געפינט זיך אויפן צווייטן שטאָק, און באַפוילן שפּרינגען דורך די פענצטער אין גאַס. די, וואָס האָבן זיך אָפּגעזאָגט שפּרינגען, האָט מען פאַר אַלעמען אין די אויגן מיט גוואַלד אַוועקגעשטעלט אויף די פענצטער, געשאָסן אין זיי פון הינטן, און ווען א דערהאַרגעטער איז אַראָפּגעפלויגן, האָבן די הינט געשריגן: „איר זעט, ווי די יידן נאַרן? ער קען שפּרינגען, און זאָגט, אַז ער קען ניט״... איז אָט... — און דער קאָמאַנדיר האָט קורץ באַפוילן: — בלוט פאַר בלוט!

אין איינע עטלעכע רעגעס איז דער גאַנצער אָטריאַד געווען גרייט אַרויסצוטרעטן.

עס איז געווען א וואָלקנדיקע נאַכט. דער וועג איז געלעגן דורך א וואַלד. דער קאָמאַנדיר פונעם אָטריאַד, א פאַרזיצער פון א דערבײַיקן אוקראַיִנישן קאָלווירט, וואָס האָט געוווּסט דאָ אַלע שטעגן און וועגן, — האָט געפירט די מענטשן אַזוי, אַז אַפילו א ריטעלע האָט אונטער די פיס ניט געפּלאַצט. לייבל גאָלוב האָט געשפּאַנט אַקסל צו אַקסל מיט סטעפּאַן קאַסאַטקינען און געטראַכט: מ׳גייט זיך צעצאָלן מיט די פאַשיסטן פאַר די יעסורים און פּלאָג, וואָס זיי האָבן פאַרשאַפט זײַן, גאָלובס, געבורט־שטעטל, און דער — פּריש, געזונט און מעשוגע דערבײַ — האָט אויף זיך אָנגעטשעפּעט די האַרמאָשקע...

און אָט האָט דער קאָמאַנדיר געגעבן א צייכן:

— פויזען!

און דער גאַנצער אָטריאַד האָט גענומען פויזען.

דעם ערשטן דײַטשישן וואַך־פּאָסטן האָט אַראָפּגענומען גראַד קאַסאַטקין. און ווען פּריץ אָדער האַנס, שיידים ווייסן ווי ער הייסט דאָרט, האָט שוין א טויטער זיך א וואַקל געטאָן, האָט אים קאַסאַטקין העפלעך אונטערגעהאַלטן און פאָרזיכטיק געהאָלפן אים אויסציִען זיך: זאָל ער באַם פאַלן ניט אויפהייבן קיין פאַרדעכטיקן גערויש.

דערנאָך האָבן די פּאַרטיזאַנער זיך אַרײַנגעריסן אין שטעטל און צעצאָלט זיך מיט די דײַטשן ווי עס געהער צו זײַן — בלוט פאַר בלוט!

אין סאַמע ברען פונעם אָנפאַל האָט קאָסאַטקינען געטראָפן א פּאַשיסטישע קויל.

גאָלוב האָט גענומען דעם כאַווער צו זיך אויף דער פּלייצע און אַף אַלע פיר זיך אָוועקגעלאָזט צוריק אין וואַלד. קאָסאַטקין איז געווען א געזעצטער יאַט, אַן אָנגעגאָסענער מיט גוורע, און גאָלוב — א דאַר, קוואַר מענטשל מיט א קורצן אָטעם. אָבער דער גרויסער פאַרלאַנג צו ראַטעווען א כאַווער האָט אים צוגעגעבן קויעך. קוים כאַפּנדיק דעם אָטעם, האָט ער געשלעפּט אַף זיך די שווערע לאַסט.

— לייבאַ, שטיי... — האָט דער פאַרוווּנדעטער א שעפּטשע געטאָן. גאָלוב האָט זיך אָפּגעשטעלט. — לייבאַ... — האָט קאָסאַטקין אָפּגעקרעכצט. — געמיינט האָב איך, אַז מיטן וועג וועל איך זיך אָפּפאַרטיקן... איך...

גאָלוב האָט פאַטערלעך א גלעט געטאָן דעם כאַווער איבערן קאַלטן, שווייסיקן שטערן.

— סטיאָפּאַ, ניט איצט... שפּעטער... אין זעמליאַנקע...

— ניט דאָס, לייבאַ... — באַ קאָסאַטקינען איז מיטאַמאָל דאָס קאָל געוואָרן לויטער, ווי באַ א געזונטן. — טו א קוק, זײַ אַזוי גוט, די האַרמאָן איז ניט צעקאַליעטשעט?.. עך, ווען דו שפּילסט!.. א האַרמאָן איז א גוטע כאַווערטע... גאָר א גוטע...

און איז לעבנסלאָז געבליבן הענגען אַף גאָלובס פּלייצע.

צוריק צו זיך אין וואַלד זײַנען די פּאַרטיזאַנער געקומען אָן דעם אומגעקומענעם קאָסאַטקינען. עטלעכע מענטשן זײַנען געווען פאַרוווּנדעט. אויך לייבל גאָלוב האָט דעם סוינעס קויל ניט געמיטן. ער איז געווען פאַרוווּנדעט אין דער רעכטער האַנט.

א גאַנצן טאָג איז אין זעמליאַנקע געווען טומלדיק. צו פאַרנאַכט איז מען זיך צעגאַנגען ווער וווּהין, און גאָלוב איז געלעגן איינער. אַף קאָסאַטקינס אָרט איז געלעגן זײַן טרײַע כאַווערטע — די האַרמאָניקע. גאָלוב האָט זיך עטוואָס אופגעהויבן, גענומען מיט דער געזונטער, לינקער האַנט די האַרמאָניקע און עטלעכע מאָל א צי געטאָן אַרויף און אַראָפּ. די האַרמאָניקע האָט אָפּגעענטפערט מיט אומדײַטלעכע, ראַכמאָנעסדיקע טענער און איז אַנשוויגן געוואָרן מיט א לאַנגן, דומפּן זיפץ.

גאָלוב האָט אויך אָפּגעזיפצט:

— ווירקלעך, א ייִד שפּילט ניט אַף א האַרמאָן...

ער, גאָלוב, איז גאָר א זעצער. צוויי צענדליק יאָר איז ער אָפּגעשטאַנען בא די זאַץ־קאַסעס און געזעצט ביכער. דערנאָך, ווען די שטאָט, ווו ער האָט געאַרבעט, האָבן פאַרכאַפּט די פאַשיסטן און אונטערוועגנס — אויך זײַן געבורט־שטעטל צעטאָפּטשעט, איז ער, גאָלוב, אוועק צו די פּאַרטיזאַנער. קיין גרויסע העלדנטאַטן האָט ער ניט אופגעטאָן, אָבער דאָס פּאַרטיזאַנישע ברויט האָט ער אומזיסט ניט געגעסן. צײַטנווײַז האָט ער געטרוימט: עס וועט נאָך קומען א צײַט, ווען ער וועט ווידער שטיין בא די קאַסעס און וועט זעצן. אָבער וואָס האָט זיך אויסגעלאָזן?.. אָן דער רעכטער האַנט איז ער שוין ניט קיין זעצער און ניט קיין פּאַרטיזאַנער.

גאָלובס שווערע געדאַנקען האָט איבערגעריסן דער קאָמאַנדיר. דער געוויינלעך רויִקער קאָמאַנדיר איז איצט געווען היפּש אופגערעגט.

— ענדלעך... — האָט ער קורץ און אָפּגעהאַקט געזאָגט און אײַליק גענומען זיך גרייטן אין וועג.

לייבל האָט געוווּסט, אין וואָס עס גייט. ענדלעך, הייסט דאָס, איז געקומען די צײַט אופרײַסן די אײַזנבאַן. געהאַנדלט האָט זיך אָט וועגן וואָס: די פאַשיסטישע הינט האָבן ווי פאַר פײַער מוירע פאַר די פּאַרטיזאַנער. באַטאָג ווערט די אײַזנבאַן אײַנגאַנצן ניט באַנוצט. קיין שום באַוועגונג. די איינציקע טראַנספּאָרט־מאַגיסטראַל זײַנען די גרונט־ און שאָסיי־וועגן. די לאַסט־אויטאָמאָבילן און די פויערישע פורן ווערן באַגלייט פון פּאַנצער־אויטאָס. נאָר באַנאַכט באַנוצן זיך די אָקופּאַנטן מיט דער אײַזנבאַן, און אויך, פאַרשטייט זיך, מיט גרויס פאָרזיכטיקײַט. די פּאַרטיזאַנער האָבן שוין עטלעכע מאָל געוואָלט אופרײַסן די אײַזנבאַן, קעדיי אַראָפּפירן פון די רעלסן די פאַשיסטישע עשעלאָנען מיט אַלץ מיטאַנאַנדער. נאָר עס האָט זיך אַלץ ניט אײַנגעגעבן. און גראָד דאָ ניט לאַנג האָט די אויסשפּירונג געבראַכט א ידיִעה, אז הײַנט באַנאַכט דאַרף דורכגיין א צוג מיט זייער וויכטיקער באַוואָפענונג, דעריבער דאַרף נאָך הײַנט אָפּגעטאָן ווערן דאָס נייטיקע שטיקל אַרבעט...

און „דאָס שטיקל אַרבעט“ איז אזא: נאָענט בא דער באַן־ליניע געפינט זיך דאָס וועלדל, וואָס טראָגט דאָס צונעמעניש „קריניצע“. דער באָדן אינעם וועלדל איז אזוי זומפּיק, אז ווען מע גיט א שטעל א פוס, ווערט מען אײַנגעזונקען, ווי מע וואָלט אַרײַנגעפאַלן אין א טיפער קרענעצע. ווײַכן די דײַטשן פונעם וועלדל, ווי זיי ווײַכן פון די געדיכטע וועלדער, ווו עס געפינען זיך די פּאַרטיזאַנער. איז אָט, אין אָט דער „קריניצע“ באַהאַלטן זיך הײַנט אויס די פּאַרטיזאַנער. איינער פון זיי רײַסט אוף די רעלסן גאָר נאָענט פונעם וועלדל. דער אופרײַס דאַרף דורכגעפירט ווערן אזוי, אז דער צוג זאָל טייקעף אַראָפּ פון די רעלסן.

בלײַבט דער צוג גאַנץ, דאָס הייסט דער מאַשיניסט באַװײַזט אים באַ־צײַטנס אָפּשטעלן, דעמלט שפּרינגען אַרויס די פּאַרטיזאַנער פון זייער באַהעלטעניש — פון דער „קריניצע", פאַלן אָן אויפן צוג, ברענגען אום די וואַך, און װײַטער איז מען שוין באַלעבאָס איבער דער פאַרכאַפּטער באַוואָפּענונג.

— ניט באַשערט מיר אָנטיילצונעמען... — האָט גאָלוב טויב אַרויס־געריידט און טרויעריק אַ ווונק געטאָן אויף דער פאַרוווּנדעטער האַנט.

— יאַ־אַ־אָ!.. — האָט אים אונטערגעהאַלטן דער קאָמאַנדיר. — אַ שאָד, אַ שאָד קאַסאַטקינען... אָך, איז דאָס געווען אַ מײַדים אויף אויפ־רײַסן... נו!... — ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנט. — לאָמיר זיך צעקושן... ווער ווייסט?..

גאָלוב האָט זיך ניט קיין וואָרף געטאָן קושן, — ער האָט זיך אַ ריס געטאָן פונעם אָרט און געבליבן שטיין אויסגעצויגן.

— קאָמאַנדיר... איך מיין, כאַווער... דאָס הייסט, טײַערער כאַ־ווער... — ער האָט זיך פאַרכלינעט פון ווערטער. — דערלויבט מיר... אָנשטאָט קאַסאַטקינען...

— ביסט פון זינען אַראָפּ?.. — ער האָט אַ ווונק געטאָן אויף דער קראַנקער האַנט און גלײַך צוגעגעבן ווייך: — די צײַט איז טײַער... נו!.. — און ווידער געוואָלט זיך אָפּגעזעגענען.

נאָר גאָלוב איז ניט אָפּגעשטאַנען. ער האָט גערעדט, און דערוויזן, און געטײַנעט. ס'האָט זיך באַקומען, אַז זײַן פאַך איז, אייגנטלעך, אויס־שליסלעך אופרײַסן אײַזנבאַנען.

— נו, רעכט...

דער קאָמאַנדיר איז, ענדלעך, אײַנגעגאַנגען. ער האָט דערקלערט גאָלובן, ווו, אויף וואָסער באַצירק די אײַזנבאַן דאַרף אופגעריסן ווערן, און האָט אים איבערגעגעבן דעם אופרײַס־שטאָף און דעם צינד־שנור.

די דרײַ קלעצלעך אופרײַס־שטאָף זײַנען לויטן קאָליר און לויט דער פאָרם געווען גוואַלדיק ענלעך אויף דרײַ שטיקלעך טואַלעט־זייף.

די דרײַ קלעצלעך אופרײַס־שטאָף און דעם שנור האָט גאָלוב פאַר־וויקלט מיט מאַרליע אַרום דער קראַנקער האַנט, אַזוי, אַז איצט האָט ער זי געמוזט אָנטאָן אויף אַן איבערבונד איבערן האַלדז. אַ האַנט־גראַ־נאַטע האָט ער אַראָפּגעלאָזט דורך דער דורכגעריסענער קעשענע אונ־טערן אונטערשלאַק פון דער פאַלטאָ און זיך געלאָזט פון זעמליאַנקע. נאָר מיטאַמאָל האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן צוריק, גענומען די האַרמאָ־ניקע און אָנגעטאָן זי איבער דער פּלייצע.

— לייבאַ! — האָט דער קאָמאַנדיר פאַרוווּנדערט אויסגערופן. — דו שפּילסט דען אויף אָט דער צאַצקע?..

— אָהאָ, נאָך ווי!..

די צוויי פּאַרטיזאַנער האָבן זיך האַרציק צעזעגנט.

ווי אַפּצולאָכעס האָט די לעוואָנע געשײַנט, כאָטש קלײַב נאָדלען. און רונד אַרום קיין לעבעדיקער נפֿעש. אַ שטילע נאַכט. גאָלוב איז זיך געגאַנגען און זיך אָנגעשטרענגט אײַנגעהערט צו יעדן קלאַנג. בלויז די האַרמאָניקע האָט עטוואָס פֿאַרשווערקט דעם גאַנג.

און אָט איז שוין דער באַצירק, ווו ער דאַרף אָפּטאָן דאָס נייטיקע „שטיקל אַרבעט". גאָלוב איז מיטאַמאָל צוגעפֿאַלן צו דער ערד: עפּעס רוישט. ער האָט זיך אויסבאַהאַלטן אין אַ גראָבן לעבן וועג. עס זײַנען פֿאַרלאָפֿן עטלעכן געציילטע מינוטן, און איבער די רעלסן האָט זיך דורכגעטראָגן אַ דרעזינע. גאָלוב האָט קאָנטעט אַ שמייכל געטאָן: דאָס קאָנטראָלירן די פֿאַשיסטן דעם וועג. הייסט עס, מע וואַרט אַף אַ צוג.

די אויסשפּירונג האָט געבראַכט פֿינקטלעכע יעדיעס. גאָלוב איז אַרויס־געקראָכן פֿונעם גראָבן, צוגעפּויזעט צו די רעלסן, אינעם געהעריקן אָרט אונטערגעלייגט די דרײַ שטיקלעך אופֿרײַס־שטאָף, דערנאָך צוגע־פֿעסטיקט דעם צינד־שנור. איצט בלײַבט נאָך אוועקפּויזען צוריק אַף די דרײַסיק מעטער, — די לענג פֿונעם שנור, — אָפּליגן אין באַהעלטעניש, ביזוואַנען עס וועט זיך דערהערן די קלאַפּערײַ פֿון די רעדער, אין דער געהעריקער רעגע אונטערצינדן, און —

— הוראַ!

אַ סאָף צום פֿאַשיסטישן צוג...

אין דער זעלבער רעגע אָבער האָט גאָלוב דערזען, אַז פֿון ערגעץ זײַנען אַרויסגעשפּרונגען עטלעכע פֿאַשיסטישע מאָטאָציקלען און שיסן לענגויס דעם וועג. אַ קויל האָט אַ ברי געטאָן לײַבל גאָלובס געזונטע האַנט. אַ שאַרפֿער ווייטעק האָט אָפּגעליימט די האַנט. און אָט הערט זיך שוין דער שווערער, האַמעטנער גאַנג פֿון אַ פּאַנצערצוג. לאַנג טראַכטן איז איצט ניט די צײַט. איין אויסוועג.

גאָלוב האָט בליצשנעל אַראָפּגעריסן פֿון זיך די האַרמאָניק און אָפּ־געשלײַדערט זי ווײַט אין פֿעלד אַרײַן — זי זאָל ניט שטערן. דערנאָך, פּונקט אַזוי בליצשנעל, האָט ער אונטערגעצונדן דעם שנור. אַ דונער־קנאַל האָט זיך צעטראָגן ווײַט אַרום אין דער נאַכט. און דער צוג, וואָס האָט זיך געטראָגן מיט אַזאַ אימפּעט, האָט וויטעקלעך אַ קרעכץ געטאָן מיט אַלע זײַנע פֿאַרוווּנדעטע גלידער, און וואַגאָן נאָך אַ וואַגאָן האָבן ווי שיקורים גענומען פֿאַלן אונטערן באַן־אָנשיט.

די פֿאַשיסטישע וואַך האָט זיך גענומען טראָגן הין און הער, ווי צעדולט: אַרויסשלעפּן די פֿאַרוווּנדעטע און די טויטע. נאָר דאָ האָט אַ זעץ געטאָן די „קריניצע": די פּאַרטיזאַנער זײַנען אַרויסגעשפּרונגען פֿון

זייער באהעלטעניש און גענומען פארניכטן איינעם נאָכן צווייטן די היט־לערישע הינט.

דער אָנגעמערקטער פּלאַן האָט זיך איַינגעגעבן: דער פאשיסטישער צוג איז געבליבן אין די הענט בא די פּאַרטיזאַנער.

ווען מע איז געקומען א ביסל צו־זיך, האָבן די פּאַרטיזאַנער גענו־מען זוכן לייבל גאָלובן. פון אים איז אָבער קיין זייכער ניט געבליבן. צוזאמען מיט שטיקער שפּאַלעס און צעבראָכענע רעלסן האָט דער אופ־רײַס ווײַט צעוואָרפן לייבל גאָלובס צעמאָלענעם קערפער.

בלויז די הארמאָניק איז געלעגן אין הוילן פעלד א גאנצע, אן אומ־בארירטע, אָן איין פגימע, און געוואַרט אף מענטשלעכע פינגער, וואָס וועלן אף איר אויסשפּילן די הערלעכע ליד פון אונדזער גרויסן זיג.

1943

יעכיעל פאליקמאן

„Appassionata“

ווער ס׳האָט געזען א שטאָט, ערשט א באפרײַטע פונעם סוינע, פאר וועלכער עס זײַנען געגאנגען שווערע שלאכטן, ווייסט, אז קיין רו שטעלט זיך אין איר טייקעף ניט אײַן. איך רעד וועגן א גרויסער שטאָט אין נידערשלעזיע, וועלכע איז געפאלן קימאט אײנצײַטיק מיט בערלין, ס׳הייסט, ווען מען ס׳פאלן, די פרייד, וואָס מיר האָבן דערבײַ איבערגע־לעבט, האָט זיך צונויפגעגאָסן מיט דער גרויסער פרייד פון אײַנעמען בערלין און דעראָבערן דעם פולן זיג איבערן סוינע.

ס׳איז געווען מײַ, ווען דער סאָלדאט אין שוצגראָבן פארקוקט זיך בענקענדיק אף א גרעזעלע, וואָס שפּראָצט פון אונטער א ציגל, וועלכן

ער האָט אוועקגעלייגט, עס זאָל זײַן באַקוועמער צו שיסן פון דער ביקס, פאַרקוקט זיך אויף אַ קווייטל, וואָס צעעפנט ציטעריק־אומשולדיק די ווײַסע בלעטעלעך, אַ פינף שפּאַן אין אַ זײַט. און הײַנט, אַז אין אַזאַ מין מײַ טוט אַ שמעק מיט פרידן, מיט סאַך מילכאָמע, ווען דעם סוינעס אַ שטאָט, שוין לאַנג אַן אַרומגערינגלטע, הונדערט מאָל אַ פאַרשאָל־טענע, פאַלט, — ווי גרויס דאַרף זײַן דעם סאָלדאַטס פריידן!

נאָר קיין רו שטעלט זיך נאָך אין אַזאַ שטאָט טייקעף ניט אײַן. אַ ציגלנע וואַנט צווישן צערויִנירטע מויערן טוט אַליין פון זיך אַ פאַל; אויף אַ זײַטיקער גאַס פלאַקערט אַ סריפע, צינגער פײַער ציִען זיך צווישן די רויכן פון איין קעגנאיבערדיקן מויער צום צווייטן; פון אַ שטאָלענעם דענקמאָל אויפן פּלאַץ — אַ געלערנטער האַלט אַ פאַנאַנדערגעעפנטן בוך אין האַנט — טוט מיטאַמאָל אַ פאַל אָפּ די האַנט מיטן בוך, — דאָס האָט אַ דײַטשישער פּאָוסט־פּאַטראָן זיך אופגעריסן אין אַ מויער ניט ווײַט, און אַ שפּליטער האָט דערלאַנגט אינעם דענקמאָל... אין אַ סקווער הילכט אַ דרײַפּאַכיקער ניט גלײַכער סאַליוט פון אווטאָמאַטן און ביקסן — דאָרט באַערדיקט מען אונדזערע, וואָס זײַנען נאָך הײַנט אומ־געקומען אין שלאַכט. ערגעץ פון צווישן רויִנען שפּרינגט אַרויס אַ דול געוואָרענער פאַשיסט און שמיצט אַ גראַנאַטע אין אַ סאָלדאַט, וועלכער פאַרעט זיך מיט אַ מינענזוכער, — אָט אַזוי ווערט נאָך איין לעבן פאַר־שניטן.

און אַרום איז מײַ, דער פרידן איז שוין דעראָבערט, פרידן, וואָס שפּרייט זיך אויס אויף אַ גאַנצן קאָנטינענט. וויפל קראַפט פאַרמאָגט אין זיך אַ האַרץ אין אַזאַ צײַט, וויפל לעבן פּילט אָן די אָדערן, רוישט אין בלוט, וויפל טוט באַנק פאַרגאַנגענס, פאַרלוירנס, אַזוינס, וואָס איז אינעם מילכאָמע־שטורעם צעבראָכן געוואָרן. אָבער עפּעס הײַלט זיך שוין אויך אינדערטיף און עס ווילט זיך צומאַכן די אויגן, אײַנהערן זיך, ווי די רו קוועלט אָן אינעווייניק, וואַקסט דאָרט, ווי אַ ניגון...

אין אַ צערויִנירטן הויז, אין אַ צימער אויפן ערשטן שטאָק, ווו די דרויסנדיקע וואַנט האָט אַ באָמבע אויסגעריסן, שפּילט אַ פּיאַנע. אַ לייטענאַנט זיצט אויף אַ שטרויענעם בענקל און שפּילט. אויף ציגל, אוועק־געלייגטע איינס אויף איינס, אויף סנאַריאַד־הילזעס, אוועקגעשטעלטע מיט די קאַפּסולן אַרויף, זיצט אַ האַלבער צענדליק שלאַכטלײַט, יונגע און עלטערע, מיט געווער אין די הענט, — דעם לייטענאַנטס אונטערגע־אָרדנטע, זיי הערן.

אויפן דיל וואַלגערט זיך אַ לענגלעכיק הילצערן קעסטעלע, פון וועלכן

ס׳האָט זיך אויסגעשאָטן א געלער פּראָשעק — דאָס איז א מינע. די דײַטשן האָבן זי פּארבאהאלטן אין דער פּיאנע, און דער לײטענאנט האָט זי פּאר דעם, ווי אָנהייבן שפּילן, ארויסגעשלעפּט פון דאָרט און אנטשעדיקט. דאָ, אפן דיל, ליגט אויך צונויפגעוויקלט אין א קנײַלכל דער הונט זאָרקי, א גרויער, ווי א וואָלף; זײַנע אָנגעשטרענגטע ווײַסע ארום די שווארצע פּײַכטלעכע אויגן, זײַנע שפּיציקע אויערן ציטערן אוף פון דעם לײטענאנטס יעדער שטארקערן קלאַפּ איבער די קלאַ־ווישן. — דאָס האָט דער הונט גלײַך באם ארײַנקומען אין צימער מיט א בילערײַ זיך א וואָרף געטאָן צו דער פּיאנע און געוואָרנט, אז דאָרט ליגט א מינע.

די שלאכטלײַט הערן אין שטרענגן שווײַגן דעם קאָמאנדירס שפּילן. ער איז יונג און שטאלטנע, דער קאָפּ, אין פארשײַטע קאשטאנענע קוטשערן, שאָקלט זיך אין טאקט פון די קלאנגען, וואָס די פינגער רופן ארויס; די גימנאסטיאָרקע, אן ארומגעצויגענע מיט די רימענס פון פּאָרטופּיי און פונעם פּלאנשעט, א דורכגעווייקטע מיט שווייס, גיט איבער יעדער באוועגונג פון די מוסקולן אף דער פּלייצע און פון די לאָפּעטקעס, די פיס אין פארשטויבטע כראָמעווע שטיװל טרעטן אף די מעשענע פּעדאלן. די שפּיל זײַנע, אָט א פלינקע און ענערגישע, און אָט א פארפּאמעלעכטע, א טרוימערישע, האָט ווי ארײַנגעוואָרפן די צוהע־רער אין א צויבער, קײנער פון זיי טוט זיך קײן באוועג ניט.

דער אָראָטשאָן פּאוועל אודינקאָן מיט די שמאָל־פארשניטענע אויגן — די ווײַס טוען זעלטן ווען א פינטל — איז טיף גערירט און א ביסעלע ווי צעטומלט פונעם שפּילן; דורך דער לײַכטער פארכאַלעמטקײַט טרעט בוילעט ארויס אן אומרו. פּעדאָר פּאדאלקא, דער פערציקיאָריקער סאָל־דאט מיט די היפּשע וואָנצעס, זיצט א כמורנער, ווי ער זאָל זיך דער־מאָנען אינעם סאמע טײַערסטן און פארכידעשט זײַן, וואָס ער האָט עס ביז איצט ניט געדענקט. דער יעפרײטאָר סקאָריוקין, א גוטער אויס־שפּירער, מיט א ביסעלע א פארסוידעטן און וואכן אויסדרוק אפן גע־זיכט, האָט זײַנע בלויע און ריינע אויגן אָנגעשטעלט אפן לײטענאנט און קוקט אף אים מיט הייסער ציקאַוועסט, — ס׳איז אים מײַכלדיק גוט פון דער מוזיק. באבטשענקאָ — א יונגער סאָלדאט, בא וועלכן א שפּלי־טער האָט ארויסגעריסן א שטיק באק און צעקאַליעטשעט אים איין זײַט פונעם פּאָנעם, האָט איצט זײַן ווייטעק ווי אפּסנײַ דערפילט, די אויגן ברענען בא אים. סאוועקאָוו, וועלכער האלט פארן רימענדל דעם הונט, זיצט מיט א פארגליווערטן בליק, ווי די נעשאָמע זאָל זיך אָפּטראָגן פון זײַן גוף. דער לײטענאנט, וועלכער שפּילט, איז דער קאָמאנדיר פון אויסשפּירונגס־ווזוואָד — סיאָמע, סעמיאָן סלאווּטע.

איבער דער גאַס, וואָס פון ביידע זײַטן אירע זײַנען אַלע הײַזער צערויִנירט, ציִען זיך אײנציקווײַז און אין קלײנע גרופּקעס שטאַרק אָפּגעלאָזטע, פאַרמאַטערטע מענטשן מיט פּעקלעך אָף די פּלײצעס אָדער אָף וועגעלעך. דאָס זײַנען ניט קײן דײַטשן, יענע וואָגן נאָך ניט צו באַווײַזן זיך. פון פאַרשיידענע לענדער זײַנען די דאָזיקע מענטשן פאַר־טריבן געוואָרן קײן דײַטשלאַנד, און איצט, אין די ערשטע שאָען פון זײער באַפרײַונג, בלאָנקען זײ, אַלײן ניט ווײסנדיק נאָך וווהין.

אַט שלעפּט זיך איבער דער גאַס אַן אַלטיטשקער, געשפּאַנט אין אַ קלײן וועגעלע. די שטריק שנײַדן זיך אײַן אין זײַנע דאַרע אַקסלען. אָנגעבויגן דעם קאָפּ, אַראָפּגעלאָזט אין אָנשטרענגונג די הענט מיט צונויפגעדריקטע פויסטן, פּלײַסט ער זיך אַריבערשלעפּן דאָס וועגעלע איבער עטלעכע ציגל, וואָס פאַרשטעלן אים דעם וועג. ער איז אָנגע־טאָן אין אַ כאַלאַט און הויזן פון גרויען לײַוונט מיט קווערע בלויע פּאַסן — אַזעלכע קומען פון קאָנצענטראַציע־לאַגער.

דער אַלטיטשקער שטעלט מיטאַמאָל זיך אָפּ און נעמט קוקן אַהער, פונוואַנען עס דערטראָגט זיך דאָס שפּילן פון דער פּיאַנע. ער ווישט אָפּ מיטן אַרבל דעם שווײס פונעם פּאָנעם און טוט אַ שלעפּ אַריבער דאָס וועגעלע איבער די ציגל, דאַן שטעלט ער זיך אָפּ אַ צען שפּאַן פון דער דורכגעבראָכענער וואַנט. אַראָפּגעלאָזט זיך אָף די קני, נעמט ער צודרײען אַ דרעטל צום אַקס פון וועגעלע, דאָס רעדל זאָל ניט אַראָפּפאַלן. פון צימער זעט מען גאַנץ גוט דעם אַלטיטשקן. אַפן גע־שוירענעם קאָפּ טראָגט ער אַ בלויען בערעט, גרויע אונטערגעוואַקסענע האָר באַדעקן זײַן פּאָנעם, וואָס איז שרעקלעך אויסגעדאַרט.

דער לײטענאַנט שפּילט און זעט ניט דעם אַלטיטשקן. זײַנע פינגער טאַנצן איבער די קלאַווישן. אַט האָט ער ערשט־אָ איבערגעגעבן, ווי אַ קורצער זומערדיקער רעגן, אַ הײסער און דערפרישנדיקער, טראָגט זיך דורך איבער אַ פעלד מיט זאַנגען; אַט הערט זיך אין זײַן שפּיל דאָס טאַראַכקען פון אַ ברױטשקע, וואָס פליט מיט גלעקעלעך אַפן דישל, מיט פאַרפיגנעטע פערד איבער אַ שליאַך...

די סאָלדאַטן, וואָס זיצן אין צימער, זעען, אַז דער אַלטיטשקער, וועלכער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אָף אַ קני אין שטויב, אַפן אַספאַלט, האָט אופגעהערט צודרײען דעם דראָט צום רעדל, ער קוקט אַהער אין צימער.

געפאַנגענע דײַטשן ציִען זיך איבער דער גאַס. אַנטקעגן זײ קומט אָן אַ כאָפּטע ציגײַנער אָף וועלאָסיפּעדן, בא וועלכע די קאַמערעס זײַנען אָפּגעלאָזט אָדער אָף די רעדער איז ביכלאָל ניטאָ קײן גומי. באַפרײַטע, זעט אויס, פון עפּעס אַ לאַגער, זײַנען די ציגײַנער אָנגעטאָן אין אַלץ,

וואָס מע האָט נאָר אין פּוסטע הײַזער געקאָנט געפֿינען, — אין צילינ־דערס, רעגנמאַנטלען, סורדעטן. עלטערע פֿרויען גייען צופֿוס אין ברייטע קליידלעך, נאָך זיי לויפֿן נאָך קינדער, קליינוואַרג זיצט אויך בײַ די מאַנצבלען אויף די פּלייצעס, פֿאַרגרעסערנדיק די לאַסט אויף די וועלאָסי־פּעדן. א ליאַזג, א גרילצערײַ פֿילט אָן די לופֿט. די ציגײַנער באַגלייטן מיט א פֿריילעכן הוקען די דײַטשן. די פֿרויען, אונטערטאַנצנדיק, נע־מען ניט גאָר אָנשטענדיק זיך דרייען, צעפֿאָכענדיק די קליידלעך.

די ציגײַנער גייען נאָענט פֿאַרבײַ דער דורכגעבראָכענער וואַנט פֿו־נעם מויער, ווו די פּיאַנע שטייט. דער לייטענאַנט סלאַוווטע הערט אויף שפּילן און קוקט אויף זיי. א קוים מערקבאַרער שמייכל בלאָנדזשעט איבער זײַן שיין, ברוין פּאָנעם. די פֿינגער גליטשן זיך שטיל איבער די קלאַווישן, ניט ארויסרופֿנדיק קיין קלאַנגען.

עמעצער פֿון די אויסשפּירער זאָגט א וויץ. סלאַוווטע טוט א קוק אויף אים, גיט צושטימענדיק א שאָקל מיטן קאָפּ און ענטפֿערט גאָרניט. די ציגײַנער זײַנען בלויז געווען אַן אַוואַנגאַרד פֿון א שטראָם מענטשן, וואָס פֿאַרפֿלייצט מיטאַמאָל די גאַס. ניט אַנדערש, ווי זיי קומען אַלע פֿון דער אַוטאָסטראַדע. טויזנטער ציִען זיך דאָ, שלעפּנדיק אויף זיך פּעק, טשעמאָדאַנען. אייניקע זײַנען געשפּאַנט אין טאַטשקעס, אין וועג־נער פֿון פֿאַרשיידענער סיסטעם און גרייס, אַזש ביז שווערע פּראַכט־פֿלאַשטשאַדקעס, וועלכע עס שטופּן קוים עטלעכע מאַנצבלען. צו די וועגעלעך, און אַפֿילע צו די טשעמאָדאַנעס און פּעק, וואָס מע טראָגט, זײַנען צוגעפּעסטיקט פֿאַרשיידנפֿאַרביקע פֿענדלעך — צייכנס אַוואַדע פֿון אַלע פֿעלקער פֿון אייראָפּע...

סלאַוווטע קוקט אויף דעם דאָזיקן בילד. אויף זײַנע יונגע שלייפֿן בלאָזן זיך אָן עטלעכע אָדערלעך. די הענט זײַנע ליגן אויף די ווײַסע קלאַווישן. מיטאַמאָל נעמט ער מיט איין האַסטיקן דריק פֿון די פֿינגער עטלעכע שטאַרקע אַקאָרדן, הערט זיך אײַן, ווי די קלאַנגען ציטערן אינדער־לופֿטן, און טוט ווידער א דריק אויף די קלאַווישן. א פֿראַגע, א טיפֿע און א טראַגישע, דערטראָגט זיך פֿון דער פּיאַנע. דער לייטענאַנט מאַכט צו א ביסעלע די אויגן, לויפֿט איבער מיט די פֿינגער אין א צווייטער זײַט פֿונעם אינסטרומענט. נאָך שטילער און האַרציקער, צי־טעריק און מיט פֿאַכעד קומט די פֿראַגע, און פֿון ערגעץ ווײַט דער־טראָגט זיך א ברומען, א דונערן פֿונעם אומפֿאַרמײַדלעכן שטורעם.

אין צוויי שטימען נעמט ריידן די פּיאַנע. איינע — פֿול מיט ווילדער קראַפֿט, די צווייטע — פֿול מיט ציטעריקער שוואַכקײַט. און איבער דעם אַלעמען וואַקסט אָן א מוירעדיקער וויכער, מע הערט מאַמעש, ווי ווינטן טראָגן זיך מיט א געוווי איבער דער ערד, זיי רײַסן ארויס גראָזן,

בייגן דיביימער, און אַלץ שרײַט: „שטעל זיך ניט קעגן! לאָז זיך נאָכן ווילער נאָך!“

די אויסשפּירער סקאָריוקין, אודינקאָו, פּאַדאַלקאַ, סאַווענקאָוו — זיי זיצן ווי פאַרגליווערטע. זיי האָבן געוווּסט, אַז זייער לייטענאַנט קאָן שפּילן, — נאָר אַזוי שפּילן?! דער אַלטיטשקער, וואָס אַף דער גאַס, האָט זײַן וועגעלע געלאָזט שטיין און גייט אַ גלײַכער, מיט געהיטע טריט צו דער דורכגעבראָכענער וואַנט. דעם בערעט האָט ער פֿײַערלעך אַראָפּגענומען פון קאָפּ. זאָרקי טוט זיך אַ הייב אויף, טוט דראָענדיק־אָנגעשפּיצט אַ קוק אַפן פּרעמדן, נאָר סאַווענקאָוו טוט באַלד אַ צי דעם הונט פאַרן רימען, ליגט ער ווידער בא זײַנע פיס. דער אַלטיטשקער בלײַבט שטיין באַם סאַמע דורכבראָך אין וואַנט.

די פּיאַנע גיט בוילעט איבער, ווי אַ מעכטיקער שטראָם פּלייצט צווישן אַ פעלדזן־שפּאַלט. דעם הימל האַקן דורך בליצן, וואָס דערלאַנגען פון איין האָריזאָנט צום צווייטן. דונערן טרייסלען די ערד ביז די סאַמע טיפן, אָפּגרונטן צעעפענען זיך מיטאַמאָל און אויך דאָרטן בושעווען ווילערס. נאַכט, פינצטערניש. צי איז עס סאָף וועלט, צי אָנהייב וועלט, אָנהייב לעבן? און דורך דעם שטורעם, ערגעץ פון אַ זײַט דערטראָגן זיך שטילע טרעלן — דאָס ציטערט עפּעס אַ לעבעדיקס פאַר שרעק און שוידער. „איך קאָן מער ניט!“ — הערט זיך אַזוי ווי אַ קרעכץ, וואָס קומט פון פולער אויסשעפּונג. נאָר איבער דעם אַלעמען, זיכער און דערמונטערנדיק, קלינגט אַ צווייטע שטים: „קאָנסט ניט? שטיי אויף, ביסט ניט געשטאָרבן!“

דאָס קלאָגן און דאָס ציטערן ווערט שטילער. עפּעס אָטעמט מיט האָפענונג, מיט דעראָבערטער פעסטקײַט. אָפּ און אויף לויפן די פינגער איבער די סאַמע קלינגעוודיקע קלאַווישן. סלאַוווּטע האָט זיך אָנגעבויגן איבער דער פּיאַנע, ווי ער זאָל זיך אײַנקוקן אין אַן אָפּגרונט. נאָך איין פראַגע קומט: „אַזוי מוז זײַן?“ און די פּיאַנע ענטפערט: „יאָ!“

איצט מעג דער שטורעם שמײַסן, זאָל דונערן — דער פּרווו איז אויסגעהאַלטן. פון ערגעץ הערט זיך דאָס שאַלן פון פאַנפאַרן. דערנאָך נידערט שטילקײַט און רו אַראָפּ אַף דער ערד. מע הערט — דער שטורעם בושעוועט נאָך, אָבער גאָר ווײַט. רו... רו? — דער שפּילער האָט אָפּגעוואָרפן אַף צוריק זײַן קערפּער און אויסגעשטרעקט די האַנט צו דער פּיאַנע, ווי ער זאָל אײַנזאַפּן אין זיך די רו־קלאַנגען, וואָס די שפּיץ פינגער רופן אַרויס. נאָר מיטאַמאָל טוט ער אַ ציטער: ווידער ברויזט און קאָכט אַ שטורעם. דאָס זײַנען ריזיקע שליוזן אַזוי ווי דורכגעריסן געוואָרן און יאַם־שטראָמען פּלייצן דורך זיי. נאָר עפּעס איז שוין דאָ אַ נײַע קראַפט, וואָס קאָן אָט דעם שטראָם אײַנהאַלטן. די

שליוזן זײַנען אפסנײַ פארמאכט. א ריז האלט דעם שליסל פון זיי, ער שפארט אונטער מיטן אקסל די שטיינערנע טויערן, ער איז גויווער געוועזן...

מיד פונעם האסטיקן שפילן, צי פארקערט — טיף אופגערודערט און ווי דערשטיקט פון דער קראפט, וואָס ער האָט אליין ארויסגערופן, בלײַבט דער לייטענאנט נאָך עטלעכע שלוס־אקאָרדן זיצן א מינוט האלב אָנגעלענט מיט דער פלייצע אפן ווענטל פון בענקל, דערנאָך שטייט ער אוף און מאכט פאמעלעכן צו דאָס דעקל פון דער פיאנע.

— א גלענצנדיקער אינסטרומענט, — זאָגט ער מיט באגײַסטע־רונג, — גוט, וואָס ער איז געבליבן גאנץ.

— גוט, וואָס עס האָט אײַך ניט צעריסן מיט אים צוזאמען, — זאָגט מיט א שמייכל פעדאָר פאדאלקא.

— איר האָט שוין לאנג ניט געשפילט, כאָוער לייטענאנט, — באמערקט סקאָריוקין. זײַן פאָנעם ציטערט פון אופרעגונג, וועלכע ער וויל פארבאהאלטן. די אויגן דריקן אויס אנציקונג און אָפשײַ.

— יאָ... — זאָגט באבטשענקאָ אומבאשטימט. ער טוט א רײַב מיט דער האנט זײַן צעקארדאשעטע באק און שטעלט זיך שווײַגנדיק אָן מיט א צאָרנדיקן בליק אף דער צעוואלגערטער גאס.

און ערשט דאָ באמערקט סלאָוווטע דעם אלטיטשקן אין די לאגער־קליידער, וועלכער שטייט פון יענער זײַט וואנט. דער אלטיטשקער איז ווי געפלעפט. אף זײַן געזיכט שפיגלט זיך אָפּ טיפע אופטרייסלונג. דערזעען, אז דער לייטענאנט האָט אים באמערקט, טוט דער אלטיטשקער א ציטער, בייגט זיך א ביסעלע אײַן, נאָר ער גלײַכט זיך באלד ווידער אויס. עטלעכע רעגעס קוקט ער אן אנציקטער אפן אָפיצער.

מיטאמאָל נעמט דער אלטיטשקער שפאנען איבער די ציגל, וואָס זײַנען אָנגעשאָטן לעבן דער צעוואלגערטער וואנט, און קומט ארײַן אין צימער.

— פראכטפול! — זאָגט ער אף רוסיש, נאָר מיט ניט קיין געווײנלעכער אינטאָנאציע, — פראכטפול... איך האָב שוין לאנג אזא שפילן ניט געהערט... איך בין הײַנט צוויי מאָל אומגעקערט געוואָרן צום לעבן — איין מאָל, ווײַל די שטאָט איז שוין פרײַ און איך קאָן גיין, וווהין איך וויל, און דאָס צווייטע מאָל — דורך אײַער שפילן...

סלאָוווטע טוט פארלוירן א קנייטש מיט די אקסל:

— גאָרנישט, א געווײנלעך שפילן. עמעס, איך האָב זיך א ביסל פארבענקט, שוין לאנג צו קיין אינסטרומענט זיך ניט געזעצט.

— וואָס רעדט איר, וואָס רעדט איר! — דער אלטיטשקער טוט מיט זײַנע דארע הענט א טרייסל אינדערלופטן, — בעטהאָווענס „אפּא־

סיאַנאַטע" אָפּשפּילן לויטן זיקאָרן... וויפל קויעך דאַרף מען האָבן פאַר אַזאַ זאַך!

— לויטן זיקאָרן... איך האָב אַפילו נאָכגעפּירט די נאָטן ביז איינעם אָן אָנגריף, — סלאַוווטע שמייכלט פאַרלוירן און אַ ביסעלע פאַר־שיַיט, — דערנאָך האָט אַ סנאַריאַד געטראָפן אין מיַין רוקזאַק, ווען איך אַליין בין געווען פיל נעענטער צום סוינע, ווי די זאַכן מיַינע... מיילע, איך געדענק די מוזיק... קיין שום ווונדער איז דאָ ניטאָ, איך בין אַ סטודענט פון פינפטן קורס פון דער קיִעווער קאָנסערוואַטאָריע. די „אַפּאַסיאָנאַטע" איז, אייגנטלעך, מיַין עקזאַמען־שפּיל.

באַם אַלטיטשקן צעגלאַנצן זיך די גרויע אויגן, זיַין געזיכט דריקט אויס מילדקיַיט און אונטערגעשטראָכענע אַנציקונג.

— אַן עקזאַמען־שפּיל? אַנטשולדיקט, וויִאַזוי זשע האָט איר אָפּ־געשפּילט די זאַך דאָרטן, אויפן עקזאַמען? איך מיין, וועלכע אָפּשאַצונג האָט איר באַקומען?

— אָט דאָס איז עס דאָך, — סלאַוווטע טוט טרויעריקלעך אַ הייב די ברעמען, — איך האָב דעם דאָזיקן עקזאַמען נאָך ניט אָפּגעגעבן... אַלע אַנדערע געגנשטאַנדן האָב איך באַוויזן אָפּגעבן, און בלויז פּיאַנע־שפּיל איז מיר געבליבן — די מילכאָמע האָט זיך אָנגעהויבן. אין מיַין מאַטריקול איז דאָס דאָזיקע קעסטעלע פריַי... איך טראָג אים די גאַנצע ציַיט אָט דאָ... — ער מאַכט אַן אומגעצוווּנגענע באַוועגונג מיט דער האַנט, גרייט עפענען די פּלאַנשעטקע, נאָר זי בליַיבט ניט אָפּגעשפּיליעט.

דער אַלטיטשקער הייבט זיך עטוואָס אונטער פאַמעלעכן אויף די שפּיץ פון זיַינע שווערע שיך מיט הילצערנע פּאָדעשוועס און לאָזט זיך צוריק אַראָפּ אויף די אָפּצאַסן. ער האָט ווי אָנגענומען עפּעס אַ באַשלוס.

— דערלויבט, — זאָגט ער מיטאַמאָל און טוט אַ שלעפּ אַרויס דאָס אווטאָמאַטישע הענטל, וואָס שטעקט אין קעשענע פונעם לייטענאַנטס גימנאַסטיאָרקע, — איך בין... איַיך ווונדערט מיסטאַמע, וואָס איך רעד רוסיש — איך בין אַ וואַרשעווער, אַ פּראָפעסאָר פון דער קאָנסערוואַ־טאָריע. פאַרוואָס די דיַיטשן האָבן מיך פאַרטריבן אַהער, איז לאַנג צו דערציילן. איך ווייס ניט, ווי עס פירט זיך באַ איַיך, און נעם זיך ניט דאָס רעכט צו שריַיבן אין איַיער מאַטריקול, נאָר מיַין נאָמען ווייסט מען מיסטאַמע אין קיִעוו אויך. איך וויל איַיך אָנשריַיבן מיַין אָפּשאַצונג.

ער הייבט אונטער די פאָלע פון זיַין כאַלאַט, רייַסט אָפּ מיטן נאָגל אַ ביסעלע די נאָט באַם צוויקל און שלעפּט פון דאָרט אַרויס אַ שמאָ־לינקע וויזיט־קאַרטע, — איינע האָב איך דאָך פאַרבאַהאַלטן, — זאָגט ער מיט אַ שמייכל, — נאָר מע וועט מיך שוין אין וואַרשע אָן אַ וויזיט־קאַרטע אויך אופנעמען...רופט אָן איַיער פאַמיליע.

דער לייטענאנט סעמיאָן סלאַוווטע שטייט אינמיטן צערוזשירטן צי־
מער, ארום אים — פינף אויסשפירער פון זײַן וווואָד. דאָס ערשטע
מאָל פאר דער צײַט פון דער מילכאָמע ווערט זייער קאָמאנדיר געלויבט
ניט פאר אן אויסשפירונג, א שלאכט־אופטו, נאָר פאר אזוינס, וואָס זיי
האָבן גאָר ניט געוווסט, אז ער איז אזוי שטארק אין דעם. און טאקע
אויך אין דעם נײַעם, וואָס דער לייטענאנט האָט הײַנט אנטפלעקט פאר
זיי, זעען די אויסשפירער א סימען, אז גיך וועט יעדערער פון זיי זיך
קאָנען פארנעמען מיט אלץ, אין וואָס ער פילט זײַן בארוף.

ס'איז מײַ, דאָס הארץ איז אָפן פאר די צארטסטע געפילן, און די
מילכאָמע האַלט באם סאָף...

1945

אוורהם קאהאן

דער אטלעט

אויף איינער א פארמעסטונג פון פראנצויזישן געראנגל האָב איך באַמערקט פאר מײַנע אויגן א שווערן האלדז־און־נאקן פון א ליבהאָבער, וואָס האָט מיר מעסוקן געשטערט די גאנצע שפיל צו קוקן. כ׳האָב זיך געהויבן פונעם אָרט און אויך געשטערט די, וועלכע זײַנען הינטער מיר געזעסן, געדרייט זיך און ניט געקאָנט אויסמײַדן אָט דעם האלדז־און־נאקן.

ס׳האָט זיך מיר געגומען דאכטן, אז אָט דעם שווערן האלדז־און־נאקן האָב איך שוין אמאָל באגעגנט אין מײַן לעבן, נאָר ווו? זיך ניט געקאָנט דערמאָנען.

דערווײַל האָט זיך געענדיקט דער געראַנגל פֿון איינער אַ פּאָר. אין איבערײַס, ווען ס׳האָט זיך צו מיר אויסגעקערעוועט דער באַלעבאָס פֿון דעם אויסערגעוויינלעכן האַלדז־און־נאַקן, האָב איך דערזען אַ פּאָנעם מיט גאַנץ באַקאַנטע שטריכן. מיט יאָרן צוריק האָט דער מענטש גע־צוווּנגען אופּציטערן מײַן קינדערש האַרץ.

און ס׳האָט מיך מיטאַמאָל אָפּגעוואָרפֿן אין אַן אַנדער וועלט פֿון לאַנגע יאָרן צוריק, ווען מיט אָט דעם מענטשן האָט אַ שטיק צײַט זיך געוויגט די שטאָט, ווו איך האָב דעמאָלט געוווינט. צי איז דאָס ווירקלעך ער, אָט דער מענטש? דאָס האָב איך צוערשט געדאַרפֿט זיך דערקוּנ־דיקן. כ׳האָב אים שוין ניט אַרויסגעלאָזט פֿונעם אויג.

אָט לאָזט ער זיך מיט זײַן וויגנדיק גענגעלע צו דער פּאַלאַטקע פֿון אײַזקרעם און מינעראַל־וואַסער. איך גיי אים נאָך. אַ קורצפּיסיקער, אַ ברייטפּלייציקער, שוין היפּש געעלטערט, נאָר פּאַר זײַנע יאָרן איז ער נאָך גענוג פעסט. בײַסן שפּאַנען וויגט ער זיך פֿון איין פוס אפֿן צווייטן. אַזוי געדענק איך אים. נאָר עפּעס איז, נאַטירלעך, געענדערט געוואָרן זײַן גאַנג. די מעכטיקע הענט זײַנע באַהאַלט ער אין די קעשע־נעס פֿון זײַן פּידזשאַק. בײַס ער שטרעקט אויס איין האַנט אַף צו נעמען דעם אײַזקרעם, דערזע איך זי אין מײַן דימיען אַזאַ פּלינקע, כאָטש זי איז פֿליישיק און היפּש באַוואַקסן מיט האָר.

איך האָב אויך געבעטן אַ פּאָרציע אײַזקרעם און זיך אַוועקגעזעצט באַם זעלביקן טישל, ווו דער מענטש מיטן שווערן האַלדז־און־נאַקן.

— איר זײַט סלוצקי? — טו איך אַזוי אַ פרעג מיט דעם נײַגער, וואָס איז אייגנטימלעך פּאַר מײַן פּראָפעסיע.

דער מענטש שטעלט אַוועק די גלאָז מיט זעלצער־וואַסער, פאַר־הייבט אַף מיר די אויגן, און ס׳האָט זיך מיר געדאַכט, אַז פֿון דער אונ־טערשטער אַראָפּגעלאָזטער ליפּ איז אַרויסגעפֿאַלן:

— יאָ, פֿונוואַנען ווייסט איר? סלוצקי איז מײַן פאַמיליע.

איך האָב אַ שמייכל געטאָן פֿון האַנאָע, וואָס איך האָב געטראָפֿן, און ביכדיי זיך איבערצײַגן, אַז דאָס איז דער זעלבער סלוצקי און גראַדע יענער באַרימטער פּאַרשוין, האָב איך — עפּשער אַ ביסל ניט טאַקט־טיש־צוריקגעהאַלטן — אָנגערופֿן דעם צונעמעניש, לויט וועלכן ער איז באַקאַנט געווען בא אונדז אין שטאָט מערער, איידער לויט דער פאַמיליע זײַנער.

— קאַשקוגל?

סלוצקי האָט אַף מיר אַ קוק געטאָן מיט אַ פאַרדריסלעכן נײַגער, גע־מישט מיט רויגעז־געפֿיל.

— יאָ, פונוואנען ווייסט איר?.. לייצים האָבן מיך אמאָל אזוי גע־רופן, — און זיך צוגערוקט נעענטער צו מיר.

סלוצקי האָט געגומען צו מיר צושטיין, פונוואנען קען איך אים, אָבער דאָך געהאלטן זיך מיט ווירדע, גאדלעסדיק. און ווען ס'איז צו אים צוגעגאנגען איינער פון די ריכטער פון די היינטיקע פארמעסטונג־גען, האָט ער אזוי צווישן יאָ און ניין א זאָג געטאָן:

— זעסט, אָט דער כאוועך קען מיך, אפּאָנעם, פון לאנגע יאָרן און...

ער האָט געוואָלט נאָך עפּעס צוגעבן, אָבער ס'האָט זיך דערהערט א גאָנג און מיר זיינען אוועק אף אונדזערע פּלעצער קוקן ווייטער די פארמעסטונגען.

— איר זאָלט ניט אוועקגיין, איר הערט... — האָט סלוצקי זיך גע־בעטן בא מיר, — איך וויל וויסן, פונוואנען קענט איר מיך.

אוועקגעזעצט זיך צוריק אף מיין אָרט, האָב איך איצט שוין ניט גע־קוקט אף דער פּאָר, וואָס ראנגלט זיך. איך האָב געקלערט וועגן מיין באגעגעניש און געוואָלט זיך דערמאָנען וועגן דעם לעבן פון אָט דעם מענטשן, וואָס איך האָב איצט באגעגנט.

דאָס איז געשען פאר דער ערשטער וועלט־מילכאָמע. צו אונדז אין דער היפּשער לעבעדיקער האנדלס־שטאָט איז אראָפּגעקומען א צירק. ווי געוויינלעך, האָט דאָס געמאכט א רוישעם, דעריקער צווישן דער לערן־יוגנט און די קינדער. דער צירק איז בייס די פאָרשטעלונגען געווען פול געפּאקט מיט אוילעם. מיר, קינדער, וואָס זיינען אָפט געווען אומזיסטע צושויער, האָבן ליב געהאט די צירקאטשעס, באזונדערס די זשאָנגליאָרן און די פערד־רייטער. איינגיכן, אן ערעך אין א כוידעש ארום, נאָך דעם, ווי דער צירק איז אָנגעקומען אין שטאָט, איז דער באזוך פונעם אוילעם אָפּגעשוואכט געוואָרן. דעמלט האָבן אין איין שיינעם טאָג זיך באוויזן גרויסע אפישן איבער די הויפּט־גאסן, וואָס האָבן מיטגעטיילט „דעם געערטן פובליקום”, אז ס'האָט זיך אָרגאניזירט א טשעמפּיאָנאט פון פראנצויזישן געראנגל מיטן אָנטייל פון די גרעסטע וועלט־טשעמפּיאָנען. עס זיינען בעפיירעש טאקע געווען פאָרגעשטעלט בארימטע מייסטערס פון דעם דאָזיקן באקאנטן ספּאָרט, קלינגענדיקע נעמען, וועלכע האָבן צוגעצויגן ליבהאָבער ניט בלויז פון שטאָט, נאָר אויך פון די ארומיקע שטעטלעך און דערפער.

די אדמיניסטראציע פון צירק האָט ניט געזשאלעוועט קיין מיטלען אף רעקלאמע און מיט די העלסטע און צוציִענדיקסטע פארבן באשריבן יעדן טשעמפּיאָן פון די ראנגלער. דער אוילעם איז געגאנגען אף די פאָרשטעלונגען, און יעדערער האָט שוין געהאט זיינע ליבלינגען, וואָס פלעגן, ווי שטערן, אופגיין און גאנץ גיך אויסגעלאָשן ווערן.

מער פון אַלע האָט אָפּגעגליקט איינעם א טשעמפּיאָן — א פראַנצויז מיט א קורצן נאָמען — רענאַ. אַלע איבעריקע טשעמפּיאָנען פון דער וועלט האָט רענאַ באַקעמפט.

אדאנק רענאַ האָט דער צירק געמאכט גאָלדענע געשעפטן. אומע־טום — אף די גאסן, אין די שערערייען, קאָנדיטערייען, קלייטן, געזעל־שאַפטלעכע אינסטיטוציעס זיינען געווען צעהאנגען רעקלאַמעס, פונ־וואַנען ס'האָט אראָפּגעקוקט א דיק, גלייכגילטיק פּאָנעם פון א ראַנגלער.

ווען רענאַ האָט שוין אויך אופגעהערט געבן האכנאָסע, האָבן די באַלעבאַטים פונעם צירק ארויסגעלאָזט אזא ווענדונג: „הונדערט רובל באַקומט דער, וואָס וועט זיך איינשטעלן אריינטרעטן אין געראנגל מיט דעם וועלט־באַרימטן טשעמפּיאָן רענאַ. קיינער אין דער וועלט וועט מער פון צוויי מינוט ניט אויסשטיין קעגן דעם פּענאָמען".

אין אַלע שולן, אומעטום צווישן דער יוגנט און קינדער האָט מען געקאָנט הערן וועגן אָט דער מעלדונג, און נאַטירלעך, אז דאָס האָט מיטגעווירקט צו העכערן די האכנאָסע פון די צירק־פאָרשטעלונגען.

יעדן אָוונט, פאַרן אָנהייב פונעם געראַנגל, איז ארויסגעגאַנגען אף דער ארענע דער דירעקטאָר פונעם צירק — א הויך, דאַר מענטשל אין א סמאָקינג מיט א מאָנאָקל אינעם לינקן אויג און מיט ווייסע פּעכלדיקע האַנטשן — און געמאָלדן וועגן די הונדערט רובל דעם, וואָס וועט זיך אונטערנעמען ראַנגלען מיט רענאַ. און אַלעמאָל האָט קיינער זיך ניט אָנגערופן.

איינמאָל איז, ווי שטענדיק, ארויסגעקומען דער דירעקטאָר און האָט באַזונדערס יאָמטעווודיק געמאָלדן, אז עס ווערט געגעבן א פּרעמיע דריי הונדערט רובל, ווער עס וועט זיך איינשטעלן...

דערהערט זיך א קאָל פון א וויַיטער הינטערשטער ריי:

— איך וויל זיך ראַנגלען.

דער גאַנצער אוילעם האָט זיך אויסגעקערעוועט צו דער וויַיטער באַנק און געזוכט דעם געוואַגטן. קיינעם ניט געזען, האָט מען גענומען רוישן:

— באַוויַיז זיך...

אָבער קיינער האָט זיך ניט באַוויזן.

איז געוואָרן נאָך א גרעסערער רויש.

— באַוויַיזט זיך, דער אוילעם בעט איַיך, — דערהערט זיך אַן ענערגיש קאָל פונעם דירעקטאָר.

ווידער האָט קיינער זיך ניט אָנגערופן און ניט באַוויזן.

דער גערויש איז אָנגעוואַקסן. נאָר ווען ס'האָבן זיך דערהערט אופ־

גערעגטע דערצאָרנטע אויסרופן: פאכדן, טרוס, שאנטאזשיסט — האָט זיך פון א באנק אופגעהויבן א מענטש און זיך געלאָזט צו דער ארענע.

א גרויסער טייל פונעם אוילעם האָט זיך צעשמייכלט און אויסגע־שריִען:

— קאשקוגל, כא־כא־כא...

דער מענטש מיט אזא מאָדנעם צונעמעניש האָט זיך געהאלטן רויִק, געקוקט אף די טשעמפּיאָנען אָנגעשטרענגט, נאָר די ליפּן זײַנען בא אים געווען בלאס.

עס דערהערט זיך א פּײַף און אן אופרײַסנדיקער געשריי:

— דער קאָוואל סלוצקי, כא־כא־כא.

דער קליינוווקסיקער, פעסטגעבויטער, ניט געגאָלטער און אָרעם אָנגעטאָנענער מענטש האָט ארײַנגעצויגן דעם קאָפּ אין די אקסלען און געוואַרט.

דער דירעקטאָר האָט אופגעהויבן די האנט, און ס'איז שטיל גע־וואָרן.

— דאָס זײַט איר מאסקים אופצוטרעטן אין געראנגל מיט דעם וועלט־בארימטן טשעמפּיאָן רענאָ?

דער מענטש האָט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ אף יאָ.

— דרײַ הונדערט רובל א פּרעמיִע, אויב איר בלײַבט דער זיגער.

ס'האָט זיך א וויג געטאָן דער צירק. מעגושעמדיקע יובל־גע־שרייען האָבן זיך צעקײַקלט אונטער זײַנע ברעזענטן און צווישן די אָנצאָליקע סטויפּעס, צו וועלכע די ברעזענטן זײַנען געווען צוגע־פעסטיקט.

— נו, גוט. מאָרגן וועט פאָרקומען אײַער באגעגעניש.

אייניקע האָבן געשריִען, אז דער געראנגל זאָל גלײַך אפן אָרט פאָר־קומען, אָבער דעם דירעקטאָרס האנט איז ווידער שוין געווען אופגע־הויבן. זאָל זײַן שטיל. מאָרגן, ניט הײַנט. דער דירעקטאָר האָט זיך געהאט זײַנע פּלענער און זײַנע כעזשבוינעס...

ארומגערינגלט פון אָן א שיר ליידיקגייער און קינדער, איז סלוצקי א שווײַגנדיקער געגאנגען אהיים.

וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן יענעם טאָג אין שטאָט, איז ניט שווער זיך פאָרצושטעלן. דאָס מאָל האָבן זיך פארינטערעסירט אזעלכע מענטשן, וואָס אין לעבן וואָלטן זיי ניט בלויז קיינמאָל ניט באזוכט אזא פארשריגן אָרט, ווי צירק, נאָר אפילע הערן ניט געוואָלט. און ווי די דירעקציע האָט געקאָנט דערוואַרטן, איז געוואָרן אזא אזשיאָטאזש, אז קיין בילעטן זײַנען ניט געבליבן נאָך פון אינדערפרי.

צום צירק זײַנען אָפּט צוגעפֿאָרן פֿאַעטאָנען מיט באַקאַנטע פּערד אין שטאָט: פֿונעם דאָקטער פּעשינסקי, פֿונעם אַפּטייקער דאָמאַנסקי, פֿונעם דירעקטאָר פֿון דער אָרטיקער גימנאַזיע, א שטאָפּעט פֿונעם אופּראַוולאַיושטשע פֿונעם רוסיש־פֿראַנצויזישן באַנק, א צווייטער שטאָ־פּעט פֿונעם דירעקטאָר פֿון בארימטן לעדער־זאַוואָד. מיט איין וואָרט — אזא גרויסן דערפֿאָלג האָט נאָך קײנמאָל דער צירק ניט געהאַט פֿון זינט ער פֿאָרט ארום.

און ווען מע האָט דערזען א שטאָפּעט פֿונעם אָרטיקן פּאָליצ־מייסטער אַליין, האָט אין שטאָט זיך פֿארשפּרייט א קלאַנג, אז ס׳איז ניט פֿונעם פּאָליצמייסטער, אז הי איז צוגאַסט דער קיִעווער גובערנאַטאָר און ער אַליין, „זײַן פּרעוואָסכאָדיטעלסטוואָ״, וועט בײַזײַן אויף דער פֿאָרשטעלונג.

אז אָט די יעדיִעס זײַנען דערגאַנגען צו די כאָשעווע באַלעבאַטים פֿון שטאָט, צו די גרויסע שניטקרעמער, אָנגעזעענע הענדלער, האָט מען צוערשט מיט א ביסל א כויזעק־טאָן און דערנאָך ערנסטער גע־זאָגט צו זייערע מענטשן:

— הער נאָר, דו, עפּשער וואָלסטו געגאַנגען קריגן אויך פֿאַר מיר א קוויטל אויף דער קאָמעדיע?

— יאָ, באַלעבאָס, מע זאָגט, אז פֿון פּייגעלע מאַגאַזאַניק האָט מען אויך געשיקט נאָך בילעטן.

— אזוי, איז גיי זשע טאַקע גיכער, — ווערט דער באַלעבאָס הייַ־סער, — און קריג א בילעט אום יעדן פּרײַז.

ס׳איז אים ניט אָנגעשטאַנען, אז פּייגעלע מאַגאַזאַניק וועט זײַן אויף דער קאָמעדיע און ער — ניט. ווי קאָן ער דאָס איבערטראָגן?

לייצים האָבן איבערגעגעבן, אז אפילו באַם ראָוו אין שטוב האָט מען געזאָלט האָבן איבערגערעדט וועגן דער דאָזיקער שטאָט־געשעע־ניש. דער ראָוו האָט געלאַכט און זאָל האָבן געזאָגט:

— ס׳וואָלט קעדײַ געווען א קוק טאָן אויף דעם דאָזיקן באָרעץ...

עס האָבן זיך געפֿונען אויך אַזעלכע פּרומאַקעס, וואָס זײַנען געווען ניט צופֿרידן פֿון אָט דער געשיכטע און געבורטשעט: „א כילעל־האַ־שעם, א ביזויען, ס׳איז ניט קיין יידישע זאַך״. אָבער ווער האָט זיי גע־הערט, זאָלן זיי זיך בורטשען, די פּרומאַקעס.

באַטאָג האָט זיך פֿארשפּרייט א קלאַנג, אז די צירק־דירעקציע האָט זיך צונויפֿגערעדט מיט קאַשקוגלען פֿאַר הונדערט רובל, און ער איז שוין גאָר ניטאָ אין שטאָט, אויקער געווען אויף הײַנט, און אז מע וועט צונויפֿנעמען „די קאָפּיקעס״ און ס׳וועט דורכגיין דער אָוונט און דער צירק וועט אוועקפֿאָרן, דאַן וועט קאַשקוגעלע קומען צוריק אהיים.

איז מען געלאָפֿן אַף דער קאַטשעניוּוקע צום קאָוואַלס שטוב זען, צי ער איז דאָ, צי טאַקע נעלעם געוואָרן.

ניט אַלע האָבן געוווּסט וועגן דעם קאָוואַלס אויסערגעוויינלעכער גוווּרע. איך מיט אייניקע אַנדערע קינדער האָבן געדענקט, ווי סלוצקי האָט איינער אַליין אין אַ מאַרק־טאָג ניט ווײַט פֿון זײַן קוזניע פֿאַרטריבן אַ כאַפּטע שיקערע כוליגאַנעס, וואָס האָבן געוואָלט באַראַבעווען יאַריד־מענטשן. די פּאָליציי האָט ניט געקאָנט בײַשטיין קעגן די אָנגעשיקערטע כוליגאַנעס, און ער אַליין האָט מיט אַ דרענגל זיי פֿאַרטריבן, ווו דער שוואַרצער פֿעפֿער וואַקסט. נאָר צו וואָס וועל איך דערציילן וועגן יענעם פֿאַל, וואָס האָט באַרימט געמאַכט דעם קאָוואַל אַלס גיבער, מיר וועלן בעסער אַ שפּאַן טאָן צו אים אַהיים און זען, ווי ער גרייט זיך צו דער גרויסאַרטיקער פֿאַרמעסטונג.

לעבן סלוצקיס שטוב איז שוין פֿון גאַנצפֿרי געשטאַנען אַ היפּשער אוילעם ליידיקגייער און דעריקער יינגלעך. אין קוזניע איז ער ניט געווען. מ׳האָט געזען, אַז קיינער באַווײַזט זיך ניט פֿון זײַן טיר — ער האָט געוווינט אין אַ קעלער, — האָבן אייניקע כעוורע גענומען וואַרפֿן צוערשט קליינע שטיינדלעך, דערנאָך גרעסערע, ביז סלוצקי האָט זיך באַוויזן מיט אַ קינד אַף די הענט. די שטיינוואַרפֿער האָבן זיך פֿאַר־שעמט, כאַראָטעווע געקראָגן און איינער פֿאַרן אַנדערן גענומען שרײַען, פֿאַרענטפֿערן זיך, אַז ס׳איז ניט ער, נאָר אַ צווייטער.

דער קאָוואַל האָט אַראָפּגעלאָזט דאָס קינד פֿון די הענט, צוגערופֿן איינעם פֿון די כעוורע און געבעטן, מע זאָל אים גיין קויפֿן אַ גוטן פּאַפּיראָס.

— איך, איך, — האָבן זיך דערהערט שטימען. — איך וועל גיין, — האָבן אַלע אין איין קאָל געשריִען.

אָפּגעשטעלט זײַנע אויגן אַף מיר, האָט דער קאָוואַל צו מיר אַ וווּנק געטאָן. מיט פֿרייד האָב איך זיך אַ ריס געטאָן פֿונעם אָרט.

— געלט נאַ דיר, — דערהער איך, ווי ער שרײַט נאָך.

— מע דאַרף ניט, — און כ׳בין אַוועקגעלאָפֿן צום נאָענטן קלייטל, געקויפֿט אַ צענדליק פּאַפּיראָסן און מיט דער זעלביקער האַסטיקײַט צוריקגעלאָפֿן.

אַרומגערינגלט מיט אַ סאַך יינגלעך, איז סלוצקי געשטאַנען ווידער מיטן קינד אַף די הענט און געוואַרט אַף מיר.

— זע נאָר, „סאַלוווע“ געקויפֿט, — האָט ער געקוקט אַף מיר מיט דאַנקבאַרקײַט. דאָס זײַנען געווען פֿון די בעסטע פּאַפּיראָסן אין יענער צײַט.

— און געלט, — פֿרעגט ער, — דאַרפֿסטו ניט?

— כ׳האָב, די מאמע האָט מיר געגעבן.

ער פארייכערט, לאָזט ארויס דעם רויך דורך די נאָזלעכער. דאָס קינד זיַינס אף די הענט ציט זיך צום פאפיראָס אין מויל. ער זאָגט צו מיר:

— און איצט גיי קויף מיר ברויט מיט וווּרשט. אָט האָסטו געלט.

ווען איך האָב זיך אומגעקערט צוריק, האָב איך אים שוין ניט גע־טראָפן. ער איז אריַין אין שטוב. כעוורע האָבן גענומען מיך אונטער־טריַיבן:

— וואָס האָסטו מוירעָ? עפן די טיר...

— ער האָט א בייז וויַיב, — האָט איינס א יינגל מיר איַינגערוימט אין אויער.

כ׳האָב געהאט שוין זיך פארמאָסטן צו עפענען די טיר, ווי דאָס זעלביקע יינגל טוט ווידער א זאָג:

— גיי, גיי, וועסט עפענען מיטן קאָפּ די טיר...

און גליַיך דערהערן מיר א פרויען־שטים:

— צירק האָט זיך אים פארגלוסט, א ווייסטער כאלהאמויד אף דיר.

דאָס האָט מיך געצווּונגען אָפּטרעטן צוריק. כ׳האָב פארלוירן גע־קוקט אף די יינגלעך און ניט געוווּסט וואָס צו טאָן.

ס׳איז ארויסגעפאלן מיט א הילך א קאטשלקע.

— אָ־אָ, — האָבן די יינגלעך געלאכט.

דערנאָך האָט א קלונג געטאָן א טעפּל. מיר האָבן דער־הערט א קינדערש געוויין. גליַיך באוויַיזט זיך דער קאָוואל מיט אן אנדער קינד אף די הענט, א קינד פון א יאָר פיר־פינף.

— שטיי דאָ, ביז די מאמע וועט זיך איבערמאָרדעווען, — זאָגט ער צום קינד.

איך שטרעק אויס דערוויַיל דאָס ברויט מיטן ווורשט צום קאָוואל. ער דערזעט מיך.

— וואַרט, — ווינקט ער צו מיר, — זי מאכט מיר א קאָנצערט.

ער האָט דעמלט אויסגעזען אזוי טרויעריק און דערשלאָגן, אז מיר, יינגלעך, האָבן געקראָגן אף אים ראכמאָנעס.

— הערט זי ניט, קאשקוגעלע, — זאָגט איינער פון אונדז מיט א טרייסט־שטים.

מיר טוען א הוקע אפן וויַיסכעוורעניק: קאשקוגעלע גאָר...

דער קאָוואל טוט א מאך מיט דער האנט און גייט אריַין צוריק אין שטוב. איך בין געבליבן שטיין מיטן ברויט און ווורשט אין די

הענט. געמיינט, ער וועט באַלד ארויסגיין. איינס א יינגל מאַכט צו מיר:

— הער נאָר, זאָל ער דיר געבן א קאָנטראַמאַרקע.

איך האָב אף דעם יינגל ברויגעז א קוק געטאָן: איך דאַרף ניט זיין קאָנטראַמאַרקע, איך האָב מיר געהאט מיין סאָד, וויאַרומער איך פלעג אומזיסט אריין אין צירק. מיסטאָמע וועל איך היינט אויך אַזוי אריין, כאָטש כ'האָב פאַרשטאַנען, אַז היינט וועט עס צוגיין שווערער.

ווען דער קאָוואַל איז ארויסגעקומען און צוגענומען בא מיר דאָס ברויט מיט דעם ווורשט, האָב איך דערפילט פליגל אף דער פלייצע און פאַרלוירן געזאָגט:

— א דאַנק, נעמט, נעמט...

— וואָס דאַנקסטו, איך דאַרף דיר דאַנקען.

— יאָ, יאָ, — האָב איך עפּעס געמורמלט, — איר זייט גע־רעכט... — און בין אַוועק אַהיים.

די זון האָט זיך שוין געזעצט. געדאַכט האָט זיך, עפּעס א באַזונ־דער פייערלעכקייט איז געווען אין איר זעצן זיך. דער גאַנצער הימל האָט געפלאַקערט און א שטילער סאָף־זומערדיקער פאַרנאַכט האָט זיך געשפּרייט איבער די גאַסן. ער האָט זיך געלייגט אף די הייזער, סע־דער, גערטנער, אף די פּלויטן און ביימער מיט רויקע און אויסטערלישע פאַרבן, וואָס האָבן געגלעט דאָס אויג און געטרייסט דאָס געמיט. א שטילער פאַרנאַכט.

באַם צירק איז געווען רוייִק.

דאָס ערשטע, וואָס האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן, איז געווען: ארום און ארום פּאָליציי־לייט. פּאָליציי־לייט אף פערד האָבן צעטריבן דעם עולם. מעגלעך, ס'איז טאַקע עמעס, וואָס מע זאָגט, אַז דער גובערנאַטאָר וועט זיין. איך האָב געהערט, ווי צוויי סאָלידע דאַמעס האָבן געיאַדעט זייערע מענער, אַז אפילע מיט בילעטן קאָן מען זיך שוין אויך ניט דורכשטופּן אין צירק אריין. כ'האָב אַליין געזען, ווי איינע פון די דאַמעס האָט צוגערופן א גאָראַדאָוואָי, אים געטיטשעט די בילעטן אין דער נאָז און געפאָדערט, ער זאָל זי מיטן מאַן דורכ־פירן, אָניט, האָט זי אים געזאָגט, וועט זי זיך אָנקלאָגן אין דער גו־בערניע. איר מאַן פאָרט די טעג קיין קיִעוו, וועט ער...

כ'האָב ניט דערהערט, וואָס דער גאָראַדאָוואָי האָט געענטפערט. א נייַע כוואַליע מענטשן האָבן זיך א לאָז געטאָן. דעם פּאָליצמייסטערס פאַעטאָן האָט זיך אריינגעשניטן צווישן עולם. ס'איז געוואָרן א טומל. א בלאַסער, מיט צעפּאַטלטע וואָנצעס, איז פונעם פאַעטאָן אראָפּ דער פּאָליצמייסטער און זיך צעשריִען:

— צעגייט זיך, וואָס שטייט איר דאָ?

די איבערגעשראָקענע גאָראָדאָוואָ׳עס מיט די שאשקעס אין די הענט האָבן זיך געלאָזט צעטרײַבן דעם אוילעם און האָבן אָן אופהער געגוואלדעוועט.

עמעצער כאַלעשט, מע זוכט א דאָקטער...

אין דער גרויסער מעהומע האָב איך דערוויײַל דורך מײַן באַקאַנטן ערטעלע זיך ארײַנגעכאַפּט אין צירק, צוערשט אין דער פערד־שטאַל, און דאָרט בין איך שוין א היימישער.

וואָס עס האָט זיך געטאָן אינווייניק — קעפּ אף קעפּ. ס׳איז בעפּיי־רעש ניט געווען, ווו א שפּילקע אַראָפּצוואַרפן. כ׳האָב זיך צוגעטוליעט מיט מײַן קערפּערל צו א סטויפּ, ווי צוגעוואַקסן צו אים, און געקוקט. פונדאַנען האָב איך געזען די ארענע זייער גוט. געמיינט האָב איך, אז מ׳וועט גלײַך אָנהייבן פונעם גערוואַנגל, נאָר ניין. צוערשט האָט מען געוויזן די שטענדיקע פּראָגראַם מיט די אקראָבאַטן, זשאָנגליאָרן. די פערדלעך האָבן הײַנט זיך געדרייט, ווי פרעמדע, גלײַך זיי האָבן גע־ווּסט, אז ניט צוליב זיי איז דער גאַנצער אוילעם געקומען. אפילע ווען ס׳האָט געאַרבעט אף דער ארענע די באַליבטע רײַטערן, האָט מען ניט אפּלאָדירט, ווי שטענדיק. ס׳האָט זיך געפילט: מע וויל, אלע נומערן זאָלן וואָס גיכער זיך ענדיקן. אייניקע שרײַערס האָבן זיך אפילע דערלויבט צו פּאָדערן:

— ענדיקט גיכער!

אָבער די ארטיסטן האָבן ניט געלייגט קיין אכט אף די אויסגעשרייען, גלײַך ניט זיי מיינט מען. בלויז די אוניפאָרמיסטן האָבן צו־געײַלט זיך באַם צוגרייטן דעם רעקוויזיט פאַר די ארטיסטן.

מיך האָט שטאַרק אינטערעסירט און, אפּאָנעם, ניט בלויז מיך, ווו געפינט זיך ערגעץ דער העלד פון דער הײַנטיקער פאָרשטעלונג, דער קאַטשעניוּקער קאָוואַל. איך האָב זיך אָפּגעקלעפּט פונעם סטויפּ, אוועק מיט די פינצטערע ווינקעלעך אהין, ווו די ארטיסטן גרייטן זיך צו זייערע ארויסטרעטונגען, אויסגעווען ווו נאָר א לאָך. אלע באַקאַנטע ראַנגלער שוין באַגעגנט, נאָר ניט רענאָ און זײַן הײַנטיקן קעגנער ניט געזען. ווו זײַנען זיי עס? זאָל זײַן, מ׳האָט אָפּגענאַרט?

אָט דערזע איך דעם דירעקטאָר מיטן מאָנאָקל אין אויג. נאָך איין ביסעלע וואָלט איך זיך געווען אַרײַנכאַפּן. ס׳האָט מיך א צי געטאָן אים פרעגן, אָבער גלײַך זיך אײַנגעהאַלטן און זיך ארויסגעגליטשט צו מײַן אָרט לעבן סטויפּ און גענומען וואַרטן.

שוין געווען דער צווייטער קלונג. מע וואַרט אפן דריטן. א דאַמע, וואָס זיצט אין דער ערשטער ריי, פאָכעט זיך אָן אופהער מיט אזא

פּאַכער, אַז ווען מע שטעלט אים אויף איבערן קאָפּ, וואָלט ער אויס־געזען ווי אַ שירעם. דער מאַן טראָגט איר צו אַ פלעשל לימאָנאַד, נאָר, ווײַזט אויס, פאַרגעסן ברענגען אַ גלאָז. זי בייזערט זיך אויף אים און סאָפּקאָלסאָף נעמט זי דאָס פלעשל צו די ליפּן און טרינקט. ס'איז אַזוי הייס, נאָר מע לייגט אַפילע דערויף קיין אַכט ניט. זי טרינקט אויס די גאַנצע פלאַש און לאָזט דעם מאַן גאָרניט איבער. איצטער בייזערט ער זיך אויף איר. איך זע דאָס אַלץ און סע פאַרווײַלט מיך, עס פליען גיכער דורך די מינוטן.

אָט קומט אַרויס דער דירעקטאָר אין זײַן שוואַרצן סורדוט. באַ אַ טיפער שטילקײַט שטעלט ער אַרײַן דעם מאָנאָקל אין אויג און זאָגט ניט געכאַפּט:

— געערטעס פּובליקום! איר וועט הײַנט איידעס זײַן פון אַ גרויסער געשעעניש. קעגן דעם וועלט־באַרימטן טשעמפּיאָן רענאָ וועט אַרויסטרעטן אַן אומבאַקאַנטער גיבער פון אײַער שטאָט, וועמען ס'איז באַשערט צו באַקומען אַ נאָמען שוין דערמיט אַליין, וואָס ער האָט געוואַגט זיך קעגנשטעלן דעם פראַנצויז רענאָ. איך קאָן ניט פאָרויס־זאָגן דעם רעזולטאַט, דער גורל וועט געלייזט ווערן פאַר אײַערע אויגן. איך, אַלס דירעקטאָר, קאָן אײַך מיטיילן, אַז אויב דער היגער גיבער וועט בלײַבן דער זיגער — באַקומט ער גלײַך אויפן אָרט די צוגעזאָגטע פּרעמיע — דרײַ הונדערט רובל. נאָר אויב ניט, מײַנע ליבע הערן און דאַמען, — דער דירעקטאָר צענעמט דערבײַ די הענט, — איך מיין דערמיט צו זאָגן, אַז אויב, ווי שטענדיק, וועט דער גרויסער פראַנצויזישער טשעמפּיאָן בײַקומען, וועט די דרײַ הונדערט רובל באַקומען דער געאַכטעטער און געערטער הער רענאָ. אַלזאָ, מוזיק — טוש! — און דער דירעקטאָר פאַרהייבט די האַנט צום אָרקעסטער. מע שפּילט אַ באַקאַנטן מאָטיוו.

אויף דער אַרענע קומען אַרויס אַלע ראַנגלער. אין דער שפּיץ — רענאָ.

איבער זײַן לינקן אַקסל — אַ ברייטע סטענגע, אויף וועלכער סע באַמבלען זיך צענדליקער מעדאַלן און זשעטאָנען, וואָס ער האָט באַקומען פאַר לאַנגע יאָרן אין פאַרשיידענע טשעמפּיאָנאַטן פון פאַר־שיידענע לענדער. אַ הויכער, אַ ברייטער, אַ מאַיעסטעטיש־יאָמטעווי־דיקער, שמייכלט ער צו זײַנע פאַרערער, וואָס אַפּלאָדירן אים און באַ־וואַרפן אים מיט קוויטן. דער אָרקעסטער איז שטיל געבליבן.

— הער סלוצקי! — רופט אויס דער דירעקטאָר פון צירק. — שטעלט זיך פאָר דעם געערטן פּובליקום.

קיינער קומט ניט.

בא נאָך א טיפערער שטילקייט רופט ווידער אויס דער דירעקטאָר:

— הער סלוצקי, דאָס געערטע פובליקום ווארט, איר זאָלט זיך באַ־ווייַזן.

פון א ווינקל טרעט ארויס אונדזער קאטשעניוקער קאָוואל, אָנגע־טאָן געוויינלעך ווי בא דער ארבעט, אין א פּאַשעטן טוטין־קאָלירענעם פּידזשאק מיט לייַוונטענע הויזן. די גאַליאָרקע אפּלאָדירט. ס׳הערן זיך אויסגעשרייען:

— ראבאָטשי, נאש טשעלאָוויעק... קוזניעץ...[1]

א קליינוווקסיקער, מיט א ריין־אָפּגעראזירטן פּאָנעם און קליינע, טיף־זיצנדיקע אויגן, האָט ער א ביסל פארלוירן געכאפּט א קוק צו דער גאַליאָרקע און באקומען מונטערקייט. א שמייכל באווייַזט זיך אף זייַנע ליפּן.

ווען רענאָ איז צוגעגאנגען צו סלוצקין און אים אויסגעשטרעקט די האנט, האָבן ווידער זיך דערהערט אפּלאָדיסמענטן. ווי נעבעכדיק און אָרעם האָט אויסגעזען סלוצקי אין פארגלייַך מיט דער ראשיקער פיגור פונעם טשעמפּיאָן, בא וועמען די מוסקולן אף די הענט האָבן געשפּילט.

— גייט טוט זיך איבער, הער סלוצקי, און גרייט זיך צו צום גע־ראנגל, — ווענדעט זיך צו אים דער דירעקטאָר.

סלוצקי גייט אוועק אהין, פונוואנען עס קומען ארויס די ארטיסטן צו דער פאָרשטעלונג. עס דויערט ניט לאנג און דער אָרקעסטער טוט א זעץ א מארש, און דער קאטשעניוקער קאָוואל באווייַזט זיך פארן אוילעם. ערשט איצט האָט מען דערזען, ווי שיין זייַן לייַב איז: ברייטע אקסלען, א פעסטע אויסגעקייַלעכיקטע ברוסט, גוט אוועקגעשטעלטע פיס און לאנגע מוסקולאַרטיקע הענט. ווען ער וואָלט געווען העכער אין וווקס, איז דאָס אן אידעאל אויסגעפורעמטער שיין־געבויטער אטלעט.

אף דער ארענע זייַנען געבליבן ביידע קעגנער — דער בארימטער טשעמפּיאָן פון פאריזש און דער קאטשעניוקער גיבער שייַקע סלוצ־קי. דער רעפערי הייבט אוף איין האנט און טוט א פייַף מיט זייַן דין פייַפעלע. ביידע לאָזן זיך איינער קעגן אנדערן. מע דערלאנגט זיך די הענט און מע דרייט זיך אָפּ איינער פונעם אנדערן. אין איין אויגנבליק איז סלוצקי שוין אין די מעכטיקע הענט־צוואנגען פון רענאָ. דער צירק האָט א הודזע געטאָן. עס האָט זיך געדאכט, אז סלוצקיס ביינער האָבן א קנאק געטאָן אין רענאָס הענט־צוואנגען. אָבער דאָס האָט זיך בלויז

---

[1] אן ארבעטער, אונדזערער א מענטש... א שמיד (רוסיש).

אויסגעדאכט. מיט דער פֿלינקײַט פֿון א טיגער האָט דער 26־יאָריקער יונג זיך ארויסגעגליטשט פֿון רענאָס הענט. דער טשעמפּיאָן האָט אזש געדרייט מיטן קאָפּ, צו זיך אליין א מורמל געטאָן עפּעס, וואָס האָט געזאָלט באטײַטן: ווי איז דאָס געשען? אין א רעגע ארום כאפּט רענאָ ווידער ארום זײַן קעגנער און וויל אים שוין אריבערווארפֿן איבער זיך, נאָר סלוצקי גליטשט זיך ווידער ארויס און שטייט שוין עטלעכע טריט ווײַטער פֿון אים. אין פֿארלוירנקײַט האָבן רענאָס אויגן געזוכט דעם אנטרונענעם קעגנער, וואָס האָט דערווײַל זיך אָנגענומען מיט קראפט און א שפּרונג געטאָן מיט טיגערישער געשיקטקײַט אף דער מעכטי־קער פיגור פֿונעם טשעמפּיאָן. ווען רענאָ האָט זיך אויסגעדרייט פֿון סלוצקיס הענט, האָט מען געזען, אז ער איז שטארק רויט געוואָרן.

איך האָב געקוקט פֿון מײַן ערטל, ניט אָפּרײַסנדיק די אויגן פֿונעם שיינעם בילד. ווער איז פֿון זיי שימשן, — האָב איך געקלערט און כ׳האָב ניט געקאָנט פֿאר זיך פֿעסטשטעלן. עמעצער מוז דאָך באזיגן.

איך זע מײַן קאטשעניוועקער גיבער, ווי ער באַברעט זיך איצט, ווי א פֿיש אין א נעץ פֿונעם פֿישער. ער קרעכצט, אָטעמט שווער אין רענאָס צוואנגען, יענער ווארפֿט אים אראָפּ און ארוף אין די צוואנ־גען.

די לײַבער פֿון די אטלעטן גלאנצן פֿון שווייס.

איך דערהער, ווי עמעצער לעבן מיר זאָגט:

— ער האָט נאָך קיינמאָל אזוי ניט געשוויצט, רענאָ.

ס׳איז שוין אדורך פֿינף מינוט. דער גערանגל איז אין סאמע ברען. דער טשעמפּיאָן ווײַזט אזעלכע קונצן, אזעלכע מעטאָדן פֿון פֿראנצויזישן געראנגל, אז סע שווינדלט אין די אויגן.

דער פּאָליצמייסטער האָט זיך אופגעהויבן פֿון זײַן אָרט, נאָך אים אנדערע טשינאָווניקעס אין דער ערשטער ריי.

— פּארטיק! — אָטעמט עמעצער פֿון זיי שווער ארויס. — ער ליגט שוין.

— כאפּט זיך ניט! — שרײַט מען פֿון דער גאַליאָרקע.

און ווירקלעך, ביידע שטייען שוין ווידער אף די פֿיס גרייטע אָנצוהייבן.

רענאָ כאפּט אָן זײַן קעגנער פֿארן קאָפּ און אָט דארף ער אים שוין אריבערווארפֿן איבער זיך, נאָר אומגעריכט איז דער מעכטיקער קער־פּער פֿונעם טשעמפּיאָן געבליבן הענגען אף סלוצקיס הענט איבער סלוצקיס קאָפּ און ס׳האָט זיך א הוידע געטאָן די ערד אונטערן שווערן קערפּער. מ׳האָט דערזען: רענאָ ליגט שוין א צוגעקלעפּטער און א

צוגעקוועטשטער אויף ביידע לאַפּעטקעס צום טעפּיך. ס׳איז אָפּגעטאָן געוואָרן מיט אַזאַ פלינקײַט און פּלוצעמדיקײַט, אַז נאָכן פײַפן פונעם רעפערי איז רענאַ נאָך לאַנג געלעגן אַ פריטשמעליעטער.

דער גאַנצער צירק האָט געיובלט. סלוצקי איז געשטאַנען אַ שווער־אָטעמענדיקער, מיט איין האַנט אויפן האַרצן און מיט דער צווייטער געווישט דעם שוויס פונעם פּאָנעם. און ווען רענאַ האָט צו אים אויסגעשטרעקט די האַנט צו באַגריסן אים, האָט ער ניט געוווּסט וואָס צו טאָן. ער האָט זיך גאָר פאַרנייגט פאַר זײַן קעגנער.

פון אַלע געשרייען האָט זיך אויסגעטיילט איין קאָל:

— נאַש ראַבאָטשי טשעלאָוויעק... אַ קאַוואַל! מאַלאָדיעץ! סילאַטש!

אַלע האָבן געוואַרט, מע זאָל דעם זיגער דאָ אויפן אָרט איבערגעבן די צוגעזאָגטע סומע. די אַרענע איז פול געוואָרן מיט אָנגעלאָפענע מענטשן, און מ׳האָט סלוצקין אַרויסגעטראָגן אויף די הענט.

אויפן צווייטן טאָג איז דער קאַטשעניוווקער העלד נעלעם געוואָרן. מ׳האָט געזאָגט, אַז זײַן ווײַב און קינדער זײַנען אַוועקגעפאָרן צו איר אייגענע אין אַ קליין שטעטל ניט ווײַט פון אונדזער שטאָט.

וועגן סלוצקין האָט מען געזאָגט, אַז דער זעלביקער צירק, וואָס איז אויפן אַנדערן טאָג אַרויסגעפאָרן אין אַן אַנדער אָרט, האָט אים מיט זיך מיטגענומען, געקויפט אים פאַר אַ היפשער סומע געלט.

און איצט, אין עטלעכע צענדליק יאָר אַרום, האָב איך אים באַגעגנט אין קיִעוו אויף אַן אַלפאַרבאַנדישער פאַרמעסטונג פון קלאַסישן געראַנגל.

— ...פאַרשטייט איר שוין, וויאַזוי איך האָב זיך מיט אײַך באַקענט?

סלוצקי שווײַגט, קוקט מיט שמייכלענדיקע אויגן אויף מיר. בײַ די ווינקלען פון די ליפּן האָבן זיך געטיפט פון ביידע זײַטן צוויי קאָמעס־קנייטשן, וואָס האָבן דאָס געזונטע פּאָנעם ערנסטער געמאַכט. דאָס הויקערל אויף דער נאָז איז געווען מיט אַ שראַם איבערגעשניטן.

— יאָרן לאַנג געבלאָנקעט מיטן צירק, אויסגעוווען אַ וועלט, זיך געבאָרעט מיט איוואַן פּאָדובני, שפּעטער מיט יאַשע ציגאַן. אין אויס־לאַנד גאַסטראָלירט. דאָס האָט מיר, — ער ווײַזט אויפן שראַם, — איינער אין ווין מיט אַ בריטווע געמאַכט. כ׳האָב אים אַוועקגעלייגט אויפן טעפּיך אויף דער ערשטער מינוט. האָט ער דערפאַר מיך אַ שניט געטאָן. קליי־ניקײַטן.

און נאָך אַ פּויזע:

— דאָס אַלץ איז גאָרנישט. קינדער האָב איך געהאַט — צוויי זין, גיבורים... — דער אַלטער אַטלעט איז אויף אַ רגע שטיל געבליבן. טרערן האָבן זיך באַוויזן אין די אויגן. ער טרייסלט זיי אָפּ מיט אַ

שאָקל פונעם גרויסן קאָפּ, — ביידע אומגעקומען, און ביידע אונטער בערלין... איר מיינט, איך בין געזעסן פאַרלייגט די הענט אין דער מילכאָמע? געאַרבעט, ווי א רועך. איצט בין איך אינסטרוקטאָר אין א ספּאָרט־געזעלשאַפט, מײַן אַלטע פּראָפעסיע...

איך האָב לאַנג זיך אײַנגעהערט אין סלוצקיס דערציילונג, געלאָזט אים זיך אויסריידן דאָס האַרץ.

— נו, און די פרוי?

— געשטאָרבן. ניט אויסגעהאַלטן די קינדערס אומקום. — און ער לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ.

דערנאָך שטיל צוגעגעבן:

— געבליבן איינער אַליין. ווי איר זעט, האַלט מיך מײַן אַלטע פּראָפעסיע אויף די פיס. א גוטע פּראָפעסיע, א בעקאָוועדיקע.

1960

עליע קאהאן

א שטאָט אָן קלויסטערס

אין דער דאָזיקער שטאָט לויפן ארום נאָר פארהאוועטע מענטשן. כאָטש די גאסן זיַינען, ווי טראקטן, ברייט און די שטאָט איז געראם, ווי א פעלד, טרעפט פונדעסטוועגן, אז עס לויפט אָן א מענטש אף א מענטש. עס שטויסט זיך אָן „אנטשולדיקט“ אף „ביטע, ביטע“. א סאך, א סאך „אנטשולדיקטס“ לויפן ארום פארשוויצט. זיי ארבעטן און טוען אוף א סאך. זיי טרינקען אָפט קוואס און קלינגען אָפט אין טעלעפאָן, כאָטש דאָס באנוצן זיך מיטן טעלעפאָן פאָדערט ניט, אז מע זאָל טרינקען דערצו קוואס. דאָס האָט ניט קיין שום געמיינזאמס.

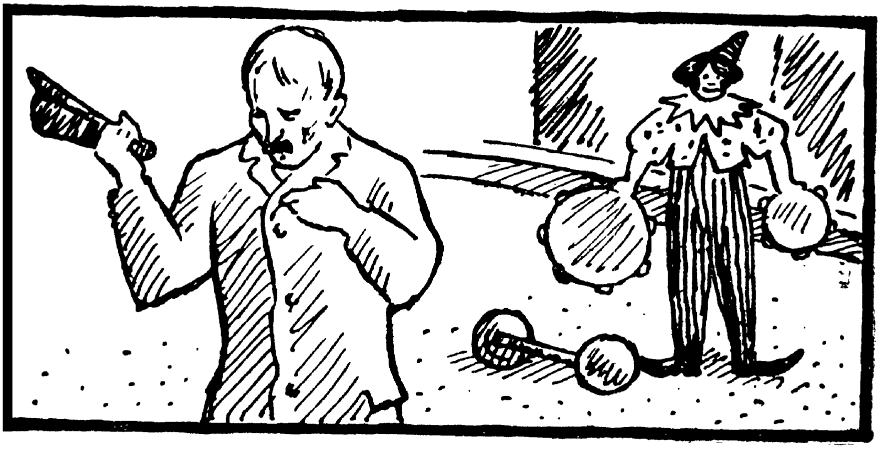

איצט, 7 אזייגער אין אָוונט, זײַנען פאַרבײַ וואַסיוטקינס אויגן דורכגעלאָפן מענטשן, וואָס ער קען גאָר ניט אַלעמען פון זיי, נאָר ס׳קאָן זײַן, אַז אַלע זײַנען זיי זייער באַוווּסט! ס׳קאָן זײַן, אַז מע האָט געהערט וועגן זיי איבערן גאַנצן פאַרבאַנד; ס׳קאָן זײַן, אַז דאָס זײַנען אַזעלכע מענטשן, וואָס די צײַטונגען דינען פאַר זיי אַלס פּליגלען, די צײַטונגען באַפליגלען זייערע נעמען, און זיי צעפליִען זיך איבער אַלע שטעט: וואָרעם אין דער דאָזיקער שטאָט לויפן אַרום זייער אַ סאַך העלדישע מענטשן.

עס לויפט פאַרבײַ אַ מיידל, אַ גרוזינערן, אַן אינזשעניער. איר פאָ־טער איז געווען איינער פון די צעשאָסענע 26 באַקוער קאָמיסאַרן. דאָס דאָזיקע מיידל לויפט, קאָנטיק, אָפּט מיט דעם דאָזיקן ענערגישן מענערישן געלאַף, וואָרעם זי איז גאָר אינגאַנצן ענלעך אַף אַ יִינגל. יאָ, ס׳דוכט זיך, זי האָט זיך אַזויפיל אָנגעלאָפן און אָנגעהאָוועט זיך, ביז זי איז ענלעך געוואָרן אַף אַ יִינגל. שטעלט זיך פאָר.

עס גייט דורך אַ גרופּע באַרימטע אַרבעטער, וואָס האָבן רעמאָנ־טירט די דאַמבע, אַרײַנקריכנדיק אין איר הייסן אינווייניק, און די דאַמבע איז דערבײַ ניט אָפּגעלאָשן געוואָרן, קעדיי ניט אָפּשטעלן זי אַף אַ פּאָר כאַדאָשים. אַרויסקריכנדיק, האָבן אָט די געזונטע מענער שיר ניט געשעמט זיך, ווי פּרויען: זיי האָבן געהאַט אַן עטוואָס, ווי פאַר־שעמטן, שטאָלצן פּאָנעם. זיי האָבן זיך געשעמט דערפאַר, וואָס זיי ווײַזן אַרויס דעם שטאָלץ אָפן פּאָנעם. זיי זײַנען באַשיידענע מענטשן. און אַרויסגעקוקט האָט מען אַף זיי צאַרט און פּײַכט־אויגיק, ווי אַף אַ פּרוי.

ס׳לויפן אַרבעטער, אינזשעניערן, אויסלענדער, סטודענטן.

זיי לויפן אַלע פאַרבײַ וואַסיוטקינס אויגן, נאָר וואַסיוטקין זעט זיי ניט און קען ניט אַלעמען פון זיי. און וואַסיוטקין איז ניט פאַרהאָ־וועט, און אים קען אויך זעלטן ווער.

אַ קורץ געלינק מענטשל אין פאַרגעלטע קליידער, אַ געלער פלעק אַף גרין, וואָרעם ער האָט אויסגעזוכט אַ שטיקל גרינע ערד און האָט זיך אַוועקגעלייגט.

דאָ איז געווען אַ שטיקל ערד מיט עמעסן גראָז. דער היגער בייזער ווינט האָט דאָ ניט געהויבן קיין זײַלן שטויב צום הימל, און דער הימל האָט דאָ ניט אַראָפּגעשיקט קיין זײַלן ווינט אַף דער ערד. אַ לײַכט ווינטעלע האָט דאָ נאָר געשפּילט אין גראָז און האָט איבער־געגאָסן די פאַרבן — פון גרינעם סאַמעט אין העלערן. דאָס גראָז האָט זיך איבערגעגאָסן, ווי אַ טײַך. יעדעס גרעזעלע באַזונדער האָט זיך

דאָ אויך געצײַלט און אָנגעשטויסן זיך איינס אפן אנדערן: „אנטשול־דיקט״ — „ביטע״.

באשטימט:

— דאָ וואָלט מען זיך גאָר געקאָנט אויסוויינען.

— ווען ער קאָן נאָר, — עפּעס אומרויִק איז געווען אפן הארצן, — פּונקט ווי אָט די ווינטן, וואָס שטויסן זיך דאָ איינער אפן צווייטן — „אנטשולדיקט״ — „ביטע״, — וואָלטן זיך פארקליבן צו אים אינווייניק און רוישן אין אים און שיטן אָן שטעכיקן שטויב.

— אז עס איז ניטאָ קיין פײַכטקײַט אינווייניק, — האָט ער טרויע־ריק א טראכט געטאָן... — אז עס איז שוין א פּאָר טעג, ווי איך האָב קיין טיי ניט געטרונקען, צוגעווויינט זיך צום קוואס... דער קוואס טריקנט גלײַך אויס, מע שוויצט נאָר פון דעם, און קיין פײַכטקײַט בלײַבט ניט איבער.

אין דער דאָזיקער שטאָט, וואָס פארנעמט עפּשער אין צען מאָל מער פּלאַץ, ווי נאָך אזא שטאָט מיט פּונקט אזויפיל באפעלקערונג, אין דער דאָזיקער שיטערער נײַער שטאָט, געדיכט פארזייטער מיט גאָר אנדערע, אײַלנדיקע מענטשן, וואָס וואסיוטקין מיט זײַנע כיטרע אויגן קאָן זיי קיינמאָל ניט איבערכיטרעווען און וויסן, וואָס זיי ווילן, — האָט זיך פארלאָרן וואסיוטקין. פון אגמעסנעפּעש וואָלט ער איצטער אויסגעטרונקען. נאָר דער דאָקטער האָט געזאָגט, אז ער טאָר מער ניט טרינקען, קאַלטע וואסער טאָר ער אפילע ניט טרינקען, געזאָטענע דארף ער טרינקען. ער טרינקט געזאָטענע וואסער מיט א לעפל — ווי א רעפּוע, ער פארבײַסט שטענדיק מיט א קאָנפעט אָדער מיט א שטיקל צוקער.

דאָ, אפן גראָז, האָט ער ניט געוווסט, וואָס צו טאָן מיט זיך אליין, ער האָט גענומען צופּן דאָס גראָז פון דער ערד און פארביסן גע־טראכט:

— איך וועל דאָ דאָס גאנצע גראָז אויסצופּן, די גאנצע ערד, ווי א הון, אויספּליקן, א גרעזעלע ניט איבערלאָזן אין אָט דער שטויביקער, ווינטיקער, רויכיקער שטאָט.

שווערע געדאנקען.

און דערבײַ אף דער וועג־גאַס לויפן אלץ פארשמײַעטע מענטשן. מענטשן, ווי די ווינטן, ווי די וויכערס — אנטשולדיקט! אנטשולדיקט!

עס לויפט פארבײַ דער בעסטער קאָמיוגיסט — דער סעקרעטאר פון שטאָט־קאָמיטעט. אים קאָן מען אומעטום דערקענען — ער איז דער שענסטער. עס קאָן אמאָל אויסדוכטן, אז צוליב אים ארבעט אזוי מוסטערהאפט די צווייטע „קאָמיוגישע דאָמנע — ווײַל א קוק טוען־

דיק אַף אים, אַף דעם, וואָס האָט דער ערשטער פאַרלייגט אָט די דאַמנע, ווילט זיך אַזוי ניט אָנווערן בא אים אין די אויגן, ווײַל קענען קען ער יעדערן. א קוק טוענדיק אַף אים, פאַרווילט זיך אַזוי אַר־בעטן, פאַרווילט זיך כאַטש א ביסל ענלעך זײַן אַף אים.

עס גייט דורך געשווינד פאַרבײַ די דעלעגאַציע, וואָס איז געקומען אהער פאַרוועטן זיך...

פאַרבײַ — פּאַבזײַצעס, טאַטערן, מאָנטאַזשניקעס, טעכניקער...

און איין אײַלנדיקער האָט זיך אָפּגעקערט פון וועג אהער, אַפן גראָז, פאַריכטן א בענדל פון שוך.

פון די דאָרפישע יאָרן איז בא וואַסיוטקינען פאַרבליבן די פייִקײַט צו פאַרטשעפּען זיך מיט יעדן מענטשן און צו עפּענען פאַר אים דאָס האַרץ. ער האָט לעכאַטכילע אָנגעהויבן ריידן ווי צו זיך, נאָר, סאָפּ־קאָלסאָף, האָט ער געכאַפּט דעם מענטשן פאַרן לאַץ:

— הער זיך אײַן, ליבער מענטש, — האָט זיך וואַסיוטקין גלײַך געווענדט צו אים, — דערקלער מיר די רעטעניש: ס׳האָט געלעבט וואַסיוטקין אין דאָרף וואַסיוטקינאָ און איז געווען א מענטש מיט מענטשן גלײַך, אפילו אין פּרעזידיום געזעסן און אַף דעמאָנסטראַציעס די אָנגעשריבענע פּלאַקאַטן געטראָגן, און מיידלעך האָבן זיך גע־שאַדכנט...

— איך האָב קיין צײַט ניט... — האָט אים שמייכלענדיק איבער־געשלאָגן דער מענטש.

— האָסט קיין צײַט ניט? טאַקע? עפּשער האָב איך אויך קיין צײַט ניט?.. עפּשער טרינק איך זיך, און מע דאַרף מיך ראַטעווען?..

דער מענטש האָט זיך ניט גאָר ווילנדיק צוריק אַוועקגעזעצט אַפן גראָז.

— און דאָ בין איך גאָר ניט וואַסיוטקין, ווי איך וואָלט ערשט פון דער מוטערס בויך אַרויסגעקראָכן אהער אַפן גראָז, און איך פאַרשטיי ניט, וואָס עס טוט זיך מיט מיר. באַנאַכט זשומען גרינע פײַערן. וואָס זשומען זיי? באַנאַכט רײַסט זיך פאַנאַנדער דער באַרג. וואָס רײַסט ער זיך?

— אופרײַסן, — וואַרפט קאַרג אַרײַן דער מענטש א פּאָר ווער־טער, — דעם אַרץ...

— איך ווייס, — שלאָגט איבער וואַסיוטקין, — איר מיינט טאַקע, אז מע דאַרף מיך וויקלען? כ׳ווייס... און דאָך ווייס איך גאָרנישט, און אז דער בריגאַדיר שרײַט: „ספּעצאָווקע״, שרײַ איך: „ספּעצ־צאָווקע״, און אז דער בריגאַדיר שרײַט: „שאַמאָווקע״, שרײַ איך:

„שאמאָװקע", און אַז דער בריגאַדיר שרײַט: „נאַבאַװקע", שרײַ איך: „נאַבאַװקע".

— איך האָב קײן צײַט ניט... — שמײכלט װידער דער מענטש.

— האָסט קײן צײַט ניט? עפּשער האָב איך אױך קײן צײַט ניט? עפּשער טרינק איך זיך, און מע דאַרף מיך ראַטעװען?..

דער מענטש האָט זיך צוריק אװעקגעזעצט.

— און ס'איז מיר פֿינצטער פֿון אַלע זײַטן, און איך זע ניט אָן דעם ליכטיקן טאָג... פֿאַרשטײסט, איך בין געהאַנגען מיט דער גאַנ־צער בריגאַדע אױף דער שװאַרצער ברעט, דאָרטן איז אַ גאַנץ פּאַסקוד־נער קרעפּס אָנגעמאָלט, נאָך מיט מער לאַפּקעס, װי אינדערעמעסן. אַמאָל פֿלעג איך זשליאָקען ביר און פֿאַרבײַסן מיט אָט די־אָ קרעפּסן. גײ אַרײַן, ברודערקע, אין מײַן טיפֿער לאַגע און באַנעם, אַז איך קאָן אָט די קרעפּסן ניט אָנזען. אָבער דעריקער, צי קאָנסטו עס, מענטש, פֿאַרשטײן, צי אַמאָל קען געבן, אַז ניט? פֿאַרשטײסט? איך הענג דאָך! מײַן נאָמען, מײַן אײגענעם נאָמען, האָט מען גענומען און אופֿגעהאַנגען אים... פֿאַרשטײסט! מײַן נאָמען — װאַסיוטקין — איז געהאַנגען אױף דער שװאַרצער ברעט! איך אַלײן בין דאָך גלאַט אַ מענטש, אָט גלאַט װי אַ שטײן אין פֿעלד, און מײַן נאָמען איז דאָך װאַסיוטקין, און װען ניט דער נאָמען, בין איך דאָך ניט װאַסיוטקין, און ער איז געהאַנגען אױף דער ברעט... פֿאַרשטאַנען?

— װער ביסטו? — האָט זיך פֿאַרינטערעסירט דער מענטש.

— אַ שװאַרצאַרבעטער... באַ די װאַרעמע באַראַקעס... — מיטאַמאָל איז װאַסיוטקינען מיִעס געװאָרן דער געשפּרעך, און דער מענטש איז אים מיטאַמאָל כאָשעדיק געװאָרן. װײַל דער מענטש האָט גענומען שלעפּן אַ בלאָקנאָט פֿון קעשענע. װאַסיוטקין האָט אים שױן ניט גע־װאָלט דערצײלן דעם סאַמע איקער, װיאַזױ מע האָט אים אַראָפּגענומען פֿון דער אַרבעט, װאָס ער האָט דאָס געװאָלט אין די ערשטע װער־טער אַרױסברענגען און האָט ניט געקענט.

— גײ, ליבער מענטש, האָסט דאָך קײן צײַט ניט. איך האָב זיך טאַקע ליב אױסצורײדן, איך האָב אָבער פֿײַנט, אַז מע מעלקט מיך... גײ זיך, מענטש, איך האָב אױך קײן צײַט ניט.

דער מענטש האָט גענומען און איז אװעקגעגאַנגען. דער מענטש האָט, גײענדיק, עפּעס פֿאַרנאָטירט אין זײַן ביכעלע. דער מענטש האָט גענומען אײַלן.

אױפֿן װעג האָבן זיך נאָך געאײַלט אַ סאַך מענטשן. עס האָבן זיך נאָך מער געאײַלט די אײַנגעשפּאַנטע פֿערד. עס האָבן נאָך מער געאײַלט די אױטאָמאָבילן. נאָך מער — די װינטן.

אף אן אווטאָמאָביל האָט אפֿן וועג דורכגעיאָגט דער נאַטשאַלניק פֿון אַרץ־בארג — א געוועזענער שעדיקער. ער האָט א סאך שאָדן פֿריִער אָנגעטאָן, און איצט יאָגט ער אף אן אווטאָמאָביל, און עס דוכט זיך, אז ער וויל אָניאָגן די פֿריִער פֿאַרלאָרענע צײַט.

אף א צווייטער מאשין יאָגט א יונגער, סאָוועטישער אינזשעניער, ס׳דוכט — ער וויל אָניאָגן דעם אלטן. ס׳דוכט — ער וויל אַריבעריאָגן.

און וואסיוטקין ליגט נאָך אלץ אפֿן גראָז־אינדזל, ליגט און טראַכט זײַנע ביטערע געדאַנקען:

— וואָלט מען פֿרעגן בא מיר, צי וויל איך, מיט מײַן פֿרײַען ווילן, אַרבעטן, צי ניט?.. עפשער בין איך טיף אין האַרצן גאָר א שלאַגלער?.. עפשער איז שולדיק דער בריגאַדיר מוכמעטינדאַוו, וואָס מיר האָבן ניט אויסגעפֿילט די נאָרמע?.. א טײַוול... גיט ער א קוק מיט זײַנע קאָסע אויגן, ווארפֿט ער אָן אן איימע, מוז איך אים פֿאָלגן. ער שרײַט: „ספּעצאָווקע״, שרײַ איך: „ספּעצאָווקע״, ער: „שאמאָווקע״, איך — „שאמאָווקע״...

ביטער אפֿן האַרצן. זייער ביטער. פֿאַרוואָס בין איך אויס שוואַרץ־אַרבעטער? פֿאַרוואָס הענגט ניט מײַן נאָמען אף די לײַלעכער איבער די עסטאַקאַדעס? פֿאַרוואָס דערמאָנען מיך די אָראַטאָרס? פֿאַרוואָס שרײַבט מען וועגן מיר אין הענגענדיקן בלאַט?

די שטאָט רינגלען אַרום בערג — און די טאָל־שטאָט באַפֿאַלן די ווינטן פֿון די בערג. עס האָבן זיך פֿלוצעם פֿאַרשטאַרקט די ווינטן. אין דער דאָזיקער שטאָט זעט מען אָפֿט מענטשן אין א לעכערלעכער לאַגע — ווי דער ווינט יאָגט אוועק זייער הוט אָדער קעפּי און זיי יאָגן זיך נאָך. דער ווינט מאַכט די מענטשן שמייכלענדיק. אז מע יאָגט זיך נאָך דער הוט, מוז מען שמייכלען.

— אז א מענטש קאָן ניט אויסטרינקען, ווען ס׳איז אים דאָסיק אפֿן האַרצן, איז כאָטש נעם און צי זיך אויס — ליבער גאָט...

ער האָט זיך דערמאָנט אָן גאָט, פּונקט ווי דאָס מאָל וואָלט אים גאָט עקסטרע נייטיק געווען. האָט ער, זיך דערמאָנענדיק אָן אים, זיך פֿאַרטראַכט. גאָט פֿלעגט ער, דאַכט זיך, דערמאָנען זייער אָפֿט, אײַנ־פֿלעכטנדיק זײַן נאָמען אינעם קאָפּשמווינעדיקן זידלוואָרט. גאָט איז געווען פֿאַר אים א לאַנגע צײַט מער ניט, ווי איין וואָרט פֿון אָט דער קאָמבינירטער זידלערײַ. און דאָ, פֿלוצעם, איז אים נייטיק געוואָרן גאָט. דרײַ פֿינגער פֿון האַנט האָבן זיך צונויפֿגעקוועטשט אף צײלעמען זיך.

— אין א קלויסטער צוגיין, גאָט בעטן, עפשער וועט אָפּגיין דאָס האַרץ.

ער האָט זיך געלאָזן גיין איבער דער שטאָט.

דער שטאָט איז אינגאַנצן פיר יאָר — און דערפאַר אײַלט זי זיך, ווי א גערעטן, פלינק קינד, און זאַפּט אײַן א סאַך אײַנדרוקן, ווי א קינד, און וואַקסט מיטן שנעלן וווּקס, ווי א קינד.

אַפּן וועג פאָרן קינדער מיט א לערערקע אין אַן אויטאָבוס צו דעם „אַמעריקאַנער שטעטל". דאָרטן וואַקסן בעריאָזעס — מע דאַרף ווײַזן די קינדער, וואָס דאָס איז. דאָס זײַנען אַזעלכע ווײַסע סלופּעס, און אַף זיי וואַקסן גרינע בלעטער. ס'איז אויסערגעוויינלעך. מער, ווי אָט די בעריאָזעס, איז דאָ נאָך גאָרנישט ניטאָ. די פאַרזעצטע ביימעלעך דאַרפן דאָ אויסוואַקסן, ווי די קינדער, ווי די דאַמנעס, ווי די שטאָט.

וואַסיוטקין האָט זיך געלאָזן גיין איבער דער שטאָט — איבער דער שטאָט, און ניט איבער די גאַסן, — ווײַל די שטאָט איז נאָך ניט קיין באַגאַסטע און מע קאָן אין דער קווער איבערשנײַדן די קוואַר־טאַלן, די הויפן, אין יעדער ריכטונג קאָן מען גיין אין א גראָדער ליניע, ניט אָפּקערנדיק אָן א זײַט, ניטאָ נאָך קיין צאַמען אין אָט דער נײַער שטאָט.

ער איז געגאַנגען לאַנג — און קיין קלויסטער אַלץ ניט געטראָפן.

— אין יעדן דערפל, — האָט ער געטראַכט, — איז דאָ א קלוי־סטערל, אַף יעדן געסל שטייט א ציילעם. אָט אין דער שטאָט, — ניין. ס'איז גאָר ניט ענלעך אַף א שטאָט, אין אָט דעם שטעטל, — ניין, ניט קיין שטעטל, אין אָט דעם דאָרף, — ניין, וואָס פאַר א דאָרף? — אין אָט דער צעמישטער שטאָט איז ניטאָ קיין קלויסטער...

— מומינקע, — האָט ער געפרעגט בא אַן אַלטיטשקער (זעלטן ווען, זייער זעלטן באַגעגנט מען דאָ אַן אַלטיטשקע), — ווו איז דאָ א קלויסטער?

— ניטאָ, זונעלע, דאָ קיין קלויסטער, — האָט מיט א כאָרעוון מויל אָפּגעזאָגט די אַלטיטשקע. — ס'איז א שטאָט אָן קלויסטערס, קאָרעוול, אַן אומעטיקע, א פּוסטע שטאָט.

— ניטאָ קיין קלויסטער, — האָט ער זיך פאַרכידעשט אין זיך, — אַף יעדערע פיר באַראַקעס איז אויסגעבויט א קלאָזעט, און אַז א מענטש וויל אויסליידיקן די נעשאָמע, איז ניטאָ ווו...

די שטאָט איז פול מיט פײַערן. די שטאָט איז פול מיט ליכט. אַזוי אַוועקשטעלן זיך אינמיטן שטאָט ציילעמען קאָן מען אויך ניט. ליכט פון לעמפּעלעך, פּראָזשעקטאָרס, בליץ־פײַערן פון עלעקטרע־שווייסונג.

דער גאַנצער הימל איז אָנגעצונדן. דער הימל איז רויט. עס קאָן זײַן, אַז דער גאָט פון דער פײַער־שטאָט האָט אָפּגעבערענט אין אָנגע־צונדענעם הימל אָדער דערשטיקט געוואָרן פון די רויך־בערג, וואָס

הייבן זיך קעסיידער צום הימל. עפשער איז גאָר די רויטקייט — געטלעך בלוט. בלוט און פייער, און קנוילן רויך.

און דאָ ארום איז דאָפּלט ליכטיק — א פייערדיקער קיילעך ארום די אויגן.

— וואָס איז דאָ? — פרעגט וואסיוטקין בא א יונגינקער. (יונגינקע זיינען דאָ א סאך אין דער דאָזיקער שטאָט. זיי זיינען אלע אָפּגעברענט פון זון, און פון זיי שמעקט עפּעס ווי א זון־צוגעברוינטקייט. אין דער דאָזיקער שטאָט זעט מען ניט קיין בלייכע, אויסגעדארטע מיידלעך — פונקט ווי עס וואָלטן שטיין וועכטער בא די „טויערן" פון שטאָט און ניט אריינלאָזן אזעלכע).

— א צירק, — לאכט זיך אויס דאָס מיידל.

נייז, ערגעץ מוז מען זיך אהינטאָן. ס'איז זייער אומעטיק וואסיוט־קינען מיט זיך אליין. און קיין אומעטיקן גאָט קאָן מען דאָ אויך ניט קריגן. רו. א ביסעלע רו, אָפּרוען פון די אייגענע געדאנקען. עפּ־שער קאָן מען דאָ קריגן א ביסעלע רו?

— גיט מיר דאָס העכסטע אָרט, — האָט ער האָפּערדיק געזאָגט צו דער קאסירשע; געמיינט מיט דעם האָט ער — דאָס בעסטע.

געוואָלט האָט ער זיך זעצן דאָרטן פאָרנט, אפן מיט טעפּיכער באדעקטן באריער. נאָר קיינער זעצט זיך ניט אף אים. דארף מען ניט. אין דער ערשטער ריי איז אויך גוט.

מוזיק. פונעם באראבאן האָט אים גענומען ווי טאָן דער בויך. פון א פויק טוט אים אלע מאָל ווי דער בויך. די טאצן געפעלן אים אויך ניט. קיין סייכל ניטאָ אין דעם. עס קלאַפּט א טעלער אָן א טעלער. בעכיין?.. א פידל איז א גרויסער איינפאל. דאָס וויינט, ווי א מענטש, און דער, וואָס שפּילט אף דעם, לייגט אלעמאָל אונטער א טיכעלע, ווי אף אָפּווישן די טרערן. די גאנצע מוזיק ביכלאל — איז א גרויסער איינפאל. דאָס רעדט אָן ווערטער, די ווערטער טראכטן זיך צו בא זיך אין קאָפּ, און יעדער מענטש טראכט זיך צו זיינע ווער־טער — עס גיסן זיך זילבערנע טייכן פון די שטיינערנע בערג — פון די שטיינער וואקסן אויס גרינע וועלדער — איבער די וועלדער פליען זינגענדיקע פייגעלעך ——— עס פאלן שטיינער אין די טייכן ——— עס שווימען גאָלדענע פיש אין די טייכן — — — צעפלייצטע לעוואָנע־שטיקער אין די טייכן — — — וואנדערנדיקע פּיערלעך אף שיפּ־לעך — — — נאכט־געזאנג אף טייכן...

און וואסיוטקין דערפילט זיך איידל, און ער קוועטשט אָן די נאָז, ער זאָל זיך ניט צעניסן, און ער פאריכט דאָס היטל אפן קאָפּ, און

ער כאַפּט זיך, אַז ער האָט זיך אָנגעלייגט מיט אַ האַנט אַף זײַן שאַכן. נעמט ער צו די האַנט צוריק, עפּשער איז אים שווער.

מאָדנע. כאַטש נעם און פאַרגיס אַן אומזיסטע טרער.

נאָר אָט זײַנען שוין אַרופגעפלויגן אַפן קרײַז, באַשאָטענעם מיט פּאַלעווינעס, צוויי קאָמעדיאַנטן און זיי קריכן איינער אַפן אַנדערן, לאָזן אַרויס פון מויל גאַנצענע טײַכן, און די האָר שטעלן זיך בא זיי דיבאָם — און עס ווילט זיך שוין גאָר לאַכן, לאַכן הויך אַף אַ קאָל.

איבערן צירק פלייצט אַ געלעכטער, און אים פאַרהילכט אַ באַזונ־דער געלאַך, ווי אַ לאַנגער צוג מיט וואַגאָנעס.

— האַ־האַ־האַ־האַ — — — —

געלעכטער, ווי אַ פאָלק אַרמייער וואָלטן געלאַכט לויט אַ קאָמאַנדע. איין קאָמעדיאַנט, מיט די געלע האָר, האָט פּלוצעם אַ געשריי געטאָן צו וואַסיוטקינען:

— ביסט דאָך אויך אַ געלער, פאַרוואָס לאַכסטו פון מיר?

עס ווערט ווידער פאַרפלייצט דער צירק מיט געלעכטער. מענע־רישער ברוסט־געלעכטער, וואָס קייטלט זיך פון באַזונדערע שטיקעלעך האַרטן געלעכטער, און ס׳דוכט זיך, אַז ווען עמעצער גיט אַ סיגנאַל אַף אויפהערן, שטעלט ער זיך די מינוט אָפּ. פּרווישער קלינגענדיקער געלעכטער — וואָס, פאַרקערט, עס דוכט זיך, אַז עס וועט קיינמאָל זיך ניט אָפּשטעלן. אין דער דאָזיקער סימפאָניע רײַסט זיך אויך אַרײַן קינדערשער געלעכטער — ווו ס׳פילן זיך ניט די דינע פעדעם פון די נערוון, נאָר ס׳פלייצט רוישיקע האַנאָע פון דער וועלט.

און וואַסיוטקין ווידער:

— האַ־האַ־האַ...

און מיטאַמאָל טאַקע שטעלט ער אָפּ דעם געלעכטער אינמיטנדרינען און זאָגט אָפּ מיט גרויס קוראַזש:

— וואָס פאַר אַ געלער בין איך דיר, כ׳בין אַ ליכטיקער בלאָנדין.

דער אוילעם לאַכט ווידער, נאָר איצט ווייסט שוין וואַסיוטקין, אַז מע לאַכט שוין ניט פון די כאָכמעס פון די קאָמעדיאַנטן, נאָר פון זײַן אייגענער כאָכמע, און ער דערפילט זיך מיטאַמאָל הערשנדיק איבערן אוילעם, אָט גאָר ווי בא זיך אין וואַסיוטקינאָ אַף אַ וועטשערינקע, און עס פאַרווילט זיך אים זייער שטאַרק אַרײַנזאָגן — הויך און געלאַכן — נאָך אַ כאָכמע, נאָר עס איז אים עפּעס שווער אַרויסצובאַקומען זי פון אינעווייניק. ער גיט בליץ־שנעל אַ טראַכט:

„אין וואַסיוטקינאָ האָבן מיך די מיידלעך געהאַלטן פאַר אַ נאַר, נאָר כאָכמעס, פלעגן זיי זאָגן, זאָג איך גוטע.

אויב איך וועל נאָך אין דער סעקונדע אַרײַנכאַפּן זאָגן, איז גוט“.

ערשט איצט האָט ער דערפילט: די צײַט יאָגט אויך אזוי שנעל, ווי די ווינטן.

די סעקונדע איז דורכגעלאָפן, נאָר ער איז פונדעסטוועגן געבליבן זיצן ווירדיק און צופרידן.

„נישקאָשע, אז א מענטש זאָגט אָפּ איין כאָכמע, פארשטייען שוין מענטשן, אז אויב ער וואָלט נאָר ווען, קען ער זאָגן א צווייטע. עפשער וויל איך ניט".

און אז די עקסצענטריקער האָבן געענדיקט זייער נומער, האָט ער אָפּגעוואָרט, ביז דער אוילעם האָט אָפּגעאפּלאָדירט, און רויק, געלאַסן אָפּגעקלאַפּט זיך מיט די ברייטע הענט ברייטע, געלאַסענע קלעפּ — אייגענע.

דערנאָך זײַנען ארויס אף דער ארענע פערד, געטראָטן פוס־הער, פוס־היך, ווי באַרישניעס.

און ס'איז אומעטיק געווען צו קוקן אף די פערד, וואָס מאכן זיך מענטשיש, פונקט ווי עס איז אומעטיק צו קוקן אף מענטשן, וואָס זיי מאכן זיך פערדיש.

„אזא פערד, — האָט געטראַכט וואסיוטקין, — ווען מע לאָזט עס ארײַן אין א קאָלווירטישער שטאַל, וואָלטן עס די איבעריקע פערד אופגעגעסן. בורזשויסקע פערד".

און אומעטיק איז געווען צו קוקן אף דער פרוי, וואָס האָט זיך געדראַפּעט אפן דראָט, וואָרעם זי האָט געטראָטן אפן דראָט מיט א פארקוועטשט מויל און קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. און וואסיוטקין האָט דעריקער געוואָרט אף א וואָרט. עפשער וועט זיך אים אײַנגעבן צו פארוואַרפן א וואָרט פאר א וואָרט.

דערנאָך האָבן זיך באוויזן צוויי מענטשן אף דער ארענע, אָנגעטאָן פּאַשעט, אָן קונצן, און עס ווײַזט זיך ארויס — ווידער קאָמעדיאַנטן, וואָרעם איינער פון זיי האָט אָנגעהויבן:

— בא מיר איז דאָ קאַליע געוואָרן דער זיקאָרן. אָט דאָ ניט לאַנג האָב איך געגעסן אין דער קיך אפן 6־טן באַצירק. אָפּגעגעסן — און מיר איז באַלד פון זינען ארויס, צי האָב איך יאָ געגעסן, צי ניט געגעסן.

וואסיוטקין לאַכט — אָבער ניט סאָלאָ. ער לאַכט מיט אלעמען צוגלײַך. ער האָט מוירע צופיל לאַכן — עס שאַדט צום געזונט, עס קלאַפּט זיך אָן צופיל דער לונג אָן דעם לעבער. און וואסיוטקין האָט זיך שוין גלאַט א ביסל אָנגעוואָרן — זיי זאָגן בעסערע כאָכמעס פאר מיר, איך בין גלאַט אויסגעשעפּט, ניטאָ די אמאָליקע שארפקײַט פון סייכל, ניטאָ די אמאָליקע כאָכמע — אויסגעוועפּט זיך.

ער האָט שוין גאָר קימאַט אופגעהערט צו לאַכן. עס איז ניט צום געלעכטער, ווען אַ מענטש דערפילט זיך צום נישט.

ער האָט ווידער דערפילט אין זיך אַן אומבאַפרידיקטקייט, ווי נאָך אַ שיקרעס.

ער האָט זיך ווידער אָנגעלייגט מיט אַן עלנבויגן אויף זײַן שאַכן, און יענער האָט דאָס מאָל געזאָגט:

— כאַווער, וויפל וועגט איר?

ער האָט צוריק צוגענומען דעם עלנבויגן.

נאָר די קאָמעדיאַנטן טוען זיך זייעריקס. איינער פון זיי — אַ סימו־ליאַנט, זויגט פון פלעשל און לאָזט אַרויס דערנאָך פון מויל אַ גאַנצן פאָנטאַן, און רעדט מיט אַ הייזעריק־פײַפנדיק קאָל, ווי די ראַדיאָ פון וואַנט:

— איך אַליין, ברידערלעך, האָב פײַנט צו קלערן. איין מאָל אין מײַן לעבן האָב איך זיך פאַרקלערט, האָט מיך שיר דער אווטאָבוס איבערגעפאָרן. פון דעמלט אָן האָב איך מוירע צו קלערן — דאָס לעבן איז טײַערער. מענטשן קלערן אָן מיר, פאַרשפאָרן מיר אַרבעט. און אַז מײַניקע שרײַען: „ספּעצאָווקע״, שרײַ איך: „ספּעצאָווקע״, שרײַען זיי: „שאַמאָווקע״, שרײַ איך: „שאַמאָווקע״, שרײַען זיי: „נאַבאָווקע״, שרײַ איך: „נאַבאָווקע״.

„זע זשע, זע נאָר, הער נאָר, — האָט זיך וואַסיוטקין אַ כאַפּ גע־טאָן, — פונוואַנען ווייסט ער? דאָס זײַנען דאָך מײַנע ווערטער״.

דעם קאָמעדיאַנטס פּאָנעם איז פאַרמאַליעט, ווי אַ וואַנט, קוים וואָס די נאָז זעט זיך אַרויס, און פון אונטער די אָנגעשמירטע פאַרבן האָט זיך וואַסיוטקינען גענומען אויסדאַכטן אַ באַקאַנט פּאָנעם.

מינוטן פון אָנשטרענגען דעם זיקאָרן. אויף דעם פאָדערן זיך עטלעכע טראָפּן שוויס, אויף דעם פאָדערט זיך אַ קראַץ אין פּאָטיליצע. אויסלייגן אַ פּאָר טיפע קנייטשן, ווי מעסער־שניט, איבערן שטערן. פון דעם פאַרברייטערט זיך דאָס מויל און די נאָזלעכער. ס׳פאַרשמעלערן זיך די אויגן. וואַסיוטקין האָט דורכגעמאַכט אַלץ, וואָס מע באַדאַרף.

וואַסיוטקין האָט זיך געכאַפּט.

„אָ, ס׳איז דאָך אָט דער מאַמזער, וואָס האָט דאָרט אויפן גראָז פאַ־ריכט דאָס בענדל פון שוך...״

און ער גיט גלײַך אַ טראַכט איינס נאָך דאָס אַנדערע.

איינס:

„ווען די מענטשן, וואָס זיצן דאָ, ווייסן, אַז דאָס זײַנען מײַנע ווער־טער, וואָלטן זיי גאָר געביטן די מיינונג וועגן מיר, וואָלט זיי גאָר

אײַנגעפּאַלן אין קאָפּ, אַז איך בין שוין גאָר ניט אַזאַ כאָכעם, ווי זײ האָבן פריִער געמיינט״.

צוויי:

„אַט־אַט רעדט ער אָפּ און גיט זיך קאַלטבלוטיק אַ זאָג: אַזוי קלערט אין זיך וואַסיוטקין, דער באַרײַסער און וואַמפּיר, וואָס וווינט אַפן 6־טן באַצירק...״

דרײַ:

„איינמאָל האָבן שוין די דראַמניקעס אין קלוב פאַנאַנדערגעשפּילט פּונקט אַזוי מוכמעטינדאָוון״.

און אים האָט זיך געגומען דוכטן, אַז פּונקט ווי דער פריִערדיקער קלאָזן האָט געוואָרפן פילקעלעך אַפן אוילעם און געכאַפּט זיי צוריק, אַזוי וואַרפט דער איצטיקער קלאָון בליקן אַף אים, און דאַכט זיך, אַט־אַט זאָגט ער: וואַסיוטקין פון 6־טן באַצירק...

ער האָט זיך דערמאָנט:

„מוכמעטינדאָוו, ווען מע פּאַקט אים שוין אַט־אַט בא דער האַנט, גיט ער זיך אַליין אַפריִער אַרויס: „איך בין שולדיק, ברידערלעך״. און ער דרייט זיך אַלעמאָל אַרויס. בעסער אַליין אַרויסגעבן זיך. אָ, פאַרן אוילעם האָט וואַסיוטקין קיין מוירע ניט. ער האָט שוין הײַנט איין מאָל באַהערשט דעם אוילעם״.

ער איז אַריבערגעשפּרונגען דעם באַריער.

אַזויפיל קעפּ אַרום־און־אַרום, ניט ווי לעבעדיקע, נאָר אָנגעהויפנטע, געדיכט־פאַרזייטע קעפּ.

ער האָט בעעמעס אַרויסגעלאָזן פון זינען, אַז דאָס זײַנען עמעסע קעפּ. ער האָט ברייטלעך אַ שמאָרע געטאָן מיט דער נאָז.

די פאַרזייטע קעפּ האָבן אופגעריסן, פון זיי האָט אַרויסגעפּלייצט אַ האַרטער געלעכטער.

דאָס האָט אים געעפנט די אויגן: עמעסע קעפּ, שוואַרצע קעפּ, בלאָנ־דע קעפּ, פּליכעוואַטע, רויט־טיכלדיקע.

וואַסיוטקין האָט איידל, ווי אַ רעדנער, אָפּגעזאָגט:

— כאַווײרים פון גאָר דעם צירק, דער געערטער כאַווער קאָמע־דיאַנט האָט פאַר אײַך דאָ פאָרגעשטעלט אַ ניט־געוווּנטשענעם טיפּ, וועלכן ער האָט פון מיר פערזענלעך אַראָפּגענומען, און איר האָט אַלע געלאַכט. צו געזונט. איך האָב ניט קיין פּרעטענזיעס.

און כאָטש טו ווער ווייסט וואָס! מער האָט ער ניט געהאַט וואָס צו זאָגן. עס האָט פאַרכאַפּט דעם אָטעם, ווי נאָך אַ שטאַרקן אָנטרינקען זיך.

קוים איבערגעכאַפּט דעם אָטעם:

— מיר איז מיִעס, כאווײרים, פאַר זיך אַליין, פאַר מײַן ווײַב און קינדער, וועלכע איך האָב פאַרפלעקט (דאָס האָט ער שוין אויסגעטראַכט ניט ווילנדיקערהייט, פּאַשעט די דאָזיקע ווערטער האָבן זיך אים אָנגע־רוקט אַף דער צונג, און ער האָט מוירע געהאַט, אַז ער וועט קיין אַנ־דערע ניט געפינען), פאַרן קלאַס, און איך שטיי פאַר אײַך פאַרשעמט און פאַרקלעמט, און ווען איך קאָן זיך, ליבע כאווײרים, באַגראָבן אַפן אָרט....

— כאווײרים! — האָט ער זיך מיטאַמאָל אַ כאַפּ געטאָן. — אָט זיצט אין דער דריטער רײ דאָס מיידל די גרוזינערן, אַ גרויסער אינזשעניער, אַ גרויסע שלאָגלערן. איך האָב איר פּאָנעם געזען אין די בלעטער. איך בעט באַ איר אַנטשולדיקונג, וואָס איך בין ניט אַזאַ, ווי זי, וואָס איך האָב, קאָן מען זאָגן, איר ווייניק געהאָלפן.

דער אוילעם האָט אופגעהערט צו לאַכן מיטן מויל. דער אוילעם האָט גענומען לאַכן מיט די הענט. אַ האַרטער האַנט־געקלעכטער — אַפּלאָדיסמענטן — האָט זיך צעשאָטן.

— כאווײרים, — האָט ער זיך ווײַטער געריסן, — אין דער פערטער רײ זיצט דער נאַטשאַלניק פון מיליציע. באַ אים בעט איך אויך אַנט־שולדיקונג און בעט באַ אים פאַרעכענען מיך צוריק אַף מײַן אַרבעט.

די הענט לאַכן ווידער.

אַ סאַך הענדישע מענטשן אין אוילעם. וואַסיוטקין קאָן זיי אַלעמען ניט איבערעכענען.

וואַסיוטקין האָט זיך צוריק געזעצט אַף זײַן אָרט און איז געבליבן זיצן שטיל מיט שמאַרצנדיקע אויגן. נאָר די אויגן האָבן קיינעם ניט גע־זען און האָבן, מיסטאַמע, געקוקט אין זיך.

ער האָט זיך אַפילע איצט אָפּגערוקט פון זײַן שאָכן, נאָר דער שאָכן האָט גאָר אַף אים אַרופגעלייגט זײַן האַנט. וואַסיוטקין האָט ניט פּראָ־טעסטירט. זאָל ער צוהאַלטן די האַנט. עפּשער איז אים אַזוי לײַכטער.

אַז עס האָט זיך געענדיקט, האָט דער שאָכן קוים אַ מאַך געטאָן מיטן אויג, וואָס האָט איבערגעלאָזן אין סאָפּעק, ווי אַ ווײַטער שטערן פון הימל, — צי האָט ער יאָ אַ פּינקל געטאָן, צי ניט.

נאָר ער איז פונדעסטוועגן אַרויס נאָכן שאָכן.

אין פולן גלאַנץ האָט געאַרבעט די נאַכט־סמענע פון הימל. זי איז געווען אײַנגאַנצן פאַרשאָטן מיט ברענענדיקע שטערנדלעך, ווי מיט שטיקלעך ברענענדיקן קאָקס, וואָס שפּליטערן זיך אָפּ פון די פײַערדיקע קאָקס־זײַלן, ווען זיי פאַלן אַרויס פון די שמאָלע אויוונס.

אַפּריִער איז געגאַנגען דער שאָכן און געשוויגן. ער איז אויך פון

די, וואָס אײַלן זיך קעסיידער, נאָר איצט איז ער געגאַנגען פּאַמעלעך. ער איז אַ מײַסטער באַם בליומינג, וואָס מאָנטאַזשירט זיך. ער איז געקומען אהער, ווי וואַסיוטקין, — אַ שוואַרצאַרבעטער. איצט איז ער אַ זעלטענער טעכניק־אָרגאַניזאַטאָר. איצט קלײַבט ער זיך גוט פֿאַנאַנדער אין די מאַטעמאַטישע פֿאָרמולעס און צייכענונגען. דער דאָזיקער מענטש איז מיט יעדן מאָרגן־פֿרי אופֿגעשטאַנען און געפֿילט, אַז הײַנט איז ער עפּעס אַף אַ סאַך מער, ווי נעכטן. יעדן טאָג איז ער געוועזן אַן אַנדער, פֿרישער, נײַער מענטש. דער דאָזיקער מענטש קאָן זיך שוין ניט פֿאָרשטעלן, וויאַזוי האָט ער געלעבט און וויאַזוי האָט ער געקאָנט לעבן מיט דרײַ יאָר צוריק, ווען ער איז נאָך געווען ניט אַזאַ.

ער איז לעכאַטכילע געגאַנגען און געשוויגן. אַזאַ מענטש, גייענדיק זייער פּאַמעלעך און שווײַגנדיק, יאָגט אין דער זעלבער צײַט זייער האַסטיק זיך אַליין. אַזאַ מענטש גייט לאַנגזאַם מיט אַן אויסערגעוויינלעכער אינווייניקסטער שנעלקײַט.

וואַסיוטקינען האָט זיך שיר ניט אויסגעדאַכט, אַז דער דאָזיקער מענטש האָט אים גאָר ניט אַ ווונק געגעבן מיט אַן אויג, און ער האָט זיך שוין געוואָלט אָפּקערן, נאָר דער דאָזיקער מענטש האָט שנעל אַ זאָג געטאָן:

— וועסט קומען מאָרגן אינדערפֿרי צום בליומינג־מאָנטאַזש. מיר דאַרפֿן איצטער האָבן דרײַ הונדערט אַרבעטער.

און מער האָט דער מענטש, וואָס האָט אויסגעהאָדעוועט זיך און אויסגעהאָדעוועט הונדערטער אַנדערע אַף דעם בליומינג, — מער האָט ער גאָרנישט ניט געזאָגט. און איצט איז קלאָר געוואָרן, פֿאַרוואָס ער האָט, גייענדיק, אַזוי געשוויגן, ער האָט זיך, קאָנטיק, גוט באַטראַכט, ביז ער האָט עס געזאָגט. און קאָנטיק, אַז צוזאַמען דערמיט האָט זיך אופֿגעשטעלט פֿאַר זײַנע אויגן זײַן גאַנצער וועג, פֿון אַ שוואַרצאַרבעטער ביז אַ מײַסטער, אַף וואָס ער האָט אַנדערש־ווען ניט געהאַט קיין צײַט צו קלערן. ער האָט דרײַ יאָר ניט אָפּגעלעבט — געלעבט! — און איצט האָט ער זיי איבערגעלעבט.

און אַרום האָט געלויכטן די שטאָט. אין ערגעץ איז ניטאָ אַזויפֿיל פֿײַערן, ווי אין דער דאָזיקער ליכט־שטאָט, וואָס לעבט קײַלעכדיקע מעסלעסן, אַף וועלכער עס ברענט דער הימל און אין וועלכער עס איז ניטאָ קיין איין קלויסטער.

— אַ גוטע נאַכט, — האָט געזאָגט וואַסיוטקין.

— אַ שיינע נאַכט, — האָט געענטפֿערט דער מײַסטער אָנשטאָט „אַ גוט יאָר“.

1936

מאָזי קאָבריאַנסקי

א גוטע נאכט, גוטערברודער

ביז אהער האָט מען אים לעוו דאווידאָוויטש ניט גערופן. קליינווייז האָט ער געהייסן לייבעלע. ווען מע האָט זיך אומגעקערט פון דער עוואַקואַציע, איז ער שוין אַלט געווען בא די פערצן יאָר. די טעקסטיל־פאַבריק, ווו לייבעלעס פאָטער האָט אָפּגעאַרבעט לאַנגע יאָרן, איז געווען כאָרעוו. די עלעקטראָסטאַנציע אופגעריסן. די וועבער האָבן איינגענעם מיט די סטאָליערס גענומען מייַסטרעווען הילצערנע וועבשטולן, אבי ניט שטיין ליידיק.

צוזאַמען מיט אַלעמען האָט אויך לייבעלע געטעסעט קלעצער, געהובליעוועט ברעטער, און אַז ס'איז געקומען די צייַט, האָט ער געוויקלט

גארן און געקניפּט „אָסנאָוועס". וואָס ער האָט די ווערט, האָט ער באַוויזן, ווען ער האָט איינעם מיט זײַן טאטן געגומען צונויפשטעלן פון עטלעכע אַלטע קעפּלעך א זשאקארד־מאשין. דער אַלטער וועבער האָט דעמאָלט פארשטאנען, אז זײַן זון האָט גאָלדענע הענט און א שארפן קאָפּ. פאר דערעכערעץ האָט ער אים אָנגעהויבן רופן לייבוש. און אזוי האָט אים שוין גערופן די גאנצע פאבריק.

איצט איז לייבוש א דערוואקסענער באָכער, א הויכער, א ברייטבייניקער. איידער ער נעמט זיך עפּעס טאָן, דאכט זיך, אז ער איז ניט פון די כאפּנדיקע. אָבער אז ער שטעלט זיך אוועק צו דער ארבעט, לעבן אוף אַלע זײַנע איבורים. ער ווערט רירעוודיק. ווער ס'האָט אליין ניט געזען, וועט ניט גלייבן, אז די שווארצע אויגן אונטער די געדיכטע ברעמען, וואָס באהאלטן אין זיך א כויזעק־שמייכעלע, קאָנען זיך גאָר אָנצינדן מיט אזא באַגײַסטערטן פײַער. קיין שײַלעס זאָלט איר דעמאָלט ניט פרעגן, ער וועט סײַווי ניט ענטפערן, ביז ער וועט צו זיך אליין ניט זאָגן: „קאַליקע, וואָס האָסטו זיך אזוי לאנג געמוטשעט". לייבוש איז איינער פון די בעסטע מעכאניקער, א מומכע אף די מאָדערנע זשאַקארד־מאשינעס. עס טרעפט זיך, אז אפילע באנאכט רופט מען ארויס דעם „קאַליקע" אין צעך ליקווידירן אן אווארייע. אז ס'איז געקומען צום אײַנשטעלן די ערשטע זשאקארד־מאשינעס אין דונעווער פאבריק, האָט דער „אָבלמעסטפּראָם" געפונען פאר נייטיק שיקן לייבושן.

דונעוו איז א קליין שטעטל. מיט וועבערײַ פארנעמט מען זיך דאָ פון קאדמוינים. פריִער האָט מען געארבעט אין א וועבער־ארטעל, איצט איז אויסגעוואקסן א גרויסע פאבריק, וואָס שטייט באַם ברעג טײַך. דאָס גאנצע שטעטל איז אײַנגעטונקען אין גרינס. בא יעדער שטוב איז פארפלאנצט א סאָד, און בלומען בליִען אין די גערטנער.

אינעם נײַעם זשאקארד־צעך זײַנען שוין געשטאנען עטלעכע און צוואנציק האלב־אווטאָמאטן. איבער די ערשטע פינף זײַנען אין דער הייך, אונטער דער סטעליע, געווען אײַנגעמויערט טאווראָווע באלקנס, אף יעדער פּאָר באלקנס איז געלעגן א בריקל פון פריש געהובלטע ברעטער. לייבוש דארף בלויז אוועקשטעלן די זשאקארד־מאשינעס, אָנטאָן די ערשטע פינף וועבער־ווערקשטעלן. אבי נאָר יעדערער פון זיי וועט אויסארבעטן א צענדליק טעפּיכער, וועט ער קענען פאָרן צוריק אהיים. צוהילף האָט מען אים געשיקט א שלאָסער. מע האָט אויך אויסגעטיילט די בעסטע פינף וועבערנס, וואָס דארפן באהערשן דעם נײַעם מין וועבערײַ.

אפן צווייטן טאָג האָבן זיך אין צעך ארײַנגעשטעלט פיר יונגע מיידלעך, לעבעדיקע, פרײלעכע, איינע שענער פון דער צווייטער. א דיקלע־

כע, מיט א פּאַנעם בלוט און מילך, האָט זיך געווענדט צום נײַעם מעכאַניקער:

— לעוו דאַווידאָוויטש, מע האָט אונדז געשיקט אין אײַער רעשוס.

צום ערשטן מאָל האָט לייבוש דערהערט, ווי מע רופט אים לעוו דאַווידאָוויטש. אויב אַזוי, איז ער טאַקע צופרידן, וואָס אינעם נײַעם בלויען קאָמבינעזאָן מיט די שלייקעס איבער די אַקסל זעט ער אויס סאָלידער, העכער און ברייטער. מיט שמייכלענדיקע אויגן האָט ער באַטראַכט יעדעס מיידל באַזונדער, דערבײַ זיך דערמאָנט, אַז פאַרן אוועקפאָרן האָט אים כעווורע אָנגעזאָגט: „לייבוש, היט זיך פאַר די דונעװער מיידלעך. זיי וועלן דיר פאַרדרייען דעם קאָפּ. טאָמער וועסטו ברענגען מיט זיך א מאַלקע, וועלן אונדזערע וועבערנס דיך פּאַלמעסן".

ער האָט אַרײַנגערוקט די האַנט אין דער לענגלעכער קעשענע, וואָס איז געווען קונציק צוגעשטעפּט אַפן רעכטן הויז, אַרויסגעשלעפּט א זשמעניע צעפּלאָנטערטע גאַרן און, ווי זײַן געוווינהײַט איז, גענומען ווישן ביז די עלנבויגנס די געזונטע אָדערדיקע הענט, פאַרוואַקסענע מיט שוואַרצע הערעלעך.

— ווו זשע איז די פינפטע? — האָט ער געפרעגט.

די מיידלעך האָבן דרייסט, אין איין קאָל געענטפערט:

— זי וועט מיסטאַמע קומען מאָרגן.

לעוו דאַווידאָוויטש האָט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ, א שאַר געטאָן מיט דער האַנט איבער די געדיכטע געקרײַזלטע שוואַרצע האָר, נאָכדעם אַרויסגעשטעלט א ביסל פאָרויס דעם רעכטן ביינערדיקן אַקסל און זיך אָנגערופן שטיל:

— איז הערט מיך אויס, שפּערלעך, נאָר מיט קאָפּ... א לערער בין איך א שוואַכער, איר וועט אַליין דאַרפן נעמען די אויגן אין די הענט, קוקן און קוקן. די אַרבעט וועט אַליין ווײַזן. נו, איר זאָלט וויסן זײַן, אַז אַן אַטע־175 מיט א זשאַקאַרד־מאַשין איז ניט קיין שפּילכל. ערשטנס, וועלן דאָ זײַן אָנגעטאָן צוויי „אָסנאָוועס", ניט קיין איינע, דערצו: ביידע קאָלירטע. און ווײַטער? ווײַטער וועלן מיר שוין זען. האָט איר מיך פאַרשטאַנען?

— פאַרשטאַנען, — האָבן די מיידלעך ווידער אַלע מיטאַמאָל געענטפערט.

דערווײַל האָט לייבוש זיי אַלעמען אוועקגעשטעלט איבערוואַשן מיט נאַפט די דעטאַלן פון די מאַשינעס, געהייסן אויסווישן אַף טרוקן יעדעס שרײַפעלע.

די פינפטע איז געקומען אַפן דריטן טאָג, ווען די מיידלעך האָבן שוין געבונדן די קערטלעך. אַפן ווונק האָט מען איר געהייסן, זי זאָל

43–3153

גיין זיך פאָרשטעלן דעם מעכאַניקער. זי האָט אוועקגעמאַכט מיט דער האַנט און זיך אוועקגעזעצט צום לאַנגן טיש, ווו די מיידלעך זײַנען געזעסן. אין א צײַט ארום, ווען דער מעכאַניקער איז פארבײַגעגאַנגען, האָט אים די דיקלעכע, מיטן פּאָנעם בלוט און מילך, אָפּגעשטעלט.

— לעוו דאווידאָוויטש, איר האָט געבענקט נאָך דער פינפטער, אָט איז זי געקומען, מאשע. איר קענט דען ניט מאשען?

לעוו דאווידאָוויטש איז צוגעגאַנגען נעענטער. א פארשעמטע האָט מאשע אויסגעקערעוועט דעם קאָפּ צום מעכאַניקער. עס האָבן זיך א הייב געטאָן אירע לאַנגע קופּערנע ווי̇עס און אַנטבלויזט א פּאָר גרויסע לענגלעכע אויגן. זיי האָבן מיט נײַגער אָפּגעמאָסטן לעוו דאווידאָוויטשן פון קאָפּ ביז די פיס. א ווײַלע האָבן זיי זיך אָנגעקוקט איינס דאָס אַנדערע, און דאַפּקע לעוו דאווידאָוויטש האָט ניט אויסגעהאַלטן איר בליק. ער האָט גענומען שאַרן מיט דער האַנט איבערן רעכטן הויז און בעשום־אויפן ניט געקאָנט טרעפן אין קעשענע.

— נו, גוט, — האָט ער א ביסל צעשטרייט זיך געווענדט צו די מיידלעך, — ווײַזט איר דאָרטן, ווי̇אזוי מע דאַרף בינדן די קערטלעך. איך האָב איצט קיין צײַט ניט. — ער איז אײַליק אוועק צום וועבער־ווערקשטעל און ארופגעקראָכן אפן בריקל. דאָרט אין דער הייך האָבן פון אַלע זײַטן געקוקט אף אים ברוינע אויגן, ווי גלאַנציקע קאַשטאַנעס, וואָס האָבן זיך נאָרוואָס אויסגעשיילט פון דער שטעכיקער שאָלעכץ. ער האָט געזען דאָס מאַטעווע פּאָנעם מיט די פארפלאַמטע באַקן, דעם שיינעם לענגלעכן, עטוואָס פארברוינטן האַלדז, די פולבלעכע זאַפטיקע ליפּן — די אייבערשטע א ביסל פאַריסן צום קורצן נעזל, די אונטער־שטע פאַרקאַטשעט אראָפּ צו דעם קין מיטן כיינגריבל אינמיטן. ער האָט נאָך אזא שיינהײַט ניט געזען, און זי שעמט זיך גאָר מיט איר ליכטיקער צורע.

עס זײַנען אדורך עטלעכע טעג, און לעוו דאווידאָוויטש האָט פאַר־געסן אין זײַן באַשיידנקײַט, אַלע מאָל גערופן צו זיך מאשען, צי ער האָט זי באַדאַרפט, צי ניט, זי אָפּגעהאַלטן לעבן זיך א שאָ און צוויי. די מיידלעך האָבן אָנגעהויבן בורטשען, אָבער דער מעכאַניקער האָט זיך געמאַכט ניט ווי̇סנדיק. הײַנט האָט ער געפרעגט מאשען, צי ווייסט זי, אז זיי וווינען אין איין געסל, קימאַט א שטוב אַנטקעגן א שטוב. מאשע האָט בלויז א שטילן שמייכל געטאָן און א שאָקל געגעבן מיטן קאָפּ. זי רעדט ווייניק, דערפאַר יעדעס וואָרט, וואָס זי ברענגט ארויס, זינגט מאַמעש. און דאָס געלעכטער אירס איז א זילבערנס. צעגייט זיך אין יעדן אייווער.

נאָך דער ארבעט גייט לעוו דאווידאָוויטש נעמען א דוש. נאָכדעם טוט ער זיך איבער אין דעם העל־גרויען אָנצוג און גייט ארויס אין גאס. אין שטעטל האָט מען אים שוין געקענט, געוווסט, אז נאָך דער ארבעט גייט ער אין קאפע עסן וואַרמעס. נאָכדעם שפּאַצירט ער זיך דורך לעבן בריק. אמאָל כאפּט ער זיך אַרײַן אין קינאָ. אָפּטמאָל גייט ער אין קלוב, אפן טאַנצפּלאַץ. מיט זײַנע מיידלעך טאַנצט ער ניט. אויך ניט מיט יענע, וואָס די יינגלעך כאַפּן זיי איינס באַם אנדערן פון די הענט. ער פלעגט אײַנלאַדן א מיידל, וואָס זיצט זיך אין א זײַט און האָט שוין קימאַט פאַר־לוירן די האָפענונג, עמעצער זאָל ווען־ניט־איז צו איר צוגיין. לייבוש האָט עטלעכע מאָל מאַשען געטראָפן אפן טאַנצפּלאַץ. זי איז אויך גע־זעסן פונדערווײַטן, צווישן יענע מיידלעך, וואָס האָבן קיין דערפאָלג ניט געהאַט. די יינגלעך האָבן זי דאַפּקע מאַמעש געגעסן מיט די אויגן. ווי קומט עס, וואָס קיינער לאַדט ניט אײַן אַזא שיין מיידל?

מאַשע האָט ווי געפילט, ווען לעוו דאווידאָוויטש האָט זיך געקליבן צו איר צוגיין, און פלעגט אומגעריכט ניט סטײַען. מיילע, ער וועט זיך ניט אײַלן. סײַווי איז זי שטענדיק געווען מיט אים. ווי א שאָטן איז זי נאָך אים נאָכגעגאַנגען: א שלאַנקע, א בייגעוודיקע, מיט דער דינער טאַ־ליע, וואָס די פולבלעכע שטײַפע היפּטן האָבן אַזוי רייצנדיק אונטער־געשטראָכן. אים געפעלט איר קינדערשע שעמעוודיקײַט, איר בענימעס־דיקײַט. ניין, ער וועט זיך מיט איר ניט דאַרפן שעמען, אז ער וועט זי ברענגען אהיים. כעוורע וועט אים גוט מעקאַנע זײַן אף דער דונעוווער מאַלקע.

אין דעם זעלבן טאָג, ווען לייבוש האָט געפּויעלט בא זיך אַרײַנגיין צו איר אין שטוב, האָט ער אין פאַבריק־הויף באַגעגנט די פאָרזיצערן פון פאַבקאָם. זי האָט זיך אינטערעסירט, וויאַזוי עס גייט די ארבעט, און געפרעגט, וואָס מאַכט עפּעס מאַשע, צי זי האַלט זיך נאָך בא אים אין צעך.

— מאַשע? אָ, זי ארבעט גוט, זי ארבעט...

— מיר האָבן אָבער געוווסט, די נײַע מאַשינעס וועלן זי פאַרינטערע־סירן. איר ווייסט גאָר ניט, וויאַזוי זי האָט אונדז פאַרמוטשעט. ווו א פּראָצעס אין דער פאַבריק, האָט זי שוין אויסגעפּרווט. זי וואָלט געווען אן אויסגעצייכנטע וועבערן, האָט זי אָפּגעאַרבעט א האַלב יאָר און ס׳איז איר אויך נימעס געוואָרן. גיי טו איר עפּעס. זי איז דאָך א מוטער אן „אָדינאָטשקע"[1], א ראַכמאָנעס... זי דאַרף אַליין דערציִען א קינד. דער־פאַר האָט זי א יונג, איינער אין דער וועלט. ער איז שוין, דוכט זיך,

---

[1] אן איינזאַמע מוטער.

אַלט פיר יאָר. איז האָט אין זינען, לעוו דאַווידאָוויטש, גיט אַף איר אכטונג.

לייבוש איז געשטאַנען ווי אַ טאַם און געפינטלט מיט די אויגן. ער געדענקט ניט, וויאַזוי ער האָט זיך אָפּגעזעגנט מיט דער פּאַרזיצערן. ווי אין אַ כאָלעם, איז ער אַרויס אַף דער גאַס, זיך אָפּגעשטעלט לעבן אַ בוים, אײַנגעקלאַמערט זיך מיט ביידע הענט אינעם שטאַם און געוואָלט אים אַרויסרײַסן אינאיינעם מיטן וואָרצל. פּלוצעם האָט ער זיך באַטראַכט: „קאַליקע, וואָס טוסטו? ווערסט מעשוגע? קלאַפּ זיך קאָפּ אין וואַנט, מיט וואָס האָט זיך דער בוים פאַרזינדיקט?" ווי אַ גאַנעוו האָט ער זיך אַרומגעקוקט און איז אַוועק לענגאויס דער גאַס. מיט אַ פאַרביטערטן שמייכל האָט ער גערעדט צו זיך אַליין: „לעוו דאַווידאָוויטש, איר האָט זיך געגייט אַ בײַטעלע? לעוו דאַווידאָוויטש, אַ בראָך צו אײַערע שיינע טרוימען". שאַ נאַר, שאַ, ער קען דאָך איר טאַכשיט. אָט דאָס איז יאַנטעלע איר זון? און ער, דער אָפּגעריסענער נאַר, האָט געמיינט, אַז ס'איז אירס אַ ברודערל. ער איז טאַקע אַזוי ענלעך אַף איר. אַ פאַרשײַט באָכערעצל, בלויז דאָס פּאָנעם איז בא אים אָפּטמאָל פאַרזאָרגט ווי בא אַ דערוואַקסענעם. ער, לייבוש, איז דאָך זײַנער אַ גוטערברודער. אים דערמאָנט זיך איצט, ווי ער האָט זיך מיטן יאַטל באַקענט: דערזען אַ פרעמדן, האָט יאַנטעלע אים פאַרשטעלט דעם וועג. צעשפּרייט די פיסלעך, האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט אַפן שמאָלן שטעג, וואָס איז פון ביידע זײַטן באַוואַקסן מיט געדיכטן גראָז, די הענטלעך טיף אַרײַנגערוקט אין די קעשענעס, פאַרזשמורעט אַן אייגל, מיט אַ זײַטל פאַרהויבן דעם קאָפּ צו לייבושן און באַרויגעזלעך געפרעגט:

— וואָס דאַרפסטו אַף אונדזער גאַס?

ווען לייבוש האָט אים געוויזן, אַז ער ווינט אין יענער שטוב, וואָס אַנטקעגנגיבער, האָט יאַנטעלע באַפוילן:

— אויב אַזוי, גיי דורך, — נאָר די מינוט כאַראָטע געהאַט, — וואַרט אויס, זאָג, וויאַזוי רופט מען דיך?

— מיך? לייבוש. ס'הייסט, לעוו דאַווידאָוויטש.

— אָהאָ... איצט זאָג מיר, גוטערברודער, ביסט שוין אַ טאַטע צי ניט?

— נאָך ניט. וואָס איז דען?

— אַ ביזויען. אַזאַ לאַנגער און מיט וואָנצעלעך... נו גיי דורך, פּלינקער!

קימאַט יעדן טאָג האָט יאָנטעלע באַגעגנט לייבושן און יעדעס מאָל אים געשטעלט אַנדערע פראַגן. שטענדיק איז ער איינער אַליין. ס'איז יענע מאַמע, וואָס מע פרעגט זיך נאָך אַף איר. גאַנצפרי פירט זי אים

אוועק אין קינדערגאָרטן. אהיים קומט ער שוין אַליין און בלאָנקעט ארום ווי א פארוואָרלאָזטער.

אף מאָרגן איז לייבוש געקומען אין צעך שווארץ ווי א כמארע. א פארטראכטער זיך ארומגעדרייט ארום ווערקשטעל. די שווערע געלע יוכטענע שיך, מיט די דיקע געקאָוועטע פּאָדעשוועס האָבן הילכיק גע־קלאפט בא יעדן שפאן זײַנעם. די מיידלעך האָבן ניט פארשטאנען, וואָס אזוינס איז געשען מיטן מעכאניקער. לייבוש האָט מער מאשען צו זיך ניט גערופן. אליין זיך געגריבלט בא דער מאשין און ניט אויס־גערעדט צו קיינעם קיין וואָרט. מע האָט באמערקט, אז לעוו דאווידאָ־וויטש אײַלט זיך פארענדיקן די ארבעט, וויל, ווײַזט אויס, וואָס גיכער אוועקפאָרן אהיים. מיט יעדן טאָג איז ער געוואָרן שטרענגער, אונ־טערגעיאָגט די מיידלעך, זיי זאָלן וואָס שנעלער קניפּן די „וויסולקעס".

מאשען איז נימעס געוואָרן אזא ארבעט. זי האָט מיט א שווערן זיפץ געזאָגט צו די מיידלעך:

— אוי, א נודנע ארבעט.

זי האָט געמיינט, אז לעוו דאווידאָוויטש וועט ניט הערן, אָבער די רעגע האָט א דונער געטאָן זײַן שטרענג קאָל:

— ווען ס'איז נימעס, דער קאָן גיין זוכן אן אנדער ארבעט.

מאשע האָט זיך ניט געלאָזט בעטן. אין א שטיקל צײַט ארום האָט זי זיך אופגעהויבן פון אָרט, קיינעם גאָרנישט ניט געזאָגט, בא קיינעם ניט געפרעגט און אוועק פונעם צעך. אין א שאָ ארום האָט זי זיך אומגעקערט, אָפּגעזעסן א ביסל און ווידער דאָס זעלבע. אזוי איז גע־ווען קימאט יעדן טאָג. לייבוש האָט זיך געמאכט ניט ווויסנדיק, אָבער ווען זי האָט א לענגערע צײַט זיך פארהאלטן ערגעץ, האָט ער געפילט, אז עפּעס גייט אים אָפּ. געזאָגט די מיידלעך, אז ער גייט אין מעכאַ־נישן צעך אויסטאָקן א פּאָר שרופן, איז ער אינדערעמעסן אוועק איבער דער פאבריק זוכן מאשען. איינמאָל האָט ער זי געטראָפן באם סעלפאקטאָר, א צווייטן מאָל אין וועבער־צעך. אָט האָט זי געהאָלפן קניפּן אן אָסנאָווע, אָט האָט זי געשלעפּט א שווערן אָנגעוויקלטן שפּול. מאשע האָט ניט גערוט. און לעוו דאווידאָוויטש האָט געדולדיק גע־שוויגן. ערשט צום סאָף כוידעש האָט ער איר געגעבן פעפער צו שמעקן.

דאָס איז געווען באלד נאָכן איבערײַס. א צעהיצטע, א פארפלאָמטע איז מאשע ארײַן אין צעך, ווי א וויכער, דאָס ווײַסע טיכל האָט פאר־שײַט געשטעקט אפן שפּיץ קאָפּ.

— ווו איז ערגעץ דער פלאָקנשיסער? — האָט א הילך געטאָן איר קאָל.

די מיידלעך האָבן זיך אופגעכאַפּט פון די ערטער, געלאָזט זיך לויפן איר אנטקעגן, נאָר מאשע האָט זיי א דראָע געטאָן מיט א פויסט און בייז געזאָגט:

— צעגייט זיך, ווי זאלץ אין וואסער, — זי האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן וועבער־ווערקשטעל, פאריסן דעם קאָפּ אין דער הייך צום בריקל, ווו לייבוש איז געזעסן:

— אנו, אײַזיק, אראָפּ פונעם דאך!

דאָס מאָל האָט לייבוש אויסגעמיטן דאָס לייטערל, פּלינק אראָפּ אפן באטאן, נאָכדעם אראָפּגעשפּרונגען אפן דיל.

— וואָס איז געשען? — האָט ער שטרענג געפרעגט.

מאשע האָט דעם נאריאד אים אונטערגעטראָגן קימאט אונטער דער נאָז:

— וואָס האָסטו מיר אויסגעשריבן, ברויטגעבער מײַנער? מער האָט דיר דאָס הארץ ניט פארטראָגן?

— מער האָט איר ניט פארדינט! ניט גוט, אז מע האָט טשוועקעס אין די פּיאטעס. איר זײַט דאָ געוווינט, מע זאָל אף אײַך ראכמאָנעס האָבן. וואָסי? א פּיצעלע מיידעלע? צי עפּשער א קראנקע? א ביזויען דארף אײַך זײַן פאר אײַער זון!

— איך וועל זיך באגיין אָן דײַן נאריאד, — האָט זי אויסגעשריִען, צעריסן דעם נאריאד אף פּיץ־פּיצלעך, א שלײַדער געטאָן די צעריסע־נע שטיקלעך פּאפּיר, פארשײַט, נאָר מיט ווייטעק א לאך געטאָן און איז שמײַדיק ארויס פון צעך.

ווען לייבוש האָט שוין געהאט פארקערעוועט אין געסל, האָט ער זיך דערמאָנט, אז ער האָט פארגעסן נעמען דאָס העמערל, וואָס ער האָט צוגעזאָגט יאָנטלען. און נאָך א כויוו איז ער אים שולדיק: ער דארף דאָך אים מאכן א ספּוטניק, ער זאָל טאקע קאָנען פליִען.

אומגעריכט האָט לייבוש זיך אָנגעשטויסן אף יאָנטלען, וועלכער איז געלעגן אין גראָז צונויפגעדרייט, ווי א קנײַלעכל, און איז געשמאַק געשלאָפן. די מאמע מיט די ביינער. די זעלבע ליפּעלעך, דאָס זעלבע כיינגריבל אפן קין. לייבוש האָט אים פאָרזיכטיק גענומען אף די הענט און אים אוועקגעטראָגן צו זיך אין שטוב. ווי נאָר ער האָט יאָנטלען אנידערגעלייגט אף דער קאנאפּע, האָט יענער געעפנט די אייגעלעך:

— גוטערברודער, האָסט מיר געבראכט דאָס העמערל? — האָט ער געפרעגט און איז באלד ווידער אנשלאָפן געוואָרן. לייבוש האָט אים אײַנגעדעקט מיט א קאָלדרע און אופגעעפנט דאָס פענצטער. אף דער שויב האָט זיך אָנגעצונדן א פײַערל. אין צימער האָבן זיך ארײַנ־

געריסן שטראָלן פון דער פאַרגייענדיקער זון. פּלוצעם האָט זיך דער־הערט מאַשעס קאָל:

— יאָנטעלע, ווו ביסטו ערגעץ? יאָנטעלע!

יאָנטעלע האָט געעפנט די אייגעלעך, זיך ארומגעקוקט, מיטאַמאָל זיך אופגעכאַפּט און אויסגעשריִען אין דרויסן:

— מאַמע, אָט בין איך, — אין איין אויגנבליק איז ער ארויס פון שטוב. ער האָט באַלד דערקענט אין דער מאַמען, אז זי איז אין קאַס. א פאַרגליווערטער איז ער שטיין געבליבן אנטקעגן איר.

— ווער האָט דיר געהייסן צו אים גיין? — האָט זי שטרענג גע־פרעגט.

יאָנטעלע האָט א דערשראָקענער א צוק געטאָן מיט די אַקסלען, אָפּגעטראָטן אין א זײַט א פּאָר שפּאַן און איז דורכגעגאַנגען פאַרבײַ איר. נײַן, ער איז ניט אנטלאָפן, געגאַנגען לאַנגזאַם פּאָרויס, און באַ־צײַטנס פאַרלייגט די הענטלעך אף הינטן. דאָס גאַנצע גופעלע זײַנס איז געווען אָנגעשטרענגט, ווי בא א דערוואַקסענעם, וואָס טראָגט אף זיך א שווערע מאַסע. ער האָט ניט געוווּסט, ווּהין וועלן טרעפן דער מאַמעס קלעפּ.

ענדלעך האָט א פּיִאָל געטאָן דער ערשטער פּאַטש. יאָנטל האָט זיך א שאָקל געטאָן, צוגעכאַפּט א הענטל און א טרייסל געטאָן מיט דעם אינדערלופטן, פּונקט ווי ער וואָלט זיך אין עפּעס אָפּגעבריט. אפן צווייטן גענומען אפּגיך בלאָזן און טייקעףביידע הענטלעך ווידער אנידערגעלייגט אף הינטן.

— ווער האָט דיר געהייסן? — האָט מאַשע געפײַערט און אָנגע־הויבן פּאַטשן, ווו נאָר ס'האָט זיך געלאָזט. יאָנטעלע האָט זיך גע־שאָקלט, איז אונטערגעשפּרונגען, ווי ער וואָלט געטראָטן אף גליִענ־דיקע קוילן, און קוים זיך אײַנגעהאַלטן אף די פיס. פּלוצעם האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, אויסגעקערעוועט מיטן פּאָנעם צו דער מוטער, פאַ־ריסן די הענטלעך צו איר און מיט אן אײַנגעהאַלטענעם געוויין זיך געבעטן:

— מאַמע, נו גענוג שוין, מאַמע, — ער האָט זי ארומגעכאַפּט פאַר די פיס, מיט די ציין אײַנגעביסן זיך אינעם קליידל, ער זאָל זיך ניט צעוויינען אף א קאָל. אזוי זײַנען זיי א צײַט ביידע געשטאַנען. דערזען זײַנע טרייסלענדיקע אַקסלען, האָט מאַשע מיט איין האַנט א שאַר געטאָן איבער אירע צעפּאַטלטע האָר, מיט דער צווייטער א גלעט גע־טאָן יאָנטלען איבערן קאָפּ. און מיטאַמאָל האָט זי אים א כאַפּ געטאָן אף די הענט, שטאַרק צוגעדריקט צו זיך און אפּגיך אוועק אין שטוב ארײַן.

אף מאָרגן איז מאשע אין צעך ניט געקומען. לייבוש האָט זיך קיין אָרט ניט געקאָנט געפינען, ער איז אומעטום אויסגעווען און מאשען אינערגעץ ניט געטראָפן. א שאָ פארן איבערײַס איז אין פאבריק־הויף ארײַנגעפאָרן א לאסטמאשין, פול אָנגעלאָדן מיט זעקלעך גארן. פון אויבן אף די זעקלעך איז געזעסן מאשע. באנאנד מיט איר — אן על־טערער ארבעטער. די מאשין האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן סקלאד, וואָס איז געשטאנען אנטקעגן דעם נײַעם זשאקארד־צעך. מאשע איז פלינק אראָפּגעשפרונגען אף דער ערד, אָפּגעטרייסלט דאָס קליידל, אויסגעגלײַכט די ביינער און איז אוועק עפענען דאָס הינטערשטע ווענטל פון דער מאשין. זי האָט גלײַך אונטערגעשטעלט די פּלייצע, גענומען אף זיך א זעקל און איז אוועק צום סקלאד. צו דער מאשין איז צוגעגאנגען נאָך א טרעגער און עטלעכע ארבעטערנס. קיינער האָט אזוי ניט געײַלט, ווי מאשע. מיט איר פלינקײַט האָט זי געצוווּנ־גען אלעמען זײַן רירעוודיקער. אינגיכן האָט זיך בא איר אף דער פלייצע באוויזן א נאסער פלעק. אפן פארשטויבטן האלדז האָבן גע־בלישטשעט טראָפּנדלעך שוויס, די באקן האָבן געפײַערט. זי האָט זיך אף א רעגע ניט אָפּגעשטעלט, בלויז יעדעס מאָל זיך אָנגעבויגן אלץ נידעריקער. ווײַזט אויס, די הארטע באבינעס האָבן געמוליעט די פּלייצע, האָט זי סאָפּקאָלסאָף זיך אויסגעדרייט ניט מיט דער פלייצע, נאָר מיט דער ברוסט און ארומגעכאפּט דאָס זעקל מיט ביידע הענט.

זיצנדיק אפן בריקל, האָט לייבוש דורכן פענצטער נאָכגעשפּירט נאָך יעדער באוועגונג אירער. אזא האָט ער זי נאָך קיינמאָל ניט גע־זען. א פארשטויבטע, א פארשוויצטע, אָט אזוי ווי זי שטייט און גייט, וואָלט ער זי גענומען אף די הענט און אײַנגעטראָגן מיטן זאק אוועקגע־טראָגן עק וועלט. און ווי אים אפצולאָכעס שלעפּט זי די זעקלעך און לאכט, לאכט אזוי געשמאק, אז מע קאָן מעשוגע ווערן.

עס איז ארײַנגעפאָרן א צווייטע מאשין. מאשע האָט זיך אף א ווײַלע אָפּגעשטעלט, אראָפּגעריסן דאָס טיכל פון קאָפּ, עס אויסגע־טרייסלט און אפגיך גענומען ארומווישן דאָס פארשוויצטע פּאָנעם. זי האָט זיך צעשרײַען אפן גאנצן הויף:

— יאנעק! שיק ארויס נאָך מענטשן, מע דארף נאָך הײַנט בא־ווײַזן מאכן צוויי כאָדקעס.

אין צעך האָט קיינער ניט באמערקט, ווען לייבוש איז אראָפּ פון בריקל.

— וואָסי, איר זײַט טויב געוואָרן? — האָט ער געזאָגט. — אנו, אלע ביז איינעם העלפן אויסלאָדן די מאשינעס.

די מיידלעך האָבן זיך אופגעכאפּט פון די ערטער און זײַנען ארויס

אין דרויסן. דער שלאָסער האָט זיך דאפקע ניט געאײַלט, אָבער ווען לייבוש האָט אים איבערגעיאָגט, האָט ער אויך פארשנעלערט דעם גאנג.

דאָס מאָל, ווען יאָנטל האָט דערזען לייבושן, איז ער אים ניט געלאָפן אנטקעגן, אפגיך אריַין צו זיך אין הויף און באהאלטן זיך ערגעץ אין די קוסטעס. וויפל לייבוש האָט אים ניט גערופן, האָט יאָנטעלע זיך ניט באוויזן.

— איך האָב דיר דאָס העמערל געבראכט...

— גיי זיך צו אלדי רוכעס מיט דיַין העמערל איינינעם, — האָט יאָנטל פון באהעלטעניש געענטפערט.

לייבוש האָט דאָס העמערל אריבערגעוואָרפן איבערן פלויט. אָפּ־געגאנגען א ביסל וויַיטער, האָט ער געזען, ווי יאָנטל האָט אופגע־הויבן דאָס העמערל, געקוקט אף דעם מיט באגיַיסטערונג און אוועק עס באהאלטן ערגעץ.

שוין ליגנדיק אף דער קאנאפע לעבן אָפענעם פענצטער, האָט לייבוש דערהערט א באקאנט קעלכל:

— דו, גוטערברודער, גיי שליס מיר איַין די שיַין, איך האָב מוירע אליין זיַין אין דער פינצטער, — יאָנטל האָט אים אונטערגעאיַילט, זיך ארומגעקוקט, צי די מאמע גייט ניט. ווי נאָר ס'איז געוואָרן ליכטיק אין שטוב, האָט יאָנטעלע מיט בײדע הענטלעך אונטערגעשטופט ליי־בושן, ער זאָל גיכער ארויסגיין.

— האָב קיין מוירע ניט, איך וועל ניט לאָזן, די מאמע זאָל דיך שלאָגן.

— אָ, אויך מיר א גיבער! די מאמע קאָן אונדז ביידן אריַינטיילן, מיר זאָלן האָבן צו געדענקען.

ווען לייבוש איז געגאנגען צוריק, האָט יאָנטעלע אים אָנגעיאָגט:

— ווילסט, ווען מיר זיך א ביסעלע שפילן. דו וועסט זיצן דאָרטן אף דער באנק, און איך באם פענצטער... איך וועל קוקן אף דיר, און דו וועסט מיר דערציילן א מיַיסעלע, און אז דו וועסט דערזען, די מאמע גייט, זאָלסטו באלד אנטלויפן. ווילסט, האָ?

— איך וויל, רעב יאָנטל, אָן אנדער ברײרע האָב איך!

און לייבוש האָט זיך אנידערגעזעצט אף דער באנק, אָבער צו־טראכטן א מיַיסעלע האָט ער ניט געקענט. ס'איז געוואָרן טונקל אין דרויסן. די מעגושעמדיקע שאָטנס פון די ביימער האָבן געשראָקן יאָנטלען.

— וואָס זשע שוויַיגסטו? — האָט ער זיך געבעטן.

— ווילסט, וועל איך דיר זינגען א לידל.

— נאָך בעסער, נאָר קוק ניט צום פענצטער, קוק אפֿן דאַך.

און לייבוש האָט געקוקט אפֿן דאַך. נאָר זינגען קאָן ער דאָך אוואַדע ניט. מיטאמאָל האָט ער זיך דערמאָנט און אָנגעהויבן ברומען:

Если бы парни всей земли...[1]

פלוצעם האָט זיך דערהערט יאָנטלס פארשטיקט קוויטשל:

— אנטלויף, די מאמע גייט!

א פארציטערטער האָט לייבוש זיך אופגעכאפּט פון באנק. נאָר רירן זיך פון אָרט האָט ער ניט געקאָנט. מיט דער פלייצע האָט ער זיך אָנגעשפּארט אין בוים און איז, ווי א פארגליווערטער, געשטאנען, מוירע געהאט אן אָטעם טאָן. מאשע איז דורכגעגאנגען פארבײַ אים, זי האָט אויסגעזען מיד, קוים געפלאָנטערט מיט די פיס. בלויז לעבן פארקן האָט זי פלוצעם א ציטער געטאָן, זיך אומגעקוקט, מיט דער קני א שטופּ געטאָן דאָס טירל און ארײַן אין שטוב.

אנדערש האָט לייבוש ניט געקאָנט. ער האָט באשטימט ארײַנגיין צו איר, זיך דורכריידן, זי זאָל זיך אומקערן אין צעך. ער האָט געגלייבט, אז זי קאָן אים ארויסטרײַבן פון שטוב, אפילע אָנשפּײַען אין פּאָנעם. אָבער עס האָט אים גאָרנישט ניט אָפּגעשטעלט. ביז ער איז צוגעגאנגען צו דער טיר, איז ער נאָך געווען א מענטש, ווי נאָר ער האָט אָנגעקלאפּט און דערהערט איר קאָל: „גייט ארײַן", האָט זיך בא אים דאָס הארץ אָפּגעשטעלט און די פיס זײַנען אזוי ווי צוגעפרוירן געוואָרן צו דער ערד. ענדלעך האָט ער זיך אָנגענומען מיט מוט און אופגעעפנט די טיר. אף דער שוועל איז ער שטיין געבליבן. מאשע האָט א פארווונדערטע געפינטלט מיט די אויגן. יאָנטל האָט, א דערשראָקענער, א פארלוירענער, געקוקט אף דער מאמען, נאָכדעם אף לייבושן. פלוצעם האָט ער אויסגעשריִען:

— וואָס דארפסטו דאָ?!

— פע, יאָנטעלע, ווי שעמסטו זיך ניט, — האָט מאשע א דראָע געטאָן אים מיט א פינגער און א צעטומלטע זיך געווענדט צו לייבושן: — קומט ארײַן, לעוו דאווידאָוויטש...

ס'איז אים אראָפּ א שטיין פון הארצן. ער האָט זיך דערפילט היימלעכער, באטראכט דאָס צימער, מיט לאנגזאמע טריט צוגעגאנגען צום קינדער-טישעלע און באקוקט די שפּילעכלעך, וואָס זײַנען אקוראט גע-

---

[1] ווען די יונגען פון דער גאנצער וועלט... (די ערשטע שורע פון א פּאָפּולערער ליד).

ווען אויסגעשטעלט און אויסגעלייגט. מאשע האָט דערווײַל אוועקגע־
שטעלט א טעלער פּרוכט אפן טיש און געבעטן פאַרזוכן עפּל פונעם
אייגענעם סאָד. לייבוש האָט אָפּגעדאנקט, ארויסגעשטעלט, ווי זײַן שטיי־
גער איז, דעם רעכטן ביינערדיקן אקסל פאָרויס, נאָר ריידן האָט ער
דערווײַל ניט געקאָנט. ער האָט בלויז געפרעגט, צי נאָר זיי ביידע
וווינען אין אָט דער גרויסער שטוב.

מאשע האָט א ביטערן שמייכל געטאָן. געזאָגט, אז די צווייטע העלפט
דירע שטייט ליידיק, אמאָל האָט דאָ געוווינט איר ברודער מיט דער
מישפּאָכע. נאָר פון זינט זי האָט געבוירן יאָנטלען און אים געגעבן א
נאָמען נאָכן טאטן, איז דער ברודער אינגאנצן מעשוגע געוואָרן, גע־
טומלט, געגוואלדעוועט, אז ער וויל זי ניט קענען אינײנעם מיט איר
טאכשיט. פאר ביזאָיען האָט ער איר אלץ צוגעוואָרפן און איז איבער־
געפאָרן אין אן אנדער שטעטל. זי האָט אָנגעבויגן דעם קאָפּ צו יאָנט־
לען, וואָס האָט זיך צו איר צוגעטוליעט, אים ארומגענומען און מיט
א שווערן זיפץ געפרעגט:

— אונדז אינצווייען איז אויך גוט. איאָ, זון מײַנער?

— איאָ, — האָט ער געענטפערט.

ווען זי האָט געהייסן יאָנטלען גיין שלאָפן, האָט ער פארוווּנדערט א
קוק געגעבן אף דער מאמען.

— האָב קיין מוירע ניט, — האָט מאשע געשמייכלט, — דײַן גוּ־
טערברודער וועט מיך ניט טשעפּען.

זי האָט אים אָפּגעפירט אין צווייטן צימער. לייבוש האָט גענומען
א פליושענעם בער פונעם טישל, אים לאנגזאם געגלעט און ארײַנגע־
קוקט אין די גלעזערנע אויגן.

ווען לייבוש מיט מאשען זײַנען שוין געזעסן באַם טיש, האָט זי
דערציילט: יאָנטל איז שוין בא איר אָנגעלערנט. אמאָל מאכט זיך, אז
עס קומט צו גיין א ניטגעבעטענער גאַסט. ווער ס'האָט נאָר גאָט אין
הארצן, מיינט דאָך, אז צו איר, מאשען, מעג מען זיך ארײַנכאפּן בא
יעדער געלעגנהײַט. זי טרײַבט, כאָלילע, קיינעם ניט פון שטוב, נאָר
אויב א מענטש ווייסט ניט פון קיין מאָס, נעמט זי יאָנטלען אף די הענט
און הייבט אים אָן צו פארוויגן. און טאָמער וויל דער גאַסט ניט פאַר־
שטיין, אז מע דאַרף א קינד לייגן שלאָפן, זאָגט מען אים א גוטע נאכט
און מע ווײַזט אים דעם וועג. מאשע האָט זיך פארשעמט און אראָפּגע־
לאָזט דעם קאָפּ. נאָך א לאנגן שווײַגן האָט זי געפרעגט:

— און איר, לעוו דאווידאָוויטש, מיט וואָס זײַט איר צו מיר גע־
קומען?

— איך? — האָט ער זיך דערשראָקן פאַר דער פּלוצעמדיקער פּראַ־גע, געגומען ברעכן די פּיסלעך באָם בער, שיר אים דעם קאָפּ ניט אָפּגעדרייט, דערפאַר איז אים, לייבושן, גרינגער געוואָרן צו ריידן. ניין, ניט ריידן, נאָר פּלאָנטערן מיט דער צונג. נו, און ווײַטער וואָס וועט זײַן? מע דאַרף דאָך א טראַכט טאָן פון א טאַכלעס. זי האָט ניט וואָס צו בייזערן זיך אַף אים. ער האָט דאָך געמיינט איר טויווע. זי דאַרף ניט, מע זאָל אַף איר ראַכמאָנעס האָבן. פון ראַכמאָנעס פאַרלירט א מענטש די ווירדע. זאָל זי זיך אומקערן אין צעך, וועט ער זי אויסלערנען אַר־בעטן, זי וועט קיינמאָל צו קיינעם ניט דאַרפן אָנקומען. וואָס וועט ווערט זײַן, אז פון איר ווערקשטעל וועט מען אַראָפּנעמען די פּרעקטיקע פּיל־קאָליריקע טעפּיכער. אין יעדער שטוב, ווו זיי וועלן נאָר הענגען, וועט מען דאַנקען די הענט, וועלכע האָבן זיי אויסגעוועבט.

— און טאָמער וועל איך ניט קענען? — האָט זי אים געקוקט גלײַך אין די אויגן.

דאָס דאַרף זי זיך שוין פאַרלאָזן אַף אים, זי וועט נאָך ווערן די בעסטע וועבערן אין דער פאַבריק, אבי זי זאָל נאָר וועלן. מאַשע האָט זיך מיטן בענקל צוגערוקט צו אים נעענטער, זי האָט, רייצנדיק זיך מיט אים, געפרעגט:

— וואָס זשע וועט דערפאַר פון מיר קומען? איך וועל דאַרפן מיט אײַך איבערנעכטיקן אין נאַכט, צי צוויי, — זי האָט זיך אויסגעגלײַכט און ווייטעקדיק, מיט האַרץ אַרויסגעשטאַמלט, — צי עפּשער אַלע פינף?

לייבוש איז בלאָס געוואָרן. דער בער האָט פּלוצעם א קוויטשע געטאָן באַ אים אין די הענט. לעוו דאַווידאָוויטש האָט זיך א הייב גע־טאָן פון אָרט.

— נאַרישקײַטן... א כאַרפּע! — האָט א דונער געטאָן זײַן קאָל.

— וואָס זשע, אומזיסט? — האָט זי כויזעקדיק געשמייכלט. — טאַקע פאַר ראַכמאָנעס? איר ווילט, איך זאָל אינגאַנצן פאַרלירן מײַן ווירדע, — זי האָט זיך פּלוצעם צעלאַכט. — אײַ, האָט איר מיר דעמלט אַרײַנגעזאָגט! האַרבע ווערטער, שווערע, ווי שטיינער, נאָר עמעסדיקע, עמעס־דיקע, פּונקט ווי א ברודער... — זי האָט פאַרביסן די אונטערשטע ליפּ און אָפּגעקערט דעם קאָפּ. זי האָט באַ אים צוגענומען דעם בער, וואָס האָט געהאַלטן אין איין זיפצן און קרעכצן, און אים אוועקגעטראָגן צום טיש. פון דאָרטן האָט זי געזאָגט:

— גוט, לעוו דאַווידאָוויטש, איך וועל א טראַכט טאָן.

מאַשע האָט זיך אומגעקערט אין צעך. איצט איז זי אין ערגעץ ניט געלאָפן, געזעסן אַף איר אַרבעטס־אָרט און קיין איבעריק וואָרט ניט אויסגערעדט. בלויז באַ יעדער געלעגנהײַט פּלעגט זי אַליין צוגיין צו

לײבושן און זיך אײַנקוקן, וואָס ער טוט. אמאָל פֿלעגט ער איר עפּעס װײַזן, אמאָל דערצײלן, דערקלערן. אײנמאָל האָבן זײ אפֿילו ניט באַמערקט, אז זײ זײַנען נאָר אינצווײען געבליבן אין צעך. דער ערשטער האָט זיך געכאַפּט לײבוש. אז ס'האָט אָנגעהויבן װערן טונקל אין דרויסן, האָט ער דערמאָנט מאשען:

— יאַנטעלע איז דאָך אײנער אלײן.

און יאַנטעלע איז מיט לײבושן צוריק געװאָרן דער בעסטער גוטער־ברודער. זײ האָבן דעם הויף איבערגעקערט הארע־קאָרע, געשפּילט אין באהעלטערלעך, אין קװאַטש, זיך געבאָרעט און געװאַלגערט אין גראָז. נאָך דעם שטיפער איז אלץ געװען װײניק. לײבוש האָט נאָך באדאַרפט קריכן אף אלע פיר, און יאַנטל האָט זיך אף אים געזעצט רײַטנדיק און געהאַלטן אין אײן שרײַען: נאָ, נאָ!

װען מע האָט זיך גוט אײַנגעמידט, װען לײבוש איז א צעהיצטער געזעסן אין גראָז, איז יאַנטעלע צוגעגאַנגען, זיך אָנגעשפּאַרט אין לײבושעס קני און מיטן הענטל אים ארומגענומען ארום האַלדז. לײבוש האָט אױך צוגעטוליעט צו זיך יאַנטלען, פאַרזיכטיק אים געגלעט איבער דער פּלײצע. טאקע איצט האָט ער בא זיך געפּויעלט פרעגן דאָס, װאָס האָט אים געמוטשעט די גאנצע צײַט:

— הער, רעב יאַנטל, זאָג מיר... זאָג דעם רײנעם עמעס, דו װילסט, איך זאָל זײַן דײַן פּאָטער?

יאַנטלס גופֿל האָט א ציטער געטאָן. ער האָט צוגעכאַפּט דאָס הענטעלע פונעם האַלדז און פאַרלוירן געזאָגט:

— איך װײס דאָך ניט, מע דאַרף פרעגן בא דער מאמען...

— גאָט באהיט, די מאמע טאָר ניט װיסן. געדענק זשע, זאָלסט איר גאָרנישט ניט דערצײלן...

— א סאָד? יאָ? — האָט יאַנטעלע מיט כשאד געקוקט אף לײבושן.

— א גרויסער סאָד.

די ערשטע טעג, װען מאשע פֿלעגט אײַנשלײסן דעם װעבער־װערקשטעל, פֿלעגט זיך איר אויסװײַזן, אז איר האַרץ קלאַפּט הילכיקער, װי דער באטאָן. פון אלע צעכן איז מען געלאָפן קוקן, װי עס װעבט זיך אויס דאָס געמעל אפן פאַרביקן טעפּיך. מאשע איז געװען אפן זיבעטן הימל. א שטאָלצע האָט זי געשפּרײַזט הין און צוריק לענגויס דעם װערקשטעל, אופמערקזאַם אכטונג געגעבן אף די אָנצאָליקע פעדעם, װאָס האָבן זיך געצויגן צו איר פון בײדע „אָסנאָװעס". זיך געגרויסט, װאָס איר דער ערשטער האָט מען פאַרטרויט די זשאַקאַרד־מאַשין.

לײבוש האָט איצט קײן צײַט ניט געהאַט אופהײבן דעם קאָפּ. ער

האָט זיך פאַרפֿליכטעט מיט צווי וואָכן פאַרן טערמין לאָזן די איבעריקע מאַשינעס. ערגעץ טיף אינווייניק איז בא אים געווען פאַרטײַעט א האָפֿע־נונג, אַז אזוי וועט גיכער קומען דער יאָמטעווודיקער טאָג, וואָס וועט אינגאַנצן איבעראַנדערשן זײַן לעבן.

הײַנט איז ער אזוי געווען פאַרטאָן אין דער אַרבעט, אַז ער האָט ניט דערהערט, ווען מאַשעס ווערקשטעל איז אנשוויגן געוואָרן. ער האָט געמיינט, אַז זי רייניקט די מאַשין. לאָזט זיך אויס, זי האָט שוין די אַרבעט אָפּגעטאָן, האָט זיך אָפּגעבעטן באַם מײַסטער און איז אוועק אַהיים. האָט לייבוש זיך שוין ניט געקאָנט פאַרהאַלטן לענגער אין צעך.

לעבן זײַן געסל האָט ער באַמערקט, אַז מאַשע מיט יאָנטלען אײַלן אַהין, צום טראַקט־צו. ביידע זײַנען געווען פאַרפּוצט. וואָס איז דער יאָמטעוו? און וווהין אײַלן זיי אזוי? לייבוש איז שוין ניט געגאַנגען עסן וואַרמעס. ער איז אַרײַן אין שטוב, אָפּגיך עפּעס איבערגעכאַפּט, זיך באַלד אומגעקערט און אוועקגעזעצט זיך אויף דער באַנק וואַרטן אויף זיי.

די זון האָט זיך נאָרוואָס געזעצט. אין געסל, וואָס איז געווען געע־דיכט פאַרוואַקסן מיט גראָז און אַלטע געדיכטע ביימער, איז געוואָרן טונקל.

אינגיכן האָט לייבוש דערהערט מאַשעס טריט, זי איז געגאַנגען לאַנגזאַם און געטראָגן אויף די הענט יאָנטלען. דער קליינינקער האָט אַרומגענומען די מוטער באַם האַלדז און צוגעטוליעט זײַן קאָפּ צו אירן. ביידע האָבן אויסגעזען טרויעריק פאַרזאָרגט. לייבוש איז זיי געגאַנ־גען אַנטקעגן. בלויז די אויגן זײַנע האָבן געפרעגט, ווו זײַנען זיי געווען. מאַשע האָט זיך אָפּגעשטעלט, געכאַפּט א קוק אויף יאָנטלען און זיך בי־טער צעשמייכלט:

— דאָס זײַנען מיר געלאָפֿן באַגעגענען זײַן טאַטן, געמיינט, ער וועט כאָטש ווען א קוק געבן אויפן זון. ווער, וואָס, אַפֿילע זיך ניט אָפּגעשטעלט. דורכגעפֿלויגן אויף זײַן נײַעם „מאַז", ווי א פויגל. — זי האָט א מינוטער געטאָן יאָנטלען און זיך הילכיק צעלאַכט, — איר זעט דען ניט? מײַן טאַכשיט האָט זיך פאַרפּוצט, ווי א כאָסן־באָכער.

יאָנטעלע האָט א שויבער געטאָן דער מאַמעס פּערמאַנענט:

— און דו ביסט אומזיסט געלאָפֿן אין פאַבריקמאַכערסקע, ווער דאַרף איצט האָבן דײַן מאַריקור אויפן קאָפּ?

מאַשע האָט געקײַכט פאַר געלעכטער. יאָנטעלע האָט אויך פאַר־קרימט דאָס פּאָנעם, נאָר לאַכן האָט ער ניט געקאָנט. ער איז פּלוצעם אַראָפּ פון דער מוטערס הענט און איז שמײַדיק אוועק פאָרויס. נאָר אינגיכן האָט מאַשע אים איבערגעיאָגט און איז אַליין אַרײַן אין שטוב.

לעבן גאנעק האָט לייבוש אָפּגעשטעלט יאָנטלען, אפן ווונק געגעבן צו פארשטיין, אז ער דארף עפּעס זאָגן דער מאמען. יאָנטעלע האָט מיט נײַגער געקוקט אפן גוטנברודער, צוגעזשמורעט אן אייגל און שטיל געפרעגט:

— אויג־אף־אויג?

לייבוש האָט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ. יאָנטעלע האָט א מאך געטאָן מיט דער האנט:

— גיי.

מאשע איז געשטאנען באם געדעקטן טיש, עפּעס געטראכט און פלוצעם זיך געגומען צו דער פלאש בראנפן.

— מע דארף ניט, מאשע!

דערהערט לעוו דאווידאָוויטשעס קאָל, האָט זי א צאפּל געטאָן, אָנ־געבויגן דעם קאָפּ צום אקסל און זיך פארשעמט, פונקט ווי יאָנטעלע. זי האָט דאָך אפילע ניט געמיינט טרינקען. די דאָזיקע פלאש ווארט שוין לאנג אף יענעם, און ער קומט ניט. מיט טרויעריקע אויגן האָט זי געוויזן אפן טיש.

— שוין וויפל מאָל איך גרייט זיך טרעפן דעם גאסט, און אלץ אומזיסט.

לייבוש איז צוגעגאן צו איר, אוועקגעלייגט די האנט אף איר אקסל.

— מאשע... מירן נעמען יאָנטלען... מירן אוועקפאָרן פונדאנען, דו וועסט אין אלץ פארגעסן.

זי האָט א דריי געטאָן מיטן קאָפּ אף ניין. אראָפּגענומען זײַן האנט פונעם אקסל, פריִער אף א ווײַלע זי צוגעטוליעט צו איר באק און נאָכדעם גענומען זי גלעטן:

— בא אײַך זײַנען גאָלדענע הענט און א בריליאנטן הארץ, לעוו דאווידאָוויטש. איר האָט מיך אויסגעלערנט ניט נאָר ארבעטן. איר האָט מיר אומגעקערט מײַן ווירדע. איצט וועל איך צו קיינעם ניט דארפן אָנ־קומען. איר האָט פארדינט א גרויסע מיצווע. ערשט איצט וועל איך אף אים מעגן ווארטן. ערשט איצט וועט ער זיך צו אונדז אומקערן. איך בין אין דעם זיכער.

— מאשע, הער מיך אויס...

— איך ווייס, איך ווייס, וואָס איר ווילט מיר זאָגן, לעוו דאווידאָ־וויטש. טײַערער מײַנער, שוין אזוי לאנג — און איך האָב אים שטארק ליב. איך האָב אים ליב און קאָן מיט זיך גאָרנישט ניט טאָן. קיינער וועט ניט קאָנען פארנעמען זײַן אָרט אין מײַן הארצן. איין יאָנטעלע איז אן איידעס, — זי האָט זיך ארומגעקוקט, — ווו איז ער ערגעץ,

מײַן באָכערל? יאָנטעלע! יאָנטעלע! — האָט זי הילכיק א רוף געטאָן מיט א געבראָכענער שטים.

יאָנטעלע איז אַרײַן אין שטוב, אומרויִק געכאַפּט א קוק אַף דער מוטער, נאָכדעם אַף לײבושן, ער איז צוגעלאָפן צו דער מאַמען און אופגעהויבן די הענטלעך צו איר. זי האָט אים אַרומגענומען און שטאַרק געדריקט צו זיך. א צײַט איז אין צימער געווען טויט־שטיל. יאָנטעלע האָט א שולדיקער א קוק געטאָן אַף לײבושן און אופגעוועקט די שטיל־קײַט:

— איך האָב דאָך געפרעגט בא דער מאַמען, זי האָט געזאָגט, מײַן טאַטע וועט זיך אומקערן.

מאַשע האָט דאָס פּאָנעם אײַנגעענורעט אין זײַן גופעלע.

— מאַמע, מע דאַרף ניט. ווען ער זאָל אונדז געווען זען, וואָלט ער זיך אָפּגעשטעלט. נו, מאַמע!

מאַשעס אַקסל האָבן זיך געטרייסלט. יאָנטעלע האָט זיי מיטביידע הענטלעך אַרומגעכאַפּט, ווי ער וואָלט וועלן אײַנהאַלטן דעם ציטער. דאָס קליינע מענטשעלע האָט פאַרשטאַנען, אַז ער דאַרף איצט מיט דער מאַמען בלײַבן בלויז אינצווייען, האָט ער מיט א פאַרקלעמט קאָל גע־זאָגט צו לײבושן:

— א גוטע נאַכט, גוטערברודער, א גוטע נאַכט!

1967

מוישע קולבאק

די אלטע

אָט דאָס איז רעב זעלמעלעס הויף.

א פארצײַטיקער מויער מיט א צעקרישלטן טינק און צוויי שורעס הײַזער פול מיט זעלמעלעך. פאראנען נאָך שטאלן, קעלערן, בוידעמער. דאָס אלץ זעט אויס ווי א שמאָל געסל. זומער, באם שארײַען אף טאָג, פלעגט דער קליינער רעב זעלמעלע ארויסגיין אָט אהער אין הוילע גאטקעס. דאָ פלעגט ער איבערטראָגן א ציגל, דאָ פלעגט ער מיט גאָר די קויכעס טראָגן מיסט אף א רידל.

פונעם בוך „זעלמעניאנער“.

פונוואַנען שטאַמט רעב זעלמעלע?

אין דער מישפּאָכע איז אומגעגאַנגען אַ העסבער, אַז ער שטאַמט פון „טיף ראַסיי״. יעדנפאַלס האָט ער שוין דאָ הי כאַסענע געהאַט מיט דער באָבע באַסיען, וואָס איז נאָך דעמלט, קענטיק, געווען אַ מיידל, און דאָ האָט זי אויך אָנגעהויבן קינדלען.

די באָבע באַסיע, גיט מען איבער, האָט געקינדלט גאָר אָן שום אויסרעכענונג, נאָכאַנאַנד, מיט אַ מין טירעף, און די קינדער פון איר טראַכט האָבן זיך באַקומען וווּקסיקע און שוואַרצע, מיט ברייטע פּלייצעס — עמעסע זעלמעניאַנער. די קינדער פלעגן שפּעטער איבערגיין אין רעב זעלמעלעס רעשוס, דהײַ, קיין אָם איז ער ניט געווען, ער פלעגט אַ ביסל אָפּוואַרטן און נאָכדעם אָפּגעבן זיי פאַר באַלמעלאָכעס.

איינעם, פאָליען, האָט ער שוין צו צען יאָר געמאַכט פאַר אַ גאַרבער, צוליב אַ מײַסע עפּעס מיט אַ פערד.

מע האָט זיך ניט אַרומגעזען, ווי די קינדער גופא האָבן אָנגעהויבן צו קינדלען. שניר זײַנען צוגעקומען פון פאַרשיידענער פּרוכפּערקײַט, אויך איידעמס אַלערליי, אַלץ נײַע קויכעס, ביז די שכיינים פון הויף האָבן זיך געמוזט מאַטריַען זײַן. אַלע הײַזער זײַנען אָנגעפּראָפּט געוואָרן מיט זשוואווע, שוואַרצע זעלמעלעך. בלאָנדע האָבן זיך דורכגעוואָרפן ווייניק. דאָס אויך — צווישן מיידלעך, אין קלאַל גענומען, אַ דינער שיכט, וואָס האָט זיך ניט שטאַרק אַרויסגעזען. אַ פּאָר געלע כעוורע זײַנען צוגעקומען שוין פאַר דער לעצטער צײַט. אין די סאַמע לעצטע עטלעכע יאָר. וויאַזוי אָט די האָבן זיך אַרײַנגעכאַפּט אין דער מישפּאָכע, איז נאָך ניט אופגעקלערט געוואָרן ביז הײַנטיקן טאָג.

❊

די זעלמעניאַנער זײַנען שוואַרצע, ביינערדיקע, מיט ברייטע נידעריקע שטערנס. אַ זעלמעניאַנער האָט אַ פלײשיקע נאָז. אַ זעלמעניאַנער האָט גריבער אין די באַקן. דאָסראָוו איז ער אַ רויִקער שווײַגער, וואָס קוקט אַף אַלעמען פון דער זײַט. האַגאַם עס זײַנען אויך דאָ, דערהויפּט צווישן דעם יונגן דאָר, שטאַרקע ריידער און ריידערקעס, אַפּילע אַזעספּענעמער. נאָר אין גרונט זײַנען עס שעמעוודיקע רעב זעלמעלעך, וואָס זײַנען אַרונטערגעפאַלן אונטער פּרעמדע האַשפּאָעס און מאַכן דעם אָנשטעל. די זעלמעניאַנער זײַנען פאַרליטענע, ניט קיין בייזע, זיי

שוויַיגן כמורנע און פריילעך, האגאם ס׳איז אויך פאראן א באזונדער זעלמעניאנישער נוסעך, וואָס גליט ווי איַיזן.

די זעלמעניאנער האָבן אויסגעארבעט אין מעשעך פון דורעס אן אייגענעם רייעך — א מין ווייכן גערוך פון צוגעלעגענעם היי מיט נאָך עפּעס.

עס טרעפט אין א וואגאָן, יִדן פאָרן, ס׳איז געפּאקט, מע גענעצט צו דעם קאלטן פרימאָרגן, מיטאמאָל רײַבט אויס א ייִד די אויגן און טוט א פרעג:

— זײַט אזוי גוט, איר זײַט ניט א ב״ער?

— יאָ.

— זײַט איר ניט רעב זעלמעלעס אן איניקל?

— יאָ, רעב זעלמעלעס אן אייניקל.

דער ייִד פארלייגט די הענט אין די ארבל און פאָרט ווײַטער. דאָס האָט ער אין שלאָף דערשמעקט רעב זעלמעלעס רייעך, האגאם קיינער פון שטאָט האָט זיך אף דעם זיכער ניט פארטראכט, קיינעם פאלט גאָר ניט איַין, אז די זעלמעניאנער האָבן א באזונדער רייעך.

פאראן נאָך אן אייגנטימלעכקײַט אין דער מישפּאָכע, וואָס איז כא־ראקטעריסטיש דערהויפּט פאר די מענער:

א רעב זעלמעלע האָט ליב גלאָט אזוי זיך אָפּזיפצן, אָפּכאָפּן דעם אָטעם. דערבײַ לאָזט ער ארויס צווישן די ליפּן אזא מין פריילעכן צארטן הירזשע, וואָס מע קען עס אונטערהערן בלויז בא א שטאל, ווו פערד שטייען און קײַען האָבער.

דאָס אלץ באוויַיזט, אז רעב זעלמעלע האָט געשטאמט ערגעץ פון א יישעוו.

פון דעם זעט מען אויך, אז רעב זעלמעלע איז גרײַלעך איינפאך, ווי א שטיק ברויט. עס זײַנען ניטאָ קיין אקאָרעס אין דער מישפּאָכע, ניטאָ קיין געפאלענע פאר דער צײַט, אויסער די מומע העסיע.

טאָמער א פליך — איז עס ניט קיין שפּראָץ פון רעב זעלמעלעס שטאם, מעג אפילע טראָגן פון אים מיט היי, ווי פון א סאנעזענץ.

*

בייס עס האָבן זיך אָנגעהויבן וויַיזן די שפּראָצונגען פון פערטן דאָר, האָט רעב זעלמעלע גענומען קלײַבן זיך אין וועג ארײַן. ער האָט אָנ־געשריבן אף א טאָוול פון א סייפער זײַן צוואָע, ארומגעדרייט זיך א ביסל צײַט גלאָט אזוי און איז נאָכדעם טאקע געשטאָרבן.

דאָס איז געווען אַן איינפאכער מענטש. די צוואָע האָט ער פאַר־שריבן אַף ייִדיש, מיט די געהעריקע העברעיִשע ווערטלעך, און אַזוי ווי דער סייפער וואַלגערט זיך איצטער אַרום, לוינט דאָ עפּשער פאַרשרײַבן די צוואָע לעזיקאָרן:

„מאָנטיק, פּאַרשע בעשאַלאַך, שנאַס... (פאַרמעקט).

איך רעכן אַליין פאַר מײַן לעבן אײַנצוטיילן פאַר מײַנע קינדער, ווי זאָל זײַן אַכער מייע שאָנע שעלי. רעכן איך, אַזוי זאָל זײַן: מײַנע קינדער בלײַבן ווינען בעכאָצער שעלי. די שטיקל קאַרקע, וואָס איך האָב, זאָל מען פאַרקויפן, נעמען פאַר איר ערעך אַרבע מייעס רוק, און די שטאָט אין בעסמעדרעש זאָל מען אויך פאַרקויפן, נעמען פאַר איר ערעך מייע וועכאַמישים רוק, און עס געפינט זיך בא מיר אויך, אונ־טער דעם זעקסטן ציגל אין אויוון, רעכטס, אויך ערעך עלעף רוק. זאָל מען אַזוי אײַנטיילן: ליבני איטשע מייע וועכאַמישים רוק, וואָרעם ער, מײַן זון איטשע, האָט שוין גענומען מייע וועכאַמישים רוק און אַד לעכעשבן אַף דער יערושע פאַר מײַן לעבן נאָך, און ליבני זישע — שטיי מייעס רוק, און ליבני יודע אויך שטיי מייעס רוק, ליבני פאָליע אויך שטיי מייעס רוק און לעביטי כײַע־מאַשע — מייע רוק, לעביטי מאַטלע אויך מייע רוק, און לעביטי ראַשע אויך מייע רוק. און לעהור־וויץ זאָל מען אָפּגעבן מייע וועכאַמישים וועעסרים, ווען‌כע איך האָב דאָ בא אים גענומען צו געבן ליבני איטשע אַן אַד לעכעשבן אַף דער יערושע פאַר מײַן לעבן נאָך. דאַרף מען אים אָפּגעבן. און כאַמישע וועעסרים רוק זאָל מען געבן אַף אוילעמעס, און די איבעריקע פאַר מיר אַף הויצאָעס צו פירן אַף דער אייביקער וועלט. און די הויז־זאַכן געהערן לעיִשטי סאָרע־באַשע. לעאַכער מייע שאָנע פון מײַן אישטי זאָלן זיך די טעכטער אַלע דרײַ צעטיילן, נאָר צוויי קישנס צוגעבן פאַר איטשעס בסולע כײַקע. און אַזוי אַלעס זאָלן זיך צעטיילן די טעכטער, נאָר מײַנע מאַלבושים זאָלן געהערן צו די זין. דעם שמויסענעם פּוטער זאָל נעמען ווער נייטיק איז, אָדער אַלפּי גוירל, ווען מען עס וועט פּאַלן, נאָר ניט צו קריגן זיך, אַלעס זאָל זײַן מיטן שיינעם אויפן, און ווי איך אַליין האָב אײַנגעטיילט, ניט פרעמדע זאָלן טיילן. און זאָל אַלעמען וווילן באַקומען, געניסן אין נאַכעס. דאָס ווינטש איך מיטן גאַנצן האַרצן. נאָר אַכער מייע שאָנע שעלי זאָלן זיי אָן מיר ניט פאַרגעסן, כאָטיא היטן קאַדעש זאָגן, ווי מעגלעך איז.

פון מיר זאַלמען־עליע בערעב לייב כוואָסט".

✻

די באָבע באשע האָט אַף היפּשע יאָר איבערגעלעבט דעם זיידן. און מע קאָן זאָגן, אַז זי לעבט נאָך ביז הײַנט־צו־טאָג. עמעס, ניט זי זעט ווי געהעריק, און ניט זי הערט ווי געהעריק, און ניט זי גייט ווי געהעריק, אָבער אבי זי לעבט. זי איז געוואָרן ענלעך מער צו אַן אַל־טער הון, ווי צו א מענטשן, און זי ווייסט אפילע ניט, אַז עס איז דער־ווײַל בא אונדז עפּעס אנדערש געוואָרן די וועלט.

די באָבע באשע האָט צו טאָן צו טאָן נאָר מיט זיך, און אויב זי טראַכט, זײַנען עס, מיסטאמע, נאָר מעשונעדיקע טראַכטענישן, געמאכט פון א גאַנץ אנדער מאטעריע, איידער די געוויינלעכע געדאנקען.

עס טרעפט אמאָל פארנאכט, זי דרייט זיך ארום אין דער טונקל־עניש, און מיטאמאָל טוט זי א זאָג צו א רויטן שניפּסל אין שטוב:

— מאָטעלע, נאכסאָל גייסטו ניט דאַוונען?

דער שווארצער מאָטעלע, וואָס עס שמעקט שוין פון אים פּאַוואָלינ־קעס מיט היי, גייט צו, פארקאשערט די פּאטשיילע פון דער באָבעס אויער און שרײַט ארײַן:

— באָבע, איך בין א פּיאָנער!

טוט זי א שאָקל מיטן קאָפּ:

— יע, יע, ער׳ט שוין געדאווענט. ווו׳סטע געדאווענט?

אזוי וועט זי שוין אוועקגיין פון דער וועלט מיט א רויִקן פארצײַ־טיקן געמיט. דער הויף שטייט פּעסט דאָרטן, ווו רעב זעלמעלע האָט אים אוועקגעשטעלט, און וואָס א יאָר, זעט זי, קומען צו היפּשע עט־לעכע שווארצע שוויגערלעך — רעב זעלמעלעך.

זומער, בייס די באָבע באשע גייט שוין ארויס אין הויף, זיצט זי אפן שוועל און קווענקלט אָן, ווײַל זי זעט, ווי פון יעדער טיש שיטן זיך און שיטן זיך די רעב זעלמעלעך, ווי שווארצער מאָן.

עס לײַכט די גרויסע זון אפן נײַעם זעלמעניאנישן ווידערוווקס. אָט אזא איז די באָבע.

✻

דער צווייטער דאָר זעלמעניאנער האָט זיך פארצווײַגט אין דרײַ מעכטיקע שטראָמען און עטלעכע בײַטײַכלעך. די גרונט־זײַלן פון דער מישפּאָכע זײַנען געוועזן פון אַלע מאָל און געבליבן ביז איצט: פעטער איטשע, פעטער זישע און פעטער יודע.

דער פּעטער פּאָליע גייט באַזונדער. דער פּעטער פּאָליע גייט מיט אַן אייגענעם, אָפּגעשיידטן, האַרעפּאַשנעם וועג אין לעבן. דער זעלמע־ניאַנישער הויף גייט אים ניט אָן, ווײַל ער האַלט, אַז קליינערהייט האָט מען אים דאָ באַליידיקט. ער איז אַן אכלער, האָט באַזונדערס ליב קאַר־טאָפל־טייגעכצן, און וואָס פאַרא געדאַנקען ער שאַפט, ווייסט מען ניט, מאַכמעס ער זאָגט זיי ניט אַרויס.

דאָס איבעריקע אין דער מישפּאָכע איז שוין דרויב, ווו דער שוירעש זעט זיך שווער אַרויס, האגאַם זיי זײַנען אויך געפּורעמט לויט רעב זעלמעלעס האַשגאָכע און טראָגן זיך אַרום איבער דער וועלט מיט זײַן רייעך.

אַ באַזונדער אָרט פאַרנעמט אין דער מישפּאָכע דער פּעטער זישע, וואָס ווערט אין הויף פאַררעכנט פאַר אַ יאַכסן. ער איז אַ דיקלעכער זייגערמאַכער מיט אַ פּירקאַנטיקן שטערן, מיט אַ פּירקאַנטיקער באָרד, אַ כאָלוש, אָדער ער מאַכט זיך עפּשער פאַר אַ כאָלוש.

אַמאָליקע יאָרן פלעגט מען אַ פּאַפּיר ברענגען איבערלייענען צו אים. דער פּעטער זישע פלעגט אַרויסנעמען די שפּאַקטיוו פון אויג, בעטן זיצן און איבערלייענען געדולדיק וואָרט באַ וואָרט. אויב אָבער דער פּעטער זישע האָט אויך ניט געקענט איבערלייענען, האָט ער געהאַט די מײַלע, וואָס ער פלעגט שוין זאָגן אַזוי פון אויסווייניק, וואָס אין פּאַפּיר שטייט געשריבן.

ער האָט געהאַט אַ שיינע קאַוואָנע.

די הויפּט־מײַלע פון זײַן לייענען איז אָבער באַשטאַנען אין דעם, וואָס גלײַך אַף אַן אָרט פלעגט ער געבן אַן אייצע מיקויעך דער „ספּראַ־ווע“.

מע זאָגט, אַז אין אים איז געלעגן באַהאַלטן אַ גרויסער קויעך.

צוויי טעכטער האָט אים זײַן ווײַב, די מומע גיטע, געבראַכט אַף דער וועלט מיט אַ סאַך מער שווערקײַטן, ווי עס פּאַסט פאַר זעלמע־ניאַנער. איינע איז טאַנקע דעם פּעטער זישעס — אַ ריינע זעלמעניאַ־נערן, די צווייטע האָט שוין אין זיך אַ ביסל זיסע מאָרעשכוירע, וואָס די מומע גיטע, זאָל דאָס איר צו קיין גנײַ ניט זײַן, האָט אַרײַנגעשמוגלט אין דער מישפּאָכע. מע דאַרף עס אָבער דער מומע גיטע מויכל זײַן, ווײַל אַלע האַלטן, אַז זי איז ניט שולדיק — זי שטאַמט פון ראַבאָנים.

דער פּעטער איטשע איז אַ מעלעך עוויען. דאָס האָט ער, דער פּע־טער איטשע, ניט געקענט דערוואַרטן זיך און גענומען שוין פאַר זעל־מעלעס לעבן אַן אַד לעכעשבן אַף דער יערושע. ער איז אַ שנײַדער, אַ לאַטוטניק. זײַן הויכע מאַשין, אַ דאַרע און אַ לעפּישעוואַטע, טראַס־קעט באַ אים טאָג ווי נאַכט.

די מאשין פאַרטויבט דעם הויף.

דער פעטער איטשע פּראָדוצירט די עמעסע זעלמעניאַנער פון דער רייכסטער פּראָבע. מע האַלט, אַז ער האָט אין דעם פּראַט אַפילע איבער־געשטיגן רעב זאַלמענען אַליין.

אויסער אַלע רעגילעסן, וואָס זײַנען אייגנטימלעך פאַר דער גאַנ־צער פאַמיליע, האָט דער פעטער איטשע אויסגעאַרבעט בלויז פאַר זיך אַליין אַן אייגענע רעגילעס: ער ניסט מיט אַ געשריי.

פון זײַנעם אַ נאָס איז אַמאָל אַ שכיינע געפאַלן אין כאַלאָשעס.

אין דער הייסער צײַט פון בירגערקריג האָט מען זיך טאַקע אין הויף שטאַרק באַאומרויִקט וועגן זײַן ניסן. דער פעטער זישע האָט שוין אַפילע געפונען פאַר נייטיק אַרײַנגיין צו אים און דורכריידן זיך וועגן דעם דאָזיקן איניען.

— איטשע, — האָט ער געזאָגט — צי ווייסטו, אַז צוליב דײַן ניסן זײַנען מיר ניט זיכער מיטן לעבן?

יאָ, וואָס האָט אים דער פעטער איטשע געקאָנט ענטפערן? עס האָט דאָך פון אים געניאָסן און געשריִען ביגוואַלד.

מע האָט קעסיידער צוגעטראַכט פּלענער, נאָר אַז עס איז געקומען דערצו, האָט זיך די מומע מאַלקעלע אַליין אַן אייצע געגעבן:

דער פעטער איטשע פּלעגט בײַסמײַסע זיך אָנכאַפּן בא דער נאָז און אַרײַנפאַלן אין בעט אַרײַן, די מומע מאַלקעלע פּלעגט אַפגיך אַרופ־וואַרפן אַף אים אַ קישן און אַליין אַרופלייגן זיך, אָדער, אויב זי האָט קיין צײַט ניט געהאַט — אַוועקזעצן אַ קינד אַף אים. דאָרטן, אונטער דעם בעטגעוואַנט, פּלעגט ער זיך גאַנץ גוט אויסניסן, אָפּטרייסלען די פעדערן, און זעצן זיך נאָכדעם צוריק צו דער אַרבעט.

אין שאָלעם־צײַטן איז עס אָבער ניט געווען געפערלעך.

אַדרעראַבע!

זומער באַגינען, אַ האַלבער הויף ליגט נאָך אין שאָטן. און דער אַרומגעצוואָגענער פעטער איטשע זיצט שוין באַם אָפענעם פענצטער, שיסט פון זײַן ניי־מאַשיק. פּלוצלינג טוט ער אַ נאָס. עס רײַסט זיך אַרויס אַ פינצטערער, יאָמערלעכער געשריי פון אַ נויטע לאָמוס. דער הויף הייבט זיך אָן טשוכען, מע רײַבט די אויגן, מאַנכע שפּרינגען פון די בעטן:

— וואָס איז?

— גאָרנישט, — זאָגט מען, — דער פעטער איטשע ניסט.

— גאָרנישט, גאָרנישט!

דערווײַל עפענען זיך אומעטום פענצטער און פענצטערלעך, ס'רוקן זיך אַרויס באַגינענדיקע קאָלערליי מינים שוואַרצע, צעקודלטע זעל־מעניאַנישע קעפּלעך און מע שרײַט אַרויס פון אַלע זײַטן:

— צו געזונט, פעטער!
— צום לעבן, פעטער!
— צו געזונט, צום לעבן, צו לאנגע יאָרן, פעטער!

שוין גאָר אַן אַנדער מענטש איז געווען דער פעטער יודע, אַן אַנדער מענטש און אַ מאָדנער מענטש. ער איז געווען אַ סטאָליער, אַ מאָגע־רער ייִד מיט אַ גלאַנציק בערדל און מיט שפּאַקולן אויפן ברעג נאָז. קוקן פלעגט ער סיַיוויסיַי איבער די שפּאַקולן — דעריבער האָט ער טאָמיד אויסגעזען רוגזעדיק, — נאָר די שפּאַקולן פלעגט ער, מיסטאמע, טראָגן פון שיינקייט און בעקאָוועדיקייט וועגן. ער פלעגט הובלען אין די שפּאַ־קולן, עסן אין די שפּאַקולן, נאָר שלאָפן אין זיי, דאַכט זיך, ניט.

פעטער יודע איז געווען אַ פילאָסאָף און אַן אַלמען.

זיַין וויַיב, די מומע העסיע, איז נאָך געשטאָרבן פאַר די דיַיטשן, צוזאַמען מיט אַ שויכעט און גאָרניט מיט קיין שיינעם טויט.

דעמלט איז פעטער יודע אַוועק זיצן שיווע אין בעסמעדרעש, האָט זיך אַוועקגעזעצט הינטערן אויוון און שוין מער ניט געוואָלט אופשטיין ביכלאַל. ער האָט באַשלאָסן אופגעבן אַלע וועלטלעכע איניאָנים און פאַרנעמען זיך בלויז מיט טראַכטן מאַכשאָוועס — אַן אַרבעט, מוז מען מוידע זיַין, אַ גאַנץ בעקאָוודיקע. די שטאָט האָט זיך אָבער אָנגעזעצט, און ער איז דאָך אַוועק צום וואַרשטאַט.

וואָס האָט פּאַסירט מיט דער מומע העסיען?

אונדזער שטאָט איז דעמלט געלעגן אין האַרמאַטן־פיַיער. באַלע־באָסטעס פון דער גאַנצער גאַס האָבן פאַרשלאָסן די שטיבער און אַראָפּ אַלע צו רעב זעלמעלען אין קעלער. פּלוצלינג האָט זיך דער מומע העסיען פאַרגלוסט אַ הינערשע זופּ. פאַרוואָס? אין דער שטיקעניש האָט זי אַזוי לאַנג געקוקט אויף רעב יעכעזקל דעם שויכעט, ביז עס האָט זיך איר פאַרוואָלט אָך; כאַפּט זי אַ הון, דער שויכעט ציט אַרויס דעם כאַ־לעף, און מע גייט אַרויס אין הויף שעכטן.

עס האָט דעמלט אַ זעץ געטאָן אין הויף אַ ווילד פיַיער און אַרויס־געשלאָגן ווי נאָר אַ שויב.

דערנאָך האָט אַ שאָכן אָנגעקלאַפּט אין קעלער, מע זאָל אַרויסגיין. די מומע העסיע איז געלעגן רויִק און בלאַס, ווי ס׳וואָלט גאָרנישט געשען, לעבן איר איז געלעגן מיט דער באָרד אַרויף דעם שויכעטס קאָפּ, און ער, דער שויכעט גופע, איז געלעגן אויף דעם איַינגעפאַלענעם פאַרקן מיטן כאַלעף אין האַנט.

דערביַי איז געשטאַנען די הון און געפּילאָזאָפירט.

פעטער יודע איז געווען אַ כמורנער שוויַיגער, האָגאַם די זעלמע־

ניאנער שווײַגן פרײַלעך. אויסער דעם דאָזיקן קלײנעם אָפּנייג, איז ער אין די איבעריקע גענג געבליבן טרײַ די טראַדיציעס פון רעב זעלמעלען.

דורך אים איז, אַגעוו, געקומען צום אויסדרוק די ליבע צו נאַטור, וואָס איז געווען שטאַרק טעטיק אין דער מישפּאָכע. דער פּעטער יודע פלעגט פאַרזעצן געגנדז בא זיך אין פירהויז. וועגן זײַנער אַ הון איז שוין געקומען צו רייד. ער פלעגט אין אַ רעגן אַרויסשטעלן אַ צעבער אויף רעגן־וואַסער, און וועסנע־צײַט האָט ער זיך שוין געמוזט פאַרטאָג אַרויסכאַפּן אָנקלײַבן שטשאַוויע. זײַן ליבע צו קלעצער און ברעטער שטאַמט אויך, מיסטאַמע, פון דעם אייגענעם דראַנג צו נאַטור. דער פּעטער יודע פלעגט אָפּהובלען אַ ברעט מיט ליבשאַפט און מיט ברען, מיט אײן וואָרט — ער האָט ליב געהאַט סטאָליערײַ. דערצו נאָך האָט ער געהאַט אַ מוירעדיקע בענקשאַפט צו פידל, צו געזאַנג און ביכלאַל צו מוזיק־זאַכן.

דער פּעטער יודע האָט זיך געלאָזט האָבן קינדער פון פאַרשיידענעם ווערט. פאַר אונדזער געברויך זײַנען אָבער פּאַסיק בלויז צוויי — כײַעלע דעם פּעטער יודעס און צאַלקע דעם פּעטער יודעס.

❃

דאָ לוינט נאָך צום סאָף אָפּשטעלן זיך גענויער אויף איינעם פון די יינגערע זעלמעניאַנער, אויף דעם פּעטער איטשעס עלטערן זון — בערע כוואָסט.

אָט איז אַ יונג אַ גוואַר, אַ שווײַגנדיקער גאַרבער. בייס דעם ביר־גערקריג האָט ער אין די שלאַכטן אַרום קאַזאַן באַקומען אַן אָרדען פון דער רויטער פאָן. פאַר זײַן קאַלטער זעלמעניאַנישער גוורע.

ער איז געגאַנגען מיט גײַען אויף וואַרשע.

דאָרטן איז ער שיר ניט אומגעקומען, אַרײַנגעפאַלן צו די פּאָליאַקן, מיט ניסים האָט ער זיך אָבער באַוויזן איבערצוטאָן און געקומען אַהיים צופוס.

בייס בערע איז אַרײַן אין שטוב, איז געוואָרן די גרויסע יעלאָלע, דער גאַנצער הויף איז זיך צונויפגעלאָפן, אַפילו דער פּעטער זישע איז אויך אַרײַן. בערע האָט זיך דעמלט אוועקגעזעצט, גענומען פאַמעלעך אַראָפּציִען די שטיוול און אַ זאָג געטאָן צו דער מומע מאַלקעלען:

— מאַמע, גיב מיר עסן!

ער האָט זיך געזעצט מיט אַ ביטערן אימפּעט רײַבן די סודע און

קוקן אפן באַלקן. דער פּעטער יודע האָט אויסגעשפּיגן און איז אוועקגעגאַנגען. ביסלעכווײַז האָבן זיך אַלע ארויסגערוקט. בערע האָט אָפּגעגעסן, אָנגעטאָן די שטיוול און איז ווידער אוועק מילכאָמע האַלטן.

א וועלט, הא?

אין הויף איז שטיל.

די מילכאָמע און די רעוואָליוציעס זײַנען סאָפּקאָלסאָף אַדורכגעגאַנגען בעשאָלעם, בלויז מיט דער מומע העסיען האָט געטראָפן דער אומגליק אומזיסט־אומנישט, צוליב א נארישן ביסל זופּ.

די זעלמעניאַנער האָבן זיך אומגעקערט פון די פּראָנטן אין הארטע שינעלן, אופגעטרענטע ווינטערדיקע היטלען. די ערשטע צײַט איז מען ארומגעגאַנגען איבערן הויף, ווי די וועלף, געשלונגען אַלץ, וואָס האָט זיך געמאַכט אונטער דער האַנט, נאָר ביסלעכווײַז האָט מען זיי ארײַנגענאַרט אין די שטיבער, געערדט צו זיי ווייך און ארויסבאַקומען וויעס־איז צוריק די אַלטע מאַרע. ווינטער האָט מען מיט די שינעלן באַשלאָגן די קאַלטע טירן, און די אופגעטרענטע היטלען וואַלגערן זיך נאָך אַדהײַעם הינטערן אויוון. עס טרעפט, אין די גרויסע פרעסט, קריגט ארויס פּעטער איטשע פון הינטערן־אויוונדיקן זאַמד אזא היטל, ציט עס אראָפּ ביז איבער דער באָרד און גייט ארײַנטראָגן א ברעמניע האָלץ פאַר דער מומע מאַלקעלען.

אָט דאָס איז איבערגעבליבן פון דער מילכאָמע.

❋

דער טריוואַלנסטער פון אַלע זעלמעניאַנער איז פּעטער פאַליע. רעדט ער ניט ארויס קיין וואָרט, ווײַל קליינערהייט האָט מען אים דאָ באַלייריקט. מיילע, דאַכט זיך, מע קלײַבט זיך אים ניט שלעפן פאַר דער צונג!

נאָך אים גייט בערע דעם פּעטער איטשעס, אויך א היפּשער טאַנעבאַרע, איצטער א מיליציאָנער פון צווייטן צירקל, נאָר אַזויווי מע זעט אים אין די אויגן ניט אָן, ער קומט אהיים בלויז איבערשלאָפן אַף דעם טאַטנס הארטן טאַפּטשאַן, איז מיט אים אויך ניט געפּערלעך.

טאָמער טרעפט, אַז עמעצער פון די יונגע הייבט אמאָל אָן באַלבען פון די הײַנטיקע נארישקײַטן, גיט מען זיך מיט אים אָן אייצע אַפן היימישן אויפן; פאַר זיי, פאַר די יונגע שיליועס, גילט נאָך א העכער וואָרט, און אויב שוין גאָר שלעכט, העלפט נאָך א פּאַטש אויכעט.

— שוין העכסטע צײַט ארויסשלאָגן דעם דול פון קאָפּ, — זאָגט פּעטער זישע.

— און מע מעג שוין ווערן שטיקלעך מענטשן אויך, — זאָגט פּעטער איטשע.

— און דעריקער, וויפל איז דער שיר צו בעלדעווען? — זאָגט פּעטער יודע.

✽

פּעטער יודע האָט עס מיסטאמע אין זינען זײַן כײַעלען. מע ווייסט, אז פּעטער יודע קלײַבט זיך כאסענע מאכן כײַעלען פאר א ייִדישן מענטשן. די לעצטע צײַט האָט ער פארוואָרפן דעם הובל, דרייט זיך ארום גאנצע טעג איבער די באָטעמעדראָשים און זוכט עפּעס א לײַט. ער וויל א שויכעט.

מע דערציילט, לעמאָשל, פון אזא פאל:

אנומלטן האָט ער אָפּגערעדט טרעפן זיך מיט אזא סאָרט כאָסן ערגעץ אף אן אָפּגעלעגענער גאס. באנאכט דארף זיך דעמלט גראדע מאכן א זאווערוכע. פונדעסטוועגן איז זײַן כײַעלע אוועק, אָפּגעשטעלט זיך באם ראָג, ווו דער טאטע האָט פארזאָגט, און גענומען ווארטן. אין דער זאווייע האָט מען ניט ארויסגעזען קיין שום לעבעדיקע באשעפעניש און דעם כאָסן אויך ניט. כײַעלע האָט אָבער, קענטיק, אף אזויפיל גע־וואָלט כאסענע האָבן, אז זי האָט זיך צוגעטוליעט צו א וואנט און בא־שלאָסן ווארטן אף איר באשערטן ביזן סאָף. וואָס זי האָט זיך דאן געטראכט, איז פּאָשעט שווער צו זאָגן.

שפּעט אין דער נאכט האָט זיך פּעטער יודע אָפּן געלעגער דערמאָנט אָן איר, איז ער ארויסגעלאָפן און געבראכט זי קוים א לעבעדיקע אהיים.

און וועגן כאָסן זאָגט מען אין הויף:

— ווער פארשטייט עס ניט, אז ער האָט ניט געוואָלט כאסענע האָבן אין א פראָסט?

✽

עס איז פאראן א זעלמעניאנער אין הויף, וואָס וואָלט כאסענע געהאט מיט כײַעלען אין א פראָסט אויך. דאָס איז אן עלטערער באָכער פון א יאָר אכט און דרײַסיק, אויב ניט מער, אן אײַזערנער שווײַגער. ער קומט אלע נאכט צום טאטן אין שטוב איבערשלאָפן אף דעם הארטן

טאפטשאן. מע האלט, אז ס'איז דאפקע א גלײַכע זאך, נאָר די קאלטע ליבע צווישן כײַעלען און דעם דאַזיקן מענטש דארף זיך נאָך אויס־שטאלירן. זי דארף זיך נאָך אויסשטאלירן, וואָרעם כײַעלע לויפט נאָך פארטאָג ארויס פון צײַט צו צײַט אף א זעונג.

פעטער יודע וועט אָבער זיכער זײַן קעגן שידעך צוליב פאָלגנדיקע טײַמים:

1. א זעלמעניאנער האָט פײַנט א זעלמעניאנער.
2. דער כאָסן איז ניט קיין ייִדישלעכער מענטש.
3. דער כאָסן איזדעקעוועט זיך איבערן הויף.

דאָס איז ריכטיק. פונקט איצטער, אפצולאָכעס דער וועלט האָט ער, דער כאָסן, אָפגעטאָן עפעס א נײַ שפיצל מיט דער מאמען זײַנער, מיט דער מומע מאלקעלע, וואָס האָט אופגערודערט די אלטע זעלמעניאנער ביזן ביין.

וואָס האָט אזוינס פאסירט?

די מומע מאלקעלע איז זיך אנוסטן מעיאשעוו און גייט אוועק צו בערען אין דער מיליציע ארײַן.

— בערע, האלעמײַ טוסטו ניט אמאָל א שמייכל, — אזוי האָט זי געפרעגט, — מע קען דאָך מיינען, ווער ווייסט וואָס?

ווי זי דערציילט, האָט ער דעמלט יאָ א שמייכל געטאָן. עפשער יאָ און עפשער ניט, נאָר ער איז געזעסן לאנג, געקוקט פון אונטן ארוף אף דער פארוויקלטער מאמען און געפאָרשקעט מיט דער נאָז.

דערנאָך האָט ער געפרעגט:

— צי האָט איר פונוואנען צו לעבן, מאמע?

דער פעטער איטשע איז א פרײלעכער ייִד, און ער דארף, אלזאָ, ניט האָבן פונוואנען צו לעבן.

בערע האָט אָפגעזיפצט, ארויסגעלאָזן צווישן די ליפן דעם איידעלן הירזשע (זע קאפיטל איינס) און א זאָג געטאָן:

— צי ווייסטו, מאמע, אז דו ביסט ניט קיין איוורעדיקע?

זי האָט, דעם עמעס זאָגנדיק, ניט געוווסט. בערע האָט איר אופגעקלערט, געגעבן קלאָר צו פארשטיין און געייצעט, אז זי זאָל שוין בעסער אונטערנעמען א קורס אף ליקווידירן די אמעראצעס.

דערנאָך האָט ער זיך אופגעהויבן און אָנגעקלונגען אין פעדטעכניקום.

*

ס'איז געווען שוואַך. פּרעסט. די מומע מאַלקעלע איז געגאַנגען אהיים א פאַרפראַרענע און געטראַכט:

— מיט דעם דאַזיקן בערען איז שוין גלייכער, אז מע טרעפט זיך זעלטענער.

און אין הויף האָט זיך געקערט כווישעך.

*

אף מאָרגן האָט זיך טאַקע באַוויזן א לערער אין הויף, א באָכער מיט א טשופּרינע פון אונטערן דאַשעק.

די מומע מאַלקעלען האָט דעמאָלט געגומען שלאָגן אין האַרצן. זי האָט זיך באַלד אַרומגעוואַשן, אויסגעטאָן דעם פאַרטעך און גרייליך פאַרשעמט צוגעזעצט צו א ברעג טיש. די מומע מאַלקעלע איז געווען איבערגעשראָקן, ניט געוווּסט, וואָס סע וועט דאָ, אייגנטליך, פאָרקומען, און מיט פאַרצווייפלונג האָט זי געקוקט דעם לערער אין די אויגן אַריין. דער לערער האָט נאָך אויך ניט געוווּסט גענוי, וואָס מע דאַרף טאָן, האָט ער זיך אויך געגריוועלט אונטערן דאַשעק.

כעוורע קאָמיוג (די שיליועס) האָלט דאָס שרייב־געצייג פאַרשלאָסן. און ס'האָט זיך אויסגעלאָזן, אַז אין דער מומעס טינטער זיינען געווען פליגן אָנשטאָט טינט. די מומע האָט געבלאָזן אין טינטער און געבלאָזן, אָבער ווי דער לערער האָט פאַרזיכערט, וועט עס שוין ניט העלפן. די פען האָט מען אַרויסגעצויגן פון הינטערן שפּיגל, דאָס שפּינוועבס אָפּ־געווישט. דער לערער האָט עס א דריק געטאָן אפן נאָגל, און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דאָס איז שוין גאָר א פאַרציטיקע פען, נאָך פון פאַר דער רעוואָליוציע.

פון דעמאָלט אָן איז שוין בא דער מומע מאַלקעלען פאַרבליבן די געוווינשאַפט, ווו נאָר א פען, דאַרף מען זי א פּרווו טאָן אפן נאָגל, צי זי שרייבט, און געהאַלטן האָט זי, אַז דאָס איז שוין אויך א שטיקל סימען פון א געלערנטן מענטשן.

דער פעטער איטשע איז אויך געווען שטאַרק צעטראָגן. פונדעסט־וועגן האָט ער זיי פאָרגעלייגט זיין העפט צום שרייבן. דער פעטער איטשע האָט אַרויסגענומען פון קעסטל אין דער ניי־מאַשין א צונויפ־געדרייטע העפט, צו וועלכער ס'איז געווען צוגעבונדן א בלייפעדער

אף א שטריקעלע, אויסגעגלײַכט די העפט אף דער קני און איבערגע־גענבן דעם לערער מיט א ציטער אין די עלנבויגנס.

דער הויף האָט זיך צונויפגעקליבן, ס'איז געוואָרן א שטיקעניש, מע האָט געשטוינט און געקוועטשט מיט די פּלייצעס.

— א וועלט, הא? — האָט פּעטער איטשע סאָפּקאָלסאָף ניט אויס־געהאַלטן.

פּעטער יודע האָט אף אים רוגזעדיק א קוק געטאָן פון אונטער די שפּאָקולן און געענטפערט:

— איז שוין ניט גלײַכער, אז מע ליגט אין דר'ערד?

דאָס האָט ער געמיינט די מומע העסיען, וואָס איז שוין באַפרײַט געוואָרן פון שול־צוואנג.

בלויז פּעטער זישע איז געשטאנען רויִק, אָן א זײַט, געצויגן א האָר פון באָרד און געשמייכלט:

— לײַטישע קינדער!

✻

דערנאָך האָט מען זיך אָבער צוגעווינט. דער לערער פלעגט קו־מען יעדן אפּדערנאכט. מע האָט שוין געוווּסט, און די מומע מאַלקעלע, מוז מען מודיע זײַן, האָט בא אים א סאך אופגעטאָן, מאכמעס די פייִקײַטן זײַנען געווען גוט. כאָטש מע דארף אויך צוגעבן, אז זי האָט זיך א ביסל אונטערגעפוילט לערנען.

— דער קאָפּ איז ניט דערבײַ, — אזוי פלעגט זי טײַנען.

ביכלאל האָט זיך די מומע מאַלקעלע אופגעפירט, ווי א קליין מיידל פון קלאַס, וואָס איז געווען א ביסל אומפארשטענדלעך פאר אזא באר־דאס, ווי זי.

אמאָל האָט דער לערער, ניט טרעפנדיק זי אין שטוב, געפונען אפילע פאר נייטיק באקלאָגן זיך פארן פּעטער איטשע:

— אײַער פרוי, — האָט ער געזאָגט, — ווײַזט ארויס געגוג פייִקײַטן, נאָר זי באציט זיך ניט מיט דעם געהעריקן אינטערעס צו דער ארבעט.

— אזוי גאָר?! — האָט זיך פּעטער איטשע שטארק פארכידעשט.

שפּעטער האָט ער טאַקע אויסגערעדט דער מומע מאַלקעלען:

— סטײַטש, — האָט ער זיך געבייזערט, — ס'קאָסט דאָך מיסטא־מע געלט!

די מומע מאַלקעלע האָט זיך טבֿילעס פֿאַרלאָרן, אַפֿילע רויט גע־וואָרן, נאָר זי איז באַלד געפֿאַלן אָפּן טערעץ:

— אַז כ׳האָב קיין ביכל ניט...

אָט דאָס האָט שוין דער פּעטער איטשע בעשום־אויפֿן ניט געקאָנט באַנעמען:

— וואָס הייסט, ווייניק ביכלעך זײַנען פֿאַראַן אין שטוב? האָסטו שוין אַלע ביכלעך אויסגעלערנט?

די מומע מאַלקעלע האָט אַליין דערזען, אַז איר ענטפֿער קאָן דאָ ניט גילטן, און זי האָט צוגעטראַכט אַן אַנדער אויסוועג:

— אַז איך זע ניט... אַרויסגעפֿאַלן אַ גלעזל פֿון די שפּאַקולן...

מע דאַרף אָבער ניט מיינען, אַז דער פּעטער איז געווען טאָמיד אַזוי שטרענג צו דער מומע מאַלקעלען. עס שאַדט ניט צו פֿאַרגעדענ־קען, אַז דאָ האָט מען צו טאָן מיט פֿאַרצײַטיקער ליבע. אַלט צוויי און פֿערציק יאָר. פּעטער איטשע האָט, נעבעך, אויך מיטגעפֿילט דער מומען.

און עס האָט אַפֿילע אַמאָל פּאַסירט אַזאַ פֿאַל:

דער לערער דאַרף באַלד אָנקומען. די מומע מאַלקעלע קלײַבט זיך וואָס גיכער אין שטאָט אַרײַן. פּלוצלינג לויפֿט אַרײַן דער שוואַרצער מאָטעלע מיט אַ געשריי:

— מומע, דער לערער גייט!

מע דערציילט, אַז די מומע מאַלקעלע האָט זיך דעמלט אַזוי פֿאַר־לוירן, אַז זי איז אַרײַנגעקראָכן מיטן מאַנטל און מיט די וואַליקעס און מיטן קאָשעק אין בעט אַרײַן. פּעטער איטשע האָט זי אײַנגעדעקט, נאָכדעם האָט ער צונויפֿגעלייגט די הענט, אויסגעבויגן אַ ביסל דעם קאָפּ אָן אַ זײַט (אָ, אַ זעלמעניאַנער!) און געזאָגט גרײַלעך אומעטיק צום לערער:

— מײַן אַלטע פֿילט זיך עפּעס הײַנט ניט אינגאַנצן... זעט פֿאַר־שרײַבט, כאַווער לערער, און איר וועט שוין אונדז אָפּגעבן די שאָ אַן אַנדערשמאָל.

פֿונדעסטוועגן האָט די מומע מאַלקעלע אַ סאַך אויפֿגעטאָן.

1931

איציק קיפּניס

פון באָדאַנעס פּאַפּירלעך

ווער ס׳קען מיך דאָ אין דער גרויסער שטאָט, ווייסט (און באַזונ־דערס מײַנע פּאַציִענטן אַלע ווייסן עס), אַז איך בין אַ פֿאַרנומענער מענטש. דאָך סטײַעט בײַ מיר צײַט אַלע טאָג נאָך דער שטעלע און נאָך די וויזיטן, וואָס איך מאַך צו שלאָפֿע אַהיים, פֿאַרגיין צו איין ניט קיין גרויס מיידל, אַ קאָמיוגיסטקע איז זי, און אַבי איך טרעף זי נאָר אין שטוב, זיץ איך בײַ איר זייער גערן אָפּ אַ שאָ און צוויי.

אין שטוב בײַ מיר ווייסט מען אויך פֿון דעם, און מע זאָגט מיר גאָרניט, ווײַל באָדאַנע (אַזוי הייסט זי, דאָס מיידל) איז מיט מיר פֿון איין שטעטל, און אַז איר ווילט וויסן, איז זי נאָך דערצו מײַנע אַ

שוועסטער אויך. און דאָרט אין שטעטל, וואָס מיר האָבן פארלאָזט, איז דאָ א ייִדענע איינע אזא, א טײַערע און א ליבע, וואָס בענקט נאָך אונדז קעסיידער. אָט די ייִדענע איז אונדזערביידנס מאמע.

אין שטוב בין איך דאָרטן געווען פון די ברידער דער עלטסטער, און באָדאנע איז איצט פון אונדזערע שוועסטער די ייִנגסטע. צו מיר קומט זי, באָדאנע, זעלטן. זי זאָגט, זי איז פארנומען, פארלייג איך מײַן קאָוועד אונטערן באנק און גיי שוין צו איר. און לוין האָב איך גרויסן דערפאר. אמאָל טרעף איך אפן טיש בא איר פון יענער ליבער ייִדענע, טאקע פון אונדזער מאמען הייסט עס, אן אָנגעקאָרפּעט ייִדיש בריוועלע, אמאָל א רעטשן קיכל, אויך פון יענע מעקוימעס צוגעשיקט. און דערצו טרעף איך אמאָל א שאָ, ווען בא איר, בא באָדאנען אונדזערער, זײַנען דאָ אירע כאַווײַרים אין שטוב, אירע כאַווײַרים און כאַווערטעס. לייגט זי אמאָל אוועק די הענט אפן אָפּענעם ביכל אף אירן אָדער אף דעם העפט, וואָס זי האלט, און זי דערציילט זאכן, וואָס זי דערמאָנט זיך פון שטעטל.

מיר דאכט זיך, אז איך וואָלט דעם בעסטן בוך אוועקגעלייגט און זיי געהערט. איבערגעבן זיי אויסווייניק איז פאר מיר ניט פון די גרינגע זאכן, נאָר אנומלטן האָב איך זיך געגראָבן בא איר אין שופלאָדל און האָב בישטיקע צוגעשלעפּט א פּאָר פּאַפּירלעך, פארצייכנטע מיט איר האנטשריפט. איז וואָס דאָרט איז געווען געשריבן, גיב איך אײַך איבער מיט איר לאָשן וואָרט אין וואָרט.

1. ווי אזוי מיר איז געווען שרעקלעך די גרויסע שטאָט פונדערווײַטנס

...א סאך זאכן קערן נאָך מיר בענקען און קערן כאראָטע האָבן, וואָס איך בין אוועקגעפאָרן פון דער היים. נאָר אז מע וויל זאָגן, בענק איך אָפּטמאָל עפשער מער פון זיי. לאנג וועט מיר שטיין פאר די אויגן מײַן אוועקפאָר פון דער היים. און אפילע בייס איך בין שוין געזעסן אף דער פור, שוין עפשער אכט ווערסט אָפּגעפאָרן פון שטעטל, זיץ איך אזוי אפן וואָגן מיט פארמאכטע אויגן, ארום מיר זיצן נאָך פארשוינען און ריידן עפּעס צווישן זיך, און איך הער גאָרניט. איך קלער נאָר, אזוי ווי דורכן שלאָף, אז ערשט נעכטן פארנאכט, און אפילע באנאכט, איז נאָך אלץ געווען אזוי ווי אלע טאָג, און איצט איז מיר שוין אזוי מאָדנע: דער באלעגאָלע קריגט זיך מיט די פערד, די פור טראסקעט, דער שטויב פליט אין פּאָנעם ארײַן, און אונטער דער „סידעניע" בא מײַנע סאמע פיס ליגן אין א פעקעלע מײַנע העמדער און

מײַן בונדעלע, און ס'מיר אזוי סטראשנע, וואָס איך ווייס ניט, וווהין איך פאָר.

אזוי בין איך, דאכט זיך, נישקאָשע פון א פּיאָנערקע, אָבער וואָס וועל איך טאָן אין שטאָט, ווו קיינער קען מיך ניט?

אין שטאָט, האָב איך געוווסט, פארמאָג איך ערגעץ א ברודער מיט א שוועגערן, און אין שטאָט וועל איך אָנקומען אין א פּראָפשול און זיך לערנען. איז טאקע אלצדינג גוט, אָבער נעכטן פארנאכט איז גע־קומען די בעהיימע פון פאשע (איך בענק שוין טאקע אזוי נאָך אונד־זער בעהיימעלע), א קלייניטשקע איז זי. מיר דאכט זיך, אז איך קאָן זי נעמען אף די פּלייצעס און זי אוועקטראָגן, וווהין איך וויל. אזא רוי־טינקע איז זי, מיט בלויע פרישע הערנערלעך, און אפן פּאָנעם, ארום מויל און ארום די אויגן, קומט זי אויס עפּעס טינקעלער, א סימען, אז זי איז א קלוגע און פארשטייט אלע זאכן.

ס'איז מיר דעמלט געוואָרן אזוי סטראשנע מײַן אוועקפאָר, אז איך האָב פּלוצעם דערזען זאכן, אף וועלכע איך האָב זיך קיינמאָל ניט ארומגעקוקט. איך האָב דערזען, אז אפן קעסטעלע, וואָס נוצט אונדז פאר א בענקעלע אף מעלקן די בעהיימע, איז ארויסגעפאלן א סוטשאָק, אזוי ווי א גראָשן די גרייס, און אין קיך, ווו איך האָב איבערגעזײַט די מילך, איז דער קוימען געווען שטארק א פארייכערטער. ווײַזט אויס, אז איך האָב ווינציק אין זינען געהאט העלפן עפּעס דער מאמען אין שטוב... איך האָב געכאפּט אינמיטן פארנאכט הענדעם־פּענדעם און האָב זיך אנידערגעשטעלט און אויסגעשמירט דעם אויוון, האָב געבראכט פון ברונעם א פּאָר מאָל וואסער און אופגעראמט די קיך, אז ס'געוואָרן אן עמעסער פּאלאץ. פאר א פּיאָנערקע איז דאפקע ניט שיין, זי זאָל וויינען, אָבער וואָס טוט מען, אז איך פאָר דאָך שוין אוועק אזוי ווײַט. איך ווייס ניט, וואָס זײַנען דאָרטן אין שטאָט פאר א מענטשן און וואָס וועל איך מיט זיי דאָרטן ריידן.

איך האָב זיך שוין מיטן רינג איין מאָל געזעגנט, און אין אָוונט, האָבן זיי געזאָגט, דארפן זיי קומען נאָכאמאָל... אונדזער מומעס קינ־דער און אויך די שכײנימס קינדער זײַנען מיר אלע מעקאַנע, וואָס איך וועל פאָרן מיט דער באַן, וואָס איך וועל זען א גרויסע שטאָט. צוריק מיט א וואָך האָב איך זיך אליין מעקאַנע געווען אף אזעלכס, אָבער איצט קומען בא מיר אויס די קינדער אזעלכע נארישע, אז מיר גלוסט זיך אזש וויינען.

און ווײַט־ווײַט, ערגעץ אין דער טיף פון אלע מײַנע געדאנקען, גאנוועט זיך ארײַן א געדאנק, אז ס'איז א ליגן די גאנצע מײַסע. איך פאָר ניט אין ערגעץ, איך וועל זײַן א גוטע פּיאָנערקע, ווי געווען, און

וועל זיך לערנען אין דער היים. איך וועל זײַן געזונט, און די קליינע שטעטלעך איז מען געזונט. און איך וועל העלפן דער מאמען אלצדינג אין שטוב.

מײַנע זאכן זײַנען שוין אָבער געווען צונויפגעפאקעוועט. די בעט־היימע, בייס איך האָב זי געמאָלקן, האָט, ווײַזט אויס, פארשטאַנען, אז די זאכן זײַנען שוין צונויפגעפאקעוועט, האָט זי אלע מאָל אָנגע־נומען א מויל מיט פאָילע, האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו מיר. פון די הערעלעך ארום דער מאָרדע האָבן זיך בא איר געזײַט ארום־און־ארום רינוועלעך, אזוי ווי פון א זײַער, און זי קוקט אף מיר, אזוי ווי א לעבעדיקער מענטש.

מײַנע זאכן זײַנען שוין געווען צונויפגעפאקעוועט, און מײַן ברו־דער, דער קלענערער, איז אומגעגאנגען באשטעלן פונמײַנטוועגן אן אָרט באם באלעגאָלע אף דער פור.

אין אָוונט זײַנען ווײַטער געקומען צו מיר די פּיאָנערן פון רינג, האָבן זיי אף מיר גלײַך דערקענט, אז איך בין אומעטיק. וואָרעם וואָס איז דאָ דאָס געלעכטער, אז אינדערפרי קומט אָן די פור, פאָר איך שוין אוועק און ווייס אפילע ניט, ווען איך וועל שוין דאָ זײַן צוריק...

אז די פור האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן א ברונעם אין א דאָרף פּאָיען די פערד, האָב איך געעפנט די אויגן.

— דו ביסט געשלאָפן? — פרעגט מיך דער באלעגאָלע.

זאָג איך אים, אז — הם, — אָבער איך האָב סײַווי ניט געקענט האלטן אָפן די אויגן. ס'האָט זיך מיר געדרייט דער קאָפּ, און איך האָב זיך געוואָלט דערמאָנען אין זאך: איך האָב זיך געוואָלט דערמאָנען, אז די מאמע האָט מיט מיר נעכטן א גאנצן טאָג זייער ווינציק גע־רעדט. זי האָט ניט געוואָלט, איך זאָל אוועקפאָרן. און נאָך האָב איך זיך דערמאָנט (אינדערפרי, אז דער באלעגאָלע האָט געטריבן, איך זאָל זיך גיכער אויסקלײַבן, האָב איך פון דעם קיין צײַט ניט געהאט צו קלערן, און איצט האָב איך זיך דערמאָנט), אז באנאכט, בעשאס איך בין געשלאָפן, דערהער איך פלוצעם, ווי עמעצער שטייט לעבן מיר און גלעט מיך באם קאָפּ. לאנג־לאנג גלעט מיך עמעצער באם קאָפּ. איך טו אן עפן די אויגן, איז, דאכט זיך, ניטאָ קיינער, עפן איך ווײַ־טער אוף די אויגן, — קושט מען מיך ווײַטער עמעצער און מע בייגט זיך איבער מיר. טו איך זיך א ריר — גייט מען אוועק, און ווי איך פארמאך די אויגן — איז מען ווײַטער לעבן מיר. אז איך האָב זיך גוט אופגעכאפּט און זיך אופגעזעצט אפן בעט, האָב איך דערזען אין די פלייצעס די מאמע, וויאזוי זי גייט אינדערגיך אוועק מיטן לעמפּעלע אין האנט צו זיך אין אלקער ארײַן.

דער וואָגן האָט א טראַסקע געטאָן אין א שטיין, האָב איך זיך א כאַפּ געטאָן אזוי ווי פון דרעמל. האָט דער באַלעגאָלע אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו מיר און זיך אָנגערופן א פריילעכער:

— באַדאַנע, דו שלאָפסט? שלאָף, שלאָף, אָנ־אָ פּײַפּט שוין פונ־ווײַטן דער „פּאָיעזד".

און די רעדער האָבן גענומען טראַסקען אפן איסקאַראַסטער שאָסיי...

2. אין וואלד

ווי מאָדנע, קירילקע איז געשטאָרבן! איך גיי איינמאָל אזוי פון צאָטשענער „זאהאָן"... צאָטשען איז א דאָרף, וואָסערע דרײַ ווערסט פון אונדז. און איך האָב געהאט א נאגרוזקע — אָרגאַניזירן דאָרט די פּויערשע קינדער. און די מאמע וויל ניט לײַדן, דער טאטע וויל ניט הערן, „איך זאָל גיין מיט דאָרפסלײַט לערנען טוירע".

— גאָט וועט זיי צושיקן א רעבן פון ערגעץ אנדערש!

און אין צאָטשען האָבן מיך די קינדער ליב געהאט — דאָס כײַעס.

— גערדענקן! — סטראַשען זיי מיך, די לײַט מײַנע, — א באַנדיט וועט דיך כאַפּן, וועט ער דיר אראָפּרײַסן דעם קאָפּ מיטן האַלדז איניי־נעם... זיי האָבן ניט ליב, די באַנדיטן, אזעלכע מײַסעס!..

און איך גיי זיך אזוי פאַרנאַכט פון דאָרף. די פּאַסטעכלעך האָבן מיך געבעטן, אז קומענדיקן מאָל זאָל איך זיי ברענגען וואָס מער פּאַפּיר.

— און שוועבעלעך אויך! — האָט קאַליסטראַט אונטערגעכאַפּט.

— גוט! — ענטפער איך, און איך בין צופרידן, וואָס אפן שמועס זײַנען געוועזן 19 כעוורעלײַט (יענץ מאָל זײַנען געוועזן נאָר 15).

איך בין אַרויס פון גרויסן דאָרף־טויער אף די פעלדער אַרויס. אין דרויסן טונקלט זיך שוין, און איך קלער, אז ס'וואָלט ניט געשאַט, איך זאָל איבערנוועגס זיך נאָך אויסבאָדן אין הרישקעס מיל. און אהיים אז איך וועל קומען, וועט שוין זײַן די בעהיימע צוגעזען, און דער אוילעם וועט אף מיר קוקן קרום (אָן אנדערשמאָל מיינען זיי, אז איך דריי זיך אומיסטן אַרויס פון דער אַרבעט אין שטוב)... און צי איך האָב זיך פאַר־קלערט און פאַרטראַכט אזוי, צי וואָס, נאָר איך פיל, אז עמעצער האָט מיר אזוי ווי אונטערגעשפּרייט אָן אנדער וועג אונטער מײַנע פיס. איך גיי און גיי, די ביימעלעך זײַנען מיר די און ניט די, די בערגעלעך

פונוויַיטן — די און ניט די... איך גיי שוין גיכער, די נאכט פאַלט צו, און איך קום פּלוצעם ארוף אף א וועלדל. אזוי אומגעריכט — און איך צעבוטשקע זיך מיט אַן אומבאקאנטן וואַלד! צאַטשען, ווייס איך, האָט לעבן זיך א וואַלד, אָבער דער וואַלד איז בא אים ניט פון פאָרנט צו אונדזער היים־צו, נאָר פון הינטן, אהין צו די כוטאָרס. טו איך זיך א וואָרף צוריק קיין צאַטשען, זעט מען שוין ניט ארויס קיין דאָרף. וואָ־רעם ווי קומט אהער דאָס דאָרף, אז איך גיי שוין עפּשער אַנדער־האַלבן שאָ? פונדעסטוועגן גיי איך צוריק. איך גיי און גיי — ערשט ס׳צעגייען זיך צוויי וועגן. ס׳זיינען דען פריער אויך געווען דאָ צוויי וועגן? און ביידע זיינען זיי אלציינע, — און פונקט צו נאכט־צו דאַרף זיך עס מיט מיר טרעפן! און ביידע וועגן, ניט געקוקט אף דעם, וואָס זיי ליגן אונטער מיינע פיס, האָבן זיי עפּעס א צולאָכעסדיקן אויס־זען, — מ׳ליגט און מ׳שוויַיגט אזוי, ווי מע וואָלט זיך אָנגערעדט צווישן זיך.

און דאָס איז דאָך ניט מער ווי א קליַיניקייַט — וואָרעם ווי וויַיט בין איך דען פון דער היים? צום העכסטן צוויי שאָ גאנג. אז אפן טיש שטייען שוין דאָרט קארטאָפל אין שיסל און עס שלאָגט פון זיי א פּארע, זע איך עס, דוכט זיך, דאָ, און אין פאָרהויז דאָרט שמעקט מיט טראָן — הער איך דאָ דעם רייעך. און די הינער, וואָס זיצן אפן סידעלע, פיל איך זייער ווארעמקייַט...

איך שטיי פארן שיידוועג, און ס׳שווינדלט מיר דער אָוונט אין די אויגן. מיר הייבט זיך אָן אויסדוכטן זאכן, מיט וועלכע די מאמע סטראשעט מיך קעסיידער:

אלטע באביצעס?

ניין.

מייסים?

ניין.

און באנדיטן — יאָ!

די באנדיטן זיינען געזונטע כעוורע, און די מאמע איז גערעכט, אז ס׳איז א מוירע זיך מיט זיי אָנטרעפן. האַ? וואָס? צי דען זשע? ניין. ס׳איז א ליגן. איך קערעווע זיך אויס און גיי מיטן וועג אף־וויַיטער פון צאַטשען, טאָמער ערגעץ א פייַער, און טאָמער — א רויך פון א קוימען... איך בין צוריק פארגאנגען אין וואַלד. אף זיך האָב איך גאָר־ניט געהאט — באָרוועס און אין איין ציצן רויט קליידעלע.

„וואַלד, וואַלד, — קלער איך זיך, — ווו זיינען דיַינע בערן? ווו זיַינען די טיגערס מיט די לעמפּערטן? לאָמיר זיי שוין גיכער אָנקוקן! און ווו זיַינען דיַינע גאזלאָנים?.. ניטאָ קיינער, א וואַלד זיך אזוי א

פּראָסטער, און נאָר די טריט זײַנען מאָדנע: ניט אַזוי ווי מ׳גייט אַף די פּיס, נאָר אַזוי ווי איך טרעט עפּעס אָן אַף פּרוזשינעס...

נו, פאַרטיק, — קלער איך זיך, — וואָס ס׳וועט זײַן, וועט זײַן, נאָר ווען ס׳ניט אַזוי שטיל". די פּיס גייען זיך אַליין, קיין וועג האָב איך שוין איינגאַנצן ניט אונטער זיך. איינעם גראָז צירקען שפּרינגערלעך, און אַ סאָווע קעהיקעט ערגעץ און זי מאַכט אַזוי ווי אַ קינד וויינט. „כאַפּט עס דער רועך, — קלער איך, — מ׳דאַרף אָפּזוכן אַ העכער אָרט, אַ טרוקנס און צוּוואַרטן, ביז ס׳וועט ווערן טאָג".

ווו ס׳איז אַ ראָסע, און ווו ס׳איז טרוקן. אונטער אַ סאָסנע איז מערסטן טרוקן, אונטער אַ דעמב ניט אַזוי. פאַרקלײַב איך זיך אונטער אַ סאָסנע. זאָל די סאָווע קעהיקען, זאָל די לעוואָנע זיך רייצן מיט מיר — ווי איינער מיינט:

אהא, פּיאָנערקע! אין דער היים לעבן דער מאַמעס פאַרטעך ביסטו אַ גאַנצע בעריע.

— נו, בין איך, איז וואָס זשע ווילסטו?!

מיד בין איך פון גאַנצן גרויסן זומערדיקן טאָג. קלער איך זיך — זאָל זײַן דער וואַלד מײַן שטוב. ניט דער גאַנצער וואַלד, נאָר דאָס אָרט, ווו איך זיץ. בלויז אָט דאָס־אָ ווינקעלע. און אויב אַזוי ווי אין דער היים, וואָלט טאַקע ניט געשאַט, — קלער איך מיר, — ס׳זאָל דאָ זײַן וואָס צו איבערבײַסן: אַ וואַרעמע קאַרטאָפל, אַ שטיקל ברויט אָדער וואָס־ניט־איז. דערנאָך וואָלט ווײַטער ניט געשאַט, — דערמאָן איך זיך, — ווען מיר, פּיאָנערן, האַלטן דאָ לאַגער כאָטשבי איין כוי־דעש פאַרן גאַנצן זומער... אַ כוידעש זומער אין וואַלד איז זייער ביי־טיק פאַר דער מאַכנע. און ריידן גלוסט זיך מיר סאָקאָנעס. ווען ס׳דאָ כאָטש אַ שטומע צונג לעבן מיר — אַ הונט, אַ קאַץ צי אַ בעהיימע. איך פיל, אַז די ליפּן שאָקלען זיך בא מיר פון זיך. אַזוי וואָלט זיך וועלן, ס׳זאָל זײַן צו וועמען זיך אָפּרופן כאָטש מיט אַ האַלב וואָרט. זאָל זײַן אַן אַלטע באַביצע, זאָל זײַן אַ באַנדיט!..

און מיט די געדאַנקען בין איך אײַנשלאָפן געוואָרן.

מיר האָט זיך געכאָלעמט, אַז ס׳איז מיר קאַלט.

און ווײַטער האָט זיך מיר געכאָלעמט, אַז איך שלאָף ערגעץ אין דער היים אַף אַ האַרטער קאַנאַפּע, די שטוב איז אַזוי ווי אַ שטוב, אַף די ווענט הענגען די קאַרטעס, און מע האָט בא מיר אַראָפּגעריסן עמעצער דעם צודעק, ווען איך טו זיך אַ וואַך אויף און הייב אויף די קאָלדרע פון דער ערד! פויל איך זיך. איך בין דאָך אַ פוילע זאַך! די מאַמע איז דאָך גערעכט, אַז זי זאָגט: „פון די מיידעלעכס וועגן וועט זי אויסיאָגן אַ וועלט, און זיך וועט זיך עס פוילן אַ טרונק וואַסער צו

דערלאנגען"... — ווארעם די מאמע איז טאקע גערעכט: דוכט זיך, וואס קאן שוין זיין גרינגער, ווי אראפלאזן די האנט פון דער קאנאפע און אופהייבן די קאלדרע?.. איך שטארק זיך און רייס אוף מיט גוואלד די אויגן. איך זוך, איך גראבל מיט די פינגער איבערן גראז און דער־קען ניט, ווי קום איך גאר אהער, אין דרויסן, ניט אין קיין שטוב? —ביימער, א לעוואנע, און ערגעץ א סאווע... איך ווייס געוויס, אז זי איז ערגעץ דא, זי קעהיקעט שוין ניט.

מיין קלענערער ברודער, אין דער היים, שלאפט מיט מוישען דער מומעס אין שטאל אף די ווישקעס, אין היי איינגעגנורעט, און אף מיר קער ער מיינען, אז איך האב זיך נאך ניט אומגעקערט פון די „זבארעס".

גוט, זאל ער מיינען. און איך האב זיך איבערגעקערט, האב ארונ־טערגענומען די פיס אונטערן קליידעלע, די פאסטעכלעך אין צאטשען ווייסן, ווייזט אויס, בעסער פון מיר, ווי זיך דא א קער טון... איך האב מיט זיי אנומלטן געפירט א „שמועס", אז מע טאר ניט הארגענען קיין קליינע פייגעלעך פון די נעסטן, מע טאר ניט רייסן די ווייכשל גרינערהייט, און מע טאר ניט ברעכן קיין צווייגן פון קיין פרוכט־ביימער.

האבן זיך אלטע פויערים אונטערגערוקט הערן, וואס איך רעד מיט זיי. און ס'איז זיי געפעלן געווארן די מייסע.

— אקוראט, — זאגן זיי, — דארף מען זיי דאס־א לערנען.

— דאס איז אזוי צוגעטראפן, — זאגן די פויערטעס, — וואס בע־סער דארף מען גארניט...

. . . .

עמעצער איז דורכגעפארן אף א פערד רייטנדיק ניט ווייט צווישן די ביימער און האט געפייפט. איז מיר פארקילט געווארן דאס בלוט אין הארצן. איך האב געשוויגן און ניט געקלערט פון גארניט עפשער א פערטל שא דורכאנאנד, און דערנאך ערשט האב איך צו זיך געהאט טיינעס: „נו, איז וואס, — קלער איך, — אז ס'איז עמעצער דורכגע־פארן אף א פערד און מ'האט געפייפט?"

דערווייל האט די לעוואנע גענומען טונקל ווערן, און איך האב ווייטער פארמאכט די אויגן, און מיר דוכט זיך, אז איך געפין זיך ערגעץ אין א ביימער־גארטן און היט די פרוכטן. שלאפן גלוסט זיך, אבער ארום־און־ארום זיינען ביימער, ארום־און־ארום זיינען גאנא־ווים, און שלאפן גלוסט זיך. איך בין א סטאראזשיכע, מיין מאן איז א סטאראזש. בא אונדז אין דער היים שפילט מען א כאסענע, די כא־

סענע איז בא אונדז הינטערן שטאָט. איך לויף און אנטלויף פון עמעצן מיט צעפלאָכטענע צעפּ. אין דער היים שפּילט מען, די לאָמפּן ברענען דאָרט און טוקן זיך פון דער געדיכטעניש. די מעכוטאָנים טאנצן שי־קערע, און מיך וויל עמעצער שטעלן שטארק בעכארפּע — ער וויל מיך אָפּזוכן און פאר די צעפּ ברענגען צו שלעפן אין מײַנע וואָכעדי־קע קליידער און מיר געבן ביזוינעס פאר איטלעכן אין די אויגן.

גאליע אָוסייעוונע, מײַן עלטסטע לערערקע פון שול, שטעלט זיך עפּעס פאר מיר אײַן, עפּעס רעדט זי פון א קינד, פון א קינד פון עמעצנס. מיר ווייסן, — זאָגט זי, — מיר ווייסן סײַוויסײַ אלצדינג. איר קינד איז א פּיאָנער, אים איז שוין פיר יאָר, זעקס יאָר, צוועלף יאָר, ער איז שוין א קאָמוניסט.

פון גאליעס (דער לערערקעס) רייד ווערט מיר ווייך דאָס הארץ אזש צום וויינען. און פון די קוימענס גייט א ווארעמער רויך. און אזוי ווי איך גיי און גיי, שפּרייט זיך פאר מיר אויס א ברייטער טײַך. דער טײַך איז גאָר ניט קיין טיפער, נאָר א ברייטער זייער. און פישע־לעך שווימען דאָרט און שפּילן זיך גאנצע סטײַעסווײַז, גאָלדענע פּי־שעלעך. אזוי נאָענט זײַנען זיי, אז כאָטש בייג זיך אָן און נעם זיי מיט די הענט. די וואסער איז אין אנדערע ערטער דיק, ווי א פּאפּיראָסעלע, און זי ריזלט, שפּילט זייער שיין אנטקעגן דער זון. איך וויל זיך אָנ־בייגן צו די פישלעך און קלער, אז טאָמער איז עס גאָר א כאָלעם. הייב איך אָן עפּענען מיט גוואלד די אויגן. איך וואך אוף, איז א וואַ־רעם זונעלע פאלט צווישן די צווײַגן; איך פארמאך די אויגן, איז ריזלט א דיק, ווארעם וואסערל. איך רײַס מיך ווידער אוף, בין איך אין וואלד, און ס׳פאלט מיר ארויס דאָס הארץ, אזוי וויל איך עסן. און אופשטיין גלוסט זיך נאָך ניט. איך וואָלט נאָך איין ביסעלע שלאָפן, כאָטש נאָך איין ביסעלע!

איך שטעל זיך מיט נויט אף די פיס. דאָס ווינטעלע גיט מיך א פרישׂ אָפּ און ס׳לויפט מיר דורך איבער אלע אייוורים. ס׳ניט קיין פעלד־ווינטעלע, נאָר א וואלדיש, א ביסל א באהאלטנס, און איך גיי שוין.

א דײַגע ווהין איך גיי. אבי ס׳שוין טאָג, און אבי איך גיי.

3. די באגעגעניש מיט קירילקען

און דאָ הייבט זיך ערשט אָן די מײַסע מיט קירילקען.

פונדערווײַטנס האָט א הונט אזוי ווי אומעטיק א ביל געטאָן. פונ־דערווײַטנס האָב איך דערזען פלויטן און בעהיימעס א קאָשארע, און אז איך בין צוגעגאנגען גאָר נאָענט, איז דאָרט אינעם שטרויענעם

בײַדל געלעגן עמעצער און האָט שטאַרק געקרעכצט. איך האָב א קוק געטאָן נעענטער, טאָמער עמעצער פון מײַנע צאַטשענער פּיִאָנערן. האָט מיך דער הונט גענומען אָנקוקן און זיך רוקן צו מיר. ווייס איך ניט, וואָס ער וויל, דער הונט, טאָמער איז ער פון די שטילע פאַרבי־סענע פאַרשוויגנען און וועט מיך נאָך פאַמעלעכן א כאַפּ טאָן פאַר די באָרוועסע פיס, וועל איך אים האָבן צו געדענקען. האָב איך א רוף געטאָן אין קורין אַרײַן. ערשט פון דאָרט פויזעט ארויס, מאַמעש אַף אַלע פיר, דאָס פאַסטעכל, און איך דערזע פאַר זיך... קירילקען! אונד־זער שאָכן איוואַנס דאָס קלענערע ייִנגל. ער דערקענט מיך גלײַך און נעמט זיך צו מיר בעטן און קרעכצן:

— אוי, באָדאַנאָטשקאַ, מאַיאַ קאָכאַנאַ, — זאָגט ער, — ריאַטוי מענע!.. (אוי, מײַן ליבע באָדאַנאָטשקאַ, ראַטעווע מיך).

ער רעדט עפּעס, אַזוי ווי אַן אַלטער מענטש, נאָר איך זע, אַז ס׳איז אים געוואָרן ליכטיק אין די אויגן, וואָס ער האָט מיך דערזען.

אַליין איז ער א יאָסעם, אָן א מוטער, די דריטע שטוב פון אונדז, און דער פאָטער האָט אים באַשטעלט אין כוטאָר פאַר א פאַסטעך.

שוין דעם צווייטן זומער, אַז ער אַרבעט בא איין באַלעבאָס.

נו, איז גאָרניט, פּאַשעט ער דאָ איינער אַליין אין וואַלד די בעהיי־מעס, און מע טראָגט אים אונטער פונעם באַלעבאָס עסן אין וואַלד אַרײַן, צוויי אָדער דרײַ מאָל אין וואָך. איצטער טוט אים ווי דער בויך שוין דער פערטער טאָג, ס׳טרײַבט אים, זאָגט ער, לויפט ער אַלעמאָל פאַר־זיך, און ער האָט שוין גאָרניט מיט וואָס צו גיין. אַז דער באַלעבאָס איז נעכטן דורכגעפאָרן מיט דער באָראָנע דאָ אַרום און איז אַראָפּ א קוק טאָן צו דער קאָשאַרע, איז שוין קירילקאָ גע־לעגן א שלאַפער.

— וואָס איז? — פרעגט דער באַלעבאָס.

ענטפערט אים קירילקאָ און שיסט אויס א געוויין, אַז דער בויך...

— און וואָס זאָגט אים דערויף דער באַלעבאָס?

— הער זיך ניט צו, — זאָגט ער, — קירילקאָ, ס׳גאָרנישט. דאָס האָסטו זיך געוויס א קאַפּעטשקע איבערגעגעסן. טרינק ווינציקער מילך וואַרעמע און עס געטריקנטע באַרעלעך קליינע.

און ער איז אַוועקגעפאָרן.

איך האָב אויסגעהערט די מײַסע און פאַרשטאַנען, אַז קירילקען האָט אָנגעכאַפּט א דיזענטעריע. די אויערן גלאַנצן בא אים, דאָס פּאָ־נעם איז שטאַרק אויסגעמאַטערט. ער ליגט און ציטערט, און ער בעט בא מיר הילף.

„וואָס זאָל איך דאָ טאָן? — האָב איך א קלער געטאָן צו זיך

אליין. — אים טראָגן אַף די פּלייצעס, וועל איך ניט דערטראָגן; אז ער זאָל גיין אליין, איז עס אוואדע אַן אומעגלעכע זאַך, ער קאָן זיך נאָך אַף די פּיס ניט שטעלן, און דאָ האָט ער דאָך, נעבעך, ניט קיין מאמע".

דער באַלעבאָס אייצעט אים דאפּקע זייער קלוג:

— הער זיך ניט צו, — אייצעט ער אים, — ס'איז אַ קלייניקייט, דו האָסט זיך אַ ביסעלע איבערגעגעסן.

— ווייסטו וואָס, — רוף איך זיך אָן צו קירילקען, — איך גיי צו דיר אהיים, דער טאטע זאָל נאָך דיר קומען.

— געוויס? — פרעגט ער.

— געוויס.

— ועסט מיך ניט פארגעסן, באַדאַנאַ?

— ניין, — זאָג איך, — איך גיב דיר מײַן פּיאָנעריש וואָרט.

און ער וויינט, נעבעך, באוואשט זיך מיט ביטערע טרערן.

אהיים איז פונדאנען אַ ווערסט זיבן. דעם וועג האָט ער מיר גוט אויסגעמאָלט, און איך בין אוועק. דער הונט האָט, ווײַזט אויס, געוווסט, אַז קירילקאָ נייטיקט זיך אין אַ מענטשן, איז ער מיר נאָכגעלאָפן אַ פּאָר טריט, פאר מיר יויצע געוועזן און זיך אומגעקערט צוריק, און איך בין אוועק און אוועק.

אַ צוויי שאָ — מער האָט בא מיר דער גאַנג ניט געדארפט פאַרנעמען. נאָר איך האָב זייער געזשאַלעוועט קירילקען, קיינמאָל האָב איך אים אַזוי ניט געזשאַלעוועט, ווי איצט.

פון זײַנען מיר געפאָרן קעסיידער אנטקעגן, אַנדערע אפילע באַקאנטע. די מערסטע פון זיי אָן דראַבינעס, דאָס זײַנען זיי געפאָרן אין וואַלד אַרײַן נאָך האָלץ, און איך גיי אהיים. אַ סימען האָב איך געהאַט, אַז ס'נאָך פרי, ווײַל איך האָב זיך באַגעגנט אין אָנהייב וואַלד מיט דער טשערעדע. דאָס ערשטע מאָל אַף מײַן לעבן האָב איך זיך באַגעגנט מיט דער גאנצער שטאָט בעהיימעס (אונדזער בעהיימע האָב איך דאָרט ניט געזען, ווײַל אונדזערע פּאשעט זיך ניט ווײַט פון דער היים אַף די הליבישטשעס)...

און... אַז איך בין פארגאַנגען אין שטוב, איז מען נאָך געלעגן אַף די געלעגערס. איך האָב געזאָגט, אַז איך וועל באַלד אַרײַן, ווײַל אבי איך האָב זיך נאָר געוויזן אין שטוב, האָבן זיי שוין געמיינט, אַז דאָס האָב איך געגנעכטיקט בא מײַן כאַווערטע. איך האָב אפילע קיין שטיקל ברויט ניט גענומען אין האַנט און איך בין אוועקגעלאָפן גלײַך צו איוואַנען.

איוואַן האָט זיך דאַן געבאַבערעט אין הויף לעבן שײַער.

— שפאַנט אײַן די פערד, — זאָג איך צו אים, — און לאָמיר פאָרן נאָך קירילקען, קירילקאָ איז שלאָף.

— כיבאַ? — פרעגט ער מיך.

זאָל איך אים נאָך דערציילן, צי „כיבאַ".

— שוין דעם פערטן טאָג אַזוי, — זאָג איך, — בא אים איז, געווים, א דיזענטעריע.

איוואַן האָט גענומען קראַצן אין פּאַטיליצע...

ער האָט גאָר געקלערט אַרויספירן היינט א ביסל מיסט אין פעלד, האָט ער געדאַרפט אַרויספירן.

— אָט ליכאָמאַ!.. נו, גוט, — מאַכט ער, — אָט טו איך א זופּ א ביסל געקעכץ, גיי איך שפּאַנען די פערד. וואָס איז? דו ווילסט עפּשער אויך פאָרן, באַדאַנאַ?

— א טאָ־זשו! — ענטפער איך אים.

❊

אין א קאַרגער שאָ אַרום בין איך שוין געזעסן בא איוואַנען אפן וואָגן און בין געפאָרן מיט איוואַנען צוריק אין וואַלד אַרײַן דורכן כוטאָר, ווו דער באַלעבאָס פון דער קאָשאַרע האָט געוווינט. מיר האָבן דעם באַלעבאָס ניט געטראָפן אין שטוב, אָבער ער איז געווען נאָענט, האָט מען אים באַלד א רוף געטאָן.

. . . .

און אז מיר זײַנען צוגעפאָרן צו דער קאָשאַרע, האָט זיך קירילקאָ אַזוי דערפרייט, ער האָט זיך אופגעשטעלט אף די קניִעס, זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענט אף דער ערד און א קוק געטאָן.

— אָ, — זאָגט ער, — קאָניקי נאַשי פּרײַכאַלי!.. — און ער האָט עפּעס זייער מאָדנע א גלאָנץ געטאָן מיט די אויגן און זיך אַראָפּגעלאָזט אף דער ערד. דער הונט האָט זיך לעבן אים אַרומגעדרייט און אים זייער מאָדנע באַשמעקט. און אז מיר האָבן אַרופגעלייגט קירילקען אפן וואָגן, איז שוין בא אים אַראָפּגעהאַנגען דער קאָפּ. דער הונט האָט זיך אָנידערגעזעצט אף די הינטערשטע פיס, האָט פאַרהויבן די מאָרדע אַרוף און גענומען בילן, וואָרעם קירילקאָ איז שוין ניט געווען קיין לעבעדיקער.

איוואַן האָט איבערגעקערט קירילקען מיט דער סוויטקע און איז אוועקגעפאָרן אָן א גוטן טאָג.

. . . .

פריסירעט די טשערעדע, פריסירעט דעם באַלעבאָס, פריסירעט דעם וואַלד, פריסירעט דעם הונט.

. . . .

א גאַנצן וועג אַהיים האָט זיך איוואַן צו מיר ניט אָפּגערופן, און איך צו אים אויך ניט.

די „קאָניקי נאַשי" זײַנען זיך געלאָפן אין געשפּאַן און געפּריכעט אַנטקעגן דער זון. איך האָב פאַרשטאַנען אין איוואַנען, אַז ער איז פאַרצאַרנט, וואָס סע האָט אים געטראָפן פּונקט אינמיטן דער אַרבעט. ער האָט געזאָלט געווען אַרויספירן אַ פּאָר וואָגנס מיסט אין פעלד אַרײַן און פלוצעם — נאַ דיר. די פערד וועט ער שוין דאַרפן צוריק אָפּפירן אַף דער פּאַשע, און מע וועט דאַרפן זוכן ברעטער אַף אַ קעסטל און אומלויפן צום גאַלעך, און אומגיין רופן מענטשן.

. . . .

איך האָב געקלערט, אַז ווען קירילקעס מאַמע לעבט איצט, וואָלט זי ניט געוויינט, זי וואָלט געקוויטשעט און זי וואָלט זיך געשלאָגן מיטן קאָפּ אָן דער ערד, און ווען זי וואָלט דאָ אָפּן וואָגן געקוויטשעט, וואָלט עפּשער אַף קירילקען ניט געווען אַזוי גרויס דער ראַכמאָנעס.

❀

מײַן ברודער האָט מיך געפרעגט:

— ווו האָסטו געגעכטיקט? באַ כאַוועלע טשיפּעס?

האָב איך אים געזאָגט:

— האָב צײַט אַ ביסל, איך וועל דיר שוין באַלד דערציילן.

און די מאַמע איז געווען אַף מיר לעכאַטכילע אָנגעבלאָזן, אָבער אַז איך האָב צעוואַשן די הענט, פאַרקאַטשעט די אַרבל און בין באַלד אַרײַן אין דייזשע אַרײַן (דאָס ברויט פאַרקנעטן), איז זי שוין געוואָרן אַנדערש. און דאָ ערשט האָב איך זיי דערציילט פון די „קאָניקי נאַשי פּרײַכאַלי".

די מאַמע האָט געהייצט אין אויוון, זיך צוגעהערט, און ס'זײַנען באַ איר געשטאַנען טרערן אין די אויגן.

— אָט נאַרישע קינדער, — זאָגט זי, — וואָס מע נעמט עס זיך אויף פּאַרא געשעפטן! — זי האָט אָבער ניט געקענט דערליידן, זי האָט אַף צוקלוימערשט אַ שמייכל געטאָן און זיך אָפּגעקערט מיט פולע אויגן טרערן.

— ס'טאַקע זייער „זשאַלאָבנע", — זאָגט זי, — האָסטו עס דער־ציילט, וואָס ס'פאַרנעמט יעדערן אַזוי פאַרן האַרצן...

1927

יויסעף ראבין

ראָכל מיט אירע קינדער

באנאכט איז געפאלן א געדיכטער שניי. די צווײַגן אף די ביימער זײַנען פארשאָטן געוואָרן, ווי מיט פוכיק־ווײַסע פויגל־נעסטן. אינדער־פרי האָט ארויסגעשײַנט די זון. ס׳איז געוואָרן לײַכט און דורכזיכטיק די לופט, און פון די צווײַגן זײַנען אלץ אָפטער געפאלן שטיקער שניי אף דער ערד. שפעטער האָבן די טאָפּאָלן גענומען שמעקן מיט בײַטערקײַט פון קאָרע, מיט זיסלעכער ביטערקײַט פון דערוואכונג.

אין דעם טאָג האָט באזונדערס פריידיק אָפּגעקלונגען די פראגע:

— א יינגל, צי א מיידל?

און אפילו דער, ווער עס אײַלט זיך, שטעלט אָפּ א ווײַלע זיך אָפּ און הערט אויס פאַרכידעשט דעם ענטפער פון מײַן שאָכן:

— צי א ייִנגל, צי א מיידל... נאָר ארום און ארום וועט עס, אפּאָ־נעם, זײַן — ראָכל מיט אירע זיבן קינדער.

איך קאָן ניט באַנעמען: דער שאָכן זאָגט עס מיט גוטן, צי מיט בייזן?

דער נידעריקער און שטשופּלער שאָכן מײַנער מיט די גרוילעכע האָר און רויִקע אויגן, וועמען אַלע רופן מיטן ייִנגלשן נאָמען אוורע־מעלע, איז א מאָלער. דוכט זיך — ניט אָן טאַלאַנט. נאָר ווײַל ער טראַכט וועגן זיך מער, ווי עס טראַכטן וועגן אים אַנדערע, פאַרגינט ער קיינעם גאָרניט. אפילו דער שכיינע אונדזערער — דער קינדער־דאָקטערשע ראָכל, וואָס האָט זעקס קינדער און וואָס דאָס זיבעטע דאַרף געבאָרן ווערן, — איז ער אויך מעקאַנע. דער שאָכן מײַנער האַלט, אַז אין אונדזער הויף דאַרף ער זײַן דער ערשטער. ער איז געבענטשט פון גאָט, ניט אַלע קענען זײַן מאָלער. דאָקטוירים זײַנען פאַראַן א סאַך, דאָס קאָן מען זיך אויסלערנען...

מיר זײַנען שכיינים אין א נײַ הויז. די גאַס בויט זיך און האָט נאָך קיין נאָמען ניט. רופט מען זי „די נײַע גאַס", אָדער „די גאַס, וואָס בויט זיך". די הײַזער האָבן נאָך קיין נומערן ניט. און יעדעס הויז רופט זיך דערווײַל לויט איינעם פון די שכיינים.

— די שטוב פון פּראָראַב.

— די שטוב פון די לערער.

איך בין געוועזן זיכער, אַז אונדזער הויז וועט זיך רופן אָפּ מײַן נאָמען — די שטוב פון עלעקטריקער. איך פיר דורך עלעקטרע אין די נײַע הײַזער.

אָבער אַז עס עפנט זיך די קאַליטקע אין אונדזער הויף און עס קומט אַרײַן א מענטש, פרעגט ער אָפטער פאַר אַלץ אָפּן דאָקטער, זעלטענער — אָפּ מיר און גאָר־גאָר זעלטן אָפּן מאָלער. פאַרדריסט עס אוורעמעלען. אים פאַרדריסט שוין אויך, וואָס אַלע זאָגן וועגן ראָכלען, אַז זי איז א גוטער מענטש און א גוטער דאָקטער — דער בעסטער אין דער פּאָליקליניק. פאַר א קינד איז זי א מאַמע. קליינ־וואַרג, וואָס האָט ניט ליב קיין דאָקטער און וויינט, ווען עס דערזעט א ווײַסן כאַלאַט, גייט צו איר אָן שום אײַנריידעניש.

איינמאָל זײַנען צום מאָלער געקומען כאַווערים. זיי האָבן לאַנג געזוכט אונדזער הויז, געגאַנגען פון שטוב צו שטוב און זיך נאָכגע־פרעגט: ווו וווינט דער מאָלער? קיינער ווייסט ניט. און אַז זיי זײַנען צום סאָף געקומען, האָבן זיי צו אוורעמעלען געהאַט א טײַנע: האָסט

אונדז גלײַך ניט געקאָנט זאָגן, אז מיר דארפן פרעגן, ווו דער דאָק־טער וווינט?

פון דעמלט אָן האָט אוורעמעלע אין ראָכלס זײַט אפילע ניט גע־קוקט. קוים ער ענטפערט אפן „גוטמאָרגן". און אף דער פראגע, ווו וווינט ער, שמייכלט ער:

— אינעם הויז, ווו די פרוי מיט א סאך קינדער.

ראָכל האָט געבאָרן א יינגל.

א גאנצן טאָג נאָך דעם, ווי ראָכל איז געקומען פון געבורטס־הויז, פארמאכט זיך ניט די טיר. פון אינדערפרי ביז באנאכט קומט מען זי באגריסן. עס איז געקומען דער פאָרזיצער פון יישעוו־סאָוועט, דער הויפט־דאָקטער פון דער פאָליקליניק, ווו ראָכל ארבעט, די לערער פון דער שול, ווו אירע קינדער לערנען, פרײַנט, באקאנטע... און פריער פאר אלעמען איז געקומען די פאָרשטייערן פון „סאָבעס" מאריע גאוור־רילאָוונע, וועלכע מע רופט אין יישעוו „די מאמע פון די מאמעס". באגריסן א נײַגעבאָרענעם איז געוואָרן קימאט איר באַרוף.

אוורעמעלע שטייט אין הויף און ציילט די געסט.

עס פאלט א שניי. יעדעס שנייעלע — באזונדער און ניט געאײַלט, ווי פארטראכט און פארנומען מיט געדאנקען. און טאקע דערפאר, ווײַל אין די געדאנקען זײַנען זיי גאָר אין הימל, זעען זיי ניט און פילן ניט, ווי זיי פאלן... אוורעמעלע איז שוין אינגאנצן א ווײַסער. דער פארשנייי־טער הויף איז צעטראָטן. און ווי נאָר די קאליטקע עפנט זיך, אזוי שטעלט ער זיך אָפּ און ווארט שוין אף דער פראגע:

— דאָ וווינט דער דאָקטער?

— דאָ.

און דעם, וואָס באווײַזט ניט צו פרעגן, פארלויפט ער דעם וועג און זאָגט אָן: „דאָ, דאָ!"

אויך אין דעם אָוונט, ווען די פענצטער אין ראָכלס שטוב האָבן געלויכטן מיט יאָמטעוו און געסט האָבן זיך פריילעך געמאכט, האָט אוורעמעלע זיך נאָך אלץ ארומגעדרייט בא ראָכלס טיר.

— קומט ארײַן אָפּגעבן מאזלטאָוו, — זאָג איך צו אים.

ער וויל ניט. ער שעמט זיך. ער האָט מיט דער דאָקטערשע נאָך קיין צוויי ווערטער ניט אויסגערעדט, וואָס פאר א מעכוטן איז ער? פונדעסטוועגן, ווען אלע געסט זײַנען שוין אוועק, האָט ער זיך באַ־טראכט:

— די מאמע, ווי די מאמע... וואָס האָב איך צום נײַגעבאָרענעם?— קומט באגריסן.

מיר זײַנען אַרײַן צוזאַמען.

ראָכל איז געזעסן אויבנאָן, ווי אַף אַ קרוין־שטול. איר יונג געוואָרן פּאָנעם האָט געשײַנט פון פרייד און פון גוטסקײַט. און געוויס אויך פון שטאָלץ, וואָס לעבן איר זיצט דער מאַן און אַרום זיי — זעקס קינדער. דאָס קלײנע איז געלעגן אין וויגעלע. אוורעמעלע האָט אָנגעקוקט ראָכלען, ווי ער זאָל זי זען איצט צום ערשטן מאָל. ער האָט זי באַגריסט און דערבײַ שטיל צוגעגעבן, אַז ער אַנטשולדיקט זיך, וואָס ער איז געקומען שטערן, ווען אַזויפיל געסט זײַנען פאַראַן.

— געסט? — האָט אים ראָכל מיט פאַרוווּנדערונג אָנגעקוקט. — געסט? מײַנע קינדער! — און אַלע אַרום טיש האָבן זיך הויך פאַנאַנדערגעלאַכט.

שטילערהייט האָט זיך דער מאָלער גענומען רוקן צו דער טיר. ראָכל האָט זיך טייקעף אויפגעהויבן און איז אים פאַרלאָפן דעם וועג.

— זעצט זיך צום טיש.

אוורעמעלע האָט געפאָלגט. ראָכל האָט אים אוועקגעזעצט לעבן זיך און, קוקנדיק אַף אים מיט אירע שוואַרצע לעבעדיקע אויגן, געזאָגט:

— מיר האָבן געלאַכט ניט פון אײַך, נאָר פון זיך אַליין. ניט שוין זשע קאָן אונדז אַפילע אַ געניט אויג פון אַ מאָלער ניט דערקענען? — און קעגן איר ווילן האָט זיך ראָכל ווידער צעלאַכט. אוורעמעלע האָט געשמייכלט.

אַרויסגייענדיק צוריק אין הויף, האָט ער געפרעגט:

— ווי מיינט איר... זיי לאַכן מער ניט?

וואָס איז געשען מיט מײַן שאַכן? ער שווײַגט נאָך מער, ווי פריִער, באַווײַזט זיך זעלטענער. מיר דוכט, אַז אים אַרט שוין ניט, וואָס ראָכל איז אַ גוטע דאָקטערשע און אַ גוטער מענטש, וואָס דאָס הויז רופט זיך אַף איר נאָמען. אַפּאָנעם, ער איז איר גאָר מעקאַנע אַף אירע קינדער.

און אָט... אין איינעם אַ טאָג עפנט זיך אומגעריכט מײַן טיר און דאָס ערשטע מאָל קומט צו מיר אַרײַן אוורעמעלע. ער איז קימאַט ווי אַרײַנגעלאָפן, ניט געזאָגט קיין גוטמאָרגן, און אָנגעהויבן ריידן, ווי ער וואָלט פאַרגעזעצט אַ געשפּרעך.

— ...דאָס געלעכטער קלינגט מיר נאָך ביז הײַנט אין די אויערן. געוויס האָט איר פון מיר אויך געלאַכט. וויפל מאָל מאַכט זיך, אַז קעגן אייגענעם ווילן באַנאַרישט מען זיך. זאָגט איר אַליין... זי הייסט מיר בלײַבן — בלײַב איך. זי הייסט מיר זיצן — זיץ איך. זי לאַכט, און

איך שמייכל. צי דען איז עס ניט קיין נארישקײַט פון מײַן זײַט? אָבער וואָס טוט מען, אז קלוג ווערט מען ערשט אף מאָרגן. כאָווער טעכניק, איך פארשטיי דאָך, וואָס איר טראכט וועגן מיר: אן אקשן, ניט קיין פארגינער... דאָס דוכט זיך אײַך נאָר אזוי. דאָס שטאמט פון מײַן שוואכקײַט. איך וויל זייער א סאך און האָב דערווײַל גאָרניט דער־גרייכט. און די האָר, ווי איר זעט, ווערן גרויער. לאנגע יאָרן האָב איך געטרוימט אָנצומאָלן אזא בילד, אז מענטשן זאָלן קומען זיך נאָכפרעגן און באגריסן. די טיר זאָל זיך ניט פארמאכן... זעט איר דאָך... באגריסן איז מען געקומען די מאמע מיטן נײַגעבאָרענעם. די טיר האָט זיך ניט פארמאכט... האָב איך איצט באשלאָסן: איך וועל מאָלן ראָכלס קינ־דער, זאָל מען קומען און באגריסן, ווי מיינט איר?

פון דעם טאָג אָן איז מאָלן די קינדער געוואָרן זײַן ציל און זײַן האָפענונג. ביז איצט האָט ער ראָכלס קינדער קימאט ווי ניט בא־מערקט, איצט טרעט ער פון זיי ניט אָפּ. זעט ער זיי ניט — פעלן זיי אים. ער בענקט נאָך זיי. ער קוקט שוין אף זיי ניט, ווי אפן דאָקטערס קינדער, נאָר ווי אף אייגענע — זײַנע צוקינפטיקע פאָרטרעטן. זײַנע קומענדיקע בילדער גייען ארום, עסן, לערנען, און אלץ, וואָס זיי טוען, איז אים נאָענט, אפילע ליב.

דעם ערשטן האָט ער געמאָלט דעם עלטערן זון.

דער טאטע מיט דער מאמען זײַנען שווארצהאָריקע, באם זון זײַנען די האָר טונקעלע, מיט א העלן אָפּשײַן. אזוי זעט ער אויס אפן בילד. זײַנע ארומגעשאָרענע האָר האָבן פון פאָרנט א קליין טשוביקל, וואָס ציט זיך אף ארוף און איז אזוי באוועגלעך, אזוי פארביק אָנשוי־לעך, אז ווי נאָר מע גיט א קוק אפן בילד, אזוי דוכט זיך, אז דאָס טשוביקל וועט זיך אָט־אָט אופהייבן און אוועקפליִען, און צוזאמען מיט אים וועט זיך אָפּרײַסן פונעם לײַוונט אויך ראָכלס זון — דער סטו־דענט זאלמען. די אויגן באם זון, אויך טונקעלע מיט א העלן אָפּשײַן, זײַנען אומרויִק. ניט זיי קוקן, נאָר זיי קוקן אויס, זוכן פאר זיך א וועג אָדער זוכן אים. אפן יונגבאָכערישן פּאָנעם מיט די קינדערשע בעקלעך איז צו לייענען: זאלמען געהערט נאָך דער מאמען, ער פאָלגט נאָך, וואָס מע הייסט אים, אָבער ער האָט שוין זײַנע אייגענע סוידעס. ער פאָלגט נאָך, אָבער די זעלבשטענדיקײַט קומט שוין אָן. ס'איז ניט אויסגעשלאָסן, אז אין איינעם א טאָג וועט ער מיט א שעמעוודיק אראָפּגעלאָזטן בליק פארטרויען דער מאמען, אז ער האָט ליב, און וועט בעטן דערווײַל וועגן דעם ניט דערציילן דעם טאטן. קאָן זײַן, אז ער האָט שוין אויך פארטראכט גלײַך נאָכן ענדיקן דעם אינסטיטוט פאר־לאָזן טאטע־מאמע און אוועקפאָרן ארבעטן אפן צאָפן אָדער אפן ווײַטן

מיזרעך. עס איז נאָך שווער צו באַשטימען, וואָס אין זאַלמענען איז מער — דער מאַמעס ווייכע גוטסקייט, צי דעם טאַטנס שטרענגקייט...

— איר ווייסט... — זאָגט ראָכל, — אַזוי טאַקע וואָלט איך אַליין אויך אַנגעמאָלט מײַן זון. א דאַנק אײַך, אוורעמעלע, וואָס איר האָט ליב זאַלמענען. איר האָט אים געמאָלט געטרײַ, ווי א מאַמע.

אפן צווייטן בילד איז אָנגעמאָלט א יונג מיידל אין איר שילערישן ברוינעם קליידל מיט א ווײַסן שירץ. פריִער פאַר אַלץ, אַפילו פון דער ווײַט, טיילן זיך אויס צוויי פאַרבן: שוואַרץ און רויט. שוואַרצע גע־דיכטע האָר, וואָס וויפל מע זאָל זיי ניט קעמען און גלעטן, ווילן זיי רויִק ניט אײַנליגן, און א רויטער פּיאָנערישער האַלדזטוך, וואָס ליגט ערנסט און פאַרטראַכט אַף דעם מיידלס האַלדז.

אַף איר פּאָנעם טיילן זיך אויס שוואַרצע שיינע אויגן, וועלכע שטויסן זיך שוין אָן, אַז זיי געפעלן די יִנגלעך. ס'איז צו זען, אַז די אי־נערלעכע וועלט פונעם מיידל איז אָפּט פאַרנומען מיט איר אויסער־לעכן אויסזען. זי איז מילד און גוט, וועט קיינעם קיין שלעכט וואָרט ניט זאָגן, נאָר דאָס יִנגל, וואָס וועט איר געפעלן, אויב יענער וועט עס ניט פאַרשטיין, וועט זי בייז אויסלאַכן. מע קאָן זיך אָנשטויסן: זי ווייסט שוין, אַז זי איז א שיינע. און שיינקייט פאָדערט אירע רעכט.

און דערנאָך איז פאַרטיק געוואָרן א דריט בילד. אויך א מיידל, טאַקע נאָך א קינד. מיט א קליין ברוין צעפּל, ווי א קיטקע פון א כאַלע. די אויגן, קלוגע און שטילע, ריידן צו קיינעם ניט, זוכן קיינעם ניט, זיי באַנוגענען זיך מיט זיך אַליין, איר זעט פאַר זיך א קנאָספּ אַף א צווײַגל, וואָס געהערט נאָך אינגאַנצן דעם צווײַגל. עס איז לאַנג צו וואַרטן ביז דער קנאָספּ וועט זיך עפענען און וועט ווערן א געוויקס פאַר זיך. אין וואָס איז דעם קינדס קויעך? דער מאָלער האָט געפונען א מיטל אויסצוזאָגן דעם סאָד. ער האָט אָנגעמאָלט איר האַנט אָנגע־שפּאַרט אַף א טישל. די האַנט ליגט רויִק, און דאָך שפּילט זי. די פינ־גער זײַנען אָנגעשטרענגט, פול מיט באַוועגונג און מיט ריטם. די קינדערשע האַנט איז שוין אָן אויסגעאַרבעטע, א פעסטע. זי איז א וואַרעמע, און אַז איר וועט זיך גוט צוהערן, וועט איר דערהערן דעם פּולס. און דעריקער — פאַר אײַך וועט ניט זײַן אומגעריכט, ווען די האַנט, וואָס איז פול מיט מוזיק, וועט זיך אופהייבן און נעמען דיריזשירן.

דעם ערשטן, ווען דער מאָלער טרויט אָן זײַנע בילדער, — בין איך. זיי געפעלן מיר. איך ליב אים. אָבער דעם גאַנצן עמעס זאָג איך ניט. מיר איז שווער צו זאָגן אוורעמעלען, אַז אין די בילדער

פון די קינדער מאַלט ער זייער מוטער ראָכל. אין יעדן בילד אן אנ־דער שטריך אירן.

נאָר אָט נעמט אוורעמעלע מאָלן ראָכלען אליין. ער איז ווידער ניט פריילעך, דאָס מאָל, מיסטאמע, פארגינט ער ניט זיך אליין...

— אוורעמעלע, וואָס איז מיט אײַך?

— די קינדער האָבן מיר זיך אײַנגעגעבן, די מאמע... ניט.

מיך וווּנדערט עס שטארק. אין די קינדערשע בילדער איז פאראן די מאמע. פארוואָס זשע גיט זיך ניט אײַן איר אייגן בילד?

אין עטלעכע טעג ארום כאפט מיך אוורעמעלע אָן אינמיטן גאס און א גליקלעכער זאָגט ער מיר אָן:

— עס וועט זײַן! איך האָב אָנגעכאפט דאָס „קליינִיקײַט", וואָס פעלט... הײַנט נאָך וועט עס זײַן פארטיק...

אינמיטן דער ארבעט, ווען דאָס „קליינִיקײַט", וואָס אוורעמעלע האָט געפונען, האָט ער ניט בלויז דערזען מיטן אויג, נאָר דערפילט מיטן פענדזל, אָט־אָט... נאָך א רעגע און מע וועט שוין באלד ניט קאָנען אונטערשיידן, ווו איז ראָכל און ווו איר בילד... אין אזא מינוט איז מען געקומען רופן דעם דאָקטער צו א קראנק קינד. ראָכל האָט זיך א הייב געטאָן פון שטול.

— רירט זיך ניט, רירט זיך ניט! נאָך איין רעגע... — אוורעמעלע איז אזוי געווען פארטאָן אין דער ארבעט, אז צו אים איז, אפּאָנעם, ניט דערגאנגען, פארוואָס דער דאָקטער האָט זיך אופגעשטעלט.

— איין רעגע... — האָט ער זיך געבעטן.

— איך קאָן ניט, איך טאָר ניט.

— וואָס הייסט, איר קאָנט ניט! — האָט ער א געשריי געטאָן. — זיצט! — זײַן שטים איז געווען אזוי באפעלעריש, אז ראָכל האָט גע־פאָלגט. אָבער באלד האָט זי זיך ווידער אופגעשטעלט און זיך געלאָזט גיין צו דער טיר. ער האָט זי אָנגעכאפט פאר דער האנט:

— איך בעט אײַך, איך באשווער אײַך... איין רעגע... איך האלט עס אין די הענט, עס ליגט שוין אפן פענדזל. עס וועט אנטלויפן, עס וועט צוריק מער ניט קומען. טײַערע, ראָכעלע...

ער האָט עס ארויסגעזאָגט מיט אזויפיל הארץ, מיט אזא געבעט, אז ראָכל איז געבליבן שטיין און זיך גענומען קווענקלען. זי האָט א טראָט געטאָן אף צוריק. און פאר יעדן טראָט, וואָס זי האָט געמאכט צוריק, האָט ער געקושט איר האנט.

— איין רעגע...

— אוורעמעלע, — האָט זי אויסגעשריִען, — א קינד איז קראנק. מע מוז דעם העלפן.

—א קינד? — האָט ער אַ קוועטש געטאָן מיט די פּלייצעס, ווי ער וואָלט עס הערן צום ערשטן מאָל, — און איך? פאַרוואָס ווילט איר מיך אומברענגען? איין רעגע, און איר ראַטעוועט מיך. איין רעגע, און איר פאַרבלײַבט אין דער אייביקייט...

ראָכל האָט אַרויסגעריסן איר האַנט און איז אַרויסגעלאָפן.

אוורעמעלע האָט פאַרמאַכט די אויגן, און אַזוי, מיט פאַרמאַכטע אויגן, האָט ער דערזען ראָכלען אַזאַ, ווי ער וויל זי זען אויפן בילד. דאָס „קליינקייט", וואָס אים האָט געפעלט און וואָס נאַרוואָס האָט זיך אים אויסגעדוכט, אַז ער פילט עס מיט די פינגער און מיטן פענדזל, האָט שוין אויסגעזען ניט גענוג וואַרהאַפטיק. ערשט איצט, נאָך ראָכלס אוועקגיין, האָט ער זי דערזען אַפאַנעמעסן... ער איז גיך צוגעגאַנגען צום בילד און זיך גענומען פאַרן פענדזל.

ווײַזן מיר ראָכלס בילד וויל איצט אוורעמעלע בשום־אופן ניט. איך האָב אים געגעבן אָנצוהערעניש, געזאָגט אָפן — עס העלפט ניט. און איינמאָל, ווען אַלע שכנים זײַנען אַרויס אין הויף אָנקוקן, ווי מע קלאַפּט אָן אַ נומער צום הויז און אַ נאָמען פאַר דער גאַס, און ראָכל איז אויך אַרויס מיט איר קינד אויף די הענט, האָב איך זי געפרעגט:

— ווי געפעלט אײַך אײַער בילד, דאָקטער?

זי האָט געענטפערט:

— זייער! נאָר... — האָט זי זיך געווענדט צום מאָלער. — איר ווילט מיך, אוורעמעלע, צעקריגן מיט מײַן מאַן. ווער עס וועט זען דאָס בילד, וועט זאָגן: איר זײַט אין מיר פאַרליבט, — און ראָכל האָט זיך האַרציק און פרייליך אַזוי צעלאַכט, אַז דאָס קינד אויף אירע הענט האָט זיך צעוויינט...

1961

העשל ראבינקאָוו

פון א נײַער הייך

דער אופטו איז געווען זייער אן איינפאכער, און ס'איז א כידעש, וואָס ביז אים האָט זיך דאָ קיינער דערצו ניט דערטראכט: צו וואָס ארופ־שלעפן שווערע ברעטער אף די אייבערשטע גאָרנס, מעסטן זיי דאָרט, און מאכן אָפּאלובקעס פאר בעטאָן־זײַלן... ער, זיגעל, האָט פאָרגעלייגט צונויפקלאפּן אף דער ערד פארטיקע שילדן און ריינגעגנווײַז זיי דערלאנגען מיטן קראן אף ארוף. צוליב דעם טאקע האָט ער עס איצט געקלעטערט איבער די גליטשיקע רישטעוואניעס פונעם דרויבל־צעך, ווו ער האָט זיך הײַנט געקליבן שטעלן די טעסליער. פלוצלינג האָט ער דערהערט פון אונטן דעם פראָראב לעלטשוקס שטים:

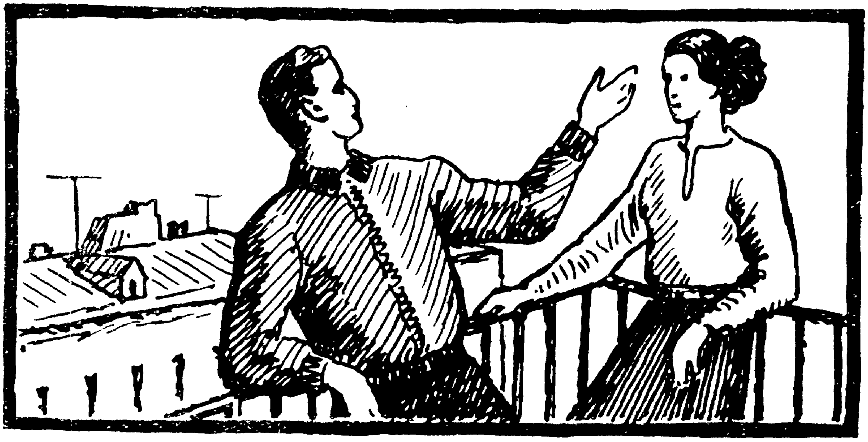

— זיגעל, ווו זײַט איר דאָרט?

זיגעל האָט זיך ניט איבעריקס געײַלט: ער האָט געוווסט, אַז אָט דאָס דאָזיקע קלײנווקסיקע מענטשל מיט די געצײלטע הערעלעך אפֿן קאָפּ קאָן אמאָל אופֿהייבן א ליארעם איבער גאנץ געוויינלעכע זאכן. לעלטשוקס פֿארשמירטע שטיוועלעך האָבן אזש אונטערגעטאנצט:

— וואָס זאָגט איר אף די לײַט פֿון דער פֿארוואלטונג? גייט, מע רופֿט אײַך אהין. — ער האָט מיט דער האנט א ווײַז געטאָן גלאט אין דער וועלט אַרײַן. זײַן קורצער האלדז איז געווען ציגל־רויט פֿון אופֿרעגונג:

— ניט געפֿונען קיין אנדער צײַט צו רופֿן...

אפֿן וועג צו דעם קאָנטאָרל האָט ער זיגעלן אַרײַנגעשריִען גלײַך אין פּאָנעם אַרײַן, אַז מע וויל אים, זיגעלן, שיקן קיין כאבאראָווסק אף קורסן, — און, אופֿהייבנדיק זיך אף די שפּיץ נעזלעך פֿון די שטיוול, געוואָרנט, — אף גאנצע דרײַ כאדאָשים!

זיגעלן האָט די דאָזיקע נײַס ניט איבעראשט. ער האָט נאָך ווינטער געהערט, אַז מע קלײַבט זיך שיקן מענטשן אף קורסן פֿון בריגאדירן.

אין קאָנטאָר האָט מען אים באוויזן א צעטל, ווו זײַן פֿאמיליע איז געשטאנען פֿון די ערשטע.

אין אָט דער מינוט איז עס פֿאר אים אליין געווען ניט אינגאנצן קלאָר, צי ער איז מאסקים. אין די געדאנקען האָט ער זיך א לאָז געטאָן צוריק אהין, ווו זײַן קאָמפּלעקס־בריגאדע האָט געארבעט, — אף דער בויונג פֿון דער עלעקטראָסטאנציע. נעם, לאָז עס אלץ איבער אף גאנצע דרײַ כאדאָשים!.. עמעס, אָנשטאָט אים בלײַבט זײַן געהילף יעריאָמין — דער לאנגער באָכער, וועלכער רעדט שטענדיק מער אפֿן וווּנק, דערפֿאר איז אָבער ניטאָ קיין גרעסערער בעריע דאָרט, ווו מע דארף אָן אָרו־דעווע טאָן מיט דער האק און מיטן וויבראטאָר. אף אים קאָן מען זיך פֿארלאָזן. נאָר וואָס דען? ער, זיגעל, האָט א כשאד, אַז נאָך די קורסן קלײַבט מען זיך אים געבן א נײַעם אָביעקט, מיט נײַע מענטשן. אָנהייבן אלץ פֿונדאָסנײַ — דאָס גלוסט זיך אים ניט. ער איז זיכער, אַז קיין בעסערע זעקס און דרײַסיק כעוורעלײַט, איידער די, מיט וועלכע ער ארבעט שוין דאָס צווייטע יאָר, איז ניטאָ אף קיין איין בויונג אין דער שטאָט.

קיין כאבאראָווסק איז זיגעל אָנגעקומען אין א לויטערן מײַ־פֿרי־מאָרגן. פֿאר די דרײַ שאָ אין וואגאָן האָט ער באוויזן גוט א דרעמל טאָן און איצט געפֿילט אין זיך א קרעפֿטיקע פֿרישקײַט. ווי עפּעס ווײַטס, מעטושטעשדיקס האָבן זיך דורכגעטראָגן פֿאר די אויגן די פּענעמער פֿון די יאטן, וואָס זײַנען באנאכט געקומען אים באגלייטן. ער האָט ביזן

סאמע זעצן זיך אין וואגאָן אַלץ דערקלערט יעריאָמינען, וואָס יענער וועט האָבן צו טאָן שוין גלײַך מאָרגן אינדערפרי. זיגעל האָט א שמייכל געטאָן, דערמאָנענדיק זיך יעריאָמינס קלוימערשט אופמערקזאַם־ערנסטע אויגן, די גראָבע ליפּן, וועלכע זײַנען זיך בעשאסמײַסע פארעטעריש צעפאָרן אין א ברייטלעכן גענעץ. יעריאָמין האָט זיך געקאָנט באגיין אָן זײַנע אייצעס...

אין דער נאָענטער קאַנטישער שטאָט קומט זיגעלן אויס צו זײַן גאנץ אָפּט. דאָ וווינט זײַנע אַן אויסגעגעבענע שוועסטער, און ער כאַפּט זיך אמאָל אראָפּ אהער אף א זונטיק. נאָר הײַנטיקס מאָל האָט אים די שטאָט אויסגעזען עפּעס יאָמטעוודיק שענער און צוציִענדיקער, ווי שטענדיק.

לעבן אווטאָבוס האָט ער זיך אָנגעשטויסן אף א באַקאַנטן פון בירא־בידזשאַן, וועלכער האָט אים דערציילט, אז אנומלטן האָט ער דאָ אין כאַבאַראָווסק באגעגנט — וועמען מיינט ער? אירינע וואָלף. זי האָט מען אויך געשיקט אף קורסן. אפּאַנעם, אף די זעלבע טאָקע...

— עס זאָל דיר דאָ זײַן פריילעכער, — האָט ער אים א שטורכע געטאָן.

די דאָזיקע נײַס איז פאר זיגעלן געווען אומדערוואַרט. ער האָט געשפּאַנט איבער דער רוישיקער קאַרל מאַרקס־גאַס און געפּרווט זיך פאָרשטעלן, וויִאזוי ער וועט זיך באגעגענען מיט אירינען. עפּשער זיך אופירן ווי בא זיך אין דער היים? עפּשער אזוי, ווי עס האָט זיך שוין אײַנגעשטעלט די לעצטע צײַט — א שאָקל מיטן קאָפּ, א זאָג טאָן א פּאָר שטעכווערטלעך, וואָס זײַנען פארשטענדלעך נאָר זיי ביידן... ניין, לעכערלעך און נאריש: א מענטשן איז שוין פינף און צוואַנציק יאָר, און ער גייט נאָך אַלץ ארום א באַליידיקטער און בלאָזט זיך, ווי א זעכצנ־יאָריק יינגל. פּאַרקערט, ער וועט זי באגעגענען העכסט פרײַנטלעך, גלײַך ווי גאָרנישט וואָלט ניט געשען...

„און וואָס איז דען אינדערעמעסן געשען?" — האָט ער מיט פאַר־דראָס א טראַכט געטאָן.

❋

שוין העכער א יאָר, ווי צווישן אים מיט אָט דעם מיידל האָבן זיך געשאַפן עפּעס מאָדנע באַציִונגען.

ער איז דעמאָלט געקומען פון דער ארמיי צוריק צו זיך אין בוי־טרעסט. גוט באַהאַוונט אין אַלע בוי־פאַכן, איז ער גאָר אינגיכן גע־וואָרן בריגאַדיר פון א נײַגעשאַפענער יוגנטלעכער קאָמפּלעקס־בריגאַדע. אף זײַן באצירק האָט מען אײַנגעשטעלט בעטאָן־סטויקעס, און דעריבער

איז אים אויסגעקומען האָבן צו טאָן מיט די אַרמאַטורשטשיקעס. בײַ זיי איז געווען בריגאַדיר אירינע וואָלף. אין איר שוואַרץ פאַרשטויבט בערעטל, אין די טופּליעס אויף די נידעריקע קנאָפּל האָט זי געכאַפּט דעם אָנבליק סײַ פון אַן איבערגעוואַקסענער שילערן פון אַ האַנטווערקער־שול, סײַ פון אַ יונגער וואַגאָן־באַגלייטערן אין אַ שנעלצוג.

זיגעלס באַקאַנטשאַפט מיט איר האָט זיך אָנגעהויבן פון דעם, וואָס ער האָט פאַרגעלייגט די אַרמאַטורשטשיקעס אַריבערגיין אין זײַן בריגאַדע. דערויף האָט אירינע געענטפערט מיט זייער אַ קורצן, נאָר אויסדריקלעכן בליק דורך די צונויפגעצויגענע לאַנגע וויִעס.

— עטוואָס קליגערס האָט איר שוין ניט געקאָנט צוקלערן?..

אין אַ קורצער צײַט אַרום האָבן זיי זיך גענומען באַגעגענען נאָך דער אַרבעט. און אָנגעהויבן האָט זיך עס אָט פון וואָס:

אין איינעם אַ וואַרעמס־איבערײַס האָט זיגעל זיך פאַרקליבן צווישן צוויי סטאָסן בעטאָן־פּליטעס, אַרויסגענומען פון טאַש אַ נײַינקע לאָגאַריטמישע ווירע און אָנגעהויבן זיך לערנען, וויאַזוי צו באַנוצן זיך מיט איר. אויבן, אויף די בעטאָן־פּליטעס, איז געלעגן אירינע און זיך געוואַרעמט אויף דער זון. זי האָט מיט עטלעכע יאָר צוריק געענדיקט אַ צענױאָריקע שול און שוין דאַפקע יאָ געוווסט, וויאַזוי זיך באַגיין מיט דער ווירע. זי האָט נײַגעריק אַראָפּגעקוקט, ווי דער בריגאַדיר מיט דעם שוואַרצן צעפּאַטלטן קאָפּ און מיטן האַלדז־און־נאַקן, וואָס זאָגט וועגן זײַן אָקסישער אַקשאָנעס, מאַטערט זיך, קוקט אַרײַן איז דער אינסטרוקציע און — גאָרניט באַקומט זיך בײַ אים...

לעם איר, אויף די אָנגעוואָרעמטע פּליטעס, איז געלעגן אַ ציגלשפּליטער, און אירינען האָט זיך זייער געוואָלט אַראָפּוואַרפן אים אויף זיגעלס העפטל, אויף זײַן אינסטרוקציע. זי האָט עס אָבער ניט געטאָן — ער קאָן עס נאָך אויסטײַטשן אויף אַן אַנדער אופן... נאָר עפּשער פּאַרט דערקלערן אים כיבער, כיסער, קייפלען — כאָטשבי דאָס, וואָס אַ בריגאַדיר דאַרף קענען באַם אונטערעכענען נאַריאַדן... זי האָט אָבער מוירע געהאַט אָנטרעפן אויף איבערגעטריבענער אייגנליבע. מע זעט דאָך, אַז ער איז פון די, וואָס זײַנען גרייט אויסטראַכטן נאָכאַמאָל פּולווער, אַבי — אַליין...

אַזוי איז זי אומבאַוועגלעך אָפּגעלעגן ביזן הודאָק. נאָר ווען זי האָט זיך גענומען אופהייבן, האָט זיגעל זי דערזען. זײַן אָפּגעברענט פּאָנעם איז געוואָרן בלאַס. ער האָט זיך אָבער באַלד באַהערשט.

— וויאַזוי האָב איך עס אײַך ביז איצט ניט באַמערקט?

— און איך האָב אײַך באַמערקט, — האָט זי רויִק געענטפערט, — נאָר כ׳האָב ניט געוואָלט שטערן אײַך אין אַזאַ ערנסטער זאַך.

אין דעם טאָן פון אירע לעצטע ווערטער האָט ער דערפילט, אַז זי מאַכט פון אים כויזעק. ער האָט בייזלעך געענטפערט:

— שטערן וואָלט איר ניט געשטערט, נאָר העלפן אויך ניט...

אירינע האָט אַ פיר געטאָן מיט אַ ברעם:

— מעגלעך. נו, כ'ווינטש דערפאָלג.

און איז פלינק אוועקגעלאָפן איבער די פליטעס.

אין עטלעכע טעג אַרום האָבן זיי זיך ווידער באַגעגנט. אירינע איז געשטאַנען אַנטקעגן זיגעלן, די שפּיץ פינגער אַרײַנגעטאָן אין די טע־שעלעך פונעם שווארצן קליידל. די ליפּן אירע האָבן געשמייכלט:

— ווי גייט עס מיט די לאָגאַריטמען?

זיגעל האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט.

— איז אָט, קומט אַהער. זעט, — האָט דאָס מיידל פאַרגעזעצט. אין אירע הענט האָט זיך פון ערגעץ־ווו באַוויזן אַ שוואַרץ שמאָל שאַכטעלע מיט דער לאָגאַריטמען־ווירע.

— אָט, זעט!..

אַזוי האָט מען זיך אָנגעהויבן טרעפן. וואָס ווײַטער, איז אירינע אים אַלץ מער געפעלן. ער האָט באַמערקט, ווי זאַכלעך זי האַלט זיך מיטן פּראָראַב, ווי פרײַנטלעך — מיט די אַרמאַטורשטשיקעס, וועלכע האָבן זי פאַרשטאַנען קימאַט אָפן ווונק.

ער האָט עטלעכע מאָל געפּרוווט געבן אָנצוהערן, אַז ער וואָלט אַרײַנגעגאַנגען צו איר אַהיים, נאָר יעדעס מאָל האָט זי אָף אַן איידעלן אויפן אָפּגעזוכט פאַרשיידענע טערוצים אָף ניט פאַרבעטן אים. דערפאַר אָבער איז זי, ווי אים האָט זיך אויסגעוויזן, גערן אָפּגעזעסן מיט אים ביז שפּעט אין אָוונט אין די טונקעלע, קילבלעכע פאַרק־אַלייען.

עמעצער פון זײַן בריגאַדע האָט אים דעמלט אין אַ שפּאַס אַ זאָג געטאָן, אַז עס איז פאַראַן דאָ איינער אַן ענערגעטיקער, וואָס וועט אָט־אָט צוריקקומען פון אַ קאָמאַנדירונג פון דאָרעם־סאַכאַלין... נאָר זיגעל האָט זיך געמאַכט ניט וויסנדיק. ניט געוואָלט וועגן דעם טראַכטן. אײַנ־גיכן אָבער האָט ער אים געטראָפן, דעם ענערגעטיקער, אין קאָנטאָר פון דער פאַרוואַלטונג. דאָס איז געווען אַ מענטש אין די דרײַסיקער. געטראָגן האָט ער אַ פּאַנאַמע פון יאַם־גראַז, עטוואָס אַראָפּגערוקט אָפן שטערן. די טיף־בלויע גרויסע אויגן, וואָס האָבן געקוקט זייער שאַרף, האָבן דײַטלעך געגעבן צו וויסן, אַז ער קאָן באַשטיין אָף זײַנס...

און טאַקע אינעם זעלבן אָוונט האָט זיגעל געטראָפן אירינען מיט דעם דאָזיקן אינזשעניער אָף דער שאָלעם־אַלייכעם־גאַס. זיי האָבן גע־וואַרט אָף אַן אויטאָבוס, וואָס גייט צו דער סאָפּקע. זיגעל איז צוגעגאַנ־גען צו זיי. אירינע האָט אָף אים דעמלט אַ קוק געטאָן מיט איר רויִקן

קוים באַמערקבאַרן שמייכל, זיך דערקונדיקט, צי גייט ער דאָס ניט אין דער אָוונט־שול. דער ענערגעטיקער, וואָס איז געשטאַנען לעם איר, האָט זיך געמאַכט טאַמעוואַטע און מיט אַ פאַרעוואָר שטים איבערגעפרעגט:

— אַזוי? איר לערנט אין דער אָוונט־שול?

זיי האָבן אָנגעקוקט איינער דעם אַנדערן מיט אַן אָפּשאַצערישן בליק. דער שמועס האָט זיך ניט געקלעפּט. אינגיכן איז אונטערגעקומען דער אווטאָבוס, און אירינע מיט איר באַקאַנטן זײַנען פאַרשווונדן געוואָרן.

אויף דער אַרבעט איז אירינע געווען מיט זיגעלן הײמיש־פרײַנטלעך, ווי פריִער, אָבער אין די אָוונטן איז אים אַלץ זעלטענער געלונגען צו טרעפן זיך מיט איר. אַרומבלאָנקענדיק איבער די שטילע זײַטיקע גאַסן אויף יענער זײַט בריק, פלעגט ער זי זען מיטן ענערגעטיקער — ביידע אויסגעפּוצטע, פריילעכע.

און דאָ האָט מען אים אײַנגאַנצן אומגעריכט איבערגעפירט מיט דער בריגאַדע אויף אַ נײַעם אָביעקט — אויף דער בויונג פון דער גרויסער עלעקטראָסטאַנציע אין אַ ווײַטלעכן עק פון דער שטאָט.

פון דעמלט אָן האָט ער בלויז איין מאָל באַגעגנט אירינען, אויף דער פּאָטשט. זי האָט בא אים זיך נאָכגעפרעגט, פאַרוואָס זעט מען אים ניט, צי האָט ער אויף איר ניט קיין פאַריבל פאַר עפּעס. קוקנדיק אין אַ זײַט, האָט ער אָפּגעענטפערט מיט אַ האַלב מויל.

*

אירינע איז געשטאַנען אין פּאָיע פון דער געבײַדע, ווו עס זײַנען געווען די קורסן, באַם ביכער־קיאָסק, לעבן די הויכע מירמלנע טרעפּ. זי איז געווען אין אַ העל־גרויען קלייד. די לענגלעכע, גוט געצייכנטע ליפּן אירע, קוים־קוים באַרירט מיט רויטס, האָבן געשמייכלט צו עמעצן מיט גוטמוטיקײַט. אים האָט זיך געדוכט, אַז פאַר דער צײַט, וואָס ער האָט זיך מיט איר ניט באַגעגנט, האָט זי זיך שטאַרק געענדערט.

אירינע האָט אויסגעשטרעקט צו אים ביידע הענט:

— זיגעל, איר?

מיט דער געוואַגטקײַט פון אַ מענטשן, וואָס האָט שוין ניט וואָס אָנ־צווערן, האָט ער זי גענומען אונטערן אָרעם. נו, גוט, דאָרטן איז דער ענערגעטיקער. אָבער דאָ זײַנען זיי דאָך לאַנדסלײַט. גוטע באַקאַנטע. דאָ, אין דער פרעמדער שטאָט, מוז ער זײַן אויפמערקזאַם צו איר.

— גייען מיר, אירינע, — האָט ער אַ זאָג געטאָן. זיי זײַנען צוזאַמען אוועק אין דער אַאודיטאָריע.

די ערשטע צײַט האָבן די קורסן א ביסל אנטוישט זיגעלן. דער טאָג איז געווען איבערגעלאָדן מיט טעאָרעטישע לימודים. פאר דער מער־הײַט צוהערער, וואָס זײַנען אהער געקומען גלײַך פון דער בויונג מיט א היפשן ארבעטס־סטאזש, איז אלץ געווען באוווסט פון דער פראקטיק. שפּעטער האָט אָנגעהויבן ווערן אינטערעסאנטער. אן אינזשעניער פונעם ראט פאר פאָלקסווירטשאפט האָט גענומען לייענען א קורס טעכנישע נאָרמירונג. דאָס האָט זיגעלן געעפנט די אויגן.

— בלינד געווען, דער טײַוול זאָל עס נעמען! — האָט ער, קלאפנדיק זיך אין קאָפּ מיטן פויסט, געזאָגט צו אירינען אין איינעם פון די איבעררײַסן, — און מיט אזויפיל פינצטערניש אין מויעך גיי האָב צו טאָן מיט אונדזערע לײַט, די נאָרמיראָוושטשיקעס! בלויז דער ניוך מײַנער פלעגט מיך ארויסהעלפן. איצט, כאוויירימלעך, וועלן מיר שוין א קוק טאָן עטוואָס טיפער...

— איר זאָגט, בלינד געווען? — אירינע האָט אים באקוקט פון אויבן אראָפּ מיט א זײַטיקן בליק. — דאָס איז פאר מיר ניט קיין נײַס...

זיגעל האָט מיט א שטאָך אָפּגעענטפערט:

— נישקאָשע, דאָס, וואָס איך האָב געדארפט, האָב איך דערזען...

דאָך האָבן אים נאָכדעם א היפשע צײַט ניט געלאָזט צורו אירינעס ווערטער: וואָס זאָל דאָס הייסן? א פארשטעלטע אָנצוהערעניש?..

עס זײַנען אוועק טעג, פארפולטע מיט אָנגעשטרענגטער ארבעט אף די קורסן, מיט עקסקורסיעס אף די בויונגען פון דער גרויסער קאַנט־שטאָט. מידע, נאָר צופרידענע, פלעגן די קורסאנטן זיך אומקערן אין צוזאמענוווינונג.

— איך האָב ליב דעם ריטם פון א גרויסער שטאָט, — האָט אירינע אַנומלטן א זאָג געטאָן. אירע אויגן זײַנען געווען פארטראכט און ערנסט, — איר ווייסט, זיגעל, מע לייגט מיר דאָ פאָר בלײַבן ארבעטן אף איינער אן אינטערעסאנטער בויונג.

— יאָ? — זיגעל האָט עס קימאט אויסגעשריִען. — און איר?

שווײַגנדיק, ווי זי וואָלט באטראכט, וואָס צו ענטפערן, האָט אירינע געשפּאנט ווײַטער מיט אן עטוואָס אראָפּגעלאָזטן קאָפּ. ער האָט דער־שפּירט אין זיך אן אומרויִקע בענקשאפט. די גוטע שטימונג איז גלײַך צערונען געוואָרן. ער האָט זיך דערמאָנט, אז אירינע האָט אין כאבאַ־ראָווסק פרײַנט. אָט וועט זי פארבלײַבן דאָ, און ער וועט ווידער נעמען ארומבלאָנקען איבער די שטילע הינטערגאסן מיט א פוסטער בענקעניש נאָך איר...

זיגעל האָט אָפּגעזיפצט:

— יאָ. אונדזער שטאָט איז נאָך ניט אַזוי גרויס און האָט נאָך ניט אָט דעם ריטם, וועגן וועלכן איר רעדט.
אירינע האָט זיך אָפּגעשטעלט.

— מיר מיט אײַך, — האָט זי לאַכנדיק געזאָגט, — מיר מיט אײַך דאַרפֿן אים שאַפֿן, אָט דעם ריטם! אויסבויען נײַע גאַסן, מיט אָט אַזעלכע פֿילגאָרנדיקע מויערן. ווער קאָן עס טאָן? נאָר מיר מיט אײַך!..

די צונויפֿקונפֿט פֿון די קורסן, וווּהין זיי זײַנען געגאַנגען, איז שוין דאָס מאָל געבליבן ערגעץ אין א זײַט. אירינען און זיגעלן האָט אַרומגעכאַפּט די פּײַכטקײַט פֿונעם נאָענטן אַמור, וועלכער האָט פֿאַר־נאַכטיק אַרויסגעקוקט דורך די פּאַרק־ביימער.

*

סאָף יול האָבן די קורסן זיך געשלאָסן, און אירינע מיט זיגעלן זײַ־נען אַוועקגעפֿאָרן צו זיך אין שטאָט. דער צוג איז אַהין אָנגעקומען שפּעט בײַנאַכט. דער פּעראָן — אַן אָפּגיך באַלויכטענע שטאָק־פֿינצטער־ניש — האָט האַסטיק זיך א טראָג געגעבן אַנטקעגן און דאָס מאָל אויס־געזען א סאַך גרעסער, ווי אינדערעמעסן. אויף דער בײַוואָקזאַל־גאַס האָט זיך געלאָזט הערן דאָס טופּען פֿון פֿאַרשפּעטיקטע זומערדיקע לײַכטע פֿרויען־אָפּצאַסן. קיין אויטאָבוסן זײַנען שוין ניט געגאַנגען. זיגעל איז דערפֿון געווען אַפֿילו צופֿרידן: ער וועט באַגלייטן אירינען גאַנצע פֿינף קילאָמעטער — צום זאַוואָדישן יישעוו, וווּ זי וווינט. ער האָט געוואָלט נעמען בײַ איר דעם טשעמאָדאַן, נאָר אירינע האָט זיך אָפּגעזאָגט. זי האָט פֿאַרגעלייגט אַוועקשטעלן די זאַכן אינעם דיספּעטשער־בײַדל, ביז דעם ערשטן אויטאָבוס, און אַליין א שפּאַציר טאָן איבער דער שטאָט, וווּ זיי זײַנען שוין דרײַ כאַדאָשים ניט געווען.

פֿון דער נאַכט־כאַשכעס האָבן פֿאַר זיי אָנגעהויבן אַרויסשווימען איינער נאָכן אַנדערן ווענט פֿון נײַ־אויסגעבויטע הײַזער, קראַנען מיט ריזיק־פֿאַרהויבענע הענט, אָפּגעצוימטע ברייטע בוי־פּלעצער, וואָס מיט דרײַ כאַדאָשים צוריק איז נאָך פֿון זיי קיין סימען ניט געווען.

— פֿיר, פֿינף, זעקס... — האָבן זיי געציילט די נײַ־בויונגען, גייענ־דיק איבער דער גרויסער נײַער גאַס לענגאויס דעם טײַך.

זיגעל האָט זיך ניט געקאָנט אײַנהאַלטן. ער האָט געריבן די הענט — מאַלאָדצי, זעט, ווי מע האָט זיך דאָ א נעם געטאָן!..

דער טויער פון איינעם אן אָפּגעצוימטן בוי־פּלאַץ איז געווען אָפן, און זיי זײַנען אהין אריַין. דער אַלטער נאכט־וועכטער, אײַנגעהילט אינעם טולופּ, האָט דערקענט זיגעלן און איז געבליבן אף זײַן אָרט אין בײַדל. ער האָט אָבער גענומען אומצופרידן בורטשען:

— קיין שלאָף נעמט זיי ניט...

זיגעל האָט אָנגענומען אירינען פאר דער האנט. זיי האָבן זיך אופגעהויבן אפן צווייטן שטאָק פון דער נײַער געבײַדע. פונדאמענט, פונעם נאָך ניט פארטיקן באַלקאָן, האָט מען געקאָנט זען, ווי די שטאָט איז זיך צעוואקסן.

זיי זײַנען געשטאנען שווײַגנדיק. ערגעץ האָט אומדערוואַרט א קריי געטאָן א פרײַקער אומגעדולדיקער האָן, און ווי אן ענטפער אים, האָט אין די באגינענדיקע גאסן הייזעריקלעך א פאַרשקע געטאָן אן ערשטער אווטאָבוס.

— קומט, — האָט אירינע געזאָגט.

— קומט, — האָט זיגעל איבערגעכאַזערט.

1962

מארק ראזומני

נאָוועלעטן

דאָס הארץ זאָל ניט וויי טאָן...

דאָ ניט לאַנג ערשט האָב איך זיך דערוווּסט, אז איך האָב א הארץ. אז דאָרטן, אין דער לינקער זײַט פונעם ברוסטקאַסטן, געפינט זיך א פלייש־זעקעלע, די גרייס, ווי א פויסט; א זעקעלע, וואָס וועגט דרײַ הונדערט גראַם, גיט זיבעציק שלאָגן אין א מינוט, און קאָן דערצו שטאַרק וויי טאָן... דער דאָקטער, וואָס האָט מיך צום ערשטן מאָל אין לעבן אײַנגעהיילט אין דער מיסטעריע פון קאַרדיאַמין־אײַנשפּריצונגען, האָט געוואָרנט:

— און פון איצט אָן — פּאַמעלעך גייִן, שטיל ריידן... איר הערט?

הייסט עס, איך דאַרף אָנהייבן לעבן, ווי אַ גאָרטנשנעק. אַט ווי יענער מענטש, וועמען כ'באַגעגן אָפּטמאָל אין סקווער גייִן מיט געמאָס־טענע טריטעלעך, אָנגעשפּאַרט אָן אַ שטעקן. און זעצט ער זיך צו — רעדט ער שטענדיק מיט די שכנים אויף דער באַנק בלויז וועגן זײַן סטענאָקאַרדיע, ווי דאָס וואָלט געווען די וויכטיקסטע זאַך אויף דער וועלט; וועגן דעם, ווי מע ווייסט ניט, ווי אים צו היילן, און ווי ער פאַר־שטייט מער פון די דאָקטוירים. פון זײַנע ליפּן פּערלט אָן אויפהער „איך"... „מיר"... „מיך"... ער איז אַזוי פאַרטאָן מיט זיך, אַז אַפילו בייס ער טוט אַ נאָס און מ'ווינטשט אים „צו געזונט", זאָגט ער אָנשטאָט אַ דאַנק „אַוואַדע, זאָל מיר טאַקע זײַן צו געזונט"...

צי שוין זשע בין איך פון איצט אָן אויך פאַרמישפּעט צו פירן אָט אַזאַ קורצזיכטיק און לאַנגווײַליק לעבן? צי שוין זשע וועל איך אויך אַרומגייִן מיט אַזעלכע פּאַמעלעכע טריטעלעך, ניט מיטהאַלטן מער מיטן אימפּעטיקן שפּאַן פונעם אַרום? צי שוין זשע... אוי!

מײַן האַרץ דערלאַנגט מיטאַמאָל אַ העפטיקן טיאָכק. מיר איז קלאָר, וואָס דער ווייטעק באַטײַט. ער איז אַרויסגערופן דורך דער גרויליקער פאָרשטעלונג, אַז איך קאָן נאָך אויך ווערן אָט אַזוי ווי יענער...

און עס בלײַבט בײַ מיר:

וואָס עס זאָל ניט זײַן — דאָס פײַער פון האַרצן וועל איך ניט פאַר־לעשן! איך וועל ניט דערלאָזן, אַז די גליווערדיקע וואַכעדיקײַט זאָל פאַרפירן דעם הייסבלוטיקן שלאָג זײַנעם! איך וויל, אַז דאָס פלייש־בײַטעלע אין מײַן ברוסט, וואָס וועגט קוים דרײַ הונדערט גראַם, זאָל אַרײַנעמען אין זיך די וואָג פון אַ וועלט מיט אירע פריידן און ליידן! איך וויל, אַז יעדער איינער פון די זיבעציק שלאָגן פון מײַן האַרץ זאָל מיך באַהעפטן מיט אַלדאָס שיינע און דערהויבענע, צוליב וואָס עס לוינט צו לעבן אונטער דער זון!

אַ שמועס מיט מײַן פּאָרטרעט

אין איינעם אַן אָוונט, ווען איך האָב אויפגעהויבן די פאַרמאַטערטע אויגן פונעם קסאַוויאַד, האָב איך מיטאַמאָל דערזען, ווי מײַן פּאָרטרעט איבערן שרײַבטיש קוקט אויף מיר מיט אַ מין באַדויערן... אין ערשטן מאָמענט בין איך גאָר צעטומלט געוואָרן, אָבער באַלד בין איך אַרויס פון די קיילים און מיט קאַס זיך צעשריִען:

— וואָס איז דאָס עפּעס פאַר אַ ראַכמאָנעסדיקער בליק? וואָס, אייגנטלעך, באַדויערסטו מיך?

געזאָגט האָב איך דאָס גלאַט אין דער וועלט אַרײַן, נאָר קעדיי זיך אַראָפּצורײדן פון האַרצן, און נאַטירלעך אויף קיין ענטפער ניט געוואַרט. צו מײַן גרויסער שטױנונג אָבער האָב איך דערהערט, ווי דער פּאָרטרעט זאָגט שטיל:

— איך זע, אַז די לעצטע צײַט האָט זיך אײַנגעקאַרבט אַ נײַער קנייטש אין דײַן שטערן און עס איז דיר צוגעקומען אַ שפּאָר ביסל גראָע האָר... יאָ, דו ווערסט עלטער. אָבער אַ מאָדנע זאַך — איך בין דאָך מיט דיר איין לײַב און איין נעשאָמע, און איך בין נאָך אַלץ יונג! נאָך אַלץ ווי דעמלט, ווען איך בין באַשאַפן געוואָרן: אָן איין קנייטש, אָן איין גראָע האָר, אָן...

— הער צו! — האָב איך שאַרף און ביטער אים איבערגעשלאָגן. — אָנשטאָט מיר צו שיטן זאַלץ אויף די ווונדן, וואָלט עפּשער געווען אַ פּלאַן, זאָלסט מיר גרינגער מאַכן מײַן לעבן און איבערנעמען אויף זיך מײַן עלטער ווערן? דיר וועט עס דאָך ניט ווי טאָן...

דער פּאָרטרעט, ווי עס שײַנט, ניט אומבאַהאַוונט אין ליטעראַטור, האָט פלינק אָפּגעענטפערט:

— די מײַסע מיטן פּאָרטרעט פון דאָריאַן גריי לאָז אָפּ! איך אַליין וויל אויך בלײַבן יונג! אָבער אין איינס, זעסטו, בין איך גרייט דיר צו העלפן: איך וועל דיר געבן אַן אייצע, ווי דו קאָנסט זיך פאַרלײַכטערן די לאַסט פון די יאָרן, און וועסטו מיך נאָר פאָלגן — וועסטו אויך, אַזוי ווי איך, שעמערירן מיט אַלע פאַרבן פון דער יוגנט!

— איז וואָס דאַרף איך דערצו טאָן? — האָב איך אומגעדולדיק געפרעגט.

— טאָן? פאַרקערט — דאַרפסט אויפהערן צו טאָן! לייג אַוועק דײַן אַרבעט, וואָס קאָסט דיך אַזויפיל געזונט; הער אויף זיך נעמען צום האַרצן אַלץ, וואָס אַרום דיר טוט זיך; לאָז ניט צו צו זיך קיין פרעמדן צאַר; רעאַגיר ניט מיט שאַרפקײַט אויף אַוולעס; באַגײַסטער זיך ניט, האָב ניט ליב און האָב ניט פײַנט, זײַ צו אַלץ גלײַכגילטיק...

— אָך, אַזוי גאָר?! — האָב איך אים ניט געלאָזט ווײַטער ריידן. — אָט דאָס אייצעסטו מיר?! ניט ליב האָבן און ניט פײַנט האָבן, זײַן גלײַכגילטיק? ניין! איך וויל ניט זײַן גלײַכגילטיק! איך וויל לעבן מיט די זאָרגן פון מײַנע מיטמענטשן, איך וויל זיך נעמען צום האַרצן זייערע לײדן און זיך פרייען מיט זייערע סימכעס! הערסט, פּאָרטרעט? אָט דאָס וויל איך — און מעג עס מיך קאָסטן, וואָס עס קאָסט!

דער פּאָרטרעט האָט אומצופרידן צונויפגעשנירלט די ליפּן, האָט

מיך קרום אָנגעקוקט — און זינט יענעם באַנאַכטיקן שמועס שוין מער אַף מיר ניט געוואָרפן קיין בליקן פול באַדויערן. איצט קוק איך שוין אַף אים מיט באַדויערן: איך באַדויער אים, וואָס ער איז אַלעמאָל דער זעלביקער, וואָס דאָס לעבן גייט אים פאַרביַי, רירט אים נישט אָן... איך אָבער — זאָל זיַין מיט גראָע האָר, מיט א צעקנייטשטן שטערן, אָפטמאָל מיט ביטערניש אַרום די ליפּן — איך בין אָבער גליקלעך, וואָס כ׳געפין זיך אין קאָך און ברויז פונעם לעבן און וואָס מיַינע טעג און יאָרן ווערן ניט אומזיסט אויסגעלעבט.

„פעטערל"

א מענטש שטיַיגט אַריַין אין טראַמוויַי. דערזעען דאָרטן א באַקאַנטן, באַגריסט ער זיך מיט אים און זעצט זיך צו אַפן פריַיען אָרט בא זיַין זיַיט.

— איך זע, — זאָגט דער געקומענער מיט א דונערדיק קאָל, — איר זיצט און שמייכלט... מיסטאָמע זיַיט איר מיט עפּעס שטאַרק צופרידן?

— יאָ, — ענטפערט יענער מיט א מילדער, פאַרקלערטער שטים, — און ס׳איז טאַקע דאָ מיט וואָס צופרידן צו זיַין! איך האָב זיך דערמאָנט, ווי א צופעליקער מענטש אין גאַס האָט מיך אָנגערופן „פעטערל"...

— דאָס אַלץ? — איז יענער אַנטוישט און גיט צו שפּאָטיש. — זיַיט איר דאָך דער עמעסער פאַנטאַזיאָר!

— עפּשער זיַיט איר גערעכט... — גיט צו דער ערשטער. — אָבער אַזוי איז שוין: יעדן מאָל, בייס א פרעמדער מענטש רופט מיך אָן מיט אַזאַ ווארעמען מישפּאָכע־נאָמען „פעטערל", „פאָטער", „ברודערקע" — קומט מיר פאָר, אַז מיר זיַינען מיט אים טאַקע קרויווים און כ׳באַקום כיישעק פעסט א דריק צו טאָן זיַין האַנט און האַרציק זיך אויסשמועסן מיט אים טאַקע ווי מיט א נאָענטן...

— אָבער צי ווייסט איר, נאַיווער מענטש איינער, — רופט אויס זיַין מיטשמועסער, — אַז דער יעניקער, וואָס האָט איַיך אָנגערופן מיט דעם פאַר איַיך אַזוי ליבן נאָמען, האָט מיט דעם זעלביקן נאָמען אָנגערופן נאָך א צענדליק מענטשן?

דער נאַיווער מענטש לאָזט זיך אָבער ניט אָפּאַטשן די פליגלען.

— איז נאָך בעסער, — זאָגט ער מיט הייסער איבערצייַגונג, — הייסט עס, אַז נאָך א צענדליק מענטשן איז ווארעם געוואָרן אַפן האַרצן!

זײַן שאָכן טוט אים א פאטש אין קני און רופט אויס מיט א היל־כיקן געלעכטער:

— נו זײַט איר שוין איינמאָל א פאנטאזיאָר! אָבער וואָס זאָל איך אײַך זאָגן? — און דאָ ווערט זײַן שטים אף וויפל עס לאָזט זיך נאָר ווייכער און הארציקער. — קאָלזמאַן עס זײַנען פאראן צווישן אונדז אזעלכע פאנטאזיאָרן, איז טאקע ווארעמער צו לעבן אף דער וועלט... ברודערקע!

א דאנק פאר נעכטן

אף מאָרגן נאָך דעם, ווי כ׳האָב צוזאמען מיט נאָרוועגישע פרײַנט געמאכט א שפאציר אף א יאכטע איבערן אָסלאָ־פיאָרד, האָט מען איך פריִער שאָ מיך גערופן צום טעלעפאָן. כ׳האָב גענומען דאָס טרײַבל און געהערט:

— האלאָ, עס רעדט האָלם... א דאנק פאר נעכטן!

אין א ווײַלע ארום — א צווייטער קלונג:

— האלאָ, עס רעדט אולאפסען... א דאנק פאר נעכטן!

איך האָב בעשום־אויפן ניט געקאָנט באגרײַפן, פארוואָס אייגנטלעך דאנקט מען מיר. ערשט שפעטער האָב איך זיך דערוווּסט, אז אזוי איז שוין אײַנגעפירט באם נאָרוועגישן פאָלק: מענטשן, וואָס האָבן פאר־בראכט צוזאמען, זאָגן אף מאָרגן איינער דעם אנדערן א דאנק. א דאנק דערפאר, וואָס מ׳האָט זיך געטיילט מיט ברויט און זאלץ; וואָס מ׳האָט זיך קעגנזײַטיק באפרוכפערט מיט געדאנקען; וואָס מ׳האָט פארשאפט איינער דעם אנדערן פרייד.

איך האָב ארויסגעזאָגט איינעם א נאָרוועגישן שרײַבער מײַן באַ־גײַסטערונג פאר אָט דעם שיינעם פאָלקס־מינהעג.

— יאָ, ער איז שיין, דער דאָזיקער מינהעג... — האָט דער נאָר־וועגער געזאָגט. — אָבער איך מיין, אז אכוץ זײַן שיינקײַט האָט ער אויך א טיפן מענטשלעכן זין. יעדער איינער, צו וועמען מע ווענדט זיך מיט אָט דעם דאנק, מוז ניט ווילנדיק א קלער טאָן: איז טאקע פאראן, פאר־וואָס מיר צו דאנקען?.. וואָס שײַעך מיר, בין איך זיך מוידע, — האָט ער אָפנהארציק צוגעגעבן, — אז אָפטמאָל, ווען מע דאנקט מיר אזוי־אָ, קומט מיר אויס זיך צו פארשעמען...

אינדערעמעסן: אָפט קומט אויס זיך צו שעמען, בייס מע פארטראכט זיך איבער דעם, צי די מענטשן וועלן מאָרגן זאָגן א דאנק פארן צוזאַ־מען פארבראכטן הײַנט?..

קונסט

אף דער אויסשטעלונג האָב איך דערזען שטיין לעבן זיך א מענטשן. ביידע האָבן מיר באטראכט איין בילד. אויך ער האָט, פונקט ווי איך, מיט באגײַסטערונג זיך אײַנגעזויגן מיט די אויגן אין דעם פרעכטיקן לעבנספריידיקן נאטורמאָרט: עטלעכע מיט זאפטן שפילנדיקע עפל; א קאווענע, וואָס איר קווערשניט האָט געפלאמט ווי א פארגייענדיקע זון; א פאָר הענגלעך דורכזיכטיקע, אין אייגענער זיסקײַט פארכאלעשטע ווײַנטרויבן און אין א זײַט א וואזע מיט בלאס־פּיאָלעטע אסטרעס, פון וועלכע עס האָט געוווּנקען די מילדע אָנגעזעטיקטקײַט פון הארבסט... דאָס ניט־גרויסע געמעל האָט אופגעפראלט פארן צושויער ליכטנדיקע פענצטער אין א וועלט פון צײַטיקײַט און פרייד, האָט גערופן צום לעבן, האָט דערציילט, אז די גאנצע שעפע פון דער נאטור איז געגעבן דעם מענטשן, אז אלץ לעבט און בליט פונזײַנטוועגן, פאר זײַן ווויל און גליק.

— ווי איך זע, פארשאפט אײַך דאָס בילד גרויס פארגעניגן? — האָט דער שאָכן זיך געווענדט צו מיר מיט א פראגע, און באלד אליין באשטעטיקט: — און ווי קאָן דאָס זײַן אנדערש? וואָס מער מע שפיגלט זיך אין דעם געמעל, אלץ מער שפירט מען דעם געווירציקן טאם און רייעך פון לעבן, אלץ העלער לויכט אוף אין הארצן די פרייד פאר דער פרײַגעביקײַט פון דער נאטור. ניט עמעס?

— איר האָט רעכט, — האָב איך אים געזאָגט, — דאָ דערפילן מיר באזונדערס שארף אונדזער צונויפגעבונדנקײַט מיט דער נאטור. דורך אזעלכע נאטורמאָרטן...

— אָט דאָס וואָרט וויל איך ניט הערן! — האָט ער מיך איבער־געשלאָגן. — בעשום־אויפן ניט! זעט איר, וועגן דער פארבונדנקײַט מיט דער נאטור האָט איר געזאָגט ריכטיק. פארוואָס אָבער באנוצט איר דעם מיִעסן, אומווירדיקן נאָמען! „נא־טור־מאָרט“?! מאָרט... דאָס באטײַט דאָך טויט! נאטור — און טויט! אָט דאָס בילד — און טויט! פילט איר דען ניט אליין, אז דאָס קלינגט ווי א פארשוועכונג?!

ער האָט גערעדט אלץ העכער, זשעסטיקולירט אלץ העפטיקער. עטלעכע באזוכער האָבן זיך אָפּגעשטעלט, מע האָט זיך גענומען קלײַבן ארום אונדז.

— זאָגט אליין, — האָט ער זיך געווענדט צו זיי, אָנווײַזנדיק אף דעם בילד, — איז דען ניט קיין פארברעכן אָנצורופן אזא לעבעדיק, שטראלנדיק געמעל מיט יענעם טויטן נאָמען? ווי פאסט עס גאָר?

— איך מיין, אז דאָס פּאַסט יאָ! — האָט איינער פון דער גרופּע אויסגערופן. דאָס איז געווען אזוי אומדערוואַרט, אז דער היציקער קונסט־ליבהאָבער האָט אין דעם ערשטן מאָמענט זיך גאָר פארלאָרן. דערנאָך האָט ער מיט איראָניע א פרעג געטאָן:

— ווי זאָל מען דאָס פארשטיין?

יענער אָבער האָט זיך ניט באַליידיקט און געדולדיק גענומען אַנט־וויקלען זײַן געדאַנק.

— דער קינסטלער, זעט איר, — האָט ער געזאָגט, — מאָלט דאָך אף זײַנע נאַטורמאָרטן זאַכן, וואָס זײַנען אויסגעוואָרצלט פונעם לעבן: פּיירעס, אראָפּגעריסענע פון דיביימער; אראָפּגעשניטענע בלומען, גע־שאָכטענע אויפעס... אָבער ברענגען אונדז דען די דאָזיקע בילדער דעם גרוס פון טויט, און פירן זיי אונדז דען ארויף אף אָט דעם געדאַנק? מיטן קויעך פון דעם מאָלערס מײַסטערשאַפט שטייט דאָך דאָס אַלץ אויף צו א נײַ לעבן, צו א לעבן פול מיט פרייד, שעפע און פארבן־פּראַכט. טאַקע אָט די נאַטורמאָרטן באַווײַזן אונדז אפן בוילעטסטן אויפן, ווי אַלמעכטיק די קונסט איז.

באשיידנקייט

אין א פינצטערער נאַכט בין איך געשטאַנען אפן ברעג פון יאַם און געזען, ווי פון צײַט צו צײַט לייגט זיך אויס איבער די כוואַליעס א קישעפדיקער סנאָפּ ליכט, געוואָרפן פון א ווײַטן לײַכט־טורעם. מיט פריידיקער שפּאַנונג האָב איך זיך צוגעקוקט, ווי העלדיש די בלענדי־קע שײַן קעמט מיט קעם פון ליכט די צעפּאַטלטע כוואַליעס און ווײַזט אָן די אין ווײַטקײַטן בלאָנדזשענדיקע שיפן זייער וועג איבער יאַמיקע טהאָמען.

נאָר ווifל איך האָב געזוכט צו דערזען דעם לײַכט־טורעם גופע, — יענעם גיבער, וואָס שיט אזוי ברייטהאַרציק אופבליצן איבערן יאַם און האַלט אָפּ אַזעלכע וווּנדערלעכע ניצכוינעס איבערן כוישעך, — האָב איך אים אָבער ניט געזען. געזען האָב איך נאָר זײַן ליכט — דער לײַכט־טורעם אַליין איז געבליבן אומבאַמערקט און באַשיידן. אזוי ווי ס'איז באַשיידן יעדער בעעמעס גרויסער ליכט־ברענגער. יעדער, אין וועמענס שטראַלן עס לויכט אויף דער ארום.

בריטער די טריט!

א הארב פּרעסטל האָט ארויסגעשטופּט דעם פּוילן שמעלץ־וועטער מיט אַלע זײַנע טריפנדיקע דעכער און צעווייקטע שנייען, און האָט שטײַף פארצויגן די ברוקן מיט גלאַנציקער בייזקײַט פון גליטש. מענטשן גייען און פאַלן, גייען און פאַלן. מיר, עמעס, האָט נאָך דער־ווײַל אָפּגעגליקט, און איך האַלט זיך אויף די פיס, אָבער אַז אָך און ווי צו אַזאַ האַלטן זיך! איך מוז פאַכדאַנעסדיק אײַנציִען מײַנע טריט, אָנ־שטאָט דעם געוויינלעכן דרײַסיקסאַנטימעטער־שפּאַן שטעלן אַ קור־צינקן צענסאַנטימעטערדיקן, און דערצו קלאַפּט מיר נאָך באַ יעדן פון אָט די טריטעלעך מײַן האַרץ, ווי באַ אַ גאַזלען, און כ׳באַדעק זיך מיט קאַלטע אַנגסטן.

און ווי איך בין אַזוי פאַרטאָן מיט לײַב און לעבן אין דעם פּײַנ־לעכן פאַרויסרוקן זיך, דערהער איך מיטאַמאָל אַ לוסטיקע שטים אויסרופן באַ מײַן זײַט:

— בריטער די טריט, פרײַנט!

ס׳איז פינצטער, אָבער לויט דער שטים דערקען איך אַ באַקאַנטן.

— ווי קאָן איך שטעלן ברייטערע טריט, — ענטפער איך מײַן אייצעגעבער, — אַז אָט־אָט, און איך פאַל?

— אײַ־אײַ! — באַדויערט ער. — איך זע, אַז איר האָט פאַרלאָרן די זיכערקײַט אין זיך... און דאָס טויג ניט! איבעריקנס, — גיט ער צו מונטער, — באַלד איז שוין אויס סאַקאָנע. די גאַס הינטער דעם ווינקל איז באַשאָטן מיט זאַמד.

ער נעמט מיך אָן פאַרן אָרעם און פירט מיך צו ביזן ווינקל.

— און איצט, — זאָגט ער, אָפּלאָזנדיק מײַן אָרעם, — מעגט איר שוין גיין זיכער!

גלײַך פאַרגעס איך אַלע אָקאָרשט איבערגעלעבטע שרעקן און נעם שטעלן ברייטע טריט. דערבײַ זאָג איך צו מײַן באַגלייטער:

— ווי ווייניק אַ מענטש האָט דאָס נייטיק אויף צו געווינען די פאַר־לוירענע זיכערקײַט! אָפּטמאָל קלעקט אויף דעם בלויז אַ הײַפעלע זאַמד...

ער ענטפערט ניט און גייט פאַרטראַכט זײַט־באַ־זײַט מיט מיר. האָט ער באַשלאָסן מיך באַגלייטן אָדער דאַרף ער אויך גיין מיט דעם וועג? נאָר ווען איך שטעל זיך אָפּ באַ מײַן טויער, גרייט אַרײַנצוגיין, רופט ער זיך אָפּ אויף מײַנע פריִערדיקע ווערטער.

— איר האַלט, — זאָגט ער, — אַז זאַמד? ניין, זאַמד אַליין איז ווייניק. אויף צו געווינען די פאַרלוירענע זיכערקײַט דאַרף אַ מענטש

זיך אויסלערנען ברייטער שטעלן די טריט! און איצט, — גיט ער צו, — ווײַבאַלד איר זײַט שוין בעשאָלעם דורך אײַער וועג און קיין איין מאָל זיך נישט אויסגעגליטשט, וועל איך אײַך אַנטפּלעקן דעם סאָד: דער ברוק, איבער וועלכן מיר זײַנען געגאַנגען, איז מיט קיין זאַמד נ י ט באַשאָטן געווען...

טעג פאַרלאָרענע, טעג געפונענע

יעדן פרימאָרגן באַגריסט מיך פונעם קאַלענדאַר אויף מײַן טיש דער נײַער אָנקומענדיקער טאָג. באַגריסט מיך מיט אַן אייגל און מיט אַ שפּיציק־נײַגעריקער מינע אויפן מונטערן גלאַטן פּאָנעם, אַזוי ווי זאָגנדיק:

— איך בין אַ באַלן צו וויסן, וואָס טעסטו הײַנט באַוויַיזן אויפ־צוטאָן?

אין אָוונט, ווען איך קער שוין איבער דאָס בלעטל, טוט עס אַ מידן שאָקל מיטן קאָפּ צום לעצטן גרוס. און מיר דאַכט זיך, אַז איך הער אַרויס פון זײַן שאָרך:

— איז וואָס זשע האָסטו הײַנט פאַרט אויפגעטאָן?

אין די טעג, ווען איך האָב יאָ עפּעס באַוויזן, איז דער שאָרך פון דעם איבערגעקערטן בלעטל אַ מונטערער, אַ האָפערדיקער. דעמאָלט זאָגט ער:

— ניט אומזיסט, הייסט עס, האָב איך געלעבט אויף דער וועלט! איך גיי אוועק, — אָבער אַ זייכער נאָך מיר בלײַבט איבער!

נאָר ניט שטענדיק הער איך אַזעלכע רייד. אַמאָל גייט אוועק אַ טאָג אין ניוועץ, פאַרלויפט, ווי אַ שאָטן, איבערלאָזנדיק נאָך זיך אַ פּוסטקײַט. און ווען איך קער איבער דאָס בלעטל פון אַזאַ פאַר־שווענדטן טאָג, דערהער איך אַן אומעטיקן שאָרך:

— וואָס האָסטו געטאָן מיט מיר? — קלאָגט דאָס בלעטל. — געקומען צו דיר בין איך אָן אָנגעלאָדענער מיט האָפענונג, און מיט וואָס גיי איך אוועק? און דו שעמסט זיך גאָר ניט?

אַ כאַרפּע און אַ בושע באַוועלטיקן מיך דעמאָלט, און איך זאָג הייליק צו אין דער צוקונפט שוין קיין איין טאָג ניט לאָזן פאַרלאָרן גיין. און דאַכט זיך — איך הייב אָן צו האַלטן וואָרט. ווײַל אויב אָט די עטלעכע שורעס וועלן עמעצן באַוועגן צו פאַרטראַכטן זיך — איז שוין דער טאָג, וואָס כ׳האָב אָפּגעגעבן אויף אָנצושרײַבן זיי, ניט איבגאַנצן אַ פאַרלאָרענער.

פרעמדווערטער

מײַנער א שאָכן, ניט קיין גרויסער קענער אין די שווארצע פינ־טעלעך, קומט אָפטמאָל אַרײַן צו מיר אין די אָוונטן זיך נאָכפרעגן אפן באטײַט פון אן אומפארשטענדלעך וואָרט, וואָס ער לייענט ארויס פון צײַטונג אָדער הערט אין ראַדיאָ. די טעג איז ער אַרײַנגעקומען און געפרעגט, וואָס דאָס איז אזוינס „הומאַניזם". איך האָב א בלעטער געטאָן אין א פרעמדווערטער־בוך און אים פאָרגעלייענט:

„הומאַניזם — מענטשלעכקײַט; אכטונג פאַר דער מענטשלעכערווירדע; אנטפלעקונג פון די בעסטע מענטשלעכע אייגנשאפטן".

— נו, ווייס איך שוין, א דאנק! — האָט מײַן שאָכן געזאָגט א צו־פרידענער, און נײַגעריק א פרעג געטאָן, — איך וואָלט געוועזן א באַלן צו וויסן, וואָס דאָס איז בא אײַך פאַר אזא טשיקאווער בוך, אין וועלכן עס ווערן דערקלערט די ווערטער?

— דאָס איז א ווערטערבוך.

— אײַ־אײַ! — איז מײַן שאָכן ניספּאָעל געוואָרן. — אָט דאָס איז א קלוג ביכעלע! און פארטײַטשט ער אלע ווערטער, וואָס זײַנען פאַ־ראַן אין אונדזער שפראך?

— ניט אלע, — האָב איך אים דערקלערט. — אין דעם בוך זײַנען געבראכט בלויז פרעמדווערטער. ווערטער ניט פון אונדזער שפּראך.

מײַן שאָכנס פּאָנעם איז מיטאמאָל פארוואָלקנט געוואָרן.

— אָך, אַז־זוי... — האָט ער איראָניש אויסגעצויגן. — הייסט עס, אז דער „הומאַניזעם", אָט דער שיינער „הומאַניזעם", איז ווערליק אָט דעם קלוגן בוך בלויז א פרעמד וואָרט, האַ?

און איידער איך האָב נאָך באוויזן עפּעס צו זאָגן, האָט ער שוין גענומען האַסטיק און אופגערעגט שיטן מיט רייד:

— איך בין א פּאָשעטער מענטש, אין די געבילדעטע זאכן קלײַב איך זיך ניט פאנאנדער... פונדעסטוועגן זאָג איך: ניין און ניין! ניט קיין פרעמד וואָרט איז דאָס, ס'איז אונדזערס א וואָרט, א לײַבלעכס, א וואָרט, וואָס געהערט אונדז אלעמען! אָט זעט איר — דער הייפּער דערפון, די ווערטער „קינע", „סינע", „זשעדנעקײַט" — אָט זיי זײַנען פרעמדע, זיי זײַנען ניט אונדזערע! אגעוו, — האָט ער צוגעגעבן רויִקער, — וואָלט געווען טשיקאווע צו הערן, וואָס זאָגט אײַער בוך וועגן אָט די ווערטער...

— די דאָזיקע ווערטער, — האָב איך געזאָגט, — זײַנען אין דעם בוך ניטאָ, ווײַל זיי זײַנען ניט קיין פרעמדווערטער.

— ווי, גאָר ניטאָ?! — איז ער געוואָרן אויסער זיך. — און ס'ווילט זיך דאָך אזוי שטארק, אז דאפקע אָט די ווערטער זאָלן זײַן צווישן די פרעמדע! און דאָ קומט ע ר גאָר, — ער האָט מיט קאס אָנגעוויזן אפן בוך, — און ווײַל אײַנשמועסן, אז „הומאניזעם" איז גאָר א פרעמד וואָרט! ווי געפעלט דאָס אײַך? אדעראבע, זאָגט איר, איר שרײַבט דאָך אויך ביכער, — זײַט איר מאסקים מיט דעם?

איך האָב אים געפרוווט אופקלערן, אז איך שרײַב ניט קיין ווערטערביכער, און זיך אפילע פארמאָסטן לייענען א לעקציע וועגן דעם אָפשטאם פון קאָלערליי ווערטער. אָבער ער האָט אפילע ניט געוואָלט אויסהערן.

— רעדט ניט צו מיר קיין הויכע דיבורים, — האָט ער אומגעדולדיק איבערגעשלאָגן, — וואָס פארא ביכער איר וועט שרײַבן, איז מיר קיין נאפקעמינע ניט. דעם איקער דארפט איר נאָר ניט פארגעסן צו זאָגן אין זיי, דעם איקער וועגן דעם, וועלכע ווערטער זײַנען אונדזערע, אייגענע, און וועלכע עס זײַנען פאר אונדז פרעמדע.

לעבנס־דערפארונג

איך האָב אָנגעהויבן מערקן, אז מײַנע פרײַנט וואַרפן אף מיר בליקן פול באדויער און מיטגעפיל. אָפטמאָל אפילע האָט עמעצער פון די ייִנגערע א מורמל געטאָן עפעס וועגן „אָנגעקליבענער לעבנס־דערפארונג" און וועגן דעם, אז „יעדער עלטער האָט זײַנע פריידן..."

אין אָנהייב איז מיר דאָס געווען כידעשלעך. באלד אָבער האָב איך שוין אײַנגעזען, וואָס די מיטפילנדיקע בליקן באדײַטן: דער שפיגל האָט געוויזן, אז מײַן שויבער האָר ווערט שיטערער.

„הייסט עס, זי גייט שוין אף מיר, די לעבנס־דערפארונג!" — האָב איך זיך שווער אָפגעזיפצט און מיט ביטערניש געטראכט, אז די האגאם לעבנס־דערפארונג איז א גוטע זאך און איז נייטיק, ווי לעבן, אָבער די פרײַז פאר איר איז מיר א ביסל צו הויך...

נאָר יאָ הויך, צי ניט — איך האָב געצאָלט. און נאָך ערגער איז געוואָרן, ווען די אַלטע וווכערניצע, די צײַט, איז שוין גאָר ארײַן אין שווונג, און נאָכן כאָרעוו מאכן מײַן שויבער זיך פארמאָסטן אויך אף מײַן גאנג. איך האָב זיך אפילע געפרוווט דינגען, אָבער געהאָלפן האָט דאָס ניט, און כ'האָב צום סאָף געמוזט ארופלייגן אפן טיש מײַן פלינקן טראָט, מיט וועלכן איך האָב זיך שטענדיק געגרייסט. זי האָט אים רויִק ארײַנגעלייגט אין איר גראָבן פאָרטפעל און דערפאר מיר דער־

לאנגט אין איין האנט א שטעקן, אין דער צווייטער — א נײַ פעקל לעבנס־דערפארונג.

— נו, — האָט זי מיך געטרייסט, — איצט מעגסטו זײַן צופרידן: האָסט שוין לעבנס־דערפארונג אף דײַן גאנצן רעשטל לעבן!

— אָבער מײַן געדיכטן שויבער און מײַן פלינקן גאנג האָב איך דאָך ניט! — האָב איך אויסגערופן אין פארצווייפלונג. — הערסט א מײַסע?! מיך בעדיל־האדאל געשטעלט, אָפּגענומען בא מיר אזעלכע אנטיקלעך, און דערפאר דערלאנגט עפּעס א פארלעגענע סכוירע...

— שווײַג! — האָט די גאזלענטע איבערגעשלאָגן. — לעבנס־דער־פארונג איז בא אים „עפּעס א פארלעגענע סכוירע"! דאָס איז דאָך מער ווערט ווי אלע שמאָכטעס, מיט וועלכע דו האָסט זיך אין דײַן נאריש־קײַט שטענדיק געגײַוועט!

— גיט זיי מיר אָפּ, די שמאָכטעס! — האָב איך געגוואלדעוועט. — די מינוט קערט זיי מיר אום! וועט איר ניט אָפּגעבן מיט גוטן — וועט זיך טאָן כוישעך!

די צײַט האָט זיך צעשמייכלט מיט אלע אירע קנייטשן און גע־לאסן אָפּגעענטפערט:

— שא־שא, נאָר ניט געהיצט זיך... אָט דערמיט באווײַזטו טאקע, אז דיר פעלט לעבנס־דערפארונג! דו ווייסט אפילע ניט פון דעם קלאל, אז אויב איך נעם עפּעס צו — מעג מען זיך שוין דערמיט געזעגענען אף אייביק...

אָבער זעענדיק, ווי איך הייב אָן זיך בײַטן אין פּאָנעם — אָט־אָט פאל איך אין כאלאָשעס, — האָט זי פונדעסטוועגן זיך דערבארעמט און גוטמוטיק געזאָגט:

— נו, וויבאלד דו נעמסט זיך דאָס אזוי צום הארצן, האָב איך באשלאָסן דיך דערווײַל לאָזן צורו! כאָטש דעם עמעס גערעדט, האָב איך אָנגעמערקט נאָך פארשיידנס אָפּצונעמען בא דיר...

און זי האָט געהאלטן וואָרט, די צײַט, און מער שוין בא מיר ניט אָפּגענומען. זי האָט מיר איבערגעלאָזן דעם אומרו פון הארצן, דעם ברויז פון געמיט, די אומדערזעטלעכע וויסנגיריקײַט. צוזאמען מיט דעם האָט זי מיר אויך איבערגעלאָזן דעם פרישן לײַכטזין פון די יונגע יאָרן. מע זאָגט, אז צונויפגעפּאָרט מיט לעבנס־דערפארונג, שטעלט דאָס אלץ מיט זיך פאָר א היפּשן ווערט. מ'זאָגט אפילע, אז קאָלזמאן דאָס אלץ איז פאראן באם מענטשן, איז נאָך זײַן יוגנט ניט אינגאנצן אוועק...

איך בין מאסקים מיט די, וואָס האלטן אזוי. איך טרייסט זיך דער־

מיט. פונדעסטוועגן דערמאָן איך גאָר אָפּט מיט א זיפץ יענע צײַטן, ווען די לעבנס־דערפאַרונג מײַנע איז אפילע געווען שיטערער, דער־פאַר אָבער מײַן שויבער האָר געדיכטער.

שפורן

יענער זומער איז געווען זייער א הייסער. די הירשן האָבן געליטן פון דאָרשט. דער עלטסטער פון דער סטאַדע האָט ארומגעבלאָנדזשעט אין זוכעניש פון א וואסערקוואל. איינמאָל האָט אים א יעגער דערזען פונדערווײַטנס און אויסגעשאָסן אין אים. מיט דער קויל אין זײַט איז דער הירש פארשוווּנדן אין וואלד. אָבער דער יעגער איז פון אים ניט אָפּגעשטאַנען, געגאַנגען נאָך די בלוטיקע שפורן, און בייס דער הירש האָט זיך פונדאָסנײַ באַוויזן אף דער לאָנקע, האָט אים אָנגעיאָגט א צווייטע, איצט שוין טויטברענגענדיקע, קויל.

מיט לעצטע קויכעס האָט דער הירש זיך דערשלעפּט צום וואלד און דאָרטן אומגעריכט אָנגעטראָפן אף א מורמלענדיקן קוואל. ער איז געפאלן, אײַנגעטונקט זײַן אָנמעכטיקן קאָפּ אין דעם פרישן וואסער, און זײַנע אויגן האָבן פאמעלעך אָנגעהויבן פארלאָשן ווערן...

און ווי ער איז אזוי געלעגן, האָט זיך אים אָנגעהויבן דאכטן, אז ער הערט עפּעס ריידן צו אים:

— מײַן ליבער בידנער הירש, דײַן אומגליק איז, וואָס דו האָסט איבערגעלאָזט שפורן נאָך זיך! ווען ניט זיי, וואָלט דיך דאָך דער טויט ניט אָנגעיאָגט... פאַרדריסט דיך דאָס ניט?

— ניין... — האָט דער הירש קוים ארויסגעהויכט. — טאַקע עמעס, אז לויט די שפורן האָט מיך געפונען דער טויט... אָבער לויט מײַנע שפורן וועלן דאָך אנדערע הירשן... געפינען דעם וועג צום וואסער־קוואל!

1966

ריווקע רובין

אין א זײַטיק געסל

1

די טאטשקע האָט האסטיק א שפרונג געטאָן אין דער לופט, און ביילקע האָט זיך שווער א זעץ געטאָן אף דער הארבסטיקער נאסער ערד. זי האָט זיך באלד אופגעהויבן, באטראכט מיט דערשראָקענע אויגן די קופע צעשאָטענע קוילן. אירע אָפּגעשוואכטע פינגער זײַנען שוין ווידער געווען גרייט צונויפדריקן זיך ארום דעם גלאטן קײַלעכדיקן הענטל פון דער טאטשקע, אָבער דאָ האָט איבער איר א פאָכע געטאָן א שווערע געפלאָכטענע נאהײַקע. האָט זי ארײַנגעצויגן דעם

קאָפּ אין די אַקסלען, פאַרשטעלט אים מיטביידע הענט און געוואַרט מיט אַן אָפּגעשטעלטן האַרץ אויף דעם קלאַפּ, וואָס וועט זיך באַלד אויף איר אַראָפּלאָזן. מיטאמאָל האָט איר אַ שלאָג געטאָן אין פּאָנעם דער שטיקנדיקער רייעך פון בענזין. גאָר נאָענט לעבן איר האָט זיך אָפּגעשטעלט אַ פּוסטע לאַסט־מאַשין. דער שאָפער, אין אַ געשטעפּטן וואַטאָווען קאָמבינעזאָן, איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַבינע און געזומען שרײַען אין איין אָטעם:

— היי, היי, גיך קוילן! רירט זיך! דער הער שעף האָט מיר געגעבן בלויז איין שאָ!

אין ווענטל פון דער מאַשין האָט זיך מיט אַ טראַסק אַראָפּגעלאָזן, און פּופּצן פּאָר הענט פון יונגע ייִדישע מיידלעך האָבן גענומען שנעל שיטן אין מאַשין פולע לאָפּעטעס קוילן. ביילקעס קערפּער האָט זיך אויך געוויגט אַרויף און אַראָפּ גלײַך מיט אַלעמענס. ווען די מאַשין איז שוין געווען אָנגעלאָדן ביז אַרויף, האָט באַ ביילקען ווידער אָנגעהויבן שווינדלען אין קאָפּ, ווי פריִער, בייס זי איז געפאַלן מיט דער טאַטשקע. האָט זי זיך אָנגעכאַפּט מיט דער האַנט אָן דעם אויפגעהויבענעם ווענטל פון דער מאַשין און האָט זיך באַגעגנט מיטן שאָפערס העל־גרויע, שמאָלע אויגן.

— אָט די ייִדישקע קען איך דאָך, — האָט אויסגעשריִען דער שאָפער. — זי איז אַ גוטע קעכן. גיט מיר זי אָפּ ביז פאַרנאַכט, — האָט ער זיך געווענדט צום אויפזעער, — הײַנט גרייט זיך באַ אונדז אין רעסטאָראַן אַ גרויסער מאָלצײַט פאַר די הערן אָפיצערן. עס פעלט פּונקט אַ קעכן.

דער שאָפער האָט נאָך אַ ווײַלע וועגן עפּעס גערעדט מיטן אויפזעער. דערנאָך האָט ער אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט צו ביילקען, און זי האָט שנעל אַרופגעקלעטערט אויף די נאַסע שטעכיקע קוילן אונטערן קאַלטן האַרבסטיקן רעגן.

אין אַ פערטל שאָ אַרום איז די מאַשין אַרײַנגעפאָרן אין אַ גראַמען, ציכטיקן הויף. דער שאָפער איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַבינע און אויסגעשריִען הויך אויפן קאָל:

— היי, דו, פּריצע, קריך נאָר אַראָפּ!

ביילקע איז אַראָפּגעשפּרונגען אויף דער ערד. דאַן האָט דער שאָפער אין פאַרלעגנהײַט אַ פיר געטאָן מיט דער דלאָניע פון דער רעכטער האַנט איבערן שטערן און שטיל זי אַ פרעג געטאָן:

— קאַרטאָפל שיילן קענט איר כאָטש?

2

פון יענעם טאָג זײַנען דורכגעגאַנגען דרײַ כאַדאָשים. ס'איז שוין געווען טיפער ווינטער. די דראָטן פון דער געטאָ זײַנען געווען באַדעקט מיט שניי, און נאָך יעדן פּאָגראָם פלעגן זיך אף אים באַזעצן ראָבן, די שוואַרצע אײדעס פון דעם, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען... פרי פאַרטאָג, אין דער פינצטער נאָך, פלעגט ביילקע מיט אַ גאַנצער פאַרטיע ייִדן אַוועקגיין אונטער אַ וואַך אף דער אַרבעט. שפּעט באַנאַכט פלעגט די געטאָ זי ווידער אַרײַנעמען אין זיך, און יעדעס מאָל פלעגט ביילקע ביגנייווע וואַרפן אַ פאַרבענקטן בליק אף די דראָטן. ערגעץ טיף אין איר האָט זיך געכאָוועט אַ האָפענונג, אַז זי וועט זיי ווען־עס־איז אַריבערשפרינגען, די דראָטן, זי וועט זיך דורך זיי דורכרײַסן. אין אַזעלכע מאָמענטן פלעגט אין איר זיקאָרן אופשײַנען אַ ברייט רוסיש פּאָנעם מיט העל־גרויע שמאָלע אויגן.

אין איינעם אַ זונטיק, ווען מע האָט ניט געטריבן אף אַרבעט, איז ביילקע געגאַנגען אף ווילנער געסל געוואָר ווערן איר אַלטע מומע האָדע. איבער דער מומע האָדע איז ביילקע אַרײַנגעפאַלן אַהער, אין דער פרעמדער שטאָט. זי איז געקומען צו איר צוגאַסט פּונקט צוויי טעג פאַר דעם, ווי עס האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאָמע. און אין אַ כוידעש אַרום האָט זי שוין צופעליק באַקומען אַ יעדיִע וועגן דעם אומקום פון אירע עלטערן און איר ייִנגערן ברודערל. די מומע האָדע איז איצט געווען איר אײנציקער נאָענטער מענטש.

ווען ביילקע האָט פאַרקערעוועט צו דער מומעס געסל, האָט זי דערזען אַ מענטשן אין אַ מאַנטל פון געמיינעם שוואַרצן שטאָף און אין אַ שאָפּענעם היטל מיט אַראָפּהענגענדיקע אויערן אפן קאָפּ. בלויז עטלעכע שפּאַן האָבן זי אָפּגעטיילט פון דעם מענטש. זי האָט אים אָנגעקוקט, און זײַן פּלייצע האָט זיך איר אויסגעוויזן באַקאַנט. דער מענטש האָט זיך אף אַ ווײַלע אָפּגעשטעלט און, ווי אין פאַרלעגנהײַט, אַ פיר געטאָן מיט דער דלאָניע פון דער רעכטער האַנט איבערן שטערן. ביילקע האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט אַן איבעראַשטע, זי האָט דערקענט דעם שאָפער, וואָס האָט זי מיט דרײַ כאַדאָשים צוריק אַרויסגעראַטעוועט פונעם אופזעערס קלעפּ.

זי האָט ניט באַמערקט, וויאַזוי זי האָט געמיטן דער מומעס כורווע. דער שאָפער איז געגאַנגען פאָרויס איבער די גאַסן פון געטאָ, און ביילקע איז אים נאָכגעגאַנגען. זי האָט פאַרשטאַנען, אַז זי מוז פון אים אָפּשטייך, אַז זי שטעלט עפּשער ביידנס לעבן אין געפאַר, נאָר זי האָט ניט געקענט. דאָס ווײַסע ציצענע טיכל מיט די שוואַרצע שפּרענ־

קעלעך, גאָר ניט לויטן וועטער, האָט זיך איר אראָפּגעגליטשט פון קאָפּ, די אויערן זײַנען געפרוירן, און די רויטלעך־ברוינע האָר האָבן זיך צעשאָטן איבער די אַקסלען. זי האָט ניט געפילט ניט קיין קעלט, ניט קיין מידקײַט. זי איז נאָכגעגאַנגען דעם רוסישן מענטש מיט דער געלער לאַטע אויף דער פּלייצע, ווי אַ פּאַרקישעפטע. קעגן איר ווילן האָבן די ליפּן אָנגעהויבן שטיל, לײַדנשאַפטלעך צו שעפּטשען:

— ראַטעווע, גוטער מענטש! פירט מיך אַרויס פון דאַנען! ראַ־טעווע!

דער מענטש האָט זיך אויף איר ניט אומגעקוקט. ס'איז געוואָרן שפּעט. אין אַ שאָ אַרום וועט מען שוין ניט טאָרן זײַן אויף דער גאַס. נאָך אַ ביסל, און זי וועט ניט באַווײַזן אומצוקערן זיך אַהיים, און דאָס איז אַ זיכערער טויט. פּלוצלינג האָט זיך דער שאָפער פאַרטײַעט הינ־טער אַ גאַנץ געבליבענער וואַנט פון אַן אָפּגעברענטן הויז. ביילקע האָט אינסטינקטיוו אים נאָכגעטאָן. אַ ווײַלע זײַנען זיי געשטאַנען נאָענט איינער לעבן אַנדערן און געקוקט אויף דער אַרומצאַמונג פון דער געטאָ, צו וועלכער זיי זײַנען גאָר נאָענט דערגאַנגען. קיין פּאַ־טרול האָט זיך ניט געזען. דער שאָפער האָט זיך האַסטיק אײַנגעבויגן, עפּעס אַ שלעפּ געטאָן צו זיך, און ביילקע האָט מיטאַמאָל דערזען אַ שמאָלע עפענונג צופוסנס פון דער וואַנט. זיי האָבן ביידע, זי די ערשטע און ער נאָך איר, דורכגעפּויזעט דורך דער עפענונג. זיי זײַ־נען דורכגעלאָפן די עטלעכע שפּאַן, וואָס האָט זיי אָפּגעטיילט פון אַ ברייטן צווייטשאָקיקן מויער אַנטקעגן, אַרײַנגעכאַפּט זיך אין אַ לאַנגן, פינצטערן קאָרידאָר. דאָ האָט דער שאָפער שנעל אַראָפּגעריסן די געלע לאַטעס פון זיך און פון איר. ער האָט אין דער פינצטער מיט אַ געווינטער באַוועגונג אַ שטופּ געטאָן אויף רעכטס עפּעס אַ נידעריק טירל, און זיי זײַנען אַרויסגעקומען אין אַן אַנדער ראַיאָן.

3

דער שאָפער האָט געוווינט אויף אַ שטילער בײַשטאָטישער גאַס, ניט ווײַט פון דער ײדישער געטאָ, אין אַ באַזונדער הילצערנעם שטיבל. צוזאַמען מיט אים האָט געלעבט זײַן מוטער, נאָך ניט קיין אַלטע פרוי, וואָס אַלע שכנים האָבן זי גערופן „מומע זשעניע". די שטוב איז באַשטאַנען פון צוויי צימערן מיט אַ קיך. אין קיך איז גע־ווען אַ קליין קאַמערל, ווו עס איז געשטאַנען אַ שטרויענער געפלאָכ־טענער קאָרב מיט פאַרשיידענע אַלטע שמאַטעס, ניט נייטיקע אין דער

ווירטשאפט. אָט אף דעם קאָרב, אינעם פינצטערן, שטענדיק פארשלאָ־סענעם קעמערל האָט ביילקע אָפּגעלעבט עטלעכע וואָכן. אין איינעם א טאָג האָט דער שאָפער וולאדימיר איוואנאָוויטש קלימאָוו געבראכט ביילקען א „קאָשערן" פּאספּאָרט. פון דעמלט אָן האָט זי געהייסן אוודאָ־טיא טימאָפייעוונא סמירנאָווא. וולאדימיר איוואנאָוויטש און זײַן מוטער האָבן זי גערופן פּאָשעט „אוודאָטיושקא".

פאר דער צײַט, וואָס ביילקע האָט זיך אויסבאהאלטן אינעם פאר־שלאָסענעם קעמערל, האָט די מומע זשעניע ניט איין מאָל געקלאָגט זיך פאר די שכיינים, אז איר איינציקער זון וואָלאָדיע האָט זיך פאר־ליבט אין עפּעס א מיידל פון דער פרעמד, און ער וועט זי אײַנגיכן אהער אראָפּברענגען. אזויארום האָט זיך ביילקע באוויזן אין דער מומע זשעניעס שטוב אלס וואָלאָדיעס געזעצלעך ווײַב, וואָס ער האָט אראָפּגעבראכט פון עפּעס א ווײַטן דאָרף, וווּהין ער איז געפאָרן נאָך פּראָדוקטן פארן רעסטאָראן פון די דײַטשישע אָפיצערן.

ביילקע האָט זיך קימאט ווי ניט געזען מיט די מענטשן, וואָס האָבן איר געראטעװעט דאָס לעבן. פארטאָג פלעגט זי צוזאמען מיט נאָך רוסישע מיידלעך און יונגע פרויען גיין אין די דײַטשישע קאזאר־מעס וואשן און וועש און דילן. אהיים פלעגט זי קומען זייער שפּעט, אפּגיך איבערבײַסן און א מידע אראײַנוואלגערן זיך אין בעט. מיט דער מומע זשעניע פלעגט זי פארברענגען די זונטיקס. וואָלאָדיע איז זונטיק אויך זייער זעלטן געווען אין דער היים.

די מומע זשעניע איז געווען א הויכע, א קרעפּטיקע, מיט א גרויסן בלאָנדן קאָפּ, אין וועלכן ס'האָבן זיך פארלוירן געציילטע גרויע האָר. גערעדט האָט זי געלאסן, באוועגט זיך שטיל, ווייך און רויק, און איר היפּש־צעוואקסענער קערפּער האָט עפּעס ווי ניט פארנומען קיין אָרט אין שטוב. אין די צימערן איז בא דער מומע זשעניע געווען זייער ריין. די אויסשטאטונג איז געווען א האלב־שטאָטישע, האלב־דאָרפישע. אינעם ערשטן צימער איז געשטאנען א גרויסער, הילצער־נער פויערשער קאסטן, צוגעדעקט מיט א בלויער דעקע, אף וועלכן וואָלאָדיע איז געשלאָפן, זינט ביילקע האָט זיך באוויזן בא זיי אין שטוב. אינעם צווייטן צימער איז געשטאנען א ברייטע ניקלנע בעט מיט א ווײַסער קאפּע באדעקט. אף די פענצטער אין ביידע צימערן זײַ־נען געהאנגען ווײַסע גארדינען, אפן בופעט, אף די טישן האָבן גע־בלאנקט ווײַסע געהאָפטענע סערוועטלעך. מער פון אלץ האָט די מומע זשעניע געהאט א שוואכקײַט צו קישנס. די גרויסע קישנס אין די ווײַסע געהאָפטענע ציכלעך אף דער בעט און די קליינע פארביקע אויס־געניייטע קישעלעך אפן הילצערנעם קאסטן זײַנען אלע געווען אויסגע־

שטעלט בא די ווענט מיט ארויסשטארצנדיקע שפּיצן. אז ס'איז ניט געווען וואָס צו טאָן, האָט די מומע זשעניע ליב געהאַט צו זיצן אַפן קאסטן, אָנגעשפּארט אָן א ווייכן קישעלע, און ווארפן אַף קאָרטן.

די מומע זשעניע איז געווען צוגעלאָזט צו יעדערן, וואָס האָט אריבערגעטראָטן די שוועל פון איר שטוב, און דאָך איז זי שטענדיק געווען א ביסל צוריקגעהאלטן. שכיינעס פלעגן זייער גערן איר דער־ציילן וועגן זייערע פּלאָגן — וועגן א זון אין טפיסע, וועגן א טאָכ־טער, א פארטריבענער קיין דײַטשלאנד, וועגן א קראנק קינד, וואָס עס איז ניטאָ פאר דעם קיין לעפל געקעכץ אין שטוב. די מומע זשעניע הערט יעדערן אויס מיט מיטגעפיל, גיט אן אייצע, העלפט אויס א מענטש מיט א נייטיקן גאנג, גיט טיילמאָל אוועק אָן אייגענע זאַך פון שטוב. בא דעם אלעמען האָט ביילקע קיינמאָל ניט געהערט, די מומע זשעניע זאָל ווען־עס־איז זאָגן א שלעכט וואָרט וועגן די דײַטשן. ביילקע איז געווען זייער צוגעבונדן צו דער מומע זשעניע. אָבער פון דער ווײַסער געמיטלעכקײַט פון דער שטוב האָט אַף איר דאָך געווייעט א קעלט. מיט פרעמדקײַט האָט אַף איר געטראָגן אויך פון די איקאָנעס אַף דער וואנט מיטן שטענדיק־ברענענדיקן לעמפל און מיטן אויסגע־נייטן האנטעך פון גראָבן פויערשן לײַוונט. טיילמאָל פלעגט זיך אין שטוב ארײַנכאפּן א דײַטשישער סאָלדאט און אָנהייבן נישטערן מיט גנייוויישע אויגן איבערן צימער. די מומע זשעניע פלעגט רויִק און געלאסן, ווי שטענדיק, אוועקשטעלן פאר אים אַפן טיש עפּעס איבער־צובײַסן. אויב וואָלאָדיע פלעגט זײַן אין דער היים, פלעגט ער זיך אויך צוזעצן צום טיש און פארפירן א שמועס מיטן סאָלדאט אַף א געבראָכענעם דײַטש. ביילקע האָט זיך צו אלץ צוגעקוקט מיט טרויע־ריקע בלויע אויגן און האָט זיך אָפט געפילט אזוי, ווי זי וואָלט מיט גוואלד, ווי א ניט געבעטענער גאסט, ארײַנגעריסן זיך אין א פרעמד לעבן.

אזוי זײַנען דורכגעגאנגען עטלעכע כאָדאָשים. ס'איז אוועק דער ווינטער, ס'איז געקומען פרילינג. ביילקע האָט אלץ געארבעט אין די קאזארמעס, און ס'האָט זיך איר געדוכט, אז ס'וועט צו דעם קיינמאָל קיין סאָף ניט זײַן. איינמאָל אין א זונטיק איז וואָלאָדיע געבליבן אין דער היים. ער איז געווען זייער אופגעלייגט, א סאך געשפּאסט, גע־מײַסטרעוועט עפּעס אין קיך און אונטערגעפײַפט א לידל. בא מיטיק האָט ער פריילעך א זאָג געטאָן צו ביילקען:

— איר ווייסט, אוודאָטיושקא, די מאמע זאָגט, אז די שכיינים באריידן מיך, וואָס איך בין ניט גענוג אופמערקזאם צו מײַן יונגן

ווײַב, ווײל איך הײַנט א גאנצן טאָג פארברענגען מיט אײַך, זאָלן אונדז מענטשן ניט באריידן.

וואָלאָדיע האָט זיך צום ערשטן מאָל פאר דער גאנצער צײַט דער־לויבט א שפאס איבער זייער צווײדײַטיקער לאגע. ביילקען האָט זיך א וואָרף געטאָן דאָס בלוט אין פּאָנעם. די רויטקייט האָט פארגאָסן אויך איר ווײַסן, צארטן האלדז, און זי האָט א פארשעמטע אראָפּגעלאָזן די אויגן. וואָלאָדיע איז אופגעשפּרונגען פון אָרט.

— אוודאָטיושקא, טײַערע, — האָט ער אויסגעשריִען, — האָט אף מיר קיין פאריבל ניט! אז איר זײַט דאָך נאָך גאָר א קינד, מע טאָר מיט אײַך אפילע ניט א שפאס טאָן. איר האָט ליב טשעכאָוון? — האָט ער זי אומגעריכט א פרעג געטאָן.

— אָ, זייער, — האָט ביילקע געענטפערט און אים פארוווּנדערט אָנגעקוקט.

— לאָמיר א ביסל צוזאמען לייענען טשעכאָוון, — האָט ער פאָר־שעט פאָרגעלייגט.

ער איז ארויס אין צווייטן צימער און באלד אומגעקערט זיך מיט א בוך אין די הענט. טשעכאָווס שטילע לויטערע בענקשאפט האָט אָנגעפילט דעם צימער.

„אין א מענטשן, — האָט וואָלאָדיע געלייענט, — דארף אלץ זײַן שיין: דאָס פּאָנעם, דאָס אָנטאָן, די נעשאָמע און די געדאנקען...“

ביילקען האָט ארומגעכאפּט א טיפער טרויער. זי האָט דערפילט ביז ווייטעק די אָרעמקייט און די שענדלעכקייט פון איר איצטיקן לעבן. זי האָט אליין ניט געפילט, אז איבער אירע באקן רינען גרויסע טרערן. די מומע זשעניע איז צו איר צוגעגאנגען, צארט ארומגענומען און א קוש געטאָן זי אין שטערן.

— מע דארף ניט, קינד, — האָט זי געזאָגט, — מע דארף ניט ווייגען. אין אזא צײַט מוז מען זײַן שטארק...

זיי זײַנען נאָך לאנג געזעסן צוזאמען און געלייענט טשעכאָוון. וואָלאָדיעס קאָל האָט געקלונגען ווייך און פארטרוימט. ביילקע האָט זיך די גאנצע צײַט צו אים צוגעקוקט, און ס'איז איר אײַנגעפאלן, אז הײַנט האָט זי אים דערזען ווי עס דארף צו זײַן דאָס ערשטע מאָל. אין זײַן ברייטן טונקעלן פּאָנעם מיט די בוילעטע קינבאקן און שמאָלן אופשניט פון די אויגן איז געווען עפּעס מאָנגאָלישעס. זײַנע האָר, שטענדיק גלאַט פארקעמט און צעטיילט מיט א שרונט איבערן רעכטן אויג, זײַנען געווען טיף שווארץ. דערפאר איז געווען אזוי אומדער־ווארט די פארענדערלעכקייט פון זײַנע אויגן — דאָ טונקל־ברוינע, דאָ גרינע, דאָ העל־גרויע. בייסן לייענען האָט ביילקע עטלעכע מאָל

אופגעכאַפּט וואַלאַדיעס העלן בליק, וואָס האָט זיך מיט צאַרטקייט אָפּגעשטעלט אויף איר פּאַנעם. און מיטאַמאָל פֿלעגט זי באַמערקן, אַז זײַנע אויגן ווערן פֿינצטער, הייבן אָן אַרומלויפֿן און מײַדן זי אויס.

א מאָדנער מענטש! — האָט אין מעשׂעך פֿון דעם טאָג עטלעכע מאָל צעמישט א טראַכט געטאָן ביילקע. איר האַרץ האָט שטיל גע־נאָגט, און זי האָט זיך געפֿילט ווי אַן עלנט קינד, וואָס איז אַרײַנגע־פֿאַלן אין א ווונדערלעך קישעף־שטיבעלע. ס'איז איר געווען מאָדנע ווייך און וואַרעם אויף דער נעשאָמע, און ס'האָט זי געצויגן צו די פֿרעמדע מענטשן, וואָס האָבן ביז שפּעט באַנאַכט אין א זײַטיקן געסל פֿון אַן אָקופּירטער שטאָט געלייענט טשעכאָוון.

4

אין צוויי טעג אַרום האָט מען די מומע זשעניע, א צעבלוטיקטע, מיט צעקאַליעטשעטע גלידער אַרײַנגעטראָגן אויף די הענט פֿון דער גאַס. אי וואַלאַדיע, אי ביילקע זײַנען דאַן צופֿעליק געווען אין דער היים. די אָנגעלאָפֿענע שכיינים און אויך דעם דאָקטער האָט די מומע זשעניע קורץ דערקלערט, אַז זי איז, איבערגייענדיק די גאַס, אַרונ־טערגעפֿאַלן אונטער א מאַשין. ווען אַלע פֿרעמדע זײַנען זיך צעגאַנ־גען, האָט די מומע זשעניע דערציילט גענוי, וויאַזוי עס איז פֿאָרגעקו־מען די קאַטאַסטראָפֿע. איר פּאַנעם איז געווען רויט פֿון היץ, די אויגן האָבן פֿיבערהאַפֿט געגלאַנצט, און גערעדט האָט זי זייער הויך און זייער שנעל, ווי זי וואָלט זיך ערגעץ געאײַלט. זי האָט דערציילט, אַז זי האָט אויסגעביטן אַפֿן מאַרק א געשטריקט קאָפּטל אויף א קוישל קאַרטאָפֿל און איז דערמיט געגאַנגען אַהיים. ווען זי האָט גענומען איבערגיין פֿון איין טראָטואַר אויף דעם צווייטן אין דער גאַנץ שמאָלער שלאָס־גאַס, איז פֿון ערגעץ אַרויסגעפֿלויגן אַן אָפֿענער אווטאָמאָביל מיט א לײַטוונטענעם דאַך. זי האָט זיך שנעל א לאָז געטאָן פֿאָרויס. דער אווטאָמאָביל, — נאָך איר. דאַן איז זי, קימאַט ווי פֿון אונטער די רעדער, אַריבערגעלאָפֿן צוריק אויף דער פּריִערדיקער זײַט גאַס. דער אווטאָמאָביל האָט זיך ווידער א לאָז געטאָן נאָך איר. אַזוי איז זי עטלעכע מאָל געלאָפֿן הין און צוריק, ניט פֿאַרשטייענדיק, וואָס דאָ קומט פֿאָר. פֿונעם אווטאָמאָביל האָט זיך אַרויסגערוקט א שיקערער קאָפּ פֿון א דײַטשישן אָפֿיצער, וואָס האָט פֿריילעך א פֿאָכע געטאָן מיט דער האַנט, ווי באַגריסנדיק זי. אין דעם זעלבן מאָמענט איז זי אַרונטערגעפֿאַלן אונטער די רעדער פֿון דער מאַשין, זי האָט נאָר באַ־

וויזן צו דערהערן א געלעכטער פון עטלעכע געזונטע מענער־שטימען. די מענטשן, וואָס האָבן צוגעקוקט דורך די פענצטער די ווילדע סצע־נע, האָבן מוירע געהאַט גלייַך ארויסצוגיין פון שטוב, אזוי, אז די מומע זשעניע איז געלעגן א געוויסע צייַט איינע אליין אינמיטן גאַס, אָפּגייענדיק מיט בלוט.

ביילקען האָט, ווי שטענדיק, געוווּנדערט דער מומע זשעניעס אייַנ־געהאַלטנקייַט, דאָס ניט ארויסכאַפּן זיך מיט א וואָרט. אפילע אין אזא פיבערהאַפטן צושטאַנד האָט זי פאַר פרעמדע גאָרנישט ניט געוואָלט דערציילן. אָבער פאַרוואָס האָט קיינער ניט געטאָרט וויסן וועגן דעם בלוטיקן שפּאַס פון די דייַטשישע אָפיצערן? עפשער וויל די מומע זשעניע פּאַשעט שטיל איבערקומען די שווערע צייַט, אָפּציִענדיק יעדן כשאַד, וואָס קאָן פאַלן אַף איר שטוב, אָפּהיטנדיק איר איינציקן זון פון יעדער געפאַר?

די מומע זשעניע איז די שווערע צייַט ניט איבערגעקומען. אַף מאָרגן נאָך דער קאַטאַסטראָפע איז זי אויסגעגאַנגען, ווען זי איז גע־ווען איינע אליין אין שטוב. אפן בעסוילעם האָט ביילקע צוזאַמען מיט וואָלאָדיען געוואָרפן פולע לאָפּעטעס ערד אין דער אָפענער גרוב און בייסמייַסע געטראַכט: „וויפל איז דער שיר צו פאַרלירן נאָענטע מענטשן? נאָך איינעם פאַרלאָרן, נאָך איינעם“.

זי האָט זיך אומגעקערט פון דער לעווייַע אין דער פאַריאָסעמטער בלאַנקענדיקער שטוב, ווו יעדער סערוועטל האָט נאָך, דאַכט זיך, פאַרהיט די וואַרעמקייַט פון דער מומע זשעניעס ווייכע הענט. און מאָדנע, די געשטאַלט פון דער געשטאָרבענער האָט זיך אָנגעהויבן בא ביילקען צונויפגיסן מיט דער געשטאַלט פון איר מומע האָדע. זי איז שוין געווען זיכער, אז די מומע האָדע איז טויט, און ס'האָט זיך איר געדוכט, אז זי האָט זיך דאָס ערשט אומגעקערט פון איר לעווייַע. ביילקע האָט א ציטער געטאָן און ארומגעקוקט זיך. באַם טיש איז גע־זעסן וואָלאָדיע מיט אַן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ און אַן איבערייַס גע־בראָכן שוועבעלעך מיט די פינגער, ווי ער וואָלט געטאָן עפּעס א וויכטיקע ארבעט. ביילקע האָט געקוקט אַף וואָלאָדיען און האָט גע־טראַכט וועגן דעם, אז אָט האָט זי געהאַט א זון, די מומע זשעניע, וועלכער זיצט אזוי טרויעריק באַם טיש... און ווער האָט געטרויערט איבער דער מומע האָדע, ווער וועט פאַרגעדענקען איר לעצטן טאָג? און ווער האָט זי באַגלייט אין איר לעצטן וועג?

ביילקע האָט פאַרשטעלט דאָס פּאָנעם מיטביידע הענט און, אומ־געריכט פאַר זיך אליין, הויך אפן קאָל זיך צעוויינט.

עס זײַנען געגאַנגען טעג און װאָכן. בײלקע האָט געפירט א לעבן, אינגאַנצן אָן אומאָפּהענגיקס פון איר באַלעבאָס. זי האָט געהאַט אפילע א באַזונדערן שליסל צו דער טיר. און דאָך פלעגט בא איר שטענדיק אומרויִק קלאַפּן דאָס האַרץ, װען זי פלעגט זיך דערנעענטערן צו איר צופעליקער היים. זי האָט זיך שטענדיק געשטעלט די פראַגע, צי װעט זי טרעפן װאָלאָדיען צי ניט. ס'האָט זיך געװאָלט אים זען, און אין דער זעלבער צײַט האָט זי זיך געשראָקן פאַר יעדער באַגעגעניש מיט אים. װען ער פלעגט אָפּשטעלן אויף איר זײַן העלן גלעטנדיקן בליק, פלעגט זי דערפילן אין אלע איבֿורים א מאָדנע זיסן אומרו. אָבער טײלמאָל פלעגט ער קוקן ערגעץ פאַרבײַ איר, קאַלט און פינצטער. דאַן פלעגט בײלקע װערן אינגאַנצן אײַנגעשרומפּן און דערשראָקן טראַכטן: „א מאָדנער מענטש!" אָפּט האָט זי אָנגענומען באַשלאָסן ארויסצוקלײַבן זיך פונדאַנען. דער געדאַנק אָבער, אַז זי לעבט אויף א פאַלשן פּאַספּאָרט, האָט געפּענטעט איר װילן.

אײנמאָל, קומענדיק אין אָװנט פון דער ארבעט, האָט זי געטראָפן װאָלאָדיען אין דער היים. אויף איר באַגריסונג האָט ער געענטפערט שטיל, ניט אופהײבנדיק דעם קאָפּ. זי האָט זיך געזעצט עסן, און ער האָט פלוצלינג א פיר געטאָן מיט דער דלאָניע פון דער רעכטער האַנט איבערן שטערן, װי ער פלעגט עס געװײנלעך טאָן אין מינוטן פון פאַרלעגנהײַט. אָט דער זשעסט זײַנער פלעגט שטענדיק זײער רירן בײלקען. זי האָט אין אים געפילט עפּעס קינדערשס, אומבאַהאָלפנס. איצט האָט בײלקען אופגערודערט א הײס מיטגעפיל צו אים, װאָס ער איז אויך עלנט, פונקט װי זי. זײַן גורל האָט איצט אויסגעזען אין אירע אויגן זײער נאָענט צו אירן. אָט האָט ער אויך פאַרלאָרן אַזוי אומגעריכט זײַן לעצטן נאָענטן מענטשן, די מומע זשעניע. און זײַן ארומיאָגן גאַנצענע טעג אויף דער מאַשין נאָך פּראָדוקטן פאַר די „הערן אָפיצערן" איז פונקט אַזוי נודנע און געצװוּנגען, װי איר װאַשן קויטיק גרעט אין די דײַטשישע קאַזאַרמעס. זי האָט אלײן ניט געפילט, װיאַזוי זי האָט זיך אופגעהויבן פון אָרט און איז צו אים צוגעגאַנגען, ס'האָט זיך איר געװאָלט זאָגן אים עפּעס גוטס, א פּאָשעט טרײסט־װאָרט. אַנשטאָט דעם האָט זי מיטאמאָל ארויסגעזאָגט מיט א ציטערדיקער שטים, שטײענדיק מיט אראָפּגעלאָזטע אויגן גלײַך פאַר אים:

— װלאַדימיר איװאַנאָװיטש, עפּשער װײסט איר, װוּ איך קען זיך דינגען א װינקל?

װאָלאָדיע האָט זי א װײַלע צעמישט אָנגעקוקט, װי ער װאָלט ניט פאַרשטאַנען, װאָס זי רעדט. זײַן טונקל פּאָנעם איז מיטאמאָל בלײך

געוואָרן. ער האָט אָנגעכאַפּט ביילקען פאַר ביידע הענט און הייס אַרויסגעשעפּטשעט, קוקנדיק איר גלײַך אין די אויגן אַרײַן:

— אוודאַטיושקאַ, מע דאַרף ניט, גיי ניט אוועק פונדאַנען, בלײַב מיט מיר.

ער האָט זי צוגעצויגן צו זיך, און זײַנע ליפּן האָבן זיך באַגעגנט מיט איר האַלב־אָפענעם פאַרכאַלעשטן מויל.

5

אין איינעם א הייסן זומערדיקן טאָג האָט מען ביילקען אָפּגעלאָזן פון דער אַרבעט אַף א פּאָר שאָ פריִער, ווי שטענדיק, און געהייסן אומקערן זיך אַכט אין אָוונט אַף צו אַרבעטן א גאַנצע נאַכט. ביילקע איז געקומען אַהיים, איבערגעביסן און צוגעלייגט זיך. זיבן אָוונט האָט זי זיך אופגעהויבן און אָנגעשריבן וואָלאָדיען א צעטעלע: „איך אַרבעט הײַנט א גאַנצע נאַכט. שלאָף געשמאַק און זאָלן זיך דיר כאָלעמען גוטע כאַלוימעס. איך קוש דיך אין דײַנע העלע אויגן. פאַר די טונקעלע האָב איך נאָך אַלץ א ביסעלע מוירע״. זי האָט א שמייכל געטאָן און אונטערגעלייגט דאָס צעטעלע אונטערן קישן. אין אירע אומעטיקע בלויע אויגן האָט זיך באַוויזן א לוסטיק פײַערל, וועלכן זי האָט גלײַך ווי מיט גוואַלד אויסגעלאָשן, פּונקט ווי זי וואָלט פאַר זיך אַליין זיך געשעמט מיט איר גליק. ווען זי איז אַרויס פון שטוב, האָט זי האַסטיק א הייב געטאָן דעם קאָפּ און דערשראָקן אַרומגעקוקט זיך. ס׳איז שוין דורכגעגאַנגען א היפּשע צײַט, זינט זי איז אַרויס פון געטאָ, און דאָך איז נאָך ביז איצט בא איר געבליבן די שרעק פאַר דער גאַס.

פאַרטאָג איז ביילקע געגאַנגען אַהיים. כאָטש זי איז געווען דער־שעפּט פון קימאַט א קײַלעכדיקן מעסלעס שווערער אַרבעט, האָט זי דאָך לײַכט געטראָגן איבער דער פּוסטער פאַרטאָגיקער גאַס איר דינע מיידלשע פיגור, וואָס איז געווען פול מיט באַוועגונג. זי האָט זיך ווי געריסן פאָרויס אין פרייליקער דערוואַרטונג.

ביילקע איז צוגעגאַנגען צו איר היים. אַף דער דרויסן־טיר איז געהאַנגען א שלאָס. מאָדנע. וואָלאָדיע פלעגט קיינמאָל אַזוי פרי ניט אוועקגיין. זי איז אַרײַן אין שטוב, אַראָפּגעריסן פון קאָפּ דאָס ציצענע ווײַסע טיכל מיט די קײַלעכדיקע שוואַרצע שפּרענקעלעך און האָט עס א שלײַדער געטאָן אַף א שטול. זי איז לאַנג געזעסן, מיט ביידע עלנבויגנס אָנגעשפּאַרט אָנעם טיש, און די פינגער פון ביידע הענט פאַרגראָבן אין די געדיכטע רויטלעך־ברוינע האָר.

ביילקען האָט געציבלט פון שוואכקייט. אף דער נעשאָמע איז געוועז מאָדנע פוסט. האָט זי זיך אָן אומגעוואשענע, אין די קליידער, ארייַנגעוואלגערט אין בעט. דאָס לעצטע, וואָס זי האָט באמערקט, איז געוועז דער קישן, וואָס איז געלעגן פלאך אפן בעט, די ווינקלען אריַינגעבויגן אינווייניק, וואָלאָדיע פלעגט געווייַנלעך פארבעטן אנדערש. ער פלעגט אופשטעלן דעם קישן אף איין עק און לאָזן סטארטשען אין דער הייך א שפיץ, ווי דאָס פלעגט טאָן די מומע זשעניע. ביילקע האָט עס ניט באוויזן צו דערטראכטן ביזן סאָף. זי איז שווער אייַנגעשלאָפן. ס'האָט זיך איר געכאָלעמט דאָס זעלבע צימער, אין וועלכן זי האָט זיך איצט געפונען. אינמיטן צימער האָט זיך געהייצט א גרויסער רוסישער אויוון, זי זיצט בא דער מומע האָדע אפן שויס אנטקעגן דעם פייַער, און די מומע האָדע דערציילט איר, וויאַזוי א גאזלען איז באפאלן א סויכער אין וואלד. מיטאמאָל דערהערט ביילקע טריט הינטער דער טיר. זי ווייסט, אז דאָס גייט אהער דער גאזלען. און זי צאפלט זיך פון שרעק, זי הערט, ווי ער הייבט זיך אוף אפן אייבערשטן טרעפל, ווי ער סאָפּעט, ווי ער רירט אָן די קלאמקע פון טיר... די מומע האָדע הערט אָבער גאָרנישט. זי זעצט רויִק אראָפּ ביילקען אפן דיל און זאָגט:

— לאָז, ביילקעלע, אויסקערן די סטרוזשקעס, א העקדעש אין שטוב!

די מומע האָדע נעמט קערן מיט א בעזעם, און לעבן ביילקען הייבט זיך אוף א גאנצער בארג סטרוזשקעס. ביילקע ווערט זייער פריילעך. זי כאפט די סטרוזשקעס אינדערלופטן און לאָזט זיי לאנגזאם דורך דורך די פינגער, אזעלכע געשלענגלטע, גאָלדענע... דער מומע האָדעס פּאָנעם ווערט מיטאמאָל בייז, און זי הייבט אָן קערן די סטרוזשקעס מיט קאס אף ביילקען. ביילקע טרעט אָפּ צו דער טיר, אָבער דאָרט סאָפּעט דער גאזלען. די טיר עפנט זיך, און אין צימער גייט ארייַן וואָלאָדיע, ער הייבט אוף איבער ביילקעס קאָפּ א געפלאָכטענע גומענע נאהייַקע.

— וואָלאָדיטשקע! — שרייַט ביילקע. — שלאָג מיך ניט! איך וועל זיך בעסער אומקערן צוריק אין געטאָ! אייַ־ייַ־ייַ־ייַ.

ביילקען האָט אופגעוועקט איר אייגן געשריי. דער קורצער שלאָף האָט איר קיין דערלייַכטערונג ניט געבראכט. אין מויל איז געוועזן טרוקן און ניט געשמאק, און אינגאנצן האָט זי זיך געפילט אזוי, ווי איבער איר לייַב וואָלטן זיך דורכגעפאָרן רעדער. זי האָט אויסגעצויגן ביידע הענט, וואָס זייַנען אין שלאָף געוועזן צונויפגעלייגט אונטער דער רעכטער באק, זי האָט געקוקט אף אירע רויטע הענט, די

אויסגעווייקטע אין זודיקן וואסער, אף דער אָנגעריבענער הויט פון די פינגער און בעשאס־מײַסע געטראכט, אז עפּעס וויכטיקס אין איר לעבן איז הײַנט אף אייביק פארפאלן געוואָרן, ניט אומצוקערן.

פארוואָס איז וואַלאַדיע הײַנט אזוי פרי אוועק צו דער ארבעט? — האָט זיך בא ביילקען דורכגעטראָגן אין מויעך. זי האָט זיך דערמאָנט אָנעם קישן, וואָס איז געלעגן אזוי, ווי זי האָט אים נעכטן איבערגע־לאָזן, און איז האסטיק אראָפּגעשפּרונגען פון בעט. זי האָט אונטער־געהויבן דעם קישן. דאָס צעטעלע איז געלעגן דאָרט א ניט־גערירטס פון נעכטן. געוויינלעך פלעגט וואַלאַדיע אלע אירע צעטעלעך פאר־באהאלטן. ער פלעגט זיך אָפּט לאכנדיק בארימען פאר איר מיט זײַן „קאָלעקציע". ביילקע איז שנעל צוגעגאנגען צו דעם שפּײַז־שאפקעלע, אָן עפן געטאָן דאָס טירל. די בולבענע פלעצלעך, וואָס זי האָט נעכטן איבערגעלאָזט פאר וואַלאַדיען, זײַנען דאָרט ניט געווען.

„וואַלאַדיע האָט ניט גענעכטיקט אין דער היים, — האָט זיך בא ביילקען מיטאמאָל אינערלעך אויסגעקלאָרט, — אין אָוונט איז ער גע־ווען אין דער היים, און דערנאָך איז ער ערגעץ אוועקגעגאנגען".

די ערשטע רעגע האָט זיך ביילקע בלויז פארוווּנדערט. אָבער באלד נאָכדעם האָט זיך אין הארצן ארײַנגעריסן א ווייטעק און צונויפגע־פּרעסט עס אין א שווערן קנויל. זי האָט זיך דערמאָנט, אז די לעצטע טעג איז וואַלאַדיע געווען זייער צעשטרײַט און ניט אופמערקזאם צו איר. אָט אייערנעכטן אין אָוונט האָט זי אים געבעטן ארײַנטראָגן אָן עמער וואסער, ער האָט א קוק געטאָן פארבײַ איר און האָט גאָרנישט ניט געענטפערט. זי איז א באליידיקטע אליין אוועק נאָך וואסער. ער האָט עס אפילע ניט באמערקט.

א גאנצן טאָג האָט ביילקע פארבראכט ווי אין א פיבער. זי האָט זיך געמאָלט פארשיידענע שרעקלעכע בילדער, וואָס מיט וואַלאַדיען האָט געקאָנט טרעפן. זי האָט זיך עטלעכע מאָל געלאָזן צו דער טיר און ווידער אָפּגעהאלטן זיך. וווּהין זאָל זי אים גיין זוכן? אין רעסטאָ־ראַן פון די דײַטשישע אָפיצערן וועט מען זי אפילע אפן שוועל ניט ארופלאָזן, און ווײַטער האָט איר וואַלאַדיע שטרענג פארזאָגט, זי זאָל זיך קיינמאָל אהין ניט ווײַזן, עמעצער קען זי נאָך אמאָל דערקענען, פון יענעם טאָג, ווען זי איז דאָ געווען מיט א געלער לאטע אף דער ברוסט. אין אָוונט איז ביילקע, ניט דערוואַרטנדיק זיך אף וואַלאַדיען, אוועק אף דער ארבעט.

פיר טעג האָבן זיי זיך ניט געזען, ביילקע מיט וואַלאַדיען. די שאָען פון דער ארבעט זײַנען אויסגעפאלן אזוי, אז זיי האָבן זיך ניט געקאָנט באגעגענען. אפן טיש פלעגט ביילקע יעדן טאָג געפינען א צעטעלע

פון וואָלאָדיען, פול מיט צערטלעכקייט און בענקשאַפט. אָבער וועגן יענער נאכט, וואָס ער האָט ניט געגעכטיקט אין דער היים, — קיין וואָרט ניט.

„נו, יאָ, ער מיינט דאָך, אַז איך ווייס פון דעם ניט“, — האָט ביילקע געטראַכט.

דער פינפטער טאָג איז אויסגעפאַלן שאַבעס. ביילקע האָט געוויילט אָנהייב אָוונט אהיים און געטרוימט וועגן אַ באַגעגעניש מיט וואָלאָדיען. זי האָט באַשטימט וועגן גאָרנישט אים ניט צו פרעגן, אויב ער וועט איר אַליין ניט דערציילן, גאָרנישט פאָרוואַרפן. זי וואָלט זיך דערפילט זייער דערנידעריקט, ווען וואָלאָדיע איז כוישעד, אַז זי איז אייפערזיכטיק. ביכלאַל האָט די גאַנצע זאַך איצט אויסגעזען אין אירע אויגן, ווי אַ נאַרישקייט, מיסטאָמע האָט וואָלאָדיע יענע נאַכט געאַרבעט און האָט פאַרגעסן איר וועגן דעם צו זאָגן.

שוין פון דער וויטן האָט ביילקע דערזען, אַז אויף דער טיר הענגט ניט קיין שלאָס, זי איז אַריינגעפלויגן אין שטוב מיט אַ שטראַלנדיקן פּנים, זי האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אין וואָלאָדיעס אָרעמס, דורשטיק געקושט אים אין די שטייפע וואַרעמע ליפּן, פאַרטרייבנדיק פון זיך אַלע ספּייקעס. און ער האָט זי געדריקט צו זיך, געגלעט אירע ווייכע, רויטלעך־ברוינע האָר און אַלץ איבערגעכאַזערט:

— וואָדאָטשיושקאַ, קינד מיינס, ווי איך האָב זיך פאַרבענקט נאָך דיר!..

6

ביילקע איז איינגעשלאָפן אַ מידע און אַ גליקלעכע, צוגעטוליעט דעם קאָפּ צו וואָלאָדיעס רעכטן אַקסל. שפּעט באַנאַכט האָט זי זיך פּלוצלינג אופגעכאַפּט, דערפילנדיק אַ פּוסט אָרט לעבן זיך. זי האָט זיך אומרויִק אונטערגעהויבן אויף איר געלעגער. דורך דער ברייטער שפּאַרונע אין דער טיר, וואָס האָט געפירט אין פאָדערשטן צימער, האָט זיך דורכגעשלאָגן אַ היפּשער פּאַס ליכט. ביילקע האָט שטיל אַראָפּגעלאָזן די באָרוועסע פיס אויפן דיל און, אַליין ניט ווייסנדיק צוליב וואָס זי טוט עס, צוגעגאַנוועט זיך צו דער ליכטיקער שפּאַרונע.

וואָלאָדיע איז געשטאַנען מיט דער פּלייצע צו איר, איינגעבויגן איבער דעם גרויסן הילצערנעם פּויערישן קאַסטן בא דער קעגניבערדיקער וואַנט, און האָט שנעל באַוועגט מיט די הענט. ביילקע האָט צום ערשטן מאָל אופגעכאַפּט אין וואָלאָדיען, אָט דאַפקע אַזוי, פון

דער פּלייצע, א גרויסע ענלעכקייט צו דער מומע זשעניע. איר האָט זיך אפילע אויסגעדוכט, אז ער טאַסעוועט קאָרטן, און זי האָט זיך שיר ניט צעלאַכט. עפּעס א פאַרבאָרגן געפיל האָט זי אָבער געצוווּנגען נאָכצוקוקן זײַן יעדע באַוועגונג, ניט ארויסלאָזנדיק קיין מינדסטן קלאַנג. פון וואַלאָדיעס הענט איז ארויסגעפאַלן א פּאַפּירל און ארונטערגעפלויגן אונטער דעם דערבײַיִקן שטול. ער האָט זיך אײַנגעבויגן עס אופהייבן, און דאַן האָט ביילקע דערזען, אז אפן הילצערנעם קאַסטן ליגט געלט, אויסגעלייגט אין אַקוראַטע היפּשע פּעקלעך. אָן א זײַט זײַנען געלעגן עטלעכע שנירלעך פּערל און פון צווישן זיי האָבן ארויסגעבלישטשעט גאָלדענע פינגערלעך. וואָלאָדיע האָט אופגעהויבן דאָס ארויפגעפאַלענע פּאַפּירל און האָט זיך דערשראָקן ארומגעקוקט. זײַן רעכטע האַנט האָט געמאַכט א באַוועגונג אף צו פאַרדעקן מיט דער בלויער דעקע דאָס געלט און די צירונג. ער האָט זיך אָבער באַלד באַרויִקט און גענומען צונויפלייגן דאָס איבערגעציילטע געלט. דערנאָך איז ער מיט דעם ארויס אין קיך. ביילקע האָט זיך שטיל, א האַלב־געכאַלעשטע ארײַנגעגליטשט אין בעט. אף מאָרגן האָט זי אײַבערגעקערט די גאַנצע שטוב און האָט אינערגעץ ניט געפונען קיין סימען פון די נעכטיקע אויצרעס. די גאַנצע זאַך האָט אויסגעזען, ווי א כאַלעם. און צעשטרייען דעם כאָלעם, ארויסרופן וואָלאָדיען אף אן אָפענעם שמועס, האָט זי ניט געהאַט קיין מוט. איצט האָט זי שוין פאַר אים פּאַשעט מוירע געהאַט.

ביילקעס לעבן איז געוואָרן אַלץ שווערער און פאַרפּלאָנטערטער. יעדער קומענדיקער טאָג איז פאַר איר געווען א סוינע מיט א באַהאַלטענעם שטיך אין בוזעם. ס'איז פון איר אָפּגעטאָן געוואָרן יעדע פרייד. איינמאָל, גייענדיק לאַנגזאַם, אָן כיישעק צו איר פאַרמיִעסטער היים, איז איר געקומען אפן זינען אן עפּיזאָד פון איר קינדהײַט. די מומע האָדע איז דאַן געקומען צו זיי צוגאַסט אף עטלעכע כאָדאָשים. ס'איז געווען ווינטער. ביילקע איז דאַן אַלט געווען א יאָר פינף. האָט זי זיך איינמאָל אײַנגעשפּאַרט, אז זי וויל ניט, די מאַמע זאָל נאָך איר קומען יעדן טאָג אין קינדערגאָרטן. זי וויל אַליין קומען אהיים. מער פון אַלעמען אין שטוב האָט ביילקעס קאַפּריז געערגערט די מומע האָדע. זי האָט אַלץ געטײַנעט, אז דאָס קינד קאָן זיך נאָך כאַלילע איבערשרעקן. דער טאַטע אָבער האָט זיך געשטעלט אף ביילקעס זײַט, און זי האָט אירס אויסגעפירט. זעקס אזייגער פאַרנאַכט פלעגט זי דורכלויפן דעם קוואַרטאַל פונעם קינדערגאָרטן צו איר היים און ציטערן פון שרעק. זי האָט פאַר קיינעם ניט געוואָלט אין דעם זיך מוידע זײַן, האָט זי איינמאָל צוגעטראַכט א מיטל ווי ניט צו שרעקן

זיך. ביילקע האָט געהאַט אַ שיין הילצערן קעסטעלע מיט אַן אופגע־מאָלטן בלויען יאַם אויפן דעקל און מיט ווײַסע פייגל איבערן יאַם. אינמיטן פונעם דעקל איז געווען אַ שפּאַלט, און אהין פלעגט ביילקע יעדן טאָג אַראָפּלאָזן אַ מאַטבייע. צום ערשטן מײַ, צום אָקטיאַבער־יאָמטעוו פלעגט זי פאַרן צונויפגעזאַמלטן געלט קויפן זיך אַ קעסטע־לע פאַרב, אַ העזעלע פון שאָקאָלאַד, אַ פּײַקל... אָט פון דעם קעסטעלע האָט עס ביילקע אַרויסגענומען אַ קופּערנעם פּיטאַק און אַרײַנגע־לייגט אים אין דער רעכטער הענטשקע. פון דעמלט אָן איז זי שוין געווען זיכער, אַז זי איז באַוואָפנט אויפן בעסטן אופן. זאָל זי נאָר ווער אָנרירן, וועט ער קריגן אַ זעץ מיטן קופּערנעם פּיטאַק אין דער הענטשקע, אַז ער וועט זיך אומוואַלגערן. די גוטע מומע האָדע, וואָס האָט ליב געהאַט צו דערציילן מײַסעס וועגן גאַזלאָנים און פלעגט זיך אַליין דערבײַ מוירעדיק שרעקן, האָט גאָר ניט כּוישעד געווען, אין וואָס ס'האָט זיך בײַ ביילקען פאַרוואַנדלט דעם גאַזלענס אײַזערנע הענטשקע.

די דערמאָנונג פון דער קינדהײַט האָט ביילקען עטוואָס דער־וואַרעמט, אָבער באַלד האָט זי ווידער אַרומגעכאַפּט די פריִערדיקע פאַרצווייפלונג. „ווען אָט איצט דערקענט מיך עמעצער, — האָט זי געט־טראַכט, — און שלעפּט מיך אַוועק אין דער געסטאַפּאָ, וואָלט איך זיך דאָך אַפילע מיט אַ פּיטאַקל אין דער הענטשקע ניט פאַרטיידיקט“.

ביילקע איז געגאַנגען איבער אָפענע ברייטע גאַסן און האָט זיך ניט געקענט באַפרײַען פונעם געפיל, אַז זי איז פאַרשפּאַרט אין טפּי־סע. די גאַנצע שטאָט מיט די צעשראָקענע האַלב־הונגעריקע מענטשן, מיט די צעיושעטע דײַטשן און פּאָליציי, מיט דער אַרומגעדראָטעוועטער ייִדישער געטאָ, איז איין ווײַסטע טפּיסע. פאַר אירע אויגן איז אופגעשווומען דער פאַרטרעטער פון דער זשאַנדאַרמעריע — שעף האַנטקע, וועלכער פלעגט אַרומגיין איבער די גאַסן פון געטאָ מיט אַן אויסגעצויגענעם פּיסטאָלעט אין דער רעכטער האַנט און פלעגט פון פאַכדאָנעס אָן אופהער שיסן אין דער הייך אָדער פאַר זיך, כאָטש אף די גאַסן איז ניט געווען קיין איין לעבעדיקער נעפעש.

פאַר וועמען זשע האָבן זיי מוירע? — האָט ביילקע ווײַטער גע־טראַכט. — זײַנען דאָך, קענטיק, פאַראַן מענטשן, וואָס שטעלן זיך קעגן, וואָס גיבן זיך ניט אונטער? און דאָ אין שטאָט גופע זײַנען געוויס אויך דאָ אַזעלכע. אָט האָט זי דאָך ניט לאַנג געזען אַן אופגעהאַנגענעם אין צענטער פון שטאָט מיט אַן אופשריפט אף דער ברוסט: „איך האָב געהאָלפן די פּאַרטיזאַנער“. ווער זשע זײַנען זיי, די פּאַרטיזאַנער, און ווו געפינט מען זיי? אַ שטאָט מיט אומבאַקאַנטע מענטשן... ביילקע

האָט זיך פּלוצלינג דערפילט אזוי, ווי עמעצער וואָלט זי א זעץ געטאָן אין הארצן. זי איז געבליבן שטיין אינמיטן גאנג א בלייכע און א פאר־לאָרענע. „ווארט נאָר, — האָט זי געשעפּטשעט, — פארוואָס זײַנען דאָס די מיידלעך אף דער ארבעט אנשוויגן געוואָרן, ווי נאָר זיי האָבן מיך באמערקט?" פריִער האָבן זיי אזוי פּארטרוילעך זיך געסוידעט. איין פּראזע האָט זי נאָר אופגעכאפּט, ביילקע. „איר מאן ארבעט אין דער פּאָליציי, — האָט געזאָגט די הויכוווקסיקע מאריע סאווטשוק,— מע דארף זיך פאר איר היטן". איז ווער? איז ווער? ווען האָט זי דאָס גע־מיינט, מאריע? וועגן וועמען האָט זי דאָס גערעדט?

7

וואָלאָדיע האָט אונטערגעלייגט שפּענדלעך אונטערן דרײַפוס, אף וועלכן ס'איז געשטאנען א פארייכערט עמאלירט טעפּל. ער האָט א שמייכל געטאָן צו ביילקען מיטן העלסטן בליק פון זײַנע אויגן און פריילעך א זאָג געטאָן:

— הײַנט האָבן זיי מיך א ביסל וויניקער ארומגעיאָגט, בין איך געקומען פריִער אהיים. א הירזשענע קאשע אָפּגעקאָכט, אן אנטיק. — ער האָט א כאפּ געטאָן א לעפל, מיט איין האנט גענומען מישן אין טאָפּ און מיט דער צווייטער ארומגענומען ביילקען, ניט אָפּלאָזנדיק זי פון זיך.

— איך וועל דערלאנגען צום טיש, — האָט שטיל געזאָגט ביילקע.

זי איז ארײַן אין פאָדערשטן צימער, ארויסגענומען פון קאָמאָד א ווײַסן לײַוונטענעם טישטעך מיט אויסגענייטע רויטע הענדעלעך אף אלע פיר ברעגן און פארשפּרייט אפן טיש. זי האָט אוועקגעשטעלט אפן טישטעך צוויי טיפע פּאָרצעלײַענע טעלער מיט געלע און בלויע בלימעלעך אף די ראנדן, אוועקגעלייגט לעבן זיי צוויי ריינע לעפל. דערנאָך האָט זי אָנגעשניטן דינע ריפּטלעך ברויט און צעלייגט זיי אף א שטרויענעם ברויט־טעלער. ביילקע האָט באטראכט דעם ווײַסן, געמיטלעך שײַנענדיקן טיש, און איר האָט זיך געדוכט, אז דאָס האָט זי אליין זיך איבערגעטאָן אין זויבערע וועש פארן טויט. וואָלאָדיע האָט ארײַנגעטראָגן פון קיך דעם פארייכערטן טאָפּ, און זי האָט ארײַנ־געלייגט אין די טעלער פרישע געלבלעכע הירזשענע קאשע. וואָלאָדיע האָט געגעסן מיט אפּעטיט, און זײַן פּאָנעם האָט אויסגעדריקט די גרעסטע צופרידנקײַט. ביילקע האָט זיך קוים צוגערירט צום עסן, וואָלאָדיע האָט זי אָנגעקוקט.

— וואָס איז מיט דיר, אוודאָטיושקאַ? — האָט ער געפרעגט, — דו עסט דאָך גאָרניט און ביסט עפּעס זייער בלייך.

— וואָלאָדיע! — האָטביילקע ליידנשאַפטלעך אויסגעשריִען, — לאָמיר אוועק פונדאַנען! ס'איז אומעגלעך ווייטער אַזוי לעבן. פאַרוואָס זיצן מיר, צוויי יונגע געזונטע מענטשן, מיט צונויפגעלייגטע הענט און וואַרטן. דו ביסט דאָך אַ היגער, דערוויס זיך, פאַרבינד זיך מיט פּאַרטיזאַנער, און לאָמיר אוועקגיין.

זי האָט געקוקט אויף אים מיט כשאַד, מיט ליבע, מיט דערוואַרטונג, און אין אַ ווינקל פון איין ברייט-צעעפנטן אויג האָט געציטערט אַ טרער.

וואָלאָדיע האָט אַ ווײַלע געשוויגן און דערנאָך שטיל און ערנסט אָנגעהויבן ריידן, ווי ער וואָלט זיך צוגעהערט פון דער זײַט צו זײַנע אייגענע ווערטער:

— ביסט זייער גערעכט, אוודאָטיושקאַ! אָבער דו ביסט דאָך אַזאַ שוואַכע, אַ ניט דערפאַרענע, און דאָס לעבן האָט דיך שוין אַזוי האַרב געשלאָגן, איז עפּשער האָסטו רעכט אויף אַ ביסל רו? עפּשער דאַרפן אַנדערע זיך אָננעמען דײַן קריוודע? אָבער כ'וויל דיך פרעגן... — האָט ער פאַרגעזעצט, קוקנדיק איר פאַרשעריש אין די אויגן אַרײַן. — ווי פילסטו אַליין, דו וואָלסט געהאַט אין זיך גענוג קויעך און מוט אויף בײַצושטיין גרויסע געפאַרן, אויף פאַרהיטן אַ סאָד אונטערן מעסער, ניט אַרויסכאַפּן זיך מיט אַ וואָרט בײַ די שווערסטע פּײַניקונגען?

— אָ, אַלץ, די גרעסטע פּלאָגן וואָלט איך איבערגעטראָגן מיט פרייד, אָבי... און אויף דו האָט איצט קיינער ניט קיין רעכט! — האָט זי היציק צוגעגעבן.

— האָב נאָך אַ ביסל געדולד, אוודאָטיושקאַ! איצט טאָרן מיר פונדאַנען ניט אוועקגיין! און ווײַטער — בעט איך דיך, מיר זאָלן דערווײַל מער וועגן דעם ניט ריידן, — האָט וואָלאָדיע פאַרענדיקט מיט אַ ווייכן און דאָך מיט אַן אַנטשלאָסענעם טאָן.

אַ מאָדנע קראַפט האָט ער אין זיך געהאַט, וואָלאָדיע: בעטעווע איז ער געווען זייער קאַרג אין רייד, נאָר האָט ער שוין עפּעס געזאָגט, זײַנען די ווערטער געפאַלן מאָדנע וואָגיק, און ביילקע האָט ניט געהאַט קיין מוט ניט צו דערווידערן, ניט צו פאָרזעצן דעם שמועס, וואָס איז אים געווען ניט צום האַרצן. אַ גאַנצן אָוונט איז וואָלאָדיע געווען זייער צאַרט מיט ביילקען, און זי איז געווען שווײַגנדיק און פאַרקלעמט.

„ער פרעגט מיך, צי וואָלט איך געקענט אַריבערטראָגן שווערע פּײַניקונגען, — האָט זי געטראַכט מיט פאַרביטערונג, — גאָט מײַנער, וואָס קאָן זײַן ערגער פון דעם, וואָס איך טראָג איצט איבער?"

פארן שלאָף האָט וואָלאָדיע פאַר איר פאַרגעלייענט טשעכאָוון, ווי אין יענעם אָוונט, וואָס האָט זיי אַזוי דערנעענטערט. טשעכאָווס ווער־טער זײַנען איצט דערגאַנגען צו ביילקען ניט קלאָר, פאַרנעפּלט, ווי א ווײַטע מעלאָדיע, און זי האָט ווידער באַקומען דאָס געפיל, ווי זי וואָלט זיך האָבן איבערגעטאָן אין זויבער ווײַס פאַרן טויט.

באַנאַכט, שוין ליגנדיק אין בעט, האָט ביילקע געמאַכט דעם לעצטן פּרוּוו אָנצוטאַפּן א וועג צו דעם סאָד, וואָס האָט זי געמאַטערט, זי האָט מיט א ציטערדיקער שטים א זאָג געטאָן:

— וואָלאָדיע, באַמערקסט דען ניט, אַז איך בין שוין אינגאַנצן באָר־וועס? עפּשער וועסטו מיר קויפן כאָטש א פּאָר געניצטע שיך.

וואָלאָדיע האָט טמימעסדיק געענטפערט:

— איך האָב איצט קיין גראָשן ניט, אוודאָטיושקאַ. נעם עפּשער עפּעס דער מאַמעס א קליידל און בײַט אויס אויף שיך.

„דער מאַמעס א קליידל“ — הייסט עס, אַז קיין בעסערס האָט די מאַמע גאָרנישט ניט איבערגעלאָזן. און זי, ביילקע, האָט נאָך טײַלמאָל געכאַוועט אין זיך אַזאַ נאַרישע האָפענונג, אַז דאָס געלט און די צירונג זײַנען עפּשער דער מומע זשעניעס... אָן אַזאַ דין פּעדעמל האָט זי זיך געהאַלטן, ביילקע, האָט זיך עס איבערגעריסן.

מער האָט זי זיך שוין ניט געקענט באַהערשן.

— איך הייס ניט „אוודאָטיושקאַ“, — האָט זי גיפטיק א זאָג גע־טאָן, — מײַן נאָמען איז ביילקע.

דער נאַפט־לאָמפּ אויפן טיש איז שוין געווען אויסגעלאָשן. די לאָדן פאַרמאַכט. אין צימער איז געווען שטאָקפינצטער, און זיי האָבן איינער דעם אַנדערן ניט געזען. ביילקע האָט דערפילט אין דער פינצ־טערניש, אַז וואָלאָדיע האָט זיך אונטערגעהויבן אויפן עלנבויגן, ווי ער וואָלט געוואָלט ארײַנקוקן איר אין פּאָנעם ארײַן.

— וואָס טוט זיך עס מיט דיר די לעצטע צײַט? — האָט וואָלאָדיע אומרויִק געפרעגט, — דערצייל מיר אַלץ, וועט דיר גרינגער ווערן. פאַרוואָס רעדסטו מיט מיר אַזוי? דו פאַרשטייסט דאָך גאַנץ גוט, אַז דו מוזסט הייסן „אוודאָטיע“, און ניט איך בין שולדיק אין דעם, וואָס דו קענסט איצט ניט טראָגן דײַן עמעסן נאָמען.

וואָלאָדיע האָט נאָך א סאַך גערעדט, דערוויזן ביילקען, אַז ס'איז שוין געבליבן ניט לאַנג צו וואַרטן אויף בעסערע צײַטן. און בא איר האָט בייסמײַסע הילכיק געקלאַפּט דאָס האַרץ אויף טויב צו ווערן. ס'האָט געציטערט פון ווייטעק און ליבע. ס'האָט זיך אַזוי געוואָלט גלייבן וואָ־לאָדיען, איר געליבטן, איר מאַן, אַזאַ אייגענעם, אַזאַ נאָענטן. ס'קען ניט זײַן... ס'קען ניט זײַן... ס'איז אַן אומזין, — האָט זי מיט זיך אַליין

אײַנגעטײַנעט, — דאָס איז דאָך ער, װאָלאָדיע, דער װוּנדערלעכער מענטש, װאָס האָט זיך װי אין אַ מײַסעלע געװיזן צו איר אין געטאָ, דער רוסישער מענטש מיטן ייִדישן שאַנד־צייכן אויף דער פּלייצע... אָבער דאָ האָבן פּאָר ביילקעס אויגן װידער אָנגעהויבן שװעבן צונויפגעלייגטע פּעקלעך געלט, שנירלעך פּערל און גאָלדענע פֿינגערלעך, ס׳האָט אופגעלעבט די דערמאָנונג װעגן דעם פּרימאָרגן, װען זי האָט פֿאַרשטאַנען, אַז ער האָט ניט געגעכטיקט אין דער היים.

ביילקע איז שוין װידער געװען אינגאַנצן אין דער מאַכט פֿון איר גרויזאַמען כשאַד, און פֿון איר צונויפגעדריקטן גאָרגל זײַנען שוין געװען גרייט אַרויסרײַסן זיך װערטער גיפטיקע, װי סאַם. װען זי קאָן אים אַ שמיץ טאָן גלײַך אין פּאָנעם אַרײַן אַלץ, װאָס זי טראַכט װעגן אים, װאָלט איר טאַקע געװאָרן גרינגער. אָבער דאַן איז אַלץ פֿאַרפֿאַלן. ער װעט זי גלײַך אַרויסגעבן. יאָ, יאָ, זי איז זיכער, אַז ער איז פֿייִק אויף דעם. אַלנפֿאַלס אװעקגיין פֿונדאַנען װעט זי שוין ניט קענען.

— ס׳איז גאָרנישט, װאָלאָדיע, — האָט זי זיך באַמיט צו ענטפֿערן אים אויף אַלע זײַנע אומרויִקע פֿראַגעס מיט אַ רויִקער געװיינלעכער שטים, — איך בין פּאָשעט נערװעז געװאָרן די לעצטע צײַט. איך בין זייער מיד, — האָט זי צום שלוס אויסגעכליפּעט װי אַ קינד.

— מע דאַרף זיך האַלטן, מײַן קליינע, מע דאַרף זיך ניט אונטערגעבן, — האָט װאָלאָדיע געזאָגט און צוגעדריקט זי צו זיך.

ביילקע איז געלעגן אין זײַנע אָרעמס אַ קאַלטע, אַן אויסגעצויגענע, אָן באַװעגונג, אָן אָטעם, װי אַ מעס. װען װאָלאָדיע איז אײַנגעשלאָפֿן, האָט זי אַראָפּגענומען פֿון זיך זײַנע הענט און אָפּגערוקט זיך צו דער סאַמע װאַנט. זי האָט זיך אַליין געװוּנדערט, סאַראַ קליין אָרט זי פֿאַרנעמט. זי האָט זיך שוין איצט דערפֿילט אינגאַנצן אַליין, און ס׳האָט זיך צו איר װי אומגעקערט דאָס לעבן. דער מויעך האָט אָנגעהויבן װידער האַסטיק צו אַרבעטן.

„ער איז ניט שולדיק, װאָס איך טראָג אַ פֿרעמדן נאָמען, — האָט זי געטראַכט, — דאָס איז, קענטיק, אָן אָנדײַטונג אויף דעם, אַז ער האָט מיר געראַטעװעט דאָס לעבן. איך דאַרף אים, הייסט עס, זײַן דאַנקבאַר... פֿאַר אַזאַ שענדלעך לעבן. װאָס האָט ער אָבער געטאָן אין געטאָ אין יענעם טאָג? װי נאַריש איך בין געװען. כ׳האָב געמיינט, ער איז געקומען נאָך מיר. ער האָט מיסטאָמע געהאַט דאָרטן װיכטיקערע אייסאָקים. סאַראַ קאָמעדיע ער האָט עס דאַן אָפּגעשפּילט... און עפּשער...״

אין ביילקען האָט נאָך לאַנג יענע נאַכט עפּעס געװיינט און געבענקט נאָך װאָלאָדיען, װאָס האָט זיך געפֿונען אַזוי נאָענט צו איר, און אײַנצײַטיק דערמיט האָט אַ שװערער קנויל פֿון סינע אָנגעהויבן װאָס אָפּ־

טער צו שטויסן אירע בלוטן. זי האָט זיך געמיט אויסצומאָלן זיך אין דער פינצטער זײַן אויסזען און האָט געפילט, אַז זי קריגט שוין איצט פײַנט זײַן טונקל מאָנגאָליש פּאָנעם, וואָס איז שטענדיק אַזוי רויִק און אומדורכדרינגלעך. זײַנע שמאָלע פאַרענדערלעכע אויגן האָבן איר איצט אויסגעזען כיטרע און פאַרפירעריש.

פאַרטאָג ערשט איז ביילקע אײַנגעשלאָפן מיט אַ קורצן שווערן שלאָף. ווען זי האָט זיך אופגעכאַפּט, זײַנען די לאָדן שוין געווען אָפן... וואָלאָדיע איז געשטאַנען באַם פענצטער, אַרויסגעקוקט אין דעם נאָך טונקעלן דרויסן און לאַנגזאַם געקײַט אַ שטיק שוואַרצן ברויט. ער האָט עפּעס מאָדנע יאָסעמדיק אויסגעזען, וואָלאָדיע. און ביילקע האָט שיר ניט אַ זאָג געטאָן צו אים מיט איר געוויינלעכער פרײַנטלעכער שטים: „וואַרט צו, וואָלאָדיע, אָט וועל איך דיר אָנוואַרעמען אַ ביסל קאַשע. ס'איז פאַרבליבן פון נעכטן". אָבער ניין, וואָלאָדיע איז איר שוין איצ־טער אַ פרעמדער. אַ פרעמדער? נאַרישקײַטן! נאָך אַ ווײַלע וואָלט זי זיך אים אַ וואָרף געטאָן אָפּן האלדז און מיט טרערן געבעטן זיך בא אים, ער זאָל צעזייען אירע ספּייקעס. זי וואָלט אים לאַנג געהערט און יעדעס וואָרט וואָלט זי ציטעריק אָפּגעוויגן אָף די הענט. קיין איין ברעקל עמעס וואָלט ניט אַראָפּגעפאַלן פון דער וואָגשאָל. ס'איז אָבער אַלץ קלאָר, ניטאָ וועגן וואָס צו ריידן. מע טאָר ניט לאָזן ווייך מאַכן דאָס האַרץ. זאָל ער נאָר וואָס גיכער אַוועקגיין. זי איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן, קעדיי ער זאָל מיינען, אַז זי שלאָפט. עפּשער וועט ער זי ניט וועקן. אַזוי איז בעסער... וואָלאָדיע איז צוגעגאַנגען, אַ ווײַלע געשטאַנען לעבן איר, דערנאָך איז ער אַרויס פון שטוב און שטיל פאַר־מאַכט הינטער זיך די טיר.

ביילקע איז אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט און האָט זיך שנעל אָנגעטאָן. זי האָט זיך אומגעקוקט אין צימער, עפּשער דאַרף זי פונדאַנען עפּעס מיטנעמען. נאָר ניין. אייגנס האָט זי דאָך גאָרנישט. פון געטאָ האָט זי געבראַכט בלויז דאָס בלויע קאָרטענע קליידל, וואָס אָף איר, און די צעפּאָרענע ברעזענטענע שיך אָף די פיס. איר פעלצל איז שוין לאַנג צעפאַלן אָף שטיקער. יאָ, זי האָט נאָך דאָס ווײַסע ציצענע קאָפּטיכל מיט די שוואַרצע שפּרענקעלעך... דאָס איז גוט. אין דעם טיכל איז זי ענלעך צו אַ יונגער פויערטע, מער ניט, אַז אַ פּויערטע לאָזט זיך אין וועג, האָט זי כאָטש אַ קליין קלומעקל אין די הענט. זי־ביילקע, האָט גאָרנישט. מיילע, דאָס מאַכט ניט אויס. זי איז אַרויס אָף דער גאַס און פאַרשלאָסן די טיר. זי האָט אַפילע, אויס געוווינהײַט, אַ שלעפּ געטאָן דעם שלאָס אָף אַראָפּ, קעדיי צו איבערצײַגן זיך, אַז ער איז טאַקע פאַרשלאָסן. דעם שליסל האָט זי אַרײַנגעלייגט אין קעשענע

און האָט זי זאָרגזאם פאַרשפּילעט מיט א זיכער־נאָדל, ווי זי פּלעגט עס געוויינלעך טאָן, קעדיי ניט צו פאַרלירן דעם שליסל בא דער ארבעט. זי האָט זיך אויסגעגלײַכט און געבליבן שטיין פאַר דער טיר. זי האָט ניט געוווּסט וווּהין צו גיין. איז זי געשטאַנען און געטראַכט, אז ס׳וואָלט עפּשער געווען גלײַכער, זי זאָל אָט איצט, באַלד אויסשרײַען אויף דער גאַנצער גאַס: „איך בין א ייִדישע. דערשיסט מיך, גוטע מענטשן, וואָס לאָזט איר מיך דאָ ארומגיין?״ זי האָט א ציטער געטאָן און דערשראָקן ארומגעקוקט זיך, ווי מוירע האָבנדיק, אז עמעצער האָט אונטערגעהערט אירע געדאַנקען. די גאַס האָט ערשט געהאַלטן אין אויפוואַכן פונעם באַ־נאַכטיקן שלאָף. אן אַלטיטשקע האָט, שטייענדיק אויף די שפּיץ פינגער, געצויגן זיך צום אײַזערנעם פּרענט פון די פאַרמאַכטע לאָדן און אַלץ ניט געקענט אים דערלאַנגען. עטלעכע פאַרכמורעטע מענטשן האָבן געאײַלט, קענטיק, אויף דער ארבעט. א מיידעלע פון א יאָר צען איז ער־געץ געלאָפן מיט א ליימענעם קריגל אין די הענט. „דאָס מיידעלע פאַר־בײַט איצט אוואַדע א דערהאַרגעטע מאַמע״, — האָט ביילקע א טראַכט געטאָן, זי האָט זיך פאַרגעשטעלט, וויִאַזוי דאָס מיידעלע שטייט אײַנגעבויגן איבער א קינדערש בעטל און רוקט א פלעשעלע מילך מיט א גומענער סאָסקע פון אויבן אין א קליין זויגנדיק מײַלכל. ביילקע האָט מיט אן ענערגישער באַוועגונג שטײַפער פאַרבונדן ארום קאָפּ דאָס טיכל און געלאָזן זיך גיין מיט א שנעלן טראָט פון א באַשעפּ־טיקטן מענטשן אנטקעגן דעם בלינדן גורל.

8

ס׳איז דורכגעגאַנגען א יאָר צײַט. אין איינעם א מילדן סאָף־זומער־דיקן טאָג האָט זיך ביילקע אומגעקערט אין דער שטאָט, וואָס זי האָט אזוי פאַרצווייפלט פאַרלאָזן. איר פּאָנעם איז געווען שטאַרק אָפּגעברענט פון דער זון, און די שטריכן זײַנע האָבן פאַרלוירן די ווייכע אומבאַ־שטימטקײַט פון דער פריִער יוגנט. איר פיגור איז געוואָרן פולער און אויסגעפורעמטער. אין די טרויעריקע בלויע אויגן האָט זיך באַוויזן א נײַער אויסדרוק — א מין אנטשלאָסנקײַט און זיכערקײַט. זי איז לאַנג ארומגעגאַנגען איבער די גאַסן פון דער געוועזענער געטאָ אין דער יאָמטעוודיק־אויפגעראַמטער באַפרײַטער שטאָט. קיין איין באַקאַנט פּאָ־נעם, קיין איין לעבן געבליבענער ייִד. זי איז דערגאַנגען צום ברייטן צווישטאָקיקן מויער, פאַרבײַ אים האָט זיך רויִק געצויגן א גאַס. אנט־קעגן דעם מויער זײַנען געשטאַנען אין א ריי פאַרוואַרלאָזטע הילצערנע

הײַזלעך און אויך אַרויסגעקוקט מיט די פֿענצטער אויף דער זעלביקער גאַס. ס'איז ניט געווען מער צווישן זיי קיין דראָט, אויף וועלכן עס זײַנען געהאַנגען די דורשטיקע בליקן פֿון אַזויפֿיל געפּײַניקטע. אָט דאָ, אויף דעם אָרט, איז פֿאַר ביילקען געפֿאַלן דער צוים צווישן געטאָ און דער שטאָט. אָט דאָ איז זי ווי אַ פּאַרקישעפּטע נאָכגעגאַנגען דעם רוסישן מענטש מיט דער געלער לאַטע אויף דער פּלייצע. „ראַטעוועט, — האָט זי דאַן געשעפּטשעט, — פֿירט מיך אַרויס פֿונדאַנען! ראַטעוועט!"

ביילקע האָט שוין איצט געוווּסט, ווער דער רוסישער מענטש איז געווען. וואַניע זאַכאַראָוו, וואָס איז געקומען אין דעם פּאַרטיזאַנישן אָטריאַד עטוואָס שפּעטער פֿון איר, האָט איינמאָל אַ גאַנצן אָוונט דער־ציילט איר מיט אַנציקונג וועגן זײַן נאָענטסטן פֿרײַנט וואָלאָדיע קלי־מאָוו. איצט האָט זי שוין געוווּסט, אַז אירע אומגליקלעכע ברידער פֿון דער געטאָ האָבן פֿאַרטרויט וואָלאָדיען די רעשטן פֿון זייער צירונג אויף איבערצוגעבן די פּאַרטיזאַנער, זי האָט געוווּסט, אַז אין זײַנע הענט איז אָפּט געלעגן דײַטשיש געלט, אָפּגעשלאָגנס מיט געווער, און פֿאַר דעם געלט פֿלעגט ער אײַנקויפֿן די נייטיקסטע מעדיקאַמענטן טאַקע בײַ די דײַטשן גופֿא. ביילקע האָט שוין איצט געוווּסט, אַז דאָס לעבן פֿונעם גוטמוטיקן רויקן וואָלאָדיע, וואָס איז עטלעכע כאָדאָשים געווען איר מאַן, איז שטענדיק געהאַנגען אויפֿן שפּיץ פֿון אַ שווערד.

ווען ווײַסרוסלאַנד איז באַפֿרײַט געוואָרן פֿון די דײַטשן, האָט זיך ביילקע נאָכגעפֿרעגט אויף וואָלאָדיען. זי האָט זיך דערוווּסט, אַז ער האָט פֿאַרלאָזן זײַן געבורט־שטאָט, און איצט איז בײַ איר אין קעשענע גע־לעגן צו אים אַ בריוו.

„...אין אַ שלעכטער צײַט האָבן מיר זיך מיט דיר באַגעגנט, וואָלאָ־דיע, — האָט ביילקע געשריבן, — אונדזער ליבע האָט געהאַט אויס־צושטיין צופֿיל ניסיוינעס, דערפֿאַר איז בײַ אונדז פֿאָרגעקומען אַזאַ קאַ־טאַסטראָפֿע. איך האָב צו דיר קיין טײַנעס ניט. מיסטאָמע איז געווען נייטיק פֿאַר דער זאַך, דו זאָלסט זיך פֿירן אַזוי, ווי דו האָסט זיך גע־פֿירט. אָבער איך... איך בין געווען אַ דערשראָקן געטאָ־קינד, פֿאַרפֿאַלגט און פֿאַרפּײַניקט פֿון האַס און אומצוטרוי צווישן מענטשן. טאָ זײַ מיר מוחל, וואָלאָדיע! מײַן ליבע צו דיר איז הייליק. כ'וועל זי היטן און כאָווען ביז ס'וועלן זיך ענדיקן די שלאַכטן און מיר וועלן זיך ווידער באַגעגענען".

ביילקע איז אַריבערגעגאַנגען אויף דער צווייטער זײַט גאַס און איז אַרײַן אין קאָרידאָר פֿון דעם באַקאַנטן צווייִשטאָקיקן מויער. זי האָט שטיל אָן עפֿן געטאָן דאָס קליינע טירל, וואָס אויף רעכטס, און איז אַרויס אינעם „אַרישן" ראַיאָן. זי איז צוגעגאַנגען צו אַ פּאָסט־קעסטל, אַרויס־

גענומען פון קעשענע דעם בריוו, וואָס איז געווען אדרעסירט אין א נאָענטער, אָבער אומבאקאנטער שטאָט. זי איז א ווײַלע געשטאַנען פאַר־טראכט מיטן בריוו אין די הענט. זי האָט, ווי אין פארלעגנהײַט, א פיר געטאָן מיט דער דלאָניע פון דער רעכטער האנט איבערן שטערן און אראָפּגעלאָזט דאָס בריוול אין בריוו־קעסטל. דערנאָך האָט זי מיט אן ענערגישער באוועגונג א צי געטאָן פון הינטן אף אראָפּ איר דין באקי־העמדל, אונטערגעגארטלט מיט א ברייטן לעדערנעם פאַס, און איז מיט פעסטע מאנצבלשע טריט אוועק אפן וואָקזאַל צו איר טייל.

אין דעם זעלבן מילדן סאָף־זומערדיקן טאָג האָט זיך וואָלאָדיע אומ־געקערט אין זײַן געבורט־שטאָט, וואָס ער האָט פארלאָזן נאָך ביילקעס אוועקגיין. ביילקען האָבן די דײַטשן געזוכט. פאַר ניט מעלדן זיך אף דער ארבעט האָט איר געקומט טויט־שטראָף. וואָלאָדיע איז אויך גע־וואָרן פארדעכטיק. ער האָט זיך געמוזט א צײַט אויסבאהאלטן אף א פרעמדן פאַספּאָרט און דערנאָך איינגאנצן פארלאָזן די שטאָט.

וואָלאָדיע איז גלײַך פון וואָקזאַל אוועק צו זײַן היים אף דער שטי־לער בײַשטאָטישער גאַס. ער איז געגאנגען שנעל, און דעם גאנצן וועג האָט זיך אים געדוכט, אז אין דער היים וואַרט אף אים ביילקע. אָט וועט ער פאָרזיכטיק עפענען די טיר, זי זאָל אפילו ניט א סקריפּע טאָן, און וועט זיך שטיל ארײַנגאנווענען אין צימער, ביילקע זאָל ניט הערן. זי וועט אים פלוצלינג דערזען לעבן זיך, וועט זי זיך האסטיק אופהייבן אים אנטקעגן אין איר גלאַטן בלויען קלייד. זי וועט פאַר־וואַרפן אירע דינע הענט ארום זײַן האלדז, וועט זיך הילכיק צעלאַכן, און אירע אויגן וועלן דערבײַ בלײַבן טרויעריק. און ער וועט ארײַננעמען אירע הענט אין זײַנע און לאַנג קושן.

ער איז צוגעגאנגען צו זײַן היים. די דרויסן־טיר איז געווען אָפן, און מיט אזא העפקער האָט אף וואָלאָדיען א ווייע געטאָן פון דער דאָזיקער ברייט־פאנאנדערגעפראלטער טיר, אז ס'האָט זיך שוין ניט געוואָלט אריבערטרעטן די שוועל. ער איז ארײַן אין פירהויז, אין קיך, אינעם ערשטן צימער, אינעם צווייטן... פּוסט. ס'איז דאָ ניט געבליבן קיין סימען פון דער ברייטער ניקלנער בעט, פון קישנס אין ווײַסע געהאפטענע ציכלעך, פון ווײַסע קאַפּעס און סערוועטלעך, פון בלאנקענדיק געפעס, פון דעם אלעמען, וואָס די מומע זשעניע האָט אזוי זאָרגזאם געזאמלט איר גאנצן לעבן פאַר איר איינציקן זון. דאָס אלץ האָבן די דײַטשן „רעקווירירט" פון דער פוסטער פארדעכטיקער שטוב.

וואָלאָדיע האָט זיך אומגעקערט אין קיך. דאָ איז געשטאַנען אן אלט פארזשאווערט אײַזערן בעטל. „פונוואַנען נעמט זיך אהער אזא פאַר־זעעניש", — האָט ער זיך פארוווּנדערט, — ער האָט עס בא זיי אין

שטוב גאָר קיינמאָל ניט באמערקט. ס׳האָט זיך אָבער וועגן דעם ניט געוואָלט טראַכטן. ער האָט זיך א מידער אוועקגעזעצט אפן הארטן ראנד פונעם בעטל. פאר זײַנע אויגן איז באלד ווידער אויסגעוואקסן דאָס יידישע מיידל מיט די טרויעריקע בלויע אויגן און רויטלעך־ברוינע האָר, וואָס ער האָט אזוי צופעליק געפונען און פארלוירן אף די בלוטיקע וועגן פון מילכאָמע.

1947

יאנקל ריוועס

מיר וועצן פּאָר

באַים האָט זיך באוועגט אינעם געדיכט־שפּאַצירנדיקן אוילעם, מיט אומגעדולד געוואַרט אף א יעדן פון צענטער, און אין זײַן בליק האָט זיך געמישט פרייד און שרעק: די פּאַרטיי־אַרבעט שטראָמט איבער די גרענעצן פון קאָנספּיראַציע... האָט ער מיט אַן אײַנגעהאַלטענער אומ־רויִקײַט געוואַרט און געפּלאַנט:

— די אַרבעט מוז אַרײַנגענומען ווערן אין די הענט. צו די איינצלנע אַרויסטרעטונגען פון היציקע כאַווײרים מוז געמאַכט ווערן א סאָף. סטאָ־אָפּ!..

אן אָנגעשטרענגטע בליקן־שפּיל האָט איבערגעריסן זײַן געדאַנקענ־גאַנג. מיט פאַרדאַכט קוקן זיך מענטשן אום...

באַ כאַימען איז געבליבן אַ פּיצל גילזן־פּאַפּיר מיט עטלעכע צעגאָ־סענע ווערטער:

„דער געזעץ קעגן דעם אַכטשאָ־יקן אַרבעט־טאָג איז אין דער ער־שטער לעזונג אָנגענומען. אָן אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד וועט ער ווערן אַ פאַקט. גרייט צו אַן אַלגעמיינעם שטרײַק״.

די געפאַר, אַז די באַוועגונג וואַקסט אַריבער די לעגאַלע מעגלעכ־קײַט, האָט אים שוין ניט געשראָקן. מיט אַ נאָך שטאַרקערן אימפּעט האָט ער זיך גענומען צו דער אַרבעט.

❋

אין דעם שווערן אַרבעטער־לעבן האָט זיך אַרײַנגעגאָסן אַ פרײ־שער, מונטערער שטראָם — די קאַמפּאַניע קעגן געזעץ איז זיך שטאַרק צעוואַקסן. ציִען זיך מענטשן פון די פאַרוואָרפנסטע ווינקעלעך. ווערן פאַריינען איבערפולט פון אַרבעטער.

...קאָכט און זידט אױף אַ פאַרזאַמלונג. אין דער מיט — אַ פּאָליציאַנט, אויף דער טריבונע — אַ פאָרשטייער פון דער רויטער פראַקציע. ער רעדט קעגן דעם אָפּשאַפן דעם אַכטשאָ־יקן אַרבעט־טאָג. ווען ער קומט צו די ווערטער: „מיר, די עמעס לינקע, רופן צו אַן אַלגעמיינעם שטרײַק״, ווענדט זיך דער פּאָליציאַנט צום רעדנער:

— פּאַנסקיע נאַזוויסקאָ?!..

— אַ קרענק, אַ גוטע קרענק זאָג אים!..— ברומט אַרויס שלוימקע פונעם פּילקעפּיקן אוילעם.

שטויסט זיך דער פּאָליציאַנט מיט רוגזע צו דער טריבונע, ווערט אַ שטאַרקע אויפרודערונג, וויגן זיך באַ שלוימקען די ברייטע שטאַרקע פּלייצעס:

— אַראָפּגעליטשן אים פון די טרעפּ?

פאַרלאָזט איציק די טריבונע. האַלט קוים אײַן דעם אויפגעבראַוזטן אוילעם. שפּאַרן מענטשן דורך טיר און טויער. ווערן פאַרזאַמלונגען צערונען.

❋

טיף פאַרוקטע אין טויערן זיצן נאַכט־וועכטער און דרעמלען, כאַפּן זיך אויף, גענעצן און דרעמלען ווײַטער. עס דוכט זיך: עפּעס צינדט זיך אָן און פאַרלעשט אין זיי אַ געדאַנק. ליפּן שעפּטשען ניט ווייסנדיק וואָס,

ווי זיי וואָלטן קײַען און ניט קאָנען צעקײַען אַן אָנגעבונדענעם געדאנק... ס'שטעכט א פאַרגעשריבענער מוז:

— שלאָף ניט, היט!

און עמעץ אין זיי ברומט:

— א פרעמדע וועלט... וואָס איז צו היטן א פרעמדע וועלט?

אין דער שטילער נאכט־פינצטערניש שוועבן ארום יונגע פאַרלײַנען און שיטן אין דער שווארצער נאכט ווײַסע בלעטלעך. אָנגעפילטע מיט פרייד, קלעפּן זיי, פארשפרייטן און פארשווינדן.

אין פאבריקן און ווארשטאטן זײַנען נאָך לאנג ארומגעגאנגען אופּרופן פון האנט־צו־האנט, און ס'האָט זיך געוועבט א געדיכטע פּראָטעסט־שטימונג, ס'האָבן זיך אָפּגערופן אזעלכע, וואָס האָבן אויסגעוויזן פאסיוו. אויך פלאָטקין, וואָס איז ניט לאנג ארויס פון טפיסע, האָט זיך שווער געצויגן און טויבלעך געמאכט:

— כ'וואָלט אויך וועלן עפּעס טאָן!..

האָט מען אף אים קיין אכטונג ניט געלייגט:

— ער איז ניט לאנג געזעסן און עפּעס ווייניק באקומען געשלאָגן...

כאַים און איציק האָבן זיך דערפילט דערשעפּט. אומגעדולדיק האָט מען געזוכט איינער דעם צווייטן, ניט קיין אופגערעדטע זיך צונויפגעשוווּמען. גערעדט מער מיט בליקן, ווי מיט ווערטער, און באלד האָט זיך צווישן אלעמען, ווי לעבעדיק, פריש באוועגט א באשלוס:

— א קאָנפערענץ. אופרופן א קאָנפערענץ, וואָס זאָל באשטימען די פאָרם פון שטרײַק.

דער באלעבאטישער אוילעם ציט זיך צום שטאָט־גאָרטן. באלעבאטיש־ערנסטע ענדיקט מען אונטערפירן דעם סאכאקל פון טאָג: פון שווינדל אהער און דריי אהין. באמערקן זיי סוידעסדיק פארטאָגענע ארבעטער, רופן מיט קאס זייערע ליפּן דאָס וואָרט: „באָלשעוויק" — און גייען זיך פאנאנדער.

איבער די גרויסע גאסן האָבן זיך נאָך געצויגן מענטשן פון שפּאַציר, אָבער אינעם פארוואָרפענעם ארבעטער־געסל האָבן זיך שוין קיין מענטשן ניט געזען. פאַרזיכטיק באוועגן זיך נאָר די היטער. כאַים האלט פעסט דעם אָרעם פונעם צווייטן. אין אים שטראַלט און וואקסט א פרייד. ארום דעם רוף צום שטרײַק פלעכטן זיך מער און מער מענטשן. אָט־אָט, — און א יאם אופגעברויזטע מענטשן וועט פארטרינקען די אלטע וועלט.

...שטיל. אין דער ווײַט שלײַכט זיך לאנגזאם עמעצער. זיי באהאלטן זיך, קוקן אומבאמערקט ארויס. א נידעריקער, ברייטלעכער, גייט פלאָט־

קין מיט שטילע, ווייכע טריט באַם ראַנד פון די הײַזלעך און דערמאָנט מיט זיך אַ קאַץ, וואָס ציט זיך פון נאַכטישער אַרבעט. אָט שטעלט ער זיך אָפּ. זײַן נידעריקער האַלדז ציט זיך אויס אין אַ לויערנדיקער באַ־וועגונג און — ער פאַרשווינדט.

אַ ריידעוודיק שווײַגן האָט זיך לאַנג פאַרהאַלטן אין דער לופט. אַן אָפּקלאַנג פון אַן אײַנגעהאַלטענעם אָנגעשטרענגטן געלאַף האָט פאַר־טוישט די נאַכט־שטילקײַט. פון אַלע געסלעך האָבן זיך גענומען צונויפ־גיסן פּאָליציאַנטן. מיט אַ הילכיקן טראַט פון טלאָען האָט זיך באַלד אַרײַנגעריסן אַ מאַכנע רײַטער־זשאַנדאַרמעריע. בליקן האָבן זיך אַלץ מער אין רוגזע געצונדן.

...הילצערנע טרעפּ סקריפּען אונטער זשאַנדאַרישע פּיס. ווײַט און ברייט איבער דעם מיד־שלאָפנדיקן אַרבעטער־קוואַרטאַל צעטראָגט זיך אַ שיסערײַ, וואָס הילכט אָפּ פונדערווײַטן, ווי אַ שווער פאַלן פון ברעטער. אין אַן עסנדיקער פאַרפלעכטונג מישן זיך אויס שווערדן, הענטלעך פון רעוואָלווערן, גלידער און גאַנצע גופים, שווערע מענט־שלעכע געשרייען — מיט פירכן פון פערד און קלאַנג פון שפּאָרן. נאָך אַ ווײַלע — און אַלע זײַנען אָף דער גאַס. אינעם געדיכטן רינג פון זשאַנדאַרן — די קאָנפערענץ. נאָר מער ווי איציקס צעשפּאָלטענער קאָפּ קוקט ניט אַרויס. באַלד הערט זיך באַפעלעריש:

— מאַרש! — און אַלע ווערן פאַרשוווּנדן פון אויג אַזוי גיך, ווי די ערד וואָלט זיך געשפּאָלטן, פאַרשלונגען אַלעמען און צוריק שטײַף זיך צונויפגעגאַנגען און שאַ־שטיל...

די שטאָט האָט זיך געפילט ווי נאָך אַ שטאַרקן רעגן, וואָס האָט אַלץ אַראָפּגעשווענקט. דער באַלעבאַטישער אוילעם האָט נײַגעריק גע־קוקט אָף דער צעשטערטער בוידעם־דירע, וווּ צעפּוילטע דיל־ברעטער האָבן אַרויסגעשטאַרצט, און אַלץ האָט אויסגעזען, ווי אַ קופּע צונויפגע־וואָרפענע, צעשמעטערטע זאַכן. פרויען פונעם אַרבעטער־קוואַרטאַל האָבן געבראָכן די הענט און אויסבאַהאַלטן די פענעמער, קעדיי ניט צוציִען אָף זיך קיין פאַרדאַכט אין קאָמוניזם. ווי אַ פאַרבלאָנדזשעטער האָט כאַיִם געשוועבט איבערן שטאָט און מיט קיינעם זיך ניט געקאָנט טיילן. אַ געניטע, פּראָוואָקאַטאָרישע האַנט האָט געשלאָגן אין צענטער, אין האַרצן פון דער אופוואַכנדיקער קאָמוניסטישער באַוועגונג. האָבן אַרבעטער געקוקט, געגלויערט מיט אויסגעשטרעקטע בליקן, געוואָלט כאַפּן אַ וואָרט, דערוויסן זיך, וויאַזוי דאָס איז געשען. פלעגן אָפּשטעלן כאַיִמען, גלעטן מיט די בליקן, ניט וואָגן פרעגן און אַראָפּשלינגען אַ ביטערן גאַליקן פאַרדראָס איבער דעם, וואָס איז געשען.

ביז איינער פון דער מאַסע האָט געוואַגט. שלוימקע האָט זיך ווי צוגעטוליעט, דערמאָנט זיך:

ניט לאַנג געזעסן און ווייניק באַקומען געשלאָגן!

האָט ער אַזוי זיך געפרעגט:

— איז דאָס ניט פלאָטקינס מעלאָכע?..

איז שוין דער פאַרדאַכט געבליבן צוגעקלעפּט צו זײַנע ליפּן. מיט וועמען ער האָט גערעדט, האָט ער דאָס געזאָגט. האָט זיך כאַים אָפּגע־שטעלט.

— עפּשער... ווי שטעלט מען דאָס פעסט?

כאַים האָט זיך אויסגעפּוצט, מיט אײַנגעהאַלטענער אומרויִקײַט באַ־וועגט ער זיך איבער דער שענסטער גאַס. און זײַן בליק איז געווענדט צום טונקעלן מויער — דאָס הויז פון דער דעפּענזיווע. פון צײַט צו צײַט גייען אַרײַן און אַרויס, ניט געקוקט אָף דער שפּעטקײַט — אַזעלכע גלײַכע, אָנגעשטרענגטע. אַלע ווײַלע ברענגט אַהער אַ דראָשקע אָן אויסגעפּוצטע דאַמע. פּלוצלינג גיט ער זיך אַ צי צוריק. זײַנע שוואַרצע אויגן קלעפּן זיך צו אַ שאָטן פון אַ באַקאַנטן.

— פלאָטקין!

אָף מאָרגן איז אין אַלע פאַבריקן געגאַנגען פון מויל צו מויל:

— פלאָטקין — אַ פּראָוואָקאַטאָר!

אַלע זײַנען געוואָרן מונטערער, דרייסטער: די געהיימע האַנט איז אַנטדעקט. נאָר שלוימקע איז געוואָרן אומרויִקער, ווי שטענדיק. ער האָט זיך צוגעשאַרט צו כאַימען און מיט אַן אײַנגעהאַלטענער פאַרטויב־טער אופגערעגטקײַט געפרעגט:

— וועלכע פלאָטקינען?

צו כאַימען האָט זיך ווי צוגעקלעפּט די פראַגע, נאָר ער האָט זיך געפּרוווט ווערן.

— איצט איז ער אונדז ניט געפערלעך...

— פאַרוואָס?

— דער סוינע איז באַזונדערס געפערלעך ביז מע דערקענט אים... דערקענט מען אים... איז ער אָף אַ העלפט שוין באַזיגט!..

— אָבער?..

— ריכטיק!.. פריִער דאַרף מען צוריק פאַרפעסטיקן די אָרגאַניזאַ־ציע... און אים? מע דאַרף אים נאָר פון אויג ניט פאַרלירן... און בא דער ערשטער געלעגנהײַט...

— זאָל איך זיך גרייטן?

— זיכער!

די געהיימע האַנט איז אויפֿגעדעקט. אומבאַמערקט גרייט זיך זײַן פֿאַרניכטונג. אַלץ מאָנט, רופֿט צום גרויסן געראַנגל. ווו מאַכט מען די ערשטע זיצונג? ווער וועט באַלד נאָכן דורכפֿאַל אַרײַנלאָזן?

...דער טײַך האָט שפּילנד־אומרויִק באַוועגט אַ שיפֿל מיט אַ קנויל פֿאַרטיפֿטע מענטשן. כאַיִם האָט זיגעריש אַרויסגעקוקט צום ברעג, און אַ קלאַנג פֿונעם שטענדיק באַוועגלעכן וואַסער האָט פֿאַרטראָגן אין ווײַט־ווײַטן אַרום:

— מיר זעצן פֿאָר. מיר זעצן פֿאָר!..

1922

עלי שעכטמאַן

אַ סטעפּ־מאָטיוו

איבער די צעאַקערטע פעלדער האָט אַ נאַכט קאַלטע שײַן געשאָטן. אוורהם־לייב איז אויפן סטעפּ מיטן פאַרברוינטן פּנים צו די שטערן געלעגן און געקוקט אין דער שטערנדיקער ווײַט אַרײַן. ער האָט געוואָרפן זײַנע שוואַרצע אויגן איבערן לויטערן הימל און געזוכט, און ווען אַ כמאַרעלע האָט זיך אויפן סטעפּ באַוויזן און אייניקע שטערן געווען פאַרשלינגען, האָט זיך אוורהם־לייב דערפרייט:

— עפּשער וועט גאָט העלפן אויף אַ רעגן... — איז ער מיט די שוואַרצע אַלטע אויגן דער כמאַרע נאָכגעגאַנגען און אַכטונג געגעבן:

— יאָ, סע קלײַבן זיך כמאַרעס.

אפֿן סטעפּישן הימל האָבן זיך פֿון ערגעץ כמאַרעס געצויגן און א ווינט האָט זיך אינעם סטעפּישן ראַכוועס — ווי אַף א בולאַנעם פֿערד מיט א צעפּאַטלטער גריווע געטראָגן. אוורהם־לייב האָט דעם בולאַנעם ווינט באַטראַכט, און אַן אומרו האָט אים אָנגעקלאַפּט:

— זע נאָר, אוורהם־לייב, אַז דער ווינט זאָל ניט קאַליע מאַכן!

נאָר דער הימל איז אָנגעוואָלגערט געוואָרן מיט שווערע כמאַרעס, אַז אוורהם־לייב האָט שוין מוירע געהאַט, אַז די כמאַרעס וועלן זיך פֿון הימל אָפּרײַסן און אַפֿן סטעפּ אַראָפּפֿאַלן, און ס׳וועט דער רעגן פֿאַר־לאָרן גיין.

לעבן אים איז זײַן „ווײַסער״ געלעגן — א גרויסער קודלאַטער הונט. — האָט ער אויך דעם קאָפּ צו די כמאַרעס פֿאַריסן, אַרויסגע־שטעקט א רויטן צונג אין דער נאַכט אַרײַן, און ער האָט אויסגעעטעמט, דער „ווײַסער״, די היץ פֿונעם סטעפּישן טאָג...

אוורהם־לייב האָט זיך געלאָזט איבערן סטעפּ. אַף די לאַנגע צעאַ־קערטע בייטן האָט שוין קאָרן־גראָז אַרויסגעקוקט, און זיי האָבן ווי צו אוורהם־לייבן געשמייכלט:

— גיב אונדז נאָר א גוטן רעגן, וועסטו שוין זען!..

האָט ער, אוורהם־לייב, מיטן אַלטן קאָפּ געשאָקלט, ווי ער וואָלט פֿאַרשטאַנען, וואָס דער אופֿגעגאַנגענער קאָרן מיינט:

— כ׳ווייס, ווען דער אייבערשטער העלפֿט אַף א רעגן?!

דער ווינט האָט אָנגעהויבן שטילער ווערן, ווייניקער געבריקעוועט, אָנגעהויבן לויפֿן איבערן סטעפּ ווי א מיד פֿערד, און איז ערגעץ פֿאַר־פֿאַלן געוואָרן:

— זיך אײַנגעמידט הוליען.

אוורהם־לייב האָט א ווײַסע שלאַנג אין זײַט הימל דערזען און באַלד טאַקע דערהערט א הילכיקן דונער. אַמאָל, ווען ער, אוורהם־לייב, איז נאָך א פֿעל־הענדלער געווען, דעמאָלט האָט ער שטאַרק פֿאַר א דונער מוירע געהאַט. אַז ער איז אין וועג געווען, געפֿאָרן ערגעץ פֿון אָדער אַף א יאַריד און ער פֿלעגט דערזען דעם הימל זיך כמאַרען, פֿלעגט ער דעם פֿורמאַן אונטערטרײַבן:

— גיכער, בענציע!

און בענציע באַיאַר, דער געזונטער באַלעגאָלע, האָט געוווּסט פֿון אוורהם־לייבס קרענק, אַז ער, אוורהם־לייב, האָט מוירע פֿאַר א דונער; פֿלעגט ער, בענציע, אַפּצולאָכעס זיך אָפּשטעלן, נעמען אַף די פֿערד די שלייעס פֿאַריכטן, די פּאָסטראָמקעס איבערבינדן... פֿלעגט זיך אוורהם־לייב בעטן:

— בענציע, איך טאָר ניט זײַן אין „סיראָסט“.
— ס׳עט דאָך גיין א רעגן, בענציע!..
און נאָך א רעגן פלעגט אווראָם־לייב זיך קלאָגן אפן הארצן:
— אָט די פּאָגאָדעס וועלן מיך אין דרערד אריינלייגן...
איצט, ווען אווראָם־לייב איז אפן סטעפּ געשטאנען, איינער אליין אפן נאכטישן סטעפּ, נאָר דער „ווײַסער“ איז אין דער נאכט אומגעלאָפן, האָט ער זיך פארן דונער, אווראָם־לייב, ניט דערשראָקן, פארקערט, אין זײַנע שלייפן האָט א פרייד זיך צעשפּילט, און ווען א רעגן האָט אָנגעהויבן גיסן, איז אווראָם־לייב אף איין אָרט לאנג געשטאנען, דאָס פּאָנעם צום הימל פאריסן, און זיך ניט געוואָלט גלייבן:
— טאקע, אן עמעסער רעגן?..
איז ער, אווראָם־לייב, אזוי לאנג געשטאנען, ביז זײַן ברייטע באָרד איז נאס געוואָרן און טראָפּנס האָבן אָנגעהויבן פון איר קאפּען, איז ער מיט צופרידענע טריט צו דער ניט־דערבויטער דירע אוועק. דער רעגן האָט געכליופּעט, שווער געפאלן איבערן נאכטישן סטעפּ. האָט זיך אווראָם־לייב נאָך א ביסעלע לעבן דער טיר אָפּגעשטעלט און מיט א טײַנעג־בליק אף זײַן נאכלע געקוקט...

*

אפן יישעוו רעכנט זיך אווראָם־לייב פאר א טוישעוו, ער זיצט שוין דאָ אפן סטעפּ דאָס דריטע יאָר. אײַ, וואָס די שטוב איז נאָך ניט קיין פארענדיקטע — דאָס מאכט ניט אויס. ער, אווראָם־לייב, זאָגט:
— זי פארענדיקן איז שוין ווערט א שאָס פולווער. זאָל נאָר א גערעטעניש זײַן... — דערפאר פירט ער ארויס פון דער שטאָל דעם דערעש, וואָס קאָן א האלבע וועלט אוועקשלעפּן.
— אָט פאר אים דארף מען א גוטע שטאָל! — איז טאקע בא אווראָם־לייבן ניט קיין שטאָל, נאָר א פּאלאַץ; די פערד שטייען בא אים „פּאָ פראווילו“ — וואָס דען?
פירט ער פארנאכט, אווראָם־לייב, ארויס דעם דערעש, מיט די צוויי „דײַטשישע“ בעהיימעס, דעם רויטן בוהײַטשיק מיט דער ווײַסער לאטע אפן שטערן, די הינער מיט די קאטשקעס, און ער שטייט, אווראָם־לייב, און קוקט אף זײַן באלעבאטישקײַט:
„כ׳בין א ייִד א באלעבאָס“, — טראכט ער זיך, קוקנדיק אף זײַן פארמעגן. און אז אווראָם־לייב זאט זיך אָן פונעם קוקן, פארפירט ער דעם דערעש מיט די בעהיימעס אין שטאָל ארײַן, נעמט דעם „ווײַסן“ און לאָזט זיך איבער דער נאכלע.

אפן וועג האָבן די זין אים מיט א שמייכל באַגעגנט:

— דו גייסט אום, טאַטע, מיטן „ווײַסן". — זיי געדענקען, די זין זײַנע, ווי דער טאַטע זייערער האָט א הונט פײַנט געהאַט, ער האָט ניט געקאָנט פאַרלײַדן, אז ערגעץ בילט א הונט.

— און איצט? — שטייען זיי לאַנג, די צוויי יונגען, און באַגלייטן דעם טאַטן. כאָטש ס'איז שוין זיי ניט קיין נאָווינע אים טרעפן מיטן הונט, נאָר פונדעסטוועגן, ווען זיי באַגעגענען אים, שמייכלען זיי:

— דו זעסט, ווי ער צעשיידט זיך גאָר ניט מיטן „ווײַסן"?..

✽

באַנאַכט איז אַווראָם־לייב אין דרויסן אַרויס. דער ראַכוועסדיקער סטעפּ האָט זיך אין נאַכט געטרונקען, פון דער צעפּאַרעטער ערד האָט זיך א פײַכטער רייעך געטראָגן, נאָכן רעגן איז אַן אויסגעוואַשענע לעוואָנע איבערן הימל געהאַנגען און האָט זיך געטריקנט; האָט ער זיך, אַווראָם־לייב, אויף דרערד אַוועקגעזעצט, פאַרייכערט; אַווראָם־לייבן ווילט זיך זיצן אַזוי אינמיטן סטעפּ, סע ווילט זיך אים עפּעס אין שטוב אַרײַן ניט גיין. א שמייכל ראַסטעט זיך אויף זײַן ברייטער באָרד: פון זינט ער איז א פויער געוואָרן, איז ער גאָר געוואָרן געזינטער. ער ווייסט ניט, וווּהין איז אַהינגעקומען די „זאַדישקע", ער קען זיך שוין באַגיין אָן די רעפּועס... זיצט ער אַזוי אויפן סטעפּ, די נאַכט איז אין די קנייטשן פון זײַן פּאָנעם אַרײַנגערונען, און א סטעפּיש יונג ווינטל הוידעט אים די שוואַרצע באָרד. האָט ער זיך, אַווראָם־לייב, פאַרקלערט:

...אים ווײַזט זיך אויס, אז שוין לאַנג, אז ער איז א פעל־הענדלער געווען, און שוין לאַנג, שוין א סאַך יאָרן אַוועק, ווען ער פלעגט אויף די יאַרידים אומפאָרן, אין די רעגנס... אין די זאַווערוכעס... געהאָרעוועט נאָך מער ווי איצטער...

בלײַבט ער זיצן אַזוי שטיל, אַווראָם־לייב, ער ווייסט ניט:

— צי זאָל ער בענקען נאָכן שטעטל?

ניין, ער בענקט ניט זייער.

— נאָר ווען דער הימל זאָל רעגענען און דער סטעפּ זאָל גערע־טעניש שענקען, וואָלט שוין געווען גאָר ניט שלעכט...

ער האָט זיך פּאַמעלעך אופגעהויבן און צו דעם דערעש אין שטאַל אַרײַן. אויף די „ווישקעס" שלאָפן די זין. א גאַנצן זומער שלאָפן זיי מיט די פערד. שמייכלט ער, אַווראָם־לייב, אין דער פינצטערער שטאַל אַרײַן:

— ווילע קינדער, ארבעטן גוט — ווי זיי וואָלטן דאָ אפן סטעפּ געבוירן געוואָרן, און אין שטעטל האָבן זיי קיין האנט אין קיין קאַלט וואסער ניט געוואָלט איינעצן... די אַלטע מיט דער טאָכטער ווילן זיך נאָך ביז הײַנטיקן טאָג ניט אונטערגעבן, נאָר נישקאָשע, זיי וועלן מוזן...

פאַרשיט אווראָם־לייב דעם דערעש א ביסל האָבער, פאַרלייגט אים אין לייטער אריין א ביסל היי, נאָכדעם טרייבט ער די לעוואָנע פון שטאַל ארויס, וואָס איז אין שטאַל באַלד נאָך אים אריין, און גייט אין שטוב אריין שלאָפן...

✻

גרויסע היצן האָבן דעם סטעפּ פאַרכלינעט, א זון האָט סנאָפּעס גלי־ענדע שטראַלן אף פאַרטריקנטע פעלדער געשאָטן: געלע זאנגען, ווי קראַנקע, האָבן זייערע קעפּעלעך אין היץ געשאָקלט, ווי זיי וואָלטן זיך בעטן, די זאנגען:

— א טראָפּן רעגן... מיר ווערן פאַרברענט... גיט א טרונק...

אווראָם־לייב איז איבער זײַן נאכלע אומגעגאַנגען, אף די צעטראָס־קעטע פעלדער געקוקט, געזען, ווי דער קאָרן ווערט פאַרברענט, האָט אינווייניק בא אים פאַרקלעמט, און טרערן האָבן זיך אים אין די אויגן געשטעלט.

— פאַרפאַלן די האָרעוואַניע, די האָפענונג... — האָט ער מיטן לײַוונטענעם אַרבל די טרערן געווישט:

— פאַרפאַלן... געמיינט...

און אָט איז שוין שניט־צײַט.

מיט קאָסעס איז אווראָם־לייב מיט די זין אף די פעלדער ארוף, נאָר וואָס שנײַדן איז ניטאָ, פאַרברענט — נידעריקע גאָלדענע שטרוי טאָר־טשעט פון דער צעטריקנטער ערד.

אווראָם־לייב האָט די קאָסע א וואָרף געטאָן, די זין צוגערופן:

— איר זעט דאָך! ניטאָ שוין דאָס דריטע יאָר קיין גערעטעניש, מ׳וועט פון הונגער שטאַרבן. צוריק אין שטעטל? ניין... איר ווייסט גאַנץ גוט, ווי כ׳האָב דעם סטעפּ, די באַלעבאַטישקײַט ליב געקראָגן... ס׳איז מיר זייער שווער זיך צעשיידן מיט דעם אַלעם, אָבער...

אווראָם־לייב איז אַנשוויגן געוואָרן, איבערן געלן פּאָנעם מיט די טיפע ראַזאָרעס האָבן זיך טרערן געקײַקלט, און זײַנע טרערן זײַנען געפאַלן אף די פאַרברענטע זאנגען.

פאר זײַנע אויגן:

...דאָס שטעטעלע, א לײדיקס, א פּוסטס... ייִדן דרייען זיך ארום איבער די געסלעך כמורע און שטילע...

. . . .

די זין האָבן דעם טאטן פארשטאנען. זיי האָב אים גאָרניט געענט־פערט, זיי האָבן געוווסט, ס'איז אים צום הארצן דערגאנגען, האָבן זיי אים געלאָזט אזוי אפן סטעפּ זיצן, און אליין האָבן זיי זיך גענומען די שטרוי אָפּקאָסען...

✻

כמארעס האָבן ווידער דעם טרוקענעם הימל פארוואלגערט און די זון פארטישקעוועט, א געדיכטער רעגן איז אפן סטעפּ אראָפּ.

אווראָם־לייב איז פריילעכער געוואָרן, ער האָט דעם דערעש מיט די בעהיימעס אף דער פרישער פּאשע ארויסגעפירט און איז ווײַטער מיטן „ווײַסן" איבער דער נאכלע אוועק:

— שוין צײַט אף „פּאר" אקערן. נאָר קיין זריִע איז ניטאָ... מע דארף די טעג געבן...

און ווען אווראָם־לייב האָט פון דער מעלוכע זריִע באקומען, איז ער מיט די זין, מיטן פערד אין אקער אפן סטעפּ ארויס.

א גאנצע נאכט האָט א רעגן געגאָסן. אווראָם־לייב איז פארטאָג צום סטעפּ ארויס, לאנג געקוקט אפן פארכמארעטן הימל, אפן פארנעפּלטן סטעפּ; ער האָט געקוקט אף זײַן נאכלע, אף די פריש־פּארזייטע פעל־דער, איז ער לאנג געשטאנען פארן פארטאָגעדיקן סטעפּ מיט א בראָכע אף די ליפּן:

— זאָל שוין וואקסן אין סטעפּ מיט מאזל און מיט בראָכע...

1928

יעכיעל שרײַבמאַן

מעלאָכע — מעלוכע

אײַ, אָפּגעזשומעט א לעבן... וואָס איז עס וואָס אינגאנצן?.. א כאָלעם... א קורצער פרײַטיק...

מענטשן, בא לײַטן, פילאָסאָפירן נאָך א פעפערדיקן ראָסל, נאָך א גוט ביסל מאשקע. רעב נאכמען סטאָליער עסט אף דער עלטער, ווי א פייגעלע; א קאפל בראנפן צי אפילע פּאָשעט א גלעזל ווײַן איז פארן קראנקן מאָגן זײַנעם סאם. אים, פארקערט, קריכן פילאָסאָפישע געדאנ־קען אין קאָפּ, ווען ער בלײַבט אמאָל אזוי־אָ זיצן אליין אין הויף אפן קעלער, אויסגעליידיקט און מיד. מיט אראָפּגעלאָזטע לאנגע הענט, ווי נאָך א באָד.

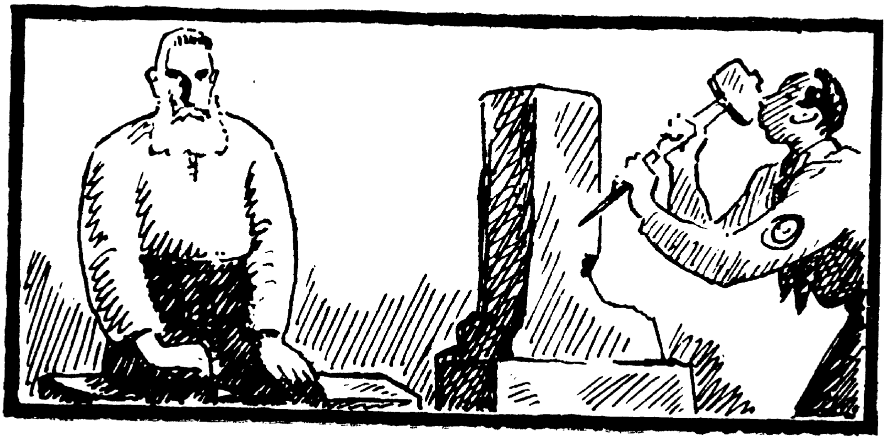

נאָר צוריקגעשמועסט, איז עס פון יענע אומגליקן, וואָס מע קאָן ניט אריבער איבער זיי. אזוי קומט עס שוין פאָר: דויר הוילעך ווערויר באַ, מענטשן שטארבן און מענטשן ווערן געבוירן. מע דארף אים נאָר א טאפּ טאָן, דעם געבוירענעם, הייסט עס, בא דער דלאָניע: זײַנען דאָ פארקלאפּטע סטאָליערישע קנוילן — איז נא דיר דעם הובל, ברודער, און מאך דו פענצטער!

א נארישקײַט געדענקט זיך. א נארישקײַט, וואָס איז שוין אלט ווייסעך וויפל, אריבער זעכציק יאָר מיסטאמע. ער האָט דעמלט נאָרוואָס אָנגעהויבן ארבעטן פענצטער (ארבעטן — צונויפקערן די סטרוזשקעס). פּראָסטע מאָלדאוואנישע פענצטער, גרעסערע — קאסע־מארע־פענצטער[1]. פארבײַ דער באשקע מיטן קרומען פענצטער־רעמל — די שילד אין דרויסן — פלעגן שפּעט באנאכט דורכפּאטשן מיט א ראש ביידער־יינגלעך מיט קאבאקענע לאמטערנדלעך אין די הענט. ס׳האָט אים, פארשטייט זיך, מערער געצויגן צו די אויסגעשניטענע פענצטערלעך אין די דאָזיקע ביידער־לאמטערנס. נאָר ביידער ווי ביידער. א מילכיק שטיקל מאליי! אײַ, האָט זיך געוואָלט כאָטש איין ביס טאָן, כאָטש א פארזוך טאָן דעם טאַם. פריַיטיק פלעגט די באלעבאָסטע — אַן אויסגעצוואָגענע, א גלאנצנדיקע און א פארפלאמטע — אוועקשטעלן אפן ווארשטאט א פולן פּאָדומעסעק. דער באלעבאָס פלעגט געבן א כאפּ אָפּ, גיך־גיך, אלע ווערטער איניינעם: „נאכמען, וועסט עסן א שטיקל מאלײַ. ניין? פארוואָס?” אז — ניין, איז ער געווען זיכער, ער האָט נאָר געוואָלט וויסן פארוואָס, פארוואָס ניין. א נארישקײַט געדענקט זיך, א נארישקײַט, וואָס איז שוין אלט ווייסעך וויפל, אריבער זעכציק יאָר מיסטאמע.

זעכציק יאָר — איין קלייניקײַט, האָ? שישים שאָנים, ווי די בערן.

זעכציק יאָר פענצטער, טירן, טישלעך, שאפקעלעך, טאָפּטשאנעץ, לאָקשנברעטלעך אוקדוימע, טאבורעטקעס, סונדוקן, בענק (קאָלערליי: שטוב־בענק, גאָרטן־בענק, שול־בענק).

זעכציק יאָר ווירען, זעגן, בויערן, שניצן, אויסדלובען, הובלעווען, צונויפקלאפּן, קלייען, פארבן.

און, מאָל זיך, קיין איין מאָל אף קיין קוראָרט ניט געפאָרן. און קיינמאָל ניט געפלויגן אף קיין אעראָפּלאן. און אין קיין רעכטן רעסטאָראן ניט געזעסן. און אפילע קיין שניפּס, ווי בא לײַטן, ניט געטראָגן.

אן אלט סקריפּענדיק בעט מיט שמאטעס. א שווײַגנדיק ווײַב, אָלעהאָ־האשאָלעם. א פולע שטוב, קיין אײַנהאָרע, מיט קינדער. פּאָקן. מאָז־

---

[1] קאסע־מארע (מאָלדאוויש) — בוכשטעבלעך: גרויסע שטוב, געמיינט דאָס יאָמטעוודיקע צימער.

לען. אלע מינים שקארלאטינעס. אמאָל: ווּ באַרגט מען נאָך ערגעץ אַן אָקע פּאַפּעשוי־מעל אָף שאַבעס? אמאָל — פארקערט די סטרוזשקעס, פארנומען דאָס געצײַג, פארצויגן די פּאָרהענגלעך: שאַ, שטיל, דער מאָגן האָט קיין פענצטער ניט!.. איין מילכאָמע (אוועקגעגאַנגען און, דאנקען גאָט, מיט ניסים צוריקגעקומען א גאַנצער). א צווייטע מיל־כאָמע (אוועקגעשיקט צוויי זין און זיי מער ניט געזען). די אַלטיטשקע איבערגעלאָזט ערגעץ לעבן אַנדיזשאַן, אונטער א בערגל ערד, אָף אַן אוזבעקישן בעסוילעם (אַלע יאָרן געווען א שוויַיגערן און א פּאַוואָליע־גייערן. קיין הויך וואָרט האָט פון איר קיינער ניט געהערט! א ציד־קאָניעס. דעמלט, מילכאָמע־צײַט, האָט זיך צעשפּילט אין איר עפּעס א מין סטראַשנע קויעך: הונגעריק, נעבעך, און שלעפּעריק, פלעגט זי זיך אויסקריגן מיט אַלע ווײַבער אָפן סטעפּ: „וואָס שטייט איר? וואָס זיצט איר? אונדזערע קינדער ברענען אין פייַער!" אַזוי־אָ, אָפן סטעפּ, איז זי אוועקגעפאַלן אין א מעסוקן הייסן טאָג, מיטן סערפּ אין דער האַנט). די עלטערע טאָכטער, עסטער, דאָס שיַינדל אין דער מישפּאָכע, איז אומגעקומען, מאַמעש אָף קידעש־האַשעם, בא די דײַטשן (שוין גע־האַט א מאַן, עסטערל, מיט צוויי קינדער: די ערשטע צוויי אייניקלעך. מיידלווייַז געווען א ברען, פלאַם־פײַער. אַלע יאָרן געאַרבעט אין יאַסי אין א וועב־פאַבריק, א פּאָר מאָל אַפילע געזעסן. ערעוו דער מילכאָמע געווינט מיטן מאַן אין קאַפּרעשט: ביידע געווען מאַכערס אין א שנייַ־דער־אַרטעל. עוואַקוירט זיך, אַפּאַנעם שפּעטלעך, נעבעך. צופוס מיט די צוויי פּיצלעך קינדער אָף די הענט. אים האָבן די קוילערס געשאָסן באַלד פון יענער זײַט דניעסטער, אין א וואַלד. זי, דערציילן מענטשן, איז אָנגעקומען אין בערשאַדער געטאָ אין א יאָר אַרום. שוין אָן די קינ־דער אויך. זי האָט אין געטאָ געגנייט און געלאַטעט העמדער, גאַטקעס. לאָזט זיך אויס, אַז דאָס זײַנען געווען ניט קיין פּאָשעטע העמדער און ניט קיין פּאָשעטע גאַטיעס. מע האָט זי אַרויסגעפירט, דערציילן מענטשן, הענגען אינמיטן שטאָט, מיט אַן אָנגעטאָנענעם בויגן קאַרטאָן אָף דער ברוסט: „אַזוי וועט זײַן מיט אַלע פּאַרטיזאַנער!" מ׳האָט זי אונטער דער טליִע אַרופגעשטעלט אָף א טאַבורעטל און דאָס טאַבורעטל געטאָן א שטופּ אַפּיר פון אונטער אירע פיס. א ווייַס, סטאָלעריש טאַבורעטל, דערציילן מענטשן). דער מיטלדיקסטער טאָכטער, זשעניען, גייט ניט אין לעבן, און אַן עק (האָט שוין כאַסענע געהאַט צום פערטן מאָל. איז געבליבן וווינען ערגעץ אין טשימקענט. קיין קינד ניט, קיין רינד ניט. שרײַבט אַמאָל־אַמאָל אַרײַן א בריוול: „איר מעגט מיך שוין גראָדע אָנקוקן, — טוט זי אָן דעם אַלטן טאַטן פאַרגעניגן, — כ׳זע שוין, דאַנ־

קען גאָט, אויס עלטער פון דער מאַמען. כ'וואָלט זיך דורכגעקומען צו אײַך, שעם איך זיך פּאַשעט...״) עך, טי, וועלט איינע!..

— פע, נאַכמען. זיצסט און זינדיקסט, האַ? עפּעס מאַכסטו, ברודער־לעבן, צו א שנײַדערשן כעזשבן.

— אַשטייגער? אַדעראַבע.

— הײַנט איז, דאַכט זיך, דער עלפטער. יוים האַפּענסיע. זיצסט און וואַרטסט אויפן פּאָטשטאַליאָן און קרעכצסט. ניט שיין!

— אײַ, גיי. צום ביסל אוילעם־האַזע האָב איך כאָלילע איצטער גאַרנישט.

— אַך, אוילעם־האַבע ווילסטו? סטאָליערוק! פּלעגסט דאָך אַליין אַלע יאָרן מאַכן פון די פרומע פלעכט כוכע־אוטלולע...

— ניט דאָס. כ'מיין, עפּעס א שטיקל שעם הינטער זיך. אָפּגעהובלע־וועט אזא לעבן. עפּעס, דאַכט זיך, געגעבן דער וועלט, האַ?

— הער, הער. זינדיקסט, נאַכמען. פון דער קלענסטער טאָכטער, דער מיזינקע, פונעם גאָלדענעם איידעם דעם אינזשעניער רעדסטו, זע איך, קיין איין וואָרט ניט. האָסט, דאַכט זיך, פון זיי גאָר קיין אומקאָוועד ניט.

—זאָג איך דאָך: צו אוילעם־האַזע האָב איך כאָלילע גאָרנישט.

— נו, און דאָס אייניקל? אזא אויסגעשפּילט אייניקל! דאָס איז ניט קיין שטיקל שעם הינטער זיך?

— יאָ, אוודע. נאָר דאָס איז דאָך דאָ. איך קרעכץ אף דעם, וואָס איז נישטאָ: אף די אויידעס. אפן פאַרלוירענעם קרעכץ איך. בע, אַן אַלטער מענטש קרעכצט, ס'מאַכט אים גרינגער די עלטער.

— בעבעסט, נאַכמען, בעבעסט.

אין דער היים איז איצט קיינער נישטאָ: אָנבײַסן עסן די קינדער אין שטאָט, בא דער אַרבעט, קומען אַהיים ערשט אַרום זעקס. אָט־אָט וועט אָנלויפן סאַשקע. בעפּיירעש אָנלויפן און ניט אָנקומען: ער איז טאָמיד פּאַראַשט, דער קליינער, קיינמאָל סטײַעט אים קיין צײַט ניט. ער לויפט טאָמיד אָן מיט די גרויסע טאָוולען זײַנע אונטערן אָרעם טאָמיד צעקנעפּלט, פאַרטראָגן, צעשויבערט. דער זיידע, קאָן מען זאָגן, האָט אופגעכאָוועט דאָס אייניקל אף זײַנע הענט: ער פלעגט אים קלייינערהייט אַלע גאַנצפרי אָפּפירן אין קינדערגאָרטן, אין די ערשטע קלאַסן. איצט איז ער, סאַשקע, שוין א גרויסער. ס'שפּראָצט אים שוין, דאַכט זיך, אונטער דער נאָז א שיטער מין וואָנצעלע, איצט וויל ער שוין אפילע ניט לײַדן, דער זיידע זאָל אים דערוואַרעמען דאָס עסן. פאַרקערט, ער וויל, דער צוציק, ס'זאָל הייסן, אַז ער דערוואַרעמט דעם זיידן דאָס עסן. דער זיידע און דאָס אייניקל כאַפּן טאָמיד איינעם

עפעס איבער, און אלעקסאנדערל לויפט באלד אוועק אין קאמער, צו דער ליים צו זיינער, צום גיפס, צו די האָלץ־קלעצלעך, צו די דאָלע־טעס זיינע און צו די שארפשטיינדלעך.

ער איז היינט אופגעשטאנען א גרויסן פארטאָג, נאכמען. ער האָט פאריכט דאָס פלייטל אינווייניק אין הויף ארום אָפגעצוימטן שטיקל גאָרטן. ער האָט איבערגעבונדן אלע קוסטעס פּאָמידאָרן און זיי דער־נאָך גוט באגאָסן, ער איז אראָפּ אין קעלער איבערקלייבן דאָס ביסל פאראיאָריקע קארטאָפל, וואָס האָט זיך שוין שטארק צעוואקסן. ער איז צוגעגאנגען נאָך ברויט. ער האָט זיך אוועקגעזעצט דאָ־אָ, אפן קעלער, אָפּרוען זיך א ביסל, ווארטן (ווארטן, דעם עמעס געזאָגט, ניט אזוי אפן פּאָטשטאַליאָן, ווי טאקע אף אים, אף סאשקען).

די צוגעשטוקעוועטע ברעטלעך אפן פאריכטן פלייטל זיינען נייַ־וויַיס. דער טיר־לאָך באם צעעפנטן קעלער איז שווארץ ווי די נאכט; די עטלעכע רייען פּאָמידאָרן־קוסטעס, די פארפלאנצטע פּאָר ביימלעך אין די ווינקלען גאָרטן זיינען קאָלערליי גרין; סאשקעס קאמער־דעכל אונטער דער זון איז פּאָמעראנצן־געל; דער הימל איבערן קאָפּ איז זומערדיק בלאָ; אף א הויכער ראָזעווער וואנט אנטקעגן שווימען אלע־מאָל דורך שאָטנס פון מאשינעס, וואָס לויפן אָפּ און אוף אין גאס; און אף א שטריק, צווישן א סלופּ און א סלופּ, שאָקלען זיך אלע פארבן פונעם רעגנבויגן.

אמאָל טוט זיך א זעץ אוועק לעבן נאכמענען אפן קעלער א שאָכן זיינער פונעם אנדערן הויף, מאָש פּאַוול. די פארבן צעשפּילן זיך אף זייערעביידנס טונקל־פארמעטענע פּענעמער, אף זייערע ביידנס וויַיסע קעפּ. פּאַוול רופט נאכמענען „לאכמען". נאכמען האָט ליב פארבעטן פּאַוולען אין שטוב אריַין און אוועקזעצן אים באם טיש לעבן א שעלכל אייַנגעמאכטס, לעבן א קאלטן טרונק וואסער. די שטוב איז פול מיט סאשקעס „קעפּ". קעפּ אפן קאָמאָדל, אף דער שאפע, העט אויבן אף דער קאפלנער הרובע, אף די טישלעך, אף די פענצטער. ווייכפארביק־אויסגעקנאָטענע — ליימענע; וויַיס־וויַיסע, געפורעמטע — גיפסענע; געלבלעך־אויסגעשניצטע — הילצערנע. אנטקעגן, אין א ווינקל, אויבנאָן אפן טעלעוויזאָר, שטייט די מומע עסטער. אלעקסאנדערל האָט זי אויסגעטעסעט א קאָפּל יינגער, ווי זי איז דעמלט געווען, מיידל־שער, מיט א פארגארטלט־פארצויגענער טאליע, אין שטיוול — אויס־געטעסעט זי פון איין שטיק, אינײנעם מיטן טאבורעטל אונטער אירע פיס. זי שטייט אפן טאבורעטל, ווי אף א מין בעלעמערל, די הענט פארלייגט אפן הארצן, דער קאָפּ א ביסל פאריסן ארוף, די האָר א ביסל צעפּאטלט, אף די ליפּן א דין צאָרנדיק שמייכעלע. זי שטייט אזוי,

ווי זי וואָלט ניט געשטאַנען, נאָר געגאַנגען. נאַכמען דרינגט פּאַוולען, אַז מיטן טאַבורעטל אונטער עסטערן מיינט, אפשר, דער קלײנער אי טאַקע יענץ אַפּירגעשטופּטע טליִע־טאַבורעטל, אי טאַקע, איינ־וועגס, דעם טאַבורעטלדיק־סטאַליערישן ייִכעס עסטערס. פּאַוול קנאַקט מיט דער צונג, קאָן זיך ניט אָפּכידעשן.

נאַכמען איז עפּעס צו לאַנג געבליבן שטיין און שווייַגן לעבן דעם טעלעוויזאָר. פּאַוול טוט נאַכמענען אַ רוף: זאָלן זיי בעסער אַרויסגיין אין הויף. ביידע זיצן ווידער, איינער לעבן אַנדערן, מיט זון־פאַרב אויף זייערע טונקל־פאַרמעטענע פּענעמער. זיי ריידן וועגן יענע שווערע צייַטן, וועגן יונג־פאַרלוירענע קינדער, וועגן די אייניקלעך, וואָס קאָ־נען הייַנט אַלצדינג האָבן, אַבי זיי ווילן נאָר.

— הערסט, לאַכמען? — טוט אַמאָל פּאַוול אַ פאַרצי אַן אויג און אַ פאַרקנייטש דעם שטערן. — האָב איך אַמאָל אויסגעטעסעט אַ שליטן... איך, איך, אַזוי ווי דו קוקסט מיך אָן! טע, טע, איז דאָס גע־ווען אַ שליטן!..

נאַכמען:

— איי, דאָס איז עפּעס אַנדערש. אַ שליטן... שליטנס האָב איך אויסגעטעסעט אַ מיליאָן...

פּאַוול (שמייכלענדיק):

— שליטנס?.. אַ גאַנצן מיליאָן?..

נאַכמען:

— ס'רעדט זיך נאָר אַזוי. פּענצטער, טירן, בענק... שול־בענק, פּאַוול, שול־בענק!.. אַ מיליאָן, פאַרעגסטו? ווער וואָלט זיך דען געקאָנט איבערציילן, ווער? ווען מע טוט זיי, לעמאָשל, אַ שטעל אויס, אַזוי־אָ, איינס נאָכן אַנדערן, ווי זיי שטייען אין די קלאַסן... אַהאָ!.. זיי וואָלטן זיך אַוועקגעצויגן איבער אַלע וועגן. דורך אַלע דערפער, העט־העט, אין דער לענג און אין דער ברייט, ברודער־לעבן...

פּאַוול:

— ע, דאָס איז דאָך אַזוי זיך, אַ מין פאַנטאַזיע, אַ מין איבער־טרייַבעכץ... איך אויף מייַן שליטן בין געפאָרן...

נאַכמען (בייזלעך):

— געפאָרן?.. נאַשפּיץ?.. אויף דייַן שליטן ביסטו אַליין געפאָרן, אויף מייַנע בענק איז געפאָרן אַ וועלט... געפאָרן און אָנגעקומען...

פּאַוול:

— ס'רעדט זיך נאָר אַזוי, כ'פאַרשטיי... האָסט מיר אַמאָל געזאָגט, לאַכמען, אַז ס'שטייט ערגעץ בײַ אײַך געשריבן, „נוי פּעינע — נוי

טוירע" — אָן קיין שטיקל ברויט גייט קיין לערנען ניט אין קאָפּ אַרײַן... דער שליטן איז גלאַט אַזוי. אַ גאַנץ לעבן געאַקערט און געזייט... דו האָסט געגעבן בענק, לאַכמען, און איך האָב געגעבן ברויט... נאַכמען:

— נו, יאָ, אוואַדע. זײַנען מיר טאַקע ביידע... קומט אונדז טאַקע ביידע אַ שטיקל, ווי מע זאָגט, אוילעם־האַבע!..

דער פּאָטשטאַליאָן נאַכמענס איז, דאַכט זיך, צו אַ פרייליכער פּאָטשטאַליאָן. אַ באַזונדער מין סקריפּ פונעם הויף־טירל גיט צו וויסן, אַז ער קומט. דער גלאַנציקער דאַשעק איז אים טאָמיד פאַרוקט אַף אַרוף. די פּאָלעס מיט די מעשענע קנעפּ — צעפלויגן, דער פּאָטשטאַליאָנסקע בײַטל זײַנער איז אָנגעשטאָפּט און אויסגעקײַלעכיקט, ווי אַ נעגידיש בײַכל פאַרצײַטן. וואָס איז ער אַזוי לעבעדיק, וואָס? ער טראָגט, — זאָגט ער, — אַ גאַנצן טאָג, פון שטוב צו שטוב, גוטע בסורעס. און וואָס טוט ער מיט די שלעכטע, האַ? — פרעגט נאַכמען. די שלעכטע וואַרפט ער אַרײַן דורך דער פאָרטעטשקע, ער זאָל ניט זײַן דערבײַ.

— און פונוואַנען ווייסטו, ברע, אַז ס'איז שלעכטע?

— כ'פיל, — זאָגט ער, — אין דער וואָג: אַ טראָווערדיקע בריוו איז אַ קאַפּעלע שווערער...

ער טוט אויס איבערן קאָפּ דעם בײַטל, טוט אָן אַ פּאָר ברילן, לייגט אַרויס אַפן טיש אַ פּעקל געלט און הייבט אָן רײַבן איין האַנט אין דער אַנדערער מיט אַזאַ צופרידנקײַט, ווי ער וואָלט זיך געקליבן אַ שנעל טאָן אַ קינד אין פּופּיק. די נײַע, קנאַקנדיקע רובלען צעפּעכערט ער קונציק צווישן די פינגער, הייסט דערווײַל נאַכמענען אונטערשרײַבן זיך און הייבט זיי אָן ציילן מיט אַ מין פריילעך־זינגענדיקער צײַלעניש. פריילעך — איז פריילעך. נאַכמען טוט אַ רוק אונטער דעם פּאָטשטאַליאָן אַ בענקל, ניט אַזוי קעדיי ער זאָל זיך אוועקזעצן, ווי קעדיי ער, נאַכמען, זאָל אויך אַ מאַך טאָן אַ שטיקל וויץ:

— אַז דו זעצסט זיך אוועק אַף אַ בענקל, הערסט, ברע, איז — דאַ ליפני מי אַטאָ אוימעד: ווייס, אַז אַ סטאָליער האָט דאָס געמאַכט!..

דער פּאָטשטאַליאָן איז אָבער ניט פון די, וואָס דאַרף זוכן אָן ענטפער אין בוזעם־קעשענע. ער טוט זיך אַ צי אויס, ווי אַ גענעראַל, לייגט צו די האַנט צום גלאַנציקן דאַשעק און טוט אַ קנאַק מיט די אָפּצאַסן:

— אָ!.. יעוואָ וועליטשעסטוואָ...[1] רעב נאַכמען סטאָליער!..

ער נעמט צונויף די פּאַפּירן פונעם טיש, לייגט אַרײַן די ברילן אין שאַכטל, טוט צוריק אָן דעם בײַטל, קערט איבער אין זיך דאָס גלעזל ווישניק, וואָס נאַכמען האָט אים דערלאַנגט, און שפּאַנט אַוועק מיט הויכע שפּאַן, ווי אף א מאַרש:

— האָט מיר און זײַט מירו!

א שטיקל גלאַוונער אין אונדזער דערציילונג איז, פאַרשטייט זיך, אַלעקסאַנדערל. דער לייענער איז זיך מינאַסטאַם אַליין מעשײַער, אַז זײַן וועט ער א סקולפּטאָר: ווער ווייסט, עפּשער טאַקע א גרויסער, א באַרימטער סקולפּטאָר. דערווײַל איז ער, ווי נאַכמען זאָגט, אף דער לערע. זײַנע „קעפּ" שטייען דערווײַל אין שטוב אפן קאָמאָדל, אף דער שאַפע, העט אויבן אף דער קאַפלנער הרובע, אַרום־און־אַרום אף די פענצטער. אמאָל וועט עפּשער אַזאַ־אָ אויסגעשניצטע און אויסגע־טעסטעטע „טיאָטיע עסטער" שטיין מיטן טאַבורעטל אונטער אירע פיס אין א גרויסן גאַלעריי־זאַל, און מענטשן וועלן גיין און גיין, קוקן און קוקן...

— נו, זיידע, קום. זעץ זיך אַוועק.

אַלעקסאַנדערל רופט נאַכמענען גיין און ווידער אַוועקזעצן זיך אין הויף אפן קעלער.

דאָס אייניקל האָט אנומלטן געבראַכט צו טראָגן אף די אַקסל א שווער שטיק נוסנהאָלץ. און אַזוי־אָ ביסלעכווײַז, טאָג־בא־טאָג, ווערט פון דעם דאָזיקן קלאָץ יעוואָ וועליטשעסטוואָ דער זיידע, רעב נאַכמען סטאָליער.

נאַכמען האָט זיך טכילעס ניט געלאָזט: „איי, צו וואָס? געפונען וועמען, דעם גרויסן פאַרנעם אף דער וועלט!" נאָר אַלעקסאַנדערל האָט געזאָגט, אַז דאָס איז גלאַט אַזוי זיך, אַן עטיוד. מיט אַזאַ־אָ שווערלעך וואָרט טאַקע האָט ער דאָס אָנגערופן: „עטיוד". און נאַכ־מען האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז מינאַסטאַם א מין אוראַק, וואָס מע האָט אים דאָרט, אין דער דאָזיקער קונסט־שול, ווו ער לערנט, פאַר־געבן. און ער האָט זיך געלאָזט. וואָס טוט ניט א זיידע פון אן איי־ניקלס־וועגן? פאַרקערט: דערנאָך האָט אים גאָר אָנגעהויבן געפעלן דאָס דאָזיקע זיצן שטיל קעגן סאַשקען, דאָס זיצן זיך אַזוי און טראַכטן, פילאָסאָפירן, טאָן אינמיטנדערינען א דרעמל אײַן אף א רעגע־צוויי, אופכאַפּן זיך און ווײַטער זיצן זיך אַזוי און טראַכטן. ס'האָט אים שוין אפילע אָנגעהויבן פעלן ווי א רעגילעס־זאַך. האָט ער, נאָך אַלע אָפּגע־

[1] אײַער עקסעלענץ (רוסיש).

טאָנענע ארבעטן, אָנגעהויבן אוועקזעצן זיך און ווארטן, ארויסקוקן אף אלעקסאנדערלען.

אָט דאָ־אָ אין הויף, אין דרויסן, א פארשוויצטער, אין א צעכראַס־טעט העמדל, מיט א פאראקשנט־בייזלעך בינטל האָר אפן שטערן, טעסעט און שניצט אלעקסאנדערל אלע באטאָג דאָס שטיק נוסנהאָלץ. דרייט זיך ארום דעם מיט א דאָלעטע און מיט א העמערל אין די הענט, טענצלט באלמעלאָכיש־פּראָסט אונטער, דרייט זיך, ווי, לע־האוודל, א באַנדער ארום רייפן, די פאס זאָל זיך קיינמאָל ניט צעפאלן.

די פיס אלעקסאנדערלס טרעטן אין א ראָד געלבלעכע נוסנהאָלץ־שפענער, אויסגעדלובעט־צעדרויבלטן זעגעכץ, דינע געבלעטערטע סטרוזשקעס, וואָס צעקיצלען דעם זיידנס נאָזלעכער מיט אזעלכע שארף־באקענטע סטאָליערײַ־רייכעס, מאמעש א ניס צו טאָן און א זאָג צו טאָן אי זיך, אי דעם אייניקל: צו געזונט!

א טעסע און א קוק, א קוק און א טעסע. עס רוען ניט אלעקסאנ־דערלס פינגער, און עס רוען ניט די אויגן זײַנע. א בליק אפן זיידן, וואָס זיצט זיך אזוי, א מיד געוואָרענער, אנטקעגן; און א בליק אפן זיידן, וואָס פארטיקט זיך ביסלעכווײַז אויס אונטער דער דאָלעטע, ווערט וואָס אמאָל מערער און מערער דער זיידע.

א בליק און א טעסע, א טעסע און א בליק.

אפן זיידנס קין ליגט א פארגרעבט־אָדערדיקע האנט. זי איז א ביסל מעגושעמדיק, דעם זיידנס האנט, א ביסל צו גרויס, הילצערן, קנופּנדיק. א קוק און א טעסע. די האנט וועט ער לאָזן אזוי־אָ: פאר־גרעבט, סוקעוואטע, גרויס...

די נאָז דעם זיידנס איז א גראָבלעכע, א ביסעלע א כיטרע. די גע־דיכטע ברעמען — שפּיציק־צעבערשטלטע, אופגעהויקערט איבער די אויגן אריבער. אף די באקן — טיפע, אײַנגעפאלענע צווײ אײַנשניטן. דער שטערן פול מיט קארבן, מיט קנייטשן און קנייטשעלעך. א טעסע און א קוק: אין יעדן קנייטשל וועט ער ארײַנטעסען רו און אומרו, פרייד און רוגזע, ערלעכקײַט, פּראָסטקײַט, ליבשאַפט...

— נו, זיידע, גיי רו זיך א ביסל אָפּ!

— ניין, ניין, אלעקסאנדערל, ארבעט, ארבעט!

נאכמען זיצט מיט איין אויג א פארמאכטס, אן אײַנגעדרעמלטס און מיטן אנדערן אויג א האלב־אָפנס, א קאפעלע א פארשמעלערטס. אָט וועט ער אינגאנצן אײַנדרעמלען, און אָט וועט ער אין א רעגע ארום ווידער טאָן זיך א כאַפּ אוף. האלב אין דרעמל, האלב אף דער וואך פלאָנטערן זיך די טראכטעניש און די זעעניש. שוין קיין אײַנהאָרע א מענטש, אלעקסאנדערל, האָ? די יאָרן אף דער עלטער פּאטשן דורך

גיך, ווי פייגל. ערשט נעכטן געפירט אים אין קינדערגאָרטן; ערשט, דאכט זיך, אָנגעלאָפּן מיט א רויט טיכל אפן האלדז; ערשט געקנאָטן, גלאט אזוי זיך, פאר א שפּילכל, הינטעלעך, קעצעלעך. א גאָלדענער קאָפּ. ס'שפּראָצט אים שוין אונטער דער נאָז א מין שיטער וואָנצעלע, די פינגער לויפן אזוי קונציק מיט דער דאָלעטע: גאָלדענע פינגער. אלעמאָל טוט ער זיך א וויש מיט דער אייבערשטער זײַט האנט דעם פארשוויצטן שטערן אקוראט אזוי, ווי ער, נאכמען, פלעגט זיך יינגל־ווײַז א וויש טאָן דעם שווייס באם הובלעווען. דער זעלבער וויש, נאָר גאָר־גאָר אן אנדער פארשוויצטקײַט. ווער ווייסט, ס'זאָל שוין דעמלט געווען זײַן אזא צײַט, וואָלט ער עפּשער אויך ניט געווען פארבליבן באם הוילן הובל.

א נארישקײַט געדענקט זיך, א נארישקײַט, וואָס איז שוין אלט ווייסעך וויפל: וויאזוי האָט זי דעמלט, נאָך אן ערשטן מײַ, א געשריי געטאָן, די באלעבאָסטע, מיטן פּאָלומעסעק אין די הענט? „דאָלוי באלעבאטים? ווערסט עס, נאכמעניו, ניט דערלעבן. ווערסט כראקען מיט בלוט און ווערסט עס ניט דערלעבן!" ווען כראקען מיט בלוט שפּארט ער זיך ניט, נאָר דערלעבט האָט ער...

אויסגעגעבן אין די שווערע יאָרן, באלד נאָך דער מילכאָמע, די מיזינקע, ריווקעלען... ארויס פונעם פּײַער מיט איין ריווקען, קאָן מען זאָגן... צאָרעס פארגעסן זיך. אין די אָפּגעסארפּעטע שטיקלעך ווענט ארײַנגעשטעלט פענצטער, געלייגט א דאך, אופגעהאנגען פאָרהאנגען... צו אוילעם־האזע האָט ער, כאָלילע, גאָרנישט... ביז ניט לאנג, ביז אין דער פּענסיע, געווען אין דער מעבל־פאבריק א בריגאדיר בא די בענק... שול־בענק, ברודער, שול־בענק!.. א מיליאָן בענק... ס'רעדט זיך נאָר אזוי: ווער וואָלט זיי דען געקאָנט איבערציילן, ווער?.. זיי ציִען זיך אזוי אוועק, שורעסווײַז, איינע נאָך דער אנדערער. העט־העט, אין דער לענג און אין דער ברייט... א מיליאָן בענק... א גאָלדענער איידעם, א טײַערער... אזא־אָ אויסגעשפּילט אייניקל... עפּעס געגעבן דער וועלט, האָ?.. א מיליאָן בענק... אָט־אָ לויפט ער, אלעקסאנדערל. מיטן טיכל אפן האלדז... מיט די גרויסע טאָוולען זײַנע אונטערן אָרעם... א מיליאָן בענק... א מיליאָן אלעקסאנדערלעך... דאָס איז ניט קיין אוילעם־האבע?.. נאכמעניו סטאָליערוק א מיליאָנשטשיק!.. א מי־ליאָן בענק...

אין שטוב זײַנען שוין דאָ די קינדער.

די טאָכטער און דער איידעם באגעגענען זיך אמאָל נאָך דער אר־בעט אין שטאָט, קויפן עפּעס אײַן אין די קלייטן און קומען דערנאָך, ארום זעקס, ביידע אהיים אינײנעם.

ריווע כאַפּט אַרויף אַף זיך אַ פּאַרטעך, הייבט אָן ראַשן אין קיך, פאַרבינדט זיך דעם קאָפּ מיט אַ פאַטשיילע און קאַטשעט אַרויס אַלע קילעמלעך אין דרויסן. דאַניעל — דײַקע אַ הויכער, אַ ברייטפּלייצי־קער, אַ נאַטשאַלניק אין זאַוואָד — גייט איר נאָך, ווי אַ גיונקעלע, וואַרט אַלע מאָל אַף אַן אַנדער באַפעל אירן.

פאַרבײַראַשנדיק, שטעלן זיי זיך, פאַרשטייט זיך, אַלע מאָל אָפּ לעבן סאַשקען, טוען אַ פרעג:

— נו, ווי? ס׳באַקומט זיך, אַ?..

אַלעקסאַנדערל האָט ניט ליב, אַז מע פרעגט אים פריִער. ענטפערן ענטפערט נאַכמען. מיט אַן אַראָפּגעלאָזטער, גאַדלעסדיקער ליפּ שטייט ער איצט אַזוי לעבן אַלעקסאַנדערלען און באַטראַכט פון דער באַענט, מיט אַ דלאָניע איבער די אויגן, וואָס דער צוציק האָט געמאַכט פון דעם דאָזיקן פּראָסטן שטיק נוסנהאָלץ: עפּעס איז עס שוין, אַפּאָנעם, יאָ ער און עפּעס איז עס נאָך דערווײַל אַ ביסל ניט ער. ענטפערן ענטפערט ער די קינדער מיט אַ מין היסלײַוועסדיק צעשאָקלען דעם קאָפּ:

— אײַ... פּס!..

שפּעטער, נאָך דעם, ווי ריווקע וועט אַ רוף טאָן: „היי, אוילעם, קומט צום טיש!״, וועט מען אַלעקסאַנדערלס נײַ שטיקל אַרבעט אַרומ־ריידן לענגער. מערער פון אַלעמען וועט, פאַרשטייט זיך, ריידן ער, נאַכמען.

האַלב ערנסט, האַלב וויציק וועט ער זיך אַזוי פּלוצעם אַ זאָג טאָן:

— זיץ איך הײַנט, הערט איר, און האָב מיר מיט אים אַ שטיקל וויקועך, האָב איך...

— אַ וויקועך? מיט אַלעקסאַנדערלען?..

— נע... מאָלט אײַך, מיט שאָלעם־אַלייכעמען!..

— ט׳האָסטו דיר אַ נײַס!..

— ס׳הייסט, ס׳רעדט זיך נאָר אַזוי... ניט טאַקע, כאָלילע, מיט אים אַליין, נאָר מיט איינעם אַ זאָג זײַנעם... ווי זאָגט ער דאָרטן, ווי?.. אַ מענטש איז געגליכן, זאָגט ער, צו אַ סטאָליער, אַ סטאָליער לעבט און לעבט און שטאַרבט, און אַ מענטש לעבט און לעבט און שטאַרבט... ניע, פּאַניע שאָלעם־אַלייכעם... ניע סאָגלאַסען... אַ סטאָליער שטאַרבט ניט...

1965

קורצע ביאָ־ביבליאָגראַפֿישע ידיעות וועגן די אויטאָרן פֿונעם בוך[1]

אוורהם אבטשוק (1897—1937). געווען טעטיק ווי א לערער, שרײַבער און וויסנשאפטלעכער טוער. טראגיש אומגעקומען אין 1937. זײַנע וויכטיקסטע ביכער: מענדעלע מויכער־ספֿרים (ש.־י. אבראמאָוויטש), זײַן לעבן און זײַנע ווערק (קיִעוו, 1927); הערשל שאמײַ און אנדערע דערציילונגען (1929); וועגן אונדזער פּראָזע (כארקאָוו — קיִעוו, 1932); קוזבאס (רײַזע־פארצייכענונגען, 1932); דער־ציילונגען (1933); עטיודן און מאטעריאלן צו דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראטור־באוועגונג אין פססר. ערשטער בוך. 1917—1927 (כארקאָוו, 1934); אין איינער א פֿאָרשטאָט, ראָמאן (קיִעוו, 1937).

מייער אלבערטאָן (1900—1947). זיך געלערנט אין א בארג־אינסטיטוט אין דנעפּראָפּעטראָווסק. געארבעט אלס אינזשעניער. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין מיטן פֿון די 20־ער יאָרן. זײַנע וויכטיקסטע ווערק: פֿיאָדאָר זובקאָוו (כארקאָוו, 1927); ביראָבידזשאן (רײַזע־פארצייכענונגען, 1929); שאכטעס (מאָסקווע, 1929); אין סופֿערנעם צעך (כארקאָוו, 1932); א נײַער דאָר (פארצייכענונגען, קיִעוו, 1940); צוויי ביכער פארצייכענונגען אונטערן נאָמען „ניט אויסגעטראכט“ (מאָסקווע, 1941 און 1947).

---

[1] די ביכער און ווערק פֿון די שרײַבער זײַנען געגעבן בלויז אין די אָריגינעלע ייִדישע אויסגאבעס, אין די ערשטע בוך־אופֿלאגעס. קימאט אלע פֿון די אָנגעוויזע־נע וויכטיקסטע ווערק פֿון די שרײַבער זײַנען איבערגעזעצט אין רוסיש. א טייל אויך — אין אוקראַיִניש, ווײַסרוסיש און אנדערע ברידערלעכע שפּראכן. א טייל — אין אויסלענדישע שפּראכן (ענגליש, דײַטש, פֿראנצויזיש און אנד.).

מוישע אלטמאן. געבוירן דעם 7 מײַ 1890 אין ליפקאַן (מאָלדאַוויע). באַקומען א טראַדיציאָנעלע דערציִונג. פון 1918 געלעבט אין רומעניע. פון 1940— אין סאָוועטנפאַרבאַנד. דערשינענע ביכער, ביז־סאָוועטישע: בלענדעניש (1926); די ווינער קאַרעטע (1935); מעדריס פינכעס (1936); שמעטערלינגען (1939). פון נאָך־סאָוועטישן פעריאָד: זאַמלונג דערציילונגען „דער וואָרצל" (מאָסקווע, 1948) און אַנדערע ווערק אין זשורנאַלן און אַלמאַנאַכן. וווינט אין טשערנאָוויץ.

הערשל אָרלאנד (1893—1946). זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1922, נאָך דער דעמאָביליזאַציע פון דער רויטער ארמײ. ווערק, דערשינענע אין א בוך־פאָרם: הרעבליעס (קיִעוו, 1929); אגלאָמעראַט, ראָמאַן (1935); פאָלעסיע (1939); אינפירן זײַנען מיר געפאָרן, פארצײכענונגען (1940); צוויי יאַנקעס (1940).

סאלוואדאָר באָרזשעס (בעצאַלעל באַראַדיני). געבוירן דעם 5 מײַ 1900 אין שטעטל ראַזשישטש (אוקראַיִנע). א געוויסע צײַט געלעבט אין בראַזיליע און אַנדערע לענדער. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1928. אין בוך־פאָרם דערשינען: עס פלאַטערט די רויטע פאָן — פון פּיאָנערן־לעבן אין מײַרעוו־אוקראַיִנע (כאַר־קאָוו, 1932); אין אָקופירטן וואָלין, פארצײכענונגען (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1934); ריאָ־דע־זשאַניירא, ראָמאַן (קיִעוו—כאַרקאָוו, 1936). וווינט אין ביראָבידזשאַן.

ראָכל בוימוואָל. געבוירן דעם 4 מאַרט 1914 אין אָדעס. פאַרענדיקט דעם 2־טן מאָסקווער מעלוכע־אוניווערסיטעט. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1928. אין בוך־פאָרם דערשינען: קינדער־לידער (מאָסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, 1930), פּיאָנערן (מאָסקווע, 1934); לידער (מינסק, 1936); ווײַנשל־ביימער בליִען (מינסק, 1939); לידער (מאָסקווע, 1940); ליבשאַפט (1947). א רײ נײַע ווערק פאָעזיע און פראָזע — אין אַלמאַנאַך „היימלאַנד", זש. „סאָוועטיש היימלאַנד" און אנד. וווינט אין מאָסקווע.

הירש בלאָשטיין. געבוירן דעם 12 יאַנוואַר 1895 אין שטעטל קײַדאַן (ליטע). אין 1925 עמיגרירט קיין ארגענטינע. אין 1932 געקומען קיין סאָוועטנ־פאַרבאַנד. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין אָנהייב פון די 20־ער יאָרן. אין בוך־פאָרם דער־שינען: כואַן זשאָרקע רעדט, לידער (מינסק, 1932); באַריקאַדעס אונטער פאַל־מעס — דערציילונגען און פארצײכענונגען (כאַרקאָוו — קיִעוו, 1933); איך בין יונג — לידער און פאָעמעס (1934); אָן א היים, ראָמאַן. ערשטער בוך (קיִעוו, 1936), צווייטער בוך (1938); דריטער בוך (לוואָוו, 1940); נײַע לידער (קיִעוו, 1938); ביראָבידזשאַנער פארצײכענונגען (1939), צווישן וועלף — דערציילונגען (1939); דערציילונגען (1941); לעבט אין טשערנאָוויץ.

דאָוויד בערגעלסאָן (1884—1952). איינער פון די גרונטלייגער פון דער יידישער סאָוועטישער ליטעראַטור. אָנגעהויבן שרײַבן פאַר דער רעוואָלוציע. זײַנע וויכטיקסטע ביכער און ווערק: אַרום וואָקזאַל (וואַרשע, 1909), דער טויבער (קיִעוו, 1910); נאָך אַלעמען (ווילנע, 1913); אין א פאַרגרעבטער שטאָט (קיִעוו, 1919);

דרויב (קיִעוו—פעטערבורג, 1919); אָפּגאַנג (קיִעוו, 1921); שטורעם־טעג (1927); מידאַס־האדין (1929); באַם דניעפּער. ערשטער באַנד (מאָסקווע, 1932); צווייטער באַנד (1940); ביראָבידזשאַנער (1934); צווישן לעבעדיקע מענטשן (מינסק, 1936); טראָט נאָך טראָט (מאָסקווע, 1938); שאָלעם־אַליינכעם, — צום 80־טן יאָרטאָג פון זיַין געבוירן (1939); ביראָבידזשאַן, — אַן אַלגעמיינער איבערזיכט פון דער יִידישער אַווטאָנאָמער געגנט (געשריבן צוזאַמען מיט עמאַנויל קאַזאַקעוויטשן, 1939); דער־ציילונגען (1941); געווען איז נאַכט און געוואָרן איז טאָג (1943); נייַע דערציילונגען (1947); אויסגעוויילטע ווערק (מעלוכע־פאַרלאַג פון קינסטלערישער ליטעראַטור, 1961).

שמועל גאָדינער (1892—1941). געפאַלן אין שלאַכט אונטער מאָסקווע. אָנטיילנעמער פון דער ערשטער וועלט־מילכאָמע, פונעם בירגערקריג און פון דער פאָטערלענדישער מילכאָמע. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1921. וויכטיקסטע ביכער: טאָג אנטקעגן (מאָסקווע, 1924); דער מענטש מיט דער ביקס, ערשטער בוך (1928); צווייטער בוך (1933); פיגורן אפן ראַנד (קיִעוו, 1929); דזשים קופּערקאָפּ (מאָסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, 1930); ווערק. ערשטער באַנד: דאָס לעבן הייבט זיך אָן, דער־ציילונגען (מאָסקווע, 1933); מוטערלאַנד (1935); יודקע קאָמונאַרייטשיקל (1936); זאַוועלער טראַקט (1938); דער יאַמטעוו פון פריַינטשאַפּט (1939); לינישטשער יאַסן (1939); אַנדערע מענטשן (1940).

מוישע גאָלדשטיין (1901—1943). געווען אַן אַרבעטער, אָנטיילנעמער פון דער רעוואָליוציאָנערער באַוועגונג אין אַרגענטינע. אין 1926 יאָר זיך אָנגעהויבן דרוקן אין דער אַרגענטינער פּראָגרעסיווער פּרעסע. אין 1931 איז ער צוזאַמען מיט אַ גרופּע יִידישע אַרבעטער פון אַרגענטינע איבערגעפאָרן אין ביראָבידזשאַן. אין סאָוועטנפאַרבאַנד פאַרעפנטלעכט אַ ריי דערציילונגען. אין בוך־פאָרם דערשי־נען: ביראָבידזשאַנער אפן אַמור (מאָסקווע, 1934); ביראָבידזשאַנער דערציילונגען (1941). אומגעקומען דעם 11 אַווגוסט 1943 אפן שלאַכט־פעלד אונטער סמאָ־לענסק.

אַווראָם גאָנטאַר. געבוירן דעם 20 מאַרט 1908 אין בערדיטשעוו. זיך אָנגע־הויבן דרוקן אין 1927. וווינט אין מאָסקווע. אין בוך־פאָרם: לידער — אף רישעט־וואַניעס (כאַרקאָוו, 1933); צום לעצטן מאָל דערמאָנט (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1936); די פּאַראַשוטיסטקע (קיִעוו, 1937); העלער טאָג (1938); אף זוניקע וועגן (1939); ראַכוועס (1940); אפן הויכן באַרג (מאָסקווע, 1947); פּראָזע: אין אַ פאַרוואָרפן ווינקל (קיִעוו, 1937), די גרויסע מישפּאָכע (מאָסקווע, 1948); אין די בערג פון אַסעטיע. פּיִעסע (קיִעוו, 1939).

עליע גאָרדאָן. געבוירן דעם 15 דעקאַבער 1907 אין דאָרף זעליאָנאָ־פּאָל (איצט זאַפּאָראָזשער געגנט) אין אַן אָרעמער פויערשער מישפּאָכע. פאַרענ־דיקט דעם מאָסקווער 2־טן מעלוכע־אוניווערסיטעט און אַספּיראַנטור. אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין די 20־ער

יאָרן. אין א בוך־פֿאָרם דערשינען: ווילדגראָז (כארקאָוו, 1930); אױף גרינער ערד (מאָסקווע—כארקאָוו—מינסק, 1930); איבערוף פֿון סטעפּעס (מאָסקווע, 1932); אין א נײַער פּעל (כארקאָוו—קיִעוו, 1933); אינגול באַיאַר, ראָמאן (מאָסקווע, 1935); דרײַ ברידער (1938); דערציילונגען און נאָוועלן (1939); באַלווינטע (1940). וווינט אין מאָסקווע.

שמועל גאָרדאָן. געבוירן דעם 25 נאָיאַבער 1909 אין קאָוונע. פֿאַרענדיקט דעם 2־טן מאָסקווער מעלוכע־אוניווערסיטעט. אָנטיילנעמער פֿון דער גרויסער פֿאָטערלענדישער מילכאָמע. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1928. וווינט אין מאָסקווע. אין בוך־פֿאָרם דערשינען: צווישן אזאָווער און שווארצן (מאָסקווע, 1934); פּאַרטיזאַנען (כארקאָוו—קיִעוו, 1936); ביראָבידזשאנער קינדער (מאָסקווע, 1937); מילכאָמע־צײַט (מאָסקווע, 1946); ביראָבידזשאנער טוישווים (מאָסקווע, 1947).

שירע גאָרשמאַן. געבוירן דעם 10 אפּרעל 1906 אין שטעטל קראָק (איצט קאונאסער געגנט. ליטע). געלערנט אין קאָוונער פֿאָלקס־אוניווערסיטעט. אין 1923 אוועקגעפֿאָרן קיין פּאַלעסטינע, געארבעט דאָרט אױף שווארצארבעט. אין 1929 געקומען קיין סאָוועטנפֿארבאנד און ארײַנגעטראָטן אין איינער פֿון די קרימער לאנדווירטשאפֿטלעכע קאָמונעס. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1939. אין דער צײַט פֿון דער פֿאָטערלענדישער מילכאָמע אָנגעשריבן א ריי דערציילונגען, וועלכע האָבן זיך געדרוקט אין דער ייִדישער סאָוועטישער פּרעסע און אין אויסלאנד. וווינט אין מאָסקווע. דערשינענע ביכער: דער קויעך פֿון לעבן (מאָסקווע, 1948); 33 נאָוועלן (וואַרשע, 1961).

אלעקסאנדער גובניצקי. געבוירן דעם 22 אווגוסט 1912 אין שטעטל מאָנאסטירישטשע, וויניצער געגנט. געווען א טראַקטאָריסט אפֿן ווײַטן מיזרעך, א בויער פֿונעם מאָסקווער מעטראָפּאָליטען, א שאָפֿער. אָנטיילנעמער פֿון דער גרויסער פֿאָטערלענדישער מילכאָמע. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1932. וווינט אין מאָסקווע. געדרוקט א ריי פֿארצייכענונגען און דערציילונגען אין זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“: דער וועג אױף סטאלינגראד, א טאָג אין בראטסק, דער באַלעבאָס פֿון יאַם, אן אוטאָביִאָגראַפֿישע דערציילונג „מײַן ייִכעס“ און אנדערע.

טעוויע גען. געבוירן דעם 5 מײַ 1912 אין שטעטל שאַדאָוו (ליטע). פֿאַרענדיקט דעם כארקאָווער מאַשינבוי־טעכניקום און דעם ליטעראַרישן פֿאַקולטעט פֿון מאָסקווער פּעדאגאָגישן אינסטיטוט אױף לעני׳נס נאָמען. אָנטיילנעמער פֿון דער גרויסער פֿאָטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1930. וווינט אין מאָסקווע. אין בוך־פֿאָרם דערשינען: נאָוועלן (כארקאָוו, 1932); אין גוטן מוט (מאָסקווע, 1941); דאָס פֿארבליבענע העפּטל (מאָסקווע, 1944). „אונדזערע צײַטן“ (ראָמאן) און א ריי נײַע דערציילונגען אין זש. „סאָוועטיש היימלאנד“.

הירש דאָבין. געבוירן דעם 10 אפּרעל 1905 אין זשלאָבין (ווײַסרוסלאנד). אין דער צײַט פֿון דער גרויסער פֿאָטערלענדישער מילכאָמע געווען א פּאַרטיזאנער. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1929. וווינט אין מאָסקווע. אין בוך־פֿאָרם

דערשינען: ארום א מיל (כארקאָוו, 1931); באם אמור (מאָסקווע, 1935); צווישן בינשטאָקן (מאָסקווע, 1941); אף דער ווײַסרוסישער ערד (מאָסקווע, 1947); דער קויעך פון לעבן, ראָמאַן, אין זש. „סאָוועטיש היימלאַנד".

צאַדעק דאָלגאָפּאָלסקי (1879—1959). שרײַבער און זשורנאַליסט. אָנגעהויבן שרײַבן פאר דער רעוואָליוציע. אין בוך־פאָרם דערשינען: בא געעפנטע טויערן; אף דער לינקער זײַט (מינסק, 1928); מאשינען־געראנגל (פיעסע. מאָסקווע—כארקאָוו—מינסק, 1930); אף סאָוועטישער ערד — נאָוועלן; ביז דעם לעצטן — פיעסע (1931); מיט מײַן פען אין האנט (פעליעטאָנען אין פערזן, פסעוודאָנים — האַראַדאָקער, מינסק, 1932); זײַד — ראָמאן (1933); אגיטפּאָיעזד (1935); נאָוועלן (1936).

מ. דאניעל (דאניעל מייעראָוויטש) (1897—1940). באערדיקט אין מאָס־קווע. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין די צוואנציקער יאָרן. זײַנע וויכטיקסטע ביכער: ראכמיעל דער נאכטשוימער (כארקאָוו, 1925); אפן שוועל (מאָסקווע, 1928); אין א צײַט אזא, קינאָ־ראָמאן (כארקאָוו, 1929); יוליס — געשעעניש (קיעוו, 1930); 4 טעג (יוליס) — העראָיִשע טראגעדיע אין דרײַ אקטן (מינסק, 1932); פאָר־שטעט (כארקאָוו, 1930); צו זאוואָדישע טויערן, קינדער־דערציילונגען (מאָסקווע, 1932); געקליבענע ווערק (1933); זיאמקע קאָפּאטש, פיעסע (כארקאָוו, 1936); דערציילונגען (כארקאָוו—קיעוו, 1936); דערפינדער און קאָמעדיאנט (יאָהאַן גוטענ־בערג), פיעסע (קיעוו, 1937); דער סאָף פון א יונגער ליבע (מאָסקווע, 1937); די שפיל הייבט זיך אָן — פיעסן (1937); אָקטיאבער־פײַערן (קיעוו, 1938); די לעצטע טעג פון פּיאָטר לוקאָמסקי (מאָסקווע, 1939); דער העלדישער בריוועטרע־גער (1940); שלוימע מײַמאָן — דראמע (1941).

מאָטע דעכטיאר (1909—1939). שטאמט פון א האָרעפּאשנער מישפּאָכע. א יונגער ארבעטער בויער, האָט ער אָנגעהויבן אין 1931 זיך דרוקן אין דער קאָ־מיוגישער פרעסע. אין בוך־פאָרם זײַנען דערשינען אין מעלוכע־פארלאג פון ווײַס־רוסלאנד פיר זאמלונגען פון דעכטיארס דערציילונגען: בויער (1936); טרײַע וועכטער (1938); אונדזער ערד (1939); ברידער (1940).

אירמע דרוקער. געבוירן דעם 15 דעקאבער 1906 אין טשערנאָביל, איצט — קיעווער געגנט. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1927. וווינט אין אָדעס. טע־טיק ווי א קריטיקער און פראָזאיקער. אין בוך־פאָרם דערשינען: שאָלעם־אליי־כעם, — קריטישע עטיודן (קיעוו, 1939); קלעזמער, ראָמאן (1940); דער זיידע מענדעלע (ווארשע, 1964).

ליובע וואסערמאן. געבוירן דעם 5 דעקאבער 1907 אין שטעטל סלאָוועטיטש (פוילן). אין 1924 אריבערגעפאָרן קיין יערושאָלאַיִם, דאָרט געארבעט אלס דינסטמיידל. זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1928 אין די פּראָגרעסיווע זשורנאלן און צײַטונגען פון פוילן, אמעריקע און פאלעסטינע, ווו זי האָט ארויסגעלאָזן א ביכל

לידער „פארנאכטן" (1931). אין 1932 זיך באזעצט אין ביראָבידזשאַן. פאַרעפנטלעכט לידער, דערציילונגען, פאַרצייכענונגען אין די ביראָבידזשאַנער פּעריאָדישע ייִדישע אויסגאַבעס און זאַמלונגען און אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד".

ז. וועגדראָף. געבוירן דעם 18 יאַנוואַר 1877 אין סלוצק (ווײַסרוסלאַנד). זיך אָנגעהויבן דרוקן אין 1900. וווינט אין מאָסקווע. די וויכטיקסטע ביכער: אָן א היים (וואַרשע, 1907); הומאָרעסקן און דערציילונגען (1911); הומאָריסטישע שריפטן, באַנד 1—3, ווילנע, 1912 (פּראַוואָזשיטעלסטוואָ, ב. 1—2, ב. 3 — באַ־קאַנטע פאַרשוינען); זאָרעך און בולאַני (וואַרשע, 1912); אַרבעט און נויט (מאָס־קווע, 1919); אפן שוועל פון לעבן (1941); אונדזער גאַס (1967).

שמועל ווערישע. געבוירן דעם 10 יאַנוואַר 1901 אין דער ייִדישער קאָלאָניע דאָמבראָווענע (מאָלדאַוויע). אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענ־דישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1924. לעבט אין זאַפּאָראָזשיע. אין בוך־פאָרם דערשינען: בעסאַראַבער ערד (קיִעוו, 1941), ווען די ערד האָט גע־ברענט (מאָסקווע, 1946).

כאַיִם זילבערמאַן. געבוירן דעם 6 אויגוסט 1907 אין אָדעס. פאַר־ענדיקט א לערער־אינסטיטוט. אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. וווינט אין מאָסקווע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין די דרײַסיקער יאָרן. אין בוך־פאָרם דערשינען: ברויט געזאַלצנס (כאַרקאָוו, 1932); ווי לאַנג איז עס געווען (מאָסקווע, 1948).

נאַטאַן זאַבאַרע. געבוירן דעם 27 דעקאַבער 1908 אין ראַהאַטשאָוו (וואָלין). אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1930. לעבט אין קיִעוו. אין בוך־פאָרם דערשינען: ראַדיאָ־ראָמאַן (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1932); ניקאָלאַווקע — ראָמאַן (מאָסקווע, 1935); מענטשן און צײַטן, פאַרצייכענונגען; פון לאַנד צו לאַנד, דערציילונגען (קיִעוו, 1938); דער פאָטער — ראָמאַן (קיִעוו—לוואָוו, 1940).

כאַסקל טאַבאַטשניקאָוו. געבוירן דעם 26 יוני 1913 אין באָסלעוו (אוקראַיִנע). אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1929. ביכער: אפן פראָנט (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1932); דאַניע — דער־ציילונג פאַר קינדער (1934); א שטעטל באַם דניעפּער (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1936); דער ערשטער שניי (קיִעוו, 1939); אין וועג (1941).

יודל יאָפע (1882—1942). אין בוך־פאָרם דערשינען: א דירע, דערציילונגען (מאָסקווע, 1929); אין גרויסן נעפּ־הויף, דערציילונגען (קיִעוו, 1929); אין קעסל־גרוב, דערציילונגען (מאָסקווע, 1929); אין קאַמף, דערציילונגען; אַנוווקס, ראָ־מאַן אין פיר טיילן (1932); פון טרעפּ צו טרעפּ, דערציילונגען (1933); דער־ציילונגען (מינסק, 1935); דאָס איידעמל, ראָמאַן (מאָסקווע, 1936); אלע וועלטן, דערציילונגען (1938); פרישע קויכעס, ראָמאַן (1940); אפן גלײַכן וועג, דערציילונ־גען (1941).

י א נ ק ל י א ק י ר. געבוירן דעם 22 דעקאבער 1908 אין סקוליען (מאָלדאַוויע). אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1931. וווינט אין קעשענעוו. אין 1931 ארויסגעגעבן אין קעשענעוו א זאמלונג „אָנזאָג". דרוקט זיך אין זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד".

מ י י ע ר י ע ל י ן. געבוירן דעם 3 אָקטיאבער 1910 אין שטעטל סערעדזשיי (ליטע). בייס דער פאַטערלענדישער מילכאָמע גענומען אָנטייל אין דער אונטערערדישער אָרגאניזאציע פון קאונאסער געטאָ. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1932. לעבט אין ווילניוס. אין א בוך־פאָרם (צוזאמען מיט ד. געלפערן) דערשינען: פארטיזאנער פון קאונאסער געטאָ, דערציילונגען (מאָסקווע, 1948).

נ אָ ט ע ל ו ר י ע. געבוירן דעם 15 יאנוואר 1906 אין דאָרף ראָסקאָשנע (זאַפאָראָזשיער געגנט). פארענדיקט די ליטעראַרישע אָפּטיילונג פון מאָסקווער פעדאגאָגישן אינסטיטוט אף לענינס נאָמען. אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1929. וווינט אין אָדעס. אין בוך־פאָרם דערשינען: דער סטעפּ רופט, ראָמאן. ערשטער טייל (מאָסקווע, 1932); ערשטער און צווייטער טייל (1948); „א פאסאזשיר" און „שכיינים" (1937); „א ליבע באם יאם" און „ניט דערקענט", — דערציילונגען. מאסן־ביבליאָטעק (1938); דערציילונגען (קיִעוו, 1939); דער לעצטער אינדיווידואל, דערציילונג; א זון פון פאָלק; כאנע אוסקאטש; דריַ ברידערלעך (מאָסקווע, 1938); הימל און ערד, ראָמאן (1965).

נ ו י ע ך ל ו ר י ע (1886—1960). אָנטיילנעמער פון דער ערשטער וועלט־מילכאָמע און בירגערקריג. געווען א לערער אין סאָוועטישע יידישע שולן. אין בוך־פאָרם דערשינען: בריקן ברענען, דערציילונגען (כארקאָוו, 1929); זאוול די פיס, דערציילונג (כארקאָוו—קיִעוו, 1932); עלטער מיט א נאכט, נאָוועלן (1934); א געוויינלעך לעבן, דערציילונגען (מאָסקווע, 1935); איינער פון דער שערענגע, דערציילונגען (קיִעוו—כארקאָוו, 1936); עליע יאָרש, ראָמאן (קיִעוו, 1938); א פולע מאָס, דערציילונגען (מאָסקווע, 1940); געקליבענע דערציילונגען (קיִעוו, 1940); אין וואלד, דערציילונגען (1941); בא דער אָפענער גרוב, דערציילונגען (מאָסקווע, 1944).

כ א נ ע ל ע ו י ן. געבוירן דעם 16 מיַי 1900 אין נאָוואָמאָסקאָווסק, דניעפּראָפּעטראָווסקער געגנט (אוקראַיִנע). געדינט אין דער רויטער ארמיי בייסן בירגערקריג. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1921. וווינט אין כארקאָוו. אין בוך־פאָרם דערשינען: צושטיַער, לידער (כארקאָוו, 1929); אויג אף אויג (1933); קליינקיַטן (כארקאָוו—קיִעוו, 1933); די ייִנגערע פון מיר (1934); אייגנס (קיִעוו, 1941); אף שריט און טריט, דערציילונגען (מאָסקווע, 1943); פאר קינדער: אף דער זוניקער זיַט, לידער (כארקאָוו—אָדעס, 1935); זומער (כארקאָוו, 1935); א מיַסעלע וועגן א פעלד־גאנדז, א לערכע און סוסליק (אָדעס, 1937); שטערנדלעך, לידער (כארקאָוו — אָדעס, 1937); פאר שוועסטערלעך און ברידערלעך — מיַסעלעך און לידעלעך (קיִעוו, 1939); אין א גוטער שאָ, לידער (קיִעוו—לוואָוו, 1940).

ליפמאַן־לעווין (1877—1946). אָנגעהויבן זיך דרוקן פאַר דער רעוואָליוציע. אין בוך־פאָרם דערשינען: שריפטן, צוויי בענדער (ווילנע, 1909—1910); דוירעס דערוואַכטע, ראָמאַן. ערשטער בוך (מאָסקווע, 1934); ערשטער בוך, צווייטער באַנד (1934); מערקע די פּיאָנערקע, דערציילונג (1939); דעם שטורעם אַנטקעגן, ראָמאַן (1939); טעג פאַרגאַנגענע, נאָוועלן פון יאָר 1900 ביז 1907 (1941).

מישע לעוו. געבוירן דעם 3 יול 1917 אין שטעטל פּאָגרעבישטשע, וויניצער געגנט. פאַרענדיקט דעם היסטאָרישן פאַקולטעט פון מאָסקווער פּעדינסטיטוט אָף לענינס נאָמען. אין דער ליטעראַטור איז ער אַריַין מיט זיַין בוך „פּאַרטיזאַנישע וועגן" (מאָסקווע, 1948). בייַס דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע געווען אַ פּאַרטיזאַן. פאַרעפנטלעכט אַ רייַ דערציילונגען אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד". לעבט אין מאָסקווע.

לעאָן לערמאַן (1904—1967). געקומען אין סאָוועטנפאַרבאַנד אין 1923. אין בוך־פאָרם דערשינען: פאַבריק־געסל (מאָסקווע, 1931); ציגל (1932); טאָרפער (1933); צוקער־פּלאַנטאַציעס (1936). די לעצטע יאָרן געשריבן אויך לידער.

בוזי מילער. געבוירן דעם 21 אַפּרעל 1913 אין שטעטל וואָלקאָווינעץ (אוקראַינע). פאַרענדיקט דעם ליטעראַריש־לינגוויסטישן פאַקולטעט פונעם מאָסקווער פּעדאַגאָגישן אינסטיטוט אָף לענינס נאָמען. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1931. וווינט אין בירָאָבידזשאַן. אין בוך־פאָרם דערשינען: מישמוירעס בייַטן זיך (כאַרקאָוו, 1931); קאָלווירטישע הינער, דערציילונג (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1933); אונטערן רעגנבויגן, נאָוועלן (מאָסקווע, 1934); בירָאָבידזשאַן, דערציילונג (1948). דרוקט זיך אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד".

כאַיִם מעלאַמוד. געבוירן דעם 15 סענטיאַבער 1907 אין שטעטל כאַשטשעוואַטע (אוקראַינע). געאַרבעט אין אַ קאָלווירט, שפּעטער אַלס פאָרזיצער פון דאָרפסאָוועט. אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1930. וווינט אין טשערנאָוויץ. אין בוך־פאָרם דערשינען: בליִענדע אַקאַציעס, ראָמאַן (קיִעוו, 1938); ערד, ראָמאַן (מאָסקווע, 1948). דרוקט זיך אין זש. „סאָוועטיש היימלאַנד".

דער ניסטער (פּינכעס קאַהאַנאָוויטש) (1884—1950). איינער פון די גרונטלייגער פון דער יידישער סאָוועטישער ליטעראַטור. אָנגעהויבן זיך דרוקן פאַר דער רעוואָליוציע. זייַנע וויכטיקסטע ביכער און ווערק: געדאַנקען און מאָטיוון (לידער אין פּראָזע). ווילנע, 1907; געדאַכט, באַנד 1—2 (בערלין, 1922—1923); געדאַכט (קיִעוו, 1929); געזאַנג און געבעט (קיִעוו, 1912); העכער פון דער ערד (וואַרשע, 1910); פון מייַנע גיטער, דערציילונגען (כאַרקאָוו, 1929); אַ באָבע־מייַסע, אָדער די מייַסע מיט די מאַלאָכים (קיִעוו, 1921); דרייַ הויפּטשטעט, פאַרציי־

כענונגען (כאַרקאָוו, 1934); די מישפּאָכע מאשבער, ראָמאַן. ערשטער טייל (מאָסקווע, 1939); די מישפּאָכע מאשבער. ערשטער און צווייטער טיילן (ניו־יאָרק, 1948); קאַרבאַנעס, דערציילונגען (מאָסקווע, 1943); ניט פאַרענדיקטער ראָמאַן „פון פינפטן יאָר״, פּובליקירט אין זש. „סאָוועטיש היימלאַנד״ 1964, נומער 1, צום 80־יאָריקן געבורטסטאָג פונעם שרייבער.

אנע סטעלמאך (1900—1950). אין צייט פון דער פאַטערלענדישער מילכאָמע האָט זי געאַרבעט אלס געאָלאָג אף דאַרעם־אוראל. אין 1946 געדרוקט דערציילונגען אין דער מאָסקווער יידישער אנטיפאשיסטישער צייטונג „איינײַקייט״, וועלכע זיינען שפּעטער אריין אין איר זאמלונג „אף דאַרעם־אוראל״ (מאָסקווע, 1947).

פּייוול סיטאָ (1909—1945). געווען א פּארוואַרלאַזטער. פון 1919 זיך דערצויגן אין א קינדערהויז. פאַרענדיקט דעם אָדעסער פּעדינסטיטוט. אָנטייל־נעמער פון דער גרויסער פאַטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין די 20־ער יאָרן. זיינע דערשינענע ביכער: קינדערהויז נומ. 40, דערציילונג (כאַרקאָוו, 1930); דערציילונגען (דאָרטן); אָט דאָס זיינען מיר, ראָמאַן (כאַר־קאָוו—קיעוו, 1932); פּאַראַדיעס (מינסק, 1934); וואָס איז געשען? דערציילונגען (קיעוו—כאַרקאָוו, 1935); אין א נייער מישפּאָכע (קיעוו, 1939), זומער, דערציילונגען (1939); איציק פעפער און פּייוול סיטאָ — טאראס שעווטשענקאָ, ליטעראַריש־מוזיקאַלישער מאָנטאַזש (1939); קאַנטאָניסטן, טראַגעדיע אין דריי אקטן (1940).

הערשל פּאָליאַנקער. געבוירן דעם 15 פעוורואַל 1911 אין אומאַן. אָנגע־הויבן זיך דרוקן אין 1932. אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאַטערלענדישער מיל־כאָמע. וווינט אין קיעוו. דערשינענע ביכער: קוילן (כאַרקאָוו—קיעוו, 1932); אף יענעם ברעג, דערציילונגען (1934); זקיינים האָבן געגומען דאָס וואָרט, דע־ציי־לונג (קיעוו, 1937); די צווייטע באגעגעניש, ראָמאַן (1937); א גאסט אין שטעטל, איינאַקטער (1938); אף צעבליטע סטעפּעס, קאַלינינדאָרפער פאַרצייכענונגען (1938); שויעל דער זיפּנמאכער, ראָמאַן (1938); פון דניעסטער ביז דוניי — בעסאַראַבער פאַרצייכענונגען (1940); דער פעטער יאָשע, דערציילונג (1940); שמײַע גאַזלען, ראָמאַן (1940); צווייטע, פאַרגרעסערטע אופלאַגע — מאָסקווע (1948); נעקאָמע, פראָנט־דערציילונגען (1943).

שמועל פּערסאָוו (1889—1952). פון 1907 ביז 1910 געלעבט אין אמעריקע, ווו ער האָט זיך אָנגעהויבן דרוקן. אין דער סאָוועטישער ליטעראַטור אריין פון 1922 מיט זיין דערציילונג „שערבלעך״. שפּעטער דערשינענע: קאָרנברויט, דער־ציילונגען (מאָסקווע, 1928); קאָנטראַקטאַציע, ראָמאַן (קיעוו—כאַרקאָוו, 1931); טאָג און נאכט, דערציילונגען (מאָסקווע, 1933); מענטשן פון מעטראָ, פאַר־טרעטן (1935); אויצרעס, דערציילונגען (1939); דיין נאָמען איז פאָלק, פאַר־צייכענונגען וועגן יידן פאַרטיזאַנער (1944); וועגן העלדן פון סאָוועטנפאַרבאַנד — יאַקאָוו מאָשקאָווסקי (1940); יאַקאָוו סמושקעוויטש — דער דאָפּלטער העלד פון

סאָוועטנפאַרבאַנד (1941); מוישע כאַכלאָוו — דער העלד פון סאָוועטנפאַרבאַנד (1946); בלעטלעך פון רומפולן אָוואַר — די געשיכטע פונעם ליסוועער מעטאַלורגישן זאַוואָד (אוראַל). פאַרעפנטלעכט בלויז אייניקע פראַגמענטן.

יעכיעל פאַליקמאַן. געבוירן דעם 31 דעקאַבער 1911 אין ליובאַר, זשיטאָמירער געגנט (אוקראַינע). פאַרענדיקט א קונסט־טעכניקום און פעדאַגאָגישן אינסטיטוט. געאַרבעט אַלס שטאַלגיסער אפן קיִעווער זאַוואָד „באָלשעוויק". אָנטייל־גענומען פון דער גרויסער פאַטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1931. וווינט אין קיִעוו. דערשינענע ביכער: צווישן סאָפּקעס (קיִעוו, 1937); אָנהייב פרילינג, דערציילונגען און נאָוועלן (1940); ליבע אין פייער, פראָזע־דערציילונגען (מאָסקווע, 1943); מענטשן פון מיין לאַנד, דערציילונגען (1945); די שיין קומט פון מיזרעך, אַן אופשטאַנד אין געטאָ — ראָמאַן (1948).

אַווראָם קאַהאַן (1901—1965). אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1921. דערשינענע ביכער: קאַרבן, לידער (קיִעוו, 1923); מענטשן פון אַלקער, דערציילונג (מאָסקווע, 1927); א כאַזער, נאָוועלע (כאַרקאָוו, 1928); בראַכשטיקער, דערציילונגען (1930); אוואַנגאַרד, דערציילונג (מאָסקווע—כאַרקאָוו—מינסק, 1931); כאַלעמענדניטשקעס דורכפאַל (מאָסקווע, 1931); אינזשעניערן, ראָמאַן (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1932); ענערגיע, פיעסע (1933); דערציילונגען (כאַרקאָוו, 1934); טריפּאָליע, פּאָעמע (1934); אַרן ליבערמאַן, — היסטאָרישער ראָמאַן. ערשטער בוך (קיִעוו—כאַרקאָוו, 1935); די גאָלדענע ראָטע, עפּיזאָדן פון אמאָליקן שול־לעבן (1935); דאָס בעסטע היטל, דערציילונג פאַר קינדער (כאַרקאָוו—אָדעס, 1936); באַם טייַך גנילאָפּיאַטקע, — אַן עפּיזאָד פון מענדעלע מויכער־ספאָרימס לעבן (כאַרקאָוו, 1937); מייסעס פאַר קינדער (קיִעוו, 1939); אייגענע און נאָענטע, געשיכטעס און נאָוועלעס (1939); צוויי אייַנאַקטערס (1939); צוויי דערציילונגען (1929); אף אונדזער ערד, ראָמאַן (מאָסקווע, 1944); שאָלעם־אַלייכעם (1961, אין רוסיש. אין יידיש געדרוקט אין „מאָרגן־פרייהייט", ניו־יאָרק), ראָמאַן; פאַרבערעכן און געוויסן, היסטאָרישער ראָמאַן (געקירצטער וואַריאַנט פובליקירט אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד", 1965, נומ. 9, 10, 11).

עליע קאַהאַן (1909—1944). געפאַלן אין שלאַכט אפן פראָנט דעם 22 יון 1944. געלערנט זיך אין דער פּראָפטעכשול פון די שוסטער, אין פעדינסטיטוט און אספּיראַנטור. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1928. דערשינענע ביכער: דערציילונגען און מיניאַטיורן (מינסק, 1932); א שטאָט אָן קלויסטערס, — דערציילונגען (קיִעוו—כאַרקאָוו, 1936); א לעבעדיק געזינדל, דערציילונגען (כאַרקאָוו—אָדעס, 1937); פאַרשיידענע דערציילונגען (מינסק, 1940).

מאָזי קאָבריאַנסקי. געבוירן דעם 10 מאַרט 1911 אין שטעטל כאַסאַוווע, קיִעווער געגנט. פאַרענדיקט א מעכאַנישן טעכניקום. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1934 אין צייטונגען און זשורנאַלן. אין בוך־פאָרם דערשינען: דעם קאָוואַלס טאָכטער (קיִעוו, 1940). דרוקט זיך אין זש. „סאָוועטיש היימלאַנד".

מ ו י ש ע ק ו ל ב א ק (1896—1940). אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1917 אין דער קאָמוניסטישער פּרעסע. דערשינענע ביכער: שירים (ווילנע, 1920); לידער און פּאָעמען, 1917—1928 (מינסק, 1929); נײַע לידער (וואַרשע, 1922); אויסגעווײלטע ווערק אין 3 בענדער (ווילנע, 1926); יאַנקעוו פראַנק, דראַמע; מאַשיַך בען עפראַים, דראַמע; מאַנטיק, קלײנער ראָמאַן (1926); זעלמעניאַנער. ערשטער בוך (מינסק, 1931); צווייטער בוך (1935); דיסנער טשײַלד האראָלד, פּאָעמע (1933); געקליבענע לידער (1934).

א י צ י ק ק י פ נ י ס. געבוירן דעם 12 דעקאַבער 1896 אין סלאָווענע (אוק־ראַיִנע). אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1922. וווינט אין קיִעוו. דערשינענע ביכער: אָקסן, לידער (קיִעוו, 1923); כאַדאָשים און טעג, — א כראָניק (קיִעוו, 1926); מײַסעס און דערציילונגען (כאַרקאָוו, 1929); דערציילונגען (1930); זעליק דער ראַדיסט און אַנדערע דערציילונגען (מאָסקווע, 1933); כאַרעווע נעסטן, — דער־ציילונגען (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1933); 12 דערציילונגען, 1922—1932 (1933); א לאַנד, וואָס שײַנט פאַר דער גאַנצער וועלט, לידער (קיִעוו, 1937); א קײַלעכדיק יאָר, — דערציילונגען (מאָסקווע, 1938); כאַנע־ריווע גייט א טאַנץ, פּיִעסע אין 3 אַקטן (קיִעוו, 1939), פון די יונגע יאָרן, דערציילונגען (1939); די שטוב, ראָמאַן אין דרײַ טיילן (1939); צום נײַעם לעבן, דערציילונגען (1940); די צײַט גייט, — ביל־דער און דערציילונגען (1940); אונטערוועגנס (ניו־יאָרק, 1960); מײַן שטעטעלע סלאָווענע (וואַרשע, 1962. פּובליקירט אין דער צײַטונג „פאָלקס־שטימע"). אָפּגעדרוקט א גרויסע צאָל מײַסעלעך, דערציילונגען, פּיִעסעס און לידער פאַר קינ־דער.

י ו ס ע ף ר א ב י ן. געבוירן דעם 18 אַפּרעל 1900 אין גראָדנע (מײַרעווו־ווײַסרוסלאַנד). געאַרבעט אַלס זעצער. פאַרענדיקט דעם מאָסקווער פּעדאַגאָגישן אינ־סטיטוט אף לעניִנס נאָמען און אַספּיראַנטור. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1923. וווינט אין מאָסקווע. דערשינענע ביכער: אין לײַטערונג, דערציילונגען (מאָסקווע, 1930); געדרייטע שליאַכן, דערציילונגען (1930); שוועסטערקינדער, ראָמאַן (1930); אין טעג פון מיטן מיטוואָך, דערציילונג (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1931); מיט וואָס מיר לעבן, דערציילונגען (1931); בוזי דובין, ראָמאַן (מאָסקווע, 1932); דער וועג איז אָפן, ראָמאַן. ערשטער טייל (1935); מײַנע אייגענע, דערציילונגען (1947); מיר לעבן, דערציילונגען (1948); באַם ניעמאַן, ראָמאַן (פּובליקירט אין רוסיש. א טייל — אין דער וואַרשעווער „פאָלקס־שטימע". פערטער טייל — פּובליקירט אין זש. „סאָוועטיש היימלאַנד" 1967, נומ. 5, 6).

ה ע ש ל ר א ב י נ ק אָ ו. געבוירן דעם 25 אויגוסט 1908 אין סאָסניצע (אוק־ראַיִנע). פאַרענדיקט דעם ליטעראַרישן פאַקולטעט פון מאָסקווער פּעדאַגאָגישן אינ־סטיטוט. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1928. וווינט אין ביראָבידזשאַן. געדרוקט זיך אין דער ביראָבידזשאַנער פּעריאָדישער פּרעסע, אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימ־לאַנד".

מ א ר ק ר א ז ו מ נ י. געבוירן דעם 24 סענטיאַבער 1896 אין שטעטל זאַגער (ליטע). אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1921. וווינט אין ריגע. אין בוך־פאָרם דערשינען

אין ריגע: אראנעא די שפּין, נאָוועלן (1924); הינטערגעסלעך, דערציילונגען (1928); דאָס לאַנד פון טויזנט געשטאַלטן, רייזע־בילדער (1929); מענטשן און שטויב, נאָ־וועלן (1935); פאַנטאַסטישע רעפּאָרטאַזשן (1936); מאָטקע כאַבאַד, פאָלקסטימלעכע קאָמעדיע (1940). דרוקט זיך אין זש. „סאָוועטיש היימלאַנד“.

ר י ו ו ק ע ר ו ב י ן. געבוירן דעם 15 מײַ 1906 אין מינסק. געענדיקט דעם מינס־קער אוניווערסיטעט און אַספּיראַנטור בײַ דער ווײַסרוסישער וויסנשאַפט־אַקאַדעמיע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1931. וווינט אין מאָסקווע. טעטיק אַלס קריטיקער, פּראָ־זאַיקער און איבערזעצער. אין בוך־פאָרם דערשינען: ייִצחאָק־לייבוש פּערעץ (מאָסקווע, 1941); ייִדישע פּרויען, פאַרצייכענונגען (1943); שרײַבער און ווערק (וואַרשע—מאָסקווע, 1968).

י א נ ק ל ר י ו ו ע ס. געבוירן דעם 18 יאַנואַר 1886 אין שטעטל אָסווע (ווײַס־רוסלאַנד). געווען אַן אַרבעטער שנײַדער. אָנטיילנעמער פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אַן אָנגעזעענער טוער פון דער באָלשעוויסטישער אונטערערד. אָנגע־הויבן שרײַבן אין 1912. וווינט אין מאָסקווע. דערשינענע ביכער: אונטערערד, דערציילונגען (מאָסקווע, 1929); באַם יאַם און אַנדערע דערציילונגען (דאָרטן, 1931); אין טעג פון פאַרגרייטונג, דערציילונג (מינסק, 1935); יאַן דזעמבאַ, כראָ־ניק (מאָסקווע, 1938); פאַרבאָרגענע קויכעס, — ראָמאַן (דאָרטן, 1941); דער וועג צום זיג, — ראָמאַן (זש. „סאָוועטיש היימלאַנד“ 1965, נומ. 2).

ע ל י ש ע כ ט מ א ן. געבוירן דעם 15 יאַנואַר 1908 אינעם דאָרף וואַסקאָ־וויטשי (אוקראַינע). פאַרענדיקט דעם ליטעראַרישן פאַקולטעט פונעם אָדעסער פּע־דאַגאָגישן אינסטיטוט. אָנטיילנעמער פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1927. וווינט אין קיִעוו. דערשינענע ביכער: אַפן שייד־וועג, דערציילונגען (כאַרקאָוו, 1930); פאַראַקערטע מעזשעס, — ראָמאַן. ערשטער בוך (כאַרקאָוו—קיִעוו, 1932); צווייטער בוך (דאָרטן, 1936); פּאָליעסער וועלדער, דערציילונגען (קיִעוו, 1940); ערעוו, ראָמאַן. ערשטער און צווייטער בוך (מאָסקווע, 1965).

י ע כ י ע ל ש ר ײַ ב מ א ן. געבוירן דעם 12 מאַרט 1913 אין שטעטל וואַד־ראַשקעוו (בעסאַראַביע). געאַרבעט אַלס לערער. אָנגעהויבן זיך דרוקן אין 1935. וווינט אין קעשענעוו. דערשינען אין אַ בוך־פאָרם: דרײַ זומערס (מאָסקווע, 1946). דרוקט זיך אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד“.

י. סערעבריאַני.

אינהאלט

אווראַם אבטשוק. כאַווערשאַפט 5
מייער אלבערטאָן. אין טײַגע א שטיבל 11
מוישע אלטמאן. וואָרצלען 26
הערשל אָרלאנד. א גאָלדן הארץ 45
סאלוואדאָר באָרזשעס. א נײַער אופגאנג 56
ראָכל בוימוואָל. מײַסעלעך פאר דערוואקסענע 66
הירש בלאָשטיין. מיטן ברייטן שליאך 79
דאָוויד בערגעלסאָן. פרילינג 91
שמועל גאָדינער. יודקע קאָמונארייטשיקל 108
מוישע גאָלדשטיין. א מארש אף וואָלאָטשײַעווקע 135
אווראַם גאָנטאר. אף דעם נײַנטן שטאָק 150
עליע גאָרדאָן. די באָבע פון די טראקטאָריסטן 177
שמועל גאָרדאָן. דער פעטשאָרער שערער 197
שירע גאָרשמאן. די באָבע מאלקע 212
אלעקסאנדער גובניצקי. שאָלעם־אליכעמס פאָרטרעט 223
טעוויע גען. א דערציילונג פון דער קינדהײַט 233
הירש דאָבין. אין איינער א נאכט 263
צאָדעק דאָלגאָפאָלסקי. דעם קייסערס פאָרטרעט 282
מ. דאניִעל. א פרווי מיט א שראם אף דער האנט. 288
מאָטע דעכטיאר. ברידער 300
אירמע דרוקער. דאָס ווילנער באלעבעסל 313
ליובע וואסערמאן. אייגן בלוט 334
ז. ווענדראָף. גרעטכען פון בעסוילעם־געסל 339
שמועל ווערִיטע. ווער איז שולדיק 360
נאטאן זאבארע. אף געקרייצטע וועגן 367
כאיִם זילבערמאן. הענט 382
כאסקל טאבאטשניקאָוו. אליין, זונעניו, אליין... 392
יאנקל יאקיר. טאטע־מאמעס ניגן 415

52*

יודל יאַפע. צום גלײַכן וועג 424
מייער יעלין. עס הייבט זיך ערשט אָן... 440
נאָטע לוריע. פאַרנאַכט אף פאַשע 464
נויעך לוריע. א קינד אין סטעפּ 474
כאנע לעווין. מוליע באַבריק 485
ליפּמאַן־לעווין. דער טראַטואר 493
מישע לעוו. מײַן טאטנס נאָמען 513
לעאָן לערמאַן. טעקסטילער 539
בוזי מילער. פּערל נויעכס 548
כאַים מעלאמוד. א באגעגעניש אין טײַגע 570
דער ניסטער. העשל אנשעלעס 581
פּײַוול סיטאַ. „די קאָמונקע פון פינף" 597
אנע סטעלמאך. א געמעל אף א בעכער 610
הערשל פּאָליאַנקער. דראזשנע—בערלין 620
שמועל פּערסאָוו. הארמאָניקע 640
יעכיעל פאליקמאן. „Appassionata" 648
אווראָם קאהאן. דער אטלעט 657
עליע קאהאן. א שטאָט אָן קלויסטערס 672
מאָזי קאָבריאנסקי. א גוטע נאכט, גוטערברודער 686
מוישע קולבאק. די אלטע 704
איציק קיפּניס. פון באַדאנעס פּאפירלעך 719
יוסעף ראבין. ראָכל מיט אירע קינדער 732
העשל ראבינקאָוו. פון א נײַער הייך 740
מארק ראזומני. נאָוועלעטן 749
ריווקע רובין. אין א זײַטיק געסל 762
יאנקל ריוועס. מיר זעצן פּאָר 787
עלי שעכטמאן. א סטעפּ־מאָטיוו 793
יעכיעל שרײַבמאן. מעלאָכע—מעלוכע 799
י. סערעבריאני. קורצע ביאָ־ביבליאָגראפישע יעדיִעס וועגן די אווטאָרן
פונעם בוך 810

РАССКАЗЫ ЕВРЕЙСКИХ СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ

(На еврейском языке)

М. «Советский писатель», 1969 г. 824 стр.
Б. З. 1967 г. № 68.
Редактор *Т. Г. Ген*
Художник *Г. А. Кравцов*
Худож. редактор *Е. Ф. Капустин*
Техн. редактор *А. М. Токер*
Корректоры *А. Б. Стрельник* и *Д. С. Грозовская*

Сдано в набор 18/X 1967 г.
Подписано к печати 16/XII 1968 г.
А 10848. Бумага 84×108¹/₃₂. № 1.
Печ. л. 25³/₄ (43,26). Уч.-изд. л. 41,30.
Тираж 4500 экз. Заказ 3153
Цена 1 р. 57 к.

Издательство «Советский писатель»
Москва, К-9, Б. Гнездниковский пер., 10.

Московская типография № 7 Главполиграфпрома Комитета по печати при Совете Министров СССР пер. Аксакова, 13